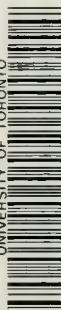

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00297196 8

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS NONUS

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS NONUS

- I. — G. BAYAN.
LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN DE TER ISRAËL. (VI. *Mois de Aratz*).
- II. — E. W. BROOKS.
JOHN OF EPHESUS. *Lives of the Eastern Saints*. H. Th
- III. — M. JUGE¹⁰.
HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES (II).
- IV. — M. ASIN ET PALACIOS.
LOGIA ET AGRAPHA DOMINI IESUS APUD MOSLEMICOS.
- V. — N. MARR.
LE SYNAXAIRE GÉORGIEN (I). *Rédaction ancienne de l'Union Arméno-Géorgienne, d'après le manuscrit du couvent Iviron du Mont Athos.*

216765
19 9 27

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET C¹⁰, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1926

GRATO · ANIMO
AD · PERPETVAM · REI · MEMORIAM
MAVRITIO · FIRMIN-DIDOT
QVI · TVTIVS · MAIORVM · EXEMPLA · SECUTUS
AB · A · MDCCCLXXXVII · AD · A · MICXXV
TAM · LVBENTER · OPERAM · NAVAVIT
VT · APTIORIBVS · TYPIS · MANDARENTVR
VETERA : ECCLESIAE · ORIENTALIS · MONVMENTA
D · D · D
RENATVS · LEOGARDIVS ; MARIA · GRAFFIN

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE

TER ISRAEL

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

VI

MOIS DE ARATZ

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 155 à fol. 178.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

Յայտնարը ըստ կարգի ընտրելազոյն օրինակի Յայտնարաց Տէր Երպէղի : Կոստանդնուպօլիս, 1834.

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

* Երայի Ա եւ Յանկարի Ա : Վերստին տօն է Ծննդեան եւ վկայութիւն Թեփփրսի սարկաւազի :

* A fol. 154
r^o a.

Սա էր ի Լիբիոյ եւ տարան առաջի բզէշխին, ընդ նմին եւ այլ ձի աշխարհական, որոչ անունն գրեալ է չերկինս : Եւ խոստովանեցան չաշտնապէս Վերիասոս Աստուած. եւ կախեցին վնասս զխաչաէ եւ բերեցին երկաթի բերչօք զձարմինս նոցա եւ կապեցին զձեռս եւ զոտս նոցա եւ ելին հուր ի թիկնամէջս նոցա, եւ սուր խեցեալ ծակոտէին զզուխս նոցա, եւ այնպէս խիստ չարչարանօք չերկարեալ ի տանջանս, ի Վերիասոսի հաւատօցն ոչ մեկնեցան, այլ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Վերիասոս Յունկարի Ա :

10 ԵՅ * Վերստին տօն է Ծննդեան եւ Յաշտնութեան Վերիասոսի Աստուծոյ մերոյ. ընդ նմին եւ տօն Մանկանցն Բեթլզէսէմի :

* B
p. 17 b.

Սրպէս պատմէ աւետարանիչն ի գալ մոպօցն եւ չերկրպագելն Վերիասոսի, յորձամ գարձան ոչ եկին անդրէն առ Հերովդէս ըստ հրամանի հրեշտակին : Բարկացեալ Հերովդէս աւաբեաց ի Բեզլզէսէմ եւ չամենայն սահմանս նորա, կոտորեաց զստեղիսց 15 մանկունսն չերկեմենից եւ ի խոնարհ, թերեւս ընդ նոսա սպանցի նորածին թագաւորն

* I ARATZ, 8 Janvier.

* A fol. 154
r^o a.

De nouveau, fête de la Nativité et martyre de Théophile, le diacre.

Il était de la Libye. On le mit en présence du gouverneur, et avec lui, un laïc dont le nom est inscrit au ciel. Ils confessèrent manifestement le Christ Dieu. On les suspendit à un arbre et on leur laboura le corps avec des ongles de fer, ensuite on leur lia les mains et les pieds et on leur appliqua du feu sur le dos et on leur trouva la tête avec des tessons pointus. Ayant enduré longuement dans les supplices de si atroces souffrances, ils ne se départirent pas de la foi au Christ; mais moururent, en bonne confession, dans le Christ, le 8 Janvier.

ԵՅ* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu. En même temps, fête des enfants de Bethléem.

* B
p. 17 b.

Ainsi que le raconte l'évangéliste, à propos de la venue des mages et de leur adoration du Christ, lorsqu'ils s'en retournèrent, ils n'allèrent pas trouver Hérode, selon l'ordre de l'ange. Hérode, étant entré dans une grande colère, envoya à Bethléem et dans tous les environs, et fit tuer les enfants à la mamelle, depuis l'âge de deux ans et au-dessous, dans l'espoir que parmi

Քրիստոս. զի լուաւ ի մոպուցն եթէ տիրերոց է աշխարհի, ջանայր սեպհականել ինքեան զթագաւորութիւնն : Եւ ի զուր ջանաց անձին, զի սարսեալ մանկուներն որք տղատրեան Տեառն մերոց առաջին ի բնութիւնէս ընծայեցան նմա պատարտոյք ամբիժք որպէս Աբէլն նախնի, եւ ծաղիկք մարդկութեանս այլոց, կամ նորախաչ՝ վկայական խողովոց, եւ որպէս անդրանիկք ամենայն մարտիրոսաց առաքեցան որպէս կոյովք ոչկուպաց չազուց բնութեանս, ի ձեռն յաշխարհ եկեալ Տեառն * Որդւոյն Հօր իւրոց յերկինս, եւ ժառանգեցին զցաւախոնական թագաւորութիւնն :

* B
p. 18 a.

Իսկ ինքն Հերովդէս որդի եւ ժառանգ եղեւ չաւախոնական հրոյն, զի ընկալաւ աստէն զառհասատչեացն. զի չանբուժելի եւ չանտանելի անկեալ ցաւ, ինքնին սարն նախ զկին եւ զորդիս իւր որպէս կատաղի, եւ ապա զանձն եւս : Քանզի կարի ողորմելի մահուամբ զմանկուսն կատորեաց ի ծոցս եւ ի ստինս մարցն, եւ խառնեաց զկաթն ընդ արեան նոցա. ոչ պատկաւեալ յորինացն, որ հրամայէր ոչ ելիել զգառն ի կաթն մօրն :

Եւ աշտպէս ինքնին չիւր աշխարհն ձի արկեալ ընտր խռովութեամբ եւ պարտակաւ ողբոց զերկիրն. որոց զեւ եւս հնչումն ձայնի մարցն աղէխորով ողբոց, եւ տղայոցն լալականչ առ ահաբեկութեան գոչումն հնչէ չսկանջս եւ ի միտս արթուն սրտից.

eux pérait le roi nouveau-né, le Christ; car il avait appris des mages que celui-ci régnerait sur la terre, et (Hérode) cherchait à s'assurer pour lui-même le royaume. Mais ses efforts furent vains, car les enfants massacrés furent les premiers sacrifices innocents offerts par la nature à l'enfance de Notre-Seigneur, comme le fut Abel dans l'antiquité. Fleurs de la vigne de l'humanité, premières grappes de la treille du martyr, en tant qu'ainés de tous les martyrs, comme des corbeilles de grappes de la vigne de la nature (humaine), ils furent envoyés en offrande par l'entremise * du Seigneur Fils, venu au monde, à son Père dans les cieux, et ils y héritèrent du royaume éternel.

* B
p. 18 a.

Quant à Hérode, il devint le fils et l'héritier du feu éternel, dont il reçut dès ici-bas les arrhes; car ayant été frappé d'une infirmité incurable et intenable, il tua lui-même dans sa rage, d'abord sa femme et ses fils, puis aussi se donna la mort. Et ceci, parce que d'une mort trop pitoyable il avait fait tuer les enfants dans les bras et au sein de leurs mères, et qu'il avait mêlé à leur sang le lait de celles-ci, sans égards pour les lois, qui prescrivaient de ne pas cuire l'agneau dans le lait de la mère.

Et lui (Hérode), chevauchant dans son pays, remplit le territoire de troubles et du bruit des sanglots, en sorte que l'écho des voix maternelles aux sanglots déchirants et les clameurs des enfants pleurant de terreur retentissent encore dans les oreilles et dans la pensée des cœurs vigilants. C'est ainsi que leur

ծինչ զի դամենաձայն գոյժ նոցա ճարպարէական հողին ի հեռուստ լսէր : Քանզի ջանաց բռնասրկուն ի ձեռն Հերովդէի ի ճնամեւ զՏէր մեր բառնալ ի կենաց ստիպան յամօթ եղև, զի անմեղացն մահ զատապարտեալ խաչտաւակ արար զանիրաւ նորա իշխանութիւնն, եւ տկարացոյց ճինչեւ ի կատարածի նորին անպարտին սպանմամբն որ ի խաչին, որով իսկապէս լուծաւ ի թապաւորութենէ եւ ընկեցաւ արտաքս :

Բայց մանկունքն էին հազար եւ չորս հարիւր եւ վաթսուն երկու . զորս թէպէտ սպան Հերովդէս վասն պ՛րբիտոս ընդ նմին ըմբռնելոյ, սակայն զխորհուրդն Աստուծոյ ոչ կարաց պարտել . այլ ինքն պարտեալ՝ ժառանգ եղև աստուածամարտութեամբն յաւիտեանական հրոյն . եւ անմեղքն յանուն Քրիստոսի սրախտլիտղ նահատակեալը, որ ոչ վիճակեցաւ աչոյ ուժեր ի վկայից, պատկեցան ի նմանէ գերահրաշ վառօք :

* Ի սմին աւուր լիշատակ աւաջին սքանչելեացն Տեսան մերոյ Քրիստոսի, որ զջուրն ի գինի փոխեաց :

Տէրն մեր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս՝ յետ երեսնամեայ կատարման հասակին, եւ ծկրտութեամբն ի Յովհաննէ՝ լուանալոյն զպարտիս ճարմնոյն Ագամայ, յորժամ ձեռնադրեցաւ աւ ի Կարսպետէն, եւ վկայեցաւ ի Հօրէ եւ ի Հօգւոյն սրբոյ, եւ պահեալ զբաւատուն աւուրս չաղթեաց փորձողին :

Ապա եկաւորեալ յանապատէն, ի վաղին տեսանէր զնա կարսպետն եւ վկայէր թէ. Ահա Քրիստոս գառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեզս աշխարհի : Եւ զարձեալ

* B
p. 18 b.

très bruyante lamentation fut entendue au loin par l'esprit prophétique. Tandis que Satan s'efforçait, par le moyen d'Hérode, de supprimer la vie à Notre-Seigneur dès sa naissance, il fut couvert de honte, car la mort des innocents a condamné ignominieusement son injuste domination et l'a affaibli jusqu'à la consommation de cet Innocent, qui, par sa mort sur la croix, a dépouillé (Satan) de la royauté et l'a mis dehors.

Or, les enfants (massacrés) étaient au nombre de mille quatre cent soixante-deux, et bien qu'Hérode les fit tuer pour comprendre dans leur nombre le Christ, il ne put vaincre les desseins de Dieu, mais c'est lui-même qui fut vaincu et qui, par sa lutte contre Dieu, hérita du feu éternel, tandis que les innocents martyrisés par le glaive à la place du Christ, sort qui n'échut à aucun autre des martyrs, furent couronnés par Lui d'une gloire ineffable.

* En ce même jour, commémoration du premier miracle opéré par Notre-Seigneur le Christ qui changea l'eau en vin.

* B
p. 18 b.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ après avoir atteint la trentième année de son âge, et lavé par le baptême de Jean les dettes du corps d'Adam, ayant reçu l'imposition des mains du Précurseur et le témoignage du Père et du Saint-Esprit, enfin ayant jeûné pendant quarante jours, vainquit le tentateur.

Étant sorti du désert, le Précurseur vit (Jésus) le lendemain, et rendit ce témoignage : *Voici le Christ, l'Agneau de Dieu, celui qui ôte les péchés du monde* ¹.

չերկրորդ վաղին՝ նաչեցեալ նոյն ինքն Յովհաննէս ընդ Յիսուսս զի գնացր, ասէ . Ահա Պրիստոս գտուն Աստուծոյ որ բառնայ զմեզս աշխարհի . զոր բուեալ երկու աշակերտքն՝ զնոցին զհետ Յիսուսի :

Եւ ի միւս վաղին կամեցեալ ի Գալիլեա երանել կոչէ զՓիլիպպոս . յորում անդէն ի չերրորդում աւուրն կրկնակի վկայութեանցն՝ կոչեցեալ ի հարսանիան Կղէնուոյ 5 ելլօրն Յովսեփու, ի գեօղն Կոնաչիրէ, ի գաւառն Գալիլեայ, յոր եկն Յիսուսս մարն եւ աշակերտօքն զի յայտ արասցէ թէ նա է որ զամուսնութիւնն Ադամայ եւ զուրոյ նահապետայ օրհնեաց եւ աճեցոյց, յամօթ առնելով զայնուսիկ որք պիլզ զօրինասոր զուգութիւնն համարին : Եւ անդէն ի նոյն հարսանիան աւաջին նշանագործեաց զջուրն զինի փոխելով, ի խորհուրդ՝ զի պրտագոյն սէր աշխարհական ցանկութեանց փոխելոյ 10 էր ի ջերմութիւն աստուածային բողձանաց իւրոյ՝ հրովն զոր եկն արկանել չերկիր :

Այսպէս եւ վասն հնազանդելոյ մօրն եւ ճնողին իւրոյ չերկրի՝ ըստ ասելոյն Գուկայ թէ . Էր նոցա հնազանդ, իբաւապէս սպառ նորին մօրն կամօք փառաւորի եւ ի չերկրի սկանելով զնշանսն . զի աւաջին այս եղև սկիզբն ամենայն սքանչելագործութեանցն եւ յայտնութիւն աստուածային փառացն, յոր մայրն * ստիպեաց զնա՝ եւ հրաման ետ 15 ասելով ի պակասել զինոյն եթէ . Գինի ոչ ունին . շարժեալ յայս նոյն ինքն սուրբ կոյսն ի Հոգւոյն սրբոյ աղջմանէ որ նախ եկաւորեաց ի նա :

B
p. 19 a.

15

De nouveau, le surlendemain, ayant vu Jésus qui venait vers lui, Jean dit : Voici le Christ, l'Agneau de Dieu, celui qui ôte les péchés du monde. Ce qu'ayant entendu, deux disciples suivirent Jésus.

Le jour suivant, (Jésus), voulant se rendre en Galilée, appela Philippe, et ce même troisième jour, après le double témoignage, étant invité aux noces de Cléopas, frère de Joseph, au village de Cana (Konayirê), dans la province de Galilée, Jésus s'y rendit avec sa mère et ses disciples pour faire voir que c'est lui qui avait béni le mariage d'Adam et des autres patriarches et qu'il les avait multipliés, afin de confondre ceux qui considèrent comme impure l'union légale. Et c'est à ces noces qu'il opéra son premier miracle en changeant l'eau en vin, comme symbole de la transformation de l'amour froid des désirs temporels en la chaleur de ses désirs divins par le feu qu'il était venu répandre sur la terre.

En outre, parce qu'il obéit ainsi à sa mère, à celle qui l'avait mis au monde, selon l'expression de Luc : *Il leur était soumis* ¹, c'est à juste titre que, par la volonté de Sa mère, Il est ensuite glorifié sur la terre même, en y commençant ses miracles; car ce premier (miracle) fut le commencement de tous ses prodiges et de la révélation de la gloire divine. Sa mère l'y obligea et lui en donna l'ordre en disant, lorsque manqua le vin : *Ils n'ont point de vin* ². En quoi la sainte Vierge fut inspirée par le Saint-Esprit, qui avait d'abord habité en elle.

* B
p. 19 a.

1. Luc, II, 50. — 2. Jean, II, 3.

Եւ Տէրն արար զհրամանն ճնողական, եւ փոխեաց ի զինի զվեց թակոցին զոր հրամայեաց ձայրն լնուլ ջրով մինչեւ ի վեր : Վանզի յաշանապէս ի Հոգւոյն սրբոյ շարժեցաւ յայն Մարիամ, եւ զիտաց զոր լինելոցն էր :

Արդ՝ աչազխի խորհրդովք սկսանի զնշանն առաջին ի Վանա Գալիլեացոց, որով
5 հաւատացին ի նա աշակերտք նորա :

Յայսմ աւուր վկայութիւնն սրբոյն Թէոփիլոսի սարկաւապի, եւ Ելլապիոսի ընդ նմա, որ կոչի լէիւ :

Սուրբն Թէոփիլոս էր ի Լիբիոյ յաւուրս հալածանաց Մարսիմիանոսի ամբարիշտ արքային . եւ էր հմուտ աստուածային գրոց, եւ համարձակ բարոյէր զՔրիստոս :

10 Վասն որոյ կախալ զնա կռապաշտից տարան առաջի բզիշխին, ընդ նմին եւ աչք մի աշխարհական որոյ անունն կոչէր Ելլապիոս . եւ խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ :

Կախեցին զնոսա զփայտէ եւ քերեցին երկաթի բերջօք զմարմինս նոցա . եւ կապեցին զձեռս եւ զոտս, եւ եզին հուր ի թիկնամէջս նոցա, եւ սուր լսեցաւ
15 ձակտեցին զլլուխ նոցա եւ զխեղապատական . եւ այնպէս չերկարեալք ի տանջանս՝ ի Քրիստոսի հաւատոցն ոչ մեկնեցան, այլ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս Յունվարի Ը :]

Le Seigneur exécuta l'ordre maternel et changea en vin les six urnes que sa mère avait ordonné de remplir d'eau jusqu'en haut, car Marie y fut inspirée manifestement par l'Esprit-Saint, et elle savait ce qui devait arriver.

C'est donc par ce symbole qu'il commence son premier miracle à Cana des Galiléens, (miracle) par lequel ses disciples crurent en lui.

En ce jour, martyr de saint Théophile, le diacre, et avec lui, d'Helladius, le laïque ¹.

Saint Théophile était de Libye, aux jours de la persécution de Maximien, l'empereur impie. Il était versé dans les saintes écritures, et hardiment prêchait le Christ. C'est pourquoi les idolâtres, l'ayant saisi, le conduisirent devant le gouverneur, et avec lui, un laïc qui s'appelait Elladios. Ils confessèrent le Christ vrai Dieu.

On les suspendit à un arbre et on leur laboura le corps avec des ongles de fer. On leur lia les mains et les pieds, et on leur appliqua du feu sur le dos. On leur troua la tête et la boîte crânienne avec des tessons pointus. Ayant ainsi souffert un long martyre, ils ne s'écartèrent pas de la foi au Christ, mais moururent, en bonne confession, dans le Christ, le 8 Janvier.]

1. L'arménien porte « qui est appelé Lékou », le traducteur ayant transformé en nom propre le mot *λαϊκός* (*Syn. Cp.*, col. 377), d'ailleurs correctement rendu quelques lignes plus bas.

Արայի Բ եւ Յանվարի Թ : Տօն է Ատուածաշայտութեան եւ վկայութիւն սրբայն Պօղիբատի :

A fol. 154
r° b.

Յնա Քրիստոսի Համբարձմանն լառօք * չերկինս մարտիրոսացաւ նախ Ստեփաննոս չերուսաղէճ, երկրորդն սուրբն Փիլորոմոս չԱզեկսանդրիա, եւ երրորդ մարտիրոս եղև Պօղիբատս՝ յամս ամբարիշտ թագաւորացն Իսկուսի եւ Վապերխանոսի : 5

Էր Պօղիբատոս զօրական ի Մեղիտինոյ Հայոց բազարէն. եւ էր այր ծի զօրական եւ նա եւս բրիտանեաց, եւ էին ընկերակիցք ծիմեանց, եւ որպէս եղբարք սիրէին զծիմեանս. եւ էր անուն նորա նէարխոն :

Եւ ընդ աւուրան ընդ աշնութի ելին հրամանք ի թագաւորացն զի զորս զոցեն բրիտանեացա չարչարեացեն : Եւ նէարխոն կարծէր վասն Պօղիբատոսի եթէ ոչ իցէ կատարեալ բրիտանեաց, զի գեւ եւս չէր ձկրտեալ, եւ ակն ունէր թէ որպէս բրիտանեաց կոյցեն զինքն եւ վասն Քրիստոսի մեռանկիցի : Եւ յոյժ տրտմէր, ոչ վասն մարտիրոսութեանն՝ այլ վասն բաժանելոյն ի Պօղիբատոսէ : Եւ նա իբրեւ տեսանէր զնա աշնպէս տրտում ասէր. Ով նէարխոն, ծի տրտմիր վասն իմ, զի որպէս զու 10

2 Պօղիբատոսի] Պօղիբատի B || 4 Փիլորոմոս] Փիլուրիմոս B || 5 Պօղիբատոս] Պօղբատիոս B || 6 եւ էր այր . . . բրիտանեայ] եւ էր այր ծի այլ բրիտանեայ, եւ նա եւս զօրական B || 7 ընկերակիցք] ընկերք B || 10 նէարխոն] նէարբոս B || 12 զինքն] զնա B — յոյժ] յորժամ B — տրտմէր] եւ սգայր add. B.

2 ARATZ, 9 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Polyeucte.

* A fol. 154
r° b.

Après la glorieuse ascension du Christ * au ciel, ce fut d'abord Étienne qui fut martyrisé à Jérusalem, le deuxième fut saint Philoromos¹ à Alexandrie, et le troisième martyr fut Polyeucte (*Polikhtos*) aux jours des empereurs impies Dèce et Valérien.

Polyeucte était soldat de la ville de Mélitène d'Arménie. Il y avait encore un autre milicien, lui aussi chrétien; ils étaient compagnons et s'aimaient comme des frères; le nom de ce dernier était Néarque (*Nearhon*).

A cette époque un édit des empereurs ordonnait de torturer ceux que l'on aurait trouvés chrétiens. Néarque croyait au sujet de Polyeucte qu'il ne serait pas parfait chrétien, parce qu'il n'était pas encore baptisé. Il s'attendait à être lui-même arrêté comme chrétien et à mourir pour le Christ; et il s'en désolait beaucoup, non pas à cause du martyre, mais à cause de sa séparation d'avec Polyeucte. Celui-ci, le voyant si triste, lui dit: « O Néarque! ne t'attriste pas à mon égard, car, comme toi, je suis aussi le fidèle serviteur

1. Nous ne voyons pas d'où le rédacteur arménien a tiré ce renseignement: Philoromos, tribun militaire, fut martyrisé sous Dioclétien avec Philéas, évêque de Thmuis, *Acta SS.* febr., I, 459 sq.

նոյնպէս եւ ես եմ ծառայ հաւատարիմ Քրիստոսի : Եւ պատճառ նմա տեսիլ . Զի տեսանէի որ տալք ինձ Քրիստոս ձի թեւաւոր, եւ եհան զգորականութեան ազտելի բղամիղս եւ զգեցոյց պաշտօնագոյն վերարկու : Եւ այժմ լուսաւորապոյն եմ մտօրս եւ որպէս առաջի իմ կալով տեսանեմ զՔրիստոս եւ ի փալատակմանէ * ճառագայթիցն * A fol. 154 v° a.

5 լուսաւորին երեսք իմ . եւ ժամ է այտուհետեւ ճարտիւրոսանալ ինձ :

Եւ երթեալ առեալ զամբարիշտ հրամանս ընթերցեալ ընկէց պատառեալ յերկիր : Եւ տեսեալ զոմանս ի կուսպաշտիցն զի բարձեալ ունէին կուռս եւ երթալին, ընթացեալ չափշտակեաց ի նոցանէն եւ ընկեցեալ յերկիր խորտակեաց :

Եւ Փելիքս աներ իւր ետես զոր արար Պօղիքոսս վեսայն իւր, արամեցաւ չոյժ
10 քանզի իշխան էր եւ հրաման առեալ էր ի թագաւորէն զքրիստոնեայս տանջել : Եւ սգալք զգրկումն ի փեսայէն, եւ սկսաւ ազաչել ոլորմնօք զի վարձից ի Քրիստոսի հաւատոցն . նոյնպէս եւ կրինն Պօղիքոսսի Պաւլինէ թախանձանօք եւ պապատանօք ազաչէր զաչրն իւր : Իսկ սուրբն Պօղիքոսս ոչ լուաւ աղաչանաց եւ արտասուաց կնոջն, այլ ճանաւանդ խրատ տալք նմա լինել աստուածապաշտ :

15 Եւ ապա հատին ի վերայ նորա վճիռ զլիսատման : Եւ տեսեալ զնէարխոն ասէ երկամբ եթէ . Տեսանեմ երխտասարդ ձի զի ստիպէ զիս կատարել զվասն Քրիստոսի

1 եմ om. B — զի] եթէ B || 2 որ տալք] զի եւ B || 3 զգեցոյց] ինձ add. B || 6 Եւ երթեալ ... յերկիր] Եւ երթեալ առ Փելիքս աներ իւր որ էր իշխան բաղարին, էառ զհրովարտակն արբունի եւ ընթերցաւ . եւ տեսեալ զի հրամայէր հալածել զքրիստոնեայս՝ պատառեալ ընկէց յերկիր B || 15 ապա om. B

du Christ. » Et il lui raconta une vision : « Je vis le Christ qui me donnait un cheval ailé, m'enlevait l'impur manteau pourpre de la milice et me revêtait d'un manteau plus éclatant. A présent j'ai l'esprit plus éclairé, je vois le Christ comme s'il se tenait devant moi et mon visage s'illumine * des rayons * A fol. 154 v° a.

Il alla saisir l'impie édit, et après l'avoir lu, le déchira et le jeta à terre. Puis ayant aperçu certains idolâtres qui transportaient des idoles, il courut après eux, s'en empara, et les brisa en les jetant à terre.

Félix, son beau-père, voyant ce que venait de faire son gendre Polyeucte, en fut très attristé, car il était magistrat et avait reçu ordre de l'empereur de torturer les chrétiens. Il se désolait de la privation de son gendre et se mit à le prier avec de douces paroles de revenir de la foi au Christ. De même la femme de Polyeucte, Pauline, implorait son mari avec sanglots et supplications. Mais saint Polyeucte, n'écouta pas les prières et les larmes de sa femme; au contraire, il l'exhorta à devenir adoratrice de Dieu.

Ordre fut donné de lui trancher la tête. (Polyeucte), apercevant Néarque, lui dit avec serment : « J'aperçois un jeune homme qui me presse de souffrir

մարտիրոսութիւնս, եւ արեամբս իմով ձկրտիլ : Մի ծոռանար եղբայր իմ 'նէարխոն
 դանխղելի զուխոն մեր ընդ միմեանս : Եւ առժամացն հասին զզուրս նորա Յունկարի
 Թ : Եւ թաղեցին ի նոցն ըստպէին Մեղիտինոց :

* A fol. 154
 v° b.

Եւ առեալ 'նէարխոն պաշտառ կտառս շաղախեաց * չարենէ սրբոցն Պօղիբոսով,
 տարաւ հաւատով ի Կանանեատն ըստպէ իւր :

5

* B
 p. 19 b.

[B* Մեկրտին տոն է Յ'ննկեան եւ Աստուածապաշտութեան : Երանելոցն Պրոկզի
 ասացեալ :

Յաւուրան չաչնոսիկ եկն Յովհաննէս Մկրտիչ չամենայն կողմն Յորդանանու
 ըարտդէր ասելով . Արաշխարեցէք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից : Եւ ժողովէին
 առ նա Երուսաղեմաղիք ամենայն, եւ Հրէաստան եւ ամենայն կողմն Յորդանանու,
 եւ մկրտէին ի նմանէ ի Յորդանան վեա՝ խոտտովանեալ զչանցանս խրեանց :

10

Յաւուրան չաչնոսիկ՝ չորս . չորում կատարեցաւ բան մարգարէութեանն Երեմիայի
 որ ասէ . Ահաւասիկ եկեացն առւորք ասէ Տէր, եւ ուխտեցից տանն Իսրայելի ուխտ
 նար . ոչ ըստ ուխտին առաջնոց զոր եղի ընդ հարս նոցա, եւ որ ի կարգին գատարանեալ :

4 շաղախեաց] շաղախեալ B || 5 ըստպէ իւր :] նոյնպէս եւ սուրբն Պիլատիմս բազում եւ
 անըմբերելի տանջանոր յառաջին հալածանան կատարեցաւ վասն Քրիստոսի Երանելի ճահաւոր .
 եւ բազմաց եղև նախանձ յորդորման եւ օրինակ բարեաց : *add.* B.

le martyr pour le Christ et me baptiser dans mon sang. N'oublie pas, mon
 frère Néarque, notre serment mutuel indissoluble. » Aussitôt on lui trancha
 la tête, le 9 Janvier. On l'inhuma dans la ville même de Mélitène¹.

* A fol. 154
 v° b.

Néarque, ayant pris du beau linge, le trempa dans le sang * de saint
 Polyeucte et le porta avec foi dans sa ville des Cananéotes².

* B
 p. 19 b.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie. Homélie du bienheu-
 reux Proclus³.

*En ces jours-là parut Jean-Baptiste, prêchant dans tout le pays qui avoisinait
 le Jourdain et disant : Faites pénitence, car le royaume des cieux est proche. Alors,
 s'assemblaient auprès de lui tous les habitants de Jérusalem et de la Judée et de
 tout le pays qui avoisine le Jourdain. Et ils se faisaient baptiser par lui dans le
 Jourdain en confessant leurs péchés⁴.*

En ces jours-là; lesquels? Lorsque se trouva accompli le verbe prophé-
 tique de Jérémie qui dit : *Voici que viendront des jours, dit le Seigneur, où je
 ferai un nouveau pacte avec la maison d'Israël, non pas selon le pacte ancien que
 j'ai fait avec leurs pères⁵, et tout ce qui suit.*

1. Détail propre, sous cette forme, au synaxaire arménien: *Syn. Cp.*, col. 379, dit
 seulement que Polyeucte, soldat en garnison à Mélitène, fut le premier martyr de cette
 région. — 2. En grec : εἰς τὴν Κανανεωτῶν πόλιν. L'identité de cette ville est inconnue aux
 Bollandistes, cf. *Acta SS.* febr., II, 654; april. III, 12. — 3. Cette homélie ne correspond
 aucunement à celle qui se trouve en grec dans *P. G.*, LXXV, col. 757-763. — 4. Matth.,
 III, 4-6. — 5. Jérémie, xxxi, 31-32.

Յաւուրսն յայնոսիկ՝ չորս . չորժամ լցաւ ժամանակ լինելոյ կամայն հեթանոսաց . չորժամ լցան տիեզերք ի ծագաց ձինչ ի ծագս զիցածոլ կաւաղաշառութեամբք . չորժամ բազմացան մեղք ի վերայ երկրի որպէս զաւալ սաւ ափն ծովս . չորժամ եւ նոյն լինին աղբք արրահամեան զաւակի որ կարծեցեալն էր զոլ աստուածապաշտ՝ զնաց զհետ ամենայն աստուածոց օտարաց : Յորժամ սպառեցան թագաւորք եւ իշխանք նորս . չորժամ զապարեաց մարգարէութիւնն եւ պակասեաց քահանայութիւնն, չորժամ բարձան զոհք ուխտիցն եւ պատարագաց նոցա . չորժամ լցան ժամանակք եօթնասուն եւ երկուց եօթներորդացն, զոր Գանիէլ ի մարգարէութեանն սահմանեալ : Յորժամ զիշեր կաւաղաշառութեանն մերժեցաւ, եւ տիւ յաւիտենական արպարութեանն եկն եհաս :

Յայնժամ աւաքեցաւ ճրպին Յովհաննէս՝ առաջի արեգականն արպարութեան, զի լցցի կանխաձայնեալ ետպեանն մարգարէութիւն զոր ասաց . Չայն բարբառոց յանպատի, պատրաստ արարէք զձանսպարհս Տեառն, եւ ուղիւ զշափս նորս :

Յաւուրսն յայնոսիկ՝ չորս . որ յետ հրեշտակապետականն աւաքելութեանն աւկոյն անարատ . յետ հրաշալի հովանաւորութեան զօրութեամբ Բարձրելոյ, եւ ամենասուրբ Հոգեով յրացման, եւ ի վեր քան զնութիւնս ճննպեան յանհարսնացեալ մօրէ . յետ օրինականի թրատութեան աստուածախառն եւ ամենասուրբն մարմնոց, որ է սրբոցն սուրբ . յետ քառասնօրեայ ժամանակի սքանչելոյ ճերունոյն Սիմէոնի՝ ի հրէից օրինականն սաճարի ընդունելով ի զիրկս իւր՝ թաքուցեալ ի մարմնի սպասական

* B
P. 20 a.

En ces jours-là; lesquels? Lorsque fut arrivée à son terme l'époque des desseins des gentils; lorsque l'univers d'un bout à l'autre fut rempli d'un culte idolâtre; lorsque les péchés se furent accumulés sur la terre comme le sable au bord de la mer; lorsqu'elles-mêmes, les tribus de la race d'Abraham, que l'on pensait être pieuses, allèrent à la suite de tous les dieux étrangers. Lorsque leurs rois et leurs princes eurent disparu, lorsque la prophétie se fut éteinte et que le sacerdoce défailloit, lorsque leurs sacrifices votifs et leurs offrandes eurent disparu, lorsque fut terminée la période de soixante-douze semaines, qu'avait fixée Daniel dans sa prophétie; lorsque la nuit de l'idolâtrie s'évanouit et que le jour de la justice éternelle se leva.

C'est alors que fut envoyée la lumière, Jean, précédant le soleil de justice, pour accomplir la prédiction prophétique d'Isaïe, disant : *Parole de la voix dans le désert : Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers* ¹.

* En ces jours-là; lesquels? Après la mission de l'archange à la Vierge immaculée; après la glorieuse protection de la puissance du Très-Haut, la conception par le Saint-Esprit, et la naissance surnaturelle, d'une mère intacte; après la circoncision, selon la loi, du très saint corps uni à Dieu qui est le saint des saints; après que, le quarantième jour, l'admirable vieillard Siméon eut reçu dans ses bras le temple légal des Juifs, Celui

* B
P. 20 a.

հասակի վատուածն Բան, բարոյելով զնա արարչապօրծ բոլորն յախտեանց . յնա երկոտասանամեայ ժամանակի երեւելոյ ի ասճարին՝ եւ վիճելոյ ընդ վարդապետ հրէականն օրինաց . յնա լրման զարմացմամբ երեսնամեայ աւուրց նոյն ինքն աւուրեալն եւ ամենատարբն մարմնով : Յայնժամ ապա ի կոտարումն մեծին խորհրոցոյ, որ ըստ յաւաջադրութեանն Աստուծոյ զոր կանխաւ սահմանեաց Աստուած ի վառս 5 մեր՝ ըստ աւարեբլականն ձայնի :]

* A fol. 154
v° b.

* Արաց Կ եւ Յանգլարի ժ : Յիշատակ երանելոյն Կրկարի Նիւսիաց եպիսկոպոսին :

Ճճմարիա վարդապետն եւ Քրիստոսի բաճանայապետն Կրկարիտս եզբայր էր մեծին Բասիլիսոսի Կեսարացոյն, յոյժ հանճարել և զեկեցիկախօս եւ լի շնորհօրն Աստուծոյ եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց իրբեւ զհաստատուն սիւն էր եկեղեցւոյ 10 եւ զօրեղ հակառակ ընդդէմ հերձուածողաց :

Եւ էր յերկրորդ սիւնհոյտն Կոստանդինուպօլսոյ ճի ի հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն : Եւ բազում ճառս վասն ուղղափառ հաւատոց զրեաց եւ եթող յնա իւր

7 Նիւսիոյ Նիւսացոյ B || 9 Կեսարացոյն] ճի յաշխարհական երիցանց եկեղեցոյն Նէոյ-կեսարիոյ առաջին հոցոց որ կոչի Նիւսա *add.* B — զեկեցիկախօս] իմաստուն B || 10 եւ զամենայն աւուրս... եպիսկոպոսացն] ընարեցաւ եպիսկոպոս նորին բողաքի . եւ աւարեցաւ յարարս ի Կապեւէ արիտեան կացերէ, զի բանիւ եւ զրով յազթահարէր զարիանսս : Եւ յնա զարձին իւրոց գտաւ ի սիւնհոյտն Կոստանդինուպօլսոյ, եւ էր ճի ի հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն, եւ եցոց անդ զհանդէս աստուածիմաստ գիտութեան իւրոց B.

qui cachait dans un corps d'enfant le verbe de Dieu, en le proclamant le créateur de tous les siècles; après sa manifestation au Temple, à l'âge de douze ans, et la discussion des lois juives avec les docteurs; après qu'il eut accompli étonnamment ses trente années, Lui le Seigneur, dans son corps très saint. C'est alors enfin que s'accomplit le grand *mystère que*, selon la prévoyance divine, *Dieu avait fixé à l'avance pour notre gloire*¹, suivant la parole de l'Apôtre.]

* A fol. 154
v° b.

* 3 ARATZ, 10 Janvier.

Commémoration du bienheureux Grégoire (*Grigor*), évêque de Nysse.

Le vrai docteur et pontife du Christ, Grégoire (*Grigorios*), était le frère du grand Basile (*Basilios*) de Césarée, très intelligent et éloquent, rempli des grâces de Dieu. Il fut pendant tous les jours de sa vie un pilier solide de l'Église et un champion puissant contre les schismatiques.

Il fut l'un des cent cinquante évêques du deuxième concile de Constantinople. Il écrivit de nombreuses homélies sur la foi orthodoxe qu'il laissa,

1. I Cor. II, 7.

յաւխոնեական չիշատակ. եւ որք ընթեւնուն զգեցեցկապատում զիրս նորա՝ յոյժ հաստատին ի բրիտոտական ամբիժ հաւատն. քանզի քաղցրագոյն են բանք վարդապետութեան նորա քան զմեզու խորիսխ, եւ զարթուցանեն զմիտս ճարգիւմ յերկիւզն Աստուծոյ : եւ որպէս զարեզակն փայլեալ յեկեղեցի Աստուծոյ զբարեմս լուսաւորեաց, եւ հասեալ ի փայլուչ ճերութիւն փոխեցաւ յերկնային խորանն յանձահական ի կեանն Յունվարի Ժ :

[B * Վերստին տօն է Ծննդեան եւ Աստուածայաշնութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : Ի ճառէ երանելոյն Պրոկղի :

* B
p. 21 a.

Արդ՝ յորժամ եկն Տէրն մեր ի Յորդանան մկրտիլ, եւ հրաժարէր զուարով մկրտիչն Յովհաննէս, յայնժամ ապա եւ գեան մեծ Յորդանան՝ պակուցեալ յաստուածեղէնն փառաց՝ յեզպոխեալ զտոլորութիւն ընթացից ըստ բնականին գնացից, եւ որպէս մասնաւորեալ իմն բաժանէր յերիս առաջս. որոյ առաջինն ջուրք ինքնասանձ եղեալ՝ մանաւանդ թէ ըստ աստուծային ակնարկութեան զտեղն առեալ ընդ կրունկն զառնային. եւ զեզաղէզ յեղեղմամբ կուտակեալ ծովանային յընդարտոցն շրջապայտութեամբք. քանզի պարփակեալ զմիմեամբք յառաջ խաղալ ոչ իշխէին :

Իսկ միջինն ջուրք՝ զարմանազան եւ նորապիտակ իմն տենչալի ճառագայթիւք որպէս զգետ ինչ թաղաւորական ճիրանապիտակ եւ ճալկաւապն * պսճուճեալ

* B
p. 21 b.

4 լուսաւորեաց] եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց զօրեղ ախպեան եկաց ընդդէմ հերձուածողացն add. B || 5 փայլուչ] բարւոր B — փոխեցաւ] փոխազրեցաւ B || 6 ի կեանն] հանդիսան B.

après lui, comme un souvenir éternel, et tous ceux qui lisent ses œuvres magnifiques se raffermissent considérablement dans la pure foi chrétienne; car les paroles de son enseignement sont plus douces que le rayon de miel, elles éveillent dans l'esprit des hommes la crainte de Dieu. Il brilla comme le soleil dans l'église de Dieu, illumina nombre de gens et, parvenu à une belle vieillesse, il passa au temple céleste, à la vie éternelle, le 10 Janvier.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu. De l'homélie du bienheureux Proclus (suite).

* B
p. 21 a.

Or, lorsque Notre-Seigneur vint au Jourdain pour y être baptisé et que Jean-Baptiste s'en défendait en tremblant, au même moment, le grand fleuve Jourdain ébloui des splendeurs divines, déviant le trajet habituel de son cours naturel, se partagea, comme à dessein, en trois courants : les premières eaux, se refrénant d'elles-mêmes ou plutôt s'arrêtant sous les regards divins, revinrent en arrière et s'amoncelant par des affluis successifs formèrent une mer agitée par des tourbillons multiples, car ces eaux se circonvenant elles-mêmes n'osaient pas avancer.

Les eaux moyennes, reflétant des rayons nouveaux et merveilleusement agréables, formèrent comme un manteau royal de pourpre et de fleurs, irisé

* B
p. 21 b.

երկն երկն զունալը՝ հեղեկ ձառագրպէս լինրենէ աւարելով, պտուակեալ շուրջ
 գտէրունական եւ պերաշխարհիկն մարմնով, որպէս պտակ ինչ հրաշարիլի սա ի
 զանազանն բոլորեալ ծաղկանց, զպատարականն հատուցանելով զկարգ ծառայէին :

Յաջնժամ ապա եւ զտար անմարմնական վերնոցն պետութեանց պարաւորեալը
 շուրջ զամենատարբ եւ զատուածեանն մարմնով ի հասանս գեղեցկածառն ջուրց, 5
 որպէս զնոյն ինքն բրովբէական ի բարձունս զհրապայտն աթուով՝ երաժշտական
 ձայնիւր զերբորբեանն հատուցանելով օրհնեղբութիւնս, հնչեալ զուշէին տակով հրեղէն
 լեզուօր. Սարը, սուրբ, սուրբ, Տէր զօրութեանց, լի է ամենայն երկիր վասօր նորա :

Աստի ստուգապէս յաջնժամ երկիրս երկիրք հանդիպեցան՝ լցեալ անձառելի
 պարկեօր աստուածայինն փոսայ՝ հանկերճ սրովբէպօզն հնչմամբ հոգեօր երգոյ : 10
 Վասն զի յաջնժամ եւ նոյն ինքն՝ անհասանելին, անտեսանելին, անսկիզբն, մշտապապ-
 ժատն, աննխիժն, անպարապրելին, անձառելին, եւ ծալքազոյնն համապատիւ, եւ
 երբրանձեանն տէրութիւնն, սրբոյ ասեմ եւ թապաւորականի եւ անհետազօտելին
 երբորբութեան, արիխալիսակ ճոխութեամբ եւ սրբարարական զօրութեամբ ստորա-
 վալկեալ ի բարձանց՝ բացայայտեալ ձանաչիւր ի հոսանս Յորդանն գետոյ : Քանի 15
 յորժամ Տէրն տերանց ել ի ջրոյ անալի բացան նմա երկիրք, եւ Հոգին սուրբ
 լիջեալ ի բարձանց նմանութեամբ սպառնոյ՝ անձեռագործ պտակ նմա մատուցանէր :

de couleurs chatoyantes, et lançant des rayons paisibles autour du merveil-
 leux corps du Seigneur comme une couronne magnifique tressée de fleurs
 variées, et ces eaux s'étendaient en acquittant leur tour de service.

C'est alors aussi que les ordres incorporels des puissances célestes
 formant chœur autour du très saint corps divin dans le bouillonnement des
 belles eaux répandues, à l'instar des chérubins qui entourent le trône ful-
 gurant dans les cieux et mélodient d'une voix musicale le trisagion de bénédiction,
 proclamaient par la voix de leur langue de feu : « Saint, saint, saint
 le Seigneur des puissances, toute la terre est remplie de sa gloire. »

C'est pourquoi vraiment la terre fut à ce moment changée en ciel,
 remplie des dons ineffables de la gloire divine grâce au retentissement des
 chants spirituels entonnés par les séraphins. Car, à ce moment, l'Incom-
 préhensible lui-même, l'Invisible, celui qui est sans commencement, toujours
 brillant, immatériel, celui qui ne peut être contenu, l'Ineffable et l'Être
 suprême égal en dignité, la Seigneurie trine, la sainte, dirai-je, royale et
 inscrutable Trinité, dans un éblouissement d'étoiles, brillante de puissance
 sanctifiante dans les cieux, fut reconnue manifestement dans le courant du
 fleuve Jourdain. Car lorsque le Seigneur des seigneurs sortit des eaux, le
 ciel s'entr'ouvrit pour Lui et le Saint-Esprit, descendant d'en haut sous la
 forme d'une colombe, Lui offrit une couronne qui n'était pas faite de main
 d'homme. Et le Père, faisant entendre sa voix d'en haut, témoigna par ces

Աս որ եւ Հօր ի վերուստ բարբառ արձակեալ վկայեր, մասնացոյց արարեալ զնա տեսարացն՝ ստերով. Դն է որդի իմ սիրելի որով հաճեցայ, զմն լսարար :

Ի սմին աւար լիշատակ սուրբ եւ զեզեցիկ ծանկանն եւ բաջայազիմ եւ սրանչելա-
 5 գործ նահատակին Քրիստոսի Մորպօհնաւի, եւ բեա նորա Սառալի կոչս արախնոցն
 Քրիստոսի. որ նահատակեցան ի հօրէն իւրեանց ի Սենեքերիմայ արբայէ :

* Յայտմ աւար կուրսիմն եւ զարձ Պօպօսի աւարելոց, զի ետեա զՏէր Յիսուս ի
 ծանապարհին Դամասկոսի :]

* B
 p. 22 b.

Երացի Դ եւ Յանուարի ժԱ : Տօն է Կառուածոյացածութեանն եւ վկայութիւն սրբոցն
 Պետրոսի Ազեկասնդրու հայրապետին եւ Երիսապոմոց սարկաւապին :

10 * Պետրոս հայրապետ էր Ազեկասնդրացոց, եւ էր ջաւարս Դիոկղետիանոսի * A fol. 155
 ածօրէն արբայի, ի ժամանակս հալածանաց եկեղեցոց : Սա նոյովեաց զպիղծն Երիսս
 հերձուածողն զի ոչ ստէր զՍրբի ի բնութենէ Հօր, այլ արարած եւ կրտսեր, եւ լեա
 1° a.

paroles en Le désignant aux assistants : *Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui je me suis complu. Écoutez-le* !.

En ce même jour, commémoration du saint et bel enfant, le victorieux et thaumaturge martyr du Christ Mar-Behnam² (*Morpóhnav*) et de sa sœur Sarah (*Sara*) la vierge et servante du Christ, qui furent martyrisés par leur père, le roi Sennachérib (*Sénécherim*).

* En ce même jour, aveuglement et conversion de l'apôtre Paul, qui aperçut le Seigneur Jésus sur la route de Damas (*Damaskos*).]

* B
 p. 22 b.

4 ARATZ, 11 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Pierre patriarche d'Alexandrie
 (*Aleksandrout*) et du diacre Absalom (*Abesalom*³).

* Pierre était patriarche des Alexandrins (*Aleksandrutsi*) aux jours de Dio- * A fol. 155
 clétién, l'empereur impie, à l'époque des persécutions de l'église. Il anathé-
 1° a.
 matisa l'immonde hérétique Arius, qui ne disait pas que le Fils fût de la

1. Matth., iv, 17. — 2. La particule honorifique du syriaque ܐܘܡܘܪ ou *Môr* ou *Mâr*, a été soudée au nom *Behnam*, soit par le rédacteur arménien, soit par son modèle grec. A la ligne suivante, le changement de *b* en *m*, dans le nom *Sennachérib* devenu *Senecherim*, suppose un intermédiaire grec écrit en minuscule, cf. actes syriaques dans BEDJAN, *Acta Sanctorum et Martyrum*, t. II, Paris et Leipzig, 1891, p. 397-441. — 3. Ce diacre Absalom, martyrisé avec le patriarche d'Alexandrie, paraît propre au calendrier arménien, cf. NILLES, *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae*..., t. II, Inspruck, 1897, p. 565. On pense tout naturellement à une intrusion d'Avselamos ou Abselamos d'Éleuthéropolis, dont la notice est donnée ci-dessous.

ժամանակի եղևալ . եւ զբազմս ճորդեցոյց ի հերձուածն իւր : Վասն այսոյն ի պատճառսնայ որոշեաց զնա սուրբ հայրապետն Պետրոս չեկեղեցոյ Աստուծոյ :

Եկն գոհիմ ըրիտատամարտին 'Եփովղեափանոսի ըմբռնեալ զերանեկին Պետրոս, եւ ունեկին ի բանդին կապանօք : Եւ Արիոս զնայեալ ի ժողով երիցանց՝ կեղծաւորութեամբ զըջոյցեալ՝ սպաշէր բարեխօսել սա հայրապետն լուծանել զնա չորոշմանէ : 5
Եւ իբրեւ սպաշեցիկն, սաէ սուրբն . Արիոս՝ որոշեալ լիցի ի փառաց Արուսէն Յիսուսի 'Երիտաստի, չաջմու չախտենիս եւ ի հանդերձերսն :

Եւ իբրեւ սորջացան նորա, ստաց . Տեսի չաչմ զիշերի զ'Երիտաստ եւ զպատմուծանն իւր պատասեալ չերկուս, եւ ի բանջան սիղեալ աւեր զպատասուածան : Եւ ստեմ . Տէր, ոմ պատասեաց զքո պատմուծանդ : Եւ նա սաէ . Արիոս, եւ զա զգոյշ 10
լեր, մի հաւանիր լուծանել զնա չորոշմանէն, զի հանդերձեալ են սպաշել զբեղ վասն նորա, եւ պատուիրանս Աղեկտանդրի եւ Արիւզոյ որք հանդերձեալ են զկնի քո աւել զափսո քո, զի մի եւ նորա ընդունիցիկն զնա ի հայրապետիսն :

* A fol. 155
r^o b.

Եւ եհաս հրաման ի 'Եփովղեափանոսէ սղանանել սրով զերանեկին Պետրոս : Եւ ժողովուրդն ամենայն սպաշէր զբոսս բանդին եւ սաէին . Նախ մեր մեղացօք եւ սպա 15
զնա սանուք : Եւ զօրսոյնացի ծակեալ զարմն բանդին չեառուտ զի մի վրտասցեն ժողովուրդն, եւ հանեալ տարան մօտ ի գերեզման սուրբ աւետարանչին Մարկոսի,

nature du Père, mais créé et inférieur, ayant pris existence dans le temps, et qui induisit bien des gens à son schisme. C'est pour cette raison que le saint pontife Pierre l'exclut de l'église de Dieu.

Le bourreau de Dioclétien, l'ennemi du Christ, vint arrêter le bienheureux Pierre et le garda en prison dans les chaînes. Or, Arius, s'étant rendu dans l'assemblée des prêtres et hypocritement faisant acte de repentir, les pria d'intéresser pour lui auprès du pontife afin qu'il le déliât de l'excommunication. Lorsque (les prêtres) l'en prièrent, le saint répondit : « Qu'Arius soit exclu de la gloire du Fils, Jésus-Christ, dans ce monde et dans l'autre ! »

Et comme ceux-ci s'en attristaient, il leur dit : « J'ai aperçu, cette nuit, le Christ; il avait sa tunique déchirée en deux et tenait les lambeaux contre sa poitrine. Et je Lui dis : Seigneur, qui a déchiré ta tunique? Il me répondit : Arius; et toi, prends garde, ne consens pas à le délier de l'excommunication, car on viendra te prier à son sujet, et ordonne à Alexandre et à Achille, qui doivent avoir ton siège après toi, de ne pas l'admettre, eux aussi, à la communion. »

* A fol. 155
r^o b.

Il arriva un ordre de Dioclétien de tuer par l'épée le bienheureux Pierre. Or, toute la population gardait la porte de la prison en disant : « Nous mourrons d'abord et vous le prendrez ensuite. » Les officiers, ayant percé un tron dans le mur de la prison, par derrière, à l'insu de la population, et ayant fait sortir (Pierre), l'emmenèrent près du tombeau du saint évangeliste

Հատին զգատուական զլուխ նորա : Սպանին ընդ նմա եւ զձեր սարկուսոյն Արխաղոմ :
 Եւ զխոսցեալ ժողովրդեանն բարձին զգատուական մարմին նորա, եւ սարան
 լեկեղեցին եւ նստուցին չափու խըր, զի ոչ նստէր սուրբն ի կենդանութեան խըրում ի
 վերայ աթոռոջն, այլ ի վերայ պատուանդանին զի տեսանէր այր ձի լուսաւոր ի
 5 վերայ աթոռոջն նստեալ, եւ նմա հրամայէր նստել ի պատուանդանին, եւ ուսուցանել
 ժողովրդեանն : Եւ այլա թագեցին զնա պատուով : Կատարեցաւ սուրբն Պետրոս եւ
 Արխաղոմ Յունուարի ԺԱ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն ծիւս Պետրոսի սր Աւսարեմոս կոչի :

Պետրոս Քրիստոսի վկայն երիտասարդ Հասակաւ, էր ի քաղաքէն Երեւթորու-
 10 պօրեաց, որ թարգմանի ալլաա քաղաք, ի գեղջէն Արասէասոյ : Եւ էր զօրութեամբ
 ախոյեան եւ հանձարեղ ի սէրն Քրիստոսի, զոր իշխան քաղաքին բռնապատէր
 ողորջանօք եւ սպառնալեօք ուրանալ զՔրիստոս եւ պաշտել զիւրան : Սրում ամե-
 նելին չանձն ոչ մա, այլ մանաւանդ պարզ Երեսօք եւ համարձակութեամբ ապագակէր

A fol. 155
v° a.

8 Աւսարեմոս] Ավեսարամիտու, զոր Աբեսաղոմ կոչեն *add.* B || 9 Երեւթորուպօրեաց] Երեւթորուպօրեաց B || 10 Արասէասոյ] Արեւէասոյ B — Եւ էր զօրութեամբ... իշխան] Եւ էր հաւատով բարեպաշտ ի Քրիստոս, եւ ճարմնով զօրաւոր. որ եւ ի ժամանակս հալածանացն Մարքիմիանոսի համարձակութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած : Զոր կարեալ զնա իշխան *add.* B || 13 պարզ] լուրջ B.

Marc, et lui tranchèrent la tête. Ils mirent à mort également avec lui le vieux diacre Absalom (*Abisalom*). Les habitants, informés du fait, relevèrent son précieux corps, le portèrent à l'église, et le firent asseoir sur son siège, car le saint, de son vivant, ne s'était jamais assis sur son trône, mais sur le marchepied, car il apercevait un homme lumineux assis sur le trône qui lui ordonnait de s'asseoir sur le marchepied et d'enseigner le peuple. Ensuite ils l'inhumèrent avec honneur. Saint Pierre et Absalom (*Abisalom*) furent mis à mort le 11 Janvier.

En ce jour, martyr de l'autre Pierre qui s'appelle Abselamus (*Avsalemoss*).

Pierre, le martyr du Christ, jeune encore, était de la cité d'Eleuthéropolis (*Eleutoroupoléats*), nom qui se traduit ville libre, du village d'Auéa' (*Arasēas*). C'était un athlète puissant et plein de talent dans l'amour du Christ, que le gouverneur de la ville pressait par des prières et des menaces de renier le Christ et d'adorer les idoles. Il n'accepta aucunement, mais plutôt d'un visage 1 calme et avec hardiesse il s'écria au milieu de l'assemblée devant

A fol. 155
v° a.

1. Eusèbe cite deux localités voisines de ce nom, au sud de la Palestine, dont l'une a neuf milles au sud d'Hébron, *Onomasticon*, éd. KLOSTERMANN, Leipzig, 1904, p. 26.

ի մէջ ժողովրդեանն առաջի իշխանին . Աստուած մեր չերկինս է, եւ այսք որ չերկրի են զեւր են, եւ կուար ձեռագործք մարդկան :

Եւ հրամայեաց իշխանն եւ ուժղին եւ չերկար եւ խիստ չարչարանօք տանջեցին զսուրբն Պետրոս, եւ ապա արկին զնա ի հօր, բաց ոչ ի բարբոքեալ՝ զի մի արտօմնապի, ալ ի սակաւարոյ կայծակունս, եւ այնպէս երկարագոյն տանջեալ՝ աւանդեաց զհօղին իւր առ Աստուած :

Յայժմ աւար յիշատակ է սրբոյն Քէոզոսի անապոստոլոսի, որ զմիարմատկեաց վանս կարգեաց յերուսաղէմ եւ յանապատս :

Մեծն Քէոզոսիոս ի կենդանութեան իւրում շինեաց զտապան իւր, եւ յորժամ կատարեաց սաէ ցկրօնաւոր եղբարսն . Միլ ի ձէնջ սանէ նաւակատիս զերեզմանիս 10 իմում : Եւ ոմն ի նոյանէ բահանայ Բասիլիոս անուն, այք աստուածահաճոյ եւ մեծ ճղնաւոր սաէ . Եւ հայք սրտուսական : Եւ իջեալ ի տապանն՝ տարածեցաւ որպէս մեռեալ, եւ աւանդեաց զհօղին : Եւ յոյժ սլրացին զնա Քէոզոսիոս եւ ամենայն զսարկղաբութեանն, եւ ըստ արժանեաց իւրոյ ինպեցին զնա ի նոյն զերեզմանին :

1 իշխանին] եւ սուր *add.* B || 3 ուժղին] ուժղնակի B - չերկար] ընդչերկար B || 5 սակաւարոյ] սակաւագոյն B — երկարագոյն] երկայնագոյն B || 6 Աստուած] Յունուարի ժէ եւ Երոյ Կ *add.* B || 7 Քէոզոսի] Քէոզոսոսի B || 9 թէոզոսիոս] թէոզոսոս որ եւ կռչի Քէոզոսէոս, էր խոտակրօն եւ յոյժ առաքինի . զամս երեսուն եկաց յանապատի խոտարուս կենօք եւ նշանագործութեամբ որ եւ *add.* B || 13 եւ աւանդեաց զհօղին] եւ կատարեցին եղբարքն ի վերայ նորա գրաւանօրեայ կարգ ննջեցելոյ :ն: յեւ բաւասուն աւար ննջեաց երանելին Բասիլիոս ի Տէր *add.* B.

le gouverneur : « Notre Dieu est au ciel, et (les dieux) qui sont sur la terre ne sont que des démons; les idoles sont l'œuvre des hommes' . »

Le gouverneur ordonna de frapper saint Pierre vigoureusement et longuement, on le soumit à de cruelles tortures et on le jeta ensuite dans un feu, mais pas vif, afin qu'il ne mourût pas vite, mais sur des braises peu ardentes, et c'est ainsi que, longuement torturé, il rendit son âme à Dieu.

En ce jour, commémoration de saint Théodosie (*Théodosi*), l'anachorète, qui fonda des couvents de religieux à Jérusalem et dans les déserts.

Le grand Théodosie (*Théodosios*) avait, de son vivant, fait construire son tombeau, et lorsqu'il l'eut achevé il dit aux moines, ses frères : « Qui de vous veut célébrer la dédicace de mon tombeau? » Un d'eux, prêtre, nommé Basile (*Basilios*), homme agréable à Dieu et grand ascète, répondit : « Moi, père vénéré. » Il descendit dans le tombeau, s'étendit comme un mort, et rendit l'âme. Théodosie et tous les groupes de la confrérie le pleurèrent beaucoup et l'enterrèrent dans ce même tombeau avec les honneurs conve-

1. Ps. cxiii, t1 sq.

և ի բարութ սուրբ ի վիշերացին ժամու պաշտամանն՝ երեւէր հօրն Թէոփոսի, և սարմաէր ընդ այլ կրօնաւորսն որ և զձայնն ամենեքեան լսէին բայց զնա ոչ տեսանէին այլ Թէոփոս ծխացն :

5 Եւ ստէ գկրօնաւորսն թէ. Յամենայն ժամ * տեսանեմ զնա կարով ի միջի մերում
 և պաշտէ ընդ մեզ : Եւ աղաչեցին զնա զի և նորս տեսցեն զնա : Եւ խնդրեաց նա չՆատուծոչ. և ի բառաներորդ աւուրն, չեա մահչեան նորս, երանելին Եստիլիոս երեւեցաւ ամենեցուն ի վիշերացին ժամուն պաշտելով ընդ նոսա : Եւ ի կատարել զառաւօտուն պաշտանն՝ երկիր եզաց ամենեցուն և ստէ. Սղջոյն ընդ ձեզ եղբարք և ընկերակիցք իմ, այլ զԵստիլիոս ոչ տեսանէք : Եւ անչպս եղև :

10 [Ե * Վերտփին տօն Ծննդեան և Առառւածաբարտնութեանն Քրիստոսի : Ի նոյն ձաւէ երանելոյն Պրովիլի սասցեալ :

Ի մկրտիլ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զիջանելով խոնարհութեամբ որպէս մարդ, չպանեալ լինէր ի հօրէ երկինց որպէս Առառւած, որ ձայնէր ի վերայ նորս եթէ. Կա է որդի իմ սիրելի : Կա է, որով համեցաց վրկել զտիեզերս առ ի սաստ-
 15 նացական բռնութենէ : Կա է պատկ փառաց իմոց ամենակալութեան, և զօրութիւն

4 զնա] զԵստիլիոս B || 5 նա] Թէոփոսիոս B — չՆատուծոյ] զի տեսցեն զնա եղբարքն *add.* B || 6 նորս] իւրում B || 9 ընկերակիցք իմ] մնացէք բարեաւ *add.* B — անչպս եղև] առ-
 ժամայն : Իսկ սորք հայրն Թէոփոս որ և Թէոփոսիոս եկաց այլ ևս չերկար ժամանակս, և բազմացոյց փանորպս, և արար բազում նշանս, և լի սուրբք և արկամբք հանդեա ի Տէր ի հասակի իբրև ի հարկւր բսան ամաց : *add.* B.

nables. Pendant de nombreux jours, aux offices de la nuit, (Basile) apparut au père Théodose (*Théodosi*), et il psalmodiait avec les autres religieux qui tous entendaient sa voix, mais ils ne l'apercevaient pas, à l'exception du seul Théodose (*Théodos*).

Or, celui-ci dit à ses religieux : « Je l'aperçois toujours * qui se tient au milieu de nous et officie avec nous. » Ils le prièrent de le leur faire voir aussi. Il supplia Dieu, et le quarantième jour après sa mort, le bienheureux Basile apparut à tous, à l'office de la nuit, faisant l'office avec eux. A la fin de l'office du matin, il s'inclina devant tous et dit : « Salut à vous, mes frères et mes compagnons, vous ne reverrez plus Basile. » Et il disparut.

[E * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ. (Suite de l')homélie prononcée par le bienheureux Proclus.

Notre-Seigneur Jésus-Christ, en consentant humblement à être baptisé comme homme, fut révélé par le Père des cieux comme Dieu grâce aux paroles qu'Il fit entendre au-dessus de lui : « *Celui-ci est mon fils bien-aimé* ». Il est celui en qui je me suis complu pour sauver l'univers de la tyrannie de Satan. Il est la couronne de gloire de ma toute-puissance, ma force et ma

1. Matth., iv, 17.

* A fol. 155 v° b.

* B p. 22 b.

* A fol. 155 v° b.

* B p. 22 b.

իմ եւ իմաստութիւն. որն է, որով արախ լինիմ հանապազ, եւ ցնծամ չորդիս ծարգկան :
 Դուն է, արարչագործն բոբր չախտանց, որ զգասս վերնոցն պետութեանց :

Դուն է որ կախեաց զերկինս գոչնչէ, եւ բուստսրեաց զնա ճառագայթիւք զանա-
 զանախազ լուստսրաց զեզեցկութեամբ : Դուն է կտառաբար արեղտիանն եւ բուսնի
 եւ բոբր աստեղացն բազմութեան : Դուն է որ հիմնեցոց զերկիր ի վերայ ջուրց որպէս 5
 չատակի, եւ զարգարեաց զնա երբն երբն ծաղկաց եւ անկոցն որտեղութեամբք : Դուն է
 որ արար գծով եւ կապեաց զնա ճնչին աւազաւ, փարթամացուցեալ լրութեամբ չորնա-
 դանն կենդանեաց : Դուն է որ բզկեաց զապրբարս եւ աւաջնորդեաց զետոց աւ ի սնունդ
 եւ ի մխիթարութիւն զաշտաց եւ բուրաստանաց, եւ բոբր կենդանեաց ցամաքայնոց
 եւ ջրայնոց անբանից եւ բանասրաց :

Եւ աշտպիտի ծաչրտպազլ եւ բարձրաբոցն վկայութեամբք որտուցեալ Հօր ի
 * վերուստ, ըստ աստուածեզէնն բնութեան միածնի Որդուց իբրոց բացաչաչտեաց զնա
 համարբ եւ համարատիւ եւ արարչակից ինքեան եւ ամենասորբ Հօղւոցն. ըստ
 աչնմ եթէ. Չաչն ճեռան ի վերայ ջուրց, եւ Աստուած փառաց որտուց, եւ Տէր ինքն
 ի վերայ ջուրց բազմաց :]

* B
 p. 23 a.

5

15

sagesse. Il est celui en qui je me réjouis quotidiennement, et qui fait ma joie parmi les fils des hommes. Il est le créateur de tous les siècles et des ordres des puissances supérieures.

« Il est celui qui a suspendu le ciel dans le néant, qui l'a illuminé de la beauté des rayons variés des astres. Il est le régisseur du soleil et de la lune et de la multitude des étoiles. Il est celui qui a fondé la terre sur les eaux comme sur un sol et qui l'a ornée de fleurs variées et de plantes aux nombreuses qualités. Il est celui qui a créé la mer et qui l'a entourée de sable, en l'enrichissant d'une foule d'animaux variés. Il est celui qui a fait surgir les sources et qui a tracé le cours des fleuves pour alimenter et réjouir les prairies et les jardins, et tous les animaux terrestres et aquatiques, raisonnables et sans raison. »

En formulant d'en haut cet éclatant et suprême témoignage sur la nature divine * de son Fils unique, le Père l'a déclaré son égal en puissance et en honneur, cocréateur avec le très Saint-Esprit, ainsi qu'il est dit : *La voix du Seigneur sur les eaux, et le Dieu de gloire a fait retentir sa voix, le Seigneur lui-même, sur les eaux nombreuses* ¹.]

* B
 p. 23 a.

1. Ps. xxviii, 3.

Կրօցի եւ եւ Յունուարի ժԲ : Տան Աստուածայգանութեան եւ վիպտօթիւն սրբոցն
Մեարդիտի :

Ճշմարիտ վիպոցն Քրիստոսի Մեարդիտս էր ի ժամանակս Գիտկղեարանոսի կուս-
պաշտ արքային եւ զեօթն եւ տասն ամ ի պորականութեան թողաւորին կայեալ
հաւատաց ի Քրիստոս, եւ ժամանկացաւ ի ձեռս անօրէն նեղչացն : Եւ կայեալ առաջի
5 տանինն խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած սրբօրիջ երկնի եւ երկրի :
Եւ հրամայեաց զատաւորն երեսուն եւ վեց արանց հարկանել ըրտլը ուժովն զվիպոցն
Քրիստոսի. եւ զեօթն որ այնպէս ձազկէին եւ համբերէր կարծրագոցն ասնջանացն,
եւ վառաւորելով զԱստուած աւանդեաց զչոյլին ի ձեռս հրեշտակաց Յունուարի ժԲ :
Եւ թողեցին զնա ի տելուջ նշանաւոր :

10 [Բ * Վերստին տան է Ծննդեան եւ Աստուածայգանութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ
ձերոց : Գարձեալ ի նոցն ձառէ կրանկուցն Պրօկղի :

* B
p. 24 a.

Տէր ձեր Յիսուս Քրիստոս որ խոնարհարար որպէս ժարդ ի Յովհաննէ ձկրաեցաւ,
նոցն ինքն է որ իբրեւ զԱստուած ստեղծ խորհրդով զժարգն առաջին՝ սուրբ ի սուրբ

2 Մեարդիտս] Մէարդի, որ Մէրալիտ կոչի add. B || 4 արքային] զինուորեալ ի կարդ
Մարտոսացն որք սեւր կոչին add. B || 5 հաւատաց... կայեալ] սիրելի եղև նմա եւ ամենայն
զինուորակցաց վասն բաջտօթեան իւրոց : եւ յետս ի լինել հարձանաց յայտնի արար զքրիստո-
նէսութիւն իւր եւ կալեալ կայսուցին add. B || 6 երկրի] եւ ստիպեցին զնա գոհել շատուածոց
իւրեանց, եւ իբրեւ ոչ հաւանեցաւ, բոժին զգօտի զինուորութեանն, եւ հանին զնա ի պատուոցն
add. B || 8 ձազկէին եւ համբերէր] ձազկեցին եւ համբեր B — ասնջանացն] ձինչեւ
զարձանալ ամենեցուն, եւ կիսամահ արկին զնա ի բանա սւր add. B || 10 նշանաւոր] յարձէ
բազում բժշկութիւնք կատարին ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ ձերոց add B.

5 ARATZ, 12 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Méortios.

Le vrai martyr du Christ Méortios (*Mevardios*) vivait aux jours de l'em-
pereur idolâtre Dioclétien. Après avoir servi dix-sept années dans la milice
de l'empereur, il crut au Christ, et fut livré aux mains des persécuteurs
impies. Se tenant devant le tribunal, il confessa le Christ vrai Dieu, créateur
du ciel et de la terre. Le juge ordonna à trente-six hommes de frapper
vigoureusement à coups de bâton le martyr du Christ. On le battit ainsi
pendant sept jours, mais il endura ce cruel supplice et, tout en glorifiant Dieu,
il rendit son âme entre les mains des anges, le 12 Janvier. Il fut inhumé
dans un endroit distingué.

[B * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre
Dieu. Suite de la même homélie du bienheureux Proclus.

* B
p. 24 a.

Notre-Seigneur Jésus-Christ qui se fit baptiser humblement, comme
homme, par Jean, est le même qui, comme Dieu, créa symboliquement le

երկրէ, ամենատարբ ձևս օր : Եւ վրչեալ ի նա շունչ կենդանի անձնացոյց, գոչացոցեալ առ ի չորից սրահաթևանց բարեխաան տարերց, երկալ ահա կրկնակ այս է, զբոլի եւ իմանալի : Զար եւ զերաստուեալ պոչձատացոյց, աւարտեալ զնա բանականութեամբ, իմաստութեամբ եւ հոգեւորութեամբ, եւ զնոյն յորջորջեալ ձայնեաց :

Ապա զնոյն ասել երկիր կոճ իր՝ օր է մարմին եւ սրբուն. սրոչ անուն զբնութիւնն զեկուցանէ, եւ բնութիւնն զանունն բացայայտէ : Եւ ոչ միայն՝ այլ եւ նախամեծարեալ արար զնա հազարակից արարչութեանն խրոչ յարազրութեամբ անուանակոչութեամբն օր ի վերայ յորովիցս սակս աստուածութեանն նմանութեան : Որում եւ հնարանկեցուցեալ զբնաւ աշխարհ եւ օր ինչ յաշխարհի, կացոյց զնա թաղար ինքնիշխանութեամբ : Ի վերայ ամենայնի, կանխատարերով ի նմա զինքեան աստուածականն յայտնութիւն՝ անտեսական մարմնով ի վերայ երկրի ի հասանա Զորդանան զեաոյ :

* Ի ամին աւար զիշատակ է սրբուհեաց վկային Տատիանեաց :

* B
p. 24 b.

Սուրբ եւ կոչս վկայն Քրիստոսի Տատիանի էր ի քաղաքէն Հոռոմոչ յաւուրս Ալեքսանդրոսի արքայի, զորով ի հօրէ հլեպատասայ, եւ էր ըստ կարգի եկեղեցւոյն սարկաւազ :

Եւ վասն զի հաւատացեալ էր ի Քրիստոս կացուցին զնա սուաջի արքային, եւ

premier homme, saint, de la terre sainte, par ses très saintes mains. Lui ayant inspiré un souffle vivant, il le personnifia, et l'ayant produit des quatre espèces d'éléments tempérés, il le fit double, c'est-à-dire matériel et spirituel. Il le perfectionna hautement en le complétant par l'intelligence, la sagesse et la piété, et il l'appela en lui donnant un nom.

Comment dire ensuite terre ou chose, celui qui est corps et sang, dont le nom déclare la nature, et dont la nature explique le nom? Et non seulement (Dieu lui donna un nom), mais l'ayant préféré, il le fit participer à sa puissance créatrice en lui ajoutant le pouvoir de donner un nom à toutes choses, en raison de sa ressemblance avec la divinité. Lui ayant donc assujéti la terre entière et tout ce qui se trouve sur la terre, il l'institua roi avec pleine souveraineté sur toutes choses, symbolisant à l'avance en celui-ci sa propre révélation comme Dieu, avec un corps invisible, sur la terre, dans les eaux du Jourdain.

* En ce jour, commémoration de la vierge sainte Tatiana.

* B
p. 24 b.

La sainte vierge et martyre du Christ, Tatiana (*Tatiani*)¹, était de la ville de Rome, aux jours de l'empereur Alexandre, son père étant du rang des consuls (ὑπατοῦς)², et elle était, dans l'ordre ecclésiastique, diaconesse.

Comme elle avait cru au Christ, on l'amena en présence de l'empereur,

1. Cette forme correspond exactement au grec Τατιανή. — 2. Au lieu de cette transcription հլեպատաս, les auteurs arméniens emploient habituellement հլեպաա, pl. հլեպատեան.

խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ ձերոջ աներկկալ : Տարաւ զնա թաղաւորն ի տուն կառոյն, եւ անդ բանագաստէր զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոչնէլ կառոյն. եւ նա ալօթիւք կործանեալ փշրեալ զկուռան, եւ ասէ. Տես զտկարութիւն աստուածոյ բոյ :

5 Էւ բարկացեալ թաղաւորն * չրամացեաց եւ զերես սրբաշուջն վերաւորեցին յոջ, եւ խեցին զթարթիչս եւ զկողս սչացն, խոցեցին եւ զաչան. եւ ի փայտի բարձրացուցեալ զնա բերեցին երկաթի ձանկօր զամենայն ձարմինն ձինչեւ յսկերան. ալ եւ բերծեալ բերթեցին զլուսին եւ ընկեցին զսուրբն ի հօր. զոր կալեալ անդրէն հատին զլուսն նորա, եւ աչնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս :]

* B
p. 25 a.

10 Արացի 9 եւ Յանուարի 49 : Տան ութօրեայ Թղթատութեան Տեառն ձերոջ Յիսուսի Քրիստոսի եւ վկայութիւն երմուլոսի եւ Սարատանիկոսի :

Աչս բարեկալթ վկայքս Քրիստոսի * էին չոմս անօրէն թաղաւորին Լիկիանոսի : * Ա fol. 156
15 Սուրբն Երմուլոս սարկաւազ էր, եւ կացեալ առաջի արքային խոստովանեցաւ զանունն Տեառն ձերոջ Յիսուսի Քրիստոսի եւ ասէ. Մասաչ եմ Քրիստոսի եւ սարկաւազ
եմ ուխտի Տեառն : Ապրտակեցին զձեռտան պղնձի թաթաղք եւ արկին ի բանդ. եւ

* A fol. 156
1° a.

11 վկայութիւն] սրբոյ վկայիցն *add.* B — Երմուլոսի] երմեւլոսի B 13 Երմուլոսս ... կա-
ցեալ] երմեւլոս, որ եւ Երմուլոսոս, սարկաւազ էր, եւ ի ժամանակի հարածանացն բարալէր զՔրի-
ստոս : եւ կալեալ կացուցին *add.* B || 15 եմ *om.* B — բանդ] եւ ի զիշերին լոյս ձեծ
ճագեաց ի բանդին եւ երեւեալ *add.* B.

et elle confessa sans crainte le nom du Christ notre Dieu. L'empereur la conduisit au temple des idoles, et là, voulait l'obliger à renier le Christ et à immoler aux idoles; mais elle, par ses prières, pulvérisa les idoles en les renversant, et dit : « Regarde la faiblesse de tes dieux. »

L'empereur, irrité, * donna des ordres; on blessa grièvement le visage de la sainte, on lui arracha les cils et les paupières, on lui endommagea les yeux, et, l'ayant élevée à un poteau, on lui laboura avec des ongles de fer tout le corps jusqu'aux os; l'ayant rasée, on lui écorcha aussi la tête, et on jeta la sainte dans les flammes; puis l'en ayant retirée, on lui trancha la tête. C'est ainsi qu'elle mourut dans le Christ.]

* B
p. 25 a.

6 ARATZ, 13 Janvier.

Fête de l'octave (de la Nativité); circoncision de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et martyre d'Hermylus et de Stratonicus.

Ces victorieux martyrs du Christ * vivaient aux jours de l'empereur impie Licinius. Saint Hermylus (*Ermoulios*) était diacre. Mis en présence de l'empereur, il confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et dit : « Je suis le serviteur du Christ, et diacre de la congrégation du Seigneur. » On lui souffleta les joues avec des mains de bronze et on le jeta en prison, mais

* A fol. 156
1° a.

հրեշտակ Տևառն զօրացոյց զնա կալ արխարար եւ ոչ երկնչել ի սանջանաց, ալ Տամբերել եւ սանուլ զգասկն ճարտիրոսութեան :

Եւ զարձեալ կացուցին սուաջի բեմին եւ հարցանէին եթէ. Պաշտեցնա զիսուս եւ զիսս ճատուցնա : Եւ նորա ոչ հաւանեալ՝ զանեղին զնա վեց զաշիճը : Եւ ձայն եղև չերկնից սա նա եւ սաէ. Երմայլէ, արիական վկայ իմ, ամէն, ամէն սանձ բեղ, ⁵ յես երկց աւարց փոխեցիս ի բռնաւորեզ, եւ ընկալցիս զգատրատեալ բեղ պսակն :

Գարձեալ արկին զտարն ի բանդ, եւ հրամայեցին զօրականի ծիօց սիրելոց երմայլեալի, որոց անուն էր Սարատոնիկոս պաշել զնա ի բանդին : Եւ ծինչդեա սօգիւէր սուրբն ի զիշերի լոյս ճագեաց, եւ ձայն չերկնից եկն իբրեւ զառաջինն : Եւ զարձեալ երկցս անգամ կացուցին յատենի, եւ բրօք ջարգեցին զոսկերս նորա, եւ ¹⁰ ձանկօք արձուոյ պատասեցին զորովայնն, եւ սարան ի բանդն :

Եւ տեսեալ զհամբերութիւն սրբոյն երմայլեալի հաւատաց Սարատոնիկոս ի ^{* A fol. 156} Քրիստոս եւ կացուցին զնա սուաջի թողաւորին, եւ ^{r° b.} համարձակութեամբ խոստո-

2 ճարտիրոսութեան:] Եւ պաշտարան նորա Սարատոնիկոս տեսեալ ի սրատո հանէն զտեսիլն զայն, սիրով յարեցա ի նա եւ հաւատաց ի Քրիստոս : *add.* B || 4 զաշիճը... իբրեւ զառաջինն] Եւ զարձեալ արկին ի բանդ : Եւ ծինչդեա սօգիւէր սուրբն ի զիշերի՝ լոյս ճագեաց իբրեւ զառաջինն, եւ ատուածային աղկեցութեամբ ճանուցաւ նձա եթէ յես երկց աւարց փոխեցիս ի բռնաւորեզ, եւ ընկալցիս զգատրատեալն բեղ պսակ B || 10 յատենի] Եւ իբրեւ տեսին հաստատուն ի հաւատոս *add.* B || 11 եւ սարան ի բանդ... եւ սաէ:] Եւ յարատուել Սարատոնիկոսի սիրելոյ նորա, բնեցին եւ զնա եւ համարձակ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի : Հարին զնա ուսկին բրօքը, եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոյն երմայլեալի : Եւ յսօգիւէն նոցա սօգեցաւ նոցա սա չխոսուծոյ եթէ B.

l'ange du Seigneur l'encouragea à résister courageusement et à ne pas craindre les supplices, mais à prendre patience et à recevoir la couronne du martyr.

On l'amena de nouveau devant le tribunal et on lui demanda : « Vas-tu adorer les idoles et offrir des sacrifices ? » Et comme il n'accepta pas, six bourreaux se mirent à le frapper. Une voix du ciel se fit entendre à lui, disant : « Hermylus (*Ermolié*), mon martyr intrépide, en vérité, en vérité, je te le dis, dans trois jours tu auras trépassé des mains de ce tyran et tu recevras la couronne qui t'est préparée. »

On jeta de nouveau le saint en prison, et on ordonna à un soldat ami d'Hermylus, qui se nommait Stratonieus, de le garder dans la prison. Tandis que le saint priait pendant la nuit, une lumière jaillit et une voix venant du ciel se fit entendre comme la première fois. On l'amena pour la troisième fois au tribunal et on lui brisa les os à coups de bâton, on lui déchira le ventre avec des griffes d'aigle, puis on le reconduisit à la prison.

Ayant vu la patience de saint Hermylus, Stratonieus crut au Christ. On l'amena en présence de l'empereur, et il ^{*} confessa avec hardiesse le nom du

* A fol. 156
r° b.

վանեցաւ Կանուան Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց եւ հարին զնա ուժղին ըրովք, եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոն երմուղացոսի : Եւ չափիլեն նոցա ձառն եղև առ նոսա եւ սաէ . Զընթացս կատարեցէք, զհաւատս պահեցէք, արդ պատրաստեալ է ձեզ պատին արդարութեան, բանզի չափիլեցէք արևաբար բռնաւորին :

5 Եւ ի վազին սրով կտորեցին զմարմինս նոցա, եւ ընկեցին ի գետն Գանուբայ, եւ զոհութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի Յունուարի ժԳ : Եւ չեա երկց աւուրց եհան գետն զմարմինս իւրեանց ի ցամաքն, զոր ստեալ հաւատացեցան եղին չաջրի միտմ արտարոյ քաղաքին Սանկիտայ, ուիլ եւ սասն մընաւ հետի :

10 [B* Վերաբան տան է Ծննդեան, եւ ութօրեայ Թրվատութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :

* B
p. 25 a.

Տէր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս միածին որդին Աստուծոյ չեա մարմնաւոր ծննդեանն որ չոնարատ եւ չաստուածածին կուսէն Մարիամայ, զինի ուիլ աւուր չանձն առ թրվատիլ աչօր ըստ օրինացն վասն բազում պատճառաց : Նախ առաջին՝ զի ստուգեցէ եւ հաւատարմապէս ցուցցէ թէ ճշմարտապէս մարդ եղև եւ աւանդ

5 Գանուբայ] որ է Խաւէր. *add.* B || 6 եւ զօհութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց *om.* B || 7 իւրեանց] սրբոյ վկայիցն B || 8 Սանկիտայ] Սանկիտայ B.

Christ. Il (l'empereur) ordonna de le frapper violemment avec des bâtons, puis on le jeta en prison avec saint Hermylus. Pendant qu'ils priaient, une voix se fit entendre à eux et dit : « Vous avez *achevé votre carrière*, vous avez *conservé votre foi* ; la *couronne de justice* vous est *préparée*, car vous avez courageusement vaincu le tyran. »

Le lendemain, on déchiqueta leur corps à coups d'épée, et on les jeta dans le fleuve Danube². Ils rendirent leur âme avec actions de grâces, le 13 Janvier. Trois jours après, le fleuve déposa sur la berge leurs corps, que les fidèles emportèrent dans une grotte hors de la ville de Singidunum (*Sanguokht*), distante de dix-huit lieues³.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et, en son octave, Circoncision du Christ, notre Dieu.

* B
p. 25 a.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ, fils unique de Dieu, après sa naissance corporelle de la pure mère de Dieu la Vierge Marie, consentit, huit jours après, à se faire circoncire, en ce jour, d'après les lois, et pour plusieurs raisons. D'abord, en premier lieu, pour confirmer et prouver indubitablement

1. II Tim., iv, 7. — 2. Les vies grecques ont le nom d'origine thrace Ἰστρος, cf. *Syn. Cp.*, col. 387; Métaphraste, *P. G.*, CXIV, col. 564. — 3. Grec : τῆς πάλειος Σιγγιδονος = Belgrade.

կործանաց . ընկալաւ ի բնութենէս Ազամայ նիւթական ճարմին թանձրացն որով թրխատեցաւ հաստանաւ :

Ձի թէ առաջը էր ճարմինն եւ ձեւ կերպարանաց ճիւղն ըստ որում ասացին հերձուածոցն, զինքն ձեւն եւ կերպարանն ճարմնոյ թրխատութիւն ընկալուէր ստու-
գապէս . կամ ո՞վ սպա էր որ թրխատեցաւ ու թորեաց, բանցն սաւ, անսուտ պատմութիւնն 5
աւետարանին սրբոյ եթմ . Իբրեւ լցան առարբ, ու թմ եկին թրխատել զնա :

* B
p. 25 b.

Եւ որպէս եւ գալլ բազում ինչ չարագո սչտարիկ չանձն սա . այսինքն՝ զբունն, զվաստակին, զբայցն եւ զճարանն, զարտասոցն եւ զերկիւզն, * զորտմութիւն եւ զբիրտն, զբարանայն ի հրեշտակէ, եւ զճաճն եւ զայլս : Այսպէս եւ զթրխատութիւնն թակբանն անդէն ընկունի, հաստարելով զինքն ընդ ճարպկան, զի համարձակեցի 10
ձեպն սարսաւորել նմա ճարպկարոր որպէս ճանկան եւ ճարպոյ . եւ զի չամթ պրասցէ զհերձուածոցն, եւ ցոյցէ հաստարիմ եւ ասոց զճարմինն :

Իտրձեալ զի ճարպ կղեւ վտխանակ ստաջին ճարպոցն, զի որբ զբրեցար ինքեամբ կանկնեցէ : Արդ զի Ազամն այն որ սակզուած էր Աստուծոյ եւ ճաւայ ի սկզբան անց ոչ պահեաց զհրամանն Աստուծոյ, այլ կրոյժ զգատուիրանն որ սուտա նմա . 15
որով ամենեցուն կղեւ պատճառ կորճանման . չիրաւի ընդդէմ այնորիկ Տէրն ճեր Յիսուս Քրիստոս որ Աստուած էր եւ Սրբի Աստուծոյ, ճարմնով Ազամայ որ ճիւղաւ

qu'il était vraiment homme, sans aucun doute, puisqu'il avait reçu de la nature d'Adam un corps matériel, épais, lequel a été vraiment circoncis.

Car s'il avait eu un corps fantôme et l'apparence de la forme seulement, ainsi qu'ont dit les hérétiques, comment cette forme et cette apparence de corps aurait-elle reçu réellement la circoncision? Et qui est donc celui qui a été circoncis à l'âge de huit jours, ainsi que le dit le récit véridique du saint évangile : *Lorsque huit jours furent écoulés, on vint le circoncire*¹.

* B
p. 25 b.

Il l'accepta, comme Il avait accepté bien d'autres choses, c'est-à-dire le sommeil, le travail, la faim, la soif, les larmes, la crainte, * la tristesse, les sueurs, les encouragements de l'ange, la mort, etc. Ainsi a-t-Il accepté, dès le commencement, la circoncision, en se mettant au niveau des hommes, pour que sa mère osât le soigner en tant qu'homme, comme enfant et homme, et afin de confondre les hérétiques en montrant un corps vrai et réel.

Il s'est aussi fait homme pour remplacer le premier homme, afin que nous soyons relevés, nous, qui avions succombé. Et puisque Adam, qui était une créature de Dieu et son serviteur, n'avait pas observé, dès le début, les commandements de Dieu, mais avait enfreint l'ordre qui lui était donné, par où il fut la cause de notre ruine à tous, Notre-Seigneur Jésus-Christ qui était Dieu et Fils de Dieu et qui avait uni le corps d'Adam au Verbe, pour effacer

1. Luc, II, 21.

ընդ լսանին վասն զի գնորացն բուեսցի, ցոկզրնական օրինապանցութիւնն, ի սկզբան անդ ճարգեղութեան խբոջ սկսանի ըստ կարգի և կասարէ զօրէնսն Աստուծոյ սրչափ ինչ հնար էր ի տպչական հասակին կասարել նմա . աչսինքն զհրամանս և զօրէնս պատուիրանի թլխատութեանն, իբրս զրոշմիւ չանձին ընկալեալ և կնքեալ :

5   Նսն և զամենայն արդարութիւն հանդերձեալ էր կասարել և լնուլ ի մարմինն իւր ըստ ասելոյն սա Յովհաննէս . որ և բան զամենայն խոնհասութիւն այժմ տաւել և մեծապոյն խոնարհի ընդդէմ համբառնարցն Արամոյ՝ զի զայն յաւծցէ : Վասն որոյ որբ հարապատ զօրդիութիւնն և զժառանգութիւն աստուածապաշտութեանն Արբա- համու փոխանորդեցին, թլխատութեանքն սրոշեցան ի հեթանոսաց :

10   Արդ՝ զի աւետիքն Արբահամու աչ էր, զի ի զաւակէ նորա չաչաներոց էր Քրիստոս և զաւակի նորին զրոշմն թլխատութիւնն ութօրեաց էր . սպս Քրիստոս թլխատելովն ի ճննդեան ութօրեաց չաչս արար թէ որդի էր * Արբահամու, և ճշմարտեցաւ . սա նա կրկունս Աստուծոյ :

15   Որով ապա թէ չէր թլխատեալ Քրիստոս ըստ մարմնոյն, ասէին հակասակորդքն եթէ, քանզի նշան որվոցն Արբահամու սա չԱստուծոյ թլխատութիւնն տուաւ, և Քրիստոս գնոցն ոչ ընկարաւ, չէ հարապատ ժառանգ և զաւակ Արբահամու ըստ մարմնոյ, որով և աւետիք հարցն անկատար թուէր :

* B. p. 26 a.

la primitive transgression des commandements, commence en vérité, au début de son incarnation, par accomplir une à une les lois de Dieu, autant qu'il Lui était donné de le faire dans son enfance, c'est-à-dire l'observation et les règles de la circoncision, comme un sceau accepté sur sa personne et appliqué effectivement.

Il devait aussi *accomplir toute justice*¹ en sa personne ainsi, qu'Il le dit à Jean, et Il fit d'abord par preuve d'humilité, et par une plus grande humilité encore contre l'enorgueillement d'Adam, pour pouvoir l'absoudre. C'est pourquoi tous ceux qui se sont transmis l'intime filiation et l'héritage du culte du Dieu d'Abraham, se sont distingués des gentils par la circoncision.

Or, comme les promesses à Abraham étaient que le Christ devait se révéler de parmi ses descendants, le signe de sa race étant la circoncision au huitième jour, le Christ, en se laissant circoncire le huitième jour après sa naissance, a manifesté qu'il était fils * d'Abraham, et le serment de Dieu s'est trouvé vérifié en Lui.

* B. p. 26 a.

Car si le Christ n'avait pas été circoncis corporellement, les adversaires auraient dit que, la circoncision ayant été donnée par Dieu comme signe pour les fils d'Abraham et le Christ ne l'ayant pas reçue, Il n'est pas le véritable héritier et descendant d'Abraham d'après le corps, de sorte que les promesses faites aux patriarches auraient paru incomplètes.

1. Matth., iv, 15.

Զի գտին և ացլ որդիք Աբրահամու ոչ թրխատակար որբ ոչ համարին ի զաւակը, որպէս ցեղեալին ի Քետուրայ : և Իսմայէլ որդի ագախնոցն, որ թէպէտ և ընկալաւ զնոցն՝ ացլ ոչ հարազատարար ութորեաց որպէս զԻսահակ. զի երկատասան ամաց էր Իսմայէլ ի թրխատին խրում և ոչ ութորեաց. վասն որոց ասաց. Ի բաց հան զորդի ագախնոց ոչ ժառանգել ընդ ագատին. և թէ. Իսահակաւ կոչեցի բեղ զաւակ : 5
 Զի Իսահակ ութորեաց զթրխատ թիւնն ընկալեալ՝ աւանդեաց ի Քրիստոս, որ նոցեպէս ութորեաց և վերջին թրխատեալ կոչեցաւ զսակ Աբրահամու, զաւետին հաստատուն անկով և զերբումն Աստուծոյ ճշմարտեալ :

Սրում երկրպագելով խոնարհութեան նորա որ զամենայն վասն մեր յանձն էաւ, զի ի հանդերձեալ ութնկին՝ իրբև նշանաւորեալք և զորշմեալք Աստուծոյ՝ ճշմարիտ 10
 ամնիւ արժանի լիցար. վաստաւորել զձայր և զՍրբի և զսուրբ Հոյին՝ այժմ և միշտ և ցախտեանաւ. Ամէն :

* B
 p. 27 a.

* Յայժմ ասոր հանգիստ ձգեաւոր հօրն մերոց և սրանչեղապարծ
 բահանապաւտին Աստուծոյ՝ սրբոյն Յակոբայ Մճրեաց եպիսկոպոսին :

Սուրբն Յակոբ էր ճննեամբ ի մեծ բաղարկն Մճրեաց որ կրչի նսակի, որ է ընդ 15

Car il y a d'autres descendants d'Abraham incircoucis, qui ne sont pas comptés dans sa race, comme les descendants de Cethura (*Khetouray*). Quant à Ismaël, le fils de la servante, bien qu'il l'eût reçue (la circoncision), ce ne fut pas légalement au huitième jour comme Isaac, car Ismaël avait douze ans lorsqu'il fut circoncis et non pas huit jours. C'est pourquoi il est dit : *Renvoie le fils de ta servante pour qu'il n'hérite pas avec le fils libre*¹ : et encore : *C'est par Isaac que ta descendance sera nommée*². Isaac (*Isahak*) ayant donc reçu la circoncision le huitième jour, la transmet au Christ, qui lui aussi, âgé de huit jours et le dernier circoncis, fut appelé fils d'Abraham, confirmant ainsi les promesses et vérifiant le serment de Dieu.

Aussi, nous adorons Son humilité, qui a accepté tout pour notre cause, et dans l'octave qui se prépare, nous allons, comme si nous avions reçu un signe et avions été confirmés par Dieu, nous rendre dignes, par une sincère célébration de la fête, de glorifier le Père, le Fils et le Saint-Esprit, maintenant et toujours et dans l'éternité. Amen.

* B
 p. 27 a.

* En ce jour, trépas de notre père ascète, le thaumaturge pontife de Dieu, saint Jacques évêque de Nisibe³.

Saint Jacques était natif de la grande ville de *Mdzbin* que l'on appelle

1. Gen. xxi, 40 et Gal. iv. 30. — 2. Gen. xxi, 12. — 3. Cf. PEETERS, *La légende de saint Jacques de Nisibe*, dans *Analecta Bollandiana*, XXXVIII (1920), p. 285-378. La présente notice contient des éléments communs avec les paragraphes 2. 5. 16. 17. 18. 23 de la vie arménienne traduite par le P. Peeters.

մէջ սահմանաց Հոռոմոց եւ Պարսից : Եւ եղև ի տղայութենէ անորսա եւ սուրբ, եւ
 4 գանապատական եւ զմիանձնական վարս սիրէր, մեծ ձգնութեամբ բնակելով յանրնակ
 եւ ի բարձրագոյն ծայրս մեծամեծ լեռանց : Եւ ի վարուն եւ յամասն ոչ ալլ ինչ
 5 բան վերկինս միայն ունելով չարկ եւ հովանի, եւ ձմեռն ի փոքր խլի կամ չալի ինչ
 մտանելով կայր :

Եւ ոչ ալլ ինչ ճաշակէր բան միայն զվալրի բանջարս որ լինէին ի լերինն, ամենեւին
 ոչ հաղորդելով աշխարհական կերակրոց կամ որ ինչ անցանի ընդ հուր : Եւ զգետս ոչ
 ալլ ինչ ունէր կամ անկողին՝ բալց միայն խոշոր մազեղէն խորդ. եւ հերքն որ ծածկէր
 10 զմարմինն՝ ի ցրտոց եւ ի տօթոց խոշորացեալ էր իրբեւ զմամուռս բարանց :

Ընկալաւ եւ յԱստուծոց շնորհս զօրաւոր գործոց եւ հպի նախապիտութեան, որոի
 չառաջ տեսանէր որ լինելոցն էր. եւ բազում սքանչելագործութիւն ասներ շնորհօր
 սուրբ Հոգւոցն, եւ միշտ կերակրէր հողով աստուածային եւ հողեւոր կերակրով :

Յաւուր միում մեծս աչս եւ աստուածապկեաց հայրս զայր չալբիւր ինչ որ ի լեռն
 ուր բնակէր սուրբն, եւ եղիտ աղջկունս մերկս ուր լուանային զգետս ինչ, եւ ի
 15 տեսանել զսուրբն ոչ ծածկեցան կամ ամաչեցին : Սբ եւ զալբիւրն ցամաքեցոյց, եւ
 զհերս զլսոց նոցա սպիտակագոյց յաօթիւք. եւ յետոյ զարձեալ վերստին զալբիւրն
 բղիսեցոյց, բալց զհերս աղջկանցն ոչ զարձոյց ի սեւութիւն :

Ալլ երբեմն ետես զլատաւոր մի սրբաբնի զի անիրաւ կատէր զլատաստանն. եւ

Nisibe (*Nsepi*), laquelle se trouve sur les confins des Grecs et des Persans. Il fut, dès l'enfance, pur et saint, aimant la vie d'anachorète et de solitaire, et il vécut avec grand ascétisme sur les sommets inhabités et les plus élevés des hautes montagnes. Le printemps et l'été, il n'avait pour tout abri et toit que le ciel; l'hiver, il se retirait dans une petite cellule ou grotte et y vivait.

Il n'avait pas d'autre nourriture que les légumes sauvages qui poussent dans la montagne, ne prenant jamais de mets mondains ni rien de ce qui était passé par le feu. Il n'avait pour vêtement et pour lit qu'un grossier cilice de poils, et les poils qui recouvraient son corps, endurcis par le froid et la chaleur, étaient comme la mousse des rochers.

Il avait reçu de Dieu les grâces de puissantes actions et l'esprit de prescience, par lequel il prévoyait ce qui devait arriver. Il accomplit de nombreux prodiges par les grâces du Saint-Esprit, et nourrissait toujours son âme d'une nourriture divine et spirituelle.

Un jour, ce père grand et revêtu de Dieu, arrivé près d'une source qui jaillissait dans la montagne où il habitait, y aperçut des jeunes filles nues en train de laver des vêtements, qui, à la vue du saint, ne se cachèrent pas et n'eurent pas honte. Il dessécha la source par ses prières et rendit leurs cheveux blancs; plus tard, il fit jaillir la source de nouveau, mais il ne rendit pas aux cheveux des jeunes filles leur noirceur.

Une autre fois, le saint, voyant un juge persan rendre un jugement injuste,

* B
p. 27 b.

սուրբն զվեճ մի մեծ * որ մերձ էր գառուօրին անիճեաց եւ վշրեցա խկոյն. եւ յոյճ
երկես գառուօրն եւ ազգեաց վերաւանն :

Յաջնձ ժամանակի չորձամ սուրբս այս աստուածային չաչանութեամբ հրեշտակի
երեւելով բերեալ եղև ի լեռնէն, եւ ձեռնազրեցա եպիսկոպոս բարաբին իւրոյ
Մծրնաց, եւ բարխօք հովուելով աչղափառ փարզապետութեամբ յասուրէր վեկեկեցի,
եւ մեծամեծ սրանչերարծարձութեամբ զբազաճս ի հեթմանոաց զարձուցանէր ի Քրիս- 5
տոս : Գարմանէր եւ զազբատան յոյճ մխիթարութեամբ, եւ կեպր հրեշտակական
ձգեութեամբն, եւ սրպէս չանապատին նոյնպէս եւ չեպիսկոպոսութեան իւրոճ անկո-
փոխելի վերակարան եւ զհանդերձան ունէր :

Ընդ սաւրան ընդ աշնտիկ չաչանեցա անաստուած կատարին Արիսս, եւ չար
հերձուածովն խոտկէր վեկեկեցին Աստուծոյ. իսան որոյ ընդվեճ նորս ժողովեցան 10
սուրբ հարբն ի Նիկիա, ընդ որս վնաց եւ սուրբն Յակոբ. եւ ընդ այլ սուրբ հարբն
հաստատեցին զազղափառ հաւատս համալոյ սուրբ Երրորդութեանն : Եւ աչնպէս
վեփն որ ազօին սրաբեալ աստուածային չաչանութեամբն որոշեցին կարեցին ի բաց
զհայհոյլչն Արիսս :

Եւ մինչևեւ ժատուցանէր սուրբն Յակոբ գառուածային պատարապն, ի ժամ
սրբոյ պատարապին պղծոյն Արիսսի ամենայն փորտոխին ազեօքն հանդերձ հասեալ ի 15
վաչր վաչթեցա. եւ պատառեցա ինրն չարաչար չանարդ ապրատելիսն ըստ անիճիցն

* B
p. 27 b.

maudit une grosse pierre * qui se trouvait près du juge, laquelle fut aussitôt
réduite en menus morceaux. Le juge fut saisi d'une grande peur et rectifia le
jugement.

C'est à cette même époque que ce saint, ayant été transporté hors de la
montagne par la merveilleuse manifestation d'un ange de Dieu, fut sacré
évêque de sa ville de Nisibe; il gouverna bien son église, l'illumina
de la doctrine orthodoxe, et par l'accomplissement de grands miracles
convertit au Christ beaucoup de païens. Il prenait soin des pauvres et les
réconfortait grandement. Il vivait dans un ascétisme angélique et, dans
son épiscopat comme au désert, il conserva sans changement nourriture et
vêtement.

C'est en ces jours-là que parut le furieux athée Arius, qui troubla l'église
de Dieu par son schisme mauvais, c'est pourquoi les saints pères se réunirent
contre lui à Nicée; saint Jacques y vint aussi et de concert avec les autres
saints pères ils établirent la foi orthodoxe sur la consubstantialité de la sainte
Trinité, et après avoir prié pendant sept jours, ils excommunièrent, par
révélation divine, le blasphémateur Arius.

Pendant que saint Jacques offrait le divin sacrifice, à l'heure de la sainte
messe, l'ignoble Arius, perdant complètement entrailles et viscères, les
répandit sous lui, et (son corps) s'ouvrit d'une façon atroce sur un fumier,

սրբոյն Յակոբայ : Իսկ երանելին Յակոբ զարձաւ ի քաղաքն իւր, եւ դամենեաին չաստատէր չուղղափառութիւն :

3 Կետ ժամանակաց թագաւորն Պարսից եկն ի վերայ քաղաքին սրբոյն բազում զօրօք եւ պաշարեաց . որ եւ զգետն մեծ ուղղեցին զալ ի վերայ քաղաքին, կործանել
5 զպարիսպն եւ զքաղաքն ապականել : Իսկ սուրբն Յակոբ տեսեալ զի մասն ինչ ի պարսպէ * քաղաքին կործանեաց գետն, եւ ի վերայ պարսպացն ընդդէմ զօրացն եւ աղօթեաց . եւ երեւցաւ ինքն թագաւորին Պարսից եւ զօրաց նորա ի կերպարանս
10 թագաւորին Հոռոմոց բազմութեամբ ճրեշտակաց զոր տեսեալ կարծեցին եթէ կայսրն ինքնին եկեալ է անդր զօրօք իւրովք առ ի փրկել զքաղաքն : Եւ վազվազակի էարկ սուրբն աղօթիւք ի միջի նոցա մեծիս, եւ շանսմանձ, եւ ձանձիւոն, եւ սպիտակ բոսս, որ մեծապէս վտանգէր գնոսա եւ զերիվարս իւրեանց, եւ ի սպառ չարեալ սատակէր զնոսին . վասն որոյ չարուցեալ փախեան անտի աշիւ եւ տազնապաւ մեծաւ :

* B
p. 28 a.

Եւ սուրբն կացեալ մեծաւ առաքինութեամբ եւ երանելի կենօք, բազում նշանս առնելով չանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս որում ցանկալին :]

15 Երացի է եւ Յունուարի ԺԳ : Տօն սրբոց արեղայիցն Սինէական եւ Հռութայ լերինն :

Մարդակեր եւ պղծագործ բարբարոսքն որք բնակեալ էին յԱրաբիա մինչեւ յԵգիպտոս, եւ չանապատս Յորդանանու մինչեւ ի Սինէական լեառն, չանկարծակի

selon la malédiction de saint Jacques. Le bienheureux Jacques retourna à sa ville et raffermi tout le monde dans l'orthodoxie.

Quelque temps après, le roi de Perse marcha contre la ville du saint à la tête de nombreuses troupes et l'assiégea : on détourna le grand fleuve dans la direction de la ville pour détruire les murailles et abimer la ville. Lorsque saint Jacques aperçut que le fleuve avait détruit une partie des murailles * de la ville, il monta sur les murs, face aux troupes, et pria. Il apparut lui-même au roi des Perses et à ses troupes sous les apparences de l'empereur des Grecs, entouré d'une multitude d'anges ; ce que voyant, (les ennemis) crurent que c'était l'empereur lui-même, arrivé avec ses troupes pour sauver la ville. Le saint, par ses prières, jeta aussitôt parmi eux des moustiques, des tiques, des mouches et des taons blancs qui les tourmentèrent grandement, eux et leurs chevaux, et les blessant tous, les exterminaient ; c'est pourquoi ils levèrent le siège et s'enfuirent, saisis d'une grande frayeur.

* B
p. 28 a.

Le saint, après une vie de grandes vertus et bienheureuse, ayant accompli nombre de miracles, reposa en paix dans le Christ après lequel il aspirait.]

7 ARATZ, 14 Janvier.

Fête des saints moines du Sinaï et de la montagne de Raythou (Ruth).

Les barbares anthropophages, aux sacrifices immondes, qui habitaient de l'Arabie à l'Égypte et des déserts du Jourdain jusqu'au mont Sinaï, tombèrent

անկան ի վերայ եւ կարան զանազատաւ որ հարան, եւ խոշտանդէին զնոսա եւ խնդրէին զանձա եւ ինչս : Եւ նորա ցուցանէին զոր ինչ զգեցեալն էին յանձինս խրեանց . սմանք հնայեալ մաշկեղէնս որ միայն զլանջան եւ զթիկունան ծածկէին, եւ սմանք զլլուտուեղէնան զոր ի թիկունան * միայն ունէին . իսկ մերկըն ցուցանէին զլլուխս խրեանց հերքը զձեռան եւ զոտս :

Եւ նորա մուրեակը եղին սուր ի վերայ եւ կոտորեցին անխնայաբար, զոմանս խոտածարակս ի լերինս, զոմանս չարգեղական բարաչքս, զոմանս չեկեղեցիս սաղաւինեալս : Իսկ զմանկադոցնս եւ զերխոտաարցս կենդանի տարան սու ի զոհել աստեղացն զոր պաշտէին : Եւ եթէ որպէս կոտորեցին ասացից : Զոմանց զլլուխս սրով չերկուս բաժանէին, զոմանց զձեռս եւ զոտս ի բարձիցն եւ ի թիկանցն ի բաց հատանէին, եւ սմանց զսուրն ի վերայ սրտին զնեղով եւ ընդ թիկնամէջնս հանէին :

Եւ աչնպէս չարաչար մահաւամբ կատարեցան սուրբ անապատական հարրն, որք ի բազում ժամանակաց ի լերինս, չաչս եւ ի փաղարս խոտածարակը՝ նեղեալը եւ մեծաւ ճգնովեամբ կայեալը, սմանք մերկը, սմանք մաշկեղինսը սուանց թեղանեաց մինչեւ ի ծունկան, բոպեալը եւ ծարսեալը, սառուցեալը ի ձմերաչնի եւ արեղակնակիղեալը ի խորշակի : Որք եւ կրկին պատկացն արժանաւորեցան ի ձեռաց պատկոլին՝ Քրիստոսի, եւ նախ քան զչարձակմունն շարակեր եւ պղծապաւան խոժապոժ բար-

à l'improviste sur les pères anachorètes, les saisirent, les maltraitèrent et leur réclamèrent de l'argent et des biens. Ceux-là leur montrèrent ce qu'ils portaient sur leur personne, d'aucuns portant des vieilles peaux qui ne leur cachaient que la poitrine et les épaules, d'autres des nattes qui leur couvraient seulement le dos, * en laissant à nu la tête, les cheveux, les mains et les pieds.

(Les barbares), dans leur égarement, tirèrent leur épée et les tuèrent sans pitié, et ceux qui se nourrissaient d'herbes dans la montagne et ceux qui vivaient cloîtrés dans des grottes, et ceux qui s'étaient réfugiés dans les églises. Quant aux moins âgés et aux jeunes gens, ils les emmenèrent vivants pour les immoler aux astres qu'ils adoraient. Je vous dirai de quelle façon ils les massacrèrent. A quelques-uns ils tranchèrent la tête en deux parties d'un coup d'épée, à d'autres ils coupèrent les mains et les pieds, les séparant des jambes et des épaules, à d'autres ils enfoncèrent l'épée dans le cœur, la faisant sortir par le dos.

C'est de cette affreuse mort que moururent les saints pères du désert qui avaient pendant longtemps vécu dans les montagnes, les grottes et les anfractuosités, vivant d'herbes, se privant de tout avec un grand ascétisme; les uns nus, les autres couverts de vêtements de peau sans manches qui leur descendaient jusqu'aux genoux, affamés, assoiffés, gelés l'hiver et brûlés par le soleil sous le hâle. Mais ils se rendirent dignes de recevoir une double couronne des mains du Christ; car, avant l'attaque de ces barbares, mangeurs

* A fol. 156
v^o a.

բարոսաց, ծանոց Աստուած զբարի փառանքեամբ կատարումն նոցա, ճաշն եղև չերկնից առ նոսա. Եկաչք առ իս ամենայն աշխատեալք եւ բեանաւորք եւ ես հանգուցից զձեզ : Եւ բազում ողբումեր եւ հառաչումեր եղեն առ հարսն * որ ոչ հանգիպեցան մարտիրոսութեան :

* A fol. 156 v° a.

5 Կատարեցան սուրբ ճղնաւոր անսարսափան հարքն Յունուարի ժԿ :

Յայժմ աւուր կատարեցաւ յառիւծէ սուրբ վկայն Քրիստոսի Բասիլիոս՝ չորսոցոյ աբբայէն Յովնանոսէ ի Կեսարիա Կապադովկեցոց :

[B* Կկայտնիւն սրբոց արեղացիցն Սինէական եւ Հառիվայ լերինն :

* B p. 28 a.

10 Երանելի արեղացքս աչտօբիկ էին ի ժամանակս սրբոցն Անտոնի արբայի, եւ պրտցն Պետրոսի Ալեկսանդրու հայրապետին : Եւ եղև չրժամ մեռաւ իշխանն սարակինոսաց, ժամ զիպող զոեալ մարդակեր եւ պղծագոճ բարբարոսքն որք բնակեալ էին ՅԱրաբիոց մինչև չեղիպոսս, եւ յանապատս Յորդանանու մինչև ի Սինէական լեռանն, յանկարծակի չարձակեցան ի վերայ եւ կալան փոստապատուս որ հարսն, եւ խոշտանգէին փոստ եւ խնդրէին զամձս եւ ինչս :

15 Եւ նորա ցուցանէին զոր ինչ պղեցեալ էին յանձինս իւրեանց. ոմանք զհնացեալ մաշկեղէնս, որ միայն զթիկունս եւ զլանջս ծածկէին. եւ ոմանք զպրտուեղէնս զոր ի թիկունս * միայն ունէին. իսկ մերկքն ցուցանէին զլլուխս իւրեանց հերօքն եւ զձեռսն եւ զոտսն :

* B p. 28 b.

de cadavres et au culte immonde, Dieu leur avait fait connaitre leur martyr en bonne confession, et une voix du ciel s'était fait entendre à eux, disant : « Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et ployés sous le fardeau, et je vous soulagerai ». » Il y eut beaucoup de gémissements et de sanglots parmi les pères * qui n'obtinrent pas le martyre.

* A fol. 156 v° a.

Les saints pères ascètes du désert furent martyrisés le 14 Janvier.

En ce jour mourut par un lion le saint martyr du Christ Basile (*Basilios*), sous l'empereur Julien l'apostat, à Césarée de Cappadoce.

[B* martyr des saints moines du Sinaï et de la montagne de Raythou². Ces bienheureux moines vivaient aux jours de saint Antoine l'abbé et de saint Pierre le patriarche d'Alexandrie. Or il arriva que le chef des Sarrasins (*Sarakinosats*) étant mort, trouvant l'occasion favorable, les barbares anthropophages, aux sacrifices immondes, qui vivaient dans le pays entre l'Arabie et l'Égypte, du désert du Jourdain jusqu'au mont Sinaï, se ruèrent à l'improviste sur les pères du désert, les arrêtrèrent, les maltraitèrent en exigeant d'eux de l'argent et des biens.

* B p. 28 a.

Ceux-là leur montrèrent ce qu'ils portaient sur leur personne, certains une peau usée qui ne leur couvrait que les épaules et la poitrine, d'autres les nattes qui cachaient leur dos * simplement, laissant à nu la tête, les che-

* B p. 28 b.

1. Matth., xi, 29. — 2. Raythou, région occidentale de la péninsule sinaïtique, où se trouve Ét-Tor.

Ընդ որ զստնացեալ ճարգալէմ զագանայն վասն տակութեանն զոր ունէին առ բրիտանեացս, եղին սուր ի վերայ եւ կոտորեցին անխնայարար : Չոմանց զգլուխս սրով չերկուս բաժանէին, զսմանց զձեռս եւ զոտս ի բարձրցն եւ ի թիկանցն ի բաց հատանէին, եւ սմանց զսուրն ի վերայ սրտին զնկրով եւ ընդ թիկնամէջսն հանէին : Եւ աչնպէս շարաշար ճահուամբ կոտորեցան սուրբ հարբն՝ թուով իբր ութսուն եւ մի, որք ի բալում ժամանակաց ի լերինս, չաչրս եւ փապարս խոտածարակք եղեալք՝ մեծաւ ճղնութեամբ կացեալք . սմանք մերկք, սմանք մաշկեղինօք եւ պրտուեղինօք առանց թեգանեաց եւ մինչեւ ի ճուկսն . քաղցեալք եւ ճարաւեալք, սաւուցեալք ի ձմերպչնի, եւ արեգակնակիպեալք ի խորշակի, սրք եւ կրկին պատկաց արժանաւորեցան շ ձեռաց պատկոյլին Քրիստոսով՝ ճղնութեան եւ ճարտիրոսութեան : Եւ եղև կատարումն սուրբ ճղնասորացն Յունվարի ԺԿ :

Իսկ սմանք ի նոյսնէ կալեալ զմանկապոջնս եւ զերխոտասարս կենդանի տարան առ ի զահեւ սասեկացն՝ զորս պաշտէին : Եւ ի զիշերին չաչնմիկ տեսին բարբարօքն զկեան Սինա վառեալ ի բոց հրոց, եւ զահի հարեալ թողին զգէնս իւրեանց եւ վախեան : Իսկ երկուք յարեգալից անտի՝ որոց անուանքն էին Սարա եւ Եսալի՝ խնամօքն Աստուծոց պահեցան կենդանի ի մէջ բազմութեան անկերոց, եւ թաղեցին զսուրբ ընկերս իւրեանց, եւ աւանդեցին զրով զկատարումն նոյս :

Ces bêtes féroces, au visage humain, irritées, et par suite de la haine qu'elles nourrissaient contre les chrétiens, tirèrent l'épée et les massacrerent, sans pitié. A certains ils tranchèrent la tête en deux par l'épée, à d'autres ils coupèrent et détachèrent les mains et les pieds des jambes et des épaules, et à d'autres ils appuyèrent leur épée sur le cœur, la faisant ressortir par le dos. C'est de cette affreuse mort que les saints pères moururent au nombre de quatre-vingt-un, eux qui avaient vécu de longues années dans les montagnes, les grottes et les anfractuosités, se nourrissant d'herbes et vivant en grand ascétisme, quelques-uns nus, d'autres vêtus de peaux et de nattes sans manches qui leur descendaient jusqu'aux genoux, affamés, assoiffés, gelés l'hiver et brûlés par le soleil sous le hâle, mais ils se rendirent dignes de la double couronne qu'ils reçurent des mains du Christ qui les couronna, celle d'ascétisme et celle du martyr. Le martyre des saints ascètes eut lieu le 14 Janvier.

Quelques barbares, ayant saisi les moins âgés et les jeunes gens, les emmenèrent vivants pour les immoler aux astres qu'ils adoraient. Mais cette même nuit, les barbares aperçurent le mont Sinaï (*Sina*) brûlant dans les flammes, et effrayés, ils abandonnèrent leurs armes et s'enfuirent. Deux de ces moines, nommés Saba et Isaïe, par la faveur de Dieu, furent conservés vivants parmi le grand nombre des morts; ils inhumèrent leurs saints compagnons et racontèrent par écrit leur martyre.

Յաչսձ աւուր վկայութիւն սրբոցն Բասիլիոսի, որ վասն ի Քրիստոս հաւատացն ի յարացող արքայէն Յուլիանոսէ բերանօր, սամջեցաւ չՄնկլւրիա, հրով փորձեցաւ ի Կոստանդինուպօլիս, * եւ կատարեցաւ յառիւժէ ի Կեսարիա Կապրովկեցեաց քաղաքին :

* B
p. 29 a.

5 Ի սմին աւուր չիշատակ սրբոցն Փիլիկաիմոնի ձգնաւորի, եւ որոյ ընդ նմա բազմաց :
եւ սուրբ հօրն Ստեփաննոսի մեծի ձգնաւորի, որ յանապատն նորդանանու :]

Երացի Բ եւ Յունաւորի յե : Վարբ երանելոցն Յովհաննու կաճաւոր սղբասի :

Կս Յովհաննէս որդի էր մեծատան իշխանի ի Կոստանդինուպօլիս, որոյ անունն էր Եւորոպիոս, եւ յոյժ սիրեցեալ էր ի ճնողացն : Եւ մինչդեռ պատանեակն էր եւ
10 ուսանէր գիր, խնդրեաց ի ճնողացն աւետարան, եւ նաքա արարին նմա փորբիկ աւետարան, եւ գտուին սակաւ եւ ակամբք եւ մարգարտով զարդարեալ. եւ ունէր հանապաղ ի ձեռս իւր եւ ընթեւնոյր :

15 Եւ ի միում աւուր ետես կրօնաւոր մի յանհանգստից վանացն որ երթալը չերու-
սաղէժ յաղթն, եւ տեղեկանալը ի նմանէ վարդս եւ զվարս վանացն. եւ ուխտ եղեալ միմեանց զի ի դարձին իւրում տարցէ զնա ի վանս իւր :

7 Վարբ . . . սղբասի] Վարբ Յովհաննու վասն Քրիստոսի սղբասացելոյ B || 11 մարգարտով] մարգարտիւք B.

En ce jour, martyr de saint Basile qui fut, pour sa foi au Christ, sous l'empereur Julien l'Apostat, labouré avec des ongles de fer à Ancyre, puis jeté aux flammes à Constantinople, * et achevé par un lion à Césarée, ville de Cappadoce.

* B
p. 29 a.

En ce même jour, commémoration de saint Philictimon, l'ascète, et de beaucoup d'autres avec lui; et du saint père Étienne¹, le grand ascète, dans le désert du Jourdain.]

8 ARATZ, 15 Janvier.

Vie du bienheureux Jean, le pauvre volontaire.

Ce Jean était le fils d'un prince riche à Constantinople, nommé Eutrope; il était très aimé de ses parents. Jeune encore, pendant qu'il apprenait à lire, il demanda un évangile à ses parents, et ceux-ci lui firent copier un évangile minuscule avec reliure en or enrichie de pierres précieuses et de perles, qu'il tenait toujours à la main en lecture.

Un jour, ayant aperçu un religieux du couvent des Acémètes (*Anhangéstitis*) qui se rendait à Jérusalem pour y prier, et s'étant informé auprès de lui des règlements et de la vie du couvent, ils firent vœu réciproquement qu'à son retour celui-ci l'emmènerait au couvent.

1. Étienne, après avoir vécu en Palestine, devint le fondateur de la *Χηρολάκκου μονή*, à Constantinople.

Եւ յորժամ զարձաւ ետես զնա Յովհաննէս եւ ուրախ եղև չոյժ. եւ երթևալ առ ճնողսն իւր խնդրեաց զահեկան զի սրտացէ ճաշ ուսումնակցաց իւրոց. եւ առևալ զնաց առ արեգան, եւ առևալ զգահեկանն վարձ հաւափարին՝ զնացին ի վանսն :

Եւ հաչր վանացն զերձեաց զլլուխն, եւ զլեցոյց զսուրբ սրեմն : Եւ աջնչափ
 * A fol. 157 * ճգնութիւն ստացաւ որ եւ զարմացան կրօնաւորքն եւ սաէին թէ յանձարմին 5
 1° a. հրեշտակացն է : Էր ամաց երկոստասանից յորժամ զնաց ի վանսն, եւ արարեալ անդ ամս վեց :

Նախանձեցաւ սատանայ եւ էարկ ի սիրտ նորա զկարօտութիւն ճնուպցն, եւ ի ճգնութենէն եւ ի կարօտութենէն ճաշեցաւ չոյժ : Եւ երկեան հաչր վանացն եւ կրօնաւորքն եւ ասեն զՅովհաննէս. Մի աջնչափ զանձն ըստաւպեցուցաներ, զոր 10
 Աստուած ոչ պահանջէ ի ճարդկոնէ առևալ ըսն զչափն : Եւ նա յայտնեաց նոցա զհնարս սատանայի : Եւ հրամայեցին նմա երթալ եւ տեսանել զճնուպ իւր : Եւ արարեալ ալօթն յուզարկեցին զՅովհաննէս :

Եւ նորա եղևալ ի վանոցն լալով եւ արտասուօք եւ սաէր. Ով սատանայ, հաներ զիս ի հրեշտակական զասուցն, ալն ունիմ Փրկչին իմոց Քրիստոսի, որ եւ ի 15
 տան հօր իմոց կոխեցից զխաչմոց ըս : Եւ հանդիպեցաւ ի ճանապարհին աղքատի ծիոց զլեցեալ հնտի մապկէն, եհան զոր ինքն զլեցեալ էր եւ աղքատին. եւ ինքն

1 յորժամ] իբրև B || 3 հաւափարին] հաւափարաց B || 5 յանձարմին] յանձարմնոց B || 10 ճին] զի B — ստաւապեցուցաներ] ստաւապեցուցանես B || 15 իմոց] Թիսուսի *add.* B.

Lorsqu'il fut de retour, Jean le vit, eut une grande joie, alla demander à ses parents de l'argent pour offrir un dîner à ses camarades d'études, et l'ayant reçu, il se rendit auprès du moine, remit l'argent en paiement au capitaine d'un navire, et ils se rendirent au couvent.

Le prieur du couvent lui fit raser la tête et le revêtit du saint habit
 * A fol 157 monacal. Il acquit un tel * ascétisme que les religieux en furent étonnés et
 1° a. disaient : « C'est un auge incorporel. » Il avait douze ans lorsqu'il entra au couvent, et il y resta six années.

Le démon en fut jaloux et mit dans son cœur le désir de ses parents; l'ascétisme et l'affection des parents le minèrent considérablement. Le prieur du couvent et les religieux dirent à Jean : « Ne t'exténue pas ainsi, Dieu n'exige pas de l'homme plus qu'il ne peut faire. » Il leur révéla donc les ruses du démon; ils lui ordonnèrent d'aller voir ses parents et, après avoir prié, ils mirent Jean en route.

Il quitta le couvent avec des larmes et des pleurs en disant : « O démon, tu m'as fait quitter les chœurs des anges, mais j'espère, par mon sauveur le Christ, que, aussi dans la maison de mon père, je foulerai aux pieds ton aiguillon. » Ayant rencontré sur son chemin un pauvre vêtu d'un vieux sac, il enleva ce dont il était lui-même revêtu, le donna au pauvre, et se revêtit

ազաւ զգատառատուն խորզն : Եւ ծաեալ ի նաւ զնայ ի քաղաքն, եւ երթեալ ի գուռն տան Տօր իւրոյ զաշն յերկինս համբարձեալ եւ արաստուելով ազաշէր զԱստուած տալ նմա համբերութիւն առ զբան ծնողաց իւրոց :

Եւ ելեալ Տօրն ետես զնա Յովհաննէս, նոյնպէս եւ զձաչրն, եւ զոհայաւ զԱստուծոյ. եկաց յանկինն մի փողոցին ընդդէմ զբանն ամս զկց : Եւ զթնացեալ * ի նա * A fol. 157
1° D.

Եւ աշնչափ վերաւորեցաւ մինչ զի նեխեցաւ եւ սրկնալից եղև ծորմինն եւ շուր լիբուին զիւարախս վերացն : Եւ ելեալ ձաչրն շաւուր միում էաւ զազգումն ժահահոտութեան, եւ հրածայեաց հանել զնա ի տեղւոջէն : Եւ նա ազաշեաց զբնապանն եւ ասէ. Արս առ իս սորմութիւն, եւ ի տեղւոջէս մի հոներ զիս ես ի տարւոջս յաշմիկ մեռանիմ, եւ առցես վասն իմ վարձս յԱստուծոյ : Եւ յորժամ կամիցի տիկինն երանել յառաջեան զու եւ տար զիս հեռապոյն մինչեւ անցանէ, եւ ապա բերցես զիս ի խուլս իմ : Եւ աշնպէս ասնէր զբնապանն եւ ոչ տաչր հաչել տիկնոջն :

Եւ ունէր զաւետարանն չինքեան : Եւ յորժամ զիտաց զվախձանն իւր մերձեալ, կոչեաց զբնապանն, եւ յոյժ օրհնեաց զնա եւ ասէ. Աստ տիկնոջն քօ թէ ազբաոն որ քոյին զբանս հանդէպ կայ, հանդերձեալ է մեռանել, եւ կամի զի խոնարհեալ

1 ազաւ] զգեցաւ B || 9 զի om. B || 14 անցանէ] անցցէ B — տաչր] յետոյ B.

lui-même du sac déchiré. S'étant embarqué, il se rendit à sa ville, puis, arrivé devant la porte de la maison de son père, il leva les yeux au ciel et pria Dieu avec larmes de lui accorder la patience à la porte de ses parents.

Son père étant venu à sortir, Jean le vit, de même sa mère, et il rendit grâces à Dieu. Il demeura six ans dans un coin de la rue en face de la porte. Le portier, en ayant eu pitié, * lui construisit une cabane de roseau. Les parents, * A fol. 157
1° b.

l'ayant aperçu, eurent pitié de lui, comme d'un pauvre, et ils lui envoyaient des mets de leur table, mais il n'y touchait point, et les distribuait aux pauvres. Il fut couvert de plaies à tel point que son corps, rempli de vers, se putréfiait, et les chiens venaient lécher le pus de ses plaies. Sa mère, un jour, en sortant, eut la sensation de la mauvaise odeur et ordonna de l'éloigner de cet endroit. (Jean) pria le portier et lui dit : « Fais-moi la charité de ne pas me chasser de cet endroit, car je vais mourir cette même année, et tu recevras une récompense de Dieu à cause de moi. Lorsque la dame voudra sortir, tu la devanceras, tu m'emmèneras un peu plus loin jusqu'à ce qu'elle soit passée, et tu me ramèneras à ma lutte. » Ainsi fit le portier, pour éviter à la dame de l'apercevoir.

Il avait toujours sur lui son évangile. Lorsqu'il sentit sa fin approcher, il appela le portier, le bénit longuement et lui dit : « Dis à ta maîtresse : Le pauvre qui se tient en face de ta porte est sur le point de mourir et désire

տեսանկցես զնա, բան ինչ է զի խօսեցի ընդ բեզ : Եւ նա վասն ժահահատութեանն ոչ կամեցաւ : Ասէ աչրն . Երթ, տես եւ խօսեաց ընդ նմա, զի այնպիսեացն է արբաշաթիւնն Աստուծոց, իմբեսս եւ մեր վասն զորա ողորմութիւն գացուր : Եւ պատեալ զերեսն իւր զնաց ի խօսին : Եւ օրհնեաց Յովհաննէս չոց՝ զհաչրն * եւ զմաչրն, եւ հանեալ գտեաւարանն՝ եւս զմաչրն իւր եւ ասէ . Եղեցի աչ բեզ ի վրկութիւն քո եւ վարձ զի ի պան քում հանկեաց :

* A fol. 157
v° a.

5

Եւ ասեալ կնոջն գաւեաարանն՝ ծանեաւ, եւ աղաչեաց արտասուելից հառաչմամբ եւ ասէ . Երզմնեցուցանեմ զբեզ չարարողն երկնի եւ երկրի, ասն ինձ եթէ չու՞մք անկաւ աւեաարանս աչս առ բեզ : Կոչեաց եւ պաչրն իւր անց : Ասէ Յովհաննէս . Երզուիբ եւ զու ինձ զի զոր ինչ պատուիրեմ բեզ ամենս այնպէս : Եւ նա երզմամբ չանձն ան : Եւ նա ասէ . Ի տեղոջս չալմիկ թաղեան զիս մաղեղինաւս : Ես եմ Յովհաննէս սրբին քո : Եւ նոյնժամայն աւանդեաց զհողին իւր առ Աստուած :

10

Եւ անկեալ մաչրն ի վերայ նորա, նուաղեցաւ . եւ ջուր սրսկեալ զերեսօրն՝ կանգնեցաւ : Եւ բազմութիւն բաղաբին ժողովեցան ի տեղին, եւ լուր եղև չամենայն բաղաբն, որ եւ թաղաւորն լուեալ եւ պատրիարզն՝ զնային տեսանել :

15

Ալլ զողլումն մօրն ո՞վ կարացէ պատմել կամ զբել : Եւ ծուայաւ մաչրն

3 պատեալ] պատատեալ B || 5 վրկութիւն] հպուց *add.* B || 9 առ բեզ] ի բեզ B — զաչրն] զհաչրն B || 10 ամենս] առնկցես B || 12 Աստուած] եւ բուրեաց ի նմանէ, հոս անուշից *add.* B || 15 տեսանել] ի տեսութիւն B || 16 եւ ծուայաւ... թաղեցին] եւ կամէին մեծազին եւ սակեթել հանդերձս զգեցուցանել նմա ճնաղբն, բայց չիշեալ զերզումն՝ իւրով մաղեղէն խորգումն թաղեցին B.

que tu aies la condescendance d'aller le voir, il a quelque chose à te dire. » Mais elle refusa à cause de la mauvaise odeur. Le mari lui dit : « Va le voir et parle-lui, car le royaume de Dieu est pour ceux-là; peut-être trouverons-nous de la miséricorde à cause de lui. » Elle s'enveloppa le visage et vint à la lutte. Jean bénit grandement son père * et sa mère, sortit l'évangile, le remit à sa mère en disant : « Ce sera pour ton salut et pour ta récompense, de ce que c'est à ta porte que je me serai reposé dans la mort. »

* A fol. 157
v° a.

15

La femme prit l'évangile, le reconnut, et le pria avec larmes et sanglots, en disant : « Je t'adjure par le Créateur du ciel et de la terre, dis-moi de qui t'est échue cet évangile. » Et elle fit venir son mari. Jean dit : « Et toi, jure-moi de faire ce que je te demanderai. » Elle accepta avec serment. Alors il dit : « Tu m'enterrerás à cette place avec ce vêtement de poils. Je suis ton fils Jean. » Et il rendit aussitôt son âme à Dieu.

Sa mère se jeta sur lui et s'évanouit. On aspergea d'eau son visage et elle se releva. De nombreux habitants de la ville se rassemblèrent à l'endroit, et la nouvelle se répandit dans toute la ville, de sorte que l'empereur lui-même et le patriarche, l'ayant appris, allèrent voir.

Mais qui pourra jamais raconter ou décrire les déchirements de la mère?

ղերդումն, եւ բերեալ Հանդերձս ոսկեթելս զգեցոյց նմա, եւ առժամայն ձեւքն զօսայան. եւ չիշեալ զերդումն եհան զոր զգեցոյցն, եւ ազոյց նմա զձաղեղէն խորզն իւր եւ ողջացան ձեւքն : Եւ թաղեցին զնա ի տեղւոջն յայնմիկ՝ Յունուարի ժև : Եւ շինեցին ի վերայ նորա մատուռն եւ կրօնաւորեցան ծնողքն եւ ձցնութեամբ ծառայէին սուրբ Նշխարացն, եւ բարի վարուք Հանգեան * եւ նորա :

* A fol. 157 v° b.

Յայսմ աւուր կատարեցաւ ի ծովու վկայն Քրիստոսի Թէոպենէս Եղիսիոպոս ի Պորիո քաղաքին ի Ջիլիկիոյ դատուորէն :

[B * Ի սմին աւուր վկայութիւն Պորդիանոսի թագաւորին, եւ կնոջն Անատոլայ, եւ որդւոջն Սեբաստիանոսի, եւ զստերն Թէոդոսիայ : Եւ չիշատակ Կողմայի ձցնուորի :]

* B p. 30 b.

10 Երայի Թ եւ Յունուարի ժՁ : Վկայութիւն սրբուհւոյ կուսին Եղինեայ, որ է ազնուական :

Ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Դոմիլի՝ Փիլիպպոս Եպարքոսին զուստր էր Եղինեա ի քաղաքին Աղեկասնդրիա. եւ ուսեալ էր զամենայն արտաքին զրոց զհանձար եւ փիլիսոփայութիւն, եւ զհաւատարական իմաստասիրութիւնն : Ընթեւեւայր եւ ի միտ

4 եւ կրօնաւորեցան ծնողքն *om.* B || 7 դատուորէն] վասն անուանն Քրիստոսի Աստուծոյ ձերայ : Իսկ յեա երից աւուրց գտաւ ձարձին նորա ի ցամաքի, եւ թաղեցաւ յաշակերտաց իւրոց, զոր տեսեալ քաղմայ հաւատացին ի Քրիստոս *add.* B || 11 որ է ազնուական] որ թարգմանի ի հայ լեզու ազնուական B.

La mère oublia son serment, et ayant fait apporter des vêtements brodés d'or, elle l'en revêtit, mais ses mains se desséchèrent aussitôt; alors, se rappelant son serment, elle ôta ce dont elle l'avait revêtu, l'habilla de son cilice de poils et ses mains furent guéries. On l'enterra à cette même place, le 15 Janvier. On construisit une chapelle sur (son corps), ses parents se firent religieux, desservirent, avec ascétisme, les saintes reliques, et reposèrent, * eux aussi, après une vie de piété.

* A fol. 157 v° b.

En ce jour, fut mis à mort dans la mer le martyr du Christ, Théogène (Tēogenēs), évêque de la ville de Parios (Pario), par le juge Zilicius (Zilikioy).

[B * En ce jour, martyre du roi Gordien, de sa femme Anatolie (Anatolay), de leur fils Sébastien et de leur fille Théodosia. De même commémoration de l'aseète Cosmas.]

* B p. 30 b.

9 ARATZ, 16 Janvier.

Martyre de la vierge sainte Eugénie, c'est-à-dire Noble.

Aux jours de l'empereur impie Domitien (Domidi), l'éparque Philippe eut une fille, Eugénie, dans la ville d'Alexandrie. Elle avait étudié toute la littérature des livres profanes, la philosophie et la science de la rhétorique. Elle

1. La forme Θεαγένης paraît la plus fréquente, cf. *Syn. Cp.*, au 3 janvier, mais on trouve aussi Θεογένης. Le nom du juge dans *Syn. Cp.* est Ζαλικιόνιος avec variante Ζόλικιόνιος.

աւնոյր զգիրսն սրբոյն Պօղոսի. ունէր եւ ինքեան կրկու ներքինի ծառայս, սրոյ
անուանքն էին Պուտոսս եւ Յակինթոս :

Եւ վանք ծի էր արտարոյ բազարին յարում ժողովէին բազում բրխտոնեացք վասն
Հարաձանացն ի կաապաշտիցն : Եւ խորհուրդ արարեալ Եւզինեաց ընդ կրկու ծառայս
իւր, գազա ի ճնողացն զվեցաւ աւսն զվեաա եւ գերծեալ զգլուխ իւր գնաց նորօք ի 5
վանսն : Եւ մեծաւ առաքինութեամբ եւ պարկեշտ վարուք կացեալ՝ հաճոյ եղև
Աստուծոյ : Բայց զեւ մկրտութեան չէր արժանաւորեալ :

Եւ եկեալ Ելէնոս եպիսկոպոսն աասն հազար բրխտոնէիւք, եւ սաղմոսէին .
ձոնապարհք արդարոյ ուղիղ են, եւ կուսք հեթանոսաց զեւք են եւ ոսկեղէնք եւ
արծաթեղէնք : Եւ լուեալ երանելի կոչսն՝ առեալ զերկու ներքինի ծառայսն զնաց 10
աւ եպիսկոպոսն եւ մկրտեցաւ, * եւ եպիսկոպոսն զոր ինչ հանդիպելոյ էր յանօրէն
կաապաշտիցն սասց նմա :

Իսկ Փիլիպպոս եպարքոսն եւ կինն իւր ուրաչին եւ խնդրէին զրուտարն իւրեանց
եւ ոչ գտանէին, հարցանէին ընդ զիւրիս եւ ընդ կախարգս, եւ նորա ասէին եթէ.
Աստուածք մեր ցանկացան զեղեցիութեան զսոներն ձերոյ եւ եկեալ ի զիշերի յախշտա- 15
կեցին զնա եւ հանին գազտ չերկինս : Եւ լուեալ զայս հօրն՝ իւրոյ արար պատկեր

2 Պուտոսս] Պուտոսս B || 3 բազում բրխտոնեացք] բազմութիւն բրխտոնէից B ||
4 կրկու] ներքինի add. B || 8 Ելէնոս] սրանչերպօրծ add. B || 9 արգարոյ] պրգարութեան
B || 12 նմա om. B || 15 եկեալ] եկին B.

avait lu également et approfondi les épîtres de saint Paul. Elle avait auprès
d'elle deux domestiques eunuques nommés Prote (*Protas*) et Hyacinthe
(*Yakintos*).

Il y avait, hors de la ville, un couvent où se réunissaient de nombreux
chrétiens, à cause des persécutions des idolâtres. Eugénie, s'étant concertée
avec ses deux domestiques, revêtit, à l'insu de ses parents, des vêtements
d'homme, rasa sa tête, et partit avec eux au couvent. Elle y séjourna en
grande vertu et avec une conduite pleine de modestie et fut agréable à Dieu,
mais elle n'avait pas encore mérité le baptême.

L'évêque Hélénos y arriva avec dix mille chrétiens, qui psalmodiaient :
Les voies des justes sont droites ¹, *les idoles des païens sont des démons en or et en*
argent ². La bienheureuse vierge, l'ayant appris, prit avec elle ses deux domes-
tiques eunuques, se rendit auprès de l'évêque et se fit baptiser. * L'évêque
lui prédit ce qui devait lui arriver par les mains des idolâtres impies.

Cependant, l'éparque Philippe et sa femme se lamentaient et cherchaient
leur fille, sans la trouver. Ils consultèrent les mages et les sorciers, et ceux-
ci répondirent : « Nos dieux ont convoité la beauté de votre fille, sont venus
la nuit l'enlever et l'ont emportée aux cieux. » Ayant entendu, cela le père

1. Cf. Is. xxvi, 7. — 2. Ps. cxiii, 12; cxxxiv, 15.

ոսկի ի նմանութիւն զստերն իւրոց, եւ կանգնեաց ընդ կուռսն, երկիր պարսներ եւ զոչս ճատուցանէր :

Եւ երանելին Եւզինեա եւ երկու ներքինիքն Եզնն կրօնաւորք, եւ սուան նճա շնորհք չՆատուծոց եւ բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զսխտածետս, եւ զղեսս ի մարդկանէ հալածէր անուամբն Տեստն : Եւ չես երկց ամաց մեռաւ հայր վանացն :

Եւ կին մի հիւանդ մեծատուն որոց անուն Մերանիկիա եկեալ առ երանելի կոչան՝ եւ նորին աղօթիւքն բժշկեցաւ : Եւ նորա լցեալ երիս սկիւիացս արծաթ առարեաց Եւզինեաց, եւ նա ոչ առեալ զարձոցց չետս եւ ասէ. Տնւր ձեռօք քս աղբատաց : Եւ չաչնմհետէ ստեպ երթալք Մերանիկիա առ Եւզինեաց, եւ կարծէր եթէ երխտատարդ ալք է, սովաջաւ ի զեղեցիութիւն նորա : Եւ խորհէր խորհուրդ սատանայական, եւ կամէր հանել զերանելին ի վանացն եւ առնել աշխտահարական եւ ամուսնանալ ընդ նճա. * եւ խտտանալք նճա զանճս եւ ինչս եւ ստացուծս բազումս :

Իսկ ապախինն Քրիստոսի լուեալ զայն՝ անէժ նճա, եւ անարդ եւ ամօթալից Եհանն ի վանացն : Եւ Մերանիկիա զնաց առ Փիլիպպոս Եգարբոսն չարախօսեաց զԵւզինեաց եթէ. Քրիստոսնայ է եւ անարդէ զաստուածնն մեր, եւ բռնադատեաց եւ կամէր պունկել ընդ իս :

Եւ ամին առաջի Եգարբոսին զԵւզինեա որպէս ալք, եւ զալլ կրօնաւոր եղբարն :

3 սուան] սուաւ B || 5 վանացն] եւ միարանեալ Եգարբոցն արարին զԵւզինեա հայր վանացն *add.* B || 7 սկիւիաց] սկիւտար B || 8 առեալ] առ B || 14 Մերանիկիա] բարկութեամբ *add.* B.

* A fol. 158
r° b.

fit faire une statue en or à la ressemblance de sa fille et la mit au rang des idoles, il l'adorait et lui immolait des sacrifices.

La bienheureuse Eugénie et les deux eunuques se firent religieux; or les faveurs de Dieu lui furent données et elle guérissait tous les malades et les infirmes, et chassait les démons des corps des hommes, au nom du Seigneur. Trois ans après, le prieur du couvent vint à mourir.

Une femme riche, nommée Mélantia, malade, vint trouver la bienheureuse vierge et fut guérie par ses prières. Elle fit remplir trois tasses (σάζος) d'argent et les envoya à Eugénie, qui ne les accepta pas, mais les lui retourna en disant: « Distribue-les de tes propres mains aux pauvres. » A partir de ce jour Mélantia alla souvent voir Eugénie, et la prenant pour un jeune homme, s'éprit de sa beauté, conçut le dessein diabolique d'enlever la bienheureuse du couvent, de la laïciser et de l'épouser; * elle lui promit de

* A fol. 158
r° b.

l'argent, des biens et beaucoup de propriétés. La servante du Christ, entendant cela, la maudit, et la fit sortir du couvent, honteuse et confuse. Mélantia se rendit auprès de l'évêque Philippe et calomnia Eugénie: « C'est un chrétien, dit-elle, qui méprise nos dieux; il a voulu me violenter et coucher avec moi. »

On amena Eugénie devant l'évêque comme étant un homme, avec d'autres

Եւ ծտեալ Երանեկին առանձինն առ Եպարքոսն, կոչեաց եւ զՍեբանթիա, եւ յայտնեաց զինքն Տօր իւրում : Եւ զա՛հի հարեալ ամենեքեան ընդ սքանչելի զործն, եւ հաւատաց Փիլիպպոս Եպարքոսն յԱստուած եւ ձկրահցաւ, նոյնպէս եւ կինն եւ որդիքն եւ ծառայքն իւր : Եւ զարձեալ Երանեկին Եւզինեա զգեցաւ կանացի զգետս կրօնաւորութեան եւ Փիլիպպոս հայրն իւր եղև Եպիսկոպոս քրիստոնէիցն :

5

Եւ լուեալ թագաւորն առաքեաց այլ Եպարքոս յԱզեկսանդրիա զՊերէնիոս : Կամեցաւ եւ զՓիլիպպոս կապանօք տանել ի Հւոմ, բայց ոչ կարաց վասն բազմութեան քրիստոնէիցն որք էին յԱզեկսանդրիա զի ձի ապստամբեցին : Եւ հնարս իմացաւ սատանայական, առաքեաց զօրականս որպէս քրիստոնէացս, եւ ձինչդեւ յեկեղեցին ազօթէր Փիլիպպոս՝ ծտին ի ներքս եւ սրով սպանին զնա ի վանսն զոր շինեաց զուստրն իւր Եւզինեա :

10

Յայնժամ առնու Եւզինեա զմայր իւր * Կլաւդիա եւ զԵղրարոն զնաց ի Հւոմ, եւ զհաւատացեալսն հաստատէր ի հաւատս, եւ զանհաւատսն լուսաւորէր :

Գարձոյց եւ կին ձի խօսեցեալ առն յաստուածգիտութիւն, որոյ անուն էր Բասիլիա. եւ զիտաց խօսեցեալ այրն իւր Պոմպիոս, ազգեաց վասն նորա թագաւորին, եւ առաքեաց զա՛հիձ եւ հասին զվուխն Բասիլեաց զի հաւատաց ի Քրիստոս :

15

Եւ տարան առաջի զԵրանեկին Եւզինեա եւ զԵրկու ներքինիսն, եւ հրամայեաց

5 եղև Եպիսկոպոս քրիստոնէիցն] հրաժարեալ ի ճարմաւոր իշխանութենէն՝ ընտրեցաւ յետոյ Եպիսկոպոս ի կոզմանս Եգիպտոսի || 6 լուեալ] վասն նորա *add.* B.

frères moines. La bienheureuse se fit introduire seule auprès de l'évêque, y fit venir Mélantie et se révéla à son père. Tous furent stupéfaits de ce fait miraculeux; l'évêque Philippe crut à Dieu et fut baptisé, ainsi que sa femme, ses enfants et ses domestiques. La bienheureuse Eugénie prit de nouveau des vêtements monastiques et son père Philippe devint évêque des chrétiens.

L'empereur, ayant eu connaissance de cela, envoya à Alexandrie un autre évêque, nommé Perenius (*Perenios*). Il voulait aussi faire venir à Rome Philippe chargé de fers, mais il ne put le faire à cause de la multitude de chrétiens qui étaient à Alexandrie, de peur qu'ils ne se soulevassent. Alors il conçut ce dessein diabolique d'envoyer des soldats, comme étant chrétiens, et pendant que Philippe pria à l'église, ils pénétrèrent à l'intérieur et le tuèrent par le glaive dans le couvent que sa fille avait fait construire pour lui.

Alors Eugénie prit sa mère * Claudia et ses frères et partit avec eux à Rome; elle affermissait les fidèles dans sa foi et illuminait les infidèles.

Elle convertit également à la connaissance de Dieu une jeune fille, fiancée, dont le nom était Basilia. Son fiancé Pompée (*Pompios*) le sut, et en avertit l'empereur, qui envoya le bourreau, et on trancha la tête de Basilia pour avoir cru au Christ.

On amena devant (l'empereur) la bienheureuse Eugénie et les deux

* A fol. 158
v° a.

* A fol. 158
v° a.

տանել զնոսա ի տաճար կողմն զի երկիր սրպցեն : Եւ նորա չանձն ոչ տալին, ալ Մ
ճանաւանդ աղաչեցին զՄատուած եւ անկան բազինքն եւ խորտակեցան կուրն : Եւ
նոյնժամոյն հատին զգլուխ երկու ներքինեացն զՊրոտասոս եւ զԱկիւնդոս :

5 Եւ ի սրբուհոյ կուսին Եզրինեայ յոտն կապեցին վեճ մի մեծ եւ ընկեցին ի գեան
Տիրերիոյ : Եւ լուծաւ վէմն եւ էջ ի խորսն, եւ աղախինն Քրիստոսի կալք ի վերայ
ջրոյն : Եւ հանին ի ջրոյն եւ ընկեցին ի հուր, եւ հուրն շիջաւ, եւ տարան ի բանդն, եւ
հեղետասան օր անտաղ սրահեցին, եւ հրեշտակ Տեառն կերակրէր զնա : Եւ ապա
աւաքեաց դատարն զահիճ ի բանդն եւ հատին զգլուխ երանելոյն Եզրինեայ
Յունուարի ժՁ : Եւ թագեցին արտաքոյ քաղաքին Հւոմայ :

10 Եւ ճալք նորա Կգոլիա կալով աւ հոգս գտանն լալք անմխիթար սլլավք : Եւ ի
մէջ զիշերի երեւցաւ նմա սրբուհի դուստր իւր չանուրջս սուրբ կուսանօրն եւ առէ .
Ողջոյն ընդ քեղ, ճալք իմ, * Կգոլիա : Սուրախ իւր վասն իմ, զի եւ զիս գտանցոյց * A fol. 158
Մատուած յուրախութիւնս արգարոց, եւ զհայնն իմ ի դասս քահանայապետիցն : v° b.
Նոյնպէս եւ զքեղ ընկալցի չաուր կիրակէի եւ հանգուցէ ընդ մեզ : Պատուէր տուր
15 որբոց քոց եղբարց իմոց, զի պահեսցեն ուղիղ զղբոջմն սրբոյ խաչին, որ եւ նորա
արժանի լիցին այսմ ցանկալի եւ անանց կենացս :

2 կուրն] *om.* B || 6 եւ հուրն շիջաւ *om.* B || 7 պահեցին] թողին B — եւ հրեշտակ
Տեառն կերակրէր զնա] եւ խնամօք Աստուծոյ սպրեցաւ B || 8 հատին] եհաս B || 9 Յունուարի
ժՁ] եւ Արացի Թ *add.* B.

eunuques, et il ordonna de les conduire au temple des idoles pour qu'ils les adorassent; ils ne consentirent point, mais ils prièrent Dieu : les autels se renversèrent et les idoles furent brisées. On trancha aussitôt la tête aux deux eunuques Protas (*Protasay*) et Hyacinthe (*Akiundoy*).

On attachâ une grosse pierre aux pieds de la sainte vierge Eugénie, et on la jeta dans le Tibre (*Tiberioy*). La pierre, s'étant détachée, coula à fond, et la servante du Christ revint sur l'eau. On la retira de l'eau et on la jeta dans les flammes, mais les flammes s'éteignirent; on la conduisit en prison, on la laissa quinze jours sans nourriture, mais l'ange du Seigneur la nourrissait. Le juge envoya ensuite le bourreau à la prison et on trancha la tête de la bienheureuse Eugénie, le 16 Janvier. On l'inhuma hors de la ville de Rome.

Sa mère Claudia se tenait près du tertre de sa fille et pleurait avec des sanglots, inconsolable. Au milieu de la nuit, sa sainte fille lui apparut dans un songe entourée des vierges saintes et lui dit : « Salut à toi, ma mère
* Claudia. Réjouis-toi à mon égard, car Dieu m'a élevée au rang des justes * A fol. 158
bienheureux, et mon père au rang des pontifes. Il te recevra également le v° b.
jour de dimanche et tu reposeras avec nous. Recommande à tes fils, mes frères, de conserver avec droiture le sceau de la sainte croix, pour qu'eux aussi, ils se rendent dignes de cette vie désirable et immortelle. »

Յայսմ աւուր տան եւ երկրորդութիւն պատուական շլթալից Պետրոսի առաքելոյն :
[B * Տօն է պատուական շլթալիցն Պետրոսի առաքելոյն :

* B
p. 31 a

Գլխաւորն առաքելոց եւ եկեղեցոյ վէմն աստուածալինն Պետրոս՝ քարոզելով
զձշմարտութիւն հաւատոցն Քրիստոսի, կտեալ եղև ի Հերովիէէ՝ կապեալ ի
շլթալս կրա ի բանդիւ. եւ ի ձեռն տեախան հրեշտակի արձակեցաւ ի բանդէն, որ եւ 5
եհան զշլթալսն ի նմանէ, զոր կտեալ հաւատացեալ սշակերտքն պահեցին. եւ
ձեռաց ի ձեռս փոխադրելով հաւատացելոց բերեալ եղև ի քաղաքն Հոռոմ, եւ եղաւ
ի սասմար սուրբ առաքելոյն Պետրոսի. եւ բազում բժշկութիւնք լինէին հիւանդաց ի
փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :]

Երայի Ժ եւ Յունուարի ԺԷ . Տօն է Անտոնի անապատականի, մեծի ճգնաւորին , 10
զոր կրեաց սուրբն Աթանաս Աղեկոսանցրս հայրապետն :

Մեծն Անտոնիոս կղիպացի էր, մեծատուն եւ քրիստոնեաց ճնոցաց զաւակ . եւ
զիր ամենեւին ուսանել ոչ կամեցաւ : Եւ չորժամ ճնոցքն փոխձանեցան՝ միաց քոչր
մի Անտոնի : Եւ ինքն էր սմայ տանն եւ ութից : Եւ չառնր միում լուսա չեկեղեցւոջն
կրանս աւետարանին որ ասէր . Եթէ կամիցիս կատարեալ լինել, փաճառեալ զինչս քո 15

10 Տօն է... ճգնաւորին] Վարբ. եւ հանգիստ մեծ հօրն ամենայն հարանց, Երանելոյն եւ մեծ
ճգնաւորին եւ անապատականին Անտոնի B || 11 կրեաց] գործնչելի վարս նորա add. B ||
12 մեծատուն] մեծաման B.

En ce jour, fête et vénération des précieuses chaînes de l'apôtre Pierre.
[B * Fête des précieuses chaînes de l'apôtre Pierre.

* B
p. 31 a.

Le chef des apôtres et la pierre de l'église, le divin Pierre, lorsqu'il
prêchait la vérité de la foi du Christ, fut arrêté par Hérode (*Herowdēs*) et jeté
en prison chargé de chaînes. Il fut délivré de la prison par un ange qui lui
apparut et lui ôta les chaînes. Les disciples fidèles, ayant trouvé ces
(chaînes), les conservèrent, et, de mains en mains, elles furent transmises
par les fidèles jusqu'à ce qu'elles fussent apportées à Rome et déposées dans
le temple du saint apôtre Pierre. Nombre de guérisons eurent lieu sur les
malades pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

10 ARATZ, 17 Janvier.

Fête d'Antoine (*Antonî*) l'anachorète et grand ascète; vie écrite par
saint Athanase (*Athanas*), patriarche d'Alexandrie.

Le grand Antoine (*Antonios*) était égyptien, fils de parents riches et chré-
tiens. Il ne voulut jamais apprendre les lettres. Lorsque ses parents mouru-
rent, il restait une sœur à Antoine. Il avait à ce moment dix-huit ans. Un
jour, ayant entendu à l'église les paroles de l'évangile : *Si tu veux être parfait,*

և անբարեացիք : Եւ աստուծոյն վաճառեաց զինչս իւր բաշխեաց աղքատաց, և զբոլորն եւ ի կուսանաց վանս : Եւ էր մերձ ձերունի մի նախանձեցաւ * ընդ վարս * A fol. 159 r° a.

5 Եւ չար զեքն յոյժ ի նեղութիւն արկանէին զնա, և զվաւրութիւն կենացս յիշ-
ցուցանէին, և ի միտս իւր ընկենուին զմարմաջմունս ցանկութեան, և ոչ կարացին
10 խախտել զերանելին : Կերակուր էր նորա հաց և աղ ի մուտս արեգականն, ալլ և
չնա երկուց և երկից և չորից աւուրց ճաշակէր. և պրտուելէն էր անկողին նորա ի
վերայ գետնոյ :

10 Երթեալ եմուտ չունացն զերեղման, և անդ զաղօթս իւր կատարէր. և ժպտիցան
զեք և այնչափ հարուածովք վերաւորեցին զնա մինչեւ անխօս լինել և կիտամահ
15 թողեալ զնացին : Եւ երթեալ սպասաւորն իւր երարձ չուս և տարաւ ի գեօղն, և
անդ անկեալ կալր մինչեւ սակաւիկ մի ողջացաւ, և չարուցեալ զնաց զարձեալ ի
զերեղմանն : Եւ աղագակէր մեծածայն. Ասեմ ես Անտոն ոչ երկնչիմ ի ձէնջ, և ոչ
15 վեհերիմ ի հարուածոց : Եւ երթեալ աստանալի շարժեաց ուժգին զզերեղմանն, և
եցոյց նմա բազում սողունս և զազանս զի զիմէին ի վերայ նորա. և Անտոն աղօթիւրք
և նշանաւ խաչին անյայտ առնէր զերեւմունս : Եւ հայեցեալ ի վեր տեսանէ զձեղունսն

4 նեղութիւն] նեղաբարտութիւն B || 7 նորա] իւր B || 9 երթեալ եմուտ... չամենայն
երկրի] և ծշտամուսն աղօթիւրք և նշանաւ խաչին Բրիտանոսի յաղթեաց մահուալի արկածից
զեաց՝ սր ուժգին մարանչէին ընդ ես, խափանել զբարեք զնացս նորա սր առ Աստուած : B.

va, vends tes biens et donne-les aux pauvres ¹, il vendit aussitôt ses biens et distribua (le prix) aux pauvres. Il fit entrer sa sœur dans un couvent de vierges. Il y avait près de là un vieillard; (Antoine) envia * sa conduite et * A fol. 159 r° a.

Or les méchants démons le jetaient dans de grandes tribulations, ils lui rappelaient les délices de la vie, et réveillaient en son esprit le prurit des passions, mais ils ne purent ébranler le bienheureux. Toute sa nourriture consistait en pain et sel au coucher du soleil, encore n'était-ce que tous les deux ou trois ou quatre jours qu'il en prenait; son lit était une natte étendue sur le sol.

Étant allé, il entra dans un tombeau vide et se mit à y accomplir ses prières. Les démons s'assemblèrent et le blessèrent par leurs coups à tel point qu'il perdit l'usage de la parole; puis, l'ayant laissé à demi mort, ils s'en allèrent. Son domestique, étant venu, le chargea sur ses épaules et l'emmena au village; il y resta étendu, jusqu'à ce qu'il fût un peu rétabli, puis se leva et partit de nouveau vers le tombeau. Or il criait à haute voix : « Je vous dis, moi Antoine (*Anton*), que je n'ai pas peur de vous et ne crains pas les coups. » Le démon, étant venu, secoua fortement le tombeau, lui fit apparaître de nombreux reptiles et bêtes sauvages qui se jetèrent sur lui, mais

բացեալ և ձառարպիլ լուսարպիւց ի վերայ նորա, և սուժամայն թեթևացան ի ի նմանէ ցար վերայն, և սուէ արտասուելից բարբառով. Տէր, սէր էիր մինչև ցայժմ, և * ընդէր չառաջնումն ոչ երևեցար և բարձեր չինէն ցցաւ : Չայն եղև սա նա և սուէ. Ով Անտոնիէ, սաս էի և կամէի տեսանել զբաջութիւնդ քո. արդ որովհետև չպիթեցիր և ոչ չպիթեար, եզէց բեզ հանապազ օգնական և արարից զբեզ 5 սնուանի չամենայն երկրի :

Եւ էր երանելին չաջնժամ ամաց երեսուն և հնգից, և ի միում աւուր մինչդեռ երթալ չանապատն երոջց սասանայ սկաւառակ ոսկի անկեալ ի դեանի, և ամենեւին ոչ նայեցաւ, սուէ. Յանապատի սկաւառակ ուստի լցէ. և չառաջ երթեալ 10 ետես զանձ հեղեալ չերկրի և որպէս ընդ ստուեր էանց :

Եւ երթեալ ի վանս մի անապատին, արգելաւ ի խուց մի ժամանակս բազումս. և որ երթալին տեսանել զԱնտոն՝ լսէին ձայն որպէս թէ վիճէին ընդ միմեանս, և չասի լեալք գասնային. և դորձեալ չորժամ ժտանէին սա նա՝ տեսանէին զնա միայն ի լուսիման խաղազ, ուսուցանէր զնոսա և պատուիրէր ամենեցուն չերկնչել ի զիւական հնարից : Եւ բազումք նորա վարդապետութեամբն հրաժարեցին չայսմ կենցաղոյս, և 15 ստին զխաչս իւրեանց և զնային կրօնիւք զինի Քրիստոսի. և շինեցին վանորայս

S չանապատն] ընդ անապատն B — երոջց] երևեցոյց B || 12-14 լսէին ձայն... խաղազ om. B.

Antoine fit disparaître ces apparitions par ses prières et le signe de la croix. Puis, ayant levé les yeux, il aperçut le plafond entr'ouvert et un rayon lumineux brilla sur lui; au même instant les douleurs de ses blessures diminuèrent et il s'écria avec des larmes aux yeux : « Seigneur, où étais-tu jusqu'à présent, pourquoi * ne m'es-tu pas apparu la première fois pour atténuer mes douleurs? » Une voix se fit entendre à lui qui dit : « O Antoine (*Antoniz*), j'étais ici, mais j'ai voulu voir ton courage, et comme tu as vaincu maintenant et n'as pas été vaincu, je serai continuellement ton aide et je te rendrai célèbre sur toute la terre. »

Le bienheureux avait alors trente-cinq ans. Un jour qu'il se rendait au désert, le démon lui fit voir un plateau d'or tombé à terre. Il n'y regarda même pas, et dit : « D'où vient ce plateau ici au désert? » Étant allé plus loin, il aperçut des pièces de monnaie dispersées par terre, il passa à côté comme une ombre.

S'étant rendu dans un couvent du désert, il se cloîtra dans une cellule pendant de longs jours, et ceux qui allaient pour voir Antoine (*Anton*), entendaient des voix qui discutaient entre elles, et, pris de peur, s'en retournaient, puis étant revenus, lorsqu'ils entraient chez lui, ils le trouvaient seul et calme dans le silence, et il leur enseignait et leur recommandait à tous de ne pas craindre les ruses du démon. Beaucoup, à cause de son enseignement, abandonnèrent cette vie, prirent leur croix et suivirent religieusement

* A fol. 159
r° b.

* A fol. 159
r° b.

չանապատին, և ամենեքեան որպէս ի հայր և չառաջնորդ երթալին առ Անտոն և սանուին ի նմանէ, պատուէրս :

Եւ եղև ընդ աւուրան ընդ այնոսիկ հարածումն ի Սարսիմիանոսէ, դատուորէն * և զբրխտոնեաց տանէին կապանօր չԱղկոսանդրիա բարարի : Եւ երևալ Անտոն ի * A fol. 159
5 խցէն, զնոց տեսանել զկապեալ խոտտովանող վկայն Քրիստոսի. և ձտանէր ի վանաս սպասուորէր նոցա, և բաջալերէր զնոսա հաստատուն կալ ի հաւատս և ուրախութեամբ ձարախրոտանալ : Եւ հրամայեաց դատուորն զի արեգայ մի երևեացի ի բազարին : Իսկ Անտոնիոս լուաց զպարեգօտն իւր և ընդ առաւօտն երթեալ եկաց առաջի դատուորին. և նա ամենեւին ոչ հայցեցաւ ի նա, զի ոչ էր հրաման չԱտուածոյ
10 ձարախրոտանալ Անտոնի : Թէպէտ և ինքն իսկ զանձն յայտնէր կուսպաշտիցն, եթոյ զնա Ատուած չերկրի, որ ուզէր և կարգուորէր զկարդ կրօնուորութեան վարուց :

Եւ զարձաւ անդրէն ի վանան, և բժշկէր զամենայն հիւանդս, և զսխտածեսս և զպչասհարս : Եւ զի բարձրք երթալին առ նա և ձանձրացուցանէին, խորհեցաւ
զնալ ի լեառն Թերաչիղ. և ձայն եղև չերկնից առ նա և ասէ. Թէ, և ի Թերաչիղ
15 երթաս առաւել ձանձրութիւն գոցես, այլ եթէ կամիս ի լուութեան կալ, ասձիկը անցանեն երթիջիւր զկնի նոցա և ձուս ի ներքսպոցն անապատն :

Եւ չարուցեալ զնաց զկնի նոցա զերիս արևս և զերիս զիշերս, եհաս ի լեառն և

14 և ձայն... ասէ] և օգրեցաւ նմա ի տեսնէ B || 15 երթաս առաւել] երթիցէ սուս-
ւկապէս B — գոցես] գոցէ B || 16 երթիջիւր] երթիցէ B — ձուս] ձայն B.

le Christ, construisirent des couvents dans le désert et allaient à Antoine comme à leur père et à leur supérieur pour en recevoir des conseils.

En ces jours-là, il y eut une persécution du juge Maximien, et on amenait * les chrétiens chargés de fers à la ville d'Alexandrie (*Alekhсандria*). Antoine * A fol. 159
quitta sa cellule pour aller voir les confesseurs enchainés, martyrs du Christ; v° a.
il s'introduisait dans les prisons, leur rendait service et les encourageait à demeurer fermes dans la foi et accepter le martyre avec joie. Le juge donna l'ordre à ce qu'aucun moine n'apparût à la ville. Antoine (*Antonios*) lava sa tunique et le lendemain matin alla au-devant du juge, mais celui-ci ne le regarda aucunement, car Dieu n'avait pas ordonné le martyre d'Antoine; et bien que celui-ci se fit voir aux idolâtres, Dieu le laissa sur terre pour diriger et organiser l'ordre de la vie monacale.

Il retourna donc aux couvents, et y guérit tous les malades, les infirmes et les possédés. Mais comme beaucoup allaient le voir et le dérangeaient, il songea à se rendre au mont Thébaidé (*Tebayid*), une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « Même si tu allais dans la Thébaidé tu y trouverais plus de dérangement, mais si tu veux te tenir dans le silence, voilà que des sarrasins (*Tagikh*) passent; marche à leur suite et entre dans le désert plus intérieur.

Il se leva, les suivit pendant trois jours et trois nuits, et arriva à une

եղիտ ջուր եւ արծաւենիս բնակեցաւ անդ, եւ ցանեաց ցորեան եւ արար հաց վասն երթիւորցն սա նա :

* A fol. 159
v° b.

Եւ ատուածային * նախապիտուիկեամբն զիտէր Անտոն զոր ինչ հանդերձեալ էր լինել : Ետևս եւ զհօպի սրբոցն Ամանի անապատական ձերոցն զի երանէր յերկինս : Եւ յաւուր ծիօջ ծինչդեռ զինն ժամու աղօթն կատարէր , չափշտակեցան ծիօբ իւր որպէս թէ որ վերացոյց զԱնտոն չամբս, եւ խաւարալին սեւաօրջն արբ արգելուին եւ չտալին թող երանել ի վեր . եւ լուսաւոր ալնն որ հանէր զԱնտոն ի վեր ընդզիմանայր եւ մարանչէր ընդ խաւարաղէման : Եւ նորս ասէին . Յնչց մեզ ցորս ի տղայութիւնէ զգործան : Ըսէ լուսաւոր ալնն կթէ . Չտղայութեան մեզան Անտոնի Աստուած ջնջեաց . ալ ի կրօնաորութենէն եւ ոչինչ մեզս տեսի ի սա, եւ եթէ զիտէր զուր՝ ասացէր : Եւ սեուքն ամօթալց լեալ անկան յերկիր . եւ նորս անխափան երին յերկինս : Եւ զարձան ծիօբ իւր սա ինքն, եւ էր նոյն Անտոն :

Եւ եկաց նոթի տուրս ինչ եւ ասէ . Արօթեացոբք եղբարբք, զի անջնաս անցցուք ընդ իշխանութիւնս աներևութիցն : Տեսանէի ի վարձայանն լծու՛մ՝ այբ ծի երկայն, չարատեսակ, ահաւոր եւ հասանէր զլուին չօրս . տեսանէի բազումս թուցեալս զի վերանալին . եւ նա՛ զորմանս հարկանէր ձևօրն եւ յերկիր ընկեալ, եւ ուրախանայր ընդ անկումն նոցա : Եւ ալքբ վերաթեւիչք լինէին, եւ անխափան մտանէին յերկինս .

14 [իշխանութիւնս] եւ ընդ պետութիւնս *add.* B.

montagne où il trouva de l'eau et des palmiers ; il y habita, y sema du blé et en fit du pain pour ceux qui viendraient le voir.

* A fol. 159
v° b.

Par la prescience * divine, Antoine connaissait tout ce qui devait arriver. Il aperçut aussi l'âme de saint Ammon, le vieil anachorète, qui montait au ciel. Un jour, pendant qu'il célébrait les offices de la neuvième heure, l'esprit d'Antoine fut ravi comme si quelqu'un le soulevait aux nues, tandis que des hommes de ténèbres, au teint noir, le retenaient et ne lui permettaient pas de monter. L'homme lumineux qui élevait Antoine dans les hauteurs luttait et bataillait avec les visages noirs, qui lui disaient : « Montre-nous ses œuvres de jeunesse. » L'homme lumineux répondait : « Dieu a absous les péchés de jeunesse d'Antoine, mais depuis qu'il s'est fait religieux je ne lui connais aucun péché, et si vous en connaissez, dites-le. » Les (hommes) noirs, remplis de honte, tombèrent à terre, tandis que (l'ange et Antoine) montaient sans encombre au ciel. Son esprit revint à lui, et c'était le même Antoine.

Il resta à jeun quelques jours et dit : « Prions, frères, pour que nous passions sans dommage à travers les puissances invisibles. J'ai vu, dans mon ravissement, un homme de haute stature, de mauvaise mine, terrible, dont la tête atteignait les airs. Je voyais aussi beaucoup d'hommes qui s'élevaient en volant, or celui-là frappait certains de ses mains, et les jetait à terre, et il se réjouissait de leur chute. Mais d'autres volaient haut et, sans

և նա կրճտէր * դատամունս իւր վասն նոցա : և ձայն եղև առ իս եւ ասէ : Իմանան * A fol. 160
 4րդ տեսանեալ Անտոնիէ : և բացան իմաստք սրտիս, և գիտացի որ էին նորա հոգիք
 1° a.
 ճարգկան, և երկայն այն՝ սատանայ, և գհոգիս մեղաւորաց ընկղմէր չանդունդս . իսկ
 արդարոցն վերախելչք լինէին և անխափան մտանէին չերկինս :

5 Թաւուրան յայնտակ վարձեալ եղև համարձակութիւն արիանոսացն . և բազումք
 չուղղափառաց եպիսկոպոսացն աղաչեցին զԱնտոն, և իջեալ ի բռնէն գնաց չԱլեկ-
 սանդրիս, և նգովեաց զԱրիտսի հերձուածն : և պատուիրէր և ուսուցանէր ժողովր-
 վեանն ի բաց կալ չարիտական հպորդութենէն, զի չետին հերձուած է և չառաջ-
 ընկաց նեւինն . զի որք զՈրդին Աստուծոյ ստեղծուած քարոզեն և նորս պտեղծուածս
 10 պաշտեն . այլ որդին Աստուծոյ մշտնջենաւորակից Հօր և Հոգոյ է :

Գնացին և հեթանոսք առ Անտոն և հարցանէին բան ինչ : և նա ասէ . եթէ ես
 առ ձեզ գալի, արժան էր ինձ նախանձել ընդ ձեզ, ապա եթէ զուր առ մեզ եկիր
 նախանձեցարուք ընդ բարին և լերուք իբրև զիս բրիտանեաց :

15 և այլք սմանք չիմաստնոց գնացին առ Անտոն և ասեն . Որպէս կարես միայն
 կեալ չանբնակ անապատիս առանց զրոց : և հարց զնոսա Անտոն . Ասացէք ինձ եթէ,

9 զՈրդին] և զԹանն add. B || 12 եկիր] գայք B || 13 լերուք] լինիջեք B.

encombre, entraient au ciel, alors il grinçait des dents * à cause d'eux. Or, * A fol. 160
 une voix se fit entendre à moi et dit : Antoine (*Antonios*), comprends-tu ce que
 1° a.
 tu vois? L'intelligence de mon cœur s'épanouit, et je reconnus que c'étaient
 les âmes des hommes; et que l'homme de haute stature était le démon, qui
 rejetait dans les abîmes les âmes des pécheurs; quant aux âmes des justes,
 elles volaient en haut et arrivaient au ciel sans encombre. »

En ces jours-là, il y eut un retour d'audace des Ariens, et beaucoup
 d'évêques orthodoxes prièrent Antoine; étant descendu de la montagne, il se
 rendit à Alexandrie et anathématisa l'hérésie d'Arius. Il recommanda et
 enseigna à la population de se tenir à l'écart de la communion arienne, parce
 que c'était la dernière hérésie et le précurseur de l'antéchrist, car ceux qui
 prêchent que le Fils de Dieu est une créature, ont le culte des créatures, tandis
 que le Fils de Dieu est coéternel avec le Père et l'Esprit.

Les païens aussi se rendirent auprès d'Antoine et lui posèrent des
 questions. Il leur répondit : « Si j'étais venu à vous, j'aurais pu être envieux
 de vous, mais, puisque c'est vous qui êtes venus à nous, enviez le bien et
 devenez chrétiens comme moi. »

Certains autres, d'entre les sages, allèrent trouver Antoine et lui dirent :
 « Comment peux-tu vivre seul dans ce désert inhabité, sans livres? » Antoine
 leur demanda : « Dites-moi quel est le meilleur soutien de l'homme, le livre

* A fol. 160
1° B.

ճր լաւ պատճառք են ծարգիան, զիր եթէ միտք : Ասեն * նորա . Միտքն : Եւ նա ասէ .
Ապա ողջամտացն զբոց պէտք ոչ են :

Եւ երթնալ ոմանք կրօնաւորք չերկրէն հարցանէին եթէ . Զինչ աւելի ճգնութիւն
ունիր զաւր որ ի լերինս եւ յանապատս բնակեալ էք բան զմեզ . զի զամենայն զոր ինչ
չուր առնէք եւ մեր առնեմք, պահօր եւ աղօթիւք, տքնութեամբ եւ անընչութեամբ :
Ասէ Անտոն . Մեր շնորհօրն Աստուծոյ պահեմք զմիտս մեր : Եւ նորա անկեալ յոտս
թողութիւն ինպրէին եւ ասէին . Մեր զաջլ ոչ կարեմք առնել :

Գրէին թաղաւորքն առ Անտոն, Մեճն Կոստանդիանոս եւ որպիքն իւր Կոստաս
եւ Կոստանդիոս, եւ ինպրէին զաղօթն նորա, եւ զի երթիցէ առ նոսա : Ասէ յաշակերտան
իւր . եթէ երթամ, լինիմ ատէր Անտոն, եւ եթէ չերթամ՝ իցեմ արեգաց Անտոն : Վնչ
ծարգոյն որոջ անունն մեճ է բան զգործն : Եւ Անտոն հրամանաւ ամենայն անապա-
տաւորացն զրէր պատասխանի եթէ . Ամենայն աղօթք իմ եկեացեն առ բեզ, բայց որք
իմ ոչ մտցեն :

Եւ ի միւսմ աւուր տեսանէ յանուրջս երանելին Անտոն զի ջորիք մտանէին ի
խորանս եկեղեցոյն, եւ արցոտելով կործանէին զաւուր սեղանն : Եւ չարուցեալ երայ
զառնապէս եւ ասէ . Գործեալ եւս արիտասկանք հարածեացեն զուզաւառս եւ կալցեն
զեկեղեցիս արխանսոսքն :

12 բեզ] ձեզ B. - || 15 արցոտելով] արստելով B || 17 զեկեղեցիս] որպէս եւ եղև խկ-
յեա ճահաւանն Անտոնի՝ կալան զեկեղեցիս add. B.

* A fol. 160
1° B.

ou l'esprit? » Ils répondirent * : « L'esprit. » Il leur dit : « Dans ce cas, les esprits sains n'ont pas besoin de livres. »

Quelques religieux du pays allèrent le trouver et lui demandèrent : « Quel ascétisme avez-vous de plus que nous, vous qui vivez dans les montagnes et les déserts? Car tout ce que vous pratiquez, nous le pratiquons aussi, jeûnes, prières, veillées et détachement. » Antoine leur répondit : « Nous, nous conservons notre esprit par la grâce de Dieu. » Alors ils se jetèrent à ses pieds, demandèrent pardon, et dirent : « Cela, nous ne pouvons pas le faire. »

Les empereurs, le grand Constantin (*Kostandianos*) et ses fils Constant (*Kostas*) et Constance (*Kostandios*) écrivirent à Antoine, demandant ses prières et l'invitant à venir auprès d'eux. Il dit à ses disciples : « Si j'y vais, je deviens le seigneur Antoine, et si je n'y vais point, je reste le moine Antoine. Malheur à l'homme dont la renommée est plus grande que son œuvre. » Aussi Antoine, par ordre de tous les anachorètes, écrivit cette réponse : « Toutes mes prières iront à toi, mais mes pieds n'y iront point. »

Un jour le bienheureux Antoine vit en songe que des mulets pénétraient dans les chapelles de l'église et renversaient, par des ruades, le saint autel. Il se réveilla, pleura amèrement, et dit : « De nouveau, les Ariens persécuteront encore les orthodoxes ; les Ariens s'empareront des églises. »

5 Եւ չորժամ եղև Անտոն հարիւր եւ հնգից ամաց, ժողովեաց զամենայն եղբարն
 եւ ասէ. Մերձեալ է օր վախճանի իմոյ, եւ * ծաեալ ի ներքսպոցն անապատն, * A fol. 160
 պատուիրեաց աշակերտացն զի թաղեացն զծարձին նորա զաղա ջանչալս տեղոջ, զի
 ձի օր զիտասցէ : Եւ զմին ճաշկեղէն պարեգօտն հրամայեաց սալ Աթմանափ Կղկ-
 10 սանգրու հալրապետին . եւ զպարեգօտն զոր Աթմանա տուեալ էր նմա եւ զմիւս ալ
 ճաշկեղէնն եւ զարմաւենի զկեսան զոր ունէր ի սրբոցն Պօղոսէ Թերաղեցեացն՝ եթող
 աշակերտացն իւրոյ . եւ տուեալ ողջոցն աւանկեաց զհոգին իւր սա Աստուած՝ Յա-
 նուարի ժէ . եւ յանձահական կեանն փոխեցաւ : Եւ որպէս հրամայեաց աջնպէս
 15 թաղեցին զսուրբ ծարձին նորա : Եւ երթեալ առ Աթմանափոս աղաչեցին զնա, եւ
 զրեաց զաստուածահաճոյ վարս նորա, զոր եթող օրինակ ամենայն կրօնաւորաց եւ
 անապատաւորաց սուրբն Անտոնիոս :

Յայտմ աւար ասն է նախահարցն՝ Աբրահամու, Սահակայ, Յակոբայ, Յովսեփայ,
 Մովսէսի, Ահարոնի, Յեսուայ եւ Սամուէլի :

15 Եւ այս են ամբ աւուրց կենացն Աբրահամու զոր եկեաց հարիւր եօթմանասուն եւ
 հինգ ամ, եւ պահուեալ Աբրահամու ձեռաւ ի բարիոր ճերութեան * ալեւորեալ եւ * A fol. 160
 լի աւուրբբ, եւ չաւերաւ առ ժողովուրց իւր : Եւ թաղեցին զնա Լուսհակ եւ Լամայէլ
 v° b.

8 Յուսուարի ժէ.] եւ Արայի ժ add. B — փոխեցաւ.] հանգեաւ B || 10 [վարս նորա] վարս
 սրբոցն Անտոնի B — օրինակ om. B || 11 սուրբն [Անտոնիոս] շահ եւ օգուա B || 12 ասն]
 չիշատակ B || 13 Մովսէսի... Սամուէլի om. B || 14 աւուրց om. B.

Lorsque Antoine eût atteint cent cinq ans, il rassembla tous les frères et
 leur dit : « Le jour de ma mort est arrivé. » Et, * se dirigeant dans l'intérieur * A fol. 160
 du désert, il recommanda à ses disciples d'enterrer secrètement son corps, v° a.
 dans un endroit inconnu, pour que personne ne le sût. Il ordonna de donner
 une de ses tuniques en peau à Athanase, le patriarche d'Alexandrie. Quant à
 la tunique qu'Athanase lui avait donnée, ainsi que l'autre tunique et le
 vêtement de palmiers qu'il tenait de saint Paul de Thébaidé, il les laissa à ses
 disciples, et leur ayant donné le salut, il rendit son âme à Dieu, le 17 Janvier,
 et fut transporté dans la vie immortelle. On inhuma son saint corps ainsi
 qu'il avait ordonné. (Les disciples) se rendirent ensuite auprès d'Athanase et,
 sur leur prière, il écrivit la vie agréable à Dieu que saint Antoine légua
 comme exemple à tous les religieux et anachorètes du désert.

En ce jour, fête des premiers patriarches Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moïse,
 Aaron, Josué et Samuel.

Les années qu'Abraham vécut furent cent soixante-quinze; il succomba et
 mourut d'une bonne vieillesse * très avancée, chargé de jours, puis il fut * A fol. 160.
 réuni à son peuple. Isaac et Ismaël, ses fils, l'enterrèrent dans la double v° b.

որդիք իւր չաչրի անկ կրկնումն, յազարակին Եփրոնի՝ որդւոյ Սահաուայ Քետացւոյ, որ է չանկումն Մամբրէի, ազարակն եւ այն զոր ստացաւ Աբրահամ յորդոցն Քետայ. անկ թաղեցին զԱբրահամ եւ զՍաուա կին նորա :

Եւ ելև չեա մահուանն Աբրահամու օրհնեաց Աստուած զԻսահակ զորդի նորա. եւ բնակեցաւ Իսահակ առ ջրհորովն տեղեանն. անկ թաղեցին զԻսահակ եւ զՌեբեկայ կին նորա : Եւ անկ թաղեցին զԼիա ի ստացուածի ազարակին եւ այլին օր է ի նմա առ ի յորդոցն Քետայ :

Եւ զապրեաց Յակոբ ի սրտախրելոյ որդւոյ իւրոց. եւ առեալ զոսա իւր անդրէն ի մահիճան պոկասեաց եւ չառեաւ առ ժողովուրդ իւր : Եւ անկեալ Յովսէփ ի վերայ երեսայ հօր իւրոյ երայ եւ համբուրեաց զնա : Եւ հրաման ետ Յովսէփ ծասալց իւրոց զխաղարկաց սրտեղ զհայր իւր. եւ լցան նորա աւուրք բառասուն, եւ տարան զնա որդիք իւր լերկիրն Քանանացւոյ, եւ թաղեցին զնա անկ :

Եւ խօսեցաւ Յովսէփ ընդ եղբարս իւր եւ ասէ. Ես ահաւասիկ մեռանիմ, այցելութեամբ ալց արտաջէ ձեզ Աստուած եւ հանցէ լերկրէս չալմանէ լերկիրն զոր երդուաւ առ ի հարցն ձերոց Աբրահամու Սահակայ եւ Յակոբոյ : * Երգմնեցոյց Յովսէփ զեղբարսն իւր զորդիան Իսրայել եւ ասէ. Յայցերութեանն յարժամ ալց արտաջէ ձեզ Աստուած՝ հանցիք եւ զիմ սակերս աստի ընդ ձեզ : Եւ վախճանեցաւ Յովսէփ ամաց հարիւր եւ տասանց, եւ թաղեցին զնա չեղիպոսս :

grotte, dans le champ d'Ephron, fils de Séor (*Saharay*) le Hétéen (*Khetatsuoij*), en face de Mambré, le champ et la grotte ayant été acquis par Abraham aux fils de Heth (*Khetay*). C'est là qu'on enterra Abraham et sa femme Sara.

Et il arriva qu'après la mort d'Abraham, Dieu bénit Isaac son fils. Isaac établit sa résidence près du puits de la vision. Là', on enterra Isaac et Rébecca sa femme. Là aussi, on enterra Lia, dans la propriété, le champ et la grotte qui s'y trouve, acquis aux fils de Heth.

Jacob, ayant terminé ses recommandations à ses enfants, rentra ses pieds dans la couchette et mourut; et il fut réuni à son peuple. Joseph, s'étant jeté sur le visage de son père, pleura et l'embrassa; et Joseph ordonna à ses domestiques embaumeurs d'embaumer son père; puis lorsque les quarante jours furent accomplis, ses fils le transportèrent au pays des Cananéens, et l'enterrèrent là'.

Joseph, s'adressant à ses frères, leur dit : « Voici que je vais mourir, Dieu vous visitera d'une visite et vous fera sortir de ce pays pour le pays qu'il avait juré de donner à vos pères Abraham, Isaac et Jacob. » * Joseph fit jurer ses frères, les fils d'Israël, et leur dit : « Lorsque Dieu vous aura visités d'une visite, vous emporterez mes os d'ici avec vous. » Et Joseph mourut à l'âge de cent dix ans et on l'enterra en Égypte.

1. Dans la grotte d'Hébron.

* A fol. 161
r^o a.

Մովսէսի եւ Ահարոնի, Յեսուայ եւ Սամուէլի զրօծ է յալլ տեղի չիւրեանց ասնի :
 [B * Յայտմ առւեր չիշատակ է նշխարաց սրբոցն Անտոնի անտարտականի, որ
 ծարմինն չաչտնովնամբն Աստուծոյ գտաւ ի ժամանակն Յուստիանոսի կաչտեր, եւ
 բերաւ չԱղեկսանդրիս եւ կրաւ չեկեղեցւոջ սրբոցն Յովհաննու :]

* B
 p. 35 a.

5 Արացի ԺԸ եւ Յունուարի ԺԷ : Յիշատակ է երանելի եւ փառաւորեալ Հայրապետացն
 Աղեկսանդրու Աթանասի եւ Կիրիլի :

Աստուածազգեաց եւ մեծ վարդապետքն եկեղեցւոցն Քրիստոսի եւ սին Հաստա-
 ստեփանն ուղղափառ հաւատոց, Աթանասիոս եւ Կիրիլոս, վաղկցին իբրեւ զարեգակն
 10 եւ զստուերս եկեղեցեաց հարածեցին :

Սուրբն Աթանասիոս մինչդեռ պատանեակն էր՝ խաղաչր ընդ ալլ վարքիկ
 ծանկունան, եւ լինէր ինքն եպիսկոպոս, եւ ձեռնադրէր զմանկունան բրահանայս եւ
 սարկաւապունս, եւ մկրտէր զտղաչս, որ էր չաստջաղուչակ իւրոց բրահանայապետա-
 15 թեանն :

Եւ էր ի ժամանակս մեծին Կոստանդիանոսի, եւ էր սարկաւազ երանելոցն
 Աղեկսանդրի Հայրապետին : Եւ ի Կիլիկոյ չտաւջին ժողովն զնոց եւ սո զկնի

1 Մովսէսի... ասնի om. B || 5 Յիշատակ] Տօն B — երանելի եւ փառաւորեալ] սուրբ B
 || 11 մինչդեռ] փորք add. B || 15 եւ էր om. B || 16 Աղեկսանդրի] Աղեկսանդրեաց՝ Աղեկսան-
 դրու հայրապետին add. B.

Quant à Moïse, Aaron, Josué et Samuel, il en est écrit ailleurs, au jour de
 leur fête.

[B * En ce jour, commémoration des reliques de saint Antoine l'anachorète,
 dont le corps, par révélation de Dieu, fut découvert aux jours de l'em-
 pereur Justinien (*Youstianosi*), transporté à Alexandrie et déposé dans l'église
 de saint Jean.]

* B
 p. 35 a.

11 ARATZ, 18 janvier.

Commémoration des bienheureux et glorieux patriarches d'Alexandrie,
 Athanase et Cyrille.

Les grands docteurs de l'église du Christ, revêtus de Dieu, piliers de
 soutien de la foi orthodoxe, Athanase et Cyrille, brillèrent comme le soleil et
 chassèrent les ombres des églises.

Saint Athanase (*Athanasios*), tandis qu'il était jeune, jouait avec d'autres
 petits enfants, et faisait l'évêque, il ordonnait ses petits compagnons prêtres
 ou diaeres et il baptisait les nourrissons, ce qui était un présage de son
 patriarcat.

Il vivait aux jours du grand Constantin, et était diaere du bienheureux
 patriarche Alexandre (*Alekhsandri*). Il se rendit au premier concile de Nicée à

Հայրապետին խրոյ, և բազում բաջուժիւնս կցոյց ընդդէմ Արիոսի, բայց ի թիւ սխն-
հոյոսին ոչ համարեցաւ : և չեա վախճանին Ազեկասանդրեայ ձեռնադրեցին յաթու
նորա զԱթանասիոս :

A fol. 161
1° b.

և զկիւն ձեռնին Կոստանդիանոսի թագաւորեաց որդին * իւր Կոստանդիոս, և
կղև Արիոսի հերձուածովն, և զմիւրոհոս միամանկանին հարածէր. արտորեաց և 5
զԱթանասիոս չալեւալլ անկիս վախճելով : և զբաւասուն և երկու ամ ի դաւառէ
ի դաւառ վախճատական լեալ՝ ճգնեցաւ վասն ուղղափառ հաւատոյ ընդդէմ արիոս-
կանաց և ամենայն հերձուածոցաց, և եկող սո. մեղ յիշատակ յախտենական, և
վախեցաւ ի հանդիսան անվախճանից Յունուարի ժ. Բ :

Իսկ սուրբն Կիւրղոս էր ի ժամանակս Փարբ Թէոդոսի բարեպաշտ արքային . 10
կորորորդի էր Թէոփիլոսի Ազեկասանդրու հայրապետին որ զՅովհաննէս Սակերերանն՝
հրապուրեալ ի չեւորքսիա թագաւորն՝ ընկէց յաթուռոյն և արտորեաց : և չեա
մահաւանն Թէոփիլոսի Ազեկասանդրու հայրապետին նստաւ յաթու հայրապետութեւն
սուրբն Կիւրեղ . և մեծաւ ջանիւ յառաջին ժողովն եփեսոսի հակառակ եկաց ընդդէմ
մարդագաւանին նետորի ունայնախոհ ամբարշտին, և զՍարկամ մայր Տեաւն մերոյ 15
Յիսուսի Քրիստոսի հանդերձ սխնհոյոսովն ճշմարիտ աստուածածին բարոյեցին :

5 արտորեաց] որ և արտորեաց սուրբն B || 7 ընդդէմ արիոսականաց... Յունուարի ժ.Բ]
և եկաց մինչև ի թագաւորութիւն Յուլիանոսի սբապղին և Վաղենախանոսի : և զբեաց զիրս
և կանոնս վարդապետականս վասն ուղղափառ հաւատոյ ընդդէմ արիանոսացն և ամենայն
հերձուածոցացն. և եկող մեղ յիշատակ յախտենական, և բարի գաւանութեամբ վախեցաւ ի
հանդիսան յախտենից B || 10 արքային] թագաւորին B || 13 Ազեկասանդրու հայրապետին
om. B.

la suite de son patriarche et y déploya une grande vigueur contre Arius, bien
qu'il ne fût pas compris dans le nombre des membres du synode. Après la
mort d'Alexandre (*Aleksandrey*), on sacra à son siège Athanase.

A fol. 161
1° b.

Or, après le grand Constantin régna son fils * Constance (*Kostandios*), qui
était de l'hérésie d'Arius et persécutait les partisans du Fils unique; il exila
Athanase en le transférant de place en place. (Athanase), passager de province
en province pendant quarante-deux ans, lutta pour la foi orthodoxe contre les
Ariens et tous les hérétiques; et il nous a laissé un souvenir éternel. Il
trépassa au repos des immortels le 18 Janvier.

Quant à saint Cyrille (*Kiurlos*), il vivait aux jours de Théodose le Jeune,
le pieux empereur. Il était le neveu de Théophile, patriarche d'Alexandrie,
qui, entraîné par l'impératrice Eudoxie, avait déposé de son siège Jean
Chrysostome et l'avait exilé. Après la mort de Théophile le patriarche
d'Alexandrie, saint Cyrille (*Kiurel*) siégea sur le trône patriarcal et déploya
beaucoup d'efforts, au premier concile d'Éphèse, à combattre contre celui qui
reconnaissait (seulement) l'homme en (Jésus-Christ), Nestorius, cette nullité
impie, et, avec le synode, il proclama Marie, mère de Notre-Seigneur Jésus-
Christ, vraie mère de Dieu.

Գրեաց եւ կանոնս ընդդէմ Նեստորի, ձեկնեաց զհին եւ զնոր աստուածաշունչ պատուիրանս, զոր ունի եկեղեցի իբրեւ զգամբարս լուսաւորս . եւ այնպէս վաղեալ ուղղափառութեամբ ի մէջ հաչրապետաց՝ փոխեցաւ սա Աստուած Յունուարի ժԹ :

* Արայի ժԹ եւ Յունուարի ժԹ : Տօն է Թէոփոսի ձեծի թագաւորին :

* A fol. 161
v° a.

5 Բարեպաշտ եւ ձեծ թագաւորն Թէոփոս զորաւար էր Վաղէսի ամբարիշտ թագաւորին Յունաց . եւ յորժամ հրակէզ եղև Վաղէս, Գրաթիանոս թագաւորն Հոռոմաց թագաւորեցոյց զնա ի Կոստանդինուպոլիս՝ բամնին Վաղէսի : Եւ էր նա բաջ եւ վանեաց զամենայն պատերազմունս բարբարոսաց :

10 Եւ ի հիւանդութիւն անկեալ՝ ձերտեցաւ յԱքրեպոսէ եպիսկոպոսէ ի համապոլսթեան հաւատն . եւ առողջացեալ եկն ի Կոստանդինուպոլիս : Եւ խրատովն Գրիգորի աստուածաբանի արար ժողով եպիսկոպոսաց վասն Մակեդոնի հոգեմարտին : Եւ ածեալ զներսէս հաչրապետն Հաչոյ ի կզգոյն զոր արտրեաց զնա Վաղէս, եւ կայրոյց զնա զլուխ ժողովոյն . եւ ազատեաց զեկեղեցի Աստուծոյ ի պիղծ ազանդոյն Արիտի եւ Մակեդոնի՝ որ զբաւասուն ամ կալեալ էին զեկեղեցիս :

3 Աստուած] Քրիստոս . կատարի տօն սոցա *add.* B || 4 Տօն է] սրբոյն *add.* B || 6 հրակէզ] հրկէզ B || 9 յԱքրեպոսէ] յԱրիւրայէ B || 11 ժողով] հարիւր եւ յիսուն *add.* B || 13 զլուխ] ընդ զլուսաւորս B — Աստուծոյ] Քրիստոսի B — ազանդոյն] հերձուածոյ B || 14 զեկեղեցիս] զեկեղեցին Աստուծոյ B.

Il rédigea des canons contre Nestorius, commenta les Testaments inspirés de Dieu, ancien et nouveau, que l'église tient pour des phares lumineux. Ayant ainsi brillé par son orthodoxie parmi les patriarches, il trépassa à Dieu, le 18 Janvier.

* 12 ARATZ, 19 Janvier.

* A fol. 161
v° a.

Fête du grand empereur Théodose.

Le pieux et grand empereur Théodose était général de l'impie empereur des Grecs Valens (*Valēsi*). Lorsque Valens mourut par les flammes, l'empereur de Rome Gratien le fit régner à Constantinople sur la part de Valens. Il était brave et repoussa toutes les attaques des barbares.

Étant tombé malade, il fut baptisé par l'évêque Achélaüs dans la foi à la consubstantialité, et s'étant rétabli, il vint à Constantinople. Sur le conseil de Grégoire le théologien, il convoqua un concile d'évêques au sujet de Macédonius, le pneumatomaque. Ayant fait venir Nersès, patriarche des Arméniens, de l'île où l'avait exilé Valens, il lui fit présider le concile; il délivra l'église de Dieu de la secte abominable d'Arius et de Macédonius qui tenaient les églises depuis quarante ans.

Եւ յորժամ սպանին զԿրտափանոս եւ զՎաղենափանոս կացոյց նա զերկուս որդիս իւր թագաւորս ի Կոստանդինուպօլիս, եւ ինքն զնոց ի Հռոմ պատերազմել ընդ բռնակալին Մարսիմիանոսի, եւ յազմեաց զօրութեամբն Աստուծոյ : Եւ ապա հիւանդացաւ, եւ կացոյց թագաւոր ի Կոստանդինուպօլիս զԲրկաղէոս. եւ զՄնարիոս կոչեաց առ ինքն ի Հռոմ, եւ կացոյց զնա անդ թագաւոր, եւ ինքն վախճանեցաւ ուղղափառութեամբ Յունուարի ժԹ* : Եւ էր սաստիկ հնազանդ եկեղեցոյ եւ օրինաց որոյ չիշատակն օրհնութեամբ եղեցի :

* A fol. 161 v° b.

* Յայսմ աւուր վկայութիւն եփրասեայ կուսին :

Ի բաղարին Նիկոմիդեայ էր բնակեալ Երանեղին եփրասիա, եւ էր բրիտանեայ եւ ի մեծ տոհմէ, չաւուրս կոսապաշա թագաւորին Մարսիմիանոսի : Կացուցին առաջնատունին եւ բռնապատէին զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զօհել կռօցն . եւ նա հաստատուն մտօր խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած. եւ հարին զապափոնն Քրիստոսի ուժղին եւ արկին ի բանդ : Եւ յետ աւուրց հանին ի բանդէն, եւ հարցանէին եթէ. Պաշտեա զիւսուսն : Եւ նա առաւելապէս խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ անարդէր զորս ոչ հաւատային ի Քրիստոս :

Եւ ապա ետուն զարբուհին ի զօրական մի, զի տարցէ ի տուն իւր եւ պոսնկեցի

3 բռնակալին] բռնաւորին B || 6 Յունուարի ժԹ] եւ Արացի ժԲ add. B || 8 վկայութիւն] արբուհեայ add. B || 12 խոստովանեցաւ] խոստովանէր B || 14 խոստովանեցաւ] խոստովանէր B || 16 զարբուհին] զարբուհի վկայն B.

Lorsque Gratien et Valentinien (*Valentianos*) furent tués, il établit ses deux fils empereurs à Constantinople et se rendit lui-même à Rome pour livrer bataille au tyran Maximien, et il le vainquit par la puissance de Dieu. Puis, il tomba malade, établit Arcadius empereur à Constantinople; il fit venir Honorius auprès de lui, à Rome, où il l'établit empereur. Il mourut dans l'orthodoxie, le 19 Janvier. Il fut très obéissant à l'église et à ses lois, et son souvenir sera en bénédiction.

* A fol. 161 v° b.

* En ce jour, martyre de la vierge Euphrasie.

La bienheureuse Euphrasie (*Ephrasia*) vivait dans la ville de Nicomédie, étant chrétienne et de grande famille, aux jours de Maximien, l'empereur idolâtre. On la fit venir au tribunal et on voulait l'obliger à renier le Christ et à immoler aux idoles, mais elle confessa, avec fermeté d'esprit, le Christ vrai Dieu. On frappa brutalement la servante du Christ et on la jeta en prison. Quelques jours après, on la fit sortir de la prison et on lui demanda : « Adores-tu les idoles? » Elle confessa plus amplement le Christ et méprisa ceux qui ne croyaient pas au Christ.

On remit ensuite la sainte entre les mains d'un soldat pour qu'il la

ընդ նմա եւ դարձուցէ ի կուռն. եւ յերթալն Եփրատիս արաչէր զԱսուած վրկիլ
 ի փորձութենէն : Եւ յորժամ մտին ի սենեակն, ծաղեաց շնորհն Ասուծոյ ի սիրտ
 կուտին, եւ սաէ ցորականն. Մի ձերձեմար չիս եւ տայ բեղ զեղ սր կիթ, զննս զաջն
 յանձն քս՝ սուր ի բեղ ոչ գծէ : Եւ նորա հաւատացեալ նմա սաէ. Տնւր ինձ զոր ինչ
 5 խոտացար : Ասէ Եփրատիս. Բեր ինձ սակաւիկ մի ձէթ, բեր եւ զսուրն քս ընդ բեղ,
 եւ տեսցես զարմանալի գործս : Եւ նա գնաց ի բերել :

Եւ երանելին հանեալ ծաղ մի ի զլիտց իւրմէ, եւ եղ ի զրարանակն, եւ զորականին
 բերեալ գձէթն եւ զսուրն, եւ սուեալ Եփրատեաց արկ գձէթն չոփն իւր, եհան եւ
 զմազն եւ խաւարեցաց ի ձէթն. եւ * ձերկացուցեալ զգարանոցն իւր պատեաց զնա
 10 մաղովն այն, եւ սաէ ցալըն. Արդ ուժգին որչափ եւ ուժղ է հնար երկու ձեռամբդ, եւ
 զիտացես զի ոչ կարացես տարանել զիս, այլ ժանաւանկ կեցուցանես : Եւ խաբեցաւ
 այրն ի բանս նորա, եւ սրովն ուժգին զարկաց, եւ անկաւ զլուխ երանելի կնճն յերկիր,
 եւ լցաւ տունն արեամբ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց
 Յունուարի ԺԹ :

15 Եւ այրն տեսեալ զոր ինչ արար կոչան. սկսաւ ուրբալ եւ փետակ զձորուսն, եւ
 սասել լարով. Վայն ինձ թէ սրպէս խաբեցայ, եւ զաչս գեղեցիկ եւ մեծազգի կուսանն

7 հանեալ] եհան զալս B || 8 զսուրն] ի ձեռին *add.* B || 10 զնա մաղովն այն] զմազն
 B || 13 առ Աստուած] անարատ B || 14 Յունուարի ԺԹ] եւ Արաց ԺԲ *add.* B || 15 զձո-
 րուսն] զհերս զլիտցն եւ զձորուացն B || 16 զաչս] զաջնակսի B.

* A fol. 162
 r° a.

conduisit à sa maison, la souillât et la convertit à ces idoles. Chemin faisant, Euphrasie pria Dieu de la délivrer de la tentation. Lorsqu'ils furent entrés dans la chambre, la grâce de Dieu éclaira le cœur de la vierge, qui dit au soldat : « Ne me touche pas et je te donnerai un remède que, lorsque tu l'auras appliqué sur ton corps, l'épée ne pourra rayer. » Ayant cru à sa parole, il lui dit : « Donne-moi ce que tu viens de me promettre. » Euphrasie lui répondit : « Apporte-moi un peu d'huile, et apporte en même temps ton épée avec toi, et tu verras quelque chose de merveilleux. » Et il alla prendre (cela).

La bienheureuse détacha un cheveu de sa tête et le mit dans sa poche. Lorsque le soldat eut apporté l'huile et l'épée, Euphrasie versa un peu d'huile dans le creux de sa main, sortit le cheveu et le trempa dans l'huile, puis elle mit à nu son cou, l'entoura de ce cheveu, et dit à l'homme : « Main-
 10 tenant frappe de tes deux mains et de toutes tes forces, et tu verras que non
 seulement tu ne me tueras pas, mais plutôt tu me feras vivre. » L'homme fut trompé par ces paroles et frappa vigoureusement de son épée, la tête de la bienheureuse femme roula à terre, et la maison fut remplie de sang. (Euphrasie) rendit son âme à Dieu entre les mains des anges, le 19 Janvier.

L'homme, voyant ce que la vierge lui avait fait faire, se mit à gémir et à s'arracher la barbe, et il dit en pleurant : « Malheureux que je suis de m'être

* A fol. 162
 r° a.

սպանի. զինչ պատասխանի սոց թագաւորին : Եւ ելեալ զազա փախեաւ ի թագաւորէն զի ծի գոցէ եւ փախանակ կնոջն սպանցեն զնա :

Յաչսձ աւուր թէոօմարմարու Լախակոպոս հրամանաւ Գիովղետիանոսի արքային չերկարաց կտան եղև եւ կատարեցաւ ի Քրիստոս : Եւ թէոփնաս որ երբեմն կախարդ էր եւ հաստաց ի Քրիստոս եւ ձկրակցաւ, եւ ի նոյն կատարեցաւ ի Քրիստոս :

* B
p. 38 a.

[B * Յաչսձ աւուր ճղնութիւն սրբոյն Մակարիոսի եղիպտացոյն, եւ Մակարիոսի Եգիպտացոյն, եւ Մակարիոսի Հռովմայեցոյն, եւ թէոփիլոսի, Սերաբի եւ Իկինիոսի եւ ընկերաց նոցա :

Ի սմին աւուր չիշատակ սուրբ վկային Գերմանի որ ի Զմիւռնիա ի զուր զազանաց արկաւ ի ժամանակ Մարկոսի եւ Անտանինոսի ամբարիշտ թագաւորացն :]

Երացի ԺԿ եւ Յունուարի Թ : Տօն չորից զինուորացն Քատոսի, Եւսերի, Եւաիբի եւ Քասիլիոսի եւ այրոցն որք ընդ նոսա կատարեցան :

* A fol. 162
r° b.

Աչս սուրբ ճարտիւրոսքս մեծամեծ իշխանք էին Գիովղետիանոսի * կապաշտ արքային, եւ մեծատունք յոյճ : Եւ տեսանէին զսուրբն թէոօմարմարու զեպիսկոպոսն զի

1 ի թագաւորէն] ի բարբէն B || 2 գոցէ] գոցեն B || 3 աւուր] սուրբն add. B || 5 եւ ի նոյն] սրով B — ի Քրիստոս om. B. || 13 սուրբ] վկայքս եւ երանելի add. B.

laissé tromper; j'ai tué cette belle et noble vierge; que répondrai-je à l'empereur? » Il s'enfuit secrètement loin de l'empereur, de crainte d'être pris et tué à la place de la femme.

En ce jour, l'évêque Théopompe, par ordre de l'empereur Dioclétien, fut foulé aux pieds des chevaux et mourut pour le Christ. Et Théonas, qui était auparavant sorcier, crut au Christ, se fit baptiser et fut martyrisé, le même jour, pour le Christ.

* B
p. 38 a.

[B * En ce jour, ascétisme de saint Macaire l'Égyptien, de Macaire l'égyptien', de Macaire le romain, de Théophile, Sersis, Icinius et leurs compagnons.

En ce jour, commémoration du saint martyr Germanicus (*Germani*), qui fut jeté dans la fosse aux fauves, à Smyrne, aux jours de Marc et Antonin, les empereurs impies.]

13 ARATZ, 20 Janvier.

Fête des quatre soldats Bassus, Eusèbe, Eutychius et Basilide (*Basilios*) et des autres qui furent martyrisés avec eux.

Ces saints martyrs étaient des grands princes de l'empereur impie Dioclétien. * Ils étaient fort riches. Ayant été témoins des violentes tortures aux-

* A fol. 162
r° b.

1. Il faut restituer sans doute « Macaire d'Alexandrie », comme *Syn. Cp.* Macaire de Rome est fêté au 23 octobre dans *Syn. Cp.*

չարչարէին ուժղին վասն հաւատոյն Քրիստոսի, և Կարմանալին ընդ համբերութիւնն . հաւատացին և ևորա ի Քրիստոս :

Եւ յորժամ լուա թագաւորն տրամեցաւ յոյժ և բարկութեամբ կոշկաց առաջի իւր, և ևհարց կիկէ . Զի՞նք իշխեցէք զացլ առնել : Եւ ևորա որպէս ի ծիողէ բերանոյ
 5 խոտտովանեցան զՔրիստոս, և լուծին զգօտիս իւրեանց առաջի թագաւորին : Եւ ևա փորձելով առէ ցնոսա . Եկէ կատարեալ բրիտանեացք էր բերէք ինձ զգանձս ձեր : Եւ ևորա ևրթեալ ի առնա իւրեանց բերին զգանձսն և ևղին առաջի թագաւորին . սուրբն Բասոս՝ կենդինարս քօան, սուրբն Եւսերիոս՝ կենդինարս քառասուն, սուրբն Եւաիբի՛ կենդինարս վաթսուն, սուրբն Բասիլիոս՝ կենդինարս ութսուն : Եւ առնն .
 10 Աւ ի մէնջ զիշխանութիւնսց և զգանձսց, զի մեր զճշմարիտն Աստուած ճաննաք, որ կարող է ապա հաւատացելոց իւրոց զերկնից արքայութիւնն, որպէս ուսար ի ճաւաչէն Աստուծոյ Թէոփոսմարտէ, ևպիսկոսմարտէ, զի մեծ է Աստուածն բրիտանեկց, և կուար հեթանոսաց սնորիք :

Հրամայեաց և արկին ցնոսա ի բանց զաւուրս հնկեաստան . և կանայք իւրեանց
 15 ևրթալին առ ևոսա, և ևորա ուսուցանէին նոցա զբանն կենաց, և Կարճուցանէին յաստուածգիտութիւնն, և հաստատէին ի հաւատս և Կառնալին բրիտանեկութեամբ ի առնա իւրեանց :

2 Քրիստոս] և ևկրտեցան *add.* B || 9 Եւաիբի] Եւաիբոս B || 11 իւրոց] ի ևա B.

quelles on avait soumis le saint évêque Théopompe pour la foi au Christ, émerveillés de son endurance, eux aussi crurent au Christ.

Lorsque l'empereur l'apprit, il fut très affecté, et dans son irritation, il les convoqua devant lui. Il leur demanda : « Comment avez-vous osé faire cela ? » Ils confessèrent, comme d'une seule bouche, le Christ et détachèrent leur ceinturon devant l'empereur. Il leur dit, pour les mettre à l'épreuve : « Si vous êtes de véritables chrétiens, apportez-moi vos fortunes. » Étant allés à leurs maisons, ils rapportèrent leur avoir, et le déposèrent devant l'empereur : Saint Bassus, vingt quintaux¹; saint Eusèbe, quarante quintaux; saint Eutyehius, soixante quintaux; saint Basilide, quatre-vingts quintaux. Ils lui dirent : « Enlève-nous dignités et trésors, car nous avons reconnu le vrai Dieu, qui est capable de donner le royaume des cieux à ses fidèles, ainsi que nous l'avons appris du serviteur de Dieu, l'évêque Théopompe; car grand est le Dieu des chrétiens, et les idoles des païens sont vaines. »

(L'empereur) ordonna de les jeter en prison pendant quinze jours; leurs femmes allèrent les visiter et ils leur enseignèrent la parole de vie et les convertirent à la connaissance de Dieu. Elles se fixèrent dans la foi et rentrèrent chez elles chrétiennes.

1. La quantité désignée par le mot *kentinar*, simple transcription de *centenarius*, est de cent livres d'or monnayé.

* A fol. 162
v^o a.

* Կոցոցին ձիւտնգամ զսուրբն առաջի, եւ ամենեւին ոչ կարաց խախտել զնոսս ի հաւատոցն Քրիստոսի : Ապա վորեցին զուր եւ իջուցին անկ զսուրբն Բասսս եւ կոցոցին ի վերայ սոխի իւրոց, եւ սրով կոտորեցին զմարմինն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւտիքոս կապեցին ի չորս ցիցս, եւ ի չորս կողմանէ բարշեցին ուժղին 5 եւ հերձաւ յերկա մասունս, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Բասիլոսի հերձին զորովայնն եւ հեզան աղիքն. եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւսեբիոս կախեցին գլխիվայր, եւ մրձօք խորտակեցին զմարմինն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : 10

Կատարեցան սուրբ մարտիրոսքն Յունուարի Ի :

Յայսմ աւուր յիշատակ է եւ թիմիտի մեծի անապատականին եւ բաշանայի :

Որ չաւուրս բարեպաշտ արքային Պրատիանոսի եւ Թէոդոսի Մեծի իրբեւ զարեպակն փայլեաց եւ բազում վանորայս շինեաց յանապատին, եւ հանդես առ Աստուած ամաց իննսուն եւ եօթանց : 15

Էր սա ի Մելիտինոց բարբաբէն Հայոց եւ բանն եւ ինն ամաց զնաց ի լեառն եւ շինեաց դաշին՝ վանս, յորում Պաւլոս փախտական թաքեալ ի Սաւուրայ :

1 խախտել] խտորել B || 3 զմարմինն] զամենայն մարմինն B || 7 Բասիլոսի] Բասիլիկեայ B || 9 խորտակեցին] կոտորեցին B || 11 Յունուարի Ի] եւ Արացի ժԳ add. B.

* A fol. 162
v^o a.

* On fit de nouveau comparaitre les saints, mais on ne put d'aucune façon les ébranler de la foi au Christ. On creusa alors une fosse et on y descendit saint Bassus, on le dressa sur ses pieds et on lui déchira le corps à coups d'épée. Il rendit son âme à Dieu.

On attachâ saint Eutyechius à quatre poteaux et on le tira vigoureusement des quatre côtés, il fut écartelé en trois morceaux et rendit son âme à Dieu.

On déchira le ventre à saint Basilide, ses intestins s'échappèrent, et il rendit son âme à Dieu.

On suspendit saint Eusèbe la tête en bas, on lui brisa le corps à coups de marteau, et il rendit son âme à Dieu.

Ces saints martyrs furent exécutés le 20 Janvier.

En ce jour, commémoration d'Euthymius, le grand anachorète et prêtre.

Il brilla comme le soleil aux jours des pieux empereurs Gratien et Théodose le Grand, il fonda de nombreux couvents dans le désert et reposa en Dieu à l'âge de quatre-vingt-dix-sept ans.

Il était natif de Mélitène, ville d'Arménie, avait vingt-neuf ans lorsqu'il se retira à la montagne et fit une laure de la grotte où David s'était caché lorsqu'il fuyait devant Saül.

Էր կարճահասակ եւ մօրուան երկայն մինչեւ ի ծունկան :

[B* Յայսմ աւուր շիշատակ մեծի անսպասականին Եւթիմիոսի բահանայլի :

* B
p. 39 a.

Էր սա ի Մելիտինոյ քաղաքէն Հայոց՝ յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն Ռիէու-
գրսի մեծի եւ Գրատիանոսի, որ բսան եւ ինն ամաց զնաց ի լեառն եւ կրօնաւորեցաւ,
5 եւ աստուածահաճոյ վարուք իբրեւ զարեգակն փայլեաց. շինեաց զվանորայս եւ բազ-
մացոյց զմիաջնակեացս :

Եւ ապա զնաց յերուսաղէմ եւ շինեաց վանս զպարն՝ յորում Գաւրիմ արքայն փա-
խտական թարեաւ ի Սաւուղայ. ուր արար եւ սքանչելի նշանա, եւ զբաղումս յանհա-
ւատից զարձոյց ի հաւատս Քրիստոսի : Եւ լի աւուրբք եւ արցեամբք հանկեաւ սա
10 Աստուած ամաց իննսուն եւ եօթանց : Էր կարճահասակ, եւ մօրուան երկայն մինչեւ ի
ծունկան :]

Կրացի ԺԿ եւ Յանուարի ԵԷ : Վկայութիւն սուրբ առաքելոյն Տիմոթէոսի աշակերտին
Պօղոսի :

* Սա էր ի քաղաքէն Լիսարոնի. հայրն էր հեթանոս եւ մայրն հրէայ. աշակեր- * A fol. 162
15 տեցաւ սրբոյ առաքելոյն Պօղոսի, եւ ճանապարհորդակից եղև նմա յաւետարանն
v° b.
Քրիստոսի : Եւ ապա ձեռնադրեցաւ ի Պօղոսէ Լախսկոպոս Եփեսոսի յաւուրս անօրէն
արքային Կերոնի :

12 Վկայութիւն] ածն B — աշակերտին Պօղոսի om. B || 14 Սա] Սուրբ առաքելայն Տիմո-
թէոս B — Լիսարոնի] Լիւսարոնի B || 15 նմա] եւ զործակից add. B || 16 ի Պօղոսէ] ի նմանէ
B || 17 Կերոնի] յառաջ բան զհաստասակ Յովհաննու աւետարանչի զաթոս իւր անդ. եւ բարոզէր
բնակչաց զբանն կենաց : add. B.

Il était de petite taille et sa longue barbe lui arrivait jusqu'aux genoux.

[B* En ce jour, commémoration du grand anachorète Euthymius le prêtre.

* B
p. 39 a.

Il était de Mélitène, ville d'Arménie, aux jours des pieux empereurs Théodore le Grand et Gratien; il se retira dans la montagne à l'âge de vingt-neuf ans et y vécut en moine, et, par sa conduite agréable à Dieu, il brilla comme le soleil; il fonda des laures et multiplia les moines solitaires.

Il se rendit ensuite à Jérusalem, établit un couvent dans la grotte où le roi David s'était caché lorsqu'il fuyait devant Saül, y opéra des prodiges merveilleux et convertit beaucoup d'infidèles à la foi au Christ. Chargé d'années et de mérites, il reposa en Dieu à l'âge de quatre-vingt-dix-sept ans. Il était de petite taille et sa barbe lui arrivait jusqu'aux genoux.]

14 ARATZ, 21 Janvier.

Martyre du saint apôtre Timothée, disciple de Paul.

* Il était de la ville de Lystre (*Listroni*). Son père était païen, sa mère * A fol. 162
juive. Il se fit le disciple du saint apôtre Paul et devint son compagnon de
v° b.
voyage pour (prêcher) l'évangile du Christ. Il fut ensuite sacré par Paul évêque
d'Éphèse aux jours de Néron, l'empereur impie.

Եւ ծանալ ի քաղաքն անցանէր ընդ ձէջ քաղաքին, եւ տեսալ զն պատրաստէին Կրճս ի պղզ ժամս խրեանց, եւ զգորշելի գործան զոր ամէնին արք եւ կանայք ծածկեալ երեսօք սրպէս զն մի տեսցեն զմիմեանս եւ խտտեակէին ընդ իրեարս : Եւ տեսալ զնսս յայնպիսի անառակ զործան՝ երթեալ ազաչէր զնոսս եւ ուսուցանէր ի բաց կալ ի ծոյրական խարէութենէն . եւ նոցա ժողովեցան ի վերայ նորա եւ բրովք սպանին զերանելի առարեայն Տիմոթէոս Զուեմարի ԻՒՒ : Եւ թագեցին զնա բրխտոնեայրն ի տեղսն սր կոշի Պիան, յայնկոչս նաւահանգստին Որիոյ :

Եւ յաւարս բրխտոնեայրեան տարան զնշխարան ի Կոստանդինուպօլիս եւ եղին ընդ ալլ առարելոցն, եւ է բարեխօս առ Մրխտոս վասն մեր :

Յայտմ աւար վկայութիւն սրբահայ Տատրանէի եւ Նէսիփոստի :

Սրբուհին Տատրանէ կատարեցաւ նահատակեալ ի յԱզեկասնգրոսէ արքայէն : Ջերանելի կինն այնչափ զանեցին մինչեւ ամենայն ժամինն քերթեցաւ, եւ աւշօք զերեսն քերթեցին . եւ նա ազօթիւք զաւձար կուօցն աչքեաց եւ զբազինն խորատկեաց :

1 Եւ ծանալ... քաղաքին] Եւ յաւարս անարծան սօնի Արտեմեայ զից՝ մինչ անցանէր ընդ ձէջ փողոցին B || 2 ի պղզ ժամս] ի պղծատօնս B — զործս] լիտութեան *add.* B || 3 ծածկեալ... անառակ զործան *om.* B || 5 խարէութենէն] իսկ նոցա ընդզէմ զարձեալ *add.* B — բրովք] եւ բարամբբ *add.* B || 6 Եւ թագեցին զնա բրխտոնեայր] Ջոր բարձեալ բրխտոնեայր թագեցին պատուով B || 9 առարելոցն] առարեայն յեկեղեցոջ սրբոց առարելոցն B — վասն մեր] վասն անձանց մերոց B.

Étant entré dans la ville et l'ayant traversée par le milieu, il vit les victimes que les habitants préparaient pour leurs fêtes abominables, et les actes ignobles qu'accomplissaient hommes et femmes s'unissant, le visage masqué afin de ne pas se reconnaître. Témoin de leurs actes lascifs, s'étant avancé, il les pria et leur enseigna à se détourner de cet égarement trompeur; mais ils s'assemblèrent, assaillirent et tuèrent à coups de bâton le bienheureux apôtre Timothée, le 21 Janvier. Les chrétiens l'inhumèrent à l'endroit appelé Pion, de l'autre côté du port Orius ¹.

Aux jours du christianisme on transporta ses reliques à Constantinople et on les déposa aux côtés (de celles) des autres apôtres; il est notre intercesseur auprès du Christ.

En ce jour, martyre de sainte Tatiana et de Néophyte.

Sainte Tatiana mourut martyre sous l'empereur Alexandre. On frappa la bienheureuse femme à tel point que tout son corps fut écorché; on lui écorcha le visage avec des tenailles; par ses prières elle fit brûler le temple des idoles et renversa l'autel.

1. Peut-être *ιερός λιμήν*. L'endroit de la sépulture Πίων est indiqué sans localisation dans la vie métaphrastique, *P. G.*, CXIV, col. 772.

[B * Ի սմին աւուր վկայութիւն սրբոց վկային Նէօփիտոսի, որ թարգմանի նորատունկ :

* B
p. 39 b.

Յամա սմբարիշտ արքային Գիտկղետիանոսի՝ ի քաղաքին Նիկիա Բիւթանացոց էին ամուսին թէոդորոս եւ Փրորենկիա քրիստոնեայք. եւ էր նոցա զառակ Նէօփիտոս, որ եղև ի տղայութեան զգաստ եւ պարկեշտ :

Եւ յորժամ եղև ինն ամաց ուսաւ զիր. եւ խօսք իմաստութեան տուան նմա շնորհ Նատուծոյ : Եւ ժողովէր ճանկունս որքս ի հեթանոսաց եւ կերակրէր զնոսս, եւ ուսուցանէր զհաւատս քրիստոնէականս :

Եւ զնացեալ հանդերձ նորօր յարեւելեան * զուռն քաղաքին կանգնէր խաչ, եւ կայր նորօր յաօթնս. եւ Աստուած առնէր ի ձեռն նորա մեծամեծ սրանչելս. եւ ելեալ չիւլկիս լեռան՝ ձգէր յայրի ճիւղ : Եւ մինչ ելև մետասան ամաց յայնուրեքն Աստուծոյ էջ ի լեռնէն ի տեսանել եւ յողջունել զճնօղան. եւ լինչից նոցս յորովս բաշխեաց սպասաց, եւ վերստին զարձաւ ի լեռան, եւ անդ ձգնէր մեծապէս :

* B
p. 40 a.

Եւ յորժամ եղև հնգետասան ամաց շարժեալ ի վերին սպիտակութենէ զնաց անվնէր առաջի Գեկոսի գատաւորին ի Նիկիա, եւ համարձակութեամբ զձշմարտութիւն աստուածութեանն վկայէր. եւ նա ստիպէր ուրանալ զՔրիստոս, եւ զոհել կոսցն : Իսկ սուրբն անպոսնեալ արհամարհեաց զկուռս եւ զլիւական պաշտամունս նոցա :

Եւ գատաւորն բարկացեալ յոժ ետ տանջել արջառաջօրք, եւ կապեալ զվաչստէ հեղին ի վերայ բացալս խառնեալ աղիւ. արկին զնա եւ ի հրացեալ թոնիր հացի եւ

[B* En ce jour, martyr du saint martyr Néophyte, qui se traduit « nouvelle plante ».

* B
p. 39 b.

Aux jours de l'empereur impie Dioclétien, vivaient dans la ville de Nicée de Bithynie les époux chrétiens Théodore et Florentia. Ils avaient un fils, Néophyte, qui fut dès son enfance sage et modeste.

Lorsqu'il eut neuf ans, il apprit à lire, et des propos de sagesse lui furent accordés par la grâce de Dieu. Il rassemblait les enfants orphelins des infidèles, les nourrissait et leur enseignait la foi chrétienne.

Il se rendait avec eux à la porte orientale * de la ville, plantait une croix et se mettait à prier avec eux. Dieu accomplit par ses mains de grands miracles. Il se retira dans une grotte du mont Ulpus, et y vécut en ascète. Lorsqu'il eut onze ans, il descendit, par révélation de Dieu, de la montagne pour voir et saluer ses parents, distribua une grande partie de leurs biens aux pauvres, et retourna à la montagne, où il vécut en grand ascétisme.

* B
p. 40 a.

Lorsqu'il fut âgé de quinze ans, poussé par une inspiration d'en haut, il se présenta courageusement au juge Décus à Nicée, et témoigna avec hardiesse de la vérité de Dieu. (Le juge) le pressa de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Mais le saint méprisa avec dédain les idoles et leur culte démoniaque.

Le juge, très irrité, ordonna de le frapper avec des nerfs de bœuf; ensuite on l'attacha à un arbre et on répandit sur lui du vinaigre mélangé avec du

ապրեցաւ Գորտթևածին Աստուծոյ : Եւ ապա կապեցին ի ցից ձի մերկ, եւ թողին ի նա
 Գաղանս զիշատեւ Ընցան ի նա : Եւ ձի սին ի գահճայն եհար զեղարեւածին
 ի կուրծս սրբոյն, եւ անկեալ չերկիր հեղաւ արիւն նորա չոջժ, եւ աւանդեաց զհոգին
 իւր սա Աստուած՝ Յաւնուարի ԵՅ : Եւ էր սուրբն Նէափիտոս ամաց հնկաստանից
 եւ չորից ամաց : Եւ երթեալ Ճեօրացն սալին զմարմինն, եւ թաղեցին ի չարկս իւրեանց 5
 Գաղանի :]

* A fol. 163
 1° u.

* Երայի ժե եւ Յաւնուարի ԵՅ : Տան սրբոց վկայիցն Սահակոյ եւ
 Յախեկոյ ի Կարնոյ բաղարբի :

Սորա էին ի Կարնոյ բաղարբէն . հոչր սոցա տածիկ էր եւ ծալն բրիտանեաց . եւ
 տաղց Գորդիս իւր աստուածապաշտ կարգօք կեալ եւ բրիտանեական մկրտութեամբ : 10
 եւ ի զօրանալ հաղարացեցն եւ ի նեղել զբրիտանեացն՝ խորհեցան զնալ ի Կոս-
 տանդինուպօլիս սա Աւան կաջրն Յունաց :

Եւ լիմացեալ ըշխան բաղարբին Կարնոյ կալեալ զնոսս ել ի բանդի . եւ ի բաղուն
 սուրս խոշտանդէր զնոսս ուրանալ զբրիտոսս եւ զտանալ ի կրօնս տածկաց . եւ

7 Տան] Վկայութիւն B || 8 ի Կարնոյ բաղարբին om. B || 9 Սորա] Սուրբն աշտրիկ եղարբ
 B — բրիտանեաց] հալիպոսն add. B || 12 Յունաց] եւ չարանի սրչտեւ զբրիտանեաթիւնն
 add. B || 13 կալեալ] կարաւ B || 14 տածկաց] իւր B.

sel; on le jeta dans un four chauffé, mais il resta en vie par la puissance de Dieu. Ensuite on l'attacha nu à un poteau et on l'abandonna aux bêtes féroces pour être dévoré par eux, mais elles ne s'approchèrent point de lui. Un des bourreaux frappa de sa lance la poitrine du saint, il tomba à terre, perdit beaucoup de sang et rendit son âme à Dieu, le 21 Janvier. Saint Néophyte était âgé de quinze ans et quatre mois. Ses parents allèrent relever son corps et l'inhumèrent dans leur maison secrètement.]

* A fol. 163
 1° u.

* 15 ARATZ, 22 Janvier.

Fête des saints martyrs Isaac (*Sahak*) et Joseph de la ville de Karin¹.

Ils étaient de la ville de Karin. Leur père était musulman, leur mère chrétienne; elle enseigna à ses enfants à vivre d'une conduite pieuse et avec le baptême chrétien. Les Arabes (*Hagaratsikh*) augmentant leur puissance et maltraitant les chrétiens, ils décidèrent de se rendre à Constantinople auprès de Léon, l'empereur des Grecs.

Le gouverneur de la ville de Karin, l'ayant appris, les fit arrêter et mettre en prison; il les maltraita longtemps pour leur faire renier le Christ et revenir

1. Erzeroum.

սուրբքն ոչ հաւանեցան : Եւ խոտտանայր նոցա պարզեա եւ մեծութիւնս, եւ ոչ անպէտ կարաց հաւանեցուցանել զնոսս :

Եւ երթեալ հայր նոցա ի բանդն լայր եւ զպլխն առաջի նոցա սրկանէր սոնել զկամս նոցա, եւ նորա ոչ լուան նմա ալլ հաստատուն կացին ի հաւասս : Ապա սրով բարձին զգլուխս նոցա Յունուարի ԽԲ, ի վաստ Քրիստոսի Կատուծոյ մերոյ :

Յոյսմ առաք վկայութիւն սրբոյն Կնաստափ պարսկի :

Յամս Հերակիլ բարեպաշտ արքային եւ Խարտիւ հրապաշտ արքային Պարսից, էր Անաստասիոս չերկրէն Պարսից, ի գաւառէն Ռապիւրայ, ի գեղջէն Ռաշմունի, եւ սնուն էր նորա Մագուեղաս. եւ էր չարուեստ մոլոթեանն ճարտար, եւ զասուրեցաւ ի գասս զօրականաց արքային :

Եւ ընդ առաքն ընդ անտակ ելին Պարսիկքն թշնամութեամբ չաշխարհն Հուսոնոյ * եւ պաշարեցին զԵրուսաղէմ եւ առին զնա. վարեցին եւ զսուրբ Խաչն ի գերութիւն * և լսպում նշանք լինէին ի սրբոյ խաչէն ի Պարսս, եւ ել համբուան ընդ ամենայն երկիրն եթէ. Աստուածն քրիստոնէից սաս եկեալ է :

3 լայր] եւ աղաչէր *add.* B || 4 Կարս սրով... մերոյ] Ապա հրամայեաց եւ սրով բարձին զգլուխս նոցա Երացի ժե եւ Յունուարի ԽԲ. եւ ճպպեաց լայր ի վերայ մարմնոյ սուրբ նախասակացի, եւ գոհի հարեալ լիշխանն հրաման եւ քրիստոնէից՝ եւ թաղեցին զնա պատուով B 7 արքային] կայսերն B || 13 խաչէն] նշանէն B

à la religion musulmane, mais les saints n'acceptèrent point. Il leur promit des présents et des honneurs, mais il ne put quand même les persuader.

Leur père se rendit à la prison, versa des larmes, leur représenta ses cheveux blancs pour changer leur volonté, mais ils ne l'écoutèrent point et restèrent fermes dans la foi. On leur trancha ensuite la tête, le 22 Janvier, pour la gloire du Christ notre Dieu.

*En ce jour, martyr de saint Anastase (*Anastasi*) le Perse.

Au temps du pieux empereur Héraclius et du roi de Perse Chosroès, l'adorateur du feu, Anastase (*Anastasios*) vivait en Perse, dans la province de Razik¹, au village de Rašmouni²; son nom était Magoundat. Il était habile dans l'art de la magie, et avait été enrôlé dans le corps des soldats du roi.

En ces jours-là, les Persans montèrent en ennemis contre le pays des Grecs; ils assiégèrent Jérusalem et s'en emparèrent, ils emmenèrent aussi en captivité la sainte croix. De nombreux miracles furent opérés en Perse par la sainte croix, et la renommée se répandit sur toute la terre que le Dieu des chrétiens y était arrivé.

1. Plus exactement Beit Raziq ou Razicène. — 2. La vie métaphrastique porte Παροουσι, *P. G.*, CXIV, col. 776, mais Ροσμουσι, col. 785.

Եւ լուեալ Մագունդատ եթէ այդ է լաշն չորում Քրիստոս խաչեցաւ, եւ փառեցաւ զուրբ սիրոյ նորա ի բրիստոնէութիւնն, եւ ուսանէր ի հաւատացելոցն զճշմարիտ բանն Աստուծոյ :

Ըստքեաց Խոսրով Պարսից արքայն ի Քաղկեդոն զօրապետիս զոմն զօրօք որոյ անուն էր Սալիտ, գնաց զինի եւ Մագունդատ : Եւ չորժամ լուան զօրքն Պարսից ի Քաղկեդոն եթէ, Հերակլ թագաւորն Հոռոմոյ գնաց ի Պարսա եւ աւերեաց եւ սուսաւ եւ կորճանեաց զամենայն տունն Պարսից, եւ զԽոսրով արքայն սպան, զարձան փախտաւան չեաւ :

Եւ գնաց Մագունդատ ի քաղաքն յերապօլիս առ ոմն արձաթագործ, եւ ուսաւ զարուեստ նորա եւ փաստակէր ընդ վարդապետին իւրում : Երթալը յեկեղեցին եւ տեսանէր ի զեղապորձս զպատկերս սրբոցն, ցանկալք եւ նա այնպիսի շնորհաց հանդիպիլ :

Գնաց յերուսաղէճ եւ մկրտեցաւ, եւ անուանեցաւ Անաստասիոս : Եւ երթեալ ի վանս սրբոցն Սարգիս եղև կրօնաւոր, եւ ուսաւ զիր եւ զսագմոսարանն, եւ էր երազ եւ փոյթ ի կարգ սրաշտամանն եւ ի սպասաւորութիւն վանացն : Եւ լսէր զընթեռնուն զվարս սրբոց հարցն եւ զչարչարանս սրբոց մարտիրոսացն, եւ մտազիւրութեամբ հարցանէր * եւ արտասուօք հալցէր յԱստուծոյ հասանել մասին սրբոցն :

* A fol. 163
v° a.

1 Մագունդատ] սեղեկանալ *add.* B || 17 հալցէր] խնդրէր B.

Magoundat ayant appris que c'était la croix sur laquelle le Christ avait été crucifié, il se développa en lui un sentiment de piété et d'amour envers le christianisme et il s'instruisit auprès des fidèles de la vraie parole de Dieu.

Chosroès, le roi de Perse, envoya à Chalcédoine un chef d'armée, nommé Saïd (*Sayit*), avec des troupes. Magoundat fut de sa suite. Lorsque les troupes persanes apprirent à Chalcédoine que l'empereur des Grecs, Héraclius, avait envahi la Perse, l'avait dévastée, pillée, détruit toute la maison (royale) de Perse et tué le roi Chosroès, ils battirent en retraite en fuyant.

Magoundat se rendit dans la ville de Hiérapolis auprès d'un orfèvre, apprit son métier et travailla avec son patron. Il se rendait à l'église, voyait les images des saints dans les boutiques ¹ et aspirait à mériter les mêmes grâces.

Il partit pour Jérusalem, y fut baptisé et reçut le nom d'Anastase. S'étant rendu au couvent de saint Saba, il devint moine et apprit la lecture et le psautier, se montrant prompt et zélé aux offices et au service du couvent. Ce qu'il entendait à la lecture des vies des saints Pères et des supplices des saints martyrs, il en demandait avec beaucoup d'attention l'explication * et il implorait de Dieu avec larmes d'obtenir le sort des saints.

* A fol. 163
v° a.

1. Le mot arménien signifie « chez les apothicaires ». La vie métaphrastique dit qu'Anastase voyait les images des miracles et des souffrances des saints sur les murs de l'église, ce qui est mieux en situation.

Նւ չաւուր միում տեսանէր չերացի զի կանգնեալ էր ի լերին միում, եւ այք մի եւ նմա ոսկի բաժակ լի զինուով, եւ առեալ էարբ : Նւ չաւուր կլարակէի հողորդեցաւ ի սուրբ օրինացն, եւ հրամանաւ հօր վանացն զնայ ի լատն ի Գարիզին, եւ անտի ի Կեսարիա Պաղեստինեայ :

5 Նւ մինչդեռ շրջէր ի մէջ բարաքին, տեսանէ մօզս պարսկա զի առնէին զկախարդութիւնս, եւ սկսաւ նախատել զնոսա եւ անգոսնել : Նւ նորա հարցանէին եթէ . Ո՞ր ես զու : Նւ նա ասէ . Նւ ես չառաջագոյն չայրմ կախարդութեան էի : Նւ նորա ասեն . Ո՞չ՝ ալ լրտես ես : Նւ նա ասէ . Նս ծառայ եմ Տեառն իմաց Թիսուսի Քրիստոսի, եւ լուսողոյն եմ քան զձեզ :

10 Նւ կարեալ զնա տարան առ իշխանն իւրեանց Վարազաւան, եւ հրամայեաց նմա բարինս կրել : Նւ ոմանք չազգականաց նորա ծանեան զնա, եւ չորժամ զխոսցին զանխախտելի միտս նորա ի Քրիստոսի հաւատոցն, վեռէին զձօրումն եւ անարգէին ասելով եթէ . Ո՞չ որ եղև չազգաց մերոց բրիտանեաց, եւ զու ընդէր եղեր : Նւ կամէին կազել զերանելին եւ հարկանել, եւ նորա չառաջեալ Եհան յանձնէն զկրօնաւորական

15 զկեսան եւ եղ մեկուսի, զի մի անարգեացին կրօնքն յանօրինացն . եւ անկաւ մերկ չերկիր, եւ գանեցին զնա ուժգին :

Նւ լուսաւ հայք վանացն չորում էր սուրբ Անաստասիոս եթէ հաստատուն հաւատով

1 էր] ինքն *add.* B || 7 ես] իցես B — կախարդութեան էի] եւ այժմ բրիտանեաց եմ *add.* B || 10 Վարազաւան] Վարդաւան B || 11 նորա] իւրոց B || 14 զկրօնաւորական] զկրօնաւորութեան B || 15 կրօնքն] կրօնաւորքն B.

Un jour il se vit, dans un rêve, debout sur une montagne; un homme lui présentait une coupe d'or remplie de vin; il la prenait et buvait. Le dimanche, il communia aux saintes espèces, et par ordre du prieur du couvent il se rendit à la montagne du Garizin (*Garizin*), et de là à Césarée de Palestine.

Pendant qu'il circulait dans la ville, il aperçut des mages persans qui opéraient des sortilèges, et il se mit à les insulter et les mépriser. Ils lui demandèrent : « Qui es-tu? » Il leur répondit : « Moi aussi auparavant je participais à cette magie. » Ils lui dirent : « Non, mais tu es un espion. » Il leur répondit : « Je suis le serviteur de mon Seigneur Jésus-Christ, et je suis meilleur que vous autres. »

Ils s'en saisirent et le conduisirent à leur chef, Varazavan, qui lui ordonna de transporter des pierres. Quelques-uns de ses proches le reconnurent, et lorsqu'ils eurent compris que son esprit était inébranlable à la foi du Christ, ils lui arrachèrent la barbe et l'insultèrent en disant : « Personne de nos ancêtres n'a été chrétien, pourquoi l'es-tu devenu? » Ils voulaient attacher le bienheureux et le frapper; mais lui, les devançant, quitta l'habit religieux, le mit de côté pour que la religion ne fût insultée par ces impies, et se jeta nu à terre; on le frappa vigoureusement à coups de bâton.

Le prieur du couvent, où était saint Anastase, ayant appris que, ferme

* A fol. 163
v° b.

Համբերեաց զանկն, արախ եղև յոչժ, եւ * զրեաց սու նա բաջտիկամբ Համբերել
սանջանայն. եւ սուարեաց երկուս կրօնա սրս զև կացցեն սու նա եւ ճխիթարեցեն զնա :

Եւ արկին զսուրբն ի բանոյ, եւ ընդ հրէի ճկում կապեցին ի մի շլիկաց : Եւ ի մէջ
զիշերի տեսանէ հրէայն զպսոն բանկին բացեալ, եւ շարջ զսրբոյն արս սպիտա-
կապեաաւս եմիտորնով որդէս եպիսկոպոսբ, եւ ունէին խոչ ի ձեռս իւրեանց, եւ
երկոտասարկ մի բուրվաաւ զև խնկէր նոցա. եւ տեսանէ զերեսս սրբոյն Անաստա-
սիասի փայլուն իրբևս զրոչս : Եւ ստէ հրէայն. Սուրբ է Աստուած՝ հրեշտակբ իցեն
սորս :

Եւ ընդ սուտեսան Հանին զսուրբն ի բանկէն, եւ բալում խոտոմամբբ ողորէին
զառնալ ի բրիտանեական հաստայն. եւ ամենեւին բուլ ոչ կամեցաւ :

Եւ չես տանի սրբոյ Խաչին կապեցին զսուրբն եւ տարան ի Պարսս, եւ արկին ի
բանոյ : Եւ սուարեաց սու նա արբայն Պարսից իշխանս եւ ձագլտա սրբ բապցրու-
թեամբ խրատ սային նմա զառնալ չտաջին ձագութիւնն եւ լինել զօրական : Եւ
նա անարգեաց եւ նզովեաց զպարսկական զաւանութիւնն, եւ ամօթալից զարձոյց զնասս
սու արբայն :

Եւ սուարեաց ի բանոյն եւ ձագլեցին զնա ուժգին, եւ հանին ի բանկէն եւ կախեցին
զմիտ ձեռանէն, եւ վէժ մի կապեցին չտան, եւ սպա իջուցին եւ տարան ի գեան եւ
սուաջի նորա խեղդեցին սլլ եւս եօթանասուն քրիստոնեացս փան Քրիստոսի հաւա-

6 Անաստասիոսի Անաստասայ Բ.

* A fol. 163
v° b.

dans la foi, il avait enduré les coups, eut une grande joie et * lui écrivit
d'endurer bravement les supplices; et il lui envoya deux religieux pour
l'assister et le consoler.

On mit le saint en prison, et on l'attacha avec un juif aux mêmes fers. Au
milieu de la nuit, le juif vit la porte de la prison ouverte, et autour du saint
des hommes habillés de blanc, portant l'omophorion, comme les évêques, et
tenant une croix à la main, tandis qu'un jeune homme avec un encensoir les
encensait. Il vit aussi le visage de saint Anastase (*Anastasios*) resplendissant
comme la lumière. Le juif se dit : « Dieu est saint, ce doit être des anges. »

Au matin, on lit sortir le saint de la prison et on le pria avec force
promesses de se détourner de la foi chrétienne; mais il ne voulut rien entendre.

Après la fête de la sainte Croix on lia le saint et on le conduisit en Perse,
où on le jeta en prison. Le roi de Perse lui envoya des princes et des chefs de
mages qui lui conseillèrent avec douceur de revenir à son ancienne magie et
d'être soldat. Il insulta et maudit la religion persane et les renvoya honteux
auprès du roi.

Il (le roi) envoya à la prison des hommes qui le frappèrent violemment;
ensuite, l'ayant sorti de la prison, ils le suspendirent par une main et attachèrent
une grosse pierre à ses pieds; puis, l'ayant descendu, ils le conduisirent au
fleuve et en sa présence ils y noyèrent soixante-dix autres chrétiens pour la

տոցն : Անկեցին եւ գտարբն ի գեան եւ զարձեալ չանին ի գետոցն եւ * հասին զգլխիս *
 նորա Թուռուարի ԻԲ : եւ կրօնաւորբն որբ զկնի գնացին, եւ որպիքն Եկարեալոջ սալն
 զմարմին սրբոցն Անաստասոց, սրտեցին ծարսոր կառուօր եւ եզին չկեկեցեալ սրբոցն
 Խարզսի, մերձ ի գեօղն Վեթաօղն :

* A fol. 16
r^o a.

Յայժմ աւար ստբն Պանոփոս՝ որ թարգմանի ամէնկօմաս՝ ծարսիրասացաւ :

Էր սա բրիտանեալ եւ մեծատուն յոյժ, եւ թողեալ զամենայն՝ կրօնաւորեցաւ .
 եւ ի լեառն եւ արգելաւ ի խցի եւ ձգեէր խտտակրօն վարուբ, ամս բտան եւ եօին :

Եւ յաւարտ Գեկոսի արբալին բազում չարչարանս կրեաց չԱզեկասեղբիս բարբախն
 ի գատաւորէն Լուկիասէ, եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ, եւ կատարեցաւ սրով վտան
 10 անուանն Քրիստոսի :

[B * Յայժմ աւար հանգեաւ ի Քրիստոս Զապէլ թաղուհի ստաջինն :

* B
p. 52 a.

Էր սա զուար Լեւոնի արբալի եւ կին թագաւորին Հեթմոց, աւարինի յոյժ եւ
 աղքատասէր, սրով սիրելի էր ամենեցուն : Եւ յորժամ հլանկացաւ՝ յտաջ բան
 զամենայն պատրաստեաց զանձն բարի մահուամբ կրանել չաշխարհէ, եւ ընկալաւ
 15 զսուրբ խորհուրդն ի թաշակ վերջին. եւ լուա հոգով ձայն չերկնից սր սակբ. եկ

4 Վեթաօղն] փոռաւորելով զՔրիստոս add. B || 5 թարգմանի] ի հոյ add. B || 6 Էր
 սա... կրօնաւորեցաւ] Էր սա չԱզեկասեղբիս բարբալէն՝ որպի ներսի Անթիպատրոսի. որ ի
 մեռանել չօր իւրոյ մտոց նմա մեծութիւն եւ զանձ բազում. բայց թողեալ նա զամենայն B.

foi au Christ. Ils jetèrent aussi le saint dans le fleuve, mais ils le retirèrent
 ensuite du fleuve et * lui tranchèrent la tête, le 22 Janvier. Les religieux qui * A fol. 163
 l'avaient suivi et les fils de Hesdan ' enlevèrent le corps de saint Anastase r^o a.
 (Anastasay), l'ensevelirent de linge propre et le déposèrent dans l'église de
 saint Serge, près du village de Bethsalou (Vetsalon).

En ce jour, fut martyrisé saint Pansophos, nom qui se traduit « très sage ».

Il était chrétien et très riche, mais il abandonna tout, se fit religieux, se
 rendit à la montagne et s'enferma dans une cellule où il mena une vie austère
 et ascétique pendant vingt-sept ans.

Aux jours de l'empereur Dèce, il eut à subir beaucoup de tortures dans la
 ville d'Alexandrie, par le fait du juge Lucius, mais il ne renia pas le Christ
 et fut mis à mort par le glaive pour le nom du Christ.

[B * En ce jour, reposa dans le Christ la reine Zabel Ire.

* B
p. 52 a.

Elle était fille du roi Léon et femme du roi Héthoum, très vertueuse, amie
 des pauvres, et aimée par tous. Étant tombée malade, avant tout, elle se
 prépara à quitter cette terre par une bonne mort, reçut le saint sacrement et
 l'extrême-onction, et entendit, en son âme, une voix du ciel qui lui dit :

1. Vie grecque : 'Ιεσδών, P. G., CXIV, col. 808.

աղաւնի իմ, եկ սիրելի իմ, կատարեալ իմ : Եւ առժամայն անպատմելի խնդութեամբ
լլաւ հալի նորա, եւ զուարթացան երեսք նորա, մինչեւ զարմանալ մերձակալեցն
սրբ հալէին ի նա : Եւ սրտմեայ երամելի թաղուհին զատուածահրաւէր կոչումն իւր
զոր լուաւ, եւ խակ եւ խակ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ ժողովեալ բազմութիւնք եկեղեցական զատուց եւ Կոստանդին կաթողիկոս եւ 5
թագաւորն Հեթումս եւ արքայազպիրն եւ իշխանք եւ ամենայն բնակիչք քաղաքին, եւ
մեծաւ հանդիսիւ բարձեալ տարան զմարմին նորա, եւ եղին ի տապանի :]

Արայի ԺԶ եւ Յանուարի ԻԳ : Տօն է Կղեմայ եպիսկոպոսին
Անկուբիոց եւ Ագաթանկերտի :

Յամա Դիտիկեախանոսի կուսպաշտ արքային՝ յես Համբարձման Տեառն մերոց 10
Յիսուսի Քրիստոսի երկերիւր յիտուն եւ վեց ամաց, սուրբն Կղեմէս հեթանոս հօր
զաւակ էր եւ բրիտանեաց մօր, սրոյ անուն էր Եփրոսիմէ, որ սնուցեալ էր զորվին
իւր բարեպաշտ հաւատով. եւ յատաջագուշակ մարդարէութեամբ ասաց վասն սրբուցն
իւրոց եթէ վասն Քրիստոսի մարտիրոսանայ. եւ մեռաւ բարի խոստովանութեամբ

Տ Տօն . . . Ագաթանկերտի] Վկայութիւն սուրբ եւ բազմապարտ վկային Կղեմայ եպիսկոպոս-
ոսին Անկուբացոց եւ Ագաթանկերտի, եւ սրոյ ընդ նոսա Ե.

« Viens, ma colombe; viens, ma chère, ma parfaite. » Aussitôt son âme fut remplie d'une joie ineffable, son visage rayonna de joie au point d'émerveiller les personnes présentes qui la contemplaient. La bienheureuse reine leur raconta son rappel par l'invitation divine qu'elle avait entendue et rendit aussitôt son âme à Dieu'.

La multitude des ordres ecclésiastiques avec le catholicos Constantin, le roi Héthoum, les fils du roi, les princes et tous les habitants de la ville s'assemblèrent, transportèrent son corps avec grande pompe et le déposèrent au tombeau.]

16 ARATZ, 23 Janvier.

Fête de Clément (*Klemay*), évêque d'Ancyre, et d'Agathange.

Aux jours de Dioclétien, l'empereur idolâtre, deux cent cinquante-six ans après l'Ascension de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vivait saint Clément (*Klemès*), fils de père infidèle et de mère chrétienne nommée Euphrosyne (*Ephrosinē*). Celle-ci éleva son fils dans la piété et la foi et annonça pour son fils, par une prédiction prophétique, qu'il serait martyrisé pour le Christ. Elle mourut en

1. 12 Janvier 1252, d'après F. TOURNEBIZE, *Histoire politique et religieuse de l'Arménie*, p. 208; *Revue de l'Orient Chrétien*, IX (1904), p. 227.

թողեալ գորդին իւր ամաց երկոտասանից, եւ յանձն արար զնա ի կին ծի բրխատունեաց մեծատուն Սոփիա անուն : * Եւ եւ սնոց զնա եւ ուսոց նմա զիւր, եւ արար զնա * A fol. 164 r° b.

կրօնաւոր :

5 Եւ եղև սով սաստիկ եւ ժողովէր Կղեմէս որբ ծանկունս հեթանոսաց, եւ կերակրէր զնոսա եւ ուսուցանէր նոցա զՔրիստոսի հաւատն եւ մկրտէր զնոսա : Եւ յորժամ եղև բոսն ամաց ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Անկուրիոց : Եւ ազդ արարին վասն նորա Գոմեաթիանոսի դատաւորին. եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ Կղեմէս զանուն Տեառն մերոց Յիսուսի Քրիստոսի :

10 Եւ կախեալ զվաչսէ բերեցին զամենայն մարմին նորա մինչեւ յսկերան, եւ խորտակեցին զբերանն եւ զկզակն, եւ յուղարկեցին կապանօք ի Հռոմ առ Գիոկղեաթիանոս թագաւորն : Եւ զարմացաւ ընդ համբերութիւն սրբոցն, հրամայեաց եւ եղին առաջի Կղեմայ զանձս եւ սուսերս. եւ նորա տեսեալ՝ ոչ զանձին ցանկացաւ եւ ոչ ի սուսերացն երկեաւ, ալ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զճշմարիտ Արդին Աստուծոց :

15 Կապեցին զսուրբն յանիւս եւ հորովեցին ընդ գառիվաչք տեղիս. եւ կոտորեցաւ ամենայն մարմինն, եւ լուծին յանուոցն եւ արկին ի բանդ : Եւ բողբոսութիւն արանց եւ կանանց մտին ի բանդն, տեսին զերեսս նորա պայծառ լրբեւ զոչս. եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ի Կղեմայ : Եւ ի մէջ զիշերին իջեալ հրեշտակ Տեառն եւ կերակրեաց զնոսա :

1 արար] առեկով B || 17 ծօին] ծտեալ B || 18 եւ ի մէջ զիշերին... կերակրեաց զնոսա om. B.

bonne confession, laissant son fils âgé de douze ans aux soins d'une riche chrétienne nommée Sophie. * Celle-ci l'éleva, lui apprit à lire et le fit moine. * A fol. 164 r° b.

Il y eut une grande disette et Clément rassembla les enfants orphelins des païens, les nourrit, leur enseigna la foi au Christ et les baptisa. Lorsqu'il eut vingt ans, il fut sacré évêque d'Ancyre. On le dénonça au juge Dométianus, et, mis en sa présence, Clément confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

On le suspendit à un arbre et on lui déchira tout le corps jusqu'aux os, on lui brisa la bouche et le menton et on l'envoya, chargé de fers, à Rome, à l'empereur Dioclétien. Celui-ci fut étonné de l'endurance du saint, donna des ordres et fit présenter à Clément des trésors et des épées. A leur vue, il ne désira pas les trésors, ni ne craignit les épées, mais confessa avec hardiesse le vrai Fils de Dieu.

On attachā le saint à une roue qu'on fit rouler sur des endroits en pente : tout son corps fut brisé ; on le détacha de la roue et on le jeta en prison. Une multitude d'hommes et de femmes ayant pénétré dans la prison aperçurent son visage resplendissant comme la lumière, et crurent au Christ et furent baptisés par Clément. La nuit, l'ange du Seigneur descendit et les nourrit.

Եւ լուեալ Պիոկղեախանոսի սասրեաց ի բանոն, եւ զամենեցուն հասին զգրեխան, 5
 * A fol. 164
 v. 2. զարանց եւ զկանանց եւ զտղաւաց եւ զամենեցան որք հաւատացին * ի Քրիստոս : Եւ
 ծի ոմն ի նոցանէ փախեա՝ որոչ անուն էր Արախանկեղոս, որ թարգմանի բարի
 հրեշտակ :

Եւ զտարրն Կղեմէս զանեցին, եւ հրացեալ շամիրովք զկողմն ալբեցին, եւ կապա- 5
 նօք չտղարկեցին ի Նիկոմիդիա բողոքն սա Մարտիրոսն թաղաւորն : Եւ եկեալ
 նոյն ժամանակն ապաղակեաց Արախանկեղոս . Քրիստոնեաց եմ եւ Քրիստոսի ծառայ : Եւ
 կապեցին զնա եւ արկին ի նաա եւ տարան ընդ արդոյն Կղեմայ ի Նիկոմիդիա, զոր
 տեսեալ Կղեմայ արախ եղև չաճ :

Եւ չորեամ հասին ի Նիկոմիդիա, բննեաց զնոսա Մարտիրոսն, եւ ետես զև 10
 ամենեւին ոչ զանապին՝ տաչ զնոսա չկարկինէ կարբոսն : Եւ նորա տեսեալ կախեաց
 զնոսա, եւ արով կոտորեաց զձորձինս նոցա, եւ լըուցեալ ի կախողանէն արկ ի բանոյ :
 Եւ ամենեքեան որ ի բանոցին էին արգելեալք, տեսին զհամբերաթիւն արդոյն եւ զարան-
 չելիւն զոր առնէին, հաւատացին ի Քրիստոս եւ ձկրեցան ի Կղեմայ, եւ ազօթիւք
 նորա բացաւ զուրն բանոցին եւ ելին ամենեքեան եւ զնային : 15

Եւ զտարրան հանին եւ ձկեցին կերակուր զազանաց . եւ զազանքն ոչ մերձեցան,

2 եւ զամենեցան *om.* B || 3 թարգմանի ի հայ լեզու *add.* B || 13 ամենեքեան]
 ամենայն պատմասարք հեթանոսաց B || 16 ձկեցին] ընկեցին B.

Ce qu'ayant appris, Dioclétien envoya à la prison (des bourreaux), qui
 tranchèrent la tête à tous, hommes, femmes et enfants, à tous ceux qui avaient
 * A fol. 164
 v. 2. cru* au Christ. Un d'eux seulement put s'échapper, il se nommait Agathange,
 nom qui signifie bon ange.

On frappa saint Clément et on lui brûla les côtes avec des broches rougies ;
 ensuite on l'expédia, chargé de fers, à la ville de Nicomédie, à l'empereur
 Maximien. A ce moment arriva Agathange qui se mit à crier : « Je suis
 chrétien et serviteur du Christ. » On le lia, on l'embarqua sur un vaisseau
 avec saint Clément et on les conduisit à Nicomédie. Ce que voyant, Clément
 fut rempli de joie.

Lorsqu'ils furent arrivés à Nicomédie, Maximien les interrogea, et voyant
 qu'ils ne revenaient pas de leur foi, il les remit entre les mains de l'évêque
 Agrippinus. Celui-ci les fit suspendre, on déchira leurs corps à coups d'épée ;
 ensuite les ayant descendus de la potence, on les jeta en prison. Tous ceux qui
 étaient détenus dans la prison, témoins de la patience des saints et des miracles
 qu'ils opéraient, crurent au Christ et furent baptisés par Clément, puis sur
 ses prières les portes de la prison s'étant ouvertes, tous sortirent et s'en
 allèrent.

On fit sortir les saints (de la prison) et on les jeta en pâture aux fauves.

այլ երթեալ երկիր պապին նոցա եւ լեպոսին գոսս նոցա : Եւ տեսեալ ամբոխին զինչեցին ի վերայ եղարբասին եւ բարկոծեցին եւ հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ սորա արկին գտարբան ի խորղ եւ արկին ի ծով : Եւ ծոնեալ բրիտաննէիցն հանին զնոսս ի ծովէն կենդանի եւ տարան ի տունս խրեանց եւ կերակրեցին . * եւ շրջէին * ^{Λ fol. 164 v° b.}

5 ի մէջ բողոքին :

Եւ հրամայեաց Մարտինիանոս եւ տարան գտարբան կապանօր յԻմխոն բարբար սա Գոմեախանոս գատաւորն : Եւ նորա շատ քննեալ գտարբան, ետես զնոսս հաստատուն հաւատով ի Քրիստոս, հրամայեաց եւ արկին զնոսս ի կիր եւ կացուցին պահապանա : Եւ ի մէջ զիշերին տեսին լոյս ի վերայ նոցա, եւ սա ժամացն պահապանքն մերկացան եւ անկան ի կիրն ընդ սուրբան, եւ հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ հատին սուժամացն զգլուխս նոցա :

Եւ սուրբքն ելին ամբողջ ի կրէն , եւ ելին ի վերայ հրացեալ երկաթի մահճաց, եւ ցանէին ի վերայ ձէթ եւ ձմուճք եւ ձիւթ, եւ սուրբքն ննջեցին ի վերայ հրոցն, եւ տեսին զՏէր զի սաէր ցնոսս . Մի երկնչիք զի ես ընդ ձեզ եմ :

1 Այլ երթեալ . . . ի Քրիստոս om. B || 3 արկին] ընկեցին B || 6 կապանօր] յԻմխուրխոս սա Գոմեախոս գատաւորն. եւ նա ջեւուց պարտարա եւ ել ի գլուխս նոցա, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել . եւ հրամանաւ արբանի կապանօր աւաքեաց add. B || 9 լոյս] պայծառ add. B || 11 եւ հատին սուժամացն զգլուխս նոցա] եւ եկեալ անարինաց հատին զգլուխս պահապանացն B || 12 եւ սուրբքն ելին ամբողջ ի կրէն] Իսկ գտարբն Կրկմէս եւ Ագաթանդեզոս հանին ամբողջ ի փռանէ կրոյն B.

Toutefois, les fauves ne les saisirent point, mais vinrent se prosterner devant eux et léchèrent leurs pieds. A cette vue, les assistants assaillirent l'éparque, le lapidèrent, et crurent au Christ.

On mit les saints dans un sac et on les jeta à la mer. Les chrétiens, s'étant jetés à la mer, les retirèrent vivants, les conduisirent chez eux et leur donnèrent à manger. * Ils se promenèrent à travers la ville.

* Λ fol. 164 v° b.

Maximien ordonna de conduire les saints chargés de fers à la ville d'Amisos (*Amison*)¹, au juge Dométianus. Celui-ci, ayant longuement interrogé les saints et les voyant fermes dans la foi au Christ, ordonna de les jeter dans de la chaux. On mit des gardes auprès d'eux. La nuit, les gardes, ayant aperçu une lumière au-dessus (des saints), se dépouillèrent de leurs vêtements et se jetèrent dans la chaux auprès des saints. Ils crurent au Christ. On leur trancha aussitôt la tête.

Les saints sortirent indemnes de la chaux; on les étendit sur des lits de fer rougis, on les arrosa d'huile, de soufre et de poix; les saints s'endormirent sur les flammes, et virent le Christ qui leur disait : « Ne craignez pas, car je suis avec vous. »

1. Ville du Pont.

Եւ տեսեալ զատուորին թէ այնչափ տանջանքն չչաղթեցին նոցա, առաքեաց զնոսա ի Տարսոն բազարն կապանօք առ Մաքսիմիանոս զատուորն : Եւ երթալին ընդ անջրլի ձանապարհ, նուազեցան զօրտկանքն ի ծարաւոյն որք տանէին զսուբբան, եւ Կղեմայ աղթեալ՝ բղխեցոյց ջուր եւ արբին ամենեւեան եւ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ ձաջն եղև յերկնից եւ ստէ. Ով Կղեմէ, զամենայն խնդիրս քո կատարեցից, 5 զօրացիր եւ բաջ լեր :

Եւ երթեալ ի Տարսոն, հարցանէր Մաքսիմիանոս զատուորն եթէ զաւեան եւ զոհն կուոյն : Ասէ Կղեմէս. Քրիստոնեաց թագաւորս չարուցանէ Ատուած որ կոր- 10 ձանեցեն զբապինս կուոյն, եւ զարձուցեն * զամենայն երկիր յատուածգիտութիւն : Եւ բարկացեալ ընդ բանն զատուորն արկանէ զնոսա ի բորբորեալ հուր. եւ բու- 10 բեաց անուշահոտութիւն ի հրոյն, եւ ելին սուբբն անկիպկիք ի հրոյն եւ զնացին ի մէջ բաղարին : Եւ կալեալ տարան զնոսա ի բանն, եւ էին չարեւանս ամս երկուս :

Եւ յետ երկուց ամաց հանին ի բանդէն, եւ ետուն յոմն Ափրոպիտոս անուն, եւ տարեալ զնոսա ի տուն իւր եղ առաջն նոցա բազմածախ սեղան, զի կերիցեն եւ արբեն եւ արացեն զկամս թագաւորին չորժամ ուրախացին : Իսկ սուբբն ամենեւին 15

2 եւ երթալին ընդ անջրլի ձանապարհ] Եւ ի ձանապարհին երթալին ընդ անջրլի տեղին B || 4 բղխեցոյց] բղխեաց B || 5 եւ ձաջն եղև... բաջ լեր om. B || 8 Ասէ Կղեմէս] Ասեն սուբբն. Քնա լեցի : Եւ յայնժամ ճարգարէացաւ սուբբն Կղեմէս եւ ստէ. եթէ յետ սակաւուց add. B || 9 յատուածգիտութիւն] յատուածգիտութեան օրէնս B || 11 եւ բարեաց... կալեալ] եւ խնամօրն Ատուածոյ պահեցան անվաս, եւ ապա աւեալ B.

Le juge, voyant que tant de tortures ne les avaient pas vaincus, les envoya chargés de fers à la ville de Tarse, au juge Maximien. Comme ils cheminaient par des routes privées d'eau, les soldats qui accompagnaient les saints défailirent de soif; Clément, par ses prières, fit sourdre de l'eau, ils en burent tous et crurent au Christ. Une voix venant du ciel dit : « O Clément (Kleme), tout ce que tu demanderas te sera accordé, prends courage et sois vaillant. »

Lorsqu'ils furent arrivés à Tarse, le juge Maximien leur demanda s'ils se convertissaient et immolaient aux idoles. Clément répondit : « Dieu suscitera 15 des rois chrétiens qui ruineront les temples des idoles et feront revenir * toute la terre à la reconnaissance de Dieu. » Le juge, irrité de ces propos, ordonna de les jeter dans un feu ardent. Une odeur suave se dégagea des flammes et les saints sortirent des flammes sans aucune atteinte de brûlure et allèrent pendant ville. On les arrêta et on les conduisit en prison et ils y furent détenus par la deux ans.

Après deux ans, on les tira de prison et on les remit entre les mains d'un certain Aphrodisius (Aphroditos), qui les conduisit chez lui et leur fit servir un fastueux repas, afin qu'ils mangeassent et bussent et fissent la volonté de l'empereur lorsqu'ils seraient pris de gaieté. Mais les saints ne touchèrent à

ոչ ճաշակեցին եւ ոչ աչօք իւրեանց նայեցան ի կերակուրսն : Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ կապեցին վէճս ի սպարանոց նոցա, եւ անցուցին ընդ մէջ քաղաքին :

Եւ առաքեցին զարձեալ երկիցս անգամ յԱնկուրիս առ Լուկիոս դատաւորն, եւ արկին ի բանդ եւ պնդեցին զոտս նոցա ի վաչտի : Եւ ընդ առաւօտն կոչեաց առ ինրն զԱգաթանգեղոս միայն, եւ սորբանօք եւ խոտամամբ ջանայք սրտրել զվկայն Քրիստոսի. եւ տեսեալ եթէ ոչ լսէ, հրամայեաց եւ անցուցին ընդ սկանջս նորա շամփուր երկայն եւ հանին ընդ միւս այլ սկանջն, եւ ապա հատին զլորւին. զոր առեալ հաւատարիմ կինն Սովիա, թագեաց պատուով յաստիճանս եկեղեցոյն իւրոյ :

Եւ լուեալ սրբոյն Կղեմայ վկատարութիւն սրբոյն Ագաթանգեղոսի գոհացաւ զԱստուծոյ : Իսկ զսուրբն Կղեմէս կապեցին ի վէճ մի, եւ այնչափ հարին մինչեւ վէճն եւ հոգն լցաւ արեամբ, եւ տարան ի բանդն. եւ յամենայն զիշեր լոյս ծաղեաց ի բանդին, որչափ էր յարգելմանն :

Եւ հասեալ տօն սրբոյ Յայտնութեանն Տեառն, զնայ հաւատարիմն Սովիա առ բանդապանն, եւ տուեալ զանձս, եհան ի զիշերի զսուրբն Կղեմէս եւ տարեալ ձկնկեցեցի իւր, ազոյց նմա զգեստ եպիսկոպոսութեան եւ եմիփորոն ի վերայ ուսոյն, տուեալ նմա եւ զսուրբ աւետարանն եւ բուրլառ անոյշ խնկովք : Եւ նորա տարածեալ զձեռս իւր զոհացաւ զԱստուծոյ եւ խնդրէր ողորմութիւն յԱստուծոյ վասն

4 արկին ի բանդ եւ պնդեցին] եւ արկանել ի բանդ եւ պնդել B || 13 Տեառն] Քրիստոսի B || 14 բանդապանն] բանդապետն B || 17 յԱստուծոյ om. B.

rien et ne jetèrent même pas un regard aux plats. Le juge ordonna alors de leur attacher des pierres au cou et de les promener à travers la ville.

Ils furent envoyés pour la deuxième fois à Ancyre, au juge Lucius. On les jeta en prison et on attachâ leurs pieds à un tronc. Le lendemain matin, (le juge) manda auprès de lui Agathange seul, et s'efforça par de douces paroles et des promesses de tromper le martyr du Christ, mais voyant que celui-ci ne l'écoutait point, il ordonna de lui passer dans l'oreille de longues broches et de les faire sortir par l'autre oreille. Ensuite on lui trancha la tête, que Sophie, une femme fidèle, recueillit et enterra avec honneur, sous les marches de son oratoire. Saint Clément, ayant appris la mort de saint Agathange, rendit grâces à Dieu.

Quant à saint Clément, on l'attachâ à une pierre et on le frappa à tel point que * la pierre et le sol furent inondés de sang, puis on le reconduisit en prison. Toutes les nuits, une clarté brilla dans la prison tant qu'il fut aux arrêts.

La fête de la sainte Épiphanie du Seigneur étant arrivée, la fidèle Sophie alla trouver les geôliers, leur donna de l'argent et fit sortir pendant la nuit saint Clément, qu'elle conduisit à son oratoire. Elle lui fit revêtir les vêtements épiscopaux et l'homophorion sur les épaules, lui mit dans les mains l'évangile et un encensoir avec de l'encens suave. (Clément) étendit ses bras pour rendre grâces à Dieu, et demanda pitié à Dieu pour toute la terre et pour tous ceux

ամենայն աշխարհի, եւ վասն այնոցիկ որ առնեն զլիշատակս նորա : եւ վախեցին զգրուանս զն երկնչէին ի չարձակմանէ անօրինացն : եւ կատարեալ զամենայն աստուածային խորհրդածաթիւնսն բաջաբերէր զհաւատացեալսն հաստատուն կալ ի Տէր, եւ ասէր. Կատարեցոյ է հալածումն չերկրէ, եւ լոյս աստուածգլխութեան ճագեցի :

Եւ ծինչդեա սուրբն Կլեմէս զգալանոցն ի խոնարհ ունէր եւ զազօթն ճատուցանէր 5
 ի վերայ գատուական եւ սուրբ ճարմնոյ եւ արեան Քրիստոսի, զլմեցին անօրէնքն չեկեղեցին չանկարճակի . եւ այլ ըլ որ էր իշխան բազարին, անուն Աղեկանկորոս, սրով եհաստ զգլխս սրբոյն Կլեմայ, եւ զսուրբ խորհրդարանս ցրուեաց եւ զսեղանն կորճանեաց, եւ զերկուս սարկաւապոցն որ ընդ սրբոյն Կլեմայ էին ի սպասաւորութիւն սրբոյ
 * A fol. 165
 v° 31. պատարապին, Քրիստոսիոր եւ Խարխոսն, եհաստ եւ զնոցա զլուսան : Իսկ * ճարախ- 10
 բոսակը կինն Սոփիա պատեաց ճարուր կաւառլը զճարմին սրբոյն Կլեմայ, եւ սոպճախը եւ սրչնաթիւնմը հանգուցին ի տեղոջն որ կոչի Կոչիխատոյ. եւ զերկուս սարկաւապոսնսն ձերձ սա նա չալում տապանի :

Վկայեաց սուրբն Կլեմէս սա թագաւորօրն Գիովղետիանոսիւ եւ Մաքսիմիանոսիւ, եւ սա իշխանօրն Գոմմետիանոսի, Ագրիպպայ, Կիւրիկիոյ, Մաքսիմեայ, Լուկեայ, 15
 Աղեկանկորեայ զամս քսան եւ ութ, չԱնկուրլա՝ երկոյս անգամ, ի Հռոմ, ի Նիկիոմիլիա,

1 այնոցիկ] որ չիշեն եւ *add.* B || 2 զն երկնչէին] երկուցեալը B -- անօրինացն] անօրէն կրապաշտիցն B || 3 ի Տէր] ի հաստատն B || 5 եւ զազօթն ճատուցանէր *om.* B || 8 զսեղանն] սուրբ *add.* B || 10 ճարախբոսակը] վերայաէր B || 12 Կոչիխատոյ] Կոչիխոյ B || 13 տապանի] եւ առնէ Տէր անդակս բժշկութիւնս հիւանդաց եւ սխտայեցոյ սրբ զման հաստաթ չախա ի տապան սրբոյն Կլեմայ չեկեղեցոյ սրբոյ խաչին ծինչեա ցոյսօր *add.* B.

qui font mémoire de lui. On ferma les portes de crainte d'une attaque des impies. Après avoir accompli tout le mystère divin, il encouragea les fidèles à demeurer fermes dans le Seigneur, et dit : « La persécution prendra fin sur la terre et la lumière de la science de Dieu resplendira. »

Pendant que saint Clément tenait le cou baissé et faisait ses prières sur les précieux et saints corps et sang du Christ, les impies se précipitèrent dans l'oratoire, et un homme, qui était le gouverneur de la ville, nommé Alexandre, trancha de son épée la tête de saint Clément, dispersa les saints mystères, renversa et brisa l'autel, et trancha aussi la tête aux deux diaeres Christophe (*Khristaphor*) et Chariton qui assistaient saint Clément dans le service du saint sacrifice. * Sophie, l'amie des martyrs, enveloppa de linge propre le corps de saint Clément et le fit inhumer avec psalmodies et bénédictions à l'endroit appelé Cryptos (*Koyphatoy*). Elle fit mettre les deux diaeres près de lui dans une autre tombe.

Saint Clément subit le martyre au temps des empereurs Dioclétien et Maximien et des gouverneurs Dométianus, Agrippinus (*Agrippay*), Cyricus, Maximien, Lucius, Alexandre pendant vingt-huit ans, trois fois à Aueyre, à

* A fol. 165
 v° 31.

յԱմիսն, ի Տարսն : Եւ կատարի տան սրբոյն Կլեմայ հայրապետին եւ Արաբիանդկոսի
եւ Երկուց տարկաւագոյն՝ Յունուարի ԻԳ :

Յայսմ աւար յիշատակ է Երանեւոյն Անդրոնիկոսի եւ ամասնոյն իւրոյ Աթանասիայ :

Էր Երանեւլին Անդրոնիկոս ի մեծ բարբառէն Անախրայ, Երխտասարզ հասակաւ,
արուեստիւ սակեգործ եւ արծաթեալաձառ եւ պարկեշտ եւ սորոմած. եւ կին իւր
Աթանասիա նոյնպէս բարի զործովք : Եւ ունէին երկու զուակաւ. պատանեակ մի
Երկաստան ամայ, եւ զուսար մի տանն ամայ : Եւ զամենայն շահ փոտակոյ իւրեանց
չերիս մասուեա ըսմանէր.՝ մասն մի կրօնաւորայ եւ մասն մի սղբատայ եւ մասն մի
ի պէտս անձին իւրեանց : Եւ ամենայն բարբառայիլին սիրէին զնոսս, փամն զն էին
հանգարաց եւ բարի ընտխեամբ :

* A fol. 165
v° b.

Եւ զամենայն կիրակէի ժողովէին կրօնաւորս եւ կերակրովք սւրախացուցանէին :
Եւ զամենայն չորեքշաբաթու աւար Երթուր Աթանասիա ի կանանց բարանիսն եւ
լուանայր զպղբատ կանայս, կերակրէր զնոսս եւ չուգորկէր : Նոյնպէս եւ Անդրոնիկոս
այր նորս չուրբաթու Երթուր ի բաղանիս արանց, եւ լուանայր աղբատ արս :

Եւ ի միտմ աւար հլուանդացոն Երկու զուակըն իւրեանց. եւ յեա սակաւ
աւարց մեռան Երկուրին ի միտմ աւար : Եւ մտեալ ի մտտուսն տանն իւրեանց անկան

1 հայրապետին om. B || 2 սարկաւագոյն] Քրիստոփորի եւ Քարիտանի add. B 3 Երանեւլայն om. B 7 Երկաստան ամայ] Երկաստանածեայ B 10 հանգարաց] խոնարհը եւ հանգարաց B 13 կերակրէր] եւ կերակրեալ B.

Rome, à Nicomédie, à Amisos (Amison), à Tarse. La fête du saint pontife Clément, d'Agathange et des deux diacres a lieu le 23 Janvier.

En ce jour, commémoration du bienheureux Andronicus et de sa femme Athanasia.

Le bienheureux Andronicus était de la grande ville d'Antioche, jeune homme, orfèvre et argentier de sa profession, modeste et charitable. Sa femme Athanasia était également dévouée aux bonnes œuvres. Ils avaient deux enfants, un garçon de douze ans et une fille de dix ans. Ils partageaient en trois parts le produit de leur travail : une part pour les moines, une autre pour les pauvres, et une troisième pour leurs besoins personnels. Tous leurs concitoyens les aimaient, car c'étaient des gens paisibles et d'un bon naturel.

* A fol. 165
v° b.

Tous les dimanches, ils réunissaient les moines et les réjouissaient d'un bon repas. Tous les mercredis, Athanasia se rendait au bain des femmes, lavait les femmes pauvres, leur donnait à manger et les reconduisait. De même son mari Andronicus, le vendredi, allait au bain des hommes et lavait des hommes pauvres.

Un jour, leurs deux enfants tombèrent malades, et, quelques jours après, moururent tous les deux le même jour. Ils allèrent dans la chapelle de leur

ստաջի փրկչին Գրիստոսի եւ ասնն. Մերկ եկար չարգանդէ ծարց մերոց եւ զարձեալ մերկ երանեմք չերկրէ. զու ետուր եւ զու աւեր, որպէս քեզ հաճոյ է՝ նոյնպէս եւ եղեւ. եղիցի անտն քո օրհնեալ յաւիտեան : Եւ չարուցեալ թագեցին զերկոսին զաւական իւրեանց սղբալք եւ զոհոթեամբ, ի շիրիմս հարց իւրեանց, չեկեղեղոջ սրբոյն Յուլիանոսի :

Եւ չևո քառասուն աւուր խորհուրդ արարեալ բաշխեցին զամենայն ինչս իւրեանց սղբատաց, եւ զամենայն ծառայան ազատեցին : Եւ ի զիշերի զազտ ելին ի քաղաքէն եւ զնային չերուսապէմ եւ անտի չԱզեկսանդրիա. եւ ծառայ չեկեղեղի սրբոյն Սինասայ սղբալով խնդրէին չԱսատուոյ զի * չաջողեացէ նոցա զճանապարհս փրկութեան :

* A fol. 166
r^o a.

Եւ լուան զի ի Սկիւթ լերինն բնակեալ էր մեծ եւ աւաքինի ճգնուոր անսպաստականն Գանիէլ. զնային սա նա երկիր պազին եւ պատմեցին զամենայն եղեպան եւ զխորհուրդս իւրեանց : Եւ սուրբն Գանիէլ ձերունին ուսոյց նոցա բանս փրկութեան. եւ զբեաց թուլթ եւ յուղարկեաց զԱթմանասիա ի Սափենիսիստացոց վանս, առ հրեշտակալիսն կուսան կանաչս : Եւ զԱնդրոնիկոս կալաւ առ ինքն եւ արար կրօնաւոր, եւ ուսոյց նմա զամենայն ճգնողական վարս անսպաստաւորաց : Եւ արարեալ առ նմա

2 երանեմք] երանիցեմք B || 3 քո] տեառն B — զերկոսին զաւական իւրեանց] զերկոսեանն B || 6 արարեալ] ճիւրբան add. B || 12 Գանիէլ om. B || 13 Սափենիսիստացոց] կուսանոց B.

maison, se prosternèrent devant le Sauveur Christ et Lui dirent : « *Nous sommes sortis nus du sein de nos mères, et nous quitterons la terre également nus; Tu as donné, et Tu as repris; il nous est arrivé comme il T'a plu; que Ton nom soit béni éternellement* ». » Ils se levèrent, enterrèrent leurs deux enfants avec des larmes et des actions de grâces, dans le caveau de leurs ancêtres, dans l'église de saint Julien.

Quarante jours après, s'étant consultés, ils distribuèrent tout leur bien aux pauvres et rendirent la liberté à tous leurs serviteurs. La nuit, ils sortirent secrètement de la ville, se rendirent à Jérusalem et de là à Alexandrie, où ils entrèrent dans l'église de saint Ménas et prièrent Dieu avec sanglots de leur donner le succès * dans la voie du salut.

* A fol. 166
r^o a.

Ils apprirent qu'à la montagne de Scété (*Skiut*) habitait le grand et vertueux ascète, l'anachorète Daniel. Ils se rendirent auprès de lui, se prosternèrent devant lui, lui racontèrent tout ce qui les concernait, événements et projets. Le saint vieillard Daniel leur donna des conseils de salut, écrivit une lettre et envoya Athanasia au couvent des Tabennésiotés² (*Savenisistatziots*) chez des moniales, vierges de conduite angélique. Il garda auprès de lui Andronicus, le fit moine et lui enseigna tous les usages ascétiques des

1. Job, 1, 21. — 2. C'est-à-dire probablement « des Pachomiens », car Tabennisi est le berceau du cénobitisme pachomien. Ce nom se trouve dans les actes syriaques, *BEDJAN, Acta Martyrum et Sanctorum*, t. VI, Paris et Leipzig, 1896, p. 411.

Անդրոնիկոս ամս երկուսասան. և ասպա աղաչեաց զսուրբ ձերոնին զի թողցէ նմա զնալ չերուսաղէմ, զի երկիր պողցէ ի սուրբ տեղին : և հրամայեաց նմա երթալ :

5 Եւ յորժամ երթալք ընդ Եզրիպոսս գերիս աւուրս չանապատի և ի բազում խորչակէն տօթացաւ և նստաւ ի ստուերս վշարեր ծառոց վասն սակաւիկ մի հանդէլոց, և ահա կինն իւր Աթանասիա ասն զգեստիւք անցանէր. զի և նա երթիցէ չերուսաղէմ կալ չարօթն. և ըստ հրամանին Աստուծոց տեսալ զաչրն իւր զԱնդրոնիկոս՝ ծանեաւ և տեսալ ողջոցն նստաւ մերձ. բայց Անդրոնիկոս զնա ոչ ծանեաւ, զի նա ի բազում ձգնութենէն չոյժ թուրչամեալ էր և ակարացեալ, և տղկացեալ զեղ երեսացն և սրպէս Եթովպացի լեալ :

10 Ասէ Անդրոնիկոս. Ո՛րք երթաս արեգաչ, * և զինչ անուն է քո : և նա ասէ. Եւս ^{A fol. 166} երթամ չերուսաղէմ վասն աղօթից, և է անուն իմ Աթանասիոս : Ասէ Անդրոնիկոս. ^{1° b.} և ևս անդ երթալոց եմ, եթէ կամիր ի միասին լուսնեամբ երթիցուք : և նա ասէ. Որպէս հրամայեա լուսնեամբ երթիցուք ի միասին : և զօրացեալք ի միաս իւրեանց սողձուտելով երթալին, և մինն զմուսոցն ոչ լսէր, և ամենեւին ընդ միմեանս ոչ խօսեցան և ոչ բան մի : և չերիս աւուրս հասին չերուսաղէմ, երկիր պողին սուրբ տեղեացն, և շրջեցան ի վանորեացան առ սուրբ հարսն, և ասպա զարձան չԱլեկամնորթա :

2 երկիրպողցէ] և աղօթեցէ *add.* B || 5 զգեստիւք] զգեստուք B || 13 լուսնեամբ *om.* B || 14 սողձուտելով] առանձինն *add.* B — խօսեցան] խօսէին B || 15 երկիր պողին սուրբ տեղեացն] երկիր պողին և աղօթեցին ի սուրբ տեղին B || 16 առ] ամենայն *add.* B.

anachorètes. Andronicus vécut auprès de lui douze ans, ensuite il pria le saint vieillard de lui permettre d'aller à Jérusalem pour vénérer les lieux saints. Et celui-ci lui ordonna d'y aller.

Pendant qu'il s'acheminait vers l'Égypte par trois jours de désert sous un hâle violent, étant accablé, il s'assit à l'ombre d'un arbre épineux pour se reposer un peu; or, voilà que sa femme Athanasia, habillée en homme, vint à passer. Elle se rendait aussi à Jérusalem pour y prier, et, par ordre de Dieu, ayant aperçu son mari Andronicus, elle le reconnut, et, lui ayant donné le salut, s'assit près de lui; mais Andronicus ne la reconnut point, car elle était très flétrie et affaiblie par un grand ascétisme, la beauté de son visage s'était enlaidie, et elle était devenue comme une Éthiopienne.

Andronicus lui dit : « Où vas-tu, moine? * Et quel est ton nom? » Elle lui ^{* A fol. 166} répondit : « Je vais à Jérusalem pour y prier et mon nom est Athanase. » ^{1° b.} Andronicus lui dit : « Moi aussi je m'y rends; si tu veux, nous voyagerons ensemble en silence. » Elle répondit : « Comme tu l'ordonnes, nous voyagerons ensemble en silence. » Après avoir repris un peu de force, ils partirent en psalmodiant mentalement, l'un n'entendant pas l'autre, et ils ne se parlèrent pas l'un à l'autre, pas même un mot. Trois jours ' après, ils arrivèrent à Jérusalem, vénérèrent les lieux saints, visitèrent les couvents des saints pères et revinrent à Alexandrie.

t. Il faudrait plutôt « trois mois ».

Եւ սատէ Աթանասիա . Ոչ իցես զու աշակերտ մեծի հօրն Գանիէլի որ ի Սկիւթա լերինն : Եւ նա սատէ . Այն : Եւսէ Աթանասիա . Այտիք սուրբ ճերտչն աչնմիկ չաջուկեցին մեկ ի զործս կամայ մերոյ . Եթէ կամեսցիս՝ բնակեսցուք ի մխասին ի խաւս խորձիայ : Եւսէ Անդրոնիկոս . Նախ երթալս առ վարդապետն իմ , եւ եթէ հրամայէ ինձ՝ զամ եւ բնակիցք ի մխասին : Եւսէ Աթանասիա . Ես երթալս չմեթեւտասնեկի վանսն եւ մնացից 5
բեկ : Եւ որոշեցան ի միմեանց :

Եւ երթեալ Անդրոնիկոս առ սուրբ ճերտչնին , պատմեաց նմա վասն Աթանասիայ : Եւսէ ճերտչնին . Երթ սիրեան զբուժիւն եւ բնակեսցիք ընդ արեգակն միաչնակեցութեամբ , զի նա միայն է եւ զու մխայն . եւ ըստ խնամ կանոնայ ճգնեցարուք զոր կարգեցի բեկ : Եւ սուեալ զայտիմ ճերտչն զնայ չմեթեւտասնեկի վանս առ Աթա- 10
նասիոս * եւ կայեալ ի մխասին երկիւղիւն Ատուծոյ ալլ եւս երկոտասան ամ , եւ ոչ կտ ճանօթս Անդրոնիկոսի , եւ ոչ ալլ ումեր պատմեաց զխորհուրդն :

* A fol. 166
v° a.

Եւ չետ երկոտասան ամաց ազգեցութիւն եղև ճերտչեոջն Գանիէլի , եւ լըջեալ ի լեռնէն՝ զնայ ի վանս աչց առնել նոցա , եւ չոջ միտիթարեաց զնոսս վերկական բանիւք . եւ զարձառ անդրէն : Եւ նախ քան զհասարակել ճանապարհին՝ եհաս նմա Անդրոնիկոս 15
եւ սատէ . Գարձիք հայր , վասն զի հայրն Աթանասիոս հանգերձեալ է առ Քրիստոս երթալ : Եւ զարձան ի մխասին եւ զտին զԱթանասիոս ի վերջին շունչն : Եւ տեսեալ

1 Սկիւթա] Սկիւթիա B || 2 Այն] եւ զարձեալ սատէ . ոչ է անուն քո Անդրոնիկոս : Եւ նա սատէ . Այն *add.* B || 11 ամ] ամս B .

Athanasia lui dit : « Ne serais-tu pas le disciple du grand père Daniel, qui habite la montagne de Scété ? » Il lui répondit : « Oui. » Athanasia lui dit : « Les prières de ce saint vieillard ont donné le succès à nos desseins, et si tu veux, nous pourrions habiter ensemble dans des cellules en forme de huttes. » Andronicus répondit : « J'irai d'abord auprès de mon supérieur, et s'il me l'ordonne, je viendrai et nous habiterons ensemble. » Athanasia dit : « Et moi je vais au couvent des Dix-huit sources et je t'y attendrai. » Et ils se séparèrent.

Andronicus alla auprès du saint vieillard, lui parla au sujet d'Athanasie. Le vieillard dit : « Va et aime le silence, habite avec ce moine d'une vie solitaire, car il est seul et tu es seul, et vous ferez de l'ascétisme selon les règles que je t'ai imposées. » Il se recommanda aux prières du vieillard, se rendit 16
au couvent des Dix-huit sources auprès d'Athanasie, * et ils vécurent ensemble dans la crainte de Dieu douze autres années; elle ne se fit pas connaître à Andronicus et ne raconta à personne le secret

* A fol. 166
v° a.

Douze ans plus tard, le vieillard Daniel eut un pressentiment. Il descendit de la montagne, alla au couvent, les visita et les consola beaucoup par des paroles salutaires, puis revint chez lui. Avant qu'il eût fait la moitié du chemin, Andronicus le rejoignit et lui dit : « Retourne, père, car le père Athanasie est sur le point d'aller trouver le Christ. » Ils revinrent ensemble

զԳանիէլ սկսաւ լալ : Եւ ասէ Գանիէլ . Փոխանակ խնդալոյ զի փոխերոյ եւ աս
Քրիստոս, լմս : Ասէ Աթանասիոս . Ոչ լամ փան իմ, այլ փան Անդրոնիկոսի . ապա չեմ
զբեղ զի չեա ինպէս զիս գայես ի սնարս իմ թուղթ գրեալ . բնիկանուցուս գաչն
սուաջի Անդրոնիկոսի : Եւ խնդրեաց չարարութիւն, ճաշակեաց եւ չամբուրեաց զիտա,
եւ աւանդեաց զՏոլլին իւր աս Աստուած :

5 Եւ չորժամ փոխեցին զերանելին՝ տեսին զի կին ճարդ էր, եւ սուեալ զբարտէան
բնիկերցան եւ ճանեան զի Անդրոնիկոսի ամուսինն էր Աթանասիա : Եւ չոյժ երկեան եւ
գարհուրեցան : Եւ սուարեաց չաչրն Գանիէլ եւ ժողովեաց կրօնաւորս եւ աշխարհականս
ի թաղումն արախնոցն Քրիստոսի Աթանասիաց, սպիտակ զգետալք եւ ոստովք
10 արժաւենեօք . զի աչնպիսի՝ կարգ էր նոցա ի թաղել զձգնաւոր կրօնաւորս . եւ սոց- * A fol. 166
ժոսիք եւ որհնութեամբ ելին ի տապանի, եւ ետուն զոհութեամբ փառս Աստուծոյ,
որ աչնպիսի իմաստութեամբ ժուժկարութիւն եւ տկար բնութեան կանանց :

Եւ չեա եօթն աւուր թաղման երանելոցն, կամեցաւ ձերունին սանուլ զԱնդրոնիկոս
զկնի իւր, եւ նա ոչ կամեցաւ, ասէ . Մեռաչց եւ եւ ընդ տիկնոջս իմոյ : Եւ չրաժա-
15 րեալ ձերունեոցն զնայ : Եւ նախ բան զճասանելն նորա ի սուրբ Մինաս, եհաս նմա
կրօնաւոր մի եւ ասէ . չաչրն Անդրոնիկոս ի չետին շունչն չասեալ է : Եւ սուարեաց

5 Աստուած] Յունուարի ԻԳ *add.* B || 6 ճարդ *om.* B | 9 ի թաղումն] թաղման B.

et trouvèrent Athanase au dernier souffle, qui en apercevant Daniel se mit à pleurer. Daniel lui dit : « Au lieu de te réjouir parce que tu vas trépasser au Christ, tu pleures? » Athanase lui répondit : « Je ne pleure pas pour moi, mais pour Andronicus; Je t'en prie, après m'avoir enterré, tu trouveras à mon chevet un papier écrit, tu le liras en présence d'Andronicus. » Il demanda à communier, communia, les embrassa et rendit son âme à Dieu.

Lorsqu'ils ensevelirent le bienheureux, ils s'aperçurent que c'était une femme. Ils prirent le papier, et l'ayant lu, ils apprirent que c'était Athanasia, la femme d'Andronicus. Ils furent saisis de stupeur et de grande crainte. Le père Daniel manda et rassembla des moines et des laïcs pour l'enterrement de la servante du Christ Athanasia, habillés en blanc et tenant à la
15 main des rameaux de palmiers, — * car telle était leur règle pour l'enterrement des ascètes moines, — ils la mirent au tombeau avec psalmodies et bénédiction, et en rendant grâces, ils glorifièrent Dieu, qui avait donné une si sage endurance à la faible nature de femmes.

Sept jours après l'enterrement de la bienheureuse, le vieillard voulut ramener avec lui Andronicus, mais il ne voulut pas et dit : « Je mourrai, moi aussi, (ici) auprès de ma femme. » Le vieillard prit congé et partit. Avant qu'il fût arrivé à saint Ménas, un religieux le rejoignit et lui dit : « Le père Andronicus est au dernier souffle. » Daniel envoya quelqu'un à Scété, fit

* A fol. 166
v° b.

* A fol. 166
v° b.

Գրանիէլ ի Ակիւթ, եւ իջոյց գոմենոյն կրօնաւորան, եւ գնացին առ Անդրոնիկոս, եւ տեսեալ գնտա ողջունեաց եւ ստարեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ ճարտեան հակառակութեամբ կրօնաւորքն Ակիւթ լերինն ընդ արեղացն Ալթեստանեկի վանոց, զի առցեն զմարմին երանելոյն Անդրոնիկոսի եւ սարցեն ի լեւոն : Եւ նորա ոչ առչին սանուլ : Եւ հարցին ձերոյն, եւ նա հրամայեաց թաղել ընդ երանելոյն Ալթեստանի : Եւ այնպէս արարին :

Եւ արարեալ անդ ձերունոյն ընդ ոչ սկիւթացի հարան գեթնորեաց ննջման ստարս երանելոյն, ելին ապա ի լեւոն իւրեանց Ակիւթ : Եւ գրեցին զգատմութիւն նոցա, եւ ծիշա զիշատակն Արայի ժՁ եւ Յունուարի ԻԳ :

* B
47 a. [B* Ի ամին աւար վկայութիւն Կարտրիտի բաճանաչին : Էր սա ի Կեսարիա 10
Կապադովկեցոց ի ժամանակս հարածանոց Գրովկաթրանոսի անօրէն արքային. եւ բազում ձգնութեամբ եւ չարչարանօք նահատակեալ կատարեցաւ վանն անուանն Բրիտանի :

Յայնմ աւար պարսն Թորոս սրբի արքային Հէթնոց կատարեցաւ ի պատերազմին ընդդէմ անօրինաց : Սա էր երխտասարկ կարովի եւ բաջ՝ փայլեալ աստուածապաշտ 15
կրօնիւք եւ բարի վարուք, սրով եւ սիրելի էր ամենեցուն :

Եւ եղև չորմամ Փնաուխտար ամիրայն Եզիպտոսի աւաքեաց զօր բազում ի Կիւ-

9 ծիշա om. B.

descendre tous les moines, et ils se rendirent auprès d'Andronicus, qui, en les apercevant, leur donna le salut et rendit son âme à Dieu.

Les moines de la montagne de Scété se querellèrent avec les religieux du couvent des Dix-huit sources pour la possession du corps d'Andronicus et pour l'emmener à la montagne. Les autres ne les laissaient pas s'en emparer. On consulta le vieillard, et il ordonna de l'enterrer auprès de la bienheureuse Athanasia. Et ils firent ainsi.

Le vieillard demeura là avec les pères de Scété pour accomplir les sept jours de la mort du bienheureux et retournèrent ensuite à leur montagne de Scété. Ils écrivirent leur histoire et les commémorèrent toujours le 16 Aratz, 23 Janvier.

* B
P. 47 a. [B* En ce jour, martyr du prêtre Corterius (*Kourteriosi*). Il était de Césarée de Cappadoce au temps des persécutions de l'empereur impie Dioclétien. Après un grand ascétisme, il fut martyrisé dans les tortures pour le nom du Christ.

En ce jour le baron Thoros, fils du roi Héthoum, trouva la mort dans une guerre contre les infidèles. Il était jeune, fort et vaillant, il brilla par sa conduite pieuse et ses bonnes mœurs, et fut aimé de tout le monde.

Lorsque Pendoukhtar¹, l'émir d'Égypte, envoya en Cilicie de nombreuses

1. Bibars Bundûqdari (1260-1277).

լիկիս, որք չանկարձակի արշաւաւ ի ներքս աւերեցին զբազում տեղիս, եւ կամէին չրով եւ սրով ապականել զամենայն երկիրն, սա ինչն արքայորդին թորոս ի ծխափն ընդ եղբոր իւրոց Լեւոնի եղեալ զամեն ի վերայ ազգին եւ եկեղեցւոց սրբոց, ել ընդդէմ թշնամեաց հաւատոց, եւ արարին կոտորած մեծ : Ուր Լեւոն մասնաթևամբ ոմանց իշխանաց հայոց ձերբակալ եղեւ : Եւ թորոս չեա բազում գործոց բաջումեան ի մահ վերաւորեալ նահատակեցաւ յանորինաց Յունուարի ԻԳ :

* Արայի ժէ եւ Յունուարի ԻԳ : Վկայութիւն երկեց եղբարցն՝
Պօղոսի, Պաւսերի եւ Թէոդոտոսի :

* A fol. 167
r^o a.

Յամա Գիտկղերանոսի եւ Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքայիցն էին ի բազարին
10 Կղէսպատրիպ, Պօղոս եւ Պաւսերիոս եղբարք եւ ի ազալութենէ էին կրօնաւորք :
Պօղոս էր ամաց երեսուն եւ ութից, եւ Պաւսերիոս ամաց ըսան եւ հնգից : Եւ զատաւորն
Արիանոս կալեալ կացոյց առաջի իւր եւ զատապարտեաց, եւ հրամայեաց կախել
եւ ըրելն զմարմինս իւրեանց :

Էր եղբարք մի ալ կրտսերագոյն սրոյ անուն էր Թէոդոտոսի. եւ էր զոյլ եւ աւա-
15 զով. եւ լուեալ զեղբարցն երթեալ ի հեռուտ տեսանէր զնոսա ի տանջանա, երկեա-

S Թէոդոտոսի] Թէոդոտոսի B || 9 էին] սուրբքս պատգիկ add. B || 10 Կղէսպատրիպ] Կղէսպատրիպ B || 14 Թէոդոտոսի] Թէոդոտոսի որ ծխայնակեաց էր եւ ապա add. B || 15 զեղբարցն] զչարչարանս եղբարցն էջ ի լեւնէն եւ B.

troupes, qui envahirent subitement l'intérieur du pays, dévastèrent de nombreux endroits, et se proposaient de mettre à feu et à sang tout le pays, lui, Thoros, fils de roi, et avec lui son frère Léon, ils se sacrifièrent pour la nation et la sainte église, allèrent au-devant des ennemis de la foi et en firent un grand massacre. Léon y fut fait prisonnier par la trahison de quelques princes arméniens. Quant à Thoros, après des exploits de bravoure, blessé à mort, il fut martyrisé par les infidèles, le 23 Janvier ¹.]

* 17 ARATZ, 24 Janvier.

* A fol. 167
r^o a.

Martyre des trois frères Paul, Pausérius et Théodotion.

Aux jours des empereurs idolâtres Dioclétien et Maximien, vivaient, dans la ville de Cléopâtris (*Klēopatriay*), les frères Paul et Pausérius, moines dès leur enfance. Paul avait trente-huit ans et Pausérius vingt-cinq. Le juge Arianus les fit venir en sa présence et les condamna; il ordonna de les suspendre et de leur déchirer le corps.

Ils avaient un autre frère plus jeune, nommé Théodotion, qui était voleur et brigand. Ayant appris ce qui concernait ses frères, il alla et assista de loin

1. Le P. Tournebize place cette bataille au 24 août 1266, *Revue de l'Orient Chrétien*, IX (1904), p. 232.

և դարձաւ յետս, և նստէր ի տեղւոջ ծիօւծ. և ասէր ի ծիօս իւր. երկու եղբարքս իմ մարտիրոսանան և սանտն պարսկն կենաց, երթաց և ես եկէջ հաղորդ կենացն յախանկից :

Եւ երեսեղաւ սատանայ ի կերպարանս պեւտրի և ասէ. ճանաչես զնա թէ ո՞վ իցեմ : և ևս ասէ. Ոչ : Եւ ասէ. Ես էի որ օգնէի քեզ յամենայն ժամ յաւազակութիւնն և ի գոգութիւնն, և ոչ ծմ եկի զն տաց քեզ խրատ զն մի մարտիրոսապիս և կողնչեցի մանկութիւնդ քո, զն տանջանքն խիտ են և զու ոչ համբերես, և այլ աւելի մեզս գործես : Կո՛ւ թէպիտոսն. Ես սխտեցի լինել ճառայ Տեսուն մերոյ ֆիսուսի Քրիստոսի : Եւ սատանայ ծուխ լեալ իրրեւ զսին՝ շեջաւ և անչպտ եղև :

* A fol. 167
r° b.

Եւ երթեալ թէպիտոսն աւ եղբարսն իւր, խոստովանեցաւ մեծածայն և ասէ. Ես քրիստոնեայ եմ և եղբայր մարտիրոսացս : Եւ կայեալ զնա տարան առ գատաւորն, և բազում ողորանօք խոստանայր պարզես և պատիւս, և ոչ կարաց դարձուցանել զնա ի կուսն, այլ կարեալ զբատաւորն ընկէջ յաթուռոյն, և վարեաց ը՛ր կերբտասան աստիճանսն ի վայր, և զաթուռն կործանեաց :

Եւ ընթացեալ զօրակամացն կանգնեցին զնա և զաթուռն : Եւ կապեցին զթէպիտոսն և հրացուցին շամփուրս երկայնս երկս, զմինն ի կողսն հարին և զմինն ի թիկունսն և զմունն յորովայնն : Եւ նա աղօթեաց աւ Աստուած և տեսանէր մերձ իւր

1 նստէր] նստաւ B. || 3 յախանկից... անչպտ եղև] որ ի ճանկութենէ սխտեալ եմ լինել ճառայ Տեսուն իմոյ ֆիսուսի Քրիստոսի B || 17 աղօթեաց] աղօթէր B.

à leurs tortures; mais, pris de peur, il s'en retourna et, assis quelque part, il se dit en lui-même : « Mes deux frères se font martyrs et obtiendront la couronne de vie; j'irai, moi aussi, et j'aurai part à la vie éternelle. »

Mais le démon lui apparut sous la forme d'un vieillard et lui dit : « Reconnais-tu qui je suis? » Il lui répondit : « Non. » L'autre lui dit : « C'est moi qui de tout temps t'ai aidé dans le brigandage et le vol, et maintenant je suis venu pour te conseiller de ne pas aller au martyre et ne pas perdre ta jeunesse; car les tortures sont douloureuses : tu ne supporteras pas, et tu commettras un péché de plus. » Théodotion (*Thēoditon*) lui répondit : « J'ai fait le vœu d'être le serviteur de mon Seigneur Jésus-Christ. » Le démon se transforma en une colonne de fumée, qui se dissipa et devint invisible.

* A fol. 167
r° b.

Théodotion alla trouver ses frères, confessa à * haute voix et dit : « Je suis chrétien et le frère de ces martyrs. » On le saisit et on le conduisit au juge qui, avec beaucoup de douceur, lui promit des présents et des honneurs, mais ne parvint pas à le convertir aux idoles; par contre, ayant saisi le juge, (Théodotion) le jeta à bas de son siège, le fit rouler des treize marches sur le sol, et renversa le siège.

Les soldats accoururent, le redressèrent, lui et son siège, lièrent Théodotion et firent rougir trois longues broches qu'ils enfoncèrent, l'une dans les côtes, l'autre dans le dos et la troisième dans le ventre. Il pria Dieu et

հրեշտակ որ ի ձեռին իւրում ունէր պտակ : Եւ ստրեալ զաջձայն հրամանաւ
 դատաւորին հատին զլուխ նորա :

Եւ զՊօղոս եւ զՊատեւրիոն կապեալ ընկեցին ի ծովն . եւ այնպէս կատարեցան
 աւանդեալ զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Յունուարի ԻԳ :

5 Յաչամ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Գանարտոս ընթերցող Եկեղեցւոյն, ի քարաբլին
 Աւրոնի, որ է չարեւմուտս մերձ ի Բուրլարս, ուսուցանէր ի գրոց ժողովրդեանն զբանս
 սաստաւածալինս, եւ զբազումս զարձուցանէր ի Քրիստոս : Եւ կատարչարն զորս
 գտանէին ի հաւատացելոցն չարաչար տանջանօք սպանանէին : Եւ սուրբն Գանարտոս
 ստեալ զվիրս եւ զամենայն անօխն Եկեղեցւոյն փախեաւ եւ թապեաւ : Եւ չորժամ
 10 Կոթին զնա անօրէնքն՝ չարիչտակեցին զանօթս՝ սրբութեանն եւ զնա սախպէին զոհել
 կռօցն . եւ չորժամ ոչ կարացին հաւանեցուցանել՝ սպանին զնա սրով եւ ընկեցին ի
 ծովն, եւ ալիք ծովուն հանին զնա ի ցամաք : Եւ Փիլիպպոս Բահանայն թապեաց զնա
 պատուով ի քարեկէն տապանի . եւ սուժամայն բուսաւ ծառ ճիլիկնի մերձ ի տապանն,
 եւ է մինչեւ ցայսօր :

* A fol. 167
 v° a.

3 կապեալ] կապեցին B — ծովն] գետն B — կատարեցան աւանդեալ] աւանդեցին B ||
 6 որ է չարեւմուտս om. B || 7 Քրիստոս] Քրիստոսի հաւատս B || 8 Գանարտոս] յայնձ
 հարածանաց ժամանակին add. B || 13 եւ սուժամայն ... ցայսօր] եւ ասնէ բազում բժշկու-
 թիւնս B.

aperçut auprès de lui un ange tenant à la main une couronne. Les bourreaux, sur l'ordre du juge, l'emmenèrent et lui tranchèrent la tête.

Quant à Paul et Pausérius (*Pauserion*), les ayant liés, on les jeta à la mer. C'est ainsi qu'ils moururent, rendant leur âme à Dieu, le 24 Janvier.

En ce jour le saint martyr du Christ Danax (*Danachtos*), lecteur de l'église, dans la ville de Valona (*Aulon*), qui se trouve en occident, près de chez les Bulgares, enseignait au peuple les paroles divines des écritures et en convertissait beaucoup au Christ. Les idolâtres mettaient à mort dans de cruelles tortures ceux qu'ils trouvaient d'entre les fidèles. Saint Danax prit les livres et les vases de l'église, s'enfuit et se cacha. Les impies, l'ayant retrouvé, lui enlevèrent les vases sacrés* et le pressaient d'immoler aux idoles, mais ne pouvant le persuader, ils le tuèrent par le glaive et le jetèrent à la mer. Les vagues de la mer le déposèrent sur le rivage. Le prêtre Philippe l'inhuma avec honneur dans un tombeau de pierre, et aussitôt, près du tombeau poussa un olivier, qui existe encore aujourd'hui

A fol. 167
 v° a.

Երայր ժԷ և Յանուարի ԵՆ : Տան սրբոյն Գրիգորի
առաւածարանի Անձխանձու եպիսկոպոսի :

Առաւածահաճոյ և մեծ վարդապետն Գրիգորիտս էր չերկրէն երկրորդ Կապա-
րովկիացոց, ի քաղաքէն Անձխանձու . և զն ծալոն իւր արու գաւակ ոչ ունէր, խնդրէր
յԱռաւծոյ արատաւօր տալ նմա : Եւ չանուրջս տեսանէ գրատիկեր որդւոյն զոր հան- 5
վերձեալ էր ճնանել : Եւ չարժամ եղև ճանուկն՝ նուիրեաց զնա ծալոն իւր Առաւծոյ :
Եւ անկեալ ճանկանն եղև սուսնատէր չոյժ, և զնացեալ ի Կեսարիա յուսումն,
և անտի ի Պաղեստին, և սպա յԱղեկասնդրիա, և անտի զնաց լիմաստութեանց
ծալոն յԱթէնս :

Եղև զնալ և Բասիլիտս ի Բիւզանդիոյ յԱթէնս, և բնակեցան ի միասին հայա- 10
կիցք միմեանց, և ուսան գամենացն հանձարս իմաստասիրութեան սրտաբին գրոց,
ուսան և գատաւածաշունչ զիրս պատուիրանաց . եղին և ժուժկալք ի ձգնութիւնս,
որ և սրանչեքատեսք եղին և զարմանալք բնակչաց երկրին : Եւ Բասիլիտս զարձաւ
ի տուն իւր : Եւ մնաց Գրիգորիտս յԱթէնս, և բւնալատէին զնա լինել աթիւսակալ 15

* A fol. 167
v° b. * քաղաքին աչնմիկ, զոր չանձն ոչ սու :

1 տան . . . եպիսկոպոսի] Վարք և պատմութիւն սրբոյ և երիցս երանեալ հօրն մերոյ համաշ-
խարհայոց վարդապետին առաւածարանին Գրիգորի Անձխանձու եպիսկոպոսի B.

18 ARATZ, 25 Janvier.

Fête de saint Grégoire le théologien, évêque de Nazianze (*Antziantzou*).

Le grand docteur Grégoire (*Grigorios*), agréable à Dieu, était du pays de la seconde Cappadoce, de la ville de Nazianze (*Antziantzou*)¹. Comme sa mère n'avait pas d'enfant mâle, elle priait Dieu avec larmes de lui en donner. Or, elle vit dans un songe l'image du fils qu'elle devait mettre au monde. Lorsque l'enfant fut venu, sa mère l'offrit à Dieu. L'enfant en grandissant devint très attaché au savoir; il se rendit pour étudier à Césarée, de là en Palestine, ensuite à Alexandrie et de là à la mère de toute sagesse, à Athènes.

Il arriva que Basile (*Basiliosi*), lui aussi, se rendit de Byzance à Athènes, et ils logèrent ensemble et prirent leur nourriture en commun; ils apprirent toutes les branches de la philosophie profane, étudièrent également les livres des préceptes inspirés par Dieu, furent persévérants dans l'ascétisme et furent très considérés et estimés des habitants du pays. Basile retourna chez 2
lui. Grégoire resta à Athènes et on le pressa de tenir une chaire² * en la ville, ce qu'il n'accepta point.

* A fol. 167
v° b.

1. Il faudrait plutôt Arianzos, mais la leçon est défendable, le rédacteur arménien ayant pu se borner volontairement à mentionner la ville dont dépendait Arianzos. —
2. Le terme arménien *աթիւսակալ* désigne habituellement le successeur au trône épiscopal, et l'on pourrait être tenté d'entendre « coadjuteur avec future succession »

Եւ յորժամ եղև Երեսուն ամաց՝ զնոց յերկիրն խը եւ ձկրակցաւ . եւ ուխտ եղ անձին խրում ամենեւին ոչ երգնուլ եւ առանձինն եւ ծիացնակ կեալ : Եւ զյոյզ եւ զյերեկ ընթեանոյր դասառւածաշունչ զիրս, եւ զՔրիստոս չաչտնարէս տեսանէր ի տեպեանն :

5 Չեռնապրի ի Տօրէն խըմէ, բահանայ եւ զնոց առ Բասիլիսս, եւ խմաստարեցին ի ծիտին ճառս :

Եւ եղև ի վախճանել Կեսարիտի եղբոր խըրոյ, զրեաց Տաչրն խը զի երթիցէ առ նա, բանցն յոյժ ծերացեալ էր, զի իննսուն ամաց էր : Եւ գարձաւ Կրկարլոս առ Տաչրն խը, եւ եղև հոգարարձու եկեղեցւոյն :

10 Իսկ Բասիլիսս նաաի չաթու եպիսկոպոսութեանն Կեսարու, եւ ձեռնադրէ զՔրկարլոս ի խոս գասառւածարանն եպիսկոպոս Սասիմայ : Եւ նա վասն խաւովեան լինելոյ տեղւոյն եւ ժողովրդեանն անխաղաղ վիճմանն՝ ոչ չժարեցաւ բնակիլ ի Սասիմա, զնոց ի աուն խը : Ապա բռնագատեցին զնա Տաչրն խը եւ Բասիլիսս եւ նստացին չաթու եպիսկոպոսութեանն Անձիաձու :

15 Եւ յորժամ թագաւորեաց ուրայոյզն Յուլիանոս, հրամայեաց զի բրիտանէից սրբիք ոչ սեսանիցին զհանձարս եւ զիլիխտախաչութիւնս արտաքին գրոց : Յանձամ Կրկարլոս առառւածարանն զրեաց ճառս չանգիմանութեան առ Յուլիանոս, եւ անպէտ բարբանջ-

1 յերկիրն] ի գաւառն B. || 5 բահանայ] եւ լինի նձա ձեռնառ յանձնայն *add.* B.

Lorsqu'il eut atteint ses trente ans, il retourna dans son pays, se fit baptiser, et fit vœu de ne jamais jurer et de vivre seul en solitaire. Jour et nuit, il lisait les écritures inspirées de Dieu et vit le Christ manifestement dans une vision.

Il fut ordonné prêtre par son père, et alla trouver Basile avec lequel ils composèrent ensemble des homélies.

A la mort de son frère Césaire (*Kesariosi*), son père lui écrivit de revenir auprès de lui, car il avait beaucoup vieilli, ayant quatre-vingt-dix ans. Grégoire revint auprès de son père et fut procureur de l'église.

Quant à Basile, il occupa le siège épiscopal de Césarée, et sacra Grégoire le théologien évêque de Sasime. Celui-ci, en raison de troubles survenus dans la localité et d'une contestation de la turbulente population, ne consentit point à demeurer à Sasime et revint à sa maison. Son père et Basile le forcèrent ensuite à monter sur le siège épiscopal de Nazianze.

Lorsque régna l'apostat Julien, il décréta que les fils des chrétiens ne pourraient apprendre les humanités et la philosophie profanes. C'est alors que Grégoire le théologien écrivit les discours de réfutation contre Julien, où il démontre que les sciences profanes ne sont que vains bavardages,

de l'évêque local, mais il s'agit d'après la vie grecque d'une chaire de sophistique, et cela s'accorde avec le sens étymologique du mot en question, cf. *P. G.*, XXXV, col. 257.

մունս զարտարին ուսմունսն եցոյց, եւ սրպէս զուսասելս խոտան համարել, եւ թէ
 A fol. 168 * չիցեն պէտք բրխատնէից ուսանել : Եւ զրեաց զիրս խոչիկանս, եւ ամբրիկունս,
 1° a. երբականս եւ չորրորդատկարս եւ ուսուցանէր զորդիս բրխատնէից :

Եւ տեսեալ Յուլիանոս զոր արար Գրիգորիտս չամօթ եղև, եւ թոյլ ետ զարձեալ
 բրխատնէից ուսանել զարտարին ստորագրեալն հանձարս, բանզև վեհագոցնք էին 5
 Գրիգորի հանձարագրութիւնքն բան զՊրատնին եւ զԵրխատտակնն եւ զՀամերտին :

Եւ յնա մահուան հօրն խրոյց Գրիգորի եւ ձօրն խրոյց Նունայ եւ ելբօրն Կեսարոսի
 եւ բեան խրոյց Գորգոնիոյ, պատուեաց զնոսա ներբողական ձառխբ : Եւ զնոց ի
 Սելեւկիա ի կուսանաց վանան սրբուհուոցն Թեկղի նախապիտղին . եւ անդ զաղարեաց
 կացեալ լուսեալս ասուրս բազումս : 10

Եւ չորմամ զարձաւ ի Նունիանձան՝ ոչ կամեցաւ կալ եւ ոչ հոգալ զեպիսկոպոսա-
 րանն, ալ հոգալ զպղբատս՝ զորձակից լինել մեծին Բասիլետոսի կալիսկոպոսապետին :
 Եւ շինեաց սամար ի հանդիստ ասլբատաց, եւ զրեաց զպղբատապիլրութեան ձառն :

Եւ ընդ ասուրան ընդ այնտակ եղև բազմանալ բռնութիւն արխանտացն, եւ
 հրամանաւ սրբոցն Բասիլետոսի զնոց ի Կոստանդինուպոլիս, եւ ի ջաւանեցաւ ի մատուռն 15
 սրբոցն Անատասիոս, եւ ջանաչր արիաբար ընդդէմ հոգեմարս հերձուածոցն եւ ալ
 հերեալիկոսացն, եւ էր նոցա համախոհ եւ օգնական Վաղէս թագաւորն որ նոսա չետ

2 ամբրիկունս] ամբրիկունս B || 4 Գրիգորիտս] ընթերցեալ զպատճէն ձարտասանութեանն
 Գրիգորի *add.* B || 12 լինել] լեալ B.

dignes d'être considérés comme des légendes méprisables, et que les chrétiens
 * n'ont nullement besoin de les apprendre. Il écrivit les livres des Héroïques
 (Iroyikans), Iambiques (Ambrikouns), Distiques et Tétrastiques, et il enseigna
 les fils des chrétiens.

Julien, ayant vu ce qu'avait fait Grégoire, fut honteux et permit de
 nouveau aux chrétiens d'étudier les raisonnements de la philosophie profane,
 car les exposés philosophiques de Grégoire étaient de beaucoup supérieurs à
 ceux de Platon, d'Aristotèle et d'Homère.

A la mort de son père Grégoire, de sa mère Nonna (*Nounoy*), de son frère
 Césaire (*Kesarosi*) et de sa sœur Gorgonea (*Gorgoniou*), il les honora d'oraisons
 funèbres. Il se rendit à Séleucie au couvent de vierges de sainte Thècle, la
 protomartyre, et y demeura en gardant le silence de nombreux jours.

Lorsqu'il retourna à Nazianze (*Nantzianson*), il ne voulut point y rester, ni
 gérer l'évêché, mais il soigna les pauvres et devint le collaborateur du grand
 Basile, le métropolitain. Il fit construire un grand hospice pour la com-
 modité des pauvres, et écrivit une homélie sur l'amour de la pauvreté.

En ces jours-là les Ariens augmentèrent leur tyrannie et, sur l'ordre de
 saint Basile, il se rendit à Constantinople, se fixa à la chapelle de la Sainte-
 Anastasis, combattit vaillamment les hérétiques pneumatomaques et d'autres
 hérétiques, qui avaient pour partisan et soutien l'empereur Valens (*Valēs*),

Յուլիանոսի : * Եւ աստուածարանական բանիւք վարդապետութեամբ ուսուցանէր * A fol. 168
 ժողովրդեանն զուղղախառ հաւաստ, եւ արմատախիլ առնէր զհերձուածողացն զնոր
 բարբանջմունսն : r° B.

Իսկ Ապոլլինարոս անիմաստ Ասորին նոր իմն եւ գտնն հերձուած անկեաց յեկեղ-
 5 ցին, եթէ Դրիստոս ոչ էառ ի ծանալի հոգի ի Կուսէն . եւ այլ եւս հայհուցութեան բանիւք
 զբարբանջմունսն պատրեաց, եւ չարոցց ի վերայ սրբոցն Գրիգորի աստուածարանի պատերազմ
 եւ բարկոծ արարին զնա :

Հանգիւղեցաւ ի բարբարին Պետրոս, որ յետ սրբոցն Աթանասի նստաւ չաթուն Աղեկ-
 անկրի . եւ ժողովեցան առ նա ածենայն ուղղախառք եւ արարին ըննութիւն, եւ
 10 աստուածազին ընտրութեամբն նստուցին զաստուածարանն Գրիգորիոս չաթուն Կոս-
 տանկլինուպոլսց, հրամանաւ Թէոփոսի մեծի արքային եւ վարդապետեաց զժողովուրդի
 ուղղախառութեամբ ամս երկուսասն :

Եւ ոմն իմաստասէր Աղեկանկրացի որոջ անուն էր Մարսիմոս կեղծաւորութեամբ
 ի կերպարանս ձգնաւորի լեալ մատեաւ առ աստուածարանն Գրիգորիոս, եւ կղև
 15 նորին կենակից ի միում սենեկի եւ սեղանի : Եւ ցանկացեալ Կոստանկլինուպոլսի
 արիտոցն կղիտ օգնական ինքեան երէց մի յեկեղեցոցն, եւ զարձուցին ի խորհուրդս

7 եւ բարկոծ արարին] ի բարկոծեւ B.

qui succéda à Julien. * Il instruisit la population dans la foi orthodoxe par
 sa doctrine en des discours théologiques, et s'efforça de déraciner les nouveaux
 radotages des hérétiques. * A fol. 168
 r° B.

Mais Apollinaire le stupide Syrien suscita une nouvelle et cruelle hérésie dans l'église en prétendant que le Christ n'avait point pris une âme intelligente de la Vierge, et il égara beaucoup (de chrétiens) par ses paroles de blasphème; il entreprit une lutte contre saint Grégoire le théologien et le fit lapider.

Sur ces faits, arriva dans la ville Pierre, qui avait occupé le siège d'Alexandrie après saint Athanase, et tous les orthodoxes s'assemblèrent auprès de lui, pour examiner (la situation), et élurent, par élection divine, Grégoire le théologien au siège de Constantinople, par ordre du grand empereur Théodose. Il y instruisit la population en toute orthodoxie pendant douze années ¹.

Un philosophe alexandrin, nommé Maxime, prenant hypocritement des attitudes d'ascète, se présenta au théologien Grégoire et se fit son compagnon de vie, de chambre et de table. Et comme il convoitait le siège de Constantinople, il trouva comme complice un prêtre de l'église, et tous les deux

1. Donnée évidemment fausse. si on l'entend du patriarcat de Grégoire, qui ne dura que très peu de temps; il s'agit sans doute du séjour total à Constantinople, et ce chiffre est celui de la vie grecque, P. G., XXXV, col. 301.

և ի կամս իւրեանց զՊետրոս զԱզեկասանդրու հայրապետն, այն որ հատուց զԳրիգորիոս յաթոն, խոտտանալով նմա գանձս բազումս :

* A fol. 168
v^o a.

Եւ հա ստորեաց մետրապոլիտս եւ եպիսկոպոսունս զի իջուցեն զԳրիգորիոս յաթոսյն եւ հատուցեն զՄարտիրոս . * եւ երթևալք փութանակի կատարել զգործն : Եւ եկե խոտլաթիւն մեծ եւ աղմուկ ի քաղաքին ընդ միմեանս, սիրելիք եւ թշնամիք, եւ հանին զՄարտիրոս չեկեղեցւոյն : Եւ Ազեկասանդրացիքն տարան զնա ի տուն փողա- հարի միոյ եւ ձեռնադրեցին զնա անդ : Եւ զնային սա թագաւորն Թէոդոս ի Թեսա- գանիկէ, եւ աղաչեցին զնա զի տացէ զաթոն Կոտտանդինուպոլսի ի Մարտիրոս : Եւ նորա լուեալ բարկութեամբ հրամայեաց հանել զնոսս չերեսաց իւրոց, եւ զարձան արտուծ եւ ամօթալից չԱզեկասանդրիս :

5

10

Եւ խորհեցաւ սուրբն Գրիգորիոս թողուլ զաթոն եւ զնալ ի տուն իւր, եւ մոլոփուրդն արդիլն եւ ոչ ետուն թողլ :

Գարձաւ եւ թագաւորն ի Թեսալոնիկոյ, եւ ալտոեաց զեկեղեցիսն ի հերձու- ծոպաց : Եւ սուեալ զԳրիգորիոս զնաց չեկեղեցին : Եւ ամպ մի անցեալ ի ներքոյ արեգականն եկե ցերեկն զիշեր, եւ սկան խնդալ եւ ուրախանալ հերձուածոպացն զասըն եթէ . Աչ հաճեցաւ Բասուած զարտաքսեկն մեր չեկեղեցւոյն : Եւ յորժամ մտին ի խորանն թագաւորն եւ սատուածարանն՝ զրուեցաւ ամպն եւ ծաղեաց լոյս պայծառ .

15

4 նատուցեն] ձեռնադրեցեն B || 7 անդ] եպիսկոպոս add. B || 15 ուրախանալ] ուրախ լինել B || 16 չեկեղեցւոյն] չեկեղեցեաց B.

attirèrent à leur dessein et à leur volonté Pierre, le patriarche d'Alexandrie, celui qui avait mis Grégoire sur le siège (de Constantinople), lui promettant de grandes richesses.

Celui-ci envoya des métropolitains (*metropolitans*) et des évêques pour déposer Grégoire du siège et y mettre Maxime; * ils s'empressèrent de s'y rendre pour accomplir cette action. Il y eut un grand trouble et du bruit dans la ville entre les partisans et les ennemis, et on expulsa Maxime de l'église. Les Alexandrins le conduisirent dans la maison d'un joueur de flûte et l'y sacrèrent. Ensuite ils se rendirent auprès de l'empereur Théodose à Thessalonique, et le prièrent de donner le siège de Constantinople à Maxime. Entendant cela, (l'empereur) irrité ordonna de les faire sortir de sa présence, et ils revinrent à Alexandrie tristes et confus.

* A fol. 168
v^o a.

Saint Grégoire songea à quitter le siège et à rentrer dans sa maison, mais la population s'y opposa et le maintint.

L'empereur, à son retour de Thessalonique, débarrassa les églises des hérétiques. Il prit avec lui Grégoire et se rendit à l'église. Un nuage qui passait sous le soleil fit du jour la nuit, ce qui remplit de joie et de plaisir toutes les classes des hérétiques, qui dirent : « Il n'a pas plu à Dieu que nous soyons expulsés de l'église. » Lorsque l'empereur et le Théologien pénétrèrent dans le chœur, le nuage se dissipa et une lumière vive jaillit; les héré-

և եղևն ամօթապեղ չհերձուածուրն : և ևստուցին զԳրիգորիոս յաթոսն, Մելիտոս Անտիոքոյ պատրիարքն և չարիւր և չիտուն եպիսկոպոստներն որք ժողովեցան չերկրորդ սխնհոյսն :

5 Յնտոյ եկին և Եգիպտոսի եպիսկոպոստներն և Ազեկասնդրու պատրիարքն զմկա-
 ժակ * լեալ Եթէ առանց մեր կամոց նստուցէք զԳրիգորիոս յաթոսն : և ևս ևս * A fol. 168
 խոսովութիւն ի մէջ չարիւր և չիտուն սխնհոյսին, ոչ եթև, առեին զԳրիգորիոս կամ
 15 անարժան չամարէին, ալ ճեղաղբէին եթև. Բնդէր ոչ անսացէք զպատեան մերոյ :

Ատէ ցնտա Գրիգորիոս. եթև վասն իմ է խոսովութիւնդ, ևս ոչ եմ լաւ քան
 20 զՅովնան, ընկեցէք զիս ի ճովղ և զաղարեացէ ճրրիկղ ի ձէնջ : և չրամարեաց կամա-
 ի թագաւորէն և չամենայն ժողովոցն և ողջունեալ զնտա ել ի քաղաքէն և զնայ ի
 15 Կապոպովկիա չերկիր իւր, և զաղարեաց ի զեօղ մի որ կոչի Արիանոսն : և ժողովն
 ձեռնաղբեցին յաթոս Կոստանպլինուպօլիս զՆերատալիոս զՃարտնոպցին :

և չարժամ սուրբն Բասիլիոս չանցերձեալ էր բարի մաչուամբ ննջել ի Գրիգորիոս
 20 զնայ Գրիգորիոս աստուածարտնն առ նա ի Կեսարիա և զրեաց ի թագումն նորա
 15 ներբողական ձառս, և զարձաւ անղբէն չԱրիանոսն :

Այս կրաննելի աստուածարան վարպապետս Գրիգորիոս զերկոստոսան ամն զոր

1 նստուցին զԳրիգորիոս յաթոսն om. B.

tiques furent couverts de honte. Mélèce (*Melitos*), patriarche d'Antioche, et les cent cinquante évêques convoqués pour le deuxième concile installèrent Grégoire sur le siège.

Les évêques d'Égypte et le patriarche d'Alexandrie arrivèrent ensuite mécontents * de ce que Grégoire avait été installé sur le siège sans leur
 * A fol. 168
 v. b.
 consentement. Il y eut un désaccord parmi les cent cinquante (membres) du synode, non pas qu'ils haïssent Grégoire ou qu'ils le jugeassent indigne, mais ils l'incriminaient en disant : « Pourquoi n'avez-vous pas attendu notre arrivée? »

Grégoire leur dit : « S'il y a une contestation à cause de moi, je ne suis pas meilleur que Jonas, *jetez-moi à la mer, et la tempête s'éloignera de vous*¹. » Et il donna volontairement sa démission à l'empereur et au concile entier, les salua, quitta la ville et se rendit dans son pays en Cappadoce; il habita un village nommé Arianzos (*Arianzon*). Le concile sacra Nectaire de Tarse au siège de Constantinople.

Lorsque saint Basile fut sur le point de reposer dans le Christ d'une bonne mort, Grégoire le théologien se rendit auprès de lui à Césarée, et y écrivit pour ses funérailles une oraison funèbre; il retourna ensuite à Arianzos.

Ce bienheureux docteur théologien Grégoire, durant les douze années

1. Jon. i. 12.

արար ի Բիւզանդիա՝ մարբեաց զբարբն չամենայն հերձուածուրացն եւ ի ծոցբութենէ
 Արիսի եւ Ապոլլինարի եւ Նատատիսի : Նատոց յափու եպիսկոպոսութեանն Անձիան-
 ձու՝ զԵւզալիսս, եւ ինքն յՄիլանդոն զպարեակայ : Եւ ասուածահասնոց վարուք
 * A fol. 169
 1° a. կայեալ խաղաղութեամբ հանգեալ ի Յունուարի ԻԶ : Եւ փոխեցաւ * չամանկեական
 եւ չամախանան չորախաղութեանն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր :

5

Արացի ժԹ եւ Յունուարի ԻԶ : Վարբ երանելոցն Քսենոփոնի եւ զուգակցին իւրոց
 Մարիամու եւ երկու որդւոցն Արկաղեայ եւ Յովհաննու :

Երանելին Քսենոփոն էր ի Կոստանդինուպօլսէ մեծատուն իշխան, բարեպաշտ,
 ողորմած եւ երկրպագ յԱստուծոց . նոյնպէս եւ ամուսինն իւր Մարիամ : Ունէին եւ
 երկու որդիս զԱրկաղէսս եւ զՅովհաննէս, եւ ուսուցանէին զնոսա ընկել իբրև 10
 զինքնանս : Աւարեցին զնոսա ի Բիւրիսոն քաղաքն չուսանել զվարութիւն զրոց :

Եւ ծինչդես նաւէին՝ եղև ծրրիկ մեծ ի ծովուն, եւ զիրկս արկեալ ծիմեանց ողբաչին
 ուժովն, եւ աղաչէին զԱստուած : Հերձաւ նաւն եւ ամենեքեան ընկզմեցան ի ծովն,
 լալցց ոչ կորեան՝ լուսն հարեալ իւրաքանչիւր որ ի տախտակս նաւին . եւ զամենեսեան

4 հանգեալ Արաց ժԺ եւ add. B || 5 ի Քրիստոս . . . մեր om. B || 7 Արկաղեայ Արկա-
 գիտի B || 8 ի Կոստանդինուպօլսէ ի Կոստանդիպօլիս B || 13 զԱստուած իրկիլ ի
 փորձութենէն add. B.

qu'il passa à Byzance, avait purgé la ville de tous les hérétiques et de l'erreur
 d'Arius, d'Apollinaire, de Novat¹ (*Navatiosi*). Il fit monter sur le siège
 épiscopal de Nazianze Eulalius, et se retira à Arianzos. Il y vécut d'une vie
 * A fol. 169
 1° a. agréable à Dieu et reposa en paix le 25 Janvier. Il trépassa * dans la joie
 immortelle et sans fin, dans le Christ Jésus, Notre-Seigneur.

19 ARATZ, 26 Janvier.

Vie du bienheureux Xénophon, de sa femme Marie (*Mariamou*) et de leurs deux fils
 Arcadius et Jean.

Le bienheureux Xénophon était de Constantinople, prince riche, pieux,
 charitable et craignant Dieu; de même était sa femme Marie. Ils avaient deux
 fils, Arcadius et Jean, auxquels ils apprenaient à être comme eux. Ils les en-
 voyèrent à la ville de Beyrouth (*Biuriton*) pour y apprendre les lettres.

Tandis qu'ils naviguaient, une forte tempête se leva sur la mer. Ils se
 jetèrent dans les bras l'un de l'autre, poussèrent des hauts cris et prièrent
 Dieu. Le navire se brisa et tous tombèrent à la mer, mais ils ne périrent pas,

1. Grégoire a effectivement écrit contre Novat et ses partisans, cf. par ex. *P. G.*,
 XXXVI, col. 356 sq. Noter que le rédacteur arménien suit fidèlement la vocalisation
 grecque Ναυάτος.

որք էին ի նաւ անոր ապրեցոյց Աստուած : Յովհաննէս եւ ի Մարիլիաս, եւ Արկապիտս՝
 ի Տետափիւրցեա : Իսկ Յովհաննէս գտեալ վանս մտեալ զազարեաց անդ լեալ կրօ-
 նաւոր, եւ ազաէր զԱստուած զի ճանուցէ նմա զԱրկապէոս զեղբայր իւր : Եւ երեւեցաւ
 յերազի զի վրկեցաւ ի ծովէն եւ եղև կրօնաւոր :

5 Իսկ Արկապէոս ելեալ ի ցամօք զնայ յԵրուսաղէմ, եւ երկրպագեաց սորր * A fol. 169
 տեղեացն : Հանդիպեցաւ սուրբ Տերունոյ միում կրօնաւորի, եւ նա յաւաջարոյն ասաց r^o b.
 Արկապիտսի եթէ. Եղբայր քո եւ ծառայքն որք էին ի նաւին կենդանի են, եւ են կրօ-
 նաւորք : Եւ զնայ Արկապիտս զկնի նորս եւ եղև կրօնաւոր :

10 Իսկ երանելին Քսենոփոն ոչինչ զիտէր զորդոցն. եւ առարեաց թղթով ճտաց մի
 ի Բիւրլտոն զի տեսցէ զնոսա թէ հրպէս կան. եւ չորժամ զնայ ոչ եղիտ : Հանդիպեցաւ
 միումն ի ճառագակցաց իւրոց՝ որ էր ի նաւին ընդ տեսան որդւոցն, եւ էր կրօնաւոր
 լեալ եւ տեղեկանայր թէ. Մէր իցեն տեսրքն մեր : Եւ նա ասէ եթէ. Ի ծովուն
 ընկզմեցան եւ ես միայն ապրեցայ, եւ կրօնաւոր լինել եւ զազարել ի տեղւոջս քան
 զառնալ առ տէր մեր եւ լինել չար հրեշտակ լաւ համարեցայ :

15 Եւ զարձաւ ծառայն եւ պատմեաց տերանց իւրոց զկորուստ զառնաց իւրեանց :
 Եւ նոցա լուեալ ըստ Յորայ զոհութեամբ ասացին. Տէր ետ՝ եւ Տէր առ, որպէս

5 երկրպագեաց] երկիր եպագ B || 7 էին] ընդ բեղ add. B || 14 համարեցայ] վարկայ B.

car chacun se cramponna aux débris du navire et tous ceux qui se trouvaient dans le navire furent sauvés par Dieu. Jean atterrit à Malplita ¹ et Arcadius à Tétrapurgia (*Tetaphiurgea*). Jean trouva un couvent où il se réfugia et se fit religieux; il pria Dieu de le renseigner sur son frère Arcadius. Et il lui fut révélé en songe qu'il avait été sauvé de la mer et était devenu religieux.

Quant à Arcadius, après avoir touché le rivage, il se rendit à Jérusalem et vénéra les lieux saints. Il y rencontra un saint vieillard religieux, et celui-ci * A fol. 169
 prédit à Arcadius : « Ton frère et les domestiques qui se trouvaient dans le r^o b.
 navire sont sauvés et se sont faits religieux. » Arcadius le suivit et se fit religieux.

Quant au bienheureux Xénophon, il ne savait rien de ses fils; il envoya un domestique chargé d'une lettre à Beyroth pour les voir et avoir de leurs nouvelles. Lorsque celui-ci arriva, il ne les trouva point. Il rencontra un de ses compagnons de service qui s'était trouvé sur le navire avec les fils de son maître et qui s'était fait religieux. Il lui demanda : « Où sont nos maîtres? » Il lui répondit : « Ils se sont noyés dans la mer, et je suis le seul survivant; je me suis fait religieux et j'ai préféré habiter en cet endroit, plutôt que de retourner chez notre maître et d'être un mauvais ange. »

Le domestique revint et raconta à ses maîtres la perte de leurs enfants. Lorsqu'ils l'entendirent, ils dirent comme Job en rendant grâces : « *Le Sei-*

1. Μεγλεφεθάν et Τετραपुरγία dans Métaphraste. P. G., CXIV, col. 1024.

Տեսան հաճոյ թուեցաւ՝ նոյնպէս եւ եղև : Եւ կայեալ չափօն երկրբեանն տեսանէին
 զմի տեսիլ . զՅովհաննէս ակամակապ սակի պատկաւ, եւ զԱրկաղէոս աստղալից
 սրաչճառ պատկաւ : Եւ սաէ Քաննոփոն զՄարիամ . Մի արածիր, զի սրկեակքն մեր
 սաւ Աստուած կենդանի են :

Եւ վաճառեցին գտունս իւրեանց, եւ զամենայն ինչսն բաշխեցին աղքատաց, եւ
 * A fol. 169
 v° a. գնացին չերուսապէճ : Եւ հանգլապեցան ծառալի միւսձ որ էր զկնի * սրբաց իւրեանց
 ի ծովուն, եւ էր կրօնաւոր : Հարցանէին թէ . Արալէս որդիրն մեր մեռան : Եւ
 պատմեաց նոցա որպէս եղևն : Եւ թողեալ զնա գնացին ի Յորդանան :

Եւ զէպ եղև նոցա հանդիպել սուրբ ձերունոցն որ զԱրկաղէոսն ընկալաւ զի
 երկեսք ի սուրբ Գողգոթիս : Ասէ ձերունին . Ավ աէր Քաննոփոն եւ տիկին Մարիամ, 10
 մի արածիր բանիկ զորդիս ձեր եւ զճառաչոն որ ի ծովուն էին՝ փրկեաց Աստուած ի
 մահուանէ եւ ծառային Աստուծոյ : Նստարւնք սա իս եւ ցուցանէ Աստուած զորդիսն
 ձեր : Եւ մինչդեռ խօսէին՝ անդանէր Յովհաննէս եւ կայեալ զնա ձերոցն նստոց եւ
 ոչ ինչ ասաց : Եւ ի նմին ժամու եկն Արկաղէոս, եւ ամենեւին զմիմեանս ոչ ճանեան :

Եւ սաէ ձերունին զՅովհաննէս . Պատմեն մեզ վասն քո զամենայն եղևալսն սա 15
 քեզ : Եւ նա սկսաւ ասել զանուանս հօրն եւ ձօրն, եւ թէ որպէս սաւաքեցան ի Բիւրի-
 տան եւ ընկզմեցան ի ծովն :

1 տեսանէին] տեսին B || 16 հօրն եւ ձօրն] զհօրն եւ զձօրն B.

gneur a donné et le Seigneur a repris, il nous est arrivé ce qu'il a plu au Seigneur. »
 Ils se mirent à prier tous les deux et ils eurent la même vision : Jean avec une
 couronne d'or enrichie de pierres précieuses et Arcadius avec une couronne
 étincelante remplie d'étoiles. Xénophon dit à Marie : « Ne t'allige pas, car nos
 enfants sont vivants en Dieu. »

Ils vendirent leur maison et tous leurs biens, distribuèrent le montant aux
 * A fol. 169
 v° a. pauvres et se rendirent à Jérusalem. Ils y rencontrèrent un des domestiques
 qui avait été avec * leurs fils sur mer et qui était devenu religieux. Ils lui
 demandèrent : « Comment sont morts nos enfants ? » Il leur raconta le fait.
 L'ayant quitté, ils se rendirent au Jourdain.

Il leur arriva de rencontrer le saint vieillard qui avait reçu chez lui
 Arcadius, tandis qu'il se rendait au saint Golgotha. Le vieillard leur dit :
 « O seigneur Xénophon et dame Marie, ne vous alligez point, car vos fils et
 les domestiques qui se trouvaient en mer, ont été sauvés de la mort par Dieu
 et ils servent Dieu. Restez chez moi et Dieu vous montrera vos fils. » Pendant
 qu'ils causaient ensemble, Jean vint à passer; le vieillard l'arrêta, le fit
 asseoir et ne dit rien. Au même instant vint Arcadius, et ils ne se recon-
 nurent aucunement les uns les autres.

Le vieillard dit à Jean : « Raconte-nous tout ce qui est arrivé. » Il se mit
 à dire le nom de son père et de sa mère, comment ils furent envoyés à Beyrouth
 et firent naufrage en mer.

Եւ չարացեալ Արկաղիսս ստէ . Սա է եղբայրն իմ Յովհաննէս : Եւ զիրկս արկեալ լացին : Եւ ստէ Տերուհին . Ահա որդիք ձեր, առեւք եւ ուրախ լիւրուք : Եւ սա ժամացն արար զհայրն եւ զմայրն կրօնաւորս . զՄարիամ կարգեաց ի կամանց վանս, եւ զՔոն-նովոն ի լեռան առ անապատաւորս : Եւ ինքն ստեալ զեղբարան զերկոսին զնաց չանապատ, եւ բարի ձգնութեամբ հանգեան ի Քրիստոս : Եւ կատարի սոն սոցա Յունուարի ԻԶ :

* Յայժմ աւուր կատարեցան երեք եղբարքն երկուորեակք ի ձիւսժ ժամու,
 ի ձիւսժ արգանգէ ճեւայք, Ապենիպոս, Երասիպոս, Մկաւապոս :
 Եղնայէս կատարեցաւ սրով եւ հանին իւրեանց նէսնկալ
 վանս անուանն Քրիստոսի :

* A fol. 169
 v° b.

Զեղբարքս զաչտօսիկ հանին իւրեանց նէսնկալ զարձոյց ի բրիտաննէտթին . Եւ սա ժամացն զկուսն կորժանեցին եւ զգոհս նոցա շանց կերակուր ընկեցին եւ համարձակութեամբ բարոյեցին զՔրիստոս : Եւկ առարք իւրեանց կուսալաշար էին, Պալմատոս եւ Երմոդինէս եւ Սոլրատոս իմացեալ զայն՝ կախեցին զնոսս զվաչտէ եւ քերեցին զմարմինս նոցա, եւ սպա ընկեցին ի հօւր եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս :

5 սոցա] Արացի ԺԹ եւ add. B || 7 կատարեցան] հրով add. B || 11 Զեղբարքս զաչտօսիկ] երեք եղբարքս աչտօսիկ էին ձիւսժամ ժամուայք հեթանոս տերանց, եւ ինքեանք եւս կուսալաշար էին, բայց B || 13 կուսալաշար էին om. B || 14 քերեցին] քերջօք add. B.

Arcadius se leva et dit : « C'est mon frère Jean. » Ils se jetèrent dans les bras et pleurèrent. Le vieillard dit : « Voici vos fils, regardez-les et réjouissez-vous. » Et aussitôt il fit religieux le père et la mère, fit entrer Marie dans un couvent de femmes et Xénophon chez les anachorètes de la montagne. Il prit les deux frères avec lui et s'en alla au désert. Ils reposèrent dans le Christ après un bon ascétisme. Leur fête a lieu le 26 Janvier.

* En ce jour furent martyrisés, à la même heure, les trois frères jumeaux, nés des mêmes entrailles, Spensippus, Élasippus, Mélasiippus. De même fut martyrisée par le glaive leur tante Néonilla pour le nom du Christ.

* A fol. 169
 v° b.

Ces frères ayant été convertis au christianisme par leur tante Néonilla, ils renversèrent aussitôt les idoles, jetèrent en pâture aux chiens les offrandes qui leur étaient destinées et prêchèrent avec hardiesse le Christ. Leurs maîtres Palmatus, Hermogène et Quadratus (*Kodratos*), qui étaient des idolâtres, l'ayant appris, les firent suspendre à un arbre, firent déchirer leurs chairs, et ensuite les firent jeter dans les flammes. C'est ainsi qu'ils moururent pour le Christ.

և ԿՆԵՆԻԿԱՅ սրով հատին զգլուխն : և ԿԻՆ ծի ալլ որոյ անուն էր Յունիլա, և զպիր ծի Տուրփան, վասն զի հաստացին ի Քրիստոս՝ հատին զգլուխս նոցա :

* B
p. 52 b.

[B՝ Ի սմին աւուր չիշատակ ահաւոր շարժին որ եղև վասն սպառնալեաց ի ծար-
կասիրութիւնէն Աստուծոյ՝ ի ժամանակս Թէոդոսու Փոքու, որդոյ Արկադիոսի,
Յունուարի ԻՉ, չաւսր կիրակէի, չերբորդ ժամու, չորում և անկան պարիսպք քաղաքին 5
կնպաստութեան, և բազում սպարանք կորձանեցան . և եկաց շարժն մինչև չերաստեղն
զամիսս երեք . որպէս զի թագաւորն և ամենայն քաղաքն մեծ արտասուօք ազազա-
կէին ի բորբ սրտէ զՏէր սիրմեայն սակրով, ինչպէս Տէր և ծի կորուսանք, զո-
ղացուցեր զերկիր վասն մեկաց մերոց, օրհնել զբեղ բարերար և ծարկասէր Տէր :]

Արացի Ե և Յունուարի ԵԷ : Վերսպարձումն պատուական ծարմնոցն 10
սեռան Յովհաննու հայրապետին Ասիերերանի :

Յորժամ արտրեկցին զՅովհաննէս, և տանէին զնա անխնայարար և անողորմ
աշխատութեամբ ընդ զժուարին ձանապարհ, չաւսրս ձմերակին սառնամանեաց ի

1 Յունիլա] Յիւնիլա B || 2 Տուրփան] ընդ նոսս նահատակեցին *add.* B.

On trancha la tête à Néonilla, en même temps qu'on trancha la tête à une autre femme nommée Younilla (*Younila*), et à un notaire nommé Tourbon (*Tourvan*), parce qu'ils avaient cru au Christ.

* B
p. 52 b.

[B՝ En ce jour, commémoration du terrible tremblement de terre qui fut un avertissement de la providence divine, au temps de Théodose le Jeune, fils d'Arcadius, le 26 Janvier, un jour de dimanche, à la troisième heure. Les fortifications de la ville impériale s'écroulèrent et de nombreux palais furent détruits. Le tremblement dura jusqu'au lever stellaire ¹, pendant trois mois, au point que l'empereur et toute la ville implorèrent avec larmes et de tout cœur, disant : « Seigneur, aie pitié! épargne-(nous), Seigneur! ne (nous) perds pas! Tu as fait trembler la terre à cause de nos péchés, bénédiction à toi, Seigneur bienfaisant, philanthrope. »]

20 ARATZ, 27 Janvier.

Retour du précieux corps du seigneur Jean Chrysostome, le patriarche.

Lorsqu'on eut exilé Jean et tandis qu'on le conduisait sans ménagement et avec une fatigue impitoyable par des routes difficiles, dans la saison des

1. Le mot *կասուկ* ne se trouve pas dans le *Thesaurus* de Venise, 1836 : le sens précis de l'expression nous échappe; *Syn. Cp.* col. 425, n'a pas d'expression correspondante.

Կովխոն Հայոց, * հասին ի Կոմանիս գետն, եմուս յեկեղեցին չարում էին նշխարը * A fol. 170
սրբոյ վրայն Բասիլիսկոսի, ագոթնայ եւ քոհայցա պատուծոյ : 1° a.

Եւ երեւեցաւ յանուրջս սուրբ վրայն Սսկերերանին եւ սսէ. Զօրացիր կարայր իմ
Յովհաննէս, վաղին ի ճիասին լինլցիմք առաջի Քրիստոսի : Երեւեցաւ եւ սպասա-
5 ւորին սրբոյ նշխարացն եւ սսէ. Պատրաստեա՛ս ակզի մեծ ձգնաւորից Յովհաննու՝ զի
պաղոց է սա իս :

Եւ չարուցեալ Յովհաննէս պեցաւ սպիտակ պատմուծան բահանայութեան, եւ
մատոց պանարիւն պատարայն Քրիստոսի, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական մարմնոց
եւ չարեմէ Որբուցն Ատուծոյ, եւ ասաց ցածրական բանս իւր. Փառք ընդ, Տէր,
10 յազազս ամենայնի : Եւ ողջունեալ զամենեսեան նստաւ յեկեղեցւոյն յաթոս, եւ աւան-
դեաց զհոգին իւր սա Ատուծո՛ւ ի ձեռս հրեշտակաց : Եւ թաղեցին մերձ ի տապանն
Բասիլիսկոսի :

Եւ զչարախօսան Սսկերերանին չարաչար մահուամբ սատակեաց Ատուծո՛ւ : Սմանց
նկիեցան բերանքն եւ որդնալից լեալ լեզուացն իօրեան : Եւ ոմանց ի խելաց թափեալը
15 եւ ալլ ընդ ալլս խօսելով՝ մեռան : Ալլք ի պէս պէս անբժշկելի ախոսս եւ չանշարժելի
ցաւս անկեալ սատակեցան ի սպսոս :

Իսկ Թէոփիլոս Ազեկանցորու պատրիարչն բազում աւուրս չոքեալի լեալ՝ հպին
ոչ ելանէր, եւ սպալակէր չարաչար վշտօք եւ սսէր. * Տեսանեմ զտէրն իմ Յովհաննէս * A fol. 170
1° b.

gelées d'hiver, à la ville de Cucuse d'Arménie, * on s'arrêta au village de * A fol. 170
Comana (*Komanis*). (Jean) entra dans l'église où se trouvaient les restes du 1° a.
saint martyr Basiliscus, pria et rendit grâces à Dieu.

Le saint martyr apparut dans un songe à Chrysostome et lui dit : « Prends courage, mon frère Jean, nous serons demain ensemble en présence du Christ. » Il apparut également au desservant des saintes reliques et lui dit : « Prépare une place au grand ascète Jean, car il doit venir auprès de moi. »

Jean se leva, revêtit des ornements sacerdotaux blancs, offrit le sacrifice non sanglant du Christ et communia aux précieux corps et sang du Fils de Dieu; il dit ses paroles habituelles : « Gloire à toi, Seigneur, pour toutes choses. » Il donna le salut à tous, s'assit sur le siège dans l'église et rendit son âme à Dieu entre les mains des anges. On l'inhuma près de la tombe de Basiliscus.

Dieu fit mourir d'une mort cruelle tous les calomnieux de Chrysostome. A certains la bouche se putréfia et ils perdirent la langue remplie de vers. D'autres furent privés de raison et moururent, proférant des paroles incohérentes. D'autres disparurent pour toujours dans des infirmités incurables et des douleurs qui les condamnaient à l'immobilité.

Quant à Théophile, le patriarche d'Alexandrie, après être resté plusieurs jours à l'agonie, comme son âme ne le quittait point, il criait en proie à de cruelles douleurs, et disait : « * J'aperçois mon seigneur Jean, qui empêche * A fol. 170
1° b.

զի արգելա զրգիս իմ չերաներոյ, եւ չտայ թոյլ երթալ առ Աստուած, քանզի բազում համարձակութիւնս ունի առ Քրիստոս : Եւ այնպէս խոստովանելով զոր մեղառ առ Յովհաննէս աւանդեաց զհոյզին :

Եւ զերեսուն եւ զերիս ամս Եւզրբախ թագուհւոյն տապանն երբեր, որ զՍակերբանն արտօրեաց : Եւ առաքեաց որգի իւր Փոքր Թէոդոս թագաւորն ի Կոմանիա զի 5
բերցեն զմարմին սուրբ հաչրատեալին, որ եւ ըստ հոգոյ զաւակ էր, քանզի ի մկրտութենէն կնրահայր էր նորս : Եւ երթեալ հնարս ոչ գտին հանել ի տապանէն, քանզի եւ սուրբն ոչ կամեցաւ : Ապա զրեաց Թէոդոս հրովարտակս ձեւածը իւրով արտասուօք եւ բազում ուղբանօք, եւ պատուիրեաց զի կարդասցեն ի վերայ զերեզմանին որպէս առ կենդանի : Եւ չորժամ տարան եւ ընթերցան՝ աւժամայն թոյլ ևս սուրբն եւ բացաւ 10
տապանն, եւ գտին զՍակերբանն ամբողջ, զի մաղ մի ի զվտոյ նորս ոչ էր պակասեալ, եւ ոչ մարմինն թաղաւմալ, եւ ոչ երեսքն սպապունեալ, այլ որպէս կենդանի ի քուն գտին : Եւ եզին ի փառսեաց տապանի, եւ պաշտամամբ եւ մոմեղլնօք եւ խնկօք տարան Կոստանդինուպօլիս չաչնկոյս ծովուն :

Եւ առաքեաց թագաւորն երկոստասան նաւս ի պատիւ սուրբ հաչրատեալին . եւ զնաւն 15
չորսմ էր տապանն ապառ ծովն մինչեւ չաչլի աչրոյն, որով թշնամութիւն եղև Եւզրբեաց ընդ Յովհաննու եւ անտի գնաց * ի նաւահանգիստն Մաբխոս, չնկեղեցի սուրբ առաքելոյն Թումաչի : Եւ զնաց թագաւորն ընդդէմ ամենայն իշխանօքն եւ քաղաքա-

* A fol. 170
v° a.

la sortie de mon âme, et ne me permet point d'aller auprès de Dieu, car il a une grande liberté auprès du Christ. » C'est en avouant ainsi le tort qu'il avait commis envers Jean qu'il rendit l'âme.

Pendant trente-trois ans le tombeau de l'impératrice Eudoxie, qui avait exilé Chrysostome, remua. Son fils, l'empereur Théodose le Jeune, envoya à Comana pour rapporter le corps du saint patriarche, car il était son fils spirituel, (Chrysostome) ayant été son parrain au baptême. Étant allés, (ses envoyés) ne trouvèrent pas le moyen de le retirer de la tombe, parce que le saint ne voulait pas. Alors Théodose écrivit de sa propre main un édit, avec larmes et beaucoup de supplications, ordonnant de le lire sur le tombeau comme s'il était adressé à un vivant. Lorsque (l'édit) fut apporté et lu, aussitôt le saint donna son consentement, le tombeau s'ouvrit et on retrouva Chrysostome intact, car pas un cheveu de sa tête n'était tombé, ni son corps fané, ni son visage altéré, ou le trouva comme un vivant endormi. On le mit dans un cercueil de bois, et on le transporta avec offices, cierges et encens à Constantinople, au delà de la mer.

L'empereur envoya douze navires en honneur du saint patriarche. Or le navire dans lequel se trouvait le cercueil fut porté par la mer jusqu'à la vigne de la veuve, qui fut la cause de la brouille entre Eudoxie et Jean. De là

* A fol. 170
v° a.

(le navire) se dirigea au port de Sophie (*Sophias*), à l'église du saint apôtre Thomas. L'empereur se rendit au-devant avec tous ses princes et les habitants

ցեօրն, մոմեղինօր եւ խնկօր : Եւ տեսեալ զմարմինն Յովհաննու ամբողջ որպէս ի բուն՝ զահի հարեալ վառս ետուն Աստուծոյ : Բարձին անախ զասպանն եւ տարան չկեղեցի սրբուհւոյն Երինեայ, յորում էր պատրիարքարանն Սոկերերանին, եւ նստուցին չաթուսն իւր ի վերայ աստիճանաց բեմին :

5 Եւ եղև մեծ սքանչելիք չուսր չաչնմիկ, զի մարմինն առանց հողոյ կանգնեցաւ ի վերայ պատուանդանի աթուոյն եւ աջոյն իւրով տեառնապրեաց զժողովուրդն, եւ ասէ մեծաւ բարբառով. Խաղաղութիւնն ամենեցուն : Եւ ժողովուրդն ասացին. Եւ ընդ հողոյն բում : Եւ ինքն առանց ուրուք ձեռն տարց նստաւ չաթուսն : Եւ սպա միարանեցան ամենայն եպիսկոպոստներն եւ ժողովուրդն որ հերձան ի միմեանց վասն 10 անիրաւ անկման եւ արարանայ Սոկերերանին :

Եւ անախ տեսալ տարան չկեղեցի սրբոց առաքելոցն յորում էր տապանն Եւդոսեայ թագուհւոյն, եւ նոյնժամայն զպարեաց չերերմանէն : Եւ հանուցին զկենդանի մարմինն սուրբ հաջրապետին Յովհաննու Սոկերերանին ի ներքսպոցն խորանի ի ճախակողմն բեմին :

15 Եւ սպա թագաւորն եւ սուրբն Պրոկրոս պատրիարկն, որ եւ աշակերտ էր Սոկերերանին, եւ այլ եպիսկոպոստներ եւ ձգնաւոր կրօնաւորք, * մխարան ազաչեցին * A fol. 170 v° b. զԱստուծ զի երեւցուցէ նոցա թէ յորում վառս եւ ի հանդիսս իցէ աշխարհապատում եւ ախեղերալոյս վարդապետն այն :

Եւ երեւցաւ Պրոկրոսի եւ միւս այլ եւս ձգնաւորի միում որում անուն էր Մարկոս,

de la ville, avec cierges et encens. Lorsqu'ils virent le corps de Jean intact, comme endormi, ils en furent effrayés et glorifièrent Dieu. On transporta le cercueil de là à l'église de sainte Irène, où se trouvait le patriarcat de Chrysostome, et on le fit asseoir sur son trône, en haut des marches de l'estrade ¹.

Ce jour-là eut lieu un grand miracle. car le corps sans âme se dressa sur le marchepied du trône, de sa main droite fit le signe de la croix sur l'assistance et dit à haute voix : « Paix à tous. » L'assistance répondit : « Et avec ton esprit. » Et de lui-même, sans l'aide de personne, il se rassit sur son trône. Alors tous les évêques et la population, qui s'étaient divisés à cause de l'injuste déposition et de l'exil de Chrysostome, se réconcilièrent.

De là on le transporta à l'église des saints apôtres où se trouvait le tombeau de l'impératrice Eudoxie, qui cessa aussitôt de trembler. On déposa le corps vivant du saint patriarche Jean Chrysostome à l'intérieur de la chapelle, à gauche du chœur.

Ensuite l'empereur et le saint patriarche Proclus, qui était disciple de Chrysostome, et les autres évêques et les religieux ascètes * prièrent ensemble * A fol. 170 v° b. Dieu pour qu'il leur révélât dans quelle gloire et quel repos se trouvait ce docteur dont toute la terre parlait et qui avait illuminé l'univers.

Proclus, et un autre ascète dont le nom était Marc, eurent une vision :

1. Bemim = βῆμα, ici l'estrade sur laquelle se trouve le trône.

և տեսին լուսաւոր տաճար մեծ եւ զարմանալի, չորում էին ամենայն հաչրապետը փաւօր նստեալը չափուս հանգստեան, եւ Եպիփան Կիպրոսի արքեպիսկոպոսն : Իսկ զՅովհաննէս զոր փափաբէին՝ ոչ տեսին, եւ չոյժ տրամեցան : Եւ աչբ մի լուսաւոր հարցանէր երէ : Զճով խնդրէր : Եւ նորա ասն. Զատէրն մեր զՅովհաննէս : Ատէ լուսաւոր աչբ. զՄկրտիչն խնդրէր երէ զաւետարանիչն : Ատէ Եպիփան. զՅովհաննէս կամին տեսանէլ զԿոստանդինուպոլսոյ պատրիարզն : Ատէ աչբն : ԶՅովհաննէս խնդրէր զապաշխարութեանն, զնա ոչ որ կարող է ի մարդկանէ տեսանէլ քանդի ընդ սերովբէս եւ ընդ բերովբէս սուաջի աթուռն կոչ հանապաղ :

Նոյնպէս եւ ի Կոմանիս՝ չորժամ հանգեաւ Սոկերերանն՝ ետես եպիսկոպոսն զնոյն տեսիլս : Եւ աչբ օմանք ձցնաւորք եւ երկիւզածք՝ տեսին զՍոկերերանն ընդ Մկրտչին եւ ընդ աւետարանչին երանաւոր եպիսկոպոս :

Հանդուցին զբառուական մարմին նորա յեկեղեցոջ սրբոյ սուաբերցոյն՝ Արացի Ի եւ Յունուարի ԻԷ :

* B
p. 13 b.

[B * Վերադարձումն պատուական մարմնոյ սուրբ հաչրապետին մերոյ տեսան Յովհաննու Սոկերերանի :

Յորժամ զսուրբն Յովհաննէս տանէին չաքտոր՝ անխնայաբար եւ անողորմ աշխատութեամբ, ընդ զժուարին ճանապարհս տանէին յաւուրս ձմերային սառնամանեայ ի Կոկիսան Հաչոց. եւ խոյն սքանչելիք երեւեալ յԱստուծոյ ի քաղաքին, հուր երեւեալ

ils virent un grand temple lumineux et magnifique, dans lequel se trouvaient tous les patriarches assis dans la gloire sur des trônes spacieux, et l'archevêque de Chypre Épiphané. Mais ils n'aperçurent point Jean, qu'ils cherchaient, et en furent très attristés. Un homme lumineux vint leur demander : « Qui cherchez-vous ? » Ils répondirent : « Notre seigneur Jean. » L'homme lumineux leur dit : « C'est le Baptiste que vous cherchez ou l'Évangéliste ? » Épiphané dit : « Ils veulent voir Jean le patriarche de Constantinople. » L'homme dit : « Vous demandez Jean (docteur) de la pénitence; personne d'entre les hommes ne peut le voir, car il est journellement devant le trône avec les séraphins et les chérubins. »

A Comana, aussi, lorsque mourut Chrysostome, l'évêque avait eu la même vision. D'autres ascètes et des personnes pieuses virent Chrysostome, le bienheureux évêque, en compagnie du Baptiste et de (Jean) l'Évangéliste.

On déposa son précieux corps dans l'église des saints apôtres le 20 Aratz, le 27 Janvier.

B
p. 13 b.

[B* Retour du précieux corps de notre saint patriarche, le seigneur Jean Chrysostome.

Pendant qu'on conduisait saint Jean en exil, sans ménagement et avec une fatigue impitoyable par des routes difficiles, dans la saison des gelées d'hiver, à Ccuse d'Arménie, il se produisit des prodiges de Dieu en la ville (de Constantinople); des flammes apparurent au-dessus du trône où le

ի վերայ ամուսն չորում նստէր երանելին եւ վարդապետէր զբանն կենաց . եւ հարն
ցորացեալ խորանաձեւ ի վերայ երթեւեկացն՝ եւ գտուն փնկկիտտաի ալրեաց, բայց
մարդոց եւ ոչինչ մեղաւ :

5 Այլ եւ կարկուտ եղեալ ի Բաղարին սաստիկ յոյժ սրբ. եւ ասլու ըմբռնեալը
ամենեքեան՝ եւս առաւել թաղութիւն վրէժխնդութիւն անկման առն Աստուծոյ համա-
րեալ, որ եւ չերկեղէն վախճանէր յետ երկոյ աւուրց : Եւ Քաղկեդոնի չեպխոսոսան
որ նախատէր գերանելին Յովհանն ի ժողովոյն Թէոփիլեանց, չարամահ եղև . այս նշանը
եղևն յանկմանն Յովհաննու :

10 Եւ իբրև տարան գերանելին ի Կոկիսոն Հաջոց բողոք, նա լուսաւոր վարդապե-
տութեամբն ազրիւրաբար բոլորէր զձառս աստուածահաշտա եւ հաւարէր ի գիրս, եւ
զբարձուս աշակերտէր : Զոր լուեալ չարակամացն նորա չարակնեցին եւ տան փոխել
զնա չՆրարիան . ուր առաւել յարկեաց զվտակս հոսմանն՝ արբուցանելով գլ՝ մանալի
հոյիս աստուածասիրաց անձանց . եւ համբաւն դարձեալ հուշակեր յատելն նորա .
15 վասն որոց կամեցան զնա յանրակ կզգի տանել եւ ոչ ժամանեցին ըստ մարգարէութեան
սրբոյն Եպիփանու եթէ ոչ ժամանեցես չերրորդ արստրանս քո :

Եւ պատահին ի գեղ ծի Կոմանիս անուն օթեվանել հլուանդացաւ, եւ մտեալ
չեկեղեցին յորում էին նշխարք սուրբ վկային Բասիլիսկոսի աթթեաց եւ զսհայաւ

* B
p. 53 a.

bienheureux s'asseyait pour enseigner la parole de vie; ces flammes se répau-
dirent en forme de voûte au-dessus des passants, et mirent le feu à la maison
du sénat (σύνκλητος), mais ne fit du mal à personne.

* Ensuite une grêle très violente s'abattit sur la ville, et tous étaient
saisis de frayeur, en particulier l'impératrice, qui crut que c'était une
vengeance de la chute de l'homme de Dieu, et mourut de frayeur trois jours
plus tard. L'indigne évêque de Chalcédoine, qui avait insulté le bienheureux
Jean au concile ¹ de Théophile, mourut d'une mort atroce. Ces signes prodi-
gieux eurent lieu à la chute de Jean.

* B
p. 53 a.

Lorsqu'on eut conduit le bienheureux à la ville de Cucuse (Kokison) d'Ar-
ménie, il y prononça des homélies divines d'une doctrine lumineuse, qui
jaillissaient comme d'une source abondante; il en forma des livres; il forma
beaucoup de disciples. Ce qu'ayant appris, ses ennemis le jalosèrent et le
firent transférer à Pityonte (Arabion), où il multiplia les ruisseaux d'éloquence,
abreuvant les âmes spirituelles des amis de Dieu, et sa renommée parvint de
nouveau à ses adversaires; c'est pourquoi ils résolurent de le faire transférer
dans une île déserte, mais ils n'y arrivèrent point, conformément à la prophétie
de saint Épiphaue : « Tu ne parviendras point à ton troisième exil. »

Ils arrivèrent à un village nommé Comana pour y passer la nuit. (Chry-
sostome) tomba malade; il entra dans l'église où se trouvaient les restes du

1. Il s'agit du conciliabule du Chêne.

զ Աստուծոյ . եւ երեւեալ նմա սուրբ վիպն յանուրջս, ասէ . 'Ով երանելից Յովհանն
բապտիստը վարդապետութեամբ քս զապրս որպէս յարդկան լուսաւորեցեր, եւ ամբարեցեր
բիւլ զանձս յերկինս որ կան եւ մնան, արդ եկ եւ հանդիր ընդ մեզ : Եւ ասէ զընկեր
խր Լուկիանոս ճարտիւրոս եւ բահանայ . Պատրաստեան սեղի տեսուն Յովհաննու զի
ի վաղինս զայ սու մեզ :

Եւ չարուցեալ Յովհաննէս զգեցաւ սպիտակ պատմուճանս բահանայութեան եւ
կօշիկս եւ մաստց զանարիւն պատարագն Քրիստոսի, եւ հազարընկաւ ի պատուական
եւ սուրբ ճարմնոց եւ չարենէ Սրբոցն Աստուծոյ, եւ ասաց՝ զսովորական բանս իւր .
Փառք բիւլ Աստուած յաղագս ամենայնի : Եւ ողջունեալ զամենեւեան՝ նստաւ
յեկեղեցոջն չափու, եւ աւանդեաց զհողին իւր սու Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց . եւ
խաղեցին զնա սու սրբոցն :

Եւ փոխանորդեն զափու նորա չալմէ չալ մինչեւ յերանելին Պրակլ :

Եւ աուրեաց Փոքր Թէոդոս ինպատուին ի Կոմանիս զի բերցեն զճարմինս սուրբ
հալքապետին, որ ըստ հոգւոյ զաւակ էր Յովհաննու . բանցի ի մկրտութենէն կնքահայր
էր նորա : Եւ զնաղին ի տապան սրբոցն եւ զտին զՍսկերբերանն ամբողջ, զի եւ մալ մի
ի զլիսոց նորա ոչ էր պակասեալ, եւ ոչ ճարմինն ինքաճանեալ, եւ ոչ երեսքն ալպագու-
նեալ, ալ որպէս կենդանի ի բուն զտին : Եղին ի վաչտեաց տապանի, եւ պաշտա-
մամբ ք եւ մամեղինօք սարան ի Կոստանդինուպօլիս չայնկոյս ճովուն :

saint martyr Basiliseus, pria et rendit grâces à Dieu. Le saint martyr lui apparut dans un rêve et lui dit : « Oh bienheureux Jean, tu as illuminé par ta doctrine lumineuse les nations des fils des hommes et tu t'es amassé au ciel des trésors qui t'y attendent, viens donc et repose-toi avec nous. » Et il dit à son compagnon le martyr et prêtre Lucien : « Prépare une place au seigneur Jean, car demain il vient auprès de nous. »

Jean se leva, revêtit des vêtements sacerdotaux blancs, mit ses chaussures et offrit le sacrifice non sanglant du Christ, communia aux précieux corps et sang du Fils de Dieu et répéta * ses paroles habituelles : « Gloire à toi, Dieu, pour toutes choses. » Il donna le salut à tous, s'assit sur le trône de l'église et rendit son âme à Dieu entre les mains des anges. On l'inhuma près des saints.

Divers (patriarches) lui succédèrent sur le trône (de Constantinople) jusqu'au bienheureux Proclus.

L'empereur Théodose le Jeune envoya à Comana pour en rapporter le corps du saint patriarche ; il était fils spirituel de Jean, car celui-ci avait été son parrain au baptême. (Les envoyés) se rendirent donc au tombeau du saint et trouvèrent Chrysostome intact, car pas un cheveu de sa tête ne manquait, son corps n'était pas flétri, son visage n'était pas altéré, ils le trouvèrent comme un vivant dans le sommeil. Ils le mirent dans un cercueil de bois et le transférèrent avec offices et cierges à Constantinople au delà de la mer.

* B
p. 53 b.

* B
p. 53 b.

5 Եւ առաքեաց թագաւորն երկրաստան նաւս ի պատիւ սուրբ Հաչրապետին : Եւ
 եկին ի նաւահանդիսան Ստիրաս՝ ի սրբոցն Քաթմաչի առաքելոց եկեղեցին. եւ զնայ
 թագաւորն ընդ առաջ ամենայն իշխանօրն եւ քաղաքացեօրն մոմեղինօք եւ խնկովք.
 եւ տեսեալ զմարմինն Յովհաննու ամբողջ եւ որդէս ի ըսն, գահի հարեալք վաստ
 10 ետուն Աստուծոյ : Բարձին անտի զմարմինն եւ տարան չեկեղեցի սրբոցն Եսինեաց,
 չորում Սակերերանին պատրիարքարանն էր, եւ նստուցին չաթոս ի վերայ աստիճանաց
 բեմին : Եւ ապա ծիարանեցան ամենայն եպիսկոպոստանքն եւ ժողովուրդքն՝ որք
 հերձեալ էին ի միմեանց վասն անիրաւ անկմանն եւ արսորանաց Սակերերանին :

10 Եւ անտի առեալ տարան չեկեղեցի սուրբ առաքելոցն, չորում էր տապանն Եւ-
 զորսիա թագաւորն. եւ հանուցին զկենդանի մարմինն սուրբ Հաչրապետին ի ներքս
 ի խորանի անց ի ձախակողմն բեմին. եւ սկսան կատարել զխորհրդածութիւն սուրբ
 պատարազին, * ուր եկն մեծամեծ սքանչելիք, եւ լինին անպակաս մինչև ցատօր ի
 վառս ամենասուրբ Երրորդութեան. որում վազկէ վատք եւ իշխանութիւն եւ պատիւ,
 աչծմ եւ միշտ եւ չախտեանս :

15 Յայտմ աւուր վկայութիւն Անանիոց քահանային եւ Պետրոսի բանդապանի եւ Եօթն
 աչոց զինուորաց, որք չարչարեցան ի Փիւնիկէ ի ժամանակս Գիտկեաթիանոսի եւ
 Մարթիմոսի դատաւորին. եւ ամենեքեան ի ծով ընկեցան, եւ աչնպէս կատարեցան ի
 Քրիստոս :]

* B
p. 54 a.

L'empereur envoya douze navires au-devant en honneur du saint patriarche
 Ils arrivèrent au port de Sophie, à l'église du saint apôtre Thomas. L'empereur
 se rendit au-devant avec tous les princes et les habitants avec cierges et
 encens. Lorsqu'ils virent le corps de Jean intact et comme endormi, ils en
 furent effrayés et glorifièrent Dieu. On enleva le corps de là et on le transporta à
 l'église de sainte Irène, où se trouvait le patriarcat de Chrysostome; on le fit
 asseoir sur le trône, en haut des marches de l'estrade. Alors tous les évêques
 et la population, qui s'étaient divisés à cause de l'injuste déposition et de
 l'exil de Chrysostome, se réconcilièrent.

De là on le transporta à l'église des saints apôtres où se trouvait le tombeau
 de l'impératrice Eudoxie. On déposa le corps vivant du saint patriarche à l'in-
 térieur de la chapelle, à gauche du chœur. On commença la célébration du
 mystère du saint sacrifice, * où eurent lieu de grands miracles. Il s'en opéra
 sans cesse jusqu'aujourd'hui pour la gloire de la très sainte Trinité, à laquelle
 appartient la gloire, la puissance et l'honneur maintenant et toujours et dans
 les siècles.

* B
p. 54 a.

En ce jour, martyr du prêtre Ananie, du géolier Pierre et de sept autres
 soldats qui furent torturés en Phénicie, aux jours de Dioclétien et du juge
 Maxime, puis furent tous jetés à la mer et moururent ainsi dans le Christ.]

* A fol. 171
r° a.

Աբայի եւ եւ Յանուարի եւ : Վարբ եփրեմի խորին Ասորոյ վարդապետին :

Սուրբն Եփրեմ սքանչելի արգիւնաբան եւ տիեզերաբոցս վարդապետն, ազգա-
ասորի էր, չԼճիթ ըրարբէ : Եւ հայրն քուրմ էր կուց : Եւ յաւուր միում զոհս մատու-
ցանէր կուցն վասն Եփրեմի, եւ զեւն խօսեցաւ ի կուց անտի եւ ասէ. Զաղաչանս որ
վասն Եփրեմի որվուց քո է՝ ես ոչ ընդունիմ, զի նա հարածիչ մեր լինելոց է. այլ թէ 5
կամիս հաճել զմեզ կրթի հարածեան զնա ի տանէ քուամէ : Եւ հայրն նորա եհան զնա
ի տանէ իւրմէ : Եւ նա ուրախ եղև յոյժ, եւ զնայ ի Մծբին քաղաք առ մեծն Յակոբ
եպիսկոպոս քաղաքին : Եւ նա ուրախութեամբ ընկալեալ զնա՝ մկրտեաց եւ արար
կրօնաւոր : Եւ կեսայ սքանչելի վարուք, սրբութեամբ, պահօք եւ աղօթիւք. եւ նախան-
ձէին ընդ նա ժառանգաւորք եկեղեցւոցն :

5

10

Եւ մի ոմն ի սարկաւագոյն Եփրեմ անուն շնացաւ ընդ զուստր մեծատան միում
եւ յրացոյց զնա, եւ եղ բանս ի բերան աղջկանն զրարտեալ զսուրբն Եփրեմ : Եւ
յորժամ զխօսայ հայր աղջկանն խոշտանգէր զզուստրն թէ. Սվ յրացոյց զքեզ : Եւ նա
ասէ ըստ խրատուն թէ. Եփրեմ ձգնաւորն : Եւ եկեալ հայրն սրտամեաց եպիսկոպոսին
Յակոբայ. եւ նորա կոչեալ հարցանէր. եւ սուրբն * Եփրեմ անկաւ յոսս նորա լալով 15

* A fol. 171
r° b.

15

1 Վարբ... վարդապետին] Վարբ սուրբ եւ մեծ ձգնաւոր հօրն մերոյ եւ հոգեկից վարդապետին
Եփրեմի խորին Ասորոյ B || 2 Սուրբ... վարդապետն] Սուրբն եւ սքանչելին Եփրեմ B || 3-6 Եւ
յաւուր... եղև յոյժ] Եւ տեսեալ զանտի պաշտամունս կուսպաշարից՝ լարեցաւ ի բրխատո-
նեացս եւ թողեալ զտուն հօր իւրոյ B || 11-p. 107, l. 9 Եւ մի ոմն... ետուն Աստուծոյ om. B.

* 21 ARATZ, 28 Janvier.

* A fol. 171
r° a.

Vie d'Éphrem le sublime docteur syrien.

Saint Éphrem l'admirable, l'éloquent docteur qui illumina l'univers, était syrien de nation, de la ville d'Amid. Son père était prêtre des idoles. Un jour qu'il offrait des sacrifices aux idoles pour Éphrem, le démon parla par la bouche des idoles et dit : « Les prières que tu fais pour ton fils Éphrem, je ne les accepte pas, car il doit devenir notre persécuter. Mais si tu veux nous être agréable, va et expulse-le de chez toi. » Son père le chassa de sa maison. Il (Éphrem) en fut très content, se rendit à la ville de Nisibe auprès du grand Jacques, l'évêque de la ville, qui l'accueillit avec joie, le baptisa et le fit moine. Il mena une vie admirable de sainteté, de jeûnes et de prières; et les clercs de l'église l'enviaient.

Un des diacres, nommé Éphrem, eut des relations avec la fille d'un homme riche et la rendit enceinte, il plaça des paroles dans la bouche de la jeune fille pour qu'elle accusât saint Éphrem. Lorsque le père de la jeune fille fut informé, il battit sa fille en disant : « Qui t'a rendue enceinte. » Elle lui dit, selon ce qui lui avait été conseillé : « L'ascète Éphrem. » Le père alla le raconter à l'évêque Jacques, qui, ayant mandé (Éphrem), l'interrogea. Saint Éphrem * tomba à ses pieds en pleurant et dit : « J'ai péché, rends-moi digne de la

* A fol. 171
r° b.

և ասէ . Մեկոյ, արժանացո՞ղ զիս սպաշխարութեան : Եւ լրբեւ ճնաւ աղջիկն զմանուկն, երբ չաչր աղջկանն զմանուկն եւ ես ցերանկլն և իրեմ եւ ասէ . Աս զորվիլ քո զոր չարեօք սերմանեցեր : Եւ սուեալ սրբոյն արբուցանէր նմա կաթն խաշանց :

5 Եւ յաւուր միում ժողովուրդ բազում էր յեկեղեցւոջն, ել նա յամբիոն եկեղեցւոյն եւ բարձրացուցեալ զմանուկն, ասաց բարձր ձայնիւ գաղպն . Յանուն Տեսան մերո՞՞ Յիսուսի Քրիստոսի ասո՞ թէ ո՞վ է չաչր քո : Ասէ մանուկն . Եփրեմ է չաչրն իմ, ոչ սր բարձեալ ունի զիս՝ այլ սարկաւապաւեան և իրեմ : Եւ լուեալ գաչս փառս ետուն Աստուծոյ :

10 Եւ զնաց սուրբն յՌուհայ, եւ անկ բնակէր եւ սրբէր զժողովուրդն յամենայն Տերձուածոց, եւ էր ի լերինն . եւ միայնակեաց մի տեսանէր ի տեսլան զի բարունակ մի լուսաւ ի բերան նորա եւ երբ պտուղ յոջժ, եւ ի նմանէ ուտէին թուշոնք, եւ նա սուաւել եւս պողաբերէր :

Եւ սկսաւ գրել մեկնութիւնս չին եւ նոր Կտակարանացն, եւ ձառս զգլջման եւ

11 էր] բնակէր B — լերինն] տառնձնական կենօք մեծ ձգնութեամբ *add.* B — մի] ոմն առաքինի B || 12 բերան] լեզուի B || 14 Եւ սկսաւ գրել... Յունուարի ԻԷ] Եւ այս ի նշանակ առատապարգեւ զիստութեան նորա սրով կերակրեաց զՏոգլիս ճարգկան : Տեսանէ եւ այլ ոմն յանապատաւոր կրօնաւորացն յանուրջս՝ այր մի ահաւոր եւ ունէր ի ձեռին իւրում աււար քարտէս եւ ասէր . Ով է կարող առնուլ զտուճարս եւ պահել : Եւ եղև ձայն առ նա եւ ասէ . Աչ սք բայց միայն ծառայն իմ Եփրեմ : Եւ առժամայն էարկ գտուճարն ի բերանն Եփրեմի, եւ նա եկեր . եւ բզկեաց ի բերանոց նորա իբրև զգետ շնորհք շոգւոյն սրբոյ : Տեսանէ ի տեսլան զսուրբն Բասիլիոս իբրև սին լուսոց, եւ իջեալ ի լեռնէն զնաց ի Կեսարիա, եւ ձեռնադրեցաւ ի նմանէ սարկաւազ : Եւ վարձաւ ի լեռն եւ սկսաւ գրել զգիրս զգլջման եւ սպաշխարութեան եւ զկարգ կրօնաւորութեան B.

pénitence. » Lorsque la jeune fille mit au monde l'enfant, le père de la jeune fille apporta l'enfant et le remit au bienheureux Éphrem et lui dit : « Prends ton fils que tu as engendré par ta mauvaise action. » Le saint le prit et lui donna à boire du lait de brebis.

Un jour qu'il y avait une nombreuse assistance à l'église, il monta sur l'ambon (*ambion*), et, élevant l'enfant, il lui dit à haute voix : « Au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, dis qui est ton père? » L'enfant répondit : « Mon père est Éphrem, non pas celui qui me tient élevé, mais l'archidiaacre Éphrem. » Entendant cela, tous glorifièrent Dieu.

Le saint se rendit à Édesse, y habita et y purgea la population de toutes les hérésies. Il vivait à la montagne. Un anachorète vit en vision qu'une branche avait poussé de sa bouche et portait beaucoup de fruits, les oiseaux venaient en manger, et elle portait toujours plus de fruits.

Il se mit à écrire les commentaires de l'ancien et du nouveau Testament,

սագաշխարհմեան, եւ ի տօնս տէրունականս եւ վիպից Աստուծոյ, եւ շարականս բարոճս, եւ գիրս կցարդաց եւ ագոթից :

Գնաց յեգիպտոս եւ շրջեցաւ ընդ միտջնակեացս եւ բարօժ կարգս ուզկեաց նա : եւ ի ծովուն գազան ծի սաստիկ որ կամէր կորուսանել զնա՛ն սպան ագոթիւք, եւ պաք ի վերայ երեսաց ջրոջն իրբւս զլուսը մի :

5

* A fol. 171
V^o a.

Մանկացաւ տեսանել եւ գտարբն Բասիլիոս զարքեպիսկոպոսն Կեսարիոյ. եւ տեսանէր ի տեսեան սին ծի հրեղէն, եւ գրւմն հասանէր մինչեւ յերկինս : Ասէին նձա. Այսպէս է Բասիլիոս մե՛ծն : եւ առեալ թարգման գնաց ի Կեսարիա. եւ ի տօնի Աստուածաշնչանութեանն գնաց յեկեղեցին, եւ տեսանէր գտարբն Բասիլիոս զարդարեալ սպիտակ հանկերձիւք, եւ պաշտօնեացքն սպասաւորէին նձա : եւ սասց. Ի զոր 10 աշխատեցայ, զինոր կարէ լինել սա սին հրեղէն որ յայսպիսի փառս եւ ի պատիւ է : եւ սարբն Բասիլիոս չկեաց սա նա զարկաւապպեան իւր երիցս անգամ, եւ ասէ. Հայր եփրեմ, եկ ձօս սա մեզ : եւ նա սասց. Յետ արձակման պատարագիս սղջու- նեալ օրհնեցայց ի քէն : եւ տեսանէր զն չորձամ փարպապետէր ժողովրդեանն Բարսեղ՝ սուրբ Հոպին խօսէր նովաւ : եւ առեալ ուջոջն միմեանց՝ ձեռնպրեաց զեփրեմ 15 սարկաւաց եւ զթարգման նորա բահանաց :

եւ գնաց եփրեմ յՈւռհայ եւ կատարէր մեծամեծ սքանչելիս, եւ սրբէր յամենայն

des homélies de contrition et de pénitence, sur les fêtes du Seigneur et sur les martyrs de Dieu; des hymnes en grand nombre, des recueils d'antiennes et des prières.

Il se rendit en Égypte, visita les anachorètes, et réglementa beaucoup d'ordres. En mer une bête farouche voulait perdre le navire, il la tua par ses prières. La bête monta à la surface de l'eau et forma comme une colline.

* A fol. 171
V^o a.

* Il désira voir saint Basile (*Basilios*), l'archevêque de Césarée, et vit dans une vision une colonne de feu dont la tête arrivait jusqu'au ciel. On lui dit : « Tel est le grand Basile. » Il prit un interprète avec lui et se rendit à Césarée. Il alla à l'église le jour de l'Épiphanie du Seigneur et vit saint Basile revêtu de parements blancs, et des ministres le servaient. Il se dit : « Je me suis donné de la peine pour rien; comment peut-il être une colonne de feu celui qui est dans tant de faste et honneurs? » Saint Basile lui envoya son archidiaque par trois fois pour lui dire : « Père Éphrem, viens près de nous. » Il répondit : « Après la fin de la messe je te saluerai et recevrai ta bénédiction. » (Éphrem) se rendit compte que lorsque Basile (*Barsegh*) parla aux fidèles, le Saint-Esprit parla par sa bouche. Lorsqu'ils se furent salués, (Basile) ordonna Éphrem diaque et son interprète prêtre.

Éphrem retourna à Édesse et y accomploit de grands prodiges, il purifia

հերձուածոյ զեկեղեցիս : Եւ հիւանդացեալ ասաց ոչ թապել զինրն չեկեղեցւոջն, այլ ընդ ալքատս քաղաքին, զի ամենայն որ, ասէ, նմանաւ խրով խնրայ :

Եւ վախճանեցաւ սուրբ վարդապետն եկեղեցւոյ, սրանչեղին Եփրեմ, Յունուարի ԻԲ :

Գրեաց եւ վասն նեւինն ճառս, եւ վասն զպատեանն Քրիստոսի, եւ ասպին * զա- ^{Λ fol. 171}
 5 տատանին, եւ հատուցման ըստ գործոց մարդկան, եւ վասն ուղղափառ հաւատոյ : ^{v° b.}

Կամեցաւ երանելին տեսանել զքաղաքն Սուհայ, եւ ալաչեալ զԱտուած զի պատահեցի ի քաղաքին մարդոյ որ խօսի ի գրոց եւ օգտեցի հոգւով : Եւ չարուցեալ էջ ի լեառնէն եւ զնայ : Եւ չորժամ եմուտ ընդ գուռն քաղաքին՝ հանդիպեցաւ կնոջ միոյ պոռնկի, արտնեցաւ եւ ասէ. 'Ով Տէր, անտես արարեր զինկրուածս իմ, զի պատահեցայ ես մարդոյ՝ որ ոչ կարացէ օգնել ինձ : Եւ պշուցեալք հայէին ընդ միմեանս : Ասէ Եփրեմ զիկնն. 'Ով աղջիկ, ընդէր նաչիս ընդ իս : Պատասխանի ես պոռնիկ կինն եւ ասէ. Ես բարիօք առնեմ զի նաչիմ ի բեղ, զի կին եմ եւ յառնէ ստեղծայ, բեղ՝ չէ արժան չիս հայել, բայց չերկիր չորմէ ստեղծար : Եւ գոչս լուեալ ¹⁰
 Եփրեմ զարձացաւ եւ վառաւորեաց զԱտուած ստելով եթէ. Ի տգէտս եւ ի պոռնիկ ¹⁵
 կնոջէ բանս լուայ եւ օգտեցայ, այժմ ճանեաց Տէր զի ոչ արարեր զինկրուածս իմ անտես :

6 երանելին] Եփրեմ *add.* B.

les églises de toutes les hérésies. Lorsqu'il tomba malade, il demanda à ne pas être enterré dans l'église mais avec les pauvres de la ville, car, disait-il, chacun se réjouit de son semblable.

Le saint docteur de l'église, le merveilleux Éphrem, mourut le 28 Janvier.

Il avait écrit aussi des homélies sur l'antéchrist, la venue du Christ, le * jugement terrible, la récompense des hommes selon leurs œuvres, et sur la ^{Λ fol. 171}
 foi orthodoxe. ^{v° b.}

Le bienheureux, ayant voulu voir la ville d'Édesse, avait prié Dieu de lui faire faire la rencontre dans la ville de quelqu'un sachant lui parler des écritures, pour qu'il pût en profiter spirituellement. Il se leva, descendit de la montagne et se mit en route. Lorsqu'il pénétra par la porte de la ville, il rencontra une prostituée, s'en attrista et dit : « O Seigneur, tu as dédaigné ma prière, car j'ai rencontré quelqu'un qui ne pourra m'être utile. » Ils se regardèrent étonnés. Éphrem dit à la femme : « O fille, pourquoi me regardes-tu ? » La prostituée lui répondit : « Je fais bien de te regarder, car je suis une femme et j'ai été créée de l'homme ; mais toi, tu ne dois pas me regarder, moi, mais la terre d'où tu as été créé. » En entendant cela, Éphrem fut saisi d'étonnement et glorifia Dieu en disant : « De cette femme ignorante et prostituée j'ai entendu des paroles utiles et je reconnais maintenant, Seigneur, que tu n'as pas dédaigné ma prière. »

Եւ ճտեալ ի քաղաքն իջափանեցաւ ի տուն մի, եւ էր մերձ ի տունն զբացի կին
 մի ալլ պոռնիկ, եւ խոնարհեալ ի պատուհանէն ասէ. Օրհնեան հաչր : Եւ խոնար-
 հեալ եփրեմ ի պատուհանէն ետես գլինն եւ ասէ. Աստուած օրհնեսցէ զքեզ : Ասէ
 կինն. Զինչ պիտոյ են քեզ զի յուրարկեցից քեզ կերակուր : Ասէ եփրեմ. Երիս բարինս
 * A fol. 172 5
 1° a. եւ . . . . զի * փակեցից պատուհան : Ասէ կինն. Որպէս զի նախ ես խօսեցայ ընդ
 քեզ՝ մեղապիր լինիս ինձ : Ես ճտածեալ եմ ընդ քեզ ննջել, եւ զու պատարկ բանիւ
 խափանել կամիս : Ասէ եփրեմ. Եթէ կամիս ընդ իս ննջել ուր ասացից քեզ եկեաջիւր
 եւ ննջեսցես ընդ իս : Եւ ասէ կինն. Ասո՛ւ ինձ զտեղին եւ ես եկից : Եւ ասէ եփրեմ.
 Ի մէջ քաղաքի՛ ի փոփոցին : Ասէ կինն. Ի մարդկանէ ոչ ամաչեմք : Ասէ եփրեմ.
 Եթէ ի մարդկանէ ամաչեմք, ճրչափ մանաւանդ ՚Աստուծոյ ամաչել եւ երկնչել պարտ է, 10
 որ զիտոյն է զպատեհաց մարդկան, եւ հատուցանէ ըստ խրաբանչիւր պործոց : Եւ
 զպս լուեալ պոռնիկ կինն զղջացաւ ի պործս իւր եւ իջեալ անկաւ շտտ եփրեմի եւ
 լայով ապաչէր. Կեցո՛ զիս ծառայ Քրիստոսի, եւ առաջնորդեան ինձ ի ձանապարհ
 փրկութեան : Եւ երանելին եփրեմ սկառ բազում վարդապետութեամբ ուսուցանել
 կնոջն զբանս փրկութեան, եւ եմոյճ զնա ի կանանց վանս, եւ մեծաւ սպաշխարու- 15
 թեամբ ապատեցաւ կինն ի մեղաց խրոց :

1-16 Եւ ճտեալ . . . մեղաց լւրոց] Եւ կացեալ ի քաղաքին առուրս ինչ՝ բազում վարդապե-
 տութեամբ զարձուցանէր զմոլորեալսն յապաշխարութիւն փրկութեան B.

Étant entré dans la ville, il logea dans une maison, et il y avait auprès,
 dans une maison voisine, une autre prostituée, qui, se penchant à la fenêtre,
 lui dit : « Bénis-moi, mon père. » Éphrem, se penchant à la fenêtre, aperçut
 la femme et lui dit : « Que Dieu te bénisse. » La femme lui dit : « De quoi as-
 tu besoin pour que je t'envoie à manger? » Éphrem répondit : « Trois pierres
 * A fol. 172 * pour murer la fenêtre. » La femme dit : « Parce que j'ai été la première à te
 1° a. parler, tu trouves de quoi me blâmer. Moi, je songe à coucher avec toi, et toi,
 tu cherches par des propos inutiles à m'en empêcher. » Éphrem lui répondit :
 « Si tu veux coucher avec moi, je te dirai où il faudra venir et tu coucheras
 avec moi. » La femme lui répondit : « Dis-moi l'endroit et j'irai. » Éphrem
 lui répondit : « Au milieu de la ville, dans la rue. » La femme lui dit :
 « N'aurons-nous pas honte des hommes? » Éphrem répondit : « Si nous avons
 honte des hommes, combien plus devons-nous en avoir de Dieu et le craindre,
 Lui qui connaît tous les secrets des hommes et qui récompense chacun selon
 ses œuvres. » En entendant cela, la prostituée regretta ses actes, descendit
 et se jeta aux pieds d'Éphrem et le pria en pleurant : « Sauve-moi, servi-
 teur du Christ, et guide-moi dans la voie du salut. » Le bienheureux Éphrem
 se mit à enseigner à la femme avec beaucoup de doctrine les paroles du
 salut, la fit entrer dans un couvent de femmes, et la femme trouva la rémis-
 sion de ses péchés après une grande pénitence.

Եւ եփրեմ կեալ ի քաղաքէն զնայ յանապատն : Էր եփրեմ ոչր կրկիւզած Ատուծոց, կրկաչամբիա, հեղ, հանդարտ, խոնարհ, անխարդախ, ճգնատեսակ, զլջական, լուսկայ, որ միայն տեսութիւնն իւր զարձուցանէր զմարդիկ ի զլջումն. միտք իւր ամենեւին ոչ զրուէին, անդադար չալօթս * անհանգիստ տրնութեամբ, անչափ պահօր :

* A fol. 172
r^o b.

5 Եւ կարգեաց կարգս եւ սահմանս վանայ, թէ նրազես պարտ է հօր վանացն եւ կզարացն կալ ի վանն, եւ ալլ բալում յլշատակ եթող չաշխարհի զրով եւ անդիր :

Եւ յառաջագոյն զիտայ զկատարումն կենայ իւրոց, կոչեաց զամենայն եղբարսն եւ ոլջունեալ զնոսս հանգեալ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

10 Յայսմ առւր կատարեցան զանխք եւ հրով, եւ սոլս հատին սրով զլլուխ նոցա, ի Տրապիւոն քաղքի, ա սուրբ վկայքն Վաղերինոս, Կանդլատոս, Ակիւլաս, Եւկլինիոս ի Ախաիայ եւ յԱլլրիկոլաչոսէ րատաւորացն, աւ Դիոկղեսիանոսիւ արքայի :

[B * Յայսմ առւր յլշատակ սուրբ վկայիցն Քրիստոսի որք ի Տրապիկոնսագոց քաղաքին կատարեցան :

* B
p. 55 a.

15 Սորա էին ի ժամանակս Դիոկղեսիանոսի եւ Մարսիմիանոսի թագաւորացն, եւ ի զատաւորութեանն Ախաիայ եւ Ալլրիկոլաչոսի, չորոց սաստիկ հրաման յամենայն արեւելս տարածեալ լինէր պատիժ րատուհասի ի վերայ ածել սրոց միանգամ խոստովանին զանունն Քրիստոսի :

Եւ մատուցեալ ոմանք աւ զատաւորն մատնեցին եթէ են վարդապետք քրիստոնէից

6 չաշխարհի] յերկրի B || 8 Քրիստոս] եւ թաղեցաւ յամենայն անապատաւորացն Յունկարի ԻԲ ի փստոս Ատուծոց մերոց add. B.

Ephrem quitta la ville et se rendit au désert. Ephrem était un homme craignant Dieu, longanime, doux, calme, humble, sincère, ascète, faisant pénitence, silencieux, qui par sa seule vue convertissait les hommes au repentir; il n'avait jamais de distraction, il était toujours en prières * sans

* A fol. 172
r^o b.

prendre de répit, dans un jeûne extrême. Il établit des règles et des constitutions pour les couvents, sur les rapports des prieurs et des frères dans les monastères, et il laissa de nombreux souvenirs sur la terre, écrits et non écrits.

Il connut à l'avance la fin de sa vie; il fit venir tous les frères et, les ayant salués, reposa en paix dans le Christ. En ce jour furent martyrisés par les coups et par le feu, ayant eusuite la tête tranchée, dans la ville de Trébizonde, les saints martyrs Valérien, Candidus, Aquila, Eugène sur l'ordre des juges Lysias et Agricola, sous le règne de l'empereur Dioclétien.

[* En ce jour, commémoration des saints martyrs du Christ qui furent exécutés dans la ville de Trébizonde.

* B
p. 55 a.

Ils vivaient aux jours des empereurs Dioclétien et Maximin, et des juges Lysias et Agricola dont les ordres sévères répandus dans tout l'Orient comandaient de punir tous ceux qui confessaient le nom du Christ.

Quelques gens se présentèrent au juge et lui dénoncèrent que des docteurs

* B
p. 55 b.

Թարւոյեալք ի լերին Տրապիզոնոսոցոց, եւ աւարեալ գատաւորն կարաւ զնոսա. եւ նորա խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած, եւ տարան զնոսա ի բանդ կապանօր : Եւ չեա աւարք կայօցին առաջի, եւ երկար * բնեալ իրբեւ ետես զհաստատուն միտս նոցա ի Քրիստոս, հրամայեալ եւ կապեցին զնոսա զվաչտէ, գոտս նոցա պնդեցին ի կռձեղս, եւ բերեալ եղեն կողք նոցա, եւ ի հուր բնկեցան. եւ չեաց ընկալան զզխա- 5 տունն սրոյ վասն անուանն Քրիստոսի :]

Արայի ԻԲ եւ Յունուարի ԻԹ : Վկայութիւն սուրբ Նէստիւտոսի որ թարգմանի նորատունկ :

* A fol. 172
v° a.

Յամա ամբարիշտ թագաւորին Պիոկեաթանոսի, ի բողոքին Նիկիոց Բիւթանոսոց, էին ամուսինք Թէոզորոս եւ Փարբենդիա բրիտանեացք. եւ էր նոցա զաւակ նէստի- 10 տոս, որ եղև ի սպառնալենէ զգատտ : Եւ չարժամ եղև ինն ամայ՝ ուսաւ զիր եւ խօսք լմաստութեան տուան նմա չԱստուծոյ եւ ժողովէր մանկուես սրբս ի հեթանոսաց, կերակրէր զնոսա եւ ուսուցանէր զհաւատս բրիտանեականս : Եւ զնաչր նորօր հանդերձ չարեւելից կոչս զուռն բողոքին, կանպէր խաչս եւ կաչր նորօր * չարթն, եւ բախէր 15 ձեւօրն զգարիսպն եւ երանէր կաթն ջրախսան ըմպէին եւ ուրախ ընէին եւ ողջունեալ զնոսա չուարկէր :

* B
p. 55 b.

chrétiens se trouvaient cachés dans la montagne de Trébizonde. Le juge envoya des gens qui les arrêtèrent. Ils confessèrent le Christ Dieu, et on les emmena en prison chargés de fers. Quelques jours après, on les fit comparaître; (le juge), après les avoir interrogés * longuement, voyant la fermeté de leur esprit dans le Christ, ordonna de les attacher à un poteau, et leurs pieds à un tronc; on leur laboura les côtes, puis on les jeta dans les flammes, enfin ils eurent la tête tranchée par l'épée pour le nom du Christ.]

22 ARATZ, 29 Janvier.

Martyre de saint Néophyte, nom qui se traduit « nouvelle plante ».

* A fol. 172
v° a.

Aux jours de l'empereur impie Dioclétien, dans la ville de Nicée de Bithynie, vivaient les époux chrétiens Théodore et Florentia; et ils avaient un fils, Néophyte, qui fut sage dès son enfance. Lorsqu'il eut neuf ans, il apprit à lire; des paroles de sagesse lui furent accordées par Dieu. Il rassemblait des enfants païens orphelins, les nourrissait, et leur enseignait la foi chrétienne; puis, se rendant avec eux à la porte orientale de la ville, il y plantait une croix et se mettait en prières * avec eux, puis frappait de ses mains les murs de la ville, qui rendaient du lait mélangé à de l'eau qu'ils buvaient, et après qu'ils s'étaient réjouis, il les sahuait et les renvoyait chez eux.

Եւ Տրեշտակ Տեառն ի տեպեան պատմեաց Փրորենտիաց ձոր իւրաց զոր ինչ տունէր
 'Նէոփիտոս : Եւ ի ճիւղմ աւար ի թախչս եկն աղանի մի, եւ նստաւ ի վերայ ձաշձացի
 'Նէոփիտոսի : Ասէ Փրորենտիոս . Զ՞ ինչպիսի : Եւ տարածեալ զթևան տսէ աղանին
 ձարգկացին բարբոսով . Առաքեցայ չերկնից զի անարատ սրահեցից զանկողինս 'Նէո-
 5 վիտոսի : Եւ չափէ տեպեանն աղանոցն կինն որպէս մեռեալ անկաւ . եւ երթեալ
 'Նէոփիտոս աղթիւր կանգնեաց զնա : Եւ չեա աւարց ինչ եկեալ աղանին տսէ
 ց'Նէոփիտոս . Եկ զկնի իմ . եւ առեալ եհան զնա չկրծափոս լեռան եւ թուռցեալ
 աղանին եմուտ չար մի, եմուտ եւ 'Նէոփիտոս զկնի, եւ ետես ստիւծ մի ահաւոր
 չարին, եւ սսէ . Ել աստի : Եւ ստիւծոցն խոնարհեցուցեալ զզլուխն իւր եւ լիւր
 10 զիտըն օտիցն, եւ ել խաղաղութեամբ : Եւ Տրեշտակ Տեառն կերակրէր զ'Նէոփիտոս
 չարին : Եւ առաւ նմա զիրս չորում գրեալ էր եւ ընթեանայ . Սուրբ, սուրբ, սուրբ :
 Եւ սսէ Տրեշտակն . Էջ ի քաղաքն եւ տեսցես զճնոգն բո, եւ զինչս բաշխեսցես ապ-
 բասաց, եւ եկ ի տուն բո չերկինս : Եւ զոչս արարեալ երանելին 'Նէոփիտոս զարձաւ
 ի լեռան, եւ էր ամայ հնգեասանից :

15 * Իսկ 'Ենկրոս զատուարն զոճէր կոսցն ի 'Նիկիա քաղաքին : Եւ Տրեշտակ Տեառն * A fol. 172
 չափշտակեաց զ'Նէոփիտոս ի լեռնէն եւ կոչուց ի քաղաքին ի մէջ ժողովրդեանն, եւ
 որպէս ի Տրեշտակ պշուցեալ հայէին ի նա եւ տսէին . Եկ եւ զու պատանի եւ զոճն
 ընդ մեզ : Եւ նորա անգոսնեալ արհամարհեաց զլիական պաշտամունս նոցա : Եւ
 v^o b.

L'ange du Seigneur raconta dans un songe à sa mère Florentia ce que
 faisait Néophyte. Un jour une colombe dans son vol entra et vint se poser sur
 le lit de Néophyte. Florentia lui dit : « Qui cherches-tu ? » La colombe, ouvrant
 ses ailes, répondit en langage humain : « Je suis envoyée du ciel pour con-
 server pur le lit de Néophyte. » La femme, saisie à la vue de la colombe, tomba
 à terre comme morte. S'étant approché, Néophyte la releva par ses prières.
 Quelques jours après, la colombe revint et dit à Néophyte : « Viens avec
 moi. » et elle le conduisit au mont Olympe (*Olympios*), puis prit son vol et
 pénétra dans une grotte; Néophyte la suivit et aperçut un lion terrible dans
 la grotte et lui dit : « Sors d'ici. » Le lion baissa la tête, lécha la poussière
 de ses pieds et sortit paisiblement. L'ange du Seigneur vint nourrir Néophyte
 dans la grotte. Il lui fut donné un livre dans lequel se trouvait écrit : « Saint,
 saint, saint » et il le lut. L'ange lui dit : « Descends à la ville, tu verras tes
 parents, tu distribueras tes biens aux pauvres; puis, reviens à ta maison au
 ciel. » Ainsi fit le bienheureux Néophyte; et il retourna à la montagne; il
 avait alors quinze ans.

* Le juge Dèce faisait immoler des sacrifices aux idoles dans la ville * A fol. 172
 de Nicée. L'ange du Seigneur ravit Néophyte de la montagne et le posa
 dans la ville au milieu de la population, qui le considéra avec stupéfaction
 comme un ange et lui dit : « Viens, jeune homme, et immole avec nous. »
 Il blâma avec dédain leurs cérémonies démoniaques. Alors, fort irrités, les
 v^o b.

բարկացեալ չոյժ կալան վերանկելն եւ տանջեցին արջաուսջլօր, եւ սարս կախեցին վրայսէ, եւ հեղին ի վերայ բացախ խառնեալ աղեւ :

Եւ լուեալ Իիսկիեախանոսի արքային՝ հրամայեաց Դեկոսի գառաւորին արկանել զնա ի հրացեալ թոնիր վերխաւուրս : Եւ չեա երկոյ աւուրց բացին զթոնիրն, եւ ելլ բոցն եւ աչքեաց գաղատարոն : Եւ սուրբն ելլ ամբողջ եւ անարատ : Եւ կապեցին զնա մերկ ի ցից մի, եւ թողին ի նա արջ, եւ ոչ մերձեցաւ ի նա, մանաւանդ երկիր պապաներ : Եւ թողին ի նա առիւծ մի ահաւոր, եւ տեսեալ առիւծուն՝ անկաւ չոտս նորս բծնեալ լլկէր գոտն, եւ որպէս մարդաբար սիրէր : Ծանեաւ զնա Նէոփիտոս եկի : աչն առիւծն է զոր չարէն կհան, օրհնեաց զնա եւ հրամայեաց խաղաղութեամբ երթալ ի լեառն :

Եւ մի ոմն ի գաշձագն կհար վերաբաժամբ ի կուրծս օրբոցն, եւ անկեալ չերկիր հեղաւ արխն նորս չոյժ, եւ աւանդեաց զչոզին իւր առ Աստուած Գոռուարի ԻԻԻ : Էր սուրբն Նէոփիտոս ամաց հեղատանից եւ շարից ամաց : Եւ երթեալ * ճնորաց առին զմարմինն եւ թաղեցին ի չարիս իւրեանց :

Յաչամ աւուր վերադարձումն է պատուական նշխարաց օրբոցն Իգնատիոսի աստուածազկեաց հալատեալին, զոր ի Հաւմայ բերին աշակերտքն իւր չԱնտիօր :

[B* Գերադարձումն պատուական նշխարացն աստուածազկեցին Իգնատիոսի ի Հաւմէ ի մեծն Անտիօր :

Սուրբ եւ աստուածազկեաց հալատեան Անտիօրաց Իգնատիոս, զորմէ ասի եթէ

gens saisirent le bienheureux et le frappèrent avec des nerfs de bœuf, puis le suspendirent à un arbre et versèrent sur lui du vinaigre mélangé de sel.

L'ayant appris, l'empereur Dioclétien ordonna au juge Dèce de le jeter dans un four surchauffé et de l'y laisser pendant trois jours. Trois jours après, ayant ouvert le four, des flammes en jaillirent et brûlèrent les desservants. Le saint en sortit intact et sans brûlure. On l'attacha nu à un poteau et on lança contre lui un ours, qui ne l'approcha point mais se prosterna devant lui. On lança contre lui un lion terrible, mais le lion, en l'apercevant, s'accroupit à ses pieds, lui caressa et lui lécha les pieds et se mit à l'aimer comme s'il fût humain. Néophyte reconnut que ce lion était celui qu'il avait fait sortir de la grotte, il le bénit et lui ordonna de s'en aller tranquillement à la montagne.

Un des bourreaux frappa de sa lance la poitrine du saint, qui tomba à terre en perdant beaucoup de sang. Il rendit son âme à Dieu, le 29 Janvier. Saint Néophyte avait quinze ans et quatre mois. Ses parents * allèrent prendre son corps et l'inhumèrent dans leur maison.

En ce jour, retour des précieux restes de saint Ignace, le patriarche revêtu de Dieu, qui furent transportés de Rome à Antioche par ses disciples.

[* Retour des précieux restes d'Ignace, revêtu de Dieu, de Rome à la grande Antioche.

Le saint patriarche d'Antioche, revêtu de Dieu, Ignace, était l'enfant que

* A fol. 173
r^o a.

* B
p. 55 b.

* A fol. 173
r^o a.

* B
p. 55 b.

մինչ ծանուկն էր ի վերկա լւր ընկալաւ զնա Քրիստոս, զգուեաց եւ օրհնեաց : Սա աշակերտակից եղև Պողիկարպոսի, եւ աշակերտ Յովհաննու աստուածաբան տւետարանչին, եւ աջակէս հետեւող եղև սուարեկոյն սրբոց :

Այլ եւ երկրորդ եպիսկոպոս զոլով Անտիոքաց յնա Ենոզիտի. եւ սուարեւոյնորհ 5 վարդապետութեամբ լուսաւորեաց զբազումս, զարձուցանելով ի ծորբութենէ կոսց յաստուածգիտութիւն ճշմարտութեան :

Եւ յորժամ Տրաչանս թագաւորն անցանէր ընդ Անտիոք ըննեալ զնա փասն հաւատոցն Քրիստոսի, արկ ի բանդ. եւ յետոյ սուարեաց զսուրբն կապանօք ի Հասն կերակուր զսպանոց լինել, եւ նա աղօթելով սա Աստուած կատարեցաւ նահատակու- 10 թեամբ ի զագանացն :

Եւ հաւատացելոցն բարձեալ զսուրբ Եշխարս նորա եւ տարան չԱնտիոք. եւ բնակիչք քաղաքին ընդ սասջ եղեալ մեծաւ ցնծութեամբ՝ ընկարան եւ հանգուցին անդէն զգա- տուական սուրբ Եշխարս նորա, որ եւ ի նմին աւար բաղում եւ մեծամեծ նշանք սրանչեղեաց եղեն ի փառս Աստուծոյ : Եւ հաստատեցին սուրբ հարբն ի նմին աւար տանել * զլիշատակ նորա մինչեւ ցայտօր՝ փառաւորելով զՀայր եւ զՍրբի եւ զսուրբ 15 Հոգին յաւիտեան :

Ի սմին աւար չիշատակ երանելի հօրն մերոյ Վանական վարդապետի :

Սա էր յաշխարհէն Արձախոյ, ի Տաւուշ գաւառէն, աղբաւ հայ : Եւ մինչդեռ ծանուկ էր՝ ծնօղբ նորա ընծայեցին զնա Աստուծոյ : Եւ սնաւ սրբութեամբ ի վանս Գեակայ

* B
p. 56 a.

le Christ, dit-on, accueillit dans ses bras, caressa et bénit. Il fut le condisciple de Polycarpe et le disciple de Jean le théologien, l'évangéliste, et ainsi fut-il le successeur des saints apôtres.

Il fut aussi le deuxième évêque d'Antioche après Évodius. Il illumina par sa doctrine apostolique bien des gens en les détournant de l'erreur des idoles à la vraie science de Dieu.

Lorsque l'empereur Trajan vint à passer par Antioche, il l'interrogea sur la foi au Christ, et le fit jeter en prison : ensuite il envoya le saint chargé de fers à Rome pour être jeté en pâture aux fauves, et c'est en priant qu'il mourut en martyr, dévoré par les fauves.

Les fidèles, ayant recueilli ses saints restes, les transportèrent à Antioche, les habitants de la ville allèrent au-devant avec grande joie, reçurent les saints restes, les déposèrent dans la ville, et le même jour beaucoup de grands prodiges eurent lieu pour la gloire de Dieu. Les saints pères décidèrent de fêter ce jour-là * sa commémoration, qui continue jusqu'à nos jours, en glorifiant le Père, le Fils et le Saint-Esprit éternellement.

* B
p. 56 a.

En ce jour, commémoration de notre bienheureux père, Vanakan Vardapet (le docteur).

Il était des pays d'Artzakh, dans la province de Tavouš, de race arménienne. Lorsqu'il était encore jeune, ses parents l'offrirent à Dieu. Il fut élevé

առ երէց երբոր խրում խրում որոչ անուն էր Պօղոս : Եւ էր ծանուկ ուշիմ՝ ուսումնասէր
և երկիւզած չՆստուծոյ, և ի սրտանեկութեան խրում զկատարելութիւն ձերոյ չանձին
ունէր :

Եւ ձինչ եգեւ բանամեայ ձեռնադրեցաւ բաճանայ, և եմուտ յաշակերտութիւն
մեծիմաստ վարդապետին Մխիթարայ Դօշի, և ուսու ի նմանէ զլիտութիւն աստու- 5
ծային զրոյ և այլ կենցազօգուտ իմաստից : Եւ ապա ընկալաւ զհրաման վարդա-
պետութեան բարոյել զբանն կենաց, որով զորձոց զբազումս ի մեզաց ի զեղջ և
յապաշխարտութիւն, և մխիթարեաց զվհատեալ հոգիս :

Կնաց չԱրուսնա և շինեաց զխորանաշատ վանս սրբատաշ վիճօք և վայելչակերտ
յօրինուածովք, և բնակեցաւ անդ : Եւ համբաւ իմաստութեան նորա և առաքինու- 10
թեան տարածեցաւ ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն. և ժողովեցան առ նա չամենայն
կողմանց աշակերտք բազումք, և ուսանէին ի նմանէ զլիտութիւն աստուածային զրոյ
և զկրթութիւն առաքինի վարուց :

Յաւուրն չաչնութիւլ Եւ Չարաբային արբայ յաշխարհէն Խորասանայ, և աւերեաց
զբազում տեղիս Հաջոց և Արուանից. չորմէ վախուցեալ Վանական վարդապետ 15
վնաց չանաբատ տեղի, և գտեալ վէժ մի մեծ՝ շինեաց ի նմա վանս փորածոյ և բնա-
կեցաւ ի նմա աշակերտօրն հանգերձ * ոչ սակաւ ժամանակս :

Եւ եղև չորժամ չորձակեցան Քաթարք սուաջնորդութեամբ Չարձուղանայ ի կող-
մանս Հաջոց և Արուանից և զերեցին զբնակիչս նոցա ի վերտ իլին, վարեցաւ և երա-

* B
p. 56 b.

en sainteté au couvent de Gétik, auprès de son frère aîné nommé Paul. C'était un enfant intelligent, appliqué aux études et craignant Dieu; il avait dans son jeune âge la perfection d'un vieillard.

A l'âge de vingt ans il fut ordonné prêtre et se fit l'élève du très sage docteur Méklitar Goš; il apprit de lui la science des écritures divines et d'autres connaissances utiles à la vie. Il reçut ensuite les pouvoirs du doctorat pour prêcher la parole de vie, par laquelle il convertit bien des pécheurs à la contrition et à la pénitence et consola les esprits découragés.

Il se rendit en Albanie et construisit le couvent de Koranašat¹ avec des pierres de taille et dans un style élégant, et il y habita. La réputation de sa sagesse et de ses vertus se répandit dans tout le pays. De tous les côtés affluèrent de nombreux élèves pour apprendre de lui la science des écritures divines et la discipline d'une vie de vertus.

A cette époque le sultan Djalal-ad-din, venant du Khorassan, détruisit de nombreuses localités en Arménie et en Albanie. Vanakan Vardapet s'enfuit au désert. Y ayant trouvé un grand rocher creux, il fonda à l'intérieur un couvent, où il habita, avec ses disciples, * de longues années.

* B
p. 56 b.

Or, lorsque les Tartares, sous le commandement de Tcharmaghan, pénétrèrent dans les contrées de l'Arménie et de l'Albanie, et emmenèrent les

1. Mot à mot; aux nombreuses chapelles.

նելին Վանական վարդապետ աշակերտօք իւրովը, եւ բազում վիշտս եւ տառապանս կրեաց ի նոցանէ, եւ ոտրոմութեամբն Աստուծոյ արտօնեալ՝ զարձառ չատջլին վանսն իւր ի Թորանաշատ, եւ անկ բոցեալ զպրոց եւ անձանձիր ուսուցանէր զաշակերտսն :

Գրեաց եւ բազում ինչ լուսուոր վարդապետութեամբ քանզի էր ձննդական մտօր, առատ եւ զօրաւոր բանիւք որ սպրեւարար շնորհս բլիւէր ի շրթնաց իւրոց, եւ լուսուորէր զբազումս :

Եւ էր երանելիս այս մարմնով բարեձեւ եւ հոգւովն արի, ի սրահս խիստ, չարօքն ստեպ, ի ճգնութիւնս հանապաօր, եւ ամենայն մտամբ առաքինութեան կատարեալ, եւ աչպէս իւրով տաքինագործ քաղաքավարութեամբ օրինակ բարեաց լինէր ամենցուն : Որ եւ չեա բազում արդիւնաւոր փաստակոց զոր փաստակեաց կեկեցեոց, եւ առաքինի զործոց՝ հասեալ ի բարեօք ձերութիւն փոխեցաւ առ Վրխատս ի հասակի եօթանասուն ամաց :

Յաչամ աւուր վկայութիւն Պապեայ եւ Մափրի զինուորացն, եւ Վաղերի եպիսկոպոսի աշակերտի Պետրոսի առաքելոց, եւ Մապինիանի վկայի, եւ Սուբերի ճգնաւորի, որք կատարեցան ի Քրիստոս :]

habitants en captivité, le bienheureux Vanakau Vardapet fut aussi emmené avec ses disciples; il subit beaucoup de détresse et de misère de leur part, puis, délivré par la pitié de Dieu, il revint à son ancien couvent de Khoranašat; il y ouvrit une école et y enseigna inlassablement ses élèves.

Il écrivit nombre d'ouvrages d'une doctrine lumineuse, car il avait l'esprit inventif, et la parole facile et puissante; les grâces coulaient de ses lèvres comme d'une source illuminant nombre de gens.

Ce bienheureux était bien formé de corps, avait une âme courageuse, était austère pour les jeûnes, assidu aux prières et s'exerçant journellement à l'ascétisme; il était parfait en toute sorte de vertus. Il fut d'un bon exemple à tous par sa conduite vertueuse. Après de nombreuses œuvres méritoires dont il s'occupa pour l'église et des actions vertueuses, arrivé à une vieillesse avancée, il trépassa au Christ à l'âge de soixante-dix ans.

En ce jour, martyr des soldats Papias (*Papeay*) et Mavrus (*Mavri*); de l'évêque Valérius (*Valeri*), disciple de l'apôtre Pierre; du martyr Savinien (*Sapiniani*) et de l'ascète Savère (? *Souberi*)¹, qui moururent pour le Christ.]

1. Peut-être Sulpice Sévère, disciple de saint Martin; c'est le seul nom approchant à cette date, mais la transcription *Souberi* reste énigmatique. Cette finale est évidemment empruntée à un martyrologe latin, cela ressort du choix des noms et des génitifs en *i*. L'emprunt aura eu lieu en Cilicie, cela n'est pas pour étonner, puisque B contient un grand nombre de notices sur les princes de la Petite Arménie.

Երայի ԹԿ եւ Յանուարի 1 : Վկայաթիւն սրբոյն թէոփիլոսի
 զօրավարին եւ նոր վկային :

Յանս բարեպաշտ արքային Կոստանդիանոսի եւ ծօրն իւրոյ Երինեայ՝ նաւք կլին
 ի Տաճկաց բազում հեծելօր թշնամութեամբ չերկիրն Հուսոմոյ : Եւ էր զօրավար Կիւււր-
 սոսի գաւառին սուրբն թէոփիլոս, ճնեալ եւ սնեալ ի Կոստանդուպօլիս : 5

Եւ առարեաց թագաւորն յօղակաւորութիւն նմա ալլ եւս երթս զօրավարս զօրօր եւ
 հեծելօր, եւ նաւս բազումս որք երթեալ առ թէոփիլոս, սխտեցին եւ երզուան ծի-
 մեանց՝ զի ի ծիտալին ճարտիցեն եւ մեռանիցին :

Եւ յորժամ մերձեցան նաւքն Տաճկաց ի նաւն Հուսոմոյ, եւ պատրաստեցան ի
 պատերազմ, կմուս նախ թէոփիլոս նաւովն իւրով, եւ սկսաւ կոտորել սրով եւ հրով 10
 եւ բարսմբբ զհապարացիսն ի սպառ : Եւ տեսեալ երկի զօրավարացն գրաջութիւնսն
 թէոփիլոսի լցան նախանձու, եւ զերզմունսն ոչ չլեցին թողին զթէոփիլոս միայն ի
 մէջ թշնամեացն, եւ առեալ զնաւն իւրեանց վախճան :

2 վկային ճարտարտուն Ե || 3 արքային Կոստանդիանոսի թագաւորին Կոստանդեպ Ե —
 իւրոյ *om.* Ե || 4 Տաճկաց չագարացոց Ե — Կիււրսոսի Կիւրսոսի Ե || 7 սխտեցին
 սխտեցին Ե || 9 Տաճկաց չագարացոց Ե.

23 ARATZ, 30 Janvier.

Martyre de saint Théophile le jeune, stratège et martyr¹.

Aux jours du pieux empereur Constantin et de sa mère Irène, des navires sarrasins remplis de cavaliers montèrent en ennemis contre le pays des Grecs. Le commandant de la province de Cyridos était alors saint Théophile, né et élevé à Constantinople.

L'empereur lui envoya au secours trois autres stratèges avec des troupes, de la cavalerie et de nombreux navires, qui, s'étant rendus auprès de Théophile, firent le serment et jurèrent mutuellement de combattre ensemble et mourir.

Lorsque les navires sarrasins s'approchèrent des navires grecs et se préparèrent au combat, Théophile s'avança le premier avec son navire et se mit à massacrer les Sarrasins (*Hağaratsik*) par l'épée, par le feu et à coups de pierres. Les trois stratèges, témoins de la vaillance de Théophile, en furent jaloux; ils oublièrent leur serment, laissèrent Théophile seul au milieu des ennemis, retirèrent leurs navires et s'enfuirent.

1. L'arménien porte à tort « stratège et nouveau martyr », le qualificatif « nouveau martyr » étant réservé aux saints morts sous l'islam. Mais précisément, le rédacteur, en voyant apparaître les Sarrasins dans son récit, a oublié la donnée chronologique très ferme du début « Constantin et Irène » et a audacieusement transposé les événements à l'époque islamique, comme le prouvent l'allusion au sacrifice des moutons et la citation du nom même de Mahomet, cf. *infra*.

Եւ հաչեցեալ Հազարացոյն՝ տեսին զգորախարն՝ Թէոփիլոս ծխով նստով, պա- * A fol. 173
տեցան շուրջ եւ կազան զնա եւ զգորականն որ ընդ նմա էին ի նաւին եւ երկատասան
1 րո՞ն. զգորականն առաջը Թէոփիլոսի սպանին, եւ գալսա ընդ սրբոջն զերեւորս տարան ի Տաճ-
կաստան : Եւ բազում ջանիւ եւ խոտոմամբ կամեցան զարձուցանել զնա ի պլիզձ
5 զառանութիւն իւրեանց եւ ոչ կարացին, արկին զնա ի բանդ ամս չորս :

Եւ ապա ի տանի իւրեանց չորժամ զգաղալի զոհան ճատուցանէին, զոր ոչխարա-
զէնն կոչեն, հանին զսուրբն ի բանդէն եւ տարան զկնի իւրեանց, զի եւ նա ընդ նոսս
տանեացէ : Եւ նա յոչձ անարգեաց եւ անգոտեաց զբարշէլի տանն իւրեանց, եւ զբառիկն
նոցա սատանաչական ուրախութիւնս անուանեաց, եւ զբոհն՝ զիսաց կերակուր : Եւ
10 համարձակութեամբ մեծաւ բարբառով աղաղակէր . Քրիստոս Աստուած է արարող
երկնից եւ երկրի, եւ նա պարզ է գտակ զամենայն երկիր եւ նպովեմ զՄահմէտ եւ
որ զնա մարդարէ կամ պատգամարեր Աստուծոյ համարի :

Եւ լցեալ բարկութեամբ մեծաւ՝ զիմեցին ի վերայ նորա Արարացիքն, եւ հատին
զպլուխն երկիցս երանելոյն Թէոփիլոսի Յունուարի 1. : Եւ ի զիշերին չայնմիկ լոյս
15 ծագեաց իբրև զամբարս լուցեալս ի վերայ պատուական մարմնոյ նորա եւ լսէին

1 նստով] նստաւ B || 3 սրբոյն] նմա B — զերեւոր om. B — ի Տաճկաստան] յերկիր
իւրեանց B || 4 կամեցան... ամս չորս] ստիպէին զնա չորացութիւն, եւ տեսեալ զհատու-
տութիւն նորա ի հաւատս Քրիստոսի՝ արկին զնա ի բանդ, որ եկաց ամս չորս B || 6 չորժամ
զգաղալի զոհան ճատուցանէին om. B || 8-9 զգարշէլի... կերակուր] զկենս նոցա եւ զտանն զոչն
B || 10 մեծաւ բարբառով] մեծաբարբառ ձայնիւ B || 11-12 եւ նպովեմ... համարի] եւ նպով
կարգայր որբ ոչ հաւատան ի նա B || 14 երկիցս om. B.

Les Sarrasins, ayant remarqué que le stratège * Théophile était avec un * A fol. 173
seul navire, l'entourèrent et le prirent, lui et les soldats qui se trouvaient
1 րո՞ն. avec lui dans le vaisseau. Ils tuèrent douze soldats en présence de Théophile,
et emmenèrent les autres avec le saint en Arabie (*Tağkistan*), où ils s'em-
ployèrent avec beaucoup d'efforts et de promesses à le convertir à leur culte
immonde, mais ils n'y réussirent point. Ils le jetèrent en prison pendant
4 quatre ans.

Ensuite, au jour de leur fête, tandis qu'ils offraient les immondes sacri-
fices, qu'ils appellent le sacrifice des moutons, ils tirèrent le saint de prison
et l'emmenèrent avec eux afin qu'il participât avec eux à la fête. Mais il
réprouva avec vigueur et méprisa leur fête abominable, en appelant leur pâque
des réjouissances démoniaques, et leur sacrifice un repas de démons. Et il
cria avec force et hardiesse : « Le Christ Dieu est le créateur du ciel et de la
terre, c'est Lui qui doit venir pour juger toute la terre. Je maudis Mahomet
(*Mahmèt*) et quiconque le considère comme prophète ou messenger de Dieu. »

Remplis d'une grande colère, les Arabes (*Arabatsikh*) se jetèrent sur le bien-
heureux Théophile et en trois coups lui tranchèrent la tête, le 30 Janvier. Cette
nuit-là, une lumière jaillit, comme si des lampes étaient allumées, sur le

Հրեշտակական բարբառս : Եւ առեալ ըրխտոսնէլիցն զմարմինն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր :

* A fol. 173
v° a.

* Յայսմ աւուր հրով կատարեցաւ սրբուհի վկայն Քրիստոսի Թէոդուլիս ի դատարէն Պարպիա, ի քաղաքին Անարզարս :

Կապեցին զԹէոդուլիս զարմաւենի ծառոյ, եւ սրով պատառեցին զտիւնսն, եւ 5 երկայն բեւեռս վարեցին ընդ երկոսին ականջսն : Եւ կատարեալ հաւատով պատկեցաւ ի Քրիստոսէ : Աստուծոյ որո՞ւմ փառք չաւրտեան :

* B
p. 57 b.

[B * Ի սմին աւուր յիշատակ հաչրապետին Հուսմայ երանելոյն Հիպոլիտոս եւ ընկերաց նորա, որք ի Հոսմ կատարեցան ի ժամանակս Կլաւդիոսի կայսերն :]

Երոցի Ե՛ւ եւ Յունուարի ԱՅ : Վկայութիւն սրբոյն Սարգսի զօրավարին 10 եւ սրբոյ նորա Մարտիրոսի :

Սուրբն Սարգիս զօրավար էր մեծ թագաւորին Կոստանդիանոսի եւ որդւոց նորա,

2 նշանաւոր] յորմէ բազում նշանք լինին ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ *add.* B || 3 Յայսմ աւուր . . . [Անարզարս] Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբուհի վկային Քրիստոսի Թէոդուլայ : Երանելի պատինս Քրիստոսի էր յԱնարզարս քաղաքէ, ի ժամանակս հալածանացն Կրտիզեոսիանոսի սրբայի : Կալան զնա հրածանաւ Պալազեայ դատարրին, եւ նա խոտտովանեցաւ զՔրիստոսս Աստուծ B || 6 ընդ երկոսին] յերկուսին B — եւ կատարեալ . . . փառք չաւրտեան] եւ սպա ընկեցին ի հուր, եւ այնպէս կատարեցաւ յԱնարզարս քաղաքի, եւ պատկեցաւ ի Քրիստոսէ անառական սրտկաւ B || 10 Վկայութիւն . . . Մարտիրոսի] Վկայութիւն մեծ եւ բաշտայլթ վկային Քրիստոսի ազատողին դերեաց սրբոյն Սարգսի զօրավարի եւ սրբոյ նորա Մարտիրոսի, եւ չորեքաստան ընկերացն B.

précieux corps, et on entendit des voix d'anges. Les chrétiens enlevèrent le corps et l'inhumèrent dans un endroit célebre.

* A fol. 173
v° a.

* En ce jour fut martyrisée par ies flammes la sainte martyre du Christ Théodula (*Théodoulia*), par le juge Pélagia (*Palagia*), dans la ville d'Anazarbe (*Anarzabou*).

On attacha Théodula à un palmier, on lui déchira les seins à coups d'épée, et on lui enfonça de longs clous dans ses deux oreilles. Pour sa foi parfaite elle fut couronnée par le Christ Dieu; à Lui gloire éternellement.

* B
p. 57 b.

[B * En ce jour, commémoration du pontife de Rome, le bienheureux Hippolyte et ses compagnons qui furent martyrisés à Rome aux jours de l'empereur Claude.]

24 ARATZ, 31 Janvier.

Martyre de saint Serge, le stratège, et de son fils Martyros.

Saint Serge était stratège du grand empereur Constantin et de ses fils,

յաշխարհին Կապադովկիացոց : Եւ չորժամ թագաւորեաց ուրացայն Յուլիանոս, տե-
սանէր ի տեպեան սուրբն Սարգիս զՔրիստոս զի սուէր ցնա . Եւ չերկրէ : Բաժմէ : Եւ Երթ
չերկիր ուր աւուսս զգասկն յազիթութեան վասն անասն իմոց :

Եւ չարուցեալ զամենայն ինչս իւր բաշխեաց սպրատաց . Եւ սուեալ զարդին իւր
5 Մարտիրոս անուն, զեաց առ թագաւորն Հաչոց Տիրան, Եւ անտի ցնոց առ Շապուհ
Պարսից արքայն : Եւ զնա կայրոց նա ի վերայ զորաց բաղձոց, Եւ սուարեաց կայմնա-
պահ Տաճկաստանի ընդդէմ զորացն Յուլիանոսի՝ որ Եկեալ էր պատերազմել ընդ
Պարսիկս : Եւ Երթեալ անդ ընդդէմ կայր զորացն Հոռոմոց, Եւ յազիթէր բաջութեամբ :
Եւ Շապուհ մեծամեծ սրարգեօք պատուէր զնա, Եւ նա զարձոց զամենայն զորս իւր
10 ի բրիտանէութիւն :

Եւ լուեալ Շապուհ սուարեաց զարդի նորա՝ կոչնական նմա . Եւ ի ճանապարհի * A fol. 173
ըմբռնեցաւ ի զորացն Յուլիանոսի : Եւ լուեալ սրբոցն Սարգիս սպաշէր զԱստուած v° b.
սրտասուօք տեսանել զարդին իւր . Եւ կատարեաց Աստուած զինչպաւսածս նորա, Եւ
զարհուրեցոց զուեոպս պատանուցն, Եւ նոքա բերին զնա առ Հաչոն իւր : Եւ զոչացեալ

1 Կապադովկիացոց] ծագեալ բաջութեամբ Եւ սուարինութեամբ, որ համարձակ կոր-
ծանէր զբազմն կոչոց, Եւ սարածէր զաստուածաբաշխութիւն add. B || 5 Եւ անտի] Եւ կայեալ
անդ ժամանակս ինչ B || 9 մեծամեծ] մեծ B — Եւ նա զարձոց . . . բրիտանէութիւն] Եւ ի
միւսն նուազի տեսեալ զգրեոց իւր զի զարհուրեալ էին ի բաղձութենէ թշնամեաց, բարոյեաց
նոցա զՔրիստոս Աստուած, Եւ չարտրեաց զնոսա ապաւինիլ ի նա . սրով յազիթեցին թշնամեաց,
Եւ հաւատացին ի Քրիստոս Աստուած B || 11 Շապուհ] զյազիթութիւնն զոր սրար Սարգիս add.
B — նորա] զՄարտիրոս add. B || 14-ր. 122, l. 4 Հաչոն իւր . . . սոճել զնա] զոչն տեսեալ զորացն
առաւել Եւս հատասեցան ի Տէր : Եւ սուրբն Սարգիս սուեալ զարդին իւր զնոց առ Շապուհ

dans le pays de Cappadoce. Lorsque l'apostat Julien vint à régner, saint Serge vit dans une vision le Christ qui lui disait : « Sors de ton pays et rends-toi dans le pays¹ où tu recevras la couronne de la victoire pour mon nom. »

Il se leva, distribua tous ses biens aux pauvres, prit son fils nommé Martyros et se rendit auprès du roi d'Arménie Tiran, et de là auprès du roi de Perse, Sapor (*Šapouh*). Celui-ci le mit à la tête de nombreuses troupes et l'envoya garder les frontières de la Mésopotamie (*Tagkastan*)² contre les troupes de Julien qui s'avavançait pour guerroyer contre les Perses. (Serge) s'y rendit et opposa une résistance aux troupes grecques et les vainquit vaillamment. Sapor l'honora de grands présents, et lui, il convertit toutes ses troupes au christianisme.

Sapor, l'ayant appris, envoya son fils (Martyros) pour le mander, mais * A fol. 173
celui-ci fut pris sur le chemin par les troupes de Julien. Saint Serge, l'ayant v° b.
appris, pria Dieu avec larmes de lui faire revoir son fils et Dieu exauça ses vœux, car Il inspira de la crainte à ceux qui détenaient le jeune homme et ils

1. Gen. XII, 1. — 2. *Tagkastan* signifie proprement « Arabie », il faut entendre ici au sens de *Iraq Arabi*.

դԱստուծոյ զնոց առ նապոհ. եւ նա սղաջէր զնա գտանալ առ կուսն, եւ գտանել ի նմանէ իշխանութիւնս եւ սրտիւս. եւ նա ոչ արար զկամս թագաւորին, այլ անարգէր զպաշտամունսն նոցա եւ բարոյէր զՔրիստոս :

Եւ հրամայեաց բռնութեամբ ամէլ զնա ի տուն կրակին եւ սրտակերպցն, եւ սուրբն եհար զգտակեր կուցն եւ խորտակեաց սալւրն : Եւ բարկացեալ ճոգոցն չարձակեցան ի վերոյ նորա սպանանել զնա, եւ թագաւորն արգել զնոսա. եւ սպանաւ որդի նորա չամբսիւ, անախ եւ կատարեցաւ վկայութեամբ :

Եւ կապեցին գասրբն երկաթի շղթայաբ եւ արկին ի բանդ : Եւ շնաց հանեալ ի բանդէն ամին ամին առաջի թագաւորին, եւ նա ստիպէր ուրանալ զՔրիստոս եւ ինքն սկսաւ հաջոյցել զՔրիստոս, եւ սուրբն Սարգիս եկեալ յերեսն թագաւորին եւ հրամանս ևս սրով սպանանել զնա : Եւ հասեալ ի անդի կատարմանն չափս եկաց առ Աստուած եւ ասէ . Որք կատարեն զչիշատակս մեր եւ կամ չիշեն զամուսնս մեր, զու Տէր օրհնեցես նոցա եւ վրկեացես չամենայն նեղութենէ : Եւ ձայն եղև յերկնից եւ ասէ . Կատարեցից զամենայն խնկրուածս քո * եւ զու եկ ժառանգես զպատրաստեալ բարխն քեզ :

* A fol. 174
r° a.

բանի ձի զօրականօք, եւ սրտուեցաւ ի նմանէ : Եւ ի լինել ամի սաստուածոցն լուցին հուր յատրուշան կրակարանին, յորս կանգնեալ էին եւ սրտակերպ կուց : Հրամայեաց նմա թագաւորն զոհել հրոյ եւ խանկս ճատուցանել կուց. եւ նա ոչ արար զկամս թագաւորին՝ այլ անարգէր զանախ պաշտամունս նոցա, եւ համարձակ բարոյէր զՔրիստոս : Եւ հրամայեաց եւ բռնութեամբ ամին գասրբն B.

4 եւ սրտակերպցն] յերկրպագութիւն սաստուածոցն B || 7 վկայութեամբ] զոր տեսեալ սրբոցն Սարգիս զհացաւ զԱստուծոյ : Եւ հրամայեաց թագաւորն *add.* B || 9-10 եւ նա ստիպէր . . . թագաւորին] ուր յետ կրկին հարցախորձի տեսեալ զանկրօւելի հաստատութիւնն նորա ի հաստա B || 12-p. 123, l. 1 եւ ասէ . . . նոյնժամայն] եւ երեւեցաւ նմա հրեշտակ սրտակ ի ձեռին. եւ անդէն B.

le reconduisirent à son père. (Serge) remercia Dieu et se rendit auprès de Sapor, qui le pria de revenir aux idoles en lui promettant des dignités et des honneurs; mais il ne fit pas la volonté du roi, méprisa le culte des idoles et prêcha le Christ.

(Le roi) ordonna de l'amener de force au temple du feu et des idoles. Le saint frappa d'un coup de pied la statue de l'idole et la brisa. Les mages furieux se jetèrent sur lui pour le tuer, mais le roi les en empêcha. Le fils (de Serge) fut tué par la foule et mourut en martyr.

Le saint fut attaché avec des chaînes de fer et jeté en prison. Puis on le fit sortir de la prison et on le mit en présence du roi, qui le pressa de renier le Christ, et se mit à blasphémer lui-même le Christ. Saint Serge cracha à la figure du roi, qui ordonna de le tuer par le glaive. Lorsqu'il fut arrivé à l'endroit de l'exécution, il pria Dieu et dit : « A tous ceux qui accompliront notre souvenir et qui se souviendront de nos noms, toi, Seigneur, Tu leur viendras en aide et Tu les délivreras de toutes leurs peines. » Une voix du ciel répondit : « J'exaucerai tous tes vœux, * et toi, viens hériter des biens qui te sont préparés. »

* A fol. 174
r° a.

Եւ նոյնժամայն հասին զլլուս նորս եւ զտրեքտասան վկայիցն որք նովա հաստացին ի Քրիստոս : Եւ լոյս մեծ ծագեաց ի վերայ նոցա ի տեղւոջն որ կոչէր Սալբ :
 Կատարեցան սուրբն Սարգիս եւ որք ընդ նմա յամսեանն Յունուարի ԼԵ :

5 Յայտն սուր վկայութեան սրբոց բժշկացն Կիրակոսի եւ Յովհաննոս, զոր զրեալ է Աթանասի Ազեկասնորս հայրապետին զվկայութիւն նոցա :

Սուրբն Կիրակոս էր ի բազարէն Ազեկասնորս, այր բարեպաշտ եւ արուեստաւ բժիշկ . եւ իւր վաճառարանն տուն էր ըսալ կրկն մանկանցն Անանիանցն : Եւ բղկէր բժշկութիւնն ամենայն ախտամետաց, եւ ըստ ստեատրամեական բանին բժշկէր զհրէտոյս եւ զհնկեանոսս, եւ զարձուցանէր ի ճշմարիտ հաւատան Քրիստոսի :

10 Գնացին ոմանք եւ ազգեցուցին վասն նորս իշխանի բազարին եւ բարկութեամբ

1 վկայիցն] պարսիկ զինուորացն B || 3 Յունուարի ԼԵ] ի Մագանդարան ի վաչեղաչ վաչրի ծոս ի բազարն որ կոչէր Գաղման . եւ հաւատացելին ստեալ զմարմին սրբոյն տարեալ թաղիցին ի բազարն Համբան : Եւ յետ ժամանակաց եկեալ անոր մեծ վարդապետն Մարտոկ Էբարձ զմարմին նորս եւ տարաւ ի Կարբի, եւ եղ սրտուով ի Յուչի . եւ եղև տեղին վանք հռչակաւոր վասն բաղում սքանչելեացն՝ որք անպակաս լինին անոյ ճինչև յայտօր : Եսկ զմի յատանայ նորս առեալ տարաւ ընդ իւր ի Վրաստան ի գաշան Գաղայ, եւ եղ ի մէջ փայտախաչի . եւ օճեալ զխաչն կանգնեաց ի դադարին բլրին Գաղայ, որ եւ առնէ նշանս մեծամեծս ի գերեզմա, ի բանդեալս եւ յախտամէտս, ի փոսս Քրիստոսի Աստուծոյ ճերայ : *add.* B || 4 վկայութիւնն սրբոց բժշկացն] նահապետութիւնն սուրբ եւ սքանչելագործ անարձաթ B — Կիրակոսի] Կիրակոսի B || 5 հայրապետին] պատրիարքին B — զվկայութիւնն նոցա *om.* B || 6 Սուրբն Կիրակոս] Սորա էին յառուրս Երեմիականոսի սմբարշիշտ արքայի : Սուրբն Կիրոս B || 7 բժիշկ] զնայ ի Բարեղմն *add.* B — բղկէր . . . բժշկէր] եւ բժշկէր զամենայն ախտամէտս B.

On lui trancha aussitôt la tête à lui et aux quatorze martyrs qui avaient été convertis par lui au Christ. Une forte lumière jaillit sur leurs corps à l'endroit appelé Séleucie (Salkh)¹.

Saint Serge et ceux qui étaient avec lui furent martyrisés le 31 Janvier.

En ce jour, martyr des saints médecins Cyr (*Kiurakos*) et Jean, écrit par Athanase, le patriarche d'Alexandrie.

Saint Cyr était de la ville d'Alexandrie, homme pieux, médecin de profession : sa boutique² était dans la maison des trois jeunes gens Ananie et ses compagnons (*Ananiantz*). Il donnait ses soins médicaux à tous les malades, et selon la parole de l'évangile il guérissait les juifs et les infidèles et les convertissait à la vraie foi au Christ.

Quelques personnes allèrent en informer le gouverneur de la ville qui,

1. Σελήζ, cf. *P. O.*, II, 445, 447. — 2. Il s'agit du sanctuaire où étaient conservées les reliques des trois jeunes gens de Daniel, ch. iii, Ananias, Azarias et Misaël, cf. *Acta SS.* Ian. II, col. 1084.

լցեալ խորհեցաւ բժբանել զնա . եւ նորա թողեալ զբարոքն փախեաւ չՄրաբիա, եւ բնակեցաւ ի անդի մերձ ի ծովն : Եւ չեա ժամանակաց զերձեաց զգլուխ իւր եւ զգեցաւ զգետս կրօնաւորութեան, եւ դարձաւ չՄղեկսանգրիա :

Իսկ հաւատարիմ ծառայն Քրիստոսի Յովհաննէս՝ էր ի պատուական չազդէ . եւ զնաց չՆրոտաղէժ երկիր պապանել սուրբ տեղեացն : Եւ լուեալ զհաւատս եւ զսքան- 5 չերագործութեան Կիւրակոսի զնաց չՄղեկսանգրիա, եւ երթեալ բնակեցաւ առ նա :

* A fol. 174
r° b.

* Եւ լշխան բարբրին Սիրիանոս կաղեալ կին մի բրիտանաց որոյ անուն էր Միանասիա, որ թարգմանի անձահաթիւն, երեք գտաբօք որոյ անուանքն էին Թէո- 10 դոտի, Թէոքոսիոտի, Եւգրոսիա, եւ բանագատէր եւ նեղէր զնոսս ուրանալ զՔրիստոս եւ զոճել կոտցն : Եւ լուեալ սրբոցն երկեան թէ վարհուրեացին ի տանջանացն եւ զոճեացն, զնոցին առ նոսս եւ բաջալերեցին զնոսս արխարար համբերել տանջանացն վասն անուանն Քրիստոսի :

Եւ տեսեալ անորինացն զոր արարին սուրբքն, տարան զամենեսեան առաջի ատե- 15 նին, եւ բնեաց զնոսս պատուօրն . եւ նոքա համարձակութեամբ խոստովանեցան զՃէրն մեր Յիսուս Քրիստոս : Եւ չարչարեցին զնոսս խիստ տանջամօք, եւ եռացեալ ձիւթ չեզին ի վերայ վիրաց ճարմնոցն, եւ ապա հատին զգլուխ սրբոցն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու, եւ զՄիանասիայ եւ զերկոյ գտերացն Յուսուարի ԼԱ :

2 զգլուխ իւր] փախեաց զպատճառանն *add.* B || 4 էր] ի բարբրէն եղեսեաց *add.* B || 6 Կիւրակոսի] Կիւրոսի B — զնաց] առ նա *add.* B — եւ երթեալ բնակեցաւ առ նա] եւ եղև նորա բնակակից եւ գործակից յամենայն գործս բարութեան : Յաւուրսն յայնսիկ *add.* B || 16 վիրաց] վիրաւորեալ B — Կիւրակոսի] Կիւրոսի B.

rempli de colère, songea à le faire arrêter; mais (Cyr) quitta la ville, s'enfuit en Arabie et habita une localité proche de la mer. Après un certain temps, il se rasa la tête, revêtit l'habit religieux et revint à Alexandrie.

Quant au fidèle serviteur du Christ Jean, il était d'une honorable famille, et s'était rendu à Jérusalem pour vénérer les lieux saints. Ayant appris la foi et les prodiges de Cyr, il se rendit à Alexandrie, et alla habiter avec lui.

* A fol. 174
r° b.

* Le gouverneur de la ville, Syrianus (*Sirianos*), avait fait arrêter une femme chrétienne nommée Athanasia, — nom qui se traduit « immortalité », — avec ses trois filles nommées Théodota (*Théodoti*), Théoctiste (*Théoktisti*) et Eudoxie (*Eudokhsia*); il leur faisait violence et les pressait de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Les saints l'ayant, appris et craignant qu'elles fussent terrorisées par les supplices et en vinsent à immoler, se rendirent auprès d'elles et les encouragèrent à subir vaillamment les tortures pour le nom du Christ.

Les impies, témoins de ce que les saints avaient fait, les conduisirent tous au tribunal; le juge les interrogea, et ils confessèrent avec hardiesse Notre-Seigneur Jésus-Christ. On les soumit à de cruelles tortures, on versa de la poix bouillante sur les plaies de leurs corps; ensuite on trancha la tête aux saints Cyr et Jean, ainsi qu'à Athanasia et ses trois filles, le 31 Janvier.

Եւ առեալ ըրիտօնէիցն զմարմինս սրբոյն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու եղին ի տապանի յորում էր առաքեալն եւ առևտարանիչն Մարկոս. եւ զսուրբ կանանցն եղին մերձ յարեւելից կողմանէն :

5 Եւ յառաջ Փոքր Թէոփոսի բարեպաշտ ինպատարին, սուրբն Կիւրեղ Վղեկասնորս կատրիարզն, նորոգեաց զամենայն եկեղեցիս բայարին, եւ զառաջ լեալ տաճար կռոցն՝ սրբեաց, եւ շինեաց եկեղեցի յանուն սրբոյն, եւ վախեաց անգր զմարմին՝ սրբոյ * Ա fol. 174 v° a.

10 Եւ զսրբոյ վկայիցն զբժշկութիւնսն եւ զանբաւ վարանչելիսն, որ լեզու կամ միտք բաւն պատմել կամ գրել, զոր առնեն առ աշնտակ որք ջերմ սիրով ընթանան առ նոսա, եւ կամ որք միայն չիշեն զանուանս նոցա, պիւն անուամբն Աստուծոյ ի մարդկանէ հարածականս առնեն, զկուրաց աչս բանան, կապաց զնալ շնորհն, համերց խոսս պարզեւն, խից լսել տան եւ զամենայն անբժշկելի ցաւս եւ զախտամէտս շնորհօրն Աստուծոյ բժշկեն :

Եւ Սոփրոնիոս Երուսաղեմի հայրապետն յաչացն վտանգեալ՝ զնաց հաւատով ի

1-2 եղին ի տապանի . . . Մարկոս] հանգուցին ի տապանն առևտարանչին Մարկոսի B || 3 մերձ om. B || 5 զառաջ լեալ] զոր յառաջ էր B || 6 սրբոյն] սուրբ վկայիցն B — սրբոյ վկայիցն] երանելի վկայից Քրիստոսի B || 7 Կիւրակոսի] Կիւրոսի B || 8-ր. 127, 1. 17 Եւ զսրբոյ վկայիցն . . . բարեխօս առ Քրիստոս] եւ Աստուած բարում բժշկութիւնս արար բարեխտութեամբ անարժամ բժշկացս ի զիւսհարս եւ յախտամէտս. յորոց զմանս ականատես գոյով զրեաց Սոփրոնիոս Երուսաղեմի հայրապետն, որ յաչացն վշտացեալ զնաց հաւատով ի տապան սրբոյն եւ ընկալաւ զառազջութիւն B.

Les chrétiens, ayant enlevé les corps des saints Cyr et Jean, les mirent dans le tombeau où se trouvait l'apôtre et évangéliste Mare; quant aux saintes femmes, ils les déposèrent auprès d'eux, du côté de l'Orient.

Aux jours du pieux empereur Théodose le Jeune, saint Cyrille, le patriarche d'Alexandrie, fit réparer toutes les églises de la ville; il consacra ce qui avait servi auparavant de temple aux idoles, et en fit une église au nom de ces saints, puis il y transféra les corps * des saints martyrs Cyr et Jean et les honora de panégyriques. * A fol. 174 v° a.

Mais quelle langue ou quel esprit pourront jamais conter ou écrire les guérisons et les miracles innombrables des saints martyrs, qu'ils opèrent sur ceux qui ont recours à eux avec un amour ardent ou sur ceux qui invoquent seulement leurs noms car au nom de Dieu ils chassent les démons des corps des hommes, ils ouvrent les yeux des aveugles, accordent de marcher aux boiteux, donnent la parole aux muets, l'ouïe aux sourds, et guérissent par la grâce de Dieu toutes les maladies incurables et les infirmités.

Sophrone le patriarche de Jérusalem, en danger de perdre la vue, se rendit avec foi au tombeau des saints et y fut guéri; puis, témoin oculaire des

տապան սրբոյն եւ բժշկեցաւ եւ զորս ետես աչօրն զբժշկութիւնն զոր արարին սուրբն, զկեաց եօթնամասուն սրանչելա, յորոց սակաւ ճի զրեցից եւ ես :

Պօլոս սմն զկտացաւ որ եւ որդունք եւս էին ի վերայ զկտոյն՝ երթնալ առ տապանին անկեալ ննջեաց : Եւ երեսեցան նժա սուրբն չերազն եւ ստեն . Երթ իջեր ի դուռն սր է հանգեալ ծովան, եւ որ յառաջ ճարդոց զիպիցիս հանցես նժա ձեռօրց ապտակ 5
ուժկին եւ բժշկեցիւ : Եւ երթնալ ըստ հրամանի սրբոյն հանդիպեցաւ սուն ճիոց զորսկանի, եւ վերացուցեալ զձեռն իւր որչափ կարաց աճ ապտակ չերես նորա : Եւ բարկացեալ զօրականի՝ բրազն զոր կրէր ի ձեռին՝ իւրում եհար ուժկին զլուլս նորա եւ պատաստեաց . եւ անկաւ զկտացան չերկիր, եւ հեղաւ արիւնն եւ անկան որդունքն ի զկտոյն գհետ արեանն եւ ուշացաւ աչն : 10

* A fol. 174
v° b.

Եւ այլ սմն ճարտար բժիշկ որոյ անուն էր Գենեսիոն ելեւ թերահաւատ ի սուրբ վկայան . Աչ եթէ աստուածային շնորհօքն ստենն, ստէ, սուրբոց զբժշկութիւնս, այլ ի ճարտարութենէ Գաղկանտի եւ ի Սոկրատայ բժշկացն : Եւ կամեալ սրբոյն զԳենեսիոն աճել ի ճշմարիտ հաւատս անկեն ի թիկունս նորա վէր անբժշկելն . եւ ամենայն բժշկացն զեղ սանկեալ ոչ կարացին բժշկել, եւ յորժամ յուսահատեցաւ եւ ցաւ վերին 15
խտտանալք, զնայ առ սուրբն եւ ալաչէր արտասուօք եւ խնդրէր զբժշկութիւն : Եւ

guérisons que les saints accomplissaient, il décrit soixante-dix miracles¹, dont je mentionnerai quelques-uns ici.

Un certain Paul², affligé d'une maladie à la tête avec des vers même sur la tête, s'étant rendu au tombeau, s'y prosterna et dormit. Les saints lui apparurent dans un rêve et lui dirent : « Lève-toi, et descends à la porte qui fait face à la mer, et le premier homme que tu rencontreras, tu lui appliqueras un vigoureux soufflet de ta main et tu seras guéri. » Il y alla, selon l'ordre des saints, et y rencontra un soldat; il leva alors la main autant qu'il put et lui appliqua un soufflet sur la figure. Le soldat, irrité, le frappa fortement avec le bâton qu'il tenait à la * main sur la tête et la fendit. L'homme affligé de la maladie à la tête tomba à terre, le sang coula et les vers tombèrent de la tête à la suite du sang et l'homme fut guéri.

* A fol. 174
v° b.

Un autre, médecin très habile, dont le nom était Gésius (*Genesion*)³, se montrait incrédule à l'égard des saints : « Ce n'est pas par les grâces de Dieu, disait-il, que ces saints opèrent leurs guérisons, mais par l'art médical des médecins Galien et Socrate. » Les saints, voulant amener Gésius à la vraie foi, lui firent venir sur le dos une plaie inguérissable. Tous les médecins y appliquèrent leurs médicaments, mais ils ne purent le guérir. Lorsque ce fut désespéré et que les douleurs de la plaie eurent augmenté, il se rendit auprès des saints et les pria avec larmes en demandant sa guérison. Les saints lui appa-

1. *P. G.*, LXXXVII (3e part.), col. 3424-3676. — 2. *Ibid.*, col. 3476 sq. — 3. *Ibid.*, col. 3515-3524 : Γεσίος.

երևեցան նմա սուրբքն չերազն եւ ասեն . Գիցես ի վերայ վերաորեալ թիկանց պապան, եւ երիցս անգամ շուրջ պատեալ զորաճ եկեղեցոցս եւ ողջանաս : Եւ զարթուցեալ Գենետիոն կարծեաց զերազն ցնորս, եւ վասն ի մարդկանն, ամաչեոյց ոչ արար զհրամայեալսն :

5 Եւ զարձեալ ի միւս զիշերին երևեցան սուրբքն Գենետիոնի եւ ասեն . Եթէ, ոչ բառնաս ի վերայ վերաորեալ թիկանց պապան, եւ կապեացես ի պարանոց պանդակ եւ պատիւս երիցս ընդ սրաճ եկեղեցոցս, ոչ ողջանաս : Եւ զարթուցեալ զարմանալ ընդ երազն եւ ասէ . Յիմար համարին զիս սուրբքս, եւ ընդ կատակս խօսին, կամ թէ, * A fol. 175
r^a.

10 Եւ երրորդ անգամ երևեցան սուրբքն Գենետիոնի եւ ասեն . Եթէ, ոչ բարձցես զպաղանն, եւ կապեացես պանդակ ի պարանոց, եւ արկցես պախուցս ի գլուխ, եւ մանուկ մի սառջին զն քարշեցէ զքեզ երիցս անգամ ընդ սրաճս եկեղեցոցս անհնար է քեզ ողջանալ : Եւ յարուցեալ պատմեաց ժողովրդեանն զերազն, եւ արարեալ զհրամայեալսն ի սրբոցն առժամայն ողջացաւ : Եւ զնայ հաստով ի տուն խր գոհա-
15 նարով զԱսատուծս եւ զսրբոցն :

Այս փառաւորեալ վիպցս Քրիստոսի են բժիշկ հոգւոց եւ մարմնոց մերոց, եւ ոսկերք սոցա ցաւալներոց անդորրիչք եւ մեզ բարեխօս առ Քրիստոս : -

rurent en songe et lui dirent : « Tu mettras un bât sur ton dos blessé et tu feras trois fois le tour du parvis de l'église et tu seras guéri. » Gésius à son réveil prit le songe pour de l'imagination et, par honte des hommes, ne fit pas ce qui lui avait été ordonné.

La nuit suivante, les saints apparurent de nouveau à Gésius et lui dirent : « Si tu ne portes pas un bât sur ton dos blessé et si tu n'attaches à ton cou une clochette et ne fais trois fois le tour du parvis de l'église, tu ne guériras pas. » Il se réveilla, fut étonné du rêve et dit : « Les saints me prennent pour un fou, et plaisantent; * mais si je ne suis pas un âne, pourquoi me tour- * A fol. 175
r^a.

neraient-ils en dérision devant les hommes? » Une troisième fois, les saints apparurent à Gésius et lui dirent : « Si tu ne prends pas le bât, n'attaches pas une clochette à ton cou, ne prends pas une bride en tête et si un enfant ne te conduit pas par trois fois dans le parvis de l'église, il te sera impossible de guérir. » S'étant réveillé, il raconta son rêve à la population et, ayant accompli ce que les saints lui avaient ordonné, il fut aussitôt guéri. Il rentra avec foi chez lui en rendant grâces à Dieu et aux saints.

Ces glorieux martyrs du Christ sont les médecins de nos âmes et de nos corps, leurs ossements soulagent ceux qui souffrent, et ils intercèdent pour nous auprès du Christ.

Յայսմ առօր կատարեցա ի ծովս. Անանիա բաճանայն եւ այլ
 աթ վկայք ընդ նձա ի Մարտիճիանոսէ գառաւորէն,
 յաւարս Գիտկեախանոսի սրբային :

Զաւուրն Անանիա դանկեցին չոյժ եւ ընկեցին ի գազանս, եւ ոչ մերձեցան ի նա : Եւ
 ապա չանիւս կապեցին եւ հորովեցին մինչեւ ամենայն մարմինն թափեցաւ : Յեա աչ- 5
 նարկ ընկեցին ի ծով ընդ այլ աւրբան եւ կատարեցան բարի խոստովանութեամբ ի
 Քրիստոս :

* A fol. 175
 r° b.

* Ամիա Փետրուար առօրս է ԻԸ :
 Երայի Ին եւ Փետրուարի Է : Վարք Պարտաւճայի
 սրանչևագարծ ճգնաւորին :

10

Սուրբ եւ արի ճգնաւորն Քրիստոսի Պարտաւճոս ասորի էր ազգաւ ի Միջագետաց,
 ի ժամանակա Փարբ Թէոփոսի սուրբ թագաւորին : Ի տալչութենէ սիրեաց զվարս
 միաչնութեան, եւ եղեւ պաշտղ եւ ալօթական եւ ժուժկալ, յամարայնի բոցակէլ,
 եւ ի ձմերայնի տառուցեալ միաճանելրձ եւ անվերարկու : Զվաստն ամ ոչ նստաւ
 այլ կայք չալօթիս ի տուէ եւ ի վիշերի, եւ ընկալաւ շնորհս չկատուծոյ, եւ բժշկէր 15
 դամենայն ախոս եւ գամենայն հիւանդութիւնս եւ պղես հանէր, պրորոսս սրբէր,
 դկաղս դնացոյցանէր, խլից բնէլ տալք, նա եւս մեռալս չարոյց :

En ce jour fut martyrisé en mer le prêtre Ananie et huit autres martyrs avec lui,
 par le juge Maximien, aux jours de l'empereur Dioclétien.

On frappa violemment saint Ananie et on le jeta aux fauves, mais ceux-ci ne
 l'approchèrent point. On l'attacha ensuite à une roue et on la fit tourner
 jusqu'à ce que tout son corps fût en lambeaux. Après cela, on le jeta à la mer
 avec d'autres saints, et ils moururent en bonne confession dans le Christ.

* A fol. 175
 r° b.

* Le mois de Février a vingt-huit jours.

25 ARATZ, 1er Février.

Vie de Barsaumas (*Parsaumayi*) l'ascète thaumaturge.

Le saint et vaillant ascète du Christ Barsaumas (*Parsaumas*) était de race
 syrienne, de Mésopotamie; il vivait aux jours du saint empereur Théodose le
 Jeune. Dès son enfance il aima la vie de solitude, pratiqua le jeûne, s'adonna
 aux prières, et (vécut) dans l'austérité, brûlé au soleil de l'été, gelé en hiver,
 il ne portait qu'une tunique sans manteau. Il ne s'assit point durant cinquante
 années, mais il se tenait debout en prières, jour et nuit, et obtint les grâces
 de Dieu : il guérissait toutes les maladies et infirmités, chassait les démons,
 purifiait les lépreux, faisait marcher les boiteux, donnait l'ouïe aux sourds;
 il ressuscita même des morts.

Եւ զնայեալ չեզիպտոս ի ճանապարհին եմուտ ի բաղար ձի յարում էր տաճար
հրէից նման Սողոմոնի տաճարին՝ չաղօթն եկաց, եւ իջեալ հօր յերկնից բախեաց
զբարինան եւ զշինուածան, եւ անհետ արար : Եւ զբազումս ի հրէիցն զարձոյց ի Քրիս-
տոս : Եւ զհերձուածոյ միայնակեաց ձի պապանձեցոյց բանիւ :

5 Եւ եկեալ ի վանս իւր որ ի սահմանս Մելիտինէ Հայոց հիւանդացաւ եւ փոխեցաւ
առ Քրիստոս ի Փետրուարի Ա : Եւ նշխարք նորա բազում սքանչելիս կատարեն եւ * A fol. 175
է մեղ բարեխօս առ Քրիստոս : v^o a.

ԸԵ՛ Վկայութիւն սրբոյ եւ հրաշագործ վկային Քրիստոսի երանելոյն Տրիփոնի Փռիւ- * B
պացոյ : p. 60 a.

10 Քրիստոսի մարտիրոսն Տրիփոն էր ի գաւառէն Փռիւկոյ, ի գեղջէն Սամսաղեաց,
բրիտոնէից գաւակ, ի ժամանակս կուսպաշտ արքային Գորգիլանոսի, որ էր յետ երկե-
րիւր իննսուն եւ հինգ ամաց ի թագաւորութենէ Օգոստոսի :

Սա մնացեալ որբ ի հօրէն՝ սնու ի բարեպաշտ մօրէն ամենայն երկիւղածութեամբ
եւ աղօթասիրութեամբ եւ մինչդեռ պատանին էր սագս արածէր : Եւ բնակեցաւ ի նա
15 Հողի սուրբ, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտածէտս,
եւ զլեւս ի մարդկանէ հալածէր : Եւ աղբեցաւ նմա ի վերուտ երթալ յամենայն
բաղքս Փռիւկոյ եւ բժշկել զհիւանդան. եւ յարուցեալ զնաց եւ առնէր սքանչե-
լագործութիւնս :

Եւ զուտոր թագաւորին Գորգիլանոսի ի Հռոմ բաղարին այսահարեցաւ. եւ լուեալ

Lorsqu'il se rendit en Égypte, chemin faisant, il entra dans une ville où il
y avait un temple juif semblable au temple de Salomon. Il se mit en prières, et
des flammes descendirent du ciel qui dévorèrent les pierres et la construction
et les firent disparaître. Il convertit nombre de Juifs au Christ et confondit par
sa parole un solitaire hérétique.

De retour à son couvent aux environs de Mélitène d'Arménie, il tomba
malade et trépassa au Christ, le 1er Février. * Ses reliques opèrent beaucoup de * A fol. 175
miracles et il est notre intercesseur auprès du Christ. v^o a.

[B * Martyre du saint et thaumaturge martyr du Christ le bienheureux * B
Tryphon le Phrygien. p. 60 a.

Le martyr du Christ Tryphon était de la province de Phrygie, de la bour-
gade de Samosate, fils de chrétiens, aux jours de l'empereur idolâtre Gordien,
qui vivait deux cent quatre-vingt-quinze ans après le règne d'Auguste.

Resté orphelin de père, il fut élevé par sa pieuse mère en toute crainte
du Seigneur et dans l'amour de la prière. Étant jeune, il gardait des oies. Le
Saint-Esprit habita en lui et au nom du Christ il guérissait tous les malades
et infirmes, chassait les démons des hommes. Il lui fut inspiré d'en haut de
parcourir toutes les villes de Phrygie et d'y guérir les malades, aussi il se
leva, s'y rendit et opéra des prodiges.

La fille de l'empereur Gordien dans la ville de Rome fut possédée du démon.

Ճնորայ նորա գաբանչեղիս սրբոյ ծանկանն Տրիփոնի՝ առաքեցին խնդրակս գտանել եւ ածել զնա : Եւ նոցա զնապետլ չուգտինպիր եղեն ի բաղում տեղիս, եւ գտին զնա ի գեղջ նորին ուր արածէր սագս : Եւ երթեալ երանելոյն առժամայն բժշկեցաւ զուսար թագաւորին, զոր տեսալ անհաստից բաղումք հաստացին ի Քրիստոս :

* B
p. 311 b. 5
՝ Եւ չեա ճահուանն Գորգիանոսի թագաւորեաց Փիլիպպոս, եւ չեա Փիլիպպոսի՝ Գեկոս : Եւ աչահաստորն կալան զՏրիփոն եւ տարան ի Նիկիա բաղարն առ Ակելինոս եպարքոսն . եւ բաղում հարցմունս արարեալ խոստամար եւ սպառնալեօք ոչ կարաց զուրբն զարձուցանել ի հաստացն Քրիստոսի . ալլ ճանաւանդ անդոսնէր զպաշտամունս նոցա, եւ համարձակութեամբ խոստովանէր զանունն Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց եւ բրածեճ արարին զնա, եւ կապեցին ի վալրենացեալ ձիս . եւ 10
բարչեցաւ սուրբն ընդ վէճս եւ ընդ բարս յաուերս ձմերայնոյ, եւ ամենայն ճարմինն ջարկեցաւ եւ հեղաւ արիւնն . եւ նա զոհանալր զԱտուռոյ եւ աղթէր վասն տանջողացն . Տէր, մի համարիր զոցա գալս մեղս, զն ոչ գիտեն զոր առնեն ընդ իս : Եւ հրով ալրեցին զկողսն . եւ լոյս ճապեաց ի վերայ նորա, եւ ճաղկեաց պսակ երեւեցաւ ի զլուս 15
նորա, եւ պաշճաւացաւ երեսն իբրեւ զլոյս :

Մոչեաց զատուորն զսուրբն առաջի իւր, եւ սիսաւ քաղցրութեամբ խոստանալ պատիւ եւ մեծութիւն . եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զսուրբն, Եհատ ի

Ses parents, apprenant les miracles du saint enfant Tryphon, envoyèrent des messagers pour le chercher et l'amener. Ceux-ci s'en allèrent perquisitionnant dans de nombreuses localités, et le trouvèrent dans son village où il gardait les oies. Le bienheureux alla, guérit aussitôt la fille de l'empereur, et les infidèles l'ayant vu, beaucoup d'entre eux crurent au Christ.

* B
p. 316 b. 5
* Après la mort de Gordien régna Philippe, et après Philippe, Dèce. Les infidèles arrêterent Tryphon et le conduisirent à la ville de Nicée à l'éparque Aquilinus (*Akèlinos*), qui l'ayant interrogé longuement, malgré des promesses et des menaces, ne put détourner le saint de la foi au Christ; par contre (le saint) méprisa leurs cérémonies et confessa avec hardiesse le nom du Christ.

Sur l'ordre (du gouverneur), on frappa le saint à coups de bâton, puis on l'attacha à des chevaux sauvages, qui le traînèrent à travers les rochers et les pierres, par des journées d'hiver; tout son corps fut brisé, son sang répandu, mais il rendait grâces à Dieu et priait pour ses bourreaux, disant : « Seigneur, ne leur impute point ce péché, *car ils ne savent point ce qu'ils me font* ! » On lui brûla les côtes au feu, mais une lumière jaillit au-dessus de lui, une couronne de fleurs apparut sur sa tête et sa figure devint resplendissante comme la lumière.

Le juge manda le saint en sa présence et lui promit avec douceur des dignités et des grandeurs, mais ne parvenant pas à persuader le saint, il donna

վերայ նորա վճիռ պիտատման : Եւ իբրև ասարան զնա ի տեղի պիտատմանն, աղաչեաց սուրբն զԱստուած, եւ յառաջ բան զհարկանել զահճին աւանդեաց զհոյին . եւ տեսեալ զսուրբն վախճանեալ՝ ոչ եհատ զպալին :

Եւ ժողովեցան բրխատոնեացն՝ նիկիայ եղին ի տապանի, եւ ասարեցին ի Փոլսկիա
5 ի գաւառն իւր որպէս ի տեսեանն հրամայեաց նոցա սուրբն Տրիփոն : Աստարեցաւ սուրբ վկայս Փետրուարի Ա, ի վառս Քրիստոսի :

Յայտմ առուր հանդես ի Քրիստոս բարեպաշտ իշխանն Հաչոց պարոն Ռուբէն յազգէն Բագրատունեայ՝ որ էաւ զԿիլիկիա, եւ կայ ի Աստարտոնն :]

Արայի ԵԶ եւ Փետրուարի Բ : Տօն սրբոյ վկային Տրիփոնի :

10 Քրիստոսի ճարտիւրտոն Տրիփոն էր ի գաւառէն Փոլսկոց, ի զեղջէն Սամսաղայ՝, ի ժամանակս կռապաշտ արքային Գորդիանոսի, որ էր յետ երկերիւր իննսուն եւ հինգ ամաց ի թագաւորութենէն Օգոստոսի :

Սա էր բրխատոնեայ, եւ ճինչդես պատանին էր սագս արածէր . եւ բնակեցաւ ի նա Հոյին սուրբ, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտածէտս, եւ

9 Տօն... Տրիփոնի] Վկայութիւն սրբոյ եւ հրաշագործ վկային Քրիստոսի երանելոցն Տրիփոնի Փոլսկացոց Ե || 10 Սամսաղայ] Սամսաղեայ, բրխատոնէից զառակ *add.* Ե || 13 Սա էր բրխատոնեայ] Սա մնացեալ որբ ի հօրէն՝ սնաւ ի բարեպաշտ ճօրէն ամենայն երկիւղածութեամբ եւ աղօթասիրութեամբ Ե.

1. Ms. Սամսաղայ.

l'ordre de lui trancher la tête. Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le saint pria Dieu et, avant que le bourreau l'eût frappé, il rendit son âme; (le bourreau), voyant que le saint était mort, ne lui trancha point la tête.

Les chrétiens de Nicée se rassemblèrent, déposèrent (le saint) dans un cercueil et l'envoyèrent dans sa province de Phrygie, comme saint Tryphon le leur avait ordonné dans une vision. Ce saint fut exécuté le 1er Février, pour la gloire du Christ.

En ce jour reposa dans le Christ le pieux prince d'Arménie, le baron Rouben, de la famille des Bagratounis, qui s'empara de la Cilicie, et repose à Castalon.]

26 ARATZ, 2 Février.

Fête du saint martyr Tryphon.

Le martyr du Christ Tryphon était de la province de Phrygie, de la bourgade de Samosate, aux jours de l'empereur idolâtre Gordien, qui régna deux-cent quatre-vingt-quinze ans après le règne d'Auguste.

Il était chrétien; étant jeune enfant, il gardait les oies. Le Saint-Esprit habita en lui et il guérissait, au nom du Christ, toutes les maladies et les

զղեւս ի մարդկանէ հաղածէր : Եւ լուաւ ձայն որ աւէր . Երթիջիր յամենայն քաղաքս
Փռիւզիացոց եւ բժշկեն զհիւանդսն : Եւ յարուցեալ զնոց եւ առնէր սքանչեւագոր-
ծութիւնս :

Եւ զուսոր թագաւորին Գորդիանոսի ի Հռոմ քաղաքին աշտահարեցաւ եւ աղաղա-
կէր . Եթէ ոչ եկեացէ ծառայն Աստուծոյ Տրիփոն՝ ոչ երանեմ : Եւ երթեալ երանելի
մանկանն առժամայն բժշկեցաւ : Եւ զեւն երեւալ յաղջկանէն՝ եղև թուխ շուն, եւ երե-
ւցաւ թագաւորին եւ ժողովրդեանն, եւ պատմեաց նոցա մարդկային բարբառով զամենայն
չար գործն զոր գործէր . եւ բազումք յանհաւատիցն հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ չեա մահուանն Գորդիանոսի թագաւորեաց Փիլիպպոս, եւ չեա Փիլիպպոսի՝
Պէկոս . եւ՝ ալլահաւատքն կալան զՏրիփոն եւ տարան ի Կիլիկիա քաղաքն առ Ալիւզինոս
կարբոսն . եւ բազում հարցմունս արարեալ խոստմամբ եւ սպառնալեօք՝ ոչ կարաց
գտորքն դարձուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի . ալլ մանաւանդ անգոսնէր զպաշտա-
մունս նոցա եւ համարձակութեամբ խոստովանէր զանունն Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց զնա բրածեծ առնել եւ կապեցին ի վաչրենացեալ ձիս, եւ քար-
շեցաւ սուրբն ընդ վէճս եւ ընդ քարս չաւօրս ձմերալնոց . եւ ամենայն մարմինն ջար-
դեցաւ եւ հեղաւ արիւնն : Եւ նա զոհանար զԱստուծոյ եւ աղօթէր վասն ամենջողացն .

1 Եւ լուա . . . զհիւանդսն] Եւ աղղեցաւ նմա ի վերուստ երթալ յամենայն քաղաքս Փռիւզիաց
եւ բժշկել զհիւանդս B || 4 Եւ աղաղակէր . . . ի Քրիստոս] Եւ լուեալ ճնորաց նորս զսքանչելիս
սրբոյ մանկանն Տրիփոնի՝ առարեցին խնդրակս զտանել եւ ածել զնա : Եւ նոցա զնացեալ
յուզախնդիր եղևն ի բաղում տեղիս, եւ զտին զնա ի գեղջն նորին ուր արածէր զազգս . եւ
երթեալ երանելոյն առժամայն բժշկեցաւ զուսոր թագաւորին . զոր տեսեալ անհաւատից
բազումք հաւատացին ի Քրիստոս B || 10 Պէկոս] Պիկոս B.

infirmités, et chassait des hommes les démons. Il entendit une voix qui lui
disait : « Parcours toutes les villes de Phrygie et guéris les malades. » Il se
leva, partit et fit des miracles.

La fille de l'empereur Gordien, dans la ville de Rome, fut possédée du
démon et celui-ci eriait : « Si le serviteur de Dieu Tryphon ne vient pas, je ne
sortirai point. » Le bienheureux enfant étant allé, elle fut guérie aussitôt.
Le démon chassé de la jeune fille devint un chien noir; il apparut à l'empereur
et à la population et leur raconta en langage humain toutes les mauvaises actions
qu'il accomplissait; beaucoup d'infidèles erurent au Christ.

Après la mort de Gordien régna Philippe, après Philippe, Dèce. * Les
infidèles se saisirent de Tryphon et le conduisirent à la ville de Nicée à
l'éparque Aquilinus (*Akelinos*), qui l'ayant interrogé longuement, après des
promesses et des menaces, ne parvint pas à détourner le saint de la foi au
Christ; par contre (le saint) méprisa leurs cérémonies et confessa avec har-
dieuse le nom du Christ.

Sur ses ordres, on frappa le saint à coups de bâton, puis on l'attacha à des
chevaux sauvages qui le traînèrent à travers des rochers et des pierres en des
journées d'hiver; tout son corps fut brisé et son sang répandu. Mais il rendait

* A fol. 175
v° b.

5

10

15

Տէր, մի հաճարիր զոցս զոցս ի մեզս զոր ընդ իսս գործեն : Եւ հրով աչքեցին զկողմն :
Եւ անբաւ լոցս ծագեաց ի վերայ նորա, եւ ծագկեաց սրակ եզաւ ի զլուխ նորա, եւ
պայծառացան երեսը նորա իբրեւ զլոցս :

Կոչեաց զատաւորն զսուրբն առաջի իւր, եւ սկսաւ քաղցրութեամբ խոստանալ
5 պատիւս եւ մեծութիւնս, եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել եհասա ի վերայ վճիռ
զլիստաման : Եւ յորժամ տարան զնա ի տեղին, աղաչեաց սուրբն զԱտաւաճ, եւ յառաջ
քան զհարկանել զահճին՝ աւանդեաց զհողին . եւ տեսնալ զսուրբն վախճանեալ՝ ոչ
եհասա զզլուխն : Եւ ժողովեցան քրիստոնեայքն 'նիկիոյ՝ եզին ի տապանի, եւ սուաքեցին
10 ի Փռիւզիս, ի գուառն իւր, սրպէս ի տեպեանն հրամայեաց նոցա * սուրբն Տրիփոն : * A fol. 176
v^o a.

Կատարեցաւ սուրբն Տրիփոն Փեարուարի Բ :

[B * Վարք սրբոցն ճաղխատ եւ Եպիփանոս աշակերտաց մեծին Գանիէլի :

* B
p. 61 a.

Սորա աշակերտք էին Գանիէլի բորեպիսկոպոսի սրբոցն Գրիգորի Լուսաւորչին . եւ
էին արք նշանագործք եւ բնակէին ձգնութեամբ չանապատի ի Ծովաց գաւառին
խոտածարակ կենօք :

15 Սուրբն ճաղխատ էր յԱմիլ քաղաքէ սզգաւ ասորի, եւ բնակէր ի լերինն Կորգուաց,

1 զոր ընդ իսս գործեն] զի ոչ զիտեն զոր առենն ընդ իս B || 2 անբաւ om. B — եզաւ] երեսեաց B || 3 պայծառացան երեսը] պայծառացաւ երեսն B || 5 հաւանեցուցանել] զսուրբն add. B || 6 յորժամ] իբրեւ B — տեղին] տեղի զլիստամանն B || 10 սուրբն Տրիփոն Փեարուարի Բ] սուրբ վկայս Փեարուարի Ա, ի փառս Քրիստոսի B.

grâces à Dieu et priaït pour ses bourreaux, disant : « Seigneur, ne leur impute pas ce péché qu'ils commettent envers moi. » On lui brûla les côtes au feu. Une lumière éblouissante jaillit sur lui et une couronne de fleurs vint se poser sur sa tête, sa figure devint resplendissante comme la lumière.

Le juge manda le saint en sa présence et lui promit avec douceur des dignités et des grandeurs, mais comme il ne parvenait pas à le persuader, il ordonna de lui trancher la tête. Lorsqu'on l'eut conduit à l'exécution, le saint pria Dieu et, avant que le bourreau l'eût frappé, il rendit l'âme. (Le bourreau), ayant vu que le saint était mort, ne lui trancha point la tête. Les chrétiens de Nicée se rassemblèrent, le mirent dans un ceruecil qu'ils envoyèrent en Phrygie, sa province, comme * saint Tryphon leur avait * A fol. 176
v^o a.

Saint Tryphon fut martyrisé le 2 Février.

[B * Vie des saints Šalita et Épiphane (*Epiphanou*), disciples du grand Daniel.

* B
p. 61 a.

Ils étaient disciples de Daniel, chorévêque de saint Grégoire l'Illuminateur, thaumaturges qui vivaient en ascètes dans le désert de la province de Dzopk, et ils ne se nourrissaient que d'herbes.

Saint Šalita était de la ville d'Amid, de race syrienne, et vivait dans la

ուր էին բազմութիւնը առիւծուց, եւ ոչ ինչ վնասէին նմա : Եւ էր ճաղիտա ծեր յոյժ, եւ ամենայն որ ցանկալին զի ի վախճանիլն առցեն զսուրբ մարմինն նորա : Եւ շաւուր միտւմ անցանէր նա ընդ գետն Կորդուայ եւ յորժամ եհաս ի մէջ գետոյն՝ ծածկեցաւ ի ներքոյ ջրոյն : Եւ ժողովալ բազմութիւն արանց յոյժ՝ ընդ ալլ կողմն զարձուցին զջուր գետոյն, եւ ոչ գտին զմարմինն նորա, զի այնպէս խնդրեալ էր սուրբն ի Տեառնէ : 5

Իսկ սուրբն Եպիփան էր ի Յունաց, եւ բնակէր յԱռիւծ լերինն ի մէջ վայրենի գոգանաց, որք էին նորա կենաց կցորդք : Եւ գային առ նա ամենայն ցաւագնեալք, եւ նա ազօթիւք բժշկէր զամենեւին : Գային առ նա եւ բաղումք ի հեթանոսաց, եւ աստուածապին բանիւք եւ զօրութեամբ նշանաց զարձուցանէր ի նոցանէ ի հաւատս Քրիստոսի : 10

Եւ ժողովեաց զբազում աշակերտս, եւ ուսուցանէր նոցա զվարս ճգնութեան. եւ ելլ նորօք յերկրէն Հայոց գնալ յերկիրն Յունաց. եւ ի ճանապարհին պատահեաց նոցա կին մի, եւ իբրև անց կինն՝ կամեցաւ փորձել զաշակերտսն, եւ ասէ. Որպէս գեղեցիկ էր կինն : Եւ ասէ մի ոմն ի մանկագոյն աշակերտացն. Տէր, կինն զոր գովեցեր՝ միականի * էր : Եւ ասէ սուրբն Եպիփան. Խորհուրդք չարք գոն ի բեղ, ընդէր բնաւ հայեցար զու ի նա. եւ հարածեաց զնա յերմէ : 15

Եւ հասեալ չկր ծովուն մեծի՝ Լգիտ անդ կլզի մի անբնակ ի մարդկանէ, եւ զապրեաց ի նմա եւ էին անդ օձք եւ ալլ թունաւոր զեռունք բայց ոչ վնասէին սրբոյն :

montagne des Kourdes, où se trouvaient nombre de lions qui ne lui faisaient aucun mal. Šalita était très âgé et tout le monde désirait posséder son saint corps à sa mort. Un jour, il vint à passer le fleuve des Kourdes¹, et lorsqu'il fut arrivé au milieu du fleuve, il fut couvert par les eaux. Un très grand nombre d'hommes se rassemblèrent et détournèrent le cours du fleuve, mais ils ne retrouvèrent point le corps, car le saint l'avait ainsi demandé au Seigneur.

Quant à saint Épiphané (*Epiphan*), il était grec et habitait la montagne du Lion (*Ariudz*), dans l'habitat des bêtes sauvages qui participaient à sa vie. Tous les infirmes venaient à lui et il les guérissait tous par ses prières. Beaucoup de païens aussi venaient à lui, et il en convertissait à la foi du Christ par ses paroles divines et par la puissance de ses miracles.

Il rassembla beaucoup de disciples auxquels il enseigna la vie ascétique ; il quitta avec eux le pays d'Arménie pour le pays des Grecs. Or, sur le chemin, une femme les croisa, et lorsqu'elle eut passé, il voulut éprouver ses disciples et leur dit : « Qu'elle était belle, cette femme ! » Un des plus jeunes disciples répondit : « Maître, la femme que tu loues était borgne. » * Saint Épiphané lui dit : « Il y a de mauvaises intentions en toi, pourquoi as-tu regardé la femme ? » Et il le chassa d'avec lui.

Arrivé aux bords de la grande mer, il y trouva une île abandonnée des hommes et y habita. Il y avait beaucoup de serpents et d'autres reptiles

1. C'est-à-dire le Tigre.

* B
p. 61 b.

* B
p. 61 b.

Եւ կացեալ անդ ձշտամուռնչ ազօթիւր եւ սքանչելի բազարախարութեամբ՝ հանդեաւ ի Քրիստոս : Եւ կատարի ասն սրբոց Փեարոսարի Ք :

Յայսմ առուր վկայութիւն երանելի վկային Զուստ երկրոր :

1 Իս էր ծի ի բահանայց Երտաշատ բազարին յաւուրս Տիրանայ Հայոց արքայի . եւ
5 եղև յորժամ ամբարիշտ արքայն Պարսից ճապուհ աւերեաց զաշխարհն Հայոց եւ
կողովտեաց զեկեղեղիս, գերի վարեցին եւ զտուրբ երէցն Զուստ, եւ տարեալ ի Պարսս՝
կացուցին կապանօր սուսջի ճապհոց : Եւ նորս տեսեալ զի էր սցր բարձրահասակ
եւ վառացի՝ կամեցաւ դարձուցանել զնա ի կրօնս պարսից եւ պատճառեաց ասելով .
Կախարդ ես զու, զի հեր զլիտցի է սպիտակ եւ ձորուպ թուխ . եւ ոչ է հնար բեկ
10 ապրելոյ եթէ ոչ սերացիս զՔրիստոս, եւ զոհեացես հրոյ եւ արեու :

Եւ սուրբն ասէ . Կախարդութիւն հեռի է ի մէնջ, եւ հեր զլիտցս ըստ կարգի
բնութեանս է զի հեր զլիտցս բան ամաւ յառաջ է բան զձորուացս : Եւ խոստախներ
զՔրիստոս Աստուած, եւ համարձակ անարգէր զանաստուած ձորութիւն նոցա : Եւ
հրամայեաց թագաւորն եւ հատին զլուս երանելոցն :

15 Յայսմ առուր հանդեաւ ի Քրիստոս՝ բարեպաշտ իշխանն պարսնն Թորոս Ռուբի-
նեան՝ որդի Կոստանկեայ մեծիւ իշխանի :]

venimeux, qui ne firent aucun mal au saint. Il y vécut dans d'incessantes prières et une conduite admirable et reposa dans le Christ. La fête de ces saints a lieu le 2 Février.

En ce jour, martyr du bienheureux martyr Zouad, le prêtre.

C'était un des prêtres de la ville d'Artaşat aux jours du roi Tiran d'Arménie. Lorsque l'impie roi de Perse, Sapor, dévasta le pays d'Arménie et pilla les églises, on emmena aussi en captivité en Perse le saint prêtre Zouad, et on l'amena chargé de fers devant le roi Sapour. Celui-ci, le voyant homme de grande taille et de belle apparence, voulut le convertir à la religion persane et lui dit comme prétexte : « Tu es sorcier, car tes cheveux sont blancs et ta barbe noire; il te sera impossible d'avoir la vie sauve si tu ne renies pas le Christ, et n'immoles pas au feu et au soleil. »

Le saint répondit : « La magie est bien loin de nous, et les cheveux de ma tête sont dans l'ordre de la nature, car mes cheveux sont de vingt ans plus vieux que ma barbe. » Il confessa le Christ Dieu, et méprisa avec hardiesse leur égarement athée. Le roi ordonna de trancher la tête au bienheureux.

En ce jour reposa dans le Christ le pieux prince, le baron Thoros le Rou-bénien, fils du grand prince Constant.]

Արացի Իկ և Փեարուարի Գ : Վարբ սրբոցն Ճաղխաց և
Եպիփանու աշակերաց մեծին Գանիէլ :

Սորա աշակերտք էին մեծին Գանիէլը բորեպիսկոպոսի մեծին Լուսաւորչին Գրի-
գորի . և էին արբ նշանագործք և բնակէին ճգնութեամբ յանապատի ի Ծովաց գաւա-
սին : Եւ բազում առիւծք շրջէին ընդ սրբոցն Ճաղխացի, և միոյ յառիւծուցն ընդ 5
թամբ բազկի նորա մտեալ էր կարօն կելգան, և կկեալ առ սուրբն Ճաղխա ցուցանէր
նմա զխոցն . և նորա հանեալ զկելգն՝ կթուք ի խոցն և պատեաց թաշկինակաւ զոր
ընդ զուլան ունէր . և աւժամայն ողջացաւ :

Եւ էր Ճաղխա ձեր յոյժ և ամենայն ոչ սպասէր նմա թէ յորժամ մեւցի նա աւցն
զսուրբ մարմին նորա : Եւ յաւուր միում անցանէր նա ընդ գեան Կորզուաց կօշկօրն 10
ընկնանալով ի վերայ ջուրց . և յորժամ եհաս ի մէջ գետոցն՝ ծածկեցաւ նա ի ներքոյ
ջրոցն : Եւ ժողովեալ բազմութիւն արանց յոյժ՝ ընդ այլ կողմ վարձուցին զջուր
գետոցն, և ոչ գտին զմարմին նորա, զի այնպէս կամեցաւ սուրբն Աստուծոյ : Եւ էր սա
ասորի ազգաւ :

* A fol. 176
r° b.

Իսկ սուրբն Եպիփան բնակէր չԱռիւծ լերինն, և արջք վայրենիք * և ինձք ժող- 15

2 մեծին *om.* B || 3 բորեպիսկոպոսի] բորիսկոպոսի B — մեծին] սրբոցն B || 4 գաւաւին] խոտածարակ կեհօք *add.* B || 5-8 Եւ բազում առիւծք... ողջացաւ] Սուրբ Ճաղխա էր չԱճիզ բազարէ, ազգաւ ասորի, և բնակէր ի լերինն Կորզուաց, ուր էին բազմութիւնք առիւծուց, և ոչ ինչ միասէին նմա B || 9 սպասէր նմա թէ յորժամ մեւցի նա] յանկային զի ի վախճանէն B || 10 կօշկօրն... ջուրց *om.* B || 13 կամեցաւ... ազգաւ] լսնկրեալ էր սուրբն ի Տեաւնէ B || 15 Եպիփան] էր ի Յուսոց *add.* B — և արջք... առ նա] ի մէջ վայրենի գաղանաց B.

27 ARATZ, 3 Février.

Vie des saints Šalita et Épiphane, disciples du grand Daniel.

Ils étaient disciples du grand Daniel, chorévêque du grand Illuminateur Grégoire, thaumaturges, qui habitaient en ascètes dans le désert de la province de Dzopk. De nombreux lions circulaient avec saint Šalita. Un de ces lions avait une écharde de roseau piquée dans la plante de sa patte; il vint trouver saint Šalita et lui montra la plaie; celui-ci retira le roseau, cracha dans la plaie, l'enveloppa du mouchoir qu'il portait à la tête et le guérit aussitôt.

Šalita était très âgé et tout le monde attendait sa mort pour posséder son saint corps. Un jour qu'il traversait le fleuve des Kourdes en marchant sur les eaux avec ses chaussures, arrivé au milieu du fleuve, il fut couvert par les eaux. Un grand nombre d'hommes se rassemblèrent et détournèrent le cours du fleuve, mais ils ne retrouvèrent point son corps, car tel avait été le désir du saint de Dieu. Il était de race syrienne.

* A fol. 176
r° b.

Quant à saint Épiphane, il habitait la montagne des lions, * les ours sauvages

վէին առ նա եւ էին նմա կենաց կցորդք : Եւ զպլին առ նա ամենայն ցաւազնեալք, եւ նա աղօթիւք բժշկէր զամենեսեան :

Եւ ժողովեաց բազում աշակերտս, եւ ուսուցանէր նոցա զվարս ճգնութեան, եւ ել նա նոքօք յերկրէն Հալոց զնալ յերկիրն Յունաց : Եւ ի ճանապարհին պատահեաց
5 նոցա կին ծի, եւ իբրև անց կինն կամեցաւ փորձել զաշակերտսն իւր եւ ասէ. Որպէս զեղեցիկ էր կինն : Եւ ասէ ծի ոմն ի ճանկագոյն աշակերտացն. Տէր, կինն զոր զովեցեր՝ ծիականի էր : Եւ ասէ սուրբն Եպիփան. Խորհուրդք չար զոն ի բեղ. եւ ընդէր բնաւ հաչեցար զոն ի նա. եւ հալածեաց զնա չիւրծէ :

Եւ հասեալ յեղր ծովուն մեծի՝ եղիա անց կղզի մի անբնակ ի ճարգիւմէ, եւ անց
10 զապարեաց. եւ էին ի կղզոջն իժք եւ քարքք եւ այլ թունաւոր սողունք, եւ սատակեցան ամենեքեան : Եւ ջուր ոչ գոյր ի կղզոջն, եւ նա աղօթիւք ջուր բղխեցոց : Եւ եկաց ի կղզին եւ բարի վարուք հանդեաւ ի Քրիստոս : Եւ կատարի տօն սրբոցս ճաղխտայի եւ Եպիփանու՝ Փետրուարի Գ :

Յայսմ աւուր ննջումն է Սիմէոնի ձերունուցն որ ընկալաւ ի գիրկս իւր զՔրիստոս՝
15 ըստ Յունաց : Յիշատակ է եւ ճարգարէութեւն Աննայի զտներն Փանուէլն՝ ըստ Յունաց :
[B* նահատակութիւն սրբոց վիպիցն Ապրիանու եւ Եվուլու :

* B
p. 62 a.

2 զամենեսեան] զպլին առ նա եւ բազումք ի հեթանոսաց, եւ սատուածային բանիւք եւ զօրութեամբ նշանաց զարձուցանէր ի նոցանէ ի հաւատս Քրիստոսի *add.* B || 9 անց] ի նմա B || 10 եւ քարքք *om.* B — սողունք] զեռունք B — եւ սատակեցան... Փետրուարի Գ] բաց ոչ վեասէին սրբոցն. եւ կացեալ անց ճշտածուելջ աղօթիւք եւ սքանչելի քաղաքավարութեամբ հանդեաւ ի Քրիստոս. եւ կատարի տօն սրբոց Փետրուարի Բ B.

et les lynx se rassemblaient autour de lui et participaient à sa vie. Tous les infirmes venaient à lui et il les guérissait tous par ses prières.

Il rassembla beaucoup de disciples auxquels il enseignait la vie ascétique : il quitta avec eux le pays d'Arménie pour se rendre dans le pays des Grecs. Or, sur le chemin, une femme les croisa, et lorsqu'elle eut passé, il voulut éprouver ses disciples et leur dit : « Qu'elle était belle, cette femme ! » Un des plus jeunes disciples lui répondit : « Maître, la femme que tu loues était borgne. » Saint Épiphané lui répondit : « Il y a de mauvaises intentions en toi, pourquoi l'as-tu regardée ? » Et il le chassa d'avec lui.

Arrivé au bord de la grande mer, il y trouva une île abandonnée des hommes, et y habita. Il y avait dans l'île des serpents, des scorpions et d'autres reptiles venimeux; tous crevèrent. Il n'y avait point d'eau dans l'île, il en fit jaillir par ses prières. Il resta dans l'île et reposa dans le Christ après une bonne conduite. La fête des saints Salita et Épiphané a lieu le 3 Février.

En ce jour, chez les Grecs, dormition du vieillard Siméon qui reçut le Christ dans ses bras. Et aussi, commémoration, chez les Grecs, de la prophétesse Anne, fille de Phanuël.

[B* Martyre des saints martyrs Adrien et Euboule (*Evoulou*). Ces bienheu-

* B
p. 62 a.

Երանելիք աչտրիկ էին յագդէն Իլիան կոչեցեալ՝ բնակութեամբ ի Վանէաս զեղջէ, և փախարէին իսկ նմանող լինել սրբոց խոստովանող վկայիցն Քրիստոսի : Եւ եկեալք ի Կեսարիա Կապադովկեաց աչցելութիւն առնել բանդերոց բրիստոնէիցն, կարան եւ բերին զնոսս եւ ծառնեալ ածին առ Փիրմիլիանոս իշխանն . եւ ի հարցանելն նորա՝ յարժամ համարձակ խոստովանեցան զՔրիստոս, տանջեցին զնոսս եւ հարին սաստիկ 5
 զանքս եւ զկողս նոցա մինչև շրջեցան մարմինք նոցա, եւ ապա հրով աչբեցին զվէրսն :

Եւ կալեալ ածին զՎարխանոս առաջի սաստկադոնն առիւծո՝ զն զէշ պատառեսցէ զնա, եւ առիւծն զօրութեամբն Աստուծոց պատկառեցաւ ի սրբոցն որպէս կրբեմն ի Գանիէի՝ եւ ոչ մերձեցաւ ի նա . եւ ապա սրով հատին զգլուխ նորա :

Իսկ սուրբն Եվուրոս բազում սանջանաց համբերեաց, եւ ողորմանացն ոչ լուաւ . 10
 ընկեցին զնա նոյն զապանին, եւ հաւատար ընկերին անմիտս ի զազանէն մնացեալ՝ սրով կատարեցաւ :

Յայտմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոցն Յիմարայ : Սա ինքն նոր վկայուհիւ էր ի Բարսրէն Վանայ, հայ ազգաւ, առնակին ըստ կարգի օրինացն : Եւ եղև ընդ այն

reux étaient de la race de ceux qu'on appelle Heans, habitant la Batanée¹ (*Vančas*); ils aspiraient à devenir semblables aux saints confesseurs martyrs du Christ. Ils vinrent à Césarée de Cappadoce² pour visiter les chrétiens détenus dans les prisons; on les arrêta, on les amena et on les dénonça au gouverneur Firmilien, qui les interrogea, mais lorsqu'ils confessèrent avec hardiesse le Christ, on les tortura, on leur frappa vigoureusement les aisselles et les côtes jusqu'à déchirer leurs corps. puis on brûla leurs plaies par le feu.

On amena Adrien et on le jeta devant un terrible lion pour que celui-ci le mit en morceaux; mais le lion, par la puissance de Dieu, respecta le saint, comme il en advint jadis avec Daniel, et ne s'approcha pas de lui. Ensuite on lui trancha la tête par le glaive.

Saint Euboule, après avoir subi beaucoup de tortures, ne cédant pas aux instances (du juge), fut jeté, lui aussi, devant le même fauve, mais fut respecté comme son collègue par la bête. Il fut martyrisé par le glaive.

En ce jour, martyre de sainte Yimar. Cette nouvelle martyre était de la ville de Van, de race arménienne, mariée selon les règles de la loi. A cette

1. *Syn. Cp.* indique la teneur du texte grec qui a servi de base à l'arménien : οἱ τοὶ τὸ γένος εἶλον ἀπὸ τῆς Βανέας « ceux-ci tiraient leur origine de Banéa ». Le traducteur prenant le verbe εἶλον pour un nom propre a glosé. Mais ce texte grec est lui-même fautif, car la leçon primitive est donnée par Eusèbe, *Martyrs de Palestine*, XI, 29, éd. GRAPIN, Paris, 1913, p. 288 : ἀπὸ Βαταναίης οὕτω καλουμένης γῶρας. *Syn. Cp.* en mettant l'article devant Βανέας témoignait encore à sa manière qu'il y avait un nom de contrée et non un nom de ville. — 2. Il y a erreur du rédacteur arménien, c'est Césarée de Palestine; la ville de Cappadoce lui était évidemment plus connue. On pourrait aussi observer que dans le récit d'Eusèbe il est question de personnages cappadociens au parag. 27, *loc. cit.*, p. 286.

ժամանակս չորժամ ապրն թախարաց իշխան եւ ստաշնորդ ունելով գլխակիմամուր խոն՝ աւերեցին զբաղում աշխարհս արեւելից, եկին եւ ի Բայպրն Վան, եւ ապրի ապրի դառնալէս մահուամբ սպանին զբաղումս, ընդ որս եւ զայլն Յիմարայ, եւ * ոմն * B
p. 62 b.

5 չալապեաց էառ զՅիմար ի տուն իւր, եւ ի մուսանիլ կնոջ խբոյ՝ արար զնա կին իւր, չաւանելով զի պահեսցէ նա զբրիտոնէութիւն իւր : Իսկ ալլապիր չարեան ի վերսմ Յիմարայ եւ սախպէին զնա ուրանալ զՔրիստոս . եւ իբրև տեսին թէ ոչ կարեն չաւանեցուցանել, առեալ ածին զնա ի դուռն եկեղեցոյն եւ ստեն . Չգեա ի ներքս երեք քար, եւ զերծցիս ի ձեռաց մերոց, սպա թէ ոչ չարաչար տանջանօք սպանանեմք զքեզ : Եւ իբրև կարի շատ նեղեցին, երկուցեալ ի մահուանէ զոր սպառնալին նմա,

10 արար վիտամ ալլապեաց . եւ նորս ծիծաղելով թողին զնա եւ զնացին :

Այս գործ քարածուղութեան տանջէր վսիլճ մտաց նորս վամս բաղումս . եւ ելեալ զնաց ի Մակու՝ որ ընդ այն ժամանակս ընդ իշխանութեամբ բրիտոնէից էր, եւ անդ չամարձակ պաշտէր զՔրիստոս : Բայց լուեալ թէ ուր ետ զկարծիս ուրացութեան, անդ պարտի դաւանիլ զՔրիստոս՝ զարձաւ անպրէն ի Վան քաղաք, եւ ստեպ երթալ չեկեղեցին :

15

Եւ ի միում առուր տեսեալ զնա մուլրի մի զի գայր չեկեղեցոյ, սաստեաց նմա թէ . Ընդեր երթաս չեկեղեցին : Եւ նա ասէ . Բանդը կամիմ ի կառափն իմ ընդունել զքարինան զոր ձգեցի չեկեղեցի անպր : Յայնժամ եհար մուլրին զգուրս նորս : Ապապեաց

époque le peuple des Tartars, ayant comme prince et chef Lenk-Timour-khan (*Lanktamour*), dévastèrent nombre de contrées d'orient; ils s'attaquèrent aussi à la ville de Van et mirent à mort par différentes tortures de nombreux habitants, entre autres le mari de Yimar. * Un des infidèles prit Yimar chez lui et, à la mort de sa femme, en fit son épouse en acceptant qu'elle gardât sa foi chrétienne. Mais ces infidèles prirent parti contre Yimar et la pressèrent de renier le Christ, et, voyant qu'ils ne parvenaient point à la persuader, la conduisirent à la porte de l'église et lui dirent : « Jette trois pierres à l'intérieur et tu seras délivrée de nos mains, sans cela nous te tuerons dans des souffrances cruelles. » Devant leur exi gence pressante, craignant la mort dont on la menaçait, elle accomplit la volonté des infidèles, qui se mirent à rire, la quittèrent et s'en allèrent.

Mais ce jet de pierres tortura sa conscience pendant de longues années. Elle se rendit à Makou qui, à cette époque, était sous l'autorité des chrétiens, et y adora le Christ ouvertement. Mais ayant appris qu'elle devait adorer le Christ là où elle avait donné des soupçons de reniement, elle retourna à la ville de Van et se rendit souvent à l'église.

Un jour, un moughri, l'apercevant sortir de l'église, la réprimanda, (en disant) : « Pourquoi vas-tu à l'église? » Elle répondit : « Parce que je veux recevoir sur ma tête les pierres que j'ai jetées ici dans l'église. » Le moughri

Յիմար աւ ամբօխն պղպղեաց որբ անդր կալին եւ ասէ . Եկացք զինի իճ ի տեղի երևելի, եւ անդ բարկոճեցէք զիւ, զի յաճոնի լիցի ամենեցուն թէ վասն սուրբ հաւատոյն Քրիստոսի մեռանիմ : Եւ նոցա զրոհ տուեալ զհետ նորա ի տեղին բարկոճ արարին զՅիմար, որ խոստովանելով զՔրիստոս կատարեցաւ յանօրինաց :

* B
P. 63 a.

Յալամ աւսը հանգեաւ ի Քրիստոս պարոն Ստեփանէ, որդի մեծի * իշխանին Լեւոնի 5
Ռուբինեան :]

Երոյցի ԵԷ եւ Փետրուարի Դ : Վկայութիւն սրբոցն
Կիպորի, Կրազի եւ Պապիայ :

* A fol. 176
v° a.

Սորա էին չաւուրս Դէկոսի ամբարշտ * արբալին, ի բաղաբէն Ատալիոյ : Եւ կայոցին սուաջի զատաւորին Պամփիւլացոց, եւ խոստովանեցան զանուն Տեառն 10
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյ : Եւ յսճ բռնապատեցին զնոսա, եւ ներցցին զի ուրացին զՔրիստոս եւ պաշտեցին զկուռան, եւ ոչ կարացին լսախտել զնոսա ի սիրոյն Քրիստոսի, ալ մանաւանդ անարգեցին զզատաւորն, եւ բարկացեալ յոյժ հրամայեաց հատանել զզուլսա նոցա ի Փետրուարի Դ : Եւ երթեալ բրիստոնեացքն 15
թիպեցին զպատուական մարմինս նոցա, եւ են պահապան եւ օգնական ամենայն հաւատացելոց :

7 սրբոցն] սրբոց վկայեցն B || 8 Կրազի] Կրազկիանաի B || 9 Ատալիոյ] ի Պամփիւլացոց պաւսեէն, եւ էին անասնադարմանք արուեստիւ եւ բրիստոնեայ հաւատով, պաշտելով եւ երկըր- սրագելով Քրիստոսի սրպէս ձշմարիտ Աստուծոյ *add.* B || 10 Տեառն մերոյ *om.* B || 13 զպատաւորն] զկուռան B — բարկացեալ] զատաւորին *add.* B || 14 հատանել] եւ նոյնժամայն հատին B — բրիստոնեացքն] բրիստոնէիցն B.

la frappa à la tête. Yimar cria à la foule des infidèles qui se trouvait là et dit : « Venez avec moi dans un endroit apparent et lapidez-moi là, pour qu'il soit manifeste à tous que je meurs pour la sainte foi du Christ. » Ils la suivirent en foule jusqu'à l'endroit et y lapidèrent Yimar qui, en confessant le Christ, fut martyrisée par les impies.

* B
P. 63 a.

En ce jour reposa dans le Christ le baron Stéphane, fils du grand * prince Léon le Roubénien.]

28 ARATZ, 4 Février.

Martyre des saints Diodore, Claudien (*Klaudí*) et Papias.

* A fol. 176
v° a.

Ils vivaient aux jours de Dèce * l'empereur impie, dans la ville d'Attalia (*Ataliou*). On les mit en présence du gouverneur de la Pamphylie et ils confessèrent le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ et Dieu. On les pressa beaucoup et on les tourmenta pour qu'ils reniassent le Christ et adorassent les idoles, mais on ne put les ébranler de l'amour envers le Christ; par contre (les saints) injurièrent le gouverneur, qui, très irrité, ordonna de leur trancher la tête, le 4 Février. Les chrétiens inhumèrent leurs précieux corps, qui sont les gardiens et les aides de tous les fidèles.

[B* Յայսմ առուր վկայութիւն սուրբ վկային Տարասայ հոխի :

* B
p. 63 a.

Ի թագաւորութեանն Մաքսիմիանոսի, եւ ի Կիլիկեցոց զատաւորութեանն Մաքսիմոսի յոյժ հռչակէր պաշտօն կուօցն : Եւ ձինչկեա Մաքսիմոս զատաւոր ի Պոմպոս քաղաքի էր եւ պարէին պիղծ զկուօցն, էր անպ պատկեր ծի անուանեալ Ապոլոնի ի
5 զուս ոսկւոյ՝ զոր կոչէին հայր աստուածոց, նմա զսէին երկրպագութեամբ :

Եւ ծառայ սմն երիտասարդ հովիւ ոչխարաց որում անուն էր Տարաս, եւ կամեցաւ
աս ցուցանել զինքն արգարեւ * ճշմարտ ըրիստոնեաց. եւ պատճառանօք երկրպագութեան
ձեռն արկանէր անպատուել զկուօսն : Եւ այնպէս ժատուցեալ զպզտ ստ
պատկերն՝ եհաս զձեռն նորա, եւ ձուլեալ վաճառեաց եւ ետ աղքատաց զղինան : Եւ
10 ընդ առաւօտն ոչ տակաւ խառվութիւն լինէր, եւ տանէին զմեծամեծս ըրմացն հարցանել, եւ իբր եւ ոչ զիտէին՝ տանել ետուն զնոսա ի ծախ :

* B
p. 63 b.

Իբրեւ ածին զնոսա ի տեղի ծախուն, երեւեցաւ նոցա սուրբն Տարաս եւ ասէ. Զի
տանիք զարսզ զպցրոսիկ ի ծախ. զի ես եմ որ հասի զձեռն աստուծոյն ձերոց, եւ ծախեցի
զնա ի զարմանա աղքատաց : Եւ յայտնի եղեւ այն առաջի զատաւորին, եւ հրամայեաց
15 ածել զնա ի հրապարակն. եւ տարեալ կացուցին առաջի :

Մաքսիմոս զատաւորն ասէ. Զինչ է անուն քո : Տարաս ասէ. Քրիստոնեաց եմ,
եւ ի ծնողաց Տարաս կոչիմ : Մաքսիմոս ասէ. Յորմէ զաւասէ ես : Տարաս ասէ. Ի

[B* En ce jour, martyre du saint martyr Tarasius (*Tarasay*) le berger.

* B
p. 63 a.

Sous le règne de Maximin et sous le gouvernement de la Cilicie par Maxime, le culte des idoles était grandement solennisé. Pendant que le juge Maxime se trouvait à la ville de Pompus où l'on dansait devant les immondes démons, il y avait là une statue d'or pur au nom d'Apollon, qu'on appelait le père des dieux, et à qui l'on offrait des sacrifices en l'adorant.

Un jeune homme, gardien de brebis, dont le nom était Tarasius (*Taras*), voulant montrer qu'il était un * vrai chrétien, s'introduisit sous prétexte d'adorer l'idole mais dans l'intention de la déshonorer. Il s'approcha secrètement de la statue, en brisa une main, la fit fondre et en distribua la valeur aux pauvres. Au matin il y eut un grand trouble, on manda les chefs des prêtres des idoles pour les interroger et, comme ils ne purent répondre, on les condamna à mort.

* B
p. 63 b.

Pendant qu'on les conduisait à l'endroit de l'exécution, saint Tarasius se montra et dit : « Pourquoi conduisez-vous ces hommes à la mort ? C'est moi qui ai brisé la main de votre dieu et je l'ai dépensée pour les soins des pauvres. » Le juge en fut averti et il ordonna de le faire venir au tribunal ; l'ayant donc amené, on le fit comparaître.

Le juge Maxime lui dit : « Quel est ton nom ? » Tarasius répondit : « Je suis chrétien, de ma famille je m'appelle Tarasius. » Maxime lui dit : « De quelle province es-tu ? » Tarasius répondit : « De la Cilicie. » Le juge demanda :

Կիլիկեցոյն : Գատաւորն ասէ . Ձինչ պէտք աճին զբեկ աչորն չարապուլս : Տարաս ասաց . Հովիւ եմ ոչխարաց եւ պատուեմ զՏեառն իմոյ զպատուիրանս :

Գատաւորն ասաց . Եւ ընդէր կամեցար զոչ զառնել ընդ մեծ աստուածն Ապոլոն՝ զպրնալ զձեռն նորա : Տարաս ասաց . Կամեցայ զիս բրիստոնեայ ամենեցուն ցուցանել, եւ զձեկ յանդիմանել յամբարշտութեանդ : Գատաւորն ասաց . Մատուցեալ 5 զոհնս մեծի աստուծոյն Ապոլոնի, զի եւ առաջին յանդիմութիւնն թողցի բեկ : Տարաս ասաց . Որո՞ւմ աստուծոյ տաս զոհել՝ միաձեռննչն . եւ ամաչեմ ընդ քո որ զնա աստուած անուանես՝ զի ոչ կարաց իւր օգնել ի հատանել ձեռին իւրոյ :

Եւ գատաւորն բարկացեալ յոչժ եւ զամօթի հարեալ ասէ . Կախեցէք զդա զվաչատէ, 10 եւ մատերսնք ի կողս զորա : Եւ ի վարոցել սրբոյն՝ ամենեւին * ձայն ոչ ետ : Եւ սպարասուր մասհանօք մատանն լտցոտել զներքինս անդամոց նորա, եւ ստիպէին տանջանօք զսուրբն ի բաց կալ ի Քրիստոսէ . լակ վկայն սուրբ աղօթէր սու Քրիստոս, եւ զկուոցն նանրութիւն յանդիմանէր :

Եւ հրամայեաց գատաւորն եւ բեւեւեցին հոլովմախս յոտս սրբոյն, եւ ջրօք հարկանելով ընթացուցանէին առաջին : Եւ ասէ ցնա գատաւորն . Այլ վայելէ բեկ որ 15 արիւն քո իրբեւ զառու հոսի եւ ընու զերկիր : Ասէ սուրբն . Ոչ այնչափ վայելէ բեկ բղամիղղ, որչափ ինձ վայելէ վասն Քրիստոսի իմոյ չարչարել :

« Quelles affaires t'ont amené ici, mauvaise tête? » Tarasius répondit : « Je suis gardien de brebis et j'honore les préceptes de mon Seigneur. »

Le juge dit : « Et comment as-tu songé faire une chose pareille au grand dieu Apollon, de lui dérober la main? » Tarasius répondit : « J'ai voulu me montrer à tous comme chrétien et vous blâmer dans votre impiété. » Le juge dit : « Entre, sacrifie au grand dieu Apollon pour que ton premier coup d'audace te soit pardonné. » Tarasius répondit : « A quel dieu me demandes-tu d'immoler, à celui qui n'a qu'une main? J'ai honte pour toi de ce que tu le nommes dieu, lui qui n'a pu se défendre lorsqu'on lui a enlevé une main. »

Le juge, très irrité et honteux, dit : « Suspendez-le à un arbre et frappez-le aux flancs. » Le saint dans ses tortures ne poussa * aucun cri. On se mit à 1. lui blesser les parties intimes avec des pointes¹ aiguës en même temps qu'on pressait le saint au milieu des tortures de renoncer au Christ, mais le saint martyr priait le Christ et blâmait l'inanité des idoles.

Le juge ordonna ensuite de clouer des chaussons aux pieds du saint et de le faire courir en le frappant avec des nerfs de bœuf. Le juge lui dit alors : « Voilà ce qu'il te fallait, que ton sang coulât comme un ruisseau et abreuvât la terre. » Le saint répondit : « Ta chlamide de pourpre ne te sied pas aussi bien qu'à moi mes souffrances pour le Christ. »

1. Le mot arménien signifie « fourchette »; mais ce supplice était habituellement appliqué au moyen de roseaux pointus.

Եւ զատուորն հրամայեաց լուցանել հրատ մեծ՝ եւ անդ այլեւ զսուրբն : Եւ իրբեւ լուցին զհուրն սաստիկ յոյժ՝ եւ արկին զսուրբ վրացն ի ներքս ի մէջ հրոցն, եղև որտտուն եւ անձրև յոյժ, եւ վախոյց զամենայն հեթանոսս իւ շիջոյց զհուրն : Եւ սուրբն ամբարձեալ զաչս իւր սա Աստուած՝ զոհացաւ եւ ազօթերսք աւանդեաց զհոգին ի

5 ձեռս հրեշտակաց :

Իբրև եղև վիշեր զնշխարս սոկերաց սրբոցն յազօթեցին երբարբ եւ տարեալ եղին ի տեղն նշանաւոր, եւ կատարի տան նորա Փետրուարի Դ, եւ է բարեխօս վասն մեր :

Ի սմին աւուր չիշատակ սուրբ եւ մեծ անապատական ձգնաւորին եւ երեսել Վարդապետին Իսողորոսի հօր՝ որ կոչն Պիլատոսացի, որ էր սա առաջին իսկիթ :

10 Եւ սուրբ հօրն Անուխայ վարդապետին Պիմէնի :

Արացի Իթ եւ Փետրուարի Ե : Վկայութիւն սրբուհի
եւ կոչս վկային Բրիտանի Ագաթեայ :

Կինս այս էր ի կղզւոցն Սիկիլիոյ, ի քաղաքէն Պանորմոյ, յամս Իսկոսի արքայի . եւ էր տեսեամբ զեղեցիկ, մեծատուն եւ ազնուական, եւ Բրիտանի հաւատովն պաշ-
15 ծաւացեալ :

11 Վկայութիւն... Ագաթեայ Վկայութիւն սուրբ եւ բազմաչարչար բարեյայթ եւ սբան-
չեղագործ կոչս վկային Ագաթեայ, որ փրկէ ի կայծականց եւ ի հրաբլեցութեանց B || 13 Կինս] Վկայուհիս B || 14 էր] չքնաղ եւ *add.* B.

Le juge ordonna d'allumer un grand feu et d'y brûler le saint. Lorsqu'on eut allumé un feu très ardent et qu'on eut jeté le saint martyr au milieu du feu, il se produisit des coups de tonnerre et il plut avec violence, ce qui mit en fuite tous les païens et éteignit le feu. Le saint leva ses yeux à Dieu, rendit grâces et, en priant, rendit son âme entre les mains des anges.

Lorsque la nuit fut venue, les frères recueillirent les restes des ossements du saint et l'inhumèrent dans un endroit célèbre. Sa fête a lieu le 4 Février, et il est notre intercesseur.

En ce même jour, commémoration du saint et grand anachorète, l'ascète et renommé docteur, le père Isidore, surnommé le Pélasiate, qui fut le premier à Scété. Également (commémoration) du saint père Anouph, le maître de Paemen (*Pimēni*).

29 ARATZ, 5 Février.

Martyre de la sainte vierge et martyre du Christ Agathe.

Cette femme était de l'île de Sicile, de la ville de Palerme (*Panormoy*), aux jours de l'empereur Dèce; elle était belle de figure, riche et de noble famille, remarquable pour sa foi au Christ.

Եւ կալեալ զնա անօրէն զօրականն սարան ի քաղաքն Կատանիա, յորում էր
 գատաւորն Կունդիանոս, եւ կացուցին առաջի : Եւ յառաջ քան զհարցանելն գատաւո-
 րին՝ խոստովանեցաւ զքրիստոնէութեան հաւատն իւր : Եւ յանձնեաց զնա գատաւորն
 ի կին մի հեթանոս, որոյ անուն էր Ափրոդիսիա, զի խրատով եւ ուրբանօք զարձուցէ
 զնա ի Քրիստոսի հաւատոյն : Իսկ սրբուհի եւ կոչս վկայն Քրիստոսի՝ ոչ լսէր եւ ոչ
 ունկնդիր լինէր խրատու կնոջն, այլ ճանառանկ արտասուօք խնդրէր յԱստուծոյ

* A fol. 176 v° b. * ճարտարոտանալ :

Եւ զարձեալ կացուցին առաջի գատաւորին, եւ զարձանայր որ այնպիսի իմաս-
 տութեամբ խօսէր եւ յանդիմանէր զանաստուած ձորորութիւնն : Հարին զնա ուժգին եւ
 սրով հերձին զսալինան եւ արկին ի բանդ :

Եւ ի մէջ զիշերի երեւեցաւ նմա սուրբ առաքեալն Պետրոս ի կերպարանս բժշկի,
 ունկնով ի ձեռին զեղ վիրացն . եւ կայր առաջի նորա պատանի լուսով, եւ ելեւ յա-
 մենաջն բանոյն լոյս, եւ երկեան բանդարկեալքն : Եւ առաքեալն ստիպէր զնա եւ նեղէր
 զի բժշկեացէ զնա : Եւ նա սատ . Եւ բժիշկ ունիմ զՔրիստոս Քրկիչն իմ, եւ նա բժշկեացէ
 զիս առանց զեկոց : Ատէ առաքեալն . Եւ զիս նա առաքեաց առ քեղ, եւ աշակերտ եմ
 նորա եւ առաքեալ : Արդ՝ ողջ լէր յանուանէ նորա : Եւ անկապ եղեւ : Եւ տեսեալ
 Ագաթի վանձն իւր եւ զստիման ողջ, զիտաց զԱստուծոյ այցելութիւնն ի ձեռն առաքե-
 րչն եւ զոհայցաւ զԱստուծոյ :

2 Կունդիանոս) Կինդիանոս B || 3 խոստովանեցաւ խոստովան եղեւ B || 5 ոչ լսէր եւ ոչ
 ունկնդիր լինէր] եւ ոչ լսելով ունկն եղիր B || 11-18 եւ ի մէջ զիշերի... զԱստուծոյ om. B.

Les soldats impies la saisirent et la conduisirent à la ville de Catane où se trouvait le juge Quintianus (*Kountianos*) et la mirent en sa présence. Avant que le juge l'eût interrogée, elle confessa sa foi chrétienne. Le juge la confia à une femme païenne, dont le nom était Aphrodisia, afin qu'elle la détournât de la foi au Christ par ses conseils et ses sollicitations. Mais la sainte vierge et martyre du Christ n'écoula pas les conseils de la femme, et n'y consentit point; au contraire elle pria Dieu avec des larmes de devenir * martyre.

* A fol. 176 v° b.

On la fit comparaitre de nouveau devant le juge, qui fut étonné de ce qu'elle parlât avec une telle sagesse et blâmât l'erreur athée. On la frappa brutalement, on lui déchira les seins avec l'épée et on la jeta en prison.

Au milieu de la nuit, le saint apôtre Pierre lui apparut, sous les aspects d'un médecin tenant à la main les médicaments pour ses plaies; il se tenait comme un jeune homme lumineux devant elle, toute la prison fut inondée de lumière et les détenus furent effrayés. L'apôtre insista auprès d'elle et insista pour la guérir. Elle lui dit : « J'ai mon médecin, le Christ, mon sauveur, que me guérira sans médicaments. » L'apôtre lui répondit : « C'est Lui qui m'a envoyé vers toi, je suis son disciple et son apôtre. Voici que je te salue en son nom. » Et il disparut. Agathe, se voyant guérie en son corps et ses seins, reconnut la visite de Dieu par son apôtre et rendit grâces à Dieu.

Եւ յետ անորց հանին ի բանդէն եւ բարշեղին մերկ ի վերայ անպայտ խեցոց մինչև կոտորեցաւ մարմինն, եւ արեցին հրով զխոցս զլրացն : Եւ եղև չանկարձակի շարժ մեծ, եւ անկաւ կէս քաղաքին Կատանիոս : Եւ երկու խորհրդակեցր թաղաւորին՝ Սիզուանոս եւ Փարկունիոս ըմբռնեցան չաւրումն : Եւ եղև ազմուկ եւ խառնութիւն, եւ զիմեցին ի վերայ գատաւորին, եւ զօրականքն ասորան գերանելին Ագաթի ի բանոյն : * Եւ ի զիշերին յայնմիկ մինչպես ազօթէր սրբուհին Ագաթի՝ աւանկեաց զհողին իւր առ Աստուած Փետրուարի ե : Եւ մտեալ ըրխտոնելոյն հանին ի բանդէն եւ եկին ի տնավանի :

* A fol. 177 1° a.

Եւ լուեալ գատունորին արմախ եղև, զի ժողովեացէ գատայուածս սրբուհի եւ կոչս վկային, քանզի մեծատուն էր յայժ. եւ երեալ ի քաղաքէն Կատանիոս՝ զմայր ի Պանորմոս քաղաքն ի տուն սրբուհւոյն Ագաթեաց. եւ ի ճանապարհին անկաւ երկվարան ի գետն Պարմիթիս եւ խեղկեցաւ :

Յայսմ անուր վկայութիւն սրբոցն Ենինեայ, Ռիմայ եւ Պիմայ
որք կատարեցան ի Քրիստոս :

15 Սորա բարբարոսը էին ի խուժարոժ գաւառէն Սկլութացոց եւ երթեալ Անդրէի

3 կէս] մեծ ճան ի գայրապէն B || 4 յաւելումն] եւ մեծան add. B — խոստովութիւն] ի ժողովարդն add. B || 6 Ագաթի om. B || 7 Փետրուարի Ե] եւ Արաց ԿԹ add. B || 7-12 եւ մտեալ ... [խեղկեցաւ] Եւ զըրխտոնեացքն իբրեւ լուան՝ եկեալ ծծին զմարմինն կատանական իւզով՝ եւ պատուեալ եկին ի տնավանի, յարժէ նշանք մեծամեծք եղեն, եւ բնազոծք ի հրէից եւ ի հեթանոսաց տեսնալ զըմբռնչելին հաւատոյցին ի Քրիստոս B || 13 նրբոյն] սրբոց վկայիցն B || 15 Անդրէի աւարելոյն յերկիրն այն] անշակերտեցան Անդրէի աւարելոյն եւ B.

Plusieurs jours après, on la fit sortir de la prison et on la traîna nue sur du verre pilé jusqu'à ce que son corps fût déchiré, on lui brûla les plaies au feu. Mais il se fit tout à coup un grand tremblement de terre et la moitié de la ville de Catane (*Katanisoy*) s'écröula. Deux des conseillers de l'empereur, Silianus et Falconius, se trouvèrent pris sous les décombres. Il y eut des cris et des troubles : on assaillit le juge. Les soldats conduïsirent la bienheureuse Agathe en prison. * Cette nuit-là, pendant qu'elle priaît, sainte Agathe rendit son âme à Dieu, le 5 Février. Les chrétiens pénétrèrent dans la prison, l'en sortirent et la mirent au tombeau.

A fol. 177 1° a.

Le juge, l'ayant appris, se réjouit de pouvoir hériter des biens de la sainte vierge martyre, car elle était fort riche; il quitta la ville de Catane pour se rendre à Palerme à la maison de sainte Agathe; mais, chemin faisant, il tomba avec son cheval dans le fleuve Simethus (*Psimitha*) et se noya.

En ce jour, martyre des saints Inas (*Enineay*), Rimas et Pinnas (*Pimay*) qui furent martyrisés pour le Christ.

Ils étaient barbares, de la contrée sauvage des Scythes, et lorsque l'apôtre

առարկելոյն յերկիրն յայն՝ հաւատացին արքա ի Քրիստոս, եւ ի նոյն խուժալուժ ճարդ-
կանէն կապելցան ի ճէջ զեռոյն յաւուրս ձմերայնի, եւ այնպէս նահատակեալ փո-
խեցան ի Քրիստոս :

Արցալի 1, եւ Փետրուարի 2 : Տոն սուրբ ժողովոյն
Եփեսոսի երկերիւր եպիսկոպոսայ :

5

Ի ժամանակս Թէոփոսի Փոքու սատուաճապակ թագաւորին Հուռոմոց, Նեստոր
եպիսկոպոսն Կոստանդնուպոլսոյ, ոչ խոտտովանէր զՄարիամ սատուաճածին, եւ ոչ
զձեռեան ի նմանէ զՅիսուս Աստուած ալլ սոսկ ճարդ իրբեւ զձի ոմն ի ճարդարէլցն :

2ի Մարիամ ճարդ էր, սուէ, եւ ի ճարդոյ Աստուած ձեանիլ անհնար է :
Եւ Թէոփոս թագաւորն՝ հրաման եա ժողով լինել չեփեսոս : Եւ ժողովեցան երկու
հարիւր եպիսկոպոսք : Կեկեստիանոս Հուռոմոց, Կլաբեղ Աղեկտանդրու, Յորնաղ Երու-
սայեմի, Յովհաննէս Անտիոքաց, Պրոկղ Կոստանդինուպոլսի եւ ալլ եւս սուրբ
հարբ : Իսկ ձեձն Սահակ Հայոց՝ անպարսպ գովով գրեաց թեւղթ ճիւբաբանութեան ընդ
սուրբ ժողովոյն : Եւ քննութիւն արարեալ երկերիւր եպիսկոպոսացն՝ գտին զՆեստոր

* A fol. 177
r^o b.

10

1 արքա *om.* B — եւ ի նոյն . . . ի Քրիստոս] եւ եկեալ քարոյէին զՔրիստոս Աստուած
եւ դարձուցանէին զբաղուծս : 2որ կալեալ սոգականաց նորա ճառնեցին իչխանի խուժալուժ
ապին իւրեանց. եւ նա եա կապել զնոսա ի ճի ճի ցից ի ճէջ զեռոյն յաւուրս ստուանձանեաց
ձմերայնոց, ընկզմելով զնոսա ի ջուր ճինչեւ ցարանոցսն. ուր սառուցեալ երանելիացն
փոխեցան ի Քրիստոս B. — 5 երկերիւր եպիսկոպոսայ *om.* B || 6 թագաւորին] արքային B
|| 8 զՅիսուս] Քրիստոս *add.* B || 9 2ի Մարիամ . . . անհնար է *om.* B || 10 ժողով լինել
ժողովել B || 11-1 p. 147 Կեկեստիանոս . . . Մակեդոնի *om.* B.

André se rendit dans ce pays, ils crurent au Christ,⁹ et furent attachés par ces mêmes hommes sauvages (et jetés) dans le fleuve aux jours d'hiver, et c'est ainsi qu'ils furent martyrisés et trépassèrent au Christ.

30 ARATZ, 6 Février.

Fête du saint concile d'Éphèse de deux cents évêques.

Aux jours de Théodose le Jeune, l'empereur des Grecs couronné par Dieu, Nestorius (*Nestor*), évêque de Constantinople, ne confessait point Marie mère de Dieu, ni Dieu celui qu'elle mit au monde, Jésus; (il considérait) en effet celui-ci comme un homme ordinaire et l'un quelconque des prophètes, car, disait-il, Marie était (de nature) humaine, et il est impossible que Dieu naisse de l'homme.

* A fol. 177
r^o b.

L'empereur Théodose * ordonna de convoquer un concile à Éphèse. Deux cents évêques s'y assemblèrent : Célestin de Rome, Cyrille d'Alexandrie, Juvénal de Jérusalem, Jean d'Antioche, Proclus de Constantinople et d'autres saints pères. Quant au grand Sahak d'Arménie, très occupé, il écrivit une lettre d'union avec le saint concile. Les deux cents évêques, après examen,

Համախառ Արիոսի եւ Մակեդոնի : Եւ զի ոչ զլջայաւ նետար եւ ոչ միարանկաւ
ընդ սուրբ ժողովոյն, զի էր նա ազէա եւ անուսումն, ալլ միայն բարձրաձայն եւ
բաջախոս, ի լիզուն վաստահայեալ կամէր չալթեւ ճշմարտութեանն, վասն որոյ նովկեցի
զնա սուրբ ժողովն եւ զազանդակիցսն նորա : Եւ Թէպոս թագաւորն արտրեայ զնա
5 ի խուժաստան եւ անդ սատակեցաւ չարաչար :

Եւ կատարի տօն սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի Արացի 1, եւ Փետրուարի 2 :

Յայտն աւուր տօն է նախնայ ճարգարէին :

Նախն էր յաւուրս Պաւլի ճարգարէի եւ արքայի, խնամածա տան նորա : Սա
էր որ չանգիմանեայ զՊաւլի չորժամ մեկաւ ի կինն Սերխայ : Եւ չորժամ ասաց
10 Պաւլի թէ. Մեկայ Տեառն, ասաց Նախն թէ. Եւ Տէր անցոյց զբւե դմեկս բս եւ մի
մեւցիս :

Սա է որ խրատեայ զԲերսարէէ՝ ճաչր Սողոմոնի՝ ճտանեւ առ Պաւլի, եւ լիշեցու-
ցանեւ նմա զերգումն խր. եւ ինքն ճտեալ առ Պաւլի՝ սո հրաման ի նմանէ թագաւո-
րեցուցանեւ զՍողոմոն, եւ տարեալ ի Գեհն օձին Նախն ճարգարէ եւ Սաղովկ * A fol. 177
v° a.

2-3 զի էր նա... վասն որոյ *om.* B || 4 զազանդակիցսն] եւ զհամախոս *add.*
B || 5 չարաչար... Փետրուարի 2 *om.* B || 7 տօն] յիշատակ B || 10 Նախն... տան
նորա] Սուրբ ճարգարէն Նախն էր յաւուրս Պաւլայ արքայի. խնամածա տան նորա,
ակնածելի յաչս նորա, եւ սրտախուրի ամենայն ժողովրդեանն B || 13 ի նմանէ *om.* B.

reconnurent que Nestorius avait la même doctrine qu'Arius et Macédonius. Et comme Nestorius ne manifestait aucun regret et ne s'unissait point au saint concile, — car il était ignorant et illettré, ne sachant que parler haut et beaucoup, comptant plutôt sur sa langue pour vaincre la vérité, — le saint concile l'anathématisa à cause de cela, lui et ses partisans. L'empereur Théodose l'exila en Barbarie et il y mourut d'une mort violente.

La fête du saint concile d'Éphèse a lieu le 30 Aratz, 6 Février.

En ce jour, fête du prophète Nathan.

Nathan vivait aux jours du prophète et roi David; il était l'intendant de sa maison. C'est lui qui blâma David lorsqu'il pécha avec la femme d'Urie. Et lorsque David dit : « J'ai péché contre le Seigneur, » Nathan lui répondit : « Le Seigneur aussi t'a pardonné tes péchés et tu ne mourras pas. »

C'est lui qui conseilla à Bethsabée (*Bersabée*), mère de Salomon, de se rendre auprès de David et de lui rappeler son serment, et lui-même, ayant pénétré auprès de David obtint de lui l'ordre d'introniser Salomon. L'ayant donc conduit au Gihon, le prophète Nathan, le * prêtre Sadok et Banaïa (*Bania*) * A fol. 177
v° a.

բահանայ, եւ Բանիա որդի Յովիկեայ, եւ թագաւորեցուցին զՍողոմոն յաթուն Դաւթի :
 եւ կացեալ նախան խաղալովեամբ վախճանեցաւ եւ թագեցաւ ընդ հարսն իւր :

Յայսմ աւար վիպութիւն Աբրահամու Արաուիլի եպիսկոպոսին :

Չայս երանելի եպիսկոպոսս ստորան կապանօք աւաջի ծոզպետին Աղբլիտայ, եւ
 հրամայէր նմա երկիր պագանել արեգականն եւ հրոյ եւ զոհս մատուցանել : 5

Եւ նորա բացեալ զբերան իւր չերկար բանիւք ի սուրբ զրոյ ջանդիմանէր զսնտի
 հաւատս Սարիւստի. անարդեաց եւ զմոզպետն Աղբլիտայ, եւ զունայն օրինադրու-
 թիւնն : Եւ հրամայեաց հատանել զղլուխ նորա ի բաղարին թեւոմ :

Եւ յրժամ ստորան ի տեղին, հարցանէր զասիճն. Դաւանս ի հաւատս մեր եթէ
 մեռանիս : Եւ նա ասէ. Աչ ուրանամ զճշմարտութիւնն, եւ ոչ զաւնամ ի պիղծ զաւանու- 10
 թիւնդ ձեր. հաւատամ ի Հայր եւ Յորդի եւ յամենասուրբ Հոգի, ի միասնական սուրբ
 երրորդութիւնն : Եւ մինչդեռ խոստովանութիւնն ի բերանն էր՝ հասին զղլուխ նորա
 Փեարուարի 9 :

1 Բանիա որդի Յովիկեայ] Եանեայ որդի Յովիկեայ B — Դաւթի] հօր նորա *add.* B ||
 2 նախան *om.* B || 3 Արաուիլի] Արաուիլ բարարի ի Պարս B || 4 Չայս երանելի] Սա
 էր ի ժամանակս հալածանաց Շաղհայ Սաբուխտի արքայի, եւ հոգեշունչ քարոզութեամբ
 զբազումս ի Պարսից դարձուցանէր ի հաւատս Քրիստոսի : Վասն որոյ կալեալ զբերանելի B ||
 6 զբերան] զճնորհալից բերան *add.* B || 7 օրինադրութիւնն] սահմանադրութիւնն B ||
 10 զճշմարտութիւնն] զՔրիստոս B || 11 յամենասուրբ] սուրբ B.

fils de Yoyada (*Yovideay*), le sacrèrent et le mirent sur le trône de David.

Nathan vécut en paix, mourut et fut enterré auprès de ses ancêtres.

En ce jour, martyr d'Abraham évêque d'Arbéles (*Artaxil*).

Ce bienheureux évêque avait été conduit chargé de fers chez le chef des mages Adelpore, qui lui ordonna d'adorer le soleil et le feu, et de leur offrir des sacrifices.

Il ouvrit la bouche, blâma longuement par les saintes écritures la vaine religion de Sapor (*Sabiurosi*), méprisa Adelpore, le chef des mages et les vaines ordonnances. Celui-ci ordonna de lui trancher la tête dans la ville de Thélom¹.

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le bourreau lui demanda : « Veux-tu te convertir à notre religion ou mourir ? » Il répondit : « Je ne revoie point la vérité et ne me convertis point à votre immonde croyance. Je crois au Père, au Fils et au très Saint-Esprit, à l'unique sainte Trinité. » Il avait encore la confession sur les lèvres lorsqu'on lui trancha la tête, le 6 Février.

1. Tell Nahia d'après les actes syriaques, BEDJAN, *Acta Martyrum et Sanctorum*, t. IV, Paris et Leipzig, 1894, p. 131.

[B* Ի ամին պուր չիշատակ սրբոյն Վուկուլիոսի աշակերտի պատրելոցն, պ էր
Եպիսկոպոս Չմիւսնիոյ :

* B
p. 65 b.

Սա ի տղայական հասակի մաքուր էր, եւ եղև բնակարան սուրբ Հոգւոյն, եւ
արժանաւոր նորին շնորհաց . վասն այնորիկ մեծի աւարելոյն եւ աւետարանչին Յով-
5 հաննու ապուստոսարանի հետեւեալ աշակերտեցաւ : Չոր եւ փորձիւ դաեալ պրժանի՝
նոյն ինքն ամենապովելն եւ սիրեցեալն ի Քրիստոսէ պուր սուաքեալն Յովհաննէս
ապուստոսարանն՝ սիրեաց յայժ եւ աշակերտութեամբ եկն ընդ նմա յեփեսոս եւ յամե-
նայն տեղիս :

Եւ յայնպիսի մեծութիւն ժամանեաց նա՝ մինչ զի ի սուրբ աւետարանչէն ձեռնա-
10 գրեցաւ Եպիսկոպոս եկեղեցւոյն Չմիւսնոյ քաղաքին : Եւ քաղցրուսոց չովիւն բարի
որ յամենատուրբ Հոլոյն ծառագայթիցն լցեալ զխաւարեալսն լուսաւորեաց, եւ ի
բարբարոսամիտ հեթանոսացն ի ճշմարիտ կեանս էաժ, եւ մեծամեծ նշանօր աճեցոց
զհաւատացեալսն . եւ ինքն կաչր աւարելիօրէն սրբութեամբ ի պահս եւ յալօթս եւ
յայցելութիւն սպրատաց :

15 Եւ յաւաճագոյն ծանեաւ զի փոխելոց էր յաշխարհէս . եւ ապրեցութեամբն Աստու-
ծոյ՝ ձեռնապրեաց դարձանաւորն Պողիկարարս փոխանակ իւր յախու Եպիսկոպո-
սութեան Չմիւսնիոյ . եւ ինքն փոխեցաւ ի կենցապոյս առ Քրիստոս եւ թաղեցաւ . յորմէ
բազում բժշկութիւնք լինին անտի մինչեւ ցայսօր ի փառս Քրիստոսի :

[B * En ce jour, commémoration de saint Boukolos (*Voukouliosi*), disciple
des apôtres, qui était évêque de Smyrne.

* B
p. 65 b.

Pur dès sa première enfance, il devint le réceptacle du Saint-Esprit, et se rendit digne de ses grâces; c'est pourquoi il devint le disciple du grand apôtre et évangéliste Jean le théologien. L'ayant trouvé digne, après épreuves, le saint apôtre Jean, le théologien, digne de tout éloge et le bien-aimé du Christ, l'aima beaucoup, en fit son disciple et parcourut avec lui Éphèse et toutes les contrées.

Il parvint à un tel degré de perfection qu'il fut sacré par le saint évangéliste évêque de la ville de Smyrne. Et le bon pasteur, à la doctrine suave, qui était rempli des rayons du très Saint-Esprit, illumina ceux qui étaient dans les ténèbres, ramena à la vraie vie les païens à l'esprit barbare et augmenta le nombre des fidèles par de grands miracles. Il passa sa vie dans la vertu, la sainteté, les jeûnes, les prières et la visite des pauvres.

Il connut à l'avance quand il devait trépasser de ce monde et, par l'inspiration de Dieu, il sacra le digne Polycarpe pour son successeur sur le siège épiscopal de Smyrne. Il trépassa de cette vie dans le Christ, et fut enterré. De nombreuses guérisons ont lieu sur son tombeau jusqu'à ce jour pour la gloire du Christ.

* B
p. 66 b.

Յայտմ առար հանգեաւ ի Քրիստոս Աւան թագաւոր երկրորդ՝ որպի արքային
Հեթմոյ :

Սա էր բարեպաշտ չոյժ եւ աւարինի, հեղ, երկայնամիտ, պարկեշտ, ժուժկալ, եւ
ողորմածութեամբ առաւելալ քան զամենեւին :

Ծինեաց եւ հիւրանոցս եւ հլանդանոցս, նորոցեաց զլանորայս եւ հաստատեաց 5
ի նոսա զպրոցս. եւ սատուածահաճոյ վարուք վտխեցաւ առ Աստուած :]

* B
p. 66 b.

* En ce jour reposa dans le Christ le roi Léon II, fils du roi Héthoum.

Il fut très pieux et vertueux, doux, patient, modeste, sobre et au-dessus
de tous par sa charité.

Il fit construire des hospices et des hôpitaux, réparer les couvents et y
établit des écoles. Après une vie agréable à Dieu, il trépassa vers Dieu.]

JOHN OF EPHESUS
LIVES OF THE EASTERN SAINTS

SYRIAC TEXT EDITED AND TRANSLATED

BY

E. W. BROOKS

III

١٥١ | ١٥٢ | ١٥٣ | ١٥٤ | ١٥٥ | ١٥٦ | ١٥٧ | ١٥٨ | ١٥٩ | ١٦٠ | ١٦١ | ١٦٢ | ١٦٣ | ١٦٤ | ١٦٥ | ١٦٦ | ١٦٧ | ١٦٨ | ١٦٩ | ١٧٠ | ١٧١ | ١٧٢ | ١٧٣ | ١٧٤ | ١٧٥ | ١٧٦ | ١٧٧ | ١٧٨ | ١٧٩ | ١٨٠ | ١٨١ | ١٨٢ | ١٨٣ | ١٨٤ | ١٨٥ | ١٨٦ | ١٨٧ | ١٨٨ | ١٨٩ | ١٩٠ | ١٩١ | ١٩٢ | ١٩٣ | ١٩٤ | ١٩٥ | ١٩٦ | ١٩٧ | ١٩٨ | ١٩٩ | ٢٠٠ | ٢٠١ | ٢٠٢ | ٢٠٣ | ٢٠٤ | ٢٠٥ | ٢٠٦ | ٢٠٧ | ٢٠٨ | ٢٠٩ | ٢١٠ | ٢١١ | ٢١٢ | ٢١٣ | ٢١٤ | ٢١٥ | ٢١٦ | ٢١٧ | ٢١٨ | ٢١٩ | ٢٢٠ | ٢٢١ | ٢٢٢ | ٢٢٣ | ٢٢٤ | ٢٢٥ | ٢٢٦ | ٢٢٧ | ٢٢٨ | ٢٢٩ | ٢٣٠ | ٢٣١ | ٢٣٢ | ٢٣٣ | ٢٣٤ | ٢٣٥ | ٢٣٦ | ٢٣٧ | ٢٣٨ | ٢٣٩ | ٢٤٠ | ٢٤١ | ٢٤٢ | ٢٤٣ | ٢٤٤ | ٢٤٥ | ٢٤٦ | ٢٤٧ | ٢٤٨ | ٢٤٩ | ٢٥٠ | ٢٥١ | ٢٥٢ | ٢٥٣ | ٢٥٤ | ٢٥٥ | ٢٥٦ | ٢٥٧ | ٢٥٨ | ٢٥٩ | ٢٦٠ | ٢٦١ | ٢٦٢ | ٢٦٣ | ٢٦٤ | ٢٦٥ | ٢٦٦ | ٢٦٧ | ٢٦٨ | ٢٦٩ | ٢٧٠ | ٢٧١ | ٢٧٢ | ٢٧٣ | ٢٧٤ | ٢٧٥ | ٢٧٦ | ٢٧٧ | ٢٧٨ | ٢٧٩ | ٢٨٠ | ٢٨١ | ٢٨٢ | ٢٨٣ | ٢٨٤ | ٢٨٥ | ٢٨٦ | ٢٨٧ | ٢٨٨ | ٢٨٩ | ٢٩٠ | ٢٩١ | ٢٩٢ | ٢٩٣ | ٢٩٤ | ٢٩٥ | ٢٩٦ | ٢٩٧ | ٢٩٨ | ٢٩٩ | ٣٠٠ | ٣٠١ | ٣٠٢ | ٣٠٣ | ٣٠٤ | ٣٠٥ | ٣٠٦ | ٣٠٧ | ٣٠٨ | ٣٠٩ | ٣١٠ | ٣١١ | ٣١٢ | ٣١٣ | ٣١٤ | ٣١٥ | ٣١٦ | ٣١٧ | ٣١٨ | ٣١٩ | ٣٢٠ | ٣٢١ | ٣٢٢ | ٣٢٣ | ٣٢٤ | ٣٢٥ | ٣٢٦ | ٣٢٧ | ٣٢٨ | ٣٢٩ | ٣٣٠ | ٣٣١ | ٣٣٢ | ٣٣٣ | ٣٣٤ | ٣٣٥ | ٣٣٦ | ٣٣٧ | ٣٣٨ | ٣٣٩ | ٣٤٠ | ٣٤١ | ٣٤٢ | ٣٤٣ | ٣٤٤ | ٣٤٥ | ٣٤٦ | ٣٤٧ | ٣٤٨ | ٣٤٩ | ٣٥٠ | ٣٥١ | ٣٥٢ | ٣٥٣ | ٣٥٤ | ٣٥٥ | ٣٥٦ | ٣٥٧ | ٣٥٨ | ٣٥٩ | ٣٦٠ | ٣٦١ | ٣٦٢ | ٣٦٣ | ٣٦٤ | ٣٦٥ | ٣٦٦ | ٣٦٧ | ٣٦٨ | ٣٦٩ | ٣٧٠ | ٣٧١ | ٣٧٢ | ٣٧٣ | ٣٧٤ | ٣٧٥ | ٣٧٦ | ٣٧٧ | ٣٧٨ | ٣٧٩ | ٣٨٠ | ٣٨١ | ٣٨٢ | ٣٨٣ | ٣٨٤ | ٣٨٥ | ٣٨٦ | ٣٨٧ | ٣٨٨ | ٣٨٩ | ٣٩٠ | ٣٩١ | ٣٩٢ | ٣٩٣ | ٣٩٤ | ٣٩٥ | ٣٩٦ | ٣٩٧ | ٣٩٨ | ٣٩٩ | ٤٠٠ | ٤٠١ | ٤٠٢ | ٤٠٣ | ٤٠٤ | ٤٠٥ | ٤٠٦ | ٤٠٧ | ٤٠٨ | ٤٠٩ | ٤١٠ | ٤١١ | ٤١٢ | ٤١٣ | ٤١٤ | ٤١٥ | ٤١٦ | ٤١٧ | ٤١٨ | ٤١٩ | ٤٢٠ | ٤٢١ | ٤٢٢ | ٤٢٣ | ٤٢٤ | ٤٢٥ | ٤٢٦ | ٤٢٧ | ٤٢٨ | ٤٢٩ | ٤٣٠ | ٤٣١ | ٤٣٢ | ٤٣٣ | ٤٣٤ | ٤٣٥ | ٤٣٦ | ٤٣٧ | ٤٣٨ | ٤٣٩ | ٤٤٠ | ٤٤١ | ٤٤٢ | ٤٤٣ | ٤٤٤ | ٤٤٥ | ٤٤٦ | ٤٤٧ | ٤٤٨ | ٤٤٩ | ٤٥٠ | ٤٥١ | ٤٥٢ | ٤٥٣ | ٤٥٤ | ٤٥٥ | ٤٥٦ | ٤٥٧ | ٤٥٨ | ٤٥٩ | ٤٦٠ | ٤٦١ | ٤٦٢ | ٤٦٣ | ٤٦٤ | ٤٦٥ | ٤٦٦ | ٤٦٧ | ٤٦٨ | ٤٦٩ | ٤٧٠ | ٤٧١ | ٤٧٢ | ٤٧٣ | ٤٧٤ | ٤٧٥ | ٤٧٦ | ٤٧٧ | ٤٧٨ | ٤٧٩ | ٤٨٠ | ٤٨١ | ٤٨٢ | ٤٨٣ | ٤٨٤ | ٤٨٥ | ٤٨٦ | ٤٨٧ | ٤٨٨ | ٤٨٩ | ٤٩٠ | ٤٩١ | ٤٩٢ | ٤٩٣ | ٤٩٤ | ٤٩٥ | ٤٩٦ | ٤٩٧ | ٤٩٨ | ٤٩٩ | ٥٠٠ | ٥٠١ | ٥٠٢ | ٥٠٣ | ٥٠٤ | ٥٠٥ | ٥٠٦ | ٥٠٧ | ٥٠٨ | ٥٠٩ | ٥١٠ | ٥١١ | ٥١٢ | ٥١٣ | ٥١٤ | ٥١٥ | ٥١٦ | ٥١٧ | ٥١٨ | ٥١٩ | ٥٢٠ | ٥٢١ | ٥٢٢ | ٥٢٣ | ٥٢٤ | ٥٢٥ | ٥٢٦ | ٥٢٧ | ٥٢٨ | ٥٢٩ | ٥٣٠ | ٥٣١ | ٥٣٢ | ٥٣٣ | ٥٣٤ | ٥٣٥ | ٥٣٦ | ٥٣٧ | ٥٣٨ | ٥٣٩ | ٥٤٠ | ٥٤١ | ٥٤٢ | ٥٤٣ | ٥٤٤ | ٥٤٥ | ٥٤٦ | ٥٤٧ | ٥٤٨ | ٥٤٩ | ٥٥٠ | ٥٥١ | ٥٥٢ | ٥٥٣ | ٥٥٤ | ٥٥٥ | ٥٥٦ | ٥٥٧ | ٥٥٨ | ٥٥٩ | ٥٦٠ | ٥٦١ | ٥٦٢ | ٥٦٣ | ٥٦٤ | ٥٦٥ | ٥٦٦ | ٥٦٧ | ٥٦٨ | ٥٦٩ | ٥٧٠ | ٥٧١ | ٥٧٢ | ٥٧٣ | ٥٧٤ | ٥٧٥ | ٥٧٦ | ٥٧٧ | ٥٧٨ | ٥٧٩ | ٥٨٠ | ٥٨١ | ٥٨٢ | ٥٨٣ | ٥٨٤ | ٥٨٥ | ٥٨٦ | ٥٨٧ | ٥٨٨ | ٥٨٩ | ٥٩٠ | ٥٩١ | ٥٩٢ | ٥٩٣ | ٥٩٤ | ٥٩٥ | ٥٩٦ | ٥٩٧ | ٥٩٨ | ٥٩٩ | ٦٠٠ | ٦٠١ | ٦٠٢ | ٦٠٣ | ٦٠٤ | ٦٠٥ | ٦٠٦ | ٦٠٧ | ٦٠٨ | ٦٠٩ | ٦١٠ | ٦١١ | ٦١٢ | ٦١٣ | ٦١٤ | ٦١٥ | ٦١٦ | ٦١٧ | ٦١٨ | ٦١٩ | ٦٢٠ | ٦٢١ | ٦٢٢ | ٦٢٣ | ٦٢٤ | ٦٢٥ | ٦٢٦ | ٦٢٧ | ٦٢٨ | ٦٢٩ | ٦٣٠ | ٦٣١ | ٦٣٢ | ٦٣٣ | ٦٣٤ | ٦٣٥ | ٦٣٦ | ٦٣٧ | ٦٣٨ | ٦٣٩ | ٦٤٠ | ٦٤١ | ٦٤٢ | ٦٤٣ | ٦٤٤ | ٦٤٥ | ٦٤٦ | ٦٤٧ | ٦٤٨ | ٦٤٩ | ٦٥٠ | ٦٥١ | ٦٥٢ | ٦٥٣ | ٦٥٤ | ٦٥٥ | ٦٥٦ | ٦٥٧ | ٦٥٨ | ٦٥٩ | ٦٦٠ | ٦٦١ | ٦٦٢ | ٦٦٣ | ٦٦٤ | ٦٦٥ | ٦٦٦ | ٦٦٧ | ٦٦٨ | ٦٦٩ | ٦٧٠ | ٦٧١ | ٦٧٢ | ٦٧٣ | ٦٧٤ | ٦٧٥ | ٦٧٦ | ٦٧٧ | ٦٧٨ | ٦٧٩ | ٦٨٠ | ٦٨١ | ٦٨٢ | ٦٨٣ | ٦٨٤ | ٦٨٥ | ٦٨٦ | ٦٨٧ | ٦٨٨ | ٦٨٩ | ٦٩٠ | ٦٩١ | ٦٩٢ | ٦٩٣ | ٦٩٤ | ٦٩٥ | ٦٩٦ | ٦٩٧ | ٦٩٨ | ٦٩٩ | ٧٠٠ | ٧٠١ | ٧٠٢ | ٧٠٣ | ٧٠٤ | ٧٠٥ | ٧٠٦ | ٧٠٧ | ٧٠٨ | ٧٠٩ | ٧١٠ | ٧١١ | ٧١٢ | ٧١٣ | ٧١٤ | ٧١٥ | ٧١٦ | ٧١٧ | ٧١٨ | ٧١٩ | ٧٢٠ | ٧٢١ | ٧٢٢ | ٧٢٣ | ٧٢٤ | ٧٢٥ | ٧٢٦ | ٧٢٧ | ٧٢٨ | ٧٢٩ | ٧٣٠ | ٧٣١ | ٧٣٢ | ٧٣٣ | ٧٣٤ | ٧٣٥ | ٧٣٦ | ٧٣٧ | ٧٣٨ | ٧٣٩ | ٧٤٠ | ٧٤١ | ٧٤٢ | ٧٤٣ | ٧٤٤ | ٧٤٥ | ٧٤٦ | ٧٤٧ | ٧٤٨ | ٧٤٩ | ٧٥٠ | ٧٥١ | ٧٥٢ | ٧٥٣ | ٧٥٤ | ٧٥٥ | ٧٥٦ | ٧٥٧ | ٧٥٨ | ٧٥٩ | ٧٦٠ | ٧٦١ | ٧٦٢ | ٧٦٣ | ٧٦٤ | ٧٦٥ | ٧٦٦ | ٧٦٧ | ٧٦٨ | ٧٦٩ | ٧٧٠ | ٧٧١ | ٧٧٢ | ٧٧٣ | ٧٧٤ | ٧٧٥ | ٧٧٦ | ٧٧٧ | ٧٧٨ | ٧٧٩ | ٧٨٠ | ٧٨١ | ٧٨٢ | ٧٨٣ | ٧٨٤ | ٧٨٥ | ٧٨٦ | ٧٨٧ | ٧٨٨ | ٧٨٩ | ٧٩٠ | ٧٩١ | ٧٩٢ | ٧٩٣ | ٧٩٤ | ٧٩٥ | ٧٩٦ | ٧٩٧ | ٧٩٨ | ٧٩٩ | ٨٠٠ | ٨٠١ | ٨٠٢ | ٨٠٣ | ٨٠٤ | ٨٠٥ | ٨٠٦ | ٨٠٧ | ٨٠٨ | ٨٠٩ | ٨١٠ | ٨١١ | ٨١٢ | ٨١٣ | ٨١٤ | ٨١٥ | ٨١٦ | ٨١٧ | ٨١٨ | ٨١٩ | ٨٢٠ | ٨٢١ | ٨٢٢ | ٨٢٣ | ٨٢٤ | ٨٢٥ | ٨٢٦ | ٨٢٧ | ٨٢٨ | ٨٢٩ | ٨٣٠ | ٨٣١ | ٨٣٢ | ٨٣٣ | ٨٣٤ | ٨٣٥ | ٨٣٦ | ٨٣٧ | ٨٣٨ | ٨٣٩ | ٨٤٠ | ٨٤١ | ٨٤٢ | ٨٤٣ | ٨٤٤ | ٨٤٥ | ٨٤٦ | ٨٤٧ | ٨٤٨ | ٨٤٩ | ٨٥٠ | ٨٥١ | ٨٥٢ | ٨٥٣ | ٨٥٤ | ٨٥٥ | ٨٥٦ | ٨٥٧ | ٨٥٨ | ٨٥٩ | ٨٦٠ | ٨٦١ | ٨٦٢ | ٨٦٣ | ٨٦٤ | ٨٦٥ | ٨٦٦ | ٨٦٧ | ٨٦٨ | ٨٦٩ | ٨٧٠ | ٨٧١ | ٨٧٢ | ٨٧٣ | ٨٧٤ | ٨٧٥ | ٨٧٦ | ٨٧٧ | ٨٧٨ | ٨٧٩ | ٨٨٠ | ٨٨١ | ٨٨٢ | ٨٨٣ | ٨٨٤ | ٨٨٥ | ٨٨٦ | ٨٨٧ | ٨٨٨ | ٨٨٩ | ٨٩٠ | ٨٩١ | ٨٩٢ | ٨٩٣ | ٨٩٤ | ٨٩٥ | ٨٩٦ | ٨٩٧ | ٨٩٨ | ٨٩٩ | ٩٠٠ | ٩٠١ | ٩٠٢ | ٩٠٣ | ٩٠٤ | ٩٠٥ | ٩٠٦ | ٩٠٧ | ٩٠٨ | ٩٠٩ | ٩١٠ | ٩١١ | ٩١٢ | ٩١٣ | ٩١٤ | ٩١٥ | ٩١٦ | ٩١٧ | ٩١٨ | ٩١٩ | ٩٢٠ | ٩٢١ | ٩٢٢ | ٩٢٣ | ٩٢٤ | ٩٢٥ | ٩٢٦ | ٩٢٧ | ٩٢٨ | ٩٢٩ | ٩٣٠ | ٩٣١ | ٩٣٢ | ٩٣٣ | ٩٣٤ | ٩٣٥ | ٩٣٦ | ٩٣٧ | ٩٣٨ | ٩٣٩ | ٩٤٠ | ٩٤١ | ٩٤٢ | ٩٤٣ | ٩٤٤ | ٩٤٥ | ٩٤٦ | ٩٤٧ | ٩٤٨ | ٩٤٩ | ٩٥٠ | ٩٥١ | ٩٥٢ | ٩٥٣ | ٩٥٤ | ٩٥٥ | ٩٥٦ | ٩٥٧ | ٩٥٨ | ٩٥٩ | ٩٦٠ | ٩٦١ | ٩٦٢ | ٩٦٣ | ٩٦٤ | ٩٦٥ | ٩٦٦ | ٩٦٧ | ٩٦٨ | ٩٦٩ | ٩٧٠ | ٩٧١ | ٩٧٢ | ٩٧٣ | ٩٧٤ | ٩٧٥ | ٩٧٦ | ٩٧٧ | ٩٧٨ | ٩٧٩ | ٩٨٠ | ٩٨١ | ٩٨٢ | ٩٨٣ | ٩٨٤ | ٩٨٥ | ٩٨٦ | ٩٨٧ | ٩٨٨ | ٩٨٩ | ٩٩٠ | ٩٩١ | ٩٩٢ | ٩٩٣ | ٩٩٤ | ٩٩٥ | ٩٩٦ | ٩٩٧ | ٩٩٨ | ٩٩٩ | ١٠٠٠ |

* 119 r° b.

1. \ erased.

the ranks of the priesthood, and spread orthodoxy (ὀρθοδοξίαν) abroad, who not only marshalled priests and supplied all quarters, but further also in keen religious zeal did not shrink even from making provision for ordaining and appointing high-priests, that is bishops, also in every place; so that, since he was careful to observe the regulations of the canons which command that without three bishops no bishop shall be instituted, he contrived to bring with him two monks of good repute for excellence of life, one from Cilicia and one from Isauria, and proceeded to the royal city; and, having received the advice and permission of the blessed Theodosius patriarch of Alexandria, who had been detained in the same royal city by way of exile (ἐξορίαν) on behalf of the truth of the faith, the blessed James with the above-mentioned monks directed his path to the city of Alexandria, after fully carrying out the ministry of the priesthood in all the countries from the royal city as far as the sea-coast of Lycaonia; and so he entered Alexandria; and, after he had been in communication with the saintly men there, in accordance with the mandate received from the blessed Theodosius the patriarch, they assembled, and made these two blessed men bishops, one whose name was Conon in the city of Tarsus of Cilicia, and the other whose name was Eugene

וְיִסְחָרְוּנוּ וְנִפְעַלְלָנוּ : חַיְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִסְחָרְוּנוּ . פִּנְיָנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ .
 וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ . וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ .
 וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ . וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ .
 וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ : דַּמְרָנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ : וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ .
 וְיִסְחָרְוּנוּ . וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ .

וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ
 וְיִסְחָרְוּנוּ

וְיִסְחָרְוּנוּ¹ וְיִסְחָרְוּנוּ² וְיִסְחָרְוּנוּ² : וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ
 וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ³ וְיִסְחָרְוּנוּ⁴ . וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ
 וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ
 וְיִסְחָרְוּנוּ⁶

וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ . וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ .

1. This ch. is in D, f. 333 r°. D om. וְיִסְחָרְוּנוּ . — 2. D om. — 3. A om. — 4. After this 5 or 6 leaves are lost in A. — 5. Ms. וְיִסְחָרְוּנוּ . — 6. Ms. ins. וְיִסְחָרְוּנוּ וְיִסְחָרְוּנוּ .

out the labour of his practices unto a space of three years, he ended the course of his practices; and he fell asleep and his holy body was buried and laid in this same monastery; by whose prayers with those of all the saints who pleased the Lord may we all find grace in the day of judgment, and may the monastery which received his coffin, with the other churches and monasteries which he erected in the name of the Lord God of the ages¹, be established to the glory of the Holy Trinity unto the end.

The history of the blessed Kashish bishop of the island of Chios is ended.

NEXT THE FIFTY-SECOND HISTORY, OF CERTAIN GREAT AND HOLY PERSONS CHILDREN OF EMINENT MEN OF ANTIOCH, WHO DESPISED THE WORLD AND ALL THAT IS IN IT AND LIVED A HOLY LIFE IN IT IN POVERTY OF SPIRIT IN AN ASSUMED GARB (σχημα).

It did not seem to be a right thing to withhold this spiritual traffic also

1. Sc. in Asia; see p. 579. As he was alive when ch. 39 was written, he must be presumed to have died in 566 and come to C.P. in 563.

وجاهدوا مدتهما مداسرا واملواهم . دهه حنبا وبع . ووسلا ابر . ومع
 وب وبع لبر . فبما ورا انا لاهي : هفدا بعف دحبي وبعلا حلاوي .
 فم مع محلا بعف انا لاهي . فم ابري مدولا ولا ابر ورا ابر ورا
 دهه . فده وبعلا فمدا واملواهم لاهي فده حنبا .¹ مدافنمي واهي
 دقما ققما مداسرا : فم دناح عملا بعفمي سحوي . مدحني
 حنبا دقما . سقما . املا لبر ورا انا مع حلاوي . فم
 ملام مدابا بعف واهي . املا لبر ورا انا ملام فم
 واهي مع فم بعثي واهي : واهي لاهي بعثي مع واهي فم
 لاهي وبعف لاهي : فم انا لبر فم لاهي حلاوي هفدا واهي .²
 فم لبر انا لاهي بعف لاهي واهي سربا ابر وبعف
 لاهي وبعف مداسرا . واهي واهي حنبا لاهي فم لاهي .
 واهي فم بعثي حلاوي واهي . واهي واهي حلاوي واهي
 حنبا . واهي واهي واهي فم لاهي . واهي واهي واهي

1. Ms. ins. واهي . — 2. Ms. with points. . .

persons who in garb (*σχημα*) appear to be mime-actors (*μῆμος*) are in actions
 spiritual persons', and from that time I began to observe them, and at
 evening time I posted myself behind them, keeping close opposite to them,
 while they, in order that no one should observe them and find them out,
 continued the whole evening until the whole city was being gathered in
 going round many streets by a long course, going in by one street and
 coming out by another, and crossing rough and dark places, so that I also
 followed after them at a short distance, so that two or three hours of the
 night¹ were already past, and so, after the city had become still, they directed
 their course to the line of the wall, and mounted the wall, while I also was
 stealthily mounting after them. And, keeping myself close to a pinnacle
 of the wall, I stood up, and I saw that both placed themselves standing
 with their faces toward the east, and stretched out their arms to heaven
 in prayer in the form of a cross, and after a time they fell upon their faces
 in prayer, and they stood up and again fell upon their faces in prayer, and
 they stood up again and fell down and they went through the same form for

1. Here again the hours seem to be reckoned from midnight, since the city can hardly have been quiet at 8 or 9 P.M.; see p. 204, n. 1.

ودخلنا اهد حب سمعنا وفعلا هلتنا. / هاهنا لعننا مبر ناهنا. ¹ / حب
 انا حمر ممدنا حلتنا / اسنا للاهلحج / وحب / وفعلا هلتنا انا / هاهنا
 حب / اهد / هاهنا امر / انا / هاهنا. / حب / فلهنا / هاهنا. / سنا سنوما / رتلمنا
 بشملا / ناهنا / بعصبه / حب / زلحنا / باذنا / مده / فقا. ² / حب / سنوما / حب / ناهنا
 / رنا / ههنا / اهلحج / حب / نهم / فلهنا. ² / ناهنا / حب / انا / ناهنا / حب / زلحنا
 / باذنا. / سنوما / حنا / سم / مدهنا / مامر / حلا / رحلا / وحسنا / وندمر / هاهنا
 / حاهنا / ههنا ³ / انا / هاهنا / هاهنا : / مده / فلهنا / مده / حلا / سنا / حب
 / زلحنا. ⁴ / بعصبه / رتلمنا / ناهنا : / هاهنا / حاهنا / حاهنا / هاهنا. ¹ / حب / سنوما
 / هاهنا. / هاهنا / حلتنا / بعصبه : / انا / سنوما / (/ هاهنا) ⁵ / هاهنا / انا / هاهنا. ¹
 / هاهنا / مبر / لا / سنوما. ¹ / هاهنا / للاهلحجنا / بعصبه / هاهنا / باذنا. / حب
 / هاهنا / حلا / مدهنا / هاهنا. / هاهنا / حلا / هاهنا. / مده / حاهنا / هاهنا / هاهنا
 / هاهنا. / مده / انا / هاهنا / هاهنا. / هاهنا / حاهنا / حاهنا / هاهنا. / هاهنا / هاهنا
 / للاهلحجنا / مده / انا / هاهنا / هاهنا. / هاهنا / حاهنا / هاهنا. ⁶ / هاهنا / حاهنا / هاهنا. ⁷

1. Ms. with points. — 2. Ms. with points : . — 3. Ms. ins. ~~ه~~ deleted. — 4. Ms. ~~ه~~ deleted. — 5. Ms. om. — 6. Ms. ~~ه~~ deleted. — 7. Ms. with stop following.

slaves, and go out to the village before daylight. And, when I on my side
 had risen during the night to go down to our stable (*σταβλον*) in which were
 many horses to take some and go out as I had been ordered, and when I had
 arrived at the door, I looked and saw alarming rays of light coming out from
 the chinks of the door and from the windows; and, having seen it from a
 distance and been frightened and thought that our stable (*σταβλον*) was on
 fire, I cried out. And I ran and looked through the chinks of the door, and
 I saw a poor man standing on the horses' dung on which he used to sleep
 with his hands stretched out to heaven, and rays of light proceeding from
 his mouth and from each of his fingers, and the whole building richly lighted.
 And, having seen and marvelled, I then said to the slaves with me, « Do
 (you) ' see that glorious light? » And they said « We have not seen any-
 thing ». And I cried to the stablemen (*σταβλάρεις*) to rise and open the door.
 And, when that poor man heard my voice, he threw himself upon that
 dung, and had already buried himself, since he was in fact naked, and was
 clad in rags only, and he had begged the stablemen (*σταβλάρεις*) on account
 of the severity (*ἀνύχνη*) of the cold of winter that he might come in and bury
 himself in the horses' dung, in order that he might warm himself in it and

1. Ms. om.

רחבי¹ אבדנא. ולא לביסא ומדנא חסדו. אכלא כן בלא רלל: סוסיא אפינע מד
 תיבוא² ❖

[עלמא חסידא האתא דהתבא אקוהא קנד תיבא
 האקוהא חסדא. העלף לחללך הלחל הכח אבדנא חסדא
 דהאט כח נסא מהא חסדא אבדנא חסדא: ❖

האט חסידא העלפן אהלח הפאבא אלתא
 קאמפאט ❖

. . . . .
 [. . . . .

אנפע סע: וסא מדלמ. מד ונע וס מדקמל; זוס. ודוס. הפד
 * A 122 r° a.
 מד מדנ מדלמ. אלוס. סמלפא מדלזול דאמבאל; זוסמל וסל
 מל; כן. וסבב דמב אד דנסא; דמב דלעממל; ואלו מדלזוס. אלו.
 עזי לוס חסדא. סב הפממממ. כן מלכע ולא חנא מדמך מד אד.

1. Ins. under line. — 2. Corr. from סא.

three times, « Fear not for the Lord is with you wherever you go », and thus we departed from one another.

[The history of certain great and holy persons children of eminent men of Antioch, who despised the world and all that is in it and lived a holy life in it in poverty of spirit in an assumed garb (σχημα), is finished.

NEXT THE FIFTY-THIRD HISTORY, OF THE DIVINE BLESSED MAN PRISCUS. ¹

. . . . .
 . . . . .

we came to the conclusion that this was rather (μᾶλλον) one of those poor in spirit to whom a blessing is given by our Lord², and he conducted himself in this way in spiritual knowledge in order to attain to excellence. Then, having learned that he did not beg for anything from anyone, we sent him a

1. The beginning is lost. — 2. Matth., v, 3.

סלח. כי ים ללא; אסנה נענה. פלטר; ופיה מרעה ום דם דעפולא.
 סלמבד; סר אלם סלמבד. אלאמנה ענה; אלאבן סר דלמנה.
 אפ' אים אסנה. אסלח; ים עמלם; וים עמבא אסמנה סתעל.
 סר דבא סמל; זל; וסל סמל; אלאמנה² ללא סמנה לא אעס.
 סמל. אסמל; אלא ום; פוסל סמנה; ללא; אסלח דלמנה
 ועמנה.

עלנה אסמנה אסלח אסמנה אסמנה

אסמנה אסמנה אסמנה אסמנה * 123 v° b.
 אסמנה אסמנה אסמנה אסמנה
 אסמנה אסמנה אסמנה אסמנה

לא וסל סמנה אסמנה; אסמנה; אסמנה; אסמנה;
 וסל אסמנה סמנה אסמנה אסמנה; אסמנה; אסמנה; אסמנה.

1. Ms. אפ. — 2. Ms. om. י. — 3. Ms. אסמנה.

of the history refrained from speaking. But, when we had departed to another place, that saint ended his course in the same city and was buried; and, when we came and heard of it, we were much distressed at having been deprived of his society, even at second-hand. And we made great endeavours to discover the coffin which held his holy remains; and in consequence of the great pestilence which had occurred¹ and the numbers that were laid above him we could not do so. These things we have recorded for the glory of God who strengthens and helps all that trust in him.

The history of the divine blessed man Priscus is ended.

NEXT THE FIFTY-FOURTH HISTORY, OF THE BLESSED CAESARIA THE PATRICIAN², WHO BEGAN AND THROUGH GOD'S HELP ENDED HEROICALLY AND EXCELLENTLY.

The history therefore of this woman also, great before God and before men, was one that could not but excite great admiration, a woman who from a great royal race³ brought herself down to humiliation undertaken for

1. 542. — 2. To whom a large proportion of the extant letters of Severus is addressed. — 3. A native of Samosata can hardly have come of an imperial family; but her husband may have been of imperial descent.

סבא זכא דבִּיחֵתֵי וְעַמְדֵי לֹוּי מִרְמַמְלָא. לְדֹם אִמְבָּדָא זִנְעָא זְמִיָּא. כִּי וְכִי
 אִמְרָא סָא רַחֲמִיָּא וְחַמְדֵּיָּא לְדֹם דְּעֵבֶרֶתָא לֹוּי. לְמִיָּא דְּחַפְלָא לֹוּי. חֲרִיבָא
 לְעֵלְמָא זְמִיָּמֵי. וְלֹוּי חָא זִמְעֵדְעֵזָא עֲתִיבָּ. לְמִיָּא עֲלֵבָא זִיָּוִי וְזִיָּוִי.
 דְּעֵוִיָּוִי וְזִיָּוִי וְזִיָּוִי לְמִיָּא מִתְלֵבָא לְעֵבֶרֶתָא.
 מִיָּבִיבָא לְלֹוּי אִמְבָּדָא דִּיָּוִי דְּבִיחֵתֵי וְזִיָּוִי. זִיָּוִי חֲרִיבָא לְעֵבֶרֶתָא.
 זִיָּוִי זְמִיָּמֵי מִיָּבִיבָא. זִיָּוִי מִיָּבִיבָא חֲרִיבָא זִיָּוִי וְזִיָּוִי. זִיָּוִי זְמִיָּמֵי.
 אִמְרָא זִיָּוִי לְמִיָּא זִיָּוִי זִיָּוִי זִיָּוִי זִיָּוִי זִיָּוִי זִיָּוִי זִיָּוִי זִיָּוִי זִיָּוִי.
 זִיָּוִי זִיָּוִי.

ⲉⲗⲉⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ

ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ * 125 v° A.
 ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ
 ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ
 ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ
 ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ

ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ

1. Ms. ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ ⲁⲓⲛⲁⲓ; see note on transl.

her modes of life whose name was Cosmiana, and her she appointed archimandritess, she herself submitting to her like an insignificant and poor sister. And so she continued to labour till the end of her life, which happened after fifteen years¹. And so she completed the course of her practices heroically, bearing great testimony and undergoing mighty conflicts (ζῆλον).

And she died and was laid in this monastery, which even to the present day is called the monastery of Caesaria the patrician. These few memorials taken from the blessed woman's labour and practices we have recorded for the glory of God and the profit of those who are desirous of spiritual profit.

The history of the blessed Caesaria the patrician is ended.

NEXT THE FIFTY-FIFTH HISTORY, OF AN EXCELLENT WOMAN AND OF HER HUSBAND, WHO WERE CHAMBERLAINS OF THE SAME GLORIOUS PATRICIAN², WHOSE NAMES ARE JOHN AND SOSIANA, WHO LIVED LIVES OF EXCELLENCE.

This perfect woman Sosiana therefore, when her husband departed from

1. Circ. 556. 2. Ms. masc., but, as Caesaria is clearly meant, I have emended the text; cf. p. 513.

מְחַלְלֵם מִן דְּקִלְלָא בְּחַמְסָא מִבְּרַח [1] אֵלֶּה סִיבָּגָא . סוּסָא אִמְרֵם מִמְּהָ
 מִחְמַלָּא מִדְּוֵה פִּיזֵי . סוּסָא מִלְּחָר סִתְּוֵהוּ דְּוֵה חֲפִיזְהֵלְמֵהּ וְזֵי . סוּלְלֵחְמֵהּ
 לְלֵלָא מִן לְחַבְלָא מִמְּהָלָא . אִסְוֵהוּ בְּמֵסֵלָא . כִּי אִף וְזֵי מִמְּחִיזָא סוּסָא
 כִּי־חֲפִיזְוֵהוּ . סָא חֲלִיזֵי רַחֲמָא הֵי־מָלָא . סוּפְלֵחָר אִף וְזֵי זִי־לְוֵי כִּי־חֲחִיזָא בְּיִסְלָא
 אֵלֵּי־וֹ

אֵלֶּה הַחַבְלָא דְּהַלְחָלָא דְּכַמְסָא מִבְּרַחֲמֵי
 אִסְוֵהוּ בְּמֵסֵלָא ² הַלְחָלָא

הַחַבְלָא דְּהַלְחָלָא דְּכַמְסָא מִבְּרַחֲמֵי : חַלְחָלָא מִבְּרַחֲמֵי
 הַחַבְלָא מִבְּרַחֲמֵי הַחַבְלָא מִבְּרַחֲמֵי הַחַבְלָא מִבְּרַחֲמֵי הַחַבְלָא מִבְּרַחֲמֵי
 הַחַבְלָא מִבְּרַחֲמֵי הַחַבְלָא מִבְּרַחֲמֵי הַחַבְלָא מִבְּרַחֲמֵי הַחַבְלָא מִבְּרַחֲמֵי
 אִסְוֵהוּ בְּמֵסֵלָא

לָא אִסְוֵהוּ בְּמֵסֵלָא בְּרִיזְמָא סוּפְלֵחָר אִסְוֵהוּ בְּמֵסֵלָא . וְזֵי בְּחַמְסָא דְּלֵלָא
 לְחָלְלָא בְּמֵסֵלָא אִסְוֵהוּ בְּמֵסֵלָא . דְּלֵלָא עֵזֵי מִמְּחִיזָא בְּחַמְסָא

1. Ms. סוּ, but 1 seems to have been erased. — 2. Ms. אִסְוֵהוּ בְּמֵסֵלָא.

become dried and shrivelled from the labours of asceticism, and the who'e
 of his body had become like dry wood. And thus he ended his life in that
 same villa, and was laid above the blessed Mishael. But his brother John,
 who also imitated his mode of life, lived a long time after him; and he also
 ended his course in the practices of religion.

*The history of the blessed Theodore the king's chamberlain and castrensis
 is ended.*

NEXT THE FIFTY-EIGHTH HISTORY, CONCERNING THE ORIGINAL FOUNDATION OF THE
 HOLY CONVENT OF THE HOUSE OF MAR JOHN AT AMIDA, AND WHO WERE ITS
 HEADS AND FOUNDERS FROM THE BEGINNING, I. E. FROM THE YEAR SEVEN
 HUNDRED OF ALEXANDER, AND DOWN TO THE YEAR EIGHT HUNDRED AND
 SEVENTY-EIGHT OF THE SAME¹.

It did not therefore seem to us to be just and a fitting thing that we should
 withhold the good deposit which was committed to us by old men our holy

1. 389-567.

* 132 r° b. 132 v° a.
 وذنملا بللسا صخ هتتملا امبصر دلا صبحتملا . الابف لاهه و للافتمه
 و لاجلم سفنه فذلفف . صم سبرا لهعلا اجذ لاهه . وانا لمر حتم
 بختف انا و صم صومر . حرصتف موهده اذ لرحصا . صحصا و ص و لالم
 عهلاهوه لاهه . لئ هدا ونا المبرم لئ و لاهه صم فلفف سفن
 لاهه و دهه و نا . ص اذ مبه انا و صلا ذبحا . هلفف افصدا .
 لبحا و سبرا انا صم رحلا هتتملا : صم لادده و نله و انا : سبرا انا و صلا
 ارف و لاهه و ناهه و لاهه و مره . لاهه سبرا انا و لاهه و سبلمه و مره .
 و لاهه و لاهه و دهه و نا . و لاهه و لاهه و لاهه . لاهه و لاهه و لاهه
 انا و لاهه . و لاهه و لاهه و لاهه . لاهه و لاهه و لاهه .
 و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه . لاهه و لاهه و لاهه . صم و صم
 و لاهه و لاهه و لاهه : و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه
 و لاهه و لاهه . و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه
 و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه . و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه
 امبصر دلا و لاهه و لاهه و لاهه . و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه و لاهه

1. Ms. اهجه .

a low place to the governorship, showed displeasure and indignation and found fault and began to murmur. And, when the blessed man saw it, he said to them : « You know, my sons, that for my part I at first committed the matter to your discretion. But, now that you threw the burden upon me, I on my side thought this old man fitter than all of you to administer the affairs of this convent, while I know also what I have done and whom I have appointed, a man whom I have seen for a long time, and, while I observe all of you, and see that each concerns himself only with himself and his gratification, I see that this man is vigilant and energetic and earnest, and eager to promote the interests of the convent. And for all these reasons it is to him that I have entrusted and am entrusting my place. And he who obeys him, and receives and pleases him receives and pleases me; and he who strives with him and opposes him is superfluous in this convent ». When these things had been carried out in this way, and the blessed bishop had given his blessing and prayed and gone to the district to which he had been summoned, then many stood forth in envy and bitter strife against the same blessed Abraham saying, « He set as head over us a man who is a peasant and a shepherd holding a low place ». And so they made one company (*zōnēn*), and rose up in strife, and separated themselves; and sixty men

كملوه وبعثوه؛ لانه سنلادير صديه. فللا له في افندي. ومع اممطر الله
 قتم. سة في فتمت كملوه في امدين. ومع اذا الله منب واقبل.
 في مع عمدا واقبل عجد ١٥١ ١٥١. ١٥١ ١٥١ عجد وقلد سني الله. مع خبنا
 هيما^١ * دحما مدادر ١٥١ هدا ١٥١ دحتني الله. افندي. في اخر فعدلا
 ان كلف قتم حما اقبل ميمر منم الله. سة في فتمت كملوه.
 وفعه منب سفللا. ميمر منم سة افندي. ١٥١ في هدا كملوه
 وحمدا ١٥١ في فللا له في افندي. في الله منب ومامنا وحمدا منب
 مسة مع منم للاعب كلف عدا ١٥١ اجبنا. ١٥١ منب^٢ لانه ابي منب.
 حيا ١٥١ الله. ١٥١ منب الله. في مع ١٥١ عجد لمعدنا. سني الله هوب
 لعمدنا. في اف لسا وجمنا ١٥١ صر. هي سني الله. في افندي. في ان
 اخر قتم حفا ١٥١ اناب ١٥١ ووزا ١٥١. مع مقصد منب اذير زل ١٥١
 ١٥١ اضممنا. في لمنا اناب ١٥١. في اف دمنا الله ١٥١
 واقبلنا رحتي. مع اخر ١٥١ له للاعب. جتمع مدلب في حمدني

* 133 r° b.

1. Ms. pl. — 2. Ms. افندي.

see from age. But, when we approached him to make obeisance to him and receive his blessing, he asked us saying, « Whence are you, my sons? » And we on our side answered him, saying, « We are, sir, from the district of Amida ». When he on his side heard the name of Amida, he was struck dumb and shed copious tears with sobs. And, when that old man had been violently weeping and sobbing for a long time, he said : « If I ask you, my sons, do you know anything in the territory of Amida? », and we answered him, « Be so good as to ask, sir; and what we know we will say ». But the old man asked us about this our own convent, saying, « Is there a monastery called that of the house of Mar John on the north of the city by the side of the wall and has it been built? » And we said to him « Yes, sir. It has been built and it exists, and it is in fact from it that we come ». When the blessed man heard this, he yearned the more toward us, while he also betook himself to showing emotion by weeping with many sobs, saying, « I, my sons, was an inmate of that monastery, from the days of Mar Abraham the great who became a bishop, when I was a boy, when the numbers also amounted to four hundred men. And, when Kawad came to Amida, we fled and we all went inside and took up our abode in the school (σχολή) called

1. Ms. 134 r° b.

1. Ms. 134 r° b.

portion of the monastery was quarried and built from it; and the whole of the martyrs' chapel dedicated to Kyra Maria was also built from it, and further much was also quarried and brought in from it for the church and the city. »¹ And its kiln is still standing. But this convent was rebuilt on a smaller scale, both in buildings and in the number of the brotherhood. But the blessed Abraham, who was also called 'the shepherd', ended the course of his practices, and 'died in a good old age'². And to succeed him in the government of the convent the blessed Cosmas was appointed, who also showed himself an excellent governor and head; and he governed during his days in tranquillity and quiet, having lived the whole of the time of the reign of Anastasius³; and so he fell asleep in his convent in peace⁴. And to succeed him in the headship and government of the convent the blessed Sergius was appointed, who by his birth (γένεσις) came from the village of Gadara which was in the north; who in the first persecution that arose against the church⁵ was the first to go out in banishment with all the rest of the convents, and gained distinction in the conflicts (ἀγών) of persecution,

1. It is not clear where Paul's words end. The statement about the kiln is clearly J.'s, and perhaps the whole story of the completion of the rebuilding is his, for P. probably left Anida at the time of the siege. Pert. J. with his usual carelessness has forgotten that he is reporting P.'s words. — 2. I Chr., xxix, 28. — 3. 491-518. He cannot have become archimandrite before 504, and the meaning can therefore only be that he survived Anastasius. — 4. 'Zach. Rh.' VIII, 5 erroneously names C. among the banished archimandrites. — 5. 521; see Introd., p. 1v.

وحملا في حيا. لا يملأ به. من عذبوا همدهم اذقواهم فيه حدهم.
 واما في هذه من مقدم لهؤلاء فمرمدا في زمان. وانا في اذ حبلهم
 ايقنا في زيمعنا. ومن عونا. في هذا لعنا وانا في اذ اذنا من عذب
 ودمعنا وبعثنا من اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا.
 وانا في من عونا في اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا.
 في اذنا في اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا.
 في اذنا في اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا.
 في اذنا في اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا.
 في اذنا في اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا.
 في اذنا في اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا.
 في اذنا في اذنا. في اذنا. في اذنا. في اذنا.

* 135 v° b.

house of Bar Deba'. This man was placed by his parents in the same con-
 vent from his childhood, and he was brought up in it from the days of the
 blessed Cosmas the archimandrite, and he gained distinction also in all the
 conflicts (ἀγών) of persecution from the beginning down to the present year,
 which is the year eight hundred and seventy-seven, the year in which Justinian
 departed from the world², having first been buffeted in every place with all
 the old men his fathers who had lived since the beginning of the persecution
 while he endured and remained firm. But at last, when he was appointed
 to the headship of the convent, he increased in strength and prowess and
 firmness, while he was more frequently driven from district to district and
 from place to place, uttering thanks and praise at all times; a man who,
 having been at first luxurious and delicate and smart as being a citizen, and
 at last come to himself³, and been smitten with remorse and brought himself
 into a religious frame of mind, turned his face away from all visible
 things, and came to despise clean clothes and delicious foods and unguents
 and so on, and clothed and covered⁴ himself with garments of hair, and
 embraced asceticism and abstinence, and fasting and services and protracted
 prayers by day and night, and what is more admirable than all, the practice
 of observing the divine commandments, having stored up in his mind the

1. Sc. 'son of a wolf'. — 2. 565/6. — 3. Luke, xv, 17; cf. p. 171. — 4. See p. 319, n. 2; p. 489, n. 3.

כְּחֵמֶה מְדַלְלֵהוּ וְיִשְׁמַע וְיִבְדֹּק. וְיִשְׁמַר לֵב דָּבָר מְדַלְלֵהוּ נִלְחָם. מֵאֵלֶּיךָ וְיִשְׁמַע
 מְדַלְלֵהוּ אֵל אֵל לֵאמֹר. לֵאמֹר חֶסֶד כֹּל יִשְׁמַע. וְיִבְדֹּק מִקְדָּמָה אֵל
 חֶסֶד לֵאמֹר. מִמֶּנּוּ מִי; וְיִבְדֹּק מִי אֵל אֵל. כִּי אֵל חֶסֶד אֵלֵהוּ וְיִשְׁמַע
 * חֵם * 136 1° a. אֵל אֵל כִּי יִשְׁמַע וְיִבְדֹּק. חֶסֶד וְיִשְׁמַע אֵלֵהוּ חֶסֶד אֵלֵהוּ אֵלֵהוּ אֵלֵהוּ
 חֶסֶד כִּי יִשְׁמַע. חֶסֶד לֵאמֹר וְיִשְׁמַע אֵלֵהוּ חֶסֶד מִקְדָּמָה מִי אֵל אֵל
 אֵל מִקְדָּמָה מִי אֵל מִי אֵל. וְיִשְׁמַע חֶסֶד. וְיִשְׁמַע חֶסֶד. וְיִשְׁמַע חֶסֶד.
 חֶסֶד לֵאמֹר אֵל אֵל לֵאמֹר. אֵלֵהוּ חֶסֶד. אֵלֵהוּ חֶסֶד. אֵלֵהוּ חֶסֶד.

יְלֵחֵהוּ אֵלֵהוּ כִּי בֵּן צָדִיק מִיִּשְׂרָאֵל הַבְּנוּיָה מִיִּשְׂרָאֵל
 הַבְּנוּיָה בְּיַד מַלְאָכָה; אֵלֵהוּ חֶסֶד אֵלֵהוּ חֶסֶד
 חֶסֶד לֵאמֹר אֵל אֵל חֶסֶד

words of our Saviour who says, « He who loveth me keepeth my word », and again « Let your speech be 'Yea, yea' and 'Nay, nay'. »¹ and so decided it for himself that an oath should never proceed from his mouth. And he persevered and kept and maintained his resolution even down to the present time also, since he is actually in the body even down to the present time also during the persecution of his convent, as well as of all his brethren the other convents in the district of Izla² in the same persecution, down to the present time which is the year eight hundred and seventy-nine³, from the year eight hundred and thirty-two⁴, which makes forty-seven years from the beginning of the persecution of the same down to the year stated above.

The history of the original foundation of the holy convent of the house of Mar John at Amida, and who were its heads and founders from the beginning is finished.

1. John, xiv, 23; Matth., v, 37. — 2. See p. 519, n. 4. — 3. 567/8. This was clearly written some time after the preceding. See *Introd.*, p. vii. — 4. 521. The confusion between the whole time from the 1st persecution and the time spent at Izla is an instance of J.'s careless method of writing.

APPENDIX

הַאֲדָרָה הַהַיְוֵנָה הַמְּשֻׁכָּה לְהַיְוֵנִים
הַכְּתוּבָה הַזֹּאת הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה
הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה
הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה
הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה
הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה הַיְוֵנִים הַמְּשֻׁכָּה

אִם שֶׁמֶת וְשֶׁמֶת וְשֶׁמֶת
וְשֶׁמֶת וְשֶׁמֶת וְשֶׁמֶת

1. Ms. sing. — 2. In C the tit. is ...
... S marg. ...
... 3. C ...

THE HISTORY OF THE HABITS OF LIFE OF THE SAINTLY JAMES METROPOLITAN OF
EDESSA AND OF THE COUNTRIES OF SYRIA, WHO WAS ALSO ENTRUSTED WITH
THE SUPERVISION OF THE CHURCHES OF THE EAST, AND RECEIVED ORDINATION
FROM THE BLESSED SEVERUS AND THEODOSIUS OF ALEXANDRIA IN CONSTAN-
TINOPLE, AND BECAME AN UPHOLDER OF THE FAITH, WRITTEN BY THE SAINTLY
JOHN OF ASIA¹.

Since then God had mercy on his people, and sought to give them help,
the Lord stirred up the spirit of king Justinian, and put into his mind the plan

1. In C the tit. is : « A history concerning the holy Mar J., bp. of Edessa (or rather (μᾶλλον) of all the orthodox), who is known as Burd'ana, and on account of whom also we were termed Jacobites, and it is written by the holy J. of A., the converter of pagans and author of the ecclesiastical histories », and the text opens with the words « Praise to God who adorned his church with his saints and filled it with the riches and treasures of their relics, and decorated it with the glorious

* S 166 r° b.
* C 285 v° a.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

1. C om. — 2. C . . . . . — 3. C . . . . . — 4. C . . . . . — 5. C . . . . . — 6. C pref. o. — 7. C . . . . . — 8. C . . . . . — 9. C . . . . . — 10. C . . . . .

patriarch. Now there was living a short time before in the small city of Constantina which is Thella d Mauzlath among the citizens a presbyter whose name was Theophilus Bar Ma'nu a good and religious man, one of the reverend clergy of his city; and, since he had lawfully taken a wife in marriage, and they had no children, he and his consort, having fasted and prayed, made a vow to God that the first son who should be born to them they would give to the Lord in the holy convent of 'strlytys' by the city of Thella, which is the monastery of Fsiltha². And God heard him, and gave him a son, and he called his name James; and, when he had grown a little, his parents handed him over to the same monastery of Fsiltha through the devout Mar Eustace presbyter and archimandrite.³ And, when his training was completed, he used to practise perfect modes of life surpassing the

1. C 'strlytys'. We should perh. read 'stratelates', and suppose S. Michael to be meant; but his usual title is ἀρχιστρατηγός. — 2. See p. 488, n. 3. — 3. C. 'This son was brought up by his parents with all care and in all religion; and, when he was 2 or 3 years old, they sent him to school, and he was taught and instructed in all the learning of the church, in Syriac and Greek. And, when he reached the age of puberty, his father took him with a filting present and brought him to the monastery, and committed him to the hands of Mar Eustace the archimandrite; and, when he had received the revered monastic habit'. — 4. C om.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

1. C om. — 2. C ... — 3. C ... — 4. C ... — 5. C ... — 6. C ... — 7. C ... — 8. C ... — 9. C pref. o. — 10. C ins. ... — 11. C ...

strength of men; and in the course of his employment in the monastery he would fast three days at a time and at last seven days, and again at last twenty-one; and all who saw him were held in great astonishment at the way in which he repressed the powerful impulses of boyhood. But many times his mother wished to bring him into the world, and he would not yield to her persuasion; and she used to urge him greatly, because she had no heir except him: but his father wished his promise to be carried out'. And, being much pressed by his mother, he said to her : « Cease speaking to me, O my mother, do not weary me. Do you not understand that I have betrothed myself once for all to Christ the immortal bridegroom? », and, when even so she did not cease, he spoke to his own master and his teacher Eustace and said : « My teacher and father, pray for me to God that he may either take my soul from me or impose silence upon my mother. » And his master said to him : « The Lord will effect deliverance if he is pleased with you. » And a year later his mother died, and in the third year his father also; and the wealth which they possessed they left to their own son James; and they left two

1. C om.

واهتمت. مدعتى ومع الاموال. صا يسيرا ومحباه اذقوة: فيا لاهتمت
 جقمه: مس؛ اى. سموى لاهتمت حما اصر اهتمت اهتمت. هلا بهت هلا¹
 سم مدتمت. اذق؛ اوى لاهتمت؛ والاهتمت؛ والاهتمت. سمع حاه؛ ومع²
 رحنا ملكت. دم عذلا اوى مدعتىملا دنه اجمته. بعمه لاهتمت
 وجمته³؛ وقلا ا فدمملا اوى: دم حرمملا هجملا⁴ سموا امدتملا. لاهتمت
 لا اوهتمت؛ وقلا ا مدسحت⁵ اوى. سمم * صم موم. دلا وسهته اوى ا لاهتمت
 فدهم اوى. لا ومع زحلا اوى همر؛ بلابرا دارمدملا لحن مدع ملكت. اوى.
 مددمم مدهتمملا مدع عجملا؛ وسهته اوى زحمم اوى لاهتمت. اوى اى صم
 لاهتمت؛ حما فتهملا؛ اوى اوى⁶ لاهتمت؛ مدهتمملا صم⁷ اوى لاهتمت.
 سممى؛ فتهم اوى⁸ جمته؛ دنه عدهم مدهتمملا اوى دم لا سترم اوى
 اوى. لاهتمت⁹ لاهتمت؛ سمم دارهتملا؛ سمملا هتمم اوى. دم حمرم؛ وسمم فتهملا
 مدعمر اوى سترم اوى² لاهتمت. سمم بلابرا اوى لاهتمت¹⁰؛ سمملا؛ سمم اوى

* S 167 r^a.

1. C لا اى. — 2. C om. — 3. C لاهتمت؛ لاهتمت. — 4. C ins. لاهتمت. — 5. C
 مددمم. — 6. C لاهتمت؛ فتهملا؛ وسمم. — 7. C لاهتمت. — 8. C ins. اى لاهتمت. — 9. C om. لا. —
 10. C سمم.

slaves and a large amount of property (*ουσια*). But the divine James, as soon as he saw that his parents were dead, called his two slaves, and set them free; and he gave them the house with the property (*ουσια*) and the chattels, and he did not take even one *mina*; for he used to say « Let the things of the world be given to the world. » And after a short time, when he had received deacon's orders in his same monastery, he would cause himself to copy the pattern of the angels' watchfulness, embracing the immaterial observances of the angels with much fasting and constant vigil, and day by day adding to his divine practices. But he refused to let himself be seen outside his cell at all during the day; and all the believers used to betake themselves to him on account of the fame of his practices; so much so that even from the frontier of the Persian territory those who had various infirmities used to flock to him; and as soon as they were resting in his monastery they were cured without seeing him. For he would visit many by long journeys¹, having seen them beforehand by the vision of the Holy Spirit, and be seen by them in a dream and they would be healed of their diseases²; insomuch that he often²

1. I. e., in spirit. — 2. C om.

1. C. — 2. C. — 3. C. — 4. C. — 5. C. — 6. C. — 7. C. — 8. C. — 9. C. — 10. C. — 11. C. — 12. C. — 13. C.

immediately be delivered from the distress; for it is because of him that you were afflicted. But henceforth Satan will not be permitted by the Lord to work destruction among you, until you enter the camp. And 'thy money go with thee', since we have no desire to possess aught beside God. » And, this openly-shown vision having caused Hereth the king and his magnates to marvel, he went back to his camp, and upon asking he found that from the hour that the blessed man said to him, « The devil shall not work destruction in your camp », from that very hour and that very day they² were cured. And they³ asked and inquired over the whole of his camp, and they³ found a certain monk who was bound inside a tent; and he released him and sent him to Mt. Sinai; and the man who had bound him «in his tent⁴ he slew with the edge of the sword; and day by day Hereth Bar Gabala was yearning to see the saint. But the blessed man would quietly labour with arduous labours and exercise himself in marvellous endurance in the way of modes of life and of clothing; for he would cut a thick ugly cloak into two, and he clothed himself

1. Acts, viii. 20. — 2. C 'moment the pestilence was stayed and all the sick'. — 3. C 'he'. — 4. C om.

* S 168^{mb}.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.

1. C. 2. C. 3. C. 4. S. Erasure follows. 5. C. ins. 6. C. 7. C. 8. C. 9. C. om. 10. S. pl. C. om. 11. C. ins. 12. C. ins. 13. C. 14. C. 15. C. 16. C.

bishops¹ without permission of the crown²), then accordingly³ armed himself with religion, and clothed himself in the breast plate of righteousness⁴, and extended his course not only in the districts of Syria but also in those of the whole of Armenia, and of Cappadocia and in the districts of Cilicia, and the whole of Isauria, and of Pamphylia and Lycaonia and Lycia and Phrygia and Caria and Asia and the islands of the sea, Cyprus, Rhodes, Chios, Mitylene, up to the royal city itself; and he propagated and expanded all orthodoxy (ὀρθοδοξία),⁵ and made priests, and filled the ranks. And not only did he marshal priests and supply all quarters, but he did not even neglect churches that were at a distance; and the Lord put it into his mind, and he contrived means of adorning the church of God. And, since there is a prudent canon that without three bishops or four no bishop shall be instituted, he considered the matter and took with him two monks who had a reputation for excellence of life, one from Cilicia, and one from Isauria, and took them

1. In the original (ch. 50) this statement is made on the occasion of the consecration of bps. for Egypt by James, and there are no qualifying words. — 2. C. 'queen'. — 3. C. 'the blessed Th. secretly permitted him to make bps. and perform all the functions of the priesthood. And then the saintly J.'. — 4. Eph., vi, 14. — 5. C. om.

1. مع الله من. هذين ابي الخديعة مدحها. سمعت مدحا مدهما¹
 مع صمعا لالههم صف فلهمنا بدونه رحما امر بدامهمنا حقدنا و
 احد². هذين مدبونا لالدهمنا: اذمر اذلم لهقنا اقم³ واصل بحنن
 ابي اقصهقا. دون بدهمنا لاما و⁴ اقصهقا هله مع سم. افلا
 فلهمنا اذلاه ودهما. وههمه⁴ مع بدامهمنا اما و⁵ فلهمنا⁶
 دالههم³. اذهم اذلهما³ مع ادم⁷ مدبونا. و⁸ دلهما دلهما¹ و⁹ اذلهما⁹
 وه مع صمعا⁸ مدهم: دم³ هدههنا واهمهنا حددههنا⁹ اذلهنا وده
 مدبونا مدحها لادم¹⁰ لهقهنا مدلا اقصهنا. و³ دلهنا³ لالدهمنا.
 دم حدبنا (وهنا)¹¹ بسقما اقصههنا¹⁰ واصل اقصهنا ودمنا و¹²
 حدهمددهنا وههمنا¹³: وولا مينا و¹⁴ دلهنا¹⁵ اذلم. هلا لادمنا هلا
 سعا. هلا صعا. امر دهمنا واصل و¹⁶ اقصهنا لالههمنا ودهمنا
 و¹⁶ اذلهما اقصهنا³ مدبونا لهلم لهقنا ودهمنا

* C 287 r° b.
 * S 168 v° d.

1. C ا for o. — 2. C ins. هجنا. — 3. C om. — 4. C اقصهنا اذلاه ودههنا. افلا فلهمنا. اقصههنا. — 5. C ins. وههنا. — 6. S pl. C فلهمنا. — 7. C ادم. — 8. C لهقنا. — 9. C و⁹ اذلهما و⁹ اذلهما. — 10. C pref. o. — 11. Mss. om., ins. from p. 501, l. 11. — 12. C و¹² اذلهما و¹² اذلهما. — 13. C لهقنا. — 14. C ins. وههنا. — 15. S om. و. — 16. C مينا.

to the royal city. And he received advice and permission from the holy Theodosius the patriarch who was at that time residing there by way of exile (ἐξορία), and he directed his path to Alexandria, 'with these two blessed men', that he might there consecrate them bishops, because there was no bishop in Syria except one, nor an orthodox (ὀρθόδοξος) patriarch; but of the synod of Chalcedon there was a patriarch 'at Antioch', Ephraim 'the heretic', from the city of Amida, the wicked persecutor of religion.

But the holy James, when he had completely performed his ministry in all the countries from the royal city as far as the sea-coasts, then thus entered Alexandria; and when 'he had been² in intercourse with the saintly³ bishops there then they admired the saint's austerity, that he had travelled through these countries without an animal to ride, and without a wallet or bronze coins or a purse, according to the commandment received from the blessed patriarch Theodosius⁴. And accordingly 'the saintly bishops⁵ assembled, and made the two blessed men who were with him bishops, one whose name

1. C om. — 2. Mss. om. — 3. C ins. 'men and'. — 4. C 'or rather (μᾶλλον) from Christ' (Matth., x, 9). In the original [ch. 50], the commandment refers to the communication with the bps. — 5. C 'they'.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

1. C om. lo. — 2. C lo. — 3. C : 100 : 100. — 4. C : 100 : 100. — 5. C : 100 : 100. — 6. C : 100 : 100. — 7. Mss. : 100 : 100. — 8. C : 100 : 100. — 9. C om. — 10. C om. o. — 11. C om. 1^a. — 12. C : 100 : 100. — 13. S. : 100 : 100. — 14. C ins. : 100 : 100. — 15. C : 100 : 100.

world he appointed eighty-seven¹ bishops, and two patriarchs. And, being armed with divine strength, he would go out to his ministry, and would pour out the priesthood over the countries of the East like a great river in the days of Nisan², having entered upon the road of heroism at a vigorous and spiritual pace, and according to the saying of the apostle clothed himself in the breast-plate of righteousness, and girded his own loins with the perfection of faith³; and he was at all times carrying on a contest on behalf of the truth 'on the right hand and on the left in glory and in dishonour'⁴. And he would run at a vigorous pace through the upper and lower countries, 'from the Persian territory⁵ even as far as the royal city, and Alexandria and the countries between, and fulfil the work of his ministry not only by organizing the clergy and giving the priesthood, but by consoling and comforting, and edifying and strengthening in teaching all the party of the believers. Once when he was travelling through the districts⁶ he came to a mountain-range called Izla⁷; and he went into a village called Gumtha⁸; and, while he was in the village,

1. In the original text '27'; C '89'. — 2. April. — 3. Eph., vi, 14. — 4. II Cor., vi, 7. 8. — 5. C om. — 6. C ins. 'of the East'. — 7. See p. 419, n. 4. — 8. I. e. 'the trench'. see p. 418, n. 3. This however was not a village, but a district.

אהאבדא אב רבין ומוסר¹ סגלא. ופדלגא לוי חבדא דסטופוס. חב
 עבד² לעבדא מלגלאה ומוסר¹ רבין חבדאמארה ממוסר³. סבא אלא.
 חבא ורבין דה. לעבדא חבין אלא ורבין זעבדא דבאל סגלא. ספאר אלא
 חבדא אהארה ארמאל⁴ רבין. חבדא⁵ סגלא סלא אהארה סלא
 אהארה אלא אהארה⁶ אהארה. סבין חבדא רבין אהארה. סבין אהארה
 * אהארה⁷. סגלא אהארה. סבין מר⁸ חבדא דהארה זכא⁹. רבין אהארה חב
 אהארה אהארה ומוסר¹⁰ ומוסר¹¹ חבדא חבדא. סלא חבדא זכא ורבין: אה¹²
 חבין רבין אהארה. רבין אהארה ורבין¹³ אהארה. סבין דה חבין רבין
 רבין⁸. סבין חבדא אהארה אהארה ומוסר⁸. רבין חבדא חבדא. סבין
 לעבדא ורבין אהארה רבין אהארה אהארה¹⁴ אהארה חבדא. רבין חבדא
 רבין חבדא רבין אהארה אהארה¹⁵ חבדא חבדא. סלא חבדא רבין¹⁶
 חבדא אהארה. אהארה¹⁷ אהארה אהארה חבדא. סבין אהארה חבדא
 חבדא חבדא חבדא. רבין רבין חבדא חבדא חבדא חבדא

* S 169 r° b.

1. C סגלא. — 2. C סגלא. — 3. C אהארה ומוסר אהארה. — 4. S sing. — 5. C אהארה. —
 6. C (u fin. ins. later alia manu) אהארה ומוסר אהארה. — 7. C אהארה. — 8. C om.
 — 9. C ins. סגלא. — 10. C ומוסר. — 11. C. ins. סגלא. — 12. C ins. אהארה. — 13. C רבין. — 14. C ins.
 חבדא. — 15. C חבדא חבדא. — 16. C אהארה חבדא. — 17. C אהארה.

a certain Jewish¹ sorcerer was there, who was deceiving the people by his
 sorceries. When the blessed man heard about the same Jew², he ordered
 them to bring him before him; and, when he came, he spake and said to him :
 « Wherefore, O impious man, are you doing iniquity and wrong, and opposing
 the right ways of the Lord?³ Accordingly you shall be silent, and not hear
 nor speak unless you confess Christ. » And the same hour his tongue
 withered and his ears were stopped, and he became like a stone. And,
 when the people stood in great astonishment, Satan came out from under the
 feet of that Jew in the form of an Ethiopian, and he wailed with a loud voice
 and said, « Out upon you, bishop James; for from your boyhood you have
 been a vexation (?) to me ». And the holy James rebuked him; and he left
 the village with his hands laid upon his head. And the blessed man spake,
 and said to the proprietors of the village : « Satan has fled, be enlightened in
 the Lord ». But the proprietors of that village had gone astray in the heresy
 of Chalcedon; and he stayed there a long time in order to correct them. But
 afterwards he came to the city of Edessa; and, when the believers there had
 been refreshed by his words, then it happened that suddenly a son of a

1. C om. — 2. C 'sorcerer'. — 3. Acts, XIII, 10, 11.

1. C. 2. C. 3. C. 4. C. 5. C. 6. C. 7. C. 8. C. 9. S. 10. C. 11. C. 12. C. 13. C. 14. C. 15. C. 16. C. 17. C. 18. C. 19. C.

great family of the place whose name was Theodore died suddenly¹ within his chamber; and he caused much sorrow to the city by his death. And, when the blessed man heard the wailings and weeping and sobbing, he asked those who were near and said, « What is this outcry whereby the city has been disturbed? ». And they said to him : « A son of great family, Theodore, has died suddenly; and we say that it is on account of the sins of his parents. » The holy blessed man answered and said to them : « Not so, but in order that God may be glorified through him »². And he went on his feet to that dead man's house; and the citizens were laughing and saying : « What, pray, are this fellow's patches after? ». But he did not give way to their words; but he knelt upon the ground in prayer; and on rising he said in presence of the multitudes of the city, « In the name of our Lord Jesus Christ, one undivided nature, who was crucified for us on the cross, rise walk³ ». And, as the saint spoke, that young man woke as if from sleep and stood up; and when his parents and kinsmen asked him, « How did it happen to you? », he said to them; « A man of fire came upon me while I

1. Sic bis. — 2. John, ix, 2, 3. — 3. Acts, III, 6

אִתּוֹ וְהָיָה בְּעַתְּ הַזֶּה מְבַרְכֵם. וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ
 וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ
 וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ

וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ
 וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ
 וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ
 וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ
 וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ

* C2881^b.

וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ
 וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ
 וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ וְהָיָה לְךָ וְהָיָה כִּי תִּשְׁמְעוּן אֶתְ דִּבְרֵי אֵלֶּיךָ

1. C ins. — 2. C ins. — 3. C ins. — 4. C ins. — 5. C ins. — 6. C ins. — 7. C ins. — 8. C ins. — 9. C ins. — 10. C ins. — 11. C ins.

was lying on my rug, and moved his hand and took my soul from me; and I saw this saint, and two old monks, who were making request of God on my behalf; and the man of fire was sent with them, to obey every order that they gave him.¹ But believe on this saint, and receive all blessings from him ». And many believed and were convinced by the blessed man.

Again another time, while he was visiting the churches and the monasteries, he wished to go and visit two brothers who were residing in the convent of the holy Mar Kayuma; and the full evening had now almost arrived; and, when half of the sun's disk had set, he showed ardent desire before God in the vehemence of his spirit, and said : « O sun, servant of the creatures of God,² wait for me till I enter that convent. » And the sun waited and did not set till he entered that convent. And, when the members of that convent asked him, and say³ to him, « Our father, what is this miracle of the sun? », then he answered, and said to them : « Are you so dull that you do not remember the words of our Lord who said, 'If there be in you faith as a

1. C ins. 'and he took my soul and restored it to my body'. — 2. C 'and creature of God, in the name of Jesus of Nazareth'. — 3. C 'he found the brethren looking in wonder and astonishment at the sun; and they said'.

نالما نوبسرا. صح علب انلا اوب مبدل حبله اوب. بم صدمنا. سفلا انه
 لهحبل. ول اوب انلا بسرملاه. اوب. بم اوب¹ اوب املنه عننا. ما
 هم بم جمك هحنه اوب انلا اوب لحنبله هحنه. بحس انه صبعلا سبلار
 زحبل. اوب. رل. لاجبل ارورا حبله. هلا اوب اوب اوب اوب اوب اوب اوب
 حبله اوب امر انلا اوب انلا اوب. سعبله صح مدموه. صح سره اوب اوب
 حبله اوب اوب. سبله بسلا زحبل. سعسه لسلا اوب اوب اوب اوب
 حبله اوب. سبله بم سوبج اوب اوب. سعفلحج لعفسلا اوب اوب.
 بم اوب فلل لهحبل. حبله اوب² حبله اوب لاله اوب اوب
 هوملا بلله حبله. زامر اوب اوب حبله اوب. هحنه³ مقصم صح اوب
 اوب. اوب سلب اوب اوب⁴ حبله اوب صح مقصم بم اوب اوب. بم
 حبله. حبله اوب اوب⁵. اوب هومر اوب اوب اوب اوب اوب اوب.
 اوب اوب اوب⁶ اوب اوب اوب اوب اوب. عمن مدمه اوب
 اوب. اوب اوب اوب اوب. لا اوب اوب اوب اوب⁴. هلب

* S 170 v b.

1. S اوب (corr. N). — 2. C اوب اوب اوب. — 3. C اوب اوب. — 4. C om. — 5. C ins. اوب.
 — 6. C. هكتب انه هوبلا اوب.

had seen. And suddenly that woman stood among them, looking gloomy. And the blessed man asked them, « Is this the woman whom you saw? » And they said, « It is certainly she. » And, while they still supposed that it was a woman clad in flesh, the saint breathed upon her and made the sign of the cross, and said : « Go to perdition, evil fiend, and be not a stumbling-block to believers. » And as he spoke that woman became like smoke, and vanished from before them. And, when the men who had been scandalized saw this, they feared with great fear, and praised the power of God which dwells in his saints; and they went down to their city rejoicing, and repeating the praises of God.

¶The blessed man then, having remained in his monastery, was for a short time¹ making entreaty to God for the salvation of the whole church. For at that time he would fast for twenty² days and then eat³; and he would eat sitting³. But one day while he was eating he fell asleep; and his disciple spoke and said : « Father, rise and sleep a little time on a mat also ». And he said to him : « If³, my son,³ you request the angels to sleep, you do rightly in requesting me. The holy armies cease not³ from praise³, and do

1. C 'But, when he came to his monastery, he was'. — 2. C 'ten'. — 3. C om.

١. سوسه دلوه دعدا لالا. سوسه صخ لمح ٢. ص سوسه. ٣. هه مالا لومتلا. ٤. سوسه. ٥. سوسه. ٦. سوسه. ٧. سوسه. ٨. سوسه. ٩. سوسه. ١٠. سوسه. ١١. سوسه. ١٢. سوسه. ١٣. سوسه. ١٤. سوسه.

1. S appy. C ins. ١. — 2. S om. — 3. C. — 4. C. — 5. C. — 6. C. — 7. C om. — 8. C (sic). — 9. C ins. — 10. C. — 11. C. — 12. S om.; see p. 492, l. 3. — 13. S om. (p. 492, l. 5). — 14. C.

three days and three nights; and all the people praised God, and departed thence rejoicing.

What shall I say about the multitude of miracles which the bondman of God performed in creation? for he used to do mighty works like the holy apostles. And to those who were pursuing in order to catch him he caused much astonishment; and often they would meet him and ask him, saying, Have you seen that blessed ¹ James the deceiver who is dressed in patches? », and he would turn them back to a district which he had passed through and say : « He was at such-and-such a place yesterday evening; but pursue after him ». For the report of him would be flying about to-day in some village, and to-morrow in another; and he himself would not accept any gold or silver or bronze whatever, nor would he allow his travelling-companion to carry any, nor money or food to eat; and every day he would travel a stage (*μυνησιον*) covered at a vigorous pace, while he would not consent to the fast and severe abstinence being broken; so that men could not travel with him for a number of days and minister to him more than a very short

1. This word is used of any monk or ascetic and does not necessarily mean more than our 'reverend'; cf. p. 74, l. 1.

1. C om. — 2. C ins. 3. S sing. C om. — 4. C یت for ی. — 5. C یتوآله وده یتوآله وده. — 6. C یتوآله وده یتوآله وده. — 7. C یتوآله وده یتوآله وده. — 8. C یتوآله وده یتوآله وده. — 9. C یتوآله وده یتوآله وده. — 10. C یتوآله وده یتوآله وده. — 11. C ins. یتوآله وده یتوآله وده. — 12. C یتوآله وده یتوآله وده. — 13. C یتوآله وده یتوآله وده. — 14. C یتوآله وده یتوآله وده. — 15. C یتوآله وده یتوآله وده.

had not had pity on his church and raised him up in it, it would almost have disappeared. For he stood up and preserved the faith of the apostles which was handed down by James the first bishop of Jerusalem, and filled the whole church with beauties, and consequently, when the parties of the orthodox (ὀρθόδοξοι) and of the heretics met one another, they would ask, « Who are you? »; and the orthodox (ὀρθόδοξοι) would answer, « We for our part are of the faith of James the first of the apostles (and he was termed brother of our Lord in the flesh) ¹, which this divine James also proclaims to us »; while the adversaries would answer, « Of Ephraim of Amida », or « Of John of Srwm » ² (the patriarch opposed to God) ³; and hence throughout Syria and in the countries of Persia and of the Armenians the expression became current « We are of the faith of James »; and in Alexandria and in Egypt again the expression became current, « We are of Theodosius » so that on this account the believers of Egypt were named Theodosians, and the Syrians Jacobites ⁴. And the blessed man by his manner of life and by his innocence,

1. C om. — 2. John ἐκ τοῦ Σηθημίου near Antioch (Evagr., iv, 38, ad fin.), patr. of CP. 565-77. Ephraim patr. of Antioch died in 545. — 3. C om. N has the erroneous marginal note 'This is the holy John Maro'. — 4. This name probably arose out of the schism about the deprivation of Paul of Antioch and is opposed to Paulites.

* S 171 v^b.

اذ كان في ذلك اليوم قدس في ذلك اليوم ¹ ففتناه. ثم جلا الى
 هقها ² وبعدها فمدح ³ من حبر: اسبلا من اجبت هو. ثم
 من ⁴ منفي هو معزلا ⁵ حسب من مقدس. انع لمسا * وجمد سبالا
 اهلا من ⁶ من سبالا بسلا له ⁶ من فمما: هقنا وبعدها ان
 من ⁷ من هقنا. هلستلا وقللا ⁸ من فمما: من فمما وجمد ⁹
 اله. سبالا وقللا ¹⁰ من هقنا ¹⁰. دناس من هو فمما ¹¹ حلا
 وشم. من من حبرنا من. معب للاله:

فب من له من من ¹² من. وبعده: حبال وبعده ¹³. دمدا
 اله ¹⁴ من من من * هقنا. هقنا: ان من من. استم
 من من ¹⁵ من من من: دناس من من: اله من
 من من. من من من ¹⁶ من: ان من من ¹⁷. من من من

1. C. و. — 2. C. sing. — 3. C. من. — 4. C. من. — 5. C. om.
 — 6. C. من. — 7. C. من. — 8. C. من. — 9. C. من. — 10. C.
 من. — 11. C. من. — 12. C. من. — 13. C. من. — 14. C. من.
 — 15. C. من. — 16. C. من. — 17. N. من.

greet the blessed men of the divine convent of Bar Aphthonia¹; for he loved
 it greatly on account of its virtues; and, having entered the convent, he
 both filled up the ranks of the priesthood and did what was customary²
 (for it had recently been built). But one day, while he was offering the
 oblation, a certain Saracen who had recently been baptized was present
 there; and he saw that fire came down from heaven, and saw tongues of
 flame hovering over the oblation, and hosts of angels with bowed³ head
 before the divine sacrifice⁴; and he saw that, whenever anyone received the
 oblation, they wrote his name in the book of life; and that barbarian believed,
 and praised God.

And the blessed man left the convent and went to visit the churches in
 Asia; and he visited all the believers⁵ with the divine word, and proclaimed
 the news of the gospel (εὐαγγέλιον) to near and far. Having appeared in the
 world like the great Paul, and completed his ministry, and perfectly kept
 the faith⁶, he assisted God's church for a space of forty years. Having

1. At Kenneshrin on the Euphrates ('Zach. Rh.', viii, 5). — 2. Sc. consecrated the building. — 3. N
 om. — 4. C. 'altar'. — 5. C. 'countries'. — 6. II Tim., iv, 7.

והלמך ארץ ויבטח. * N326 r^a. מה זכר. * C291 r^a. והוא ¹ זעיר זעיר ויבטח. והוא ² זעיר זעיר ³ זעיר זעיר ⁴ זעיר זעיר. ⁵ זעיר זעיר ⁶ זעיר זעיר ⁷ זעיר זעיר. ⁸ זעיר זעיר ⁹ זעיר זעיר. ¹⁰ זעיר זעיר ¹¹ זעיר זעיר ¹² זעיר זעיר ¹³ זעיר זעיר ¹⁴ זעיר זעיר ¹⁵ זעיר זעיר.

1. C. ויבטח. — 2. C. זעיר. — 3. C. זעיר. — 4. C. om. — 5. C. זעיר זעיר. — 6. C. זעיר זעיר. — 7. C. זעיר זעיר. — 8. C. זעיר זעיר. — 9. C. זעיר זעיר. — 10. C. זעיר זעיר. — 11. C. זעיר זעיר. — 12. C. זעיר זעיר. — 13. C. זעיר זעיר. — 14. C. זעיר. — 15. N. זעיר זעיר.

from the life of time ». And after he had said these words at daybreak one of the bishops who were with him died, who was formerly archimandrite of the convent of Karthamin¹; and the holy old man stood up and² offered the oblation for him. And again Sergius his *syncellus* who also had become a bishop fell sick and died. And after three days he himself³ delivered up his soul to God, on the day on⁴ which God commanded it; and again after him his⁵ deacon also, and all these in twelve days, so that men were reduced to astonishment and wondered. And the report went out over the countries that the light of the church had been extinguished⁶. And his companions, overcome with wonder, returned to Syria in great sadness. But the monks of the convent of Casium laid⁷ the blessed man in a coffin (*γλωσσόκομον*) and took possession of him⁸ with great honour. Then the whole of Syria sorrowed over the old man's death; and many came to his monastery and were visited. And the people of the⁹ city of Thella also suffered many distresses

1. See p. 504, n. 3; p. 588, n. 5. — 2. C. om. — 3. C. 'this divine light of all the world the blessed J. fell sick and died'. — 4. C. 'and at the time at'. — 5. C. 'that the weary man should rest from his labour this second Paul and true disciple and combatant for religion was gathered to his holy fathers and the doctors of the church; and the saint's'. — 6. C. 'and in all quarters of creation that the pastor of the church had gone to his rest'. — 7. C. 'buried'. — 8. C. 'his'.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

*S173r^a.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. C. ins. 'the holy'. — 2. C. om. — 3. C. ins. 'came from the monastery of Casium to his monastery'. — 4. N. G. om. — 5. C. om. — 6. C. ins. 'the holy'. — 7. C. om. — 8. C. ins. 'the holy'. — 9. C. om. — 10. C. om. — 11. S. om. — 12. C. ins. 'the holy'.

at being deprived of the saint's bones; and so they were always asking for his prayers; and the power of God would visit them; to whom be glory and honour and worship, for ever and ever. Amen!

The history of James the bishop written by Mar John of Asia is ended.

A WRITING OF¹ MAR CYRIAC BISHOP OF ṬAMIDA ABOUT THE SAME² HOLY MAR JAMES³.

When then Mar James the bishop from the holy convent of Fsiltha had departed to our Lord a considerable time before, and the patriarch Mar Athanasius had arisen upon the see of Peter the great⁴, Phocas king of the Romans again expelled the orthodox (ὀρθόδοξοι) bishops from their sees and appointed heretics⁵, but by the judgments of God the Persian king Khosrau

1. C. ins. 'the holy'. — 2. C. 'Marde, how the bones of the'. — 3. C. ins. 'came from the monastery of Casium to his monastery'. — 4. Sc. the apostle, not surely, as M. Kugener thinks, the patriarch Peter of Callinicus. — 5. Nothing is known of this, and in Phocas' time there were no Monophysites in open possession of sees.

VOCABULARY

- ١٠٠٠ = ١٠٠٠ as 22, 6; 327, 7; 459, 8.
 ١٠٠٠ = ζενოდόγη hospice 507, ult. Cf. ١٠٠٠ below.
 ١٠٠٠ = ἑνοσχολίον 538. 10 (ms. ١٠٠٠); 540, 10. Cf. *H. E.*, 472, 7.
 ١٠٠٠ = ἐντολή command 75, ult.; 549, 8 (see note 2 on transl.).
 ١٠٠٠ = στάβλον 519, 2, 5 (l. 5 ms. ١٠٠٠).
 ١٠٠٠ = σκευάριον *utensil* (?) 109, 4.
 ١٠٠٠ fem. 609, 1.
 ١٠٠٠ = ἀρχή (?) 285, 4. Perh. an emph. form.; see ١٠٠٠ above.
 ١٠٠٠ *intentness* 494, 4.
 ١٠٠٠ lit. 'of my lord's house', appy. men who performed certain menial offices in monasteries 361, 6 (see note); 363, 6; 364, 6; 365, 7.
 ١٠٠٠ = ١٠٠٠ worn garment 209, 9; 217, 4.
 ١٠٠٠ *run very fast* (?) (lit. *distance many*) 526, 4.
 ١٠٠٠ *be packed tightly* (?) 415, 8.
 ١٠٠٠ *creep* 352, 11 (see note).
 ١٠٠٠ *in bereaved fashion* 185, 7.
 ١٠٠٠ *become manifest* 189, 6.
 ١٠٠٠ *open space* 132, 10. See Smith. s. v. ١٠٠٠.
 ١٠٠٠ *fearful nature* 99, 10. Cf. Sev., *Select Letters*, 143, 12. Sm. *admirabilitas*.
 ١٠٠٠ = γραμματεῖον *bond* 14, 7. Sm. and Brockelm. cite lexx. only.
 ١٠٠٠ = διακονικά, διακονιζόν *vestry* 103, penult.; 372, 2. Sm. lexx. only.
 ١٠٠٠ *scouring* (?) 392, 8. Brockelm. *olera pura*.
 ١٠٠٠ = ἡμίσεων 212, 4.
 ١٠٠٠ *throw* 217, 20.
 ١٠٠٠ *post up* (?) 320, 9.
 ١٠٠٠ *in confined fashion* 406, 10.
 ١٠٠٠ *aim at* (with inf. following) 419, 7.
 ١٠٠٠ *body of* ١٠٠٠, *gentry* 183, 10.
 ١٠٠٠ *heap* (of débris) (?) 566, ult.
 ١٠٠٠ *smear* (with acc. of thing smeared and ١٠٠٠ preceding thing on which it is smeared) 179, 1.
 ١٠٠٠ *be formed* (of a stain) 380, 10.
 ١٠٠٠ *conductor* 60, 10. Sm. lexx. only.
 ١٠٠٠ *ask* (like πυνθάνομαι) 39, 9; 144, 7; 149, penult.; 151, 4; 233, 3; 534, 1.
 ١٠٠٠ *angrily* 183, 1.
 ١٠٠٠ = χῶρος 328, 8. Sm. lexx. only with obscure interpretation.
 ١٠٠٠ *stop at, rest content with* 402, 12.

INDEX¹

- Aaron, 439-445, 448, 449.
 Abarne, 417.
 Abba, archim. of convent of John Urtaya, 251-253, 363-367, 372, 570, 571.
 Abbi, 213-220.
 Abraham, anchorite, 299, 300.
   — archim. of Ar'a Rabtha. 56-59, 71, 85.
   — I, archim. of convent of John Urtaya, 556, 557.
   — II, do. See A., bp. of the Urtaye.
   — III, (the shepherd), do. 559-563, 567.
   — IV, do., 571.
   — bp. of Amida, 96, 101, 103, 126.
   — bp. of the Urtaye, 557-562, 564.
   — deacon, 456-458.
   — layman and recluse, 118-124.
   — presbyter, 445-449.
 Absolution, 334, 390.
 Addai, anchorite, 299, 300.
   — bp. of Rhesaina, 615.
   — *chorepiscopus*, 124-134.
   — deacon, 265.
 Aethiopia, king of, 153.
 Aiwrs m, 554.
 Agapetus, pope, 26-28, 30, 31.
 'Aina da Frakha, 505.
 Alabanda, 504.
 Alexandria, 189, 190, 194, 293, 326, 337, 345, 349, 475, 483, 491, 495, 501-503, 538, 586, 589, 602, 612, 617; difficulty of ordination at, 320; disturbance at, 428; John of Eph. at, 336, 532, 563; monophysite bps. at, 317, 584; pope of, 516; territory of, 325, 384, 485, 543.
 Amida, 101, 166, 181, 184, 377, 503, 511, 512, 523, 556-558, 586, 588, 604-606, 607, 615; convents of, 84, 221, 249, 260, 300, 301, 319, 390, 405-421, 552-573; province of, 416, 523; territory of, 56, 91, 109, 190, 417, 455.
 Anastasius, emperor, 142, 143, 187, 567.
 Anchorites (ἄγκυροι), 102, 104, 111, 229, 261, 299, 313, 357, 424.
 Andrew, convent of, 387.
 Anthemius, palace of (τὰ Ἀνθεμίου), 329.
 Anthimus, patr. of CP., 482-485.
 Antioch (in Caria), 448.
   — (in Syria), 207, 284, 293, 320, 469-471, 483, 502, 518, 586, 587.
 Antoninus, bp. in Syria, 587.
 Antony, bp. in Syria, 587.
 Anzetene, 125, 135, 158, 383, 417, 453, 558, 571.
 Aphrodisias, 504.
 ἀποκρίσεις, 28, 379, 380, 462.
 Apocrisarius, 453.
 Ar'a Rabtha, 56, 457.
 'Arab, 382, 419, 420.
 Arabia, 490, 500, 584.
 Archbishop, 156, 326, 488, 502, 504.
 Armenia, 104, 284, 293, 294, 298, 317, 475, 500, 570, 585, 602.
 Arsacids, 286.
 Arsamosata, 159.
 Arzun (Arzen), 145, 317, 340.
 Ascalon, 342.
 Asia, 333, 335, 448, 457, 475, 479, 500, 503, 509, 550, 584, 585, 588, 611.
 Athanasius, patr. of Antioch. 614, 615.
 Babai, *catholicus* of Seleucia, 145, 147, 148.
 Balabitene (?), 284 (see note), 294.
 Banker (τραπεζίτης), 11.
 Bar Daisan, 139, 158.
 Bar Deba, 572.

1. The references are to the bracketed numbers.

- Bar Nbyl. archim. of Fyṭr. 6.
 Barhadbshabba, 456-458.
 Bassian, 450-453.
 Bassus. convent of, 502, 587.
 Batnac, 608.
 ʿbdhyr, 232, 570.
 Bell (for services), 215, 254, 362, 363, 559.
 Berytus, 284.
 Beth Arsham. 152.
 Beth Bar rubtha, 562.
 Beth Gubrin (Eletheropolis), 563.
 Beth Marka, 423.
 Beth Musika, 224.
 Beth Rwmnt' 459.
 Beth Shurla. 197.
 Beth Urtaye, 135. See also 'Urtaye'.
 Bostra, 584.
 ʿbwbt. 443.
 Byzantium, 475.
 Bzy (Bwzy), convent of. 502, 587.
 Caesarea (in Palestine), 335.
 Caesaria, 531-538, 543; convents of. 536, 537.
 Callinicus, 313, 382.
 Cappadocia, 130, 290, 377, 475, 500, 585.
 Caria, 448, 479, 500, 504, 585.
 Casium, convent of, 612, 613, 615-618.
Castrensis, 546-548.
Catechumenia (of a church), 336.
Catholicus, 145, 147, 148-151.
 Cellarer (of a bishop), 192.
 Cellia, 384.
 Chalcedon, 473; synod of. 98, 126, 187, 213, 294, 312, 478, 483, 484, 500, 546, 584, 590, 605.
 Chalcedonians, 312, 461, 477, 575, 586, 594, 615. See also 'Synodites'.
 Chalcis. See 'Kenneshrin'.
 Chamberlain, 431-433, 436, 437, 439, 463, 535, 537, 546, 547.
 Chancellor, 543.
 Chapel (of convent), 204, 215, 225, 253, 566.
 See also 'Oratory' and 'Martyr's, chapel'.
 Charrhac, 502, 587, 605-607.
 Chartulary, 543.
 Chios, 337, 500, 503, 507-509, 585, 588.
Chorepiscopus, 124, 125, 158, 160, 294.
 Cilicia, 333, 475, 500-502.
 Claudias, 232, 296, 553, 570, 571.
 Cometas, 608.
 Conon, bp. of Tarsus, 495, 501, 502, 585-587.
 Constantina, See 'Thella d Mauzlath'.
 Constantinople, 21, 26, 142, 155, 188, 207, 211, 298, 320, 326, 334, 336, 337, 380, 398, 401, 404, 428, 441, 444, 446, 455, 461, 462, 467, 468, 472-475, 509, 511, 571, 575, 582-589, 593.
 Count, 459, 462.
 Cosmas, 567, 568, 572.
 Cosmiana, archimandritess of convent of Caesaria, 537.
 Cosmo, 197, 198, 514.
 Co-sponsor, 595.
 Cyprus, 335, 500, 585.
 Cyriac, bp. of Amida 614.
 — deacon, 456-468.
 Cyrus, bp. of Edessa, 139.
 Cyziens, 473.
 Dada, archim. of Fyṭr. 6.
 Daniel, archim. of convent of the mšyk', 453, 455, 456.
 — presbyter, 445, 447, 448.
 Dara, 373, 420, 467, 588.
 Daric, 494, 548, 551, 600.
 Deaconess, 194.
 Demoniacs, 14, 15, 43, 64, 65, 222, 223, 593, 605-607, 616.
Denarius, 130, 160, 212, 213, 293, 376.
 Dercus, 35, 326.
διακονία, 467, 473.
διακονικόν, διακονικά, 103, 372.
 Dimet, bp. of Laodicea in Syria, 502, 587.
 Dorylaeum, 588.
 East (*diocesis Orientis*), 80, 181, 191, 207, 284, 412, 418, 420, 506, 569, 570, 574, 589; (district near Amida), 417.
 Edessa, 139, 293, 419, 584, 590, 591, 605-610, 615.
 Edessenes, convent of the, 221, 390, 555.
ἡγεμών (governor), 514.
 Egypt, 207, 427, 483, 486, 503, 506, 507, 524, 563, 588, 602, 612.
 Eletheropolis. See 'Beth Gubrin'.
 Elijah of Dara, 373, 374.
 — trader, 374-383.

- Encyclical letters, 601.
 Ennaton, 325, 384, 543.
 Ephesus, 336, 397, 503, 588.
 Ephraim, patr. of Antioch, 293, 294, 320, 334, 419, 499, 570, 586, 602.
 Eugene, bp. of Seleucia in Isauria, 495, 501, 587.
 Eulogia, 341 (see note).
 Eunomius, bp. of Amida, 503, 588.
 Euphemia, 166, 167, 171-186.
 Eustace, archim. of Fsiltha, 576, 577.
 Eutyhianists, 158.
 Execubitors, 28.
 Fardaïsa, 125.
 Fathers, convent of the, 543.
Follis, 526.
 Fsiltha, convent of, 488, 576, 581, 582, 594, 597, 598, 603, 614-616, 618, 619.
 Fyḏr, 6, 460.
 Gadara (near Amida), 567.
 Gaza, 325, 342.
 Goġgotha, 167-169.
 Gordiana, convent of, 448.
 Greece, 506.
 Greek language, 459, 461, 583.
 Greeks, 227, 284, 493.
 Gumtha, 418, 589.
 Gyln, convent of, 455.
 Habib archim. of Fyḏr, 4-18, 35, 460, 461.
 Hala, 390-399.
 Hamimtha (hot springs), 224, 335, 417.
 Hananya, 17, 35.
 Hanina (Hananya), convent of, 502, 587.
 Harba, 581.
 Harfat, 158-166.
Hebdomadarii (servitors), 62, 221, 280, 379, 392, 395, 413, 416, 476.
 Hephæstropolis, 324, 325.
 Heraclea (in Honorias? or in Thrace?), 473.
 Heraclius, emperor, 615.
 Hereth Bar Gabala, Arab king, 499, 572, 580, 584.
 Hiba, bp. of Edessa, 139.
 Hierapolis. See 'Mabbug'.
 Hirtha dNu'man, 145.
 — of the Saracens, 500.
Hnana, 70.
 Hormisda, palace of, 398, 474-476.
 Hours, 132, 204, 215, 410, 515; (services), 76, 78, 79, 101, 176, 215, 216, 254, 273, 280, 361, 363, 364, 381, 402, 407, 408, 413, 416, 440, 559, 593, 607.
 Hulā, 135, 454.
 Hundredweight of gold (κεντηνάριον), 212, 430-432, 548, 550.
 Huns, 19, 20, 80-82, 115, 245.
 Huts, convent of the, 553, 571.
 Hzyn, 214, 260, 460.
 Ignatius, bp. of Antioch, 312, 321; cited, 321.
 Illyricum, 506.
 Ingila, bp. of, 98; territory of (Ingilene), 56, 407, 423, 443, 457, 558.
 Isaac of Dara, 466-469.
 Isaiah, bp. of Edessa, 615.
 Isauria, 475, 500, 501, 585.
 Ishakuni Bar Br'y, 191.
 Isidore, bp. of Kenneshrin (Chalcis), 189.
 — martyr, 507.
 Izla, 419, 420, 573, 589.
 Jacobites, 602.
 James (Burd'ana), bp. of Edessa, 488-504, 508, 509, 574-618.
 — St., bp. of Jerusalem, 602.
 — monk, 220-228.
 Jerusalem, 167, 170, 183, 341, 342, 500, 563, 584.
 Jews, 90, 92, 93, 234, 241, 479, 590.
 Job, archim. of convent of John Urtaya, 556.
 John, son of Aphthonia, convent of, 502, 587, 611.
 — (Urtaya), archim. of convent of John Urtaya, 551, 555; convent of, 1, 197, 198, 214, 249, 360, 407, 444, 504, 505, 552-573, 588.
 — bp. of Chios. See 'Kashish'.
 — bp. of Dara, 588, 613.
 — bp. of Ephesus, infancy, 61-64; in convent of Maro, 72, 76-79, 100; moves to convent of John Urtaya, 84, 406, 407, 505; at Hzyn, 217-220, 228, 260, 263, 415, 416; at Amida, 181, 196, 197, 199-209, 249, 251, 253, 255-259, 360, 361, 370, 570, 571; visits to Egypt, 209-211, 335, 336, 340, 352, 356, 384, 388-390, 524, 532-536, 563;

- to CP., 32, 33, 211, 380-382; in exile, 44-55, 131-134, 291, 292, 505, 506; in house of Probus, 155, 157, 158; in CP., 94, 95, 320, 328, 337, 400, 401, 440-442, 478, 479, 511, 512, 525-531, 539-542, 550; mission to pagans, 444, 438, 449, 456, 458, 479, 503, 509, 539, 550, 588; his convent in CP., 463, 464, 466, 507, 509, 510; ordained deacon, 319; bishop, 503, 588; intercourse with ascetics and others, 116, 164-166, 266-278, 283, 300, 373, 426; works, 1-4, 405, 419, 420, 588.
- John, bp. of Hlephaestopolis, 323-339.
- bp. of Kenneshrin (Chalcis), 502, 587.
  - bp. of Pergamum, 503, 588.
  - bp. of Seleucia in Syria, 502, 587.
  - bp. of Sura, 502, 587.
  - bp. of Thella (Constantina), 228, 311, 324, 338, 339, 499, 582.
  - imperial chamberlain, 547, 552.
  - chamberlain to Caesaria, 537-539.
  - (the Nazirite), monk of Zuknin, 36-55.
  - (of Sirimis), patr. of CP., 602.
  - presbyter, 511-524.
  - St. (the Apostle), church of at Ephesus, 336, 337.
  - satrap of Balabitene (?) (Land, II, 295), 294-296.
- Jonathan, archim. of convent of John Urtaya, 555, 556.
- Julian, bp. of Alahanda, 504.
- bp. of Halicarnassus, 483.
- Justin I, emperor, 187, 189, 284 (?).
- II, emperor, 486, 611.
- Justinian, emperor, 21-28, 35, 127, 189, 295, 318, 332, 373, 413, 420, 428-430, 436, 437, 439, 478, 484-486, 488, 547, 551, 570, 579, 593, 594, 600, 612; his death, 486, 494, 572.
- Kalesh, 56, 84, 90, 91, 110.
- καμελνυκία, 506.
- Karhe, 229.
- Karthamin, convent of, 502, 587.
- Kashish (John), bp. of Chios, 444, 504-510, 588.
- κίστρομα, 225 (cf. 306).
- Kawad, king of Persia, 142, 143, 152, 153, 156, 563, 564, 566.
- Kayuma, convent of, 592.
- Kenneshrin (Chalcis), 502, 587.
- κεντηνάριον. 'See Hundredweight'.
- Khosrau I, king of Persia, 156, 157, 608-610.
- II, king of Persia, 614, 615.
- Ksoi, 486.
- Kyra Maria, 567. See also 'Mary, St.'
- Kyrie eleeson, 414.
- Laodicea (in Syria), 502, 587.
- Leontius, 443-445, 448, 449.
- Libya, 190, 349, 384.
- Lord of the world (= sacred elements), 262, 263.
- Lycaonia, 475, 500.
- Lycia, 500.
- Lydia, 333, 479.
- Mabbug (Hierapolis), 383.
- Magians, 141, 142, 144, 147, 148, 153.
- Magister. See 'Master of the offices'.
- Magistrians, 207.
- Maiferkat (Martyropolis), 11, 457, 605-607.
- Malkha, 360-372.
- Mama, convent of, 406, 568; palace of, 298, 422, 509.
- Mani, 138, 139.
- Manichees, 158.
- Marcion, 139.
- Marde, 228, 317, 584.
- Mare, bp. of Amida, 187-192, 194-198.
- the solitary, monk of Beth Marka, 422-439, 442; sepulchre of at CP., 422, 423, 438, 439, 442, 450, 453, 455, 456, 466.
  - (Mari), monk of Hula, 135-137, 453, 454.
- Mari, archimandrite, 453-455.
- Maria of Amida, 171, 172, 174-177, 182-186.
- of Antioch, 510-518, 521-525.
  - the Armenian, 286, 290, 297, 298.
- Marmitha (division of the Psalms), 204.
- Maro, archim. of Ar'a Rabtha, 56-85, 98-101, 197.
- archim. from Palestine, 350.
  - child, 70.
- Martyropolis. See 'Maiferkat'.
- Martyr's chapel, 43, 91, 92, 177, 197, 223, 225, 299, 381, 438, 449, 480, 482, 562, 567.

- Mary (the anchorite), nun, 357-360.
 — St. (the Virgin), martyr's chapel of, 91, 92, 567.
 — of Thella, 166-171, 181, 183, 185, 186.
Marzban, 147, 150, 151.
 Master of the offices (*magister*), 28.
 Master of the soldiers (στρατηλάτης), 189.
 Melitene, 377, 419.
 Menas, patr. of CP., 28, 328.
 — , convent of, 209, 345, 387.
 Mendis (Mendia), 190, 209, 346, 387.
 Mesopotamia, 188, 511, 598, 605.
 μετάνοια (prostration in token of penitence), 204.
 μέτωπον, 566.
 Metropolitan, 152, 187, 333, 502, 583, 587, 588.
 Mime-actors, 512, 513, 515, 516, 523.
Mina, 168, 443.
 Mishael, 546, 547, 551, 552.
 Mitylene, 500, 585.
 Monasticism, admission to, 120, 121, 278-283, 359, 383, 446, 447, 461, 576.
 M'rbn', 236.
 Mšyk', convent of the, 455.
 Mule (siege-contrivance), 563.
 Mzyqn (utensil), 191.
 Narda, 558.
 Nazirites, 36, 40, 104, 111, 136, 213, 453.
 Nestorians, 138, 140, 142, 145, 146, 152, 157, 158.
 Nestorius, bp. of CP., 138.
 Nirba dŠkwš, 505.
 Nisibis, 139, 153, 616.
 N'ns, 383.
 Notary, 187, 188.
 Nu'man, tribe of, 140. See also 'Hirtha d Nu'man'.
 Nut, convent of the, 570.
 Oratory, 112, 121.
 Ordination, 226, 227, 314-320, 322, 327, 328, 332-334, 336, 444, 445, 447, 487, 490, 491, 494-504, 509, 578, 584-589, 600, 601, 611.
 Orientals, convent of the, 566.
 Pagans, conversion of 152, 242, 444, 448, 449, 456-458, 479, 503, 509, 588.
 Palestine, 190, 337, 349, 500, 563, 584, 617.
 Palestinian, 325.
 Pall (bishop's), 484.
 Palm-leaves (used in manufacture), 190, 508.
 Patchwork garment, 102, 319, 423, 489, 580, 581, 591, 599.
 Patrician, 157, 189, 191, 531, 537, 543.
 Paul of Antioch, 469-474.
 — archim. of Surtha, 111-118, 424-426.
 — — (of Samosata), bp. of Antioch, 26.
 — — bp. of Aphrodisias, 504.
 — — (of Arzen), monk, 566, 567.
 — patr. of Antioch, 482, 487, 488, 503, 588, 612.
 — presbyter, 157, 158.
 Penance, 228, 240, 334, 390.
 Pergamum, 503, 588.
 Perrhe, 419.
 Persia, 12, 59, 138, 141, 145, 146, 156, 157, 317, 320, 327, 340, 374, 377, 457, 491, 578, 584, 589, 601, 602; king of, 142, 143, 145, 146, 152, 153, 594 (see also 'Kawad' and 'Khosrau'); queen of, 157, 615.
 Persians, 138, 139, 152, 153, 565-567, 604, 609, 615; school of the, 139.
 Pestilence, 212, 261, 437, 531.
 Peter (the Iberian), bp. of Majuma, convent of, 325.
 — bp. of Smyrna, 503, 543-545.
 — bp. of Tralles, 503, 588.
 — St. (the apostle), see of at Antioch, 614.
 Petra, 188.
 Phocas, emperor, 614.
 Phoenice Maritima, 325.
 Photius, 543, 544, 588.
 Phrygia, 479, 500.
 Pilgrims, pilgrimage (peregrination), 1, 3, 371, 444, 506, 507.
 Pontus, sea of, 473.
 Pope (of Alexandria), 516.
 Poplars, convent of the, 417, 418, 569, 570.
Praepositus, 546, 548.
Praetorium, praetoriani, 159, 294.
 Prefect (ὑπαρχος), 435, 436.
 Priscus, 525-531.
 Probus, 157.
 Procopius, 519-523.

- Propitiation (for a dying man), 262.
Protector, 467.
 Prusias, 473.
 Ql wfy te, 106.
 Recluses, 84-86, 90, 93, 97, 98-100, 110, 118, 121, 122, 357.
 Relics, 70, 114, 118, 262, 384, 387, 388, 507, 614, 615, 617, 618.
 Rhesaina, 615.
 Rhodes, 335, 500, 585.
 Romanus, 450, 452, 453.
 Rome, 26, 138, 157, 506, 523.
Sacellarius, 430.
 Samosata, 532.
 Samuel, archim. of convent of John Urtaya, 555, 556.
 — archim. of convent of Samuel, 562, 563; convent of, 443.
 — archpresbyter of convent of John Urtaya, 553, 554.
 — bp. of Amida, 615.
 — monk, 350.
 Saracens, 140, 146, 579, 611.
 Satrap, satrapy, 284-286, 294.
 Seleucia (in Isauria), 502, 587.
 — (in Syria), 502, 587.
 Sema, 551.
 Senate, senators, 22, 26, 212, 433, 436, 439, 463.
 Seniors (in a convent), 218, 222, 251, 263, 264, 553.
 Sergius, archim. of Gylu, 453, 455, 456.
 — I, archim. of convent of John Urtaya, 567, 568.
 — II, do., 571, 572.
 — bp. of Charrhae, 502, 587.
 — deacon, 456-458.
 — (the recluse), monk, 84, 89-93, 96-108.
 — patr. of Antioch, 482, 487, 489, 502, 582, 583, 587.
 — *syncellus* of Amida, 188.
 — *syncellus* to James Burd'ana, 613.
 — , martyr's chapel of, 482.
 Servitors. See '*Hebdomadarii*'.
 Severus, patr. of Antioch, 575, 567, 482, 483, 574, 568, 582.
 Shirin, queen of Persia, 615.
 Simeon (the mountaineer), anchorite, 229-247.
 — archimandrite, 450.
 — (the recluse), archim. of Kalesh, 84-91, 93-96, 105, 108-114.
 — bp. of Beth Arsham, 137-158.
 — (the solitary), monk, 300-304.
 — the scribe, 399-404.
 Sinai, Mt., 579, 580, 602, 603.
 Smyrna, 503, 544, 588.
 Snq, 284-286.
 Solitaries, 1, 257, 300, 301, 311, 384, 385, 422, 423, 450.
 Son of the covenant, 241, 244, 247, 424.
 Sophanene, 6, 111, 327, 445, 455, 459.
 Sosiana, 537-542.
 Stephen I (*Shbiliya*), archim. of Fsiltha, 616.
 — II, do. 619.
 — deacon and *syncellus*, 187-198, 204, 206-209, 211-213.
 στρατηλάτης, 189.
 'strlyts, convent of, 576. See also 'Fsiltha'.
 Stylites, 20, 21, 56-60, 63, 68, 74, 79, 82-84, 619.
 Supper (monastic), 43, 87, 88, 151-153, 361, 362, 364, 400, 402-404, 413-416.
 Sura Romanorum, 502, 587.
 Surtha, 111.
 Susan, 339-356.
 Sycæ, 27, 422, 431, 473.
 Symy, 568-570.
 Synagogue, 91-93, 479.
Syncellus, 187, 188, 613.
 Synodical letters, 484.
 Synodites, 20, 418, 491. See also 'Chalcedonians'.
 Syria, 11, 130, 210, 211, 284, 294, 334, 382, 427, 447, 457, 475, 499, 500, 502, 574, 584-588, 601, 602, 608, 613.
 Syriac, 459, 483.
 Syrians, 27, 35, 325, 326, 493; convent of the, 298, 422, 423, 442, 445, 449, 463, 464, 466, 509.
 Tabitha, 174, 179, 181.
 Tarsus, 333, 334, 501, 502, 587.
 Thebais, 427, 503, 506.
 Thel 'Adda, convent of, 450, 453.

- Thella d Mauzlath (Constantina), 166, 181, 312, 487, 488, 502; 524, 576, 581, 587, 594, 598, 607, 613, 615, 618.
 — d Mikhana, 560.
 — d Thuthe, 418.
- Theltha, 598.
- Theodora, empress, relations with Monophysites, 24, 25, 27, 195, 207, 327, 329, 331-333, 398, 428-432, 434, 436, 437, 439, 474-478, 484, 485, 489, 579; procures consecration of bps., 499, 500, 571, 583; founds hospital, 507, 584; writes to Persian queen, 157; her death, 478, 481, 485.
- Theodore, bp. of Hirtha, 490, 499, 500, 584.
 — bp. of Mopsuestia, 138.
 — *eastrensis*, 546-552.
 — of Edessa, 590-592.
 — trader, 374-383.
- Theodosians, 602.
- Theodosius, patr. of Alexandria, 35, 325, 326, 328, 330, 482, 483, 486, 488, 501, 503, 574, 575, 584, 586, 602, 608.
 — presbyter and stylite, 619.
- Theophilus of Antioch, 510-525.
 — (Bar Ma'nu), presbyter, 576, 577.
- Thomas, bp. of Damascus, 338, 339.
 — (the Armenian), monk, 283, 298.
 — St., convent of at Beth Gubrin (Eleutheropolis), 563.
 — *syncellus*, 187-211.
- Thrace, 326-327.
- Tiberius, emperor, 611.
- Tigris, 111.
- Tonsure, 104, 120, 121, 145, 242-245, 278, 281, 282, 359, 444, 509.
- Tralles, 336, 503.
 τραπεζίτης, 11.
Tremissis, 526.
- Tribunus, 459-466.
- tryz, convent of, 104, 105.
- Ťyšf, 214, 260, 406.
- Uction, 87, 598.
 ὑπαρχία = ἐπαρχία, 416, 417, 458, 479.
 ὑπαρχος, 435, 436.
- Urbicus, palace of, 481.
- Urtaye, 135, 383, 555, 558; school of the at Amida, 565.
- Villa (προάστειον), 27, 332, 334, 335, 436, 551, 552.
- Visitor (of a convent), 450.
- ξενοδοχεῖον, ξενοδόχη, ξένοδόχος, 180, 379, 467, 468, 507.
- Zacharias, 266-273.
- Zakkhai, bp. of Thella, 615, 618.
 — , convent of, 313.
- Zeno (?), emperor, 558.
- Ziyat, 412.
- Zoila, convent of, 617.
- Zuknin, 558; convent of, 37, 558.
- Z'ura, 10, 17-35, 326, 460-463.
- Zw! (Zanta?), deacon and *syncellus*, 198, 206, 210, 211.
 — presbyter, 445, 447, 449.

ADDENDA AND CORRIGENDA

IN TOM. XVII, FASC. 1

- P. iv, l. 30, 31. Om. 'this.... them'.
P. vi, l. 23. For '595' read '585'.
P. viii, l. 25. After 'contains' ins. 'most of'.
P. xi. Dele n. 2.
—, n. 5. For '149' read '249'.
P. 273, text, n. 1. Read 'ms. هتتت'.
P. 285, transl., l. 7. For ἀρχεῖα read ἀρχή. Cf. p. 549, n. 2.
P. 305, l. 4. The ref. in the 2nd clause is to text, l. ult.

IN TOM. XVIII, FASC. 4¹.

- P. 311, transl., n. 1. For 'Q(wrsws)' read 'Q(w)rsws'.
P. 315, transl., l. 11. For 'serve my own self' we should perh. render 'myself perform service'.
P. 319, text, l. 10. For تت read تت. See p. 306, n. 1.
P. 335, transl., n. 1. Om. 'probably', and add. 'Cf. *H. E.*, II, 46'.
P. 346, text, n. 4. For تت read تت.
P. 354, text, n. 5. For تت read تت, and for تت read تت.
P. 369, transl., l. 4. For 'account' we should perh. write 'reckoning' and think of a criminal with his χειρόγερρον tied to his hands. I owe this suggestion to Prof. Burkitt.
P. 402, transl., l. ult., p. 463, l. 1. For 'the food... have' read 'and placing the food of each, one of them in his mouth', and dele n. 1.
P. 405, text, l. 2. For הבא לבא read הבא לבא.
P. 407, transl., l. ult. For 'those of the canon' read 'the common (κοινόν) ones' and dele n. 4.
P. 422, transl., n. 3. For 'p. 387, n. 3' read 'p. 387, n. 2'.
P. 428, text, n. 6. For تت read تت.
P. 431, text, l. 3. For تت read تت, and dele n. 3.
P. 433, transl., l. 2. Add note 'Cf. p. 190 and p. 508'.
P. 438, transl., l. 11, 14. For 'coffin' (?) read 'vault'.
P. 453, text, l. 1. For تت read تت.
P. 464, transl., l. 13. For "'inn'" read 'a label' and dele n. 1.

1. The references are to the bracketed numbers.

- P. 467, transl., l. 8. For 'the ministering office' read 'a deaconry', and om. the first 2 words of n. 3.
- P. 470, transl., l. 9. For 'take' read 'feed'.
- P. 485, text, l. ult. For ١٥ read ١٦ .
- P. 496, ch. 47. For 'refuges' read 'refugees'.
- , list of mss. Add 'F = Brit. Mus. Add. 14730 (12th cent.)'.

IN TOM. XIX, FASC. 2.

- P. 502, transl., n. 1. For 'Antonius' read 'Antoninus'.
- P. 509, text, l. 8. For ١٥ read ١٦ .
- P. 510, transl., l. ult. For 'withold' read 'withhold'.
- P. 519, transl., l. 12. Om. brackets.
- P. 522, text, l. 4, 5. For ١٥ read ١٦ , and for ١٥ read ١٦ .
- P. 528, text, l. 3. After ١٥ om. stop.
- P. 538, transl., n. 3, l. 5. For '15' read '14'.
- P. 540, transl., l. 1. Om. 'for me'.
- P. 551, transl., n. 2. For 'n. 1' read 'l. 1'.
- P. 561, text, l. 6. For ١٥ read ١٦ .
- P. 552, transl., l. ult. For 'withold' read 'withhold'.
- P. 555, text, l. ult. For ١٥ read ١٦ .
- P. 574, text, n. 2, l. 4. For ١٥ read ١٦ .
- P. 575, transl., notes, l. 11. For '1054' read '1014'.
- P. 576, text, l. 1. Om. stop at end.
- P. 578, transl., l. 9. For 'him⁴' read 'him²'.
- P. 580, transl., l. 8. For 'day' read 'rday'.
- P. 587, text, n. 1. For ١٥ read ١٦ .
- — transl., n. 3. For 'n. 2' read 'n. 3'.
- P. 588, text, n. 5. For ١٥ read ١٦ .
- P. 593, text, l. 10. After ١٥ om. points.
- P. 600, text, l. 1. For ١٥ read ١٦ , and so at p. 474, l. 5, p. 492, l. 13, and p. 524, l. 2.
- P. 601, text, l. 1. For ١٥ read ١٦ .
- P. 603, text, n. 8. For ١٥ read '(sic) ١٦ '.
- P. 604, text, n. 1. For ١٥ read ١٦ .
- — — n. 6. For ١٥ read ١٦ .
- P. 606, text, l. 7, 8. For '14' read '12', and for '12' read '14'.
- P. 609, text, l. 7. For ١٥ read ١٦ .
- P. 614, transl, l. 2. After 'God' ins. ref. to note 'C. ins. « which resides in the saint's bones »'.
- P. 615, text, n. 5. Om. ١٥ .
- P. 620, l. 3. For 'ms. ١٥ ' read 'ms. ١٦ '.
- — l. 16. For ١٥ read ١٦ .
- — l. 22. For 'olera pura' read '(ed. 2) purgamenta olerum'.

TABLE OF CONTENTS

	Pages.
50 Lives of James and Theodore.	499
51 Life of Kashish.	505
52 Lives of two Antiochenes.	510
53 Life of Priscus.	525
54 Life of Caesaria.	531
55 Lives of John and Sosiana.	537
56 Lives of Peter and Photius.	543
57 Life of Theodore the <i>castrensis</i>	546
58 History of the convent of John Urtaya.	552
APPENDIX. Spurious life of James.	574
— Translation of the relics of James.	614
Vocabulary.	620
Index.	622
Addenda and Corrigenda.	629

MSS. USED IN THE PRESENT FASCICULE

- A = Brit. Mus. Add. 14647 (688).
 D = — — — 7190 (12th cent.).
 F = — — — 14730 (12th cent.).

In the appendix :

- C = Brit. Mus. Add. 12174 (1197).
 N = Paris Syr. 235 (13th cent.).
 S = Berlin Sachau 321 (8th cent.).
-

HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES

TEXTES GRECS ÉDITÉS ET TRADUITS EN LATIN

HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES

TEXTES GRECS ÉDITÉS ET TRADUITS EN LATIN

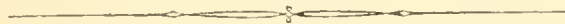
PAR

MARTIN JUGIE

des Augustins de l'Assomption

II

VIII. THÉODOTE D'ANCYRE. — IX. CHRYSIPPE, PRÊTRE DE JÉRUSALEM. —
X. S. JEAN, ARCHEVÊQUE DE THESSALONIQUE. — XI. S. EUTHYME,
PATRIARCHE DE CONSTANTINOPLE. — XII. NICOLAS CABASILAS. —
XIII. GEORGES SCHOLARIOS.

SUPERIORUM PERMISSU

Gervasius QUÉNARD,
Aug. ab Assumptione moderator generalis.

Romae, die 14 januarii 1924.

Nihil obstat, Parisiis, die 7 octobris 1925.

R. GRAFFIN.

PERMIS D'IMPRIMER

Paris, le 30 décembre 1925.

V. DUPIN

v. g.

VIII-IX

THÉODOTE D'ANCYRE ET CHRYSIPPE DE JÉRUSALEM

HOMÉLIES POUR LA FÊTE MARIALE DU Ve SIÈCLE.

INTRODUCTION

I. — L'HOMÉLIE DE THÉODOTE D'ANCYRE SUR SAINTE MARIE, MÈRE DE DIEU.

Théodote, évêque d'Ancyre, en Galatie, fut l'un des membres les plus marquants du concile d'Éphèse et l'un des défenseurs les plus zélés de la maternité divine de Marie contre l'hérésie nestorienne. On ignore la date de sa naissance, ainsi que celle de sa mort. On sait seulement qu'il vivait encore en 438, époque à laquelle saint Cyrille d'Alexandrie lui adressait une lettre, et qu'il n'était plus de ce monde avant l'année 446, car son successeur Eusèbe fut ordonné par saint Proclus, patriarche de Constantinople, mort à cette date¹. Il écrivit plusieurs ouvrages de controverse, et laissa un certain nombre d'homélies, dont quelques-unes seulement sont parvenues jusqu'à nous. Un inventaire détaillé et un examen critique de ses écrits reste encore à faire. Pour y aider, signalons ici les quelques renseignements que nous avons pu recueillir.

Une liste incomplète des ouvrages de Théodote fut donnée, à la sixième session du septième concile œcuménique, par le diacre Épiphanie. Au conciliabule iconoclaste réuni à Hiéria, en 753, on avait cité sous le nom de l'évêque d'Ancyre un passage contraire au culte des images. Pour démontrer que ce passage était contrefait, Épiphanie énuméra les écrits authentiques de Théodote qu'on possédait alors, à Constantinople, à savoir : 1° six livres contre Nestorius, adressés à Lausus ; 2° une interprétation du symbole de Nicée ; 3° un sermon sur la naissance du Seigneur ; 4° un autre pour la fête des Lumières, εἰς τὴν φωστὴν (l'Épiphanie) ; 5° un sur Élie et la veuve ; 6° un sur Pierre et Jean ; 7° un sur le boiteux guéri à la Belle-Porte ; 8° un sur la parabole des talents ; 9° un sur les deux aveugles².

1. LEQUIEN, *Oriens christianus*, t. I, p. 464.

2. HARDOUIN, *Collectio conciliorum*, t. IV, col. 405.

Cette liste est incomplète, car Théodote lui-même nous apprend, à la fin de son commentaire du symbole de Nicée, qu'il avait composé trois livres sur la divinité du Saint-Esprit¹. D'ailleurs, les Actes du concile d'Éphèse nous ont conservé trois de ses homélies, dont deux pour la fête de Noël², et une autre contre Nestorius, prononcée à Éphèse dans l'église de Sainte-Marie et de Saint-Jean l'Évangéliste³. Dans le second livre de ses Antirrhétiques contre les Iconomaques, saint Nicéphore de Constantinople cite un passage d'un discours de Théodote sur sainte Marie et Siméon, c'est-à-dire pour la fête de l'Hypapante⁴. Deux autres discours, intitulés, l'un : « Pour la Nativité de Notre-Seigneur Jésus-Christ », l'autre, « sur Sainte Marie, Mère de Dieu, et sur la sainte naissance du Christ », nous ont été conservés dans le cod. 1171 du fonds grec de la Bibliothèque nationale de Paris, qui est du xe siècle. C'est sans doute là que les trouva Combefis, pour en donner une traduction latine, dans le tome 1er de sa *Bibliotheca concionatoria*⁵.

De ces divers écrits tout ce qui a été publié jusqu'ici se trouve réuni dans la Patrologie grecque de Migne, t. LXXVII, et comprend :

1° *Le commentaire du symbole de Nicée*, col. 1313-1348;

2° *Les trois homélies* conservées dans les Actes du concile d'Éphèse, col. 1349-1389;

3° *L'homélie sur la sainte Théotocos et Siméon*, col. 1389-1411;

4° La traduction latine des deux homélies insérées dans la *Bibliotheca concionatoria*, col. 1411-1432.

S'il y a peu de chance de retrouver les trois livres sur le Saint-Esprit et les six livres contre Nestorius, il ne faut pas désespérer de découvrir quelques-unes des homélies signalées par le diacre Épiphanie. Certains extraits conservés par les chaînes⁶, et le dépouillement consciencieux des catalogues de manuscrits⁷ peuvent aider à cette découverte. L'homélie pour

1. *Expositio symboli Nicaeni*, 24, *PG.*, t. LXXVII, col. 1348C.

2. Il est vraisemblable, mais non certain, que le discours sur Noël dont parle le diacre Épiphanie, soit l'un des deux qui se trouvent dans les Actes du concile d'Éphèse.

3. La suscription porte que ce discours fut prononcé, le jour de la fête de saint Jean l'Évangéliste. C'est une fausse indication; car Théodote n'était pas à Éphèse, le 27 décembre 431. Au ve siècle, la fête de saint Jean se célébrait déjà, le 27 décembre. Voir le *Ménologe syriaque* de 412, publié d'abord par WRIGHT, *Journal of sacred Literature*, t. VIII (1865-1866), puis par DUCHESNE, dans *Acta Sanctorum Novembris*, t. II, p. LI. Ce martyrologe est un abrégé d'un martyrologe grec d'Asie Mineure, de la fin du ive siècle.

4. Le passage de Nicéphore est cité dans *P. G.*, t. LV, col. 708 en note.

5. *Bibliotheca concionatoria*, t. I, pp. 111-113 et 199-204.

6. Voir dans la *P. G.*, *ibid.*, col. 1431-1432, trois extraits donnés par la *Chaîne sur les Actes des Apôtres* éditée par CRAMER, Oxford, 1838.

7. *L'Inventaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale de Paris*, publié par

l'Épiphanie, εἰς τὴν φῶτα, est signalée dans ce même cod. 1171 de la Bibliothèque de Paris, fol. 240, qui contient les deux autres homélies dont nous avons parlé.

On peut se demander pourquoi Combefis, qui a eu entre les mains le manuscrit en question¹, n'a pas publié cette homélie sur l'Épiphanie; pourquoi aussi il n'a donné des deux autres qu'une traduction latine. La raison doit, probablement, en être cherchée dans l'orthographe détestable du codex. C'est une orthographe purement auriculaire, qui montre bien que l'iotacisme actuel des Grecs existait déjà au xe siècle. Le savant Dominicain attendait sans doute de trouver d'autres manuscrits pour éditer le texte original. Ses recherches durent être vaines, comme ont été les nôtres. Aussi est-ce d'après ce seul manuscrit 1171, que nous avons dû établir le texte de l'homélie que nous publions ci-après. Il s'agit de celle qui est intitulée : « Sur sainte Marie, Mère de Dieu, et sur la sainte naissance du Christ », et qui vient la sixième et dernière dans la collection de Migne. Elle est proprement mariale, comme nous l'établirons tout à l'heure, et la seule, par conséquent, qui rentre dans notre cadre.

Elle mérite vraiment de voir la lumière dans son texte original. Tant pour la beauté littéraire que pour le fonds doctrinal, elle va de pair avec les meilleures pièces de l'homilétique grecque. On admirera surtout le récit pathétique de la chute du premier homme, la description, sous forme d'antithèses répétées, de la grandeur première et de la décadence de celui qui, au sortir du Paradis, « offrit à la création, sa sujette, le lamentable spectacle d'un roi et d'un chef blessé à la bataille ». Les historiens du dogme y trouveront des affirmations catégoriques sur l'élévation de l'homme à l'état surnaturel et sur les dons préternaturels dont Dieu l'avait enrichi, sur le péché originel et ses suites, sur le plan rédempteur et la nécessité de l'Incarnation du Verbe; une allusion à la confirmation comme sacrement distinct du baptême (§ 7); une réfutation de l'origénisme (§ 7 et 8); une démonstration de la maternité divine par les prophéties scripturaires, les oracles païens, voire même par la quatrième églogue de Virgile, à l'adresse des Juifs (§ 14); enfin un magnifique éloge de Marie, nouvelle Ève, Mère de Dieu et médiatrice du salut (§ 11-12). La doctrine de la sainteté originelle de Marie ressort implicitement d'expressions comme celles-ci : « A la place de la vierge Ève, médiatrice de

Ομοιη, signale sous le nom de Théodote d'Ancyre, au cod. 766 du fonds grec (ixe siècle), fol. 5°, et au cod. 797 du même fonds (x-xie siècle), fol. 218°, une homélie sur l'Annonciation. Il s'agit, en fait, de l'homélie de Théodote (ou Théodore) ermite, publiée par BALLEMINI dans sa *Sylloge monumentorum de Imm. Deiparae concept.*, t. II, p. 211-236.

1. Nous le supposons, du moins, parce que, malgré nos recherches, nous n'avons trouvé les deux pièces qui figurent dans la *Bibliotheca concionatoria*, dans aucun autre manuscrit de Paris ni d'ailleurs.

mort, une Vierge a été remplie de la grâce divine pour nous donner la vie, θεοχαρίτωτο παρθένος εἰς λειτουργίαν ζωῆς (§ II); une Vierge a été façonnée possédant la nature de la femme, mais sans la malice féminine, vierge innocente, sans tache, tout immaculée, πανάμωμος, intègre, sans souillure, sainte d'âme et de corps, ayant poussé comme un lis au milieu des épines, ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν βλαστήσασα; qui n'a pas été instruite des vices d'Ève. Consacrée à Dieu avant sa naissance, et une fois née, offerte à Dieu en signe de reconnaissance pour être élevée dans le sanctuaire du temple; revêtue de la grâce divine comme d'un vêtement; περιεβλήμενη θείαν χάριν ὡς θέριστρον, l'âme remplie d'une divine sagesse, épouse de Dieu par le cœur..., elle a reçu Dieu dans son sein, et pour ainsi parler, elle est toute belle, comme un objet de complaisance, et toute agréable, comme un sachet d'aromates. C'est cette Vierge, digne de Celui qui l'a créée, que la divine Providence nous a donnée, pour nous communiquer le salut... C'est par elle que la tristesse d'Ève a cessé, par elle que la sentence de condamnation a été effacée, ἐξήλειπται διὰ σοῦ τὰ τῆς κατὰδίκης; à cause d'elle qu'Ève a été rachetée, λελύτρωται Ἐῶα διὰ σέ. Car c'est un Fils saint qui est né de la Sainte... L'Excellent a donné le jour à l'Excellent, l'Ineffable à l'Ineffable, la Très-Haute au Fils du Très-Haut. »

L'authenticité de la pièce nous paraît inattaquable. Sans parler de la suscription de l'unique manuscrit qui nous l'a conservée, tout le contenu dépose en faveur de l'attribution à Théodote. L'homélie a été écrite après la controverse nestorienne¹, mais avant le concile de Chalcedoine, car l'on n'y trouve pas la moindre allusion à la controverse monophysite. Comparée aux autres écrits authentiques de l'évêque d'Ancyre, elle présente avec eux des traits de ressemblance incontestables : citations constantes de l'Écriture sainte, amour de l'antithèse², emploi des mots composés, des verbes dérivés et du parfait³. L'auteur se rattache, pour l'exégèse, à l'École d'Antioche. Il prend à la lettre le récit de la Genèse sur la création de l'homme et sa chute. Pour la doctrine mariale, il est vrai, il paraît y avoir une certaine opposition entre notre homélie et un passage de l'homélie sur l'Hypapante⁴. Mais cette oppo-

1. On lit, en effet, à la péroraison (§ 15) : Αἰσχυνέσθω Νεστόριος, ὁ τὴν παρθενικὴν ἀθετήσας τεκνογονίαν.

2. Comparer, en particulier, le § 10 de notre homélie avec le § 14 de l'*Expositio symboli Nicaeni*, P. G., col. 1333, et surtout avec § 5 de la troisième homélie, *ibid.*, col. 1389 BC. L'expression « ὅπως ὅπως », col. 1333 B, se retrouve dans notre homélie § 4, au début.

3. Sur ce point, la comparaison avec l'homélie sur l'Hypapante (la quatrième de la Patrologie grecque, col. 1389-1412) est tout à fait suggestive.

4. Ce passage (§ vi, col. 1397 BC) parle d'une purification de la Sainte Vierge, au moment de l'Incarnation, en termes qui laisseraient supposer en elle quelques traces du péché originel (ἀπεσμύγη τῶν ὀλιγῶν ἀπάντων, καὶ τῶν παρὰ φύσιν). Cela est d'autant plus surprenant que, sous le rapport du style, l'homélie sur l'Hypapante est celle qui offre le plus de ressemblance avec celle que nous publions.

sition ne paraît pas irréductible, et si elle l'était, on pourrait l'expliquer, en disant que la pensée de Théodote sur la parfaite sainteté de la Mère de Dieu a passé par une certaine évolution.

Malgré la mauvaise orthographe du manuscrit, nous croyons avoir réussi à établir un texte satisfaisant. Il eût été fastidieux de relever toutes les fautes d'orthographe du copiste. Nous nous sommes contenté d'en signaler quelques-unes, qui suffiront à satisfaire la curiosité du lecteur. Tout en utilisant la traduction de Combefis, nous l'avons modifiée en plusieurs endroits, pour suivre de plus près l'original. En deux ou trois passages, notre lecture diffère, pour le sens, de celle de notre illustre devancier¹.

II. — L'HOMÉLIE DE CHRYSIPPE DE JÉRUSALEM SUR SAINTE MARIE, MÈRE DE DIEU.

La Patrologie grecque de Migne ne contenant rien de Chrysippe, prêtre de Jérusalem au ve siècle, celui-ci est resté presque un inconnu pour nos contemporains. Ce n'est qu'en 1905, qu'un petit article du P. Siméon Vaillhé, donné à la *Revue de l'Orient Chrétien*², lit sortir son nom de l'injuste oubli qui nous le dérobaît. Cet article, malheureusement, paraît avoir échappé à l'attention de ceux qui, dans ces dernières années, ont publié ou réédité des manuels de patrologie. Chrysippe n'a pas encore l'honneur de figurer dans ces sortes d'ouvrages. On parlait cependant de lui dans certains anciens recueils patristiques, que Migne n'a pas reproduits, ou n'a reproduits que partiellement, et qui auraient dû empêcher son nom de tomber dans l'oubli.

Nous trouvons, tout d'abord, de précieux renseignements sur sa personne dans la *Vie de saint Euthyme*, écrite par Cyrille de Seythopolis, que Montfaucon édita dans le tome IV des *Monumenta* de Cotelier³. D'après ce document, Chrysippe était originaire de la Cappadoce. Entre les années 425 et 430, il vint, avec ses deux frères aînés, Cosmas et Gabriel, se mettre sous la direction de saint Euthyme, qui venait de fonder son célèbre couvent dans les environs de Jérusalem. D'abord économiste de la laure, il fut ordonné prêtre vers l'année 455, en même temps que son frère Gabriel. En 467, quand son autre frère, Cosmas, fut élevé au siège métropolitain de Seythopolis, il lui succéda dans sa charge de *stavrophylax*, c'est-à-dire de gardien de la sainte Croix. Il occupa cette charge jusqu'à sa mort, survenue en 479. A deux reprises différentes,

1. La vingt-neuvième homélie de Théophane Kérameus (xiie siècle), *P. G.*, t. CXXXII, col. 617 C, a un début identique à l'homélie de Théodote. Le plagiat saute aux yeux : Τέρπει μὲν τὰς ὄψεις ἀνίσχων τῆς ἐξῆς ὁ ἥλιος, καὶ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον κατακλιζῶν τοῖς σελαχήμασιν. Εὐφραίνει δὲ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν ἢ τῶν θεῶν λόγων ἀκρόασις.

2. *Revue de l'Orient Chrétien*, t. X (1905), p. 96-99.

3. *Ecclesiae Graecae monumenta*, t. IV. Voir les pages 30, 42, 45, 67, 76.

Cyrille dit de lui qu'il laissa de *nombreux écrits*, dignes de passer à la postérité.

A en juger par le peu que nous en ont conservé les manuscrits, ces écrits devaient consister surtout en homélies et en panégyriques. Ce sont, en effet, quatre panégyriques qui sont parvenus jusqu'à nous. Trois ont déjà été publiés, à savoir :

1° *Un éloge de sainte Marie, Mère de Dieu*, dont il parut, d'abord, une simple traduction latine, dans la troisième édition de la *Magna Bibliotheca veterum Patrum*, de Marguerin de la Bigne, Cologne, 1618, t. VI, pars II^a, p. 711 sq. et qui fut publié dans le texte original dans le tome II de l'*Auctarium* du P. Fronton-le-Duc, Paris, 1624, p. 424-430¹ ;

2° *Un panégyrique du martyr saint Théodore*, édité une première fois, en 1911, par Jean Phokilidès, dans la Revue Νέα Σιών², d'après un manuscrit assez défectueux de la bibliothèque du Saint-Sépulchre, à Jérusalem, et réédité en 1921, avec tout l'apparat critique désirable, par Antoine Sigalas³ ;

3° *Un panégyrique de saint Jean-Baptiste*, dont Combefis a donné une traduction latine dans le tome VII de sa *Bibliotheca concionatoria*, p. 803-808. Le texte original est encore inédit, et se trouve dans de nombreux manuscrits, notamment dans le Cod. Paris. 513 du fonds grec, qui est du xe siècle, et dans le Cod. Barocc. 199 de la Bodléienne, qui est du xie. Le texte sur lequel Combefis a fait sa traduction présentait une lacune importante.

Le dernier morceau, encore complètement inédit, est un court panégyrique de l'archange saint Michel, que signalait déjà Fabricius sans indiquer de source⁴, et que nous avons trouvé dans le Cod. Barberinus graec. 481, fol. 79-83ro.

Nous croyons faire œuvre utile en donnant une nouvelle édition de

1. Destiné à compléter la *Bibliotheca veterum Patrum* de Marguerin de la Bigne, qui avait déjà eu trois éditions, et comptait alors dix volumes, l'*Auctarium* de Fronton-le-Duc porta à douze le nombre des volumes de la Collection. Ce fut la quatrième édition, qui parut à Paris en 1623-1624. Le tome II de l'*Auctarium*, douzième de la collection, porte la date de 1624. Une nouvelle édition fut faite par Morel, en 1644, avec des additions mais avec le même nombre de volumes. Nouvelle édition en 1654.

2. Χρυσίππου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Θεόδωρον ἔτι τε καὶ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων μερικὴ διήγησις. Extrait de la Νέα Σιών, pp. στ'-22 sq. Jérusalem, 1911.

3. ANTONIOS SIGALAS, *Des Chrysippos von Jerusalem Enkomion auf den hl. Theodoros Teron*. Leipzig, Teubner, 1921, in-8°, viii-102 pp. (fait partie du *Byzantinisches Archiv*, cahier VII). Cf. la recension du P. H. Delehaye, dans les *Analecta Bollandiana*, t. XL (1922), pp. 421-425. Faisons remarquer que ni Phokilidès ni Sigalas n'ont enrichi de nouveaux renseignements la courte notice du P. Vailhé sur la vie et les écrits de Chrysippe.

4. FABRICIUS, *Bibliotheca graeca*, t. IX, p. 57. Fabricius, par distraction sans doute, donne le titre de chartophylax à Chrysippe. Dans le cod. Barber. 481, l'auteur du panégyrique de saint Michel est bien qualifié de σταυροφύλαξ.

l'homélie sur la sainte Vierge. L'*Auctarium* de Fronton-le-Duc, qui la contenait, est, en effet, devenu fort rare, ainsi que la *Bibliotheca Veterum Patrum* de Marguerin de la Bigne, qui la reproduisait dans ses dernières éditions. Migne l'avait insérée dans le tome CLXII de la Patrologie grecque¹. Malheureusement ce dernier tomo fut détruit, comme on sait, lors de l'incendie des ateliers de l'infatigable éditeur. Par ailleurs, la pièce a une véritable importance pour l'histoire de la théologie mariale, et constitue un beau spécimen de l'éloquence de Chrysippe. Nous ne reproduisons pas, du reste, servilement l'édition de Fronton-le-Duc. Si nous n'avons pu, malgré nos recherches, l'améliorer par l'appoint de nouvelles sources manuscrites, nous l'avons, du moins, contrôlée de près, en nous référant directement à l'unique manuscrit qui lui a servi de base², et qui est le seul, à notre connaissance, à contenir le texte de l'homélie. Ce manuscrit est le numéro 1173 fonds grec de Paris, qui remonte au XIe siècle. C'est un recueil de panégyriques pour toutes les fêtes de l'année, du 8 septembre jusqu'au 29 août. L'écriture en est parfaite et l'orthographe assez bonne. L'homélie de Chrysippe occupe les fol. 16vo-18vo. Venant après les discours pour la fête de l'Exaltation de la Sainte Croix, le 14 septembre, elle devait vraisemblablement être destinée à la fête de la Présentation de Marie au temple, le 21 novembre, bien que rien, dans son contenu, ne rappelle ce souvenir. Nous avons été amené à modifier sur plusieurs points, dont deux ou trois assez importants, la lecture ou les conjectures de Fronton-le-Duc.

Il n'existe aucune raison de mettre en doute l'authenticité de l'homélie. Pour la simplicité et la clarté du style, la phrase plutôt courte, le mouvement oratoire, elle ressemble au panégyrique de saint Théodore. Elle fut prononcée devant un auditoire de moines, dont la grande occupation était de chanter, nuit et jour, les psaumes de David (§ 2). Selon toute vraisemblance, ces moines étaient ceux de la laure même de saint Euthyme, où Chrysippe exerçait la fonction d'économe. Comme nous le montrerons tout à l'heure, la fête mariale qu'on célébrait alors faisait partie d'un cycle liturgique préparatoire à la fête de la Nativité de Notre-Seigneur, et ne doit pas être confondue avec la fête de l'Évangélismos, qui n'apparut que vers le milieu du VIe siècle.

1. L'homélie de Chrysippe se trouvait à la col. 755 sq.

2. Malgré les divergences que nous signalons, dans notre édition, entre le texte du cod. 1173 et le texte imprimé de Fronton-le-Duc, nous avons la conviction que le savant Jésuite n'a eu entre les mains, pour son édition, que le manuscrit en question; car s'il y a des divergences, il y a, par ailleurs, des coïncidences trop frappantes, à des endroits délicats. L'éditeur s'est permis deux ou trois additions au texte, pour le rendre plus clair, et a modifié, à sa manière, un passage inintelligible, pour lequel nous proposons une lecture différente. Voir plus loin, page [221], ligne 20. Ajoutons que parmi les manuscrits grecs que possède actuellement la Bibliothèque nationale de Paris, le cod. 1173 est le seul à contenir l'homélie de Chrysippe.

Nous avons dit que la pièce présente une véritable importance pour l'histoire de la théologie mariale. On ne manquera pas, en effet, de remarquer le long passage où Chrysippe pose explicitement le problème de l'Immaculée Conception. La solution qu'il donne est enveloppée d'une certaine obscurité, et paraît, à première vue, renfermer des éléments contradictoires. Commentant les paroles du psaume cxxxi : « Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tue », il voit, dans cette arche, la Vierge Marie, et met sur les lèvres du Psalmiste le discours suivant :

« Levez-vous, Seigneur; venez au lieu de votre repos. Le lieu de votre repos, c'est la Vierge, c'est son sein, qui deviendra votre lit et votre demeure. Levez-vous, Seigneur, car si vous ne vous levez pas du sein de votre Père, notre race, qui est tombée autrefois, ne se relèvera pas, *πεπτωκός πάλαι τὸ γένος ἡμῶν οὐκ ἀναστήσεται*. Levez-vous, vous et l'arche de votre sainteté. Car, c'est lorsque vous vous lèverez du sein paternel et que vous scellerez l'arche de votre sainteté, que l'arche, elle aussi, se relèvera, avec tous les autres, de la chute dans laquelle l'a établie, même elle, la parenté d'Ève, *τότε καὶ ἡ κιβωτὸς μετὰ πάντων ἀναστήσεται ἐκ τοῦ πτώματος, ἐν ᾧ κατέστησε καὶ αὐτὴν ἡ τῆς Εὕρας συγγένεια* (§ 2). »

L'orateur semble bien soumettre ici la sainte Vierge à la loi commune de la chute originelle. Ce qui est encore plus étonnant, c'est qu'il paraît retarder jusqu'au jour de l'Annonciation, jusqu'au moment où le Verbe viendra sceller l'arche par sa présence, la justification de Marie. Mais il faut, avant de porter un jugement définitif, écouter ce qui suit. C'est encore David qui parle et s'adresse en ces termes à Marie, sa fille :

« Écoute, ma fille, regarde et prête l'oreille; oublie ton peuple et la maison de ton père (Ps. xlii, 11); car un peuple méchant te déshonore par la proche parenté que tu as avec lui, *πονηρὸς γὰρ σε λαὸς ἐνοβρίζει τῇ ἀγγιστείᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ*, un peuple dépourvu de sens est apparenté à toi, qui es un rejeton irrépréhensible par nature; et c'est un champ couvert d'épines qui produit la rose, *λαὸς ἀγνώμων προσοικειωταί σοι, τῷ ἀγνώμῳ βλαστῆματι φύσει, καὶ τὸ σὸν φύει ῥόδον ἀκανθοφόρον γεώργιον*. »

Décidément Chrysippe est déconcertant. Tout à l'heure, il semblait bien soumettre Marie au péché originel. Ici, il paraît bien l'en exempter, puisqu'il l'appelle « un rejeton irrépréhensible par nature », « une rose poussée dans un champ d'épines ». Un certain déshonneur réjaillit cependant pour elle, du fait qu'elle est fille d'Adam pécheur. Comme Chrysippe le dit expressément, « son point de départ (son origine) est au-dessous de sa dignité future de Mère de Dieu, *ἐλάττων ὀργή σου τῆς ἀξίας* ». Nous ne voyons d'autre moyen de concilier ces données en apparence contradictoires, que de prêter à l'orateur du ve siècle l'idée que devaient plus tard exprimer nos théologiens par le terme de *debitum*, auquel Marie était soumise, en vertu de sa descen-

dance naturelle d'Adam. Si elle n'a pas contracté la faute originelle, si elle a toujours été un rejeton irrépréhensible dans sa nature même, cela vient d'un privilège spécial de Dieu, accordé en considération des mérites du Verbe incarné. C'est, semble-t-il, dans le sens de la rédemption préventive, qu'il faut entendre « ce relèvement de l'arche sainte de la chute commune », dont a parlé l'orateur.

D'autres expressions qu'il emploie recommandent cette interprétation. Marie est pour lui la tige de Jessé toujours verdoyante, *ἡ ἀειθαλής ῥίζιδος Ἰεσσαί*, le jardin du Père, la prairie de tout le parfum de l'Esprit, l'arche dont Dieu a été l'architecte et l'habitant, le pilote et le passager. Surtout, il met en relief la victoire de la Sainte Vierge sur le démon, son rôle de nouvelle Ève : « Comment se fait-il, se dit le diable, que la femme, qui, à l'origine, avait été mon auxiliaire, soit maintenant devenue mon adversaire ? Une femme me prêta son concours pour soumettre le genre humain à ma tyrannie, et c'est une femme qui m'a fait perdre mon empire. L'Ève antique causa mon élévation ; l'Ève nouvelle m'a précipité dans la ruine (§ 3). » Marie, ajoute Chrysippe, est la plus belle parmi les femmes, comme Jésus est le plus beau parmi les fils des hommes, *μετὰ τῆς ὡραίας ἐν γυναιξίν ὁ ὡραιος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων (§ 1)*.

III. — LE CULTE DE LA SAINTE VIERGE EN ORIENT, AU Ve SIÈCLE. ORIGINES ORIENTALES DE L'AVENT LITURGIQUE.

Les deux homélies de Théodote d'Ancyre et de Chrysippe de Jérusalem, que nous publions, posent un problème. Toutes deux, en effet, parlent d'une fête solennelle, *πενήγυρις*, dont Marie, Mère de Dieu, paraît être l'objet principal, mais qui déborde le cadre des diverses fêtes mariales postérieures, et ne ressemble parfaitement à aucune d'elles. La fête de l'Évanghélismos ou de l'Annonciation, célébrée le 25 mars, est, sans contredit, celle qui lui est le plus apparentée, mais il n'y a pas identité entre les deux. Si Théodote et Chrysippe font allusion au mystère de l'Annonciation, ils ne parlent pas que de cela. L'un et l'autre envisagent la maternité divine prise dans son ensemble : d'où le rappel non seulement du dogme de la chute originelle et du plan rédempteur, mais aussi du mystère de Noël et même de l'adoration des Mages. C'est Marie, nouvelle Ève, Mère du nouvel Adam, qu'ils célèbrent. Par ailleurs, Abraham d'Éphèse nous a appris que la fête du 25 mars n'est pas antérieure à l'époque de Justinien et qu'elle a dû s'établir aux environs de 530-550¹. La fête mariale du ve siècle n'était donc pas identique à la fête de l'Évanghélismos, quant à son objet. Elle ne se célébrait pas non plus, à

1. Voir l'homélie d'Abraham d'Éphèse sur l'Annonciation, publiée dans nos *Homélies Mariales Byzantines*, pp. [18]-[19], *Patr. Or.*, t. XVI, pp. 442-443.

la même date. Ce dernier point, Chrysippe nous le laisse entendre assez clairement, au début de son discours.

« La Tige toujours verdoyante de Jessé, qui a porté la vie à tout le genre humain, a droit, certes, en tout temps, à nos félicitations, à notre admiration et à nos louanges; mais le temps présent est tout particulièrement désigné pour la chanter. C'est, en effet, en ce temps [de l'année] qu'en beaucoup d'endroits, on célèbre solennellement cette fête, vu que c'est en ce temps que s'est accompli un mystère qui échappe à l'intelligence humaine. »

Quel est ce temps pendant lequel, en beaucoup d'endroits, πολλὰ χρόνῳ, on célèbre la Théotocos, et quel est le mystère sublime qui s'est accompli en ce temps? Nous devinons, par le contexte, qu'il s'agit du temps de Noël¹, nous dirions aujourd'hui du temps de l'Avent, et du mystère de l'Incarnation et de la naissance du Verbe.

L'homélie de Théodote, sans fournir d'indication explicite, suggère aussi que la πανήγυρις mariale est en étroite relation avec la fête de Noël. Certains copistes s'y sont même trompés, et au vrai titre : « εἰς τὴν ἁγίαν Μαρτίαν, τὴν Θεοτόκον » ils ont ajouté les mots : « καὶ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ». En fait, cependant, la fête dont parle Théodote ne saurait être confondue avec celle de la Nativité du Seigneur. Il dit, en effet, au début de son discours : « Nous devons recourir, dans notre indigence, au Seigneur plein de bonté... Aussi bien, la solennité a également le Seigneur pour objet, ἐπειδὴ καὶ περὶ αὐτοῦ ἡ πανήγυρις. » Cet également indique que la fête ne vise pas exclusivement le mystère de Noël, bien qu'elle s'y rapporte en quelque façon.

Peut-on déterminer d'une manière plus précise et la date de cette solennité mariale et son rôle dans le cycle liturgique? Pour répondre à cette question, il nous faut examiner de près, outre les deux homélies que nous éditons, les autres homélies sur la sainte Vierge que nous a léguées le ve siècle.

Nous pouvons tout d'abord affirmer qu'il existait, en Orient, une fête de la Sainte Vierge, antérieurement au concile d'Éphèse. Cette fête était souvent désignée sous le nom de *Mémoire de sainte Marie*. Nous en avons une preuve décisive dans la célèbre homélie sur la maternité divine que saint Proclus, alors simple évêque de Cyzique, prononça, au début de la controverse nestorienne, dans la grande église de Constantinople, à la demande et en présence de Nestorius lui-même. L'historien Théophane précise que ce fut un dimanche

1. Je prends ici le mot Noël dans le sens général de « fête de la Nativité du Seigneur » et non dans le sens de « fête du 25 décembre ». Car, au témoignage d'Abraham d'Éphèse, *loc. cit.*, les Palestiniens et les Arabes n'avaient pas encore adopté la fête du 25 décembre, dans la première moitié du vi^e siècle, et célébraient la Nativité le 6 janvier. Il semble cependant que Juvénal de Jérusalem ait essayé d'introduire la fête du 25 décembre dans son patriarcat. Cf. S. VAILLÉ, *Introduction de la fête de Noël à Jérusalem*, dans les *Échos d'Orient*, t. VIII, p. 212-218.

de la première année du patriarcat de Nestorius, patriarcat qui commença le 10 avril 428. S'il ne se trompe pas, nous pouvons ajouter que ce fut le dimanche avant la Noël de 428, comme il ressortira de ce que nous dirons tout à l'heure. Ce qui est absolument sûr, c'est que le discours fut prononcé avant le concile d'Éphèse.

Il n'est pas moins certain qu'il le fut un jour de fête de la Sainte Vierge. Il ne faut point se laisser impressionner ici par le titre que porte l'homélie dans certains manuscrits : « Sur l'Incarnation de Notre-Seigneur Jésus-Christ. » Proclus parle, en effet, de l'Incarnation, et l'on peut dire qu'il ne parle que de cela; mais il en parle pour mettre en relief la maternité divine de Marie, pour montrer le bien-fondé de son titre de « Théotocos », que l'entourage de Nestorius commençait à lui contester. Au lieu de s'arrêter à un titre, qui n'est pas le seul ¹, qu'on lise le texte. Les premiers mots mêmes signalent une « solennité de la Vierge » : Παρθενικὴ πανήγυρις σήμερον τὴν γλωτταν ἡμῶν, ἀδελφοί, πρὸς εὐφημίαν καλεῖ ². Et quelques lignes plus loin, nous lisons : « C'est la Vierge Marie, la sainte Théotocos, qui nous a convoqués ici, en ce moment : συνεκάλεσε γὰρ ἡμᾶς νῦν ἐνταῦθα ἡ ἁγία Θεοτόκος Παρθένος Μαρία ³. » Tillemont, dans une note, a eu bien raison d'écrire :

« Je ne crois pas qu'on puisse douter que le discours célèbre de Procle sur l'Incarnation, prononcé en présence de Nestorius, n'ait été fait en une fête de la Vierge. Le commencement « παρθενικὴ πανήγυρις σήμερον » est, ce me semble, très formel pour cela, et je ne crois pas qu'on y puisse donner d'autre sens. Car si on l'a quelquefois intitulé une homélie sur la naissance ou sur l'Incarnation de Jésus-Christ, c'est qu'on en a voulu marquer le sujet, et non le jour auquel elle a été prononcée. Ainsi, c'est une preuve qu'on célébrait alors à Constantinople une fête de la Sainte Vierge, et je ne sais si l'on trouve rien de plus ancien pour aucun honneur qu'on lui ait rendu publiquement ⁴. »

Ce premier discours n'est pas le seul que saint Proclus ait prononcé le jour de « la solennité de la Vierge ».

Nous possédons de lui une autre homélie au moins ⁵ qui fut dite en la même fête, et de l'authenticité de laquelle nous n'avons aucune raison

1. Dans beaucoup de manuscrits le titre de l'homélie est le suivant : « Ἐγκώμιον εἰς τὴν παναγίαν θεοτόκον Μαρίαν, Éloge de Marie la toute sainte Théotocos. » Du point de vue liturgique, ce titre est beaucoup plus exact que l'autre.

2. *P. G.*, LXV, col. 680.

3. *Ibid.*, col. 681 A.

4. *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique*, XIV, Paris, 1709, p. 750.

5. Nous disons : « une autre homélie au moins », car il en existe une troisième sur le même sujet, dont l'authenticité est contestée par quelques-uns. C'est la sixième dans la série des homélies de Proclus. *P. G.*, LXV, col. 721-758.

sérieuse de douter¹. C'est proprement un éloge de la Sainte Théotocos, et comme l'on n'y voit pas d'allusion claire à Nestorius, il est probable qu'elle date aussi d'avant le concile d'Éphèse. Cette homélie vient la cinquième dans les collections patrologiques, et porte le titre général d'« Éloge de la Sainte Vierge et Théotocos Marie² ». L'orateur développe cette idée que Marie, Mère de Dieu, est incomparablement plus élevée en dignité que les autres saints : « Rien au monde de comparable à Marie, la Mère de Dieu³. » C'est pourquoi aussi sa fête, ἡ παροῦσα πανήγυρις, l'emporte sur toutes les autres fêtes des saints, « sur les « mémoires » des saints, τῶν ἁγίων αἱ μνήμαι », comme dit Proclus.

Qu'on remarque cette expression de « Mémoires » des saints. Elle insinue que la fête mariale dont il s'agit portait le titre de « Mémoire de la Sainte Vierge ». C'était la fête annuelle, la solennité, ἡ πανήγυρις, de la Mère de Dieu, l'unique fête en son honneur qui fût alors portée au cycle liturgique. De fait, ce titre de « Mémoire de la Théotocos » ou « Mémoire de sainte Marie », se rencontre dans d'autres documents. Le biographe de saint Théodose le Cénobiarque († 529), Théodore de Pétra, qui écrivait peu après la mort du Saint, peut-être en 530, raconte que son héros opéra une multiplication miraculeuse de pains pour rassasier la nombreuse foule des pèlerins accourus à l'église du monastère, le jour « de la Mémoire de la Théotocos », et il dit en propres termes : « Une fois par an, suivant le cycle [liturgique], nous célébrons la mémoire de la Théotocos, κατὰ περίοδον, ἀπᾶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῆς Θεοτόκου μνήμην ἐπιτελοῦμεν⁴. » Ce texte capital a été appliqué bien à tort par certains auteurs, comme Tillemont⁵, dom Bäumer⁶, Usener⁷, à la fête de l'Assomption. Celle-ci n'existait pas encore, du moins chez les catholiques. Sans nul doute, Théodore de Pétra veut parler de la solennité mariale annuelle qui se célébrait le dimanche avant Noël, et il a soin de nous dire que cette fête en l'honneur de Marie était unique, ἀπᾶς τοῦ ἐνιαυτοῦ. Faisons remarquer que le fait qu'il raconte a dû se passer sur la fin du ve siècle, ou dans les premières années du vi^e, et n'oublions pas que le monastère de saint Théodose se trouvait en Palestine, tout près de Jérusalem.

Ceci nous invite à interroger les orateurs jérosolymitains de l'époque. Chrysippe est du nombre, et nous savons déjà ce qu'il dit. A côté de lui,

1. Outre le témoignage des manuscrits, nous avons celui de saint Jean Damascène, qui attribue ce discours à Proclus : *De hymno Trisagio*, 18, P. G., XCV, 49.

2. P. G., *ibid.*, col. 716-721.

3. « Οὐδέν τοίνυν ἐν βίῳ, οἷον ἡ Θεοτόκος Μαρία. » *Ibid.*, col. 717 C.

4. H. USENER, *Der heilige Theodosius*, Leipzig, 1890, p. 38.

5. *Mémoires*, I, p. 476.

6. *Histoire du Bréviaire*, trad. Bux, t. I, p. 267.

7. *Op. cit.*, p. 144.

nous trouvons Hétychius, mort après 451. Il nous reste de cet auteur deux homélies pour une fête de la Sainte Vierge. Nul doute qu'il ne s'agisse de la même solennité que celle dont nous ont parlé Proclus, Théodote d'Ancyre, Chrysippe et Théodore de Pétra. Qu'on en juge par l'exorde de la première homélie, qui répète une pensée déjà rencontrée dans la cinquième de saint Proclus :

« Toute mémoire des justes, *πᾶσα μνήμη δικαίων*, est digne de toute louange, et toute solennité (*πικνήγυρις*) des amis de Dieu est glorieuse. Tous, en effet, se sont distingués dans les combats pour la religion; tous ont supporté pour la vraie foi de dures épreuves; tous, pour obtenir la véritable gloire, ont couru d'enthousiasme au-devant du danger. Mais le jour de la fête d'aujourd'hui brille d'un éclat incomparable; il est, en effet, consacré à la solennité de la Vierge, dont l'excellence est telle, qu'elle a reçu en son sein Dieu le Verbe¹. »

Et l'orateur commente aussitôt l'Évangile de l'Annonciation, rappelle le dogme de la chute originelle; puis, parle de la naissance de Jésus et de l'adoration des Mages : c'est bien la glorification de la maternité divine dans toute son ampleur, comme nous l'avons trouvée chez Théodote et Chrysippe. Il termine par une sortie contre les Juifs, dont il réfute l'incrédulité par le témoignage des anciennes prophéties sur la naissance du Messie et l'enfantement virginal².

Le thème de la seconde homélie est identique : même commentaire de la salutation angélique; même rappel du mystère de la crèche et des anciennes prophéties³. Notons seulement une différence : le caractère marial est ici plus accentué. C'est, d'un bout à l'autre, un éloge lyrique de la Vierge, Mère de Dieu.

De la Palestine proprement dite montons un peu plus haut : à Bostra, dans le Hauran; à Antioche, en Syrie. On possédait depuis longtemps de mauvaises traductions latines de deux homélies d'Antipater, évêque de Bostra, mort vers 458, quand le P. Ballerini eut l'heureuse inspiration d'en rechercher et d'en publier le texte original dans le tome II de sa *Sylloge monumentorum* relatifs à l'Immaculée Conception⁴. Les liturgistes paraissent avoir négligé ces deux pièces. Elles renferment cependant des indications capitales sur la question qui nous occupe. La première porte le titre suivant, qui est assez curieux : « Sur saint Jean-Baptiste et le silence de Zacharie et sur la salutation de la

1. « Ἡ δὲ παροῦσα νῦν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς ὑπερένδοξος. Πικρθένου γὰρ περιέχει πικνήγυριν. » *P. G.*, t. XCIII, col. 1453 A.

2. Ce sont aussi les Juifs que Théodote réfute, à la fin de son discours.

3. *P. G.*, *ibid.*, col. 1460-1468.

4. Ces deux homélies sont reproduites dans la *Patrologie grecque* de Migne, t. LXXXV, col. 1763-1792.

Toute-sainte Théotocos ¹ ». A ce titre il ne faut pas ajouter grande importance. Il s'agit, en effet, d'un discours en l'honneur du saint Précurseur, prononcé le jour de sa fête ² ou de sa *Mémoire*. L'orateur parle successivement de l'annonce de la naissance de Jean faite par l'ange Gabriel à Zacharie, de l'annonce de la conception virginale, du mystère de la Visitation, enfin, mais très brièvement, de la naissance même du Précurseur. Il insiste spécialement sur la conception de Jean et sur son tressaillement prophétique, le jour de la Visitation. On voit, par tout ce qu'il dit, que la solennité a pour but d'annoncer les fêtes suivantes, à savoir la fête de la Maternité divine, puis la Nativité de Notre-Seigneur. S'il ne parle pas explicitement de cette dernière, il déclare positivement que la fête de saint Jean-Baptiste précède d'une semaine la fête de la Sainte Vierge, et que toutes les deux se célèbrent le dimanche ³.

Nous disons : « la fête de la Sainte Vierge », bien qu'Antipater ne lui donne pas expressément ce titre dans sa seconde homélie. Celle-ci est proprement un commentaire de l'Évangile de l'Annonciation et de celui de la Visitation, y compris le *Magnificat*. On n'y trouve aucune allusion directe au mystère même de la Nativité ⁴. Cela n'empêche pas que le caractère marial du morceau ne soit très accentué. Il semble qu'à Bostra, la fête de ce dimanche qui précédait la naissance du Sauveur, portait spécialement sur le mystère de l'Annonciation et celui de la Visitation. Marie y tenait bien la première place, mais tout était ordonné au mystère de la Nativité. Au début de l'homélie, Antipater nous dit : « Jean est pour le Christ, et non le Christ pour Jean. » On peut dire aussi, en lisant son discours : « Marie est pour Jésus. »

1. Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν καὶ εἰς τὴν σιγὴν Ζαχαρίου καὶ εἰς τὸν ἀσπασμὸν τῆς παναγίης Θεοτόκου.

2. « τοιαῦτα τῆς προύσης πνευμάτως τὰ μυστήρια », P. G., loc. cit., col. 1765 B.

3. Antipater dit, au début de l'homélie sur la Sainte Vierge : « Dimanche dernier, nous avons expliqué l'Évangile qui regarde le Précurseur; aujourd'hui le Précurseur nous conduit à celui qu'il a annoncé. Si la naissance (γέννησις = à la fois la conception et l'enfantement) du Précurseur nous a réjouis, la naissance (γέννησις = spécialement, d'après le contexte, « la conception ») du Sauveur commun doit nous réjouir davantage... C'est le même archange qui est envoyé pour annoncer la naissance de Jean et la conception du Sauveur : προέδραμεν ἐν τῇ προτέρᾳ Κυριακῇ ἢ ἐξήγησις ἢ περὶ τοῦ Προδρομοῦ· ἄγει δὲ νῦν ἡμᾶς ὁ Πρόδρομος εἰς τὸν κηρυττόμενον. Εἰ δὲ εὐφρανεν ἢ γέννησις τοῦ Προδρομοῦ, εὐφρανάτω πλέον ἡμᾶς ἢ γέννησις τοῦ κοινῶ Σωτῆρος... Ὁ γὰρ αὐτὸς ἀρχάγγελος διακονεῖ, καὶ Ἰωάννου γεννωμένου καὶ τοῦ Σωτῆρος συλλαμβανομένου. » Dans le discours sur saint Jean-Baptiste, au moment de parler du message de l'archange Gabriel à Marie, l'orateur s'était excusé d'empiéter sur la fête prochaine, en disant que cela était nécessaire pour suivre l'ordre des événements et arriver à la naissance de Jean : « Καὶ αὕτη μὲν, ὡς ἐν εἴποι τις, τῆς τοῦ Προδρομοῦ συλλήψεως ἢ ἀρχῆς· οὗ τὸν τόκον κηρύττειν ἐθέλοντας, ἀνάγκη πᾶσα τῆς γείτονος ἑορτῆς ἐπιμνησθῆναι. » *Homilia in S. Joannem Baptistam*, col. 1772 B.

4. Nous disons « la Nativité » et non « Noël »; pour la raison donnée plus haut, p. [180], note 1.

L'évêque de Bostra nous apprend donc que, de son temps, il existait deux fêtes se suivant l'une l'autre à une semaine de distance, à savoir la fête de saint Jean-Baptiste et celle de Marie, et que c'étaient des fêtes mobiles, se célébrant le dimanche. Nous avons affirmé, bien qu'Antipater ne le dise pas explicitement, qu'elles préparaient à la fête de la Nativité du Sauveur. La preuve a déjà été donnée plus haut et elle sera confirmée par ce qui va suivre. Remarquons, pour l'instant, que le témoignage d'Antipater sur l'existence d'une fête de la conception et de la naissance de saint Jean-Baptiste n'est pas isolé. Les deux orateurs hiérosolymitains dont nous avons parlé, Hésychius et Chrysippe, nous ont laissé chacun une homélie pour cette fête. Celle d'Hésychius est encore inédite, mais elle est signalée par Montfaucon dans sa *Bibliotheca Coisliana*¹. Quant à celle de Chrysippe, nous avons déjà dit que nous en possédions une traduction latine, d'ailleurs incomplète, dans le tome VII de la *Bibliotheca concionatoria* de Combefis². C'est un éloge complet du Précurseur, depuis l'annonce de sa naissance à son père Zacharie, jusqu'à sa mort. C'est bien le discours qui convient pour le jour de la « Mémoire » du saint.

En 1897, Antoine Baumstark, dans un article donné à la *Römische Quartalschrift*³, essayait de reconstituer l'année liturgique de l'Église d'Antioche, en se basant sur la collection des homélies *cathédrales*, *ὁμιλίαι ἐπιθρόνοι*, de Sévère d'Antioche, prononcées de 512 à 518. Il trouva deux homélies, la XIVe et la LXVIIe de la série, pour la « Mémoire de la sainte Théotocos et toujours Vierge Marie, *μνήμη τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας* ». Ce jour-là, la station était à l'église Sainte-Marie. De la LXVIIe homélie, le cardinal Mai a publié une bonne traduction latine⁴, et M. Brière la traduction syriaque accompagnée d'une traduction française⁵. Sévère y parle, en effet, à deux reprises, de la *Commemoratio Deiparae Virginis*⁶, et tout son discours est un éloge de la maternité divine de Marie, avec une digression assez longue sur la controverse julianiste relative à l'incorruptibilité du corps du Christ. Baumstark a conjecturé que la « Mémoire de la sainte Théotocos » se rattachait à la fête de l'Épiphanie (*τῆς ἑξῆς ρῶτη*, le 6 janvier); et de là, il a conclu que la « *μνήμη τῆς ἁγίας Μαρίας* » était antérieure à l'introduction de la fête du 25 décembre à Antioche, c'est-à-dire avant 375⁷. Sans nier la conclusion,

1. *Bibliotheca Coisliana*, p. 196.

2. Voir plus haut, p. [176].

3. *Das Kirchenjahr in Antiocheia zwischen 512 et 518. Römische Quartalschrift*, 1897, p. 31-66.

4. *Spicilegium Romanum*, t. X, pars I^a, p. 212-220.

5. *P. O.*, VIII, pp. 349-367.

6. *Videtur Deiparae Virginis commemoratio cor meum luce perfundere... Debet Virginis commemoratio animos nostros excitare*, p. 215, 219.

7. *Art. cit.*, p. 55, 56.

nous ne saurions accepter le fondement sur lequel le savant Allemand l'appuie. Lui-même remarque que les lectionnaires et calendriers jacobites postérieurs rattachent la « Mémoire de sainte Marie » à la fête du 25 décembre. Il ajoute (p. 52) qu'au début du VIe siècle, il n'y avait, à Antioche, que deux dimanches de l'Avent. S'il dit vrai, nul doute qu'il s'agisse des deux dimanches dont nous a parlé Antipater de Bostra. C'est au dernier qu'il faut placer la « Mémoire de la Théotocos ».

Pour éclairer ces conclusions, il y a grand intérêt à consulter les calendriers actuels des Nestoriens et des Jacobites syriens. Les liturgistes n'ont pas manqué de signaler, à propos de l'Avent et de la fête de l'Annonciation, que les Nestoriens avaient quatre dimanches de l'Avent, qu'ils appellent du nom significatif de l'Annonciation, *Soubara*. Rien ne prouve que cette organisation soit primitive, attendu qu'elle nous est donnée comme dérivant du calendrier de Jésusab d'Adiabène (650-660)¹. Bien plus intéressante pour nous est la confrontation avec le calendrier jacobite d'Antioche, dont on ne parle pas. L'Avent, et aussi l'année liturgique, commencent au dimanche le plus proche du 1er novembre, et l'on compte jusqu'à Noël huit dimanches ainsi disposés :

Premier dimanche : *Dédicace de l'église.*

Second dimanche : *Octave de la Dédicace.*

Troisième dimanche : *Annonciation faite à Zacharie, père de saint Jean-Baptiste.*

Quatrième dimanche : *Annonciation de la Bienheureuse Vierge Marie.*

Cinquième dimanche : *Visitation de Marie à Elisabeth.*

Sixième dimanche : *Nativité de saint Jean-Baptiste.*

Septième dimanche : *Révélation de la conception virginale faite à saint Joseph.*

Huitième dimanche : *Attente de l'Enfantement de la Bienheureuse Vierge Marie*².

On voit par ce tableau comment chacune des deux fêtes primitives signalées par Antipater de Bostra et par le calendrier d'Antioche du début du VIe siècle, a été triplée dans la suite. La fête de saint Jean-Baptiste, telle qu'elle est décrite par l'évêque de Bostra, a donné le troisième, le cinquième et le sixième dimanches actuels. La fête de la Sainte Vierge est représentée par le quatrième, le septième et le huitième dimanches; le tout disposé dans l'ordre historique des événements évangéliques ayant précédé la naissance du Sauveur. On ne peut s'empêcher d'admirer cette belle ordonnance.

Mais poursuivons notre enquête dans le domaine de l'antiquité, et de Syrie, passons en Asie Mineure. C'est là que nous trouvons Théodote d'Ancyre, et nous avons montré qu'il était bien, lui aussi, un témoin de la solennité mariale. Il n'est pas le seul pour cette région. Un autre Père d'Éphèse, Basile de Séleucie, mort vers 459, nous a laissé lui aussi une homélie pour la fête de

1. ASSEMANI, *Bibliotheca orientalis*, t. III, p. 380.

2. NILLES, *Kalendarium utriusque Ecclesiae*, t. II, p. 642.

Marie. Elle porte, dans les meilleurs manuscrits, la même suscription que celle de Théodote ¹, tandis que d'autres l'intitulent : « Pour l'Annonciation », εἰς τὸν εὐαγγελισμόν. Son caractère marial est nettement indiqué dès le début. Il s'agit, pour l'orateur, de célébrer les louanges de la Sainte Vierge Mère de Dieu, et spécialement d'exalter le mystère de sa maternité ². Au demeurant, c'est le même plan général que chez Théodote et chez les autres : rappel de l'état primitif et de la chute, dessein divin de l'incarnation du Verbe, mention des prophéties messianiques, de l'annonciation, de la naissance de Jésus, de l'adoration des Mages et même de l'enfance du Sauveur. C'est la glorification complète de la Vierge-Mère ³. Nul doute que nous n'ayons ici un discours pour la « Mémoire de Marie ».

Ainsi, entre 428 et 460, nous constatons l'existence de la solennité annuelle de la Mère de Dieu, d'abord à Constantinople, avant le concile d'Éphèse, puis en Palestine dans le Hauran; ensuite en Syrie et en Asie Mineure. Pour compléter notre revue de l'Orient, pouvons-nous descendre jusqu'en Égypte? Il semble bien que oui. Nous possédons, en effet, de saint Cyrille d'Alexandrie une homélie mariale dont on ne conteste pas l'authenticité ⁴. Elle fut prononcée un jour de fête de la Sainte Vierge, comme il ressort de la première phrase : « Je vois dans l'assemblée des saints la joie peinte sur tous les visages; tous sont accourus avec enthousiasme, appelés par la sainte et théotocos Marie, la Toujours-Vierge ⁵. » Nous avons entendu une expression semblable sur les lèvres de saint Proclus, le dimanche où il célébra la maternité divine devant Nestorius ⁶. Cette expression, du reste, paraît avoir induit en erreur ceux qui postérieurement ont accolé à l'homélie l'étiquette suivante : « Prononcée à Éphèse contre Nestorius, lorsque les sept descendirent à l'église Sainte-Marie ⁷ ». Quels sont ces sept? On n'a jamais

1. Εἰς τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον Μαρίαν καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ce titre est celui de l'édition de Combefis dans le *Novum Auctarium*, t. I, p. 569. Ce n'est pas cette édition que reproduit la *P. G.*, t. LXXXV, col. 425-452, mais une édition antérieure moins bonne, avec le titre « εἰς τὸν εὐαγγελισμόν ». Le titre primitif devait être simplement : « Εἰς τὴν ἀγίαν θεοτόκον Μαρίαν. »

2. Μεγάλας τῶν ἐγκωμίων εὐρήσει τὰς ἀφορμὰς ὁ τὴν ἀγίαν Πάρθενον καὶ Θεοτόκον ἀνομιῶν... ἐκείθεν ἀρῆσθαι τῇ Θεοτόκῳ τῆς εὐφημίας, θθεν καὶ Θεοτόκος, ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Col. 425, 429 B.

3. A la fin de son discours, Basile dit : Εἶδετε πηλίκον δι' αὐτῆς ἐπράχθη μυσήριον. Col. 448 B.

4. Il s'agit de l'homélie IVe de la catégorie des *homiliae diversae*, *P. G.*, t. LXXVII, col. 991-996, et non de l'homélie XIe de la même série, qui est une élaboration postérieure de la première. *P. G.*, *ibid.*, col. 1029-1040. Cf. ADOLF EBERLE, *Die Mariologie des heiligen Cyrillus von Alexandrien*, Fribourg-en-B., 1921, p. 124.

5. Φαιδρὸν ὄρω τὸ σύστημα τῶν ἁγίων, πάντων συνελθούτων προθύμως, κεκλημένων ὑπὸ τῆς ἁγίας θεοτόκου Μαρίας, τῆς ἀειπαρθένου. *P. G.*, t. LXXVII, col. 992.

6. Voir plus haut, p. [181].

7. Ἐν Ἐφέσῳ λεχθεῖσα πρὸς Νεστόριον, ἡνίκα κατῆλθον οἱ ἑπτὰ πρὸς τὴν ἀγίαν Μαρίαν.

pu le dire¹. Saint Cyrille a bien parmi ses auditeurs des évêques, ἡ τῶν ἁγίων πατέρων παρουσία. Il est sûr qu'il parle après la condamnation de Nestorius. Mais que ce soit à Éphèse, rien ne l'indique d'une manière claire. Ce qu'on peut faire valoir de plus fort en faveur de cette hypothèse, c'est qu'il est question d'une église Sainte-Marie, « où, dit l'orateur, la Trinité sainte nous a tous réunis ». Mais s'il est sûr qu'il y avait à Éphèse une église sous le vocable de Marie, il y avait aussi des sanctuaires semblables en d'autres villes, par exemple à Antioche. A la fin du discours dont nous avons parlé tout à l'heure, Sévère demande à ses auditeurs de contribuer par des dons généreux à l'agrandissement et à l'embellissement de l'ancienne église de Sainte-Marie². Il est très vraisemblable qu'Alexandrie, ville si dévote à la sainte Théotocos, avait aussi son sanctuaire marial. Les Pères dont il est question dans l'homélie de Cyrille nous paraissent être ses suffragants, et il y a de bonnes raisons de croire qu'il s'agit de sept évêques égyptiens revenus récemment d'Éphèse, après avoir essuyé en mer une dangereuse tempête. L'orateur dit, en effet :

« La présence des saints Pères a changé en joie ma profonde tristesse. Nous voyons maintenant parmi nous se réaliser la douce parole de l'hymnographe David : « Qu'il est bon, qu'il est doux pour des frères d'habiter ensemble. » Voici que maintenant tout est en liesse. La mer elle-même, reconnaissant ses eserviteurs, s'est soumise, et pour calmer les flots en fureur, il a suffi que les saints montent à bord ; la servante [c'est-à-dire la mer] insurgée s'est souvenue de la parole du Sauveur : « Tais-toi, calme-toi. » Quant à la terre, que des brigands infestaient naguère, elle s'est pacifiée aussi pour le voyage des Pères ; car ils sont beaux les pieds de ceux qui annoncent la paix. Quelle paix, sinon Jésus, Notre-Seigneur, que Marie a enfanté, de la manière que lui-même a voulu³ ? »

1. Tillemont est fort embarrassé pour placer ce discours pendant le séjour de saint Cyrille à Éphèse. Il revient sur la question à deux reprises, *Mémoires*, XIV, p. 401 et 486. L'hypothèse qui lui paraît la plus probable, c'est que le discours fut prononcé après la promulgation de l'édit impérial mettant fin au concile. Quant aux sept, on croit, dit-il, que c'étaient sept évêques qui avaient quitté Nestorius pour se joindre au concile. Pour nous, nous croyons, en nous basant sur le contexte, qu'il s'agit de sept évêques égyptiens de retour d'Éphèse. On aura cru, dans la suite, que Cyrille avait parlé à Éphèse, à cause de la mention d'une église Sainte-Marie.

2. « Cupiditate incensī estis, ut Deiparae antierius tabernaculum, id est sacra ejus aedes, additis columnis, amplifictur; vobis, inquam, quid aliud superest, nisi ut efficacī voluntate manūque rem aggrediamini, captoque ab Israelitis exemplo, copiosa dona offeratis ». *MAI, loc. cit.*, p. 220.

3. Θάλαττα δὲ ὑπετάγη, τοὺς ἰδίους συνδούλους ἐπιγνοῦσα, καὶ σκιρτώτων κυμάτων ἀγρίων, ἡ τῶν ἁγίων ἐπίθασις εἰς γαλήνην μετέβαλεν. *MAI, loc. cit.*, col. 992-993. Il s'agit bien d'un voyage

On sait que saint Cyrille avait quitté précipitamment Éphèse dès la fin d'octobre, et qu'il fut de retour à Alexandrie le 30 octobre 431. Certains documents contemporains disent même qu'il n'attendit pas, pour partir, le décret de Théodose II congédiant le concile, et qu'il avait réussi à s'évader de la prison où il était retenu à Éphèse, depuis le mois d'août 431¹. Il est plus que probable que les évêques de son patriarcat qui l'avaient suivi à Éphèse ne purent partir en même temps que lui, et qu'ils ne furent de retour à Alexandrie qu'en décembre de la même année. Ils purent ainsi assister à la fête de la Sainte Vierge, dans l'église qui lui était dédiée, le dimanche avant Noël².

Quant à la suscription de l'homélie dans les manuscrits, c'est une autorité de bien peu de poids. Nous avons remarqué que les suscriptions erronées ne manquent pas dans les documents du concile d'Éphèse³.

Il est donc à peu près certain que la solennité mariale précédant la fête de Noël existait aussi en Égypte à l'époque du concile d'Éphèse.

Il nous faudrait maintenant déterminer d'une manière plus précise les origines de cette fête mariale en Orient. Il est sûr qu'elle existait, au moins en certains endroits, avant le concile de 431. Remontait-elle beaucoup plus haut? Remarquons qu'on ne saurait, pour contester son ancienneté, faire valoir le silence de deux documents célèbres découverts à notre époque; nous voulons parler de la *Peregrinatio Eucheriae* (= *Sylviae* ou *Etheriae*)⁴ et du

des Pères à la fois par terre et par mer, *ἡ τῶν πατέρων ὁδοιπορία*. Comment appliquer cela à sept évêques du parti de Nestorius quittant le conciliabule de Jean d'Antioche pour se joindre aux Cyrilliens?

1. « Quoique la lettre de Théodose qui termina le concile, paraisse accorder à saint Cyrille, comme une grâce, de pouvoir retourner à Alexandrie, on lit cependant au bas de cette lettre, qu'avant qu'elle eût été envoyée, il y était déjà retourné, ou au moins, était parti d'Éphèse pour y retourner. Et cela s'accorde fort bien avec ce que lui reproche Acace de Bérée, qu'ayant trouvé une occasion favorable, il s'était échappé de ses gardes, et s'était enfui d'Éphèse. Le P. Lupus soutient que ce reproche est une pure calomnie, et nous voudrions qu'il en eût des preuves. » TILLEMONT, *Mémoires*, t. cit., p. 485.

2. A cette époque l'Église d'Alexandrie avait déjà adopté la fête du 25 décembre. Paul d'Émèse, prêche à Alexandrie, le jour de la naissance du Sauveur, le dimanche 25 décembre 432. *P. G.*, t. LXXVII, col. 433.

3. Nous avons déjà signalé la suscription de la troisième homélie de Théodote d'Ancyre : « Prononcée à Éphèse, le jour de saint Jean l'Évangéliste ». Voir plus haut, p. [172], note 3. Fausse suscription aussi, en tête de la deuxième homélie de saint Cyrille cataloguée parmi les *homiliae diversae*, *P. G.*, t. LXXVII, col. 985. Cette suscription dit que le discours fut prononcé à Éphèse, le jour de saint Jean l'Évangéliste. Mais rien, sauf la citation *Verbum caro factum est*, ne rappelle saint Jean, dont la fête se célébrait le 27 décembre. Pas plus que Théodote, Cyrille n'était à Éphèse le 27 décembre 431.

4. Découvert par J. F. Gamurrini, en 1887, dans un manuscrit d'Arezzo.

Ménologe syriaque de 412, publié par M. Wright¹, puis par L. Duchesne². Le texte de la *Peregrinatio Eucheriae*, en effet, est incomplet, et manque de la partie qui précède la fête de la Nativité de Notre-Seigneur. Quant au *Ménologe syriaque*, il ne signale que les fêtes fixes, et ne s'occupe pas des mobiles. Chose curieuse, la première fête qu'il porte pour le mois de décembre, est la Noël. Ne serait-ce pas parce que les fêtes de ce mois étaient des solennités dominicales préparatoires à la grande fête du 25 décembre?

Pour résoudre le problème, il y aurait lieu de reviser attentivement les conclusions de la critique sur le caractère apocryphe de certaines homélies dites de l'Annonciation, attribuées à des Pères du ive siècle, voire même du iiie. Nous soupçonnons aussi que telle homélie intitulée *In Christi incarnationem* ou *In Christi nativitatem* a été prononcée le jour de la « Mémoire de sainte Marie ». L'hypothèse qui ferait naître la fête mariale en Palestine dans la première moitié du ive siècle, à l'occasion de la construction d'une basilique à Nazareth, n'est pas dénuée de probabilité³.

De tout ce que nous avons dit, il semble bien ressortir que jusque vers 530, il n'y eut, en Orient, qu'une seule fête de la Sainte Vierge, celle qui se célébrait le dimanche avant Noël. En tout cas, on n'a produit, jusqu'ici, aucun témoignage certain de l'existence d'une autre solennité mariale antérieurement à cette date⁴. On ne peut compter la fête de l'*Hypapante*, que nous trouvons en Palestine, au ive siècle, parce que c'était plutôt une fête de

1. *Journal of Sac. Lit.*, t. VIII, 1865-1866.

2. *Acta Sanctorum Novembris*, t. II, p. LII.

3. DOM CABROL a émis cette hypothèse, dans son article sur la fête de l'Annonciation, *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, t. I, col. 2241-2255. Remarquons toutefois que la fête mariale primitive ne portait pas uniquement sur le mystère de l'Annonciation.

4. W. WRIGHT a publié en 1865 une recension syriaque du *Livre de Jean sur la Dormition de la Vierge*, tirée d'un manuscrit de la fin du ve siècle, avec le titre de *Fête de la sépulture de Sainte Marie*. Il y a tout à parier que ce titre ne date pas du ve siècle; car Sévère d'Antioche ne connaît qu'une fête de Marie. On a publié également sous le nom de Jacques de Saroug une poésie et un discours pour la fête de la Dormition. Mais ASSEMANI, *Bibliotheca Orientalis*, t. I, p. 340, nous avertit qu'on a mis sous le nom de Jacques une foule de pièces liturgiques et oratoires, qui ne sont pas de lui. Il y a donc lieu de se montrer défiant. L'authenticité de la poésie sur la Dormition est plus que douteuse, attendu qu'elle est tirée non de sources originales, mais du Bréviaire maronite édité à Rome en 1866. Parmi les sermons authentiques de Jacques, mort en 521, on signale quatre sermons sur Marie, dont un porte le titre de l'Annonciation, ASSEMANI, p. 308, 310-312. Nous ne doutons pas qu'il s'agisse de discours prononcés le jour de la « Mémoire de Marie », comme c'est le cas pour les sermons similaires de son contemporain, Sévère d'Antioche. Quant au sermon appelé « de la Visitation », ASSEMANI, *ibid.*, p. 308-309, c'est vraisemblablement le pendant de celui d'Antipater de Bostra sur saint Jean-Baptiste, à moins que ce ne soit également un discours pour la fête mariale.

Notre-Seigneur que de sa Mère. Mais à partir de Justinien, le cycle marial se développe avec une étonnante rapidité, et nous voyons apparaître presque en même temps la Nativité de la Mère de Dieu, sa Présentation au Temple, son Annonciation au 25 mars, et enfin, sur la fin du vi^e siècle, son Assomption ou Dormition.

Disons, à ce propos, qu'il faut décidément abandonner l'argument qu'on peut appeler *du non-emprunt*, auquel recourent encore certains liturgistes pour prouver l'ancienneté de certaines fêtes. Cet argument consiste à conclure de l'existence d'une fête dans le calendrier actuel des nestoriens ou des monophysites, à l'existence de cette même fête avant Nestorius ou Eutychès. C'est un fait que dans le domaine de la liturgie, et même dans celui de la théologie, il y a eu de mutuels emprunts entre les Églises séparées. Rien que le cycle des fêtes mariales dans les diverses Églises démontre ce fait d'une manière apodictique.

Inutile de faire remarquer, après ce que nous avons dit, que la fête annuelle primitive de la Sainte Vierge n'était pas de tout point identique à notre fête actuelle de l'Annonciation, mais qu'elle la débordait, et visait la maternité divine, en général. Il semble pourtant que dans certaines Églises, surtout avant le concile d'Éphèse, on insistait surtout sur la conception virginale, au point que Notre-Seigneur paraissait occuper la première place dans la solennité, comme il l'occupait dans la fête de l'Hypapante.

Autre conclusion intéressante qui ressort de l'enquête que nous venons de faire : contrairement à ce qu'affirment communément les liturgistes, à savoir que l'Avent ne fut introduit en Orient que tardivement¹, c'est précisément en Orient que l'Avent a pris naissance, et c'est de l'Orient qu'il a passé en Occident, dès le ve siècle, comme nous allons le montrer dans un dernier paragraphe.

IV. — LA FÊTE MARIALE ET L'AVENT EN OCCIDENT, AU Ve SIÈCLE.

Au moment où la fête orientale du 25 mars, consacrée au mystère de l'Annonciation, devait commencer à s'introduire en Occident², le concile de Tolède de 656 portait l'intéressant décret suivant :

1. A l'article *Avent* du *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, t. 1, col. 3225, DOM CABROL a écrit : « Quant à l'Église orientale, il semble que l'Avent n'y fut introduit qu'assez tard (sauf l'exception des Nestoriens). » De son côté, HENRI KELLNER dit dans son ouvrage : *L'année ecclésiastique et les fêtes des saints dans leur évolution historique* (traduit de l'allemand par BUND, p. 219) : « Bien que l'Église grecque n'ait pas adopté la préparation liturgique de Noël, elle observe néanmoins le jeûne, à partir du viiie siècle. »

2. La fête du 25 mars n'existait pas encore à Rome, au temps de saint Grégoire le

« Si nativitatis et mortis incarnati Verbi dies absque immutatione ita certus habetur, ut absque diversitate in orbe toto terrarum ab omni concorditer Ecclesia celebretur, cur non festivitas gloriosae Matris eius eadem observantia, uno simul ubique die, similique habeatur honore? Invenitur enim in multis Hispaniae partibus huius sanctae Virginis festum non uno die per omnes annorum circulos agi. Quoniam transducti homines diversitate temporum, dum varietatem sequuntur, unitatem celebritatis non habere probantur. Qua de re, quoniam die qua invenitur Angelus Virgini Verbi conceptum et nuntiasse verbis, et indidisse miraculis, eadem festivitas non potest celebrari condigne, cum interdum quadragesimae dies vel paschale festum videtur incumbere, in quibus nihil de sanctorum solennitatibus, sicut ex antiquitate regulari cautum est, convenit celebrari; cum etiam et ipsam incarnationem Verbi non conveniat tunc celebritatibus praedicari, quando constat id ipsum Verbum, post mortem carnis, gloria resurrectionis adtolli, ideo speciali constitutione sancitur, ut ante octavum diem, quo natus est Dominus, genitricis quoque eius dies habeatur celeberrimus et praecelarus.

« Ex pari enim honore constat, ut sicut nativitatem Filii sequentium dierum insequitur dignitas, ita festivitatem Matris tot dierum sequatur sacra solennitas. Nam quod festum est Matris nisi Incarnatio Verbi? cuius utique ita debet esse solenne, sicut est et eiusdem nativitas Verbi. Quod tamen nec sine exemplo decedentis moris, qui per diversas mundi partes dignoscitur observari, videtur institui. In multis namque Ecclesiis a nobis et spatio remotis et terris, hic mos agnoscitur retineri. Proinde, ut de cetero quidquid est dubium sit remotum, solennitas dominicae Matris die decimo quinto kalendarum ianuariarum omnimodo celebretur, et nativitas Filii eius Salvatoris nostri, die octavo kalendarum earumdem, sicut mos est, solennis in omnibus habeatur¹. »

Il ressort de ce décret :

1° Qu'il n'y avait alors en Espagne qu'une seule fête de la Sainte Vierge, la fête de la maternité divine². On remarquera que le concile n'emploie pas une seule fois le terme d'*Annuntiatio Beatae Mariae Virginis*, mais parle seulement de *festum, festivitas, solennitas gloriosae Matris, dominicae Matris*. La fête a, sans doute, spécialement pour objet la conception virginale, l'incarnation du Verbe : « Quod festum est Matris, nisi incarnatio Verbi? » ; mais ce n'est pas une fête spéciale de la Vierge distincte d'autres fêtes mariales; c'est la fête, la solennité de la Mère de Dieu. C'est pourquoi il convient de lui donner la plus grande solennité possible;

Grand, mais elle y était déjà établie sous le pontificat de Sergius Ier. DUCHESNE, *Origines du culte chrétien*, 5e édit., p. 279, et *Liber Pontificalis*, p. 376.

1. HARDOUIN, *Concilia*, t. III, p. 972.

2. THOMASSIN, *Traité des fêtes*, p. 64, est tout à fait de cet avis.

2° Que la fête de la Mère de Dieu était célébrée à des dates différentes dans les diverses Églises. Ce qui choque les Pères du concile, c'est que cette fête ne soit pas placée à un jour fixe, comme la fête de Noël, qu'elle varie *per omnes annorum circulos* en beaucoup d'endroits de l'Espagne. Nous avons là une allusion à la célébration de la fête mariale, le dimanche avant Noël; coutume dont paraît témoigner le lectionnaire de Silos (vers 650), qui marque la fête mariale pour l'Avent. Les Pères de Tolède conviennent que le jour fixe qui s'imposerait logiquement serait le 25 mars. Mais ils écartent cette solution, parce que le 25 mars tombe ou en Carême ou à l'époque des solennités pascales. Pendant le Carême, il est entendu que, suivant l'antique usage, on ne célèbre aucune fête de saints. Par ailleurs, le souvenir de l'Incarnation, au temps de la Passion ou de la Résurrection, ne paraît pas à sa place. C'est pourquoi le concile choisit pour la solennité de la Mère de Dieu la date fixe du 18 décembre. Ce faisant, il innove en ce qu'il change en fête fixe l'ancienne fête mobile; mais il reste dans la ligne traditionnelle, parce qu'il maintient la solennité mariale pendant l'Avent. Et la combinaison adoptée a l'avantage d'accorder une octave à une fête, qui pour la dignité ne le cède en rien à la Noël, « car la fête de la Mère n'est pas autre chose que l'Incarnation du Verbe »;

3° Que la coutume de célébrer la fête de la Vierge le dimanche avant Noël était encore, à l'époque du concile, observée en beaucoup d'Églises très éloignées de l'Espagne. Ces Églises doivent être sans doute des Églises d'Italie et d'Orient, où la fête byzantine du 25 mars n'avait pas encore été acceptée. Le concile semble dire que dans ces Églises, la solennité de la Mère de Dieu était célébrée le 18 décembre; mais ce n'est qu'une apparence. En réalité il fait simplement allusion au cas où la fête de Noël tombait un dimanche. Dans ce cas, en effet, la fête de Marie tombait le 18 décembre, « suivant la coutume qui est en train de disparaître (ou qui va disparaître par l'effet du présent décret), bien qu'elle continue d'être observée en des Églises éloignées » : « Quod tamen nec sine exemplo decedentis moris, qui per diversas mundi partes dignoscitur observari. »

Si le concile espagnol dit vrai, nous devons retrouver en Occident, à une date antérieure, des traces certaines d'une solennité mariale précédant la fête de Noël. Ces traces existent, et à celles qu'a signalées ou conjecturées Dom Cabrol dans son article sur l'Annonciation, nous pouvons en ajouter de nouvelles tout à fait claires, qui montrent qu'au ve siècle, certaines Églises d'Italie suivaient l'usage oriental contemporain.

Une première série de témoignages nous est fournie par les sermons de saint Pierre Chrysologue, archevêque de Ravenne, mort vers 450. Le saint Docteur a plusieurs discours pour une fête de « l'annonciation et de la conception de saint Jean-Baptiste », de annuntiatione et conceptione Joannis

Baptistae. A cette fête, on lit l'évangile afférent : *Luc.*, 1, 5-25. On la célèbre avant Noël, comme préparation à la venue du Sauveur. Cela ressort clairement des passages suivants :

1° Extrait du sermon LXXXVII :

« Et revera, fratres, congruit, quia totius anni metas temporum quadriga percurrit, ac nobis Domini nostri natalitia festa revocat, et gaudia iam reducit. Nunc de Ioannis ortu, de partu sterilis iam loquamur, ut compendio credulitatis isto, ad illud ubi partus est sine partu, ubi creatur auctor ipse procreantis, ubi nascitur ipsa origo generantis, inter hiemales ac nubibus et nebulis dubias luces, lucerna praevia, stella duce pervenire possimus. Fuit, inquit Evangelista, sacerdos quidam nomine Zacharias, etc.¹. »

2° Extrait du sermon XCI :

« Sed si processurus est, iam nascatur Joannes, quia instat nativitas Christi; surgat novus Lucifer, quia iubar iam veri Solis erumpit; det vocem praeco, quia adest iudex; clamet tuba, quia venit Rex; et quia processurus est Deus, angelus iam praecedat... Ioannes, antequam Christum praecederet, se praecessit. Patris, matris, filii corda unus atque idem implet Spiritus sanctus : ut uno sanctitatis organo resonet nativitatis dominicae cantilena. Nec mirum, fratres, semper ortus regio honorat festività, dulcis gratificat symphonia². »

3° Extrait du sermon XCII :

« Ecce iam nos ipsa [Evangeliorum quadriga], fratres, de partu sterilis ad Virginis partum, et a Ioannis ortu ad ortum nostri fecit proximos Salvatoris. Sed quod superest adhuc de Zacharia pontifice, patientius audiamus, ut ad cunabula nostri Regis regali itinere pervenire possimus³. »

La fête de l'annonciation et de la conception de saint Jean-Baptiste ne précède pas immédiatement la solennité du 25 décembre. Il y a, entre les deux, le *mysterium virginei conceptus*, la fête de l'Annonciation et de la Conception de Jésus, où l'on fait l'éloge de la Vierge-Mère et où l'on lit l'Évangile *Missus est* (*Luc.*, 1, 26-38). On le voit tant par la finale du dernier discours sur saint Jean-Baptiste, que par des passages des sermons sur cette seconde fête préparatoire à la Noël, qui porte dans l'homiliaire de notre Docteur le titre de « l'Annonciation de la Bienheureuse Vierge Marie »⁴. Le dernier discours sur saint Jean-Baptiste se termine par ces mots :

1. *P. L.*, t. LII, col. 445 A.

2. *Ibid.*, col. 457 B, 458 B.

3. *Ibid.*, col. 458-459.

4. La collection des sermons de saint Pierre Chrysologue a quatre homélies *De Annuntiatione B. Mariae Virginis*. Je ne crois pas qu'on puisse révoquer en doute leur authenticité, et je me demande à quoi Dom Cabrol fait allusion, quand il parle d'un sermon apocryphe de saint Pierre Chrysologue sur l'Annonciation, *loc. cit.* col. 2243.

« Fidei pateant oculi, cordis rescrentur aures, mentis currat et incurrat incessus, ut pervenire ad mysterium virginæ conceptus, ad sacramentum partus virginæ penetrare possimus¹. »

Mysterium virginæ conceptus désigne la fête de la Sainte Vierge, dont le concile de Tolède nous a dit : « Quod festum est Matris, nisi incarnatio Verbi? »; tandis que *sacramentum partus Virginæ* fait allusion à la solennité de Noël. On n'en doutera pas, après avoir lu les passages suivants des homélies sur l'Annonciation :

1° Extrait du sermon CXL :

« Satis modo sit oculorum nostrorum pura acies, ut possit in divini ortus intendere claritatem; nam si nascentis iubar solis oculorum nostrorum vix suffert sanitas tota, vel puritas, quanta interni visus est praeparanda sinceritas, ut splendorem sui ferre possit orientis et radiantis auctoris? In sexto autem mense, missus est, etc. Sed iam se concludat sermo, ut de partu Virginis, donante Deo, et indulgente tempore, gratius proloquamur². »

2° Début du sermon CXLIV :

« De nativitate Christi nos comperendinare sermonem altitudo rei facit, et cogit mysterii magnitudo³. Virgo peperit : quis loquetur? Verbum caro factum est, quis narrabit? Si Verbum Dei infantiae dat vagitum, homo imperfectus quomodo clamabit in verbo? Quantam stella Magis nocte dedit quaerentibus lucem, tantam doctoris sermo ortus Dominici praebet audientibus claritatem; ut Christum invenisse gaudeant, discurrere non praesumant, honorent muneribus infantiam, non minorent. Sed, orate, fratres, ut qui nostro sensim crevit in corpore, paulatim nostro crescere dignetur in verbo. Evangelista hodie angelum retulit sic locutum : « Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum », etc.⁴.

L'archevêque de Ravenne nous apprend ainsi que, de son temps, on célébrait dans son église deux fêtes préparatoires à la fête de Noël, la première dite de l'annonciation et de la conception de saint Jean-Baptiste, la seconde appelée de la conception virginale ou de l'Annonciation de la Sainte Vierge. Évidemment, nous avons ici le pendant des deux fêtes orientales signalées par Antipater de Bostra. Bien que saint Pierre Chrysologue ne le dise pas

Les quatre homélies mariales se trouvent dans *P. L.*, t. LII, col. 575-577 (sermon CXL); col. 579-582 (sermon CXLII); col. 582-585 (sermon CXLIII); col. 585-588 (sermon CXLIV). Signalons, en passant, l'intérêt liturgique que présentent les homélies du docteur de Ravenne. On peut y faire d'autres découvertes.

1. *Ibid.*, col. 460 C.

2. Col. 575 B, 577 B.

3. C'est-à-dire : Remettre à trois jours notre discours de la naissance du Christ, la sublimité du sujet nous y oblige, la grandeur du mystère nous y force.

4. Col. 585 BC.

expressément¹, ces deux fêtes devaient occuper, comme en Orient, les deux dimanches avant Noël. Cela, du reste, deviendra certain par ce qui suivra tout à l'heure. Nous pouvons maintenant accepter sans difficulté la thèse des critiques qui font remonter à la première moitié du ve siècle le fameux *rotulus* ou rouleau de Ravenne², et affirmer que certaines des oraisons qu'il contient, et qu'on a déjà signalées³, se rapportent à la fête de l'Annonciation de la Sainte Vierge célébrée avant Noël.

Nulle difficulté non plus de donner raison à ceux qui placent au ve siècle la première rédaction du Missel de Bobbio⁴. On trouve, en effet, dans ce Missel, trois messes pour l'Avent, et l'une porte le titre : « In sanctae Mariae solennitate⁵ ». On ne peut douter qu'il s'agisse de la fête mariale dont nous a parlé le concile de Tolède et que connaît saint Pierre Chrysologue. Chose curieuse, dans le même document se lit, également pour l'Avent, une préface sur saint Jean-Baptiste⁶, souvenir non équivoque de l'« Annuntiatio et Conceptio Joannis Baptistae ».

L'Église romaine du ve siècle connaissait-elle, elle aussi, la solennité mariale préparatoire à la fête de Noël? Duchesne a écrit : « L'Église de Rome ne paraît avoir solennisé aucune fête de la Vierge avant le viie siècle, alors qu'elle adopta les quatre fêtes byzantines de la Purification, de l'Annonciation, de la Nativité et de la Dormition⁷. » Nous ne contesterons pas cette

1. Il l'insinue, du moins, par l'expression « de nativitate Christi comperendinare sermonem ».

2. Le rouleau de Ravenne, publié par Cériani, en 1883, contient en grosse écriture onciale quarante oraisons du type romain, toutes relatives à la préparation de la fête de Noël. D'après Duchesne, ce recueil a été à l'usage de l'Église de Ravenne, et il peut dater du vi^e siècle. *Origines du culte chrétien*, 5e éd., p. 145-146. Dom Cabrol estime qu'il remonte au ve siècle. Ce que nous savons de l'Avent à Ravenne par les homélies de saint Pierre Chrysologue appuie solidement cette opinion. L'une des oraisons, du reste, fait une allusion transparente au concile d'Éphèse : « Ineffabilem magni decretum concilii fideles populi humiliter veneremur. Quia in Virginis partum beatæ stupendum videmus miraculum coruscare, dum humanæ naturæ deitate sociata, gemina in Christo fulget substantia, cui caelestia famulantur obsequia, et cuncta mundi subiacent elementa. » Cf. art. « Annonciation » et « Avent », dans le *Dictionnaire d'archéologie et de liturgie*, I, col. 2250 et 3224.

3. DOM CABROL, art. « Annonciation », en signale quelques-unes, col. 2254.

4. Publié par Mabillon, *Musaeum Italicum*, t. I, sous le nom de *Sacramentarium gallicanum*, le Missel de Bobbio remonte, d'après Delisle, au viie siècle. Mais on a raison d'y voir des éléments beaucoup plus anciens. Le document est d'ailleurs une combinaison assez maladroite des deux usages romain et gallican. DUCHESNE, *op. cit.*, p. 159-161.

5. D. CABROL, art. sur « l'Annonciation », col. 2250.

6. D. CABROL, art. « Avent », col. 3228.

7. *Origines du culte chrétien*, 5e éd., p. 276.

conclusion du savant critique pour ce qui regarde les fêtes fixes de la Vierge; mais il y a de sérieux indices faisant soupçonner, qu'au moins à partir de saint Léon, la fête mobile dont nous parlons était célébrée à Rome. Seulement, le caractère marial de cette fête paraît y avoir été moins accentué qu'ailleurs, et le souvenir de l'Incarnation du Verbe occupait la première place.

Dans sa lettre XVIe à l'Épiscopat de Sicile, saint Léon semble bien faire allusion à une fête de l'Annonciation de la Sainte Vierge distincte de la fête de Noël. Le Pape veut convaincre les évêques de Sicile qu'il ne convient pas de conférer solennellement le baptême le jour « des Épiphanies », et qu'il faut garder à chaque période de l'année liturgique son caractère traditionnel, basé sur l'ordre des événements évangéliques. Il leur écrit donc à ce propos :

« Semper quidem in aeterno consilio Dei mansit humani generis incommutabiliter praecordinata reparatio; sed ordo rerum per Iesum Christum Dominum nostrum temporaliter gerendarum, in incarnatione Verbi sumpsit exordium. Unde aliud tempus est, quo, annuntiante angelo, beata Virgo Maria fecundandam se per Spiritum sanctum credidit et concepit; aliud, quo, sulca integritate virginea, puer editus exultante gaudio caelestium ministrorum pastoribus indicatur; aliud, quo infans circumciditur; aliud, quo hostia pro eo legalis offertur; aliud, cum tres magi, claritate novi sideris incitati, in Bethleem ab Oriente perveniunt, et adoratum parvulum mystica munerum oblatione venerantur. Nec iidem sunt dies quibus impio Herodi, ordinata divinitus in Aegyptum translatione, subtractus est, vel quibus ab Aegypto in Galilaeam, persecutore mortuo, revocatus est. ... Quia Spiritus sapientiae et intellectus ita Apostolos et totius Ecclesiae erudit magistros, ut in christiana observantia nihil inordinatum, nihil pateretur esse confusum, discernendae sunt causae solemnitatum, et in omnibus institutis Patrum principumque nostrorum rationabilis servanda distinctio; quia non aliter unus grex et unus pastor sumus, nisi quemadmodum Apostolus docet: idipsum dicamus omnes; simus autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia¹ ».

L'allusion à une fête de l'Annonciation devient d'autant plus probable que les autres mystères de la vie du Sauveur signalés dans ce passage, sauf peut-être le retour d'Égypte², étaient alors célébrés par une fête. Par ailleurs, il n'est pas difficile de découvrir parmi les dix sermons authentiques de saint Léon portant, dans les collections, le titre général *In Nativitate*

1. *P. L.*, t. LIV, col. 697-698.

2. On trouve dans la collection des sermons de saint Pierre Chrysologue des homélies sur la fuite du Christ en Égypte. Il est très vraisemblable qu'à un des dimanches après l'Épiphanie, on lut l'évangile relatif au retour de l'Égypte.

Domini, plusieurs pièces traitant du mystère de la conception virginale et non de la naissance proprement dite. Nous signalons, en particulier, comme pouvant convenir à une solennité distincte de Noël les sermons XXIIe, XXIVe et XXVe.

Si notre conjecture n'est pas dénuée de tout fondement, il est vraisemblable que la solennité mariale d'avant Noël fut adoptée, à Rome, après le concile d'Éphèse, lorsque le pape Xyste III, successeur de Célestin, fit reconstruire la basilique libérienne de l'Esquilin, et la plaça sous le vocable de sainte Marie.

Si l'existence de la fête mariale à Rome, au ve siècle, demeure enveloppée d'obscurité, elle apparaît, par contre, tout à fait certaine dans l'Église de Milan. On sait que les liturgistes ne s'entendent pas sur les origines du rite ambrosien. Les uns voudraient le confondre avec un rite romain primitif, ou l'en faire dériver. Les autres, comme Duchesne, Mercati, y découvrent des importations orientales, et particulièrement des influences syriennes. L'influence orientale ne semble pas douteuse pour ce qui regarde l'Avent primitif. En tout cas, nous trouvons, dans ce rite, la solennité mariale primitive à la même place que nous l'avons rencontrée partout en Orient :

« Le dimanche avant Noël y est consacré à la Vierge : « *Dominica VI Adventus : item ad sanctam Mariam.* » L'office de ce jour est festal, avec vigiles. Cette couleur spéciale correspond à la fête de la Sainte Vierge que dans certains pays gallicans on plaçait avant Noël, le 18 décembre, en Espagne, depuis le concile de Tolède de 656. Or, dans l'hypothèse de Noël tombant un dimanche, le dimanche précédent porte la date du 18. C'est l'équivalent de notre fête de l'*Expectatio*. D'ailleurs, ce dimanche d'avant Noël et toute la semaine s'appellent dans le rite ambrosien : « *Ante nativitatem Domini, seu de exceptato.* » On pourrait croire que les mots *exceptatum*, *exceptatio*, sont dus à une erreur de scribe, propagée ensuite dans tous les livres milanais. En soi, une telle hypothèse est peu vraisemblable. Il vaut mieux y voir une expression particulière à Milan. *Exceptatio*, c'est l'acte par lequel la Vierge Marie reçoit du ciel (ex Spiritu sancto) le Sauveur dans son sein. Le mot ne paraît pas dans les dictionnaires du latin classique; mais les mots apparentés : *exceptaculum*, *exceptor*, *exceptorius*, ont le sens dérivé de « recevoir » dans Tertullien et dans la langue du droit. Enfin, dans le latin le plus classique, *exceptare* signifie exclusivement « saisir, happer ». *Exceptatum* est probablement un substantif verbal neutre, synonyme du verbal régulier *expectatio*. Ce que fêtent les Milanais, c'est l'Incarnation. En définitive, nous avons là l'équivalent de notre fête de l'Annonciation². »

1. Voir l'article Rite ambrosien de Paul LEJAY, dans le *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, t. I, col. 1373.

2. Paul LEJAY, *art. cit.*, col. 1393.

Paul Lejay, à qui nous avons emprunté les lignes qui précèdent, ajoute : « Il est possible que la coïncidence des Saturnales (17-24 décembre) n'ait pas été étrangère à cette anticipation de la fête de Noël. » Il est évident, après ce que nous avons vu, que les Saturnales n'ont rien à faire ici. La fête du dimanche avant Noël fait partie de cet Avent primitif dont nous avons constaté l'existence en Orient et dans l'Église de Ravenne, dès la première moitié du ve siècle; et tout porte à croire que le rite ambrosien l'a empruntée à l'Orient soit directement, soit par un intermédiaire occidental. Cet Avent primitif, développé ensuite avec ampleur dans le rite syrien jacobite, était ordonné très logiquement en vue de la solennité de Noël. La place des fêtes y était déterminée par la suite des événements évangéliques; et la fête de la conception du Verbe ou de la maternité divine précédait tout naturellement la fête même de la Nativité.

Nous ne poursuivrons pas notre enquête sur l'existence de la fête mariale dans d'autres Églises d'Occident¹. Des érudits mieux outillés que nous pour ces sortes de recherches, pourront aisément élargir la petite voie que, semble-t-il, nous avons ouverte.

Résumons, en terminant, les conclusions auxquelles nous a conduit l'examen des deux homélies mariales de Théodote d'Ancyre et de Chrysippe de Jérusalem et des pièces similaires de l'homilétique byzantine du ve siècle.

1° Il a existé, en Orient, antérieurement au concile d'Éphèse, une fête de la Sainte Vierge souvent désignée sous le nom de « Mémoire de sainte Marie » et ayant pour objet la maternité divine en général, et spécialement la conception virginale, avec mention de l'état primitif, de la chute originelle et du plan rédempteur.

2° Il est à peu près sûr que cette solennité a été l'unique fête mariale en Orient, jusqu'à l'époque de Justinien.

3° C'était une fête mobile faisant partie d'une période liturgique préparatoire à la fête de Noël. Elle se célébrait le dimanche avant Noël.

4° La même fête a existé aussi, au moins après le concile d'Éphèse, dans certaines contrées de l'Occident.

5° Parmi les autres éléments de l'Avent primitif, tant en Orient qu'en Occident, au moins à partir du concile d'Éphèse, se trouvait une fête de la conception et de la nativité de saint Jean-Baptiste, qui se célébrait le dimanche avant la fête mariale.

1. « On voit que dans le rite d'Aquilée, d'après un capitulaire remis au jour par Dom G. Morin, l'évangile du Ve dimanche de l'Avent est aussi celui de l'Annonciation. On observe le même fait (IIIe dimanche de l'Avent) dans le texte des capitulaires de Naples et dans plusieurs autres textes du même genre. » D. CABROL, *art. cit.*, col. 2249.

VIII

THEODOTI EPISCOPI ANCYRAE ORATIO IN SANCTAM MARIAM
DEI GENITRICEM

THEODOTI EPISCOPI ANCYRAE IN
SANCTAM MARIAM DEI GENITRICEM
ET IN SANCTAM CHRISTI NATIVITA-
TEM.

ΘΕΟΔΟΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ἈΓΚΥΡΩΝ ΕΙΣ
ΤΗΝ ἈΓΙΑΝ ΜΑΡΙΑΝ ΤΗΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ
ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ἈΓΙΑΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΓΕΝΗΣΙΝ¹.

1. Oblectat sane ac recreat oculos sol ex Oriente recens emergens, dum creaturam, quae sub caelo est, inspectans, suisque radiis conservos comiter amplectens, ad debitum hymnorum tributum communi creatori solvendum illos impellit; sed et demulcet ac simul pinguedine imbuat terrae faciem, quam pluvia ebriam ac rore infusam invenit. Eodem modo et veneranda festorum solemnitas nobis illucescere solent. Haec enim piorum mentes spiritali lumine collustrantia, ad laudum cantica excitant, divinoque Apostolorum atque Evangelistarum rore refocillantia, boni operis fructum certatim proferunt. Cum vero haec ita se habeant, vetetque lex Mosaica *vacuos apparere ante faciem Domini*^a, quid nos dicturi sumus, quidve acturi, qui longissime ab eo quod deceret remoti simus, nec quicquam dignum habeamus quod sacro diei argumento conferamus? Ad Dominum abundantia bonitatis ultro vocantem egeni confugiamus oportet, ut recipiamus, quemadmodum ait: *Dilata os tuum, et implebo illud*^b, et inde laticem potabilem et vivificum Ecclesiae alumnis hauriamus. Hoc sane etiam faciemus, quandoquidem et de illo solemnitas agitur, et ad eum refertur oratio.

2. Age igitur, Dei mirabilia, quae ab initio facta sunt, memoria repetamus, atque in omni-

1. Τέρεπει μὲν τὰς ὄψεις καὶ φαίδρύνει, ἀρτιπα- 5
νῶς ἐκ τῆς ἑφάκ τῆ ὑπ' οὐρανὸν κτίσει² διακύψας
ἥλιος, καὶ ταῖς ἀκτίσι κατασπαζόμενος τοὺς ἡμο-
δόουλους, ἀνυμνῆσαι καταχρῆσθαι τὸν κοινὸν ποιητὴν
προτρέπεται· καταθέλγει δὲ καὶ λιπαίνει³ ἅμα καὶ
τῆς γῆς τὸ πρόσωπον, λιπανθὲν τῷ ὑετῷ καὶ ὄρο- 10
σοφορούμενον παραλαβὼν. Τοιαῦται καὶ αἱ σεβάσμιοι
πανηγύρεις ἐν τῇ ἐπιλάμψει αὐτῶν πεφύκασιν.
Καταγαλαίξουσαι γὰρ τῷ νοητῷ φωτὶ τὰς τῶν εὐσε-
βῶν ψυχὰς, πρὸς δοξολογίαν διεγείρουσιν⁴, καὶ ταῖς
τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν θείας δρόσοις 15
ἀναψύχουσαι, καρποφορίαν ἀγαθοεργίας προσφιλο-
τιμοῦνται. Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ τοῦ
μωσαϊκοῦ νόμου ἀπαγορευόντος ὀφθῆναι⁵ τῷ
προσώπῳ Κυρίου κενῶς, τί φῶμεν⁶ ἡμεῖς ἢ τί
δράσωμεν, οἱ λίαν κατοπίιν τοῦ δέοντος κείμενοι, καὶ 20
μηδὲν ἄξιον κεκτημένοι⁷ προσκαρποφορῆσαι τῇ
ἱερᾷ τῆς ἡμέρας ὑποθέσει; Δέον ἐπὶ τὸν ἀυθαίρετον
προσκαλούμενον περιστάξαι χρηστότητος⁸ τοὺς ἐπι-
δεεῖς εἰς τὸ λαθεῖν καταφυγεῖν δεσπότην, ὡς φησὶν·
Πλάτυνον τὸ στόμα σου καὶ πληρώσω αὐτὸ⁹. 25
καὶ κείθεν ἀρύσασθαι νῆμα πότιμον καὶ ζωοποιὸν τοῖς
τῆς Ἐκκλησίας θρέμμασιν. Τοῦτο δὲ καὶ ποιήσο-
μεν, ἐπειδὴ καὶ περὶ αὐτοῦ ἡ πανήγυρις καὶ εἰς
αὐτὸν ὁ λόγος.

2. Φέρε τοίνυν μνησθῶμεν τῶν ἀπ' ἀρχῆς θαυμα- 30
σίων τοῦ Θεοῦ, καὶ μελετήσωμεν ἐν πᾶσιν τοῖς ἔργοις

1. E. codice Paris. graec. 1171, fol. 96^v-107^v, saecul. x. — 2. κτίσει. — 3. λιπαίνει. — 4. διεγείρωσιν.
— 5. ὠφθῆναι. — 6. φόμεν. — 7. καὶ κτιμένοι. — 8. χρηστότητος. — 9. αὐτῷ.

αὐτοῦ, καθὰ καὶ οἱ ἀποστολικοὶ διαγορεύουσιν θεσ-
μοί, πῆ¹ μὲν φάσκοντες· τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλατε
τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαιμα-
στόν φῶς, πῆ δὲ διαμαρτυρόμενοι· εἰς δ' ἐγθίσιμ-
5 μιν, τῷ αὐτῷ καὶ στοιχεῖν², καὶ μὴ κατεμβα-
τεῖν, ἃ μὴ παρελάβομεν, ὡς μηδὲν τῆς ἀληθείας
ἀποκρυφάμενης τῶν λυσιτελῶν φανεροποιῆσαι ἡμῖν
διὰ τῶν αὐτῆς γνωρίμων. Ἐφθίσαμεν γὰρ εἰς ἃ
πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι πολλὴν ἐθρέψαντο τὴν
10 ἐπιθυμίαν· Καὶ τί φημεν δίκαιοι ἄνθρωποι; εἰς ἅπερ
αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι παρακίψαι ἐπεθύμησαν. Τί
δὴ τοῦτο; Τὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν καταλλαγὴν,
τὴν παγκόσμιον πρὸς τὸν ποιητὴν ἐπιστροφὴν, τὴν
πάντων σύμφωνον³ ὁμολογίαν, τὴν εἰς μίαν θεάρετον
15 λατρείαν συνδρομὴν, τὴν εὐσεβῆ⁴ ὁμολογίαν, τὴν
τῆς ἀσεβείας ἐξάρνησιν· ἅτινα πάντα ἡ σωτήριος
κατὰ σάρκα ἐπραγματεύσατο θεοφάνεια, καθάπερ ὁ
θεσπέσιος ἐδίδαξεν Παῦλος λέγων· Ἐπεφάνη ἡ χάρις
τοῦ Θεοῦ ἢ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παι-
20 δεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησόμενοι τὴν ἀσέβειαν
καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ
δικαίως καὶ εὐσεβεῖς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι·
περὶ ἧς ἐν ἐπιτόμῳ λόγῳ, καθὼς οἶόν τε⁵, διαληψό-
μεθα⁶, προανευφημίσαμεν, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν,
25 τὰ ἐξ ἀρχῆς εἰς ἡμᾶς ἀποτελεσθέντα θαυμάσια ὑπὸ
τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γὰρ σύνθησις κατ' αὐτὴν τὴν ἀγίαν
ἐορτὴν τῆς Ἐκκλησίας πράττειν, τὰ τῆς κοσμογενείας
διέρχασθαι τοῖς ἀχροταῖς, ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι [ἴτι] τῆς
ἐπὶ θάνατον ἔνεκεν ἀποικίσεως τοῦ Ἀδὰμ ἐξ Ἐδέμ,
30 ἢ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς τοῦ δεσπότητος συγκατάθεσις
γέγονεν. Ἦδη γὰρ πάλαι τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ
μετὰ τῶν ἐπουρανίων ὑπερήμων καὶ τὴν ἐπίγειον
ποικιλίαν μάλα μὲν καλῶς, μάλα δὲ ἐρρύθμω⁷, διὰ
τοῦ ζῶντος καὶ ὁμοουσίου καὶ ἐνουποστάτου καὶ
35 ὁμοδυνάμου καὶ συναϊδέου Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Λόγου
καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἀδιαστάτου, κατὰ κοινὴν
βούλησιν διακεκοσμηκώτος⁸, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ
ὁμοουσίῳ αὐτοῦ Πνεύματι ἀγιασάντος, ἐπὶ τέλει
τῶν γεγονότων⁹, τὸν περισπούδαστον καὶ ἀξιάγαστον
40 ἄνθρωπον περιφανῶς τῆς ἐπιγρονῶς κτίσει κεφαλὴν
προσεπιλοτιμεῖτο¹⁰, ἄρτι τὸ εἶναι παρ' αὐτοῦ λαμβά-

bus operibus eius meditemur, quemadmodum
et apostolicae praecipunt leges, modo quidem
dicentes : *Annuntiate virtutes eius qui de tene-
bris vos vocavit in admirabile lumen*^a, modo
vero contestantas : *Ad quod pervenimus,
eidem et haereamus*^b, nec in ea, quae tradi-
tione non accepimus, temere irruamus, rati
Veritatem nihil eorum nobis occultasse, quae
per eius discipulos nobis manifestari nostra
intererat. Pervenimus enim ad ea *quae multi
prophetae et iusti ardentem desideraverunt*^c. Et
quid dicimus iustos homines? *In quae an-
geli ipsi prospicere concupierunt*^d. Quidnam
illud? Hominum dico cum Deo reconcilia-
tionem, mundi totius ad conditorem conver-
sionem, consonam omnium fidei confessionem,
in unum Deo acceptum religionis cultum ani-
morum consensionem, piam concordiam, im-
pietatis abnegationem; quae omnia salutaris
Dei in carne manifestatio operata est, quem-
admodum docuit divinus Paulus, dicens :
*Apparuit gratia Dei salutaris omnibus homi-
nibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem
et saecularia desideria, sobrie, et iuste et pie
vivamus in hoc saeculo*^e; de qua brevi ser-
mone, pro facultate disseremus, postquam
praelaudaverimus, ut promisimus, Dei in nos a
principio effecta mirabilia. Solet enim Ecclesia
in hac sacra solemnitate historiam mundi con-
diti auditoribus enarrare, ut ostendat tantam
Domini erga nos indulgentiam existitisse prop-
ter Adami ex Eden in mortem demigrationem.
Etenim, cum iam olim omnipotens Deus una
cum caelestibus thalamis, terrenam quoque
rerum varietatem pulchre admodum atque
composite per vivum, consubstantialem, sub-
sistentem, pari potestate praeditum et coae-
ternum Filium suum et Verbum atque a divina
natura indivisum communi consilio exornasset,
ac sanctissimo et consubstantiali Spiritu suo
sanctificasset, sub creationis finem, adeo desi-
deratum atque admiratione dignum hominem
terrenae creaturae caput magnifice praefe-

1. πῆ. — 2. στοιχεῖν. — 3. σύμφωνον. — 4. εὐσεβεῖ. — 5. οἶόν τε. — 6. διαληψόμεθα. — 7. ἐρρύθμως. — 8. διακεκοσμηκώτος. — 9. γεγονότων. — 10. προσεπιλοτιμήτο.

a) I Pet., II, 9. — b) Philip., III, 16. — c) Matth., XIII, 17. — d) I Pet., I, 16. — e) Tit., II, 11.

cerat. Is enim ab eo existentiam recens acceperat, dominicis e terra intemeratis manibus effectus, divinoque spiraculo vivificatus et illustratus, iuxta magni Moysis divinitus inspiratam narrationem, ut in subiectis sub caelo creaturis dominaretur, mundumque in sanctitate ac iustitia regeret.

Igitur magnifico illo opere condignam exstruxit regiam conditor optimus, eamque in Eden ex ea, quae sub caelo est, creatura secrevit, in exordiis lucis circumvolutam, immensis refertam divitiis, voluptatis paradiso secundum aquarum decursum plantato exornatam, ac pratorum per gyrum florentium dulci fragrantia affusam, fluvii denique ex interiori abundantia ambitiose luxuriantem, ut eis fruerentur creaturae extra existentes. Illic, velut in regalibus thalamis, hominem a se conditum, de convenienti magnificentia gloriantem atque liberi donatum corona arbitrii, ut mundi res omnes pedibus subjectas haberet, praenimia sua erga illum bonitate collocavit. Quia vero optimi principatus finis erat esse consiliarium aliquem circa principem, atque monitorem sceptrorumque custodem, ne ex ignorantia peccaret, sapientiae ordinatione dedit salutare praeceptum, tutum illi atque uxori contubernale, bona concilians atque ad optima dirigens, uno verbo, virtutum seriem omnem complectens, quod curantium se curam ageret, custodientes custodiret, simplices efficeret attentos; ad haec etiam, eos, qui inferioribus praestarent, obedire doceret universa superanti Domino, qui eos tanto honore donasset; angelis sensu similes modeste sapere erudiret, a palatio arrogantium arceret, atque virtutis finem, creatoris videlicet benevolentiam, illis conciliaret.

3. Rebus itaque sic se habentibus, atque caelitibus circa terrenam regiam choros agentibus, trinamque potestatem laudantibus, trinam magnificentiam decantantibus, trinum potentatum benedicientibus, trinae Dominationi

νοντα, χειρῶν μὲν δεσποτικῶν καὶ ἀγγέλων ἐκ γῆς πλαττόμενον, θείῳ δὲ ἐμφυσήματι ζωοποιηθέντα¹ καὶ καταλαμπρυνόμενον κατὰ τὴν θεόπνευστον τοῦ μεγάλου Μωϋσέως συγγραφὴν, ἵνα δεσπόζη τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνὰ τῆ ὑψηλῶ² γενομένων κτισμάτων, 5 καὶ διέπῃ τὸν κόσμον ἐν δσιότητι³ καὶ δικαιοσύνη.

Ταύτης τοίνυν τῆς μεγαλοεργίας ἐπέξια καὶ τὰ βασίλεια δειμάμενος καὶ ἀφιερόσας ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν⁴ ἐν Ἐδέμ ὁ πανάριστος πλαστοουργός, ἐν ἀρχαῖς μὲν φωτὸς περιπτυσσόμενα, πλούτῳ δὲ ἀορίστῳ 10 περιαντλούμενα, καὶ παραδείσῳ μὲν τρυφῆς ἐπὶ διεξόδῳ⁵ ναμάτων πεφυτευμένῳ⁶ κατακοσμούμενα⁷, εὐανθέσι⁸ δὲ τοῖς * λειμῶσιν ἐν κύκλῳ ἀρωματιζόμενα, καὶ ποταμοὺς πλούτοφόρους⁹ ἐκ τῆς ἔνδον πολυτελείας εἰς ἀπόλαυσιν προσφιλοτιμούμενα τοῖς 15 ἑκτὸς, περισσῶς ἀγαθουργῶνεις τὸ ἴδιον πλάσμα, κατ' ἄλληλον ἀγερωχίαν¹⁰ ἐναθρυνόμενον, αὐτόθι, ὡς ἐν ταμείοις τοῦτο¹¹ βασιλικῶς¹² ἐνεθρόνισεν, αὐτεξουσιότητι¹³ κατεστεμμένον, καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ κόσμῳ ὑπὸ τοῦς πόδας κατέχοντα. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀρίστης 20 ὑπῆρχεν ὄρος ἀρχῆς εἶναι τινα περὶ τὸν καθηγεμόνα σύμβουρον τε καὶ συμβιβαστήν, καὶ τῶν σκήπτρων φύλακα, τῷ¹⁴ μὴ διαμαρτῆσαι ἐξ ἀγνοίας, ἐπιτάξει¹⁵ σοφίας ἐντολὴν σωτήριον τοῦτο¹⁶ διεστέλλετο, σύνοικον ἀσφαλῆ αὐτῷ τε καὶ τῇ ὁμοζύγῳ, 25 πρόξενον ἀγαθῶν καὶ διευθύνουσαν¹⁷ πρὸς τὰ βέλτιστα· ἐνὶ λόγῳ, περιέχουσαν πᾶσαν τῶν ἀρετῶν τὴν σειρὰν¹⁸, ἀντεχομένην ἀντεχομένων, καὶ φυλάττουσαν φυλάττοντας, καὶ προσεχεῖς καθιστώσαν¹⁹ τοὺς ἀκεραίους, προσέτι γε μὴν πιθαρχίαν²⁰ ἐκδιδάσκου- 30 σαν τοὺς προύχοντας τῶν κάτω τοῦ πάντων προύχοντος καὶ τετιμηκότος δεσπότητος, καὶ μετριόφρονας μὲν τοὺς ἀγγελόφρονας παιδοτριβοῦσαν, περιέπουσαν δὲ ἀφρῦακτον τὸ βασίλειον, καὶ τέλος ἀριστείας τὴν παρὰ τοῦ κτίσαντος ἀποδοχὴν ἐπιθραβεύουσαν. 35

3. Ἐπεὶ οὖν ταῦθ'²¹ οὕτως εἶχεν, καὶ τῶν ἐπουρανίων περὶ τὸ ὑπουράνιον βασίλειον χορευόντων καὶ τὸ τρισάγιον κράτος αἰνούοντων, τὴν τρισάγιον μεγαλοπρέπειαν ὁξολογούντων, τὴν τρισάγιον κυριότητα²² ἀνευφημούντων, τὴν τρισάγιον δυναστείαν εὐλογούν- 40

1. ζωοποιηθέν. — 2. ὑψηλῶ. — 3. δσιότητι. — 4. οὐρανῶν. — 5. ἐπιδόξω. — 6. πεφυτευμένων. — 7. κατακοσμούμενα. — 8. εὐανθῆσι. — 9. ποταμοφόρους. — 10. ἀγερωχίαν. — 11. τοῦτο. — 12. βασιλικῶς. — 13. αὐτεξουσιότητι. — 14. τῷ. — 15. ἐπιτάξει. — 16. τοῦτο. — 17. διευθύνουσαν. — 18. φθῶραν. — 19. καθιστώσα. — 20. πιθαρχίαν. — 21. ταῦτ'. — 22. κυριότητα.

των, τὴν τρισυπόστατον μίαν θεότητα προσκυνούντων, καὶ τῶν ἐπιγειῶν περὶ τὸν ἰεῶσιν κατακληρωθέντα βασιλέα καὶ ἡγεμόνα καὶ προστατὴν σὺν εὐνομίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ πάσῃ ὑποτεταγμένῃν καὶ
 5 προσφόρους τὰς ὀνομασίας καθάπερ χειροτονίας εὐμενῶς ὑποδεχομένων, καὶ συλλήθδην εἰπεῖν, πάντων ἐν καλῶ τῆς εὐταξίας εὐημερούντων, οὐκ ἤνεγκεν ἀβολώτως καὶ ἀπονήρως ἐνατενίσαι τῇ παγκοσμίῳ τοῦ ἀνθρώπου εὐκλείᾳ ὃ ἐκ τῶν οὐρανίων μαρμαρυγῶν, καθάπερ ἀπόμυγμα λαμπάδος ἀποσπινθηρισθεῖς σὺν τῇ ἐπομένῃ αἰθάλῃ πρὸς τὸ χάος, τῷ τραχηλίᾳσι κατέναντι Κυρίου παντοκράτορος, ἀλλ' ἐξαυτῆς ἀντέβλεψε³ ὡς δεινὰ παθήσας καὶ πρὸς ζῆλον ἀλλοιωθεῖς, καὶ φθόνον ὑποσύμχοντα
 15 ἐγκεντήσας ἢ βῆδον ὑπὸ τῆς ἐνδον μυχοῦσης βασιανίας ἀποπνίγεσθαι ἐνόμισεν, εἰ μὴ θᾶττον τὸ περιφανὲς ἀποσυλήσας τῆς λαμπρότητος, καὶ τῆς προπούσης ἐντολῆς ἐξανδραποδίσας, εἰς τὸ ἰσόρροπον αὐτῷ κατασπάσειε βάραθρον· σοφὸς δὲ ὑπάρχων εἰς
 20 κακοποιΐαν, καθὼς γέγραπται, καὶ ἐπιστάμενος ἀπ' ὧν πέπονθεν τὴν ἀποστροφὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἔπαρσιν, ταύτην κατὰ τῶν κρατίστων παρέθηξεν εἰς σφαγὴν. Ἐπίπλαστον γάρ, ὡς ἐπὶ σκηνῆς, ἐπιμορφισάμενος εὐνοίαν, κηδεμόνος τὸ δοκεῖν συμβιβασμόν, ἐγνωμοδότει τῇ γυναικὶ ὡς μαλακωτέρᾳ, ἀθυροστομῶν κατὰ τῆς σιωτηρίου ἐντολῆς, καὶ ψεῦδος κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξερευγόμενος, ὡς ἀπειργούσης ἐπιζημίως δῆθεν ἐκ τῆς ἐπὶ ἰσοθείαν ὑψούσης βρώσεως, ὡς ἔξεστιν τὴν φανακίζομένην⁵ βῆστα
 30 διαγῶναι τὰ ὑπαγορευόμενα, εἰ προθυμώτατα ἐπὶ τὸν ἀπαγορευόμενον καρπὸν ἐπισπάζσειεν.

4. Οὕτως δὲ οὗτος προσακοντίσας τὸ καινὸν δοξάριον, ὡς λιγνότερον ἐπὶ τὸ πέταυρον τοῦ ἄδου ἐδελέασε τὴν ἀπειρόακον ὃ τῶν κακῶν γενεσιάρχης,
 35 ταύτων πραγματευσάμενος τοῖς γλευσταῖς, οἷ, ἐπειδὴν διαπαῖξει⁶ ἔλονται τοὺς ἀδαῖς τῶν μερικίσκων, ἐδώδιμόν τι προσρίπτοντες σὺν προτροπῇ, τῇ ὑπερτόνῳ τῆς λιγνείας ἐπιτρομῇ, αὐτομάτως ἐπὶ τὸ πρηνὲς καταρρηγνυμένους φέρουσιν. Ὡς γοῦν
 40 ἐάλω τῇ πλάνῃ τὸ γύναιον, ὡς εὐδελέαστον, καὶ

plaudentibus, trine subsistentem unam deitatem adorantibus; terrenis vero circa regem ac ducem divinitus datum cum omni aequitate et concordia subiectis, congruasque appellationes ceu ordinationes quasdam sacras placide suscipientibus, atque, ut verbo dicam, universis in pulchritudine ordinis feliciter constitutis, ille non tulit hominis illam mundi totius obsequiis adultam claritatem imperturbato ac non maligno oculo aspicere qui a caelestibus splendoribus in chaos tanquam lampadis emunctum cum fuligine consequente proiectus est, eo quod contra Dominum omnipotentem erecta cervice steterit; sed statim, ut graviter ferens, adversum vidit, atque ad aemulationem concitatus; invidiamque in animo latitantem acuens interno illo livore facile se suffocatum iri existimavit, nisi citius splendoris illius claritatem praedatus, atque a convenienti foveam detruderet. *Cum autem sapiens esset ad faciendum malum*^a, sicut scriptum est, sciretque, ex iis quae passus erat, quam Deo invisam sit elatio, hanc contra optimos exacuit, ut illis necem inferret. Fictam enim, velut in scena, praetextans benevolentiam, ceu is qui curatoris vicem agere videretur, mulieri tanquam faciliori consilium suggerit, aperto ore in salutare mandatum declamans, atque mendacium adversus veritatem eructans, tanquam nimirum illud a cibo qui ad Dei aequalitatem eveheret, ingenti damno arceret; ut tibi, mulieri iam seductae inquit, dictorum veritatem quam facillime dignoscere licet, si promptissime ad fructum vetitum manum extenderis.

4. Ita vero hic novam gloriolam ei acutus, mali inexpertam, utpote avidissimam, in inferni perticam induxit ille malorum auctor, id ipsum molitus atque irrisores, qui, cum rudibus pueris irridere velint, quidpiam esui comparatum illis proiicientes eosque simul exhortantes, vehementiori ex aviditate ad rem proiectam cursu, sponte pronos ad terram allidunt. Ut igitur mulier ceu faciliore errore

1. τῶν. — 2. ἐθάλει. Combefisius αἰθάλῃ recte inflexit; unde eius translationem hic retinemus. — 3. ἀντέβλεψε. — 4. ἐγκηστίας. — 5. φανακίζομένην. — 6. διαπαῖξει.

decepta est, et ad susurrata animo elata est — namque sermo animo incurrens, velut quidam seductor, ad suadendum quae sunt vetita patrare, vi maxima pollet —, temerariam manum adversus tremendum praeceptum armavit, cibumque vetitum, haud secus ac gladium utraque parte auctum visceribus adigit, ac sensu diabolico una cum illius voluntate plena, ad virum pergit, laqueis instructa; et quae male docta fuerat, adversus propriam salutem inolescere illum docens, mortis sortem ei praetendit. Veni, inquit, tota alacritate, vermicule, per me fructum percepturus, qui faciat deum. Forte conditor invidia in nos laboret, qui vim sibi inferendam metuat, si dii evaserimus. Frustra sane a fructu omnium pulcherrimo nos arcendos putavit. Veni, diripiamus thesaurum, nec quisquam nobis existat sublimior.

Per haec igitur seducens illa dolose seducta, ac velut animalia scabiosa, eam labem qua laborabat ad se accedenti aspergens, molitionis socium conjugem accepit. Est enim animal dissolvendo ac deducendo viri animo perquam idoneum. Absit tamen, ut unquam terra alteram Evam producat viri necatricem! Nunquam ultra creatura mulierem aliam videat, quae cum gladio coniugem expellat! Cesset vetusta nec decora memoria; taceantur quae fieri nefas fuerat!

5. Quid vero vir ille sapiens, divinum simulacrum, mundi caput venerabile, creaturae lingua, sonos angelicis similes edens cithara, terrae decus? Ad audita captivus factus, animo elatus est. — Quis enim nostrum, ad gloriae nomen, spem seposuerit? — Et relicta veritate, spectrum inane insecutus est; et claritatem somnio tenus constantem concupiscens, infamiam nactus est. Atque, ut Scripturae verbis quae Scripturae sunt referam, obtuso animo effectus, velutque arrogantiae habena actus, divini praecepti fornicatione gaudebat. Et tanquam bos ad mactationem ducebatur, et ut cervus infixus in pectore spiculo saucius. Properabat autem sicut avis ad laqueum, prae negligentia nesciens talem

πρὸς τὰ ἐψιθυρισμένα ἐψυσίωθη, — δεινὸν γὰρ
 γρῆμα λόγος εἰσδραμῶν τῇ διανοίᾳ ὥσπερ τις γόης
 ἀναπεῖσαι τὸν νοῦν πρὸς ἐργασίαν τῶν ἀπηγορευ-
 μένων —, καὶ θρασεῖαν χεῖρα κατὰ τῆς φοβερᾶς
 καθώπλισεν¹ ἐντολῆς, καὶ βρῶσιν τὴν ἀπηγορευμένην 5
 ὡς δίστομον ῥομφαίαν τῇ γαστρὶ παρέπεμψεν,
 φρονήματος δὲ διαβολικοῦ σὺν τῷ ἐκείνου θελήματι
 μεστωθεῖσα², ἐπὶ τὸν ἄνδρα ὄχγετο βρόχους ἐπικο-
 μίζουσα· καὶ κατὰ τῆς οἰκείας νεανιεύσασθαι σωτη-
 ρίας ἐκπαίδεύουσα ἢ κακῶς μαθητευθεῖσα, τὴν 10
 ἐπιθανάτιον μοῖραν προστέτεινεν· Ἰθὶ προθύμως,
 φάσκουσα, ὧ σκολήκελον³, θεοποιήσασθον δι' ἐμοῦ
 τοῦτον καρπὸν ἀποληψόμενος· τάχα που φθονερός
 περὶ ἡμᾶς ὁ πλαστουργός, τυραννεῖσθαι δεδιώς, εἰ
 γενόμεθα ἂν θεοί· μάτην δὲ ἄρα καρποῦ τοῦ ὠραιο- 15
 τάτου ἀπετείχεσεν. Δεῦρο, συληθῶμεν τὸν θησαυρόν,
 καὶ μηδεὶς ἔστω ἡμῶν ὑψηλότερος.

Ἐν τούτοις δ' οὖν καταγοητεύσασα ἡ δολερῶς
 καταγοητευθεῖσα, καὶ καθάπερ τῶν ζώων τὰ ἐψωρια-
 κότα, τῷ προστριβέντι αὐτῇ μύμῳ καταγράνασα, 20
 ὄπαδὸν πρὸς τὴν δραματοουργίαν, ἔλαβεν τὸν ὁμό-
 ζυγον. Εὐμήχανον γὰρ τὸ ζῶον γνώμην ἀνδρὸς
 παραλῦσαι καὶ καταγαγεῖν. Ἄλλὰ μὴ φεύτω ἡ γῆ
 ἀνδροκτόνον ἔτι Εὐᾶν ἄλλην· μὴ καθοράτω ἡ κτίσις
 ἔτι γυναῖκα μετὰ φασγάνου ἐξωθοῦσαν σύνευνον. 25
 * Πεπαύσθω μνήμη παλαιὰ καὶ ἀκαλλῆς· σιγάσθω
 τὰ πρᾶγθῆναι οὐχ ὄσια.

5. Τί δὲ ὁ σοφὸς ἐκείνος ἀνὴρ, τὸ θεῖον ἄγαλμα, ἡ
 τιμία τοῦ κόσμου κεφαλὴ, ἡ γλῶσσα τῆς κτίσεως,
 ἡ ὁμοιόφθογγος τοῖς ἀγγέλοις⁴ κινύρα, ἡ σεμνότης 30
 τῆς γῆς; Αἰχμάλωτος πρὸς τὴν ἀκοὴν γενόμενος,
 ἐψυσίωθη τὴν γνώμην. Τίς γὰρ ἡμῶν πρὸς δόξαν
 κομιεῖται ἐλπίδα; Καὶ τὸ ἀληθές καταλιπὼν, τὸ
 φάσμα ἐπεδίωξεν, καὶ δόξαν ὀνειροπόλων ἐπιποθήσας
 ἀδοξία περιέτυχεν, καὶ ἵνα γραφικῶς τὰ γραφικὰ 35
 φράσαιμι ἂν, κωφωθείς τὸν νοῦν, καὶ καθάπερ
 βυτῆρι τῇ οἰήσει φερόμενος πρὸς τὴν ἐκπόρνευσιν
 ἐφῆθετο τῆς θείας ἐντολῆς· ὥσπερ δὲ βοῦς ἐπὶ
 σφαγὴν ἤγετο, καὶ ὡς ἔλαφος τοξέουματι πεπληγὸς 40
 εἰς τὸ ἤπαρ· ἔσπευδεν δὲ ὥσπερ ὄρνειον εἰς παγίδα,
 ἐπιλαθόμενος τῇ ἀπροσεξίᾳ, ὅτι περὶ ψυχῆς τρέχει·

1 καθώπλισεν. — 2. μεστωθῆσα. — 3. σκολόκελον. — 4. τοῖς ἀνθρώποις. Certè, ex contextu, ponendum est :
 « τοῖς ἀγγέλοις ».

καὶ γευσάμενος μὴ καλῶς, ἐτρόθη ἐλεεινῶς. Ἐντεῦ-
 5 θεν ἐξ ἀβουλίας ὀρρωδούμενος¹ αἰσχύνην, φυγὰς
 καθίστατο, καὶ ὅπη κατακαλύβειεν τὸ ἐγκλημα
 ἐπενόειτο, καὶ ὅπη τοῦ ἡττήματος τὸ ὄνειδος κατα-
 10 γώσειεν. Καθάπερ οἱ ταῖς ἀρκοῦσιν² ἐμπεσόντες
 μάτην ἑαυτοὺς συντρίβουσιν, ἐφ' ἑκατέρᾳ ἐναλλόμενοι,
 οὕτω καὶ ὁ τὴν πληγὴν κατὰ τοῦ συνειδότος
 δεξιάμενος Ἀδὰμ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ὡς δίαυλον
 περιέθειεν γῶρον, ἀπορίας καὶ συνοχῆς τῶν τετολη-
 15 μένων περιφλεγόμενος.

Ἄλλὰ τί δρασμὸν φαντάζει, ὦ πάτερ καὶ ῥίζα τῆς
 ἡμετέρας φύσεως; Τίς τὸν ἀφικτον ἐκφεύζεται; Τίς
 τὸν περιέχοντα διαλαθεῖν δυνήσεται; Θεὸς ἐγγίζων
 20 Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ Θεὸς πόρωθεν.
 Κρυφήσεται τις ἐν κρυφίοις, καὶ αὐτὸς οὐκ ὄψεται
 αὐτόν; Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν αὐτὸς
 πληροῖ; Τί ὑπὸ συκὴν ὡς λωποδύτης ὁ τοῦ παρα-
 δέισου πολιτάρχης ἐναποκρύβη; Τί ὑπὸ φυτὸν κατα-
 25 δύνῃ ὁ τοῦ κόσμου ἐξαρχος; Δεῦρο, πρόσπεσε ἀγαθῶ
 δεσπότη, ἐξαγορευίων κατὰ σοῦ τὴν ἀμαρτίαν
 σοῦ· ὀξύτερος τῆς μετανοίας ὁ ἰλασμός· ταχύτερα τῆς
 ἰκεσίας ἡ σωτηρία. Οὐχ ὑπερτίθεται ὁ πολὺσπλαγ-
 χνος δυσωπούμενος³· οἶδεν ἀνορθοῦν κατερραγμέ-
 νους ὁ Κύριος· καὶ ὄψεται ταῦτα προσηῖναι καὶ μὴ
 30 προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις ποιεῖσθαι.

6. Τί δὴ οὖν πρὸς ταῦτα ἡ παντέφορος δίκη, ἡ
 ταχυτάτη εἰς ἔλεον καὶ βραδυτάτη εἰς ὀργήν;
 Προσκαλεῖται τὸν οἰόμενον διαλαθεῖν ὁ ποιμὴν ὁ
 καλὸς τὸ πλανώμενον πρόβατον, καὶ δίδωσιν γώραν
 35 ἐξαγγεῖλαι εὐγνωμόνως⁴ τὸ παράπτωμα, καὶ οὐκ
 ἀποσθένουσι παραυτίκα τοῦ ζῆν τὸν τὴν ἀπόφασιν
 ἐφ' ἑαυτὸν ἐπικυρώσαντα, μήπω πάθος ἐπινοηθῆι⁵
 περὶ αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ μὴ πρὸς ἐλεεινολογίαν, ἀλλὰ
 πρὸς δικαιολογίαν ὁ συληθεὶς κεχώρηκεν⁶, ἐξελέγγει
 35 μὲν συμμέτρως πᾶσαν τὴν δραματοουργίαν πρὸς τὸ
 δεῖξαι λανθάνειν αὐτὸν⁷ μηδέν· ἐναφίσει δὲ αὐτὸν
 οἷς εἴλατο, ἐξοικήσας αὐτὸν τοῦ παραδείσου, καὶ
 πρὸς τὸν ἀντίπαλον τὸν αὐτόμολον ἀπομάχουσαι
 40 αὐνόμενον καταδικάζει μηκέτι ἐνδιδόντα τῆς κεφαλῆς
 τοῦ ἐνεδρεύοντος τῶν πτερινισμῶν⁸ προσεῖδουσιν·

1. ὀρρωδούμενος. — 2. ἀρκοῦσιν. — 3. δυσωπούμενος. — 4. εὐγνωμόνως. — 5. ἐπινοηθεῖ. — 6. κεχώρηκεν. —
 7. αὐτῷ. — 8. τὸν πτερινισμὸν.

a) Jerem., xxii, 25. — b) Jerem., xxxiii, 24. —
 c) Ps. xxxi, 5. — d) Haec ultima verba omisit Com-

cursum de vita esse. Ubi vero gustavit per-
 verse, vulneratus est miserabiliter. Hinc stulte
 veritus ignominiam, fugax constituitur, atque
 ubi crimen occultare possit secum cogitat, ubi,
 inquam, sic victus suum dedecus obruat.
 Haud secus ac qui in plagas lapsi, se in
 omnem partem, quo se expediant, allidunt,
 ita et Adam, vulnere in conscientia accepto,
 beatum illum locum, ut stadium, anxius cir-
 cum, cursabat, eorum, quae praesumpserat,
 sollicitudine exaestuans.

Verum quid fugam imaginaris, pater ac
 radix nostrae naturae? Quis inevitabilem effu-
 giet? Quis omnia continentem latere poterit?
Deus appropinquans Dominus Deus noster,
et non Deus de longe^a. Num aliquis in
 occultis delitescet, et ipse eum non videbit?
Numquid caelum et terram non implet^b? Cur
 sub ficu, furis instar, absconderis, paradisi
 princeps civis? Cur sub arbore latitas, rector
 mundi? Veni, accede bono Domino, *peccatum*
tuum adversum te confitens^c; paenitentia pro-
 pitiatio citior; velocior supplicatione salus.
 Non differt exoratus qui misericordia est dives;
 contractos erigere novit Dominus. Et utinam
 haec praecessissent, et excusationes in pec-
 catis non texuisset!

6. Quid ergo ad haec omnia inspectans iu-
 stitia, quae velocissima est ad misericordiam,
 et tardissima ad iram? Vocat eum qui latere
 se putabat, tanquam bonus pastor ovem erran-
 tem, datque locum ingenuae confessioni delicti,
 nec statim exstinguit eum qui mortis in
 se sententiam firmaverat, ne hanc irato animo
 latam fuisse cogitare possit^d. Quia vero qui
 spoliatus erat^e non ad lamentationis verba,
 sed excusationis processit, arguit quidem
 mitius totam molitionem, quo nihil se latere
 ostendat; relinquit vero eum in iis quae elegit,
 e paradiso eiiciens, atque ad dimicandum in
 aerumnis contra adversarium qui sponte dis-
 cesserat, illum condemnat, ne insidiantis caput
 ad supplantandum subintrare ultra permittat;

befisius. — c) Nescio quare Combefisius vertit: *Is*
qui delicti reus erat, cum codex ferat: ὁ συληθεὶς.

ac quidem loco illi paratae in praemium stolae post certamen nudo congruens, carnem peccatricem corio cadaverino contegit; loco autem cibi solidioris, qui post sensuum exercitationem perfecto statui praeeparatus erat, victui labore et dolore comparato illum tradit. His ergo praevaricator gravatus, regionum atriorum exteriora occupavit, subiectae creaturae miserandum ferens spectaculum regis atque praesidis in acie vulnerati.

7. Porro haec audiamus qui veritatis amatores sumus; vosque pietatis cultores, auribus percipite quantum sit malum elatione transfigi. Caveamus, fratres, caveamus condemnatorum mores imitari. *Non plus sapiamus quam oportet sapere*^a. — *Nam qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit*^b. — *Humilitatem invicem insinuemus*^c. Ne doctrina Pauli stulte reprehendatur. Nemo apud nos in mendacii verbis gloriatur, praesistentiam ante praesentem hanc formationem sibi asciscens. Hoc enim gentilium mythologiae est ludicrum, et illusio pravitatis diaboli, suos discipulos talia deliramenta secreta docentis; in quos apte scriptum est: *Quid superbit terra et cinis*^d? Obsecrat itaque vos nunc quoque per me chori dux noster atque magister: *Nolite ambulare sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei per ignorantiam quae est in illis propter caecitatem cordis ipsorum: qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiae omnis in avaritia*^e. Nos autem non ita didicimus conditum esse hominem sobolemque quae ex eo est, talem ortum habere; sed eo modo, quem prior Moyses narravit. Sin autem aliquis falsi Moysen insimulet, eum qui illi oracula tradidit profecto respuit, quemadmodum egit Aegyptiacum illud offendiculum, Origenem dico. O multam insciam! O inauditam impudentiam! O dementem animum! Christus, *qui est super omnia Deus*^f, qui fidelis et verax est in omnibus sermonibus et operibus suis, qui sibi ipse satis est in omnibus,

καὶ ἀντὶ μὲν τῆς ἡτοιμασμένης αὐτῷ μετὰ τὸν γυμνο-
πρεπῆ ἀγῶνα ἐπιθραβείου στολῆς, βύρση νεκρᾶ τὴν
ἐφάμμετον βύρσαν ἀμφιένουσιν· ἀντὶ δὲ τῆς μετὰ
τὸ γυμνάσιον τῶν αἰσθητηρίων παρεσκευασμένης
τελείᾳ ἔξει στερεωτέρας τροφῆς, τῷ ἐπιτόνῳ 5
καταλγύνες¹ βίῳ παραδίδουσι. Ἐν τούτοις οὖν
ἀχθοφορούμενος ὁ παραβάτης τὰ ἐκτὸς κατελάμ-
θανεν τῶν βασιλικῶν προβόλων, ἐλευσινὸν φέρων
θέαμα τῇ ὑπεξευγμένη κτίσει βασιλείως καὶ πρωτο-
στάτου τρωθέντος ἐν παρατάξει. 10

7. Ἀκούσωμεν δὴ ταῦτα, τῆς ἀληθείας οἱ ἐρασταί,
καὶ ἐνωτίσασθε, τῆς εὐσεβείας οἱ ἐργασταί, ὅπόσον
κακόν ἐστιν ἐπάρσει περιπαρῆναι. Φύγωμεν,
ἀδελφοί, φύγωμεν τὰς μιμήσεις τῶν κατεγνωσμένων.
Μὴ ὑπερφρονῶμεν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν. Ὅ γὰρ 15
δοκῶν τι εἶναι, μηδὲν ὄν, φροναπατᾶ ἑαυτόν.
Ἀλλήλοις τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβιωσώ-
μεθα²· μὴ καταμεμφῆτο εἰς ἄνοιαν ἢ τοῦ Παύλου
μαθητεία³· μηδεὶς γαυριᾶτο παρ' ἡμῖν ἐπὶ ψευδέσιν,
πρὸς ὑμᾶς πρὸ τῆς ὄδου διαπλάσεως ἑαυτῷ περιά- 20
πτων· ἐλληνικῆς γὰρ μυθολογίας τοῦτο ἄθυρμα, καὶ
διαβολικῆς σκασιότητος³ χλεύασμα, τοῖς ἰδίῳις
γνωρίμοις ἀπληγῆματα μυσταγωγούντος· πρὸς οὓς
εὐσκόπως γέγραπται: *Τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ
σποδός; Παρακαλεῖ τοίνυν ὑμᾶς καὶ εἰς δεῦρο 25*
δι' ἐμοῦ ὁ χοροβάτης ἡμῶν καὶ μυσταγωγὸς μὴ
περιπατεῖν ὡς καὶ τὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν
*ματαιότητι*⁴ *τοῦ ροῦς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ*
διανοίᾳ ὄντες, ἀπληροτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ
Θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ
τὴν πύρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, οἵτινες
ἀπληγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ
εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.
Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως μεμαθῆκαμεν τὴν τοῦ ἀνθρώπου
*σύστασιν καὶ ἐξ αὐτοῦ γονήν*⁵, *ἀλλὰ κατὰ τὸν 35*
προαφηγηθέντα μωσαϊκὸν τρόπον. Εἰ δὲ τις Μωσέα
*παραγράφεται, τὸν αὐτῷ*⁶ *χρηματίσαντα ἀραρό-*
*τως*⁷ *ἀποπέμπεται, καθάπερ τὸ αἰγύπτιον σκῶλον*⁸,
Ὁριγένης φημί. Ὡς τῆς πολλῆς ἀβελτηρίας· ὡ
τῆς ἀφάτου ἀναιδείας· ὡς τῆς φληνάφου διανοίας. 40

1. Sic. — 2. ἐγκομβωσόμεθα. — 3. σκασιότητος. — 4. ματαιότητι. — 5. γονεῖν. — 6. ἑαυτῷ. — 7. ἀραρότως. — 8. σκῶλον.

a) Rom., XII, 13. — b) Gal., VI, 3. — c) I Pet., V, 15. — d) Eccl., X, 9. — e) Ephes., IV, 17-19. — f) Rom., IX, 5.

Χριστός ὁ ἐπὶ πάντων Θεός, ὁ πιστός καὶ ἀληθινός ἐν πᾶσιν τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ ἔργοις, ὁ αὐτάρκης ἑαυτῷ εἰς ἅπαντα, ἀξιοπίστον μάρτυρα εἰς τὸ καθ' ἑαυτὸν τὸ μωσαϊκὸν ποιεῖται¹ πρᾶγμα, καὶ ὑπεραίρονται οἱ ληρολέσχοι τοῦ προφήτου, καὶ κατοφρυῶνται, ὡς οὐκ ἐντελῶς φράσαντος τὰ περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ μηδεὶς τὸ παρεπόμενον τῇ κακῇ βίβη παραφυσίον προσκοπέτω, ἀλαζονεία εἰζας, ἐπάνοδον καὶ ἀποκατάστασιν τὴν τοῖς νοεροῖς ὁμόφυλον, ἑαυτῷ πλαστολογῶν· μὴ φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν τὸ ἐν τῷ τυράνῳ ἀπ' αὐθαδείας πολλῆς εἰρηκότι τῷ Θεῷ· ἔσομαι ὁμοῖος τῷ ὑψίστῳ. Μὴ βλαστησάτω ἐν ἑμῖν ὡς ὄζιου πικρίας τὸ ὁμοῖος τούτου ἐν Ἀδάμ· ὅτι σοβαρὸν, ὅτι βδελύγμα Κυρίου πᾶς ὑψηλοκαρδίας. Ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν ὡς χριστιανικωτάτοις, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οἷχ ἀπαγμὸν ἠγάπησεν τὸ εἶναι ὡς Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν, μορφῆν δούλου λαβών. Ναί, παρακαλῶ, τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, τὸ ταπεινὸν καὶ θεάρεστον. Οἱ γὰρ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες,² σοφοί. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ τοὺς πεφρονικώτας³ θάττερον μὲν κατέρρηξεν ἀπ' οὐρανῶν, θάττερον δὲ ὑπερώρισεν⁴ τῆς Ἐδέμ. Τοὺς δὲ κατὰ Χριστὸν πεφρονικώτας ἀνακαλεῖται ἐπὶ τὴν παραδεισιακὴν πατριᾶν. Ταῦτα λέγειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. Μὴ γίνεσθε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι, μηδὲ ἐπιτείνεσθε⁵ τοῖς ἀμέτροις· ὑπεροψήσαντες γὰρ Κύριος ἀντιάσσειται. Πειθαρχῶμεν τῇ παιδαγωγίᾳ τῶν γραφῶν πάντοθεν ἐμβρωσθῶν· μὴ κενώσθε καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλὰ εἰς ὑπεροψίαν, μηδὲ ἐξεληθέτω μεγαλοσημοσύνη ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. Στοιχῶμεν ἐν οἷς ἀνεγεννήθημεν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς θείας τοῦ ἁγίου καὶ ζωοποιῦ Πνεύματος ἐπιφωτισθῆσως, ὡς καὶ ἐξαῦτις⁶ ἐξ ἀρχῆς δεδημιουργημένοι, καὶ ἐν αὐτοῖς τὴν αἰώνιον διαμονὴν δεξόμενοι⁷, ὁποτέρως⁸ ἢ θεία κρίσις ἀπονεμῆι⁹.

8. Ὅτι μὲν γὰρ οὐ προῆμεν πρὸ τῆς ἐν σώματι
40 διακλάσεως, καθάπερ οἱ ἐκπεπτωκότες τῆς εὐσεβείας

omni dignum acceptione testem, quod ad ipsum spectat, Mosis narrationem facit. superbiuntque garruli homines adversus prophetam atque insultant, quasi non perfecte quae hominis erant narraverit! Ne quis vero stolonem, qui malam radicem sequitur, offendat, arrogantiae cedens, ut reditum et in integrum restitutionem, qualis spirituum sit, sibi confingat. Ne quis sentiat in vobis, quod tyrannus sensit, cum prae nimia temeritate dixit Deo : *Ero similis Altissimo*^a. — *Ne germinet in vobis tanquam radix amaritudinis*^b, ut hoc in Adam accidit, quia arrogantia est, quia abominatio est Domino omnis sublimi corde^c. — *Hoc potius sentite in vobis, tanquam christianissimis, quod et in Christo Iesu; qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*^d. Ita, quaeso, hoc sentite in vobis, quod modestiae sit ac Deo placitum. Qui enim agnoscunt seipsos, sapientes sunt. Quod autem attinet ad eos qui illa^e sapere in animum induxerunt, alios e caelis praecipites egit, alios e voluptatis loco relegavit. Qui vero perinde ac Christus maluerunt sapere, eos ad paradisi patriam postliminio revocat. *Haec vobis dicere mihi non pigrum, vobis autem necessarium*^f. — *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos*^g neve vos extendatis ad ea quae modum excedunt. *Superbis enim Dominus resistit*^h. Obsequamur Scripturarum doctrinae ubique clamantium : *Nolite gloriari, et nolite loqui sublimia in superbia*ⁱ, *nec sermo magnificus procedat de ore vestro*^j. Ambulemus in quibus renati sumus per baptismum divinumque sancti ac vivifici Spiritus adventum, tanquam rursus a principio conditi, atque in illis sempiternum statum accepturi, qualem Deus iudex tribuerit.

8. Quod autem non praeexistebamus, antequam in corpore efformaremur, quemadmo-

1. ποιεῖτε. — 2. ἐπιγνώμονες. — 3. πεφρονικώτας. — 4. ὑπερώρισαι. — 5. ἐπιτείνεσθαι. — 6. ἐξαῦτις. — 7. δεξόμενοι. — 8. ὁπότερος. — 9. ἀπονεμί.

a) Is., XIV, 14. — b) Heb., XII, 5. — c) Prov., XXXVI, 5. — d) Phil., II, 5-7. — e) « *Ille* », id est « *alta ac superba* ». — f) Phil., III, 1. — g) Rom.,

XII, 16. — h) Iac., IV, 6; I Petr., V, 5. — i) I Reg., II, 5. — j) Ephes., IV, 29.

dum senserunt qui a pietate exciderunt, sufficiat vobis, qui prudentes estis, [ad demonstrationem] divina illa, quae ad multiplici certamine inclytum Iob facta est, tam utilis sermocinatio, ab omni elatione animum purgans, ostendensque hunc nec exstitisse ante terrenam concretionem, nec humanarum quidquam rerum cognovisse. *Ubi enim, inquit, eras, quando ponebam fundamenta terrae? Indica mihi, si habes intelligentiam?*^a At non respondet vir iustus, impiissimorum more, ad quaestionem, qui ex hac ipsa quaestione sciat se posterius quam terra fuit conditum fuisse. Mendacium quippe ante Deum non ingreditur. Sin autem ante terram et ea quae in ea sunt, nihil homo erat, non ergo pari cum spiritibus, utpote prioribus, antiquitate gaudet^b. Incassum igitur illi miseri, qui talia sentiunt, somniant sibi que comminiscuntur similes procellas. Quod vero res a Deo creatae vicario quodam recursu non commutantur, illud firmiter astruit Scriptura his verbis : *Praeceptum posuit, et non praeteribit*^c. Alio item loco : *Numquid vane constituisti omnes filios hominum?*^d Idcirco *Salvatorem expectamus*, ipsum, qui ad nostram naturam immutabiliter venit, Dominum, non ut in spiritus restituat nos, quemadmodum nugantur illi, sed *qui corpus humilitatis nostrae*, (ut ait magnus Paulus), *transfiguret conforme corpori claritatis suae, secundum operationem qua etiam sibi possit subiciere omnia*^e, ut non amplius mors ei dominetur, non amplius corruptioni subiaceat, peccati tyrannidem ultra non patiat, non amplius passiones in eo obtineant, sed creatorem habeat omnia in omnibus operantem. Haec autem de iis loquor, qui tribunalis illius incorrupti dexterae partem assequuntur. Iterum vero sermo cum proposito cohaereat.

9. Apprehendens itaque ille humani generis osor hominem procul a rectitudinis tramite abactum, atque a Dei scientia alienum effec-

πεφρονίκασιν, ἐπαρκείσθω ὑμῖν τοῖς ἐχέφροσιν ἢ πρὸς τὸν πολυάθλον κοινοφελῶς γεγονυῖα Ἰὼβ θεία διτάλξις, πάσης φλεγμονῆς λογισμῶν ἀποσχυδαλίζουσα, καὶ ἀποδεικνύουσα μῆτε μὴν προγεγονότα τῆς ἐπιγείου κατασκευῆς, μῆτε δὲ ἐπιστάμενόν τι τὸν ἄνθρωπον¹. Ποῦ γὰρ ἦσθα, φησὶν, ἐν τῷ θεμελιοῦν με τὴν γῆν; ἀπίγγειλον δὲ μοι, εἰ ἐπίστασαι σὺνέσιν. Ἄλλ' οὐκ ἀποκρίνεται ὁ δίκαιος, κατὰ τοὺς ἀσεβηστάτους, πρὸς τὴν πεῦσιν, ἐπιστάμενος μετὰ τὴν πεῦσιν μεταγενεστέρως τῆς γῆς γεγενῆσθαι². Ἐναντίον γὰρ τοῦ Θεοῦ ψευδὸς οὐκ εἰσελεύσεται. Εἰ δὲ πρὸ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ οὐδὲν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἄρα συμπερεσβύτερος τῆ τῶν νοερῶν, καθὼς προτέρων³, πρεσβυτερία. Μάτην δ' οὖν ὄνειροπολοῦνται καὶ ὄνειροπολοῦσιν τοὺς ὁμοίους⁴ γειμῶνας οἱ τάλανες καὶ τάδε πεφρονιότηες. Καὶ ὅτι οὐκ ἀλλοιοῦνται τὰ γεγόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παλινδρομία τινι, ἐμπεδοῖ ὁδὲ πως ἡ γραφή, λέγουσα *πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελεύσεται* καὶ ἑτέρωθι *μὴ γὰρ ματαιῶς ἔγκισας πάντα* τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων; Διὰ τοῦτο « καὶ σωτήρα ἀπεκδεχόμεθα » αὐτὸν εἰς τὴν ἡμετέραν φύσιν κερωριότα ἀτρέπτως Κύριον, οὐκ εἰς νόας, κατὰ τοὺς φληνάφους, ἀποκαθιστῶντα, ἀλλὰ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, *μετασχηματίζοντα σύμμορφον τῷ σώματι τῆς ὁξῆς αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξει ἑαυτῷ τὰ πάντα*, μηκέτι βασιλευμένον ὑπὸ τοῦ θανάτου, μηκέτι κατεχόμενον ὑπὸ τῆς φθορᾶς, μηκέτι τυραννούμενον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, μηκέτι δεσποζόμενον ὑπὸ τῶν παθῶν, ἀλλ' ἔχοντα τὸν κτίστην ἐνεργῶντα τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Τοῦτο δὲ φημι περὶ τῶν τὴν δεξιὰν στάσιν τοῦ ἀδεκάστου κριτηρίου κατακληρουμένων. Ἐχέσθω δὲ πάλιν τοῦ σκοποῦ ὁ λόγος.

9. Δραξάμενος δ' οὖν ὁ μισάνθρωπος τοῦ ἀνθρώπου μακρὰν γενομένου τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ ἀπηλλοτριωμένου τῆς θείας γνώσεως, εἰσεῖρψεν⁵ κατὰ τῶν

1. τῶν ἀνθρώπων. — 2. γεγενῆσθαι. — 3. πρότερον. — 4. ὁμοίως. — 5. εἰσῆρψεν.

a) Iob, xxxviii, 4. — b) Combesius vertit : « non ergo pari cum animis antiquitate gaudet, quatenus mundo prior exstiterat »; quod saltem valde obscurum est, et originali non respondet.

Vox « τῶν νοερῶν » angelos designat — c) Psal. cxlviii, 6. — d) Psal. lxxxviii, 48. — e) Philipp., iii, 21.

χειρωθέντων, ὄλον ἑαυτοῦ τὸν ἑσμὸν ἐφελκόμενος, καὶ ἀπήχημα ἀσεβείας περισαλπίσας ἐν τοῖς τῆς καρδίας φρουροῖς, τὴν ἀριστοκρατίαν τῆ ὀγκλοκρατία καταθόλωσεν καὶ τὰ νόθα μωσχεύματα καὶ ζιζανιώδη κατασπείρας τῷ δεσποτικῷ ἀγρῷ, τὰ παρὰ φύσιν τοῖς κατὰ φύσιν συμπολιταρχῆσαι αὐτόθι προσέταξεν, περὶ οὗτου καὶ ὁ θεσπέσιος ἀπεδύρετο Παῦλος, λέγων· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσίν μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου.

10. Ἄλλ' οὐ φέρω παραδραμεῖν ἀνωδύνας¹ τοῦ προπάτορος τὸ ἄλγος. Κοινὸν γὰρ τὸ πάθος, καὶ κοινὸν τὸ πένθος. Διὰ τοῦτο τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου με μάζσει καὶ προκύπτον τὸ δάκρυον διακόπτει τῆς φωνῆς τὸν δρόμον. Ἔστι γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἐπιμνησθῆναι διὰ βραχέων τῶν περὶ ἡμᾶς λυπηρῶν, ὅπως ποθεινότερον² καὶ εὐχαριστικώτερον, καθάπερ ἐκ μακρονοσίας, ἐγκύψωμεν τοῖς μετέπειτα δεσποτικοῖς εἰς ἡμᾶς σωτηρίοις. Ἐπι-σχετλιάσωμεν τοιγαροῦν τοῖς ἐν Ἀδὰμ, ἵνα εὐφραν-θείημεν τοῖς ἐν Χριστῷ. Πενθήσωμεν τὰ τῆς κατακρίσεως, ἐορτάσωμεν τὰ τῆς δικαιοσύσεως. Κλαύσωμεν τῆς ἁμαρτίας τὰ ἐπίχειρα, ὅπως φαιδρυνθῶμεν ἐπὶ τὰ τῆς χάριτος ὀφρήματα. Δακρύσωμεν τὰ τῆς πτώσεως, ὅπως ἐναθρυνθῶμεν τοῖς τῆς ἀναστάσεως, ὡς φησὶν ὁ Κύριος· Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. Οἱμοί, ψυχή μου· ἐξέστη γὰρ ὁ οὐρανὸς καὶ ἐφρίξεν ἡ γῆ ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ³ τοῦ προπάτορος ἡμῶν ἐναλλαγῆ· ἐσκυθρόπασεν⁴ ἡλιος κατιδὼν πῶς τὸ θεῖον πλάσμα διαβολικὸν γέγονεν γλεύασμα· ἐπεστύγνασεν [αἱ] προσφυλεῖς δυνάμεις ἐπὶ τῇ ἀδοκῆτῳ μεταβολῇ. Πῶς ἐν ταλανισμῷ ὁ ἐν μακαρισμῷ; Πῶς ἐν δυσφημίᾳ ὁ ἐν εὐφημίᾳ; Πῶς ἐν ἀτιμίᾳ ὁ ἐν τιμῇ; Πῶς ἐν ἀσθeneίᾳ ὁ ἐν δυνάμει; Πῶς ἐν ἁμαρτίᾳ ὁ ἐν δικαιοσύνῃ; Πῶς ἐν δουλείᾳ ὁ ἐν ἐλευθερίᾳ; Πῶς ἐν τυραννίδι ὁ ἐν δυναστείᾳ; Πῶς ἐν κακίᾳ ὁ ἐν ἀκακίᾳ; Πῶς ἐν ἀταξίᾳ ὁ ἐν εὐταξίᾳ; Πῶς ἐν κακοζωίᾳ ὁ ἐν εὐζωίᾳ; Πῶς ἐν θανάτῳ ὁ ἐν ἀθανασίᾳ; Πῶς ἐν φθορᾷ ὁ ἐν ἀφθαρσίᾳ, Πῶς ἐν ἀδυναμίᾳ ὁ

tum, adversus devictos intus serpit, totum suum illud examen trahens; impietatisque sonum in cordis munitionibus velut tubae clangore late edens, aristocratiam turbæ principatu conturbavit; adulterinosque stolones ac zizania in agro dominico seminans, naturæ contraria cum naturæ consentaneis ibidem simul vigere praecepit; de quo etiam admirabilis Paulus lugebat, dicens: *Vidéo autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis*^a.

10. Verum absque doloris sensu protoparentis calamitatem transire non fero. Commune enim malum, et communis luctus. Idcirco sensus cordis mei premunt me, ac defluentes lacrymae sermonis cursum intercidunt. Necessè est enim paucis meminisse eorum, quae nobis tristitia acciderunt, quo maiori desiderio impensiorique gratitudine, tanquam post longum morbum, nobis paratae posthac a Domino salutis animum intendamus. Lugubri itaque planctu quae sunt Adam recolamus, ut iis quae Christi sunt laetemur. Plangamus condemnationem, ut festive celebremus justificationem. Lugeamus peccati mercedem, ut gratiae donis in hilaritatem vertamur. Ploremus casum, ut resurrectionis splendore gloriemur, quemadmodum ait Dominus: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*^b. Heu, anima mea! Obstupuit enim caelum, exhorruitque terra, sic repente primi parentis rebus immutatis. Luctum sol assumpsit, cum divina manu formatum opus diaboli ludibrium effectum est. Tristatae sunt amicae Virtutes inexpectata illa mutatione. Quomodo deplorandus est, qui ante beatus praedicandus? Quomodo in infamia, qui bene audiebat? Quomodo in dedecore, qui in honore erat? Quomodo infirmus, qui potens? Quomodo in peccato, qui iustus? Quomodo in servitute, qui liber? Quomodo tyrannidi mancipatus, qui imperium tenebat? Quomodo vitio obstrictus, qui innocens erat? Quomodo inordinatus, qui in bono ordine compositus? Quomodo tristem vitam agit, qui beatam ducebat? Quomodo in morte, qui in immortalitate? Quomodo in corruptione, qui in incorruptione? Quomodo male valens, qui in laetitia erat? Quomodo in calamitate, qui nulla cura gravatus erat? Quomodo in vere-

1. ἀνωδύνας. — 2. Ποθεινότερον. — 3. ἀθρόα. — 4. ἐσκυθρόπασεν.

a) Rom., vii, 23. — b) Matth., v, 5.

cundia, qui fiducia pollebat? Quomodo studiis divisus, qui quietus erat? Quomodo odio habitus, qui summe desiderabilis erat? Quomodo reus, qui erat iustus? Quomodo malas alens cogitationes, qui bonis assueverat? Quomodo in poenis, qui poenis praepositus erat? Quomodo in bello, qui pace gaudebat? Quomodo ignobilis, qui clarus? Quomodo in doloribus, qui in corpore sano? Quomodo multum lugendus, qui multam admirationem habebat? Quomodo sacrum tabernaculum, latronum factum est habitaculum? Quomodo qui simplex et expers doli erat, in dolosorum ac fraudulentorum cauponam cessit? Quomodo lucis habitatio, tenebrarum evasit spelunca? Quomodo orationis domus, ludicrum existit theatrum? Quomodo cantorum thalamus, latronum commune evasit hospitium? Quomodo rectus corde animo duplici stetit? Quomodo qui divino mancipatus iuri, ab adversariis cruciatur? Quomodo qui ad Dei imaginem formatus erat, *iumentis comparatus est, atque eis similis effectus*^a? Quomodo qui ad divinam conditus erat imaginem, *vanitati assimilatus est*^b? Atque haec quidem pauca quaedam ex nostris; quae vero adversum nos, brevior omnis oratio, quam ut enarrare possit. Cum enim multi multa in scenam traduxissent, certamina tamen aliis omnino imperfecta reliquerunt: prophetae, iusti, historici. Nec vero quisquam Deum existimet esse malorum auctorem; causa enim ab eo, qui libere elegit peccatum, repetenda est^c. Deus est inculpabilis, sicut scriptum est: *Deus mortem non fecit, nec laetatur in perditione viventium: impii autem manibus et verbis accersierunt eam*^d. Exinde infenso animo erant caelicolae in terrigenas, qui ad malitiam impegerant; *terrenaque creatura non volens subiecta erat vanitati humani generis*, ut divinus Apostolus loquitur, *sed propter eum qui subiecerat in exspectatione eius libertatis, quae videbatur in spe reposita*^e. Verum de deterioribus satis, ne in die laetitiae iusto amplius aures gravemus, tristitia refricando. Ad id ergo quod urget, accedamus.

11. Quia ergo diaboli in nos tyrannis obtinebat grassabaturque, et animam omnem servituti addicebat, cum nemo esset qui corruptionem pravitatis cohibere posset, placuit potentissimo ac sapientissimo rerum Domino, ut tanquam optimus medicus infirmorum visitationem

ἐν θυμῷ δὲ¹ Πῶς ἐν περιφορᾷ² ὁ ἐν ἀμεριμνίᾳ; Πῶς ἐν αἰσχύνῃ ὁ ἐν παρρησίᾳ; Πῶς πολυσχεδῆς³ ὁ ἥρεμος; Πῶς στυγῆ⁴ τὸς ὁ περιπόθητος; Πῶς ὑπὸ δίκης ὁ δίκαιος; Πῶς ἐν πονηροῖς διλογισμοῖς ὁ ἐν ἀγαθοῖς λογισμοῖς; Πῶς ἐν ἐπιτιμίοις ὁ ἐπὶ⁵ τιμῶν; Πῶς ἐν πολέμοις ὁ ἐν εἰρηνικοῖς; Πῶς δυσκλεῆς ὁ εὐκλεῆς; Πῶς ἐν δόδυναις ὁ εὐρωστος; Πῶς πολυστένακτος ὁ πολυάγαστος; Πῶς τὸ ἱερὸν σκῆνωμα ληστῶν γέγονεν ἐνδιαίτημα; Πῶς τὸ ἀπλοῦν καὶ ἄδολον δολίων καὶ πανούργων γέγονεν¹⁰ καπηλεῖον; Πῶς τὸ οἰκητήριον τοῦ φωτὸς σπήλαιον γέγονεν σκοτασμοῦ; Πῶς τὸ οἰκητήριον τῆς προσευχῆς θέατρον καθίσταται παιγνικόν; Πῶς τὸ ταμειῖον τῶν ὕμνων παραδοχῆτον γέγονεν ληστῶν¹; Πῶς ὁ εὐθύς τῇ καρδίᾳ ἐν διαύλῳ κατέστη διανοία; Πῶς¹⁵ ὁ ὑπὸ θεῖαν δικαιοδοσίαν, ὑπὸ ἀντιδίκων ἐρεσχελεῖται; Πῶς ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς τοῖς κινήσειν παρουσυνεβλήθη τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὠμοιῶθη αὐτοῖς; Πῶς ὁ κατ' εἰκόνα θεῖαν γενόμενος ματαιότητι ὠμοιῶθη; Ταῦτα μὲν μικρὰ ἄλλα²⁰ τῶν³ καθ' ἡμᾶς· περὶ δὲ τῶν πρὸς ἡμᾶς βραχυτάτος πᾶς λόγος πρὸς ἐξήγησιν. Πολλοὶ γὰρ πολλὰ κωμωδῆσαντες, ἄλλοις τοὺς ἀγῶνας κατέλιπον ἀτελεστάτους· προφῆται, δίκαιοι, ἱστορικοί. Καὶ μηδεὶς οἶοιτο τὸν Θεὸν αἴτιον εἶναι τῶν κακῶν. Ἢ γὰρ αἰτία,²⁵ τοῦ ἐλομένου. Θεὸς ἀνάιτιος, ὡς γέγραπται· Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων· ἀσεβῆς δὲ ταῖς χερσὶν καὶ τοῖς λόγοις προσεκαλέσαστο αὐτόν. Ἐντεῦθεν ἀπεστρέφοντο μὲν τοὺς πρὸς κακίαν ἐξοκειλαντας γηγενεῖς³⁰ αἱ ἐπουράνιοι· ἐπειτάσσετο δὲ ἡ εὐπίγειος κτίσις τῇ ματαιότητι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, οἷ' ἔκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐποτιάζοντα ἐν ἀνοχῇ τῆς δοκούσης ἐπ' ἐλπίδι ἐλευθερίας. Ἀλλὰ ἀπόρη⁶ πρὸς τὰ αἰσῆσι, ἵνα³⁵ μὴ ἐν καιρῷ φαιδρότητος ἐπὶ πολὺ καταφορτίσθωμεν τὴν ἀκοὴν τῇ ἀναξέσει τῶν ἀλγεινῶν· τὰ νῦν δὲ πρὸς τὸ κατεπεῖγον γενώμεθα.

11. Ἐπειδ' οὖν εἶχετο τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος ὁ διάβολος· κατέτρεχεν δὲ καὶ κατεδούλου πᾶσαν⁴⁰ ψυχὴν, οὐδενὸς οἴου τε⁷ ἔχοντος διείργειν τὴν φθορὰν τῆς κακίας· ἐδικαίωσεν τὸ παναλκῆς καὶ πάνσοφον κράτος, καθάπερ ἄριστος ἰατρός, εἰς εὐκαίρον βοήθειαν θέσθαι τὴν τῶν καμνόντων

1. θυμῷ δὲ. — 2. περιφορᾷ. — 3. πολυσχεδῆς. — 4. λιστῶν. — 5. τὸν. — 6. ἀπόρη. — 7. οἴος τε.

a) Psal. XLVIII, 13. — b) Psal. CXLIII, 4. — c) Combefisius aliter vertit: *Eius enim, qui crimi-*

nis reus actus est, causa existit ab omni immunis crimine. — d) Sap., 1, 13. — e) Rom., VIII, 20.

ἐπίσχεψιν, καὶ δι' αὐτῆς τῆς ὑποπεπτωκυίας τῷ
 5 πονηρῷ φύσεως, χειρώσασθαι καὶ καθυποτάξαι
 αὐτὸν¹, συγκαταβάσει οὐκ εἰς τῆ εἰς αὐτὴν, τὸν αὐτῆς
 ἀντίδικον, ὡς γέγραπται· *Τὸ γὰρ δυνατὸν τοῦ*
νόμου, ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς τὸν
ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιωμάτι σαρκὸς
ἁμαρτίας, κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ
σαρκί.

Ὡς γοῦν κατέλαθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ
 10 τῶν θεῶν ἰλασμῶν ὁ καιρὸς ἐπέφθαιεν, τὸ τῆνικαῦτα
 καὶ τὰ ἀλεξίκακα ἐνεφανίζετο διὰ τοῦ δυνατοῦ· περὶ
 οὗ ἤδη που προκεκλήρυκτο· *ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ*
δυνατόν. Ἄντι γὰρ τοῦ τὰ λυπηρὰ εἰσαγαγόντος²
 τῷ βίῳ ἀρχεκάκου δράκοντος, χειροποιὸς ἀρχάγγελος
 15 τῆς δεσποτικῆς ἀπ' οὐρανῶν καθόδου προδιήργετο·
 καὶ ἀντὶ μὲν τοῦ ἀρπαγμῶν ἡγησαμένου εἶναι ἴσα
 Θεῷ, ὁ φύσει Θεὸς καὶ δεσπότης, προστάτης καὶ
 ἀρχηγὸς ἀναγεννήσεως ἧς ἐτεκμήνατο φύσεως ἐγένετο·
 ἀντὶ δὲ τῆς πρὸς θάνατον διακονησαμένης παρθένου
 20 Εὐας, θεοχαρίτωτο³ παρθένος, εἰς λειτουργίαν ζωῆς
 προσεχειρίζετο· παρθένος ἐντὸς γυναικείας φύσεως
 καὶ ἐκτὸς γυναικείας σκασιότητος, παρθένος ἀνύβρι-
 στος, ἄσπιλος, πανάμωμος, ἀκήρατος, ἀμόλυντος,
 25 *ἀγία ψυχῇ καὶ σώματι, ὡς κρίνον ἐν μέσῳ*
ἀκαθῶν βλαστήσασα, οὐ μαθητευθεῖσα τοῖς τῆς
Εὐας κακοῖς, οὐ καταρρυθθεῖσα γυναικείαις μεταϊό-
τησιν⁴, οὐ παιδαγωγηθεῖσα γραῶδισι μυθολογίαις, οὐ
κηλιθῶθεῖσα τὰς ἀκοὰς μογηρᾶ ἄκοῆς, οὐ βεβηλω-
θεῖσα τὴν γλῶτταν ἀκόσμῳ φθογγῆς, οὐ βρυνθεῖσα
 30 *ὄμμα ἀθεμίτῳ θεωρίᾳ, οὐκ ἀτιμάσασα φυσικὸν*
κάλλος χρώμασιν μαγλοσύνης, οὐ φρονίζασα παρειὰς
ψευδογραφείας, οὐ σκηνοποιήσασα τιμίαν κεφαλὴν
περικρανίους ἐπιπλάσμασιν, οὐ σιλιθώσασα τράχηλον
ἐπιθέμασιν τοῖς ἐκ λίθων, οὐκ ἀλύσεισι δήσασα
 35 *χεῖρας, καὶ πόδας χρυσοπέδοις κλοιοῖς⁵, οὐ κατα-*
μαλκισθεῖσα ἡδύσμασι⁶ μυρεψικῶς, οὐ νυμφοστο-
λισθεῖσα ὑπὸ ἀνθρώπων ἱματισμῶν διαφανεῖ, οὐκ
ἐγχαράξασα τῇ καρδίᾳ πλανικὰ εἰδῶλα· ἄπαγε
 40 *πρὸς γῶς.* Ἀλλὰ πρὸ τῆς γεννήσεως μὲν ἀφιερῶ-
 θεῖσα τῷ πλάστῃ, μετὰ γέννησιν δὲ ἀνατεθεῖσα
 εὐχαριστηρίως, ἱερὸν θρέμμα, ἱεροῦ ἐναύλισμα, νόμου

in auxilium opportunum poneret, ac per natu-
 ram ipsam, quae Maligno succubuerat, sua in
 eam inclinatione motus, adversarium ejus expu-
 gnaret, eique subigeret, sicut scriptum est :
Nam quod impossibile erat legi, in quo infirma-
batur per carnem, Deus Filium suum mittens
in similitudinem carnis peccati, damnavit pec-
catum in carne^a.

Quando ergo venit plenitudo temporis, tempusque illud advenit quo Deus propitiandus erat, tunc quoque manifesto prodita sunt remedia per eum qui potens est, de quo iam ante praedicatum erat : *Posui adiutorium in potente^b.* Loco enim draconis, mali auctoris, qui mundo tristia invexerat, laetum ferens nuntium archangelus e caelis dominico praecit descensui; et pro eo, qui rapinam arbitratus erat se esse aequalem Deo, qui est natura Deus atque Dominus, praeses auctorque regenerationis naturae quam condiderat, existit. Loco autem eius, quae ad mortem ministra existerat virgo Eva, Dei gratia impletur Virgo, in vitae ministerium assumitur: virgo muliebri comprehensa sexu, at muliebris exsors nequitiae; virgo innocens, sine macula, omnino irreprehensibilis, intemerata, impolluta, *anima et corpore sancta^c, sicut lilium inter medias spinas exorta^d,* non docta Evae mala, non muliebri vanitate foedata; non anilibus instituta fabulis; non malo auditu aures sordidata; non inhonesto sermone polluta linguam, non visu illicito infecta oculos; quae nativum colorem luxuriae adductis coloribus non deturparit, non fucis genas obduxerit, non caput honorabile emplastris capillaceis ornaverit, non collo efformatis in torques lapillis fulgorem asciverit; non manus armillis, pedesque aureis torquibus vinxerit; non unguentariorum speciebus emollita sit; non splendidam vestem ab hominibus sponsa acceperit; non erroris simulacra cordi insculpserit. Longe haec facessant atque similia : *tenebris ad lucem nulla communio^e*; sed ante nativitatem, conditori consecrata; nata vero, in grati animi monumentum oblata, alumna sacra, templi incola, legis discipula,

1. κύτην. — 2. εἰσαγαγόντος. — 3. θεοχαρήτωτο. — 4. μεταϊώτησιν. — 5. κλοιοῖς. — 6. ἡδέσματα.

a) Rom. VIII, 3. — b) Psal. LXXXVIII, 20. — c) I Cor., VII, 34. — d) Cant., II, 2. — e) II Cor., VI, 14.

Spiritu sancto delibuta, divina gratia ut pallio amicta, animo divina sapiens, Deo corde nupta, sanctitatis radios oculis emittens, auribus cantica insonans, lingua melliflua, labiis favum stillans; pulchra gressibus, moribus pulchrior; sermone venerabilis, actione venerabilior, mansueta moribus, mansuetior motibus; bona in hominum oculis, Dei obtutibus melior; Dei susceprix ventre, revera Dei genitrix, atque, ut verbo dicam, *tota pulchra, ut propensa voluntas, totaque suavis, ut aromatum fasciculus*^a.

12. Hanc nobis creatore dignam divina donavit providentia, bonorum conciliatricem, non ad inobedientiam incitantem, sed ad Deo obsequendum inducentem, non fructum letiferum porrigentem, sed vivificum panem praebentem, non animo timidam, sed sensu robustam, non cogitatione mollem, sed mente firmam, archangelo magnifice colloquentem, mali auctorem pudore afficientem; ad evangelistae quidem aspectum mirantem, velut neptem Adamo dissimilem [vel potius: « velut nepti Adami dissimilem (= aspectum)] ad nuntia vero animum prudenter paratum ostendens, ne forte iterum fecte benevolus, ut in paradiso accidit, in templo morantem inviset; ne rursus violatoris audacia in Dei aedem, uti in Eden insiliat, ne fausta annuntiatio deceptio existat. Quid ergo faustus nuntius? Sanctae internam affectionem animique solertiam ex conspicuo aspectu coniciens, admiransque prudentiae compositionem, atque ex duplici extremo, gaudio, inquam, et benedictione, ceu floribus coronam contexens, in pedes erectus, laudem offert, manu plaudens verboque acclamans: *Ave, gratia plena; Dominus tecum; benedicta es tu, pulcherrima ac formosissima mulierum*^b. Dominus tecum, tota venerabilis, tota gloriosa, tota bona. Dominus tecum, veneranda tu, incomparabilis, omnem superans claritatem, tota lucida, Deo digna, beatificanda. Summe demiror tuam modestiam, o celsissima. « Ne timeas, Maria^c », Deo sponsa, pignusque in sanctis educatum. Non conceptionem in

παιδαγωγώγημα, Πνεύματι ἁγίῳ μεμυρισμένη, περιβεβλημένη θεῖαν χάριν ὡς θέριστρον, τῇ ψυχῇ θεόφρων, τῇ καρδίᾳ θεοσεφής, τοῖς ὄμμασιν ἀγυλαμπής, τοῖς ὄσιν ὑμνοηχής, τῇ γλώσσῃ μελίρutos, τοῖς χεῖλεσιν κηροσταχτής, ὡραία τοῖς διαθήματιν, 5 ὡραιότερα τοῖς τρόποις, αἰδέσιμος τῷ λόγῳ, αἰδεσιμώτερα τῇ πράξει, πραεῖα τοῖς τρόποις, πραυτέρα τοῖς κινήμασιν, ἀγαθὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀνθρώπων, ἀγαθοτέρα τῇ δράσει Θεοῦ, τῇ γαστρὶ θεοδόχου, τῇ ἔργῳ θεοτόκου, καὶ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὅλη καλὴ, ὡς 10 εὐδοκία, καὶ ὅλη ἡδεῖα ὡς ἀπόδεσιμος ἀρωμιύτων.

12. Ταύτην ἡμῖν, τὴν ἀξίαν τοῦ κτίσαντος ἢ θεῖα δεδωρηται πρόνοια πρόξενον ἀγαθῶν, οὐ πρὸς παρακοὴν ἐρεθίζουσαν, ἀλλὰ πρὸς θεῖαν πειθαρχίαν 15 εἰσοδηγοῦσαν, οὐ θανατηφόρον καρπὸν προτείνουσαν, ἀλλὰ ζωοποιὸν ἄρτον παρέχουσαν, οὐκ εὐπτόητον τῷ λογισμῷ, ἀλλὰ βωμακαίαν τῷ φρονήματι, οὐ χυνὴν τῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ἐρωμιένην τῇ ψυχῇ, ἀρχαγγέλιῳ μεγαλοφυῶς προσδιλεγομένην, τὸν 20 ἀρχέκακον κατασχύνασαν· πρὸς μὲν τὴν ὄψιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ θαυμάζουσαν, ὡς οὐχ ὁμοίαν τῷ Ἄδᾶμ ἀπογόνῳ¹, πρὸς δὲ τὰ δηλούμενα νουνεχῶς παρεσκευασμένην, μὴ που πάλιν πεπλανημένη εὐνοια τὴν ἐν τῷ ἱερῷ, ὡς ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐπι 25 σκέπτεται, μὴ ὕβριστοῦ πάλιν τολμηρία τῷ θείῳ σηκῷ ὡς τῇ Ἐδὲμ εἰσπεπήδηκεν, μὴ συλαγωγὸς ὁ εὐαγγελισμός. Τί οὖν ὁ εὐαγγελιστής; Τεκμαιρόμενος τῆς ἁγίας τὴν ἔνδον διάθεσιν καὶ ἀγρίοισιν ἐκ τῆς προφαναοῦς ὄψεως, καὶ ἀγασάμενος τὸ εὐτακτον 30 τῆς συνέσεως, ἐκ δύο τε τῶν ἄκρων, χαρᾶς φημι καὶ εὐλογίας, τὸν στέφανον περιανθήσας, ἄρθιον τὸν ἔπαινον προσεκόμιζεν, ἐπισείων τῇ χειρὶ καὶ τῷ λόγῳ ἐπιφωνῶν· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ εἶ, καλλιστο 35 τάτη καὶ ὑπερωμοιοτάτη γυναικῶν· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ὀλόσεμεν, ὀλόδοξε, ὀλόγαθε· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, αἰδέσιμε, ἀσύγκριτε, ὑπερένδοξε, ὀλόφωτε, ἀξιώθεε, ἀξιομακάριστε. Ἄγαμαί σε τῆς ἐπιειχείας², ὑπέρτερε. Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ θεονύμ 40 φευτε, καὶ ἀγιόθρεπτον κειμήλιον. Οὐ σύλληψιν

1. — Suspicio ponendum esse; ὡς οὐχ ὁμοίαν ὄψιν τῷ Ἄδᾶμ ἀπογόνῳ. — 2. Verbum ex parte in codice oblitum. Ita legendum esse conicio.

τὴν ἐν ἀνομίαις οὐδὲ κήσιν τὴν ἐν ἀμαρτίαις
 εὐαγγελιοῦμαί σοι, ἀλλὰ χαράν σοι προσερμηνεύω
 τὴν ἐκ τῆς Εὐας κοιμίζουσαν λύπην· οὐ κωφορίζαν
 ἐπόδυνον¹, οὐδὲ τοκετὸν καταστενακτικὸν προσαγ-
 5 γέλιω², ἀλλὰ γέννησιν παρακλητικὴν καὶ εὐφρασί-
 μων προμηνώω. Μὴ ἀνθρωπίνως τὰ θεῖα νομίσῃς.
 Οὐδὲ γὰρ γοερὰν ὠδῖνα, οὔτε γόνον ὀλιβερόν καταση-
 μαίνω, ἀλλὰ ἀνατολὴν παγκοσμίου³ φωτός προ-
 αναγινώσκω⁴. Πέπυται γὰρ διὰ σοῦ τὰ τῆς Εὐας
 10 στυγηρά· ὦλοντο διὰ σοῦ τὰ φαῦλα· ὥχοντο διὰ σοῦ
 τὰ τῆς πλάνης· καθήργηται διὰ σοῦ τὰ τῆς λύπης·
 ἐξήλειπται διὰ σοῦ τὰ τῆς καταδίκης. Λελύτρωται⁵
 Εὐα διὰ σέ. Ἅγιον γὰρ τὸ ἐκ τῆς ἀγίας γεννώμε-
 νον, ἅγιον καὶ πάντων ἁγίων Κύριος, ἅγιον καὶ
 15 μεταδοτικὸν ἀγιότητος. Ἐπερφυῆς τὸ ἐκ τῆς ὑπερ-
 φυοῦς τικτόμενον· ἀνερμήνευτον τὸ ἐκ τῆς ἀνερμη-
 νεύτου προσερχόμενον· Ὑῖός Ἐψίστου τὸ ἐκ τῆς ὑψη-
 λωτάτης ἀνατέλλον. Οὐ θελήματος σαρκὸς ἐργασία,
 ἀλλὰ Πνεύματος ἁγίου ἐνέργεια τὸ ἀναδεικνύμενον·
 20 οὐκ ἀνδρὸς γεωργία, ἀλλὰ δυνάμειος ὑψίστου Θεοῦ
 εὐδοκία τὸ προσφερόμενον. Οὐκ ἀνθρώπος ψιλὸς τὸ
 τικτόμενον, ἀλλὰ Θεὸς Λόγος σαρκούμενος. Οὐ
 φθινόπωρος ὁ τῆς γαστρὸς σου καρπός, ἀλλὰ ἀθανα-
 σίας βλαστός. Οὐ φυσιδώρητος ἄμηςτος, ἀλλὰ θεοφύ-
 25 τευτον ἄνθος. * Ἐίτεται γὰρ ἀρχὴν ἀναρχον, βροφός
 ὑπερχρόνιον, προαιώνιον, παρθενόγονον, αἰδῖον,
 ὑποτίθιον, προμήτρωον, γαλακτότροφον, παντοτρό-
 φον, ἀνθρωπόμορφον, θεαπαύγαστον, πτωχοφανῆ⁶,
 βασιλέα ἀδιάδοχον. Χαῖρε τοιγαροῦν, παρθένε
 30 κεχαριτωμένη, μήτηρ ἐν παρθένοις καὶ παρθένη ἐν
 μητρᾷσιν, ἑκατέρων χαρακτηριστὴ καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρων⁷
 τῇ πράξει.

13. Ἐπεὶ οὖν ἐτελέσθη ὁ χρόνος τῆς ὑπὲρ λόγον
 συλλήψεως, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης κατὰ σάρκα
 35 ἐτέχθη, ὁμοία συνδρομὴ ἐγένετο τῶν οὐρανίων καὶ
 ἐπιγείων· Ἄγγελοι μὲν γὰρ ἐξ ὕψους τῶν βάθει
 ἀνοφθαλμοῦντες, τὸν ἀστέρα ἐβλεπον τὸν ἐξ Ἰακώβ.
 Μάγοι δὲ, ὑπτιοῦντες τὰ πρόσωπα, τὸν ἀστέρα
 ἐθεώρουν τὸν ἐν Βηθλεέμ· καὶ συναθροισθέντες ὁμοῦ
 40 ἐν τῷ σπηλαίῳ Ἰσάριθμοι τοῖς νοητοῖς καὶ αἰσθητοῖς
 τριαδικοῖς δώροις τὸν ἐν τῆς προσκυνητῆς Τριάδος

iniquitatibus aut partum in peccatis tibi sum
 annuntiaturus, sed gaudium expositurus quod
 Evae tristitiam leniat. Non partum in doloribus
 luctuue plenam enixionem annuntio, sed nati-
 vitem consolatoriam ac lactificam praesigno.
 Noli quae divina sunt humano more pensare.
 Neque enim lugubrem parturitionem aut
 molestum partum significo, sed ortum lucis
 totum mundum illuminantis praedoco. Per te
 enim cessaverunt Evae tristitia; per te perierunt
 mala; error per te abscessit; abolita per te
 afflictio; deleta per te condemnatio. Propter
 te Eva redempta est. Sanctum enim, quod ex
 sancta natum est; Sanctum ac omnium Domi-
 nus sanctorum, sanctum et sanctitatem com-
 municans. Eximium, quod ex eximia nascitur;
 inexplicabile, quod ex inexplicabili procedit:
Filius Altissimi^a, quod ex Altissima oritur;
 non voluntatis carnis opus, sed Spiritus sancti
 effectio, quod ostenditur; non hominis cultura,
 sed virtutis Altissimi oblectatio, quod offertur.
 Non purus homo, quod nascitur, sed Deus Ver-
 bum incarnatum. Non autumnalis uteri tui
 fructus, sed immortalitatis proles. Non messis
 naturae dono concessa, sed flos, Deo satore,
 ortus. Paries enim principium principii expers,
 infantem temporibus superiorem, saeculis
 anteriorem, virginis prolem, aeternum, ubera
 sugentem, matre seniore, lactaneum, omnia
 alentem, humana indutum forma, Dei splen-
 dorem, pauperem visum, regem nullum qui
 succedat habentem. Ave, igitur, Virgo gratia
 plena, inter virgines mater, et virgo inter
 matres; harum illarumque exemplar, atque
 utrasque actione supergressa.

13. Ubi ergo consummatum est tempus con-
 ceptionis omni ratione superioris, Rexque
 gloriae secundum carnem natus est, caelestium
 terrestriumque par concursus exstitit. Angeli
 enim ex alto in profundum oculos demit-
 tentes, stellam videbant ex iacob; Magi vero,
 sublato in altum vultu, stellam, quae in Beth-
 leem lucebat, conspicabantur, simulque in
 spelunca collecti, pari cum tribus spiritualibus

1. ἐπόδυνον. — 2. προσαγγέλω. — 3. παμκόσιον. — 4. προσαναγινώσκω. — 5. λελύτρωτε. — 6. πτωχοφανῆ.
 — 7. ἀμώτερα.

a) Luc., 1, 32.

sensibilibusque donis numero, ex adoranda Trinitate unum munerabantur; quibuscum nos quoque opportune laudes proferamus : *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax; inter homines bona voluntas*^a. *Confiteantur Domino misericordiae eius, et mirabilia eius filiis hominum, quia misit Verbum suum et Filium, et eripuit nos de interitionibus nostris*^b. *Qui timetis Dominum, laudate eum*^c, quia non recedens a Patre, *inclinavit caelos, et descendit*^d, placuitque ut in Virginis utero caperetur quae capi non potest deitatis plenitudo. *Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit*^e. *Splendor enim gloriae, et figura occultioris paternae substantiae*^f ex intemerata Virgine carnem voluit assumere. *Iubilate Deo omnis terra; dicite Deo : Quam terribilia sunt opera tua*^g. Qui enim in forma est Dei Patris, nobis in nostra paupertate conformis immutabiliter fieri dignatus est; et *qui ante luciferum genitus est*^h, novissimis temporibus sibi matrem ascivit; atque subsistens Patris Sapientia templum sibi in venerabilis Virginis utero non manufactum aedificavit, et *habitavit in nobis*ⁱ, eo quod, sicut scriptum est, *in manufactis non habitet Altissimus*^j; venitque ut esset nobiscum qui a paterno sinu non disiungitur; qui super cherubicum thronum sedet, atque a caelestibus ordinibus glorificatur, princeps ille principum, dominatio dominatum, potentium potestas, imperium imperantium, universorum vita, qui solus cum Spiritu sancto Patrem cognoscit, atque a solo Patre et Spiritu cognoscitur; qui pari sedet regni solio, aequa pollet potestate, eadem honoris claritate gaudet, indivisus natura, qui in omnibus ac super omnia est, *Rex regum et Dominus dominantium*^k, *solus cum genitore habens immortalitatem, ac lucem habitans inaccessibilem*^l; *quem nemo nuda deitate vidit, neque videre potest*^m, cum servis suis venit, rependens non secundum de-

ἔδωροφόρουν· Μεθ' ὧν καὶ ἡμεῖς ἀνευφημήσωμεν¹ ἐπὶ καιροῦ· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἀπέστειλεν τὸν Λόγον αὐτοῦ καὶ Υἱὸν, καὶ ἐρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν διασθορῶν ἡμῶν. Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον αἰνέσατε αὐτόν, ὅτι τοῦ Πατρὸς μὴ χωρισθεὶς, ἔκλιεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη, καὶ ἐν γαστρὶ ἀγράντι τὸ ἀχώρητον πλήρωμα τῆς θεότητος ῥωρεθῆναι² εὐδόκησεν, ἕσαντες τῷ Κυρίῳ ἕξιμα καιρὸν, ὅτι θανμαστὰ ἐποίησεν. Τὸ γὰρ ἀπύγασμα τῆς δόξης καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς πατρικῆς κρυφύτητος ἐκ παρθένου ἀμωμήτου σαρκωθῆναι κατηξίωσεν. Ἀλαλάξαιε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ· εἶπατε τῷ Θεῷ ὡς φοβερά τὰ ἔργα σου. Ὁ γὰρ ἐν μορφῇ Θεοῦ Πατὴρ σύμμορφος κατεδέξατο γενέσθαι ἀναλλοιώτως³ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πτωχείᾳ, καὶ ὁ πρὸ ἑωσφόρου γεννηθεὶς ἐπ' ἐσχάτων παρθένου ἁγίαν ἐπεγράψατο μητέρα, καὶ ἡ ἐνυπόστατος σοφία τοῦ Πατρὸς ναὸν ἑαυτῆ ἀχειροποίητον ἐν παρθένῳ τιμᾷ ὑποδόμησεν καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ κατοικεῖν τὸν Ὑψίστον ἐν χειροποιήτοις, καθὰ γέγραπται. Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμῶν ὁ τοῦ πατρικοῦ κόλπου ἀδιάστατος, ὁ ἐπὶ τὸν χερουβικὸν θρόνον ἐποχούμενος καὶ ὑπὸ τῶν οὐρανίων ταγματῶν δοξολογούμενος, ἡ ἀρχὴ τῶν ἀρχόντων, ἡ κυριότης τῶν κυριουόντων, ἡ δυναστεία τῶν δυναστευόντων, ἡ ἐξουσία τῶν ἐξουσιαζόντων, ἡ ζωὴ τῶν ἀπάντων, ὁ μόνος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι γινώσκων⁴ τὸν Πατέρα, καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος γινωσκόμενος, ὁ τῆς βασιλείας δόξαστος, ὁ τῆς δυνάμεως ἰσοσθενής, ὁ τῆς δόξης ἰσότητιμος, ὁ τῆς φύσεως ἀδιάρετος, ὁ ἐν τῷ παντὶ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριουόντων, ὁ μόνος ἔχων ἅμα τῷ γεγεννηκότι τὴν ἀθανασία, ὡς οἰκᾷν ἀπόστοιτον, ὃν εἶδεν οὐδείς γυνῆ τῇ θεότητι, οὔτε ἰδεῖν δύναται. Μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ ἐγένετο, ἀντιταλαντεύον οὐ κατὰ τὸ πωράπτωμι, οὕτως καὶ τὸ χίρισμα, ἀλλ' ὑπερχεομένην τῷ πλῆθει τῶν δεινῶν τὴν χάριν

1. ἀνευφημήσωμεν. — 2. Sic. — 3. ἀναλλύτως. — 4. γινώσκων.

a) Luc., II, 14. — b) Psal. cvi, 8, 20. — c) Psal. xxi, 24. — d) Psal. xvii, 10. — e) Psal. cxvii, 1. — f) Hebr., I, 3. — g) Psal. lxxv, 1, 3.

— h) Psal. cix, 3. — i) Ioan., I, 14. — j) Act., xvii, 24. — k) Apoc., xix, 16. — l) I Timot., vi, 16. — m) I Ioan., I, 12.

ἀντιεσάγων, καὶ τοῖς ἀπεύκτοις τὰ πολυεύκτα ἀντι-
 δωρούμενος, καὶ τοῖς ἐναγέσι τὰ εὐαγέστατα ἀντιφι-
 λοτιμούμενος. Τὴν γὰρ ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐαυτῶ
 5 θανάτου, καὶ τὴν ὑποπεσοῦσαν τῇ φθορᾷ φύσιν
 ἐφ' ἑαυτὸν ἀναλαβὼν, κατὰ τῆς φθορᾶς ἰσχυρο-
 ποίησεν, καὶ τὴν ὑπόδοικον τοῦ Ἀδάμ εἰκόνα φορέ-
 σας, ἀνωτέραν ἀμαρτίας ἀπέδειξεν, καὶ συλλήβδην
 εἶπεν, πάντων αἰτιωμάτων τοὺς ἐνόχους διὰ τῆς
 10 προσκυνητῆς αὐτοῦ συγκαταβάσεως ἀπῆλλαξεν, ἴν'
 ὡσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ,
 οὕτως καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ βασιλεύσῃ ἐφ' ἡμᾶς
 εἰς ζωὴν αἰώνιον.

14. Εἰ δέ τις τῶν φιλονεικῶν καὶ σκληροτραχέ-
 15 λων Ἰουδαίων οἴεται διελέγειν τὸν λόγον ὡς οὐκ
 ἀληθεύοντα, καὶ ἔχει τὸ ἀκούσειν, ἀκούτω ἐξ ὑπο-
 γούου τοῦ ἰδίου ἐρμηνεύς Ἀκύλου ὧδὲ πῶς τὸν
 Ἰερεμίαν εἰσάγων συνήγορον τοῖς χριστιανοῖς ἐν
 20 οἷς φησὶν· Ἐκτίσεν Κύριος καινὸν ἐν τῇ θηλείᾳ,
 ἡ δὲ γιοσθεῖσα εἰς καταφύτευμα σωτηρίας,
 καινὴ καὶ οὐ παλαιά. Καὶ ταῦτα μὲν Ἀκύλας.
 Ἢ δὲ τῶν ἐβδομήκοντα ἐρμηνέων οὕτως σεσαφή-
 νικεν· Κύριος ἐκτίσεν εἰς καταφύτευμα σωτη-
 25 ρίαν καινὴν¹ ἐν ᾗ σωτηρία περιελεύσονται
 ἄνθρωποι· Ὡς ἀληθῶς μέγα καὶ ὑπὲρ μεγαλο-
 σύνην τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον, ὃ ἐφανερώθη
 ἐν σαρκί, καὶ εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ καινῆν
 ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν ᾗ περιήλθον ἄνθρωποι καταλείψαντες
 τὴν πατροπαράδοτον ἐν πλάνῃ ἀναστροφὴν, καὶ
 30 ἐπιστρέψαντες ἐπὶ Θεὸν ζῶντα. Ὡ τῶν παραδόξων
 πραγμάτων· ὦ πόση τῆς παρ' ἡμῖν εὐσεβείας ἡ
 δύναμις, ὡς αὐτάρκως ἔχειν τοὺς ἄγαν πειρωμένους
 διαφιλονεικεῖν πρὸς αὐτὴν μεθιστᾶν. Τοῦτο δὲ τοῦτο
 καὶ ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Βαλαὰμ πεπονθέναι ἰστόρηται,
 35 ἐκ μαντικῆς εἰς προφητικὴν μετασκευαζόμενος
 γρηῖσιν, Θεοῦ ἀλλοιοῦντος τὴν τοῦ ἐθνικοῦ γλωτταν
 τληθῆ προκαταγγεῖλαι τοῖς ἐθνικοῖς· ἀναγελεῖ,
 φησὶν, ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται
 40 ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θραύσει τοὺς ἄρχη-
 γοὺς Μωάβ καὶ προνομεύσει τοὺς εἰσὺς
 Ἀμμών. Καὶ τί λέγω τὸν Βαλαὰμ; Σκόπει μοι,
 ἀγαπητέ, καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον

licitum, ita et donum^a, sed gratiam longe malis
 uberiores inducens, atque infaustis longe
 faustissima largiens, scelestis sanctissima ma-
 gnifice tribuens. Nostram enim infirmitatem
 sibi uniens qui potens est, morte validiorem
 effecit, ac naturam, quae corruptioni victa ces-
 serat, in se assumens, adversus corruptionem
 viribus auxit; atque ream Adae imaginem ge-
 stans, peccati victricem reddidit; utque in sum-
 ma dicam, criminibus omnibus obnoxios ado-
 randa illa sua inclinatione liberavit, *ut sicut
 regnavit peccatum in morte, sic et gratia eius
 regnet in nobis in vitam aeternam*^b.

14. Sin autem aliquis contentioni studen-
 tium ac dura cervice Iudaeorum, sermonem
 se confutaturum existimet, tanquam non
 verum, habeatque aures audiendi, audiat recen-
 tiorum suum interpretem Aquilam, sic fere
 Ieremiam christianis patronum inducentem,
 cum ait : *Creavit Dominus novum in femina*^c;
*haec autem creata est in plantationem salutis,
 nova et non vetus.* Atque haec quidem Aquila;
 Septuaginta autem interpretum expositio sic se
 habet : *Creavit Dominus in plantationem salu-
 tem novam; in qua salute circuibunt homines.*
*Vere magnum omnemque magnificentiam super-
 ans veritatis mysterium, quod manifestatum
 est in carne*^d, novamque salutem operatum est
 in medio terrae, in qua circuiuerunt homines,
 relicta conversatione in paterno errore, atque
 ad Deum vivum conversi. O res admirandas! O
 quantam vim nostrae religionis, quae et valde
 contentioni studentes ad se transferre possit!
 Hoc sane, hoc veteri illi Balaam legitur acci-
 disse : qui ex profano vate in prophetam trans-
 mutatus est, eius linguam Deo sic immutante,
 ut gentilibus vera praenuntiaret : *Orietur enim,
 inquit, stella ex Iacob, et consurget vir de
 Israel, et percutiet duces Moab vastabitque filios
 Ammon*^e. Et quid dico Balaam? Considera,
 quaeso, dilecte, etiam in Graecia et apud Bar-
 baros praenuntiatam nostrae fidei veritatem,
 ad eorum, qui illam spernunt, condemnatio-
 nem. Aiunt enim cum pestis gravissima Grae-
 ciae incumberet universamque regionem con-

1. In editioe sextina Septuaginta Interpretum, haec lectio habetur : « Ἐκτίσε Κύριος σωτηρίαν εἰς καταφύτευσιν καινὴν. »

a) Rom., v, 15. — b) *Ibid.*, 24. — c) Jerem., xxxi, 22. — d) I Timoth., iii, 16. — e) Num., xxiv, 17

sumeret, ac cives supplicationibus atque hostiis uberiores exstarent, quibus falsa sua numina placanda existimarent : cum itaque *non esset vox neque ulla auditio*³, ut loquitur Scriptura, consilium aliud ineunt haud sane absonum minusve prudens; ut nimirum libatione in ignotum Deum, tanquam sane existentem, indignos vero latentem, transferrent. Ubi autem quod consultum erat effectum est, secutaque est propitiatio vivos inter et exterminatorem viam discernens, quidnam tum fecisse dicuntur? Nempe obsecratos eum, quem frustra prius hostiis honorassent, ut responsum daret de sorte arae Deo ignoto erectae⁴. Hi porro Athenienses erant, viri in hoc toti hiantes, ut novi quidpiam aut dicerent, aut audirent. Huius autem arae mentio est in Actorum libro⁵. Interrogatio vero ita habet : *Propheta nobis, propheta, Titan Phoebe Apollo, cuiusnam domus ista erit?* Hic autem, ab ineffabili virtute, quae utrosque in hoc impellebat, silere non permissus, illa oraculo sincere edit, quae audierat a veritatis prophetis praedicata, nempe ista :

Quaecumque veritati ac honestati congruunt, haec agite : Ego enim Deum supremum Regem trine unum edico : cuius Verbum incorruptum placidae puellae conceptum utero, igniti teli instar, medium transcurrens, univsum Patri capiens dono offeret mundum. Istaec domus erit. Maria autem nomen eius.

Haec plane, haec apud Athenienses lapideis tabulis insculpta sunt ad sempiternam memoriam. Sed et aliud his quae dicta sunt adiungemus, Virgilii apud Romanos poetae eruditi, viri haud obscuri nec sapientiae laude exsortis. Nam et ille in suo idylliorum libro, Sibyllam memorans, haec addidit :

*Iam nova progenies caelo demittitur alto*⁶.

15. Hem miraculum! « *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius*⁷? Nobis enim adversarios in nostra coegit castra,

προκεκηρυγμένην τὴν παρ' ἡμῖν ἀλήθειαν εἰς κρῖμα τῶν ταύτην ἀθετούντων. Λέγεται γὰρ ὅτι, λοιμοῦ ποτε σφοδροτάτου ἐγκαθημένου τῇ Ἑλλάδι καὶ καταδαπανῶντος τὴν * γῆν, λιταῖς καὶ θυσίαις ἐνδρα- 5
ψιλεύσασθαι τοὺς οἰκήτορας πρὸς ἐξευμισμὸν τῶν σφῶν¹ κινδύλων. Ἐπεὶ τοίνυν *μη ἦν φωνὴ μηδὲ ἀκρόασις*, κατὰ τὸν γραφικὸν λόγον, βουλήν δευτέραν βουλευόμενοι οὐκ ἄσκοπον οὐδὲ ἄσφορον, ἐπὶ τὸν ἄγνωστον μετοχευεῖσαι τὰς σπονδὰς Θεῶν, ὡς ὄντα μὲν, διαλανθάνοντα δὲ τοὺς ἀναζίτους. Ὡς δὲ ἔργω 10
τὸ βουλευτήριον, καὶ ὁ ἱλασμός ἐπηκολούθησεν, διαστείλας τὴν τοῦ ὀλοθρευόντος πρὸς τοὺς ζῶντας² δόδον, τί πεπραχέναι μετέπειτα φράζονται; Ἐκλιπαρῆσαι τὸν πρὶν μάτην ταῖς θυσίαις τετιμημένον, χρῆσμον ἐπιδοῦναι τῆς τοῦ ἰδρουσθέντος βωμοῦ τῷ ἀγνώστῳ 15
θεῷ ἀποβάσεως. Ἀθηναῖοι δὲ οὗτοι, οἱ μάλα κερηνότες λέγειν τι ἢ ἀκούειν καινότερον³ μέμνηται δὲ τοῦτου τοῦ βωμοῦ ἢ τῶν Πράξεων βίβλος. Ἐχει δὲ ἡ πεῦσις οὕτως: *προφήτευσον ἡμῖν, προφήτη Τιτὰν Φοῖβ'* 20
Ἄπολλον, τίος ἔσται δόμος οὗτος; Ὁ δὲ, μὴ συγχωρούμενος ἡρεμῆσαι ὑπὸ τῆς ἐκατέρου³ εἰς τοῦτο ἐλαυνούσης ἀρρήτου δυνάμεως, ἐκεῖνα ἐχρησιμοδοτεῖ ἀπαρχαρχάτως, ἅπερ ἀκηκοίε παρὰ τῶν τῆς εὐσεβείας προφητῶν κηρυττόμενα, λέγω τάδε: *Ἄσα μὲν πρὸς ἀρετὴν καὶ 25*
*κόσμιον ἄρρωσεν ποιεῖτε*⁴. *ἐγὼ γὰρ ἐμετρώω τοὺς ἕνα ὑψιμέδοντα Θεοὺν, οὗ Λόγος ἀφθίτος ἐν ἀδαῖ κόρη ἐγκνιμος ἔσται*⁵. ὅς, ὡσπερ *τόσον πνευμάτιον μέσον διαδοραμῶν ἁπαντα κόσμον ζωογῆσας, Πατρὶ προσάξει δῶρον οὗτος ἔσται 30*
δόμος. Μαρία δὲ τοῦνομα αὐτῆς. Ταῦτα δὲ, ταῦτα ἐγκεκόλαπται παρ' Ἀθηναίους λιθίνας φιλίας εἰς ἀνεπίληστον μνήμην. Προσθήσομεν δὲ καὶ ἕτερον τοῖς εἰρημένους Βιργιλίου τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις κει- 35
δευτοῦ, οὐκ ἀσήμου ἀνδρὸς οὐδὲ ἀσόφου. Καὶ οὗτος γὰρ οὕτως ἐν τῷ γεγραμμένῳ παρ' αὐτοῦ εἰδυλλίων βιβλίῳ ἐπιμνησθεῖς τῆς Σιβύλλης, ἐπήγαγεν τάδε: *ἢ νέα γονὴ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ οὐρανοῦ καταπέμπεται.*

15. Βαχὰ τὸ τοῦ θαύματος: * *Τίς λαλήσει τὰς 40*
δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀνουστὰς ποιήσεται πάσης τὰς ἀνέσεις αὐτοῦ; Τοὺς γὰρ καθ' ἡμῶν

1. σφῶς. — 2. ζῶντας. — 3. ἐκατέρου. — 4. ποιεῖται.

a) III Reg., xviii, 26. — b) Combesisus habet : *responsum daret, quo aram ignoto Deo erectam ceu titulo exornarent.* Non video quo-

modo haec cum textu congruant : « τῆς τοῦ ἰδρουσθέντος βωμοῦ ἀποβάσεως ». — c) VIRGIL., *Eglog.* IV, 7. — d) Psal. cv, 2. — e) Act., xvii, 23.

ὕπερ ἡμῶν πεποίηκεν, καὶ διὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς
τὴν ἀλήθειαν διπλάσασθαι ἠυδόκησεν. Λίσχυνέσθω
Νεστόριος, ὁ τὴν παρθενικὴν ἀθετήσας τεκνογονίαν.
Ἐντρεπέσθω καὶ Ἄρειος, ὁ τὴν τριδικὴν ἐνάδα
5 καταμερίσας. Χάρις δὲ τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιη-
γήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, τῷ μεταστῆσαντι ἡμᾶς ἐκ
τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτίου εἰς τὴν βουσιλείαν
τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ· Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ
τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, τῷ καλέσαντι ἡμᾶς
10 κλησεί ἀγία εἰς περιποίησιν δόξης καὶ ζωῆν.
Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, τῷ
εὐλογῆσαντι ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογία πνευματικῇ
ἐν τοῖς ἐπουρανίοις εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαι-
νον δόξης τῆς χάριτος, ἧς ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν
15 τῷ ἡγαπημένῳ αὐτοῦ Υἱῷ. Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ
τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, ὅτι διὰ τὴν πολλὴν
αὐτοῦ ἀγάπην ἦν ἡγάπησεν ἡμᾶς, τὸν Υἱὸν
αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσ-
μον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ. Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ
20 τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, ὅτι τὸν μὴ γνόττα
ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα
ἡμεῖς γενώμεθα Θεοῦ δικαιοσύνη ἐν αὐτῷ.

Προσέλθωμεν, ἀγαπητοί, τῇ στοργῇ τοῦ ἀγαπή-
σαντος ἡμᾶς· μετὰ τσαυτῆς προσδεζόμεθα πίστειος,
25 μεθ' ὅσης ἐπέλαμψεν ἡμῖν φιλανθρωπίας. Πανηγυ-
ρίσωμεν πνευματικῶς· πολλῇ χαρησώμεθα παρρησίᾳ
πρὸς τὴν εὐσέβειαν· ἥδιστα ἐγκυχυσώμεθα ἐπὶ τῇ
ὁμολογίᾳ τῆς πίστειος. Φανητιάσωμεν ἐπὶ τῇ παρ'
ἡμῖν ἀληθείᾳ. Ἀγαυρίκιμα πνευματικῶν συγκροτή-
30 σωμεν· χόρους συστησώμεθα μεθ' ἀγοπρεπείας·
βοησώμεν προφητικῶς γινώτε, ἔθνη, καὶ ἡτιᾶσθε¹·
ἐπαικούσατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς· ἰσχυρότερες,
ἡτιᾶσθε², καὶ λόγον ὄν, ἐὰν λαλήσητε³, οὐ μὴ
ἐμμένῃ ἐν ὑμῖν, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Αὐτῷ
35 ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων· Ἀμήν.

1. ἡτιᾶσθαι. — 2. ἡτιᾶσθαι. — 3. λαλήσεται.

a) Col., 1, 13. — b) II Timoth., 1, 19; II Thes-
sal., 11, 13. — c) Ephes., 1, 3, 6. — d) I Ioan., 14,

ac veritatem ex eius inimicis armis instrui
voluit. Confundatur Nestorius, qui virgineum
partum abolevit! Pudeat Arium, qui trinam
unitatem divisit! *Gratias autem Deo pro ine-*
narrabili eius dono, qui de potestate tenebra-
rum nos transtulit in regnum Filii dilectionis
suae^a. *Gratias Deo pro inenarrabili eius dono*
qui vocavit nos vocatione sancta in gloriae
acquisitionem^b et vitam. *Gratias Deo pro ine-*
narrabili eius dono, qui benedixit nos in omni
benedictione spirituali in caelestibus, ut simus
in laudem gloriae gratiae eius, quā gratificavit
nos in dilecto Filio suo^c. *Gratias Deo pro ine-*
narrabili eius dono, qui propter magnam dilec-
tionem qua dilexit nos, Filium suum Unigenitum
misit in mundum, ut vivamus per eum^d. *Gratias*
Deo pro inenarrabili ejus dono, quia eum qui
non noverat peccatum, pro nobis peccatum
fecit, ut nos fiamus Dei justitia in ipso^e.

Accedamus, dilectissimi, ad amorem eius
qui dilexit nos. Cum tanta suscipiamus fide,
quanta ille nobis illuxit humanitate. Spirituali
gaudio festum agamus diem. Multa ad pieta-
tem libertate utamur. Libentissimi gloriemur
in fidei confessione. De christiana nos veritate
jactemus. Spiritalem gloriationem celebremus.
Choros qui sanctos deceant constituamus.
Clamemus prophetae voce : *Cognoscite, gentes,*
et vincimini; exaudite usque ad extremum ter-
rae. Qui praevaluistis, vincimini; nec verbum
quodcumque locuti fueritis, maneat in vobis,
quia nobiscum Deus^f. Ipsi gloria in saecula
saeculorum. Amen.

9. — e) II Corinth., v, 21. — f) Is., VIII, 9, 10,
secundum LXX.

CHRYSIPPI HIEROSOLYMORUM PRESBYTERI ORATIO IN
SANCTAM MARIAM DEIPARAM

CHRYSIPPI HIEROSOLYMORUM PRES-
BYTERI ORATIO IN SANCTAM MA-
RIAM DEIPARAM.

1. Virgam Iesse semper virentem, quae cuncto generi humano vitam pro fructu attulit, omni quidem tempore beatam praedicare, admirari ac laudibus extollere convenit, opportunissima vero iis qui eam celebrant praesens occurrit occasio. In ea enim, in multis etiam locis, magnifice peragitur haec festivitas, quippe quoniam hoc tempore aliquod gestum est mysterium vulgi sensum latens. Age igitur et nos, et si digna offerre munera nequimus, pro viribus tamen bonam voluntatem promamus statimque initium sumamus a Gabrielis sermone ad ipsam : *Ave, gratia plena ; Dominus tecum*^a.

Ave, inquit; ad te enim pertinet verum gaudium; tibi verissime convenit illud *Gratia plena* audire, quia tecum est universus laetitiae thesaurus, totius gaudii et gratiae. Rex cum ancilla est; cum speciosa inter mulieres, *speciosus forma prae filiis hominum*^b, cum impolluta puella is qui sanctificat omnia. Tecum est omnium conditor, tecum, inquam, ut ex te gignatur; tecum conceptione, ut etiam a te partu; tecum ut Deus, ut etiam a te tanquam Deus et homo.

Et vox quidem archangeli ad haec finem facit salutationis; nos vero nunc fusiores illi superaddere laudationem ex prophetiis opportunum est. Ave igitur semper, ave gratia plena. Ave, quae a natura sortita es sinum vel ipsis caelis latiore, quandoquidem eum, quem ne caeli quidem capiunt, tu per eum comprehendisti. Ave, fons lucis *omnem ho-*

ΧΡΥΣΙΠΠΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥ-
ΜΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΜΑΡΙΑΝ ΤΗΝ
ΘΕΟΤΟΚΟΝ¹.

1. Τὴν ἀειθαλῆ βράβδον Ἰεσσαί, τὴν ὄλω τῶ
ἀνθρωπίνῳ γένει καρποφορήσασαν τὴν ζωὴν, ἐν 5
παντὶ μὲν πρέπει χρόνῳ μακαρίζειν, θαυμάζειν,
ἀνευφημεῖν· ἐξαίρετος δέ τις τῶν ὑμνούμενων εἰς
αὐτὴν ὁ παρῶν καιρὸς. Ἐν γὰρ δὴ τούτῳ καὶ πολ-
λαχοῦ αὕτη διακρηπὴς ἐπιτελεῖται πανήγυρις,
πάντως ἐπειδὴ πέπρακται τι κατὰ τοῦτο μυστήριον 10
τῶν πολλῶν διαφεύγον τὴν αἴσθησιν. Δεῦρο τοιγα-
ροῦν καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ τὰς πρὸς ἀξίαν δωροφορῆσαι
μὴ ἔνεστιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν δύναμιν ὅμως εὐγνω-
μονήσωμεν· τὴν δὲ ἀρχὴν εὐθὺς λάβωμεν ἐκ τῆς
τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτὴν φωνῆς· *χαῖρε, κεχαρι-* 15
τωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Χαῖρε, φησί· σὸν γὰρ τὸ ὄντως χαίρειν, σὸν τὸ
κεχαριτωμένη ὡς ἀληθῶς ἀκούειν, ἐπειδὴ μετὰ
σοῦ τῆς χαρᾶς ὄλος ὁ θησαυρὸς, τῆς χαρᾶς ὄλης καὶ
χάριτος· μετὰ τῆς δούλης ὁ βασιλεύς· μετὰ τῆς 20
ῥαίας ἐν γυναίξιν, [ὁ] ῥαίος κάλλιε παρὰ τοῖς
εἰσοῖς τῶν ἀνθρώπων· μετὰ τῆς ἀμιάντου κόρης
ὁ ἀγιάζων τὰ σύμπαντα· μετὰ σοῦ τῶν ἀπάντων ὁ
ποιητής· μετὰ σοῦ, ἵνα γένηται καὶ ἐκ σοῦ· μετὰ
σοῦ τῆ συλλήψει, ἵνα καὶ ἀπὸ σοῦ τῶ τόκῳ· μετὰ 25
σοῦ ὡς Θεὸς, ἵνα καὶ ἀπὸ σοῦ ὡς Θεὸς καὶ
ἄνθρωπος.

Καὶ ἡ μὲν τοῦ ἀρχαγγέλου φωνὴ μέχρι τούτου
ὀρίζει τὸν ἀσπασμόν· ἡμᾶς δὲ εὐκαιρον νῦν ἐκ
πλειόνων αὐτῇ ἐπαναθεῖναι τὴν τῶν προῤῥήσεων 30
εὐφημίαν. Χαῖρε σὺν ἀεὶ, χαῖρε, ἡ κεχαριτωμένη·
χαῖρε, ἡ μήτραν λαχοῦσα παρὰ τῆς φύσεως καὶ
αὐτῶν πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν, εἴπερ ὄν μὴ
χωροῦσι μηδὲ οἱ οὐρανοὶ, σὺ διὰ ταύτης ἐχώρησας.
Χαῖρε, ἡ τοῦ φωτὸς πηγὴ τοῦ φωτίζοντος πάντα 35

1. E codice Paris. graec. 1173, fol. 16vo-18vo, saecul. XI.

a) Luc., I, 28. — b) Ps. XLIV, 3.

ἄνθρωπον. Χαῖρε, ἡ τοῦ ἡλίου ἀνατολή, τοῦ μὴ
 δύναι δυναμένου ποτέ. Χαῖρε, τὸ ταμεῖον τῆς ζωῆς·
 χαῖρε, ὁ κῆπος ὁ τοῦ Πατρὸς· χαῖρε, ὁ λειμῶν¹
 ὅλης τῆς εὐωδίας τοῦ Πνεύματος· χαῖρε, ἡ ῥίζα
 5 πάντων τῶν ἀγαθῶν· χαῖρε, τοῦ μαργαρίτου πέτρα²
 τοῦ τιμὴν ἅπασαν ὑπερβαίνοντος· χαῖρε, ἡ ἀμπελος
 ἡ καλλίστορος· χαῖρε, ἡ νεφέλη τοῦ ὕετοῦ, τοῦ τὰς
 ψυχὰς τῶν ὁσίων ποτίζοντος· χαῖρε, τὸ φρέαρ τοῦ
 αἰεὶ ζῶντος ὕδατος· χαῖρε, ἡ βῆτος ἡ κλειμένη τῆ
 10 νοητῶν πυρὶ, κατακαιομένη δὲ οὐδαμῶς· χαῖρε, ἡ
 κεκλεισμένη πύλη, μόνῃ δὲ ἀνοίγεῖσα τῇ βασιλεῖ
 χαῖρε, τὸ ὄρος, ὅθεν ὁ ἀκρογωνιαίος ἄνευ χειρῶν
 ἀπετημήθη λίθος.

2. Ταῦτα γὰρ καὶ πολλὰ ἕτερα παραπλήσια
 15 πάντες αὐτὴν κατὰ μέρος οἱ θεοφόροι προσφθέγγον-
 ται· ἀλλ' ἡμῖν ἐξαρκεῖ³ συμμετρησαί νυνὶ τὸν λόγον,
 οἷς εἰς τὸ μέσον παρήγαγον, οἱ τὰ πρὸς τὴν πνήγη-
 ριν χορηγοῦντες, ἣν ἐορτάζομεν. Τί οὖν με καὶ βού-
 λεσθε⁴ εἰπεῖν πρότερον; Εἶπω πῶς Ἰσαίας αὐτῆς
 20 ἀνυμνεῖ τὸν τόκον ἄσπορον καὶ πολύφορον, τὸν
 ἀγεώργητον καὶ καλλίκαρπον, τὸν παρὰ φύσιν καὶ
 κατὰ φύσιν ἄμα· κατὰ φύσιν, διὰ τὸ καθ' ἡμᾶς·
 παρὰ φύσιν, διὰ τὸν ἄνωθεν ἐκδημήσαντα· κατὰ
 φύσιν, διὰ χρόνον τὸν τῆς κυήσεως, ἔτι δὲ καὶ τὸν
 25 νόμον τὸν τῆς γεννήσεως· παρὰ φύσιν, διὰ τὸ ταῦτα
 ἅπαντα τὸν ὑπὲρ ἡμᾶς καταδέξασθαι δι' ἡμᾶς;
 Ἄλλ' εἶπω ποῖα καὶ Παῦλος κέκραγεν, εἶπω ποῖα
 κηρύττει καὶ ὁ Λουκᾶς; Ἡ πρὸ ἐκείνων⁵ με εἰπεῖν
 βούλεσθε⁶ οἷα καὶ νῦν ἐμελιώδησε Δαβὶδ, τὴν θεομί-
 30 μητον ἀνακρούων λύραν; Οἶδα, ὡς τοῦτο καὶ προτι-
 μᾶτε⁷ καὶ βούλεσθε· ἀ γὰρ ποθεῖ τις πλέον, τούτων
 καὶ ἀκροᾶσθαι ἐπιθυμεῖ μᾶλλον. Προθεῖτε ὑμεῖς πλέον
 εἰκότως τὰ τοῦ Δαβὶδ, ὡς ἐν αὐτοῖς τὸν πάντα διεκ-
 τελοῦντες βίον, ὡς τὴν δι' αὐτῶν⁸ ἄπκυστον ὑμνω-
 35 δῖαν φυλάττοντες, ὡς τὴν χοροστασίαν τὴν ἐπ'
 αὐτοῖς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, οὐ διαλείποντες, ὡς
 ἐξαντλοῦντες αὐτῶν αἰεὶ διὰ τῶν στομάτων τὸν γλυ-
 κασμὸν, ὡς τὴν ἐξ αὐτῶν ζωοποιὸν τρυφὴν ἀπλήστως
 ἐνθησαυρίζοντες τῆς ψυχῆς.

40 Δεῦτε οὖν, δεῦτε πάλιν, ἀναβοᾶτε καὶ σὺν ἐμοῖ⁹
 τὰ ἐκ τῆς οὐτως ὑμῖν προσφιλοῦς κιθάρας· Ἀνά-

minem illuminantis^a. Ave, solis ortus occasum
 omnino nescientis. Ave, vitae cellarium. Ave,
 hortus Patris. Ave, pratum totius fragrantiae
 Spiritus. Ave, radix omnium bonorum. Ave,
 petra margaritae inaeestimabilis. Ave, vitis pul-
 chros habens racemos. Ave, nubes pluviae
 sanctorum animabus potum exhibentis. Ave,
 quae puteus es aquae semper vivae. Ave,
 quae es rubus ardens igne spiritali, nus-
 quam tamen adureris. Ave, porta clausa, soli
 Regi aperta. Ave, mons unde lapis angularis
 sine manibus abscissus est.

2. His enim atque multis aliis hujusmodi
 deiferi omnes particulariter illam alloquuntur;
 nobis vero sufficit nunc admetiri sermonem
 cum his quae in medium protulerunt qui
 suppeditant ea quae ad festum pertinent nunc
 celebratum. Quid ergo vultis dicam primum?
 Dicam quomodo Isaias laudibus efferat par-
 tum seminis expertem sed fertilem, incultum
 et nihilominus pulchrum fructum producen-
 tem, qui praeter naturam simul et secundum
 naturam fuit: secundum naturam, quia quod
 nostrum est accepit; praeter naturam, quia
 digressus est a superis; secundum naturam,
 propter tempus graviditatis, insuper et propter
 legem nativitatis; praeter naturam, eo quod
 is, qui supra nos est, haec omnia suscepit,
 nostri gratia? Vel dicam quae et Paulus
 exclamaverit? Dicam quae et Lucas praedicet?
 An vultis antea dicam qualia et mox decan-
 taverit David, Dei imitatricem pulsans lyram?
 Scio vos hoc et antepone et velle; quae
 enim quispiam vehementius expetit, ea audire
 magis desiderat. Mavultis vos merito cantica
 Davidis, eo quod in ipsis totam esse ducatis
 vitam; quod hymnorum cantionem continuam
 observetis; quod diu noctuque eorum gratia
 chororum congregari solitum non deseratis;
 quod eorum dulcedinem ore semper hauriatis;
 quod ex eis vivificas delicias sine satietate in
 animis recondatis.

Agite ergo, agite denuo, exclamate etiam
 nunc quae prodeunt ex tam grata vobis ci-

1. λειμῶν. — 2. Πεῖρα. Sic etiam legit Fronto Ducaeus. Sine dubio, ponendum est πέτρα. — 3. ἐξαρκεῖν.
 — 4. βούλεσθαι. — 5. ἐκείνων. — 6. βούλεσθαι. — 7. προτιμᾶται. — 8. αὐτῶν. Ducaeus posuit δι' αὐτὰ. —
 9. Ducaeus νῦν, loco σὺν ἐμοῖ.

thara : *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae*^a. Arca enim vere regia, arca pretiosissima est Virgo Deipara; arca, quae excepit totius sanctificationis thesaurum; arca, non illa in qua erant omnium animalium genera, quemadmodum in arca Noe, quae universalis diluvii effugit naufragium; arca, non illa in qua erant tabulae lapideae, quemadmodum ea quae per totum desertum cum Israele perambulavit; sed arca, cuius architectus et incola, gubernator et mercator, comes viae et dux erat opifex totius creaturae, qui in seipso universum totum portat, sed a toto ipse non comprehenditur. *Surge, Domine, in requiem tuam* : tua enim requies, inquit, est Virgo; cuius uterus tua requies, quia tibi et cubile efficietur et habitatio. *Surge Domine* : nam, nisi tu exurgas a sinu paterno, inquit, genus nostrum quondam lapsum non resurget. *Surge, Domine* : quia etiamsi exurgas, a gloria paterna non separaberis, et deorsum adveniens, caelos non relinques, et in carne apparens, non imminues potestatem, quam habes ante saecula. Tu et arca sanctificationis tuae : cum enim tu inde surrexeris, et arcam sanctificationis tuae sigillaveris tunc et arca ipsa cum omnibus exsurget a lapsu, in quo vel illam constituit Evae cognatio.

Talia de ea, quae ex ipso germinatura erat, praeclamabat et exorabat; immo vero totius humani generis nomine ista proferebat. Age vero, alterum etiam psalmicum carmen recolite, multo clarius prae se ferens hymnodale decus. Quae hymnorum verba fuerint, audisti; rursus, quae odae sint, audi : *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui; et concupiscet Rex decorem tuum, quia ipse est Dominus tuus, et adorabis eum*^b. Perscrutemur igitur, quantum licet, etiam in his latentem sensum. *Audi*, inquit, *filia*, hoc est : de ce-

στηθι, *Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, σὶ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος σου*· κιβωτὸς γὰρ ὄντως βασιλική¹, κιβωτὸς λίαν πολύτιμος ἢ ἀειπαρθένος θεοτόκος· κιβωτὸς ὄλου τοῦ ἁγιάσματος τὸν θησαυρὸν δεξαμένη· κιβωτὸς οὐκ ἐν ἧ τὰ τῶν ζώων² 5 ἀπάντων γένει, καθάπερ ἐπὶ τῆς Νῶε, τῆς τοῦ πανκοσμίου κλύθωνος διαφυγούσης ναυάγιον· κιβωτὸς οὐκ ἐν ἧ πλάκες λίθιναι, καθάπερ ἐπὶ τῆς κατὰ πᾶσαν τὴν ἔρημον συνοδοιπορησάσης τῷ Ἰσραήλ, ἀλλὰ κιβωτὸς, ἧς ἀρχιτέκτων καὶ ἔνοικος, κυβερνήτης καὶ ἔμπορος, συνοδοίπορος καὶ ἡγεμῶν, ὁ τῆς κτίσεως ὅλης δημιουργός, ὁ ἐν ἐκυτῷ φέρων τὴν σύμπασαν, ἀλλ' αὐτὸς ὑπὸ πάσης οὐ περιλαμβανόμενος. *Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου*· σοὶ³ γὰρ, φησίν, ἡ παρθένος ἀνάπαυσις· καὶ 15 ἡ μήτρα σὴ ἀνάπαυσις⁴, ἐπειδὴ σοὶ καὶ κλίνη⁵ γενήσεται καὶ κατοίκησις· *Ἀνάστηθι, Κύριε*· ἐὰν γὰρ μὴ σὺ, φησίν, ἐκ τῶν τοῦ Πατρὸς κόλπων ἐξαναστῆς, πεποτικὸς πάλαι τὸ γένος ἡμῶν οὐκ ἀναστήσεται. *Ἀνάστηθι, Κύριε*· σὺ γὰρ, καὶ 20 ἀναστὰς, οὐ χωρισθήσῃ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, καὶ κάτω παραγεγόμενος, οὐκ ἀπολείψεις τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐν σαρκὶ φανείς, οὐκ ἔλαττώσεις τὴν ἐξουσίαν τὴν προαιώνιον. *Σὶ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος σου*· ὅταν γὰρ σὺ ἐκείθεν ἐξαναστὰς, τὴν 25 τοῦ σοῦ ἁγιάσματος κιβωτὸν σφραγίσῃς, τότε καὶ ἡ κιβωτὸς μετὰ πάντων ἐξαναστήσεται ἐκ τοῦ πτώματος, ἐν ᾧ κατέστησε καὶ αὐτὴν ἡ τῆς Εὐας συγγένεια.

Τοιαῦτα περὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ λαβεῖν μελλούσης τὴν 30 βλάστησιν, μᾶλλον δὲ τὰ αὐτὰ⁶ καὶ ἐπὲρ ὄλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, προανεφώνει καὶ ἐπρεσβεύετο. *Φέρε δὴ καὶ ἐτέρας ἐπαναμνήσθητε ψαλμικῆς ᾠδῆς, πολλῶν⁷ λαμπρότερον τὸν τῶν ὕμνων ἐχούσης στέφανον*. *Ὅσα γὰρ καὶ τὰ ῥήματα* [τῶν ὕμνων 35 ἤκουσας⁸] *πάλιν, ὅσα τὰ τῆς ᾠδῆς* [ἄκουε]⁹· *ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οἶός σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου, ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου,* 40 *καὶ προσκνήσεις αὐτῷ*. *Ἠλαφρήσωμεν τοίνυν, ὡς ἐγγωρεῖ, καὶ τὴν ἐν τούτοις διάνοιαν*. *Ἄκουσον,*

1. βασιλική. — 2. Duc. ζώντων. — 3. Cod. σὺ. Duc. σὴ. — 4. Cod. σὺ γὰρ, φησίν, ἡ παρθένος καὶ ἡ μήτρα ἀνάπαυσις· σὴ ἀνάπαυσις. — 5. κλίνη. — 6. Duc. αὐτὰ. — 7. Cod. et Duc. πολλῶν. — 8. Sic Ducaeus. Cod. simpliciter habet : ὅσα γὰρ καὶ τὰ ῥήματα πάλιν, ὅσα τὰ τῆς ᾠδῆς. — 9. Cod. ἄκουε om.

a) Psal. cxxxi, 8. — b) Psal. xliv, 11.

φησί, *θύγατερ*, τοῦτ' ἔστι, πρὸς σέ μοι¹ λοιπὸν ὁ λόγος, τὴν ἐξ ἐμοῦ· πρὸς σέ ὁ λόγος, δι' ἧς τὰ αὐτὰ καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίαν εὐαγγελίζομαι· πρὸς σέ² ὁ λόγος, τὴν τῷ βασιλεῖ μέλλουσαν τῷ
 5 *μεγάλῳ* νυμφεύεσθαι· πρὸς σέ ὁ λόγος, τὴν τὸν Θεὸν Λόγον μέλλουσαν, ὡς αὐτὸς οἶδε, κυφορεῖν. *Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε*· ἄκουσον ὄντως ἐπιμελῶς, ἵνα καὶ τοῖς τῆς γνώσεως ὀφθαλμοῖς θεωρήσης τὰ πράγματα· ἄκουσον καὶ ἐμοῦ ταῦτα προσεκαλύπτον-
 10 *τος*³, καὶ τοῦ Γαβριὴλ τὰ αὐτὰ σοι μηνύειν μέλλοντος· ἄκουσον, *θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οἶς σου*· περὶ γὰρ τῆς τοῦ κόσμου λυτρώσεως ὁ εὐαγγελισμός. Κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἀνορθώσει σου τὴν καρδίαν ἢ ἀκοή. *Καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου*· πονηρὸς γὰρ σε λαὸς ἐνουβρίζει τῇ ἀγχιεταίᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ· λαὸς ἀγνώμων προσοικειοῦται σοι, τῷ ἀμώμῳ βλαστήματι φύσει⁴· καὶ τὸ σὸν φύει ῥόδον ἀκανθοφόρον⁵ γεώργιον· μετὰ δὲ τοῦ λαοῦ καὶ αὐτὸν τὸν πατρῷον
 20 οἶκον. Ἐλάττων ὄρμη σου⁶ τῆς ἀξίας, ἣν ἀπὸ τῆς ἀνεκφράστου λήψῃ κυήσεως. Καὶ γὰρ ὁ τὴν σποράν μέλλων σοι χορηγεῖν ἐγὼ προφήτης ὑπάρχω καὶ βασιλεὺς, ἀλλὰ σὺ βασιλείως μήτηρ ἀναδειχθήσῃ, οὐ τῶν ἐν τῇ γῆ σκήπτρων, ἀλλὰ τῶν οὐρανίων ἀεσπόζοντος. *Καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου*· μηκέτι πρόσεξε τῇ συγγενείᾳ τῇ κάτωθεν· εἰς βασιλιδα γὰρ μεταστήσῃ οὐράνιον. Καὶ ἄκουε, φησί, πῶς ἐραστής ἔσται σου ὁ καὶ ποιητὴς ἀπάντων καὶ ἐξουσιαστής. Ἐπιθυ-
 30 *μήσει γὰρ*, φησὶν, ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· αὐτὸς ἑαυτῷ νυμφεύσει σε ὁ Πατήρ, τὸ Πνεῦμα συνεργήσει τὰ πρὸς τὴν νύμφευσιν· ὁ Υἱὸς καὶ αὐτῆς μεταλήψεται τῆς εὐπρεπείας τοῦ σοῦ ναοῦ. Μὴ γὰρ ὀλίγον βρέφος ὑπολάβῃς⁸ ἀνθρώπινον, ὅτι
 35 αὐτὸς ἔστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ· αὐτὸς σου πλάστης, αὐτὸς καὶ βρέφος, αὐτὸν καὶ κυήσεις, καὶ προσκυνήσεις μετὰ τῶν ἄλλων ὡς Κύριον. Κατανοεῖτε ὅσον τὸ ἐπιθλάμιον⁹ Δαβὶδ τῇ θεοτόκῳ προσήνεγκεν, ὡς μελωδὸς μὲν τὸν ὕμνον διεξῶν, ὡς δὲ πατὴρ ἑμοῦ καὶ συγγεῖρον τῇ πρὸς
 40 τὸ¹⁰ τοσοῦτον μακαριότητι τῆς παιδός.

tero sermo meus dirigitur ad te, quae ex me es; ad te sermo meus, per quam eadem etiam Ecclesiae gentium evangelizo; sermo meus ad te, quae Regi magno desponsanda es; sermo est ad te, quae Deum Verbum, prout ipse novit, conceptura es. *Audi, filia, et vide*; adeo diligenter ausculta, ut etiam ipsis notitiae oculis intuearis effectum. Audi et me haec prius revelantem et Gabrielem eadem tibi postea indicaturum. *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam*; de redemptione enim mundi est faustum nuntium. Inclina aurem tuam, et eriget cor tuum auditio. *Et obliviscere populum tuum et domum patris tui*; populus enim nequam ignominiam tibi affert propinquitate, qua illi coniuncta es; populus insipiens est cognatus tibi, quae irreprehensibilis es propago naturaliter; et rosam tuam producit ager spinarum ferax. Obliviscere autem una cum populo etiam ipsam domum paternam. Inferior ortus tuus dignitate, quam e conceptione indicibili adeptura es. Etenim propheta sum ego et rex qui tibi semen supeditaturus sum: at tu mater Regis declarabere, qui sceptrorum non terrenorum sed caelestium dominus est. *Et obliviscere populum tuum et domum patris tui*: ne attendas amplius animum cognationi huic inferiori; in reginam enim transmutaberis caelestem. Et audi, inquit, quanto te amore prosequatur qui omnium conditor est et dominus. *Concupiscet enim*, inquit, *Rex decorem tuum*: ipse Pater te sibi ipsi desponsabit, Spiritus coefficient ea quae ad desponsationem pertinent; Filius etiam ipsum templi tui decorem assumet. Itaque, ne existimaveris te parituram infantem humanum, quoniam ipse est Dominus tuus, et adorabis eum. Ipse formator tui, ipse etiam infans: ipsum concipies, et adorabis cum ceteris ut Dominum. Animadvertite quale epithalamium David Deiparae obtulerit, ut melodus quidem hymnum decantans, ut pater vero simul congratulans tantae beatitudini filiae.

1. Duc. πρὸς σέ ἐμοί. — 2. Duc. μοι add. — 3. Duc. συγγάμπτοντος. — 4. Cod. φύει. — 5. Cod. ἀκανθοφόρον. — 6. Cod. ἐλάττων ὄρμη σου. Ducaeus posuit: ἐλάττων ἄκουσον. Non dubitamus genuinam tectionem esse ἐλάττων ὄρμη σου. Haec enim eum contextu omnino cohaeret. Chrysippus significare vult ortum Virginis Deiparae ex adamitica stirpe secundum communes naturae teges, ejusdem futurae dignitati inferiorem esse. — 7. Duc. εἰ. — 8. Cod. ὑπολάβεις. Duc. ὑπολάβοις. — 9. Cod. ὅσον ἐπὶ τὸν θαλάμιον. — 10. τὸ om. Duc.

Sed quis, quae ad partum spectant, quis ad ea dicenda idoneus? Inde clangat opportune Isaiae tuba, subministrans vocem resonanti verba : *Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel*^a. Nunc primum, inquit, vobis revelo mysterium quale non viderunt anteriores generationes, immo vero quale ne ipsa quidem lex naturae novit. Ostendito mihi virginitatem et conceptionem; ostendito mihi partum, nullis demonstratis nuptiis; itaque diffidat nemo infantem esse Deum. Quod si Deus est simul et infans, horum concursus appellationem Emmanuelis exposcit. *Et vocabitis nomen eius Emmanuel*, hoc est Deum, eundem indivise et hominem, Deum et hominem ipsum. Etenim partus secundum carnem humanus est; qui vero natus est, Deus. Partus secundum carnem humanus; ideo et ea quae ad partum pertinent humanae legi subiecta sunt. Natus vero est Deus; idcirco et vulvae sigillum ei quae peperit permansit. Est Deus qui natus est; alioqui quo pacto stella nativitatem eius in gentes divulgasset? Est Deus qui natus est, sed ex muliere naturam habet humanam. *Misit enim Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut filiorum adoptionem reciperemus*^b. Haec Pauli verba dicentis convenientia cum his quae ab Isaia dicta sunt, audiamus. O propositum omnem superans sermonem : ut ego efficiar filius Dei, Unigenitus Dei Filius factus est ad similitudinem meam. Ad similitudinem meam dico, participatione carnis, in qua tamen nulla sit communicatio peccati.

3. Quenam igitur, quanam verisimile est humani generis hostem secum loqui, dum videt nos nunc per mulierem revocatos ad pristinam filiorum adoptionem? Nonne haec dicit repetitque querens : Qui fit, ut instrumentum quod in principio cooperabatur mihi, nunc mihi adversetur? Mulier mecum effecit, ut in genus humanum tyrannidem occuparem, et mulier me e tyrannide detur-

Ἄλλὰ τίς καὶ τὰ ἐπὶ τῷ τόκῳ, τίς ἱκανὸς εἰπεῖν; Ἐντεῦθεν βοάτω ἡ τοῦ Ἡσαίου κατὰ καιρὸν σάλπιγξ¹, τὴν φωνὴν ὑπουργοῦσα τῷ ἐνηχοῦντι τὰ ῥήματα· Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. Νῦν πρῶτον ὑμῖν, φηστὶν, ἀποκαλύπτω μυστήριον, ὅσον αἱ ἔμπροσθεν οὐχ ἐωράκασιν γενεαὶ, μᾶλλον δὲ, ὅσον οὐδ' αὐτὸς ὁ τῆς φύσεως οἶδε νόμος. Δείκνυ μοι παρθεναὶν καὶ σύλληψιν· δείκνυ μοι τόκον, οὐ δεῖξας γάμον· ὥστε μὴ ἀπιστήσῃ² μηδεὶς, ὅτι Θεὸς τὸ βρέφος. Εἰ δὲ ὁμοῦ Θεὸς καὶ βρέφος, τὴν τοῦ Ἐμμανουήλ κλητὴν ἀπαιτεῖ ἡ τοῦτον σύνοδος. Καὶ καλέσητε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, τοῦτ' ἔστι, Θεὸν τὸν αὐτὸν ἀδιαιρέτως καὶ ἄνθρωπον, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον αὐτόν. Καὶ γὰρ ὁ τόκος κατὰ τὴν σάρκα ἀνθρώπινος, καὶ ὁ τεχθεὶς Θεός. Ὁ τόκος κατὰ τὴν σάρκα ἀνθρώπινος· διὰ τοῦτο καὶ τὰ τοῦ τόκου κατὰ τὸν παρὰ ἀνθρώποις νόμον. Ὁ τεχθεὶς Θεός· διὰ τοῦτο καὶ ἡ τῆς μήτρας σφραγὶς τῇ τεκούσῃ διέμεινεν. Ὁ τεχθεὶς Θεός. Ἡὼς γὰρ ἂν καὶ ἀστὴρ ἀνεκέρυττεν εἰς τὰ ἔθνη τὴν γέννησιν; Ὁ τεχθεὶς Θεός, ἀλλ' ἐκ γυναικὸς τὴν φύσιν [ἀνθρωπίνην ἔχει].³ Ἐξαπέστειλε γὰρ ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννιόμενον⁴ ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν τοῦ Παύλου ταῦτα τοῖς παρ' Ἡσαίου συμμαρτυροῦντος ἀκούομεν⁵. Ὡ παντὸς λόγου κρείττονος ἐνολήματος· ἵνα ἐγὼ γένωμαι τοῦ Θεοῦ υἱός, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ υἱός γέγονε κατ' ἐμὲ, λέγω δὲ κατ' ἐμὲ, τῇ κοινωνίᾳ τῆς σαρκὸς, οὐ τῇ μετουσίᾳ τῆς ἁμαρτίας ἐν αὐτῇ.

3. Ποῖα οὖν εἰκὸς, ποῖα καὶ λέγειν πρὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολέμιον διὰ γυναικὸς νῦν δρωῖντα πρὸς τὴν υἰοθεσίαν ἡμᾶς ἀνακληθέντας τὴν ἐξ ἀρχῆς; Ἄρα οὐ τοιαῦτα ἀεὶ καὶ λέγει καὶ θρηνηθεῖ; Πόθεν τὸ σκεῦος τὸ ἐξ ἀρχῆς σύνεργόν μοι γεγονὸς, νῦν μοι πολέμιον; Γυνὴ πρὸς τὴν τοῦ γένους μοι τυραννίδα συνέπραξε, καὶ γυνὴ με τῆς τυραννίδος ἐχθρόβληκεν. Ἡ Εὐα ἡ πάλαι με ἀνύψωσε, καὶ ἡ νέα κατέβαλεν. Εὐα γὰρ καὶ ἡ νῦν

1. Duc. σάλπιγξ κατὰ καιρὸν τὴν φωνήν. — 2. Duc. ἀπιστήσει. — 3. Cod. ἀνθρωπίνην ἔχει ουι. — 4. Cod. γεννιόμενον. — 5. Duc. ἀκούομεν.

a) Is., VII, 14. — b) Gal., IV, 4.

αὕτη κατὰ τὴν φύσιν, εἰ καὶ οὐκ Εὐὰ κατὰ τὴν
γεννήσιν. Ποίας γὰρ γυναικὸς τὸ τεκεῖν οὕτω τόκον
παράδοξον, ἢ κυφοροῦσθαι, μηδεμιᾶ φθορᾷ συνουσίας
δουλεύσασαν; Μήτηρ ἐγένετο, τὴν παρθενίαν μὴ
5 λύτασα· Ἰάλα προσήνεγκε, μὴ ἐπιγνοῦσα γάμον·
βρέφος ἐξέθρεψε, καὶ τοῦ βρέφους πατὴρ ἐπὶ γῆς
οὐδεὶς. Εἰκότως τοιγαροῦν ὑπὸ τοῦ τὴν φύσιν¹ εἰς
τοσοῦτον καινοτομήσαντος καινοτομεῖται καὶ τὰ
περὶ ἐμέ· καὶ οἱ ἦς ἡχμαλώτευσα ἡχμαλώτουμεται·
10 οἱ ἦς ἐκράτησα κεκράτημαι. Ἐγὼ δὲ μάτην τὰς
κατ' αὐτῆς ἐπιβουλὰς ἐκακοτέχουν, καὶ αὐτὸν
ἀναπεύθων τὸν Ἰωσήφ πονηρὰν ἔχριν ὑπόνοιαν,
ἐνέβαλον καὶ βουλήν αὐτῷ τοῦ λάθρα ἀπολύσαι
αὐτὴν, ἵνα² δειγματίσῃ δῆθεν, ὡς ἐκ πορνείας γεγεννη-
15 μένην τὴν σύλληψιν. Ἐπιστὰς δὲ κατ' ὄναρ ὁ ἄγγε-
λος, ἀπεκάλυψε πρὸς αὐτὸν σαφῶς τὸ ἐπὶ τῇ κηρύσει
μυστήριον. Ἄλλὰ τίς ἐξαρκέσει μοι χρόνος εἰς τὸ
διεξελεῖν ἐν οἷς ἐθριαμβεύθη ὑπὸ τοῦ καταδεξαμέ-
νου τὸν ἀπὸ ταύτης τόκον, ἐν οἷς ἐπεύραζον ἐλεγγό-
20 μενος, ἐν οἷς ἐπολέμου καταισχυρόμενος, παρ'
αὐτῶν τῶν σὺν ἐμοὶ δαιμόνων ἀκούον πολλάκις
τοῦτον ὀνομαζόμενον τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν; Ἐξήρ-
πασεν ἀπ' ἐμοῦ πάντας τοὺς ἐν ποικίλαις νόσοις·
ἐξήρπασε πάντας τοὺς ἐκ πονηρῶν πνευμάτων ἐνο-
25 χλουμένους· ἐξήρπασεν οὐς καὶ αὐτῷ τῷ θανάτῳ
παρέδωκα· τὸ τελευταῖον, διὰ τῶν ἐμῶν βουλευμά-
των ἀχθεῖς καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν, πολὺ δὴ πλέον
καμὲ κατήσχυνε, καὶ μετ' ἐμοῦ πάλιν τὸν θάνατον,
πάντα τὰ ἐπὶ γῆς διασαλεύσας ἐκ τοῦ σταυροῦ,
30 πάντα ὑπὸ γῆν ἀναπετάσας ἀπὸ τοῦ μνήματος³,
συλαγωγήσας καμὲ ἐνταῦθα⁴ καὶ ἐκεῖνον ἐκεῖ, διὰ
τῶν συναναστάντων αὐτῷ νεκρῶν. Πάντων οὖν
τούτων μοι τίς αἰτία; τίς ἄλλη, [εἰ μὴ ἡ]⁵ τὸν
θαυματοργὸν τῶν τοιούτων γεννήσασα; Βέλτιον ἦν
35 μοι ἄρα μὴδὲ τῇ Εὐᾷ τῇ παλαιᾷ τὸν δόλον προσα-
γαγεῖν⁶· βέλτιον ἦν μοι μὴδ' ἐκείνην ἐξαπατῆσαι
διὰ τοῦ ὄφρου. Τί γάρ μοι κέρδος ἐκ τῆς ἀπάτης,
ὅτι οὐς οὐ κατεδούλευσα, νῦν ὄρω τὴν ἀρχαίαν
ἐλευθερίαν ἀπολαμβάνοντας, μᾶλλον δὲ μετὰ τῆς
40 ἔμπροσθεν ἐλευθερίας, καὶ αὐτὴν ἔτι κληρονομοῦντας
τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν;

4. Τοιούτοις μὲν ἔοικε λόγοις νῦν κεχρῆσθαι πρὸς

bavit. Antiqua Eva me exaltavit, et nova deiecit. Eva enim est secundum naturam haec quae nunc est, licet non Eva secundum generandi modum. Quae enim mulier possit edere partum adeo incredibilem, vel concipere, quin ulli corruptioni coitus subiecta fuerit? Mater effecta est, citra solutionem virginittatis; lac obtulit, quin nuptias noverit; infantem enutrivit, et infantis pater in terra nullus. Merito igitur ab eo qui naturam tantae innovationi subiecit res meae immutatae sunt, et per eam quam in servitutem redegi, in servitutem redactus sum; per eam quam vici, victus sum. Ego vero frustra in eam maligne moliebar insidias, etiam ipsi Ioseph suadens, ut de ea male suspicaretur; et consilium ei subieci, ut occulte eam dimitteret, ut hac ratione declararet ex adulterio factam fuisse conceptionem. Adstans autem per somnum angelus, revelavit ei aperte quod latebat in conceptione mysterium. At vero quantum mihi tempus sufficere possit ad prosequendum verbis quibus modis triumphaverit de me qui partum ex ea suscipit, et in his quae attentabam deprehensus sim, in his quae impugnabam pudefactus, dum ab ipsis, qui mecum sunt, daemonibus frequenter audirem ipsum appellari Dei Filium? Eripuit mihi cunctos variis morbis laborantes; eripuit omnes a malignis spiritibus perturbatos; eripuit eos quos et ipsi morti tradidi. Tandem meis consiliis in crucem ipsam actus, multo majore me verecundia perfudit, et mecum rursus mortem, dum e cruce universa quae sunt in terra concussit, a sepulcro patefaciens omnia quae sub terra iacebant, decerpens tam me hic, quam mortem ibi, resurgentibus cum eo mortuis. Horum igitur omnium, quae mihi causa est? Quae alia praeter eam, quae miraculorum eiusmodi opificem genuit? Profecto praestabat mihi, ut antiquam illam Evam non inducerem in dolum; satius erat mihi etiam per serpentem illam non decipere. Quid enim mihi lucri accessit ex circumventionem, si quidem eos quos in servitutem redegi, modo video priscam libertatem recipere, immo vero, una cum praecedente libertate, et ipsius etiam haeredes fieri regni caelorum?

4. Talibus equidem communis omnium

1. Cod. τῆς φύσεως. — 2. Cod. μὴ add. — 3. Duc. τοῦ κινήματος. — 4. Cod. ἐνταῦθα. — 5. Cod. εἰ μὴ ἡ om. — 6. Duc. προσάγειν.

nostrum inimicus apud seipsum usus esse sermonibus nunc videtur; nos vero denuo recurrentes ad ea quorum superius fecimus mentionem, laudemus virgam lesse; beatum praedicemus et faustis omnibus prosequamur sacrum Davidis surculum. *Ascendit enim et Ioseph a Galilaea de civitate Nazareth in Iudaeam ad civitatem David quae vocatur Bethleem, eo quod ipse esset de domo et familia David cum Maria sibi desponsata et gravida*^a. Ista nobis Lucas per evangelicam historiam annuntiavit, propinquitatem Davidis non solum ad Ioseph sed etiam ad Deiparam semper virginem pertinere testificans. Quid igitur, postquam ascenderunt, quid evenit? *Impleti sunt, inquit, dies ut ipsa pareret, et peperit Filium suum primogenitum et unigenitum. Et pannis eum involvit et reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio*^b. Pannis involvit illum, *qui amictus est lumine sicut vestimento*^c; fasciis involvit eum, qui sua ipsius potentia omnem involvit creaturam. Reclinavit in praesepio eum *qui caelos inclinavit*^d proprio arbitrio; reclinavit in praesepio eum qui super terram sedet. Haec porro non frustra contingebant, sed in praesepio animalium irrationalium ille qui est Ratio proponebatur, ut homines voluntarie irrationales, ad eum accurrentes sensus rationalis participes efficeret. In mensa bestiarum proponebatur panis caelestis, ut iis qui ex hominibus bestiales erant communicationem escae mysticae exhiberet. *Et non locus, inquit, eis erat in diversorio* : locum in quo habitaret non habebat is qui totius mundi domum construxit; non habebat locum habitationis, quia, *cum esset dives, sponte pauper factus est*^e. Non habebat locum : quis enim locus capere posset eum, qui omnem locum excedit?

5. Quare opportunum est, ut hoc etiam e psalmis dicamus : *quia magna multitudo dulcedinis tuae, Domine*^f. Unde enim talia, unde, nisi ex tua, qui propter nos descendisti, bonitate? Unde tanta ipsius humiliatio, nisi ex

αὐτὸν ὁ κοινὸς πάντων ἡμῶν ἐχθρὸς ἡμεῖς δὲ πάλιν ἀναδραμόντες ἐπὶ τὴν τῶν προλαθόντων μνήμην, ὑμῶμεν τὴν βλάβην τοῦ Ἰεσοῦ μακαρίζομεν¹, εὐφημοῦμεν² τὸ ἱερὸν βλάστημα τοῦ Δαβὶδ. *Ἀνέβη γὰρ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐκ πόλεως* 5
Ναζαρέτ τὴν Ἰουδαίαν εἰς πόλιν Δαβὶδ, ἧτις καλεῖται Βηθλεὲμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριῶς Δαβὶδ, σὺν Μαρίᾳ τῇ μεμνη-
στευμένη αὐτῷ οὔσῃ ἐγκύῳ. Ταῦτα καὶ ὁ Λουκᾶς ἡμῖν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς, ἱστορίας ἐξήγγειλε, τὴν 10
οἰκειότητα τοῦ Δαβὶδ οὐ μόνον τῷ Ἰωσήφ, ἀλλὰ καὶ τῇ θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ προσημαρτυρῶν. Τί οὖν, ἐπειδὴ καὶ ἀνέβησαν, τί συμβαίνει; Ἐπλή-
σθησαν, φησὶν, αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτῆρ, καὶ ἔτεκε τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον 15
ἔτεκε τὸν Υἱὸν αὐτῆς, τὸν ἅμα καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς πρωτότοκον καὶ μονογενῆ. Καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλιεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι 20
ἐσπαργάνωσε τὸν ἀναβεβλημένον
φῶς ὡς ἱμάτιον ἐσπαργάνωσε τὸν τῆ ἐκυτοῦ δυνάμει τὴν κτίσιν ἅπασαν σπαργανώσαντα· ἀνέκλιεν ἐν τῇ φάτνῃ τὸν τοῖς οὐρανοῖς κλίματα τῷ οἰκείῳ θελήματι· ἀνέκλιεν ἐν τῇ φάτνῃ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς καθίσας³. Οὐ μὴν οὐδὲ συνέβαινε ταῦτα 25
μάτην, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν ἀλόγων φάτνῃ ὁ Λόγος προὔτιθετο, ἵνα καὶ τοῖς ἀλόγοις κατὰ προαίρεσιν ἰ
λογικῆς μεταδόῃ προσδραμοῦσιν αἰσθήσεως. Τραπεζῆ προὔτιθετο τῶν κτηνῶν ὁ ἄρτος ὁ ἐπουράνιος, ἵνα καὶ τοῖς κτηνώδεσι τῶν ἀνθρώπων μυστικῆς βρώσεως 30
χορηγήσῃ μετέληψιν. Καὶ οὐδὲ τόπος, φησὶν, ἦν αὐτοῖς ἐν τῷ καταλύματι τόπον οὐκ εἶχεν οἰκή-
ματος, ὁ τὸν τοῦ ὅλου κόσμου κατασκευάσας οἶκον· οὐκ εἶχε τόπον οἰκήματος, ἐπειδὴ πλοῦσιος ὢν, ἐκουσίως ἐπτώχευσεν. Οὐκ εἶχε τόπον ποῖος γὰρ 35
ἂν καὶ τόπος τὸν ὑπὲρ τόπον ἐχώρησεν;

5. Εὐλαίρον τοιγαροῦν ἡμᾶς κἀκείνο τὸ ψαλμικὸν εἰπεῖν· ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε. Πόθεν γὰρ τὰ τοιαῦτα; Πόθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς σοῦ δι' ἡμᾶς καταβάτος χρηστότητος; 40
Πόθεν ἢ εἰς τοσοῦτον αὐτοῦ ταπεινώσεως, ἀλλ' ἢ ἐκ

1. Cod. μακαρίζομεν. — 2. Cod. εὐφημοῦμεν. — 3. καθέδρας. — 4. Cod. προέρεσιν.

a) Luc., II, 4. — b) Luc., II, 6-7. — c) Psal. CIII, 2. — d) Psal. XVII, 10. — e) II Corinth., VIII, 9. — f) Psal. XXX, 20.

τῆς πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν χρηστότητος; Ἠλὴν
 ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅσπερ διὰ τῶν ἀνωθεν, οὕτω καὶ διὰ
 τῶν παρ' ἡμῶν αὐτῶ τὰ τῆς δεσποτείας τῆς τῶν
 ἀπάντων ἐξέλαμψεν. Ἐπὶ τῶν Χερουβιμ αὐτὸν
 5 αἱ στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων περιεστήκασιν, ἀλλὰ καὶ
 ἐπὶ τῆς φάτνης χορεῖται περιεκύκλωσαν. Ἐκεῖ τὴν ἐκ
 τῶν οὐρανίων δυνάμεων ἄπειστον ἔχει προσκύνησιν·
 ἐνταῦθα τὴν τῶν ἐθνῶν διὰ τοῦ ἀστέρος ὑποταγὴν.
 Ἐκεῖ σύμπας ὁ τῶν στοιχείων ὄμιλος τὰ κατὰ φύσιν
 10 ὀωροφορεῖ· ἐνταῦθα καὶ οἱ ποιμένες ἐθωροφόρου
 σκιρτήματα, καὶ οἱ μάγοι τοὺς θησαυρούς. Ἐκεῖ
 μετὰ τῆς ἐπὶ τῶν Χερουβιμ καθέδρας καὶ ἡ ἐν τοῖς
 κόλποις τοῦ Πατρὸς ἐνταῦθα, μετὰ τῆς ἐν τῇ
 φάτνῃ, καὶ ἡ ἐν ταῖς ἀγκάλαις ταῖς μητρικαῖς· θρόνος
 15 ὁ δὲ καὶ οὗτος ἀληθῶς βασιλικός, θρόνος καὶ αὐτὸς
 ἐνδοξος, θρόνος ἅγιος, θρόνος τὸν ἅγιον τῶν ἁγίων
 ἐπὶ γῆς βαστάζειν μόνος ἄξιος· αὐτῶ ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ipsius erga naturam nostram elementia? Ce-
 terum, quemadmodum per ea quae sursum,
 ita et per ea quae apud nos gesta sunt, impe-
 rium super omnia ei resplenduit. Super che-
 rubim eum sedentem exercitus angelici cir-
 cumstant; verum et in praesepio reclinatum
 choreae circumdederunt. Illic a virtutibus cae-
 lestibus continuam habet adorationem; hic
 per stellam gentium submissionem. Illic, uni-
 versa elementorum turba quae a natura
 habent offerunt; hic, et pastores pro mune-
 ribus exhibent tripudia, et magi thesauros.
 Illic, una cum illa quae est super Cherubim,
 et sedes illi est in sinu Patris; hic, cum illa,
 quae est in praesepio, et illa, quae in ulnis
 maternis. Iste thronus vere regius, thronus
 iste gloriosus, thronus sanctus, thronus solus
 dignus qui Sanctum sanctorum in terra ge-
 staret. Ipsi gloria in saecula saeculorum. Amen.

X

SAINT JEAN, ARCHEVÊQUE DE THESSALONIQUE

(† vers 630).

DISCOURS SUR LA DORMITION DE LA SAINTE VIERGE.

INTRODUCTION

I. — LA VIE ET LES ÉCRITS DE SAINT JEAN DE THESSALONIQUE.

Plusieurs archevêques de Thessalonique ont porté le nom de Jean. Dans son étude si érudite sur les prélats de cette métropole, M^{er} L. Petit en a compté jusqu'à huit, depuis les origines jusqu'en 1440¹. Celui dont nous allons parler est le premier de la série². Il n'y a pas très longtemps que l'époque où il a vécu a été clairement établie. Le docte Lequien ne le nomme pas dans son *Oriens christianus*. Par une distraction assez forte, le Bollandiste Corneille de Bye, qui a publié le premier une série de discours de notre Jean sur les miracles opérés par saint Démétrius³, l'a confondu avec le Jean archevêque de Thessalonique qui assista au sixième concile général (680-681), au risque de le faire mourir plus que centenaire. Tafel a reproduit la même erreur⁴. Dans un article donné à la *Byzantinische Zeitschrift*, en 1895⁵, J. Laurent n'a pas eu de peine à démontrer, en se basant sur les discours mêmes publiés par le P. de Bye, que le Jean archevêque de Thessalonique qui les a composés, a occupé son siège entre les années 610 et 649. A cette dernière date, nous

1. L'étude de M^{er} Petit a paru dans les tomes IV et V des *Échos d'Orient*. De nouvelles précisions ont été apportées par l'éminent byzantiniste dans un article intitulé : « Le Synodicon de Thessalonique », *Échos d'Orient*, mai 1918, p. 236-254.

2. Quoi qu'en dise Lequien, il est fort douteux qu'il y ait eu un Jean sur le siège de Thessalonique, à l'époque du concile de Sardique. Cf. *Échos d'Orient*, IV, p. 140.

3. *Acta Sanctorum*, octobre, IV, p. 164-198. La *Patrologie grecque* de Migne reproduit ces documents avec l'introduction et les notes du P. de Bye : *P. G.*, t. CXVI, col. 1081-1324.

4. TAFEL, *De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica*, Berlin, 1839.

5. *Byzantinische Zeitschrift*, t. IV, p. 430-431, dans l'article intitulé : « Sur la date des églises Saint-Démétrius et Sainte-Sophie à Thessalonique. »

trouvons à la tête de la métropole macédonienne le monothélite Paul, que le pape saint Martin 1er condamne, après le concile du Latran ¹.

En parcourant les discours en question, qui forment le livre 1er des *Actes de saint Démétrius*, on apprend, en effet : 1° que leur auteur a vécu sous l'épiscopat d'Eusèbe, contemporain lui-même de l'empereur Maurice (582-602), et qu'il a recueilli de la bouche de ce prélat le récit de plusieurs des miracles dont il parle ; 2° qu'il a assisté lui-même au siège de Thessalonique par les Avars, en septembre 597, et a vu de ses yeux l'armée innombrable des Barbares ; 3° qu'au moment où il parle, l'empereur Phocas (602-610) n'est plus de ce monde ; 4° que la plupart de ses auditeurs ont été témoins des miracles de saint Démétrius qu'il raconte et qui ont été accomplis sous le règne des empereurs Maurice et Phocas. Comme le fait justement remarquer J. Laurent, la date de ces sermons ne peut donc être postérieure de plus d'une trentaine d'années aux événements qu'ils rapportent, et le livre 1er se trouve ainsi avoir été composé entre 610 et 630, au plus tard.

Il nous semble qu'on peut déterminer une date plus précise. Dans son neuvième discours, Jean parle à ses auditeurs de la grande famine qui a désolé tout récemment non seulement la région de Thessalonique, mais encore l'empire byzantin presque tout entier ². N'est-ce pas là une allusion suffisamment claire à la grande famine de 618, signalée par la « Chronique Alexandrine » et par saint Nicéphore dans sa *Synopse historique* des événements qui suivirent la mort de l'empereur Maurice ³ ? On peut donc placer sans témérité la composition des sermons sur saint Démétrius aux environs de 618-620.

Autre indication, qui confirme la précédente : L'auteur anonyme du second livre des *Actes de saint Démétrius* raconte, aux chapitres 1er et II, deux sièges que la ville de Thessalonique eut à soutenir contre les Slaves « sous l'épiscopat de Jean, de sainte mémoire », dont la conduite, en ces circonstances critiques, fut au-dessus de tout éloge. Or Nicéphore, dans sa *Chronique* (xiv, 19), parle de l'invasion de l'Europe byzantine par les Slaves, en 617-619 ⁴.

De même, au chapitre v de ce second livre, il est question d'un certain Kouber, qui « soixante ans et plus » après le second siège de Thessalonique sous l'évêque Jean, devint chef des Slaves, se révolta contre l'autorité impériale et tenta de s'emparer de Thessalonique ⁵. Il est tout naturel de rapprocher

1. Voir les deux lettres de saint Martin 1er écrites, l'une à Paul, l'autre au clergé de Thessalonique, dans HARDOUIN, *Coll. Conciliorum*, III, 662-676.

2. Ἄπαντες ἴσατε τὴν πρὸ βριχέος λίαν καιροῦ γενομένην τοῦ σίτου σπάνιν οὐ κατὰ τάσιν μόνον τὴν θεοφρούρητον πόλιν, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ σχεδόν. *P. G.*, t. cit., col. 1256.

3. Ἐφ' οἷς καὶ λιμὸς τηνιακῶτα τῇ πολιτείᾳ ἐπεβύη βιρύτατο. NICÉPHORE, *De rebus post Mauricium gestis*. *P. G.*, t. C, col. 893.

4. Cf. J. LAURENT, *art. cit.*, p. 429.

5. *P. G.*, t. CXVI, col. 1364.

ce récit de la campagne de Justinien II contre les Slaves des environs de Thessalonique, en 688, qui se termina par le transfert d'un grand nombre de ces barbares en Asie Mineure¹. Entre 619 et 688, il y a, en effet, soixante ans et un peu plus.

Nous voilà donc suffisamment renseignés sur l'époque où a vécu le Jean, archevêque de Thessalonique, auteur du premier livre des *Actes de saint Démétrius* publiés par les Bollandistes. De sa vie nous ne savons pas plus que ce qu'en racontent les *Actes* eux-mêmes. Il avait laissé parmi ses contemporains une réputation de sainteté. L'anonyme du second livre le place parmi les protecteurs de Thessalonique avec saint Démétrius², et l'appelle « notre père saint »³. De fait, il se montra le véritable défenseur de la cité, lors du terrible siège de 619(?), mettant tout en œuvre pour organiser la résistance, restant sur les remparts avec les assiégés pour soutenir leur courage, et, par-dessus tout, excitant leur confiance en Dieu et au saint martyr Démétrius⁴. Il composa, à cette occasion, une belle prière à Jésus-Christ, dont l'anonyme nous a conservé le texte⁵.

Cette prière et les quinze discours qui forment le premier livre des *Actes* du grand patron de Thessalonique ne sont pas tout ce qui nous reste de lui. Il y a de bonnes raisons de lui attribuer encore les pièces suivantes, que divers manuscrits relativement anciens mettent sous le nom de Jean, archevêque de Thessalonique :

1° *Une homélie sur la concordance des récits évangéliques touchant la Résurrection de Notre-Seigneur*. Cette pièce se trouve dans divers manuscrits, notamment dans le Cod. 724 du fonds grec de la Bibliothèque nationale de Paris, fol. 321-335, transcrit en 974, où elle porte le titre suivant : ἕτι οὐδεμία διαφωνία οὐδὲ ἐναντίωσις ἐν τοῖς εὐαγγελισταῖς περὶ τὴν ἀνάστασιν; dans le Cod. 699 du même fonds, fol. 116-126 (xiie siècle), où apparaît le titre : Εἰς τὰς μυροφόρους γυναῖκας, καὶ ὅτι οὐδεμία διαφωνία οὐδὲ ἐναντίωσις ἐν τοῖς εὐαγγελισταῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; dans le Cod. 772 du même fonds, fol. 389vo-398vo (xve siècle), avec le même titre; dans le Cod. theol. graec. CXIV de la Bibliothèque impériale de Vienne, fol. 367-375 (xve s.), avec le même titre; dans le Cod. graec. Ambros. 192, fol. 235vo-242°. Cette homélie n'est pas inédite,

1. NICÉPHORE, *op. cit.*, col. 936.

2. C. II, *P.G.*, t. *cit.*, col. 1335. — 3. C. III, col. 1348 : ὁ ὅσιος ἡμῶν πατήρ. Jean reçoit le titre de saint non seulement dans les suscriptions de plusieurs manuscrits, mais encore dans les *Actes* du VIIe concile œcuménique : HARBOUTIN, *op. cit.*, t. IV, col. 292 C. Son nom, cependant, ne paraît pas dans le Synaxaire de l'Église de Constantinople.

4. C. II, col. 1340 : τῷ τείχει μετ' αὐτῶν ἐνδιαιτρίθων. — 5. *Ibid.*, col. 1341.

6. Cf. MARTINI et BASSI, *Catalogus codd. graec. Bibl. Ambrosianae*. Milan, 1906, ad cod. 192. On trouve un fragment de la même homélie dans le Cod. Cromw. X de la Bodléienne : Incip. : παρεδόθη ὁ Κύριος τῷ Πιλάτῳ. Cf. COXE, *Catal. codd. graec. Bibl. Bodl.*, Oxford, 1853, t. I, p. 429.

comme on pourrait le croire, en lisant les quelques lignes que A. Ehrhard a consacrées à son auteur¹. Saville en donna une première édition d'après le manuscrit de Vienne que nous venons de signaler, dans le tome VIII des œuvres de saint Jean Chrysostome, pp. 740-747, en la présentant comme un écrit fort douteux de ce docteur. Cette édition, qui ne fournit qu'un texte incomplet², a été reproduite telle quelle par Montfaucon, puis par Migne³, sous la rubrique des *spuria* de saint Jean Chrysostome. En 1648, Combefis publia le texte complet dans le tome I de son *Novum Auctarium graeco-latinae Patrum bibliothecae*, p. 791-822, avec une nouvelle traduction latine et de savantes notes, d'après un manuscrit de Paris, qui, à en juger par le titre de l'homélie, devait être le Cod. 699 du fonds grec actuel⁴. Chose curieuse, cette édition est demeurée à peu près inaperçue, Migne ayant oublié de l'insérer dans sa Patrologie grecque. C'est ce qui explique pourquoi les manuels de patrologie se taisent complètement sur Jean de Thessalonique.

Le début de cette homélie sur la concordance des Évangélistes au sujet de la résurrection de Jésus-Christ indique clairement que l'orateur avait prononcé d'autres discours sur l'Évangile : « Nous vous avons expliqué de notre mieux, dit-il à ses auditeurs, les faits qui ont précédé la Passion du Seigneur⁵. » Le livre contenant cette série d'homélies évangéliques fut présenté aux Pères du VIIe concile œcuménique, lors de la cinquième session, par Nicolas évêque de Cyzique⁶, qui lut un long passage d'une homélie commençant par ces mots : Μέχρι τότε πειράζων τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν⁷. Ce début suppose évidemment un discours précédent sur la tentation de Jésus-Christ. Il est vraisemblable que quelques pièces de ce recueil se cachent parmi les *spuria* de saint Jean Chrysostome.

Aussi bien le fragment cité par le VIIe concile que l'homélie sur la concordance des Évangiles, méritent d'attirer l'attention des historiens du dogme et des exégètes. Dans le premier, Jean légitime contre les païens et les Juifs l'usage de représenter par la peinture, et aussi par la sculpture, l'Homme-Dieu, les anges et les saints. Il y a là une première théorie de l'image, qui sera développée, et même compliquée, à l'apparition de l'iconoclasme. L'image,

1. Dans la *Geschichte der byzant. Litteratur*, de KRUMBACHER, 2e éd., 1897, p. 192.

2. Dans le manuscrit de Vienne, le titre et le début de l'homélie manquent. Ce début consiste en un court résumé du récit de la passion du Sauveur. — 3. *P. G.*, t. LIX, col. 635-644.

4. Nous nous proposons de rééditer cette pièce, en utilisant le plus ancien manuscrit qui la contient, le Cod. 724 du fonds grec de Paris.

5. Καθὼς ἐνεχώρει, διεσαφήσαμεν τῇ φιλοχρίστῳ ἡμῶν ἀκοῇ τὰ πρὸ τοῦ πάθους τοῦ δεσποτικοῦ γεγενημένα.

6. βιβλίον ἐπάγομαι τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης, καὶ ἀξιῶ ἀναγνωσθῆναι. HARDOUIN, *op. cit.*, t. IV, col. 292. — 7. *Ibid.*, col. 292-294.

pour l'évêque de Thessalonique, n'est qu'un intermédiaire qui nous fait penser aux êtres qu'elle représente. Le culte ne tombe pas sur elle mais sur eux : *προσκυνοῦντες οὐ τὰς εἰκόνας, ἀλλὰ τοὺς διὰ τῆς γραφῆς δηλουμένους*. Dieu, considéré en lui-même, ne saurait être représenté, puisqu'il est absolument immatériel, invisible et incirconscrit. Mais il n'en va pas de même du Fils de Dieu incarné. Les anges peuvent être peints, non seulement parce qu'ils ont apparu quelquefois sous une forme humaine, mais aussi parce qu'ils ne sont pas absolument incorporels. Dieu seul est absolument incorporel et soustrait aux lois de l'espace. Les créatures que nous appelons incorporelles, comme les anges et les hommes, ne le sont que par comparaison avec les corps d'ici-bas; en fait, elles sont revêtues d'un corps subtil, léger comme l'air, semblable à la flamme. Aussi sont-elles circonscrites par le lieu, et peuvent-elles être vues miraculeusement par un œil corporel¹. Pour appuyer cette doctrine, Jean en appelle à l'autorité de saint Méthode, de saint Athanase, de saint Basile et de leurs disciples. Quant à l'homélie sur l'accord des Évangélistes, notre auteur n'y examine que le récit des apparitions qui se produisirent le jour même de Pâques. Il se montre concordiste à outrance, et déploie beaucoup d'ingéniosité à établir sa thèse, qui est la suivante : « Chaque évangéliste parle d'une arrivée différente des saintes femmes au sépulchre. » Il identifie Marie de Jacques, *Maria Jacobi*, avec la Sainte Vierge et, par suite, déclare que la Mère de Dieu fut favorisée, avec Marie-Madeleine, de la première apparition de Jésus ressuscité. Il en arrive à distinguer jusqu'à cinq Marie, qui seraient signalées par les évangélistes, à savoir : Marie-Madeleine, Marie de Jacques le Majeur, c'est-à-dire la Sainte Vierge — celle-ci n'était pas appelée Marie de Joseph, parce que Joseph était mort avant que Jésus commençât son ministère public, — Marie de Jacques le Mineur et de José signalée par saint Marc, Marie de Cléophas, sœur de la Mère de Dieu, et enfin Marie de Béthanie, sœur de Marthe et de Lazare. Il y a intérêt, pour les exégètes, à comparer cette solution avec celle qu'avaient déjà esquissée plusieurs exégètes grecs, notamment Hésychius de Jérusalem.

2° Le Cod. 380 de la bibliothèque de Patmos, daté de 1544, contient, sous

1. Περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ὑπὲρ τούτους ἁγίων δυνάμεων, προσθήσω δὲ καὶ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων (Qu'on remarque cette incidente), νοερὸς μὲν αὐτοὺς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία γινώσκει, οὐ μὴν ἀσωμάτους πάντη καὶ ἀοράτους, ὡς ὑμεῖς οἱ Ἕλληγες φατέ· λεπτοσωμάτους δὲ καὶ ἀερώδεις ἢ πυρώδεις. HARDOUIN, *op. cit.*, col. 293. Il ne faudrait pas croire que les Pères du VIIe siècle partageaient tous cette opinion de Jean de Thessalonique sur la nature des anges. Après avoir entendu la lecture du passage, saint Taraise n'en retient que la finale, qui suffisait pour le but qu'on se proposait : « Le Père, dit-il, a démontré qu'il faut peindre les anges, parce qu'ils sont circonscrits, et qu'ils ont apparu à beaucoup sous la forme humaine, ἐπειδὴ περιγράφτοί εἰσι, καὶ ὡς ἄνθρωποι ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. » Être circonscrit n'est pas nécessairement l'équivalent d'être corporel.

le nom de Jean de Thessalonique un discours sur l'exaltation de la sainte Croix ¹. N'ayant pu consulter ce manuscrit, qui est très tardif, il nous est difficile de dire si l'attribution est fondée. En tout cas, contre l'authenticité du discours on ne saurait faire valoir son titre. On sait, en effet, que la fête de l'Exaltation de la Croix est indépendante des événements qui se produisirent sous l'empereur Héraclius. Elle existait à Jérusalem, dès le IVe siècle, et se célébrait dans tout l'Orient, le 14 septembre, bien avant Héraclius ².

3° Si Jean de Thessalonique n'est pas resté tout à fait un inconnu parmi les érudits, il le doit surtout à un mystérieux « discours sur la dormition de la Sainte Vierge », dont plusieurs savants anciens et récents se sont occupés, mais d'une manière superficielle, et sans en souligner l'importance, au triple point de vue historique, théologique et liturgique. Plusieurs l'ont déprécié outre mesure, parce qu'ils n'en ont connu qu'une recension postérieure fortement interpolée. Le fait, du reste, qu'on ignorait l'époque où avait vécu son auteur, ou qu'on identifiait celui-ci avec le Jean archevêque de Thessalonique qui assista au sixième concile œcuménique, n'a pas peu contribué à faire négliger ce document, qui, si l'on fait abstraction des récits apocryphes, est le premier récit détaillé que nous possédions de l'ancienne tradition grecque sur la Dormition de la Sainte Vierge. Il est à peu près sûr, en effet, après ce que nous avons dit sur l'époque approximative de l'épiscopat de Jean, que son discours sur la Dormition a précédé de quelques années l'homélie sur le même sujet de saint Modeste, patriarche de Jérusalem de 631 à 634. De ce discours il nous faut maintenant parler plus en détail, puisque, grâce au généreux concours de M^{sc} Graffin, qui nous a fourni la plus grande partie des sources manuscrites, nous pouvons en présenter au public une édition critique. Examinons tout d'abord les manuscrits qui le contiennent.

II. — LES MANUSCRITS DU DISCOURS SUR LA DORMITION DE LA SAINTE VIERGE.

Contrairement à l'opinion communément reçue ³, le discours de Jean de Thessalonique sur la Dormition n'est pas resté, jusqu'ici, complètement

1. Cf. JEAN SAKKELION, *Πατρικὴ βιβλιοθήκη*, Athènes, 1890, p. 174. Le manuscrit nous a été malheureusement inaccessible. Il ne serait pas impossible que ce discours sur l'Exaltation de la sainte Croix fût l'un des deux qui se trouvent parmi les œuvres de saint Jean Chrysostome, *P. G.*, t. LIX, col. 675-681, et que plusieurs manuscrits attribuent à saint Joseph de Thessalonique. — 2. Cf. PARGOIRE, *L'Église byzantine*, p. 114.

3. EHRHARD, *op. et loc. cit.*, présente le discours comme inédit. De même, la *Bibliotheca hagiographica graeca* des Pères Bollandistes, en signalant la pièce, ne renvoie qu'aux *Apocalypses apocryphae* de Tischendorf et à l'étude de M. Bonnet.

inédit. Au témoignage de Pierre Lambecius, qui cite Hippolyte Marracci, le clerc régulier Vincent Riccardi en publia une traduction latine faite d'après le texte d'un très ancien manuscrit de la Bibliothèque vaticane ¹. Plus récemment, c'est-à-dire en 1894, Constantin Ch. Doukakès a fait paraître, sous le nom de David de Thessalonique, dans son recueil, intitulé : « Μέγας Συνταξιάρχης », tome du mois d'Août, p. 212-226, un récit de la mort de Marie qui n'est autre chose qu'une édition abrégée de la rédaction interpolée du discours de Jean que nous donnons plus loin ². En 1866, Tischendorf, dans ses *Apocalypses apocryphae*, donna quelques courts fragments de la pièce tirés des manuscrits parisiens ³. Sur ces mêmes manuscrits parisiens, au nombre de huit, M. Bonnet écrivit, en 1880, une notice que nous avons trouvée en défaut sur plus d'un point ⁴. C'est d'après les dires de Tischendorf et de Bonnet que certains auteurs contemporains ont parlé du discours de Jean, quand a éclaté la controverse sur le tombeau de la Sainte Vierge.

Il est fort difficile de dresser une liste complète des manuscrits qui con-

1. P. LAMBECIUS, *Commentariorum de augustissima bibliotheca caesarea Vindobonensi*, l. V, 2e éd., Vienne, 1778, p. 55 : « Hippolytus Marracci, in *Bibliotheca Mariana* : Ioannes Thessalonicensis archiepiscopus, natione graecus, auctor perantiquus et non minus dignitatis quam virtutis celsitudine sublimis, scripsit de vita et morte Deiparae Virginis librum seu orationem unam, quemadmodum Epiphanius presbyter aliique litteris prodiderunt. Sed cum in ea, haereticorum fraude, vera falsis permixta et quaedam cum fidei veritate pugnancia contineantur, merito illam inter apocrypha reici scribit CANISIUS, l. V de *Deipara*, c. 5. Exstat autem graece manuscripta in perantiquo codice bibliothecae Vaticanae, et latinitate donata a Vincentio Riccardo, Clerico Regulari, exstat apud CESAROLAM, tom. VI de *B. Virgine*. Quo tempore effulserit, mihi adhuc ignotum. » Nous avons vainement cherché cette traduction de Vincent Riccardi. Le manuscrit très ancien de la Vaticane qu'il eut sous les yeux dut être, selon toute vraisemblance, soit le Vatic. graec. 2072, soit le Vatic. graec. 2013, qui remontent l'un et l'autre au xe siècle. Voir ci-après la description de ces deux manuscrits. Vincent Riccardi n'éprouva pas le scrupule qui empêcha Combefis de nous donner l'édition qu'il déclare avoir préparée, dans une note de son *Auctarium novum*, t. I, p. 821 : « Exstat eius (= Ioannis Thessalonicensis) oratio alia in Mariae Assumptionem paucis diversa ab iis quae exstant nomine sancti Melitonis, ac pleraque eiusmodi ex apocryphis enarrans; quam quidem mihi paraveram, ac eram conatus illustrare; sed postea visum est mihi potius premere quam minus certa nixus veritate, aliorum fidem elevare. »

2. Μέγας Συνταξιάρχης πάντων τῶν ἁγίων τῶν καθ' ἅπαντα τὸν μῆνα Αὐγουστον ἑορταζομένων, ἦτοι βήρυλλος τοῦ νοητοῦ παραδείσου, βιβλίον ψυχωφελέστατον μεγάλης συλλογῆς βίων ἁγίων. Athènes, 1894, pp. 212-226. Doukakès déclare que le discours lui a été fourni par le moine Parthénus, de la laurie des Ibères.

3. TISCHENDORF, *Apocalypses apocryphae*, Leipzig, 1866, pp. xxxviii-xli. Cf. G. BICKELL, dans la *Theologische Quartalschrift* de 1866, pp. 469 sq.

4. M. BONNET, *Bemerkungen über die ältesten Schriften von der Himmelfahrt Mariae*, dans la *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie*, t. XXIII (1880), pp. 236-243.

tiennent le document en question, pour la raison qu'il ne paraît pas toujours sous le nom de Jean de Thessalonique, et qu'il a subi, au cours des siècles, de nombreuses interpolations. Voici les renseignements que nous avons pu recueillir à ce sujet :

1° *Manuscripts de la Bibliothèque nationale de Paris.* — Huit manuscrits, au moins¹, de la Bibliothèque nationale de Paris renferment le discours de Jean. Ce sont : 1° Le Cod. 683 du fonds grec, parchemin de 250 feuilles, mesurant 0^m,352 × 0^m,258 à deux colonnes, dont la plus grande partie est du XIIe siècle, et le reste, fol. 194-218, du Xe siècle. Le discours sur l'Assomption est de l'écriture du Xe siècle, et occupe les feuilles 213-218. Malheureusement, ces feuilles sont en grande partie déchirées, et il ne reste, pour plusieurs d'entre elles, que les initiales des colonnes. Ces lacunes sont d'autant plus regrettables, que le Cod. 683 est, avec les deux manuscrits de la Vaticane dont nous parlerons tout à l'heure, le plus ancien représentant de ce qu'on peut considérer comme le texte original. L'orthographe en est passable. Le prologue, qui est une partie capitale du discours, s'y trouve en entier, mais la finale fait complètement défaut. Le titre est le suivant : Κοίμησις τῆς δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης.

2° Le Cod. 1174 du fonds grec, parchemin à lignes pleines de 345 feuilles, du XIIe siècle, mesurant 0^m,300 × 0^m,200. Le discours de Jean se trouve aux fol. 321-337, avec le titre : Ἰωάννου τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης λόγος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. C'est une des meilleures copies du texte original, d'une bonne orthographe, donnant tout le prologue mais manquant d'une partie du discours du grand prêtre et de l'épilogue.

3° Le Cod. Coisl. 121, parchemin de 202 feuilles à doubles colonnes mesurant 0^m,370 × 0^m,270, copié en 1343 par Michel Barsamos. Aux fol. 144vo-150, reproduction libre du texte original de notre discours, qui est mis sous le nom de saint Jean, Apôtre et évangéliste : Ἰωάννου ἀποστόλου καὶ θεολόγου λόγος εἰς τὴν ἀγίαν καὶ πανένδοξον κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου. L'orthographe est détestable. Le manuscrit ne donne que le début du prologue, et présente une finale spéciale.

4° Le Cod. 1504 du fonds grec, parchemin du XIIe siècle, comptant 215 feuilles à doubles colonnes, et mesurant 0^m,270 × 0^m,222. Le discours sur l'Assomption se trouve aux fol. 95-107ro et fol. 113ro-114vo. Les fol. 107vo-112vo sont occupés par des fragments d'une homélie mariale, que nous n'avons

1. Sur la foi du catalogue de Omont, *Table alphabétique*, p. 201, nous avons d'abord cru que le discours de Jean se trouvait dans le cod. 1313 du fonds grec, du XVe siècle, fol. 173-191. Il s'agit, en fait, de l'apocryphe grec sur la Dormition mis sous le nom de saint Jean l'Évangéliste et publié par Tischendorf dans ses *Apocalypses apocryphae*.

pas cherché à identifier. Le texte fourni par ce manuscrit est une élaboration très libre du texte primitif, mise sous le nom de Jacques, frère du Seigneur : Ἀνάληψις καὶ μετástασις τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς θεοτόκου συγγραφείσα παρὰ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου. Le prologue manque complètement. L'épilogue est spécial. Les divergences de cette rédaction avec le texte original, tant pour le fond que pour la forme, sont considérables. Elle s'écarte aussi, en plusieurs endroits, d'une autre rédaction interpolée un peu plus développée, que nous allons rencontrer dans plusieurs manuscrits et que nous avons cru devoir éditer à part. C'est avec celle-ci que nous l'avons comparée. On trouve, au début, un passage fort obscur, qui a une saveur origéniste : Le messenger céleste annonce à Marie « que les anges la transporteront à l'endroit où elle était auparavant, εἰς τόπον, ὅπου ἦς τὸ πρότερον¹ ». L'orthographe du cod. 1504 est mauvaise.

5. Le cod. 897 du fonds grec, parchemin et papyrus de 328 feuilles à lignes pleines, mesurant 0,240 × 0,180. La première partie est du xie siècle, la seconde du xve siècle. C'est dans cette seconde partie, aux fol. 253-271, que se trouve le discours de Jean de Thessalonique sous le titre suivant : Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης λόγος πᾶν ὠφέλιμος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. C'est une bonne copie de la rédaction interpolée que nous publions à part. Cette rédaction ne donne, comme on le verra, que le début du prologue, et encore avec beaucoup de variantes. Pour la finale, le cod. 897 ne cadre avec aucun des manuscrits précédents.

6. Le cod. 987 du fonds grec, papyrus de 283 feuilles à lignes pleines, mesurant 0,205 × 0,145, du xvie siècle. Le discours de Jean tient les fol. 102-132, et a pour titre : Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης [λόγος] πᾶν ὠφέλιμος εἰς τὴν κοίμησιν καὶ πρὸς Θεὸν μετástασιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. C'est le même texte, sauf quelques variantes et deux ou trois phrases sautées, que celui du cod. 897.

7. Le cod. Coisl. 307, papyrus de 562 feuilles, 0,238 × 0,160, à lignes pleines, copié en 1552 par le moine Daniel, de la laure Castamouni, à l'Athos. C'est une excellente copie de la rédaction interpolée, qui cadre, dans l'ensemble, sauf pour la finale, avec les codd. 897 et 987 du fonds grec, et dépend de la même source que le Cod. graec. II. Y. II. de l'Escurial, s'il n'en est point une copie. Le titre est le suivant : Τοῦ ἐν ἁγίοις... λόγος εἰς τὴν κοίμησιν, ἧτοι ἀνάπυξιν καὶ πρὸς Θεὸν μετástασιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

8. Le cod. 1190 du fonds grec, papyrus de 260 feuilles à lignes pleines, mesurant 0,245 × 0,165, copié en 1568 par le moine Paphnuce. Aux fol.

1. Voir plus loin, p. [288], note 15.

224°-238°, discours de Jean, précédé de dix vers iambiques trimètres. Le prologue manque totalement. La finale est nouvelle. Le corps du discours emprunte à la fois au texte primitif et à la rédaction interpolée. C'est un mélange des deux. On peut considérer ce texte comme une troisième rédaction. Nous avons jugé inutile de le reproduire à part. Nous donnons seulement le début et la finale, et les variantes les plus intéressantes. On y trouve le passage signalé dans le cod. 1504 : « εις τόπον, ὅπου ἦς τὸ πρότερον ». Le titre est : Ἡ κοίμησις τῆς πανάχραντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, συγγραφείσα ὑπὸ Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὀρθοδόξου καὶ ἀγίου ἀνδρός. Τῆς ἐξ Αὐγούστου.

2° *Manuscripts de la Bibliothèque Vaticane.* — Nous avons trouvé, à la Bibliothèque Vaticane, trois manuscrits du texte primitif et un quatrième reproduisant, à quelques variantes près, la rédaction interpolée du cod. 1504 du fonds grec de Paris. Les trois manuscrits du texte primitif sont :

1. Le cod. Vat. 2072 (ancien cod. Basil. 111), fol. 166-178°, qui est du xe-xie siècle. Bien que l'orthographe en soit mauvaise, ce manuscrit est d'une importance capitale pour la reconstitution du texte original. Le prologue s'y trouve au complet, et il y a tout à parier que l'épilogue représente la finale authentique. Le titre est curieux : Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης ἀγίου καὶ δικαίου ἀνδρός προσήμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Κύριε, εὐλόγησον.

2. Le cod. Vatic. 2013 (ancien cod. Basil. 52), fol. 164-177°, également du xe-xie siècle. Sans être une copie du cod. 2072, le texte de ce manuscrit en est très voisin, sauf à la finale, qui est abrégée. L'orthographe est également mauvaise. Le titre n'est pas le même : Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

3. Le cod. Vatic. 1608, fol. 171-182, du xiie-xiiie siècle. C'est une copie médiocre à orthographe auriculaire du texte original. De nombreuses petites interpolations donnent au récit de Jean un caractère incohérent. La finale est très abrégée. Quant au titre, il rappelle celui du cod. 2072 : Ἐπισκόπου Ἰωάννου Θεσσαλονίκης προσήμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

4. Le cod. Ottob. graec. 415, du xive siècle, contient, aux fol. 305-317°, un texte étroitement apparenté à celui du Cod. paris. 1504. Le début et la finale sont les mêmes. L'orthographe est passable. Le discours est mis sous le nom de saint Jean Chrysostome : Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

3° *Manuscripts de la Bibliothèque de l'Escurial.* — Le cod. graec. II. Y. 11, du xiie siècle, fol. 84-100, est, avec le cod. Coisl. 307, le meilleur représentant de la rédaction interpolée. Nous l'avons pris pour base de notre édition. Le titre est le même que dans le cod. Coisl. 307.

4° *Manuscrit de la Bibliothèque d'Oxford.* — Le cod. Cromw. 1, de la

Bodléienne d'Oxford, qui est du xiie siècle, donne, fol. 249-271, un texte qui concorde presque toujours avec les fragments du cod. Paris. 683, et peut ainsi suppléer, dans une certaine mesure, aux lacunes de ce dernier. Le titre est à peu près le même : *Κοίμησις τῆς παναγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης*. La finale diffère, sur certains points, des finales déjà rencontrées. L'orthographe du manuscrit est mauvaise.

5° *Manuscrit de la Bibliothèque Saint-Marc, de Venise*. — Le cod. gr. VII, 38, de la Bibliothèque Saint-Marc de Venise, qui est du xvie siècle, reproduit, fol. 451-458, d'une manière assez libre la plus grande partie du texte original. Il y a cependant des lacunes importantes. C'est ainsi que le long discours de saint Pierre aux vierges et au peuple est entièrement omis. D'autres passages sont sensiblement modifiés. Le texte se rapproche de celui du cod. Coisl. 121. Les deux manuscrits donnent la même partie du prologue et attribuent le discours à saint Jean l'Évangéliste. Le titre, dans le manuscrit vénitien, est le suivant : *Ἰωάννου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ τοῦ θεολόγου ὑπόμνημα εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ κυρίας ἡμῶν, τῆς μεσιτρίας τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν*. La finale présente quelques particularités.

6° *Manuscrit de la Bibliothèque impériale de Vienne*. — Le cod. Theol. gr. 247 de la Bibliothèque impériale de Vienne, du xve siècle, donne aux fol. 153-168vo, à quelques variantes près, un texte identique à celui du cod. Par. 987. La concordance existe jusque dans le titre. C'est dire qu'il est lui aussi un bon représentant de la rédaction interpolée¹.

1. A. M. C. Wessely, qui a bien voulu collationner pour nous ce manuscrit, nous disons ici toute notre reconnaissance. Ajoutons que dans le 45 de la même Bibliothèque de Vienne, qui est du xie siècle, on trouve, fol. 140 r°-140 v°, un fragment du discours sur la Dormition commençant par les mots : *τῷ παρεστῶτι λαῷ παρεγένετο καὶ ὁ Κύριος μετὰ πλήθους στρατιᾶς*. Dans le Cod. 266 de la Bibliothèque de Patmos, écrit vers le xe siècle et contenant une sorte de calendrier des fêtes de l'année, se lit au 15 août un petit prologue ainsi conçu : « Δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰ γραφέντα θαύματα ἐν τῇ κοιμήσει τῆς παναγίας θεοτόκου αἰρετικοὶ νοθεύσαντες ἐπὶ πλείστους χρόνους οἱ πατέρες παρελείψαντο. Ὑστερον δὲ Ἰωάννης ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης ταῦτα ἐπισκεψάμενος, τὰ μὲν βλαβερὰ ἔξω ἔβαλε, τὰ δὲ ὀρθὰ καὶ ψυχροφελῆ ἀρυσάμενος, συνεγράψατο τὴν ἁγίαν Κοίμησιν αὐτῆς ἀκριβέστατα : Il faut remarquer que pendant longtemps les Pères laissèrent de côté le récit des miracles accomplis à la Dormition de toute sainte Théotocos, parce que les hérétiques l'avaient falsifié. Mais plus tard, Jean, le très saint évêque de Thessalonique, après un examen attentif, écrivit un récit très détaillé de la dormition de la Mère de Dieu, supprimant ce qui était nuisible, et conservant ce qui était conforme à la vérité et susceptible d'édifier. » J. SAKKELION, *op. cit.*, p. 136. Cette note donne le signalement exact du discours de Jean, et fait une allusion directe au prologue. C'est, sans nul doute, aussi une recension fortement interpolée, et incomplète au début et à la fin, que l'on trouve dans le cod. Canonic. 19, de la Bodléienne, fol. 45-63 v°, comme il apparaît par la description qu'en donnent les Bollandistes : *Catalogus codd. hagiographic. Germaniae Belgii, Angliae*. Bruxelles, 1913,

Nous avons utilisé pour notre édition les seize manuscrits que nous venons d'énumérer. Il faut y joindre le manuscrit athonite représenté par l'édition de Constantin Doukakès. Seuls les quatre manuscrits athonites signalés par le catalogue de Lampros nous ont été inaccessibles¹. Trois d'entre eux sont de date récente, et le quatrième, qui est du xive siècle, n'a qu'un texte mutilé. Tous les quatre attribuent le discours à saint David, moine de Thessalonique, né vers l'an 450². C'est sans doute l'un des trois premiers qui a fourni le texte édité par Doukakès. Il y a tout à parier que ces manuscrits contiennent la rédaction interpolée.

Nous venons de parler de texte primitif et de rédaction interpolée. La collation des manuscrits montre, en effet, qu'à partir du xiie siècle, le discours de Jean a été fortement remanié, et que ce remaniement a été, dans la suite, traité fort librement par les copistes. On constate malheureusement les mêmes libertés par rapport à ce que nous appelons le texte primitif, celui qui est fourni par les manuscrits du xe siècle et quelques manuscrits postérieurs. Les variantes de ces manuscrits sont tellement abondantes, et l'orthographe de la plupart est si défectueuse, que nous n'avons pu prendre aucun d'eux comme base de notre édition. Nous avons cru que le mieux était d'essayer une reconstitution du texte original, en nous aidant de tous. Une collation minutieuse, dont on verra les résultats au bas des colonnes de notre édition, nous a permis d'établir un texte satisfaisant, évitant les petites contradictions ou les coquilles grossières dont n'est exempt aucun des manuscrits de ce premier groupe. C'est sans doute la multiplicité de ces variantes qui a occasionné le remaniement qu'on voit apparaître à partir du xiie siècle. On constate, en effet, dans les meilleurs manuscrits de cette rédaction un souci visible d'éclaircir certains passages obscurs, et de faire disparaître certaines contradictions qu'on trouvait dans les copies du texte ancien. Il est remarquable que c'est aussi à partir du xiie siècle, que le discours est attribué, dans certains manuscrits, soit à saint Jean l'Évangéliste, soit à saint Jacques, frère du Seigneur, soit à saint Jean Chrysostome, soit même à saint David de Thessalonique. La suppression de la totalité ou de la plus grande partie du prologue distingue les manuscrits de la rédaction interpolée. Tous les manuscrits du texte ancien, sauf le Coisl. 121 et le

1. Ces manuscrits sont : 1° le cod. 20 de Khilandar, n° 2, papyrus in-8° du xviie siècle ; 2° cod. 109 de Esphigménou, n° 3, papyrus in-8° du xive siècle, texte mutilé ; 3° cod. 204 de Pantaléimon, n° 104, papyrus in-4°, du xixe siècle, fol. 555-577 ; 4° cod. 563 de Pantaléimon, papyrus in-8°, du xviie siècle, fol. 180-247. Cf. *Catalogue* de S. LAMPROS, t. I, pp. 30, 183 ; t. II, pp. 327, 397.

2. Sur David de Thessalonique, voir *Byzantinische Zeitschrift*, t. IV, pp. 620-621. Sa Vie a été publiée par VALENTIN ROSE, d'après un manuscrit du xiie siècle : *Leben des heil. David von Thessalonike*, Berlin, 1887.

Marc. VII, 38, deux copies mauvaises et récentes, le donnent intégralement. Il est facile de deviner la raison qui a fait omettre ce morceau en tout ou en partie. Son contenu d'ordre tout historique n'offrait aucun intérêt d'édification pour la lecture liturgique.

Il nous faut signaler aussi le curieux phénomène des épilogues. Pour quinze manuscrits¹, nous avons onze finales différentes. Nous donnons le texte de chacune d'elles. Les diverses versions apocryphes sur la manière dont se produisit l'Assomption de la Sainte Vierge sont représentées. Cinq finales ne font aucune allusion à la résurrection et à l'assomption corporelle de la Mère de Dieu. Nous avons dit plus haut que, selon toute vraisemblance, le texte donné par le Cod. Vatic. 2072 reproduit, au moins en partie, la finale authentique². A ces finales nous avons cru bon d'adjoindre l'épilogue de la *Vie de la Sainte Vierge*, du moine Épiphané, d'après le Cod. Ottob. graec. 415 (xive siècle). Cet épilogue diffère des textes édités³, et il y a intérêt à le comparer avec le discours de Jean.

Voici les sigles adoptés pour les manuscrits de chaque groupe :

1° MANUSCRITS DU TEXTE PRIMITIF.

- B¹ = Vatic. 2072 (xe siècle).
 B² = Vatic. 2013 (x^e-xie siècle).
 P¹ = Paris. 683 (xe siècle).
 P² = Paris. 1174 (xiie siècle).
 C = Bodl. Cromw. 1. (xiiie siècle).
 Cl. = Paris. Coisl. 121 (copié en 1313).
 M = Marc. VII, 38. (xvie siècle).
 V = Vatic. 1608 (xiie-xiiie siècle).
 p = Paris. 1190 (copié en 1568).

1. Nous avons dit que les Codd. Paris. 683 et 1174 n'avaient pas l'épilogue.

2. Voir ce texte, p. [283]. Ce qui nous fait croire que cette finale représente l'original, c'est l'emploi du style direct ; car Jean de Thessalonique a cru à un récit authentique de la mort de Marie rédigé par les Apôtres, témoins oculaires, et falsifié, ensuite, par les hérétiques. De là le passage : ἡμεῖς οἱ ἀπόστολοι θεασάμεθα, p. [278], et, dans la finale : ἠΰραμεν μόνας τὰς σίνδονας.

3. Voir, par exemple, le texte reproduit par Migne, *P. G.*, t. CXX. Le moine Épiphané a vécu vers la fin du viiie siècle et le début du ixe. Il nous manque encore une édition critique de sa *Vie de la Sainte Vierge*, dont le texte a dû, vraisemblablement, avoir le même sort que le discours de Jean de Thessalonique.

2° MANUSCRITS DE LA RÉDACTION INTERPOLÉE.

A = Escur. II. Y. II. (xiie siècle).B = Paris. 1504 (xiie siècle).C = Paris. 897 (xve siècle).D = Paris. 987 (xvie siècle).

E = Paris. Coisl. 307 (copié en 1552).

O = Vatic. Ottob. 415 (xive siècle).V = Vindob. Theol. grec. 247 (xve siècle).

Ath = Manuscrit athonite édité par C. Doukakès.

p = Paris. 1190 (copié en 1568).

Sont apparentés ensemble : 1° pour le premier groupe : B¹ et B², P¹ et C, Cl et M ; 2° pour le second groupe : B et O, A et E, C et D. B et O fournissent une rédaction sensiblement différente dans le second groupe. Quant à p, c'est, comme nous l'avons dit, une combinaison très libre du texte primitif et de la rédaction interpolée.

III. — AUTHENTICITÉ DU DISCOURS SUR LA DORMITION.

La raison principale pour laquelle le texte que nous publions est resté si longtemps enseveli dans les manuscrits, c'est, sans doute, parce qu'on ignorait l'époque précise où avait vécu son auteur. Même après qu'on eut trouvé ce dernier dans la personne de l'archevêque de Thessalonique qui assista au sixième concile œcuménique (680-681), la curiosité scientifique ne se trouvait pas particulièrement excitée. Un discours sur la Dormition de la Sainte Vierge datant de la fin du viie siècle, venant après le discours de saint Modeste de Jérusalem sur le même sujet, et presque contemporain des homélies si connues de saint André de Crète, de saint Germain de Constantinople et de saint Jean Damascène, ne pouvait présenter le même intérêt qu'une pièce plus ancienne de près d'un siècle. Ajoutez à cela que les érudits qui ont lu dans les manuscrits le discours de Jean, ont dû souvent tomber sur la rédaction interpolée, qui paraît, à première vue, si bizarre, et n'a pas le prologue, clef de tout le récit. Il importe donc d'établir que ce récit est bien l'œuvre du Jean de Thessalonique qui a écrit la première partie des Actes dits de saint Démétrius et occupait la siège de la métropole macédonienne, au début du viie siècle, peu de temps après la mort de l'empereur Phocas (610). La tradition manuscrite ne peut nous être, pour cela, d'aucun secours, puisque, comme nous venons de le voir, les plus anciens manuscrits contenant le discours ne remontent pas au delà du xe siècle. Quant aux témoignages externes, nous n'en avons trouvé qu'un, qui, sans doute, n'est pas sans valeur, mais ne tranche

pas, par lui-même, la question d'appartenance entre l'auteur des Actes de saint Démétrius et le Jean qui fut membre du sixième concile. Ce témoignage est celui du moine Épiphane, de la laure des Callistrates, auteur d'une *Vie de la Sainte Vierge*. Épiphane a vécu à la fin du VIIIe siècle et au début du IXe. Dans la *Vie de la Vierge*, il signale « le discours fameux, λόγον πολυθρόλλητον, que Jean de Thessalonique a écrit sur la Dormition, et où il s'est obscurci lui-même¹ », paroles, comme on le voit, qui ne sont pas précisément un éloge. Le fait qu'Épiphane mentionne ce discours avant les homélies de saint André de Crète (660?-740) suggère que Jean a vécu avant André; mais ce léger indice ne saurait constituer une preuve suffisante en faveur de l'attribution au prélat du début du VIe siècle. C'est donc à la critique interne qu'il nous faut recourir pour établir l'authenticité.

Au point de vue du style, il y a une différence très marquée entre le prologue et le reste du récit. On trouve, dans le premier, la période oratoire, d'une facture compliquée, chargée d'incidentes. Le reste du discours, au contraire, est à petites phrases courtes, presque sans subordonnées, réunies par les conjonctions καί, δέ, οὖν. C'est le grec de nos Évangiles, spécialement le grec de saint Jean. Le contraste est aussi frappant qu'entre le prologue de l'Évangile de saint Luc et le récit de l'enfance du Sauveur dans le même ouvrage. La solution de cette énigme nous est fournie par le prologue lui-même. Jean y déclare, en effet, que les témoins oculaires de la Dormition de la Mère de Dieu, c'est-à-dire les Apôtres, mirent par écrit les événements merveilleux qui accompagnèrent la mort de Marie; mais que des hérétiques malfaisants falsifièrent, dans la suite, ce récit authentique. Retrouver ce récit primitif à travers ces tissus de contradictions et de choses inconvenantes que sont les livres apocryphes sur la Dormition : tel est le but que lui, Jean, s'est proposé, et il s'est, dit-il, donné beaucoup de peine pour y arriver. De là, le brusque changement de la forme, aussitôt après le prologue. Visiblement, l'auteur a voulu imiter le style évangélique, et il faut reconnaître qu'il n'y a pas trop mal réussi². Ce n'est donc pas dans le récit lui-même des derniers moments de Marie, que nous devons chercher un terme de comparaison avec les discours sur les miracles du saint martyr Démétrius, mais c'est le prologue

1. Περὶ δὲ τῆς κοιμήσεως αὐτῆς, Ἰωάννης ὁ Θεσσαλονικεὺς πολυθρόλλητον ποιησάμενος λόγον, αὐτὸς αὐτὸν ἐπεσχίασεν. *De Vita B. Mariae Virginis*, P. G., t. CXX, col. 188.

2. C'est sans doute aussi pour nous donner l'illusion d'un récit écrit par les Apôtres eux-mêmes, que Jean a employé à deux endroits, à en juger par les plus anciens manuscrits, le style direct : ἡμεῖς δὲ οἱ ἀπόστολοι θεασάμεθα (Cf. § 12 de la première rédaction, p. [278]) — ἀνοίξαντες τὴν σορὸν ἤβραμεν (Cf. la finale dans le cod. Vatic. 2072, p. [283]). Nous avons pensé, tout d'abord, que le style direct était un signe d'interpolation. A la réflexion, au contraire, il nous a paru que c'était un artifice littéraire voulu par l'auteur, conformément à ses déclarations dans le prologue.

lui-même qu'il faut confronter avec ceux-ci. Le morceau est suffisamment long pour permettre de tirer une conclusion. Du reste, pour qu'on ne puisse nous accuser de fantaisie, nous allons lui comparer un passage de beaucoup plus court. Nous prenons le dernier paragraphe du quinzième et dernier discours sur saint Démétrius, qui ne compte pas plus de vingt-six lignes d'une colonne de la Patrologie de Migne¹. Voici le tableau des mots et expressions de poids qu'on rencontre de part et d'autre :

Quinzième discours sur S. Démétrius.

Dernier paragraphe.

ἐκτενω̄ς δεηθῶμεν
 εἰς θεαρεσίαν
 τὴν θεοσύλλεκτον Ἐκκλησίαν
 περὶ τῆς θεοφύλακτου ἡμῶν πόλεως
 ταύτην μοι μεγίστην ἀντιδόντες τὴν χάριν
 φιλαλήθως συγγραψάμενος
 ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν παρεθέμην ἀκοαῖς

Prologue du discours sur la Dormition.

δι' εὐχῆς ἐκτενω̄ς
 θεαρέστως
 τὸ θεόλεκτον ποιμνίον
 περὶ τὴν θεοφύλακτον ταύτην μητρόπολιν
 ἀντίδοτε τὴν στοργὴν, ὡς ἀδελφοὶ καὶ
 τέκνα
 φιλαλήθως συνεγράψαντο (vel : ἀπεγράψαντο)
 παραθεῖναι ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν ἀκοαῖς².

Si la critique interne peut prouver quelque chose, il semble bien que nous soyons en droit d'invoquer, ici, son témoignage. Nous pourrions signaler l'emploi fréquent de certains autres mots et expressions par l'auteur des Actes de saint Démétrius, qui se retrouvent dans le prologue, voire même dans le reste du discours sur la Dormition;³ car, tout en imitant le style biblique, Jean laisse percer çà et là ses petits ties littéraires. Mais cela n'augmenterait pas de beaucoup la force de la preuve, qui ne git pas seulement dans les rencontres verbales, mais aussi dans l'ensemble des procédés oratoires : petits dialogues entre les personnages mis en scène, courtes prières adressées à Dieu, recherche du trait émouvant ou pittoresque, souci d'édifier l'auditoire. Du reste, nous avons dans le contenu même du prologue un argument non moins sérieux que celui qui est tiré du style.

1. P. G., t. CXVI, col. 1324.

2. Une expression semblable se trouve au début de l'homélie sur la concordance des Évangélistes : « καθὼς ἐνεχώρει, διεσαφήσαμεν τῇ φιλοχρίστῳ ἡμῶν ἀκοῇ », indice non équivoque, entre plusieurs autres, que nous avons affaire au même auteur.

3. Signalons, entre autres expressions communes, les suivantes : ἀξιώχρεως, θεοπρεπῶς, ἔναγχος, φιλαλήθης, σχεδόν (emploi fréquent), τοιγαροῦν, τηνικαῦτα, ἐκεῖσε pour ἐκεῖ, παράστασις (en parlant du jugement dernier). Les doxologies qui viennent à la fin des discours sur S. Démétrius rappellent celle qui termine le prologue. Il y a toujours : δόξα, τιμὴ καὶ κράτος (ou : καὶ προσκύνησις, ou : καὶ τὸ βασίλειον). Remarquer aussi l'expression : ἡ ὑπ' οὐρανόν, pour désigner la terre.

Jean nous apprend, en effet, que ses prédécesseurs sur le siège de Thessalonique se sont abstenus de célébrer la fête de la Dormition, non par négligence ou insouciance, mais à cause des récits fantaisistes sur la mort de Marie mis en circulation par les hérétiques et « contenant des choses contraires au sens catholique », ὡς ἀναρμοδίων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. C'est justement pour remplacer ces récits, qu'il a rédigé sa narration de la mort de Marie, et cela, au moment d'introduire dans le calendrier de son Église la fête de la « Dormition » ou du « Repos » de la sainte Théotocos; fête, ajoute-t-il, « qui est solennisée presque partout, à l'exception de quelques endroits, parmi lesquels se trouve la métropole de la Macédoine ». Or, il n'est pas vraisemblable que l'Église de Thessalonique ait attendu jusqu'à la fin du VIIe siècle pour insérer dans son calendrier la fête en question, alors que les Syriens la connaissaient déjà sur la fin du VIe siècle¹, et que, selon l'attestation, dans le cas tout à fait recevable, de Nicéphore Calliste², l'empereur Maurice (582-602) la fixa, par un décret, à la date du 15 août. Les évêques de Thessalonique ont bien pu, pendant quelques années, résister au décret impérial, et ne pas se conformer à l'usage général, très probablement à cause du Décret du pape Gélase, qui avait condamné le *Liber transitus Mariae*, comme l'insinue notre auteur³. Mais on comprend difficilement que l'abstention ait pu durer un siècle. A l'époque du sixième concile, exactement sous le pape saint Sergius Ier (687-701), l'Église de Rome avait déjà adopté la fête orientale⁴. Or, il y a de

1. Cela ressort de la deuxième recension syriaque du *Liber Dormitionis Mariae* publiée par W. WRIGHT dans *Journal of sacred Literature and biblical record*, janvier et avril 1865, sous le titre : *The departure of my Lady Mary from this life*. Le manuscrit utilisé, Add. 14,484 du British Museum, date de la seconde moitié du VIe siècle et fixe la fête de la Dormition au 15 août.

2. καὶ Μαυρίκιος οὐ πολλῶ ὕστερον τὴν τῆς πανάγνου καὶ θεομήτορος κοίμησιν τίπτει κατὰ τὴν πεντηκαιδεκάτην τοῦ Αὐγούστου μηνός. NICÉPHORE CALLISTE, *Hist. Eccl.*, XVII, 28. P. G., t. CXLVII, col. 292.

3. « Nos Pères, dit-il, ont rejeté ces écrits. » Quand on songe que les apocryphes sur la Dormition ne paraissent pas avant la fin du Ve siècle, et que la métropole de Thessalonique dépendait alors du patriarcat romain, il est permis de compter, parmi ces Pères, les Papes de Rome, et en particulier le pape Gélase († 496), dont on connaît le décret sur les apocryphes. E. VON DOBSCHÜTZ a, il est vrai, attaqué l'authenticité de ce décret dans les *Texte und Untersuchungen*, t. XXXVIII, fasc. IV. Mais D. J. CHAPMAN lui a victorieusement répondu dans la *Revue Bénédictine*, 1913, p. 187-297, 315-333. Voir un bon compte rendu de cette controverse dans la *Revue Biblique*, 1913, p. 602-608, par E. AMANN. Bien que nous trouvions victorieuse la réponse de D. Chapman aux arguments de von Dobschütz, il nous semble que l'un et l'autre ont tort de poser en principe l'intégrité du *Gelasianum*, tel qu'il nous est parvenu par les manuscrits, qui ne remontent pas au delà du VIIIe siècle. Ces sortes de documents sont, par leur nature même, trop exposés aux interpolations pour qu'on admette leur intégrité autrement que sur des preuves irréfutables.

4. Le *Liber Pontificalis*, dans la notice de Sergius Ier, éd. Duchesne, p. 376, s'exprime

bonnes raisons de penser que l'exemple de Thessalonique n'a pas été étranger à l'introduction de la fête, à Rome. Cette métropole était encore du ressort du patriarcat romain, et son titulaire s'honorait de porter le titre de « vicaire et légat du Siège Apostolique de Rome ».

Ces raisons suffisent, selon nous, à établir que l'auteur du discours sur la Dormition est bien le même que le Jean de Thessalonique qui a écrit la première série des discours sur les miracles de saint Démétrius¹.

IV. — BRÈVE ANALYSE DU DISCOURS SUR LA DORMITION.

Le discours, ou plutôt le récit de Jean sur la Dormition de la Sainte Vierge, se divise en six parties² :

1° *Le prologue* (§ 1-2). C'est, nous l'avons déjà dit, le morceau capital de la pièce. L'orateur commence par déclarer « qu'à l'admirable, toute-glorieuse et toute-sainte Mère de Jésus-Christ, notre Sauveur », toute créature qui est sous le ciel doit une hymne de louange et de reconnaissance pour l'incarnation du Fils unique du Père, opérée par son intermédiaire. Après l'Ascension de Jésus, Marie demeura un temps assez long, *χρόνον ὀ βραχύν*, avec les Apôtres, à Jérusalem même, dans la maison du disciple bien-aimé. Puis les Apôtres, et saint Jean lui-même, se dispersèrent par le monde entier, sur l'ordre du Saint-Esprit, pour prêcher l'Évangile. Ce fut *un certain temps* après cette dispersion que la Vierge sainte quitta cette terre par la voie de la mort naturelle, *τῷ φυσικῷ τέλει*.

Cette mort, *ce repos* de Marie, *ἡ ἀνάπαυσις*, fut accompagné d'étonnantes merveilles, dont les témoins oculaires rédigèrent le récit authentique. Malheureusement, dans la suite, des hérétiques malfaisants falsifièrent cette histoire, y introduisant des choses inconvenantes en désaccord avec le sens catholique, *ἀναρμοδίων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ*. C'est ce qui explique pourquoi les prédécesseurs de Jean sur le siège de Thessalonique se sont abstenus de célébrer *la mémoire du repos* de la sainte Théotocos, que l'univers catholique presque tout entier, à

ainsi : « Constituit ut diebus adnuntiationis Domini, dormitionis et nativitatís sanctae Dei genitricis semperque Virginis Mariae ac sancti Symeonis quod ypapanti Graeci appellunt, letania exeat a sancto Hadriano et ad sanctam Mariam populus occurrat. » On s'ait que les quatre fêtes dont il est parlé dans ce passage sont, pour l'Occident, d'importation byzantine. Cf. DUCHESNE, *Origines du culte chrétien*, 5e éd., p. 279.

1. L'authenticité du discours sur la concordance des Évangélistes peut aussi se prouver par la critique interne. Quant au passage sur le culte des images cité au VIIe concile, notons que la doctrine que nous avons signalée plus haut sur la spiritualité relative de l'âme humaine se retrouve dans le discours sur la Dormition. L'âme de Marie, au sortir de son corps, nous y est représentée comme une sorte de décalque subtil du corps lui-même sans sexe déterminé. Cf. plus loin, § 12. — 2. Nous n'analysons, cela va sans dire, que le texte original.

l'exception de quelques endroits, honore par une fête annuelle. Lui, Jean, ne veut pas que la métropole macédonienne demeure plus longtemps étrangère à l'usage commun. Il exhorte donc ses auditeurs à célébrer avec joie spirituelle la mémoire du repos de celle qu'il appelle la bienfaitrice de l'univers. Pour exciter la ferveur de ses ouailles, en même temps que pour les édifier, il s'est, dit-il, livré à un rude labeur : il a essayé de dégager des récits interpolés par des hérétiques l'histoire véridique des derniers moments de Marie et des prodiges qui accompagnèrent sa sortie de ce monde, imitant ainsi ses prédécesseurs immédiats, et aussi beaucoup d'anciens Pères, qui ont expurgé les ouvrages désignés sous le nom de *Voyages particuliers* des saints apôtres Pierre et Paul, Jean et André, ainsi que la plupart des Actes des martyrs christophores. Il ne rapportera pas tout ce qu'il a trouvé en divers livres, mais seulement ce qui s'est réellement passé, ce qui, jusqu'à ce jour, a le témoignage des lieux, και τοῖς τόποις μέχρι νῦν μαρτυρούμενα, sans tenir compte du verbiage des interpolateurs.

Ainsi notre orateur a cru à l'existence d'une tradition écrite sur la mort de Marie remontant jusqu'aux apôtres. Il est parti du principe que les récits apocryphes qui circulaient de son temps n'étaient que la déformation de ce récit primitif. Retrouver la véritable histoire à travers ces tissus d'erreurs, d'invéraisemblances et d'inconvenances que sont les apocryphes, telle est l'entreprise qu'il a tentée.

Dans la plupart des manuscrits du texte ancien, le prologue se termine par une courte doxologie, pour bien indiquer qu'à partir de cet endroit, ce n'est plus Jean qui parle, mais le récit authentique des derniers moments de Marie sur cette terre écrit par les témoins oculaires. Ce récit, dans les Codd. P¹, P² et C, débute par les mots :

Αὕτη ἡ βίβλος τῆς ἀναπαύσεως Μαρίας, καὶ ἅπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη.

2° *Le message angélique* (3-4). Lorsque la Mère immaculée du Seigneur fut sur le point de quitter cette terre par la mort naturelle, le grand ange, ὁ μέγας ἄγγελος¹, alla vers elle, et lui annonça que dans trois jours « elle déposerait son corps ». En même temps, il lui donna de la part de Celui qui a planté le paradis une palme mystérieuse appelée βραβεῖον, et lui recommanda de la remettre aux Apôtres, qui devaient la porter devant son cercueil,

1. Certains manuscrits nomment ici l'ange Gabriel, mais c'est une interpolation. D'après ce qui suit, le grand ange est saint Michel. C'est à lui que Jésus remettra l'âme de sa Mère. Il faut remarquer, du reste, que Jean, contrairement aux récits apocryphes, ne donne pas de nom propre aux personnages qui interviennent dans le récit de la mort de Marie. Ainsi ne sont nommés ni la servante de la Sainte Vierge, ni le serviteur de saint Jean à qui celui-ci a ordonné de subvenir à l'entretien de Marie, pendant son absence, ni le grand prêtre qui essaie de renverser le cercueil de la Mère de Dieu. Dans la rédaction interpolée, au contraire, nous voyons apparaître quelques noms propres.

le jour de ses funérailles. Tous les apôtres, en effet, allaient arriver auprès d'elle et être témoins de sa gloire.

Marie fit à l'ange une réponse assez curieuse : « Pourquoi, dit-elle, n'avez-vous pas apporté une palme pour chaque apôtre? Il y a à craindre que si je donne celle-ci à l'un d'entre eux, les autres ne murmurent. Puis, que dois-je faire, et quel est votre nom? » L'ange rassura la Vierge au sujet de la palme, annonçant que par elle s'opéreraient de grands prodiges; et il lui ordonna d'aller sur le Mont des Oliviers.

Marie obéit. Elle gravit la colline, précédée par la lumière de l'ange et tenant en main le βαλάντιον. Quand elle fut arrivée au sommet, toute la montagne tressaillit d'allégresse avec ses arbres, qui s'inclinèrent comme pour adorer. Troublée par ce prodige, Marie pensa que Jésus était là, Dieu seul pouvant accomplir de semblables merveilles. L'ange se montra de nouveau, déclarant qu'en effet le miracle est l'œuvre de Dieu seul. Puis, sans donner expressément son nom, il se désigna assez clairement, en disant qu'il était « celui qui reçoit les âmes de ceux qui s'humilient devant Dieu, et qui les transporte au séjour des justes, le jour où elles sortent de leur corps ». C'est le signalement de saint Michel.

Marie lui dit alors : « Mon Seigneur, de quelle manière venez-vous vers les élus? Dites-le-moi, pour que je fasse le nécessaire, quand vous viendrez me prendre. » L'ange répondit : « Lorsque Dieu m'enverra vers vous, je ne viendrai pas seul, mais Dieu lui-même avec toutes les armées angéliques descendra vers vous. Et ils chanteront en votre présence. Gardez donc le βαλάντιον. »

A ces mots, le messager céleste, devenu semblable à la lumière, remonta au ciel. Quant à Marie, elle retourna à sa maison. A peine en eut-elle franchi le seuil, que l'édifice trembla « à cause de la gloire du βαλάντιον », qu'elle tenait dans sa main, et qu'elle alla aussitôt déposer dans sa chambre, après l'avoir enveloppé dans un linceul. Puis elle fit à Jésus une prière, lui demandant de venir lui-même la prendre à son heure dernière et de ne pas laisser ce soin aux Puissances célestes, conformément à la promesse qu'il lui avait faite précédemment.

3° *Ce qui se passa le premier jour (5-7)*. Nous avons entendu l'ange annoncer à Marie qu'elle mourrait dans trois jours. L'orateur s'est ingénié à occuper tout ce temps par des épisodes. Voici ce qui se passa le premier jour.

Après sa prière à Jésus, Marie ordonne à sa servante de convoquer ses parents et ses connaissances par ces simples mots : « Marie vous appelle. » Quand ils sont réunis, la Mère de Dieu leur adresse la parole en ces termes : « Mes pères et frères, prêtez-moi assistance. Voici que je vais sortir de mon corps pour aller à mon repos éternel. Exercez à mon égard une grande

charité : Restez avec moi pendant les deux premières nuits qui vont suivre ; que chacun de vous prenne une lampe, et ne la laisse pas s'éteindre pendant ces trois jours. Et je vous bénirai, avant de partir de ce monde. »

Ils firent comme elle avait dit. La nouvelle que Marie allait mourir parvint à tous ceux qui la connaissaient, et bientôt une foule nombreuse se trouva rassemblée autour de sa maison. Se tournant vers eux, Marie leur dit : « Mes pères et frères, aidons-nous les uns les autres. Allumons nos lampes, et veillons, car nous ignorons à quelle heure le voleur doit venir. Je ne redoute pas la mort, ajouta-t-elle ; c'est le sort qui attend tout le monde ; je ne redoute que l'adversaire qui s'attaque à tous, *μόνον ἐκεῖνον εὐλαβοῦμαι τὸν πολεμιστήν, τὸν πρὸς πάντας πολεμοῦντα*. Au demeurant, il ne peut rien contre les justes et les fidèles. Il ne triomphe que des incrédules. A l'heure de la mort, deux anges viennent vers l'homme, l'ange de la méchanceté et l'ange de la justice. Ils tâtent le corps du défunt. S'il a fait des œuvres de justice, l'ange de la justice se réjouit, et d'autres anges se joignent à lui pour emporter son âme dans le séjour des justes. Si, au contraire, il a commis des œuvres mauvaises, c'est à l'ange de la méchanceté à se réjouir, tandis que l'ange de la justice se lamente. L'âme du pécheur est enlevée par les esprits mauvais, qui ne cessent de la tourmenter. Ainsi, mes pères et frères, aidons-nous les uns les autres, et faisons en sorte que rien de mauvais ne soit trouvé en nous. »

Après ce petit discours, les femmes présentes dirent à Marie : « O vous, notre sœur, qui êtes devenue la Mère de Dieu et la Maîtresse de tout l'univers, qu'avez-vous à craindre ? Vous êtes la Mère du Seigneur¹. Vous êtes notre espérance et notre soutien. Si vous-même n'êtes pas rassurée, que ferons-nous, nous autres misérables ? Si le berger redoute le loup, où fuiront les brebis ? »

Tous les assistants fondaient en larmes. Mais Marie leur dit : « Retenez vos pleurs ; réjouissez-vous plutôt et psalmodiez, afin que descende sur vous la bénédiction. » Ils se levèrent aussitôt et prièrent. La prière finie, ils s'assirent et s'entretenirent ensemble des grandeurs de Dieu et des miracles qu'il a accomplis.

Ces pieux entretiens duraient encore, quand soudain l'apôtre Jean arriva et frappa à la porte de la maison. Une nuée l'avait saisi à Sardes, et l'avait transporté en un clin d'œil à Jérusalem. L'orateur décrit son entrevue avec Marie dans les termes les plus touchants. C'est un fils qui parle à sa mère, et une mère à son fils. La Sainte Vierge rappelle à l'apôtre bien-aimé la scène qui se passa au pied de la croix et les paroles de Jésus : « Jean, mon enfant, ajoute-t-elle, souviens-toi de la recommandation qu'il te fit. Ne m'abandonne pas. » Et en disant ces mots, la Vierge laissait couler de paisibles larmes.

1. P² et C ajoutent : Vous n'avez commis aucun péché. : *ἡ μηδὲν ἀμαρτήσασα*.

Jean, qui ignorait encore qu'elle devait quitter son corps, fut bouleversé par ce langage. Élevant la voix, il s'écria : « Marie, Mère du Seigneur, que voulez-vous que je fasse pour vous ? Je vous ai laissé mon serviteur, pour qu'il prit soin de vous, en mon absence. Vous n'auriez pas voulu, en effet, que je désobéisse au Seigneur, qui nous a ordonné de parcourir le monde, jusqu'à ce que le péché soit détruit. Dites-moi donc la peine de votre âme. Vous manque-t-il quelque chose ? »

Marie lui répondit : « Jean, mon enfant, je n'ai besoin d'aucune des choses de ce monde, puisque, après-demain, je quitte cette terre. Je te demande seulement de prendre soin d'ensevelir mon corps et de me garder, avec tes frères, les apôtres, à cause des princes des prêtres. Je les ai entendus, en effet, de mes propres oreilles, déclarer que s'ils trouvaient mon corps, ils le livreraient aux flammes. »

À ces mots, Jean ne put retenir ses larmes. Il aurait voulu précéder Marie dans le tombeau, et l'avoir à son chevet, à son dernier soupir. La Vierge le voyant tout en larmes, ainsi que les autres assistants, l'exhorta à maîtriser sa douleur et l'envoya vers les assistants pour les inviter à chanter des psaumes, pendant qu'elle s'entretenait avec lui. Pendant qu'ils psalmodiaient, Marie conduisit l'apôtre bien-aimé dans sa chambre, et lui montra les habits dont on devait la revêtir après sa mort : « Jean, mon enfant, dit-elle, tu sais que je ne possède rien autre sur la terre que ma toilette funèbre et ces deux tuniques. Il y a ici deux veuves. Quand je serai sortie de mon corps, tu donneras une tunique à chacune d'elles. » Elle lui montra ensuite la palme que l'ange lui avait remise : « Jean, mon enfant, prends ce *βραχίον*; tu le porteras devant mon cercueil, suivant qu'il m'a été dit. » Mais Jean se refusa : « Je ne puis le prendre en l'absence de mes coapôtres, de crainte qu'à leur arrivée, il ne s'élève entre nous quelque murmure et quelque plainte. Il en est un¹, en effet, qui est plus grand que moi et qui est établi sur nous tous. Mais, lorsqu'ils seront arrivés, il sera fait selon votre volonté. »

À peine étaient-ils sortis de la chambre, qu'un grand coup de tonnerre retentit et fit trembler tous les assistants. C'étaient les apôtres, au nombre de onze², qui arrivaient chacun porté sur une nuée. Pierre débarqua le premier, puis Paul, puis les autres. Ils furent assez étonnés de se trouver réunis. Après qu'ils se furent donné le baiser fraternel, Pierre prit la parole, et dit : « Mes frères, remercions Dieu de ce qu'il nous a réunis ici tous

1. Cet un, c'est saint Pierre, comme on le verra par la suite.

2. Ce nombre de onze est remarquable. Avec saint Paul, ils devraient être douze, puisque saint Jean est déjà arrivé. Jean de Thessalonique aurait-il admis la légende qui fait arriver saint Thomas en retard ? Il ne semble pas ; mais, préoccupé de garder la vérité historique, il n'oublie pas que saint Jacques le Majeur avait été décapité par Hérode, avant la dispersion des Apôtres. Or la mort de Marie survint après cette dispersion.

ensemble, y compris notre frère Paul. » Les apôtres ajoutèrent : « Prions pour connaître la volonté de Dieu, qui nous a rassemblés en ce lieu. » Alors s'engagea entre eux une lutte d'humilité pour savoir qui ferait la prière au nom de tous. Pierre offrit à Paul l'honneur de commencer. Paul s'excusa humblement : « Pardonne-moi, Père Pierre : je ne suis qu'un néophyte, indigne de suivre les traces de vos pas. Et comment oserais-je prier avant toi? N'es-tu pas, en effet, la colonne de la lumière? Et tous les autres frères ici présents sont meilleurs que moi. A toi donc, Père Pierre, de prier pour nous tous, afin que la grâce du Seigneur demeure avec nous. »

L'humilité de Paul réjouit tous les apôtres, qui dirent à Pierre : « Père Pierre, tu as été établi sur nous tous. Fais de nouveau la prière avant nous. » Le prince des apôtres dut s'exécuter. Il étendit ses mains vers le ciel, et fit au nom de tous une belle prière. Quand il eut terminé, voici que Jean vint aussitôt vers eux : « Bénissez-moi tous, » dit-il. Et chacun l'embrassa, en suivant l'ordre de préséance. Il raconta comment il avait été transporté miraculeusement de Sardes à la maison de Marie, et comment il avait appris que celle-ci était sur le point de quitter cette terre. Il ajouta : « Mes frères, lorsque vous allez entrer, au jour qui approche, dans la maison de la Mère du Seigneur, retenez vos larmes, pour qu'elle ne soit pas troublée. Le Maître, du reste, lorsque je reposais sur sa poitrine, à la Cène, me fit une recommandation dans ce sens. Nous éviterons ainsi de scandaliser la foule qui nous entoure; car en nous voyant pleurer, ils pourraient se dire dans leur cœur : Eh quoi! Eux aussi redoutent la mort. »

4° *Ce qui se passa le second jour (8-11).* A l'aurore du second jour, les apôtres entrèrent dans la maison de Marie et la saluèrent d'une commune voix par ces mots : « Marie, mère de tous ceux qui se sauvent, que la grâce soit avec vous! » La conversation s'engagea alors entre la divine Mère et ses enfants privilégiés. Marie se fit raconter par chacun d'eux de quel pays il était parti et comment il était arrivé à Jérusalem. Ces récits firent tressaillir de reconnaissance l'âme de la Vierge, qui adressa à son divin Fils une belle prière. Puis elle conduisit les apôtres dans sa chambre pour leur montrer ce qu'elle avait déjà fait voir à Jean.

Ces entretiens prirent tout le second jour. Quand le soleil fut couché, Pierre, se tournant vers les apôtres, leur dit : « Mes frères, que celui qui a une parole de sagesse exhorte la foule pendant toute la nuit. » Tous lui répondirent que personne n'était mieux qualifié que lui-même pour cet office : « Qui est plus sage que toi? Nous avons tous grand plaisir à l'entendre. » De nouveau le coryphée dut s'exécuter. Il débuta par une considération un peu trop mystique, parlant de « la lampe à trois mèches » qui est constituée par le corps, l'âme et l'esprit de chacun. Aussitôt une voix céleste lui rappela de se mettre à la portée de ses auditeurs : « Un bon médecin donne aux malades les

remèdes qui leur conviennent, et la nourrice s'adapte à l'âge du petit. » Reconnaissant de l'avertissement, Pierre s'écria : « Nous vous bénissons, ô Christ, gouvernail de nos âmes. » Puis, se tournant vers les vierges qui étaient présentes, il fit l'éloge de la virginité. « Le Christ, dit-il, a comparé le royaume des cieux aux vierges, parce que l'âme vierge vit sans souci terrestre, et se trouve toujours prête à partir pour l'autre monde. »

Pour développer cette idée, Pierre a recours à une parabole originale : Un riche citadin avait de nombreux serviteurs. Deux d'entre eux l'offensèrent, et furent exilés par lui dans une campagne lointaine. L'un considéra la terre d'exil comme son séjour définitif. Il acheta des domaines, se bâtit une belle maison et s'installa le plus commodément possible. L'autre gagna aussi de l'argent, mais il réalisa tout son avoir en pièces d'or, qu'il remit à un orfèvre en lui disant : « Fais-moi avec ceci une couronne d'or, sur laquelle tu graveras le nom de mon maître et celui de son fils. » L'orfèvre exécuta la commande. Au bout d'un certain temps, le maître fit rappeler les deux serviteurs par un messenger au caractère bourru. Malgré les instances que lui fit le serviteur devenu grand propriétaire, cet homme brutal, ne connaissant que la consigne, ne voulut accorder aucun délai pour la vente des domaines. Il fallut partir en toute hâte et presque sans le sou. L'autre serviteur, au contraire, qui avait converti toute sa fortune en une couronne d'or, répondit à l'appel avec empressement. On devine l'accueil que le maître fit à chacun des deux. Le premier fut jeté, pieds et mains liés, dans un lieu de désolation. Le second fut hautement félicité et reçut une charge honorable.

Telle fut la parabole que saint Pierre développa devant les vierges et qu'il expliqua ensuite à la foule. Les deux serviteurs expulsés loin de la face de leur maître représentent Adam et sa postérité chassés du paradis et exilés sur cette terre. Le jour arrive pour chacun de nous de la quitter. Le messenger inexorable qui vient nous en retirer, c'est la mort. Heureux celui qu'elle trouve prêt ! Son âme est transportée avec des chants dans le lieu du repos. L'âme du pécheur, au contraire, s'en va au lieu du tourment.

5° *Ce qui se passa le troisième jour. Mort et sépulture de Marie* (§ 12-13). Le prince des apôtres parlait encore, quand brilla le soleil du troisième jour. A ce moment, la sainte Théotocos se leva, sortit dehors et, levant les mains au ciel, adressa à Dieu une prière. Puis, rentrant dans sa chambre, elle s'endormit sur son lit. Les apôtres étaient rangés en cercle autour d'elle. Pierre était au chevet, Jean aux pieds. Tout à coup, vers la troisième heure, un grand coup de tonnerre retentit, et un parfum enivrant plongea dans un profond sommeil tous les assistants, sauf les apôtres et trois vierges¹. Le Seigneur

1. Les récits apocryphes parlent de trois vierges qui étaient au service de Marie, et donnent même leurs noms. Jean a dit plus haut que Marie n'avait qu'une servante. Les

Jésus descendit alors sur les nuées, avec une multitude innombrable d'esprits bienheureux. Lui et Michel, l'archange, entrèrent dans la chambre où se trouvaient la Vierge et les apôtres ; les autres anges restèrent à la porte. Le Sauveur salua les apôtres, puis sa Mère, qui répondit en bénissant son divin Fils. C'est en lui souriant qu'elle expira bientôt, *ayant accompli son économie*, *πληρώσασα αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν*. Le Seigneur, recevant l'âme de sa Mère, la déposa entre les mains de Michel, après l'avoir enveloppée dans une sorte de fourrure d'un éclat incomparable. Les apôtres virent alors l'âme de Marie sous une forme humaine possédant tous les membres, mais sans sexe déterminé. Elle brillait sept fois plus que le soleil. Transporté de joie, Pierre demanda au Seigneur si l'âme humaine était ainsi blanche comme celle « de cette colombe immaculée ». Jésus lui répondit que les âmes sont blanches, en effet, à leur entrée en ce monde, mais qu'à leur sortie beaucoup sont enveloppées par les ténèbres de nombreux péchés ; puis il recommanda au prince des apôtres d'ensevelir le corps de Marie dans le sépulcre neuf qu'il trouverait hors de la ville, du côté droit.

A ce moment se produisit un nouveau prodige. Le corps tout immaculé de la Vierge adressa à Jésus une prière pour se recommander à lui. Et le Seigneur répondit : « Je ne t'abandonnerai pas, écriin de ma perle. Non, je ne t'abandonnerai pas, toi qui seule as été trouvée fidèle et as gardé intact le sceau de la virginité. »

A ces mots, le Sauveur devint invisible. Les apôtres et les trois vierges disposèrent tout pour les funérailles ; après quoi ceux qui étaient endormis se reveillèrent. Prenant le *βραβεῖον*, Pierre voulut le remettre à Jean : « Tu es vierge, lui dit-il, c'est à toi à le porter devant le cercueil. » Mais Jean répondit : « Tu es notre père et notre évêque, et c'est toi qui dois entonner le chant en précédant le corps, tenant la palme dans ta main. — Pour ne contrister personne, reprit Pierre, nous allons en couronner le cercueil. »

Le cortège funèbre s'organisa. Les apôtres prirent sur leurs épaules la litière sacrée, et l'on se mit en marche vers Gethsémani. Pierre entonna le psaume : *In exitu Israël de Egypto, Alleluia*, pendant que les anges et le Seigneur lui-même, assis sur des nuées qui les dérobaient aux regards des mortels, emplissaient l'air d'une céleste musique. L'écho en parvint jusqu'aux oreilles des princes des prêtres. Poussés par Satan, ceux-ci se dirigèrent aussitôt vers le cortège, avec l'intention bien arrêtée de tuer les apôtres et de livrer aux flammes le corps de Marie. Mais les anges les frappèrent de cécité, à l'exception d'un seul d'entre eux, qui réussit à s'approcher du cercueil et à porter sur lui ses mains sacrilèges pour le renverser. Mal lui en

trois vierges dont il parle font partie de l'assistance, et doivent servir de témoins de la mort et de la gloire de Marie.

prit : ses mains, en effet, restèrent collées à la bière, et se détachèrent du reste du corps, à partir des coudes. Le malheureux s'affaissa sur le sol en criant miséricorde. Pierre lui indiqua la voie du salut : la foi en Jésus-Christ, Fils de Dieu. Alors l'homme proclama hautement la divinité du Sauveur, et raconta brièvement comment les Juifs avaient été poussés au crime du déicide. Sur un ordre de Pierre, ceux qui portaient le cercueil le posèrent à terre, et le Juif bénit sainte Marie, trois heures durant. Il cita même du Pentateuque plusieurs textes se rapportant à elle ; ce qui jeta les apôtres dans l'admiration. Quand il eut fini, le prince des apôtres lui dit d'approcher ses moignons des mains qui étaient restées collées au cercueil, et aussitôt tout se recolla parfaitement.

Prenant ensuite un rameau de la palme miraculeuse, Pierre le remit au Juif, en lui disant d'aller vers la foule aveuglée et de leur raconter ce qui venait de lui arriver. L'homme obéit. Il trouva ses malheureux compatriotes plongés dans le désespoir et s'attendant au châtement de Sodome. Il leur prêcha la foi en Jésus-Christ. Ceux qui crurent recouvrèrent la vue ; les incrédules restèrent aveugles.

6° *Épilogue* (§ 14). Comme nous l'avons déjà dit, l'épilogue varie dans presque tous les manuscrits, aussi bien dans ceux qui contiennent le texte primitif que dans ceux de la rédaction interpolée. D'après le Vatic. 2072, les Apôtres restèrent trois jours à faire bonne garde autour du sépulcre de Marie. Après le troisième jour, ils ouvrirent le cercueil pour vénérer le corps virginal ; mais ils ne trouvèrent que les linceuls, parce que Jésus-Christ l'avait transporté dans l'éternel séjour. Il semble bien que nous ayons là une allusion à l'Assomption proprement dite. Mais ce n'est pas très explicite. Il ne faut pas oublier que chez les Byzantins, à côté de la tradition de beaucoup la plus commune qui enseignait la résurrection de la Vierge, il y en avait une autre, que l'on trouve formulée dans l'apocryphe grec intitulé le *Livre de Jean sur la Dormition de Marie* : D'après cette seconde tradition, le corps de la Mère de Dieu aurait été transporté au paradis terrestre, où il serait conservé incorruptible jusqu'à la résurrection générale. Au xe siècle, Jean le Géomètre se faisait le défenseur de cette opinion, et au xiie, Michel Glykas écrivait un de ses *Chapitres théologiques* pour la réfuter. De toute manière, il ressort de l'ensemble du discours de Jean que, pour cet orateur, l'objet direct de la fête de la Dormition est de commémorer la mort de la Mère de Dieu et les prodiges qui l'accompagnèrent.

Après le passage relatif à l'Assomption vient la phrase suivante, qu'on trouve à peu près dans toutes les finales : « Notre-Seigneur Jésus-Christ lui-même, qui a glorifié sa Mère immaculée, Marie la Théotocos, glorifiera ceux qui la glorifient. » Ce qui suit revient également en partie dans plusieurs autres manuscrits. Cela nous incline à croire que la finale du Vatic. 2072

représente l'épilogue primitif. Le cod. Vatic. 2013 rapporte bien que les Apôtres restèrent trois jours auprès du sépulcre, mais il saute tout le passage relatif à l'Assomption. L'épilogue du Vatic. 1608 est encore plus bref : « Les Apôtres transportèrent sainte Marie au tombeau, et l'y ayant déposée, chacun d'eux fut remplacé par une nuée à l'endroit d'où il était parti. Telle est la dormition de Marie la Théotocos. » Pas la moindre allusion à l'Assomption. Même silence sur le même sujet dans le cod. Cromw. I, bien qu'on y dise que les Apôtres restèrent près du sépulcre pour le garder. Dans le Coisl. 121, il est simplement parlé de la translation du cercueil, τὴν κλίνην, on ne dit pas où. D'après le cod. Marc. VII, 38, l'apôtre Thomas, par une permission divine, n'avait pas assisté à la sépulture de Marie, et n'arriva à Gethsémani que trois jours après. Comme il se lamentait amèrement, les autres Apôtres voulurent lui accorder la consolation de voir une dernière fois la Mère de Dieu. Ils ouvrirent donc le sépulcre, mais le trouvèrent vide; sur quoi ils conclurent que le corps virginal avait été transporté dans le paradis. Rien d'explicite, non plus, dans ce récit, sur la résurrection de Marie. On verra que dans les manuscrits de la rédaction interpolée, la résurrection n'est clairement affirmée que dans deux ou trois parmi les plus récents, et que l'influence des apocryphes y est plus manifeste que dans les manuscrits de la première série. Somme toute, pour ce qui regarde la doctrine proprement dite de l'Assomption, le discours de Jean est plutôt décevant. L'auteur n'a eu en vue que la Dormition proprement dite, et il est clair que pour lui l'objet de la fête qu'il est le premier à établir dans son diocèse, est de commémorer cette dormition. Ce qui est pour nous le côté capital du mystère de l'Assomption, c'est-à-dire la glorification en corps et en âme et l'entrée au ciel de la Mère de Dieu, est en dehors de son horizon. Il y croyait sans doute; mais il ne l'a dit nulle part d'une manière claire.

V. — SOURCES DU DISCOURS. SON IMPORTANCE AU POINT DE VUE
HISTORIQUE ET THÉOLOGIQUE.

Par le bref résumé qu'on vient de lire, il est clair que Jean de Thessalonique a largement puisé dans les apocryphes. Celui auquel il a le plus emprunté est le récit latin du Pseudo-Mélicon de Sardes, connu sous le nom de *Liber transitus Mariae*¹. C'est de beaucoup le plus convenable des apocryphes qui nous sont parvenus sur la mort de la Sainte Vierge. Il ne faut point le confondre avec une autre recension latine publiée par Tischendorf dans ses *Apocalypses apocryphae*². Celle-ci n'a fourni à notre orateur que

1. *P. G.*, t. V, col. 1231-1240.

2. *Apocalypses apocryphae*, pp. 113-123. Rien n'est moins exact que de considérer, comme on le fait communément, le récit du Pseudo-Mélicon comme une élaboration

deux ou trois détails insignifiants. Jean n'a presque rien tiré non plus de l'apocryphe grec : *Joannis liber de Dormitione Mariae*, également édité par Tischendorf¹, et source de la deuxième recension syriaque, de la recension arabe et de la recension éthiopienne. En donnant ses préférences à la narration du Pseudo-Méliton pour la suite des événements, notre auteur a fait preuve de bon goût. Mais quelle différence entre le maigre récit de l'apocryphe et la vivante mise en scène de l'orateur ! Celui-ci, du reste, ne s'est pas contenté d'amplifier son modèle. Il l'a corrigé sur plus d'un point. Dans l'apocryphe, nous voyons Marie demander qu'aucune puissance de l'enfer ne vienne à sa rencontre, et manifester une crainte quelque peu puérile de voir le prince des ténèbres. Dans notre discours, la Vierge supplie son divin Fils de venir la chercher lui-même et de ne pas confier ce soin aux bons anges. Si elle déclare redouter l'adversaire commun du genre humain, elle ajoute aussitôt que le démon ne peut rien contre les justes ; et l'on voit par le contexte que, si elle tient ce langage, c'est dans un but d'édification et d'instruction. Les assistants, du reste, proclament sur-le-champ qu'elle n'a rien à craindre puisqu'elle est la Mère du Seigneur, et qu'elle est sans péché².

De même, notre orateur se garde bien de répéter les paroles que l'apocryphe met sur les lèvres de la Mère de Dieu s'adressant aux apôtres : « Le Seigneur vous a envoyés pour que vous me consoliez au milieu des angoisses qui doivent fondre sur moi. » Dans son récit, Marie expire dans les transports de l'amour et de la reconnaissance, en souriant à Jésus.

On peut se demander si Jean a inventé de toutes pièces les discours et prières qu'il a enchâssés dans le cadre du Pseudo-Méliton, ou s'il a puisé à des sources que nous ignorons. Ces discours et ces prières sont, en général, d'une psychologie de bon aloi. On y découvre un vrai souci de ne pas perdre contact avec la vie réelle. Jean, sans doute, nous l'avons vu, ne recule pas devant le merveilleux ; il en garde une bonne dose, une dose trop forte pour l'histoire. Mais, en même temps, on ne peut nier qu'il ne fasse parler la

libre de l'apocryphe grec : *Ioannis liber de Dormitione Mariae*, qui n'apparaît, du reste, qu'au VIe siècle. Il n'y a presque rien de commun entre les deux narrations. Le Pseudo-Méliton n'est sérieusement apparenté qu'avec la première recension syriaque publiée par W. WRIGHT, dans *Contributions to the apocryphal Literature of the New Testament collected and edited from syriac manuscripts in the British Museum with an english translation and notes*, Londres, 1865, pp. 42-51. Cette recension, ou plutôt cet original, que Wright a tirée d'un manuscrit de la seconde moitié du Ve siècle, est malheureusement fragmentaire. Nous inclinons à penser que le Pseudo-Méliton n'est qu'une recension assez libre de ce récit syriaque, premier apocryphe, selon nous, sur la Dormition de la Sainte Vierge. Si Jean de Thessalonique a surtout puisé dans le Pseudo-Méliton, c'est sans doute parce que ce récit était pour lui le plus ancien.

1. *Ibid.*, pp. 95-112.

2. ἡ μηδὲν ἁμαρτήματα, leçon donnée par P² et C.

Sainte Vierge et les apôtres avec beaucoup de naturel. Le tout vise à instruire et à édifier les fidèles. Il est donc tout à fait vraisemblable que c'est l'orateur lui-même qui a composé ces dialogues et ces prières, à la manière des anciens historiens, qui mettent leur propre rhétorique dans la bouche de leurs héros.

Somme toute, en voulant dégager des récits apocryphes sur la mort de Marie le fond de vérité qu'il a cru y découvrir, l'archevêque de Thessalonique est arrivé à nous donner une nouvelle narration *sui generis*, à laquelle il est malheureusement difficile d'attribuer une valeur historique quelconque. Ce sera, si l'on veut, le meilleur des apocryphes, une légende pieuse, mais rien de plus. Et il ne pouvait en être autrement, puisque ses sources n'ont été que des apocryphes, et que la tradition des cinq premiers siècles n'a pas de récit détaillé sur la mort de Marie ¹. Comme les récits apocryphes contenaient pas mal de choses non seulement extravagantes mais encore opposées au sens catholique, Jean en a publié une édition expurgée à l'usage des fidèles. Quelques-uns de ses prédécesseurs et plusieurs anciens Pères en avaient agi de même à l'égard des apocryphes racontant les voyages des Apôtres ou les combats des martyrs ². Le moine Épiphané fait évidemment allusion à ce caractère spécial de l'œuvre de Jean, quand il dit que sa réputation y a plutôt perdu ³.

De nulle valeur, ou à peu près, sur le point précis de la mort de la Sainte Vierge et de son Assomption glorieuse, le morceau est cependant important au double point de vue historique et théologique. Il nous fournit, d'abord, de précieux renseignements sur les origines de la fête de la Dormition, comme il ressort de ce que nous avons déjà dit, et confirme l'affirmation de Nicéphore Calliste au sujet du décret de l'empereur Maurice fixant cette fête au 15 août. Par lui aussi nous apprenons que la tradition jérosolymitaine sur le tombeau de Marie était bien établie, au début du vi^e siècle : ce que confirment, du reste, les déclarations de saint Modeste et de saint Sophroné ⁴. Nous avons dit qu'on pouvait trouver dans le prologue une allusion au décret du pape Gélase proscrivant le *Liber transitus Mariae*, parmi beaucoup d'autres

1. Cette tradition n'est pas absolument muette sur l'Assomption elle-même, comme nous espérons le prouver un jour.

2. Οὕτω γὰρ εὐρήκαμεν χρησαμένους καὶ τοὺς ἑναγγος ἡμῶν προηγησαμένους καὶ τοὺς πολλῶν πρὸ αὐτῶν ἁγίου πατέρα, § 1, p. [259].

3. C'est ainsi que nous entendons les mots déjà cités plus haut, p. [240], note 1 : αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπεσκίασεν, bien qu'on puisse les entendre aussi d'une certaine obscurité et manque de suite qui se remarque dans le récit.

4. Cela ne signifie pas que la tradition fût très ancienne, comme l'ont amplement démontré les partisans de la tradition d'Éphèse. Voir, par exemple, NIESSEN, *Panagia Capouli*, Dülmen, 1906.

apocryphes. Le récit lui-même jette une vive lumière sur l'homilétique byzantine. Les orateurs postérieurs, sauf quelques exceptions, s'en sont généralement inspirés dans leurs homélies sur la Dormition. On en trouve un bel exemple dans la courte homélie de l'abbé Théognoste, que nous avons déjà publiée¹. Au lieu de puiser directement dans les apocryphes, les prédicateurs ont été heureux d'exploiter cette source expurgée. C'est pour cela que le moine Épiphané donne au discours l'épithète de *πολυτρόλλητος*; pour cela aussi que son texte a subi tant d'interpolations. On l'a lu dans les couvents et les églises grecques pendant tout le Moyen Age, et jusqu'à nos jours. Il a passé également dans la tradition occidentale. Son influence sur l'iconographie n'est pas moins évidente. Le type classique de la Dormition dans la peinture byzantine représente la position des Apôtres autour du lit de Marie, telle qu'elle est décrite dans notre pièce : Pierre est au chevet, Jean aux pieds; et, à côté, l'on aperçoit l'âme de la Vierge sous la forme d'un petit enfant emmailloté, que reçoit l'archange Michel des mains de Jésus². Cela n'a rien de surprenant, puisque la peinture byzantine vise à reproduire, autant que faire se peut, la réalité historique du prototype. Jean n'annonce-t-il pas, dans son exorde, qu'il va raconter les faits tels qu'ils se sont passés?

L'historien du dogme trouvera à glaner dans le discours de Jean de précieuses affirmations sur plusieurs vérités révélées. Dans l'analyse qui précède, le lecteur aura certainement remarqué le magnifique témoignage rendu à la primauté de saint Pierre par les Apôtres réunis autour de Marie. D'un bout à l'autre du récit, règne le sens de la hiérarchie. Pierre occupe toujours la première place. C'est toujours lui qui parle le premier, lui qui prend toutes les initiatives, lui à qui les autres défèrent les rôles les plus honorifiques. A plusieurs reprises, les Apôtres déclarent que Pierre est leur chef établi par Jésus lui-même, et saint Jean résume la pensée de tous par ces mots : « Tu es notre Père et notre évêque; c'est toi qui dois marcher en tête » (§ 13).

L'orateur se fait de la Mère de Dieu une très haute idée. Dès l'exorde, il la salue comme la maîtresse et la bienfaitrice de l'univers. Il met surtout en relief la maternelle tendresse de son cœur pour les hommes et son rôle de médiatrice universelle. Les Apôtres et les fidèles qui l'entourent à ses derniers moments l'appellent leur mère. Quand ils arrivent à sa maison, les Onze la saluent tous par ces mots : « Bienheureuse Marie, Mère de tous ceux qui se sauvent, la grâce soit avec vous » (§ 8). Dans son discours, saint Pierre dit d'elle : « La lumière de sa lampe a rempli toute la terre, et elle ne s'éteindra pas jusqu'à la consommation du siècle, afin que tous ceux qui veulent se sauver

1. Voir plus haut, pp. [33-38].

2. Ce type a passé aussi en Occident. Dans l'église Sainte-Marie in Cosmedin, à Rome, un ancien tableau de la Dormition est de tout point conforme au récit de Jean.

reçoivent d'elle courage et confiance, ἵνα πάντες οἱ βουλόμενοι σωθῆναι λάβωσιν θάρσος ἐξ αὐτῆς » (§ 9). Ailleurs, elle est déclarée l'espérance de nous tous : οὐ εἶ προδοκία πάντων ἡμῶν (§ 5). Le titre de mère des hommes donné à Marie est devenu banal pour la piété moderne. Il est plutôt rare dans l'ancienne littérature byzantine. Pour la piété orientale, la Théotocos est surtout la Maitresse, l'Impératrice; ἡ Δέσποινα, ἡ Βασίλισσα. Un des charmes du discours de Jean de Thessalonique est justement cet accent de piété filiale envers Marie.

A noter aussi la mention de l'ange de la justice et de l'ange de la malice qui se présentent au chevet de chaque moribond. Si le moribond est un juste, l'ange de la justice se réjouit, et une multitude d'autres anges se joignent à lui pour transporter l'âme du défunt dans le séjour des justes. Si, au contraire, il s'agit d'un pécheur, c'est l'ange de la malice qui triomphe et qui prend avec lui d'autres démons pour emporter l'âme criminelle et la torturer, tandis que l'ange de la justice se lamente (§ 5). La rétribution immédiate aussitôt après la mort, déjà affirmée dans le passage qu'on vient de lire, est encore plus clairement enseignée dans le discours de saint Pierre à la foule. La mort est pour tous la fin du mérite et du démérite. Le pécheur, « celui qui n'a rien de la justice », ὁ μηδὲν ἔχων τῆς δικαιοσύνης, est transporté sans retard dans le lieu du supplice. Celui, au contraire, qui a fait des œuvres de justice, est placé dans le lieu du repos. Au Purgatoire il n'est fait aucune allusion.

Signalons enfin l'affirmation du péché originel dans le même discours de saint Pierre : Irrité, à l'origine, par le péché d'Adam, Dieu chassa le premier homme dans ce monde, « où nous habitons nous-mêmes comme étant sous le coup de la colère et de l'excommunication, ὡς ὑπὸ ἀγκύρατις καὶ ἐν ἀφορισμῷ οἰκοῦμεν ἐν αὐτῷ » (§ 11).

TEXTUS PRIMIGENII PROBABILIS RESTITUTIO EX VETUSTIORIBUS AC POTIORIBUS MANUSCRIPTIS

ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟ-
ΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΛΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ ΥΠΟ ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕ-
ΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ¹.

DORMITIO DOMINAE NOSTRAE DEI-
PARAE AC SEMPER VIRGINIS MARIAE
A IOANNE THESSALONICAE ARCHIE-
PISCOPO CONSCRIPTA.

5 1. Τῆ̃ θυμαστοῦ καὶ ὑπερενδόξω² καὶ ὄντως
μεγάλῃ τοῦ³ παντὸς κόσμου δεσποίνῃ, τῆ̃⁴ δειπαρ-
θένῃ μητρὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ⁵ Θεοῦ Ἰησοῦ
Χριστοῦ καὶ ἀληθῶς θεοτόκῃ⁶ ὑπὸ πάσης⁷ τῆς ὑπ'
οὐρανὸν⁸ ἀξιοχρεως⁹ ἕμνος καὶ¹⁰ τιμῆ καὶ δόξα
10 διαπαντὸς ἐποφείλεται¹¹ διὰ τὴν γενομένην¹² δι'
αὐτῆς εὐεργεσίαν¹³ ὅλης τῆς κτίσεως¹⁴ ἐν τῇ οἰκο-
νομίᾳ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας¹⁵ τοῦ μονογενοῦς
Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ἐπεὶ οὖν
αὕτη¹⁶, μετὰ τὸ ἐκούσιον κατὰ σάρκα πάθος καὶ
15 τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν¹⁷ καὶ τὴν εἰς οὐρανὸς
ἀνοδὸν¹⁸ τοῦ ἐξ αὐτῆς δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος
ἀληθῶς¹⁹ Θεοῦ Λόγου καὶ ἐνανθρωπήσαντος²⁰,
ἔμεινεν μετὰ τῶν²¹ ἁγίων ἀποστόλων διάγουσα
χρόνον οὐ βραχὺν²² περὶ τὴν²³ τῆς Ἰουδαίας
20 χωρᾶν²⁴ καὶ Ἱεροσολύμων, ἐν τοῖς τοῦ παρθένου
καὶ²⁵ ἀποστόλου καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου²⁶ ἡγαπημέ-
νου²⁷ τὰ²⁸ πολλὰ δαιτωμένη, ὡς τὸ θεῖον γράμμα²⁹
δηλοῖ, ἐκείνων ἐκάστου³⁰, κελεύσει³¹ τοῦ ἁγίου
25 Πνεύματος, ἐξορμήσαντος ἐπὶ τὸ κηρύττειν τὸ εὐαγ-
γέλιον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, μετὰ τινα χρόνον³², ἡ

1. Admirandae et gloriosissimae et vere
magnae totius mundi dominae, Matri semper
virgini Salvatoris nostri ac Dei Iesu Christi,
atque veraciter Dei genitrici condignus hym-
nus et honor et gloria ab omni quae sub caelo
est creatura, perpetuo debetur, propter bene-
ficiam, quod per eam universae obvenit creatu-
rae in dispensatione adventus in carne Unige-
niti Filii ac Verbi Dei et Patris. Haec igitur,
post voluntariam in carne passionem necnon ex
mortuis resurrectionem atque ad caelos ascen-
sionem Verbi Dei quod ex ea vere incarnatum
est et homo factum, cum sanctis apostolis circa
Iudaeae ac Hierosolymorum regionem haud
parumper^a commorata, in domo virginis et apo-
stoli et a Domino dilecti plerumque habitans
ut divina Scriptura declarat^b, haec, inquam,
omnino gloriosa ac Deipara Virgo, cum iam
quoddam temporis intervallum elapsum esset,
ex quo singuli apostoli, Spiritus sancti iussu, ad

1. Ex diversis inscriptionibus, quas supra, p. [232] sq., dedimus, istam prae aliis seligimus, quam praefert P¹ (= Paris. graec. 683). — 2. V καὶ παναγία add. — 3. V καὶ, loco τοῦ. — 4. V καὶ, loco τῆς. — 5. V omittit καὶ. — 6. P¹, P², V θεοτόκου; Cl θεοτόκον. — 7. P² ὑπόστασις. — 8. Cl τῆς ἐπουρανίου δυνάμεως. — 9. B¹ et B² κατὰ χρεως. — 10. B¹ καὶ om. — 11. B¹ ἐποφείλεται om. — 12. M διαπαντὸς add. — 13. B¹ et B²: διὰ τῶν γενομένων αὐτῆς εὐεργεσιῶν. — 14. B¹, B², C, P²: τῆς ὅλης κτίσεως. — 15. V διὰ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. — 16. V αὕτη. — 17. ἀνάστασιν om. B¹. — 18. V ἀνόδω. — 19. ἀληθῶς om. B¹. — 20. C ἐνανθρωπήσεως. — 21. B¹ et B² add. ἁγίων. — 22. Sic P¹ et P²: B², V οὐ βραχὺ; C χρόνον βραχὺ οὐ; B¹ χρόνον βραχὺ; Cl, M χρόνον βραχὺν. — 23. B¹ om. τὴν. — 24. P¹, P², C: περὶ τῶν χωρῶν; B¹, B²: περὶ τῆς χώρας. — 25. V, Cl, M om. καὶ. — 26. V Χριστοῦ. — 27. B¹ ἡγαπημένος; Cl add. Θεοῦ Λόγου. — 28. B¹ et B² ἐτι (= ἔτη), loco τὰ. — 29. Cl, M παράγγελμα. — 30. B¹ ἐκείνων τὶ γὰρ οὖν (= τοιγαροῦν) ἐκάστου; V ἐκείνω ἕκαστος; M ἐκείνων οὖν ἐκάστου; Cl ἐκείνων δὲ ἕκαστον. — 31. B² δὲ add. — 32. B² τινὰς χρόνους.

a) χρόνον οὐ βραχὺν est vera lectio, ut patet ex vetustioribus codicibus, et etiam ex contextu. — b) Cf. Ioan. xix, 27.

praedicandum in universo mundo Evangelium, profecti essent, naturali obitu terram reliquit.

Porro etiam scripto tradidere quidam ea quae tempore illo circa ipsam facta sunt prodigia, et omnis fere terra quae sub caelo est, pausationis eius annuam memoriam festive celebrat, paucis locis exceptis, ex quibus unus ille est, qui hanc a Deo custoditam Thessalonicensium metropolim circumdat. Quid ergo? Negligentiae vel segnitiae praedecessores nostros condemnabimus? Absit nos hoc dicere aut tantum cogitare, quandoquidem omnium soli certa lege illud eximium suae patriae reliquere decus, scilicet, quod non solum sanctorum domesticorum, verum etiam eorum fere omnium, qui pro Christo decertarunt, memorias spiritaliter agimus, synaxibus orationibusque nosmetipsos Deo familiares reddentes. Non ergo in negligentiam vel socordiam lapsi sunt; sed cum ea quae ad Virginis consummationem pertinent, qui tunc adhaeruerunt, accurate quidem, ut dictum est, descripserint, quidam vero ex maleficis qui postea exstiterunt haereticis, propriis zizaniis immissis, scripta depravarint, propterea Patres nostri hujusmodi scripta, utpote catholicae Ecclesiae minime consonantia, respuerunt, atque exinde apud illos oblivio ipsam festivitatem excepit. Et nolite mirari, haereticos scripturas corrupisse audientes, quandoquidem et in divi Apostoli epistolas et circa ipsa sancta Evangelia talia perpetrasse temporum decursu deprehensi

πανένδοξος αὐτῆ καὶ θεοτόκος¹ παρθένος τὴν γῆν² φυσικῶ τέλει κατέλειπεν.

Τοιγαροῦν καὶ γραφῆ³ παραδεδοίκασι τινες⁴ τὰ γεγενημένα⁵ θαύματα κατὰ χρόνον ἐκείνον⁶ περὶ αὐτῆν⁷, καὶ πᾶσα σχεδὸν ἢ ὑπ' οὐρανὸν τὴν⁸ τῆς ἀναπαύσεως αὐτῆς ἐτήσιον μνήμην ἑορταστικῶς ἄγουσιν⁹, πλὴν ὀλίγων τόπων, ἐξ ὧν εἷς ἐστίν, ὁ περὶ¹⁰ τὴν θεοφύλακτον ταύτην τῶν Θεσσαλονικέων μητρόπολιν¹¹. Τί οὖν; Ἰαμελείας ἢ βραθυμίας τῶν πρὸ ἡμῶν καταψηρισόμεθα¹²; Μὴ γένοιτο ἡμᾶς¹³ τοῦτο¹⁴ φάναι¹⁵. ἢ¹⁶ καὶ μόνον λογισασθαι, ὅπου γε μόνον¹⁷ τῶν πάντων τοῦτο¹⁸ δὴ τὸ ἐξαίρετον¹⁹ τῆ ἑαυτῶν πατρίδι νομοθετικῶς²⁰ καταλελοίपाσι, λέγω δὴ τὸ²¹ μὴ μόνον τῶν ἐγγωρίων ἀγίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς πάντων σχεδὸν²² ὑπερ Χριστοῦ διηλεκτικῶν²³ τὰς μνήμας πανηγυρίζειν πνευματικῶς, συνάξεσι τε καὶ προσευχαῖς οἰκειοῦντες ἑαυτοῦς²⁴ τῷ Θεῷ. Οὐκ ἡμέλησαν²⁵ οὖν²⁶ ἡ ἐραθύμησαν²⁷, ἀλλ' ἐπειδὴ φιλαλήθως μὲν οἱ²⁸ τῆνικαῦτα παρόντες²⁹, ὡς εἴρηται³⁰, τὰ περὶ τῆς τελειώσεως αὐτῆς ἀπεγράψαντο³¹, τινὲς δὲ τῶν εἰς ὕστερον κακούργων³² αἰρετικῶν τὰ ἑαυτῶν ἐμβαλόντες³³ ζιζάνια³⁴, ἐστρέβλωσαν τὰ συγγραφέντα, τούτου χάριν οἱ πατέρες ἡμῶν, ὡς ἀναρμοδιῶν³⁵ τῆ καθολικῆς Ἐκκλησίας³⁶, τούτων ἀπέσχοντο³⁷, κἀντεῦθεν λήθη³⁸ παρ' αὐτοῖς³⁹ καὶ τὴν ἑορτὴν ὑπεδέξατο⁴⁰. Καὶ⁴¹ μὴ θαυμάσητε περὶ⁴² τοῦ διαφθεῖραι⁴³ τὰς γραφὰς ἀκούοντες τοὺς αἰρετικούς, ὅπου γε⁴⁴ καὶ εἰς τὰς τοῦ θεοφόρου ἀποστόλου ἐπιστολάς καὶ περὶ αὐτὰ τὰ ἅγια⁴⁵ εὐαγγέλια τὰ παραπλήσια⁴⁶ κατὰ καιροῦς⁴⁷ δρᾶσαντες ἐφοράθησαν⁴⁸. Ἄλλ' οὐ⁴⁹ διὰ τὴν ἐκείνων θεομίσητον δολιότητα τὰ⁵⁰ τῆς ἀληθείας γράμ-

1. C καὶ θεοτόκος om. — 2. V, Cl, M add. τῆ. — 3. B¹ et B² καὶ γραφῆ om. — 4. V τινες om. — 5. M καὶ τὰ γεγενημένα. — 6. C ἐκείνον om. Cl τὰ add. — 7. B¹ παρ' αὐτῆς. — 8. B¹ ἐτήσιον μνήμην ἑορτάζει; B² idem habet, sed loco ἑορτάζει ponit ἑορτάζουσιν; V μνήμην ἑορτὴν ἄγουσιν; P¹ ἡμέραν ἐτήσιον μνήμην ἑορταστικῶς ἄγουσιν; C idem legit, sed loco ἐτήσιον, habet ἐτησίως; P², post ἑορταστικῶς, addit ἑορτίως; M simpliciter habet: τὴν τῆς ἀναπαύσεως ἡμέραν. Post haec verba M et Cl, quae sequuntur, omittentes, statim incipiunt: Αὕτη ἢ βίβλος τῆς ἀναπαύσεως. Ἦνίκα ἔργω Μαρία... — 9. B¹ πλὴν ὀλίγα τινὰ ἐξ αὐτῶν ὁ περὶ. B² ὀλίγων τῆ ἐξ ὧν ὁ περὶ. — 10. B¹ ἐξεῦρεν λαὸς add. — 11. V καταψηρισόμεθα. C καταψηρισάμενοι. — 12. τοῦτο om. B¹, B², P². — 13. P¹ φρονεῖν. — 14. B¹ ἢ om. — 15. P¹, C μόνη. — 16. B² τούτων. — 17. V τοῦτο τὸ ἐξαίρετον. — 18. B, et B² νομοθετικῶς. — 19. B¹ τὸ om. — 20. V τῶν ὅπου σχεδὸν. — 21. ἡλεκτικῶν. — 22. V ἑαυτοῦς οἰκειοῦντες. — 23. B² ἡμέλησα. — 24. οὖν om. — 25. B² ἐραθύμησα. — 26. P¹ οὔτινες. — 27. B¹ περὶ πάντων. — 28. B¹ ὡς εἴρηται om. — 29. B¹ συνεγράψατο. B² συνεγραψάμεθα. — 30. B¹ et B² τῶν ἐτέρων κακούργων. — 31. Sic P¹, B² βάλλοντες. V et P² βαλόντες, C ἐκβάλλοντες. — 32. B¹ ζιζάνια. — 33. P¹, P², C, V ἀναρμοδιῶν. B¹ ἀρμοδιῶν. B² ἀναρμοδιῶς. — 34. B¹ et B² τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. — 35. C ἀπέσχοντο. — 36. B¹ et P² λήθη. — 37. C παρ' αὐτῆς. B, et B² add. ἐγένετο. — 38. V ὑπεδέξαντο. P² ὑπεδέξαντο. — 39. B² καὶ om. — 40. B¹ et B² om. περὶ. — 41. P¹ διαφθεῖραν. B² διαφθῆρε. B² διαφθῆραι. V διαφθεῖρειν. — 42. P¹ et C ὅπου καὶ. — 43. B¹ τὰ ἄχροντα. B² περὶ αὐτοῦ τὰ ἅγια. P¹ et C καὶ περὶ τὰ αὐτὰ ἅγια. — 44. V καὶ add. — 45. V κατὰ καιρὸν. — 46. B¹ ἐφθῆραν. B² ἐφθῆραν. — 47. B¹ οὖν. — 48. B¹ τὰ om.

ματα¹ διαπτύσομεθα², ἀλλὰ³ τὴν φαύλην⁴
 παρασπορὰν ἐκκαθάραντες⁵, τὰ ὡς ἀληθῶς⁶ εἰς
 δόξαν Θεοῦ περὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ⁷ γεγεννημένα⁸
 καὶ⁹ περιπτύζομεθα¹⁰, καὶ διὰ μνήμης ἄζομεν¹¹
 5 ψυχωφελῶς τε καὶ θεαρέστως¹². Οὕτω¹³ γὰρ¹³ εὐρή-
 καμεν χρησαμένους¹⁴ καὶ¹⁵ τοὺς ἔναγχος¹⁶ ἡμῶν¹⁷
 προηγησαμένους¹⁸ καὶ τοὺς πολλῶν πρὸ αὐτῶν¹⁹
 ἁγίους πατέρας, τοὺς μὲν²⁰ περὶ τὰς καλουμένας²¹
 10 ἰδικὰς²² περιόδους τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου
 καὶ Παύλου καὶ Ἀνδρέου²³ καὶ Ἰωάννου²⁴, τοὺς δὲ
 περὶ τὰ πλείστα τῶν χριστοφόρων²⁵ μαρτύρων
 συγγράμματα²⁶. Δεῖ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐκκαθαίρειν,
 κατὰ τὸ γεγραμμένον²⁷, τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ,
 ἵνα μὴ τὸ θεόλεκτον ποίμνιον προσκόπη²⁸.
 15 2. Ἡμεῖς οὖν²⁹, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν φιλόχριστον
 ταύτην μητροπολιν³⁰, ἵνα³¹ μηδὲν αὐτῇ λείπη³²
 τῶν καλῶν, ἀνάγκη πᾶσα δοξάζεσθαι³³ εὐλαβῶς
 τὴν εὐεργέτιν τοῦ κοσμοῦ καὶ δέσποιναν, τὴν³⁴
 ἀειπαρθένον καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τελούντων ἡμῶν
 20 μετ' εὐφροσύνης³⁵ πνευματικῆς³⁶ τὴν μνήμην τῆς
 θεοπρεποῦς αὐτῆς ἀναπαύσεως³⁷, εὐκότως σπουδῆν
 οὐ μετρίαν ἐποιήσαμεθα πρὸς διέγερσιν ψυχῶν καὶ
 οἰκοδομῆν παρθεῖναι ταῖς φιλοθεοῖς ὑμῶν ἀκοαῖς
 οὐχ ἅπερ ἤυραμεν³⁸ ἅπαντα ἐν διαφόροις βιβλίοις³⁹
 25 περὶ αὐτῆς διαφόρος ἐγγεγραμμένα⁴⁰, ἀλλὰ μόνον⁴¹
 τὰ ὡς ἀληθῶς παρθεῖντα καὶ γεγενῆσθαι μνημο-

sunt. At vero nequaquam propter eorum Deo
 odibilem fraudulentiam, veritatis documenta
 contemnemus, sed noxiam superseminationem
 expurgantes, ea quae ad Dei gloriam circa
 sanctos ejus revera facta sunt, et amplectemur,
 et ad animarum utilitatem, Deo probante,
 memorabimus. Hoc enim pacto egisse compe-
 rimus tum eos, qui nuper nos praecesserunt,
 tum qui multo ante illos exstiterē, sanctos
 Patres, hos quidem erga sic dictas períodos
 sanctorum apostolorum Petri et Pauli et
 Andreae et Ioannis, illos vero erga pleraque
 de christiferis martyribus opera. Oportet enim
 revera *amovere*, ut fert Scriptura, *e via lapi-*
des^a, ne a Deo adunatus grex offendant.

2. Nos igitur, cum in huius Christum amantis
 metropolis utilitatem, ne quicquam boni ei
 desit, beneficam mundi Dominam, Mariam dico
 Deiparam ac semper virginem, sincere laudare
 omnino necesse sit, cum gaudio spiritali vene-
 randae ejus pausationis memoriam celebrando,
 haud mediocrem diligentiam iure impendimus,
 ut pro animarum vestrarum excitatione et
 aedificatione, vestris Deo amicis auditibus
 proponeremus non quidem omnia, quae in
 diversis libris de ea diversimode conscriptis
 invenimus, sed ea tantum, quae revera fuisse

1. Sic B¹ et B². P¹, P², C, V habent πράγματα. — 2. P¹ et C διασώμεθα. B¹ διορθώσαμεθα. B² et V διορθώσαμεθα. Cum διασώμεθα nihil significet, διορθώσαμεθα vero (vel διορθώσωμεθα) cum contextu difficile cohaereat, etiamsi sumatur lectio « ἀλλ' οὖν », loco « ἀλλ' οὐ », genuinam lectionem fuisse διαπτύσομεθα verisimiliter conici potest. — 3. V καὶ add. — 4. B¹ φαύλην. V φαύλον, qui et αὐτῶν add. — 5. V ἐκαθάραμεν καὶ. B¹ et B² ἐκκαθάραντες. — 6. V ὅσα add. — 7. P¹ αὐτοῦ om. — 8. V θάματα παράδοξα ἀρεταῖς add. — 9. V καὶ om. — 10. B¹ B², V περιπτύζομεθα. B¹ ἔζομεν. B² ἔξομαι. — 11. V ψυχωφελῶς θεαρέστως. B¹ ψυχωφελῶς τε καὶ θεαρέστως. B² ψυχωφελῶς τε καὶ θεαρέστως. — 12. V οὕτως. — 13. P¹ θεοπρεπῶς add. — 14. P¹ et C χρησαμένων. — 15. V καὶ om. — 16. V πρὸ βραχέως ἐνάγχως. — 17. C ἡμῖν. — 18. V ἠγησαμένους. — 19. V καὶ πολλοὺς πρὸ αὐτῶν. Post χρησαμένους, B¹ et B² statim habent : τοὺς πολλοὺς πρὸ αὐτῶν (B¹ = πρὸς αὐτῶν) ἁγίους πατέρας. Alia omittunt. — 20. V δὲ. — 21. C et P¹ τοὺς καλουμένους. — 22. B¹ et B² om. — 23. B¹ et B² καὶ Ἀνδρέου om. — 24. V καὶ Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου. — 25. V ἁδρῶν καὶ add. — 26. B¹ στίγματα. — 27. P² γεγραμμένους. B¹ om. κατὰ τὸ γεγραμμένον. — 28. Sic B¹, qui scribit προσκόπει. B² ἵνα μὴ τὸ θεόνουτον ποίμνιον προσκόπει. P¹, P², C et V : ἵνα μὴ τὸ θεῖον ᾗ (P¹ et V = ᾗ. C = ᾗ. P² = ᾗ-τοι) προσκόπη (C = προσκόπει). — 29. V om. οὖν, et habet καὶ ἡμεῖς. B¹ τῶν. — 30. Sic omnes codices praeter B¹, qui addit ἔσμην. Haec autem additio, vel alia quaecumque felicior, ad sensum non videtur necessaria. Textus enim sic intelligi potest : ἐπειδὴ καὶ ἀνάγκη πᾶσα εἰς τὴν φιλόχριστον ταύτην μητροπολιν, ἵνα μηδὲν αὐτῇ λείπη τῶν καλῶν, δοξάζεσθαι. — 31. B² ἀλλ' ἵνα. — 32. C et V ἀνλείπη. — 33. C δοξάζεται. — 34. V om. τὴν. — 35. B¹, B² addunt οὐρανοῦ τε καὶ γῆς. C et P² add. οὐρανόου καὶ. P¹ : τελούντων ἡμῶν τὴν μνήμην αὐτῆς μετ' εὐφροσύνης τῆς θεοπρεπνοῦς αὐτῆς ἀναπαύσεως. — 36. B¹ et B² πνευματικῶς. — 37. B² μεταστάσεως. — 38. V εὐρομεν. P² ἠύρομεν. — 39. V βιβλίοις. — 40. V γεγραμμένα. — 41. V μόνον.

acta vereque evenisse memoriae proditum est; quae etiam locorum testimonium hactenus habent³. Haec igitur cum Dei timore ac veritatis amore collegimus, commenticiae narrationis, utpote ex eorum malitia, qui haec falsavere, interjectae, nullam rationem habentes. Audientes ergo cum salutari compunctione prodigia vere tremenda ac magna vereque Dei Matre digna, quae circa admirabilem eius pausationem facta sunt, immacolatae Dominae ac Deiparae Mariae gratias, post Deum, ac debitam laudem persolvemus, per bona opera illius beneficiis dignos nosmetipsos ostendentes. Vos vero, hoc nostrae dilectionis parvum munus accipientes, diligentiamque, qua per praesentem libellum ad perfectiora vos exhortamur, approbantes, tanquam fratres filiique in Domino carissimi, affectionem rependite, assidua oratione auxilium quod ex Deo est mihi suppeditantes; ipsius enim est gloria et honor et imperium in saecula saeculorum. Amen.

3. Cum sancta Dei genitrix Maria corpus iam depositura esset, ad eam venit magnus Angelus, et dixit : « Maria, surge; accipe hanc palmam, quam dedit mihi qui plantavit paradisum, et illam trade Apostolis, ut, ea apprehensa, hymnos ante te concinant, quia post tres dies deponis corpus. Ecce enim apostolos

νευόμενα¹ καὶ τοῖς τόποις μέχρι νῦν μαρτυρούμενα², μετὰ φόβου Θεοῦ³ φιλαλήθως συλλέξαντες⁴, τῆς αὐτολογίας⁵ οὐδένα θέμενοι λόγον, ὡς ἐκ κακοφροσύνης⁶ τῶν ταῦτα νοθευσάντων παρεμβεβλημένης⁷. Τὰ γοῦν⁸ ὡς⁹ ἀληθῶς φρικτὰ καὶ μεγάλα⁵ καὶ ὄντως ἄξια τῆς τοῦ¹⁰ Θεοῦ μητρὸς¹¹ περὶ τὴν¹² θεοπρεπῆ ταύτης¹³ ἀνάπαυσιν γεγεννημένα¹⁴ θαύματα¹⁵ μετὰ ψυχωφελῶς κατανούσεως ἀκροούμενοι¹⁶, τῇ¹⁷ μὲν ἀρχράτῃ δεσποίνῃ καὶ θεοτόκῃ Μαρίᾳ τὴν εὐχαριστίαν μετὰ Θεὸν καὶ τὴν¹⁸ ὀφειλομένην¹⁹ ὁδὸν προσοίσομεν¹⁹, ἄξιους τῶν αὐτῆς²⁰ δωρεῶν δι' ἔργων ἀγαθῶν ἑαυτοὺς ἐμφανίζοντες, ἡμῶν δὲ τὸ βραχὺ²¹ τῆς ἀγάπης ἀποδεξάμενοι, καὶ τὸ ἄσκον²² τῆς περὶ τὰ κρείττονα προτροπῆς²³ διὰ τοῦ παρόντος συγγράμματος²⁴ ἐπαινέσαντες, ἀντίδοτε τὴν στοργὴν ὡς ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ, δι' εὐχῆς ἐκτενοῦς τὴν ἐκ Θεοῦ μοι διαπαντὸς ἀντίληψιν ποριζόμενοι· αὐτοῦ γὰρ²⁵ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ κράτος²⁶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων Ἀμήν²⁷.

3. Ὅτε ἀπετίθετο τὸ σῶμα ἡ ἀγία θεοτόκος Μαρία²⁸, ἦλθε πρὸς αὐτὴν²⁹ ὁ μέγας ἄγγελος³⁰, καὶ εἶπε· Μαρία³¹, ἐγερθεῖσα, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, ὃ ἔδωκέ³² μοι ὁ φυτευσάς τὸν παράδεισον, καὶ παράδος αὐτὸ³³ τοῖς ἀποστόλοις, ἵνα, κρατήσαντες αὐτὸ³⁴ ὑμνήσωσιν ἔμπροσθέν σου, διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποτίθῃ³⁵ τὸ σῶμα. Ἰδοὺ γὰρ

1. P¹ et C ἄξιον μνημονευόμενον. — 2. P¹ et C μαρτυρούμενον. B² καὶ τοῖς τόποις μέχρι νῦν μαρτυρούμενα om. — 3. B² Θεοῦ om. — 4. B¹ τὰ ὡς ἀληθῶς συλλέξαντες μετὰ φόβου. — 5. Sic P¹ et C. Alii codd. habent ταυτολογίας. B¹ addit ἡ καὶ ἐναντιολογίας καὶ περιτολογίας. V = καὶ περιτολογίας ἡ καὶ ἐναντιολογίας. — 6. B¹ καταφροσύνης. — 7. P¹ παρεμβεβλημένος. C παρεμβεβλημένως. B¹ παρεμβεβλημένων. — 8. C Οὐ γὰρ. — 9. B², P¹, P² om. ὡς. — 10. P² τοῦ om. — 11. B¹ τῆ θεομήτορι. — 12. V τοῦ. — 13. B¹ αὐτῆς. — 14. P¹ et C ἀνάμνησιν καὶ ἀνάπαυσιν γενόμενα. — 15. C et P² θαυμάσια. — 16. C ἀκροασάμενοι. — 17. V καὶ τῇ μὲν. — 18. P² τὴν om. — 19. P¹, P², C, V προσοίσομεν. — 20. B¹ ἐαυτῆς. — 21. P¹, P², C ἡμᾶς δὲ τοὺς βραχεῖς. B² ἡμεῖς δὲ τοὺς βραχεῖς ἀποδεξάμενοι τὸ ἄσκον τῆς περὶ τὸ κρείττονα προτροπῆς. — 22. C καὶ τὸ ἄσκον om. — 23. P¹ προκοπῆς. — 24. B¹ γράμματος. — 25. P¹ αὐτῇ ἡ δόξα. P² αὐτοῦ μὲν. — 26. P¹, P², C addunt τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ. B² ponit Ἀμήν post τοῦ ἁγίου Πνεύματος. V nullam habet doxologiam, sed statim post ποριζόμενοι, narrationem inchoat his verbis : Μέλλουσα τοίνυν ἡ πανίερος καὶ παναμώμητος μήτηρ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν τὴν γῆν τῷ φυσικῷ τῆι εἰσκαταλιπεῖν, ἦλθεν πρὸς αὐτὴν. — 27. Statim post Ἀμήν, P¹, P², C habent : Αὕτη ἡ βίβλος τῆς ἀναπαύσεως Μαρίας τῆς ἀγίας θεοτόκου (P² om. τῆς ἀγίας θεοτόκου) καὶ ἅπερ αὕτη ἀπεκαλύφθη. Ἦνίκα ἔγνω Μαρία παρὰ τοῦ (P² om. τοῦ) Κυρίου, ὅτι ἀποτίθεται τὸ σῶμα, ἦλθε πρὸς αὐτὴν. C, loco καὶ ἅπερ, habet ἡ ἅπερ. — 28. Sic incipiunt narrationem B¹ et B². — 29. V add. πρὸ τριῶν ἡμερῶν. — 30. Sic omnes codices. Solus V ponit ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ. Haec lectio est certe suppositicia. — 31. B¹ Μαρία add. — 32. P² ἔδωκε. — 33. B¹, B², P¹ αὐτῆ. V αὐτὸ om. — 34. B², P¹, V αὐτῆ. — 35. C ἀποτίθεται.

a) Alludit certe ad traditionem hierosolymitanam de dormitione Mariae in monte Sion necnon de eius sepulcro in valle Gethsemani.

πάντας τοὺς ἀποστόλους ἀποστέλλω¹ πρὸς σέ, καὶ αὐτοὶ σε κηδεύσουσιν, καὶ τὴν δόξαν σου θεωρήσουσιν², ἕως ἂν ἀπενέγκωσί σε εἰς τὸν τόπον σου³. Καὶ ἀπεκρίθη⁴ Μαρία πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγουσα⁵.
 5 Διατί⁶ τοῦτο μόνον ἤνεγκας⁷, καὶ οὐκ ἤνεγκας ἐκάστῳ βραβεῖον⁸, μήπως δοθῆι ἐνί, καὶ οἱ ἄλλοι⁹ γογγύσωσιν; Καὶ τί ἐστὶν ὁ βούλη με¹⁰ πράξαι, ἢ τί σοί ἐστιν¹¹ ὄνομα, ἵνα, ἐὰν ἐρωτήσωσιν, εἶπω αὐτοῖς¹²; Καὶ εἶπεν¹³ αὐτῇ¹⁴ ὁ ἄγγελος· Τί σὺ τὸ
 10 ὄνομά μου ἐπιζητεῖς; Θαυμαστὸν γάρ ἐστιν ἀκοῦσαι¹⁵. Μὴ οὖν περὶ τοῦ βραβεῖου διαστάσης, διότι δι' αὐτοῦ πολλοὶ ἰαθήσονται¹⁶, καὶ ἔστι¹⁷ εἰς δοκιμασίαν¹⁸ πᾶσι τοῖς¹⁹ ἐν Ἱερουσαλήμ. Τῷ οὖν πιστεύοντι ἀποκαλύπτεται²⁰, καὶ τῷ μὴ πιστεύοντι κρύπτεται²¹. Πορεύθητι οὖν²² ἐπὶ²³ τὸ ὄρος.

Τότε ἐπορεύθη Μαρία²⁴, καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, προλάμποντος αὐτῇ τοῦ φωτός²⁵ τοῦ ἀγγέλου, ἔχουσα ἐν τῇ χειρὶ²⁶ τὸ βραβεῖον. Καὶ ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος²⁷, ἠγαλλιάσατο ὄλον μετὰ τῶν
 20 ἐν αὐτῷ²⁸ φυτῶν, ὥστε τὰ φυτὰ κλίνει τὰς κεφαλὰς²⁹ καὶ προσκυνῶσαι. Καὶ ὅτε εἶδε τοῦτο, ἐταράχθη Μαρία, νομίζουσα ὅτι Ἰησοῦς ἐστι, καὶ εἶπε· Μήτι σὺ εἶ ὁ Κύριος, διότι τηλικαύτη δύναμις³⁰ ἐγένετο³¹ διὰ σέ³², ὅτι³³ τηλικαῦτα³⁴ φυτὰ προσε-
 25 κύνησάν σοι³⁵; Λέγω γάρ, ὅτι οὐδεὶς τοσαύτην δύναμιν³⁶ ποιεῖ, εἰ μὴ ὁ Κύριος τῆς δόξης, ὁ παραθήμενός μοι ἑαυτόν.

Τότε εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος· Οὐδεὶς δύναται ποιῆσαι σημεῖα, εἰ μὴ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ³⁷.
 30 Αὐτὸς γὰρ παρέχει³⁸ δύναμιν ἐκάστῳ τῶν ὄντων³⁹.

omnes ad te mitto, et ipsi tibi funus curabunt, tuamque gloriam intuebuntur, donec in locum tuum te efferent. » Et respondit Maria angelo, dicens : « Quare hanc tantum attulisti, et non attulisti unicuique palmam, ne forte, si eam uni dedero, ceteri murmurarent? Et quid est quod me vis facere? Quod vero tibi nomen, ut, si me interrogaverint, dicam eis? » Et dixit ei angelus : « Quare tu nomen meum requiris? Auditum enim mirabile est. Ne ergo de palma ambigas, quia per eam sanabuntur multi, eritque in probationem omnibus habitantibus Ierusalem. Credenti enim revelatur; ei vero qui non credit absconditur. Porro, perge in montem. »

Tunc perrexit Maria, et in montem Olivarum ascendit³, ei praelucente angeli lumine; palmamque in manu habebat. Ubi autem ad montem pervenit, exsultavit, mons totus una cum arboribus, quae in ipso erant, ita ut arbores inclinarent vertices, et adorarent. Hoc autem ut vidit, turbata est Maria, Iesum adesse putans, et dixit : « Numquid Dominus tu es, quia tantum portentum propter te factum est, ut tam magnae arbores adorarent te? Dico enim neminem tantam virtutem operari, praeter Dominum gloriae, qui seipsum mihi commisit. »

Tunc dixit ei angelus : « Nemo signa facere potest nisi ex eius manibus. Ipse enim omnibus quae sunt virtutem tribuit. Ego vero sum

1. Sic B¹, B² ἀποστέλλω. P¹ ἀπέστειλεν, P² et V ἀποστέλλει. C, Cl et p ἀποστελεῖ. — 2. P² add. ἀπὸ σοῦ. — 3. B¹ et B² εἰς τὸν παράδεισον. V ἕως ἂν ἀπενέγκωσί σε εἰς τὸν τόπον σου om. — 4. P² ἀπεκρίνετο. V ἀποκριθεῖσα. — 5. V καὶ εἶπεν. — 6. V καὶ διατί. — 7. Cl τὸ βραβεῖον add. — 8. M τὰ βραβεῖα. Cl καὶ οὐκ ἤνεγκας ἐκάστῳ βραβεῖον om. — 9. V οἱ λοιποὶ. — 10. V ὁ βούλωμαι. C ὁ βούλωμαι. — 11. V τὸ add. — 12. P¹ et C : ἵνα ἐρωτήσαντές με, ἔχω τι ἀποκριθῆναι αὐτοῖς. — 13. Cl λέγει. — 14. P¹ et C πρὸς αὐτήν. — 15. P¹ ἀκοῦσαι om. B¹ add. αὐτόν, P² et V αὐτό, C αὐτοῦ. V habet ἀκούειν. — 16. Sic P¹ et C. Alii codd. habent : πολλὰ δυνάμεις γενήσονται. — 17. Cl ἐστι. — 18. C ἐτοιμασίαν. — 19. B², V add. οὖν. — 20. P¹ κρύπτεται καὶ ἀπακλύπτεται, sed om. καὶ τῷ μὴ πιστεύοντι κρύπτεται. — 21. C ἀποκρύπτεται. V καὶ τῷ μὴ πιστεύοντι κρύπτεται om. — 22. Cl δὲ μάλλον. — 23. Cl εἰς. Hic cessat P¹, usque ad verba : μετ' ἐμοῦ μένητε. ἐν ταύταις ταῖς θυαί νυξίν. Vide infra, p. [263]. — 24. B¹ ἐγερευθεῖσα δὲ Μαρία. V τότε ἐπὶ τὸ ὄρος πορευθεῖσα. — 25. C τὸ φῶς τὸ. — 26. B¹ αὐτοῦ add. — 27. V καὶ ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος om. — 28. P² ἑαυτῶν. V ἑαυτοῦ. C ἐν αὐτῷ om. — 29. V τὰς κεφαλὰς om. — 30. V τηλικαῦται δυνάμεις. — 31. B² γέγονεν. — 32. Cl διότι τηλικαύτη, δύναμις, κτλ. om. — 33. P² add. τὰ. — 34. B² τηλικαῦτα. — 35. B² σε. — 36. V τοσαύτας δυνάμεις. — 37. Cl et M add. λάβῃ ἐξουσίαν. — 38. B² δίδει. V δίδῃ. C et P² δυναμοῖ ἕκαστον. — 39. Sic B¹. B² ἕκαστος τῶν ἐσόντων. V ἐκάστου τῶν αὐτοῦ ἀκούοντων. Cl totam hanc propositionem om.

a) Apud Pseudo-Melitonem, Maria, post dispersionem Apostolorum, in domo parentum Ioannis

super Oliveti montem habitat; unde ad montem ascendere non habet.

qui animas eorum, qui Deo se humiliant, suscipio et in locum iustorum transfero, illa die, qua e corpore egrediuntur². Tu ergo, si corpus deposueris, ego ipse ad te venio. »

Tunc dicit ei Maria : « Domine mi, quam sub forma ad electos venis? Dic, quaeso, dic mihi quomodo res se habeat, ut et ego faciam, quando ad assumendum me veneris. » Et dixit ei : « Verum, quid habes, Domina? Quando enim ad te mittet Deus, non ego solus veniam, sed et omnes angelorum exercitus venient, hymnosque coram te canent. Palmam ergo teneto. » Haec cum ei dixisset, angelus, ut lux factus, ascendit in caelum.

4. Maria vero revertit in domum suam. Et statim commotum est habitaculum propter gloriam palmae, quam manu tenebat. Post motum autem, suum conclave secretum ingressa, palmam in sindone deposuit. Tunc oravit ad Dominum, dicens : « Exaudi, Domine, orationem matris tuae Mariae, ad te clamantis, et tuum beneplacitum mitte super me. Nulla, quaeso, Potestas in conspectu meo veniat in illa hora, in qua e corpore egredior, sed imple quod dixisti, quando coram te flens, dixi : « Quid faciam, ut Potestates super animam meam venientes effugiam? » Et mihi promisisti, dicens : « Noli flere; non angeli ad te veniunt, neque archangeli, neque Cherubim, neque Seraphim, neque alia Potestas, sed ipse ego venio ad animam tuam. » Nunc ergo appropinquavit

Ἐγὼ δὲ εἶμι ὁ ἴ τὰς ψυχὰς τῶν ταπεινούντων ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ παραλαμβάνων καὶ μεταφέρων εἰς τὸν τόπον τῶν δικαίων ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ σὺ οὖν, ἐὰν ἀποτιθῇ² τὸ σῶμα, ἐγὼ αὐτὸς ἔρχομαι ἐπὶ σέ³. 5

Τότε λέγει αὐτῷ Μαρία· Κύριέ μου, ποίῳ τύπῳ⁴ ἔρχῃ πρὸς⁵ τοὺς ἐκλεκτούς⁶; εἶπέ μοι⁷, ἵνα κἀγὼ ποιήσω, καὶ ἔλθῃς⁸, καὶ ἀναλάβῃς⁹ με¹⁰. Καὶ λέγει αὐτῇ· Τί γὰρ ἔχεις, Κυρία¹¹; ὅτε γὰρ ἀποσταλεῖ¹² ἐπὶ σέ¹³ ὁ Θεός, οὐκ ἐγὼ μόνος ἐλεύσομαι, ἀλλὰ καὶ¹⁴ πᾶσαι αἱ στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων ἔρχονται, καὶ ὑμνήσουσιν ἔμπροσθέν σου¹⁵. Ἦξε οὖν τὸ βραβεῖον. Καὶ ταῦτα εἰπὼν αὐτῇ¹⁶ ὁ ἄγγελος, γενόμενος ὡς φῶς, ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν. 15

4. Μαρία δὲ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Καὶ εὐθέως¹⁷ ἐσέσθη τὸ οἰκημα διὰ τὴν δόξαν τοῦ βραβεῖου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὴν κίνησιν¹⁸, εἰσῆλθεν¹⁹ εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς τὸ κρυπτόν, καὶ ἀπέθετο τὸ βραβεῖον²⁰ ἐν σινδόνι²¹. Τότε²² προσήυξατο πρὸς τὸν Κύριον, λέγουσα· Ἐπάκουσον²³ δέσποτα, τῆς προσευχῆς τῆς²⁴ μητρὸς σου Μαρίας, τῆς βιώσης πρὸς σέ, καὶ ἀπόστειλον ἐπ' ἐμέ τὴν εὐδοκίαν σου²⁵. καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν²⁶ ἔλθῃ ἐνώπιόν μου²⁷ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ πληρώσον²⁸ τὸ εἰρημένον ὑπὸ σοῦ, ἡνίκα ἔκλαυσα ἐνώπιόν σου, λέγουσα· Τί ποιήσω, ἵνα παρέλθῃ²⁹ τὰς ἐξουσίας τὰς ἐρχομένας³⁰ ἐπὶ τὴν ψυχὴν μου³¹; Καὶ ὑπέσχεο μοι, λέγων· Μὴ κλαῖε³². οὐκ ἄγγελοι ἔρχονται ἐπὶ σέ³³, οὐδὲ ἀρχάγγελοι, οὐδὲ γερουδίμ, οὐδὲ Σεραφίμ³⁴, οὐδὲ³⁵ ἄλλη ἐξουσία³⁶, ἀλλ' αὐτὸς ἐγὼ ἔρχομαι³⁷ ἐπὶ τὴν ψυχὴν σου. Νῦν οὖν ἤγγισεν³⁸ ἡ ὥδις³⁹ τῇ

1. V ἀρχάγγελος Γαβριήλ add. — 2. B¹ ἀποτεθεῖς. — 3. V καὶ σὺ οὖν, κτλ. omi. — 4. V et C τρόπο. — 5. V ἐπί. — 6. C πρὸς ἐκλεκτούς. B¹ et B² πρὸς με. — 7. Sic B¹ et B². P² εἶπέ μοι τί δεῖ ποιῆσαι. C εἶπέ μοι εἰ ἔστιν τι ἐν ἐμοί. V εἶπέ μοι οὖν. — 8. B¹ et B² εἰσέλθῃς. — 9. B¹ et B² ἀναλαβήσης. — 10. V με omi. — 11. Sic B¹. Alii eodd. μητερ, quasi Jesus esset qui loqueretur. V τί γὰρ ἔχεις, Κυρία; omi. — 12. B¹ et B² ἀποσταλεῖ πρὸς σέ. P² et C ἀποσταλεῖ ἐπὶ σέ. — 13. V σοι, loco ἐπὶ σέ. — 14. V αὐτὸς ὁ Θεός καὶ add. — 15. Cl ὑμνήσουσιν σε. — 16. V om. αὐτῇ. — 17. Cl εὐθέως; οὖν, στραφείσης αὐτῆς. — 18. B¹, M om. μετὰ δὲ τὴν κίνησιν. — 19. B¹ δὲ add. — 20. C τὸ βραβεῖον omi. — 21. Cl ἐνηλίθισται (= ἐνηλίξατο) ἐν σινδόνι, καὶ ἀπέθετο αὐτό. — 22. V καὶ, loco τότε. — 23. B¹ et B² add. μου. Cl repetit ἐπάκουσον. — 24. V δούλης σου καὶ add. — 25. C τὴν εὐδοκίαν σου ἐπ' ἐμοί. — 26. B¹ μηδεμίαν ἐξουσίαν. — 27. B¹ et B² ἐπ' ἐμέ. V ἐνώπιόν μου ponit post ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ. — 28. C δέσποτα add. — 29. Cl ἀπέλθω. — 30. V ἐπερχομένας. — 31. V ἐν τῇ ψυχῇ μου. — 32. V μὴ κλαῖε omi. — 33. V πρὸς σέ. — 34. M et Cl omi. οὐδὲ γερουδίμ, οὐδὲ Σεραφίμ. — 35. B¹ et B² οὐκ. — 36. V οὐδὲ ἄλλη ἐξουσία omi. — 37. V αὐτὸς ἔρχομαι ἐγὼ. — 38. B¹ et Cl ἤγγικεν. — 39. P² ὥδις, C ὥδίνῃ, V ὁδύνη.

a) Anmadyverte haec Michaeli archangelo convenire, non Gabrieli. Susceptio animarum post

mortem quum apud Orientales tum apud Occidentales iam tribuebatur.

τεκούση¹. Καὶ² προσήύξατο³, λέγουσα⁴. Εὐλογῶ
τὸ φῶς τὸ αἰώνιον, ἐν ᾧ κατοικεῖς· εὐλογῶ πᾶσαν
φύτεϊαν τῶν χειρῶν σου, ἥτις μένει εἰς τὸν αἰῶνα.
⁵ Ἄγιε⁵, ὁ⁶ ἐν ἁγίοις κατοικῶν⁷, εἰσάκουσον⁸ τῆς
φωνῆς⁹ τῆς δεήσεώς μου.

5. Καὶ¹⁰ ταῦτα εἰποῦσα, ἐξῆλθε καὶ εἶπε τῇ
παιδίσκη τῆς οἰκίας αὐτῆς· Ἄκουσον¹¹, καὶ ἄπελθε,
καὶ¹² κάλεσον τοὺς συγγενεῖς μου καὶ τοὺς γινώ-
σκοντάς με, λέγουσα, ὅτι Μαρία καλεῖ ὑμᾶς. Ἀπελ-
10 θοῦσα δὲ ἡ παιδίσκη αὐτῆς¹³, ἐκάλεσε πάντας¹⁴,
καθὼς ἐνετείλατο αὐτῇ. Καὶ εἰσελθόντων¹⁵ αὐτῶν¹⁶,
εἶπεν αὐτοῖς¹⁷ Μαρία· Πατέρες καὶ ἀδελφοί, βοηθή-
σατέ μοι¹⁸. μέλλω γὰρ ἐξέρχασθαι ἀπὸ¹⁹ τοῦ
σώματος²⁰ εἰς τὴν ἀνάπαυσίν μου τὴν αἰώνιον²¹.
15 Ἄναστάντες οὖν, ποιήσατε μετ' ἐμοῦ μεγάλην
φιλανθρωπίαν²². Οὐ γὰρ χρυσίον²³ ὑμᾶς αἰτῶ²⁴,
οὐδὲ ἀργύριον, διότι ταῦτα πάντα μάταια²⁵ εἰσιν καὶ
φθαρτά· ἀλλ' αἰτῶ ὑμᾶς φιλανθρωπίαν²⁶, ἵνα μετ'
ἐμοῦ μείνητε²⁷ ἐν ταύταις²⁸ ταῖς δυοῖν νυξί, καὶ
ἕκαστος ὑμῶν ἀναλάβῃ λύχνον²⁹, καὶ μὴ ἐσθῆτε³⁰
20 αὐτὸν³¹ σβέσθῃναι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας³², καὶ εὐλογῆσω
ὑμᾶς πρὶν ἀναλῦσω³³.

Καὶ ἐποίησαν καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. Διεδόθη δὲ ἡ
φήμη πᾶσι τοῖς γνωστοῖς Μαρίας καὶ τοῖς συγγενέ-
25 σιν³⁴ αὐτῆς, καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὴν πάντες³⁵.
Στραφεῖσα δὲ ἡ Μαρία³⁶, εἶδε πάντας³⁷ περιεστῶ-
τας³⁸, καὶ ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτῆς, λέγουσα·
Πατέρες καὶ ἀδελφοί, βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς, καὶ
ἄψαντες τοὺς λύχνους, γρηγόρησωμεν³⁹, διότι οὐκ
30 οἶδαμεν ποῖα ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται. Ἐγνωσθη
μοι⁴⁰, ἀδελφοί μου, πότε ἐξέρχομαι⁴¹. ἔγνωιν καὶ

dolor puerperae^a. Et deprecata est dicens ;
« Benedico lumini aeterno, in quo habitas ;
benedico omni plantationi manuum tuarum,
quae manet in aeternum. Sancte, qui in sanctis
habitas, *exaudi vocem orationis meae*^b. »

5. Cum haec dixisset, egressa est, et ancillae
domus suae dixit : « Ausculta, et vadens voca
cognatos meos et notos, dicens : Maria vocat
vos. » Exiens vero eius ancilla, vocavit omnes,
sicut ei praeceperat. Et postquam ingressi
sunt, dixit illis Maria : « Patres et fratres, auxi-
lium mihi praestate ; sum enim e corpore
egressura in aeternam requiem meam. Sur-
gentes ergo, magnum mihi tribuite beneficium.
Non aurum profecto a vobis peto, neque argen-
tum, quia haec omnia vana sunt et corruptibili-
lia ; sed a vobis peto humanitatem, ut mecum
scilicet per has duas noctes maneatis, et unus-
quisque vestrum candelam assumat ; neque
eam exstingui sinatis per tres dies ; et vobis
benedicam, priusquam discedam. »

Et fecerunt, sicut dixit illis. Pervulgata est
autem fama inter omnes Mariae notos eiusque
cognatos, et convenerunt ad illam omnes. Con-
versa vero Maria, circumstantes vidit omnes,
elevansque vocem suam dixit : « Patres
et fratres, inter nos adiuvemus, candelasque
accendentes, vigilemus, quia nescimus *qua
hora fur veniat*^c. Compertum mihi est, fratres
mei, quandonam egrediar ; novi et sum edocta,

1. B¹ et Cl τῆς τεκούσης. V τῇ τικούσῃ. — 2. C et Cl ταῦτα εἰποῦσα add. — 3. V πάλιν add. — 4. P² omi. λέγουσα. — 5. C et P² ἄγιος. — 6. V omi. ὁ. — 7. M omi. ἄγιοις κατοικῶν. — 8. B¹ ἀκουσον. — 9. B² τὴν φωνήν. — 10. V omi. καὶ. — 11. B¹ et B² add. μου. — 12. V omi. καὶ. — 13. B² omi. αὐτῆς. — 14. C καὶ ἐποίησεν add. — 15. C omi. εἰσελθόντων. — 16. P² et V omi. αὐτῶν. — 17. P² et V omi. αὐτοῖς. — 18. Sic B¹ et B². Alii : βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς. — 19. C ἐκ. — 20. V μου add. — 21. B¹ αἰώνιον. — 22. Totam hanc propositionem om. B¹. B² simpliciter habet : ποιήσατε οὖν φιλανθρωπίαν. — 23. B¹ οὐ χρυσίον γὰρ. — 24. V αἰτούμαι. — 25. C μάταια ἅπαντα. — 26. B² φιλανθρωπίαν om. — 27. Hic redit textus P¹. — 28. B¹ ταύταις omi. V ἐν ταῖς δυοῖν νυξίν ταύταις. — 29. V λύχνον. — 30. P² et V ἐσθῆ. — 31. V αὐτὴν. — 32. B¹ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις. — 33. Sic P¹. C et Cl ἀναχωρήσω ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου. B¹ et B² πρὶν ἀναχωρήσαι με ἐκ τοῦ βίου τούτου. P² idem habet, sed loco ἐκ τοῦ βίου ponit ἀπὸ τοῦ τόπου τούτου. V autem = πρὶν ἀναχωρήσαι με ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. — 34. Sic B¹ et B², qui habent αὐτοῖς, loco αὐτῆς. Alii legunt τοῖς ἐνούσοις αὐτῇ praeter V, qui habet ἐνούσοις. — 35. Sic B¹. Alii om. καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὴν πάντες. — 36. B¹ ἡ Μαρία omi. — 37. Cl τούς add. — 38. Cl et M περὶ αὐτὴν add. — 39. M γνωρίζωμεν. — 40. M μου δὲ. Cl μοι δὲ. — 41. P² Cl ἀναλαμβάνομαι. B¹, post ἀδελφοί μου, statim habet : καὶ οὐκ εὐαθῶμαι.

a) Locus sat obscurus, quem Iohannes a Pseudo-Melitone verisimiliter mutuatus est. Cum sequentibus parum cohaeret ; immo iis, quae infra de

morte Mariae narrantur, contradicere videtur. — b) Ps. XXVII, 2. — c) Matth., XXIV, 43.

nec timeo; est enim quid universale; sed tantum a bellatore caveo, qui adversus omnes bellum gerit. Ceterum, non valet contra iustos et fideles; superat vero infideles et peccatores et quotquot eius voluntatem faciunt; et operatur in illis quidquid vult; iustos autem non superat, quia nihil in eis habet angelus malitiae, sed pudore fusus, discedit ab eis. Duo namque angeli super hominem veniunt, unus iustitiae, malitiae alter, et una cum morte ingrediuntur. Et quando mors conturbat animam, accedunt angeli isti duo, et corpus eius contrectant. Et si iustitiae opera fecisse inventus fuerit homo, eo gaudet angelus iustitiae, quia nihil in illo habet malignus. Tunc plures angeli ad animam veniunt, coram eâ hymnos canentes usque ad locum iustorum omnium. Tunc luget angelus malitiae, quia non habet partem in eo. Si qui vero mala opera patrasse deprehensus fuerit, gaudet et ille, aliosque malos spiritus secum assumit; qui animam tollunt ac divebant; et angelus iustitiae dolet vehementer. Nunc ergo patres et fratres, adiuvemus inter nos, ut nihil pravi inveniat in nobis. »

Mariae haec loquenti dixerunt mulieres : « Soror nostra, quae Dei mater totiusque mundi domina facta es, etsi omnes timeamus,

ἐδιδάχθην, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι καθολικὸν γὰρ ἔστιν¹. ἀλλὰ μόνον² εὐλαβοῦμαι τὸν πολεμιστὴν, τὸν πρὸς πάντας πολεμοῦντα· πλὴν οὐ δύναται πρὸς τοὺς δικαίους καὶ τοὺς πιστούς³. περιγίνεται δὲ τῶν ἀπίστων⁴ καὶ ἁμαρτωλῶν⁵ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιοῦντων, καὶ ποιεῖ ἐν αὐτοῖς ὕπερ θέλει⁶. τῶν δὲ δικαίων οὐ περιγίνεται, διότι οὐδὲν ἔχει τῆς πονηρίας ὁ ἄγγελος⁷ ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' αἰσχυρόμενος ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτῶν. Δύο γὰρ ἄγγελοι ἔρχονται⁸ ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, εἷς τῆς δικαιοσύνης καὶ εἷς⁹ τῆς πονηρίας, καὶ εἰσέρχονται μετὰ¹⁰ τοῦ θανάτου· καὶ ὡς ἐνοχλεῖ ὁ θάνατος τῇ ψυχῇ¹¹, ἔρχονται οἱ δύο¹² ἄγγελοι, καὶ ψηλαφῶσι τὸ σῶμα αὐτοῦ¹³. Καὶ ἐὰν ᾗ ἔργα ποιήσας¹⁴ δικαιοσύνης, χαίρει ἐπὶ τούτῳ¹⁵ ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης, διότι οὐδὲν ἔχει ὁ πονηρός¹⁶ ἐν αὐτῷ¹⁷. Τότε¹⁸ ἔρχονται πλείονες ἄγγελοι¹⁹ ἐπὶ τὴν ψυχὴν, ὑμνοῦντες²⁰ ἔμπροσθεν αὐτῆς, ἕως τοῦ τόπου τῶν δικαίων πάντων²¹. Τότε πενθεῖ²² ὁ ἄγγελος τῆς πονηρίας, διότι οὐκ ἔχει μέρος ἐν αὐτῷ²³. Ἐὰν δὲ εὐρεθῇ τις²⁴ ἔργα ποιησάμενος πονηρὰ²⁵, χαίρει κακείνος, καὶ παραλαμβάνει ἕτερα πονηρὰ²⁶ πνεύματα, καὶ αἴρουντι²⁷ τὴν ψυχὴν, ἐκτίλλοντες αὐτήν²⁸. καὶ ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης²⁹ ὀδυνᾷται σφόδρα. Νῦν οὖν³⁰, πατέρες καὶ ἀδελφοί, βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς, ἵνα μὴδὲν φθῶλον εὐρεθῇ ἐν ἡμῖν³¹.

Ταῦτα³² λεγούσης Μαρίας, εἶπον αὐτῇ αἱ γυναῖκες· Ἄδελφὴ ἡμῶν, ἡ γενομένη³³ μήτηρ τοῦ Θεοῦ³⁴ καὶ δέσποινα ὅλου τοῦ κόσμου, ἐὰν πάντες φοβή-

1. Sic P¹, B² = ἐγνωσθη μοι, ἀδελφοί μου, ἀλλ' οὐκ οἶδαμεν τὰ βέλη τὰ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· ἐγνωμεν καὶ εὐλαβοῦμεθα· καθολικὸν γὰρ ἔστιν τοῖς πᾶσι. C = ἀλλ' οὐκ οἶδαμεν τὰ βέλη τὰ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· ἐγνωμεν οὖν καὶ ἐδιδάχθημεν, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι τὸν πολεμιστὴν, τὸν πρὸς πάντας πολεμοῦντα. P² et V = ἀλλ' οὐκ οἶδα τὰ βέλη (V addit τοῦ πονηροῦ) τὰ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ἐγνω μὲν οὖν (V om. μὲν) καὶ ἐδείχθη μοι, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι· καθολικὸν γὰρ ἔστιν τοῖς πᾶσιν : Cl = ἐγνωκα οὖν, καὶ ἐδιδάχθην, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι· καθολικὸν γὰρ ἔστιν, ἀδελφοί, τοῦτο τοῖς πᾶσιν. M = ἐγνωκα καὶ ἐδείχθη μοι, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι τὸν πολεμιστὴν τὸν πρὸς πάντας πολεμοῦντα. — 2. V ἐκείνον add. — 3. B¹ πλὴν οὐ δύναται, κτλ. om. Cl add. παραγενέσθαι, M παραγίνεσθαι, p περιγίνεσθαι. — 4. B¹ πιστῶν. — 5. V et P² ἁμαρτωλῶν omittunt, et statim habent : καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖ ἐν αὐτοῖς. Sic etiam C, sed retinet ἁμαρτωλῶν. Praeterea, C quae sequuntur omittit, et post poieit ἐν αὐτοῖς, ponit : ἀλλ' αἰσχυρόμενος ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτῶν. — 6. Sic P¹. — 7. P¹ solus habet τῆς πονηρίας ὁ ἄγγελος. — 8. V ἔρχονται om. — 9. Cl καὶ ἕτερος, M καὶ ἄλλος. V = ὁ εἷς τῆς πονηρίας καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης. — 10. B¹ et B² κατά. — 11. B¹ et B² τὴν ψυχὴν. — 12. B¹ ἕτεροι δύο. — 13. P¹ αὐτοῦ om. — 14. B¹ ἐὰν ἐποίησεν. V ποιήσας ἔργα. P² εἴη ποιήσας ἔργα. — 15. P¹ ἐπ' αὐτῇ, Cl ἐπ' αὐτὸν, B², C et V ἐπὶ τοῦτο. — 16. Sic P¹ et C. P² ἐκεῖνος, V ὁ τῆς ἀδικίας, Cl ὁ ἄγγελος τῆς πονηρίας. — 17. P¹ ἐν αὐτῷ. Cl ἐπ' αὐτῷ. B¹ et B² διότι οὐδὲν ἔχει ὁ πονηρός ἐν αὐτῷ om. — 18. P² et V καὶ τότε. — 19. C ἄγγελοι om. — 20. Cl καὶ ὑμνοῦσιν. — 21. B¹ ἕως ἂν ἀπενεχῶσιν εἰς τὸν τόπον τῶν δικαίων. V ἕως οὐ αὐτὴν ἀπάξουσιν. M ἕως οὐ ἀπάξωσιν. — 22. B¹ et B² καὶ τότε κλαίει. V τότε κλαίει. Cl ὀδυνᾷται. — 23. P¹ μετ' αὐτοῦ. Cl ἐπ' αὐτῷ. — 24. Cl et M ἐὰν δὲ τις. — 25. Sic P¹. Alii = ἐργασάμενος ἔργα πονηρὰ. — 26. P², V, B¹, B² om. πονηρὰ. — 27. P¹, V, M, Cl ἔρουντι. — 28. B² et B¹ σφόδρα, loco αὐτῆν. P¹ omnia omittit, usque ad ταῦτα λεγούσης Μαρίας. — 29. C τῆς δικαιοσύνης om. — 30. P¹, C, Cl, M διὰ τοῦτο οὖν. — 31. P¹ ὑμῖν. — 32. B¹ et B² δὲ add. — 3. B¹, B², C γενομένη. — 34. V τοῦ Θεοῦ om.

θῶμεν¹, σὺ τί² ἔχεις φοβηθῆναι, μήτηρ οἶσα τοῦ Κυρίου; Οὐαὶ γὰρ ἡμῖν, ποῦ ἔχομεν φυγεῖν³, ἐὰν σὺ ταῦτα λέγεις; Ἢ γὰρ ἰ προσδοκία πάντων ἡμῶν σὺ εἶ⁴. Ἡμεῖς οὖν οἱ ἐλάχιστοι, τί ποιήσω-
 5 μεν, ἢ ποῦ φύγομεν⁵; Ἴάν⁶ ὁ ποιμὴν φοβηθῆ τὸν λύκον, ποῦ φύγη⁸ τὰ πρόβατα;

*Ἐκλαιον οὖν πάντες οἱ παρεστῶτες⁹· καὶ εἶπεν αὐτοῖς¹⁰ Μαρία¹¹. Σιωπήσατε, ἀδελφοί μου, καὶ μὴ κλαίετε¹², ἀλλὰ δοξάζατε τὴν¹³ ἐν μέσῳ ἡμῶν¹⁴ ἐν τῇ ᾠρᾷ ταύτῃ. Ἐρωτῶ ὑμᾶς, μὴ κλαύ-
 10 σητε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ¹⁵ τὴν παρθένον τοῦ Θεοῦ¹⁶, ἀλλὰ ψάλατε¹⁷ ἀντὶ κλαυθμοῦ, ἵνα διζῆθῃ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τῆς γῆς καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ¹⁸. Ὡλάτε οὖν ἀντὶ κλαυθμοῦ, ἵνα, ἀντὶ
 15 κλαυθμοῦ, γένηται ὑμῖν¹⁹ εἰς εὐλογίαν²⁰.

6. Ταῦτα λέγουσα²¹ ἡ Μαρία, ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἐγγιστά αὐτῆς²², καὶ εἶπεν²³ αὐτοῖς· Ἀναστάν-
 20 τες²⁴, προσεύξασθε. Καὶ προσευξάμενοι, ἐκάθισαν διαλεγόμενοι²⁵ πρὸς ἑαυτοὺς τὰ, μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ²⁶ καὶ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν²⁷. Καὶ²⁸ διαλεγομένην αὐτῶν, παραγίνεται Ἰωάννης ὁ ἀπόστο-
 25 λος²⁹, καὶ κρούει τὴν θύραν³⁰ Μαρίας³¹, καὶ ἀνοίξας εἰσῆλθεν. Ὡς δὲ εἶδεν αὐτὸν Μαρία, ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ στενάξασα ἐδάκρυσεν³², καὶ ἐβόησεν φωνῇ μεγάλῃ³³ λέγουσα· Ἦκνον Ἰωάννη, μὴ ἐπιλάβῃ τοῦ λόγου, οὗ ἐνετείλατό σοι ὁ διδάσκα-
 25 λός σου περὶ ἐμοῦ, ἥνικα ἔκλαυσα αὐτὸν ἐν τῷ σταυρῷ, λέγουσα³⁴. Ἀπέρχη, Ὡς μοι³⁵, καὶ

tu quid timendum habes, mater Domini cum sis? Vac nobis; quo nobis fugiendum, si tu talia dixeris? Omnium namque nostrum exspectatio tu es. Nos igitur minimi, quid faciamus, vel quo fugiamus? Si pastor lupum metuerit, quonam fugient oves? »

Flebant ergo qui aderant omnes. Et dixit illis Maria : « Tacete, fratres mei, et nolite flere; sed eam quae hac hora in medio est vestrum, glorificate. Rogo vos, ne plangatis in hoc loco Virginem Dei, sed loco fletus, psallite, ut transeat [illa] ad omnes generationes terrae et ad omnem hominem Dei. Psallite ergo, loco fletus, ut, planctus loco, [eadem] vobis fiat in benedictionem. »

6. His dictis, vocavit Maria quotquot proxime se erant, et dixit illis : « Surgite et orate. » Et postquam oraverunt, sederunt, colloquentes inter se de magnaliis Dei necnon de prodigiis, quae fecit. Illis vero sermocinantibus, adventit Iohannes apostolus, et pulsat ianuam Mariae, aperiensque intravit. Ut autem illum vidit Maria, spiritu conturbata est, et cum gemitu lacrymans, clamavit voce magna, dicens : « Fili Iohannes, ne obliviscaris verbi, quod praecepit tibi magister tuus de me, quando planxi eum in cruce, dicens : « Abis, Fili mi, et cui nam me relinquis, et apud quem habitabo? »

1. B¹ et B² τὸν θάνατον add. — 2. B¹ et B² πῶς. — 3. V φυγῆν. — 4. B¹ et B² σὺ εἶ add. — 5. C et P², post πάντων ἡμῶν, habent : ἡ ἀνδρίζουσα ἡμᾶς, ἡ μηδὲν ἀμαρτήσασα σὺ εἶ. Item, V habet : ἡ ἀνδρίζουσα ἡμᾶς, ἡ μηδὲν ἀμαρτήσασα. — 6. B¹ ἢ ποῦ φύγομεν om. — 7. B¹ γὰρ add. — 8. B¹, B², V φύγοισιν. — 9. Sic P¹ et C. B¹ alι παρόντες. Alii οἱ παρεστῶτες. — 10. P¹, C, P², V αὐτοῖς om. — 11. B² Μαριάμ. — 12. P², V κλαύσητε. — 13. Omnes codices habent τὸν; putamus tamen genuinam lectionem esse τὴν, scilicet Virginem ipsam. Τὸν, Jesum designare posset, juxta verbum : « *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* » (Matth. xviii, 20). M hunc textum praefert : δοξάζατε τὸν κύριόν μου καὶ υἱόν μου καὶ θεόν, καὶ ἀντὶ κλαυθμοῦ ψάλλατε, καὶ γενήσεται ὑμῖν εὐλογία. Καὶ ἀναστάντες, προσεύξασθε. Καὶ προσευξάμενοι ἐκάθισαν. — 14. P¹ ἡμῶν; V add. παραγενόμενον. Cl add. ὅντα. — 15. P¹ ἐν τῇ ᾠρᾷ ταύτῃ. — 16. B¹ et B² Κυρίου. — 17. C ψάλλετε. — 18. P¹ τοῦ Θεοῦ om. C τὸ ἀγαθόν add. Cl = εἰς πάντα ἄνθρωπον τοῦτο τὸ ἀγαθόν. p = εἰς πάντα ἄνθρωπον τοῦτο τὸ ἔργον. B¹, post ψάλατε ἀντὶ κλαυθμοῦ, statim habet : ἵνα ἀντὶ κλαυθμοῦ γένηται, κτλ. — 19. B¹ ἡμῖν. — 20. Sic P¹. Alii codd. εὐλογία. Post εὐλογία, B¹ et Cl statim transeunt ad ἀναστάντες προσεύξασθε. — 21. V εἰπούσα. — 22. P¹ et C om. ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἐγγιστά αὐτῆς. B² om. τοὺς ἐγγιστά αὐτῆς. — 23. P¹ et C adil. πάλιν. — 24. P¹ ἅπαντες, loco ἀναστάντες. Cl add. οὖν, ἀδελφοί μου. V add. πάντες. — 25. V καὶ προσευξάμενοι ἐκάθισθησαν· ἐκάθισαν δὲ διαλεγόμενοι. B¹ et B² ἐκαθέστησαν διαλεγόμενοι; ἀλλήλοις. — 26. C Χριστοῦ. — 27. P¹ καὶ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν om. — 28. Cl add. ταῦτα. — 29. B¹ ὁ ἀπόστολος; Ἰωάννης. V ὁ Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος. — 30. B¹ τὰς θύρας. B² τῇ θύρᾳ. V εἰς τὴν θύραν. — 31. V τῆς Μαρίας. — 32. P² et V = οὐκ ἴσχυσεν ἐπισχεῖν τὰ δάκρυα, οὐδὲ ἐδυσήθη ἐκ τοῦ πόνου τοῦ ὄδου μοῦ σιωπῆσαι. P¹ et C eadem habent, exceptis verbis ἐκ τοῦ πόνου τοῦ ὄδου μοῦ. — 33. P¹ et C om. φωνῇ μεγάλῃ. V simpliciter habet : καὶ εἶπεν αὐτῷ. — 34. Sic B¹ et B², P¹, C, P², V = Μνησθητι τῶν ῥημάτων τοῦ διδασκάλου σου, ὄνπερ σοι παρήγγειλε δι' ἐμὲ (V om. δι' ἐμὲ) ἐν τῇ ἡμέρᾳ (C om. ἐν τῇ ἡμέρᾳ), ἐν ἣ ἐξῆλθεν (P¹ = ἐξήρξατο) ἀπ' ἡμῶν. Καὶ ἐκλαυσα, λέγουσα. — 35. P¹, C, P², V ὡς μοι om.

Et mihi dixit, te adstante et audiente : « Ioannes est qui opitulabitur tibi. » Nunc ergo, fili, ne oblivioni tradas ea quae mea causa tibi praecepta sunt, et memento eum te magis dilexisse prae omnibus Apostolis. Memento te prae aliis super pectus eius reclinasse. Memento eum tibi soli, super pectus ejus reclinanti, dixisse mysterium, quod nemo novit nisi ego et tu, quia virgo et electus tu es: noluitque contristare me, quia habitaculum eius facta sum. Ei enim dixi : « Dic mihi quid Ioanni dixeris. » Et praecepit tibi, et [secretum] mecum communicasti. Nunc ergo, fili Ioannes, ne derelinquas me ».

Haec dicens Maria, leni voce flebat. Ioannes vero non sustinuit, sed conturbatus est ejus spiritus, nec id novit quod ei dicebat [Maria]. Nesciebat enim illam e corpore discedere. Tunc dicit ipsi : « Maria, mater Domini, quid vis tibi faciam? Et tibi quidem servum meum reliqui, ut cibum tibi ministraret. Nolis sane me transgressum fuisse Domini mei mandatum, quod praecepit mihi dicens : « Universum mundum circumfite, usquedum peccatum destruat. » Nunc ergo dic mihi molestiam animae tuae. Num tibi deest aliquid? » Et dixit ei Maria : « Fili Ioannes, huius mundi nulla re indigeo; sed quandoquidem perendie e corpore egredior, rogo te, fac mecum humanitatem, et tutare corpus meum, illud deponens solum in monumento. Et illud custodi una cum fratribus tuis Apostolis propter principes

τίνι¹ με καταλείπεις², καὶ πρὸς τίνα³ παροικίῃσ; Καὶ εἶπέ μοι, σοῦ⁴ ἐστῶτος καὶ ἀκούοντος, ὅτι Ἰωάννης ἐστὶν ὁ ἐπισκεπτόμενός⁵ σε. Νῦν οὖν, τέκνον, μὴ ἐπιλάβῃ τῶν ἐντεταλμένων σοὶ δι' ἐμὲ, καὶ⁶ μνήσθητι, ὅτι σὲ μᾶλλον ἠγάπησε παρὰ πάντας τοὺς ἀποστόλους⁷. Μνήσθητι, ὅτι ἀνακειμένος ἦς ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ παρὰ τοὺς ἄλλους⁸. Μνήσθητι, ὅτι σοὶ μόνω⁹ εἶπε¹⁰ τὸ μυστήριον ἀνακειμένου ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, ὃ οὐδεὶς οἶδεν¹¹, εἰ μὴ ἐγὼ καὶ σὺ¹², ὅτι σὺ εἶ ὁ¹³ παρθένος καὶ¹⁴ ἐκλεκτός· καμὲ¹⁵ οὐκ ἠθέλησε¹⁶ λυπησκι, διότι παροικία¹⁷ αὐτοῦ γέγονα¹⁸. Εἶπον γὰρ¹⁹ αὐτῷ, ὅτι²⁰. Εἶπέ μοι τί εἶρηκας Ἰωάννη²¹. Καὶ προσέταξέν σοι, καὶ μετέδωκάς μοι. Νῦν οὖν, τέκνον Ἰωάννη, μὴ ἐγκαταλείπης²² με.

Ταῦτα²³ λέγουσα Μαρία, ἔκλαιεν φωνῇ ἡσύχῳ²⁴. Ἰωάννης δὲ οὐχ ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐταράχθη αὐτοῦ τὸ πνεῦμα²⁵, καὶ²⁶ οὐκ ἔγνω²⁷ τί ἔλεγεν αὐτῷ· οὐκ ἐγνώρισε γὰρ²⁸, ὅτι ἐκβαίνει²⁹ ἀπὸ τοῦ σώματος. Τότε³⁰ λέγει αὐτῇ³¹. Μαρία, μήτηρ τοῦ Κυρίου³², τί βούλει, ἵνα ποιήσω σοι; Καὶ γὰρ³³ ἀφῆκά σοι τὸν διάκονόν μου, ἵνα τὰς τροφὰς σοι προσφέρῃ³⁴. Μὴ θέλῃς³⁵ ὑπερβῆναί με τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου μου, ἣν ἐνετείλατό μοι³⁶, λέγων· Περιέλθε³⁷ ὅλον τὸν κόσμον, ἕως ἂν³⁸ ἡ ἀμαρτία ἀναιρεθῇ. Νῦν οὖν εἶπέ μοι τὸν πόνον τῆς ψυχῆς σου· Λέπει³⁹ σὸς τι; Καὶ λέγει αὐτῷ Μαρία⁴⁰. Τέκνον Ἰωάννη, οὐδένος χροῖζω τῶν τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ'⁴¹ ἐπειδὴ μετὰ τὴν αὐρίον ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος, θέομαί σου, ποιήσον μετ' ἐμοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ἀσφάλισαι⁴² τὸ σῶμά μου, καὶ μόνον ἀπόθου ἐν μνημείῳ⁴³ καὶ φύλαξον⁴⁴ μετὰ τῶν ἀδελφῶν σου

1. Cl τί. — 2. P¹ ἐνι, Κύριε. C ἐάσας, Κύριε. P² καταλίπης. V καταλιμπάνεις. — 3. V τίνι. M εἰς τίνα. — 4. V σοι, quod ponit post ἀκούοντος. — 5. B¹ ἐπισκεπτόμενον. — 6. P¹, C, P², om. καὶ. — 7. V τοὺς ἀποστόλους om. et ponit μνήσθητι, ὅτι σὲ μᾶλλον ἠγάπησεν, κτλ., ante νῦν οὖν τέκνον, κτλ. — 8. V om. παρὰ τοὺς ἄλλους. Omittit etiam quae sequuntur usque ad ὃ οὐδεὶς οἶδεν. — 9. C μόνον. B¹ om. σοὶ μόνω. B² om. μόνω. — 10. P¹ et C τεθάρρηκεν. — 11. P¹ ἦδεν (= ἦδεν), M, Cl εἶδεν. — 12. B¹ ἀνακειμένου ἐν τῷ δείπνῳ add. — 13. B¹, B², V om. ὃ. — 14. V om. καὶ. — 15. Codd. omnes add. δὲ. Cl habet ἐμὲ δὲ. — 16. M ἠθέλησας. — 17. P² et V πάροικος. — 18. B¹ ἐγενόμην. B² ἐγενάμην. V εἰμί. — 19. V om. γὰρ. — 20. B¹ et B² om. ὅτι. — 21. V τί εἶρηκά σοι, Ἰωάννη. — 22. V ἐγκαταλίπης. — 23. B¹ καὶ ταῦτα. — 24. B² ἡσύχιον. M et Cl add. καὶ πραίτη. P² et p add. καὶ εὐδία. — 25. V τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. — 26. Cl διότι. — 27. B¹ τῷ τί. — 28. B¹ et P² οὐκ ἔμαθε γὰρ. V οὐκ ἦν μαθὼν. Cl οὐ γὰρ μαθὼν εἶχεν. — 29. Cl ἐξέρχεται. — 30. B¹ Ἰωάννης add. — 31. Sic P¹, C et Cl. Alii ἐθέσας φωνῇ μεγάλῃ λέγων. — 32. Cl ἡ γεναμένη μήτηρ τοῦ Κυρίου μου. — 33. B¹ Οἰδοῦ (= ἰδοῦ) γὰρ. — 34. B¹ et B² παρέχει (= παρέχρη). V προσφέρην. P¹ et C προσφέρη σοι. — 35. B¹ θέλῃς με. — 36. Sic B¹, B², P¹, C. Alii ponunt ἡμῖν. loco με. — 37. Sic B². B¹ περιέλε. P¹ et C περιέλθατε. P² et V περιέλθετε. — 38. B¹ et B² ἕως οὗ. — 39. B¹ λύπει. — 40. Sic B¹ et B². Alii om. Μαρία. — 41. V om. ἀλλά. — 42. Cl ἀσάλησον. — 43. Sic P¹, C et P². B¹ et B² καὶ ἀπόθου αὐτῷ (= αὐτό) ἐν τῷ μνημείῳ. Cl et M τὸ σῶμά μου μόνον, καὶ ἀπόθου ἐν τῷ μνημείῳ. V om. καὶ μόνον ἀπόθου ἐν μνημείῳ. — 44. B¹ add. αὐτῷ, B² αὐτό, V με.

τῶν ἀποστόλων, διὰ τοὺς ἀρχιερεῖς. Ἦκουσα γὰρ αὐτῶν τοῖς ὡσὶν μου¹ λεγόντων, ὅτι ἐν² εὐρω-
μεν αὐτῆς τὸ σῶμα³, πυρὶ αὐτὸ⁴ παρὰδώσωμεν⁵,
διότι ἐξ αὐτῆς προῆλθεν⁶ ὁ πλάνος ἐκεῖνος⁷.

5 Ταῦτα ἀκούσας Ἰωάννης λεγούσης αὐτῆς⁸, ὅτι
ἐκβαίνω ἀπὸ τοῦ σώματος, ἔπεσεν ἐπὶ τὰ γόνατα⁹,
καὶ ἔκλαυσε λέγων· ὦ Κύριε, τίνες ἐσμέν ἡμεῖς,
ὅτι ἐδείξας ἡμῖν τὰς θλίψεις ταύτας¹⁰; Οὕτω γὰρ
ἐπελαθόμεθα¹¹ τῶν πρώτων¹², καὶ ἰδοὺ¹³ ὑπομένο-
μεν¹⁴ ἄλλην θλίψιν. Διὰ τί ἐγὼ οὐκ ἐξέρχομαι¹⁵
10 ἀπὸ τοῦ σώματος, ἵνα ἐπισκέψῃ με¹⁶, ὦ Μα-
ρία¹⁷;

Ἀκούσασα δὲ¹⁸ Μαρία Ἰωάννου λέγοντος ταῦτα¹⁹
καὶ κλαίοντος, ἐδέηθη τῶν παρεστώτων²⁰, ἵνα
15 σιωπήσωσιν· ἦσαν γὰρ καὶ αὐτοὶ κλαίοντες, καὶ
κατέσχεν Ἰωάννην, λέγουσα· Τέκνον, μακροθύμησον
μετ' ἐμοῦ²¹, παυσάμενος τοῦ κλαυθμοῦ σου²². Τότε
ἀναστὰς ὁ Ἰωάννης, ἀπεμάξατο αὐτοῦ τὰ δάκρυα.
Καὶ λέγει αὐτῷ Μαρία· Ἐξέλθε²³ μετ' ἐμοῦ²⁴,
20 καὶ²⁵ ἐρώτησον τὸν ὄγλον²⁶, ἵνα ψάλωσιν, ἕως ἂν
λαλήσω σοι. Καὶ αὐτῶν ψαλλόντων, εἰσῆνεγκεν²⁷
Ἰωάννην εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς, καὶ ἐδείξεν αὐτῷ τὴν
κηδεῖαν αὐτῆς καὶ πᾶσαν²⁸ τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ
σκήνους αὐτῆς²⁹, λέγουσα³⁰· Τέκνον Ἰωάννη,
25 γινώσκεις³¹ ὅτι οὐδὲν ἔγω ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ μόνον
τὴν κηδεῖάν μου καὶ δύο χιτῶνας. Εἰσὶν οὖν ἐνταῦθα
δύο χιτῶνες ὅταν³² ἐξέλθω ἀπὸ τοῦ σώματος, δὲς
ἐκάστη προσέν. Καὶ μετὰ ταῦτα³³, ἀπήγαγεν
αὐτὸν, ὅπου ἦν τὸ βραβεῖον τὸ δοθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ
30 ἀγγέλου³⁴, καὶ λέγει αὐτῷ· Τέκνον Ἰωάννη, λάβε
τοῦτο³⁵ τὸ βραβεῖον, ἵνα βρασταῖξῃς αὐτὸ ἐμπροσθεν
τῆς κλίνης μου· οὕτω³⁶ γάρ μοι ἐλέγθη. Τότε λέγει
αὐτῇ· Οὐ δύναμαι λαθεῖν αὐτὸ³⁷ χωρὶς τῶν συνα-
ποστόλων μου, μὴ ὄντων αὐτῶν ἐνταῦθα³⁸, μήποτε
35 ἐλθόντων αὐτῶν³⁹, γογγυσμὸς καὶ μέμψις ἔσται ἐν

sacerdotum. Propriis namque auribus illos
audivi dicentes : « Si corpus ejus inveneri-
mus, igni trademus, quia ex ea prodiit seduc-
tor ille. »

Cum audisset loannes illam dicentem :
« E corpore exeo, » super genua cadens, flevit,
dicens : « O Domine, quinam sumus nos,
quod tribulationes istas ostendisti nobis? Non-
dum enim priorum obliti eramus, et ecce
sustinemus aliam tribulationem. Ut quid ego
e corpore non abeo, ut opituleris mihi, o
Maria? »

Audiens autem Maria loannem haec dicen-
tem et plangentem, rogavit circumstantes ut
tacerent; erant enim et ipsi lugentes. Et Ioan-
nem compescuit, dicens : « Fili, patienter feras
mecum, cessans a fletu tuo. » Tunc surgens
loannes siccavit lacrymas. Et dicit ei Maria :
« Exi mecum, et roga multitudinem, ut psal-
mos canant, donec tibi loquar. » His vero
psallentibus, introduxit loannem in suum con-
clave, et ostendit illi mundum suum funebrem
omnemque sui tabernaculi apparatus, dicens :
« Fili Ioannes, scis me nihil habere super
terram, nisi meum funebrem mundum tantum
et duas tunicas. Sunt ergo hic duae viduae;
postquam e corpore abiero, da unicuique
unam. » Et post haec, abduxit illum, ubi erat
palma, quam dederat ei angelus, et dicit illi :
« Fili Ioannes, accipe hanc palmam, ut eam
gestes ante lecticam meam; sic enim mihi dic-
tum est. » Tunc dicit ei [Ioannes] : « Eam
sumere non possum sine coapostolis meis,
donec hic non adsunt, ne forte, cum advene-
rint, mussitatio accidat inter nos et querimo-

1. Cl τῶν ὡσὶν μου. — 2. B² ἂν. — 3. Cl τὸ σῶμα αὐτῆς. — 4. Sic P¹. Alii om. αὐτὸ, vel illud ponunt
prosl παραδώσωμεν. — 5. P² παραδίδομεν. — 6. B² ἐγεννήθη. Cl προσῆλθεν. — 7. M om. ἐκεῖνος. — 8. B²
αὐτῆς om. — 9. B¹ et B² add. αὐτῆς. V add. αὐτοῦ. — 10. P² ταύτας τὰς θλίψεις. — 11. B² ἐπελαθόμεθα.
— 12. Cl ἄλλων. M τῶν ἄλλων ἀπάντων. — 13. B¹ καὶ ἵνα. V ἵνα. — 14. V ὑπομένωμεν. — 15. P¹ et C οὐκ
ἐξέρχομαι. — 16. P¹ ἵνα σοι ἐπιπέμῃ ἐπισκίασας. Cl ἵνα σὺ ἐπ' ἐμοῦ ἐπισκιάσῃ. B² ἵνα σοι ἐπισκέψῃ με. — 17. P² ὦ
Κυρία. V ἡ Κυρία. — 18. V ταῦτα hic ponit. — 19. P¹ ταῦτα λέγοντος. — 20. P¹ et C τοῖς παρεστώσιν. V τῶν
περιστώτων ὄγλων. B¹ sic legit : ἀκούσασα δὲ Ἰωάννου βοῶντος, ἐδέηθη τοῦ παρελθόντος ὄγλου. — 21. V ἐπ',
ἐμοῦ. — 22. Sic P¹ et C. Alii ἐν τῷ κλαυθμῷ σου. P² add. ὀλίγον. — 23. B¹, B², et C εἰσέλθε. — 24. V μετ'
ἐμοῦ om. — 25. B¹ om. καὶ. — 26. V καὶ εἰπέ τῷ ὄγλω. — 27. M εἰσῆγαγεν. — 28. Cl om. τὴν κηδεῖαν αὐτῆς
καὶ πᾶσαν. — 29. B² αὐτῆς om. — 30. Cl καὶ λέγει αὐτῷ. — 31. M γινώσκεις. — 32. B¹ οὖν add. C καὶ ὅταν.
Cl ὅταν δὲ. — 33. P² μετὰ ταῦτα. B¹ B². Cl μετὰ δὲ ταῦτα. — 34. B¹ τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου βραβεῖον, καὶ
εἶπεν αὐτῷ. P² et V addunt ἵνα λάβωσιν οἱ ἀπόστολοι. — 35. P¹ et C om. τοῦτο. — 36. V τοῦτο. — 37. P¹
et C τὸ βραβεῖον, loco αὐτοῦ. — 38. P¹ ἐνθάδε. B¹ om. μὴ ὄντων αὐτῶν ἐνταῦθα. — 39. Cl καὶ add.

nia; est namque maior me inter eos, qui super nos constitutus est. Sed si convenerimus beneplacitum fiet. »

7. Et exeuntibus illis de conclavi, tonitrus factus est magnus, ita ut turbati fuerint qui in loco erant. Et post sonum tonitrus, in nubibus demissi sunt apostoli ad fores Mariae, numero undecim, unusquisque super nebulam sedens, primus Petrus, secundus Paulus, elatus et ipse a nube et inter apostolos connumeratus; initium enim fidei in Christo habebat. Post illos, et ceteri apostoli in nubibus ad fores Mariae congregati sunt. Et salutaverunt inter se, seipsos considerantes et mirantes quomodo venissent in unum. Et dixit Petrus : « Fratres, oremus ad Deum, qui congregavit nos, vel maxime quia frater Paulus nobiscum est. » Hunc sermonem cum Petrus dixisset, in oratione steterunt, et elevaverunt unam vocem, dicentes : « Oremus, ut notum nobis fiat quamobrem Deus nos congregaverit. » Tunc unusquisque alteri honorem detulit, ut oraret.

Dicit ergo Paulo Petrus : « Frater mi, Paule, surgens, ora ante me, quia gaudio innarrabili exsultavi, quod ad fidem Christi accessisti. Et dixit ei Paulus : « Indulgeas mihi, Pater Petre, quia neophytus sum, nec dignus qui vestigia premam pedum vestrorum. Et quomodo ante te orabo? Tu namque es columna luminis, et circumstantes fratres omnes sunt me praestantiores. Tu ergo, Pater, precare pro me et omnibus, ut gratia Domini maneat nobiscum. »

ἡμῖν¹. ἔστι γὰρ μείζων μου ἐν αὐτοῖς, κατασταθεὶς ἐφ' ἡμᾶς². ἀλλ' ἐὰν συνέλθωμεν³, γίνεται εὐδοκία.

7. Καὶ ἅμα τῷ⁴ ἐξεληθεῖν αὐτοὺς⁵ ἐκ τοῦ ταμείου, βροντὴ μεγάλη ἐγένετο, ὅστε⁶ παραλθῆναι⁷ τοὺς ἐν τῷ τόπῳ. Καὶ μετὰ τὴν φωνὴν τῆς βροντῆς⁸, ἐγαλάσθησαν⁹ ἐν νεφέλαις¹⁰ οἱ ἀπόστολοι¹¹ πρὸς τὴν θύραν¹² Μαρίας, ἕνδεκα ὄντες, ἕκαστος καθήμενος· ἐπὶ νεφέλῃς, πρῶτος¹³ Πέτρος, δεύτερος¹⁴ Παῦλος, ἐνεβθεῖς¹⁵ καὶ αὐτὸς¹⁶ ὑπὸ νεφέλῃς καὶ συναριθμηθεὶς τοῖς ἀποστόλοις· ἀρχὴν γὰρ εἶχε πίστεως ἐν Χριστῷ. Μετὰ τούτους¹⁷, καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι¹⁸ ἐν νεφέλαις¹⁹ συνήλθθησαν²⁰ πρὸς τὴν θύραν Μαρίας· καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους, ἀτενίζοντες εἰς²¹ ἑαυτοὺς καὶ θαυμάζοντες πῶς συνήντησαν²² ἐπὶ τὸ αὐτό²³. Καὶ εἶπεν Πέτρος· Ὁ ἀδελφοί, εὐζώμεθα²⁴ εἰς τὸν Θεόν²⁵, τὸν συναθροίσαντα ἡμᾶς, καὶ²⁶ μέγιστα τοῦ ἀδελφοῦ Παύλου ὄντος μεθ' ἡμῶν²⁷. Τοῦ δὲ Πέτρου εἰπόντος τὸν λόγον, ἔστησαν ἐν τῇ προσευχῇ²⁸, καὶ ἐπῆραν μίαν φωνὴν λέγοντες· Προσευζόμεθα²⁹, ἵνα γνωσθῇ ἡμῖν³⁰ διατί ὁ Θεὸς συνήγαγεν ἡμᾶς³¹. Τότε ἕκαστος τῷ ἄλλῳ³² τιμὴν³³ ἀπένειμεν, ἵνα προσεύξηται³⁴.

Λέγει οὖν³⁵ ὁ Πέτρος τῷ Παύλῳ· Ὁ ἀδελφέ μου, Παῦλε, ἀναστάς³⁶, εὐχου³⁷ πρὸ ἐμοῦ, διότι³⁸ γὰρ ἄνεκδιηγήτω ἠγαλλιάσθη, ὅτι γεγονός ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ³⁹ Παῦλος· Συγγνώρῃσόν μοι, πάτερ Πέτρε, ὅτι νεόφυτός εἰμι, καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα⁴⁰ εἰς τὰ ἔργα τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀκολουθήσω· καὶ πῶς εὐζώμαι⁴¹ πρὸ σοῦ⁴²; Σὺ γὰρ εἶ ὁ στῦλος τοῦ φωτός καὶ πάντες⁴³ οἱ παρεστῶτες⁴⁴ ἀδελφοί κρείττονές μου εἰσίν. Σὺ οὖν, πάτερ⁴⁵, δεήθητι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ πάντων⁴⁶, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Κυρίου⁴⁷ μείνη⁴⁸ μεθ' ἡμῶν.

1. B¹ et C ἡμῖν ἔσται. P² et V ἐν ἡμῖν ἔσται. Cl et M ἐν ἐμοί ἔσται. — 2. M κατασχεθεὶς ἐφ' ἡμῶν. — 3. V ἐὰν συνέλθωσιν κἀκεῖνοι. Cl πάντες add. — 4. M τὸ. Alii τοῦ. — 5. P¹ αὐτὸν καὶ τὴν Μαρίαν. C αὐτὸν. — 6. B¹ ὡστ' ὅπως. — 7. V σαλευθῆναι. — 8. V καὶ μετὰ τὴν βροντὴν. — 9. B¹ ἦλθον. B² εἰσῆλθον. — 10. P² ἐπὶ νεφέλαις. V ἐν νεφέλαις om. — 11. Post οἱ ἀπόστολοι, P¹ statim habet πρὸς τὴν θύραν Μαρίας, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους. Caetera omittit. — 12. B¹ et B² πρὸς τῆς θύρας. — 13. B² πρῶτον. — 14. B² δεύτερον. — 15. Cl καθήμενος. — 16. V καὶ αὐτὸς om. — 17. C μετὰ τούτους. — 18. B¹ et M οἱ λοιποὶ. Cl ἦλθον καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι. — 19. B¹, B², Cl om. ἐν νεφέλαις. — 20. Cl ἐσυνήλθθησαν. — 21. V εἰς om. — 22. P¹ et C συνήλθθησαν. — 23. Cl θαυμάζοντων δὲ αὐτῶν add. — 24. P², V εὐξασθε. — 25. B¹ τὸν Θεόν. P¹ et C τῷ Θεῷ τῷ συναθροίσαντι ἡμᾶς. — 26. V om. καί. — 27. Cl διὰ τὴν ἀδελφὸν ἡμῶν Παῦλον ὄντα μεθ' ἡμῶν. — 28. Sic B¹ et B². P¹, C, P² = εἰπόντος λόγον ἐν τῇ προσευχῇ. V = εἰπόντος τὴν προσευχὴν. — 29. P² προσευζόμεθα. — 30. B¹ et B² ἡμῖν om. — 31. V add. ἐνταῦθα. — 32. V τῷ ἐτέρῳ. — 33. V τὴν τιμὴν. — 34. V et M ἵνα προσεύξωνται. — 35. V οὖν om. — 36. P¹, Cl, P² ἀνάστα. — 37. P², V et M εὐξαι. — 38. V διό. — 39. P¹ et C αὐτῷ om. — 40. V καὶ add. — 41. P¹ καὶ προσεύξομαι. Cl ἵνα προσεύξωμαι. — 42. C πρὸς σοῦ. — 43. P², V δὲ add. — 44. P² περιεστῶτες. Cl, V et M περιεστῶτες P¹ παρεστῶτες om. — 45. B¹ Πέτρε add. — 46. Sic P¹ et C. Alii ὑπὲρ ἡμῶν πάντων. — 47. B¹ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ add. — 48. P² μείνη.

Τότε ἐχάρησαν οἱ ἀπόστολοι¹ ἐπὶ τῇ ταπεινώσει Παύλου, καὶ εἶπον· Πάτερ Πέτρε, σὺ κατεστάθης ἐφ' ἡμᾶς· σὺ εὐχου πρὸ ἡμῶν². Τότε ἤρξατο Πέτρος³, λέγων· Ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ⁴ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς⁵· δοξάζει ὑμᾶς⁶ καθὼς δοξάζεται τὸ ἐν ἐμοὶ λειτουργήμα· ἐγὼ γὰρ ἀδελφός⁸ ἐλάχιστός εἰμι καὶ δοῦλος⁹. Καθὼς γὰρ¹⁰ ἐξελέχθην, οὕτω καὶ ὑμεῖς¹¹, καὶ μία ἐστὶν ἡ κλησις ἡ γενομένη πάντων ἡμῶν¹². Ἐκαστος οὖν¹³, ὡς¹⁴ τὸν ἕτερον δοξάζει¹⁵, Ἰησοῦν¹⁶ δοξάζει, καὶ οὐκ ἄνθρωπον¹⁷. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἐντολὴ τοῦ διδασκάλου¹⁸, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

Τότε ὁ Πέτρος πετάσας αὐτοῦ¹⁹ τὰς χεῖρας²⁰, ἠύχρησται²¹ λέγων· Δέσποτα παντόκρατορ, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐν ὑψηλοῖς, καὶ τὰ ταπεινά ἐφορῶν²², ὡς οἰκῶν ἀπρόσιτον²³, σὺ λύεις τὰ σκληρά²⁴· σὺ ἀποκαλύπτεις²⁵ θησαυροὺς κρυπτούς· σὺ ἐφύτευσας ἐν ἡμῖν τὴν χρηστότητα σου. Τίς γὰρ τῶν θεῶν ὁ εὐίλατέων, καθὼς σὺ²⁶; Καὶ τὴν φιλιανθρωπίαν σου οὐκ ἀφείλες²⁷ ἀφ' ἡμῶν, ὅτι σφζεις ἀπὸ κακῶν πάντας²⁸ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σοί²⁹, ὁ ζῶν³⁰, καὶ νικῆσας τὸν θάνατον, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων³¹. Ἀμήν. Καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους αὔθις³².

8. Καὶ εὐθέως ἦλθεν ἀναμέσον αὐτῶν³³ ὁ Ἰωάννης λέγων· Εὐλογήσατε³⁴ καμὲ πάντες. Τότε ἠσπάσαντο καὶ³⁵ αὐτὸν³⁶, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν τῶν. Μετὰ δὲ τὸν ἀσπασμὸν, εἶπε Πέτρος πρὸς αὐτόν³⁷· Ἰωάννη, ἡγαπημένε ὑπὸ τοῦ Κυρίου³⁸,

Tunc gavisus sunt apostoli in humilitate Pauli, et dixerunt : « Pater Petre, tu super nos constitutus es; tu ora ante nos. » Tunc oravit Petrus, dicens : « Deus ac Pater noster, et Dominus Iesus Christus glorificabit vos, sicut glorificatur quod in me est ministerium; ego enim frater sum minimus et servus. Nam sicut electus sum, ita et vos; et una est vocatio quae facta est omnium nostrum. Unde quicumque alterum glorificat, Iesum glorificat et non hominem. Hoc est enim mandatum magistri, ut diligamus invicem^a. »

Tunc Petrus, extendens manus suas, gratias egit, dicens : « Domine omnipotens, qui sedes super Cherubim^b in excelsis, et humilia respicis^c, qui lucem habitas inaccessibilem^d, tu difficilia solvis^e; tu thesauros revelas absconditos^f; tu in nobis plantasti benignitatem tuam. Quisnam sane deorum qui, ut tu, sit propitius? Et misericordiam tuam non avertisti a nobis^g, quia a malis liberas omnes sperantes in te; qui vivis, et mortem vicisti ex hoc nunc et in saecula saeculorum. Amen. » Et salutaverunt inter se iterum.

8. Et statim in medium eorum venit Ioannes, dicens : « Benedicite et mihi omnes. » Tunc amplexi sunt et ipsum, unusquisque secundum proprium ordinem. Et post salutationem, dixit illi Petrus : « Ioannes, Domino

1. V oi ἀπόστολοι ἐχάρησαν. — 2. B¹ et B² = εἶπαν· Σὺ, πάτερ Πέτρε, εὐχου πρὸ ἡμῶν. — 3. V ὁ Πέτρος ἤρξατο. — 4. V omi. καὶ. — 5. B¹ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς omi. — 6. V ἡμᾶς. M δοξάζει ἡμᾶς. — 7. B¹ et B² omi. καθὼς δοξάζεται τὸ ἐν ἐμοὶ λειτουργήμα. V τὸ ἡμῶν λειτουργήμα. — 8. V ἀδελφοί. — 9. V ἡμῶν πάντων add. — 10. V γὰρ omi. — 11. B¹ et B² οὕτως (B² οὕτως = οὕτως) γὰρ ἐξελέχθην, ὡς καὶ ὑμεῖς (B¹ = ἡμεῖς). — 12. B¹ καὶ μίαν ἐστὶν ἡ (= ἡ) ἐκκλησις ἡ γενομένη πάντων. B² καὶ μία ἐστὶν ἡ ἐκκλησία ἡ γενομένη πάντων ἡμῶν. — 13. V add. ἡμῶν. — 14. C et P² ὡς. — 15. V δοξάζει. — 16. V τὸν Θεόν. — 17. B¹ καὶ οὐκ ἄνθρωπος. — 18. Cl ἡμῶν add. — 19. V αὐτοῦ omi. — 20. V εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω add. — 21. V προσήρξατο πάλιν. — 22. M ἐμφορῶν. — 23. P² et V omi. ἀπρόσιτον, addunt vero ἐν ἀναπαύσει τοῦ αἰῶνος, quorum verborum sensus non facile perspicitur. — 24. P² τὰ κλειθρα. Cl, M, p omi. σὺ λύεις τὰ σκληρά. — 25. B¹, B², P², V σὺ εἶ ὁ ἀποκαλύπτων. C σὺ εἶ ἀποκαλύπτεις. — 26. B¹ Τίς γὰρ τῶν θεῶν, κτλ. omi. P¹. C et Cl : τίς γὰρ θεός. V καθὼς σὺ, ὁ εὐίλατέων. — 27. C ἀρεῖας. — 28. V πάντας omi. — 29. V ἐπὶ σοί. — 30. B¹ omi. ζῶν. — 31. B², Cl τῶν αἰώνων omi. B¹ = καὶ ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Cl sequentia omi., et statim habet : καὶ εὐθέως ἦλθεν. — 32. P¹, C, V omi. αὔθις. Post verba ἠσπάσαντο ἀλλήλους, non remanent in P¹ nisi verba inchoantia lineas, et textus secundae columnae folii 216°. B¹, B², P² et V = ὅτε οὖν εἶπον (V ἄπαντες add.) τὸ ἀμήν, ἠσπάσαντο ἀλλήλους. — 33. P² ἀναμέσον αὐτῶν omi. — 34. C, B², P², V εὐλογησάτε με. — 35. V καὶ omi. — 36. C ἄπαντες add. — 37. Sic B¹. Alii εἶπε (V = εἶπον) Πέτρος καὶ Ἀνδρέας· Ἰωάννη. — 38. Sic B¹. B² ἡγαπημένε τοῦ Κυρίου. B², ἀγαπητὴ τῇ Κυρίῳ. V ἀγαπητὴ τοῦ Κυρίου.

a) I Ioan., III, II, 23; Ioan., XV, 12. — b) IV Reg., XIX, 15. — c) Ps. CXXII, 6. — d) II Timothei., VI, 16.

— e) Dan., V, 12. — f) Is., XLV, 3. — g) II Machab., VI, 16.

dilecte, quomodo huc venisti, quotque dies habes? » Et dixit Ioannes : « Factum est, cum in Sardensi^a civitate essem, usque ad horam nonam docens, descendit nubes in locum, ubi eramus congregati, et arripuit me in conspectu omnium, qui mecum erant, et aperuerant mihi. Et multitudinem inveni circa Matrem nostram Mariam; et ipsa dixit mihi : « E corpore exeo. » Ego vero non sustinui in medio eam circumstantium, sed aggravatus est super me luctus. Nunc ergo, fratres, si inde a diluculo ad eam introieritis, nolite flere neque turbemini, ne forte qui eam circumstant hominum coetus, nos flere videntes, de resurrectione dissentiant, ac dicant : « Ergo et ipsi mortem metuerunt. » Sed verbis boni magistri nosmetipsos adhortemur ».

Tunc apostoli, mane ingressi domum Mariae, una voce dixerunt : « Beata Maria, omnium mater qui salvantur, gratia tecum. » Et dixit eis Maria : « Quomodo huc introivistis, et quis vobis annuntiavit me e corpore exire? Et quomodo huc convenistis? Video enim vos in unum congregatos, et gaudio exsulto. » Et dixit unusquisque regionem a qua translatus est, et : « a nubibus, inquit, arrepti, huc convenimus ». Tunc laudaverunt

πῶς ἦλθες ἐνταῦθα¹, καὶ πόσας ἡμέρας ἔχεις²; Καὶ εἶπεν Ἰωάννης· Ἐγένετο, ἡνίκα ἤμην ἐν Σάρδει τῇ πόλει, μαθητεύων³ ἕως ὥρας ἐνάτης⁴, κατῆλθε νεφέλῃ ἐν τῷ τόπῳ, οὗ⁵ ἤμεν⁶ συνηθροισμένοι· καὶ ἤρπασέ με ἐνώπιον πάντων τῶν⁵ μετ' ἐμοῦ⁷, καὶ ἤνεγκέ με ἕως ὧδε⁸. Ἐκρούσα δὲ τὴν θύραν⁹, καὶ ἤνοιξάν¹⁰ μοι, καὶ εὗρον¹¹ ὄχλον περὶ τὴν μητέρα ἡμῶν Μαρίαν¹², καὶ αὐτὴ¹³ εἶπέν μοι, ὅτι ἐκβαίνω ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἐγὼ δὲ οὐχ ὑπέμεινα ἀναμέσον¹⁴ τῶν περὶ αὐτὴν¹⁵ ἐστώτων, ἀλλ' ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ὁ κλαυθμὸς. Νῦν οὖν, ἀδελφοί, ἐὰν εἰσελθῆτε ἔσθθεν¹⁶ πρὸς αὐτὴν, μὴ κλαύσητε, μηδὲ ταραχθῆτε¹⁷, μήπως ἰδόντες οἱ περὶ αὐτὴν ὄχλοι¹⁸ ἡμεῖς¹⁹ κλαίοντας, διχονοήσωσιν περὶ τὴν ἀνάστασιν²⁰, καὶ εἴπωσιν, ὅτι καὶ¹⁵ αὐτοὶ ἐφοβήθησαν τὸν θάνατον. Ἀλλὰ παραθαρσύνωμεν²¹ ἑαυτοὺς²² τοῖς ῥήμασιν τοῦ ἀγίου διδασκάλου²³.

Τότε οἱ ἀπόστολοι, ἔσθθεν²⁴ εἰσελθόντες²⁵ εἰς τὴν οἰκίαν²⁶ Μαρίας, εἶπον μιᾷ φωνῇ· Μακαρία²⁷ 20 Μαρία, ἡ μήτηρ²⁸ πάντων τῶν σωζομένων, ἡ χάρις μετὰ σοῦ. Καὶ λέγει αὐτοῖς Μαρία· Ἦώς εἰσῆλθετε²⁹ ἐνταῦθα, ἡ³⁰ τίς ἀνηγγέλειεν³¹ ὑμῖν, ὅτι ἐξέρρομαι ἀπὸ τοῦ σώματος; Καὶ πῶς³² ἐνταῦθα συνηλθῆτε³³; Ὅρῳ γὰρ³⁴ ὑμεῖς συνηθροισμένους, καὶ ἀγαλλιωῖμαι³⁵. 25 Καὶ³⁶ εἶπεν ἕκαστος τὴν χώραν, ἀφ' ἧς ἠνέχθη³⁷, καὶ ὅτι, « ὑπὸ νεφελῶν ἀρπασθέντες³⁸, συνηλθῆμεν³⁹ ἐνταῦθα⁴⁰ ». Τότε ἐδόξασαν αὐτὴν πάντες⁴¹,

1. Sic B¹, B², P², C, Cl. V ὧδε. — 2. V add. ἐνταῦθα. — 3. C ἡμην μαθητεύων. B¹, B², V ἔχων μαθητευομένους· Cl καὶ εἶχον μαθητευομένους περ' ἐμοί. Sic et M, qui habet ἐν ἐμοί. — 4. B¹, B², P², V ὥρα ἐνάτη (vel ἐνάτης, ut B² et P²). — 5. Sic B¹, Alii. ἐν ᾧ. — 6. V ἤμεθα. — 7. C τῶν μετ' ἐμοῦ om. — 8. Sic C. Alii om. ἕως. — 9. B² τῆ θύρα. — 10. B¹ ἤνοιξεν (= ἤνοιξεν). — 11. C, P² ἤρα. — 12. P² τὴν Μαρίαν, τὴν μητέρα ἡμῶν. V περὶ τὴν μητέρα τοῦ Κυρίου. — 13. B¹ καὶ ταῦτα εἶπέν μοι. V καὶ αὐτὴν λέγουσαν. — 14. C μέσον. — 15. V περὶ ἐμὲ. Cl περὶ αὐτῆς. — 16. B¹ ἔσθθεν. B², P², V τῆ ἐξῆς ἡμέρα. Aurora enim secundae diei iam proxima est. Apostoli advenerunt nocte primae diei. — 17. C, P², V ἵνα μὴ ταραχθῆ. Post ταραχθῆτε, B², C, P², V haec addunt : τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ ἐδίδαξέ με (B² = ἡ γὰρ ἐδίδαξέν με. C = τοῦτο γὰρ εἶπεν ὃ τι ἐδίδαξεν) ὁ διδάσκαλος, ἡνίκα ἀνεκοιμήθην (sic B² et V. P² = ἀνεκοιμήν· C = ἐκείμην) ἐπὶ τῷ στήθῳ αὐτοῦ ἐν τῷ δείπνῳ. — 18. V οἱ ὄχλοι οἱ περὶ ἡμεῖς περὶ αὐτὴν παραγενόμενοι. C, P² οἱ ὄχλοι οἱ περὶ αὐτὴν. — 19. B¹ om. ἡμεῖς. — 20. C διχονοήσωσιν περὶ τὴν ἀνάστασιν om. P² et V διχονοήσωσιν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, λέγοντες. P¹, Cl, M διχονοήσωσιν περὶ τὴν ἀνάστασιν. — 21. C παραθαρσύνωμεν. — 22. V ἐν ἑαυτοῖς. — 23. P², C, V τοῦ ἀγαπητοῦ. — 24. Sic B¹ et B². P², V ἔσθθεν. C om. — 25. C ἐλθόντες. — 26. C τὸν οἶκον. — 27. V μακαρία om. et habet Μαρία, Μαρία. — 28. V et P² μήτηρ. — 29. — B¹ et B² εἰσῆλθατε. C ἦλθατε. P² ἦλθετε. — 30. B¹, B², V, P² ἡ om. — 31. Sic B¹ et B². C, P², V μετέδωκεν. M εἶρηκεν. — 32. Sic B¹. C, B², P². Cl πῶς δὲ. V πῶς γὰρ. — 33. C συνηλθῆτε ὄρῳ γὰρ ὑμεῖς om. — 34. V δὲ. — 35. Sic B¹. Alii ἀγαλλιωμαι om. — 36. V τότε. — 37. Sic P² et V. B¹ συνηλθῆσαν. B² ἠνέχθησαν. C ἦλθεν. Cl συνηλθῆ. — 38. C ἀρπασθέντες. — 39. C, V ἠνέχθησαν. — 40. C, P², V ὧδε. — 41. B¹, B², P², V ἀπὸ Πέτρος ἕως Παύλου add.

a) Ioannes noster solus est qui dicat Ioannem Evangelistam in Sardensi civitate tunc fuisse. Tum Pseudo-Melito tum *Iohannis liber de dormi-*

lione narrat illum ex Epheso profectum esse. De Sardibus forsan loculus est ob ipsum Melitenum.

λέγοντες· Εὐλογήσαι¹ σε Κύριος, ὁ σφύζων πάντας.
 Ἠγαλλιάσατο δὲ² Μαρία τῷ πνεύματι, καὶ εἶπεν·
 Εὐλογῶ σε, τὸν παρέχοντα πᾶσιν τὰς εὐλογίας·³
 εὐλογῶ τὸ κατοικητήριον⁴ τῆς δόξης σου· εὐλογῶ
 5 σε, τὸν δοτῆρα τοῦ φωτός, τὸν γενόμενον πάροι-
 κον⁵ ἐν τῇ κοιλίᾳ μου· εὐλογῶ πάντα τὰ ἔργα τῶν
 χειρῶν σου, τὰ ὑπακούοντά σοι ἐν πάσῃ ὑποταγῇ·
 εὐλογῶ σε, τὸν εὐλογήσαντα ἡμᾶς⁶· εὐλογῶ⁷
 10 τοὺς λόγους τῆς ζωῆς τοὺς ἐξεληθόντας ἐκ τοῦ στόματός
 σου, καὶ δοθέντας ἡμῖν ἐν ἀληθείᾳ⁸. Πιστεύω γὰρ
 ὅτι ἡ εἰρήκας γίνονται μοι⁹· εἶπας γὰρ ὅτι¹⁰·
 « ἀποστελῶ¹¹ πάντας τοὺς ἀποστόλους πρὸς σε,
 ὅταν ἐξέρχῃ ἀπὸ τοῦ σώματος ». Καὶ ἰδοὺ συνήχθη-
 σαν, καὶ ἀναμέσον¹² αὐτῶν εἰμι, ὡσπερ¹³ χμπελος
 15 καρποφοροῦσα¹⁴, ὡς ἐν τῷ καιρῷ, ὅτε¹⁵ ἤμην
 μετὰ σοῦ. Εὐλογῶ σε ἐν πάσῃ¹⁶ εὐλογίᾳ· γενέσθω
 οὖν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εἰρημένων μοι ὑπὸ σοῦ¹⁷·
 εἶπας γὰρ, ὅτι « ἔχεις ἰδεῖν με, ὅταν ἐξέρχῃ¹⁸ ἀπὸ
 τοῦ σώματος ».

20 Ταῦτα εἰπούσα¹⁹, ἐκάλεσε²⁰ Πέτρον²¹ καὶ
 πάντας τοὺς ἀποστόλους, καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς²²
 εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς, καὶ ἔδειξεν²³ αὐτοῖς²⁴ τὴν
 κηδείαν αὐτῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐξεληθούσα ἐκάθισεν
 ἀναμέσον πάντων²⁵, καιομένων τῶν λύχνων. Οὐ γὰρ
 25 ἔασαν αὐτοὺς²⁶ σβεσθῆναι, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς²⁷
 Μαρία.

9. Ὁτε οὖν ἔδυ²⁸ ὁ ἥλιος, τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ²⁹
 ἐξερχομένης αὐτῆς ἀπὸ³⁰ τοῦ σώματος, εἶπε Πέτρος
 πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις· Ἀδελφοί, ὁ ἔχων λόγον παι-
 30 δείας³¹, εἰπάτω, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς παραινοῦν τῷ
 ὄγλῳ³². Καὶ εἶπον³³ οἱ ἀπόστολοι πρὸς αὐτόν³⁴·
 Καί³⁵ τίς σοφιώτερός σου³⁶; Χαίρομεν δὲ μάλιστα³⁷,
 ἐὰν ἀκούσωμεν τῆς παιδείας σου³⁸.

eam omnes, dicentes : « Benedicat tibi Domi-
 nus, qui salvat omnes. » Maria vero spiritu
 exsultavit, et dixit : « Benedico tibi, qui
 omnibus tribuis benedictiones. Benedico ha-
 bitaculo gloriae tuae. Benedico tibi, lucis lar-
 gitori, qui incola factus es in ventre meo.
 Benedico omnibus operibus manuum tuarum,
 quae in omni submissione obediunt tibi. Be-
 nedico tibi, qui benedixisti nobis. Benedico
 verbis vitae ex ore tuo egressis et nobis in
 veritate datis. Credo enim mihi fieri quae
 dixisti. Dixisti enim : « Omnes apostolos ad te
 mittam, quando e corpore egredieris. » Et
 ecce congregati sunt, et in medio eorum sum
 tanquam vitis fructifera, sicut eo tempore
 quo tecum eram. Benedico tibi in omni bene-
 dictione. Fiant igitur et cetera a te mihi
 dicta; dixisti enim : « Habes videre me,
 quando e corpore egredieris. »

Cum haec dixisset, vocavit Petrum et
 omnes apostolos, et introduxit eos in conclave
 suum, ostenditque eis mundum sui funeris.
 Post haec autem egressa, in medio omnium
 sedit, candelis ardentibus. Non enim eas ex-
 stingui siverunt, sicut praeceperat illis Maria.

9. Postquam vero occidit sol, secunda die
 Mariae e corpore exeuntis, dixit Petrus apo-
 stolis omnibus : « Fratres, qui habet verbum
 disciplinae, dicat, per totam noctem adhortans
 plebem ». Et dixerunt ei apostoli : « Et quis
 te sapientior? Maxime vero gaudebimus si
 tuam audierimus disciplinam. »

1. Sic P² et V. Alii εὐλογήσαι. — 2. Sic B². Alii τότε ἡγαλλίασατο. — 3. Sic B¹ et B². C², P², V = τὸν κυριεύοντα πάσης εὐλογίας. Cl = τὸν κυριεύοντα πάσης κτίσεως. — 4. P² et V τὰ κατοικητήρια. Cl et M om. εὐλογῶ τὸ κατοικητήριον, κτλ. Omittit et C, et ejus loco ponit : εὐλογῶ σε, τὸν εὐλογούντα τοὺς εὐλογούντας σε. — 5. B¹ et B² τὸν γενόμενον παροιάν. P² et V τὸν γενόμενον παροιάν. C τον κατοικήσαντα. Cl, M τὸν ἐνοικήσαντα. — 6. B¹ om. hanc propositionem. B², P², V = εὐλογῶ σου (B² habet σε) τὴν ἀγάπην, ἣν ἡγάπησας ἡμᾶς. — 7. B² σου add. — 8. Cl et M καὶ δοθέντας ἡμῖν ἐν ἀληθείᾳ om. — 9. V μοι γίνονται. — 10. P², V ὅτι om. — 11. B². C, P², V ἐξαποστελῶ. V πιστεύω· ὅτι εἶπας, ἐξαποστελῶ τοὺς ἀποστόλους. — 12. V ἐν μέσῳ. — 13. V ὡς. — 14. C καρποφόρος. — 15. V ὅταν. — 16. V ἀπάσῃ. — 17. Sic C, qui tamen om. ὑπὸ σοῦ. B¹ = τὰ εἰρημένα μοι ὑπὸ σοῦ παρὰ αὐτοῦσιν γενέσθω. B², P², V = τὰ εἰρημένα μοι γενέσθω (B² = γενέσθαι). — 18. C ἐξέρχομαι. — 19. B², C, P², V λέγουσα. — 20. Cl ἔκραξεν. — 21. V καὶ Παῦλον add. — 22. B², P², V αὐτοὺς om. — 23. V ὑπέδειξεν. — 24. P² αὐτῆς. — 25. C τῶν ἀποστόλων, πάντων καιομένων, κτλ. V αὐτῶν πάντων. P¹ τῶν ἀποστόλων. — 26. P², V καὶ οὐκ ἄρῃκε σβεσθῆναι. B¹ οὐκ ἄρῃκεν αὐτοὺς. M οὐ γὰρ ἄρῃκεν αὐτοὺς. — 27. V ἡ ἀγία θεοτόκος add. — 28. B¹ συναῖδου. — 29. Pie redit textus P¹, fol. 216°, 2^a col. — 30. V ἐκ. — 31. V σοφίας. — 32. C τὸν ὄγλον. — 33. V πάντες add. — 34. Cl, P², V πρὸς αὐτόν om. — 35. B¹, C, P², V καὶ om. — 36. P², V ἐνώπιόν σου. — 37. B² μάλλον. P¹, Cl, P² = καὶ χαίρομεν, ἐάν. Cl = καὶ γὰρ χαίρομεν, ἐάν. — 38. V ἵνα ἀκούσωμεν τῆς παιδείας σου καὶ τῆς σοφίας.

Tunc Petrus incepit dicere : « Fratres, et quotquot in hunc venistis locum, hac hora migrationis matris nostrae Mariae, accendentes candelas ex igne huius terrae visibilis lucentes, bene fecistis. Volo vero et ego unusquisque vestrum suam accipiat lampada in infinito aevo, non habentem materiam ullam. Haec est autem lampas triceps interioris hominis, id est nostrum corpus et anima et spiritus. Si enim haec tria fulserint in vero igne, in quem contenditis, non confundemini quando ingrediemini ad nuptias, cum sponso requieturi. Ita est de matre nostra Maria. Etenim lumen lampadis eius universam terram implevit, et non exstinguetur usque ad consummationem saeculi, ut omnes qui salvari volunt ex ipsa fiduciam sumant. Nolite ergo putare mortem Mariae esse mortem. Mors non est, sed vita aeterna, quoniam *justorum mors apud Deum glorificatur*³. Haec enim est gloria, et mors secunda illis molestiam ferre non valebit.»

Adhuc Petro loquente, lux magna in domo fulsit inter omnes, ita ut lumen candelarum ipsarum obfuscaretur. Et vox facta est, quae dicebat : « Petre, in cognitione loquere illis quae ferre possint. Nam optimus medicus curam aptat passionibus aegrotantium, et nutrix fomenta adhibet pro aetate parvuli. » Petrus vero, elevans vocem suam, dixit :

Τότε δ¹ Πέτρος ἤρξατο λέγειν· Ἄδελφοί, καὶ ὅσοι ἤλθατε² ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ³ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τῆς ἀποδημίας⁴ τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας⁵, οἱ ἅπαντες τοὺς λύχνους τοὺς φαίνοντας ἐκ τοῦ πυρὸς τῆς γῆς ταύτης τῆς ὀρωμένης⁶, καλῶς ἐποίησατε· θέλω δὲ⁷ καὶ γὰρ⁸ ἐν τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι μὴ ἔχουσιν ὕλην τινά⁹. Αὕτη δὲ¹⁰ ἐστὶν ἡ λαμπὰς τοῦ ἐνδοτέρου ἀνθρώπου¹¹ ἡ τρίμυξ, ἧ ἐστὶν ἡμῶν¹² σῶμα καὶ ψυχὴ¹³ καὶ πνεῦμα. Ἐὰν γὰρ λάμψῃ τὰ τρία ταῦτα ἐν τῷ¹⁴ ἀληθινῷ πυρὶ, εἰς ὅπερ ἀγωνίζεσθε¹⁵, οὐ καταισχυθήσεσθε¹⁶, ὅταν εἰσέλθῃτε¹⁷ εἰς τὸν γάμον ἀναπαύεσθαι¹⁸ μετὰ τοῦ νυμφίου. Οὕτως ἐστὶν ἐπὶ τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας¹⁹. Καὶ γὰρ²⁰ τὸ φῶς τῆς λαμπάδος αὐτῆς ἐπλήρωσεν τὴν οἰκουμένην, καὶ οὐ¹⁵ σβεσθήσεται ἕως τῆς συντελείας²¹ τοῦ αἰῶνος, ἵνα πάντες οἱ βουλόμενοι σωθῆναι λάθωσι²² θάρσος ἐξ αὐτῆς. Μὴ νομίσῃτε οὖν²³ θάνατον εἶναι τὸν θάνατον Μαρίας²⁴. Οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ αἰώνιος²⁵· διότι ὁ θάνατος τῶν δικαίων δοξάζεται²⁶ παρὰ²⁰ τοῦ Θεοῦ²⁷. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ δόξα, καὶ ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἰσχύσει²⁸ ὀλλῆσαι αὐτοῖς²⁹.

Καὶ ἔτι²⁸ τοῦ Πέτρου λαλοῦντος²⁹, φῶς μέγα ἐλαμψεν ἐν τῇ οἰκίᾳ³⁰ ἀναμείσον πάντων, ὥστε ἀμυροῦσαι τὸ φῶς τῶν λύχνων αὐτῶν³¹. Καὶ φωνὴ²⁵ ἐγένετο³² λέγουσα· Πέτρε, λάλησον αὐτοῖς ἐν γνώσει ἃ³³ δύνανται βαστάσαι³⁴. Ὁ γὰρ ἄριστος ἰατρός θεραπεύει πρὸς τὰ πάθη τῶν πασχόντων, καὶ ἡ τροπὸς θάλλει πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδίου³⁵. Πέτρος δὲ ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ³⁶, καὶ εἶπεν³⁰

1. V ὁ om. — 2. Sic B², C, P². Alii ἤλθετε. — 3. P² et V add. ἐν. — 4. B¹ et B² τῇ ἀποδημίᾳ. P² et V τῇ φανερῶν. — 5. P¹, C et Cl καὶ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τῆς ἀποδημίας τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας om. — 6. Cl ἐν τούτοις τοῖς ὀρωμένοις. — 7. B¹ ὑμᾶς add. B² = θέλω δὲ ὑμᾶς καὶ γὰρ. — 8. V αὐτοῦ. — 9. V τινά om. Post τινά, Cl et p = ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀναλάμβανον, ὅπως μὴ καταισχυθῆτε, ὅταν εἰσέρχῃτε εἰς τὸν γάμον ἀναπαύεσθαι μετὰ τοῦ νυμφίου. Καὶ γὰρ τὸ φῶς τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. — 10. B¹ om. δὲ. — 11. B¹ et B² τοῦ ἐνδοτέρου θρόνου. V τοῦ ἐνδοτέρου ἀνθρώπου om. — 12. B² ἡμῶν. V ὁ ἐστὶν ἡμῶν om. — 13. B¹ ἕψυχῃ. V = ψυχῇ, σῶμα καὶ πνεῦμα. — 14. Codd. ἀγωνίζεσθε. — 15. Codd. καταισχυθήσεται. — 16. B¹ εἰσελεύθητε. B² εἰσέλθητε. C, P², V εἰσέρχεται. — 17. C, P², V ἀναπαύεσθαι. — 18. V τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν Μαρίας. — 19. B¹, B², P², V καὶ γὰρ om. — 20. B¹ τῆς συντελείας om. — 21. P¹, C, Cl = πάντες οὖν οἱ βουλόμενοι σωθῆναι, λάθωσι. — 22. P¹ et C καὶ μηδεὶς νομισθῆ (= νομίσῃ). Cl καὶ μηδεὶς νομισθῃ. Ante haec verba, P² et V haec habent : καὶ ἐὰν λάβῃτε τὸ εἶδος τοῦ φωτός, ἀναλάβετε καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς εὐλογίας. — 23. P¹ et C τὴν καίμην Μαρίας, V τῆς δεσποίνης ἡμῶν καὶ θεοτόκου add. — 24. P¹, C, P², Cl ἐστὶν add. V αἰώνιος om. — 25. p καὶ μετὰ τὴν ἀπό γῆς εἰς οὐρανὸν add. — 26. Sic B¹, P¹ et C. P² οὐκ ἰσχύει. V οὐκ ἰσχυσε. — 27. B² αὐτῆς. C αὐτοῦ. V αὐτῆ. — 28. Sic P¹ et C. B¹ τὸ δὲ Πέτρου. B² et V ἔτι δὲ. P² ἔτι τοῦ Πέτρου. — 29. B¹, B², V ταῦτα add. — 30. Cl οἰκίᾳ. — 31. B¹ et B², post τῇ οἰκίᾳ, omnia om. usque ad καὶ φωνὴ ἐγένετο. — 32. P¹ et C ἐγένετο om. — 33. B¹ αἶ. — 34. P¹ et C βαστάξει. — 35. B¹ et B² τοῦ παιδός. — 36. P² αὐτοῦ om.

Ἐβλογοῦμέν σε, Χριστέ, τὸ πηγάλιον¹ τῶν ψυχῶν
ἡμῶν.

10. Τότε ὁ Πέτρος² πρὸς τὰς οὖσας ἔκεισε³
παρθένους εἶπεν· Ἀκούσατε τῆς χάριτος ὑμῶν⁴ καὶ
5 τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς⁵· μακάριοι γὰρ πάντες οἱ
φυλάσσοντες⁶ τὸ σῆμα τῆς⁷ σεμνότητος αὐτῶν⁸.
Ἀκούσατε καὶ⁹ μάθετε¹⁰ τί ἡμῖν εἶπεν¹¹ ὁ διδάσκα-
λος¹² ἡμῶν¹³. Ὁμοία, φησὶν¹⁴, ἔστιν ἡ βασιλεία
τῶν οὐρανῶν¹⁵ πλοθένους. Οὐκ εἶπεν· Ὁμοία
10 ἔστι¹⁶ χρόνοι πολλοί, διότι οἱ μὲν χρόνοι¹⁷ παρέρ-
χονται, τὸ δὲ ὄνομα τῆς παρθενίας¹⁸ οὐ παρελεύσε-
ται¹⁹. Οὐχ ὁμοίωσεν αὐτὴν πλουσίῳ, διότι τὰ μὲν
χρήματα μειοῦνται, τὸ δὲ ὄνομα τῆς παρθενίας
μένει²⁰. Ὅθεν πιστεύω, ὅτι ἐν δόξῃ ἔσεσθε²¹. Διὰ
15 τοῦτο καὶ ὁμοίωσεν ὑμῖν²² τὴν βασιλείαν τῶν
οὐρανῶν²³, ὅτι²⁴ ἀμέριμοί ἐστε. Ὅτε γὰρ ἀπο-
στέλλεται ἐφ' ὑμᾶς ὁ θάνατος²⁵, οὐ λέγετε· Οὐαὶ ἡμῖν,
ποῦ ἀπερχόμεθα²⁶, καὶ ἀρίμεν²⁷ τὰ ἄθλια ἡμῶν
παιδιά²⁸, ἢ τὰ πλούτη τὰ μεγάλα, ἢ τὰ φυτευθέντα
20 χωρία²⁹, ἢ τὰς μεγάλας περιουσίας; Οὐδὲν γὰρ³⁰
τούτων μεριμᾶτε³¹. Ἄλλην δὲ³² μερίμνην οὐκ
ἔχετε, εἰ μὴ περὶ τῆς ὑμῶν³³ παρθενίας. Καὶ ὅτε
ἀποστέλλεται ἐφ' ὑμᾶς ὁ θάνατος³⁴, ἔτοιμοι εὐρί-
σκεσθε, ἐν μηδὲν λειπόμενοι³⁵. Ἰνα δὲ μάθητε,
25 ὅτι οὐδὲν ἐστι μείζον τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρετῆς³⁶,
καὶ οὐδὲν βαρύτερον τῶν κοσμικῶν³⁷, δέξασθε καὶ
τοῦτο³⁸.

Ἦν τις πλούσιος ἐν τινι³⁹ πόλει ἐν πάσῃ⁴⁰
περιουσίᾳ. Ἐτύγχανε δὲ ἔχων οἰκέτας. Καὶ ἐγένετο
30 ἁμαρτήσαι εἰς αὐτὸν⁴¹ δύο οἰκέτας μὴ ὑπακούσαν-

« *Benedicimus tibi, Christe, qui animarum
nostrarum es gubernaculum.* »

10. Tunc Petrus virginibus qui ibi aderant
dixit : « Audite vestram gratiam et gloriam
et honorem. Beati sane quotquot suae sanc-
timoniae decus custodiunt. Audite et discite
quid vobis dixerit magister noster : *Simile est,
inquit, regnum caelorum virginibus*^a. Non
dixit : *Simile est annis multis, quoniam anni
quidem transeunt, nomen autem virginitatis
non praeteribit. Non assimilavit diviti,
quoniam divitiae quidem minuuntur, nomen vero
virginitatis manet. Unde credo vos in gloria
fore. Propterea etiam vobis assimilavit regnum
caelorum, quia sine sollicitudine estis. Quando
enim super vos mittitur mors, non dicitis :*
« *Vae nobis, quo abimus, et miseros parvulos
nostros relinquimus, vel divitias magnas, vel
seminatos agros, vel magnas opes?* » Nihil
horum curatis. Aliam vero sollicitudinem non
habetis nisi de vestra virginitate. Et quando
mors super vos mittitur, paratae invenimini, in
nullo deficientes. Ut autem discatis nomine
virtutis nihil esse majus, et saecularibus nihil
gravius, et hoc percipite :

« *Erat in quadam civitate dives quidam in
omni bonorum affluentia. Habebat autem
domesticos. Et factum est, ut domestici duo*

1. C τὸ παιδίον. B² τῷ πηγάλιῳ. M, Cl τὸν φωτισμὸν. — 2. V ὁ Πέτρος om. — 3. B² ἐκεῖ. M ex his quae
praecedunt multa omisit. Sic enim habet : Τότε ὁ Πέτρος ἤρξατο λέγειν· μηδεὶς οὖν νομίσει ὅτι θάνατον εἶναι τῆς
Μαρίας, ἀλλὰ ζωῆς (sic) αἰώνιός ἐστιν, διότι ὁ θάνατος τῶν δικαίων δοξάζεται παρὰ τῷ Θεῷ. Ἐτι τοῦ Πέτρος λαλοῦντος,
φῶς μέγα ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι, ἀναμέσον πάντων, ὥστε ἀμαρῶσαι τὸ φῶς τῶν λόγων αὐτῶν. Καὶ φωνὴ
ἐγένετο... — 4. B¹, C ἡμῶν. V om. ὑμῶν. — 5. V καὶ δόξης καὶ τιμῆς. — 6. C, P², V φυλάξαντες. — 7. C τῆς om.
— 8. C ὑμῶν. — 9. V καὶ om. — 10. C θυμάσθητε. — 11. B¹ et B² τὴν τιμὴν εἶπεν γὰρ. — 12. P² ὁ διδάσκαλος ἡμῶν
εἶπεν. — 13. V οὐχὶ τοῦτο εἶπεν add. — 14. Sic P¹ et C. Alii φησὶν om. — 15. V πέντε add. — 16. C ὁμοία ἐστὶ
om. — 17. Sic B¹ et B². Alii ὁ μὲν χρόνος παρέρχεται. — 18. Cl παρθένου. — 19. Cl μένει. — 20. B¹, B²,
Cl οὐχ ὁμοίωσεν et cetera, usque ad ὅθεν πιστεύω om. — 21. V ἐνδόξως ἐλεύσεσθε. — 22. C ἡμῖν. — 23. V
τῶν οὐρανῶν τὴν βασιλείαν. — 24. P¹, C ἐπειδὴ. V διότι. — 25. C et P² ὁ θάνατος om. Cl haec habet : ὅταν
γὰρ ἀποσταλῇ ὁ ἄγγελος πρὸς ὑμᾶς· τοῦ λαθεῖν ὑμᾶς. — 26. V ἀπερχόμεθα. — 27. P² ἀρίμεν. C et V ἀρίμεν.
— 28. B¹ τὰ ἐλεῖνὰ ἡμῶν τέκνα. — 29. C τὰ φυτὰ τῶν χωρίων. — 30. B¹ γὰρ om. — 31. C τοῦτο μεριμνεῖ.
— 32. B¹, B², V γὰρ. — 33. V ἡμῶν. — 34. C, P², V ὁ θάνατος om. — 35. Sic B¹. B² λειπόμενοι. C, P²
συνεχόμενοι. V et Cl συνεμένοι. — 36. Cl ταύτης add. — 37. B¹ et B² τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ. — 38. B¹ et B²
δέξασθε καὶ τοῦτο om. M quae praecedunt in hunc modum contrahit : Τότε εἶπεν πρὸς τὰς παρθένους·
Μακάριοι ὑμεῖς οἱ ὑπηρετήσαντες τῇ μητρὶ τοῦ Κυρίου. Deinde totam parabolam Petri omittit, et statim
habet : Ταῦτα λέγοντος τοῦ Πέτρος, καὶ ἕως ὄρθρου κτλ. — 39. Sic C et Cl. Alii τινὶ om. — 40. V πᾶσι. —
41. B¹ ἁμαρτήσαι αὐτὸν. C ἐγένετο ἁμαρτήσαι εἰς αὐτὸν, δύο οἰκέτας om.

in eum peccarent, ejus mandatis non obtemperantes. Et iratus illorum dominus, eos segregavit in regionem longinquam ad certum tempus, ea mente ut postea illos revocaret. Unus vero ex domesticis segregatis aedificavit sibi domum, et plantavit vineam, et fecit pistri-num, et alias magnas acquisivit possessiones. Alter autem famulus, labore si quid comparabat, in auro recondebat. Et advocans aurifcem, coronam delineavit, dicens aurifici : « Ego sum servus, dominum habens et filium eius; hos effinge in aurea corona. » Aurifex vero artem suam fecit, et servo dixit : « Surge, et sume coronam super caput tuum. » At servus dixit : « Accipe mercedem tuam; ego enim peculiare tempus habeo gestandi coronam. » Tunc aurifex quae a famulo dicta erant, intellexit, et abiit in domum suam.

« Post hoc vero, exsilii praestitutum tempus appropinquavit. Et misit dominus ad eos tetricum quemdam, dicens ei : « Nisi intra septem dies illos mihi adduxeris, periclitaberis. » Tunc exivit qui missus fuerat, magna cum diligentia. Et in regionem illam abiens, servos invenit cum noctu, tum diu. Et apprehendens qui domum ac vineam opesque alias acquisiverat, dixit illi : « Abeamus, quia dominus meus ad te me misit. » Et dicere quidem ei simulavit ille : « Abeamus »; postea vero dicit ei : « Patienter feras de me, donec vendidero omnia bona mea, quae hic comparavi. » Tunc dicit ei apparitor : « Procrastinare non pos-

τας¹ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτῶν, ἀφώρισεν αὐτοὺς εἰς χώραν μακρὰν² ἐπὶ τινὰ χρόνον πρὸς τὸ, μετὰ ταῦτα, ἀνακαλίσσασθαι αὐτούς³. Εἷς δὲ τῶν οἰκετῶν τῶν ἀφωρισθέντων⁴, ὠκοδόμησεν⁵ αὐτοῦ οἶκον⁶, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπε-⁵ λῶνα⁷, καὶ ἐποίησεν ἀρτοκοπεῖον⁸, καὶ ἄλλας μεγάλας κτήσεις περιποίησάτο. Ὁ δὲ ἕτερος δούλος, ἐργασάμενος⁹ εἶ τι¹⁰ ἐπορίζετο¹¹, ἐν χρύσῳ ἀπειθήτο. Καὶ προσκαλίσάμενος χρυσοχοῦν¹², ἐποίησε στέφανον, λέγων τῷ χρυσοχοῦ· Ἐγὼ¹⁰ δούλός¹³ εἰμι, ἔχω δεσπότην¹⁴ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ¹⁵. τούτους ἐκτύπωσον¹⁶ ἐν τῷ χρυσοῦ στεφάνῳ¹⁷. Ὁ δὲ χρυσοχὸς ἐποίησε τὴν τέχνην αὐτοῦ¹⁸, καὶ εἶπε τῷ δούλῳ· Ἀνάστα καὶ λάβε¹⁹ τὸν στέφανον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν σου²⁰. Ὁ δὲ δούλος εἶπε²¹. Λάβε¹⁵ σου τὸν μισθόν· ἐγὼ γὰρ²² ἴδιον καιρὸν ἔχω τοῦ φορέσαι τὸν στέφανον²³. Τότε ὁ χρυσοχὸς συνῆκε²⁴ τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ δούλου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἤγγισεν ἡ προθεσμία τοῦ ἀφωρισ-²⁰ μου. Καὶ ἀπέστειλεν²⁵ ὁ δεσπότης²⁶ ἀπότομόν τινα πρὸς αὐτούς, λέγων αὐτῷ· Εἰ μὴ εἴσω²⁷ ἑπτὰ ἡμερῶν παραστήσεις μοι αὐτούς²⁸, κινδυνεύσεις. Τότε ἐξῆλθεν ὁ ἀποσταλὴς μετὰ μεγάλης σπουδῆς²⁹. Καὶ ἀπελθὼν εἰς ἐκείνην τὴν χώραν, εὔρε τούς²⁵ οἰκέτας ἐν νυκτὶ, ὡς ἐν ἡμέρᾳ³⁰. Καὶ κρατήσας τὸν κτησάμενον τὴν οἰκίαν καὶ τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὰς ἄλλας περιουσίας, εἶπεν αὐτῷ· Ἀπέλθωμεν³¹, διότι ὁ δεσπότης σου³² ἀπέστειλόν με ἐπὶ σέ. Καὶ τὸ μὲν δοκεῖν³³, εἶπεν αὐτῷ· Ἀπέλθωμεν· ὕστερον δὲ³⁰ λέγει αὐτῷ· Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, ἕως ἂν³⁴ πωλήσω πάντα τὰ ὄντα³⁵ μοι, ἅπερ ἐκτησάμην ἐνταῦθα³⁶. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ ὑπηρέτης³⁷. Οὐ

1. C, P² ὑπακούοντας. — 2. P², V ἐν χώρᾳ μακρᾷ. — 3. B¹, B², P² καὶ μετὰ ταῦτα ἐπεκαλίσαστο αὐτούς. Sic et V, qui tamen om. καὶ μετὰ ταῦτα. C et Cl habent πρὸς τὸ μετὰ ταῦτα, κτλ. — 4. C τῶν ἀφωρισθέντων οἰκετῶν. — 5. B¹ et B² οἰκοδόμησεν. — 6. B² οἶκος. — 7. V καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἐποίησεν om. B¹, B², C, Cl ἀμπελῶνας, P² ἀμπελῶνα. — 8. Sic C². Alii ἀρτοκοπεῖα. — 9. Cl περιεργασάμενος. — 10. B² καὶ εἶ τι. V ἦν τι. — 11. P ἐπόριζεν, V, B¹, B² ἐπόριζεν. C = ἐργασάμενος, χρυσίον ἀπειθήτο, ἢ (= εἶ) τι ἐπορίζετο. — 12. Cl καὶ βάλων τὸ χρυσίον add. — 13. Cl ξένος add. — 14. B¹ et B² τὸν δεσπότην μου. P² τὸν δεσπότην. — 15. B¹ et B² καὶ τὸν αὐτοῦ υἱόν. — 16. V ἐκτύπωσαι. Cl θέλω ἐκτύπωσαι. — 17. V τούτῳ add. — 18. Sic P² et Cl. Alii τῆ τέχνη αὐτοῦ. — 19. C βάλε. — 20. B¹ et B² om. ἐπὶ τὴν κεφαλὴν σου. V ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου. Cl τῆ κεφαλῆ σου. — 21. V αὐτῷ add. — 22. V ἔχω γὰρ ἴδιον καιρὸν. — 23. B² τὸν στέφανον om. B¹ omnia om. a λάβε τὸν στέφανον usque ad ὁ δὲ χρυσοχὸς συνεῖχεν (loco τότε ὁ χρυσοχὸς συνῆκε). — 24. V τοῖς ῥήμασιν add. Cl συνῆκε τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ δούλου om. — 25. C ἀποστέλει. — 26. Cl οἰκοδεσπότης. B¹, B², V αὐτῶν add. — 27. B¹ εἴσω. P² ἕως. B² εἴσων. Cl εἰς. — 28. V αὐτοῖς. — 29. B¹ et B² ἐν σπουδῇ. V μετὰ σπουδῆς. C σπουδῆως (sic). — 30. Cl ὡς ἐν ἡμέρᾳ om. — 31. Cl ἐντεῦθεν. B¹ et B² omittunt quae sequuntur usque ad ὕστερον δὲ λέγει αὐτῷ. — 32. V σου. — 33. V τῷ μὲν δοκεῖν. Cl τῷ μὴ δοκεῖν. — 34. Cl ἕως ὅτου. — 35. V τὰ ὑπάρχοντα. — 36. Cl ἐν τόπῳ τούτῳ. — 37. C ὁ ἀποσταλὴς.

δύναμαι μακροθυμῆσαι¹· ἐπεὶ² γὰρ ἡμέρας ἕξω³
 προθεσμίαν, καὶ εὐλαβοῦμενος⁴ αὐτοῦ τὴν ἀπειλήν,
 οὐ δύναμαι παραμείναι⁵. Τότε ὁ δοῦλος ἔκλαυσε⁶,
 λέγων· Οὐαὶ μοι, ὅτι ἀνέτοιμος ἠύρεθην. Καὶ εἶπεν
 5 αὐτῷ ὁ ὑπηρέτης· Ὁ δοῦλε κτάχιστε, ἡγήσεις τὴν
 δουλείαν σου, καὶ ὅτι ἀφωρίσθης, καὶ ὅτι⁷, ὅτε
 θέλει ὁ δεσπότης, ἀποστέλλει ἐπὶ σε⁸; Καὶ διατί
 ἐφύτευσας ἀμπελῶνας, εἰς ὧν μεταφέρειν τίποτε⁹
 οὐ δύνασαι, καὶ ἠύρεθης ἀνέτοιμος¹⁰; Ἡρὸ τοῦ
 10 ἔλθω¹¹ πρὸς σέ, ὥφειλες ἐτοιμασθῆναι¹². Τότε
 κλαῦσας ὁ δοῦλος, εἶπεν· Οὐαὶ μοι¹³· ἐνόμιζον γὰρ¹⁴
 εἶναι διαπαντός¹⁵ ἐν τῷ ἀφορισμῷ, καὶ οὐκ ἐπί-
 στευον¹⁶, ὅτι ἐπιζητήσει με¹⁷ ὁ δεσπότης μου, καὶ
 διὰ τοῦτο ταύτην τὴν περιουσίαν πᾶσαν¹⁸ περι-
 15 ποιησάμην ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ¹⁹. Τότε ὁ ὑπηρέτης
 ἐκβάλλει αὐτὸν μηδὲν μεθ' ἑαυτοῦ²⁰ ἀπενεγκάμε-
 νον²¹.

Ἀκούσας δὲ ὁ ἄλλος δοῦλος, ὅτι ἀπεστάλη πρὸς
 αὐτούς²², ἐγερθεὶς, ἐβάστασεν τὸν στέφανον²³, καὶ
 20 πορευθεὶς εἰς τὴν ὁδὸν δι' ἧς²⁴ ἔμελλον²⁵ ὁ ὑπηρέτης
 διελθεῖν²⁶, προσεκατέρει· καὶ ὡς ἤλθεν, εἶπεν²⁷
 αὐτῷ· Ὁ δεσπότης μου²⁸ ἀπέστειλε σε²⁹ ἐπ' ἐμέ·
 ἀπέλθωμεν ἡμῶν³⁰ μετὰ χαρᾶς· οὐδὲν γὰρ με
 ἐπίσχει³¹· ἀλλὰ καὶ ὁ ἔξω, ἐλαφρόν ἐστιν· οὐδὲν γάρ
 25 μοι ἄλλο³² ὑπάρχει εἰ μὴ ὁ στέφανος οὗτος ὁ
 χρυσοῦς. Τοῦτον³³ γὰρ κατεσκευάσα³⁴, προσδοκῶν
 καθ' ἐκάστην³⁵ καὶ εὐχόμενος³⁶, ἵνα γένηται μοι
 ἴλεως³⁷ ὁ κύριός μου, καὶ πέμψῃ ὁ δεσπότης μου
 ἐπ' ἐμέ, καὶ ἄρῃ³⁸ με ἀπὸ³⁹ τοῦ ἀφορισμοῦ τούτου,
 30 μήπως φθονήσωσί μοι⁴⁰ τινές, καὶ ἄρουν⁴¹ ἀπ' ἐμοῦ
 τὸν στέφανον. Νῦν οὖν ἐπέτυχον⁴² τῆς εὐχῆς μου.
 Ἀναστάντες τοιγαροῦν, ἀπέλθωμεν.

Τότε οὖν οἱ δύο⁴³ δοῦλοι ἀπέρχονται⁴⁴ μετὰ τοῦ

sum; tempus enim praestitutum septem habeo
 dies, minasque illius metuens, expectare
 nequeo. » Tunc servus fleuit dicens : « Vae
 mihi, quoniam imparatus inventus sum. » Et
 dixit illi apparitor : « O serve pessime, famu-
 latum tuum ignorabas, nesciebasque te fuisse
 segregatum, atque dominum pro libitu ad te
 mittere posse? Et quare plantasti vineas, ex
 quibus nihil auferre potes, et sic imparatus
 inventus es? Priusquam ad te venirem ego,
 praeparatum te esse oportebat. » Tunc flens
 servus, dixit : « Vae mihi; putabam enim me
 in exsilio semper esse mansurum, nec domi-
 num meum requisiturum me credebam, et
 ideo omnes has possessiones comparavi mihi
 in hac regione. » Tunc apparitor abire iubet
 illum nihil secum afferentem.

« Cum vero servus alter comperisset missum
 fuisse ad ipsos, surgens asportavit coronam
 et viam incedens, per quam apparitor erat
 transiturus, perseveranter expectabat. Ubi
 autem advenit, illi dixit : « Dominus misit te
 ad me; cum gaudio simul abeamus; nihil
 enim me retentat; sed et quod possideo, leve
 est; nihil enim aliud mihi est nisi corona haec
 aurea. Hanc namque praeparavi, dum quotidie
 expectabam, optabamque, ut propitius fieret
 mihi dominus meus, et erus meus ad me mit-
 teret ad educendum me ex hoc exsilio, ne forte
 inviderent mihi quidam, et a me coronam
 auferrent. Nunc igitur assecutus sum votum
 meum. Surgentes ergo, abeamus. »

« Tunc ergo servi ambo cum apparitore pro-

1. Cl τοῦτο ποιῆσαι. — 2. C εἰ. — 3. P² ἔσχον. — 4. V φοβοῦμενος. — 5. C περιμείναι. — 6. B², V πικρῶς. — 7. C καὶ ὅτι ἀφωρίσθης, καὶ ὅτι om. B² et P² ὅτι om. — 8. V πρὸς σέ. — 9. C, B² μεταφέρει τόπον. P², Cl μεταφέρει τόπων. V μεταφέρειν τόπον. — 10. C πρὸς τὸν δεσπότην addit, sed propositionem sequentem omittit. — 11. Sic codd. P² haec verba iungit praecedentibus, omittens ὥφειλες ἐτοιμασθῆναι. — 12. B² ἠτοίμασας ἂν αὐτῷ. — 13. B² οὐαὶ μοι om. Cl τῷ ἀθλίῳ add. — 14. V om. γὰρ. — 15. V διαπαντός εἶναι. — 16. Cl ἐνόμιζον. — 17. B¹ ἐπιζητεῖ μου. B² = ὅτι ὁ δεσπότης μου στείλει (= στείλει) ἤθελεν πρὸς με· V ἐπιστήρει μοι. — 18. V πᾶσαν τὴν περιουσίαν μου ταύτην. — 19. V ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ. — 20. B¹ αὐτῷ. B² μεθ' ἑαυτοῦ om. — 21. V ἀπενεγκαντα. Cl ἐπενεγκάμενον. — 22. P² ἐπ' αὐτούς. Cl δι' αὐτούς. Idem, post δοῦλος, addit : ὁ τὸν στέφανον ποιήσας. — 23. Sic B¹ et B². C, P² et V ἔθετο (V ἔθηκεν) ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὸν στέφανον. Haec cum iis quae infra dicuntur, pugnare videntur. Unde lectio codd. B¹ et B² omnino retinenda est. — 24. C ἧς. — 25. Cl ἔμελλον. — 26. Sic B¹ et B². P² et V ἔμελλον ἐρχεσθαι ὁ ὑπηρέτης. Cl διέρχεσθαι. — 27. C εἶπεν om. — 28. V σου. — 29. B¹, B², V σε om. — 30. Sic B¹. Alii ἡμῶν om. — 31. B¹ μοι ἐπίσχει ἄλλο εἰ μὴ ὁ στέφανος οὗτος ὁ χρυσοῦς (= χρυσοῦς). P² ἐπέχει. C κατέχει. — 32. V ἄλλο om. — 33. B¹ τοῦτο. — 34. V παρεκαστα. — 34. V παρεκαστα. Cl καθ' ἡμέραν. P² om. — 35. P² καὶ εὐχόμενος m. — 36. V ἴλεός μοι γένηται. — 37. V λυτρώσῃ. — 38. B² ἀπὸ om. V ἐκ. — 39. B¹ με. P¹, φθάνουσί με. C φθάσωσί με. — 40. B¹ ἄρουν. B² ἄρουν. — 41. V ἐπέτυχ. — 42. B¹ δύο om. — 43. Cl ἐπορεύθησαν.

fiscuntur. Ut autem eorum dominus vidit illos, ei qui nil habebat dixit : « Ubina est operatio tanti temporis segregationis tuae? » Servus autem respondit : « Domine, misisti ad me asperum militem; quem rogavi, ut bona mea vendere et in manibus tollere permitteret. » Ille vero mihi dixit : « Licentiam non accepi. » Tunc dicit ei dominus eius : « O serve prave, nunc vendere meministi, cum misi ad te. Quare ad segregationem non respiciebas, neque tecum reputabas istam bonorum affluentiam nihil tibi esse? » Et iratus, iubet illum, manibus pedibusque ligatum in alia mitti loca squalidiora. Advocans vero qui coronam gestabat, dicit ei : « Euge, serve bone et fidelis; libertatem desiderasti, ex corona quam fecisti. Corona enim est liberorum. Non vero illam gestare ausus es, sine licentia domini tui. Non enim servus potest libertate donari nisi a proprio domino. Quemadmodum ergo libertatem desiderasti, ita illam a me habeas. » Tunc libertate donatur, et super multa constituitur. »

11. Postquam haec locutus est Petrus virginibus Mariam circumstantibus, ad plebem conversus, dixit : « Audiamus et nos, fratres, quae superventura sunt nobis. Vere namque virgines veri sponsi, Filii scilicet Dei et omnis creaturae Patris, sumus nos, hominum genus, cui principio iratus Deus, in hunc mundum expulit Adam. Igitur tanquam sub indignationem et quasi in excommunicatione in hoc mundo incolae sumus; sed in eo manere non permittimur. Venit enim uniuscuiusque dies, et

ὕπνρητου. Καὶ ὡς θεάσατο αὐτοὺς ὁ δεσπότης αὐτῶν, εἶπε τῷ μηδὲν ἔχοντι¹. Πῶ ἡ ἐργασία τοῦ τασούτου χρόνου τοῦ ἀφορισμοῦ σου²; Ὁ δὲ δοῦλος ἀπεκρίνατο³. Δέσποτα, ἀπέστειλας πρὸς με στρατιωτὴν ἀπότομον, καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν, ἵνα μοι⁴ συγχωρήσῃ πωλῆσαι τὰ ὄντα μοι καὶ ἄραι⁵ εἰς τὰς χεῖράς μου. Καὶ εἶπέ μοι, ὅτι⁶ οὐκ ἐπετράχην. Τότε λέγει αὐτῷ⁷ ὁ δεσπότης αὐτοῦ· Ὡ δοῦλε πονηρὸς⁸, νῦν ἐμνήσθης πωλῆσαι, ὅτε ἀπέστειλα ἐπὶ σέ⁹. Διατί οὐκ ἐπέβλεψας εἰς τὸν ἀφορισμὸν¹⁰, οὐδὲ¹¹ ἐλογίσω μηδὲν εἶναι σοι τὴν περιουσίαν ἐκείνην¹²; Καὶ ὀργισθεὶς¹³, κελεύει αὐτὸν χερσὶν καὶ ποσὶν δεθέντα ἀποσταλῆναι¹⁴ εἰς ἐτέρους τόπους αὐχμηροτέρους¹⁵. Προκαλεσάμενος δὲ τὸν φοροῦντα τὸν στέφανον, λέγει αὐτῷ· Εὖ, δοῦλε ἀγαθὸς καὶ πιστὸς ἐπεθύμησας τῆς ἐλευθερίας ἐκ¹⁶ τοῦ γενομένου¹⁷ ὑπὸ σοῦ¹⁸ στεφάνου· ὁ γὰρ στέφανος ἐλευθέρων ἐστίν¹⁹. Οὐκ ἐτόλημσας δὲ τοῦτον φορέσαι²⁰ χωρὶς τῆς ἐπιτροπῆς²¹ τοῦ δεσπότου σου. Οὐ δύναται γὰρ δοῦλος ἐλευθερωθῆναι εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου²². Ὡσπερ οὖν ἐπεθύμησας τὴν ἐλευθερίαν, ταύτην ἔχε παρ' ἐμοῦ²³. Τότε ἐλευθεροῦται, καὶ καθίσταται ἐπὶ²⁴ πολλῶν²⁵.

11. Ταῦτα εἰπὼν²⁶ ὁ Πέτρος ταῖς περὶ τὴν Μαρίαν²⁷ παρθένοις, στραφεὶς πρὸς τὸν ὄχλον²⁸, εἶπεν· Ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί²⁹, τὰ ἐπερχόμενα ἡμῖν³⁰. Ὅτις γὰρ αἱ παρθένοι τοῦ ἀληθινοῦ νυμφίου, τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς³² πάσης κτίσεως, ἡμεῖς ἐσμεν³³, τὸ γένος [δηλαδὴ] τῶν ἀνθρώπων, ᾧ³⁴ ἐξαρχῆς ὀργισθεὶς³⁵ ὁ Θεός³⁶, ἐξέβαλεν³⁷ εἰς τοῦτον τὸν κόσμον³⁸ τὸν Ἀδάμ. Ὡς ὑπὸ ἀγανάκτησιν οὖν³⁹ καὶ ὡς⁴⁰ ἐν ἀφορισμῷ οἰκοῦμεν ἐν αὐτῷ⁴¹, ἀλλ' οὐ συγχωρούμεθα ἐν αὐτῷ μέναι⁴². ἔρχεται γὰρ⁴³ ἐκάστου ἡμέρα, καὶ μετὰ-

1. Cl εἶπε τῷ μηδὲν ἔχοντι om. — 2. C, P², V σου om. — 3. Sic B¹. C, P², V ἀποκρίνεται. B² καὶ ἀποκρίνεται. C, P² καὶ λέγει add. V καὶ λέγει αὐτῷ. — 4. B¹ et V μη. — 5. Sic P¹ et C. Alii ἄρω. — 6. P² ὅτι om. B¹ et B² καὶ οὐ συνεχωρήσθην. V καὶ οὐ συνεχωρήσέν μοι. — 7. B² αὐτῷ om. — 8. P¹, C ὁ πονηρὸς δοῦλε. — 9. V πρὸς σέ. — 10. P¹ et C σου add. V μου add. — 11. C καὶ οὐκ. — 12. V μηδὲν εἶναι ἐκείνην τὴν περιουσίαν. — 13. B¹, B², V ὁ κύριος αὐτοῦ add. — 14. V ῥιπῆναι. — 15. B¹ et B² αὐχμηροτέρους om. V αὐχμηροσετέρους. — 16. V ἐκ om. — 17. B¹ γενομένου. B² γειναμένου. — 18. C σέ. — 19. B¹ τεκμήριον add. — 20. B¹ καὶ ἐτόλημσας φορέσαι τοῦτον. — 21. P², V, p τῆς ἐπιγραφῆς. — 22. B¹, B², V οὐ δύναται γὰρ δοῦλος, κτλ. om. — 23. P² σὺ, loco οὗ. — 24. Sic B¹ et B². C, P², Cl, p ἔχεις. V παρ' ἐμοῦ ἔστω σοι. — 25. Cl ὑπὸ. — 26. C ἀγαθῶν add. — 27. Codd. λέγων. — 28. B¹, B², V τὴν ἀγίαν θεοτάκων. — 29. Sic V. Alii τοὺς ὄχλους. — 30. V ἀδελφοί om. — 31. B² et P² ἡμῖν. — 32. V τοῦ πρὸ, loco καὶ πατρὸς. — 33. B¹, B², P¹, ἡμεῖς μὲν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. — 34. C, P² ὁ. — 35. C, P² ὀργίσθη (C = ὀργίσθει). — 36. B¹ et B² διὰ τὴν παρακοὴν add. C διὰ τὴν ἀμαρτίαν add. — 37. C, B² et P² καὶ ἐβαλεν. B¹ καὶ ἐλαθεν. — 38. B¹ et B² εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. — 39. B¹ οὖν om. B² ἡμοῦ. V ὦν. — 40. V ὡς om. — 41. B² αὐτῷ. — 42. B¹ et B² εἶναι. C et P² μέναι om. V ἀλλ' οὐ συγχωρούμεθα ἐν αὐτῷ μέναι om. — 43. V γὰρ om.

κισθήσεται¹ ὅπου εἰσὶν² οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ οἱ πρόγονοι³, ὅπου⁴ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Γενομένης γὰρ⁵ ἐκάστου συντελείας, ἀποστέλλεται ἐπ' αὐτὸν⁶ ὁ ἰσχυρὸς⁷ ὑπηρετής, τουτέστιν⁸ ὁ θάνατος. Καὶ ὅταν ἔλθῃ⁹ ἐπὶ¹⁰ ψυχὴν¹¹ ἀμαρτωλοῦ νοσοῦντος, σωρεύσαντος ἑαυτῶ¹² πολλὰς ἀμαρτίας καὶ ἀνομίας¹³, καὶ ἐνοχλήσῃ αὐτῶ¹⁴ σφόδρα, τότε παρακαλεῖ, λέγων Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ τοῦτο τὸ¹⁵ ἄπαξ, ἕως ἂν λυτρώσω¹⁶ τὰς ἀμαρτίας, ἃς ἐφύτευσα ἐν τῷ σώματί μου. Ὁ δὲ θάνατος οὐ καταδέχεται¹⁷. Πῶς γὰρ¹⁸ συγχωρήσει¹⁹, πληρωθείσης αὐτοῦ²⁰ τῆς προθεσμίας; Μηδὲν οὖν ἔλῳ²¹ τῆς δικαιοσύνης, ἀποφέρεται²² εἰς τὸν τόπον τῆς βασιάνου. Ἐὰν δέ τις ποιήσῃ ἔργα δικαιοσύνης, χαίρεται²³, λέγων²⁴· Οὐδὲν με ἐπέχει· οὐδὲν γὰρ ἔλῳ²⁵, εἰ μὴ τὸ²⁶ ὄνομα τῆς παρθενίας φορέσαι ἄρτι. Παρακαλεῖ οὖν²⁷ αὐτὸν²⁸ λέγων· Μὴ ἀφήσῃς²⁹ με ἐν τῇ γῆ ταύτῃ, ἵνα μὴ φθονήσωσιν³⁰ τινες, καὶ ἄρῳσι³¹ τὸ ὄνομα³² τῆς παρθενίας μου. Τότε ἐξέρχεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἀποφέρεται πρὸς³³ τὸν ἀθάνατον νυμφίον³⁴ μετὰ ὕμνων· καὶ καθίστησιν αὐτὴν ἐν ἀναπαύσει τῷ τῷ³⁵. Νῦν οὖν, ἀδελφοί, ἀγωνίσασθε, εἰδότες ὅτι οὐ παραμένομεν ἐνταῦθα³⁶ εἰς τὸν αἰῶνα.

12. Ταῦτα³⁷ λέγοντος τοῦ Ἡέτρου καὶ³⁸ ἕως ὄρθρου³⁹ ἐνισχύοντος τοὺς ὄχλους, ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος. Καὶ ἀναστᾶσα Μαρία⁴⁰, ἐξῆλθεν ἔξω, καὶ ὑψώσασα⁴¹ τὰς χεῖρας αὐτῆς, ἠΐστα πρὸς τὸν⁴² Κύριον. Καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν⁴³, εἰσῆλθε, καὶ ἀνέκειτο⁴⁴ ἐπὶ τῆς κλίνης⁴⁵. Ἐκαθέζετο δὲ πρὸς κεφαλῆς⁴⁶ αὐτῆς⁴⁷ Ἡέτρος, καὶ παρὰ τοὺς πόδας⁴⁸, Ἰωάννης· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπόστολοι⁴⁹ κύκλῳ τοῦ κραμβάτου αὐτῆς. Καὶ περὶ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, βροντὴ ἐγένετο μεγάλη ἀπ' οὐρανοῦ⁵⁰, καὶ

transferetur ubi sunt patres nostri ac proavi, ubi Abraam, et Isaac, et Iacob. Adventante nempe uniuscuiusque consummatione, mittitur ad eum severus apparitor, id est mors. Et cum ad animam venerit peccatoris aegrotantis, qui multa peccata et iniquitates sibi congressit, molestaque ei fuerit vehementer, tunc obsecrat dicens : « Patientiam habe in me, hoc semel tantum, donec redemero peccata, quae in corpore meo seminavi. » Mors vero non exaudit. Quomodo enim concedere possit, tempore ei praestituto iam impleto? Itaque, cum nihil iustitiae habeat, in locum tormentorum defertur. Si quis autem iustitiae opera fecerit, gaudet dicens : « Nihil me retinet; nihil enim habeo gestare modo, nisi nomen virginitatis. » Unde rogat eam (= mortem) dicens : « Ne relinquo me in terra ista, ne invidiant mihi aliqui, et auferant nomen virginitatis meae. » Tunc exit anima a corpore et cum hymnis affertur ad immortalem sponsum: qui eam in loco quietis constituit. Nunc ergo, fratres, viriliter certate, scientes nos hic non permansuros esse in aeternum. »

12. Haec dicente Petro et usque ad diluculum multitudinem confortante, sol ortus est. Maria autem surgens, foras exiit, et elevans manus suas, oravit ad Dominum. Et post orationem, ingressa est, et decumbebat super lectulum. Sedebat autem ad caput eius Petrus, et iuxta pedes Ioannes; ceteri vero apostoli circum eius grabatum. Et circa horam diei tertiam, tonitrus magnus e caelo factus est, et odor fragrantiae, ita ut omnes circumstantes somno

1 V καὶ μετακισθήσονται οἱ πατέρες ἡμῶν. — 2. P¹ et C ἦν. — 3. C πρόγονοί τε. — 4. P² et V. ποῦ ἐστίν. — 5. P² οὐχί γενομένης. V οὐχί γεναμένης. — 6. C αὐτοῖς. — 7. C ἰσχυρός. — 8. Sic P¹ et C. Alii τουτέστιν omi. — 9. P² ἐπέλθῃ. — 10. B¹ τὴν add. — 11. V ἀθρώπου add. — 12. C ἑαυτοῦ. V ἐπ' αὐτῶ. — 13. Sic B¹. B², C, V καὶ ἀνομίας omi. P² ἀμαρτίας καὶ omi. — 14. B¹ et B² καὶ ὡς ἐνοχλεῖ αὐτόν. V ἑαυτῶ. — 15. V τὸ omi. — 16. B¹ λυτρωθῶ. C ἐξαλείψω. — 17. C οὐ συγχωρεῖ. — 18. B¹ γὰρ omi. — 19. B² συγχωρεῖ. — 20. P² et V αὐτῶ. — 21. V τι add. — 22. C ὑπὸ τῶν ἀγγέλων add. — 23. B¹ χαίρειν. B² χαίρει. — 24. C, post λέγων, omnia omittit usque ad μὴ ἀφήσῃς με. — 25. B² ἐπέχω. — 26. V τὸ omi. — 27. B¹ καὶ παρακαλεῖ. — 28. Cl τὸν ἄγγελον. — 29. P² ἀφῆς. V ἀφίης. — 30. V με add. — 31. C ἄρρουσιν. B¹ ἄρρυσιν. Cl ἄρρουν. — 32. C τὸν στέφανον. — 33. V εἰς. — 34. V νυμφῶνα. — 35. V ἐν ἀναπαυστικοῖς τόποις. — 36. Cl. ἐνταῦθα omi. — 37. V δὲ add. C et P² καὶ ταῦτα. — 38. V καὶ omi. — 39. V καὶ add. — 40. V ἡ ἁγία θεοτόκος. — 41. V ὑψῶσα. — 42. C τὸν omi. — 43. C, Cl, M τὴν εὐχὴν. — 44. Sic B¹. Alii ἐκοιμήθη. B² add. ἐν εἰρήνῃ. — 45. B², P², V ἐπὶ τὴν κλίνην. Post haec verba, B², C, P² V addunt πληροῦσα (B² et V = πληρώσασα) αὐτῆς (C = αὐτῆ) τὴν οἰκονομίαν, quasi hoc instanti Maria animam offlaret. — 46. Sic C et P². B¹ πρὸς τὴν κεφαλῆς. B² πρὸ τῆς κεφαλῆς. V πρὸς τὴν κεφαλῆν. — 47. C, P² αὐτῆς omi. — 48. B¹ et B² αὐτῆς add. — 49. P² οἱ ἀπόστολοι omi. — 50. B¹ ἀπ' οὐρανοῦ omi. C ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

correpti fuerint, praeter solos apostolos et tres virgines, quas Dominus vigilare fecit, ut testimonium perhiberent de exsequiis Mariae necnon de gloria eius. Et ecce Dominus super nubes advenit cum multitudine angelorum, quorum non est numerus. Et introivit in conclave, ubi Maria erat, ipse Iesus et Michael, angelis hymnos canentibus et extra conclave circumstantibus. Ut autem intravit Salvator, circa sanctam Mariam apostolos invenit, et salutavit omnes. Post hoc vero salutavit matrem suam. Et aperiens Maria os suum, gratias egit, dicens : « Benedico tibi, quia, promissa quod attinet, non affecisti me tristitia. Promisisti enim iterum te non permissurum esse ut angeli veniant super animam meam, sed te ad ipsam venturum. Et factum est mihi, Domine, secundum verbum tuum. Quae sum ego in humilitate mea, ut tanta gloria dignata sim? » Et haec dicens, suam adimplevit dispensationem, eius vultu versus Dominum leniter subridente. Dominus autem, animam ejus suscipiens, in manus Michael tradidit, postquam eam quasi in velaminibus circumvolvit, quorum splendor prorsus inenarrabilis erat.

Porro apostoli animam Mariae contemplati sunt, dum in manus Michael traderetur, hominis membris omnibus completam, praeter solam feminae et maris speciem, nihil alio in ea existente nisi totius corporis similitudine et candore, solis albedine septuplo majore. Petrus

ὁσμὴ εὐωδίας, ὥστε¹ ὑπὸ κατασχεθῆναι² πάντας τοὺς περιεστῶτας, χωρὶς μόνων τῶν ἀποστόλων καὶ τριῶν παρθένων, ἃς ἐποίησεν ὁ Κύριος ἀγρυπνήσαι³, ἵνα μαρτυρήσωσι⁴ περὶ τῆς κηδείας Μαρίας⁵ καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτῆς. Καὶ ἰδοὺ ὁ Κύριος παραγίνεται⁶ ἐπὶ τῶν νεφελῶν μετὰ πλήθους ἀγγέλων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Καὶ εἰσῆλθεν⁸ εἰς τὸ ταμεῖον ὅπου ἦν Μαρία⁹ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς¹⁰ καὶ Μιχαήλ¹¹, ὑμνοῦντων τῶν ἀγγέλων καὶ¹² ἕξω περιεστῶτων τοῦ ταμεῖου¹³. Καὶ ἅμα τῷ¹⁴ εἰσελθεῖν τὸν Σωτῆρα, εὗρεν¹⁵ τοὺς ἀποστόλους περὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν¹⁶ καὶ ἠσπάσατο πάντας. Μετὰ δὲ¹⁷ ταῦτα ἠσπάσατο¹⁸ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα¹⁹. Καὶ ἀνοίξασα Μαρία²⁰ τὸ στόμα αὐτῆς, ἠλόγησε²¹, λέγουσα· Εὐλόγησθε²², ὅτι εἰς ἂν²³ ἐπηγγείλω, οὐκ ἐλύπησάς με²⁴. ἐπηγγείλω γὰρ²⁵ πάλιν²⁶ μὴ συγχωρήσαι²⁷ ἀγγέλου·²⁸ ἔλθειν²⁹ ἐπὶ τὴν ψυχὴν μου, ἀλλὰ σὲ ἔλθειν ἐπ’ αὐτήν. Καὶ ἐγένετό μοι, Κύριε, κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Τίς εἰμι ἐγὼ, ἡ ταπεινὴ, ὅτι κατηξιώθην³⁰ τηλικαύτης δόξης; Καὶ ταῦτα λέγουσα³¹, ἐπλήρωσεν αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν, μειδιῶντος τοῦ προσώπου αὐτῆς πρὸς τὸν Κύριον³². Ὁ δὲ Κύριος, λαβὼν τὴν ψυχὴν αὐτῆς, ἔθετο εἰς χεῖρας Μιχαήλ, περιειλίξας³³ αὐτὴν ὡς ἐν δένδρον³⁴, ὧν³⁵ οὐκ ἔστιν³⁶ ἐξηγήσασθαι τὴν δόξαν.

Ἡμεῖς δὲ οἱ ἀπόστολοι θεασάμεθα³⁷ τὴν ψυχὴν Μαρίας³⁸ παραδομένην³⁹ εἰς χεῖρας Μιχαήλ, πεπληρωμένην πᾶσι⁴⁰ μέλεσι τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς μόνου τοῦ στήματος τῆς θηλείας καὶ τοῦ ἄρβενος⁴¹, μηδενὸς ἄλλου ἐν αὐτῇ⁴² ὄντος εἰ μὴ ὁμοιότητος παντός⁴³ τοῦ σώματος⁴⁴ καὶ λευκότητος τοῦ ἡλίου

1. B¹ ἐκ τῆς πολλῆς εὐωδίας add. B² ἐκ τῆς πολλῆς ὁσμῆς. C ὡς ἐκ πολλῆς εὐωδίας. — 2. C κατενεχθῆναι. — 3. C ὧν ἐποίησεν μαρτυρῆσαι περὶ τῆς κηδείας καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτῆς. — 4. V μαρτυρήσωσιν. — 5. B¹ περὶ τῆς κηδείας τῆς δεσποίνης καὶ ἀληθῶς θεοτόκου Μαρίας. B² περὶ τῆς κυίας τῆς ἁγίας κυρίας καὶ ἀληθῶς θεοτόκου Μαρίας. V περὶ τῆς ἁγίας κυρίας καὶ κηδείας τῆς ἀληθῶς θεοτόκου Μαρίας. — 6. B¹ παρεγένετο. M παραγέγονεν. — 7. V οὐκ ἦν. — 8. V εἰσῆλθον. — 9. B¹ ἡ θεοτόκος. V ἡ ἁγία Μαρία. — 10. V ὁ Κύριος. B¹ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. — 11. B¹ et B² ὁ ἀρχάγγελος add. C¹ ὁ πρῶτος τῶν ἀγγέλων. M ὁ ἄρχων. V ὁ ἀρχιστρατηγὸς καὶ Γαβριήλ. — 12. B¹ καὶ om. — 13. C τοῦ ταμεῖου om. — 14. Codd. ἅμα τοῦ. — 15. Sic B². Alii καὶ εὗρεν. — 16. V τὴν ἁγίαν Μαρίαν πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. B¹ εὗρεν τοὺς ἀποστόλους περὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν om. — 17. V δὲ om. — 18. C, P², V καὶ add. — 19. B¹ et B² τὴν ἁγίαν θεοτοκον add. C τὴν Μαρίαν, ἰσοο τὴν ἑαυτοῦ μητέρα. P² καὶ αὐτὴν Μαρίαν. V καὶ τὴν ἁγίαν θεοτόκον. — 20. V ἡ ἁγία θεοτόκος. — 21. V εὐλόγησε. — 22. B¹, B², V δέσποτα Κύριε add. — 23. Sic P², B², V. B¹ ὁ. C ὅσα. — 24. V αὐτήν. — 25. Sic B¹. Alii δὲ. — 26. B¹, B², V δέσποτα add. — 27. B¹ συγχωρήσης. — 28. P² ἀγγέλοις. — 29. C, P² εἰσελθεῖν. — 30. B¹ et B² ἠξιώθην. — 31. C, C¹ αὐτῆς λεγούσης. — 32. C et P² πρὸς τὸν Κύριον om. — 33. B¹ περιηλίξασα. C περιπλέξας. — 34. Sic C, C¹ et P². B¹ εἰς σενδέρειον. V ἐνδέρειον. — 35. B¹ οὐ. V ὄν. — 36. B¹ ἀριθμὸς ἢ add. — 37. C et P. οἱ δὲ ἀπόστολοι θεάσαντο. — 38. B¹, B² τῆς θεομήτορος Μαρίας. V τῆς ἁγίας θεομήτορος θεοτόκου. — 39. C διδομένην. — 40. C ἐν πᾶσιν. V πᾶσιν τοῖς. — 41. C¹ καὶ τοῦ ἄρβενος om. — 42. B² αὐτοῦ. — 43. C πάντως, ἡμὶ τοῦ σώματος om. — 44. C¹ ἀνθρωπίνου add. B¹ παντός τοῦ σώματος om.

ἑπταπλασίως. Πέτρος δὲ περιχαρῆς γενόμενος², ἐπυθάνετο τοῦ Κυρίου λέγων· Τίνος ἡμῶν ἄρα³ ἡ ψυχὴ λευκὴ ἐστίν, ὡς Μαρίας⁴; Λέγει αὐτῷ ὁ Κύριος· Ὡ Πέτρε, πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ
 5 τούτῳ γεννωμένων⁵ αἱ ψυχαὶ τοιαῦται⁶ εἰσίν· ἀλλ' ὅτε ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ σώματος, οὐχ εὐρίσκονται τοιαῦται λευκαί, διότι ἄλλως⁸ ἀπεστάλησαν⁹ καὶ ἄλλως εὐρέθησαν¹⁰· ἠγάπησαν γὰρ¹¹ τὸ σκότος τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν. Ἐὰν δέ τις φυλάξῃ ἑαυτὸν
 10 ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν¹² τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου¹³, καὶ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ σώματος¹⁴, εὐρίσκεται αὐτοῦ ἡ ψυχὴ τοιαύτη λευκὴ. Ἐἴτα πάλιν λέγει¹⁵ ὁ Σωτὴρ τῷ Πέτρῳ· Ἀσφάλισαι τὸ σῶμα Μαρίας¹⁶, τῆς παροικίας μου, ἐν σπουδῇ, καὶ¹⁷ ἐξελθε ἐξ ἀριστε-
 15 ρῶν τῆς πόλεως, καὶ εὐρήσεις μνημεῖον καινὸν¹⁸, καὶ¹⁹ ἐν αὐτῷ ἀπόθου τὸ σῶμα²⁰, καὶ παραμενίνατε αὐτοῦ²¹, καθὼς ἐνετείλατο²² ὑμῖν²³.

Ταῦτα λέγοντος τοῦ Σωτῆρος, ἐδόξασε καὶ τὸ σῶμα τῆς ἁγίας θεοτόκου²⁴ ἔμπροσθεν πάντων, λέγων²⁵· Μνήσθητί μου, βασιλεῦ τῆς δόξης²⁶·
 20 μνήσθητί μου²⁷, ὅτι σὸν πλάσμα εἰμί· μνήσθητί μου²⁸, ὅτι ἐφύλαξα τὸν παρατεθέντα²⁹ μοι θησαυρόν. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν³⁰ τῷ σώματι· Οὐ μὴ σε ἐγκαταλείψω, τὸν τοῦ μαργαρίτου μου θησαυρόν³¹·
 25 οὐ μὴ σε³² ἐγκαταλείψω, τὴν³³ εὐρεθεῖσαν πιστὴν [ψύλακα] τῆς παρατεθείσης σοι³⁴ παραθήκης³⁵· μὴ γένοιτο, ἵνα σε ἐγκαταλείψω, τὴν κυβερνήσασαν κίβωτον τὸν ἑαυτῆς κυβερνήτην³⁶· μὴ γένοιτο, ἵνα σε ἐγκαταλείψω, τὸν θησαυρόν τὸν ἐσφραγισμένον³⁷,
 30 ἕως ἂν ζητηθῆς³⁸. Καὶ ταῦτα λέγων ὁ Σωτὴρ³⁹, ἀφανῆς ἐγένετο.

vero, gaudio exultans, Dominum interrogabat dicens : « Cuiusnam sane nostrum anima candida est, ut Mariae anima? » Dicit ei Dominus : « O Petre, omnium qui in mundo hoc generantur animae tales sunt^a; sed quando a corpore exeunt, non tali candore splendentes inveniuntur, quoniam aliter missae sunt, et aliter inventae sunt; dilexerunt enim multorum peccatorum tenebras. Si quis autem ab iniquitatibus tenebrarum saeculi huius immunem se servaverit, ubi e corpore exierit, invenietur eius anima talem habens candorem. » Deinde iterum Salvator dicit Petro : « Tutare corpus Mariae, habitaculi mei, cum diligentia, et a dextris civitatis egredere; ubi monumentum novum invenies. In illo deponere corpus, et permanete ibi, sicut praecepit vobis. »

Salvatore haec dicente, clamavit et corpus sanctae Deiparae in conspectu omnium, dicens : « Memento mei, Rex gloriae, memento mei, quia tua sum factura. Memento mei, quoniam commissum mihi thesaurum custodivi. » Tunc Iesus corpori dixit : « Non sane te derelinquam, margaritae meae thesaurum. Non te derelinquam, quae commissi tibi depositi fidelis custos inventa es. Absit, ut te derelinquam, arcam, quae tuum gubernasti gubernatorem! Absit, ut te derelinquam, quae sigillatus es thesaurus, donec quaereris! » Et haec dicens Salvator, factus est invisibilis.

1. Sic B¹. Alii ἑπταπλασίως τοῦ ἡλίου. — 2. Sic C et Cl, sed C scribit γενόμενος. B² et V ἐχαίρειν. B¹ et P² ἐχάρει. — 3. C et Cl ἡμῶν ἄρα, Κύριε. — 4. Sic C et P². B¹ et B² τῆς ἀμολύντου περιστέρως. V τῆς ἀμωμήτου περιστέρως Μαρίας. — 5. P² Ἰησοῦς. — 6. B² γενωμένων. C, Cl, P² γενομένων. V γενημένων. — 7. B² τοιοῦται. — 8. B² ἄλλοι. — 9. C, Cl ἐκτίσθησαν. — 10. B² καὶ ἄλλοι εὐρίσκονται. — 11. P² γὰρ om. — 12. Cl ἁμαρτιῶν. — 13. B², P², V ὡς ἐξαρχῆς; ἔδωκα ὑμῖν σημεῖα add. — 14. B¹ καὶ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ σώματος om. — 15. B¹ et B² λέγει om. — 16. V τῆς παρθένου Μαρίας. B¹ Μαρίας om. — 17. B² καὶ om. — 18. C, P² καινόν. Cl καινῶν. — 19. B² et C καὶ om. — 20. V τῆς θεοτόκου Μαρίας add. — 21. C ἕως ἂν μετασταθῆ add. Sic et Cl, qui habet μεταθεθῆ. — 22. Sic B². Alii ἐνετείλαμην. Ἐνετείλατο est certe vera lectio, ut ex praecedentibus patet. Cf. p. [266]. — 23. V καὶ παραμενίνατε, κτλ. om. — 24. C, P² Μαρίας. — 25. V τότε δὲ τὸ παναμώμητον σῶμα ἀποκριθὲν ἔμπροσθεν πάντων, εἶπεν. — 26. B¹ et B² βασιλεῦ τῆς δόξης om. — 27. B¹ et B² μνήσθητί μου om. — 28. V μου om. — 29. V παρατεθέντα. — 30. V εἶπεν ὁ Κύριος. P² εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. — 31. C hic non pauca omittit; statim enim habet : τὸν ἐσφραγισμένον ἕως ἂν ζητηθῆ (sic). — 32. P² et V μὴ γένοιτο, ἵνα σε. — 33. B² μόνην add. — 34. P² αὐτῆς. — 35. V τῆς παρατεθείσης σοι παραθήκης om. P¹ totam hanc propositionem om. — 36. V totam hanc propositionem om. — 37. B¹, B², P², V τὸν θησαυρόν (V et P² om. θησαυρόν) ἐν τῇ (B² om. ἐν) σφραγίδι σῶν (B¹ σὸν) διαμενίνατα. — 38. B¹ et B² ἕως ἂν ζητηθῆς om. P² et V ζητηθῆ. — 39. ὁ Σωτὴρ om.

a) Non ex hoc inferas Ioannem nostrum peccatum originale ignoravisse, cum supra dixerit nos

in hoc mundo esse *tanquam sub indignationem et quasi in excommunicatione.*

13. Petrus autem et ceteri apostoli tresque virgines corpus Mariae curarunt, et super grabatum posuerunt. Post haec, qui somno correpti fuerant surrexerunt. Petrus vero palmam ferebat, et dixit Ioanni : « Tu es virgo, et ante lecticam hymnos canere tu debes, palmam tenens. » Et dixit ei Ioannes : « Tu es pater noster et episcopus, et pro lectulo stare debes, donec eum in locum deferemus. » Et dicit ei Petrus : « Ne quis nostrum tristitiam habeat, grabatum palma coronemus. »

Surgentes autem apostoli, lecticam Mariae asportarunt. Et Petrus cecinit, dicens : *Exiit Israel e terra Aegypti*^a, Alleluia. » Dominus vero et angeli erant super nubes, ambulantes, cantantes et benedicentes. Et non videbantur; angelorum vox sola audiebatur. Sonus vero turbae multae exivit in totam Ierusalem; et principes sacerdotum, tumultum ac vocem cantantium audientes, turbati sunt dixeruntque : « Quis tumultus iste? » Et dixit illis quidam : « Maria e corpore exivit, et apostoli circa eam canunt hymnos. » Et statim introiit in eos Satanias; et repleti ira, dixerunt : « Venite, exeamus, et apostolos occidamus, corpusque, quod magum illum portavit, comburamus. » Et surgentes exierunt cum gladiis et tutaminibus, ut occiderent eos. Et statim Angeli qui super nubes erant, illos caecitate percusserunt; et capita sua contra muros conterebant; quippe qui non viderent quo abirent, uno solo pontifice

13. Πέτρος δὲ καὶ οἱ ἄλλοι¹ ἀπόστολοι καὶ αἱ τρεῖς παρθένοι ἐκῆδυσαν τὸ σῶμα² Μαρίας, καὶ ἔθηκαν³ ἐπὶ τὸν κράββατον. Καὶ μετὰ ταῦτα οἱ κοιμηθέντες ἀνέστησαν. Πέτρος δὲ ἤνεγκε τὸ βραχέσιον, καὶ εἶπε⁴ τῷ Ἰωάννῃ· Σὺ εἶ δὲ⁵ παρθένος, καὶ σὺ ὀφείλεις ὑμῆσαι⁶ ἔμπροσθεν τοῦ κραββάτου⁷, ἔχων αὐτό⁸. Καὶ εἶπεν αὐτῷ⁹ ὁ Ἰωάννης. Σὺ εἶ¹⁰ πατὴρ ἡμῶν καὶ ἐπίσκοπος, καὶ ὀφείλεις ἔμπροσθεν εἶναι τῆς κλίνης¹¹, ἕως ἂν ἀπενέγκωμεν εἰς τὸν τόπον¹². Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἰνα μὴ τις ἡμῶν¹³ λυπηθῆ, στέψωμεν¹⁴ τὸν κράββατον ἐν αὐτῷ.

Ἀναστάντες¹⁵ δὲ οἱ ἀπόστολοι ἐβάστασαν¹⁶ τὴν κλίνην¹⁷ τῆς Μαρίας¹⁸. Καὶ Πέτρος ὕμνησε λέγων· Ἐξῆλθεν Ἰσραὴλ ἐκ γῆς¹⁹ Αἰγύπτου, ἀλληλούϊα. 15 Ὁ δὲ Κύριος καὶ οἱ ἄγγελοι ἦσαν ἐπὶ τῶν νεφελῶν περιπατοῦντες, ὕμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες²⁰, μὴ θεωρούμενοι· μόνῃ δὲ φωνῇ τῶν ἀγγέλων ἠκούετο. Φωνὴ δὲ ὄχλου πολλοῦ²¹ ἐξῆλθεν²² ἐν ὅλῃ τῇ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς τὸν θορυβὸν καὶ 20 τὴν φωνὴν τῶν ὑμνούντων, ἐταράχθησαν, λέγοντες· Τίς οὗτος ὁ θόρυβός; Καὶ εἶπε τις²³ αὐτοῖς, ὅτι Μαρία ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ οἱ ἀπόστολοι κύκλῳ αὐτῆς²⁴ ὕμνοῦσι. Καὶ εὐθέως ὁ Σατανᾶς εἰσῆλθεν εἰς αὐτοὺς, καὶ πλησθέντες θυμοῦ, εἶπον· 25 Δεῦτε καὶ ἐξέλθωμεν²⁵, καὶ ἀποκτείνωμεν²⁶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ καύσωμεν τὸ σῶμα τὸ βαστάσαν τὸν μᾶγον ἐκεῖνον. Καὶ ἀναστάντες ἐξῆλθον μετὰ ξιφῶν καὶ ἀμυντηρίων²⁷ ἀποκτεῖναι αὐτούς. Καὶ εὐθέως οἱ ἄγγελοι οἱ ἐπὶ τῶν νεφελῶν²⁸ ἐπάταξαν αὐτούς²⁹ ἄρασις, καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰς τοὺς 30 τοίχους³⁰ συνέτριβον³¹, μὴ βλέπόντων ποῦ³² ἀπέρχονται, χωρὶς μόνου ἐνός³³ ἀρχιερέως τοῦ ἐν αὐτοῖς

1. C et Cl oi λοιποί. P² οἱ ἄλλοι om. — 2. B¹, B², V τῆς παρθέλου add. — 3. B¹ ἔθεντο. — 4. V λέγει. — 5. V ὁ om. — 6. V εἶναι. — 7. B¹ et V τῆς κλίνης. B¹ πορεύεσθαι add. — 8. Sic C et P². Alii om B¹ P² et V addunt ἕως ἂν ἀπενέχῃ (P² et V = ἀπενέγκωμεν) αὐτὴν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς (αὐτῆς om. C et P²). — 9. V αὐτῷ om. — 10. V ὁ add. — 11. V ὑμῆσαι ἔμπροσθεν τοῦ σκίμπος αὐτῆς. — 12. V ἕως ἂν ἀπενέγκωμεν εἰς τὸν τόπον omittit, et eius loco habet ἔχων αὐτό. B¹ totam Joannis responsum omittit. — 13. P² ὑμῶν. — 14. P² στρέψωμεν. — 15. Sic B¹ et B². Alii καὶ ἀναστάντες. — 16. Cl ἐβάστασαν. — 17. C, P², V τὸν κράββατον. — 18. B¹, B², V τῆς ἁγίας θεοτόκου Μαρίας. — 19. C γῆς om. — 20. B¹ et B² ἐπὶ τῶν νεφελῶν περιπατοῦντες, ὕμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες om. P² καὶ εὐλογοῦντες om. V περιπατοῦντες καὶ εὐλογοῦντες om. C solus omnia habet. — 21. C ὡς φωνὴ ὄχλου πολλοῦ; quae connectit praecedentibus. Unde etiam om. ἐξῆλθεν. — 22. Sic B¹, B², P². V ἠκούετο. — 23. P² ἐν add. — 24. V περιπατοῦσι καὶ add. — 25. Sic C. Alii, post αὐτούς, habent λέγων. B¹, B², P² = Ἀναστάντες ἀπέλθωμεν. V ἐξέλθωμεν. — 26. C ἀποκτεῖναι μὲν. — 27. V ὀργάνων τοῦ add. — 28. V οἱ ἐπὶ τῶν νεφελῶν. — 29. P² ἐν add. — 30. V εἰς τὸν τοίχον. Cl ἐπὶ τοὺς τοίχους. — 31. P², V συνέτριψαν. — 32. B² τὸ ποῦ. — 33. B¹ et B² τοῦ.

λαβόντος τὴν ὁδὸν τοῦ ἐξελεῖθαι, ἵνα ἴδῃ τὰ γενόμενα¹. Ὅτε οὖν ἤγγισε τοῖς ἀποστόλοις² καὶ εἶδε τὸν κραθῆσθαι ἐστεφανωμένον καὶ τοὺς ἀποστόλους ὑμνοῦντας³, εἶπε πλῆσθεις μεγάλου θυμοῦ· Ἰδοὺ ἡ παροιμία τοῦ σκληρεύσαντος ἡμῶν τὸ γένος, ὁποῖαν⁴ ὄψαν φοβεράν ἔχει. Καὶ ἐπῆλθε⁵ μετὰ μεγάλου⁷ θυμοῦ τῷ κραθῆσθαι, καὶ⁸ θέλων αὐτὸν καταβαλεῖν⁹, κατέσχε¹⁰ ὅπου ἦν τὸ βραβεῖον, καὶ ἐλύσας, ἠθέλησεν εἰς τὸ ἔδαφος καταγαγεῖν¹¹. Καὶ εὐθέως αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐκολλήθησαν τῷ κραθῆσθαι, καὶ ἐκόπησαν ἀπὸ τῶν ἀγκυῶν, καὶ ἐμειναν κρεμάμεναι εἰς τὸν κραθῆσθαι¹².

Τότε ἐκλαυσεν ὁ ἄνθρωπος κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀποστόλων¹³, δεόμενος αὐτῶν καὶ λέγων· Μὴ παρῴδητέ με¹⁴ ἐν τηλικαύτῃ ἀνάγκῃ ὄντα¹⁵. Τότε λέγει αὐτῷ¹⁶ Πέτρος· Ἡ ἐνέργεια¹⁷ οὐκ ἔστιν ἐμῆ¹⁸, ἵνα σοι βοηθήσω, ἀλλ' οὐδενὸς τούτων¹⁹. Εἰ²⁰ οὖν πιστεύεις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ²¹ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὃν ἀναστάντες κατεσχήκατε καὶ ἀπεκτείνετε²², καὶ ὁ²³ παῦς²⁴ τοῦ παραδείγματος τούτου²⁵. Καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος· Μὴ γὰρ οὐκ ᾔδειμεν²⁶, ὅτι Υἱὸς Θεοῦ ἐστιν²⁷; Ἀλλὰ τί ποιήσωμεν, τῆς φιλαργυρίας σκοτιζούσης²⁸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν²⁹; Οἱ γὰρ πατέρες ἡμῶν, μέλλοντες τελευτᾶν, μετεκάλεσαντο ἡμᾶς, λέγοντες· Τέκνα, ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο ὑμᾶς³⁰ ἐκ³¹ πασῶν τῶν φυλῶν, ἵνα γένησθε³² ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ τούτου³³ ἐν δυνάμει³⁴, καὶ μὴ ἐργάσησθε³⁵ ἐν τῇ ὕλῃ τῆς γῆς ταύτης. Τοῦτο δὲ ἐστιν τὸ ἔργον ὑμῶν, ἵνα οἰκοδομήσητε τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ λάβητε³⁶ ἀπὸ πάντων³⁷ δεκάτας καὶ ἀπαρχὰς καὶ πᾶν πρωτότοκον

excepto, qui viam exitus carperat, ut eventa videret. Ut ergo ad apostolos prope adiit, viditque grabatum coronatum apostolosque canentes, magno furore correptus, dixit : « Ecce habitaculum eius qui gentem nostram spoliavit, quam tremendam gloriam habet! » Et cum ira magna in grabatum irruens, volensque illum evertere, arripuit eum ubi erat palma; et trahens, ad solum deiicere voluit. Sed statim manus eius grabato adhaeserunt, et a cubitibus succisae sunt, suspensaeque grabato manserunt³.

Tunc planxit homo in conspectu omnium apostolorum, rogans eos et dicens : « Nolite me derelinquere in tanta necessitate. » Tunc dicit ei Petrus : « Operatio non est mea, ut tibi auxilium, sed neque ullius istorum. Porro si credis Iesum esse Filium Dei, in quem insurgentes, tenuistis et occidistis, profecto singulari hac animadversione eximeris. » Et dixit homo : « Nunquid non noveramus illum esse Dei Filium? Sed quid faciamus, obtenebrante oculis nostris avaritia? Nam patres nostri, iam decessuri, ad se vocaverunt nos, dicentes : « Filii, ecce Deus ex omnibus tribubus elegit vos, ut coram populo isto fieretis in virtute, neque in huius terrae materia laboraretis. Hoc est autem opus vestrum, ut populum istum aedificetis, et ab omnibus accipiatis decimas ac primitias primogenitumque omne vulvam adaperiens. Sed cavete, filii, ne forte vestra

1. B¹, B², V θαύματα add. — 2. V σὺν τῷ τιμίῳ κραθῆσθαι add. — 3. V καὶ εἶδε τὸν κραθῆσθαι, κτλ. om. et statim ponit : πλῆσθεις μεγάλῳ θυμῷ, εἶπεν. — 4. B¹ σκληρεύσαντος. — 5. V ποῖαν. — 6. B¹ et C₁ ἀπῆλθε. — 7. B¹, B², C₁ μεγάλου om. — 8. V καὶ om. — 9. M καταστρέψαι. V καὶ add. — 10. V τοῦ κραθῆσθαι add. B¹ et B² καὶ κρατήσας. — 11. C καταβαλεῖν. B¹ καθελεῖν καὶ καταγαγεῖν. — 12. Sic B². Alii addunt : καὶ τὸ ἄλλο ἡμῶν τῶν χειρῶν κρεμάμενον εἰς τοῦδαφος (C, P², C₁. M εἰς τοῦδαφος om.) ἐπὶ τὸ σῶμα (P² = κατὰ πρόσωπον) αὐτοῦ. — 13. V ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων. — 14. C με om. C₁ et M κύριοί μου add. — 15. V ὑπάρχοντα. — 16. P² αὐτῷ om. — 17. C αὐτῆ add. — 18. C₁ M οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο. — 19. C ἀλλ' οὐδενὸς τούτων om. — 20. B², P³, V μὲν add. — 21. V ὁ om. — 22. C ὃν ἀπεκτείνετε. Caetera omittit. V ὃν κατασχόντες, ἀπεκτείνετε. C₁ M ὃν κρατήσαντες ἀπεκτείνετε. — 23. Sic B¹, B², P². Alii ᾄδῃ, praeter V, qui haec habet : ἰαθήσεται σου ἡ χεῖρ. — 24. C σε add. — 25. C, P² τοῦ παραδειγματισμοῦ τούτου. — 26. B¹, C₁, M οἶδαμεν. — 27. B¹, B², V ὅτι Υἱὸς Θεοῦ ἐστιν omittunt, sed addunt : καὶ ἀληθῶς οἶδαμεν ὅτι Υἱὸς ἐστιν τοῦ Θεοῦ (B² = τοῦ Θεοῦ ἐστιν). — 28. Codd. omnes τῆ φιλαργυρίας σκοτιζούσης. — 29. C, C₁ τὰς ψυχὰς ἡμῶν. — 30. Sic B¹ et C. Alii ἡμᾶς. — 31. P² ἀπὸ. — 32. B² γίνεσθαι. P² γενήσεσθε. — 33. V τούτου om. — 34. B¹ δυνάμεις. — 35. Sic C et C₁. Alii ἵνα ἐργάσησθε (B¹ = ἐργάσεσθαι). V ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ τούτου add. — 36. C λάβετε. P² λάβετε. — 37. Sic B¹. Alii παρ' αὐτῶν.

a) Apud Pseudo-Melitonem, manus pontificis non succiduntur, sed miser ille totus grabato haeret. Ioannes orientalium apocryphorum nar-

rationem praetulit, et in hoc a Pseudo-Melitone recessit.

opera locus abundet divitiis, atque [contra Dominum] insurgentes, vobis ipsis quaestum faciatis, Deumque ad iracundiam provocetis. Sed superfluum vestrum pauperibus date et orphanis et viduis populi vestri, et animam tribulatam ne despiciatis. » Nos vero patrum nostrorum traditiones non audivimus, sed videntes locum abundare valde, primogenitovium et boum et omnium iumentorum constituimus argentariam mensam vendentium et ementium. Veniens autem Filius Dei, omnes e loco eiecit, etiam nummularios, dicens : *Auferte ista ex hoc loco, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*^a. Nos vero ad consuetudines nostras ab ipso abrogatas respicientes, cogitavimus in nobis ipsis mala, atque in eum insurgentes, occidimus, illum esse Dei Filium bene noscentes. Sed malitiae nostrae ne sitis memores, et condonate mihi; hoc enim mihi accidit, utpote a Deo dilecto, ut vivam. »

Tunc Petrus grabatum deponi jussit, et pontifici dixit : « Si nunc ex toto corde credis, vade, et Mariae corpus deosculare, dicens : « Credo in te et in eum qui ex te genitus est. » Tunc pontifex, Hebraeorum dialecto, sanctae Mariae per tres horas benedixit, et non permisit, ut eam quis tangeret, testimonia afferens ex sanctis libris Moisis necnon ex ceteris prophetis, quoniam de ea scriptum est, scilicet quod templum Dei gloriae fiet, ita ut quicumque hujusmodi traditiones audiverint, quas nunquam noverint, mirati sint. Et dicit

ἐξανοῖγον¹ μῆτρην. Ἀλλὰ τηρήσατε, τέκνα, μήπως πληθυνθῆ² ἀφ' ὑμῶν³ ὁ τόπος⁴, καὶ καταναστάντες⁵ ἐμπορεύσθητε⁶ ἑαυτοῖς⁷, καὶ παροργίσητε τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τὴν περισσεῖαν ὑμῶν δότε πτωχοῖς καὶ ὀρφανοῖς καὶ χήραις⁸ τοῦ λαοῦ ὑμῶν⁹, καὶ ψυχὴν θλιβομένην μὴ παρίδητε¹⁰. Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἤκουσαμεν τὰς παραδόσεις¹¹ τῶν πατέρων ἡμῶν¹², ἀλλ' ἰδόντες ὅτι ἐπερίσευσεν¹³ ὁ τόπος σφόδρα, τὰ πρωτότοκα τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν καὶ πάντων τῶν κτηνῶν ἐθέμεθα τράπεζαν¹⁴ τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων. Καὶ ἔλθων ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐξέβαλε πάντας ἐκ τοῦ τόπου¹⁵, καὶ τοὺς κολυβιστὰς¹⁶, λέγων· Ἔφαγε ταῦτα¹⁷ ἐκ τοῦ τόπου¹⁸, καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου. Ἡμεῖς δὲ ἀποβλέψαντες¹⁹, εἰς τὰς καταργηθεῖσας ἡμῶν συνηθείας ὑπ' αὐτοῦ²⁰, ἐσκεψάμεθα²¹ ἐν ἑαυτοῖς²² κακὰ, καὶ ἀνέστημεν²³ ἐπ' αὐτὸν²⁴ καὶ ἀπεκτείναμεν αὐτὸν, γινώσκοντες ὄντως, ὅτι Υἱὸς²⁶ Θεοῦ ἐστίν²⁷. Ἀλλὰ μὴ μνησικακήσητε²⁸ τῇ κακίᾳ ἡμῶν, ἀλλὰ συγχωρήσατέ μοι· τοῦτο γάρ μοι συνέβη ἀγαπωμένω²⁹ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ³⁰, ἵνα ζήσω

Τότε ὁ Πέτρος ἐποίησεν ἀποτεθῆναι τὸν κραθῆσάτον, καὶ εἶπεν³¹ τῷ ἀρχιερεῖ· Εἰ πιστεύεις νῦν³² ἐξ ὅλης καρδίας³³, ἀπελθε, καὶ καταφίλησον³⁴ τὸ σῶμα³⁵ Μαρίας, λέγων, ὅτι πιστεύω εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα³⁶ Θεόν. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς τῇ τῶν Ἑβραίων διαλέκτῳ³⁷ εὐλόγησε τὴν ἁγίαν Μαρίαν³⁸ ἐπὶ τρισὶν ὥραις³⁹, καὶ οὐ συνεχώρησέ τινα ἄψασθαι αὐτῆς, φέρων μαρτυρίας ἀπὸ τῶν ἁγίων βιβλίων Μωϋσέως τε καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν⁴⁰, ὅτι γέγραπται περὶ αὐτῆς, ὅτι ναὸς Θεοῦ γενήσεται τῆς δόξης, ὥστε τοὺς ἀκούοντας θαυμάσαι τὰς τοιαύτας παραδόσεις, ἃς οὐδέποτε ἤκουσαν⁴¹.

1. V διανοῖγον. C ἅγιον Κυρίω κληθήσεται add. — 2. V πληθυνθή. — 3. C, B² ἡμῶν. — 4. p ἐφ' ὑμῶν ἀνομία. — 5. Cl ἀναστάντες. — 6. C ἐμπορεύσθαι. P² ἐμπορεύσεσθε. — 7. C ἐν αὐτοῖς. — 8. V χήρας. — 9. C, V ἡμῶν. — 10. C παραμυθεῖτε ἑοσο μὴ παρίδητε. — 11. C, P², V τῆς παραδόσεως. — 12. V αὐτῶν, ἑοσο τῶν πατέρων ἡμῶν. — 13. Sic C et P². Αἱ περιέσευσεν. — 14. V τραπέζαις. — 15. Cl ἐκ τοῦ ἱεροῦ. — 16. V κολυβιστὰς. — 17. C αὐτὰ. — 18. C, Cl ἐντεῦθεν. B¹ haec habet : ἐξέβαλεν πάντας, λέγων αὐτοῖς· Ἐξέλθατε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. — 19. Cl τότε ἐπεβλέψαμεν ἡμεῖς. — 20. Cl εἰς τὸ καταργήσασθαι τὰς συνηθείας αὐτοῦ. V ἡμῶν ὑπ' αὐτοῦ συνηθείας. — 21. C ἐσκεψάμεθα. — 22. C καθ' ἑαυτῶν. P² ἐν αὐτοῖς. B² ἑαυτοῖς. — 23. V καὶ ἀναστάντες. — 24. B¹ ἀπ' αὐτὸν. V ἐπ' αὐτὸν om. — 25. B¹ γινώσκοντες, ὅτι ὄντως. — 26. P² τοῦ add. et hic desinit. — 27. B¹ Θεοῦ Υἱὸς ἐστίν. — 28. Cl ἀναμνήσητε. — 29. B² ἀγαπόμενος. — 30. V τοῦτο γάρ μοι συνέβη ἀγαπωμένω ὑπὸ τοῦ Θεοῦ om. — 31. V τότε ἀποθεμένου τοῦ κραθῆσάτου, εἶπεν. — 32. V ἐὰν νῦν πιστεύεις. — 33. B², C σου add. — 34. B², V προσκύνησον. — 35. B¹ et B² τῆς δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου add. — 36. B¹, C, Cl προσελθόντα. — 37. V τῇ τῶν Ἑβραίων διαλέκτῳ om. — 38. C τὸ σῶμα Μαρίας. — 39. B², V ὥρας. — 40. B¹, B², V τε καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν om. Praelerea V quae sequuntur omitit, usque ad ὥστε, verba περὶ αὐτῆς tantum retinens. — 41. C, Cl, V ὥστε τοὺς ἀποστόλους (C, Cl ἄκουσαντας) θαυμάσαι.

Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος Ἐπελθε καὶ κόλλησον τὰς
 χεῖράς σου εἰς ἀλλήλας¹. Καὶ ἐκόλλησε², λέγων·
 Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ
 Υἱοῦ Μαρίας τῆς θεοτόκου³, κολληθήτωσαν αἱ χεῖρές
 5 μου εἰς ἀλλήλας⁴. Καὶ εὐθέως⁵ ἐγένοντο ὥσπερ
 ἦσαν ἐξαρχῆς⁶ ἐν μηδενὶ λειπόμενοι⁷. Καὶ λέγει
 αὐτῷ ὁ⁸ Πέτρος Ἄνάστα καὶ λάβε⁹ θαλλεῖον¹⁰
 ἐκ τοῦ βραβεῖου, καὶ εἰσελθε¹¹ εἰς τὴν πόλιν¹².
 καὶ εὐρήσεις ὄχλον τυφλῶν¹³ μὴ εὐρίσκοντα τὴν
 10 ὁδὸν ἐξελεῖν, καὶ λάλησον αὐτοῖς τὰ συμβεβηκότα
 σοι. Καὶ τῷ πιστεύοντι¹⁴ ἐπίθεσ τὸ θαλλεῖον τοῦτο¹⁵
 ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ¹⁶, καὶ εὐθέως ἀναβλέ-
 ψει¹⁷.

Καὶ ἀπελθὼν ὁ ἀρχιερεὺς, καθὼς ἐνετείλατο
 15 αὐτῷ¹⁸ Πέτρος, εὔρε πολλοὺς τυφλοὺς¹⁹, (ἐκεῖνοι
 δὲ ἦσαν, οὓς οἱ ἄγγελοι ἀραρασία ἐπάταξαν²⁰),
 κλαίοντα καὶ λέγοντα²¹. Οὐκί ἡμῶν, ὅτι τὸ γενό-
 μενον ἐν Σωδόμοις, καὶ ἡμῖν συνέβη²². Ἐν πρώ-
 τοις γὰρ ἐπάταξεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς²³ ἐν ἀραρασίᾳ²⁴,
 20 καὶ μετὰ²⁵ ταῦτα πῦρ ἤγαγεν ἀπ' οὐρανοῦ²⁶, καὶ²⁷
 κατέκαυσεν αὐτούς. Οὐκί ἡμῶν ἰδοὺ γὰρ²⁸ ἐπηρώ-
 θημεν· λοιπὸν καὶ²⁹ τὸ πῦρ ἔρχεται. Τότε ὁ ἄνθρω-
 πος ὁ λαθὼν τὸ θαλλεῖον, ἐλάλησεν αὐτοῖς περὶ
 τῆς³⁰ πίστεως. Καὶ ὁ μὲν³¹ πιστεύσας ἀνέβλεψεν·
 25 ὁ δὲ μὴ πιστεύσας οὐκ ἀνέβλεψεν, ἀλλ' ἔμεινε
 τυφλός³².

EPILOGUS EX COD. VATIC. 2072, FOL. 178 r-v.

14. Ἀπενέγκαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι τὸ τίμιον
 σῶμα τῆς ὑπερνερόζου θεοτοκῆς ἡμῶν θεοτόκου καὶ
 ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀπέθεντο ἐν μνημείῳ καινῷ,
 30 ἔνθα ὁ Σωτὴρ ὑπέδειξεν αὐτοῖς. Ἐμείναν δὲ ἐν
 αὐτῷ ὁμοθυμαδὸν φυλάσσοντες ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας·
 μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνοίξαντες τὴν σαρὸν
 τοῦ προσκυνησαὶ τὸ τίμιον σῆμα τῆς πανμνήτου,
 ἤύραμεν μόνας τὰς σίνδονας, διότι μετετέθη (γὰρ)³³

illi Petrus : « Vade, et iunge manus tuas. »
 Et adiunxit, dicens : « In nomine Domini
 nostri Iesu Christi, Deiparae Mariae Filii, con-
 glutinentur manus meae. » Et subito factae
 sunt ut erant principio, in nullo deficientes.
 Et dicit ei Petrus : « Surge et sume ex palma
 ramulum, et ingredere civitatem. Et invenies
 turbam caecam, exitus viam non invenientem,
 et quae tibi acciderunt loquere eis. Et ei qui
 crediderit impone hunc ramulum super oculos
 ejus, et statim visum recipiet. »

Et abiens pontifex, sicut praeceperat ei
 Petrus, multos caecos invenit (hi nempe erant,
 quos angeli caecitate percusserant), plangentes
 et dicentes : « Vae nobis, quoniam quod
 Sodomis factum est, etiam nobis accidit. Im-
 primis namque caecitate eos percussit Deus;
 postea vero ignem e caelo demisit, et com-
 bussit eos. Vae nobis; ecce enim iam muti-
 lati sumus; profecto et ignis accedit. » Tunc
 homo, ramulum prehensens, de fide eis lo-
 cutus est. Et qui credidit visum recepit; qui
 vero non credidit, visum non recuperavit, sed
 caecus mansit.

14. Deferentes vero apostoli pretiosum cor-
 pus gloriosissimae dominae nostrae Deiparae
 ac semper virginis Mariae, in monumento
 novo deposuerunt, ubi Salvator ostenderat eis.
 Manserunt autem in illo unanimiter excu-
 bantes per tres dies. Et post diem tertium,
 aperientes loculum, ut pretiosum tabernacu-
 lum eius, quae omnibus digna est laudibus,

1. V κόλλησον σου τὰς χεῖρας. — 2. B¹ αὐτῆς add. — 3. B¹, B², loco τῆς θεοτόκου, haec habent : τῆς περιστερᾶς τοῦ κεκρυμμένου θησαυροῦ ἐν τῇ ἀγαθωσύνῃ αὐτοῦ. C : τῆς περιστερᾶς τοῦ κεκρυμμένου ἐν τῇ ἀγαθωσύνῃ. — 4. C εἰς ἀλλήλας αἱ χεῖρές μου. — 5. B¹ et B² αἱ χεῖρες αὐτοῦ add. — 6. Sic C. B¹ ὡς ἐξαρχῆς. B², V ὡς ἀπ' ἀρχῆς. — 7. C λιπόμενοι. — 8. C ὁ om. — 9. B¹, B², C ἀναστὰς λάβε. — 10. C θάλλου. — 11. C ἔπελθε. — 12. C ἐν τῇ πόλει. — 13. B¹ ὄχλον παλὸν τυφλῶν. — 14. C πιστεύσαντι. — 15. B¹, B², V τοῦτο τὸ θαλλεῖον ἐπίθεσ. — 16. V τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. — 17. C et C¹ ἀναβλέπει. — 18. V ὁ ἀπόστολος add. — 19. B¹, B², V τυφλοὺς om. — 20. C, C¹ ἐπάταξαν ἀραρασία. V ἐν ἀραρασίᾳ. — 21. B¹ ἐκλαίον δὲ καὶ ἔλεγον. — 22. C ἀπέθρην. V εἰσῆλθεν. C¹ σήμερον add. — 23. B¹ ὁ Θεὸς om. — 24. C¹ ἐπάταξαν αὐτοὺς οἱ ἄγγελοι ἀραρασία. — 25. C, V μετὰ δὲ. — 26. V ἤγαγεν ἀπ' οὐρανοῦ πῦρ. C, C¹, πῦρ κατελθὼν (C¹ = κατελήθεν) ἐξ οὐρανοῦ. — 27. C καὶ οὐ. — 28. C¹ ἰδοὺ γὰρ om. — 29. V καὶ om. C¹ καὶ ἄρτι. — 30. V τῆς om. — 31. B¹, C, V μὲν om. — 32. C ἐν τυφλώσει. C¹ Τότε ὁ ἀρχιερεὺς ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτοὺς τὸν θάλλον, καὶ οἱ πιστεύοντες ἀνέβλεπον· οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες οὐκ ἀνέβλεψαν, ἀλλ' ἔμειναν τυφλοί. — 33. Haec coniunctio est porsus supervacua, si ὁμοίως retineatur.

veneremur, solas invenimus sindones, quoniam a Christo Deo, qui ex ea incarnatus est, in aeternam haereditatem translata est. Ipse Dominus noster Iesus Christus, qui immaculatam suam Matrem et Deiparam Mariam glorificavit, eos glorificabit, qui eam glorificant; qui memoriam eius annuam suppliciter celebrant ex omni periculo eripiet, eorumque domos, *sicut Onesiphori domum*^a, bonis implebit. Et peccatorum remissionem et in futuro saeculo consequentur; quia illam monstravit thronum suum cherubicum super terram et caelum terrestre, spem ac refugium fiduciamque nostri generis; ut gloriosae eius dormitionis festivitatem mystice agentes, misericordiam inveniamus et gratiam in hoc saeculo et in futuro, favore et benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria sit et imperium cum sine principio existente suo Patre, cumque sanctissimo et vivificante Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

ὑπὸ τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς ἀένναον λῆξιν. Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξάσει, τοὺς ἐπικαλοῦντας αὐτὴν (ἐτήσιον μνήμην αὐτῆς) ἐκ παντὸς κινδύνου περισώσει, καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν ἀγαθὰ¹ ἐμπλήσει, καθάπερ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον· καὶ ἄφρασι ἀμαρτιῶν λήψονται καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ὅτι αὐτὴν ἔδειξεν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα τελούντες μυστικῶς τῆς θείας αὐτῆς κοιμήσεως τὴν ἑορτὴν, εὐρωμεν ἔλεος καὶ χάριν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

EPILOGUS EX COD. VATIC. 2013, FOL. 177^v.

14. Deferentes vero apostoli pretiosum corpus gloriosissimae nostrae dominae Deiparae Mariae, et deponentes in monumento novo, ubi Salvator ostenderat eis, in loco ipso manserunt, unanimiter excubantes. Ipse vero Dominus noster Iesus Christus, qui immaculatam matrem suam ac Deiparam Mariam glorificavit, eos, qui eam glorificant glorificabit; eos qui cum fide agunt annuam eius memoriam ab omni periculo liberabit, et eorum domus ipsas bonis implebit, quemadmodum Onesiphori domum; et remissionem peccatorum consequentur et hic et in futuro saeculo; quia ipsam ostendit thronum suum super terram cherubicum et caelum terrestre, spem ac refugium fiduciamque nostri generis, ut festivitati gloriosae dormitionis mystice communicantes, misericordiam inveniamus et gratiam in praesenti saeculo et in futuro; quia eum decet gloria, honor et adoratio cum Patre sine principio et sanctissimo ac vivifico Spiritu,

14. Ἀπενέγκαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι τὸ τίμιον σῶμα τῆς ὑπερἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἀποθίμενοι ἐν μνημείῳ καινῷ, ἔνθα ὁ Σωτὴρ ὑπέδειξεν αὐτοῖς, ἔμειναν (δὲ)² ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, ὁμοθυμαδὸν φυλάσσοντες. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξάσει· τοὺς ἐν πίστει ἐπιτελοῦντας τὴν ἐτήσιον μνήμην αὐτῆς ἐκ παντὸς κινδύνου περισώσει καὶ αὐτοὺς (οἴκους αὐτῶν) ἀγαθὰ³ ἐμπλήσει καθάπερ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον· καὶ ἄφρασι ἀμαρτιῶν λήψονται καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ὅτι αὐτὴν ἔδειξεν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ γῆς χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες μυστικῶς τῆς θείας αὐτῆς κοιμήσεως τὴν ἑορτὴν, εὐρωμεν ἔλεος καὶ χάριν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ

1. Sic in codice, pro ἀγαθῶν. — 2. Sic in codice. Ut ex contextu patet, coniunctio ἐξ expungenda est, cum librarius scripserit « ἀποθίμενοι », loco « ἀπέθεντο », quod in cod. Vatic. 2072 occurrit. — 3. Sic in codice.

a) Alludit ad II Timoth., I, 16 et IV, 19.

τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ αἰεὶ
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

nunc et semper et in saecula saeculorum.
Amen.

EPILOGUS EX COD. VATIC. 1608, FOL. 182.

14. Τὴν δὲ ἁγίαν Μαρίαν ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι
5 εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἀποθέμενοι αὐτὴν ἐν αὐτῷ,
ἕκαστος διὰ τῆς νεφέλης ἀπεκατεστάθη, εἰς τὸν
τόπον αὐτοῦ. Αὕτη ἐστὶν ἡ κοίμησις Μαρίας τῆς
θεοτόκου. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς, Ἰησοῦς
Χριστὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα
10 καὶ θεοτόκον παρθένον, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν
δοξάσει, καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλυνεῖ,
οὐ μόνον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι,
καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἀγάγει¹ τὴν ἐπουράνιον,
ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν
15 τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι² νῦν καὶ αἰεὶ
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

14. Sanctam autem Mariam detulerunt apo-
stoli ad monumentum, et postquam eam in illo
deposuerunt, per nubem unusquisque in locum
suum restitutus est. Haec est dormitio Deiparae.
Ipse vero Dominus noster ac Deus Iesus
Christus, qui Matrem suam immaculatam et
Deiparam virginem glorificavit, eos qui eam
glorificant, glorificabit, et qui eam magnificent
magnificabit, non solum in praesenti saeculo,
verum etiam in futuro, et in caeleste regnum
suum adducet, quoniam ipsum decet gloria,
honor et adoratio una cum sanctissimo ac
vivifico Spiritu nunc et semper, et in saecula
saeculorum. Amen.

EPILOGUS EX COD. OXONIENSI CROMW. I, FOL. 270-271.

14. Μαρίαν δὲ ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ
μνημεῖον, καὶ ἀποθέμενοι, ἔμειναν ἐν αὐτῷ ὁμοθυ-
μαθὸν παραφυλάττοντες, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ
Ἰησοῦς. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς
20 Χριστὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ
θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξάζει,
καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλύνει, οὐ μόνον
ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ
εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν οὐράνιον· ὅτι
25 αὐτὴν ἀνέδειξεν θρόνον χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν
ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν
τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες μυστικῶς τῆς
θείας μνήμης αὐτῆς, τῆς ἁγίας καὶ ἀχράντου καὶ
ἀειπαρθένου μητρὸς Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.
30 καὶ πιστεύοντες εἰλικρινῶς τῇ κατὰ παντὸς τοῦ
κόσμου χάριτι Χριστοῦ, θεοπρεπεῖ αὐτῆς μνήμῃ,
ἐπιστάσει τε καὶ ἐπιστάσις πρὸς τοὺς ἀξίους τῶν
αὐτῆς οἰκτιρῶν, ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας ἀξιοθῶ-
μεν καὶ ὄδῳ καὶ ἐν τῇ φοβερᾷ καὶ φρικτῇ παρα-
35 στάσει τῆς ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου κρίσεως,

14. Mariam autem detulerunt apostoli ad
monumentum, et postquam illam deposuerunt,
in illo manserunt, unanimiter excubantes
sicut praeceperat illis Iesus. Ipse vero Domi-
nus noster ac Deus Iesus Christus, qui glorifi-
cavit Matrem suam et Deiparam Mariam, eos
qui eam glorificant glorificat, et magnificent
magnificat, non solum in hoc saeculo, sed
etiam in futuro, et in caeleste suum regnum
introducitur; quia eam demonstravit thronum
cherubicum et caelum terrestre, spem ac refu-
gium fiduciamque nostri generis; ut mystice
communicantes gloriosae memoriae eius, sanc-
tae scilicet et immacolatae ac semper virginis
Matris Christi, veri Dei; et gratiae Christi, quae
per universum mundum effusa est, sincere
credentes, per gloriosam eius memoriam,
obumbrationem et in eos, qui eius miserationi-
bus digni sunt, protectionem, misericordia et
et clementia digni habeamur et hic et in tre-
menda et horrenda manifestatione incorrupti
et integerrimi iudicii, vitaeque aeternae [par-

1. Sic in codice. Ex contextu ponendum est ἄγει: vel ἄξει: vel ἀνάγει. — 2. Nota in hac doxologia nomen Patris omitti, certe ex amanuensis evagatione mentis.

tipices efficiamur]; quoniam Dei et Patris est gloria et imperium cum Filio Unigenito et sancto Spiritu, sanctae et consubstantialis Trinitatis, qui Deus noster est a principio, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς¹, ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν Υἱῷ μονογενεῖ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ὅς ἐστιν Θεὸς ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

5

EPILOGUS EX COD. PARIS. COISL. 421, FOL. 150^{r-v}.

14. Tunc apostoli, lecticam gestantes, detulerunt eam ad monumentum; et postquam deposuerunt, manserunt ibidem, unanimiter illam custodientes, donec translata est, sicut praeceperat illis Salvator. Haec est dormitio Mariae, matris Domini. Ipse vero Dominus noster Iesus Christus, qui immaculatam Matrem suam et Deiparam virginem glorificavit, eos qui illam glorificant vicissim glorificat, et qui magnificant eam, magnificat non solum in praesenti saeculo, verum etiam in futuro, et in caeleste regnum suum introducit; quia eam glorificavit super terram, thronum cherubicum et caelum terrestre, spemque ac refugium et fiduciam nostri generis, ut mystice communicantes pretiosae memoriae eius, sanctae scilicet ac prorsus immaculae semperque virginis Matris Christi vere Dei nostri; et eximiae gratiae illius, quae per omnem orbem [nota est] necnon protectioni in sanctos miserationibus eius dignos sincere credentes, et clementia dignemur et hic, et in tremendo apparatu incorrupti atque a partium studio liberi iudicii, et vita aeterna divinaque beatitudine digni habeamur; quoniam Dei et Patris est gloria et imperium cum Filio Unigenito et sancto Spiritu, sanctae et consubstantialis et indivisibilis Trinitatis, qui Deus noster est a principio et nunc et semper et in sempiterna saecula. Amen.

14. Τότε οἱ ἀπόστολοι, βαστάσαντες τὴν κλίνην, ἀπήγαγον αὐτὴν εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἀποθέμενοι, ἔμειναν ἐκεῖσε, ὁμοθυμαδὸν φυλάττοντες αὐτὴν, ἕως ὅτου μετετέθη, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Σωτήρ. Αὕτη ἡ κοίμησις Μαρίας, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν ἀντιδοξάζει καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλύνει, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν ἐπουράνιον, ὅτι αὐτὴν ἐδόξασε ἐπὶ γῆς, θρόνον χειρουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες μυστικῶς τὴν τιμίαν αὐτῆς μνήμην τῆς ἁγίας καὶ παναχράντου καὶ ἀειπαρθένου μητρὸς Χριστοῦ τοῦ ἀληθῶς Θεοῦ ἡμῶν, καὶ πιστεύσαντες εἰλικρινῶς τῇ κατὰ παντὸς κόσμῳ θεοπρεπεῖ αὐτῆς χάριτι καὶ ἐπιστάσει πρὸς τοὺς ἀξίους αὐτῆς οἰκτιρῶν ἁγίους, καὶ φιλανθρωπίαις ἀξιωθῶμεν καὶ ὧδε καὶ ἐν τῇ φρικτῇ παραστάσει τῆς ἀδεχίστου καὶ ἀπροσωπολήπτου κρίσεως, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῆς θείας μακαριότητος ἀξιωθῶμεν, ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Υἱῷ τῷ μονογενεῖ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, ὅς ἐστιν Θεὸς ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀμήν.

10

15

20

25

30

EPILOGUS EX COD. VENET. MARCIANO VII, 38, FOL. 57^v-58^r.

14. Tunc apostoli lecticam gestantes, detulerunt eam ad monumentum, et postquam deposuerunt, ibidem manserunt dies tres, custodientes eam cum psalmicis hymnis sine intermissione.

14. Τότε οἱ ἀπόστολοι βαστάσαντες τὴν κλίνην, ἀπήγαγον αὐτὴν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἀποθέμενοι ἔμειναν αὐτοῖσι ἡμέρας τρεῖς, φυλάττοντες αὐτὴν μετὰ ψαλμοῦδιῶν ὕμνων ἀκαταπαύστων.

35

1. Libarius aliquid hic omisisse videtur. Proponimus sequentem lectionem : καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς μετασχόμεν, nisi verba : « καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς » ad « ἀξιωθῶμεν » referre malis;

Κατ' οἰκονομίαν δὲ Θεοῦ, εἷς τῶν ἀποστόλων οὐχ
 εὐρέθη ἐν τῇ κηδεῖα τῆς θεομήτορος, καὶ μετὰ
 τρίτην ἡμέραν ἦλθεν ἐν Γεθησημανῇ, καὶ ἐθρήνει
 πάνυ πικρῶς, ὅτι οὐ κατηξιώθη θεάσασθαι τὴν
 5 πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν, τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον.
 Οἱ δὲ ἀπόστολοι ἠβουλήθησαν ἀνοίξαι τὸν τάφον, ὡς
 ἂν καὶ οὗτος κατηξιωθῆναι καὶ ἰδεῖν τὴν θεομήτορα.
 Ἀνοίξαντες οὖν αὐτὸν καὶ θεασάμενοι, εὔρον τὸν
 τάφον κενόν, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ τὸ σῶμα τῆς
 10 θεομήτορος. Ἐνόμισαν οὖν ὅτι μετετέθη ὑπὸ θεοει-
 δῶν ἀγγέλων ἐν τῷ παραδείσῳ.

Ἀῦτη ἡ κοίμησις τῆς Μαρίας τῆς μακαρίας, τῆς
 μητρὸς τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 Χριστός, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα
 15 καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν ἀντι-
 δοξάζει, καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλύνει, οὐ
 μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι,
 καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν ἐπουράνιον.
 Ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις
 σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ
 20 ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ
 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Dei vero dispensatione, unus ex apostolis
 Dei genitricis funeri non interfuit, et post ter-
 tium diem Gethsemani venit, atque amarissime
 lamentabatur, quod contemplari sanctissimam
 Deiparam, caelis latiore, dignus non fuerit
 habitus. Apostoli autem sepulcrum aperire
 voluerunt, ut et hic Deiparam videre dignaretur.
 Illud igitur aperientes, inspexerunt, et
 sepulcrum invenerunt vacuum, et in eo non
 erat corpus Dei genitricis. Unde putaverunt
 illud ab angelis Deo similibus translatum fuisse
 in paradisum.

Haec est dormitio Mariae beatæ, matris
 Domini. Ipse vero Dominus noster Iesus
 Christus, qui immaculatam Matrem suam et
 Deiparam virginem glorificavit, eos qui glori-
 ficant eam vicissim glorificat, et magnificantes
 eam magnificat, non solum in hoc saeculo,
 verum etiam in futuro, et in suum caeleste
 regnum introducit; quoniam eum decet omnis
 gloria, honor et adoratio cum suo sine prin-
 cipio Patre et sanctissimo et bono ac vivifico
 suo Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum, Amen

II

PRAECIPUA LECTIO INTERPOLATA CUM ALIIS
 EIUSDEM MODI COLLATA

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ἸΩΑΝΝΟΥ
 ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ
 ΚΟΙΜΗΣΙΝ ΗΤΟΙ ΑΝΑΠΑΥΣΙΝ ΚΑΙ
 25 ΠΡΟΣ ΘΕΟΝ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΔΕΣ-
 ΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ¹.

1. Τῇ θαυμαστῇ καὶ ὑπερβδόξῳ καὶ ὄντως
 μεγάλῃ τοῦ παντὸς κόσμου δεσποίνῃ καὶ ἀειπαρ-
 θένῳ Μαρίᾳ, τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 30 μητρὶ καὶ ἀληθῶς θεοτόκῳ, ὑπὸ πάσης τῆς ὑπὲρ
 οὐρανῶν καὶ² ὑπ' οὐρανῶν³ νοητῆς τε καὶ αἰσθητῆς

SANCTI PATRIS NOSTRI IOANNIS
 THESSALONICAE EPISCOPI IN DORMI-
 TIONEM SIVE PAUSATIONEM ET AD
 DEUM MIGRATIONEM DOMINAE NO-
 STRAE DEIPARAE.

1. Admirandae et gloriosissimae et vere
 magnae totius mundi dominae atque semper
 virgini Mariae, Salvatoris nostri Iesu Christi
 matri veraciterque Dei genitrici, ab omni ordine
 creaturarum, quae tum super caelum tum sub

1. E codice Escorialensi II. Y. 11., saec. XII (= A) collato cum Paris. 1504 (= B); Paris. 897 (= C); Paris. 987 (= D); Paris. Coisl. 307 (= E); Ottob. Vatic. 415 (= O); Vindob. theol. 247 (= V); Paris. 1190 (= P); Athonensi a Constantino Dukaki edito (= Ath.). Cum in hac redactione interpolata lectiones variantes innumerabiles sint, praecipuas tantum, eas scilicet quae ad sensum spectant, notamus. — 2. CV ὑπὲρ οὐρανῶν καὶ omi. — 3. D καὶ ὑπ' οὐρανῶν omi.

caelo sunt, tum intelligibiles, tum sensibiles, congruae laudes perpetuo cantari debent; et hoc, ut iure et secundum Dei amorem puto (quippe quae Dei et mater et filia est), non solum quia dignitatem omnibus antecellentem sortita est: matrem scilicet Dei vocari et solam superare terrestria atque caelestia, verum etiam propter beneficium, quod per eam universae obvenit creaturae, ex adventu in carne, prae ineffabili misericordia, Unigeniti ipsius Filii.

Celebranda est igitur Deiparae dormitio una cum divis et festivitatum cupidis Virtutibus. Puto enim et illas funeream festivitatem nobiscum celebrare. Et sane vobis attentis enarranda sunt vere tremenda ac magna, veraciterque Dei matre digna, gloriosaque ac stupenda prodigia, quae in divina ipsius pausatione facta sunt. Initium iam sermonis faciam, omnibus perspicue narrando ea quae circa Deiparae Mariae dormitionem sive pausationem et ad Deum migrationem evenerunt, atque arcana mysteria, quae ei revelata sunt.

2. Cum igitur Maria a Domino cognovisset se corpus suum incorruptum deposituram esse, ad illam venit magnus archangelus, et dixit ei: « Maria, surgens, accipe hanc palmam, quam dedit mihi qui plantavit paradisum, et eam apostolis trade, ut eam tenentes, hymnos ante te concinant, quia post tres dies deponis immaculatum corpus tuum. Ecce enim apostolus omnes mittit ad te Dominus, et ipsi funus tibi curabunt, et gloriam tuam contemplabuntur, nec recedent a te, donec te deferant in locum tibi praeparatum. »

Respondens autem Maria ad divinum angelum, dixit: « Quare hanc tantum attulisti, nec unicuique tulisti palmam, ne forte, si uni data fuerit, alii murmurent? Et quod est quod me vis facere? Quod vero tibi nomen, ut, si interrogaverint, dicam eis? » Et dixit ei angelus: « Quare tu nomen meum requiris? Auditum enim mirabile est. In praesenti non dico, sed quando

διακοσμήσεως ἀξιόχρως ὕμνος ᾄδῃσθαι διαπαντός ἐποφείλεται· καὶ τοῦτο, καλῶς οἶμαι καὶ θεοφιλῶς, ὡς ἄτε δὴ ἡ μητρὶ καὶ θεόπαιδι, οὐ μόνον διὰ τὸ πάντων αὐτὴν ἀνώτερον λαχεῖν ἔχειν ἀξίωμα· τὸ² μητέρα κεκληθῆσθαι Θεοῦ, καὶ μόνην ὑπερκεῖσθαι 5 τῶν ἐπιγείων τε καὶ ὑπερκοσμίων, ἀλλὰ γε μὴν καὶ διὰ τὸ τῇ ὅλῃ κτίσει δι' αὐτῆς γενόμενον εὐεργέτημα ἐν τῇ τοῦ μονογενοῦς αὐτῆς Ἰησοῦ ἐνσάρκω³ ἐπὶ γῆς δι' οἷκτον ἄρατον παρουσίᾳ ἰ.

Οὐκοῦν ἐορταστέον τῆς Θεοτόκου τὴν κοίμησιν, 10 ἅμα ταῖς θεαῖς καὶ φιλεόρτοις δυνάμεσι. Πείθομαι γὰρ κακέυνας ἐορτάζειν⁵ ἡμῖν ἐορτὴν ἐπιτάφιον. Καὶ δὴ καὶ ἐξηγητέον⁶ τοῖς φιληκούσις ὑμῖν⁷ τὰ ὡς ἀληθῶς φρικτὰ καὶ μεγάλα καὶ ὄντως ἄξια τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς ἐν τῇ θεωρεπεῖ ταύτης ἀναπαύσει γενόμενα 15 θεῖα τε καὶ παράδοξα τερατουργήματα. Ἀρχὴν δὲ τοῦ λόγου ἤδη ποιήσομαι, τὰ περὶ τῆς κοιμήσεως ἕγρον ἀναπαύσεως καὶ πρὸς Θεὸν μεταστάσεως Μαρίας τῆς Θεοτόκου, καὶ ἅπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη ἄρρητα μυστήρια πᾶσιν ἐκφαντορικῶς διηγούμενος. 20

2. Ἦνίκα γὰρ ἔγνω Μαρία παρὰ τοῦ Κυρίου, ὅτι ἀποτίθεται τὸ ἄφθορον αὐτῆς σῶμα, ἦλθε πρὸς αὐτὴν ὁ μέγας ἀρχάγγελος⁸, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Μαρία, ἐγερθεῖσα, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, ὃ δέ- 25 δωκέ μοι ὁ φυτεύσας τὸν παράδεισον, καὶ παράδος αὐτὸ τοῖς ἀποστόλοις, ἵνα κρατήσαντες αὐτὸ, ὑμνήσωσιν ἐμπροσθέν σου, διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποτίθεται⁹ τὸ ἄχραντον¹⁰ σῶμά σου¹¹. Ἰδοὺ γὰρ πάντας τοὺς ἀποστόλους ἀποστέλλει¹² πρὸς σέ ὁ δεσπότης, καὶ αὐτοῖς κηδεύσουσι¹³, καὶ τὴν δόξαν σου θεωρή- 30 σουσι¹⁴, καὶ οὐ μὴ ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ σοῦ, ἕως ἂν ἀπενέγκωσί σε εἰς τὸν ἡτοιμασμένον σοι τόπον¹⁵.

Ἀπεκρίθη δὲ Μαρία πρὸς τὸν θεῖον ἄγγελον καὶ εἶπε¹⁶. Διατί¹⁷ τοῦτο μόνον ἤνεγκας, καὶ οὐκ ἤνεγκας ἐκάστῳ¹⁸ βραβεῖον, μήπως δοθῇ τῷ ἐνί, καὶ οἱ 35 ἄλλοι γογγύσωσι; Καὶ τί ἐστὶν ὃ βούλει με πρᾶξαι¹⁹; Τί δὲ σοὶ καὶ ἐστὶν ὄνομα, ἵνα, ἂν ἐρωτήσωσιν, εἴπω αὐτοῖς²⁰; Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος²¹. Τί σὺ τὸ ὄνομά μου ἐπιζητεῖς; Θυμαστὸν γὰρ ἐστὶ τοῦ²² ἀκούσαι αὐτό. Νῦν οὐ λέγω²³, ἀλλ' ὅταν μέλλῃς 40

1. D δὴ om. — 2. C τῆ. — 3. C ἐνσάρκως. — 4. CD παρουσίαν. — 5. DV συνεορτάζειν. — 6. C διεξηγητέον. — 7. C εἰ μὴ. — 8. BCOV ἄγγελος. — 9. B ἀποτίθῃ, CV ἀποτίθῃ. — 10. BO ἄχραντον om. — 11. B σοῦ om. — 12. BO ἀποστειλῶ. — 13. CV κηδεύσουσι. — 14. BO θεάσονται. — 15. BO εἰς τὸν τόπον, ἕπου ἧς τὸ πρότερον. — 16. BO Ἦν δὲ ἀπεκρίνατο, λέγουσα. — 17. B καὶ διατί. — 18. BO πᾶσι — 19. BO καὶ τί ἐστὶν ὃ βούλει με πρᾶξαι om. — 20. C αὐτῆς. — 21. BO ὃ δὲ εἶπεν αὐτῇ. — 22. BOD τοῦ om. — 23. BO Νῦν οὐ λέγω om.

ἀνέρχεσθαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς¹, τότε λέγω σοι, ὅπως
καὶ σὺ παραδώσεις² αὐτὸ τοῖς ἀποστόλοις ἐν μυστη-
ρίῳ, ἵνα μὴ ἀναγγεῖλωσι τοῖς ἀπίστοις ἀνθρώποις,
καὶ μάθωσι τὴν δύναμιν τῆς ἐμῆς ἐξουσίας. Μὴ οὖν
5 περὶ τοῦ βραβεῖου διατάσῃς³, διότι δι' αὐτοῦ πολλαὶ
δυνάμεις γενήσονται⁴, καὶ ἔσται⁵ εἰς δοκιμασίαν
πᾶσι τοῖς ἐν Ἱερουσαλήμ⁶. Τῷ μὲν οὖν πιστεύοντι
ἀποκαλύπτεται τῷ δὲ μὴ πιστεύοντι ἀποκρύπτεται.
Σὺ οὖν δεῦρο λοιπὸν εἰς τὸ ὄρος τὸ⁷ κατέναντι
10 Ἱερουσαλήμ, ὅπως καὶ τὴν δύναμιν τοῦ βραβεῖου
γνῶς.

Καὶ ἀναστᾶσα Μαρία, ἐπορεύθη καὶ ἀνῆλθεν εἰς
τὸ ὄρος τῶν ἔλαιων, προλάμποντας αὐτῆς τοῦ φωτός
τοῦ ἀγγέλου, κατέχουσα ἐν τῇ χειρὶ καὶ τὸ βρα-
15 βεῖον⁸. Καὶ ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιων,
ἠγαλλιάσατο ὅλον τὸ ὄρος μετὰ καὶ τῶν φυτῶν, το-
σοῦτον ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ κλίνας τὰς κορυφὰς
αὐτῶν, καὶ προσκυνῆσαι τὸ βραβεῖον τὸ ἐν τῇ χειρὶ
αὐτῆς. Ὅτε γοῦν εἶδε τοῦτο τὸ παράδοξον Μαρία,
20 ἐταράχθη καὶ ἠγωνίασε, νομίζουσα ὅτι Ἰησοῦς ἐστί,
καὶ εἶπε· Κύριε, μήτι σὺ εἶ ὁ κύριός μου, καὶ ἡ τηλι-
καύτη δύναμις ἐγένετο διὰ σέ; Διὸ δὴ καὶ τὰ μακρὰ
ταῦτα φυτὰ ἐκάμψθησαν, καὶ προσεκύνησάν σοι.
Ὅψμαι γάρ, ὅτι οὐδεὶς ἕτερος τοσαύτην δύναμιν
25 δύναται ποιεῖν, εἰ μὴ ἐκεῖνος μόνος τῆς δόξης ὁ
Κύριος, ὁ παραθέμενός μοι ἑαυτόν⁹.

Τότε εἶπεν αὐτῇ ὁ ἀγγέλος· Οὐδεὶς δύναται ποιῆ-
σαι σημεῖα ἢ τέρατα, εἰ μὴ ἐκ τοῦ δυνατοῦ λήψηται,
καὶ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Αὐτὸς γὰρ μόνος δυνα-
30 μοῖ¹⁰ ἕκαστον τῶν αὐτοῦ ἀκουόντων. Ἐγὼ δὲ εἰμι ὁ
τὰς ψυχὰς τῶν ταπεινούντων ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ
παραλαμβάνων καὶ μεταφέρων εἰς τὸν τόπον τῶν
δικαίων, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ἣ ἐξέρχονται ἀπὸ
τοῦ σώματος. Καὶ σὺ οὖν, ὅταν ἀποτίθῃ τὸ πανάγιον
35 σῶμά σου, ἔγὼ αὐτὸς ἔρχομαι πρὸς σέ¹¹.

Λέγει αὐτῷ Μαρία ἡ θεοτόκος· Κύριέ μου, ποίῳ
τύπῳ ἔρχῃ πρὸς τοὺς ἐκλεκτούς; Εἶπέ μοι, ἵνα

in caelos ascensura es, tunc dicam tibi, ut et
tu apostolis illud in mysterio tradas, et illi
infidelibus hominibus non annuntiet, ne
potentiae meae virtutem discant³. Ne ergo de
palma ambigas, quia per eam multae virtutes
fient, et in probationem erit omnibus habitan-
tibus Ierusalem. Credenti namque revelatur;
ei vero qui non credit absconditur. Porro tu
ad montem vade, qui contra Ierusalem est, ut
et virtutem palmae cognoscas. »

Et surgens Maria perrexit, et in montem oli-
varum ascendit, ei praelucente angeli lumine,
palmamque in manu habebat. Et postquam in
montem Olivarum pervenit, mons totus cum
arboribus adeo exultavit, ut et arbores ipsae
inclinarent vertices suos, et palmam, quae in
manu eius erat, adorarent. Ut autem hoc mira-
bile vidit Maria, turbata et anxiosa est, putans
Iesum esse, et dixit : « Domine, nonne tu es
Dominus meus, et tanta virtus propter te facta
est? Ideo sane et altae arbores istae incurva-
tae sunt et adoraverunt te. Credo enim nemi-
nem alium tantam virtutem patrare posse,
praeter illum solum gloriae Dominum, qui me
sibi comparavit. »

Tunc dixit ei angelus : « Nemo signa vel
prodigia facere potest, nisi ex Potente acceperit,
exque manibus eius. Ipse enim solus
unumquemque eorum qui ipsum audiunt
potentem reddit. Ego vero sum qui animas
Deo se humiliantium suscipio, et in locum jus-
torum transfero, illa die qua e corpore egredi-
untur. Et tu sane, quando sanctissimum cor-
pus tuum depones, ego ipse ad te venio. »

Dixit ei Maria Deipara : « Domine mi,
quanam sub forma ad electos accedis? Dic

1. BO ἐν τοῖς οὐρανοῖς om. — 2. BO παραδῶς — 3. BO ἀγωνιάσῃς. — 4. BO γίνονται. — 5. C ἔσονται.
— 6. Post Ἱερουσαλήμ, B statim habet : ὅπως ἰδῆς τὴν δύναμιν τοῦ βραβεῖου. — 7. CO τὸ om. — 8. Post
haec verba, BO habent : τὰ δὲ φυτὰ ἐν τῷ ὄρει ἐκλίνας τὰς κορυφὰς αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τὸ βραβεῖον. —
9. AV ὁ παραθέμενός με ἑαυτῷ. — 10. CDV δύναμι. — 11. CDV ἐπὶ σέ. Post λήψηται, BO haec habent :
Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς τὸ ὄρος ἐνεργῶν διὸ καὶ ἐκάμψθησαν καὶ προσεκύνησαν τὸ ἐν τῇ χειρὶ σου
βραβεῖον. Καὶ ἐν τούτοις μὲν ἐνήργησαν (O = ἐνέργησαν) εἰμι δὲ ἐκ τῶν φυτῶν (B = εἰ μὴ δε μι (?) τῶν φυτῶν),
τῆς κληρονομίας τῆς ἀγίας, ἃ καὶ αὐτὰ προσκυνούσιν ἐνώπιον τοῦ βραβεῖου. Γνωῖσα οὖν τὴν δύναμιν τοῦ βραβεῖου.
μετάδος τοῖς ἀποστόλοις. Ἐρχονται γὰρ πρὸς σέ, καθὼς εἶρητάί σοι. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἀγγέλος, γενόμενος ὡς φῶς
ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν.

mibi, ut et ego faciam, et venias, et me suscipias. » Dicit ei angelus Domini : « Verum quid habes, Domini mater, quae peccati destructorem sola peperisti? Sit autem tibi hoc signum : Quando ego mittar ad te, non ego solus veniam, sed et cetera angelorum agmina omnia mittentur mecum. Omnes prophetae, iusti omnes^a ad tuum exitum venient, et isti omnes ante te hymnos canent. Et discedes cum gloria multa in paradisum. Hanc palmam ergo teneto, et virtutis illius iam non ignara, tradito et apostolis. Venient enim ad te et ipsi, sicut tibi dictum est. » Et postquam haec ei dixit angelus, ut lux factus, ascendit in caelum.

3. Maria vero revertit in domum suam. Et statim commotum est habitaculum propter gloriam palmae, quam manu tenebat. Post motum autem, suum conclave interius ingressa, quam ab angelo palmam acceperat in sindone deposuit. Tunc vestimenta sua exuens, aquam sumpsit, et lavit se^b. Et alia sumens vestimenta, vestimenta scilicet benedictionis, ea sibi induit, et postea his ad Dominum verbis oravit : « Benedico te, mysterium e caelo super terram manifestatum et te in me habitare dignatum. Benedico te, cui beneplacitum fuit ulnis meis gestari et labia osculationis admovere mihi. Benedico te, ut et ego efficiar digna tuam sanctificatam eucharistiam et oblationem participare, quae est aeterna fragrantia et laetitia. Benedico te, Iesu; primam stolam, quam promisisti mihi, faveas mihi dare. Benedico te, ut primae tuae benedictionis participes fiam una cum omnibus in te credentibus et in regno tuo congregatis. Tu es enim, qui ante saecula quidem ex Patre, novissimis

καὶ ἐγὼ ποιήσω, καὶ ἔλθῃς καὶ λάβῃς¹ με. Λέγει αὐτῇ ὁ τοῦ Κυρίου ἄγγελος· Τί γὰρ σὺ ἔρεις, ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, ἢ τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀναίρετην μόνη κούσασα; Ἔστω δέ σοι τοῦτο τὸ σημεῖον². Ὅτε γὰρ ἐγὼ³ ἀποσταλῶ πρὸς σέ, οὐκ ἐγὼ μόνος⁵ ἐλεύσομαι, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ πᾶσαι στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων σὺν ἐμοὶ ἀποσταλήσονται. Πάντες προφῆται, πάντες δίκαιοι ἐπὶ τῇ σῇ μεταστάσει ἐλεύσονται⁴, καὶ οὗτοι πάντες⁵ ὑμνήσουσιν ἐμπροσθέν σου. Καὶ ἀπελεύσῃ ἐν πολλῇ δόξῃ εἰς τὸν παράδεισον. Ἐξε¹⁰ οὖν τὸ βραβεῖον τοῦτο, καὶ γνοῦσα⁶ τὴν δύναμιν τοῦτου, μετάδος καὶ τοῖς ἀποστόλοις. Ἐλεύσονται γὰρ καὶ αὐτοὶ πρὸς σέ, καθὼς εἴρηται σοι. Καὶ ταῦτα εἰπόν αὐτῇ ὁ ἄγγελος, γενόμενος ὡς φῶς⁷, ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν.¹⁵

3. Μαρία δὲ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Καὶ εὐθέως ἐσεισθη τὸ οἶκῆμα διὰ τὴν δόξαν τοῦ βραβεῖου, τοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὸν σεισμόν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς τὸ ἐνδότερον, καὶ ὁ ἐκ τοῦ ἀγγέλου εἴληψε βραβεῖον ἀπέθετο ἐν²⁰ σινδόνι. Τότε ἀποδυσασμένη τὰ ἱμάτια αὐτῆς, ἔλαβεν ὕδωρ καὶ ἐλούσατο. Καὶ λαβοῦσα ἕτερα ἱμάτια τὰ τῆς εὐλογίας, ἐνεδύσατο, καὶ εἶθ' οὕτως προσηύξατο πρὸς Κύριον, εἰποῦσα⁸. Εὐλόγω σε τὸ φανέν⁹ ἐξ οὐρανοῦ μυστήριον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ²⁵ καταξιώσαν κα' τοικῆσαι ἐν ἐμοὶ¹⁰. Εὐλόγω σε, τὸν εὐδοκήσαντα ἀγκάλαις ἐμαῖς βασταχθῆναι, καὶ χεῖλη ἀσπασμοῦ μοι προσάψαι. Εὐλόγω σε, ἵνα καταξιωθῶ καὶ γὼ τῆς ἡγιασμένης¹¹ σου¹² εὐχαριστίας καὶ προσφορᾶς μεταλαθεῖν, ἣ ἐστὶν αἰώνιος εὐωδία³⁰ καὶ χαρά¹³. Εὐλόγω σε, Ἰησοῦ, δώγῃς μοι τὸ πρῶτον ἔνδυμα, ὃ ἐπηγγείλω μοι. Εὐλόγω σε, ἵνα καταξιωθῶ τῆς πρώτης σου εὐλογίας¹⁴ μετὰ πάντων τῶν πιστευόντων εἰς σέ, καὶ ἀθροισθέντων¹⁵ ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Σὺ γὰρ εἶ ὁ πρὸ τῶν αἰώνων μὲν ἐκ³⁵ Πατρὸς, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν χρόνων ἐξ ἐμοῦ πρωτότοκος γεννηθεὶς, διὰ τὴν πολλὴν καὶ ἄφρατόν σου

1. CD ἀναλάβῃς. — 2. CV et D, post « μήτηρ τοῦ Κυρίου », omittunt quae sequuntur usque ad Ὅτε γὰρ. — 3. CV ἐγὼ om. — 4. C γενήσονται. V δραμήσοντες add. — 5. CD ἅπαντες. — 6. D γνοήσεις. — 7. C ἀφανής. — 8. BO προσηύξατο λέγουσα. — 9. BO εὐλόγω σε τὸ σημεῖον τοῦ φανέντος ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν. C τὸν φανέντα. — 10. D καὶ καταξιώσαν κατοικῆσαι ἐν ἐμοὶ om. — 11. BO πεπληρωμένης. — 12. O σου om. — 13. BO καὶ χαρά om. — 14. B τῆς πολλῆς εὐλογίας σου. — 15. BO ἵνα συναθροίσῃς αὐτοὺς εἰς τὴν βασιλείαν σου. Post haec verba, BO haec habent : σὺ εἶ ὁ πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ σὲ ἐν πρώτοις ὠδήνησα, ἐκ σοῦ (B = ἐξ οὗ) ζωὴν λαβοῦσα, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σοὶ (O = ἐπὶ σέ) εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἄκουσον τῆς προσευχῆς Μαρίας, κτλ.

a) Textus primigenius loquitur de solis apostolis; libri vero apocryphi patriarchas et iustos

Veteris Testamenti memorant. — b) Haec addit interpolator.

φιλανθρωπίαν Ἐπάκουσον, σὺ δέσποτα, τῆς προσ-
 ευχῆς Μαρίας τῆς μητρός σου, τῆς νῦν βοήσης
 πρὸς σέ, καὶ ἀπόστειλόν μοι¹ τὴν σὴν εὐλογίαν καὶ
 τὸ πλοῦσιον² ἔλεος, καὶ μηδὲμία ἐξουσία ἐπ' ἐμοὶ
 5 ἐλθέτω ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ
 σώματός μου, ἀλλὰ πλήρωσον τὸ εἰρημένον ὑπὸ
 σοῦ, ὅτε ἐκλαυσα ἐνώπιόν σου, λέγουσα· Τί ποιήσω,
 Κύριέ μου, ἵνα παρέλθω τὰς ἐξουσίας³ τὰς
 ἐρχομένας εἰς ἀπάντησιν τῆς ψυχῆς μου; Καὶ
 10 ὑπέσχεο μοι, λέγων· Μὴ κλαίε, Μαρία, μήτηρ
 ἐμή⁴· οὐκ ἄγγελοι ἔλθουσιν ἐπὶ σέ⁵, οὐδὲ ἀρχάγγε-
 λοι, οὐδὲ Χερουβίμ, οὐδὲ Σεραφίμ οὐδὲ ἄλλην τινὰ
 ἐξουσίαν πέμψω ἐπὶ σέ, ἀλλ' αὐτὸς ἐγὼ ἐλεύσομαι,
 καὶ μετὰ δόξης ἁγίας παραλήψομαι τὴν ψυχὴν σου·
 15 Νῦν οὖν⁶ ἤγγικεν ἡ ὥδιν⁷ τῇ τικτούσῃ.

Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, πάλιν⁸ προσηύξατο⁹.
 Εὐλογῶ σέ, καὶ τὸ τριλαμπές καὶ αἰώνιον φῶς, ᾧ
 κατοικεῖς¹⁰. Εὐλογῶ σέ καὶ πᾶσαν τὴν φυτεῖαν τῶν
 χειρῶν σου, ἥτις εἰς τὸν αἰῶνα διαμενεῖ τοῦ αἰῶνος¹¹.
 20 Εὐλογῶ σέ, τὸν ἅγιον καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενον.
 Εἰσάκουσον τῆς φωνῆς τῆς¹² δεήσεώς μου.

4. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐξῆλθε, καὶ ἐκάλεσε
 παιδίσκη¹³ τῆς οἰκίας αὐτῆς, καὶ εἶπεν αὐτῇ·
 Πορεύθητι¹⁴, καὶ κάλεσον μοι τοὺς συγγενεῖς μου
 25 καὶ πάντας τοὺς γνωστούς μου¹⁵, λέγουσα, ὅτι
 Μαρία καλεῖ ὑμᾶς. Ἀπελθοῦσα δὲ ἡ παιδίσκη
 αὐτῆς, ἐκάλεσε πάντας, καθὼς ἐνετείλατο αὐτῇ¹⁶.
 Καὶ εἰσελθόντων αὐτῶν πρὸς αὐτήν, εἶπεν αὐτοῖς ἡ
 Μαρία¹⁷. Πατέρες καὶ ἀδελφοί, μητέρες καὶ
 30 ἀδελφαί, βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς διὰ τῶν ἀγαθῶν καὶ
 καλῶν¹⁸ ἔργων, καὶ πάντα τὰ παρόντα ὡς μηδὲν
 λογισώμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἔχουσιν ὑπόστασιν, ἐπειδὴ
 ταῦτα πάντα παρέρχονται ὡς οὐκ ὄντα, ἀλλὰ μᾶλλον
 τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν ἀντιποιηθῶμεν, ὡς εἰς ὅλους
 35 αἰῶνας διαμενόντων. Διὸ καὶ οἱ ταῦτα κτησάμενοι.
 καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν ἀνυψώσαντες εἰς ἐκεῖνα οὐ
 προσκόψουσιν, οὔτε μὴ σφαλίσονται¹⁹ ποτε. Μετὰ
 γὰρ τὴν ἐντεῦθεν τῶν κακῶν²⁰ ἀπαλλαγὴν, ὡς εἰς
 ἰδίους οἴκους, ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ²¹ ἀπε-
 40 λεύσονται, καὶ μετὰ πολλῆς δόξης καὶ²² εὐφροσύνης

vero temporibus ex me primogenitus genitus
 es, propter magnam et ineffabilem benigni-
 tatem tuam. Exaudi tu, Domine, orationem
 Mariae, matris tuae, quae clamat nunc ad te,
 et mihi mitte tuam benedictionem, tuamque
 divitem misericordiam; et nulla Potestas
 super me veniat in illa hora, in qua e corpore
 meo egredior; sed adimple quod dixisti,
 quando coram te flevi, dicens : « Quid faciam,
 Domine mi, ut Potestates in occursum ani-
 mae meae venientes transgrediar? » Et pro-
 misisti mihi dicens : « Noli flere, Maria,
 mater mea. Non angeli ad te venient, non
 archangeli, neque Cherubim neque Seraphim;
 neque aliam Potestatem ullam ad te mittam,
 sed ipse ego veniam, et cum gloria sacra
 assumam animam tuam. Nunc ergo appro-
 pinquavit dolor parturienti. »

Et his dictis, iterum oravit dicens : « Bene-
 dico te, et splendidissimum aeternumque
 lumen, in quo habitas. Benedico te et omnem
 plantationem manuum tuarum, quae in sae-
 culum saeculi perseverabit. Benedico te, qui
 sanctus es et in sanctis requiescis. Exaudi
 vocem orationis meae. »

4. Et cum haec dixisset, egressa est voca-
 vitque ancillam domus suae, et dixit ei :
 « Vade et voca mihi cognatos meos omnesque
 notos meos, dicens : « Maria vocat vos. »
 Abiens autem ancilla eius, vocavit omnes, sicut
 praeceperat ei. Et ingressis illis ad ipsam,
 dixit eis Maria : « Patres et fratres, matres ac
 sorores, adiuvemus inter nos per bona et ho-
 nosta opera, et omnia praesentia tanquam
 nihil reputemus. Nihil enim firmitatis habent,
 quandoquidem transeunt haec omnia tanquam
 nihilum; sed potius aeternorum bonorum
 studiosi simus, utpote per omnia saecula
 permanentium. Ideo et qui ea consecuti sunt
 spiritumque suum ad illa erexerunt, non
 offendent neque fallentur unquam. Etenim
 postquam a praesentibus malis liberati fue-
 rint, in Abrahae sinus tanquam in proprias
 domos discedent, et magna cum gloria ac

1. CV ἐπ' ἐμέ. — 2. D πλοῦσιον om. — 3. CDV τί ποιήσω τὰς ἐξουσίας τὰς ἐρχομένας. — 4. BO μου. CD ἐμοί. — 5. Alii ἔρχονται πρὸς σέ. — 6. BO Νῦν δέ. — 7. C ὥδιν. — 8. πάλιν om. — 9. BO καὶ ταῦτα εἰποῦσα, πάλιν προσηύξατο om. — 10. BO εὐλογῶ σε καὶ τὸ φῶς ἐν ᾧ κατοικεῖς τὸ αἰώνιον. C ᾧ κατοικεῖς. — 11. BCOV ἥτις μένει εἰς τοὺς αἰῶνας. — 12. Alii τῆς φωνῆς om. — 13. BCDO τινὰ addunt. — 14. BO πορεύου. — 15. D μου om. — 16. BO καθὼς ἐνετείλατο αὐτῇ om. — 17. BO ἡ Μαρία om. — 18. BO καὶ καλῶν om. — 19. BO ἀσφαλίσονται. — 20. BO τῶν κακῶν om. — 21. BO ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ om. — 22. BO δόξης καὶ om.

laetitia aeternis fruuntur bonis. Unde et vos firmam in Deum fidem servate, quia in ipso est fiducia nostra et salus. Humilitatis vero meae ne obliviscimini. Ecce enim post dies tres e corpore exeo, et ad vitam requiemque aeternam ascendo. Assurgite ergo, et vigilate, et facite mecum magnam humanitatem ac misericordiam. Non enim a vobis aurum requiro neque argentum, quoniam haec omnia vana sunt et corruptibilia; sed a vobis peto Dei amorem ac compassionem, ut scilicet per has duas noctes mecum maneatis, et unusquisque vestrum lucernam assumens vacuum, illa paret et accendat, neque eam per tres dies extinguere sinat. Et vobis benedicam, priusquam a corpore et a loco isto recedam. »

Et fecerunt omnes sicut dixit illis. Pervulgata est autem fama inter omnes Mariae notos et ei benevolos, scilicet quod ex hoc mundo egreditur, et omnes ad eam convenerunt. Conversa autem Maria, vidit omnes ipsam circumstantes, et aperiens os suum, dixit eis : « Patres ac fratres, qui in vobis timetis Deum, de salute nostra solliciti simus, et adiuvemus inter nos ante exitum; lucernasque cordium accendentes, assidue vigilemus, quoniam qua hora fur venturus sit, ignoramus. Ego quidem, fratres, edocta sum quandonam ex hac vita egrediar, et non timeo; hoc enim omnibus commune est; sed ab illo solo caveo, perito bellatore, qui adversus omnes proferve bellum gerit; qui iustis quidem ac fidelibus nihil facere potest; infideles vero eosque qui faciunt eius voluntatem, superat. Iustos autem ideo superare non potest, quia nihil habet in illis, sed pudore fusus, discedit ab eis. Duo siquidem angeli ad hominem accedunt, unus iustitiae, peccati alter. Hi una cum morte ad eum ingrediuntur. Et sane, ubi mors animae molesta est, ut e proprio corpore exeat,

τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύσουσιν¹. Ὁθεν καὶ ὑμεῖς τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν βεβαίαν τηρήσατε, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἡ πεποιθήσις ἡμῶν καὶ ἡ σωτηρία. Καὶ τῆς ἡμέρας δὲ ταπεινώσεως μὴ ἐπιλήθησθε. Ἰδοὺ γὰρ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἀνέρχομαι εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ ἀνάπαυσιν². Διανάστητε οὖν καὶ γρηγορήσατε, καὶ ποιήσατε μετ' ἐμοῦ μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ ἔλεος. Οὐ γὰρ χρυσίον αἰτῶ ὑμᾶς οὐδ' ἀργύριον, διότι ταῦτα πάντα μάταιά ἐσιν καὶ φθαρτά· ἀλλ' αἰτῶ ὑμᾶς φιλοθεΐαν καὶ συμπάθειαν³, ἵνα μετ' ἐμοῦ μείνητε ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἡμέραις, καὶ ἕκαστος ὑμῶν (ἐκάστη) ἀναλάβῃ λύχνον κενόν⁴, καὶ σκευάσασα ἄψῃ, καὶ μὴ ἐάσῃ αὐτὸν σβεσθῆναι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· καὶ εὐλογήσω ὑμᾶς πρὸ τοῦ ἀναχωρήσασθαι με τοῦ σώματος καὶ τοῦ τόπου τούτου⁵.

Καὶ ἐποίησαν πάντες⁷ καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. Διεδόθη δὲ ἡ φήμη⁸ πᾶσι τοῖς γνωστοῖς Μαρίας καὶ τοῖς εὐνοοῦσιν⁹ αὐτῇ, ὅτι ἐξέρχεται ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ πάντες συνήχθησαν πρὸς αὐτήν. Στραφεῖσα δὲ Μαρία, εἶδε πάντας αὐτῇ παρεστῶτας, καὶ ἀνοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς, εἶπε πρὸς αὐτούς· Πατέρες καὶ ἀδελφοί, οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Θεόν, φροντισόμεν τῆς σωτηρίας ἡμῶν¹⁰, καὶ ἑαυτοῖς βοηθήσωμεν πρὸ τῆς ἐξόδου· καὶ τοὺς λύχνους ἄψαντες τῶν καρδιῶν, γρηγορήσωμεν ἐντόνως¹¹, διότι οὐκ οἶδαμεν ποῖα ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται. Ἐγὼ μὲν οὖν, ἀδελφοί, ἐδιδάχθην πότε ἐξέρχομαι τοῦ βίου τούτου¹², καὶ οὐκ εὐλαθεῖμαι· κοινὸν γὰρ τοῦτο τοῖς πᾶσιν ἐστὶν, ἀλλ' ἐκείνον μόνον εὐλαθεῖμαι τὸν δεινὸν πολεμιστὴν, τὸν πρὸς πάντας ἀναιδῶς πολεμοῦντα, ὃς τοῖς μὲν δικαίοις καὶ πιστοῖς οὐδὲν δύναται ποιῆσαι· περιγίνεται δὲ τῶν ἀπίστων καὶ τῶν θέλῃμα αὐτοῦ ποιούντων. Τῶν δὲ δικαίων διὰ τοῦτο οὐ δύναται περιγενέσθαι¹³, διότι οὐδὲν ἔχει ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' αἰσχυρόμενος ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτῶν. Δύο δὲ ἄγγελοι ἔρχονται ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, ὁ εἷς ὧν¹⁴ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὁ ἄλλος¹⁵ τῆς ἁμαρτίας¹⁶. Οὗτοι εἰσέρχονται μετὰ τοῦ θανάτου πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ, ὡς ἐνοχλεῖ ὁ

1. BO τῶν ἰδίων ἀπολαύσονται (O= ἀπολούσεται) μετὰ δόξης αἰωνίου, καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν βεβαίαν τηρήσωμεν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἡ σωτηρία ἡμῶν. — 2. BO καὶ ἀνάπαυσιν, et ea quae sequuntur usque ad « Οὐ γὰρ χρυσίον » om. — 3. B καὶ φιλοθεΐα. — 4. B ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἡμέραις καὶ ταῖς δυσὶν νυξίν. O ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις ταῖς δυσὶ καὶ ταῖς νυξίν. — 5. BCV κενόν. — 6. BO καὶ λέγω ὑμῖν τὰ καταθύμιά μου πρὸ τοῦ ἀναχωρήσασθαι με ἐκ τοῦ σώματος. — 7. D οὕτως add. — 8. B ἡ φήμη om. — 9. O ἐνοοῦσιν. — 10. BO, post τῆς σωτηρίας ἡμῶν, statim habent : γρηγορήσωμεν, διότι οὐκ οἶδαμεν. — 11. CDV ἐμπόνως. — 12. BO ἐκ τοῦ σώματος. — 13. BO τῶν δὲ δικαίων οὐ περιγίνεται. — 14. C ὁ, loco ὧν. — 15. BC ὁ ἕτερος. — 16. BO, statim post « τῆς ἁμαρτίας », ponunt : καὶ ἐὰν εὐρεθῇ ὁ ἄνθρωπος ποιήσας ἔργα δικαιοσύνης.

θάνατος τῆ ψυχῆ τοῦ ἐξελεῖθιν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἰδίου¹
 σώματος, παρίστανται ἄμα οἱ δύο ἄγγελοι, ζητούν-
 τες, ὁ μὲν δικαιοσύνας², ὁ δὲ τὰς ἀμαρτίας. Καὶ
 ἐὰν εὐρεθῆ ὁ μέλλων τελευτᾶν ἄνθρωπος ποιήσας
 5 ἔργα δικαιοσύνης, χαίρει ἐπ' αὐτῷ ὁ ἄγγελος δικαιο-
 σύνης, διότι οὐδὲν ἔχει ὁ ἐξ ἐναντίας ἐν αὐτῷ³, καὶ
 παραλαμβάνει αὐτὴν μεθ' ὕμνων, καὶ ἀποφέρει ἕως
 τοῦ τόπου τῶν δικαίων, δοξάζων τὸν Θεόν⁴. Τότε
 δὲ ὁ ἐξ ἐναντίας ἀποδύρεται, ὅτι κενὸς ἀναλύει.
 10 Ἐὰν δὲ τις εὐρεθῆ ποιήσας ἔργα πονηρὰ, χαίρει
 ἐπ' αὐτῷ ὁ πονηρὸς ἄγγελος, καὶ παραλαμβάνει τοῦ
 ἀμαρτωλοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀποφέρει αὐτὴν εἰς τὸν
 τῶν ἀμαρτωλῶν τόπον, χαλεπὸν ὄντα καὶ ζοφιώδη⁵
 λίαν. Τότε ὁ τῆς δικαιοσύνης ἄγγελος ὀδυνᾷται
 15 σφόδρα καὶ⁶ πενθεῖ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ψυχῇ.
 Νῦν οὖν, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀγωνισώμεθα
 ἐνταῦθα, καὶ βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς, ἵνα μηδὲν φαῦλον
 εὐρεθῆ ἐν ἡμῖν⁷, καὶ γενώμεθα μερῖς τοῦ πονηροῦ,
 ἀλλὰ μάλλον τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐὰν δὲ τις καὶ ἤμαρτεν
 20 ἐν ὑμῖν, δύναται διὰ μετανοίας σωθῆναι. Καὶ μὴ
 ἀμελήσωμεν τῆς σωτηρίας ἡμῶν⁸, ἕως ἔσμεν ἐν
 τῷ βίῳ⁹, ἵνα μηδὲν πονηρὸν¹⁰ εὐρεθῆ ἐν ἡμῖν,
 ἐξεργομένων ἡμῶν ἐκ τοῦ σώματος.

Ταῦτα διαλεγομένης τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου¹¹,
 25 εἰπόντινες τῶν παρσεστώτων πρὸς αὐτήν· Κυρία
 ἡμῶν, ὅλου τοῦ κόσμου δέσποινα¹², ἡμεῖς μὲν πάντες
 ἀξίως φοβούμεθα¹³. σὺ δὲ τίνα φοβηθήσῃ, ἢ τοῦ
 Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 μήτηρ γενομένη; Εἰ δὲ σὺ φοβῆ, ἡμεῖς τί ποιή-
 30 σομεν¹⁴; Σὺ γὰρ ἢ προσδοκία πάντων ἡμῶν εἶ, ἢ
 στηρίζουσα ἡμᾶς καὶ ἐνισχύουσα καὶ μηδὲν ἀμαρτή-
 σασα ἢ φαῦλον πράξασά ποτε. Καὶ εἰ σὺ φοβῆ,
 ἡμεῖς τί ποιήσομεν, οἱ ἐλάχιστοι, ἢ ποῦ φύγωμεν;
 Εἰ δὲ καὶ ὁ ποιμὴν φοβεῖται τὸν λύκον, ποῦ φύγωσι
 35 τὰ πρόβατα;

Ἐκλαίον οὖν πάντες οἱ περιεστώτες ἐπ' αὐτὴν
 ἐπὶ τῷ * ῥήματι συλλυπούμενοι¹⁵, ᾧ εἶπεν, ὅτι
 ἐξεργομαι ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς
 ἢ μήτηρ τοῦ Κυρίου· Εἰρήνη ὑμῖν, ἀδελφοί· μὴ
 40 κλαίετε, ἀλλὰ μάλλον δοξάζατε τὸν Θεόν, τὸν
 ἐν μέσῳ ἡμῶν ὄντα ἐν τῇ ὄρᾳ ταύτῃ. Ναὶ, ἐρωτῶ

adstant simul duo isti angeli, quaerentes unus
 quidem iustitias; alter vero peccata. Et si qui
 discessurus est homo iustitiae opera fecisse
 inventus fuerit, super eo gaudet angelus ius-
 titiae, quoniam qui ex adverso est nihil habet
 in eo; et eius animam cum hymnis suscipit,
 illamque ad locum iustorum usque defert,
 glorificans Deum. Tunc vero qui ex adverso
 est lamentatur, quia vacuus discedit. Si quis
 vero mala opera patrasse deprehensus
 fuerit, super eo gaudet angelus malus et
 peccatoris animam suscipiens, in locum pec-
 catorum eam defert, qui molestus est et
 tenebrosus nimis. Tunc iustitiae angelus vehe-
 menter cruciatur, et luget super anima pecca-
 toris. Nunc ergo, patres et fratres, viriliter
 hic certemus et adiuvemus invicem, ne quid
 pravi inveniat in nobis, neque pars maligni
 fiamus, sed potius boni. Sed et si quis in vobis
 peccavit, per pœnitentiam salutem consequi
 potest. Ne ergo salutem nostram negligamus,
 donec in hac vita sumus, ne quid mali inve-
 niatur in nobis, quando e corpore discessuri
 sumus. »

Matri Domini haec loquenti quidam ex cir-
 cumstantibus dixerunt : « Domina nostra, et
 totius mundi regina, nos quidem omnes
 merito timeamus; tu vero quemnam timeas,
 quae Domini et Dei ac Salvatoris nostri Iesu
 Christi mater facta es. Si autem tu timearis,
 nos quid faciemus? Omnium quippe nostrum
 expectatio tu es, quae nos confirmas ac ro-
 boras, quippe quae nihil peccaveris neque
 unquam quid pravi feceris. Et si tu times, nos
 minimi, quid faciemus vel quonam fugiamus?
 Si vero lupum et pastor timet, quonam fugient
 oves? »

Porro super eam flebant omnes circum-
 stantes, verbo contristati, quod dixerat : « A
 corpore discedo. » Et dixit ad illos Mater
 Domini : « Pax vobis, fratres; nolite flere, sed
 potius glorificate Deum, qui hac hora in medio
 est vestrum. Ita, obsecro vos; Dei Virginem

1. ἰδίου om. — 2. VC δικαιοσύνης. — 3. BO ἐν αὐτῷ om. — 4. Post δοξάζων τὸν Θεόν, BO habent : καὶ ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὸν τόπον τῶν δικαίων. — 5. BO μετὰ πάντων τῶν ἀμαρτωλῶν add. — 6. BO ὀδυνᾷται σφόδρα καὶ om. V λίαν καὶ. — 7. CDV ὑμῖν. — 8. CD ἡμῶν. — 9. BO ἐν τῷδε τῷ βίῳ om. — 10. BO φαῦλον. — 11. BO τῆς Μαρίας. — 12. BO καὶ ὅλου τοῦ κόσμου μήτηρ. — 13. CV τὸν θάνατον add. — 14. BO ποιησώμεθα. — 15. CDV συλλυπούμενοι om.

nolite plangere, sed loco luctus, psallite, ut memoria mea transeat ad omnes generationes usque in saeculum, sed et ad omnem Dei hominem^a. Psallite, loco luctus, ut planctus loco, fiat vobis in benedictionem magnam. »

5. Cum haec dixisset sanctissima Virgo ac Deipara Maria, vocavit omnes qui proxime se erant, et dixit illis : « Surgamus et oremus. » Illi vero, cum ea peccati, sederunt iuxta eam cum eis sermocinantem de mirabilibus Christi necnon de signis quae fecit. Dum vero de his colloquebantur, Ioannes apostolus et evangelista, a Domino missus, advenit; qui ostium pulsans et aperiens, introivit. Inveniens vero multos cum sanctissima Virgine ac Deipara Maria sedentes, intra se stupebat. Ut autem illum vidit Deipara Maria, spiritu turbata est, et ingemiscens lacrymas inhibere non potuit, neque a magna lamentatione abstinere, sed exclamans voce magna dixit : « Fili Ioannes, memento verborum magistri tui, quibus mea causa te admonuit, die qua discessit a nobis; et flevi, ei dicens : « Abis, Domine, et cuinam me relinquis? Et apud quem manebo? » Et ille mihi dixit, te adstante et audiente : « Ioannes est qui opitulabitur tibi. » Nunc ergo, fili, ne oblivioni tradas ea, quae tibi a Domino praecepta sunt, quae tibi de me mandavit. Memento, fili, eum te magis dilexisse prae omnibus apostolis. Memento tibi soli ex omnibus aliis datum fuisse, ut super pectus eius reclinares. Memento eum tibi soli, dum super pectus eius reclinabas, suum dixisse mysterium, ac nulli alii proditorem manifestasse. Nunc ergo, fili Ioannes, ne derelinquas me. »

Haec dicens Maria, leni voce flebat. Ioannes vero non sustinuit, sed conturbatus est spiritus

ὑμᾶς¹. μὴ κλάυσητε τὴν τοῦ Θεοῦ παρθένον, ἀλλ' ἀντὶ κλαυθμοῦ ψάλατε, ἵνα τὸ μνημόσυνόν μου διαβῆ² εἰς πάσας τὰς γενεάς², ἕως τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ. Ἦ' ἄλλετε³ ἀντὶ κλαυθμοῦ, ἵνα, ἀντὶ πένθους, γένηται ὑμῖν εἰς 5 εὐλογίαν μεγάλην⁴.

5. Ταῦτα λέγουσα ἡ παναγία⁵ παρθένος καὶ θεοτόκος Μαρία, ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἔγγιστα αὐτῆς⁶, καὶ εἶπεν αὐτοῖς⁷. Ἀναστάντες προσευξώμεθα⁸. Οἱ δὲ⁹, προσευξάμενοι σὺν αὐτῇ, ἐκάθισαν¹⁰ 10 πλησίον αὐτῆς διαλεγομένης πρὸς αὐτοὺς τὰ μεγάλαια τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν. Ἐν δὲ τῷ διαλέγεσθαι¹¹ ταῦτα, παραγίνεται¹² Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κρούσας τὴν θύραν καὶ ἀνοίξας εἰσῆλθε¹³, 15 καὶ εὐρὼν πολλοὺς σὺν τῇ παναγίᾳ παρθένῳ καὶ θεοτόκῳ Μαρίᾳ καθεζομένους, ἐξίστατο ἐν αὐτῷ. Ὡς δὲ εἶδεν αὐτὸν ἡ θεοτόκος Μαρία, ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ στενάξασα, οὐκ ἴσχυεν ἐπισχεῖν τὰ 20 ὀσφρα, οὐδὲ σιωπῆσαι ἐκ τοῦ πολλοῦ οἴκτου, ἀλλ' ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ λέγουσα. Τέκνον Ἰωάννη, μνήσθητι τῶν βημάτων τοῦ διδασκάλου σου, ὧν περ σοὶ παρήνεσε δι' ἐμὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ ἐξῆλθεν ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἐκλαυσα, λέγουσα πρὸς αὐτόν¹⁴. Ἀπέρχη, 25 Κύριε; καὶ τίني με καταλιμπάνεις; Παρὰ τίني δὲ παροικῆσω; Κἀκεῖνος εἶπέ μοι, σοῦ ἐστῶτος καὶ ἀκούοντος, ὅτι Ἰωάννης οὗτός ἐστιν ὁ ἐπισκεπτόμενός σε. Νῦν οὖν, τέκνον¹⁵, μὴ ἐπιλάβῃ τῶν ἐνταλμάτων τοῦ Κυρίου, ὧν περ σοὶ * περὶ ἐμὲ ἐνετείλατο. Μνήσθητι, τέκνον, ὅτι σὲ μᾶλλον ἠγάπησε παρὰ 30 πάντας τοὺς ἀποστόλους. Μνήσθητι, ὅτι σοὶ μόνῳ αὐτοῦ τῷ στήθει τῶν ἄλλων ἀπάντων δέδοται ἀναπεσεῖν. Μνήσθητι, ὅτι σοὶ μόνῳ τὸ αὐτοῦ μυστήριον ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀνακειμένῳ¹⁶ εἶπε, καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ ἐφανέρωσε τὸν προδότην. Νῦν οὖν, τέκνον¹⁷ 35 Ἰωάννη, μὴ ἐγκαταλίπῃς με.

Ταῦτα λέγουσα Μαρία ἡ θεοτόκος ἔκλαιε φωνῇ ἡσύχῳ. Ἰωάννης δὲ οὐχ ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐταράχθη

1. CV καὶ ἀντὶ τούτου παρακαλῶ, μὴ κλάυσητε. — 2. C τοῦ αἰῶνος add. — 3. CV ψάλατε. — 4. BO γένηται εὐλογία μεγάλη. Ath., p. 217 : ψάλατε καὶ ὑμνήσατε, ὅπως ἐκ τῶν προσαίρων μεταστήσῃ με, καὶ εἰς τὰς αἰωνίας μονὰς μετοικίση, καὶ τὸ μνημόσυνόν μου διαβῆσῃ εἰς πάσας τὰς γενεάς, ἕως τοῦ αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον τὸν ψάλλοντα ἀντὶ κλαυθμοῦ, τῷ τοιοῦτῳ εὐλογία Θεοῦ ἔσεται. — 5. BCDOV ἡ ἁγία. — 6. O ἐκάλεσε τὰς γειτνιαζούσας αὐτῇ παρθένους. B τὰς ἔγγιστα αὐτῆς παρθένους. — 7. BO αὐταῖς. — 8. BO ἀνάστητε καὶ προσεύξασθε. V προσεύξασθε. — 9. BO Αἱ δὲ. — 10. O ἐκάθιστησαν. — 11. C αὐτοὺς add. BO : καὶ ἐν ᾧ τούτου διελέγετο. — 12. BO παρεγένετο. — 13. D προσῆλθε. — 14. CO πρὸς ἑαυτόν. — 15. DV Ἰωάννη add. — 16. C ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀνακειμένῳ om. — 17. B πάτερ.

a) Quae obscura erant in textu originali, interpolator explicare tentat.

αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ οὐκ εὔρε τί ἀντίειπὴ αὐτῇ.
 Οὐπω γὰρ ἔγνων, ὅτι ἐκβαίνει ἀπὸ τοῦ σώματος.
 Τότε ἐβόησεν Ἰωάννης φωνῇ μεγάλῃ λέγων πρὸς
 αὐτήν· Μαρία, ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου¹ καὶ ὄλου τοῦ
 5 κόσμου δέσποινα, τί βούλει, ἵνα ποιήσω σοι; Καὶ
 γὰρ ἀφῆκά σοι τὸν διάκονόν μου, ἵνα τὰς τροφάς σοι
 προσφέρῃ. Μὴ θέλεις υπερβῆναι με τὰς ἐντολάς τοῦ
 διδασκάλου μου, ἃς ἐνετείλατο ἡμῖν, λέγων· Περὶ ἐλ-
 10 θεσε² ὄλον τὸν κόσμον καὶ κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον
 εἰς ἃν ἡ ἀμαρτία ἀναίεθῃ, καὶ ἐκποδῶν γένηται.
 Νῦν οὖν, εἰπέ μοι τὴν λύπην τῆς ἁγίας ψυχῆς σου.
 Μὴ λείπει σοί τι³;

Λέγει αὐτῇ Μαρία· Ἐκνον Ἰωάννη, οὐδενὸς
 γρη῏ου τῶν τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ' ἐπειθὴ Θεοῦ
 15 κελεύσει⁴ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματός μου⁵, —
 τοῦτο γὰρ μοι ἀπεκαλύφθη —, θέομά σου, ποιῶσον
 μετ' ἐμοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ἀσφάλισθι⁶ τὸ σῶμά
 μου, καὶ ἀπόθου αὐτὸ ἐν μνημείῳ, καὶ φύλαξόν με
 μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀποστόλων, διὰ τοὺς ἀρχιε-
 20 ρεῖς. Ἀκήκοα γὰρ τοῖς ὡσί μου αὐτῶν λεγόντων,
 ὅτι ἐὰν εὐρωμεν αὐτῆς τὸ σῶμα, τῷ πυρὶ παραδώσο-
 μεν⁷, διότι ἐξ αὐτῆς ἐξῆλθεν ὁ πλάνος ἐκεῖνος.

Ταῦτα ἀκούσας Ἰωάννης λεγούσης αὐτῆς, ὅτι
 ἐκβαίνω ἀπὸ τοῦ σώματος, ἔθηκε τὸ πρόσωπον ἐπι-
 25 τὰ γόνατα, καὶ ἔκλυσε λέγων· Ὁ Κύριε, τίνος χάριν
 ἡμεῖς⁸ ὑπομένομεν ταύτας⁹ τὰς ἐπαλλήλους θλίψεις;
 Οὐπω γὰρ ἐπελαθόμεθα τῶν προτέρων, καὶ ἵνα
 ὑπομείνωμεν καὶ ἄλλην θλίψιν; Διατί μᾶλλον οὐκ
 ἐγὼ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος¹⁰, ἵνα σύ με ἐπι-
 30 σάβῃς καὶ κηδεύῃς, ὃ Κυρία τοῦ κόσμου¹¹;

Ἢ δὲ ἀκούσασα ταῦτα Ἰωάννου λέγοντος, καὶ
 γοεῶς ἀπολοφυρομένου, κλαίωντων καὶ ἐτέρων
 πολλῶν, ἐδεῖξθη τῶν περιεστώτων ὄχλων¹² ἵνα σιω-
 πήσωσιν· ἦσαν γὰρ καὶ αὐτοὶ κλαίοντες. Κατέσχε
 35 δὲ¹³ καὶ τὸν Ἰωάννην λέγουσα· Ἐκνον Ἰωάννη,
 μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί¹⁴ ἐν τῷ κλαυθμῷ σου ὀλίγον,
 ἕως εἶπω σοι, ἅπερ μοι λελάληκε καὶ μετέδωκεν ὁ
 ἄγγελος. Τότε ἀναστὰς Ἰωάννης, ἀπεμαζῆσατο τὰ
 40 εἶσοτοῦ δάκρυα· καὶ λέγει αὐτῇ Μαρία ἡ θεοτόκος·
 Δεῦρο μετ' ἐμοῦ, καὶ τὸν λαὸν παρηπάλεσον, ἵνα
 σιωπήσωσι καὶ μὴ κλαίωσιν, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ψάλ-

eius, et quod ei responderet non invenit. Non-
 dum enim noverat eam e corpore exire. Tunc
 clamavit Ioannes voce magna, ad illam dicens :
 « Maria, Mater Domini et totius mundi domina,
 quid vis faciam tibi? Et tibi quidem servum
 meum reliqui, ut cibum tibi ministraret. Nolis
 sane me mandata transgressum fuisse magi-
 stri mei, quae nobis mandavit dicens : « Uni-
 versum mundum circumite, et evangelium
 praedicate, donec peccatum destruat, et e
 medio auferatur. » Nunc igitur dic mihi tristi-
 tiam sanctae animae tuae. Num tibi deest
 aliquid? »

Dicit ei Maria : « Fili Ioannes, huius mundi
 nulla re indigeo, sed quandoquidem Dei iussu
 e corpore meo egredior, — hoc enim mihi
 revelatum est —, rogo te, mecum fac humani-
 tatem, et tutare corpus meum illudque in
 monumento deponere, atque cum fratribus apo-
 stolis custodi me, propter principes sacerdo-
 tum. Auribus enim meis illos audiivi dicentes :
 « Si corpus eius invenerimus, igni trademus,
 quoniam ex ea exivit seductor ille. »

Cum audisset Ioannes illam dicentem :
 « E corpore exeo », vultum super genua po-
 nens, flevit dicens : « O Domine, quamobrem
 has tribulationes continuas sustinemus nos?
 Nondum enim priorum obliti eramus, et quare
 aliam tribulationem sustineamus? Ut quid
 potius ego e corpore non egredior, ut tu mihi
 auxilium praestes, et funus cures, o mundi
 Domina? »

Illa vero Ioannem audiens talia loquentem
 et flebiliter lamentantem, lugentibus etiam aliis
 multis, circumstantes multitudines rogavit, ut
 tacerent; erant enim et ipsi plangentibus. Com-
 pescuit autem et Ioannem, dicens : « Fili
 Ioannes, patientiam habe in me paulisper in
 tuo fletu, donec dixerō tibi quae angelus mihi
 locutus est atque communicavit. » Tunc sur-
 gens Ioannes, siccavit lacrymas; et dicit ei
 Maria Deipara : « Veni mecum, et adhortare
 plebem, ut taceant et non lugeant, sed potius

1. BO ἡγαπημένη μήτηρ ἐμὴ καὶ τῶν σὺν ἐμοὶ ἀποστόλων καὶ ὄλου τοῦ κόσμου. — 2. C περιεθόντες. — 3. B καὶ τί λυπέ, ὃ Μαρία. — 4. C Θεός κελεύει. — 5. CD ὃ κυρία μου add. — 6. B ὃ ἀσφάλισται, CV ἀσφάλισται, D ἀσφαλίσσῃ. — 7. BOV αὐτό add. — 8. BO τίνος ἐσμέν, ὅτι ὑπομένομεν. — 9. C ταύτας om. — 10. BO ἔδει ἐμὲ μᾶλλον ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος. — 11. BG ὃ Μαρία, D ὃ κυρία μου. — 12. C τὸν περιεστώτα ὄχλον. — 13. C κατέσχεθαι δὲ. — 14. B ἐπ' ἐμέ.

psalmos canant, donec tibi locutus fuero. » Et psallentibus illis, Ioannem introduxit in suum conclave, et dixit illi precem ab angelo sibi datam^a. Palmam etiam ei ostendit, et dixit : « Fili Ioannes, accipe hoc victoriae signum ut illud feras ante lecticam meam. » Signum^b autem erat palma. Monstravit vero ei et mundum suum funebrem omnemque tabernaculi sui apparatus, dicens : « Fili Ioannes, scis me nihil mihi ipsi reservasse super terram nisi vestimenta ad funus necessaria et duas tunicas. Sunt vero hic duae viduae; postquam e corpore egressa fuero, da unicuique unam. » Et post haec, abduxit illum in locum, ubi erat palma, quam angelus dederat ei, ut traderet apostolis, et dicit ei : « Fili Ioannes, sume hanc palmam, et sicut tibi dixi, progredere ante lecticam meam. Ita enim mihi ab angelo dictum est. » Dixit autem ei Ioannes : « Illam accipere non possum sine apostolis, qui mecum sunt, ne forte, postquam advenerint, mussitatio ac querimonia mihi obveniat. Est enim maior me inter illos, Petrus scilicet, qui ab ipso Domino primus inter nos constitutus est; sed postquam in unum convenerimus omnes, fiet inter nos utrinque beneplacitum. »

6. Et exeuntibus illis e conclavi, tonitrus adeo magnus fit, ut qui in loco erant turbati sint. Et post tonitrus sonum, undecim apostoli desuper in nubibus ad Mariae ianua demissi sunt, unusquisque eorum super nubem sedens, primus Petrus, secundus Paulus, et ipse a nube elatus, et duodecim apostolis annumeratus. Initium enim fidei in Christo hic habebat. Post hos, et ceteri apostoli, in nubibus et ipsi portati, ad fores Mariae convenerunt. Et salutaverunt inter se, seipsos considerantes ac prae consternatione mirantes, simul et Deum glori-

λωσι, ἕως ἂν λαλήσω σοι. Καὶ ψαλλόντων αὐτῶν, εἰσέμεγε τὸν Ἰωάννην εἰς τὸ ταμείον αὐτῆς, καὶ εἶπεν αὐτῇ τὴν προσευχὴν τὴν δοθεῖσαν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου. Ἐδείξε δὲ αὐτῷ καὶ τὸ βραβεῖον, καὶ εἶπε· Τέκνον¹ Ἰωάννη, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, ἵνα βραβεῖον αὐτὸ ἔμπροσθεν τῆς κλίνης μου. Τὸ δὲ βραβεῖον ἦν φοινῆς². Ἐδείξε δὲ αὐτῇ καὶ τὴν κηδεῖαν αὐτῆς, καὶ πᾶσαν τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ σκηνώματος αὐτῆς, λέγουσα· Τέκνον Ἰωάννη, γίνωσκε, ὅτι οὐδὲν ἔμυκτῆ κατέλιπον ἐπὶ τῆς γῆς³, εἰ μὴ μόνον τὰ εἰς κηδεῖαν μου ἐντάφια καὶ δύο χιτῶνας. Εἰσὶν οὖν ἐνταῦθα δύο χῆραι· καὶ ὅταν ἐγὼ ἐξέλθω τοῦ σώματος, δὸς ἐκάστη πρὸς ἓνα⁴. Καὶ μετὰ ταῦτα, ἀπήγαγεν αὐτὸν ὅπου ἦν τὸ βραβεῖον τὸ δοθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸ δοῦναι τοῖς ἀποστόλοις, καὶ λέγει αὐτῷ· Τέκνον Ἰωάννη, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, καὶ καθὼς εἴρηται σοι παρ' ἐμοῦ, προπορεύου τῆς ἑμῆς κλίνης. Οὕτω γὰρ μοι ἐλέγη ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου. Εἶπε δὲ αὐτῇ Ἰωάννης· Οὐ δύναμαι λαθεῖν αὐτὸ χωρὶς τῶν σὺν ἐμοὶ ἀποστόλων, μήποτε, ἐλθόντων αὐτῶν, γογγυσμὸς καὶ μέμψις ἐμοὶ προσγένηται⁵. Ἔστι γὰρ μεζῶν μου ἐν αὐτοῖς, Πέτρος, κητασταθεὶς ἐν ἡμῖν πρῶτος παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ πάντων ὁμοῦ γενομένων, γίνεται ἐν ἀμοιότη-
ροις ἡμῖν εὐδοκία⁶.

6. Ἄμα δὲ τῷ⁷ ἐξελεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ταμείου, βροντῆ γίνεται μεγάλη, τοσοῦτον⁸, ὥστε ταρχθῆναι τοὺς ἐν τῷ τόπῳ⁹. Καὶ μετὰ τὴν φωνὴν τῆς βροντῆς¹⁰, ἐγαλάσθησαν ἄνωθεν ἐν νεφέλαις οἱ ἑνδεκα ἀπόστολοι πρὸς τὴν θύραν Μαρίας, ἕκαστος αὐτῶν ἐπὶ νεφέλης καθήμενος· πρῶτος¹¹ μὲν Πέτρος, δευτέρως¹² δὲ Παῦλος, ἐνεβλῆς καὶ αὐτὸς ὑπὸ νεφέλης¹³ καὶ συναριθμηθεὶς τοῖς ὀδώδεκα ἀποστόλοις. Ἀρχὴν γὰρ οὗτος εἶχε πίστεως ἐν τῷ Χριστῷ¹⁴. Μετὰ τούτους καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ἐν νεφέλαις καὶ αὐτοὶ βασταζόμενοι, πρὸς τὴν θύραν συνήγοντο τῆς Μαρίας· ἠσπάζοντο δὲ ἀλλήλους, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἐνητένιζον, θαυμάζοντες ὑπ' ἐκπλήξεως, ἅμα καὶ

1. B Πάτερ. — 2. BOD τὸ δὲ βραβεῖον ἦν φοινῆς om. — 3. BO οἶδας, ὅτι ὅσα χωρὶς ἔστιν· οὐδὲν ἔμυκτῆν (εἰς) κατέλιπον εἰ μὴ (μὴ δεest in B) μόνον τὴν κηδεῖαν μου καὶ δύο χιτῶνας. — 4. BO δὸς ἐκάστη μέρας. Post haec verba, BO omittunt quae sequuntur usque ad : Εἶπε δὲ Ἰωάννης. — 5. CV προσγενήσεται. — 6. BO Πέτρος, ἀλλ' ἐὰν ἔλθωσι, γίνεται εὐδοκία. — 7. CV τοῦ, D τὸ. — 8. BODV τοσοῦτον om. — 9. O ἐκείνῳ add. — 10. Post τῆς βροντῆς, Ath. (p. 218) habet : ἐγένοντο ἄνωθεν νεφέλαι μετὰ καπνοῦ καὶ εὐωδίας. — 11. D πρῶτον. — 12. C δευτέρον. — 13. D ἐπὶ νεφέλης καθήμενος. — 14. BO τῆς ἐν Χριστῷ.

a) Haec e quodam apocrypho nobis ignoto deprompta videntur. — b) τὸ βραβεῖον.

δοξάζοντες τὸν Θεόν, ¹ τὸ πῶς ἅπαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ παραδόξως συνήντησαν.

Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, ὁ Πέτρος εἶπεν· Ἄδελφοί, εὐξώμεθα καὶ εὐλογήσωμεν τὸν φιλόανθρωπον Θεόν ¹, τὸν συναθροίσαντα ἡμᾶς, καὶ μάλιστα τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῖν ² Παύλου ὄντος μεθ' ἡμῶν. Ἀληθῶς γὰρ, ἀδελφοί, νῦν πεπληρωται τὸ γεγραμμένον· Ἰδοὺ δὴ ³ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ λέγει αὐτῷ Παῦλος· Ὁτιος, Κύριέ μου Πέτρε, εὐρηκας νῦν μαρτυρίαν οἰκειουμένην τῷ καιρῷ ³. ἐγὼ γὰρ μόνος ἤμην ὑμῶν κειρωσιμένος. Νῦν δέ, τῆ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ συνήφθην ὑμῖν τοῖς ἀποστόλοις ⁴, ἀνάξιος ὢν. Τοῦ δὲ Πέτρου πάλιν εἰρηκότος· Εὐξώμεθα, ἀδελφοί, ἵνα γνῶμεν δι' ἣν αἰτίαν ἐναυθῆα ἡμᾶς συνήγαγεν ὁ Κύριος, λέγουσι πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι· Σὺ εἶ πᾶτερ ἡμῶν ⁵. σὺ καὶ δεήθητι ὑπὲρ ἡμῶν. Λέγει οὖν Πέτρος τῷ Παύλῳ· Ἀδελφέ μου ἐν Κυρίῳ, Παῦλε, ἀνάστα καὶ εὗξαι ⁶ πρὸ ἐμοῦ ⁷, διότι χάρις ἀνεκδιηγήτῳ ἠγαλλιάσθη, ὅτι γεγονός μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ. Εἶπεν αὐτῷ Παῦλος· Συγχώρησόν μοι, πάτερ Πέτρε, ὅτι νεόφυτός εἰμι, καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα καὶ εἰς τὰ ἴχνη τῶν τιμίων ποδῶν ὑμῶν ἀκολουθήσω. Πῶς δὲ καὶ εὗξομαι πρὸ σοῦ; Σὺ γὰρ ἡμῶν ὁ στῦλος εἶ καὶ ἡ κρηπίς καὶ τὸ ἐδραῖωμα, καὶ οὐ μόνον σὺ, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ περιεστῶτες ἀδελφοὶ κρείττονές μου εἰσίν ⁸. Σὺ οὖν μᾶλλον, πάτερ, δεήθητι ὑπὲρ ἡμῶν πάντων, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μένη μεθ' ἡμῶν.

Τότε ⁹ ἅπαντες οἱ ἀπόστολοι ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ ταπεινώσει Παύλου, καὶ εἶπον τῷ Πέτρῳ· Πάτερ Πέτρε, σὺ ἐκ Θεοῦ κατεστάθης πρῶτος ἐφ' ἡμᾶς· σὺ οὖν καὶ εὗρου πρὸ ἡμῶν. Ἔφη πρὸς αὐτοὺς ὁ Πέτρος· Ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀδελφοί, δοξάσαι ὑμᾶς ¹⁰, καθὼς δοξάζεται τὸ ἐν ἐμοὶ λειτουργήμα. Ἐγὼ γὰρ ἐλάχιστός εἰμι ἀδελφός ἐν ὑμῖν καὶ δοῦλος πάντων, καὶ καθὼς ἐξελέγην ¹¹ ἐγὼ, οὕτω καὶ ὑμεῖς, καὶ μία ἐστὶν ἡ κλήσις ἡ ¹² γενομένη πάντων ἡμῶν. Ἐκαστος οὖν, ὅς τὸν ἕτερον

ficantes quod tam inopinate omnes in unum convenerint.

Illis vero congregatis, Petrus dixit : « Fratres, oremus et benedicamus benigno Deo, qui congregavit nos, vel maxime quia dilectus nobis Paulus nobiscum est. Vere nunc, fratres, scriptum impletum est : *Ecce sane quam bonum vel quam jucundum habitare fratres in unum* ». » Et dicit ei Paulus : « Vere, Domine mi Petre, testimonium invenisti occasione aptatum. Ego enim solus a vobis segregatus eram. Nunc vero, Dei beneplacito, vobis apostolis coniunctus sum, quanquam sum indignus. » Cum Petrus vero iterum dixisset : « Oremus fratres, ut cognoscamus quamnam ob causam huc nos congregaverit Dominus, » dicunt ei apostoli : « Tu pater noster es; tu ora etiam pro nobis. » Dicit autem Petrus Paulo : « Frater mi in Domino, Paule, surge et ora ante me, quoniam inenarrabili gaudio exultavi, quod nobiscum ad Christi fidem accessisti. » Dixit ei Paulus : « Indulgeas mihi, pater Petre, quia neophytus sum; nec dignus qui vestigia premarum venerandorum pedum vestrorum. Quomodo vero ante te orabo? Tu namque nostrum columna es et fundamentum et firmamentum, et non solum tu, sed et omnes fratres circumstantes meliores me sunt. Tu ergo potius, Pater, pro nobis omnibus deprecare, ut gratia Domini nostri Iesu Christi nobiscum maneat. »

Tunc apostoli omnes in Pauli humilitate gavisi sunt, et dixerunt Petro : « Pater Petre, tu primus super nos divinitus constitutus est; tu ergo ante nos ora. » Dixit illis Petrus : « Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, fratres, glorificet vos, quemadmodum glorificatur quod in me est ministerium. Ego enim inter vos sum frater minimus et omnium servus; et sicut electus sum ego, ita et vos, et una est vocatio quae facta est omnium nostrum. Unde, quisquis alterum glorificat, Iesum

1. D, post τὸν Θεόν, omnia omittit usque ad : τὸν συναθροίσαντα ἡμᾶς. — 2. C ἡμῶν. — 3. τῷ θεωρουμένῳ χρόνῳ. — 4. BO συνήφθην, εἰ καὶ ἀνάξιος, τοῖς ἀποστόλοις. — 5. BO σὺ ἐν ἡμῖν εἶ ὁ πρῶτος, σὺ εἶ ὁ πατὴρ ἡμῶν δεήθητι ὑπὲρ ἡμῶν. ἵνα ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (haec ultima verba desunt in O) ἢ μεθ' ἡμῶν. Post haec verba, BO omnia omittunt usque ad : Τότε ἠῤῥατο (O ἤρξατο) ὁ Πέτρος, λέγων : Δέσποτα παντόκρατορ. — 6. D εὗξου. — 7. CV ὑπὲρ ἐμοῦ. — 8. A κρείττονές μου εἰσίν om. — 9. C ἀκούσαντες add. — 10. A ἡμᾶς. — 11. CDV ἐξελέγην. — 12. CD ἡ om.

glorificat et non hominem. Hoc est enim magnum magistri nostri mandatum, ut diligamus invicem. »

Tunc magnus Petrus, extendens manus suas, ad Dominum oravit, dicens : « Domine omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi, *qui sedes super Cherubim et intueris abyssos*^a, *qui in excelsis habitas et humilia respicis*^b, *lucem habitans inaccessibilem*^c in requie saeculi, *qui mysterium autem saecula et generationes absconditum*^d novissimis temporibus ad salutem nostram manifestasti, per quem nobis data est crux divina ac salutaris; unde et illam exprimentes, manus extendimus; tu es enim qui membris nostris requiem tribuis; tu, qui mysteria abscondita et thesauros secretos revelas servis tuis; tu, qui mortis claustra dissolvisti, et in nobis tuam plantasti benignitatem. Veritas tua contrivit mendacium. Humiliatio tua deiecit superbiam. Verbum tuum omnia illuminavit. *Spiritus sanctus tuus replevit orbem terrarum*^e. Quisnam sane deus sicut tu, qui iniquitatibus sit propitius? Tu vero dilexisti nos, et *miseri cordiam tuam non avertisti a nobis*^f, sed a malis servas omnes sperantes in te. Et nunc, Domine Rex, te rogamus, servis tuis manifesta ob quamnam causam hic nos congregaveris, ut sanctissimum nomen tuum glorificemus nunc et in saecula saeculorum. »

7. Postquam autem omnes dixerunt: Amen, rursus salutaverunt inter se; et statim exiens Ioannes accessit et in medio eorum stetit, dicens : « Benedicite mihi omnes. » Et videntes eum, amplexi sunt eum, unusquisque secundum proprium ordinem. Et post salutationem, dixit Ioanni Petrus : « Dilecte Domino, quando huc venisti, et quo modo, et quotnam dies iam habes? » Et dixit Ioannes : « Audite, fratres, quod mihi contigit. Ego eram in quadam Asiae regionis civitate, cui nomen Sardes. Cum autem verbum Domini docerem coram copiosa

δοξάζει, Ἰησοῦν δοξάζει καὶ οὐκ ἄνθρωπον. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ μεγάλη ἐντολὴ τοῦ διδασκάλου ἡμῶν, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

Τότε ὁ μέγας Πέτρος, ἐκτείνας αὐτοῦ τὰς χεῖρας προσηύξατο πρὸς Κύριον, λέγων Δέσποτα παντοκράτορ, ὁ πατήρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χεροιβίμ καὶ ἐπιβλέπων ἀβύσσους, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφροῶν, ὁ φῶς οὐρανῶν ἀπρόσιτον ἐν ἀνπαύσει τοῦ αἰῶνος, ὁ τὸ ἀποκεκρυμμένον πρὸ τῶν αἰῶνων μυστήριον καὶ τῶν γενεῶν φανερώσας ἐπ' ἐσχάτων εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, δι' οὗ ὁ θεὸς καὶ σωτήριος ἐδόθη ἡμῖν σταυρὸς, — διὸ καὶ τὰς χεῖρας, τοῦτον ἵτυποῦντες, ἐκτείνομεν — σὺ γὰρ εἶ ὁ παρέχων ἀνάπαυσιν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν· σὺ εἶ ὁ ἀποκαλύπτων μυστήρια ἀποκεκρυμμένα καὶ θησαυροὺς κρυπτοὺς τοῖς δούλοις σου· σὺ εἶ ὁ τοῦ θανάτου διαλύσας τὰ κλειθρα, καὶ φυτεύσας ἐν ἡμῖν τὴν σὴν χρηστότητα. Ἦ ἀλήθειά σου συνέτριψε τὸ ψεῦδος. Ἦ ταπεινώσις σου κατέβαλε τὴν ὑπερηφάνιαν. Ὁ λόγος σου ἐρώτισε τὰ σύμπαντα. Τὸ πνεῦμά σου τὸ ἄγιον ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην². Τίς γὰρ ὡς σὺ θεός³, εὐτίλατεύον ἀνομίαις; Σὺ δὲ ἠγάπησας ἡμᾶς, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν σου οὐκ ἀφείλω ἀφ' ἡμῶν, ἀλλὰ σφίξεις ἀπὸ κακῶν πάντας τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ. Καὶ τὰ νῦν, δεόμεθά σου, Κύριε βασιλεῦ, φανέρωσον τοῖς δούλοις σου ἵ δι' ἣν αἰτίαν ἐναυθα ἡμᾶς συνήθροισας⁴, ὅπως δοξάσωμεν τὸ πανάγιον ὄνομά σου νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

7. Ὅτε οὖν εἶπον πάντες τὸ Ἀμήν, αὐθις ἦσπασαντο ἀλλήλους, καὶ εὐθέως, ἐξελθὼν ὁ Ἰωάννης, ἦλθε καὶ ἔστη ἀναμίσειον αὐτῶν, λέγων· Εὐλογήσατέ με πάντες. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἦσπασαντο αὐτὸν ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν. Μετὰ δὲ τὸν ἀσπασμὸν, εἶπε Πέτρος πρὸς Ἰωάννην· Ἀγαπητὲ τῷ Κυρίῳ, πότε ὦδε γέγονας καὶ ποίῳ τρόπῳ, καὶ πόσας ἡμέρας ἤδη ἔχεις; Καὶ εἶπεν Ἰωάννης· Ἀκούσατε, ἀδελφοί, τὸ συμβάν μοι. Ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει μιᾶς τῆς Ἀσιάδος γῆς⁵ ὄνομα αὐτῆς Σάρδεις. Διδάσκων δὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πλήθους ἰκανοῦ πρὸς ἐμέ

1. D τὸν τύπον add. — 2. DV θεῶν. — 2. BO σὺ εἶ ὁ δὴγῶν ἡμᾶς εἰς τὸ σὸν θέλημα addunt, sed quaedam alia in hac oratione Petri omittunt. — 4. B τὸν δούλον σου. — 5. BO, post συνήθροισας, omittunt sequentia, usque ad : Καὶ ἰδοὺ Ἰωάννης ἐν μέσῳ αὐτῶν. — 6. BO ἐν πόλει τῆς Ἀσίας, ὀνόματι Σάρδεις.

a) IV Reg., XIX, 15; Dan., III, 55. — b) Ps. cxii, 6. — c) I Tim., vi, 16. — d) Col., 1, 26. — e) Sap., I, 7.

ὄντος συνηθροισμένου, καὶ πολλῶν κατηγουμένων, ὥρα ἐνάτη τῆς ἡμέρας, κατήλθε νεφέλη ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἤμεν συνηθροισμένοι, καὶ ἤρπασέ με ἐκ μέσου αὐτῶν, κατ' ἐνώπιον πάντων τῶν ὄντων μετ' ἐμοῦ, καὶ ἤνεγκέ με ὧδε. Ἐκρυσσα δὲ τὴν θύραν, καὶ ἤνοιξάν μοι¹. Καὶ ὡς εἰσῆλθον, εἶπρον ὄλλον ἱκανὸν περὶ τὴν μητέρα ἡμῶν καὶ ἀδελφὴν² Μαρίαν, αὐτὴν δὲ ὀδυρομένην καὶ λέγουσαν, ὅτι ὁ καιρὸς ἤγγικεν τῆς ἐξόδου μου, καὶ ἰδοὺ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούσας, οὐχ ὑπέμεινα, ἀλλ' ἐδάκρυσα ἐφ' ἱκανόν. Νῦν οὖν, ἀδελφοί³ εἰσερχομένων ἡμῶν πρὸς αὐτὴν, ἐπίσχωμεν ἑαυτοῖς τὰ δάκρυα, ἵνα μὴ ταράξωμεν αὐτὴν, καὶ ἵνα μὴ λογισμοὺς ἐμβάλωμεν εἰς τὰς καρδίαις τῶν περὶ αὐτὴν ἐστῶτων. Ἐὰν γὰρ ἴδωσιν ἡμᾶς κλαίοντας, πάντως⁴ ἐροῦσιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ φοβοῦνται τὸν θάνατον. Τοῦτο οὖν μὴ ποιήσωμεν⁵, ἀλλὰ μᾶλλον⁶ παρὰθαρσύνωμεν ἑαυτοὺς τοῖς ῥήμασι τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ διδάσκαλου ἡμῶν.

Τότε οἱ τρισμακάριοι τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι ὑφ' ἐν εἰσῆλθον ἅπαντες εἰς τὸν οἶκον Μαρίας, καὶ ἠσπάσαντο αὐτὴν λέγοντες· Μαρία, κυρία τοῦ παντός καὶ μήτηρ ἡμῶν καὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἔστω⁶ μετὰ σοῦ. Καὶ λέγει αὐτοῖς Μαρία· Καὶ μεθ' ὑμῶν εἶη πάντοτε. Ἐἶτα λέγει αὐτοῖς ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου· Εἶπατέ μοι ἰ, πῶς ἤλθετε⁸ ἐνταῦθα, καὶ τίς δεδήλωκεν ὑμῖν τὰ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος· καὶ πῶς ἐνταῦθα ἐξαίφνης⁹ ἠμοθυμαδὸν συνηθροίσθητε; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῇ καὶ ὅπως ἦλθον καὶ ἐκ ποίας χώρας ἕκαστος παρεγένετο¹⁰, καὶ ὅτι ὑπὸ νεφελῶν ἀρπασθέντες, οὕτως¹¹ ἠνέχθησαν πρὸς αὐτὴν.

Τότε ἠγαλιάσατο τῷ πνεύματι Μαρία, καὶ εἶπεν· Εὐλογῶ σε τὸν κυριεύοντα πάσης εὐλογίας. Εὐλογῶ τὰ κατοικητήρια τῆς δόξης σου. Εὐλογῶ σε τὸν δοτεῖρα τοῦ φωτός, κύριον τὸν γενομένον παροικίαν ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. Εὐλογῶ πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου, τὰ ὑπακούοντά σοι ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. Εὐλογῶ τὴν ἀγάπην, ἣν ἠγάπησας ἡμᾶς. Εὐλογῶ τοὺς λόγους τῆς ζωῆς τοὺς ἐξεληθόντας ἐκ τοῦ στόματός σου καὶ δοθέντας ἡμῖν εἰς σωτηρίαν. Πιστεύω γὰρ, ὅτι ἂ εἰρηκας γίνονται μοι. Εἶπας γὰρ, ὅτι

multitudine apud me congregata multisque catechumenis, hora diei nona, descendit nubes in locum, ubi eramus congregati, et rapuit me e medio eorum, in conspectu omnium qui erant mecum, et huc tulit me. Ostium vero pepuli, et aperuerunt mihi. Et ut ingressus sum, turbam multam inveni circa matrem nostram ac sororem Mariam, ipsam vero lamentantem et dicentem : « Tempus exitus mei appropinquavit, et ecce e corpore egredior. » Ego autem, haec audiens, non sustinui, sed fleui diu. Nunc ergo, fratres, ad illam introeuntes, lacrymas compescamus, ne turbemus eam cogitationesque iniiciamus in corda eorum, qui eam circumstant. Si enim nos flere viderint, profecto dicent : « Et ipsi mortem reformidant. » Hoc sane ne faciamus, sed potius dilecti magistri nostri verbis nosmetipsos adhortemur. »

Tunc ter beati Domini apostoli, domum Mariae simul ingressi, salutaverunt illam dicentes : « Maria, universi domina, et nostra eorumque qui in Christum credunt, mater, gratia Dei et Patris sit tecum. » Et dicit illis Maria : « Et vobiscum sit in perpetuum. » Postea, dicit illis Mater Domini : « Dicite mihi quomodo huc veneritis, et quis vobis indicaverit, quae ad me attinent, scilicet me e corpore exire, et quomodo huc unanimiter subito congregati sitis? » Illi vero dixerunt ei quomodo venerant, et ex qua regione unusquisque advenerat et se a nubibus raptos fuisse et sic ad illam delatos.

Tunc spiritu exsultavit Maria, et dixit : « Benedico tibi, qui omnis benedictionis dominus es. Benedico habitaculis gloriae tuae. Benedico te, lucis datorem ac Dominum, qui in ventre meo incola factus es. Benedico omnia opera manuum tuarum, quae in omni submissione obediunt tibi. Benedico dilectionem, qua dilexisti nos. Benedico verba vitae ex ore tuo egressa et nobis in salutem data. Credo enim ea mihi fieri quae dixisti. Dixisti enim : « Omnes

1. BO ἀνοίγα δὲ τὴν θύραν εἰσελθεῖν. — 2. B περὶ τὴν ἀδελφὴν Μαρίαν. O ἐπὶ τὴν μητέρα ἡμῶν Μαρίαν. C τὴν μητέρα ἡμῶν καὶ ἀδελφὴν om. — 3. D πάντες. — 4. COV τοῦτο οὖν μὴ ποιήσωμεν om. — 5. CO μᾶλλον om. — 6. D ἔσται. — 7. CD ἢ τέκνα add. — 8. C εἰσῆλθετε. — 9. CD ἐξαίφνης om. — 10. B καὶ πῶς παραγένοντες ἕκαστος, καὶ ἐκ ποίας χώρας καὶ ἐκ ποίῳ τρόπῳ (sic). — 11. CD οὕτως om. BO καὶ ὅτι ὑπὸ νεφελῶν, κτλ. om.

apostolos ad te mittam, quando a corpore discedes. » Et ecce congregati sunt, et in medio eorum sum tanquam vitis fructifera, sicut eo tempore quo tecum eram. Fiat sane et hoc, quod mihi a te dictum est, ut omni benedictione spiritali tibi benedicam. Promisisti namque mihi et hoc, Domine : Videbis me cum apostolis, quando e corpore egredieris. »

Et [cum haec dixisset, vocavit Petrum et Paulum et ceteros apostolos omnes, et introduxit eos in conclave suum, ostenditque eis vestimenta ad funus suum parata. Post haec vero, e conclavi egressa, in medio eorum iterum sedit, ardentibus lucernis.

8. Porro, postquam occidit sol, secunda die Mariae e corpore excurrentis, dixit Petrus omnibus apostolis : « Fratres, qui in vobis habet verbum disciplinae, ad populum dicat, per totam noctem multitudinem adhortans. » Dixerunt ei apostoli : « In medio nostrum sapientior tu es, et tuam rursus audientes disciplinam, gaudebimus. » Tunc magnus Petrus incepit dicere :

« Audite, fratres, cum sapientia, quotquot in hunc convenistis locum, ad funus matris nostrae Mariae. Qui accendistis lucernas, ex igne terrae huius visibiles lucentes, bene fecistis. Volo vero et ego unusquisque et unaquaeque vestrum suam accipiat lampada in infinito aevo materiam non habentem. Haec est autem vera lampas triceps interioris hominis, id est, nostrum corpus et anima et spiritus. Si enim haec tria in aeterno ac vero igne fulserint, non confundetur quis, quando ad nuptias ingreditur, sed cum fiducia introibit et cum sponso requiescet. Ita est et in matre nostra Maria. Etenim lumen lampadis eius orbem implevit, et usque ad consummationem saeculi non extinguetur; ut quicumque salutem consequi voluerint, ex ipsa fiduciam accipiant, et hunc ignem accendentes,

ἐξαποστελῶ πάντας τοὺς ἀποστόλους πρὸς σέ, ὅταν ἐξέρχῃ ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ ἰδοὺ συνήχθησαν, καὶ ἀναμέσον εἰμὶ αὐτῶν, ὡσπερ ἄμπελος καρποφοροῦσα¹, ὡς ἐν καιρῷ, ὅτε ἤμην μετὰ σοῦ. Ἐνέσθω δὴ καὶ τοῦτό μοι τὸ εἰρημένον παρὰ σοῦ, ὅπως πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ εὐλογήσω σε. Ἐπηγγείλω γὰρ μοι καὶ τοῦτο, Κύριε, ὅτι θεύσῃ με² μετὰ τῶν ἀποστόλων, ὅταν ἐξέρχῃ ἀπὸ τοῦ σώματος.

Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐκάλεσε Πέτρον καὶ Παῦλον³ καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, καὶ εἰσῆγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς, καὶ ἔδειξεν αὐτοῖς τὰ πρὸς κηδεῖαν αὐτῆς ἡτοιμασμένα ἄμφικα. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐξεληοῦσα τοῦ ταμείου, ἐκάθισε πάλιν ἐν μέσῳ, πάντων τῶν λύχνων καιομένων⁴.

8. Ὅτε οὖν ἔδω ὁ ἥλιος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐξερχομένης αὐτῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, εἶπε Πέτρος πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις· Ἄδελφοί, ὃ ἔχον ἐν ὑμῖν λόγον παιδείας, εἰπάτω πρὸς τὸν λαόν, δι' ὅλης νυκτὸς πραινῶν τῷ ὄχλῳ. Εἶπον οἱ ἀπόστολοι πρὸς αὐτόν· Σὺ εἶ ἐν μέσῳ ἡμῶν σοφώτερος, καὶ χείρομεν πάλιν⁵ ἀκούοντές σου τῆς παιδείας. Τότε ὁ μέγας Πέτρος ἤρξατο λέγειν·

Ἀκούσατε, ἀδελφοί, νουνεῶς, ὅσοι συνήλθετε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐπὶ τῇ κηδεῖᾳ τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας. Οἱ ἄψαντες τοὺς λύχνους τοὺς φαίνοντας ἐκ τοῦ πυρὸς τῆς γῆς ταύτης τῆς ὀρωμένης, καλῶς ἐποιήσατε· θέλω δὲ καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἕκαστος ὑμῶν καὶ ἐκάστη λάβῃ⁶ τὴν λαμπάδα αὐτοῦ⁷ ἐν τῷ ἀπειράντῳ αἰῶνι μὴ ἔχουσιν ὕλην⁸. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἀληθῶς ἡ λαμπὰς τοῦ ἐνωτέρου⁹ ἀνθρώπου ἢ τρίμυξος¹⁰, ὃ ἐστὶ τὸ ἡμῶν σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα. Ἐὰν γὰρ λάμψῃ τὰ τρία ταῦτα ἐν τῷ αἰωνίῳ καὶ ἀληθινῷ πυρὶ, οὐ καταίχθησεται, ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὸν γάμον, ἀλλ' ἐν παρρησίᾳ εἰσέλθῃ¹¹ καὶ ἀναπαύσεται μετὰ τοῦ νομφίου. Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας. Τὸ γὰρ φῶς τῆς λαμπάδος αὐτῆς ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην¹², καὶ οὐ σβεσθήσεται ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἵνα πάντες οἱ βουλόμενοι σωθῆναι λάβωσι θάρσος ἐξ αὐτῆς, καὶ ἀναψῶσι¹³ τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ ἀσβεστον αὐτὸ δικτηρήσαντες, λάβωσι καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς

1. BO εὐθηνούσα. — 2. BO ὅτι ἔχεις με ἰδεῖν. — 3. BO καὶ Παῦλον ομ. — 4. Ath. haec addit : καὶ λέγει αὐτοῖς· ὅτε δώσει ὁ ἥλιος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος. Τότε λέγει ὁ Πέτρος. — 5. C πάλιν ομ. — 6. BO ἵνα ἕκαστη λάβῃ. — 7. BO αὐτῆς. — 8. BO ἐν τῷ πυρὶ (B = τῷ οὐρανίῳ) τῇ μὴ ἔχοντι ὕλην. — 9. BO ἐσωτέρου. — 10. Ath. ἢ τρισύνθετος. — 11. BO εἰσέρχεται. — 12. ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην τὸ πῦρ τὸ οὐράνιον. — 13. C ἀναλάμψωσι.

εὐλογίας αὐτῆς. Ἄνδρες ἀδελφοί, μὴ νομίσητε θάνατον εἶναι τὸν θάνατον Μαρίας, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου¹. Οὐκ ἔστι θάνατος ἀλλὰ ζωὴ αἰώνιος, ὅτι θάνατος δικαίως οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ μετὰ θάνατον ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. Οὕτως γὰρ ὁ Θεὸς ἐδόξασεν αὐτοὺς, ὅτι δεύτερος θάνατος οὐκ ἔσχευεν ἀλλοθῆσαι αὐτοῖς. Ὑμεῖς οὖν οὐκ οἴδατε αὐτόν· ἐμοὶ δὲ καὶ τοῖς σὺν ἐμοὶ ἀποστολοῖς ἐγνώσθη. Εἰ γὰρ ἐπέγνωτε τὸν πρῶτον θάνατον, ἔλεγον ἂν ὑμῖν καὶ τὸν δεύτερον· ἀλλ' εὐλαβοῦμαι μήπως οὐκ ἔστι ἐν ὑμῖν² ὁ ἀκούων. Ὁ δὲ Θεὸς καὶ Πατήρ, οὗ τὸ Πνεῦμα ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐστι, δώη ὑμῖν σύνεσιν, ἵνα καταζιώθητε ἀκοῦσαι ὡς δεῖ.

Καί ἐτι τοῦ Πέτρου λαλοῦντος, φῶς μέγα ἔλαμψεν ἐν τῇ οἰκίᾳ³ ἀναμέσον πάντων, ὥστε μὴ φαίνεσθαι τὸ τῶν λύχνων φέγγος⁴, ἀλλ' ἀμαυρωθῆναι αὐτό⁵ τὸ φῶς· καὶ φωνὴ ἐγένετο λέγουσα· Πέτρε, λάλει πρὸς τὸν λαόν ἐν γνώσει, καθὼς δύναται ἀκοῦειν καὶ βασιλεύειν. Ὁ γὰρ ἄριστος ἰατρός θεραπεύει πρὸς τὰ πάθη τοὺς πάσχοντα⁶, καὶ ἡ τρόφος πρὸς τὴν ἡλικίαν τρέφει τοὺς παῖδας.

Τότε ὁ Πέτρος ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ εἶπε· Δόξα σοι, Χριστέ, τὸ πηδάλιον τῶν ψυχῶν ἡμῶν· δόξα σοι, Χριστέ, ὅτι καλῆ σου κυβερνήσει ὁδηγήσας⁷ ἡμᾶς πρὸς τὸν λιμένα, ἵνα μὴ κάμνωμεν ἐν τῷ ἰσχυρῷ πελάγει· δόξα σοι, Χριστέ, ὅτι τὸ ὄργανον τῆς γνώσεως ἡμῶν⁸ κατεύθυνας ἐν ἐπιγνώσει τῆς πίστεως. Καὶ στραφεὶς, ἔφη πρὸς τὸν λαόν· Ἄνδρες ἀδελφοί καὶ πατέρες, ἀκούσατε, ὅτι μὲν ἐξουσίαν ἔχομεν ὁ θέλομεν εἰπεῖν, ὅτι ἄλλοι· ὁ δὲ ὁδηγῶν καὶ οἰκονομῶν τὰ κατὰ πάντα, αὐτὸς καὶ ὑμᾶς ὁδηγήσει καὶ οἰκοδομήσει⁹ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

9. Καὶ ταῦτα λέγοντος τοῦ Πέτρου, ἀνέστησαν τινες τῶν οὐσῶν ἐκεῖσε παρθένων, καὶ ἔπεσον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγουσαι· Δεόμεθά σου, μαθητὰ τοῦ Κυρίου¹⁰. Πέτρε, δεῖξον καὶ ἡμῖν¹¹ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀποκρύψῃς ἀπ' ἡμῶν τὰ θαυμαστά αὐτοῦ. Τότε ὁ μέγας τοῦ Κυρίου ἀπόστολος Πέτρος ἤγειρεν αὐτάς, λέγων· Ἀνάστητε, τέκνα,

illumque inextinctum conservantes, obtineant et quietem benedictionis eius. Viri fratres, nolite putare mortem Mariae matris Domini, esse mortem. Mors non est, sed vita aeterna, quoniam mors iustis non est, sed e terra ad caelum translatio. Ita nempe Deus illos glorificavit, quia mors secunda illos molestare non potuit. Vos sane hanc nescitis; mihi vero et qui mecum sunt, apostolis comperta est. Porro, si mortem primam cognovissetis, et secundam vobis dicerem, sed timeo ne in vobis desit qui audiat. Deus autem et Pater, cuius Spiritus in medio est vestrum, det vobis intelligentiam, ut audire sicut oportet digni habeamini. »

Adhuc Petro loquente, lux magna in domo inter omnes effulsit, ita ut lucernarum splendor non appareret, sed obfuscaretur. Et vox facta est, quae dicebat : « Petre, ad populum loquere in cognitione, quemadmodum audire potest et portare. Optimus enim medicus adhibet medicamenta secundum passiones aegrotantium, et nutrix pueros nutrit secundum aetatem. »

Tunc Petrus, vocem suam elevans, dixit : « Gloria tibi, Christe, animarum nostrarum gubernaculum. Gloria tibi, Christe, qui bona tua gubernatione, ad portum duxisti nos, ne in truculento pelago laboremus. Gloria tibi, Christe, quia cognitionis nostrae instrumentum agnitionem fidei direxisti^b. » Et conversus ad populum, dixit : « Viri fratres et patres, intelligite : nos quidem potestatem habere loquendi quae voluerimus, manifestum est; verum qui ducit nos omniaque bona disponit, ipse et vos ducet et aedificabit ad omnem veritatem. »

9. Haec vero dicente Petro, surrexerunt quaedam ex virginibus, quae ibi aderant, et ad pedes eius procumbentes, dixerunt : « Rogamus te, Domini discipule, Petre, ostende et nobis magnalia Dei, et mirabilia eius ne abscondas a nobis. » Tunc magnus Domini apostolus, Petrus, illas surgere iussit, dicens :

1. D τῆς θεοτόκου. — 2. C ἡμῖν. — 3. BO οἰκίᾳ. — 4. BO τὸ φῶς. — 5. C αὐτῶν. — 6. B τὸν κάμνοντα; O τὸν πάσχοντα. — 7. BOCD τῆς γνώσεως ἡμῶν. — 8. BO οἰκονομήσει. O addit : εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ. C αὐτὸς οἰκονομήσει καὶ ὁδηγήσει ἡμᾶς. — 9. BO δεόμεθά σου, διδάσκαλε. — 10. BO δεῖξον ἡμᾶς.

a) Verba obscuritate plena, quae interpolator de suo addidit. — b) Exemplum hic habes amplificationis interpolatori solennis.

« Surgite, filiolae, et sapienter audite quoniam sit fructus gratiae et gloriae vestrae atque honoris. Beati enim omnes qui revera custodiunt sanctimoniae suae atque virginitatis modum ac decus. Nolite putare hanc vocem ideo locutam fuisse, ut vobis celarentur magnalia Dei et mirabilia eius. Hoc revera non est; sed novit eos, qui extra vestrum coetum adstant, huiusmodi mysteriis indignos esse. Vos profecto estis dignae, necnon omnes qui servant virginitatis integritatem ac sanctimoniae decus. Porro, gloria vestra atque laus ex hoc mundo non est. Unde percipite et discite quid dixerit vobis magister vester. Nonne hoc dixit: *Simile est regnum caelorum virginibus*? Non dixit: *Simile est annis multis, vel divitiis, vel alii possessioni, quia tempus quidem transit, nomen autem virginitatis non praeteribit. Non illud assimilavit divitiis aut alii cuidam rei, quia divitiae et opes minuuntur; possessio vero et nomen virginitatis in aeternum manet. Unde credo vos in gloria fore in regno caelorum. Ideo et assimilavit vobis regnum caelorum, quia sine sollicitudine estis. Quando enim ad vos mittitur dominicum iussum, ut assumant vos ex hac vita, non dicitis sicut ceterae mulieres: « Vae nobis, quo abimus, et miseros parvulos nostros relinquimus orphanos, aut divitias multas, aut seminata praedia, aut magnas opes? » Nihil horum curatis; non enim his deditae estis. Nullam vero aliam sollicitudinem habetis nisi de vestra virginitate; et quando mittitur ad vos angelus, statim paratae invenimini, in nullo deficientes. Attendite igitur, fratres, accurate attendite. Nihil enim levius vel dulcius virginitate; et nihil gravius, aut amarius mundana materia. Ut autem aliquo utar exemplo, aures praebete:*

10. « Erat in quadam civitate homo quidam nobilis ac dives, qui servos habebat ac divitias multas. Duo autem ex servis eius in eum peccarunt, verbis eius non obtemperantes; quibus

καὶ ἀκούσατε νουνεχῶς τῆς χάριτος ὑμῶν καὶ δοξῆς¹ [καὶ] τιμῆς τὸν καρπὸν. Μακάριοι γὰρ² πάντες ὡς ἀληθῶς φυλάξαντες τὸν θρόνον καὶ τὸ σχῆμα³ τῆς σεμνότητος; αὐτῶν καὶ παρθενίας. Μὴ νομίσητε, ὅτι ἢ φωνὴ ἐκεῖνη ἐλάλησεν, ὥστε μὴ φανερωθῆναι ὑμῖν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. Οὐ τοῦτό ἐστιν· ἀλλ' οἶδε τοὺς ἐξῴθεν ὑμῶν ἐστῶτας ἀναξίους τῶν μυστηρίων τούτων ὄντας. Ὑμεῖς γὰρ ἀξιαί⁴ ἐστε, καὶ πάντες οἱ φυλάσσοντες⁵ τὸ καθαρὸν τῆς παρθενίας καὶ τὸ τῆς σεμνότητος σχῆμα. Ἢ γὰρ⁶ δοξᾷ ὑμῶν καὶ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ὅθεν ἀκούσατε καὶ μάθετε τί εἶπεν ὑμῖν ὁ διδάσκαλος ἡμῶν. Οὐχὶ τοῦτο εἶπεν· *Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν παρθένοις*; Οὐκ εἶπεν· *Ὁμοία ἐστὶν χρόνοις πολλοῖς, ἢ πλουτίῳ ἢ κτήματι* 15 *ἐτέρῳ, διότι ὁ μὲν χρόνος παρέργεται*; τὸ δὲ ὄνομα τῆς παρθενίας οὐ παρελεύσεται. Οὐχ ὁμοίωσεν αὐτὴν πλούτῳ ἢ ἐτέρῳ τιᾷ κτίσματι, διότι ὁ μὲν πλοῦτος καὶ τὰ χρήματα μειοῦνται⁶; τὸ δὲ κτῆμα καὶ ὄνομα τῆς παρθενίας εἰς τὸν αἰῶνα μένει. Ὅθεν 20 *πιστεύω, ὅτι ἐν δοξῇ ἔσεσθε*⁷ ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁμοίωσεν ὑμῖν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διότι ἀμέριμνοί ἐστε. Ὅτε γὰρ ἀποστέλλεται ἐφ' ὑμᾶς ἡ δεσποτικὴ πρόσταξις τοῦ παραλαθεῖν ὑμᾶς ἐκ τοῦδε τοῦ βίου, οὐ λέγετε, ὡς αἱ λοιπαὶ γυναῖκες· Οὐαὶ ἡμῖν· πῶς ἀπεργόμεθα, καὶ ἀφιέμεν ὄρφανὰ τὰ ἄθλια ἡμῶν παιδία, ἢ τὰ πλούτη τὰ μεγάλα, ἢ τὰ φυτευθέντα χωρία, ἢ τὰς μεγάλας περιουσίας; Οὐδὲν τούτων μεριμνᾶτε. Οὐδὲ γὰρ ἐδόθητε τούτοις. Ἄλλην δὲ μέριμναν οὐκ ἔχετε, 30 εἰ μὴ περὶ τῆς ὑμῶν παρθενίας, καὶ ὅτε ἀποστέλλεται ἐφ' ὑμᾶς ὁ ἄγγελος, εὐθέως ἔτοιμοι εὕρισκεσθε, ἐν μηθὲν συνεχόμεναι⁸. Ὅρατε οὖν, ἀδελφοί⁹, ὁρᾶτε ἀκριβῶς· οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἐλαφρότερον ἢ ἡδύτερον τῆς παρθενίας, καὶ οὐδὲν βαρύτερον¹⁰ ἢ 35 πικρότερον τῆς κοσμητικῆς ὕλης. Ἴνα δὲ καὶ ὑποδείγματί τινι χρῆσῳμαι, ἀκούσατε¹¹.

10. Ἦν τις ἄνθρωπος πλούσιος καὶ εὐγενῆς ἐν τινὶ πόλει¹², ἔχων οἰκέτας καὶ περιουσίαν πολλήν. Δύο δὲ ἐκ τῶν αὐτοῦ δούλων ἡμαρτήκασιν εἰς αὐτὸν, 40 μὴ ὑπακούσαντες τῶν βρῆμάτων αὐτοῦ· οἷς ὀργισθεῖς

1. CD καὶ add. — 2. C γὰρ om. — 3. C τὸ καύχημα. — 4. C ἀξιοί — 5. BO οἱ φυλάξαντες. — 6. CD παρέργονται. — 7. Ο ἀλλὰ πιστεύουσαι ἐνόησοι ἔσεσθε. — 8. C συνεχόμενοι. — 9. D ἀδελφοί. — 10. C τῆς παρθενίας, καὶ οὐδὲν βαρύτερον om. — 11. C νουνεχῶς add. — 12. D ἐν τινὶ πόλει om.

a) Matth., xxv, 1.

ὁ κύριος αὐτῶν, ἀφώρισεν αὐτοὺς εἰς χώραν μακρὰν ἐπὶ χρόνον ἰκανόν. Ὁ εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀφορισθέντων¹ οἰκετῶν ἠκατόμησεν ἑαυτῷ οἶκον, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελώνας, καὶ ἀρτοκοπιεῖα (δὲ) καὶ ἄλλας
 5 πολλὰς καὶ μεγάλας κτήσεις ἑαυτῷ περιποιήσατο². Ὁ δὲ ἕτερος, εἴ τι ἐργαζόμενος ἐπορίζετο³, ἐν χρυσῷ ἅπαντα ἀπέθετο, καὶ προσκαλεσάμενός τινα χρυσολόγον, καὶ δοὺς αὐτῷ τὸ συναχθὲν αὐτῷ χρυσίον, εἶπε· Ποίησόν μοι στέφανον οὗ εἰμι δοῦλος. Ἐγὼ
 10 γὰρ δεσπότην πᾶν ἐντιμῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν τούτου οἴον. Τούτους ἐκτύπωσον ἐν τῷ χρυσῷ στεφάνῳ. Ὁ δὲ χρυσολόγος, λαθὼν τὸ χρυσίον, εἰργάσατο αὐτὸ, καὶ ἐποίησεν καθὼς προσετάγη, καὶ λέγει τῷ δεδωκότι δούλῳ τὸ χρυσίον· Ἀνάστα καὶ
 15 λάβε τὸν στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου. Ὁ δὲ δούλος εἶπεν αὐτῷ· Νῦν λάβε τὸν μισθόν σου. Ἐγὼ γὰρ ἴδιον ἔχω καιρὸν τοῦ φερῆσαι αὐτόν. Τότε ὁ χρυσολόγος συνῆκε τὸ βῆμα τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ δούλου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.
 20 Μετὰ δὲ ταῦτα, ἤγγικεν⁴ ἡ προθεσμία τοῦ ἀφορισμοῦ⁵, καὶ ἀπέστειλεν ὁ δεσπότης τῶν δούλων ἐκείνων ἀπότομόν τινα ὑπηρετήν⁶, λέξας πρὸς αὐτόν, ὅτι περ. εἴ μὴ εἴσω ἑπτὰ ἡμερῶν παραστήσεις μοι τοὺς δούλους ἐκείνους, κινδυνεύεις ἐκ παντός. Τότε δὲ ἐξῆλθεν ὁ ὑποσταλαεὶς ὑπηρετὴς μετὰ
 25 μεγάλης σπουδῆς, καὶ ἀπελθὼν εἰς ἐκείνην τὴν χώραν, εὔρε τοὺς οἰκέτας ἐκείνους ἐν νυκτὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ⁸, καὶ συλλαβόμενος αὐτοὺς, εἶπεν· Ὁ κύριος ὑμῶν⁹ ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς τοῦ ἀπαγαγεῖν ἐν
 30 σπουδῇ πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν εἰς ὁ κτησάμενος τὴν οἰκίαν, τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὰς ἄλλας περιουσίας εἶπεν αὐτῷ τῷ¹⁰ δοκεῖν· Ἀπέλθωμεν.⁹ Ἰστέρον δὲ λέγει αὐτῷ· Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, ἕως ἂν πωλήσω πάντα τὰ ἐνόητά μοι¹¹, ἅπερ ἐκτησάμην
 35 ἐνταῦθα. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἀποσταλαεὶς ὑπηρετὴς· Οὐ δύναμαι, ἀδελφὲ, μακροθυμῆσαι· ἑπτὰ γὰρ ἡμερῶν ἔλαθον προθεσμίαν¹² παρὰ τοῦ δεσπότης ἡμῶν, καὶ μόνον καὶ ἐλλαθόμενος αὐτοῦ τὴν ἀπειλήν, οὐ δύναμαι παραμειναι ἐπὶ πλέον¹³. Τότε
 40 ἀκούσας ὁ δούλος ἐκεῖνος, ἐκλαυσε, λέγων· Οὐαὶ μοι τῷ ταπεινῷ, ὅτι ἀνέτοιμος εὐρέθην. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ὑπηρετὴς· Ὡ δούλε χάριστε, ἡγνόεις ὅτι δούλος ἦς καὶ ἠφωρίσθης, καὶ ὅτε θέλει ὁ δεσπότης

iratus eorum dominus, in regionem longinquam ad multum tempus relegavit. Unus autem ex domesticis relegatis domum sibi aedificavit, et plantavit vineas, pistrinaque atque alias multas ac magnas possessiones sibi comparavit. Alter vero, labore si quid acquirebat, in auro omnia recondebat. Et aurificem quemdam advocans, eique tradens aurum a se collectum, dixit : « Fac mihi coronam cuius sum servus. Habeo enim dominum honoratissimum necnon eius filium. Hos effinge in aurea corona. » Aurifex vero, aurum sumens, illud finxit, fecitque quemadmodum iussus fuerat ; et servo, qui aurum dederat, dixit : « Surge et sume coronam super caput tuum. » Servus autem dixit ei : « Modo accipe mercedem tuam. Ego enim peculiare tempus habeo gestandi coronam. » Tunc aurifex verbum a servo dictum intellexit, et abiit in domum suam.

« Post haec vero exsilii praefinitum tempus appropinquavit, et dominus servorum illorum tetricum quemdam apparitorem misit, dicens ei : « Nisi intra septem dies hos servos adduxeris mihi, periclitaris omnino. » Tunc qui missus fuerat apparitor exiit cum magna diligentia, et in illam regionem abiens, cum diu tum noctu famulos illos invenit, et comprehendens eos, dixit : « Dominus vester misit me ad vos, ut vos abducam diligenter ad eum. » Et ille quidem qui domum et vineam aliasque possessiones acquisiverat, dixit ei simulate : « Abeamus » ; postea vero dicit ei : « Patientiam habe in me usquedum vendidero omnia bona mea, quae hic mihi comparavi. » Tunc apparitor qui missus erat dicit ei : « Non possum, frater, moram facere : nam septem dierum praefinitionem accipi a domino nostro, et minas eius metuens non possum amplius exspectare. » Tunc servus ille, cum haec audiret, flevit dicens : « Vac mihi abiecto, quod imparatus inventus sum. » Et dixit ei apparitor : « O serve pessime, ignorabas te servum esse et relegatum, et dominum tuum ad te mittere posse secundum suum bene-

1. D ἀφωρισμένον. — 2. BO καὶ ἄλλα μεγάλα ἔργα περιποίησεν ἑαυτῷ καὶ ἐκτήσατο. — 3. BO εὐπόρισεν. — 4. BO ἤγγισεν. — 5. D τοῦ ἀφωρισμένου. — 6. BO πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ add. — 7. C ἔσω. — 8. BO ἐν νυκτὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ add. — 9. CD ἡμῶν. — 10. CD τῷ. — 11. C τα μόνοντά μοι. — 12. C παραθεσμίαις. — 13. CD V ἐπὶ πλέον οἱ.

placitum? Quare plantasti tibi vineas, et domos comparasti in locis ubi permanere non potes, sed ex quibus transfereris; et imparatus inventus es, priusquam ad te venirem? » Tunc servus ille lamentans, dixit : « Vae mihi misero. Putabam enim me in exsilio semper esse mansurum, nec credebam dominum meum modo me requisiturum; et ideo has opes omnes mihi comparavi in hac regione. » Tunc apparitor educit illum ex hac regione, nihil secum afferentem.

« Cum vero servus alter comperisset dominum suum ad se misisse, surgens statim, super caput suum coronam imposuit, et abiens in viam per quam qui missus erat apparitor transiturus erat, perseveranter expectabat. Et ubi advenit, dixit ei servus : « Dominus meus misit te ad me; cum gaudio exinde abeamus. Eorum enim quae hic sunt nihil me retinet, sed et quod possideo, leve est; nihil enim aliud mihi est nisi corona haec aurea. Hanc vero praeparavi, sperans me vultum domini mei per hanc placaturum. Unde et quotidie optabam, ut dominus meus, lenitus, mihi fieret propitius, mitteretque ad revocandum me exinde, atque ab exsilio isto liberaret, ne forte inviderent mihi quidam incolae huius regionis, et a me coronam auferrent. Nunc ergo votum meum assecutus sum. Surgamus igitur, exinde abeamus. »

« Tunc duo servi illi cum apparitore discedunt ad dominum suum. Et, ut eos vidit dominus eorum, famulo qui nil habebat dixit : Ubinam est operatio tanti temporis relegationis tuae? » Respondens autem servus, dicit : « Domine, ad me misisti asperum militem; et rogavi illum ut mihi permitteret bona mea vendere, et mihi non concessit. » Tunc dicit ei dominus eius : « O serve prave, nunc vendere meministi, quando ad te misi. Quare non respiciebas ad relegationem tuam, nec tecum reputabas hanc bonorum affluentiam nihil esse tibi? Et deinde, sic iratus dominus eius,

σου, ἀποστέλλει ἐπὶ σέ; Διατί ἐφύτευσας ἀμπελῶνας σεαυτῷ, καὶ ἐκτέθω οἰκίας, ἐν οἷς οὐ παραμένεις τόποις, ἀλλὰ μεταφέρῃ, καὶ εὐρέθης ἀνέτοιμος, πρὸ τοῦ ἐλθεῖν με πρὸς σέ; Τότε ἀποδυρόμενος ὁ δοῦλος ἐκείνος, εἶπεν· Οὐαὶ μοι τῷ ἀθλίῳ. 5
Ἐνόμιζον γὰρ εἶναι ἐν τῷ ἀφορισμῷ διαπαντός, καὶ οὐκ ἐπίστευον ὅτι ἐπιζητήσῃ ἄρτι· ὁ δεσπότης μου, καὶ διὰ τοῦτο ταύτην τὴν περιουσίαν πᾶσαν περιποιησάμην ἐν τῇ γῶρᾳ ταύτῃ. Τότε ὁ ὑπηρετής ἐκβάλλει αὐτὸν ἐκ τῆς γῶρας ἐκείνης * παραλαβὼν, 10
μηδὲν κατ' ἑαυτοῦ ἀπενεγκάμενον¹.

Ὁ δὲ ἕτερος δοῦλος, γινούς ὅτι ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ, εὐθείως ἐγερθεὶς, ἐπέθετο ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ τὸν στέφανον, καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἔμελλε διέρχεσθαι ὁ πεμφθεὶς 15
ὑπηρετής, προσεκαρτέρει. Καὶ ὡς ἤλθεν¹, εἶπεν αὐτῷ ὁ δοῦλος· Ὁ δεσπότης μου ἀπέστειλέ σε ἐπ' ἐμέ· ἀπέλθωμεν ἐντεῦθεν μετὰ χαρᾶς. Οὐδὲν γὰρ με ἐπέχει τῶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔγω εὐαφρόν ἐστι· οὐδὲν γὰρ ὑπάρχει μοι ἄλλο τι, εἰ μὴ ὁ 20
χρυσοῦς στέφανος οὗτος. Τοῦτον γὰρ κατεσκεύασα, προσδοκῶν ἐν ταύτῳ ἐξιλεώσασθαι τὸ πρόσωπον τοῦ κυρίου μου. Ὅθεν καὶ καθ' ἐσχάτην εὐχόμεν², ὅπως ἐπικαμφθεὶς ὁ κύριός μου ἰλεῶς μοι γένηται, καὶ πέμψας ἀνακαλέσῃταί³ με τῶν ἐντεῦθεν, καὶ 25
ἀπαλλάξῃ με τοῦ ἀφορισμοῦ τούτου, μήποτε φθονήσαντές μοι τινὲς τῆς γῶρας ταύτης, ἀρῶσιν⁴ ἀπ' ἐμοῦ τὸν στέφανον. Νῦν οὖν ἐπέτυχον τῆς εὐχῆς μου. Ἀναστάντες τοιγαροῦν, ἀπέλθωμεν τῶν ἐντεῦθεν. 30

Τότε δὲ οἱ δύο ἐκεῖνοι δοῦλοι⁵, ἀπέρχονται μετὰ τοῦ ὑπηρετοῦ πρὸς τὸν δεσπότην αὐτῶν. Καὶ ὡς ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ δεσπότης αὐτῶν, εἶπεν τῷ δούλῳ τῷ μηδὲν ἔχοντι⁶· Ἦ οὗ ἐστιν ἡ ἐργασία τοῦ τοσούτου χρόνου τοῦ ἀφορισμοῦ⁷. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ δοῦλος⁸ 35
λέγει· Δέσποτα, ἀπέστειλας πρὸς ἐμὲ στρατιώτην ἀπότομον, καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν, ἵνα μοι συγχωρήσῃ πειράσαι τὰ προσόντα μοι⁹, καὶ οὐ συνεχώρησέ μοι. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ δεσπότης αὐτοῦ· Ὁ δοῦλε πονηρῆ, νῦν ἐμνήσθης πωλῆσαι, ὅταν ἀπέστειλα 40
ἐπὶ σέ. Διατί οὐκ ἀπέβλεπες εἰς τὸν ἀφορισμὸν σου, καὶ ἐλογίζου μηδὲν εἶναι σοι ἐκείνην τὴν περιουσίαν; Καὶ εἶθ' οὕτως ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ,

1. C μεθ' ἑαυτοῦ ἀπενεγκόμενος. Ο ὁ ὑπηρετής παραλαμβάνει αὐτὸν μηδὲν ἐπιφερόμενος (sic). — 2. BO προσηυχόμεν. — 3. COV ἀνακαλέσεται. — 4. A ἀρπάσωσι. Ο ἀρπάσαντες. — 5. C οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι. — 6. B ἐπιφερομένη. Ο καὶ θεασάμενος τὸν δοῦλον μηδὲν ἐπιφερόμενον, εἶπεν. — 7. CV σου add. — 8. C ἐκεῖνος add. — 9. B τὰ παρόντα μοι. Ο τὰ ἐνυπάρχοντά μοι.

κελεύει αὐτὸν δεθέντα χειρὰς τε καὶ πόδας ἀποσταλῆ-
 ναι εἰς ἐτέρους τόπους ἀγμυροτέρους¹. Προσκαλε-
 σάμενος δὲ καὶ τὸν φέροντα² τὸν στέφανον, λέγει
 αὐτῷ· Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. Ἐπεθύμησας
 5 τῆς ἐλευθερίας ἐκ τοῦ γενομένου ὑπὸ σοῦ στεφάνου
 ταύτην λήψῃ. Ὁ γὰρ στέφανος ἐλευθέρων ἐστίν³.
 Οὐκ ἐτόλμησας δὲ τοῦτον φορέσαι χωρὶς τῆς ἐπι-
 ταγῆς⁴ τοῦ κυρίου σου καὶ⁵ εἰκότως⁶, ὡς δοῦλος
 10 ἐλευθερωθῆναι εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότητος.
 Ὡςπερ οὖν ἐπεθύμησας τῆς ἐλευθερίας, οὕτω ταύ-
 την ἔξεις⁷ παρ' ἐμοῦ, καὶ ἔση ἐναυθα⁸ ἐλεύθερος
 ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. Τότε γὰρ οἱ δοῦλοι
 15 φανεροὶ, ὅταν ὁ κύριος αὐτῶν τελείαν τὴν λύσιν
 παρῆξῃ.

11. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἡέτρος ταῖς περὶ τὴν Μαρίαν
 παρθένοις⁹, στραφεὶς καὶ πρὸς τοὺς ὄχλους, προσ-
 ἔθηκε ταῦτα, λέγων¹⁰· Ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς,
 20 ἀδελφοί, νουνεχῶς¹¹ τὰ ἐπελθόντα ἡμῖν. Ὅντως¹²
 γὰρ αἱ παρθένοι εἰσὶ τὰ γνήσια τέκνα τοῦ ἀληθινοῦ
 νομίου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ πατὴρς πάσης
 κτίσεως¹³. Ἡμεῖς δὲ ἐσμὲν τὸ ἐξόριστον καὶ
 25 ἔκπτωτον γένος τῶν ἀνθρώπων, ὃ ἐξαρχῆς ὠργίσθη
 ὁ Κύριος, βλῶν τὸν Ἀδάμ ὑπὸ ἀγανάκτησιν¹⁴ εἰς
 τοῦτον τὸν κόσμον. Ὅθεν ἡμεῖς μὲν οἱ διὰ τῆς
 παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ ἐξόριστοι γενομένοι τῆς τοῦ
 παραδείσου τρυφῆς τε καὶ ἀγγελικῆς διαγωγῆς, εἰς
 30 τόνδε τὸν κόσμον ἐλθόντες καὶ ἔξω τοῦ Θεοῦ γενό-
 μενοι, ὅτε Ἀδάμ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενοι¹⁵ ὡς
 ἐν εἰρηκτῇ τιμῇ καὶ ἀφροισμῷ, ἅ* παντες παρεδόθημεν
 ὑπὸ τοῦ Θεοῦ¹⁶. Ἀλλ' οὐ συγχωρούμεθα μένειν ἐν
 35 τούτῳ διαπαντός, ὡς ἤδη ληθαργηθέντες ὑπ'
 αὐτοῦ¹⁷· ἀλλ' ἔρχεται ἡ ἐκάστου ἡμέρα, καὶ μετοικι-
 40 ζόμεθα¹⁸, ὅπου εἰσὶν οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ οἱ πρόγο-
 νοι, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Ἐὰρ γὰρ
 οὐχί, γενομένης¹⁹ ἐκάστου συντελείας, ἀποστέλλεται
 πρῶτον ὡς ἰσχυρὸς ὑπερέτης ὁ θάνατος²⁰; Καὶ
 ὅταν ἔλθῃ ἐπὶ ψυχὴν ἀμαρτωλοῦ νοσοῦντος, πολλὰς
 ἀνομίας ἑαυτῷ σωρεύσαντος καὶ πεποιηκότος θεινά,

iubet illum manibus pedibusque ligatum in
 alia mitti loca squalidiora. Advocans vero
 eum, qui coronam gestabat, dicit ei : « Euge,
 serve bone et fidelis; libertatem concupivisti;
 ex corona quam fecisti, hanc accipies. Corona
 enim est liberorum. Non vero illam gestare
 ausus es, sine mandato domini tui; merito
 quidem, tanquam servus bonus ac fidelis.
 Servus enim libertate donari non potest nisi
 a proprio domino. Quemadmodum ergo liber-
 tatem concupivisti, ita illam a me habebis, et
 hic eris liber ex hoc nunc et usque in sae-
 culum. » Tunc enim qui servi sunt libertate
 donantur, et super multa manifeste consti-
 tuuntur, quando dominus illorum perfectam
 liberationem tribuit. »

11. Postquam haec dixit Petrus virgini-
 bus, quae Mariam circumstabant, conversus
 etiam ad turbas, haec adiecit, dicens :
 « Audiamus et nos attente, fratres, ea quae su-
 pervenerunt nobis. Vere quidem virgines
 genuina soboles sunt veri sponsi, Filii Dei et
 Patris omnis creaturae. Nos vero exsul ac
 lapsus sumus genus hominum, cui Deus
 in principio iratus est, eiiciens Adam sub indi-
 gnationem in hunc mundum. Unde nos qui-
 dem, qui per transgressionem Adae, paradisi
 deliciis et conversatione angelica extorres
 facti sumus, in hunc mundum ingressi atque
 sine Deo facti, cum Adam tum qui ex eo
 geniti sunt, omnes quasi in quamdam custo-
 diam et quasi in excommunicationem a Deo
 traditi sumus. Sed in hoc mundo in perpe-
 tuum manere non permittimur, quasi nostri
 Deus oblivisceretur; sed uniuscuiusque dies
 advenit, et transferimur ubi sunt patres nostri
 ac proavi, Abraam et Isaac et Iacob. Nonne
 enim, adventante uniuscuiusque consumma-
 tione, tanquam severus apparitor mors pri-
 mum mittitur? Et cum ad animam venerit

1. Α τόπους ἀγμυροτέρους om. Ο χειρῶν καὶ πόσιν δεθέντα σιραιαῖς ἀφύκταις ἀπενεχθῆναι εἰς ἐτέρους τόπους ἀγμυροτέρους. — 2. ΒΟC φοροῦντα. — 3. C τεκαμήριον add. — 4. ΒΟ ἐπιτροπῆς. V τὸν στέφανον add. — 5. C μάλᾳ add. — 6. D εἰκότερον. — 7. Β καὶ εἰς τὸ ἔξεις. Ο ἐξῆς. — 8. CV ἐναυθα om. — 9. Β ἀδελφοί, Ο ἀδελφαί. — 10. ΒΟ quae sequuntur omitunt usque ad : ἡμεῖς μὲν οἱ διὰ τῆς παραβάσεως. — 11. CV νουνεχῶς omi. — 12. C ὅπως. — 13. C παρακλήσεως. — 14. DV βλῶν τὸν Ἀδάμ ὑπὸ ἀγανάκτησιν om. — 15. CV γενόμενοι. — 16. ΒΟ καὶ ἔξω που τοῦ Θεοῦ γενόμενοι τὸν τε Ἀδάμ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ γενόμενους, ὡς ἐν εἰρηκτῇ τιμῇ καὶ ἀφροισμῷ παρεδόκεν ὁ Θεός. — 17. ΒΟ καὶ μὴ ἐπιζητούμενοι ἔτι παρ' αὐτοῦ. — 18. ΒΟ μετοικισθόμεθα. — 19. C γενομένου. — 20. Β ἀποστέλλεται πρῶτος ἰσχυρὸς θάνατος. Ο ἀποστέλει πρῶτον ὁ ἰσχυρὸς θάνατος.

peccatoris aegrotantis, qui multas iniquitates sibi congressit et horrenda patravit, tunc qui peccavit eam obsecrat, dicens : « Patientiam habe in me, adhuc hoc semel, donec peccatis, quae male seminavi atque colui in corpore meo, me expedivero. » Quae vero animam eius exigit, mors, non sustinebit illum. Quomodo enim concedat, sententia ex Deo profecta, et completo iam tempore praestituto, seu vitae termino? Assumit ergo illam magna cum severitate ac diligentia; et cum nihil iustitiae habeat ille, neque secum ferat bonum aliquod opus, in supplicii locum deferitur, id est, in aeternum perpetuumque ignem. Iustus vero, quando assumitur, gaudet potius, et psallens dicit : « Paratum cor meum. » Hic namque in loca quietis ac luce splendentia abit. Non enim animam suam maculavit voluptate atque fallacia huius saeculi. Similiter et pura pulchraque virgo quae tale studium talemque ad Deum spem habet, obsecrat, dicens : « Ne relinquant me, Domine, in terra hac, ne invidiant mihi daemones, atque virginitatis nomen a me auferant. Nihil enim aliud habeo super terram nisi virginitatis nomen. » Tunc anima incorruptae sponsae e corpore egreditur, et ad immortalis sponsionem cum hymnis defertur, et qui eam fert divus angelus, in locum quietis et exultationis eam restituit. Nunc ergo, fratres, hic viriliter certate, dum tempus est, hoc scientes, videlicet nos hic non permansuros esse in aeternum. »

12. Haec dicebat Petrus, et usque mane turbas confortans, sermonem protraxit, donec sol ortus est. Surgens autem Maria, exiit foras et manus extendens, Dominum deprecata est pro mundo^a et omni populo. Et post precationem, introivit, ac super lectum recubuit, suam adimplens dispensationem. Sedebat

τότε γὰρ ὁ ἡμαρτηκῶς παρακαλεῖ αὐτὸν, λέγων· Μικροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ ἔτι τὸ ἄπαξ τοῦτο, ἕως οὗ λυτρωθῶ² τὰς ἁμαρτίας, ἃς κακῶς ἐφύτευσα καὶ ἐγεύργησα ἐν τῷ σώματί μου. Ὁ δὲ ἀπαιτῶν θάνατος; τὴν ψυχὴν αὐτοῦ οὐκ³ ἀνέξεται αὐτοῦ. Πῶς γὰρ συγχωρήσει, τῆς ἀποφάσεως ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξελθούσης, καὶ πληρωθείσης αὐτοῦ τῆς προθεσμίας, ἡγουν τοῦ ὕρου τῆς ζωῆς; Παραλαμβάνει τοί·υν αὐτὴν ἐν πολλῇ αὐστηρότητι καὶ σπουδῇ· καὶ μηδὲν ἔχων⁴ τῆς δικαιοσύνης ἢ ἐπιφερόμενος ἄγαθὸν ἔργον, ἀποφέρεται⁵ εἰς τὸν τόπον τῆς βρασάνου, ἡγουν εἰς τὸ αἰώνιον καὶ ἀτελεύτητον πῦρ. Ὁ δὲ δίκαιος χαίρει μᾶλλον παραλαμβανόμενος, ψάλλον καὶ λέγων· Ἐτοίμη ἡ καρδία μου⁷. Ἀπέργεται γὰρ οὗτος εἰς τόπους ἀναπαύσεως καὶ φωτισειδείς. Οὐδὲ γὰρ ἐσπλώσεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν τῇ ἡδονῇ καὶ ἀπάτῃ, τούτου τοῦ αἰῶνος. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ καθαρὰ καὶ καλὴ παρθένος⁸, ἢ τοιαύτην προθυμίαν καὶ ἐλπίδα πρὸς Θεὸν ἔχουσα, παρακαλεῖ, λέγουσα⁹. Μὴ ἀρῆσεις με¹⁰, δέσποτα, ἐν ταύτῃ τῇ γῆ, ἵνα μὴ φθονήσωσί μοι οἱ δαίμονες, καὶ ἀροῦσι τὸ ὄνομα τῆς παρθενίας ἀπ' ἐμοῦ¹¹. Οὐδὲν ἄλλο ἔγω ἐπὶ γῆς, εἰ μὴ τὸ τῆς παρθενίας ὄνομα. Τότε ἐξέρχεται τῆς ἀφθόρου νύμφης ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἀποφέρεται πρὸς τὸν ἀθάνατον νομπίον μετὰ ὕμνων, καὶ ἀποκαθίστησιν αὐτὴν ὁ φέρων θεῖος ἄγγελος ἐν ἀναπαύσεως καὶ ἀγαλλιάσεως τόπῳ. Νῦν οὖν, ἀδελφοί, ἀγωνίσασθε ἐντεθῆν, ἕως ἔστι καιρὸς, τοῦτο εἰδότες, ὅτι οὐ παραμείνομεν ἐνταῦθα εἰς τὸν αἰῶνα¹².

12. Καὶ ταῦτα λέγοντος τοῦ Πέτρου καὶ ἕως ὄρθρου¹³ ἐνίσχυοντος τοὺς ὄγλους, παρέτεινε τὸν λόγον, ἕως ἀνέτειλεν ἥλιος. Ἀναστᾶσα δὲ Μαρία, ἐξῆλθεν ἕξω¹⁴, καὶ ἐκτείνασα τὰς χεῖρας, προσηύξατο πρὸς Κύριον ὑπὲρ τε τοῦ κόσμου καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ¹⁵. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν, εἰσῆλθε καὶ ἀνέπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης, πληροῦσα αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν¹⁶.

1. D τὸ om. — 2. BO λυτρώσωμαι. — 3. C οὐκέτι. — 4. C ἔχουσαν. — 5. CV ἐπιφερομένην. — 6. C καὶ ἀποφέρει. — 7. BO ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδία μου add. V ἐτοίμη ἡ καρδία μου ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδία μου, καὶ οὐκ ἐταράχθη τὸ φιλᾶσθαι τὰς ἐντολάς σου. — 8. D παρθενία. — 9. C παρακαλεῖ λέγουσα om. — 10. CV μὴ ἐάσης. — 11. BO, post ἀπ' ἐμοῦ, quae sequuntur omittunt usque ad : Νῦν οὖν, ἀδελφοί. — 12. Ath. omnem Petri sermonem de duobus servis omittit. — 13. BO ἕως πρωῆ. Ath. ταῦτα λέγοντος τοῦ Πέτρου, οἱ ὄγλοι ἐνίσχουν εὐφρανόμενοι. — 14. O ἕξω τῶν πυλῶν. — 15. Ath. μετὰ πάσης εὐλαθείας καὶ σεμνότητος, τιμῶσα καὶ σχῆμα ποιήσασα εἰς τοὺς ἐκεῖ εὐμεθέοντας, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν κλίνην αὐτῆς. — 16. BO πληροῦσα αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν om.

a) De hac deprecatione Mariae pro toto mundo loquuntur plerique apocryphi libri. Ioan-

nes vero noster simpliciter dixerat : *Elevans manus, oravit ad Dominum.*

Ἰκινθίζετο δὲ πρὸς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς Πέτρος, καὶ
 παρὰ τοὺς πόδας Ἰωάννης. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀπόστολοι
 κύκλῳ τῆς κλίνης αὐτῆς περιεστῆκεισαν· Ἐπεὶ δὲ
 τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, βροντὴ ἐγένετο μεγάλη
 5 ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ὄσμῃ εὐωδίας ἄφατος¹, ὥστε ἐκ
 τῆς πολλῆς ὀσμῆς τῆς εὐωδίας² ἐκείνης, ὕπνῳ
 κατασθεῖναι πάντας τοὺς περιεστῶτας Μαρίαν³,
 πλὴν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν τριῶν παρθένιων, αἱ
 ἐποίησεν ἀγρυπνεῖσαι Μαρία μετ' αὐτῆς, ἵνα μαρτυ-
 10 ρήσωσι περὶ τε τῆς κηδείας καὶ τῆς δόξης αὐτῆς⁴.
 Καὶ ἅμα τῇ εὐωδίᾳ, ἰδοὺ καὶ ὁ Κύριος παραγίνεται
 ἐν δόξῃ πολλῇ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ
 πλῆθος ἀγγέλων καὶ στρατιᾶς οὐρανοῦ⁵, ὧν οὐκ
 ἔστιν ἀριθμὸς. Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ταμεῖον ὕπου ἦν
 15 ἡ Μαρία αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς καὶ Μιχαὴλ καὶ Γα-
 βριήλ, ἔξω δὲ τοῦ ταμεῖου περιεστηκότων τῶν
 λοιπῶν ἀγγέλων κυκλόθεν τῆς σκηνῆς, καὶ ὑμνού-
 των τὸν Θεόν.

Ἄμα δὲ τῷ εἰσελθεῖν τὸν σωτήρα καὶ εὐρεῖν τοὺς
 20 ἀποστόλους περὶ τὴν Μαρίαν, ἰδόντες αὐτὸν οἱ ἀπό-
 στολοι καὶ γνωρίσαντες, πεσόντες εὐθέως ἅπαντες
 ἐπὶ τὴν γῆν, προσκύνησαν αὐτῷ⁶ ἐν χαρᾷ καὶ
 εὐφροσύνῃ⁷. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν· καὶ
 ἡσπάζατο πάντας. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἡσπάζατο καὶ
 25 τὴν Μαρίαν.

Τότε ἀνοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς, εὐλόγησε τὸν
 Θεὸν καὶ εἶπεν· Εὐλόγωί σε τὸν Θεὸν μου καὶ
 Κύριον, ὅτι ἅ μοι ἐπηγάειλω, καὶ ἐπλήρωσας, ἐν
 μηδενί με λυπήσας. Ἐπηγάειλω γὰρ μὴ συγχωρηῆσαι
 30 ἔλθειν ἀγγέλου ἐπὶ τὸ παραλαβεῖν τὴν ψυχὴν μου
 ἐκ τοῦ σώματος, ἀλλ' αὐτὸς σὺ ἐπ' αὐτὴν ἔλθειν.
 Καὶ ἰδοὺ, Κύριε, γέγονέ μοι κατὰ τὸ ῥήμά σου. Τί⁹
 δέ εἰμι ἐγώ, ὅτι τοιαύτης δόξης καὶ χαρᾶς καταξιώ-
 θην;

Καὶ ταῦτα λέγουσα, ἐπλήρωσεν αὐτῆς τὴν
 οἰκονομίαν¹⁰, καὶ παρέδωκε τὸ ἄμωμον καὶ τίμιον
 καὶ ἅγιον αὐτῆς πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου καὶ
 Υἱοῦ αὐτῆς, ὑπομειδιῶντος καὶ τοῦ προσώπου
 αὐτῆς¹¹. Ὁ δὲ Κύριος, λαθὼν αὐτῆς τὴν ψυχὴν,
 40 παρέθετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν δεδοξασμέων αὐτοῦ
 ἀγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Οἱ δὲ ἀπόστολοι ἐθί-
 α-

autem ad caput eius Petrus, et ad pedes
 Ioannes; ceteri vero apostoli eius lectum
 circumstabant. Et circa horam diei tertiam,
 tonitrus magnus e caelo factus est, et odor
 fragrantiae ineffabilis, ita ut, prae nimio
 odore fragrantiae, omnes Mariam circum-
 stantes somno correpti fuerint, praeter apo-
 stolos et tres virgines, quas vigilare secum
 fecit Maria, ut testimonium perhiberent de
 exsequiis necnon de gloria eius. Et simul
 cum fragrantia, ecce Dominus in magna gloria
 super nubes caeli advenit, cum angelorum
 multitudine caelestique exercitu, quorum non
 est numerus. Et in conclave, ubi Maria erat
 introivit ipse Iesus et Michael et Gabriel^a,
 caeteris angelis extra conclave circa taberna-
 culum circumstantibus ac Deum laudantibus.

Ut autem ingressus est Salvator invenitque
 apostolos circa Mariam, videntes eum apo-
 stoli atque agnoscentes, ceciderunt stamini
 omnes super terram, illumque in gaudio ac
 laetitia adoraverunt. Ille autem dicit eis :
 « Pax vobis »; et amplexus est omnes. Post
 haec vero, et Mariam amplexus est.

Tunc aperiens os suum Maria, benedixit
 Deum dicens : « Benedico te, Deum meum
 et Dominum, quoniam quae promisisti mihi,
 implevisti, in nulla re me contristans. Promi-
 sisti enim te non permissurum esse, ut veni-
 ant angeli animam meam e corpore as-
 sumpturi, sed teipsum ad eam esse venturum.
 Et ecce, Domine, factum est mihi secundum
 verbum tuum. Quid vero sum ego, ut tali
 gloria ac gaudio dignata sim? »

Et haec dicens, suam adimplevit dispensa-
 tionem, et immaculatum, honorandum ac sanc-
 tum spiritum suum in manus Domini et Filii
 sui tradidit, subridente etiam vultu eius. Domi-
 nus vero, animam eius accipiens, in manus
 gloriosorum angelorum suorum Michaelis et
 Gabrielis^b deposuit. Apostoli autem animam

1. CV ἀφάτου. BO καὶ τὸ οἶχημα ἐπλήρωθη εὐωδίας πολλῆς. — 2. Ο εὐωδίας om. — 3. CV τῇ θεοσεύκῃ Μαρίας.
 — 4. C αὐτοῦ. — 5. BO, post στρατιᾶς οὐρανοῦ, omnia omittunt usque ad ἰδόντες αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι.
 — 6. C αὐτόν. — 7. C ἀγαλλιάσει. — 8. C ἅπερ. — 9. CD τίς εἰμι. — 10. BO ἐπλήρωσεν αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν
 om. — 11. Τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῆς ἐμῆδία.

a) Nota Gabrielem hic nominari; de quo silet
 textus primigenius. — b) Iterum de Gabriele fit

mentio; ex quo patet interpolatorem diversas
 codicum lectiones inter se componere tentasse.

Mariae contemplati sunt sub specie humanae formae cum omnibus membris, sine figura maris et feminae, adeo candidam, ut septemplex solis splendorem superaret.

Petrus, magno gaudio repletus, Dominum interrogabat, dicens : « Domine, cuiusnam nostrum anima sic candida erit, ut anima matris tuae Mariae? » Dicit ei Dominus : « O Petre, omnium qui in hoc mundo generantur hominum fidelium animae tales sunt; sed et corpora ipsorum in resurrectione ita resplendebunt, et maxime electorum meorum. Sed quando e corpore egrediuntur, non ita candidae inveniuntur, quoniam aliter missae sunt, et aliter inventae sunt. Peccatorum enim tenebrosa et corpora sunt et animae, quia ipsi ita voluerunt. *Magis enim dilexerunt multorum peccatorum tenebras, quam lucem*^a. Si quis vero ab iniquitatibus tenebrarum huius saeculi immaculatum ac purum se servaverit sicut a principio mandata mea ac legem dedi vobis, et e corpore exierit, anima eius hoc pacto candida ac pura invenitur. »

Deinde Salvator rursus dicit apostolis : « Curate corpus Mariae, habitaculi mei, cum diligentia. Invenietis autem a dextris civitatis monumentum novum. In eo deponite corpus ejus, sicut mandavi vobis. Ego enim illud suscipiam, et in locum incorruptibilem deponam^b. »

Salvatore haec apostolis dicente, clamavit et Mariae corpus in conspectu omnium, dicens : « Memento mei, Rex gloriae; memento mei; tua enim sum factura et creatura. Memento mei, quia commissum mihi thesaurum custodivi. » Tunc dixit Iesus : « Non sane te derelinquam, margaritae meae thesaurum.

σαντο τὴν ψυχὴν Μαρίας ἐν εἶδει ἀνθρωπίνου εἶδους ἐν πᾶσι μέλεσιν, ἀνευ σχήματος ἄρρενος καὶ θηλείας, λευκὴν οὖσαν πάνυ, ὡς ὑπερλάμψει τὸν ἥλιον ἐπταπλασίως.

Πέτρος δὲ, χαρᾶς πολλῆς πλησθεὶς, ἐπυθάνετο 5
παρὰ τοῦ Κυρίου, λέγων· Κύριε, τίνος ἡμῶν ἄρα
τοιαύτη λευκὴ ἔσται ἡ ψυχὴ, ὡς ἡ ψυχὴ τῆς μητρὸς
σου Μαρίας; Λέγει αὐτῷ ὁ Κύριος· ὦ Πέτρε,
πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ γεννωμένων ἀνθρώ- 10
πων πιστῶν αἱ ψυχαὶ τοιαῦται εἰσιν· ἀλλὰ καὶ τὰ
σώματα αὐτῶν ἐν τῇ ἀναστάσει οὕτως ἐκλάμ-
ψουσι¹, καὶ μάλιστα τῶν ἐκλεκτῶν μου. Ἄλλ' ὅτε
ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ σώματος, οὐχ εὐρίσκονται τοιαῦ-
ται λευκαί, διότι ἄλλως ἀπεστύλῃσαν καὶ ἄλλως 15
εὐρέθησαν. Τῶν γὰρ ἁμαρτωλῶν σκοτεινὰ καὶ τὰ
σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ τυγχάνουσιν, ὅτι αὐτοὶ οὕτως
ἠθέλησαν. Ἠγάπησαν γὰρ² μᾶλλον τὸ σκότος
τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν ἢ τὴν φῶς. Ἐὰν δὲ τις
φυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ σκότους τοῦ
αἰῶνος τούτου ἄσπιλον καὶ καθαρὸν, ὡς ἐξαρχῆς 20
ἔδωκα ὑμῖν τὰς ἐντολάς μου καὶ τὸν νόμον, καὶ
ἐξέλιθ ἀπὸ τοῦ σώματος, εὐρίσκεται αὐτοῦ³ ἡ ψυχὴ
τοιαύτη λευκὴ καὶ καθαρὰ⁴.

Ἔττα πάλιν λέγει⁵ ὁ σωτὴρ τοῖς ἀποστόλοις·
Κηδεύσατε τὸ σῶμα Μαρίας τῆς παροικίας μου ἐν 25
σπουδῇ. Εὐρήσατε δὲ ἐξ ἀριστερῶν τῆς πόλεως
μνημεῖον καινόν⁶. Ἐν αὐτῷ ἀπόθεσθε τὸ σῶμα
αὐτῆς καὶ παραμεῖνατε ἐκεῖ, καθὼς ἐνετειλάμην
ὑμῖν. Ἐγὼ γὰρ αὐτὸ λήψομαι⁷ καὶ ἀποθήσομαι εἰς
τόπον ἄφθορον⁸. 30

Ταῦτα λέγοντος τοῦ σωτῆρος πρὸς τοὺς ἀποστό-
λους, ἐβόησε καὶ τὸ σῶμα Μαρίας ἐμπροσθεν
πάντων λέγον· Μνήσθητί μου, βασιλεῦ τῆς δόξης·
μνήσθητί μου· σὸν γὰρ εἰμι πλάσμα καὶ ποίημα.
Μνήσθητί μου, ὅτι ἐφύλαξα τὸν παρατεθέντα μοι 35
θησαυρόν. Τότε εἶπεν ὁ Ἰησοῦς⁹· Οὐ μὴ σε ἐγκατα-
λίπω¹⁰ τὸν τοῦ μαργαρίτου μου θησαυρόν. Μὴ

1. C ἐκλάμψει. — 2. C ἠγάπησαν γὰρ om. — 3. C αὐτῇ. — 4. BO haec habent : ὁ Πέτρε, πάντων τῶν ἐκλεκτῶν μου αἱ ψυχαὶ τοιαῦται εἰσιν· ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἐν τῇ ἀναστάσει οὕτως ἐκλάμψουσιν· τῶν δὲ ἁμαρτωλῶν σκοτεινὰ καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαί, ὅτι αὐτοὶ οὕτως ἠθέλησαν· ἠγάπησαν γὰρ τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς. O non habet : οὕτως ἠθέλησαν· ἠγάπησαν γὰρ τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς. — 5. C λέγει om. — 6. CD καινόν. — 7. BO ἀναλήψομαι. — 8. BO omittunt quae sequuntur usque ad καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Κύριος. — 9. CD τῷ σώματι Μαρίας add. — 10. C ἐγκαταλείψω.

a) Ioan., III, 19. — b) Haec verba inunnt interpolatorem sententiam eorum tenuisse, qui dicebant corpus Mariae in paradisum terrestrem fuisse transtatum, ibique incorruptibile mansurum,

usque ad resurrectionem communem; Ioannem vero Thessalonicensem contrariam sententiam de vera resurrectione Deiparae potius amplectum fuisse in introductione ostendimus, p. [251].

γένοιτο¹ καταλείψαι τὴν πιστὴν εὐρεθεισαν τῆς
 παρθεύσεως αὐτῆι παρθήκης. Μὴ γένοιτο, ἵνα σε
 ἐγκαταλείψω τὴν κυβερνήσασαν κιβωτὸν τὸν ἑαυτῆς
 κυβερνήτην. Μὴ γένοιτο² καταλείψαι τὸν θησαυρὸν,
 5 τὸν ἐν τῆι σφραγίδι τοῦ Χριστοῦ ὑπουργήσαντα
 καλῶς. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Κύριος, ἀνῆλθεν εἰς
 τοὺς οὐρανοὺς.

13. Πέτρος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ αἱ
 τρεῖς παρθένοι ἐκῆδυσαν τὸ σῶμα τῆς Μαρίας³,
 10 καὶ ἔθηκαν ἐπὶ τὸν κράββατον. Καὶ μετὰ ταῦτα
 διυπνίσθησαν οἱ κοιμηθέντες καὶ ἀνέστησαν⁴. Πέτρος
 δὲ ἤνεγκε τὸ βραβεῖον, καὶ ἐπεδίδου⁵ αὐτὸ τῷ
 Ἰωάννῃ, λέγων· Λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, καὶ ὑμνη-
 σον ἔμπροσθεν τῆς κλίνης τῆς Μαρίας, ὅτι σὺ εἶ
 15 παρθένος, καὶ σοὶ αὐτὴν παρέθετο ὁ Κύριος, καὶ
 ὀφείλεις ὑμῆσαι ἔμπροσθεν τοῦ αὐτῆς κραββάτου,
 κατέχων αὐτὸ τῆι χειρί⁶. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίθη
 καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ σὺ ὀφείλεις
 20 ὡς πρῶτος προπορεύεσθαι⁷ τῆς κλίνης, ἕως ἂν
 ἐνέγκωμεν αὐτὴν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. Καὶ λέγει
 αὐτῷ Πέτρος· Ἴνα μὴ τις ἐξ ὑμῶν λυπηθῆι, στέψω-
 μεν τὸν κράββατον ἐν αὐτῷ⁸.

Τότε δὲ ἀναστάντες οἱ ἀποστόλοι, ἐβάστασαν
 ἅπαντες τὸν κράββατον Μαρίας. Καὶ προῆγε Πέτρος
 25 ὑμῶν καὶ λέγων· Ἐξῆλθεν Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύ-
 πτου ἐν στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης, ἀλληλούϊα. Ὁ δὲ
 Κύριος τῆς δόξης προσῆγεν αὐτῶν⁹, ἀλληλούϊα, καὶ
 εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας¹⁰, καὶ
 ἡ κιβωτὸς Κυρίου ἦν ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἀλληλούϊα.
 30 Καὶ ταύτην κατέπαυσεν ἐν Βηθλεὲμ¹¹. Ἰησοῦς ὁ
 μέγας σωτὴρ, ἀλληλούϊα. Χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε¹²,
 οἱ πιστοί, ὅτι Μαρία, ἡ κιβωτὸς Κυρίου, ἄγει ἡμᾶς
 ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀλληλούϊα.

Ταῦτα ὑμνούστων τῶν ἀποστόλων καὶ πορευομέ-
 35 νων¹³ μετὰ τῆς κλίνης, νεφέλη φωνῆς ἦν ἄνωθεν
 ἐπισκιάζουσα αὐτοὺς, καὶ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης
 ἤκούετο, ὥσπερ ὑμνούστων ὄχλου πολλοῦ. Τὸ δὲ
 ἀκολουθοῦν ἄπειρον πλῆθος ἔβαλλον μύρα καὶ
 ἀρώματα, ὥστε πληρωθῆναι ἐπὶ πόλυ τὸν ἀέρα

Absit ut illam derelinquam, quae fidelis custos
 inventa est depositi sibi commissi! Absit ut te
 derelinquam, arcam, quae tuum gubernasti
 gubernatorem! Absit ut derelinquam thesau-
 rum, qui in sigillo Christi optime ministerium
 praebeuit!. » His dictis, Dominus ad caelos
 ascendit.

13. Petrus autem et ceteri apostoli tresque
 virgines corpus Mariae curarunt, et super gra-
 batum posuerunt. Et post haec, evigilaverunt
 qui dormierant, et surrexerunt. Petrus vero
 tulit palmam, eamque Iohanni tradebat, dicens :
 « Accipe hanc palmam, et canta ante lecticam
 Mariae, quia tu es virgo, et eam [scilicet
 Mariam] tibi commendavit Dominus; unde et
 cantare debes ante eius grabatum, hanc pal-
 mam manu tenens. » Iohannes autem respon-
 dit, et dixit ei : « Tu es Pater noster, et, ut-
 pote primus, tu ante lecticam incedere debes
 donec eam in locum eius deferamus. » Et dici
 ei Petrus : « Ne quis ex vobis tristetur, graba-
 tum palma coronemus. »

Tunc surgentes apostoli, asportarunt omnes
 grabatum Mariae. Et praecedebat Petrus can-
 tans et dicens : « Exivit Israel de terra Aegypti
 in columna ignis et nubis, alleluia. Dominus
 autem gloriae praecedebat eos, alleluia; et
 introduxit eos in terram promissionis; et arca
 Domini erat in medio eorum, alleluia. Et illam
 requiescere fecit in Bethleem^a Iesus, magnus
 Salvator, alleluia. Gaudete et exultate, fideles,
 quia Maria, arca Domini, ducit nos in para-
 disum deliciarum, alleluia^b. »

Apostolis haec canentibus et cum lectica
 procedentibus, nubes lucis erat desuper, obum-
 brans eos; et vox e nube audiebatur, tanquam
 turbae multae cantantis. Quae vero sequeba-
 tur innumera multitudine unguenta atque odo-
 ramenta spargebat, ita ut aer fragrantia diu

1. C μοι add. — 2. D μοι add. — 3. C τῆς θεοτόκου add — 4. BO καὶ ἀνέστησαν om. — 5. C ἐπεδίδοτο. —
 6. BO καὶ ὀφείλεις ὑμῆσαι κτλ. om. — 7. B προῆξει. O προεξί, C πορεύεσθαι. — 8. C αὐτῆς τὸν κράββατον.
 BO ἕως ἂν ἐνέγκωμεν κτλ., usque ad ἀναστάντες οἱ ἀπόστολοι om. — 9. C αὐτοὺς. — 10. C ἀλληλούϊα add. —
 11. BO Βέθλεμ. — 12. C ἅπαντες οἱ πιστοί, ἀλληλούϊα. — 13. C προπορευομένων.

a) fuxta omnes apocryphos orientales, Maria non Hierosolymis, sed Bethleem moritur, et corpus eius e Bethleem ad Ierusalem transferunt Apostoli. Ad hanc fabulam alludit interpolator.

— b) Haec verba ex apocryphis orientalibus item sumpta sunt, quamquam de itinere Apostolorum in paradysum solus Cod. Paris. 1190 mentionem habet.

impleretur. Accenderunt etiam et candelas et lucernas numerosissimas. Omnibus autem voce magna clamantibus ad Deum, resonavit vox multitudinis, et in totam civitatem Ierusalem exivit. Ut autem audierunt pontifices et Pharisei tumultum ac vocem cantantium, primum quidem obstupuerunt; deinde et conturbati sunt, dicentes inter se: « Quis est iste tumultus atque concentus laudis, quem nos audimus? » Et ex ipsis quidam dixit: « Maria de corpore egressa est, et canunt apostoli, illam circumstantes. » Illi vero, diabolico zelo repleti, dixerunt: « Venite, et procedentes, apostolos occidamus, corpus vero comburamus, quod seductorem illum gestavit. ». Et insurgentes cum ira, exierunt cum gladiis et fustibus, ut apostolos occiderent. Et subito angelus Domini descendens, caecitate percussit illos; et excaecati, capita sua in muros impingebant, et lapidibus offendeabant, non videntes quo abirent. Quod idem omnes passi sunt praeter unum solum pontificem. Iephoniam appellatum^a, qui et ipsis viam dederat egrediendi, ut quae fierent viderent.

Quando vero Iephonias ad apostolos accessit, viditque grabatum coronatum et apostolos canentes, ira magna repletus, dixit: « Ecce habitaculum eius qui gentem nostram spoliavit, qualem gloriam habet! » Et magno cum furore in grabatum irruit, volens corpus ad terram deicere. Et ex obliquo grabatum apprehendit, in parte ubi palma posita erat, volens eum una cum corpore ad solum evertere. Et statim manus eius grabato adhaeserunt, a cubitibus succisae. Et stupendum spectaculum videre erat. Miseri enim illius viri manuum maiorem partem grabatus suspensam habebat; minor pars vero trunca in corpore remanebat. Flebat autem in conspectu apostolorum stans miser ille manibus mutilus, obse-

εὐωδίας. Ἐξῆψαν δὲ καὶ κηρούς¹ καὶ λυχνίας εἰς πλῆθος. Πάντων δὲ κραζόντων φωνῇ μεγάλῃ εἰς τὸν Θεόν, ἤλγησεν ἡ φωνὴ τοῦ πλήθους, καὶ ἐξῆλθεν ἐν ὅλῃ τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ. Ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι τὸν ὄρυθρον καὶ τὴν φωνὴν τῶν ὑμνούντων, πρῶτον μὲν ἐξεθαμβήθησαν· ἔπειτα δὲ καὶ ἐταράχθησαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· Τίς οὗτος ὁ ὄρυθρος καὶ ὁ αἶνος, ὃν ἡμεῖς ἀκούομεν; Καὶ εἶπέ τις ἐν αὐτοῖς, ὅτι Μαρία ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ὑμνοῦσιν οἱ ἀπόστολοι κυκλώσαντες. Οἱ δὲ πλησθέντες ζήλου σατανικοῦ², εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Δεῦτε καὶ πορευθέντες ἀποκτείνωμεν τοὺς ἀποστόλους, τὸ δὲ σῶμα κατακαύσωμεν τὸ βραστᾶσαν τὸν πλάνον ἐκεῖνον. Καὶ ἀναστάντες ἐν θυμῷ, ἐξῆλθον μετὰ ξιφῶν καὶ ῥοπαλίων ἀποκτεῖναι τοὺς ἀποστόλους. Καὶ εὐθέως ἄγγελος Κυρίου κατελθὼν, ἐπάταξεν αὐτοὺς ἄρασιζ, καὶ τυφλωθέντες προσέκρουον εἰς τοὺς τοίχους τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ τοῖς λίθοις προσέκοπτον, μὴ βλέποντες ποῦ ἀπέρχονται. Τὸ αὐτὸ δὲ πάντες ἔπασχον χωρὶς ἐνὸς μόνου ἀρχιερέως, Ἱεφονίου προσαγορευομένου³, τοῦ καὶ αὐτοῖς δόντος τὴν ὁδὸν τοῦ ἐξελεῖν καὶ ἰδεῖν τὰ γινόμενα⁴.

Ὅτε δὲ τοῖς ἀποστόλοις προσήγγισεν ὁ Ἱεφονίας⁵, καὶ εἶδε τὸν κράσβατον ἐστεφανωμένον καὶ τοὺς ἀποστόλους ὑμνοῦντας, πλησθεὶς θυμοῦ μεγάλου, εἶπεν· Ἰδοὺ ἡ παροιμία τοῦ συκλευσαντος ἡμῶν τὸ γένος καὶ τὸ ἔθνος⁶, ὅποιον ὀδῶν⁷ ἔχει. Καὶ ἐπῆλθε μετὰ μεγάλου θυμοῦ τῷ κρασβάτῳ, θέλων καταβαλεῖν τὸ σῶμα ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ κατέσχευεν ἐκπλαγίως τὸν κράσβατον⁸, κατὰ τὸ μέρος, ὃ ἔκειτο τὸ βραθεῖον, καταβαλεῖν αὐτὸν σὺν τῷ σώματι ἐπὶ τὸ ἔδαφος βουλούμενος. Καὶ εὐθέως αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐκολλήθησαν⁹ τῷ κρασβάτῳ, ἀπὸ τῶν ἀγκώνων κοπεῖσσι. Καὶ ἦν¹⁰ ἰδεῖν παράδοξον θέαμα. Τῶν γὰρ χειρῶν τοῦ ἀθλίου ἐκείνου ἀνδρὸς τὸ πλεόν μὲν εἶγεν αἰωρημένον¹¹ ὁ κράσβατος· τὸ δὲ ὀλίγον μέρος τῷ σώματι κολοδῶν ἐναπέμεινεν. Ἐκλαιε δὲ κατὰ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων ὁ ἄθλιος κολοδόχειρ

1. C καὶ κηρούς om. — 2. BO σατανικοῦ om. — 3. BO Ἱεφονίου προσαγορευομένου om. C Ἱεφονίου. — 4. BO ὅστις λαθῶν τὴν ὁδὸν, ἐξῆλθεν ἰδεῖν τί ἂν εἴη. — 5. CV ὁ Ἱεφονίας. — 6. D ἔθνος. — 7. CDE φιβερὰν add. — 8. BO ἐκ τοῦ πλαγίου τοῦ κρασβάτου. — 9. C ἐγκολλήθησαν. — 10. C νῦν. — 11. C αἰωρισμένον.

a) Ut supra diximus, Ioannes Thessalonicensis pontificis nomen tacuit, quod in pterisque orien-

talibus apocryphis occurrit; ab his interpolator illud mutuavit.

ιστάμενος, ἐκδυσωπῶν¹ αὐτοὺς καὶ λέγων· Μὴ παρίδητε, δυσωπῶ, τὴν ἐμὴν ἀβλιότιητα, ἐν τηλικαύτῃ νῦν ὄντα με ἀνάγκη².

Τότε λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἡ ἐνέργεια τῆς ἰάσεως οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἵνα σοι βοηθῆσω³, ἀλλ' οὐδενὸς τούτων. Εἰ δὲ πιστεύεις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός⁴ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὃν ἀναστάντες κατεσχέκατε, καὶ σταυρώσαντες ἀπεκτείνατε, ἀπαλλαγῆσθε τοῦ παραδειγματισμοῦ⁵ σου τούτου. Καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος· Μὴ γὰρ οὐκ ἤδειμεν⁶; Ναὶ ἀληθῶς οἴδαμεν, ὅτι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶν. Ἀλλὰ τί ποιήσομεν τῇ φιλαργυρίᾳ τῇ σκοτιζούσῃ⁷ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος; Οἱ γὰρ πατέρες ἡμῶν, τελευταῖαν μέλλοντες συνεκαλέσαντο ἡμᾶς, εἰπόντες· Τεκνία, ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο ὑμᾶς ἀπὸ πασῶν τῶν φυλῶν, ἵνα γένησθε ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ τούτου ἐν δυνάμει, καὶ ἐργάσησθε⁸ ἐν τῇ ὕλῃ τῆς γῆς ταύτης. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἔργον ὑμῶν, ἵνα οἰκοδομήσητε τὸν λαὸν τούτον καὶ λάβητε παρ' αὐτοῦ δεκάτας, ἀπαρχὰς καὶ πᾶν πρωτότοκον ἐξαγοῖον μητρῶν. Ἀλλὰ τηρήσατε, τεκνία, μήπως πληθυνθῇ ἄφ' ὑμῶν ὁ τόπος, καὶ καταναστάντες ἐμπορεύσησθε ἑαυτοῖς καὶ παροργίσητε τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τὴν περισσεῖαν ὑμῶν δότε πτωχοῖς καὶ ὀρφανοῖς, καὶ χήραις τοῦ λαοῦ ἡμῶν· καὶ ψυχὴν θλιβομένην μηδὲν παρίδητε. Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἠκούσαμεν τῆς παραδόσεως τῶν πατέρων ἡμῶν, ἀλλὰ ἰδόντες ὅτι ἐπερίσευσεν⁹ ὁ τόπος σφόδρα, τὰ πρωτότοκα τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν καὶ πάντων τῶν κτηνῶν ἐθέμεθα τράπεζαν τῶν πωλούντων καὶ τῶν ἀγοραζόντων. Καὶ ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐξέβαλε πάντας ἐκ τοῦ τόπου¹⁰, καὶ τοὺς κολλυθιστὰς ἐδίωξε¹¹, λέγων· *Αἴρατε ταῦτα ἐκ τοῦ τόπου τούτου, καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου*. Ἡμεῖς δὲ, ἀποβλέψαντες εἰς τὰς καταργηθείσας ἡμῶν συνθηκὰς ὑπ' αὐτοῦ, ἐσκηψάμεθα ἐν ἑαυτοῖς κολὰ, καὶ ἀνέστημεν ἐπ' αὐτὸν, καὶ

crans eos ac dicens : « Nolite contemnere, quaeso, miseriam meam, neque in tanta necessitate me derelinquatis. »

Tunc dicit illi Petrus : « Sanationis operatio a me non pendet, ut tibi opituler; sed neque ab ullo istorum. Si vero credis Iesum esse Christum, Filium Dei, quem insurgentes tenuistis, et crucifigentes occidistis, ab ista animadversione liberaberis. » Et dixit homo : « Numquid nesciebamus? Vere sane novimus eum esse Dei Filium. Sed quid faciemus, avaritia obtenebrante oculis mentis et corporis? Nam patres nostri, iam morti proximi, convocaverunt nos, dicentes : « Filioli, ecce Deus ex omnibus tribubus elegit vos, ut coram hoc populo in virtute fiatis, et in materia terrae huius operemini. Vestrum autem opus hoc est, ut populum istum aedificetis, et ab ipso accipiat decimas et primitias et omne primogenitum vulvam adaperiens. Sed cavete, filioli, ne forte vestra opera, locus redundet, atque rebellantes vobis ipsis quaestum faciatis, et Deum exacerbetis. Sed superfluum vestrum date pauperibus et orphanis et viduis populi nostri; et animam tribulatam ne despiciatis. » Nos vero traditioni patrum nostrorum non obtemperavimus; sed videntes locum abundare valde, primogenita ovium et boum omniumque pecudum constituimus argentariam mensam vendentium et ementium. Et adveniens Filius Dei, e loco eiecit omnes, et nummularios persecutus est, dicens : *Auferte ista ex loco isto, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*^a. Nos vero ad consuetudines nostras ab ipso abrogatas respicientes, cogitavimus in

1. C τῶν ἀποστόλων ὁ ἄβλιος κολυθίζω ἰστάμενος ἐκδυσωπῶν om. — 2. BOCD ἐν τηλικαύτῃ ἀνάγκῃ. — 3. C τοῦ βοηθῆσαι σοι. — 4. C Χριστός om. — 5. BO παραδείγματος. — 6. BO μὴ γὰρ οὐκ ἤδειμεν om. — 7. C τῆς σκοτιζούσης. — 8. B καὶ μὴ εἰρησθαι τῆς ὕλης ταύτης. O καὶ μὴ εἰρησθαι τῆς ὕλης ταύτης. Post haec, BO addunt : ὁ γὰρ Κύριος αὐτὸς κληρονομία ὑμῶν ἐστίν, καὶ ὁδηγήσατε τὸν λαὸν κατὰ νόμον Κυρίου, καὶ ἀναλώσατε αὐταρκῶς εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν. In codice B (Paris. 1504) haec ultima verba occurrunt in fine folii 107°, post quae, fol. 108-112°, veniunt quaedam excerpta alterius homiliae marialis. Initio folii 113°, sequitur ultima pars homiliae Iohannis nostri, quae sic incipit : δότε ὀρφανοῖς καὶ πτωχοῖς τοῦ Θεοῦ τοῦ λαοῦ (sic). — 9. A περιέπεσεν. — 10. BO ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυθιστῶν κατέστρεψε. — 11. C ἐδίωξε om.

a) Ioan., II, 16.

nobis ipsis mala, scientes vere illum esse Filium Dei. Sed malitiae ne sitis memores; veniam autem, quaeso, mihi praestate. Hoc enim mihi accidit, utpote a Deo dilecto, ut vivam. »

Tunc Petrus grabatum deponi iussit, et pontifici dixit : « Si nunc ex toto corde credis, vade, et Mariae corpus deosculare, dicens : « Credo in te et in Deum ex te genitum »; et subito sanaberis. » Tunc pontifex Hebraeorum dialecto Mariae benedixit per tres horas, neque permisit, ut eam tangeret aliquis, laudans testimonia ex sanctis libris Moisis, scilicet quod illa Dei gloriae templum fiet, ita ut apostoli, haec audientes, huiusmodi traditiones valde admirarentur, quas nemo unquam audiverit. Et dicit illi Petrus : « Vade, et manus tuas iunge alteram cum altera. » Ille autem vadens, coniunxit eas, dicens : « In nomine Iesu Christi, Domini nostri, Filii Mariae, impollutae columbae benignissimi ac misericordis Dei, alteri altera conglutinentur manus meae. » Et statim sanae factae sunt, sicut principio erant, in nulla re deficientes.

Et dicit ei Petrus : « Surge et accipe ramum ex palma, et ingredere civitatem. Et invenies multitudinem caecorum viam exitus non invenientium. Et postquam inveneris, eis loquere omnia quae tibi acciderunt. Et qui ex eis crediderit, hanc palmam super oculos eius impones, et subito visum recipiet. »

Et abiens pontifex, sicut praeceperat ei apostolus, invenit multos. Illi nempe erant quos angelus caecitate percusserat. Flebant autem omnes, et dicebant : « Vac nobis, quoniam quod Sodomis factum est, etiam nobis accidit. Imprimis enim caecitate eos percussit Deus; postea vero ignem de caelo demisit, et combussit eos. » Et cum haec dicerent, qui ramum acceperat atque ab apostolis ad eos missus erat, sermonem eis fecit de fide Domini necnon de miraculis a Deipara Maria in ipsum factis. Et qui ex eis credidit, visum recepit; qui vero non credidit in caecitate animae suae et corporis remansit.

ἀπεκτείναμεν αὐτὸν, γινώσκοντες ἀληθῶς, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστίν. Ἀλλὰ μὴ μνησικακήσητε τῇ κακίᾳ ἡμῶν¹. συγχωρήσατε δέ μοι, παρακαλῶ. Τοῦτο γὰρ μοι συνέβη ἀγαπωμένῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ζήσω.

Τότε ὁ Πέτρος ἐποίησεν ἀποτεθῆναι τὸν κράθβατον, καὶ εἶπε τῷ ἀρχιερεῖ· Εἰ πιστεύεις νῦν ἐξ ὅλης σου τῆς καρδίας, ἀπέλθε καὶ καταψύλησον τὸ σῶμα Μαρίας, λέγων, ὅτι πιστεύω εἰς σέ καὶ τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα Θεόν, καὶ ἰαθήσῃ παραχρῆμα. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς τῆ τῶν Ἑβραίων διαλέκτῳ εὐλόγησεν τὴν Μαρίαν ἐπὶ τρισὶν ὥραις, καὶ οὐ συνεχώρησέ τινα ἄψασθαι αὐτῆς, φέρων μαρτυρίας ἀπὸ τῶν ἁγίων βιβλίων τοῦ Μωϋσέως², ὅτι αὕτη ναὸς Θεοῦ γενήσεται τῆς δόξης, ὥστε τοὺς ἀποστόλους ἀκούσαντας ταῦτα θαυμάσαι πάντῃ τὰς τοιαύτας παραδόσεις, ἃς οὐδεὶς ποτε ᾔκουσε. Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἀπέλθε καὶ κόλλησόν σου τὰς χεῖρας εἰς ἀλλήλας. Ὁ δὲ ἀπελθὼν προσεκόλλησεν αὐτὰς λέγων· Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, τοῦ Υἱοῦ Μαρίας τῆς ἁμιάντου περιστερέως τοῦ ὑπεραγάθου καὶ ἐλεήμονος Θεοῦ, κολληθήτωσαν εἰς ἀλλήλους αἱ χεῖρές μου. Καὶ εὐθὺς ἐγένοντο³ ὕγιεῖς, ὥσπερ ᾔσαν ἐξαρχῆς⁴, ἐν μηδενὶ λειπόμεναι.

Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Ἀνάστα καὶ λάβε⁵ θάλλον⁶ ἐκ τοῦ βραθείου, καὶ εἰσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὐρήσεις ὄχλον τυφλῶν μὴ εὐρισκόντων τὴν ὁδὸν ἐξελεθῆν· καὶ εὐρῶν, λάλησον αὐτοῖς ἅπαντα τὰ συμβεβηκότα σοι. Καὶ τῷ πιστεύοντι ἐξ αὐτῶν ἐπίθεσ τοῦτο τὸ βραθεῖον⁶ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ εὐθὺς ἀναβλέπει.

Καὶ ἀπελθὼν ὁ ἀρχιερεὺς⁷, καθὼς ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ ἀπόστολος⁸, εὔρε πολλούς. Ἐκεῖνοι δὲ ᾔσαν, οὓς ἐπάταξεν ὁ ἄγγελος ἐν ἄορασίᾳ· Ἐκλαιον δὲ πάντες καὶ ἔλεγον· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι τὸ γενόμενον ἐν Σοδόμοις, καὶ ἐν ἡμῖν ἀπέβη. Ἐπάταξε γὰρ κακείνους ὁ Θεὸς πρῶτον μὲν ἄορασίᾳ· μετ' ἐπειτα δὲ πῦρ ἤγαγεν⁹ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ κατέκαυσεν αὐτούς. Καὶ ταῦτα λεγόντων, ὁ λαθὼν τὸν θάλλον καὶ πρὸς αὐτούς παρὰ τῶν ἀποστόλων πεμφθεὶς, ἐλάλησεν αὐτοῖς περὶ τῆς πίστεως τοῦ Κυρίου καὶ τῶν θαυμάτων τῶν ὑπὸ τῆς θεοτόκου Μαρίας εἰς αὐτὸν γεγενημένων. Καὶ ὁ μὲν πιστεύσας ἐξ αὐτῶν ἀνέβλεψεν· ὁ δὲ μὴ πιστεύσας ἔμεινεν ἐν τῇ τυφλώσει τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ σώματος.

1. BO τῆ ἀγνοία μου, ἀλλ' ἐκλέατε ἐπ' ἐμὲ τὰ σπλάγγνα ὑμῶν. — 2. C τοῦ θεράποντος τοῦ Θεοῦ add. — 3. C ὄμοις. add. — 4. C ἀπ' ἀρχῆς. — 5. C θάλλον. — 6. C θάλλον. — 7. C ἐν Ἱεροσολύμοις. — 8. C Πέτρος add. — 9. C κατήγαγεν

14. Μαρίαν τοίνυν τὴν θεομήτορα ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον. Καὶ ἀποθέμενοι αὐτὴν ἐν αὐτῷ, ἔμειναν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν, τὸν τάφον παραφυλάττοντες. Αὕτη ἐστὶν ἡ κοίμησις Μαρίας, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξάζει καὶ τοὺς μεγαλύνοντας μεγαλύνει, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν ἐπουράνιον. Ταύτην γὰρ ἐπὶ γῆς θρόνον αὐτοῦ χερουβικὸν¹ ἀνέδειξε καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρησίαν² τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες ἡμεῖς οἱ πιστοὶ μυστικῶς τῆς θείας μνήμης αὐτῆς τῆς ἀγίας καὶ παναχράντου αὐτοῦ καὶ ἀειπαρθένου μητρὸς, καὶ πιστεύοντες εὐλικρινῶς τῇ κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου χάριτι Χριστοῦ, θεοπροπεῖ αὐτῆς ἐπισκιάσει καὶ ἐπιστάσι³ πρὸς τοὺς ἀξίους τῶν αὐτῆς οἰκτιρωμῶν, ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν καὶ ὄδε³ καὶ ἐν τῇ φοβερᾷ ἐλεύσει καὶ φρικτῇ παραστάσει τῆς ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου κρίσεως τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἐκλυθρωθέντες⁴, τῆς ἐν δεξιῶν αὐτοῦ μεγάλης κλήσεως⁵ κληρονομία ἀναδειχθῆμεν· ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐστὶν ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κατὰ πάντων κράτος, σὺν τῷ μονογενεῖ⁶ [Υἱῷ] καὶ παναγίῳ⁷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν,

EPILOGUS EX COD. PARIS. 1504, FOL. 143^r-144vo CUM OTTOBON. 415, FOL. 316-317vo, COLLATO.

13. Τότε ὁ Πέτρος ἐποίησεν ἀποτεθῆναι τὸν κράβατον, καὶ εἶπεν τῷ ἱερεῖ· Εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης καρδίας, προσελθὼν ἄσπασαι τὸ σῶμα Μαρίας, λέγων· Πιστεύω εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν τεθγέντα καρπὸν ἐκ σοῦ. Τότε ὁ ἱερεὺς πεσὼν προσεκύνησε τὸ σῶμα Μαρίας. Ἀναστὰς⁸ εὐλόγησεν αὐτὴν λέγων, φέρων τε μαρτυρίας ἐκ τοῦ Μωϋσῆ καὶ τοῦ

14. Porro Mariam, Dei Matrem, detulerunt apostoli ad monumentum. Et postquam eam in illud deposuerunt, manserunt omnes unanimiter, sepulcrum custodientes. Haec est dormitio Mariae, Matris Domini. Ipse vero Dominus noster Iesus Christus et Deus, qui immaculatam suam Matrem ac Deiparam Mariam glorificavit, eos qui eam glorificant, glorificat, et magnificantes magnificat, non in hoc saeculo tantum, verum etiam in futuro, atque in suum caeleste regnum introducit. Hanc enim thronum suum cherubicum ac terrestre caelum super terram effecit, spemque ac refugium et fiduciam nostri generis, ut nos fideles ipsius sanctae atque immaculatissimae semperque virginis Matris eius divae memoriae mystice communicantes, et gratiae Christi, quae per totum orbem effusa est, sincere credentes, per gloriosam eius obumbrationem ac protectionem in eos qui eius miserationibus digni sunt, misericordia atque clementia digni habeamur et hic et in formidando adventu ac tremendo apparatu iudicii incorrupti et a partium studio immunis Filii eius et Dei nostri; atque ab aeterno supplicio redempti, magnae vocationis, quae a dextris erit, haeredes appareamus; quoniam Dei et Patris est honor et gloria et in omnia imperium, una cum Unigenito et sanctissimo eius Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen^a.

13. Tunc Petrus grabatum deponi iussit, et dixit sacerdoti : « Si ex toto corde credis, accedens, osculare corpus Mariae, dicens : « Credo in te et in fructum ex te genitum. » Tunc sacerdos, procumbens, corpus Mariae pie deosculatus est. Et surgens, benedixit eam his verbis, testimonia ad eam attinentia

1. D χερουβικόν om. — 2. CD προστασίαν. — 3. C καὶ ὄδε om. — 4. CD ἐξαιρούμενοι. — 5. D κρίσει. — 6. C καὶ συναράγῳ add. — 7. C καὶ ζωοποιῶ. — 8. O καὶ ἀναστὰς.

a) Epilogus sic se habet in A et E. Nulla mentio occurrit de assumptione corporis, neque de resurrectione.

afferens ex libris Moysis et legis et prophetarum : « Tu es rubus incombustus, quem vidit magnus Moyses; et vera arca, quam legislator praefiguravit in deserto; et virga, quae florem vitae germinavit; et porta clausa, per quam Deus solus transivit; et mons sanctus; ex te excisus est sine manibus lapis, in quem nos offendentes, cecidimus. » Et alia testimonia plurima quae ad eam spectant laudans, confitebatur Domino, ita ut apostoli, haec audientes, mirarentur.

Tunc dicit ei Petrus : « Vade, et conglutina manus tuas. » Ille vero abiens, conglutinavit, dicens : « In nomine Iesu Christi, Dei, quem genuit haec Virgo, quae est columba impolluta, conglutinabuntur manus meae. » Et statim factae sunt sicut principio erant, in nulla re deficientes. Et procumbens, adoravit Deum. Et dicit ei Petrus : « Surge, accipe ramum ex palma, et ingredere civitatem; et invenies omnes qui convenerunt iter praetentantes, ut abeant. Et enarra illis quae tibi acciderunt. Et qui crediderit, hunc ramum impone super oculos ejus, et statim visum recipiet. »

Ille vero, profectus sicut praeceperat ei Petrus, invenit omnes qui cum ipso adversus apostolos convenerant caecatos, et turbam copiosam eos circumstantem, et ipsos cum flelibus dicentes : « Vae nobis, quia quod Sodomis factum est, et nobis accidit. Illos enim imprimis caecitate percussit; deinde ignem e caelo pluit et interfecit omnes. Profecto hoc et nobis obveniet. » [Tunc ille homo qui sanatus erat primum narravit quae ipsi contigissent, et quomodo sanatus esset; deinde de fide Domini nostri Iesu Christi sermonem fecit. Et qui credidit visum recepit; qui vero non credidit non recuperavit visum, sed anima et corpore remansit caecus.

14. Mariam autem detulerunt apostoli ad monumentum, et eam in illo deposuerunt, et circa monumentum sederunt, expectantes

νόμου καὶ τῶν προφητῶν πρὸς αὐτήν· Σὺ εἶ ἡ ἀφλεκτος βάτος, ἣν εἶδεν Μωϋσῆς ὁ μέγας, καὶ ἀληθινή κιβωτός [ἦν ὁ] νομοθέτης προσετύπων ἐν τῇ ἐρήμῳ· καὶ βλάβος βλαστήσασα τὸ ἄνθος τῆς ζωῆς¹· καὶ ἡ κεκλεισμένη πύλη, δι' ἧς Θεὸς μόνος διήλθεν· καὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιον· ἐκ σοῦ ἐτιμήθη λίθος ἄνευ χειρῶν, ἐν ᾧ προσκόψαντες ἡμεῖς ἐπεπτώκαμεν. Καὶ ἄλλας πλείστας μαρτυρίας φέρων εἰς αὐτήν² ἀνθωμολογεῖτο τῷ Θεῷ, ὥστε τοὺς ἀποστόλους ἀκούοντας ταῦτα θαυμάζειν.

Τότε λέγει αὐτὸν³ [= αὐτῷ] Πέτρος· Ἄπελθε, καὶ κόλλησόν σου τὰς χεῖρας εἰς ἀλλήλας. Ὁ δὲ ἀπελθὼν, ἐκόλλησεν λέγων· Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἑσῶ, ὃν ἔτεκεν ἡ παρθένος αὕτη, ἡ περιστέρᾳ ἡ ἀμίαντος, κόλληθήσονται εἰς ἀλλήλας αἱ χεῖρές μου. Καὶ εὐθέως ἐγένοντο, ὡς ἦσαν ἐξαρχῆς, ἐν μηδενὶ λειπόμεναι. Καὶ πεσὼν⁴ προσεκύνησε τῷ Θεῷ. Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἄναστὰς, λάβε θάλλον ἐκ τοῦ βραθείου, καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὐρήσεις πάντα τοὺς συνερχομένους πειραθέντας⁵ ποῦ ἀπελθεῖν. Καὶ διηγῆσαι αὐτοῖς τὰ συμβάντα⁶ σοι· καὶ τῷ πιστεύοντι ἐπίθεε τοῦτο τὸ θαλλίον ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν⁷ αὐτοῦ, καὶ εὐθέως ἀναθήσει.

Ὁ δὲ ἀπελθὼν, καθὼς ἐνετείλατο αὐτῷ Πέτρος, εὗρε πάντα τοὺς σὺν αὐτῷ ἐρχομένους κατὰ τῶν ἀποστόλων τυφλοὺς⁸, καὶ ὄχλον πολλὸν περὶ αὐτοὺς, καὶ αὐτοὺς λέγοντας μετὰ κλαυθμῶν⁹· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι τὸ γερόμενον ἐν Σοδόμοις, καὶ ἡμῖν ἀπέβη. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος¹⁰ ἐν πρώτοις ἐπάταξεν ἀορασίᾳ· εἶτα πῦρ ἔβροξεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ¹¹ ἀνείλεν ἅπαντας. Πάντως οὖν τοῦτο συμβήσεται καὶ ἡμῖν¹². Τότε ἀνθρώπος ὁ ἰαθεὶς ἐκεῖνος¹³ ἐλάλησεν¹⁴ ἐν πρώτοις τὰ συμβάντα αὐτῷ, καὶ πῶς ἰάθη· εἶτα περὶ τῆς πίστεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ πιστεύσας ἀνέβλεψεν¹⁵· ὁ δὲ μὴ πιστεύσας οὐκ ἀνέβλεψεν, ἀλλ' ἔμεινεν τυφλὸς ψυχῇ τε καὶ σώματι.

14. Μαρίαν δὲ ἀπεκόμισαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἐν αὐτῷ κατέθεντο αὐτήν, καὶ ἐκάθισαν κύκλῳ¹⁶ τοῦ μνημείου προσδοκῶντες τὸν Κύριον,

1. Ο τῆς ἀφρασίας. — 2. Ο αὐτὸν om. — 3. Ο τοῦ υἱοῦ add. — 4. Ο εἰς τὴν γῆν add. — 5. Ο πηρωθέντας καὶ μηεὐρίσκοντας. — 6. Ο τὰ συμβεβηκότα. — 7. Ο ἐπίθεε τοῦτο τὸ θαλλίον omit. et habet : καὶ τῷ πιστεύοντι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς. — 8. Ο τυφλωθέντας. — 9. Ο κλαυθμοῦ. — 10. Ο ἐκεῖνος. — 11. Ο αὐτὸς add. — 12. Ο πάντως οὖν τοῦτο συμβήσεται καὶ ἡμῖν. — 13. Ο καὶ ὁ βηθεὶς ἀνθρώπος. — 14. Ο ἐλάλησεν om. — 15. Ο καὶ οἱ πιστεύσαντες ἀνέβλεψαν. Post haec statim ponit ; ἀλλ' ἔμειναν τυφλοὶ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι. — 16. Ο αὐτοῦ add.

ἕως ἂν ἔλθῃ, καὶ ἀναλήψεται¹ τὸ σῶμα Μαρίας.
 Καὶ ἰδοὺ, αὐτῶν λαλούντων περὶ τῆς βασιλείας
 τῶν οὐρανῶν τῷ παρεστῶτι λαῶ², καὶ ὁ Κύριος
 παρεγένετο μετὰ πλήθους στρατιᾶς οὐρανοῦ³. Καὶ
 λέγει τοῖς ἀποστόλοις· Εἰρήνη ὑμῖν. Οἱ δὲ, πεσόν-
 5 τες, προσεκύνησαν αὐτόν. Καὶ ἀναλαβὼν τὸ σῶμα
 Μαρίας ἐν χερσὶν ἀγγέλων, ἀπέθετο⁴ ἐν⁵ παρα-
 δεῖσῳ τῆς τρυφῆς, πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς. Καὶ
 νῦν ἔστιν ζωῶσα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

10 Ταῦτα οὖν πάντα θεασάμενοι οἱ ἀπόστολοι, ἀνε-
 βῶν πρὸς τὴν Μαρίαν, λέγοντες· Ὡ Μαρία, ἡ τὸ
 φῶς κυήσασα καὶ πρὸς τὸ φῶς ἀναληφθεῖσα· ὦ
 Μαρία, ἡ μήτηρ τοῦ φωτὸς τοῦ φωτίσαντος τὸν
 κόσμον· ὦ Μαρία, ἡ ζωὴν τεκοῦσα⁶, δι' ἧς ἐζωο-
 15 ποιήθημεν πάντες· ὦ Μαρία, ἡ λυχνία ἡ χρυσεῖα, ἡ
 τὸ ἀληθινὸν φῶς βεβαίωσασα, καὶ φωτίσασα τοῖς
 ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου⁷ καθημένοις· ὦ
 Μαρία, ἡ τοῦ ἐπουρανοῦ βασιλείως μήτηρ, δι' ἧς
 εἰς ἐργεύονται τὰ ἐπίγεια τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἀνθρωποι
 20 ἀγγέλοις συνλειτουργοῦσιν⁸, καὶ μία Ἐκκλησία
 γέγονεν οὐρανοῦ καὶ γῆς. Σὲ δικαίως αἱ γενεαὶ μακα-
 ρίζουσιν⁹, ὅτι μόνη ἔπερ πάντας ἀνθρώπους ἁγιο-
 τέρα καὶ μακαριώτερα ἀνεδείχθης, καὶ ἀπὸ τοῦ
 νῦν μὴ παύσῃ πρεσβεύουσα τῷ Ἰῶ σου καὶ Θεῷ,
 25 Κυρίῳ ἡμῶν ἀξιοθῆνσι ἡμᾶς τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ
 ἀναπαύσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Κυρίῳ
 ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

EPILOGUS EX CODD. PARIS. 897, FOL. 270vo-271, ET 987, FOL. 131-132.

14. Μαρίαν τσίνου τὴν θεομήτορα ἀπήνεγκαν οἱ
 30 ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ ἀποθέμενοι αὐτὴν
 ἐν αὐτῷ, ἅπαντες ἐμειναν ὁμοθυμαδὸν παραφυλάτ-
 τοντες, προσδοκῶντες τὸν Κύριον, ἕως ἂν ἔλθῃ, καὶ
 ἀναλήψεται¹² τὸ σῶμα αὐτῆς. Καὶ ἰδοὺ μετὰ τρίτην
 35 ἡμέραν, παρεγένετο ὁ Κύριος μετὰ πλήθους στρα-
 τιᾶς οὐρανοῦ. Καὶ λέγει τοῖς ἀποστόλοις· Εἰρήνη
 ὑμῖν. Οἱ δὲ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτόν. Καὶ

Dominum, donec veniret, et corpus Mariae
 assumeret. Et illis de regno Dei ad populum
 circumstantem loquentibus, ecce Dominus
 ipse advenit cum multitudine caelestis exer-
 citus. Et dicit apostolis : « Pax vobis. » Illi
 vero, procumbentes, adoraverunt eum. Et
 assumens corpus Mariae in manibus angelo-
 rum, in paradisum deliciarum iuxta vitae li-
 gnum deposuit. Et nunc ipsa vivit in saecula.
 Amen^a.

Porro haec omnia apostoli contemplati, ad
 Mariam exclamabant, dicentes : « O Maria,
 quae lucem peperisti, et ad lucem assumpta
 es! O Maria, mater luminis quod mundum
 illuminavit! O Maria, quae vitam genuisti
 per quam omnes vivificati sumus! O Maria,
 aureum candelabrum, quae verum lumen
 portasti et iis qui *in tenebris et in umbra
 mortis sedebant*^b illuxisti! O Maria, caelestis
 regis mater, per quam terrestria cum caelis
 pacem ineunt, et homines angelorum commi-
 nistri evadunt, et una Ecclesia facta caeli et
 terrae! Te generationes merito beatam dicunt,
 quia sola universis hominibus sanctior ac
 beatior effecta es, et ex hoc nunc intercedere
 non cessabis apud Filium tuum et Deum
 Dominum nostrum, ut digni aeterna vita effi-
 ciamur ac requie, quae est in Christo Iesu,
 Domino nostro, cui gloria et imperium in sae-
 cula saeculorum. Amen^c. »

1. Sic et O. — 2. O ὄληρ. — 3. O οὐρανοῦ στρατιᾶς. — 4. O παρέθετο. — 5. O τῷ add. — 6. O καὶ πρὸς τὴν ζωὴν μετατάτα. — 7. O θανάτου om. — 8. O συνλειτουργοῦσιν. — 9. O ἡσται add. — 10. Sic in duobus codicibus.

a) Haec ultima verba veram Mariae resurrectionem innuere videntur. — b) Is. ix, 2. — c) De epilogo originali nihil fere hic occurrit.

adoraverunt eum. Et assumens Dominus corpus Mariae in manibus angelorum, deposuit in paradysum voluptatis iuxta lignum vitae. Et nunc vivit illa in saecula saeculorum^a.

Haec igitur contemplati, apostoli, ad Domini Matrem exclamabant, dicentes : « O Maria Deipara, te merito beatam praedicant omnes generationes, quia sola omnibus hominibus sanctior exstas; et ex hoc nunc non cessabis apud Filium tuum et Dominum nostrum intercedere, ut nos omnes aeterna requie digni habeamur. »

Haec est dormitio, etc., ut in codd. Escorial. II. Y. 11 et Paris. Coisl. 307.

EPILOGUS EX COD. PARIS. 1190, FOL. 237°-238.

13. Tunc homo ille, sumens ramum, de fide eis locutus est; et qui crediderunt visum receperunt; qui vero non crediderunt visum non recuperarunt, sed remanserunt non videntes.

14. Mariam vero detulerunt apostoli ad monumentum; et postquam deposuerunt corpus eius, manserunt unanimiter excubantes, usque ad translationem sanctissimi corporis illius. Porro apostoli sedebant ad ostium monumenti, sicut praeceperat eis Maria. Et die quarta post dormitionem eius, ecce descendit iterum e caelo Dominus Iesus Christus cum Michael in nube, et multitudo angelorum ante eum. Et Michaeli imperavit, ut corpus Mariae in nubem assumeret. Et corpore assumpto, dixit Dominus apostolis, ut et ipsi in nubem conscenderent. Postquam autem et ipsi conscenderunt voce angelica cantando, iussit Dominus illos ad orientem abire versus plagas paradisi. Et ubi paradysum ingressi sunt, corpus Mariae deposuit ibi sub arborem, quae est vitae lignum; et animam ejus etiam tulerunt in corpus^b. Tunc Dominus cum angelis suis in caelos ascendit; sanctos

ἀναλαβὼν ὁ Κύριος τὸ σῶμα Μαρίας ἐν χειρὶν ἀγγέλων, ἀπέθετο ἐν παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς. Καὶ νῦν ἐστὶ ζῶσα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Ταῦτα οὖν θεασάμενοι οἱ ἀπόστολοι, ἀνεβόων 5
πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα, λέγοντες· Ὁ Μαρία θεοτόκε, σὲ δικαίως πᾶσαι αἱ γενεαὶ μακαρίζουσιν, ὅτι μόνη ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους ἀγιωτέρα ὑπάρχεις· καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ παύσῃ πρεσβεύουσα τῷ Υἱῷ σου καὶ Θεῷ ἡμῶν ἀξιωθῆναι ἡμᾶς πάντας 10
τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως.

Αὕτη ἐστὶν ἡ κοίμησις... Caetera ut in codd. Escorialensi II. Y. 11 et Paris. Coisl. 307.

13. Τότε ὁ ἄνθρωπος, λαβὼν τὸν θάλλον, ἐλάλησεν αὐτοῖς περὶ τῆς πίστεως· καὶ οἱ πιστεύσαντες ἀνέβλεψαν, οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες οὐκ ἀνέβλεψαν, 15
ἀλλ' ἔμειναν τοῦ μὴ ὁρᾶν.

14. Μαρίαν δὲ ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἀποθέμενοι τὸ σῶμα αὐτῆς, ἔμειναν ὁμοθυμαδὸν παραφυλάσσοντες, ἄχρι τῆς μεταθέσεως τοῦ πανάγου αὐτῆς σώματος. Οἱ οὖν ἀπόστολοι 20
ἐκάθηντο πρὸς τὴν θύραν τοῦ μνημείου Μαρίας, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ἡ Μαρία. Καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν κοίμησιν αὐτῆς, ἰδοὺ γὰρ πάλιν κατήλθεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπ' οὐρανοῦ μετὰ Μιχαήλ, ἐν νεφέλῃ, καὶ πλῆθος ἀγγέλων 25
ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ ἐπέτρεψεν τῷ Μιχαήλ, ἵνα ἀναλάβῃ τὸ σῶμα Μαρίας ἐν τῇ νεφέλῃ· καὶ ἀναληφθέντος τοῦ σώματος, εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἀποστόλοις ἐπιβῆναι καὶ αὐτοῖς ἐν τῇ νεφέλῃ. Ἐπιβάντων δὲ καὶ αὐτῶν καὶ ὑμνούντων ἀγγελικῇ φωνῇ, 30
ἐκέλευσεν ὁ Κύριος ἀπελθεῖν αὐτοὺς εἰς ἀνατολάς, εἰς τὰ μέρη τοῦ παραδείσου, καὶ ἅμα τὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν παράδεισον, ἀπέθετο τὸ σῶμα Μαρίας ἐκεῖ ὑπὸ δένδρον, ὃ ἐστὶν τῆς ζωῆς τὸ ξύλον, καὶ ἐνέγκαντες καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἐν τῷ σώματι. 35
Τότε ὁ Κύριος ἀνῆλθεν σὺν τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ εἰς

1. Sic. — 2. Sic.

a) Haec cum C et O concordant.

b) Expressam hic habes mentionem de resurrectione Mariae, prout haec narratur in apocry-

phis syriacis. Cf. etiam GREGORIUM TURONENSEM, *De gloria martyrum*, c. IV, P. L., l. XXXI, col. 708.

τοὺς οὐρνοὺς· τοὺς δὲ ἁγίους ἀποστόλους αὐτοῦ ἐν νεφέλαις ἀπεκατέστησεν εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, καθὼς ἐδιηγήσαντο ἔμοι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι.

Αὕτη ἐστὶν ἡ κοίμησις Μαρίας * τῆς παννουμήτου
 5 καὶ ἀειπαρθένου, καὶ κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκου. Οὕτως δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, ὁ δοξάσας τὴν αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν ἀντιδοξάζει, καὶ τοὺς μεγα-
 10 λύνοντας αὐτὴν μεγαλύνει, οὐ μόνον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασι-
 λείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν ἐπουράνιον· πρόδηλον γάρ, καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ φυλαττομένων ἐντολῶν παρὰ
 τῶν ταύτην τὴν πανάχραντον τιμᾶν ἀξίως ἐπειγο-
 μένων· ὅτι αὐτὴν ἀνέδειξεν ἐπὶ γῆς θρόνον αὐτοῦ
 15 χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες μυστικῶς τῆς θείας καὶ ἁγίας μνήμης αὐτῆς, τῆς ἁγίας καὶ παναχράντου καὶ ἀειπαρθένου
 20 μητρὸς, τῆς μόνης ἀκαταισχύντου ἐλπίδος, καὶ οἱ πιστεύοντες εὐλικρινῶς τῇ φρικτῇ καὶ ὑπερανθρω-
 πίνῃ φύσει τοῦ ἀπειράνδρου σώματος τῆς ἁγνῆς καὶ παρθένου θεοτόκου, τῇ καταφυγῇ¹ παντὸς κόσμου, χάριτι Χριστοῦ καὶ θεοπροπέτῃ αὐτῆς ἐπισκιάσει πρὸς
 25 τοὺς ἁγίους καὶ ἀξίους τῶν αὐτῆς οἰκτιρμῶν, ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας καταξιοθήμεν, ὧδε καὶ ἐν τῇ φοβερᾷ καὶ φρικτῇ παραστάσει τῆς ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου κρίσεως, καὶ τῆς αἰωνίου κολά-
 σεως. Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ παύση πρεσβεύουσα
 30 τῷ σῶ Ἰησοῦ καὶ Θεῷ ἡμῶν, ἀξιοθῆναι ἡμᾶς τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἀναπαύσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὧν² ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ
 35 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

vero apostolos suos per nubes in loca eorum restituit, sicut narraverunt mihi sancti apostoli.

Haec est dormitio Mariae omni laude dignae ac semper virginis, et vere proprieque Deiparae. Unde et Dominus noster Iesus Christus, qui matrem suam ac Deiparam Mariam glorificavit, eos qui glorificant eam vicissim glorificat, et magnificantes eam magnificat, non solum in praesenti saeculo isto, verum etiam in futuro, et in regnum suum caeleste introducit; quod sane manifesto patet, dummodo ab iis, qui hanc Immaculatissimam digne honorare satagunt, sancta ejus mandata servantur; quoniam illam effecit super terram thronum suum cherubicum et caelum terrestre, spem ac refugium fiduciamque nostri generis, ut mystice communicantes divinae ac sanctae memoriae eius, sanctae scilicet et immaculatissimae semperque virginis Matris, solius spei inconfusibilis, atque sincere credentes tremendae ac supernaturali naturae corporis viri nescii castae et virginis Deiparae, quae est totius mundi refugium, gratia Christi et gloriosa eiusdem Virginis in sanctos et ipsius miserationibus dignos obumbratione, misericordia ac benignitate digni habeamur, hic atque in tremendo horrendoque apparatu incorrupti atque a partium studio liberi iudicii, et ab aeterno supplicio liberemur. Et ex hoc nunc intercedere ne cesses apud Filium tuum et Deum nostrum, ut digni efficiamur vita aeterna ac requie, quae est in Christo Iesu, Domino nostro; cui gloria et imperium cum eius Patre, qui est sine principio, cumque sanctissimo et bono et vivifico Spiritu eius, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

EPILOGUS EX CODICE ATHONENSI A DUKAKI EDITO.

Μαρίαν τοίνυν τοῦ Θεοῦ μητέρα ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐνεταφίασαν ἐκεῖ, καὶ ἔμειναν
 40 ἄπαντες οἱ ἀπόστολοι βυθουμακθὸν ἕως ἡμέρας τρεῖς, τὸν τάφον φυλάττοντες. Ἀνέστη καὶ αὕτη τρίτη ἡμέρα,

Mariam ergo Dei genitricem detulerunt apostoli ad monumentum, sicut praeceperat illis Iesus, et sepelierunt ibi. Et manserunt omnes apostoli unanimiter per tres usque dies, sepulcrum custodientes. Surrexit et ipsa

1. κατὰ φύσει. — 2. Sic in codice pro ᾧ.

tertia die, et apostoli non cognoverunt resurrectionem eius. Et cum illam in nubibus tollerent caelestes virtutes, advenit Thomas apostolus in occursum eius, eadem hora et ipse super nubes iter faciens; et cum adorasset, dixit ei : « Unde, Domina mea, advenis? » Illa vero dixit : « Vado quo vult Dominus. » Et sic ei tradidit pretiosam zonam suam. Thomas vero, ad apostolos accedens, narravit eis corpoream assumptionem Deiparae, ostendens eis et sanctam zonam, quam ipsa in sermonis confirmationem ei dederat.

Haec est beata et sanctissima Dormitio sanctissimae Dominae nostrae Dei genitricis et semper Virginis Mariae. Utinam autem gratia Filii eius, fideles nos omnes, in tremendo adventu incorrupti et personarum acceptionis nescii Iudicis, aeterni paradisi sempiternaeque vitae digni habeamur.

Exinde beatissimi sancti apostoli rursus profecti sunt unusquisque in suam provinciam civitatemque unde exierat, et iterum, sicut et prius, docere inceperunt, credentibus praedicantes Dominum nostrum Iesum Christum, quem decet omnis gloria et honor et adoratio cum suo sine principio Patre et sanctissimo et bono et vivifico suo Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

EPIPHANII MONACHI NARRATIO DE DORMITIONE BEATAE MARIAE VIRGINIS EX COD.

OTTOB. GRAEC. 415, FOL. 304-304vo.

Sancta autem Deipara, Filii sui ascensionem ad caelos contemplata, caelestium rerum contemplationi ac supplicationibus magis ac magis incubuit, ut narrat Andreas, Cretae episcopus : « Hactenus, inquit, etiam cava genuum illius super marmoribus sanctae Sion ostenduntur, necnon ejus decubitus super lapidem, ubi somni naturalis paulisper participes fuit. Multas autem sanationes infirmorum operabatur necnon a daemonibus, impuris spiritibus, liberationes; copiosas elemosynas atque opulationes in pauperes, orphanos ac viduas exercens, ante quindecim dies suum exitum praenuntiavit. Et tribus

καὶ οἱ ἀπόστολοι οὐκ ἔγνωσαν τὴν ἔγερσιν αὐτῆς· καὶ ὡς ἤραν αὐτὴν αἱ οὐράναι δυνάμεις ὑπὸ τῶν νεφελῶν, ἐγένετο ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς πρὸς ὑπάντησιν αὐτῆς, καὶ αὐτὸς ὑπὸ νεφελῶν ἐρχόμενος τότε. καὶ προσκυνήσας, εἶπεν αὐτῇ· Προθεν, κυρία μου, 5 παραχέγονας; Ἦ δὲ ἔφη· Πορεύομαι ἔνθα ὁ Κύριος βούλεται. Καὶ οὕτω παρέδωκεν αὐτῇ τὴν τιμίαν αὐτῆς ζώνην· ὅστις πορευθεὶς πρὸς τοὺς ἀποστόλους, εἶπεν αὐτοῖς τὴν μετὰ σώματος ἀνάβασιν τῆς θεοτόκου, δεῖξας αὐτοῖς καὶ τὴν ἁγίαν ζώνην, ἣν ἔδωκεν 10 αὐτῇ εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου.

Αὕτη ἔστιν ἡ μακαρία καὶ παναγία κοίμησις τῆς υπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Εἶθε δὲ χάριτι τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς ἀζω-θεϊήμεν ἅπαντες οἱ πιστοὶ ἐν τῇ φοβερᾷ ἐλεύσει τοῦ 15 ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου Κριτοῦ, Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ αἰωνίου παραδείσου καὶ τῆς αἰδίου ζωῆς·

Ἐκτοτε οἱ μακαριώτατοι ἅγιοι ἀπόστολοι ἐπορεύθησαν πάλιν εἰς ἕκαστος εἰς τὸν ἑαυτοῦ κλῆρον, εἰς τὴν πόλιν ἐξ ἧς ἐξῆλθε, καὶ ἤρξαντο πάλιν τῆς 20 διδασκαλίας, ὡς καὶ πρότερον, κηρύττοντες εἰς τοὺς πιστεύοντας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ᾧ πρέπει πᾶσα ὁδός, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς 25 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἰδοῦσα δὲ ἡ ἁγία θεοτόκος τὴν τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς εἰς οὐρανὸν ἀνάληψιν, ἐπὶ πλείον ἑαυτὴν ἐξέδωκεν τῇ ἀσκήσει καὶ ταῖς γονυκλισίαις, ὡς φησιν 30 Ἀνδρέας ὁ ἐπίσκοπος Κρήτης, ὅτι μέχρι καὶ νῦν τὰ κοιλώματα τῶν γονάτων αὐτῆς ἐν ταῖς μαρμαραῖς τῆς ἁγίας Σιών δεικνύται, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ λίθου ἀνάκλησις (= ἀνάκλησις), ὅπου μικρὸν τοῦ φυσικοῦ μετελάμβανεν ὑπνου. Πολλὰς δὲ ἰάσεις ὑπῆρχε τοῖς ἀσθενοῦσιν ἐπιτελοῦσα, καὶ δαιμονῶν, τῶν πνευματικῶν ἀκα- 35 θάρτων, ἐλευθεροῦσα, ἐλεημοσύνας τε καὶ ἐπιμελείας πολλὰς ποιοῦσα, εἰς τε τοὺς πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς καὶ χήρας· Πρὸ δέκα¹ πέντε ἡμερῶν προεφήτευσεν περὶ τῆς ἐξόδου αὐτῆς. Καὶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν, ἦλθεν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ προμηνύων² αὐτῇ τὴν 40

1. δέδεκα. — 2. προμηνύοντα.

αὐτῆς ἔξοδον, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν. Καὶ ἀποστείλασα, μετεκαλέσατο ἵ πάντας τοὺς συγγενεῖς καὶ γνωστοὺς² αὐτῆς. Τούτων δὲ παραγενομένων, ἰδοὺ καὶ οἱ ἀπόστολοι πάντες παρεγένοντο ἐν νεφέ-
 5 λαις, καὶ τινὰς λόγους ἐξέθετο αὐτῇ καὶ μυστήρια φρικτὰ, ἅπερ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς συμβιβάλλουσα συνετήρει. Περὶ δὲ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, βροντῇ ἐγένετο μεγάλη ἀπὸ οὐρανοῦ, καὶ ὁσμή εὐωδίας, καὶ ἰδοὺ ὁ Κύριος παρεγένετο ἐπὶ τῶν νεφελῶν μετὰ
 10 πλήθους ἀγγέλων. Ἦσπάσατο τὴν ὑπέραγον αὐτοῦ μητέρα Μαρίαν, ὁμοίως καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Ἦ δὲ, χαρᾷ πλησθεῖσα, πρὸς αὐτὸν εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὅτι ἂ ἐπηγγείλω μοι πεπληρωκας. Καὶ εὐθέως παρέδωκε τὴν παναγίαν
 15 καὶ ἁμωμον αὐτῆς ψυχὴν, ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοῦς. Τὸ δὲ θεοχώρητον αὐτῆς σῶμα μετὰ ἀποστολικῆς ὁμοῦ καὶ ἀγγελικῆς ὑμνωδίας ἐκκομισθὲν καὶ κηδευθὲν ἐν σορῶ, ἐν τῇ Γεθσημανῇ ἀπετέθη· ἐν ᾧ τόπῳ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας³ ἢ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀποστόλων
 20 ὑμνωδία διέμενεν ἀκτάπαυστος. Μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν, τῆς ἀγγελικῆς ὑμνωδίας παυσαμένης, παρόντων τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἐνός τούτων ἀπολειφθέντος⁴ καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν ἐλθόντος, καὶ τὸ θεοδόγον σῶμα προσκυνήσαι βουληθέντος, ἤνοιξαν
 25 τὴν σορόν, καὶ τὸ μὲν σῶμα αὐτῆς οὐκ εὔρον, τὸ πάντιμον καὶ πανύμνητον. Μετετέθη γὰρ· μόνα δὲ τὰ ἐντάφια εὐρόντες, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀφάρτου⁵ εὐωδίας ἐμφορηθέντες, πάλιν ἠσπρόλισαντο τὴν σορόν. Αὐτοὶ δὲ διὰ νεφελῶν πάλιν ἀπεκατεστάθη-
 30 σαν⁶ ἕκαστος εἰς ὃν ἀνελήφθη τόπον.

INITIUM IN CODD. PARIS. 1504 ET OTTOB. 415.

Ἀνάληψις καὶ μεταστάσις τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς θεοτόκου συγγραφεῖσα παρὰ Ἰακωβοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου.

Αὕτη ἡ βίβλος τῆς μεταστάσεως Μαρίας, καὶ
 35 ἅπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη ἐν πέντε γράμμασιν. Ἦνίκα δὲ Μαρία ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι ἀποτίθεται τὸ σῶμα, ἦλθε⁷ πρὸς αὐτὴν ὁ μέγας ἄγγελος⁸, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Ἐγερθεῖσα, Μαρία, παράλαβε⁹ τὸ βραβεῖον, ὃ ἔδωκέν μοι ὁ φυτεύσας τὸν παράδεισον,

Assumptio et transmigratio sanctae Mariae Dei genitricis a Iacobo fratre Domini conscripta.

Hic est liber transitus Mariae et quae ei revelata sunt in quinque litteris. Postquam autem Maria a Domino cognovit se corpus deposituram esse, ad eam accessit magnus angelus eique dixit : « Surge, Maria, et accipe palmam, quam mihi dedit qui paradisum

1. μετακαλέσαντο. — 2. γνωστοῖς. — 3. ἡμέραις. — 4. ἀπολειφθέντων. — 5. ἀπεκατεστάθη. — 6. ἀφάρτους. — 7. Ο καὶ ἦλθεν. — 8. Ο ὁ ἄγγελος. — 9. Ο ἔλαβε.

plantavit; et illam apostolis trade, ut coram te canant, illam tenentes, quoniam post tres dies corpus es depositura. Ecce enim omnes apostolos ad te mittam... »

καὶ παράδος αὐτὸ τοῖς ἀποστόλοις, ἵνα κρατήσαντες αὐτὸ ὑμνήσωσιν ἔμπροσθέν σου, διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποτίθη τὸ σῶμα¹. Ἴδου γὰρ πάντας τοὺς ἀποστόλους ἀποστελῶ πρὸς σέ.....

INITIUM IN COD. PARIS. 4490.

Quintadecima dies immaculatissimae Vir-
Dormitionem christianis inexit [ginis
E vita caduca ad ipsam Vitam
Veraciter veram corruptionisque expertem.
Quintadecima dies migrationem adduxit
Matris verae Vitae verae,
Virginis irreprehensibilis, incorruptae, im-
loannes, Domini servus [maculatae.
Hunc conscripsit libellum. Pater,
Tu benedic, sicut mos est omnino.

Hic est liber transitus Mariae, et quae ei
revelata sunt in quinque litteris. Postquam
autem cognovit Maria, et audivit a Domino se
corpus deposituram, accessit ad eam angelus
magnus, et dixit illi...

Δεκατοπεντὰς τῆς πανάγνου παρθένου 5
Κοίμησιν εἰσῆγαγεν τοῖς χριστιανύμοις²
Ζωὴν πρὸς αὐτὴν ἐξ ἐπικήρου βίου,
Ὅντως ἀληθῆ καὶ φθορᾶς ὑπερτέραν.
Δεκατοπεντὰς εἰσφέρειν μεταστᾶσαν
Ζωῆς ἀληθοῦς τὴν ἀληθῆ³ μητέρα 10
Ἄμωμον, ἀρρύπτωτον, ἄσπιλον κόρην.
Ἰωάννης δὲ καὶ δοῦλος τοῦ Κυρίου
Τοῦτον συνεγράψατο τὸν λόγον. Πάτερ,
Σὺ δὲ εὐλόγησον, ὡς ἔθος πέλει πάντως.
Αὕτη ἡ βίβλος τῆς μεταστάσεως Μαρίας, καὶ 15
ἄπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη ἐν πέντε γράμμασιν. Ἦνίκα
δὲ ἔγνω Μαρία καὶ ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι
ἀποτίθεται τὸ σῶμα, ἦλθε πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος ὁ
μέγας, καὶ εἶπεν αὐτῇ.....

1. Ο σοῦ ad. — 2. χριστιανύμοις. — 3. ἀληθοῦς.

XI

SAINT EUTHYME, PATRIARCHE DE CONSTANTINOPLE

(† 5 août 917).

DEUX HOMÉLIES SUR LA CONCEPTION DE SAINTE ANNE.

INTRODUCTION

Nous avons déjà donné plus haut ¹, avec la biographie de saint Euthyme, deux de ses homélies mariales, l'une sur la fête de la conception de sainte Anne, l'autre sur la fête de la ceinture de la Vierge. Depuis la publication de ces deux pièces, nous avons pu nous en procurer deux autres. Il s'agit de deux homélies pour la fête de la conception de sainte Anne. L'existence de la première avait déjà été signalée par les Bollandistes² dans le cod. CLXXXVII de la bibliothèque de la ville de Leipzig, fol. 84-87, qui est du x-xie siècle. Ce n'est pas sans peine que nous avons réussi à nous procurer une copie de ce manuscrit, presque contemporain de l'auteur. Quelques fautes d'orthographe mises à part, le texte en est excellent. Quant à la seconde homélie, elle nous a été gracieusement communiquée par M. Silvio Mereati, qui l'a rapportée de sa visite à la Bibliothèque de Patmos, en 1923. Le manuscrit qui la contient, le cod. 380, fol. 77-83, a été copié en 1544. Malgré cette date récente, le texte fourni est assez bon. Nous avons dû nous en contenter, n'ayant pu découvrir d'autres manuscrits de cette pièce.

L'authenticité de ces deux nouvelles homélies apparaît évidente par la simple comparaison avec celles que nous avons déjà publiées. La doctrine, le style, les procédés oratoires sont, de part et d'autre, identiques. Rarement écrivain s'est montré plus égal, plus fidèle à lui-même que notre Euthyme. Les homélies ont dû être débitées dans l'église du couvent de Psamathia, devant un auditoire de moines et de pieux fidèles. Dans la première, l'orateur parle des brèves allocutions qu'il a précédemment prononcées, à l'occasion

1. Pp. [39-90], pp. 463-514 du t. XVI de la *Patrologia Orientalis*.

2. *Analecta Bollandiana*, t. XX, p. 206.

de la même fête de la conception de sainte Anne : ἐν ἄλλοις μικροῖς ἡμῶν λογίοις τε καὶ ψελλίσμασιν (§ 2). Il nous apprend aussi que, de son temps, cette fête ne comptait pas encore parmi les grandes solennités mariales. La plupart des fidèles la négligeaient et la considéraient comme une petite fête, ὡς μικρὰν παρορῶσιν. C'est une preuve qu'à cette époque, aucun décret impérial ne l'avait encore cataloguée parmi les fêtes chômées. Elle trouvait principalement ses dévots dans les monastères. Notre Euthyme dut contribuer pour une bonne part à la mettre en honneur; car aussi bien dans les deux homélies dont le texte suit, que dans la première, que nous avons déjà publiée, cette fête est déclarée la première et la plus grande de toutes les solennités mariales, celle qui contient en ébauche toutes les autres, αὕτη τῶν ἑορτῶν τῆς πανάγνου ἡ κορωνίς καὶ προγράξις (1re homélie, § 3). Elle est vraiment pour l'orateur l'aube de la rédemption des hommes. On y célèbre, en effet, avant tout, la venue à l'existence de la Mère du Verbe incarné. Joachim et Anne reçoivent sans doute leur part d'éloges dans les deux discours qui suivent, alors qu'ils étaient à peu près absents de la première homélie. Mais ils sont loués surtout à cause de leur fille immaculée. On remarquera, en passant, la manière dont notre orateur prend la défense du *Protévangile de Jacques* contre les lettrés du xe siècle, qui n'en pouvaient goûter la simplicité tout évangélique. Euthyme n'hésite pas à déclarer que cet apocryphe est un écrit quasi inspiré, πνεύματι θείῳ συντεταγμένη ἱστορία (1re homélie, § 2; Cf. 2e homélie, § 3, où l'ouvrage est désigné sous le nom d'*Histoires des douze tribus d'Israël*, ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ).

Au point de vue de la théologie mariale, nos deux pièces valent surtout par le relief qu'elles donnent à la médiation universelle et à la toute-puissance suppliante de la Mère de Dieu. Marie peut tout ce qu'elle veut. Elle peut tout, après Dieu, et son Fils lui cède toujours : πάρεστι τὸ ἰσχύειν, ὅσον θέλεις καὶ βούλει... μετὰ Θεὸν πάντα ἰσχύεις, καὶ ἐν πᾶσι ὁ σὸς Υἱὸς ὑπέεικε (1re homélie, § 5). Quant à la doctrine même de la conception immaculée, elle est clairement exprimée, et en termes assez réalistes, dans ce passage de la première homélie : ὃ κοίτης κεκαθαμένης· ὃ παντὸς ἕξωθεν ῥύπου καὶ ἀμαρτίας ἐλευθέρῃ ῥύπου γὰρ ἄτερ οὐδεὶς τέτοκε, μόνης πλὴν ἐκ τούτων τῶν πάνυ σεπτῶν ἡμῖν ἐκβλασθείσης θείας ὄντως γονῆς. Οὗτοι γὰρ, πᾶσαν ὑπερβαλόντες γενεάν, καὶ εἰς μήκιστον ὕψος ἀνδραμόντες καὶ Θεῷ προσεγγίσαντες διὰ μελέτης θείας καὶ ἀενάου προσευχῆς ἠξίωσαν δέξασθαι τὸ ἀποκεκρυμμένον μυστήριον, καὶ λαγύσιν αὐτῶν καθηγησιμένοις τεκεῖν τὴν τεκοῦσαν τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητήν (§ 2). Un peu plus loin (§ 3), Marie est désignée sous le nom de σπέρμα καθαρόν ἐξ ἐπαγγελίας φρεῖσα (*sic*) ἐν γαστρὶ στερειούση. Par ces expressions réalistes, Euthyme nous laisse entendre la manière dont plusieurs Byzantins ont essayé d'expliquer la conception immaculée de la Mère de Dieu, qui pour eux ne fait aucun doute. Ils ont cru nécessaire d'admettre une purification miraculeuse des parents de la

Vierge les rendant aptes à engendrer celle qu'ils appellent la *Fille de Dieu*, θεόπαις, θεία ὄντως γονή. Certains même, comme Grégoire Palamas, ont parlé d'une purification progressive des ancêtres de Marie.

Signalons deux ou trois affirmations intéressantes sur les anges. Ils sont, de la part de Dieu, les gardiens de la vie de chacun de nous, φύλαξ ὅσα ἐκ Θεοῦ ἐκάστου τῆς ἡμῶν ζωῆς (2e homélie, § 2). Ils font des rondes par toute la terre pour veiller sur les pauvres mortels (Ibid., § 4). Euthyme reproduit également la doctrine de Jean de Thessalonique sur les bons et les mauvais anges qui entourent chaque moribond. Il prie la Vierge de chasser les mauvais en enfer, et de rendre les bons favorables aux pauvres pécheurs, τοὺς μὲν καταλέανον, τοὺς δὲ καταπρῦνον καὶ κατάλλυζον (2e homélie, § 5). Disons enfin que nous n'avons pas compris à quoi fait allusion l'orateur dans cette invocation : « Dé noue les nœuds de nos conventions forcées; dénoue-les, δικάυσον σπραγγαλιάς βριαίων συνκαλλυμάτων ἡμῶν, δικάυσον (1re homélie, § 5). Peut-être s'agit-il de la promesse qu'on lui avait arrachée, de se rendre à Constantinople, une fois par mois, après sa nomination au poste de syncelle¹.

1. Voir plus haut, p. [42].

I

EUTHYMI PATRIARCHIAE CONSTANTINOPOLITANI LAUDATIO
IN CONCEPTIONEM SANCTAE ANNAE.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΛΛΟΥ ΕΡΚΟΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΣΥΛΛΗΨΙΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ. ΚΥΡΙΑ,
ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ¹.

EUTHYMI MONACHI, PRESBYTERI ET
SYNCELLI LAUDATIO IN CONCEPTIONEM
SANCTAE ANNAE. DOMINE,
BENEDIC.

5 1. Μεγίστης εὐφροσύνης καὶ ἀνεκκαλήτου ἀγαλλιάσεως τήμερον ἐν οὐρανῷ τελουμένης διὰ τὴν τοῦ ἀπολωλότος² ἀνθρώπου καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθέντος ἀναζήτησιν, καὶ εἰρήνης Θεοῦ καὶ ἐσπλαγγνίας πάντα νοῦν ὑπερεχούσης ἅλω τῶ κόσμῳ
10 δαψιλοῦς βραθευθείσης, δι' ἧς εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀζώωμα καὶ ἄλλος πάντες ἀνακεκλήμεθα, καὶ υἱὸς Θεοῦ χρηματίζομεν, οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν ὑπερκόσμιον τήνδε καὶ φαιδρὰν καὶ τιμίαν πανήγυριν οἱ

1. Cum maxima laetitia ineffabilisque exultatio caelites hodie teneat, ob perditū et ad Dei imaginem formati hominis requisitionem^a; cumque pax Dei eiusque misericordia omnem intellectum superans universo mundo copiose impertita sit, per quam in pristinam dignitatem ac pulchritudinem omnes revocati sumus filiique Dei nominamur, nescio quomodo fiat, ut supermundanam hanc et prae-

1. E codice CLXXXVII Bibliothecae urbis Lipsiae (saec. x-xi), fol. 84-87. — 2. ἀπολωλότος.

a) Requisitionem, ἀναζήτησιν : ovi perditae comparatur homo, quam bonus pastor peramanter in deserto requirit.

claram et venerandam solemnitatem ple-
rique christianorum ut parvam negligent, nec
tanquam unam e ceteris immaculatissimae
Deiparae festivitatibus retineant, atque cele-
brent simulque e contrito atque a Dei Spiritu
acto animo, bonorum largitori omniumque
nostrum regi Christo gratiarum actiones splen-
dida voce decantent. Etenim, si antiquus ille
Dei contemplator Moyses magnus, mundi ori-
ginem texens ac dicens: *In principio creavit
Deus caelum et terram*^a, non mediocriter lae-
tabatur, pulchritudinem atque magnitudinem
caeli considerans, siderumque varietatem ima-
ginans ac videns; deinde, et terrae chaos atque
abyssum, et aquarum naturam hinc quidem
in maria consistentem, inde vero in fontes et
in scatebras temperatam; et omnes terrae,
campi convalliumque amoenorum fragrantis
flores; atque herbarum species dolorem miti-
gantes, aegrotantibusque mortalibus sanatio-
nem tribuentes; quomodo nos caelum novum
et priore splendidius, istius loco, o rem
mirandam! formatum in ventre sterilis atque
sanctificatae matris, pie Annae dico, ex qua
orta est nobis salus et redemptio, et filiorum
adoptione, sicut dixi, donatum est omne genus
humanum in peccatum delapsum; quomodo,
inquam, non multo maiore exultatione ac
tripudio celebrabimus, illudque utpote mul-
torum bonorum nobis principium factum susci-
piemus? Causa enim salutis nostrae haec
est; consolationis initium, finem non habens,
omnium bonorum radix, inenarrabilium dono-
rum auctrix, lacitiam inducens, tristitiam
expellens, diabolum pudore afficiens, dae-
monia tenebris obvolvens, genus mortalium,
magis vero fidelium, exultatione replens.
Sed undenam nobis tale bonum sit ortum
necnon natum ex quibus parentibus germina-
verit ac sit; et quomodo super terram cadens,
illam sanctificaverit, sublinique gratia reple-
verit, prius diligenter discamus; sicque postea
praeconiorum sarta reginae sermonum no-
strorum concinnabimus.

2. Ex Ioachim et Anna, o amici, ut bene
scitis, orta est illa; ex hoc, inquam, vere
eximio, venerabili et honorando mihi, et omni
sensum habenti colendo pare; conjuges dico
in pietate et in omni virtutum, quae secun-

πολλοὶ χριστιανῶν ὡς μικρὰν παρορῶσιν, καὶ οὐχ
ὡς μίαν τῶν λοιπῶν τῆς πανάγνου καὶ θεοτόκου
πανηγύρεων κατέγουσιν τε καὶ ἐσπράττουσι, καὶ
λαμπρῶς ὁμοῦ χαριστήριους φωνὰς ἐκ κατοῦνου
καὶ πνευματιφόρου¹ ψυχῆς ἄδουσι τῷ χορηγῷ² τῶν
ἀγαθῶν καὶ παμβασιλεῖ ἡμῶν Χριστῷ. Εἰ γὰρ ὁ
πάλαι θεόπτης καὶ μέγας Μωϋσῆς ἐκεῖνος τὰ περὶ
κόσμου³ ἐκ προομιῶν φιλοσοφῶν καὶ λέγων ἐν
ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
γῆν, οὐ μικρῶς ἐπευφραίνετο, κάλλος καὶ μέγεθος
ἐννοῶν οὐρανοῦ, καὶ ἀστέρων ποικιλίαν φανταζό-
μενος καὶ ὄρων· εἶτα καὶ χῶρος γῆς καὶ ἄβυσσον, καὶ
ὕδατων φύσιν τὰ μὲν εἰς θάλασσας στοιχειομένην,
τὰ δὲ εἰς πηγὰς καὶ κρήνας³ ἐπικυρναμένην, καὶ
ὅσα γῆς καὶ πεδιάδος καὶ κοιλάδων⁴ κυπρίζουσῶν,
εὐώδη ἄνθη καὶ βοτανῶν ἰδέας⁵ ἀκρωσώδουον λύτιν⁶
παρέχοντα τοῖς βρωτείω⁷ νοσηλευμένοις, πῶς
ἡμεῖς τὸν νέον οὐρανὸν καὶ λαμπρότερον τοῦ πρώτου
ἀναπλαττόμενον, ὃ θαύματος, ἐν κοιλίᾳ στείρουσῶσης
καὶ ἡγιασμένης μητρός, — λέγω δὴ τῆς θεόφρονος
Ἄννης, ἐξ ἧς ἀνέτειλεν ἡμῖν ἡ σωτηρία καὶ ἡ λύτρω-
σις, καὶ ἅπαν τὸ κατολισθῆσαν⁸ γένος υἰοθεσίας, ὡς
ἔφην, ἠξιώται —, οὐ πολλῷ μᾶλλον σκιρτήσωμεν⁹
καὶ χορεύσωμεν¹⁰, καὶ ὡς πολλῶν ἡμῖν ἀγαθῶν
πρόξενον γενοῦσιν, ὑποδεξώμεθα¹¹; Ἀρχὴ γὰρ τῆς
σωτηρίας ἡμῶν, αὕτη ἀρχὴ παρηγορίας τέλος οὐκ
ἐχούσης· ῥίζα παντοίων ἀγαθῶν· πρόξενος τῶν
ἀνεκδιηγῆτων καλῶν, εὐφροσύνης εἰσάγουσα, λύπην
ἀπέργουσα, διάβολον καταισχύνουσα, δαίμονας σκο-
τίζουσα, γένος βρωτῶν¹², μᾶλλον δὲ πιστῶν, ἀγαλλιά-
σεως πληροῦσα. Ἀλλὰ πόθεν δὴ τὸ τοιοῦτον ἡμῖν
ἀνέτειλεν ἀγαθόν, καὶ τίνων τοκέων ἐβλάστησε καὶ
ἔφυ, καὶ πῶς, πεσὼν ὑπὸ γῆν, ταύτην καθηγίασεν,
καὶ ἀπροσίτου πεπλήρωκε χάριτος, μάθωμεν
ἀκριβῶς πρότερον¹³. εἴθ' οὕτω τὰ τῶν ἐγκωμίων
στέμματα τῆ βασιλεῖο τῶν λόγων ἡμῶν συντάξωμεν.

2. Εἰς Ἰωακείμ¹ καὶ Ἄννης, ὃ φίλοι, ὡς
ἴστε, τῆς θείας ὄντως ξυνώριδος, τῆς σεπτῆς καὶ
τιμαλφοῦς ἐμοὶ καὶ σεβασμίας παντὶ τῷ γε νοῦν
ἔχοντι, τῶν ὁμοζύγων λέγω καὶ ὁμοτρόπων ἐπ' εὐλα-
θείᾳ καὶ ἀσκήσει καὶ πίστῃ τῆ κατὰ Θεὸν ἀρετῆ,

1. πνευματιφόρου. — 2. χορηγῷ. — 3. κρήνας. — 4. κοιλάδων. — 5. εἰδέας. — 6. λύτιν. — 7. βρωτείω. —
8. κατολισθῆσαν. — 9. σκιρτήσωμεν. — 10. χορεύσωμεν. — 11. ὑποδεξώμεθα. — 12. βρωτῶν. — 13. πρότερον. —
14. Ἰωακείμ.

τῶν περιθλέπτων ἐπ' εὐγενείᾳ καὶ συνέσει καὶ ἀγγινοίᾳ, τῶν ἄκρως ἐξησχημένων τὰ τοῦ νόμου θεσπίσματα, καὶ μηδὲν τι τῶν ἐντελῶν παραβλαψάντων, ὡς ἅτε βασιλικῶν γένους πέλοντες, βασιλικόν τε καὶ τὸ κατὰστημα ἔχοντες. Δαυὶδ γὰρ, αὐτοῖς ὁ προπάτωρ, ὄθεν καὶ ἔφυσαν, προκελαδῶν ὡδὲ πως διεγράφατεν· *Καυχίονται οἱ οἱ ἐν δόξῃ, φησὶν, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν.* Ἄλλ' ὦ κοίτης κεκαθαυμένης· ὦ παντὸς ἔξωθεν ῥύπου καὶ ἁμαρτίας ἐλευθέρα· ῥύπου γὰρ ἄτερ οὐδεὶς τέτοκε, μόνης πλὴν τῆς ἐκ τούτων τῶν πᾶν σεπτῶν ἡμῖν ἐκβλαστηθείσης θείας ὄντως γονῆς. Οὗτοι γὰρ, πᾶσαν ὑπερβαλόντες γενεάν, καὶ εἰς μάλιστα ὕψος ἀνδραμόντες, καὶ Θεῷ προσεγγίσαντες διὰ μελέτης θείας καὶ ἀενάου προσευχῆς ἠξίωται! δέξασθαι τὸ ἀποκεκρυμμένον μυστήριον καὶ λαγῶσιν² αὐτῶν καθηγησιμέναις τεκεῖν τὴν τεκοῦσαν τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καὶ σύμβρον καὶ συνάναρχον τοῦ Πατρὸς.

Ἄρ' ἔστι καθ' ἡμᾶς τῶν τῆς θεόπαιδος ἑορτῶν πρώτη τις ἄλλη καὶ φωταυγῆς, ἢ πάντας ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀνωτάτω πορείαν εἰσάγουσα; Ἄρ' οὐ μέγα τὸ τῆς πανηγύρεως σύνθημα, καὶ πᾶσαν φύσιν ἐκπλήττον³ καὶ καθιδύων⁴; Ἄρ' οὐκ ἐνηγούμενοι ταῦτα παρ' ἐμοῦ, ἄλλοι ἐξ ἄλλων γεγένεσθε, καὶ ἤδη σχιρᾶτε τῷ πνεύματι, καὶ ὡς ἐν οὐρανῷ εἶναι πνευματικῶς φαντάζεσθε⁵; Ἦ δὲ γε τῶν θαυμαστῶν αὐτῆς γεννητόρων, κατορθώματα λέγω καὶ ἀριστεύματα, ὅσα μὲν ψυχικῶς κατὰ τοῦ ἀοράτου ἔγθρου προσεκτήσαντο⁶, μελετῶντες τὸν τοῦ Κυρίου νόμον, ἡμέρας καὶ νυκτός· ὅσα δὲ καὶ δι' ἀσκήσεως πρᾶξι ψυχῆ ἐξεπέρανον ἐν εὐποιίαις καὶ δάκρυσιν καὶ ἄλλοις καλοῖς, διὰ τε στερίωσιν καὶ ἀπαιδίαν καὶ τῶν τότε ἱερέων καὶ ἀρχιερέων ἐξουδένωσιν, γέγραπται ἀκριβοῶς ἐν τῇ περὶ αὐτῶν ἱστορίᾳ καὶ ἐν ἄλλοις μικροῖς ἡμῶν λογίοις τε καὶ ψελλίσμασιν. Ἱστορίας ἐκεῖνης τῆς ἀληθοῦς, τῆς μηδὲν ἐχούσης κομψόν τε καὶ ἐπηρμένον, ἀλλὰ πνεύματι θείῳ συντεταγμένης, κἂν οἱ πολλοὶ τῶν περὶ τὰ μάταια ἠσρολημένοι διαπτεύουσι, ταύτης τὸ κάλλος κακῶς εἰδότες· οἱ γὰρ τὸ ὀπτικὸν τοῦ νοῦ ἐξ

dum Deum sunt, exercitatione consimiles, generis nobilitate et sapientia et prudentia conspicuos, in legis observantiis perfecte exercitatos, nihil de praeceptis praetermittentes; qui stirpe regia orti, regum etiam animam atque habitum habuere. David enim, eorum proavus, ex quo et originem duxerunt, in hunc fere modum illos propheticè designabat, dicens: *Exsultabunt sancti in gloria, et laetabuntur in cubilibus suis*^a. Sed, o cubile purificatum! O omnis maculae necnon peccati expers! Absque macula enim nulla unquam peperit, praeter illam solam sobolem vere divinam, quae ex his prodivit qui nobis omnino colendi sunt. Qui omnem superantes generationem, et ad sublimissimam ascendentes celsitudinem, et ad Deum per piam meditationem continuamque orationem appropinquantes, absconditum mysterium suscipere meruerunt et lumbis suis sanctificatis illam gignere, quae factorem caeli et terrae Patrique ab aeterno corregnantem genuit.

Num inter festivitates filiae Dei apud nos receptas, aliam quamdam invenies, quae tempore vel splendore nostram praecedat, quandoquidem haec nos omnes ad summam ascensionem evehit? Nonne magnum est solennitatis obiectum, et omnem naturam admiratione percellens ac laetificans? Nonne, haec a me edocti, in alios estis mutati, iamque spiritu exsultatis et quasi in caelo vos esse mente fingitis? Quae vero ad illius parentes admirabiles spectant, virtutes dico ac praeclara facta, tum quae contra invisibilem hostem spiritualiter obtinuerunt, tum quae per exercitationem animi mansuetudine compleverunt in beneficiis et lacrymis et aliis benefactis; contemptus etiam sacerdotum ac pontificum illius temporis, qui propter sterilitatem et proles carentiam illis obvenit, haec omnia accurate scripta sunt in historia, quae de eis est, necnon in aliis nostris orationibus ac baibutiamentis. Historiam autem istam, quae veridica est, quae nihil leporis, nihil sublimitatis habet, sed divino spiritu concinnata est, etsi plerique eorum qui vanis rebus incumbunt, respuunt, eius venustatis imperiti iudices^b; qui enim mentis oculum ex virtutum exercitatione purificatum non habent,

1. ἠξίωται. — 2. λαγῶσιν. — 3. ἐκπλήττων. — 4. καθιδύων. — 5. φαντάζεσθαι. — 6. προσεκτίσαντο.

a) Ps. cxxlxi, 5. — b) Inconsequentiae exemplum hic habes; phrasis enim suspensa remanet; eiusdem modi est in graeco etiam ea quae sequitur.

neque evangelicis ac simplicibus sermonibus student vel eloquentiae quae ad Deum evehit, hi verborum sonitum tantum inquirentes ac vane crepantes, non nisi in aerem sermonem effundunt, et seipsos ad tempus mulcent, laborum mercedem hic obtinentes. Sed nos, quos theologica ac spiritualis narratio dociles omnino ac bene persuasos habet, procedamus iam, procedamus, et quae festivitatis sunt laetanter explicemus.

3. Haec festivitatum immaculatissimae ac Deiparae puellae fastigium est, ut, diximus, ac praevia delineatio. Haec terrae omnis dulcis cibus, et omni honore colenda. Haec socordes ad vigilantiam necnon ad sobrietatem revocat. Haec spiritaliter egentes refrigerat et instaurat. Haec, eorum incitamentum qui vigilant atque inlassabiliter voce canora hymnos cantant. Haec, omni Deum colere cupienti invitatio atque ad Deum pervium iter. Haec, peccatorum sublatio, et desperatae animae ad vitam revocatio. Haec, verae dux castitatis, et bonorum quae in matrimonio insunt meditatio; ex quibus qui hoc vitae genus duxerunt, atque ei prudenter ac iugiter inhaeserunt, eam, quae omnes creaturas superat, generare meruerunt. Haec, virginum decus et praeclara magistra, splendor quoque ac gloriatio; in virginibus enim et praesertim animabus se inhabitaturum esse Deus promisit. Hodie, thalamus inaccessibilis luminis, magnus mons, mons pinguis in sinu puro ac sterili collocatur. Hodie, quae Cherubim venerabilior est ac Seraphim thronorumque altiorum sanctior, iustissimis donata est. Hodie, quae caelis omnique, ut omnia uno comprehendam, immateriali atque materiali creatura sublimior est, Dei misericordiae voluntate in afflicta atque sancta sterili constituitur. Hodie, pugillar Deo scriptum, tabulae Testamenti, petra quae per Dei posteriora effulsit, diligentibus legis custodibus merito mittitur. Hodie, omnium prophetarum carmen et exemplar et effigies et, ut totum dicam, peractio, electis Dei viris donata est. Hodie, Ioachim et Anna, perillustres illi atque praeclari coniuges, Deo et hominibus fiunt gratissimi, et Christi Iesu

ἀσκήσεως μὴ καθαρθέντες, μηδὲ τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀπλοῖς ἐξακολουθοῦντες βήμασιν, καὶ καλλιπεύκταις ταῖς πρὸς Θεὸν ἀναγούσαις, ἀλλὰ τὸ λαρυγγίζον¹ τῶν λέξεων φιλοκαλοῦντες καὶ χροστοῦντες διακενήσ², εἰς ἀέρα μόνον τὸν λόγον χέουσι, καὶ ἑαυτοὺς τέρπουσι πρόσκαιρα, ἐνταῦθα τῶν πόνων τὸν μισθὸν κατακτώμενοι. Ἄλλ' ἡμεῖς τῇ θεολογικῇ καὶ πνευματικῇ συγγραφῇ εὐπειθῶς καὶ ὀλικῶς καλῶς πεπεισμένοι³, ἴωμεν ἤδη, ἴωμεν, καὶ τὰ τῆς ἐροτῆς εὐφροσύνης διασαφήσωμεν.

3. Αὕτη τῶν ἐορτῶν τῆς πανάγνου καὶ θεητόκου⁴ κόρης⁵, ὡς ἔφαμεν, ἡ κορωνίς⁶ καὶ προχάραξις. Αὕτη τῆς ὑψηλοῦ πάσης ἢ γλυκεῖα ἐδωδὴ καὶ πανσέβαστος. Αὕτη τῶν βραθυμούντων ἐγρήγορσις καὶ ἀνάνηψις. Αὕτη τῶν πενομένων⁷ ψυχικῶς ἀνάψυξις καὶ ἀνόρθωσις. Αὕτη τῶν γρηγορούντων καὶ μελωδούντων λαμπρῶς ἐτι μάλλον καὶ μᾶλλον ἐπάλειψις. Αὕτη βουλομένη⁸ παντὶ θεοσεβεῖν νεύσις καὶ πορεία⁹ πρὸς Θεὸν εὐεπίβατος. Αὕτη κουφισμὸς ἁμαρτιῶν καὶ ψυχῆς ἀπεγνωσμένης ἀνάκλησις. Αὕτη σωφροσύνης ἀληθοῦς ὁδηγὸς καὶ μελέτημα τῶν ἐν συζυγίᾳ προσόντων, ἐξ ὧν καὶ οἱ ταύτην ἀσκήσαντες καὶ προσκτησάμενοι ἐμφρόνως καὶ ἀενάως, σήμερον τὴν πασῶν κτισμάτων ὑπερτέραν συλλαβεῖν κατηξιώνται. Αὕτη παρθένων εὐπρέπεια καὶ μέγας διδάσκαλος, κλέος τε καὶ καύχημα¹⁰ ἐν παρθένοις γὰρ καὶ μᾶλλον ψυχαῖς κατοικεῖν ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο. Σήμερον ἡ παστὰς τοῦ ἀπροσίτου φωτός, τὸ μέγα ὄρος, τὸ πῖον ὄρος, ἐν λαγῶσι¹¹ καθυρόις καὶ στεριωτικοῖς εἰσοικίζεται. Σήμερον ἡ σεμνωτέρα¹² τῶν χειροῦτι καὶ ἁγιωτέρα τῶν σεραφίμ καὶ τῶν ἐπέκεινα θρόνων, τοῖς ἄγαν δικαίως δεδωρηται. Σήμερον ἡ ὑψηλοτέρα¹³ τῶν οὐρανῶν καὶ πάσης, συλλήβδην εἰπεῖν, αὐλοῦ καὶ ἐνύλου κτίσεως, βουλήσει Θεοῦ καὶ εὐσπλαγγνίᾳ ἐν τῇ τεθλημένῃ καὶ ἀγία στείρα εἰσοικίζεται. Σήμερον ἡ δέλτος ἢ θεήγραφος¹³, αἱ πλάκες τῆς διαθήκης, ἡ πέτρα ἢ διὰ τῶν ὀπίσθιων Θεοῦ ἐλλαμφθεῖσα, τοῖς τοῦ νόμου ἀκριβεῖσι φύλαξι δικαίως ἐκπέμπεται. Σήμερον ἡ πάντων προφητῶν τὸ κελᾶδημα καὶ προτύπωμα καὶ ἐκσφράγισμα καὶ, ὅπως εἰπεῖν, περαιώσις, τοῖς ἐκλεκτοῖς Θεοῦ ἀνδράσι κεχάριστα. Σήμερον Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, ἡ περιβητοῦς αὕτη συζυγία καὶ περίβλεπτος, εὐχάριστος Θεῷ καὶ ἀνθρώ-

1. λαρυγγίζων. — 2. διακένωσις. — 3. πεπεπειμένοι. — 4. Sic. — 5. κόρη. — 6. κορωνίς. — 7. πενομένων. — 8. βουλομένη. — 9. πορεία. — 10. λαγῶσι. — 11. σεμνωτέρα. — 12. ὑψηλοτέρα. — 13. θεηγράφος.

ποις γίνεται, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ προπά-
 5 τορες ἀναγράφονται. Ἄδὰμ ὁ προπάτωρ ἡμῶν καὶ
 χεῖρὶ Θεοῦ πλασθεὶς, διὰ συνένου δὲ τὴν πτώσιν
 καὶ τὴν ἤταν παθὼν, καὶ ἐξόριστος γεγονὼς,
 10 σήμερον διὰ σπέρματος καθαρῶ ἔξ ἐπαγγελίας
 φουείσης ἐν γαστρὶ στειρευοῦσα, τὸ γοερὸν τῆς ψυχῆς
 ἀποσείεται, καὶ τῆς ἀνακλήσεως τὰ σήμαντρα προ-
 μνηύεται¹. Εὐὰ ἡ προμήτωρ², ἡ καλῶς τὸν ὄλισθον
 ὑπομείνασα, καὶ ὁλίως ἐξ ἀφροσύνης φενακισθεῖσα³,
 15 καὶ ἐκριφεῖσα τῆς τοῦ παραδείσου τρυφῆς, τὸν ἰὼν
 τοῦ ὄλερου⁴ καὶ σκολιοῦ⁵ ὄφεις ἐκ τῶν αὐτῆς
 ἀκοῶν διὰ τῆς παναγίας παιδὸς αὐτῆς καὶ δεσποίνης
 ἀποροίπτει. Ἄβελ ἀγάλλεται Ἐνὼχ εὐφραίνεται.
 20 Νῶε συγγήθεται Ἄβραὰμ σὺν υἱῶ καὶ ἐκγόνῳ
 δοξάζονται Μωσῆς, Ἀαρὼν καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναὐί
 χορεύουσιν ἃ γὰρ ἀμώτεροι προκατείδον νοεροῖς
 ὄμμασι σὺν Δανιὴλ καὶ ἄλλοις προφήταις, ἀλλὰ γε
 καὶ Σολομῶν⁶ ὁ σοφώτατος σκιρτῶσι, τὴν ἀπολύ-
 τρωσιν ἀναμένοντες. Ὁ μὲν γὰρ ἐκάλει ὄρος, ἐξ οὗ
 25 λίθος ἐκτιμηθήσεται ὁ δὲ στάμνον, ὃς⁷ χωρήσει τὸν
 ἀχίρῆτον ὁ δὲ βᾶτον πυρὶ καιομένην καὶ μὴ κατα-
 φλεγομένην, τὸ παρθένον [μὲν] τεκεῖν, ἀπειρογάμῳς
 ὁ δὲ δὲ στάμνον χρυσῆν, ὁ δὲ πλάκας θεοχαράτους·
 30 ἄλλος κῆπον κεκλεισμένον, πηγὴν ἐσφραγιζομένην,
 κλίνην χρυσῆν καὶ εὐμεγέθη, θρόνον ἐξ ἀτήπτων
 κατεσκευασμένον⁸, καὶ καλὴν περιστερὰν καὶ
 ὑπέριτιμον· καὶ ὅσα ἀμώτεροι ἄλλοι ἄλλως ἐξέφρα-
 σαν. Τέλος δὲ καὶ Ζαχαρίας εὐτρεπίζεται ὑποδέξα-
 σθαι καὶ ἐν ἁγίοις κατατάξει καὶ εἰσοικῆσαι τὴν τῶν
 35 ἁγίων ἁγιωτέραν, καὶ μαρτυρικῶς τελειωθῆναι δι'
 αἵματος. Παρθένοι καὶ καὶ νεάνιδες ἀπεκδέχονται
 λαμπρῶς ὑπαντῆσαι καὶ τῆ βασιλίδι σεπτῶς ὄμοροφ-
 οῦσαι [vel : ὄμοροφῆσαι?]. μῆτρες καταδύνας
 τεθλαμμένα καὶ τὰς ἡμέρας ψιφολογοῦσαι καὶ τὰς
 35 χεῖρας πρὸς ὑποδοχὴν ἐκτείνουσαι, καὶ λαμπάδας
 ποικίλλουσαι, τὸν καιρὸν τῆς προπομπῆς ἀναμένου-
 σιν. Νὰὸς ὁ μέγας ὁ μέλλων ταύτην εἰσδέχσθαι καὶ
 σκέπειν, μᾶλλον δὲ σκέπεσθαι, νεύσει θεῖα καὶ χάριτι
 τιθηνεῖν⁹ τε καὶ τρέφειν τρυφῆ οὐρανία, ὑπ'

et Dei proavi inscribuntur. Adam, nostri
 generis auctor et Dei manu formatus, qui per
 uxorem lapsam ac ruinam erat passus, extorris
 factus erat, hodie per filiam puram ex pro-
 missione in ventre sterili natam animae tri-
 stitiam exiit, et reparationis signa praenuntiat.
 Prima mater, Eva, ignominiosum lapsam
 experta ac dolose ex imprudentia decepta,
 eiectaque e paradisi deliciis, fraudulentum atque
 tortuosi serpentis venenum e suis auribus per
 sanctissimam eius filiam atque dominam expel-
 lit. Abel exsultat; Enoch lactatur; Noe con-
 gaudet; Abraam cum filio et nepote in laudes
 crumpit; Moyses, Aaron atque Iesus, Nave filius,
 tripudiant; nam quae mentis oculis uterque^a
 prospiciebant cum Daniele ac ceteris pro-
 phetis, immo et sapientissimus Salomon
 exsiliunt, redemptionem exspectantes. Hic
 enim eam vocabat montem, ex quo lapis
 excidetur; ille autem, urnam, quae capiet
 incomprehensibilem; iste vero, rubum igne
 ardentem et incombustum manentem; quod
 est virginem quidem peperisse, sed sine viro;
 alius, urnam auream; alius, tabulas divinitus
 scriptas; alius, hortum conclusum, fontem
 signatum, lectum deauratum ac procerum,
 thronum ex incorruptilibus lignis praeparatum,
 et formosam pretiosissimamque colum-
 bam, et quaecumque alii aliter edixerunt.
 Denique sane et Zacharias se praeparat ad eam
 suscipiendam atque in Sancta introducendam
 ac collocandam quae sanctis sanctiorum
 est, necnon ad suam per sanguinem martyrii
 consummationem. Pulchrae virgines atque
 iuenculae exspectant donec reginae splen-
 dide occurrant eamque venerabundae comi-
 tentur. Matres, dolore confectae et dies
 numerantes, manus ad illam excipiendam
 extendentes lampadesque varie exornantes,
 tempus deductionis exspectant. Templum
 magnum, quod eam excepturum est atque
 protecturum (vel potius, quod ab ea prote-
 getur) quodque, divino nutu atque beneficio,
 eam aliturum atque nutriturum est, ab angelis
 circumdatur atque custoditur tanquam caelum

1. προμνηύεται. — 2. προμήτωρ. — 3. φενακισθεῖσα. — 4. ὄλερου. — 5. σκολιοῦ. — 6. Σολομῶν. — 7. ἐν ὄ. — 8. κατασκευασμένον. — 9. τιθηνεῖν.

a) Uterque, ἀμώτεροι, quamquam tres sunt, Moyses, Aaron atque Iesus; nisi dicas Moysen et Aaron pro uno computari.

alterum luce circumfusum atque constellatum. Omnis ergo tribus et lingua, deinde et propinqui qui tunc vivebant et sancti uteri fecunditatem audierant, alta voce Deo gratias atque laudes rependebant, communi festivitate laetantes.

4. Quid et nos, o festivitatis amici? Nonne spiritales ducemus choros? Nonne exsiliemus? Nonne cum omni pietate clamabimus? Nonne spirituales hostias contrito cum corde offeremus? *Immola*, inquit, *Deo hostiam laudis, et redde Altissimo vota tua, et eruam te, et glorificabis me*^a. Et iterum: *Exsultabunt labia mea cum cantavero tibi, et anima mea, quam redemisti*^b. Et revera nonne omnes ab originali atque saeva damnatione liberati sumus? Nonne extra paradisi delicias eiecti, atque ad habitationem in chao damnati, nunc ad caelos revocati sumus? Nonne naturam nostram, quae sub maledictione erat, per sobolem piis genitoribus modo donatam, in dextera throni ipsius Patris consubstantialis collocavimus? Qui sub protriti pedibus calcabamur, nonne ipsum nunc conculcamus, et, si voluerimus, cum Domino eius laqueos effugimus? Nonne qui gutture nos suo deglutiverat, nunc evomere coactus est, illiusque caput conterimus, quem ut passerulum habemus? Euge, solemnitatis claritas! Supereuge, festi splendor! O linguae meae nunc tarditatem, ingeniique exiguitatem atque inopiam! Amici, quis mihi et adhuc sermonem suppedabit, quantum cupio? Verum, difficultate pressus, et undique, tum sermonis tum altioris vitae inopia angustiatus, piaae atque omni laude dignae reginae pauca superaddens, temerariae huic atque tenui orationi, at certe cum fide et amore, finem imponam. Sane, quae mater est eius qui viduae aera minuta duo olim accepta habuit, mea suscipiet temeritatisque veniam bene conscio mihi concedet.

5. Audi, Domina, animae nostrae afflictae orationem. Flebili nostrae voci aurem praebe

ἀγγέλων ὀροθεῖται¹ καὶ φρουρεῖται, ὡς ἄλλος οὐρανὸς παμφανῆς καὶ καταστέρος. Πᾶσα οὖν φυλὴ καὶ γλῶσσα, εἶτα καὶ ἀγγιστεῖα ἢ τότε τὸ ζῆν λαγοῦσα καὶ τὴν τῶν ἁγίων λαγόνων εὐκαρτίαν ἐνωτισθεῖσα, μεγαλοφώνως τὸ θεῖον καὶ εὐχαρίστως 5 ἐδοξολογεῖτό τε καὶ συνεόρταζεν.

4. Τί δὴ καὶ ἡμεῖς, ὧ φιλέορτοι, οὐχὶ χορεύσομεν² πνευματικῶς; Οὐχὶ σκιρτήσομεν³; Οὐ πανευλαβῶς ἀλαλάξομεν⁴; Οὐ θυσίας πνευματικὰς μετὰ συντετριμμένου προσάξομεν⁵ πνεύματος; *Θύσον*, 10 *φρῆσὶ, τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ὑπόδος τῷ ἐπιστῶ τὰς εὐχὰς σου, καὶ ἐξελοῦμαι σε, καὶ δοξάσεις με. Καὶ πάλιν: Ἀγαλλιᾶσονται τὰ χεῖλή μου, ὅταν ψάλλω σοι, καὶ ἡ ψυχὴ μου, ἢν ἐλυτρώσω. Καὶ μὴν οὐ πάντες ἐρρυσθημεν 15 προγονικῆς καὶ δεινῆς κατακρίσεως; Οὐκ ἔξω τῆς τοῦ παραδείσου τρυφῆς βίβντες καὶ εἰς χάος κατακριθέντες οἰκεῖν, νῦν πρὸς οὐρανὸν ἀνακεκλήμεθα; Οὐ τὴν φύσιν ἡμῶν τὴν ἐπάρατον, διὰ τῆς ἀρτιδαρηθείσης⁶ γονῆς τοῖς θεόφροσιν, ἐν δεξιᾷ τοῦ 20 θρόνου αὐτοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοουσίου κεκἀθημεν; Οὐ πλῆγμα τῷ πεπατημένῳ γεγονότες⁶, νῦν αὐτοῦ καταπατοῦμεν, καὶ διαφεύγομεν⁷, εἰ βουλοῖμεθα, σὺν Κυρίῳ τὰ θήρατρα; Οὐχὶ τῷ φάρυγγι αὐτοῦ καταποθέντες, νῦν τε ἐξεμεθέντες⁸, τὴν τούτου δια- 25 θλάττωμεν καρὰν, καὶ ὡς στρουθίον εἶναι ἠγούμεθα; Εὐγε τῆς πανηγύρεως τὸ λαμπρόν· ὑπέρευγε τῆς ἑορτῆς τὸ φαῖδρόν. Ὁ τῆς βροδείας μου ταύτης νυνὶ γλώσσης, καὶ τοῦ νοῦς τὸ στενόν τε καὶ ἄπορον. Φίλοι, ὦ τίς ἂν μοι καὶ εἴη δόξη λόγον, ὅσον καὶ 30 βούλωμαι⁹; Ἄλλ' οὖν ἀπορία συνεχόμενος, καὶ πάντοθεν ὄλως ἔκ τε λόγου καὶ ὑψηλοῦ βίου ὑστερῶν καὶ στενούμενος, ὀλίγα τῆ φιλιανθρώπων καὶ πανυμνήτῳ πρόσφθεγξάμενος δεσποίνῃ, τόνδε μου τὸν προπετῆ καὶ πενήτρῶν¹⁰, ἀλλ' οὖν ἐκ πίστεως καὶ 35 πόθου, καταπαύσω λόγον· πάντως γὰρ μήτηρ τοῦ τὰ δύο λεπτά τῆς πάλαι χήρας εἰσεδεξαμένου πέλουσα, δέξεται, καὶ τὴν συγγνώμην τῆς τόλμης εἰ εἰδῶτι¹¹ ἀποδώῃ μοι.*

5. Ἄκουσον, δέσποινα, τῆς ἡμῶν κατωδύνου 40 ψυχῆς τὴν δέησιν· πρόσγες τῆ ταλαιπώρῳ¹² ἡμῶν

1. ὀροθεῖται. — 1. Χορεύσομεν. — 3. σκιρτήσομεν. — 4. ἀλαλάξομεν. — 5. προσάξομεν. — 6. γεγονότες. — 7. διαφεύγομεν. — 8. ἐξεμεθέντες. — 9. βούλωμαι. — 10. πενήτρῶν. — 11. εἰδῶτι. — 12. ταλαιπώρῳ.

a) Ps. XLIX, 14. — b) Ps. LXX, 23.

φωνῆ, ὡς εὐήκοος ἐνώτισσον καὶ τὸν στεναγμὸν ἡμῶν
καὶ συντριμμὸν καὶ τὴν σύγχυσιν· βλέψον καὶ τῶν
δακρῶν ἡμῶν τὴν ῥύσιν, καὶ τὴν τούτων ἄριστον, καὶ
βόλην, ὡς τῇ πάλαι πόρῃ ὁ σὸς Υἱὸς καὶ Θεὸς,
5 νατάπεμψον, καὶ οἰκτείρησον· ἰλάσθητι ταῖς
ἀνομίαις * τῶν δούλων σου· εἰς σὲ γὰρ τὴν ἐλπίδα
κεκτῆμεθα· σπλαγγίσθητι ταῖς ἡμῶν ἁμαρτίαις
καὶ τάυτας ἐλλέανον. Δύνασαι γὰρ ὅσα καὶ βούλει,
ὡς μήτηρ τοῦ κτίσαντος. Ἐπίσκεψαι τὰς ψυχικὰς
10 καὶ σωματικὰς ἀσθενείας ἡμῶν, ἐπειδὴ βρώσις ἐλέους
καὶ θαυμάτων ὑπάρχεις, πανάγαθε. Πειλανθήμεθα ὡς
ἀπολωλότα πρόβατα, ἐξοκέιλαντες¹ εἰς ἀνομίαις² καὶ
βράβραρα πονηρῶν ἐνοιῶν τε καὶ ἔργων. Ἄλλ'
ἀνακλῆσαι, ὡς δυνατὴ καὶ μητρόθεος. Οὐδὲν γὰρ
15 τὸ κωλύον³ σε, τοσοῦτό σοι, πανάγαθε, πάρεστι
τὸ ἰσχύειν, ὅσον θέλεις καὶ βούλει. Διαλύσον στραγ-
γαλιὰς βιαιῶν συναλλαγμάτων ἡμῶν, διάλυσον.
Οἰκείωσον πρὸς τὸν σὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν, οἰκείωσον.
Δὸς ἀναψυχὴν ἡμῖν πρὸ ἐκτομῆς ἀπαιρητήτου, δὸς
20 ἡλεάνασα⁴ πᾶσαν αἰρετικὴν ψάλλαγα. Γενοῦ ἡμῖν
παρηγορία ἐκ τῶνδε τῶν γενησῶν ἐκλείπουσι. Τότε
γὰρ μόνη ἰσχύεις, πανύμνητε· ἰλέους ἡμῖν τότε
παρεσομένους⁵ ἄγγέλους εὐχῆ σου ἀπέργασαι.
Γινώσκεις γὰρ ὅλως τὸ σαθρὸν ἡμῶν καὶ εὐόλισθον⁶,
25 τοὺς καθ' ἡμῶν καὶ νῦν ὄντας ἀοράτως καὶ ὁρατῶς·
τοὺς μὲν καταλέανον καὶ εἰς πέτασπον ἄδου ἀκόν-
τισσον· τοὺς δὲ καταπράυνον καὶ κατὰλλαζον. Τῆς
γὰρ εἰρήνης σὺ εἶ αἰτιός τε καὶ πρόξενος. Τῆς
ἀσιγήτως⁷ σε δοξολογοῦσιν, καὶ προσκαλουμένοις
30 εἰς ψυχικὴν κάθαρσιν καὶ σωματικὴν ἀντίληψιν καὶ
παρηγορίαν γενοῦ ἱατρὸς καὶ τροφὸς καὶ πόσις
σωτήριος. Μετὰ Θεὸν γὰρ πάντα ἰσχύεις, καὶ ἐν
πᾶσί σοι ὁ σὸς Υἱὸς καὶ Θεὸς καὶ πάντων ἡμῶν
δεσπότης καὶ κύριος ὑπέκειε μητροπρεπῶς, ἐπεὶ καὶ
35 μητρώοις σπλάγγνοις ἐπικάμπτεται δικαίως, ὡς
μόνος δίκαιος καὶ εὐσπλαγγνος, καὶ ἐν ἐλέει καὶ
οἰκτιρμοῖς ἐμπιπλῶν ἡμῶν τὴν ζωὴν τῶν ἀναξίων
δούλων σου καὶ τῆς ἐλαχίστης κληρονομίας σου,
δοξάν ἀναπεμπόντων⁸ διὰ σοῦ τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ
40 τῷ συνἀρχῷ καὶ ὁμοτίμῳ αὐτοῦ Υἱῷ, καὶ τῷ
ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰῶνων Ἀμήν.

benignam. Ausculta et gemitum et contritionem et confusionem nostram. Vide etiam lacrymarum nostrarum effusionem, copiosamque quam merentur gratiam, sicut olim meretrici tuus Filius ac Deus, demitte, atque miserere. Servorum tuorum iniquitatibus sis propitia; in te enim spem possidemus. Misericordia propter peccata nostra commovearis, illaque ad nihilum redige. Quaecumque enim vis, potes, utpote mater conditoris. Mentis nostrae corporisque infirmitates considera, quandoquidem, o benignissima, misericordiae prodigiorumque exstas scaturigo. Quasi perditae oves erravimus, atque ad invia voraginesque malarum cogitationum et operum declinavimus. Verum, revoca, ut potens et Dei Mater. Nihil est enim quod te cohibeat, quandoquidem, o immaculatissima, tantum vales, quantum vis et desideras. Dissolve tortuosos laqueos pactorum nostrorum vi extortorum, dissolve. Familiares nos redde Filio tuo et Deo, redde. Da nobis refrigerium ante excisionem inevitabilem, da, omnem legionem haereticam dissipans. Nobis ex his terrenis excidentibus consolatio fias. Tunc enim sola aliquid vales, o laude omni digna; angelos tunc nobis ad futuros tuis precibus propitios effice. Nosti enim omnino fragilitatem nostram atque ad malum pronitatem; nosti et eos qui contra nos sunt etiam nunc, tum invisibiliter tum visibiliter. Hos quidem comprime, et in funes inferni conice; illos vero demulce atque concilia. Pacis enim auctrix tu es atque conciliatrix. His qui sine intermissione glorificant te atque invocant, in purificationem animae ac remedium corporis necnon in consolationem medicus fias et nutrix et potio salutaris. Post Deum enim omnia potes, et in omnibus Filius tuus et Deus et omnium nostrum Dominus tibi cedit, ut matri; quandoquidem maternis visceribus iure meritoque flectitur, utpote solus iustus et misericors et in misericordia atque miserationibus replens vitam nostri, indignorum famulorum tuorum et humillimae haereditatis tuae, qui per te gloriam deferunt Patri principii experti, eiusque Filio coaeterno atque cohonorando, necnon vivifico Spiritui, nunc et semper et in aeculas saeculorum. Amen.

1. ἐξοκέιλαντες. — 2. ἀνομίαις. — 3. κωλύον. — 4. sic (pro ἡλεάνασα). — 5. παρεσομένους. — 6. εὐόλισθον. — 7. ἀσηγήτως. — 8. ἀναπέμποντας.

EUTHYMI PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI LAUDATIO
IN CONCEPTIONEM SANCTAE ANNAE.

EUTHYMI MONACHI PRESBYTERI ET
SYNGELLI LAUDATIO IN CONCEPTIO-
NEM SANCTAE ANNAE. BENEDIC,
PATER.

1. Nive candidior praesens festivitas, et omni-
bus solemnitatibus terrenis splendidior; quae
ineffabilibus supernorum pompis ita accedit,
ut etiam eos, qui in chaos terrae depressi sunt,
atque longe a Deo projecti, iterum mystice
revocet ipsique Deo reconciliet. Verum, sermo
noster, o viri, infirmus ac contemptibilis, et
vitae consuetudo mutata, deorsum tendens,
usu non habens leporem qui scriptorem
deceat; et quoniam veritatem haesito; cuiquam vero
victoriam relinquam mente haereo. Attamen,
aliquid dicere statuens; *Dilata os tuum*, inquit,
et implebo illud^a, spei vere indubitatae con-
fidens, scilicet quod Deus non ea quae viden-
tur vel exterius fiunt, respicit, sed ad inten-
tionem propter quam peraguntur, ego animum
studio temperans Christoque totus addictus,
buccina cornea altius clamabo, et chorum
ducam, quantum divinus spiritus meus spiri-
tallyter dicere tribuet: *Omne enim datum
bonum et omne donum perfectum desursum
est*^b. Solvit enim mihi linguam tollitque vocem
ad canore modulandum quasi in cithara
psalmica praesens dies necnon auditorium
hoc pulcherrimum et filii Dei in unum con-
gregati, atque sub alis eius per vitam acti-
vam requiescentes, et in sanctitate ac iustitia
ad hanc sacram aedem accedentes. In hac
enim excipio amicos ac fratres, et appono
mensam rationalem potumque spiritualem ac

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΛΛΟΥ ΕΓΚΟΜΙΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΣΥΛΛΗΨΙΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ἸΑΝΝΗΣ,
ΕΥΛΟΓΗΣΩΝ, ΠΑΤΕΡ¹.

1. Λαμπροτέρα μὲν ἡ χιῶν² ἢ παροῦσα ἑορτή, 5
φαιδροτέρα δὲ καὶ πάντων τῶν γεηρῶν πανηγύρεων
καὶ τόσον³ πλησιάζουσα τῶν ἀνεκλαλήτων καὶ
ἀνωτάτων θεωριῶν, ὡς καὶ τοὺς εἰς χάος γῆς ὑπο-
δύντας καὶ πόρρω Θεοῦ ἐκριπέντας⁴ πάλιν μυστικῶς
ἀνακαλουμένη καὶ αὐτῶν καταλλάττουσα. Ἄλλ' οὖν 10
λόγος ἡμῶν, ὦ ἄνδρες, ἀσθενής καὶ ἐξουθενημένος,
καὶ ὁ βίος ἡμεμιμένος⁵, κάτω νεύων, μὴ ἔχων τῇ
πράξει τὴν χάριν τοῦ γραφεῖν συνηρησομένην, καὶ
ποῖ τράπωμαι ἀπορῶ, τίνοι δὲ τὴν νίκην παραχωρήσω
ἰλιγγίῳ ὄμῳς ὑπέικων τὸ⁶ λέγειν τι· *Πλάτνον* 15
τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό, ἐλπιδί⁷ τῇ
ὄντως⁸ ἀνευδοιάστῳ⁹ θαρρήσας, ὡς οὐκ εἰς τὰ
βλεπόμενα καὶ γινόμενα Θεοῦ ἐφορᾷ, ἀλλ' εἰς τὸν
σκοπὸν δι' ὃν¹⁰ καὶ περαιοῦνται¹¹, τὸν νοῦν τῇ
προθυμίᾳ κεράσας, καὶ Χριστῷ δλικῶς ἐκαταβείς, 20
σαλπίγγος κερατίνης βοάσομαι ὑψηλότερον, καὶ
χορεύσω, ὅσον τὸ θεῖόν μου πνεῦμα πνευματικῶς
παράσχει¹² τοῦ λέγειν· *Ἥσα γὰρ δύοσις ἀγαθὴ
καὶ δώρημα τέλειον ἀνωθέν ἐστιν*. Λύει γὰρ μοι
τὴν γλῶτταν, καὶ ὑψοῖ τὴν φωνήν, ὡς ἐν κινήσει 25
ψαλμικῇ εἰπεῖν, εὐλόγως μελωδεῖν ἢ παροῦσα ἡμέρα,
καὶ τὸ κάλλιστον τοῦτο θέατρον, καὶ τὰ τέκνα τοῦ
Θεοῦ τὰ συνηγμένα εἰς ἓν, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας
αὐτοῦ διὰ βίου πρακτικῶ ἀναπαυόμενα καὶ εἰς
τόνδε τὸν ἱερὸν οἶκον ἐν δόξατῃ καὶ δικαιοσύνῃ
προβαίνοντα. Τοῦτω γὰρ καὶ δεξιῶμαι τοὺς ἐμοὺς

1. E codice Patmiaco 380, fol. 77-83. — 2. χιῶν. — 3. τόσω. — 4. ἐκριπέντας. — 5. ἡμεμιμένος. —
6. Forsan ponendum : τῷ. — 7. ἐλπίδι. — 8. ὄντως. — 9. ἀνευδοιάστως. — 10. δι' ὃν. — 11. παιραιοῦνται.
— 12. Sic.

a) Ps. LXXX, 11. — b) Iac., I, 17.

φίλους καὶ ἀδελφοὺς, καὶ προτίθημι τράπεζαν
 λογικὴν καὶ κρατῆρα πνευματικὸν καὶ ἀένναον, οὐχ
 οἷς ἢ κάτω τράπεζα κολακεύει τὴν καταργουμένην
 γαστέρα καὶ ἀθεράπευτον, ἀλλὰ τὴν πρόξενον οὖσαν
 5 ἀνεκκαλήτων καὶ ἐπουρανίων ἀληθῶς ἀγαθῶν. Τοὺς
 οὖν γενάρχους ἡμῶν καὶ θειῶς ὀλισθήσαντας πρῶτον
 ἐπιφθεγζάμενος,.... τὰ χαρμόσυνα προμηγνύματα,....
 οὕτω κατόπιν καὶ ὑμῖν συσκιρτῆσαί μοι¹.

2. Ἐορτάζει δὲ σὺν ἡμῖν καὶ πᾶσα ἡ τῶν ἀγγε-
 10 λικῶν δυνάμεων πλῆθὺς, ὡς ἐπιχαίρουσα τοῖς καλοῖς
 ἡμῶν ἔργοις, καὶ φύλαξ οὖσα ἐκ Θεοῦ ἐκάστου τῆς
 ἡμῶν ζωῆς. Οἱ τῆς ἡμῶν ὀλισθηρᾶς καὶ ἐπικήρου
 φύσεως προπάτορες καὶ προβάθμοι καὶ χειρὶ Θεοῦ
 15 πλάσθέντες, φθόνῳ τε διαβόλου τραχηλιώσαντες καὶ
 θειῶς κατεπαρθέντες καὶ τῆς τοῦ παραδείσου, φεῦ
 μοι, τρυφῆς ἐξωθέντες, πᾶσαν νῦν λύπην ἀπόσασθε²,
 ἀλαλάζετε, χαρεύσασθε· ἀμετάτρεπτοι³ γὰρ ἦδη⁴
 ἀνακληθήσεσθε⁵, καὶ μετὰ βραχὺ καὶ οὐκ εἰς τὴν
 κάτω μόνον Ἐδέμ καὶ τρυφὴν οἰκήσετε⁶, ἀλλ' εἰς
 20 αὐτὸ ἦδη τὸ οὐρανοῦ ἀνάταρον· ζένον γάρ τι
 μυστήριον ἐπὶ γῆς πεπεραίνεται σήμερον· ζένον καὶ
 πᾶσαν ὑπερβάνον διάνοιαν. Εἰ γὰρ τὸ· Γῆ εἶ καὶ
 εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, ἀκηκόατε, καὶ ἐν ἰδρωτί γι
 25 τοῦ προσώπου τὸν ἄρτον ἐσθίειν κατεδικάσθητε,
 ἀλλ' ὑπὸ τῆς ὑμῶν⁷ παιδός, μᾶλλον δὲ Θεοῦ, μετάρ-
 σοις γεγένησθε, καὶ ἄρτον ἀγγέλων πάλιν φάγεσθε⁸
 καὶ σὺν αὐτοῖς ἄσεσθε⁹ τὴν ὑψηλοτάτην ἐκείνην καὶ
 τρισάγιον ἠδὴν. Πάντα οὖν τὰ ἔθνη σὺν τοῖσδε τοῖς
 30 κατωδύνοις καὶ πολυθρήνοις κροτήσατε χεῖρας,
 ἀγαλλιάσεως φωνὴν ἐφ' ὕψους ἄρατε, ἕκαστος, οἷός
 τε εἶ διὰ λόγου προσφέρειν ὄωρα τοῖς προξένοις ἡμῖν
 τῶνθε τῶν καλῶν, Ἰωακείμ τε φημι καὶ Ἄννη,
 προσάξατε. Ἐπήρθη γὰρ αὐτῶν, ἐπήρθη τὸ κλέος
 καὶ ἡ συζυγία· οὐκ ἔστιν κόρος αὐτῶν τῆς¹⁰ εὐφρο-
 35 σύνης, οὐκ ἔστιν. Οἱ γὰρ πρῶτην διὰ στεῖρωσιν
 ἀένναον στένοντες καὶ χύσεις θακρύων ἀδιαλείπτων¹¹
 ἐκ βλεφάρων ἀγρύπνως ἐκρέοντες, οὕτω σήμερον
 ἐέχονται τὴν μέλλουσαν ἐκ παντὸς προσώπου
 ἀφαιρεῖν πᾶν θάκρυον, καὶ ἀντὶ θρηγῶν πολλῶν καὶ
 40 στεναγμῶν ἀσιγήτων, ἄφραστον ἀγαλλίασιν καὶ

perpetuum; non cibos, quibus mensa ter-
 rena ventrem corruptibilem atque insatiabi-
 lem oblectat, sed dapem bona ineffabilia ac
 vere caelestia praebentem. Primum igitur
 generis nostri principes eosque gravem lapsam
 passos laetaque praenuntia eis facta memo-
 rabo; sicque postea vos, ut mecum exsiliatis,
 invitabo.

2. Festum agit etiam nobiscum omnis ange-
 licorum agminum multitudo, utpote quae de
 bonis operibus nostris laetatur, atque Dei
 iussu uniuscuiusque nostrum vitae custos est.
 Qui naturae nostrae labilis ac morti obnoxiae
 primi parentes estis atque praesides, Dei
 manu formati, quos diaboli invidia ad super-
 biam gravemque rebellionem incitavit; unde
 et de voluptatis paradiso, heu! expulsi estis,
 omnem nunc tristitiam deponite, prae laeti-
 tia clamate, tripudiate; posthac enim immu-
 tabiliter revocabimini, et post breve tem-
 pus non solum in inferiore Eden voluptatis
 habitabitis, sed in ipsa iam caeli regia. Stup-
 endum enim hodie mysterium super terram
 peractum est, stupendum et omnem superans
 cogitationem. Nam si illud: *Pulvis es, et in
 pulverem reverteris*^a audistis, atque ad man-
 ducandum panem *in sudore vultus*^b condem-
 nati estis, at vero per filiam vestram, immo Dei,
 sublimes evasistis, et panem angelorum ite-
 rum manducabitis, et cum illis excelsissimum
 illum Trisagii hymnum decantabitis. Gentes
 igitur omnes, una cum istis dolore atque
 luctu gravatis, plaudite manibus; vocem
 exsultationis ex alto tollite; quicumque per
 sermonem dona offerre valetis, haec tantor-
 um bonorum auctoribus, Ioachim dico et
 Annae, afferte. Exaltata est enim, exaltata est
 eorum gloria atque coniugium; non est satie-
 tas eorum laetitiae, non est. Etenim, qui
 nuper ob continuam sterilitatem gemebant, et
 e palpebris lacrymarum perennes rivus sine
 intermissione effundebant, iidem hodie susci-
 piunt eam, quae omnem lacrymam ex omni
 vultu abstersura est, et loco multarum lamen-
 tationum assiduarumque gemituum, ineffabi-
 lem exultationem atque consolationem ani-
 mae Deo omni ex parte infecundae allatura.

1. Phrasis est incompleta. Librarius aliqua certe omisit. — 2. ἀπόσασθε. — 3. ἀμετάτρεπτή. —
 4. ἦδη. — 5. ἀνακληθήσεσθε. — 6. οἰκήσετε. — 7. ἡμῶν. — 8. φαγεῖτε. — 9. ἄσητε. — 10. αὐτῆς εὐφροσύνης. —
 11. ἀδιαλείπτως.

Sed, age, quae ad eorum historiam spectant in medium proferentes, ita convenienter ac decenter laudationum decus offeramus illis vel potius ei quae ex illis paruit, et dominae reginaeque ac totius nostri generis media-tricis gloriam adeptam est. Verum tu, Creator et Verbum, Christe, qui ex ea, sicut nosti, incarnatus es, verbum rectum et inconfusibile, utpote qui bonus es ac liberalis, mihi largire. In te enim *thesauri sapientiae et scientiae*^a repositi sunt.

3. Ut narratur in historiis duodecim tri-buum Israel (quae historiae nihil superflui vel leporis habent, sed, spiritu divino con-scriptae, *vinum corda laetificans*^b maxime propinare solent iis qui illas candide legunt, fabulosisque ac turpibus commentis antepo-nunt evangelica et caelestia dogmata), erat Ioa-chim iustus ac dives valde; eo iustus, ut vin-ceret sursumque caput exigeret, atque omnes superaret, qui ante legem et post legem vir-tute claruerint; quantum illi per somnia et visiones Dei condensationem multifariam multisque modis imaginati sunt. Hic vero, utpote divina prescientia ac nutu ex omnibus generationibus praelectus, dignus habitus est qui e suo semine daret eam quae, fausto nuntio accepto, per Spiritum sanctum, ipsum Deum sine semine ac supernaturaliter pepe-rit. Erat autem huius beati viri coniux Anna, et ipsa omnibus, quae in terra genitae sunt, mulieribus excelsior tum pietate ac sanctimo-nia, tum generis claritate. Ex tribu enim Iuda, ut accurate didicimus, ambo oriundi, cognatione etiam iuncti Dei proavo illi atque inter reges olim percelebri, qui nomen David habet. Oportuit enim eos qui Matrem Verbi erant genituri, oportuit tales esse et audire; quorum enim stipes perpulcher, eorum et fructus Deo digni; quorum parentes et pro-genitores sanctificati, eorum et soboles prae-clara atque gloriosissima. Hoc igitur divinum et conspicuum et vere honoratissimum par, sterilitate atque prolis carentia detentum, gravi tristitia et moerore premebatur, quod

παρηγορίαν τῇ ἀπανταχῆ, στειρευούσῃ Θεῷ ψυχῇ προξενήσουσαν. Ἀλλὰ φέρε τὰ τῆς αὐτῶν ἱστορίας εἰς μέσον ἤδη προθέντες, οὕτω καὶ ἀκολουθῶς καὶ (?) πρεπόντως αὐτοῖς τῶν ἐγκωμίων τὰ κάλλη προσοίω- 5
μεν· μᾶλλον δὲ τῇ ἐκ τούτων φανείσῃ¹ καὶ δοξα-
σθείσῃ² * κυρία καὶ δεσποίνῃ καὶ μεσιτείᾳ παντὶ τῷ
γένει ἡμῶν. Ἀλλὰ μοι, δημιουργὲ καὶ Λόγε Χριστέ,
ὁ ἐκ ταύτης, ὡς οἶδας, σαρκωθείς, λόγον εὐθύν-
μοι³ καὶ ἀκαταίσχυντον, ὡς φιλάγαθος καὶ φιλόδο- 10
ρος δώρησαι. Παρὰ σοὶ γὰρ οἱ ἠθουαροὶ τῆς
σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἐναπόκεινται.

3. Ἐν ταῖς ἱστορίαις, φησὶ, τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ (ἱστορίας ἐκείναις ταῖς μηδὲν ἐχούσαις περιττὸν ἢ κομψόν, ἀλλὰ πνεύματι θείῳ συγγεγραμ- 15
μέναις· αὐταὶ γὰρ μάλιστα πρόξενον πεφήνασι τοῖς
ἀδόλως τὸν εὐφροαίοντα καρδίας οἶνον πίνειν
προσταιρουμένους καὶ προτιμῶσιν ἀντὶ τῶν μυθικῶν
καὶ αἰσχρῶν εἰκῆ ἡμολογημάτων τὰ εὐαγγελικὰ
καὶ οὐράνια δόγματα), ἦν Ἰωακείμ δίκαιος καὶ
πλούσιος σφόδρα· δίκαιος, ὡς ὑπερακοντίσαι καὶ 20
ὑψοῦ τὴν κεφαλὴν διαῖραι καὶ ὑπερβαλεῖν πάντας
τοὺς πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον⁴ ἐπ' ἀρετῆ διαλάμ-
ψαντας, ὅσον ἐκείνοι μὲν δι' ὀνείρων καὶ θεωριῶν
πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως τὴν τοῦ Θεοῦ συγκατά-
θασιν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐφαντάσθησαν. Οὗτος δὲ, ὡς 25
ἄτε ἐκ πασῶν προλελειγμένος τῶν γενεῶν προγινώσκει
θεῖα καὶ βουλῆ, ἐκ σπέρματος αὐτοῦ δοῦναι
κατεξίωται τὴν αὐτὸν ἀσπόρως καὶ ὑπερφυῶς τεκεῖν
διὰ Πνεύματος ἁγίου εὐαγγελισθεῖσαν. Ἦν δὲ
καὶ τοῦδε τοῦ μακαρίου σύζυγος Ἄννα, ὑπερτέρα τῶν 30
ἀπασῶν πάλιν ἐπὶ γῆς γεννηθέντων γυναικῶν, ἄτε ἐπ'
εὐλαθείᾳ καὶ σεμνότητι καὶ γένους περιφανεῖα. Ἐκ
γὰρ τῆς Ἰουδα φυλῆς, ὡς ἀκριβῶς μεμαθήκαμεν,
ἀμφοτέροις κατήγοντο, ἀγχιστεύοντες καὶ τῷ πάλαι
ἐν βασιλευσί περιουόμενῳ καὶ θεοπάτορι Δαβὶδ. 35
Ἔδει γὰρ τοὺς τὴν μητέρα τοῦ Λόγου τεκεῖν μέλλον-
τας, εἶδει τοιοῦτους εἶναι καὶ ἐξακούεσθαι· ὧν γὰρ τὸ
δένδρον περικαλλῆς, τούτων καὶ οἱ καρποὶ θεοπρε-
πεῖς· ὧν οἱ τοκεῖς καὶ προτοκεῖς ἡγιασμένοι, τούτων
καὶ οἱ καρποὶ θεοφεγγεῖς καὶ πανευκλεεῖς. Λύτη 40
γούνη, αὕτη ἡ θεῖα ξυνωρίς καὶ περίθλεπτος καὶ
ὄντως τιμωλφεστάτη⁵, στειρώσει καὶ ἀπαιδίᾳ
κεκρατημένη, λύπη βαρεῖα καὶ ἀθυμία συνείγετο,
ὡς μὴ Κυρίῳ σπέρμα προσάγουσα, κατὰ τὸ ὑπό

1. φανήσκει. — 2. δοξασθήσκει. — 3. εὐθύνῃ. — 4. νόμων. — 5. τῇ μαλφεστάτη.

τοῦ νόμου γεγραμμένον τε καὶ ἠθισμένον. Ἐπὶ
 5 μυκτηρισμὸν γὰρ καὶ ἐξουδένωσιν πᾶς τις ἦν, ὁ μὴ
 καρπὸν ἐκ κοιλίας προσφέρων τῷ ναῷ καὶ τοῖς υἱοῖς
 Ἰσραὴλ. Οὕτως οὖν, οὕτως παρὰ πάντων φανακίζο-
 10 μένη καὶ παρορωμένη, μάλιστα γὰρ τῶν ἱερέων καὶ
 τῶν πρὸς γένος γειτνιαζόντων αὐτῆ, βουλὴν δόξαν
 βουλεύεται. Καί, ὦ τοῦ θαύματος καὶ τῆς ἄμφω
 συμπνοίας τῆς εὐπρεποῦς καὶ παναγαστάτης καὶ
 15 σεπτῆς ὄντως δυάδος, Ἰωακείμ οὗτος¹ ὁ μέγας,
 Μωσῆν ἐκείνον τὸν πάλαι ζηλώσας θεόπτην, ἐν ὄρει
 προθύμως ἀνέρχεται, καὶ τὰ ἴσα τῶν ἡμερῶν αὐτῷ
 τετελεκῆος νήστης, φαντάζεται καὶ οὗτος² καθ' ἑρῶς,
 καὶ ὁρᾷ Θεὸν νοητῶς³, καὶ δέχεται ἀντὶ πλάκῃς
 20 χειρὶ Θεοῦ γεγραμμένης, ἐπαγγελίαν ἀπόρητον
 κάλλος τε ἀμήχανον ἔχουσαν· τὸ δὲ ἦν· προπάτορα
 γενέσθαι Θεοῦ τοῦ καὶ τῷ Μωσῆι δαψιλωῶς ἐμφανέ-
 σαντος⁴ καὶ προσώπῳ δρατῶς διὰ τῶν ὀπισθίων
 φανέντος⁵.

Τί δὲ καὶ ἡ τοῦτου παμφεστάτη καὶ πικμεγίστη
 25 σύνευνος; Καὶ αὕτη ἐν τῷ αὐτῆς κατελθοῦσα πο-
 λυανθεὶ καὶ πεποικιλμένῳ παραδείσῳ, τὰ ὅμοια
 ἐζήτει τάνθρῶς⁶, πικρῶς ὀλοφυρομένη καὶ στένουσα
 νηστείας ἀπαύστοις καὶ δάκρυσιν. Κομίζεται καὶ
 30 αὕτη τὰ τῆς χαρᾶς εὐαγγέλια, ὡς ἡ πρὸ αὐτῆς
 φιλοσώφρων καὶ μεγάλη Ἄννα, οὐχὶ τῶν προφητῶν
 καὶ ἱερέων τεκεῖν ἐξοχώτατον Σαμουὴλ, ἀλλὰ τὴν
 μητέρα τοῦ⁸ πάντας τοὺς προφῆτας χρίσαντος⁹ καὶ
 σοφίσαντος¹⁰, Ἰϋοῦ¹¹ καὶ Λόγου¹² τοῦ Πατρὸς.

Ἐ τοῦ θαύματος ὦ τῆς ἀγαθῆς ἐπὶ τὰ γαθῶν
 35 συμπνοίας τε φημὶ τῆς καθηγουμένης τῆσδε¹³ καὶ
 θεοπειθοῦς συζυγίας. Ἐ τῶν ἀγόνων καὶ μακρῶν
 ἰδρώτων αὐτῶν. Ἐ τῶν δακρύων ἐκείνων, τῶν μὴ
 διακένως χυθέντων ἐκ τῶν φωταυγῶν καὶ παμφαῶν
 40 ὀμμάτων, ἀλλὰ μαργαριτῶν οἴκην πᾶσαν μὲν τὴν
 γῆν ὡς ἄλλον σελαγιζόντων¹⁴ οὐρανὸν¹⁵, πᾶν δὲ τὸ
 κελυρωμένον αὐτῆς πρόσωπον ἀπιστίας καὶ πολυθείας
 [μολυνθὲν ὀρακίζόντων]¹⁶, φωτισμὸν γνώσεως καὶ
 σωτηρίας ἀρθεύσαντων τε καὶ κατασπειράντων.
 Ἐ προσευχῶν πανάγων καὶ ἀνεπιβολῶτων, τῶν
 45 μέγρις αὐτοῦ τοῦ βασιλικῶ ἰθύνου προσεγγισάντων
 καὶ εἰς ὧτα Κυρίου σαβαὼθ εἰσεληλυθῶτων¹⁷.
 Ὅντως ἀληθὲς τὸ πάλαι πρὸ αὐτῶν προφητικῶς
 ὧδέ πως μουσουργηθὲν λόγιον· οἱ σπείροντες γὰρ,

Domino sobolem non offerebat, secundum legis
 scriptum et consuetudinem. Irrisioni enim et
 contemptui patebat quicumque templo atque
 filiis Israel fructum ventris non proferebat.
 Cum ergo ita ab omnibus illuderentur atque
 despicerentur, praesertim vero a sacerdotibus
 et a propinquis genere, sanctum isti ineunt
 consilium. Et, o rem stupendam, et mutuum
 huius paris speciosi et sanctissimi et vere hono-
 randi conspirationem! Ioachim hic magnus,
 antiquum illum Dei contemplatorem Moysen
 aemulatus, ad montem alacriter ascendit, et
 eundem dierum ieiunii numerum perficiens,
 clare et ipse imaginatur ac mente Deum videt,
 accipitque, loco tabulae manu Dei inscriptae,
 promissionem ineffabilem, cuius decus est im-
 mensum. Hoc autem erat, eum fieri avum
 Dei, qui et Moysi frequenter apparuerat et per
 posteriora se visibiliter conspiciendum prae-
 buerat.

Quid vero et huius clarissima atque per-
 magna coniux? Et ipsa in suum hortum flo-
 rum varietate atque multitudine laetum de-
 scenderat, eadem ac vir quaerens, amare
 lamentans, in ieiuniis continuis ac lacrymis
 gemebunda. Accipit et ipsa gaudii nuntia,
 sicut ante eam sanctimoniae amans magna
 illa Anna, scilicet quod non omnium pro-
 phetarum et sacerdotum maximum Samue-
 lem, sed matrem eius qui omnes prophetas
 unxit atque docuit, Filii et Verbi Patris pariet.
 O rem mirandam! O optimam sane ad bonum
 conspirationem horum coniugum sanctifica-
 torum ac Deo obedientium! O beatæ sterili-
 tatis eorum labores! O lacrymas illas, quae
 ex splendidibus fulgentibusque oculis non in
 vanum manarunt, sed margaritarum instar,
 omnem terram tanquam caelum alterum luce
 perfuderunt, totum eius deauratum vultum,
 infidelitate ac polytheismo deturpatum deco-
 rarunt, lumenque scientiae et salutis copiose
 diffuderunt, atque sparserunt! O sanctissimas
 ac limpidissimas preces, quae usque ad ipsum
 thronum regale appropinquaverunt, atque
 ad aures Domini Sabaoth pervenerunt! Ve-
 rum omnino est eloquium istud olim ante
 illos a propheta in hunc modum decantatum :
Qui seminant, inquit, in lacrymis, in exulta-

1. οὗτος. — 2. οὗτος. — 3. νοητός. — 4. ἐμφανέσαντι. — 5. φανέντι. — 6. Sic. — 7. πικρός. — 8. τὸν. —
 9. χρίσαντα. — 10. σοφίσαντα. — 11. Ἰϋόν. — 12. Λόγον. — 13. τῆσδε. — 14. σελαγιζόντα. — 15. οὐρανόν. —
 16. Sic suppleri posse censemus quae librarius omisit. — 17. εἰσεληλυθῶτων.

tionem metent^a Quaecumque ergo animae steriles ac dolore affectae, quae imperturbationis fructum salutarem parere atque spiritum principantem obtinere cupitis, hoc par beatum aemulamini, lacrymasque cum spiritu contrito fundentes, ieiuniis vigiliisque incumbatis, ac bene conscii, promissionis verbum certum, quod ex Deo est, suscipite, scilicet, quod cum bona spe exhinc discedetis : *Te enim adhuc loquente, dicit : Ecce adsum*^b, et : *Prope est dominus sustentibus eum*^c.

4. Nonne magnum est nostrae festivitatis symbolum? Nonne per haec nostra verba animae ac spiritus puritatem omnes consecuti estis? Nonne terrena haec et corruptibilia, quae somnii instar transeunt, contempsistis, atque ad caelestem vitae consuetudinem incitati estis? Venite ergo, et pro viribus, Dei Matri congruentia praeconia proferamus; rectam enim intentionem habentibus nobis sermonem suppeditabit, quae Verbum omnem sensum superans concepit atque peperit.

Hodie igitur, quae est rationale caelum, quae caeli, terrae mariumque factorem susceptura est, iustis donata est. Hodie, quae angelorum et archangelorum gaudium est, Virtutumque summarum omnium laetitia perpetua, afflictis gratiose concessa est. Hodie, Adami et Eva filia, quae eos e terrae barathris reduxit Deoque reconciliavit, desperatis inseminata est. Hodie, quae omnem sterilitatis tristitiam expulsura est, sterilibus immodicaque tristitia gravatis ad laetitiam impertita est. Hodie, quae cum antiquorum tum recentiorum patriarcharum splendor est atque decus, pulchram festivitatem atque laetam parentibus ipsis et nobis omnibus tribuet. Hodie, bonorum omnium fastigium, in magno libro Dei scriptum, ad visitandam infirmitatem nostram, universo mundo mittitur. Hodie, quae opprobrium sublatura est condemnatorum, animarum dico in inferis dormientium et inconsolabiliter lugentium, in sterili probris affecta absconditur, et parum abest quin in lucem fulgida prodeat. Hodie, qui ex Eden

φησίν, ἐν δάκρυοισιν, θεριοῦσιν ἐν ἀγαλλιῶσει. Ὅσαι οὖν στεῖραι ψυχὰι καὶ κατώδουοι τεκεῖν θέλοντες ἀπαθείας καρπὸν σωτήριον, καὶ πνεῦμα ἡγεμονικὸν προκτήσασθαι, τήνδε τὴν μακαρίαν ξυνορίδα ζηλώσατε, νηστείας τε καὶ ἀγρυπνίας 5 δακρυροῦντες μετὰ συντετριμμένου πνεύματος σχολάσατε, καὶ εὖ εἰδότες¹ δέξασθε ἐπαγγελίας λόγον ἐκ Θεοῦ ἀψευδῆ, τὸ μετ' ἐλπίδος ἀγαθῆς ἐκ τῶν ἐνθένδε ἀπᾶραι. Ἐπι γὰρ λαλοῦντός σου, ἐρεῖ Ἰδοὶ πάροισιν καὶ Ἐγγὺς Κύριος τοῖς ὑπομέ- 10 ρουοσιν αὐτόν.

4. Ἄρ' οὐ μέγα τὸ τῆς ἑορτῆς ἡμῶν σύνθημα; Ἄρ' οὐ ψυχικῶς ἀπαντες καὶ πνευματικῶς διὰ τῶνδε τῶν λόγων ἡμῶν ἐκαθάρθητε; Ἄρ' οὐ τῶνδε τῶν φθαρτῶν καὶ γενητῶν, καὶ ὡς ὄναρ παρεργομένων 15 κατεφρονήσατε, καὶ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν πορείαν ἐξηκονήθητε; Ἀλλὰ δεῦτε καὶ τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ τὰ εἰκότα, κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἡμῖν, ἐγκωμιαστικῶς προφθεγξώμεθα· εὖ εἰδότες² γὰρ δώσει ἡμῖν λόγον ἢ τὸν πάντα νοῦν ὑπερέχοντα Λόγον συλλαβοῦσά 20 τε καὶ κυήσασα.

Σήμερον τοίνυν ὁ λογικὸς οὐρανὸς, ἢ τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καὶ θαλασσῶν κύριον ὑποδέξασθαι μέλλουσα, τοῖς δικαίοις δεδώρηται. Σήμερον ἢ τῶν 25 ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων χαρὰ, καὶ πασῶν τῶν ἀνωτάτων³ δυνάμεων ἀληθοῦς εὐφροσύνη τοῖς τεθλιμμένοις κεχάρισται. Σήμερον ἢ τὸν Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας ἀπόγονος, ἢ τούτους ἀπὸ βαράρων γῆς ἀνυψώσασα, καὶ Θεῷ καταλλάξασα, τοῖς ἀπεγνωσ- 30 μένοις διαχειμένοις ἐνέσπαρται. Σήμερον ἢ πᾶσαν στερητικὴν γλῶπην ἀφανίσαι μέλλοντα τοῖς στερειούοισι καὶ λελυπημένοις ἀμέτρως πρὸς εὐφροσύνην ἐκδίδο- 35 ται. Σήμερον τῶν πάλαι πατριαρχῶν καὶ τῶν νῦν ἢ φαιδρότης καὶ εὐπρέπεια καλὴν ἑορτὴν καὶ εὐφρόσυνον τοῖς τοκεῦσιν αὐτοῖς καὶ πᾶσιν ἡμῖν προξενεῖ. Σήμερον τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων τὸ κεφάλαιον, τὸ ἐν κεφαλίδι βιβλίῳ Θεοῦ γεγραμμένον, ἐπισκέψασθαι τὴν ἡμῶν ἀσθένειαν παντὶ τῷ κόσμῳ ἐξαποστέλλεται. Σήμερον ἢ τὸν ὄνειδισμὸν τῶν κατακρίτων ἐκβα- 40 λούσασα, λέγω δὴ τῶν ἐν Ἄιδῃ καθευδουσῶν ψυχῶν καὶ στενουσῶν ἀπαρηγόρητα, τῇ ὄνειδιζομένῃ, στείρα ἐγκρύπτεται, καὶ μικροῦ δεῖν εἰς τοῦ μφανὲς λάμψαιεν. Σήμερον δ' ἐξ Ἐδέμ δράκων⁴ ἐρύπσας καταισχύ- νεται, τὴν αὐτοῦ ἤτταν γοερῶς ὀλοφυρόμενος,

1. εἰδότες. — 2. εἰδότες. — 3. ἀνωτάτω. — 4. δράκων.

a) Ps. CXXV, 5. — b) Is., LXIII, 9. — c) Ps. CXLIV, 18.

ὄρων τὴν χαρμόσουν τήνδε συζυγίαν τὰ χαριστήρια
 ἔδουσαν. Σήμερον ἀλλοῦζει τῶν δαιμόνων αὐτοῦ ἢ
 πληθὺς, ἀγγέλους θεωμένη τῇ οἰκουμένη περιδεύου-
 5 τας πρὸς φυλακὴν τῶν τε ταλαιπωρημένων βροτῶν.
 Σήμερον τῶν εἰδωλομανῶν ἢ φάλαγξ σκότος περιβά-
 λεται καὶ θρηνηοδίαν, τὰ Πλάτωνος καὶ Πυθαγόρου
 καὶ Τρισμεγίστου Ἐρμοῦ ὑπαναγινώσκουσα φθέγ-
 ματα, ἃ καὶ μὴ βουλόμενοι διεσχάραξάν τε καὶ
 10 προεμαντεύσαντο πρὸς αἰσχύνῃν αὐτῶν καὶ κατηγο-
 ρίαν καὶ ὀνειδισμόν αἰώνιον. Σήμερον ὁ αἰσθητὸς
 καὶ κατάστροφος οὐρανὸς καὶ ὁ κατ' αὐτὸν αἰθὴρ
 ὑπέρτερος μᾶλλον καὶ φωτειοδέστερος γίνεται, τὸν
 ζόφον τῆς ἀθείας ὀλοσχερῶς ἐκτινασσόμενος. Σήμε-
 15 ρον ἥλιος καὶ σελήνη πλέον ὑπεραυγάζουσι, καὶ ὁ
 μὲν τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἰδεῖν ὀλικῶς εὐαγγελί-
 ζεται, ἢ δὲ τὴν νύκτα καταραιδρῶναι καὶ δούναί
 τινα φοβερόν καὶ ξένον ἀστέρα εἰς δоруφορίαν τῶν
 μάγων τῶν εὐτρεπιζομένων προσουῆσαι τῷ δεσπότῃ
 20 καὶ ποιητῇ καὶ υἱῷ τῆς θεοπάιδος ταύτης καὶ
 παννυμνήτου κόρης. Σήμερον θάλασσα καὶ ποταμοὶ
 κατατέρπονται, καὶ σιριτωσί μέγα, καὶ γαληνῶς¹
 ὠραίζονται, τὴν μητέρα τοῦ Λόγου βλέπουσαι τοῖς
 δικαίοις χαριζομένην. Σήμερον ἡ γῆ πᾶσα καθ-
 25 αγνίζεται καὶ λαμπρύνεται, τὸν βορβορώδη ἰὸν τῆς
 ἁμαρτίας ἀποτινασσομένη διὰ τὴν τῶν δικαίων
 παρηγορίαν.

5. Μακαρίζω σου τοὺς τοκεῖς, ὧ μὴτρῶδες, ὡς
 τοιοῦτον ἡμῖν ἀγαθὸν τοῖς ταπεινοῖς φανερώσαντας.
 30 Μακαρίζω σου τοὺς γονεῖς, ὧ πανσέβαστε, ὡς ἡμῖν
 τοῖς πιστοῖς πίστειως ὁδὸν εὐτρεπίσαντας². Μακαρίζω
 σου τοὺς προπάτορας³, ὧ πανάγαθε, ὡς πολλῶν
 ἡμῖν ἀγαθῶν προξένους πεφηνότας καὶ Θεῷ κατα-
 λάξαντας, μᾶλλον δὲ, ἢν' εἴπω τολμηρῶς καὶ προ-
 35 πετῶς, μακαρίζω σε, τὴν ὀλόφωτον τοῦ ἡλίου
 νεφέλην, ἐξ ἧς ὁ ἥλιος ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἀνέτει-
 λεν. Μακαρίζω σε, τὴν ὑπὲρ Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ
 ἀγιωτέραν καὶ πάντων τῶν ὄντων, ἄτερ Θεοῦ, ὧ
 40 πανάγαθε. Μακαρίζω σε, τὴν ὑψηλοτέραν καὶ
 πλατυτέραν καὶ τιμιωτέραν τῶν ἀνωτάτω οὐρανῶν,
 ὡς χωρήσασαν⁴ τὸν ἀχώρητον καὶ φύσει φιλόανθρω-
 πον.

Δοξάζω σου καὶ τὴν ἡμέραν τήνδε, θεόνυμφε, ἐν
 ἧ καὶ τοῖς δικαίοις τοκεῦσι σου καὶ ἡμῖν ἀπαρχῇ

serpsit draco pudore funditur, suum excidium
 amare lamentans, dum laetabundos hos con-
 iuges videt gratiarum actionis carmen decan-
 tantes. Hodie, daemonum eius multitudo ululat,
 angelos conspiciens ad custodiam miserorum
 mortalium terram perlustrantes. Hodie, ido-
 lolatrarum agmen tenebris amicitur, car-
 menque lugubre orditur, Platonis et Pytha-
 gorae et Hermae Trismegisti oracula recitans,
 quae ipsi, et inviti, in suam confusionem et
 condemnationem et opprobrium sempiternum,
 vaticinantes exararunt. Hodie, sensibile et
 constellatum caelum circumfususque aether
 sublimiora fiunt atque pellucidiora, impietatis
 caliginem omnino excutientia. Hodie, sol et
 luna maiore splendore fulgent, radiosque luci-
 diores in terram immittunt; et hic quidem
 faustum nuntium accipit se iustitiae solem
 plane visurum; illa vero se noctem illumina-
 turam, atque daturam tremendam quamdam
 ac stupendam stellam, ad comitandos magos,
 qui se praeparant ad adorandum Dominum
 et conditorem, Filium huius puellae ac Dei
 filiae omni laude dignae. Hodie, mare et flu-
 mina laetantur ac vehementer exsiliunt, tran-
 quilloque pulchra fiunt, Matrem Verbi iustis
 donari videntia. Hodie, universa terra sanc-
 tificatur atque splendore decoratur, coeno-
 sum peccati venenum excutiens, propter ius-
 torum consolationem.

5. Tuos genitores, o Deipara, beatos prae-
 dico, quod nobis abiectis tale bonum mani-
 festarunt. Tuos parentes, o omni veneratione
 digna, beatos praedico, quia nobis fidelibus
 fidei viam paraverunt. Tuos proavos, o optima,
 beatos praedico, utpote qui multorum bono-
 rum visi sunt auctores, Deoque nos reconci-
 liarunt; immo vero, ut audacter atque temere
 loquar, beatam te praedico, nebulam solis
 pellucidam, ex qua nobis sol iustitiae ortus
 est. Te praedico beatam, quae sanctitate supe-
 ras Cherubim atque Seraphim et omnia quae
 sunt, praeter Deum, o tota bona. Te beatam
 praedico, quae excelsior et latior et honora-
 bilior es summis caelis, utpote quae Incom-
 prehensibilem et natura misericordem cepisti.

Hunc tuum diem celebros, o Deo nupta, in
 quo iustis parentibus tuis et nobis data es

1. γαληνῶς. — 2. εὐτρεπήσασιν. — 3. προπάτωρας. — 4. χωρήσασαν.

salutis primitiae atque redemptio. Glorifico et illum pellucidum uterum, qui ex divina promissione te capere atque portare dignus habitus est, o omni honore digna. Veneror illud habitaculum oculis mentis omnino admirandum, quod te suscipere meruit, et fascias et manus, quae te involvere atque nutrire dignae habitae sunt. Deoscolor atque amplector immaculatam tuam imaginem, o Domina, et enarro fideliter exaroque et hanc festivitatem tuam necnon parentum tuorum annuntiationem, ac gaudeo laetitiae condelector. Spiritualiter colo et illa orationis loca, quae utriusque parentes tui ex fide constituerunt, et a sua spe minime frustrati sunt. Veneror te, quam omnis natura rationalis et immaterialis veneratur atque glorificat. Veneror te, quae ad caelos nos reducis, et quotidie Deo reconcilias; quae es archangelorum gloria, Apostolorum ornamentum, prophetarum carmen, confessorum gloriatio, martyrum patientia, sanctorum inunctio, iustorum incitamentum, peccatorum revocatio, eorum qui in absolutam desperationem lapsi sunt sublevatio ac refrigerium, captivorum redemptio atque solatium, eorum qui afflictiones et proscriptiones tolerant, vel terribili sententia condemnati sunt, opitulatio atque consolatio; anima et corpore periclitantium promptissimum auxilium; eorum qui gravibus accusationibus impetuntur et ad mortem iniustam mittuntur, fervidissima atque, post Deum, celeris liberatio; eorum qui omni modo tempestate agitantur atque poenis acerbis cruciantur, velox medela atque gratuita curatio; turris inconcussa; murus inexpugnabilis; fidelium propugnatrix et infidelibus hostilis; inaccessibilis luminis ianua, per quam solus Deus ac Dominus transivit; mons sanctus; divitiae tutae; thesaurus indeficiens; salutis dulcedo; panis vitae; laetitiae potus; solis occasus nescii currus; lumen eorum qui in tenebris sedent; male errantium dux; eorum qui salvantur porta; dulce et ineffabile flumen; urna omni ex parte deaurata; rubus incombustus; candela undique splendens; lampas inextinguibilis; tomus non scriptus; templum animatum; regiae opes; [eorum qui salvantur porta]; vitis vera, quae racemum sine labore produxit; scala excelsa ac sublimis, quae ad

σωτηρίας καὶ λύτρωσις δέδοσαι¹ Δοξάζω καὶ τὴν ὀλόφωτον μήτραν ἐκείνην, τὴν σὲ ζωῆσαι καὶ βασιτάσαι καταξιώθεισαν ἐξ ἐπαγγελίας Θεοῦ, πανυπέριμε. Προσκυνῶ καὶ τὸ διωμάτιον ἐκεῖνο νοερώς τὸ παναγίστατον, τὸ σὲ καταξιώθην ὑποδέξασθαι, καὶ σπάρρανα καὶ χεῖρας τὰς σὲ καταξιώθεισας μαγεῦσαί τε καὶ τιθηνήσασθαι. Προσκυνῶ καὶ περιπτύσσομαι καὶ τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου, δέσποινα, καὶ ἱστορῶ πιστῶς καὶ διαχαράττω καὶ τήνδε τὴν ἑορτήν σου καὶ τῶν γεννητόρων σου τὸν εὐαγγελισμόν, καὶ γέγηθα καὶ κατατέρπω χαρμόσυνα. Προσκυνῶ νοητῶς καὶ τοὺς τῆς προσευχῆς τόπους ἐκείνους, οὗσπερ ἕκαστος τῶν σῶν γεννητόρων ἐκ πίστεως ἔστησαν, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐδόλως διήμαρτον. Προσκυνῶ σε, τὴν προσκυνουμένην καὶ δοξαζομένην ὑπὸ πάσης λογικῆς καὶ αἵλου φύσεως. Προσκυνῶ σε, τὴν πρὸς οὐρανούς ἡμᾶς ἀνάγουσαν καὶ καθ' ἐκάστην Θεῶν καταλλάττουσαν, τῶν ἀρχαγγέλων τὴν δόξαν, τῶν ἀποστόλων τὴν καλλονὴν, τῶν προφητῶν τὸ κελάδημα, τῶν ἱεροσόθλων τὸ σεμνολόγημα, τῶν μαρτύρων τὴν ὑπομονὴν, τῶν ὁσίων τὴν ἐπάλειψιν², τῶν δικαίων τὴν διέγερσιν, τῶν ἀμαρτωλῶν τὴν ἀνάκλησιν, τῶν τελείως ἀπεινωσμένους διακειμένους ἀνόρθωσιν καὶ ἀναψυχῆν, τῶν ἐν αἰγμάλωσι³ ὄντων ἀνάρρυσιν καὶ παρηγορίαν, τῶν ἐν θλίψει καὶ θυμῶσι καὶ δεινῶς καταδεδικασμένων ἀντίληψιν καὶ παραμυθίαν, τὴν τῶν ψυχικῶς καὶ σωματικῶς κινδυνεύόντων ταχίστην βοήθειαν, τὴν τῶν κατηγορουμένων δεινῶς καὶ θανάτῳ ἀδίκῳ παραπεμπομένων θερμωτάτην³ καὶ ὀξείαν μετὰ Θεοῦ ἐκλύτρωσιν, τὴν παντοίως χυμαζομένων καὶ ὀριμέσι πόνοις ἀλγυνομένων εὐθὺρόμορον θεραπείαν καὶ ἀνάργυρον ἱατρείαν, τὸν πύργον τὸν ἄσειστον, τὸ τεῖχος τὸ ἀκαταμάχητον, τὴν τῶν πιστῶν ὑπέριμαχον, τῶν δὲ ἀπίστων πολέμιον, τὴν πύλην τοῦ ἀπροσίτου φωτός, ἣν μόνος ὁ Θεὸς καὶ δεσπότης διώδουσεν, τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, τὸν πλοῦτον τὸν ἄσυλον, τὸν θησαυρὸν τὸν ἀδιέλειπτον, τὸν γλυκασμὸν τῆς σωτηρίας, τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, τὸ πῖμα τῆς εὐφροσύνης, τὸ τοῦ ἀδύτου ἡλίου ὄχρημα, τὸ φῶς τῶν ἐν σκότει κειμένων, τὴν ὁδηγὸν τῶν κακῶς πεπλανημένων, τὴν θύραν τῶν σφριζομένων, τὸ ρεῖθρον τὸ ἡδὺ καὶ ἀνέκφραστον, τὴν στάμνον τὴν πάνχυρον, τὴν βάτον τὴν ἀκατάφλεκτον, τὴν λυχίαν τὴν ἀμύφωτον, τὴν λαμπάδα τὴν ἄσβεστον, τὸν τόμον τὸν ἄγραφον, τὸν κλόν τὸν ἔμψυχον, τὸν βασιλικὸν ὄλθον, [τὴν θύραν τῶν

1. δέδοσαι. — 2. ἐπάλειψιν. — 3. θερμωτάτην.

σφζομένον] ¹, τὴν ἀμπελον τὴν ἀληθινὴν, τὴν τὸν ἀγεώργητον βότρυν βλαστήσασα, τὴν κλίμακα τὴν ὑψηλὴν καὶ μετέωρον τὴν πρὸς οὐρανούς ἡμᾶς ἀνάγουσαν καὶ καθ' ἑκάστην Θεῷ καταλλάττουσαν ², ἀνθ' ὧν τίς σε βροτῶν μὴ δοξάζσει; Τίς σε πιστῶν μὴ μεγαλύνειεν; Τίς σε καὶ μὴ ἐκ πύθου μακαρίσειεν, καὶ τὸ χαῖρε, εἰ καὶ ἀναξίως, προσφθέγγεται ³; Μόνη γὰρ κατ' ἀξίαν [τῶν] ὑπερκοσμίων ἢ ἀνωτάτω σε τάξις δοξολογήσειεν, θέσποινα' κἀκεῖνη γὰρ κόρος οὐ πρόσεστι τοῦ γεραίρειν σε.

Χαῖρε τοίνυν, εὐλογημένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Χαῖρε, κούρη νεφέλη δλόφωτε. Χαῖρε, ὄχημα Θεοῦ καθαρώτατον. Χαῖρε, νῶς ὑψηλὸς καὶ ἀκατανόητος. Χαῖρε, διάδημα περικαλλές καὶ ἀνέκφραστον. Χαῖρε, στολὴ θεοῦραντος, ἡ κάλλος ἀμήχανον ἔρουσα. Χαῖρε, καθέδρα ἀστενοχώρητος, ἡ τὸν ἀχώρητον κόσμῳ χωρήσασα. Χαῖρε, θρόνος ὑπέραλλος, ὁ μηδὲν φλεγεῖς ὑπὸ τοῦ αἵλου πυρός. Χαῖρε, σκεῦος ἐκλελεγμένον, ἐν ᾧ ὁ συνάναρχος Λόγος τοῦ Πατρὸς κατεσκήνωσεν. Χαῖρε, κρίνη ⁴ αἰείβρυτος, ἐν ᾗ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ πιεῖν παῖς κατηξίωσεν. Χαῖρε, προστασία τῶν λιταζόντων σου, δι' ὧν καὶ κινδύνον λυτρούμεθα. Χαῖρε, τὸ εὐχέρον οὖς, τὸ ταχὺ ταῖς ἡμῶν δεήσεσι ἐπικλιόμενον. Χαῖρε, μύρον χειρὶ Θεοῦ εὐλογηθὲν, καὶ ἡμᾶς καθ' ἑκάστην μυσικῶς ἀρωματίζον ⁵. Χαῖρε, πόμα γλυκερὸν ⁶ τὸ πόματα καταργοῦν θανατηφόρα τε καὶ πικρά. Χαῖρε, μαργαρίτης ὁ μέγας τε καὶ πολύτιμος, μᾶλλον δὲ ἄστυλος καὶ ἀτίμητος, ὃν εὖρ᾽ εἰς, κληρονόμος τοῦ συννάρχου Υἱοῦ καὶ Θεοῦ κατὰ χάριν γίγνεται ⁷. Χαῖρε, ἀνεκδιήγητε ὄντως καὶ περφυτευμένη Θεοῦ παράδεισε, ἐν ᾧ ὁ Λόγος τοῦ ἀοράτου Πατρὸς περιπατῆσαι εὐδόκησεν. Χαῖρε, σοφία Θεοῦ, ἐν ᾗ πῆρ τις ἐνδιατρίψας, φιλοπόνως μωρανεῖ τὰς τῶν ἀσώφων σοφίας καὶ πολυρρήμονας φλυαρίας. Χαῖρε, εἰ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀσέφους σοφίσασα, ἀναγαγε, καὶ πρὸς τὰς σὰς εὐφημίας δικαιοσύνησιν σήμερον. Χαῖρε, ἡ ἀεννάως ἐπικλιωμένη ταῖς ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ εὐτελῶν δεήσεσι, καὶ τῷ σῶ Υἱῷ καὶ Θεῷ καταλλάττουσα, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξαν καὶ εὐχαριστίαν ⁸ ἀναπέμπομεν αὐτῷ τῷ μονογενεῖ ⁹ Υἱῷ καὶ Θεῷ σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ συννάρχῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

caelos nos reducit, et quotidie Deo reconciliat; propter quod quis ex mortalibus te non glorificet? Quis fidelium te non magnificet? Quis non te beatam, prae amore, praedicet, et, Ave, licet indigne, tibi proferat? Solus enim caelicolarum supremus ordo secundum meritum te celebrare potest, o Domina; in quem tuorum praeconiorum satietas non cadit.

Ave ergo, benedicta; Dominus tecum. Ave, tenuis nebula pellucida. Ave, Dei currus purissimus. Ave, templum sublime atque incomprehensibile. Ave, diadema perpulchrum et ineffabile. Ave, stola divinitus texta, stupendam habens pulchritudinem. Ave, sedes amplissima, quae eum quem mundus capere non potest, cepisti. Ave, thronus formosissimus, quem immaterialis ignis nullo modo adussit. Ave, vas electum, in quo coaeternum Patris Verbum tabernaculum fixit. Ave, fons semper scaturiens, ex quo Unigenitus Dei parvulus bibere dignatus est. Ave, protectio supplicum tuorum, per quos et a periculis liberamur. Ave, auris attenta, quae prompte nostris flecteris precibus. Ave, chrisma Dei manu benedictum, et nos quotidie mystice aromatizans. Ave, potio dulcis, quae mortiferas atque amaras potiones diluis. Ave, margarita magna ac pretiosissima, immo vero sacra et inaestimabilis, quam qui invenerit, haeres coaeterni Filii et Dei secundum gratiam constituetur. Ave, veraciter inenarrabilis a Deo plantatae paradisi, in quo Verbum Patris invisibilis deambulare voluit. Ave, Dei sapientia, cui quicumque assidue conversatus fuerit, stultas demonstrabit insipientium sapientias atque verbosas nugas. Ave, quae etiam nos indoctos atque insipientes, o castissima, sapientes effecisti, et ad tua praeconia hodie excitasti. Ave, quae nostris humilibus atque infimis precibus iugiter flecteris, et Filio tuo Deoque nos reconcilias, per quem et quocum gloriam et gratiarum actiones expromimus ipsi Unigenito Filio et Deo necnon eius Patri principii experti et coaeterno ac vivifico eius Spiritui nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

1. Uncini inveniuntur in ipso textu, quia librarius animadvertit oratorem iam supra dixisse « τὴν τῶν σφζομένον θύραν ». — 2. καὶ καθ' ἑκάστην Θεῷ καταλλάττουσαν « etiam supra occurrit. — 3. προσφθέγγεται. — 4. κρίνη. — 5. ἀρωματίζον. — 6. γλυκερὸν. — 7. γίγνεται. — 8. εὐχαριστεῖα. — 9. μονογενεῖ.

XII

NICOLAS CABASILAS

(† 1371?).

HOMÉLIES SUR LA NATIVITÉ, L'ANNONCIATION ET LA DORMITION
DE LA SAINTE VIERGE.

INTRODUCTION

Nicolas Cabasilas appartient à la catégorie des hommes célèbres dont le nom est très connu, mais dont la vie est presque totalement ignorée. Cela ne signifie point qu'on n'arrive un jour à lever, en partie du moins, le voile qui nous cache son existence. Mais cela ne sera possible qu'après la publication intégrale de ses œuvres, spécialement de sa correspondance, encore presque entièrement inédite. Jusqu'ici, on ne sait guère de lui que ce que nous en raconte Jean Cantacuzène dans ses *Histoires*¹, et le peu qu'on peut tirer des œuvres publiées². Il était le neveu de Nil Cabasilas, un polémiste antilatin bien connu, mort archevêque de Thessalonique, dans les premiers mois de l'année 1363. D'après les suscriptions des manuscrits de ses œuvres, il portait le surnom de *Khamàete*, *Χαμαετός*. On a fait de lui, sans aucune preuve sérieuse, le successeur de son oncle sur le siège de Thessalonique³. Ni Jean Cantacuzène, ni les suscriptions des manuscrits, ni le *Synodicon* de l'Église de Thessalonique ne soufflent mot de ce titre, qui a dû lui venir de ce qu'on l'a confondu souvent

1. JEAN CANTACUZÈNE, *Historiarum lib.* III, c. LXXIII, XCIV, XCIX; *lib.* IV, c. XVI, XXXVII, XXXVIII. *P. G.*, t. CLIII, col. 1131, 1260, 1293; t. CLIV, col. 125, 281, 285.

2. Voir la liste des œuvres publiées, dans la *Geschichte der byzantinischen Litteratur* de KRUMBACHER-EHRHARD, 2e éd., Munich, 1897, p. 159. Y ajouter les deux *Panegyriques de Matthieu Cantacuzène et d'Anne Paléologine*, que nous avons publiés dans les *Nouvelles de l'Institut archéologique russe de Constantinople*, t. XV (1911). La plus grande partie est reproduite dans la *Patrologie grecque* de Migne, t. CL, col. 267-772.

3. Cf. l'article de M^{sr} PETIT sur le *Synodicon de Thessalonique*, dans les *Échos d'Orient* de mai 1918, pp. 248-249.

avec Nil¹. Fut-il même prêtre? Nous sommes en peine de l'affirmer. Ce qui est sûr c'est qu'en 1354, au témoignage de Jean Cantacuzène, il était encore simple laïque². Le fait qu'il a composé des homélies, des panégyriques et des ouvrages ascétiques et liturgiques ne prouve nullement, par lui-même, qu'il ait été dans les ordres. Byzance abondait, à cette époque, de théologiens laïques.

Les trois homélies mariales que nous publions appartiennent à la série des œuvres oratoires inédites. Nous les tirons de l'un des meilleurs manuscrits de la Bibliothèque nationale de Paris, le cod. 1213 du fonds grec, copié à la fin du xive siècle, ou au début du xve, par le moine Joasaph, de la laure des saints Xanthopoulos³. Cet excellent papyrus, d'une belle écriture, compte 428 feuilles, et mesure 0^m,210 sur 0^m,145. Il est rempli par les principaux écrits de Nicolas Cabasilas et par plusieurs morceaux de son contemporain, Démétrius Cydonès († 1400). Les homélies mariales occupent les fol. 1-11 (homélie sur la Nativité), 16vo-22 (homélie sur l'Annonciation), 36-43vo (homélie sur la Dormition). Bien que ce manuscrit nous ait fourni un texte de tout point excellent, nous avons tenu à le confronter, pour les deux premières homélies, avec le Vatic. graec. 632¹ fol. 112-136vo, et pour l'homélie sur la Dormition, avec le Paris. 1248, du fonds grec, fol. 142-153^{vo}⁵. Cette collation ne nous a fourni que quatre ou cinq variantes insignifiantes, et nous avons pensé que nous pouvions, sans témérité, nous dispenser de la même épreuve

1. Ce qui a favorisé la confusion, c'est que Nicolas publia, en le faisant précéder d'une préface de sa composition, le grand ouvrage polémique de son oncle sur la procession du Saint-Esprit, spécialement dirigé contre saint Thomas. Cf. ΑΝΘΡΩΠΟΝ Κ. ΔΕΜΕΤΡΑΚΟΡΟΥΛΟΣ, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, Leipzig, 1872, pp. 78-80, où se trouve la préface de Nicolas.

2. Après la déposition du patriarche Calliste Ier (février 1354), les métropolitains chargés de lui donner un successeur mirent en avant les noms de Philothée d'Héraclée, de Macaire de Philadelphie et de Nicolas Cabasilas, *qui était encore, dit Cantacuzène, simple particulier, ὄντα ἐν ἰδιώτην. Histor. lib. IV, c. xxxviii. P. G., t. CLIV, col. 281.*

3. Il y a lieu de se demander si ce moine Joasaph n'est pas l'empereur Jean Cantacuzène lui-même, qui se retira au Mont Athos après son abdication, et prit justement le nom de Joasaph. Ce qui rend l'hypothèse plausible, c'est que Nicolas Cabasilas et Démétrius Cydonès furent les deux amis intimes de Jean, ceux qu'il prit avec lui, lors de sa première retraite au couvent de Mangane, en 1349. *Histor. lib. III, c. xcix, P. G., t. CLIII, col. 1293.* Démétrius fut même, pendant longtemps, son secrétaire particulier. On remarquera aussi les épithètes particulièrement élogieuses données à Cabasilas, au début du manuscrit : τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγιωτάτου κυρίου Νικολάου Καβασίλα. N'est-ce pas l'ami qui auréole l'ami?

4. Le Vatic. graec. 632 est un beau papyrus du xve siècle, provenant de diverses mains. Il compte 430 feuilles et mesure 0^m,22 sur 0^m,14. L'homélie sur la Dormition ne s'y trouve pas.

5. Le Paris. graec. 1248, parchemin de 208 feuilles, 0^m,235 × 0^m,175, est également du xve siècle. Ce n'est pas une copie du Cod. Paris. 1213. Il contient les trois homélies,

vis-à-vis des autres manuscrits du xve siècle qui contiennent soit les trois homélies, soit les deux premières seulement¹. Cabasilas a eu la bonne fortune de trouver d'excellents copistes, qui, sans doute, étaient à même d'apprécier ses écrits à leur juste valeur.

Les homélies sur la Vierge sont dignes de l'auteur du *De Vita in Christo* et de l'*Interpretatio sacrae liturgiae*. Cabasilas s'y montre théologien profond et original, autant que styliste consommé. Et, sans doute, pour le style, on peut lui reprocher une certaine recherche, des phrases vraiment un peu trop tourmentées, des constructions maniérées, qui nuisent parfois à la clarté, et rendent le labeur du traducteur particulièrement difficile. Et pour la théologie, on relèvera deux ou trois considérations plus brillantes que solides. Mais pris dans leur ensemble, ces trois discours méritent d'être classés au premier rang des productions similaires. Personne à Byzance, ni même ailleurs, du moins à la même époque, n'a mieux parlé de la Mère de Dieu que notre orateur. Nous sommes loin des tirades et des exclamations interminables des premiers panégyristes byzantins de la Théotocos. Ici, tout est riche d'idées, chargé de doctrine. C'est une âme profondément théologienne qui nous parle, et nous livre le fruit de sa contemplation sur les privilèges de l'Immaculée.

Il y a entre les trois homélies un lien suffisamment apparent. Tandis que le discours sur la Nativité, après un éloge point du tout banal des saints Joachim et Anne, met surtout en relief la sainteté originelle et la vertu personnelle de la Mère de Dieu, l'homélie sur l'Annonciation considère en elle la coopératrice pleinement consciente et libre au salut du genre humain, et l'homélie sur la Dormition nous la montre placée avec Jésus au sommet du plan divin, en tête des œuvres du Créateur. Au demeurant, il ne faut point prendre ces indications générales pour des divisions proprement dites d'une trilogie régulièrement ordonnée. Cabasilas aime à se répéter. C'est ainsi que dans le discours sur la Dormition, il revient sur la parfaite sainteté de Marie et sa coopération au mystère de la Rédemption, et que dans l'homélie sur l'Annonciation, il parle en termes magnifiques de la sainteté originelle de la Vierge, déjà établie dans l'homélie sur la Nativité.

La pensée fondamentale que le théologien byzantin se plaît à développer et à laquelle on peut aisément rattacher tout ce qu'il dit de la parfaite sainteté

1. Contiennent seulement l'homélie sur la Nativité et l'homélie sur l'Annonciation, outre le Cod. Vatic. 632, le Cod. theol. graec. Vindobonensis 210, fol. 118-137vo et le Cod. Paris. 970 du fonds grec, fol. 183-194, 204vo-211. Ont les trois homélies, outre les deux manuscrits parisiens 1213 et 1248, le Theol. graec. Vindob. 262, qui paraît être une copie du cod. Paris. 1213, à en juger par les suscriptions, qui sont absolument les mêmes, et le Cod. Coisl. 315, copié par Honorat, au xviie siècle, sur ce même manuscrit 1213 du fonds grec. On trouve l'homélie sur l'Annonciation dans le Cod. 390 de la Bibliothèque du monastère Saint-Jean de Patmos, copié en 1570.

de la Mère de Dieu est celle-ci : « Marie est le type idéal de l'humanité ; elle seule a pleinement réalisé l'idée divine de l'homme ; elle est l'homme par excellence. » Cette thèse implique virtuellement le dogme catholique de la conception immaculée. Cabasilas formule, du reste, ce dogme de plusieurs autres manières. Il reconnaît d'abord que Marie a eu part aux bienfaits de la Rédemption *avant tous et plus que tous* (*In Annuntiationem*, § 2). Faisant allusion à sa naissance d'une mère stérile, il écrit :

« Marie seule a été véritablement le fruit d'une prière sainte, parce qu'en elle il n'y avait rien qui pût inspirer l'aversion ou la haine. Seule, elle a été un don de Dieu digne à la fois d'être donné à ceux qui le demandaient, et d'être reçu par eux. Rien, dans ce présent, qui fût indigne de la main du donateur et de celle du destinataire. C'est pourquoi il était naturel que la nature ne pût contribuer en rien à la génération de l'Immaculée, et que Dieu fit tout en cette œuvre, écartant la nature pour former lui-même immédiatement, pour ainsi dire, la Bienheureuse, comme il créa le premier homme. Et la Vierge, en effet, n'est-elle pas, à proprement parler, le premier homme, la première et la seule qui ait montré en elle la nature humaine ? » (*In Nativitatem*, § 4).

Voici encore d'autres textes plus explicites :

« Dans ce monde, comme dans un autre paradis, elle a montré l'homme dans sa pureté et son intégrité, tel qu'il fut façonné au début, tel qu'il aurait dû rester, tel qu'il serait devenu dans la suite, s'il avait lutté pour ne pas déchoir de sa noblesse » (*In Nativ.*, § 16).

« Le mur de séparation, la barrière de l'inimitié n'existaient pas pour elle, et tout ce qui tenait le genre humain éloigné de Dieu était enlevé de son côté. Avant la réconciliation commune, elle seule fit sa paix ; ou plutôt, elle n'eut jamais, en aucune manière, besoin de réconciliation, ayant, dès l'origine, tenu la première place dans le chœur des amis. Mais c'est pour les autres hommes qu'elle fut médiatrice de paix... Le rôle de la Vierge a été tout pareil à celui de l'arche qui, lors du déluge universel de la terre, sauva l'homme et sa postérité, et échappa elle-même à la catastrophe commune » (*In Annunt.*, § 3).

« Marie est terre, parce qu'elle tire son origine d'ici-bas ; mais c'est une terre nouvelle, parce que, par aucun endroit, elle ne tient de ses ancêtres, et qu'elle n'a pas hérité de l'antique levain. Elle est, selon l'expression de saint Paul, une pâte nouvelle, et elle commence une race nouvelle » (*In Dormitionem*, § 4).

« Le ciel lui-même, dit l'Écriture, n'est pas pur devant toi, Seigneur (Job, xv, 15). Mais l'amie de Dieu, la Vierge, n'est pas seulement pure de tout mal ; elle est belle ; et pas simplement belle, mais toute belle : *Tu es toute belle*, est-il écrit (Cant. iv, 7). Et ce n'est pas un homme qui parle. C'est Dieu lui-même qui désigne ainsi la Bienheureuse. Bien plus, il pousse un cri d'admiration : *Que tu es belle, ô mon amie!* (Cant., i, 15). Et cependant, d'après l'Écriture,

toute sainteté humaine, devant Dieu, n'est que souillure et abomination. D'où il suit que la sainteté de la Vierge n'est point enfermée dans les bornes humaines. Et cette sainteté n'est pas petite ; on ne saurait s'en faire une idée ni trouver, pour l'apprécier, une commune mesure » (*Ibid.*).

« De même que la lumière que nous voyons, tout en embellissant les choses visibles, ne se trouve pas en toutes, mais seulement dans le disque du soleil, de même la beauté de l'humanité, et toute la noblesse et la grâce qui ornaient notre nature avant qu'elle perdît Dieu, et tout l'éclat qu'elle aurait eu, si elle avait observé la loi, la sainteté qu'elle avait et celle qu'elle n'a pas eue et qu'elle aurait dû avoir se sont concentrées dans la bienheureuse Vierge seule, et elle a justifié tous les hommes : ce que saint Paul a dit du Sauveur » (*Ibid.*, § 6).

« A tous Dieu avait assigné en partage la douleur et la tristesse. Ce châtement, tous les hommes l'ont subi pour avoir transgressé la loi de la joie et de la paix. Quant à la Bienheureuse, Dieu, en l'invitant à se réjouir et en la proclamant bénie et pleine de grâce, a montré qu'il n'avait à lui reprocher rien de ce dont la nature humaine était coupable » (*Ibid.*).

Il ressort clairement de ces passages que, d'après le théologien byzantin, Marie a été constituée, dès le premier instant de son existence, dans l'état de justice originelle. Si son corps n'avait point tous les privilèges de l'état primitif, s'il était passible et mortel, il était, du moins, soustrait aux atteintes de la concupiscence. C'est ce que Cabasilas veut dire, quand il déclare que c'était un corps spirituel (*In Annunt.*, § 2; *in Dormit.*, § 10). Sur cette sainteté originelle reçue de Dieu, et à laquelle elle a pu librement consentir¹, Marie a édifié l'édifice de sa sainteté personnelle, celle qu'elle a acquise par l'exercice de sa liberté, en mettant pleinement en valeur les dons divins. Ces dons divins sont les mêmes que ceux qui ont été conférés au reste de l'humanité, soit avant, soit après la chute². Dieu n'a pas privilégié sa future Mère en lui accordant des secours spéciaux qu'il aurait refusés à Adam et à ses descendants. Par la manière dont Cabasilas cherche à établir cette thèse, on voit qu'il a surtout

1. Comme d'autres Byzantins et beaucoup de théologiens occidentaux, Cabasilas accorde à Marie l'usage de la raison, dès le premier moment de son existence (Cf. *Homil. in Annunt.*, § 3). La Vierge a pu, dès lors, tout comme Adam au paradis terrestre, et l'âme sainte du Sauveur, dès le premier instant de son existence, se tourner librement vers Dieu, sous l'influence d'une première motion de la grâce, pour recevoir le don de la justice originelle, et cela, au moment même où elle était créée. Saint Thomas ne voit aucune impossibilité dans cette simultanéité de la création et de l'activité de la créature libre. Cf. *Summa theologica*, I pars, quaest. LXII, art. III.

2. Quand Nicolas Cabasilas dit que Marie n'a rien reçu de plus que les autres hommes, il est entendu que dans les autres hommes, il comprend avant tout le premier chef de l'humanité, Adam, tel qu'il fut créé dans le Paradis terrestre. Ce serait fausser complètement sa pensée que de prendre pour terme de comparaison seulement l'homme déchu.

en vue les secours extérieurs offerts à l'homme pour faire son salut, et spécialement le plus grand de tous, l'Incarnation, la vie de l'Homme-Dieu (*In Nativit.*, § 8). Il pose en principe qu'il n'est pas croyable que Dieu n'ait pas orné sa Mère de tous les biens, et qu'il ne l'ait pas façonnée de la manière la meilleure, la plus magnifique et la plus parfaite (*In Annunt.*, § 7). Pourquoi donc Marie n'a-t-elle pas reçu, à l'origine, des dons supérieurs à ceux qui ont été accordés au reste de l'humanité? C'est, répond notre théologien, parce que cela n'a pas été nécessaire. La Vierge, en effet, par le libre déploiement de son activité, en exploitant la grâce commune jusqu'à ses extrêmes limites, s'est élevée au degré suprême de la perfection et de la sainteté. Cette sainteté suréminente laisse bien loin derrière elle non seulement la sainteté des hommes, mais aussi celle des anges. Ce qui augmente encore le mérite de Marie, c'est qu'elle a remporté cette victoire éclatante dans les conditions les plus désavantageuses, à une époque où l'iniquité battait son plein, ἐν μεσημβρίῃ κακῶν (*In Nativit.*, § 7), avant l'apparition de l'Homme-Dieu. Tout comme Adam innocent, elle pouvait pécher. Si elle n'a jamais commis la moindre faute, c'est à sa fidélité à la grâce reçue qu'il faut l'attribuer (*Ibid.*, § 14). L'épreuve, du reste, ne dura, pour elle, que jusqu'au jour de l'Annonciation. A ce moment, elle avait atteint la cime de la perfection, et ne pouvait plus progresser (*In Annunt.*, § 7). C'est pourquoi, dès cette époque, elle fut confirmée dans le bien, et jouit de la vision béatifique.

« Les bienheureux, dont tous les désirs sont satisfaits par la présence du souverainement Désirable, et dont l'intelligence est remplie par la contemplation de l'Être suprême, sont dans l'impossibilité de se tourner vers autre chose. Or, qui ignore qu'il en fut de même pour la Vierge, d'une manière incompréhensible et ineffable, et qu'elle posséda Dieu d'une manière unique? Oui, avant même de quitter cette vie, elle avait immuablement cette admirable vertu et ce bien souverain. Elle jouissait déjà des biens futurs, et possédait, dès ici-bas, le royaume promis aux justes; elle vivait de cette vie cachée dans le Christ qui lui avait été montrée, de la vie qui demeure durant la vie qui s'écoule comme un torrent. Il fallait bien que, par quelque nouveau miracle, cela fût accordé à la Bienheureuse, devant laquelle cédaient toutes les lois de la nature. Elle fait elle-même allusion à ce bienfait et aux autres qu'elle a reçus de Dieu, lorsqu'elle s'écrie avec reconnaissance: « *Le Tout-Puissant a fait en moi de grandes choses* » (*In Dormit.*, § 10).

Cabasilas ne s'est pas contenté d'affirmer d'une manière si catégorique la sainteté originelle de la Vierge et la sublimité de sa vertu et de ses mérites. Il a aussi scruté, en théologien profond qu'il était, les raisons qui postulaient une si parfaite sainteté en celle qui devait être à la fois la Mère du Sauveur et sa coopératrice dans l'œuvre de la rédemption du genre humain. Dieu, dit-il, ne pouvait s'incarner que dans une créature tout à fait innocente. Si la Vierge

avait eu la moindre accointance avec le péché, il ne serait pas descendu. Et qu'on ne pense pas qu'il aurait bien pu, en descendant, enlever par lui-même l'obstacle ; car le moyen qu'il a choisi pour renverser cette barrière, à savoir la souffrance et la mort, n'était pas à sa disposition, avant l'Incarnation (*In Nativ.*, § 10). Lorsqu'il a voulu se choisir une mère, Dieu n'a pas passé en revue toutes les créatures humaines pour prendre la meilleure et la plus parfaite d'entre elles ; il a voulu que son élue fût la plus parfaite possible et vraiment digne d'être sa mère. Il fallait absolument que la nature humaine arrivât à fournir au Créateur un instrument digne d'être associé à l'œuvre pour laquelle elle a été créée, c'est-à-dire l'Incarnation du Verbe (*In Annunt.*, § 8).

En s'arrêtant sur Marie, le regard divin a été pleinement satisfait : « Elle n'a pas été comme la terre de l'Éden, qui ne contribua à la formation du premier homme que d'une manière purement passive, en fournissant une matière à l'Artiste divin. Elle a coopéré positivement à l'œuvre divine en présentant ce qui a attiré sur la terre l'Artiste lui-même, ce qui a mis en mouvement la main créatrice. Et qu'est-ce que cela ? Une vie tout immaculée, une conduite toute sainte, l'éloignement de tout péché, la pratique de toutes les vertus, une âme plus pure que la lumière, un corps de tout point spirituel, plus brillant que le soleil, plus pur que le ciel, plus saint que le trône des chérubins, un esprit pénétrant, prêt aux plus sublimes contemplations et volant plus haut que l'aile des anges ; un amour de Dieu consumant à son foyer toutes les affections de l'âme ; la possession de Dieu, un commerce ineffable avec lui. C'est en ornant son corps et son âme d'une pareille beauté, qu'elle attira sur elle l'œil de Dieu. Revêtue des charmes de la Vierge, notre nature apparut belle. L'Impassible s'éprit d'amour pour elle, et Celui qui était irrité contre les hommes à cause du péché, se fit homme à cause de la Vierge » (*In Annunt.*, § 2).

La seconde raison qui demandait pour Marie l'exemption de toute souillure est l'honneur même du Créateur considéré comme tel. Dieu portait dans son intelligence l'idée de l'homme parfait, de l'homme pleinement conforme à ses desseins. En créant Adam, il avait voulu réaliser cet idéal ; mais le péché avait contrecarré son plan. Pour la gloire de l'Artiste divin, pour l'honneur du Législateur suprême, il fallait qu'une créature humaine, au moins une, produisit au dehors dans toute sa splendeur le concept divin ; il fallait un homme pleinement homme montrant, par l'exemple de sa parfaite obéissance, que le Législateur n'avait pas manqué de sagesse, qu'il n'avait pas imposé une loi impossible à observer : ce qu'on aurait pu supposer, en la voyant constamment violée. Le second Adam ne pouvait être cet homme pour deux raisons : tout d'abord, étant Dieu par nature, il ne pouvait montrer en sa personne notre nature dans sa simplicité. Par ailleurs, étant absolument impeccable,

il ne se trouvait pas dans la condition de l'homme ici-bas ; son libre choix ne pouvait se porter sur le mal. C'est pourquoi l'homme idéal, c'est la Vierge qui l'a été, en vertu des décrets divins. Elle seule a mis en valeur le pouvoir que Dieu nous avait donné de triompher du mal ; elle seule a obtenu à notre nature la récompense promise à cette victoire, c'est-à-dire l'immutabilité dans le bien, par le fait qu'elle est devenue Mère d'un Fils absolument impeccable (*In Nativit.*, § 14).

Cabasilas donne de l'absolue pureté de la Vierge une autre raison fort ingénieuse : Il fallait, dit-il, qu'avant de s'unir dans la personne du Verbe, les deux natures, la divine et l'humaine, fussent manifestées séparément dans leur intégrité respective. A la Vierge était réservé de montrer l'homme. Dieu attendait cette apparition de notre nature pour s'unir à elle (*Ibid.*, § 16).

Enfin, pour réaliser son grand dessein de réformer notre nature et de la couronner par la merveille de l'union hypostatique, Dieu attendait un aide digne de lui être associé. Cet aide, il l'a trouvé en Marie : « L'Immaculée n'a pas créé l'homme, mais elle l'a trouvé dans la perdition. Elle ne nous a pas donné la nature, mais elle l'a conservée. Elle ne nous a pas façonnés, mais elle a contribué à notre formation, et a été l'aide du Créateur. Elle a prêté son concours à l'Artiste pour réaliser son chef-d'œuvre. Au chef-d'œuvre elle a rendu ce qu'il était auparavant ; l'artiste lui a ajouté ce qu'il n'était pas ; mais il n'aurait pas fourni le second élément, s'il n'avait trouvé le premier... Seule de tous les êtres, la Vierge a été l'aide de Dieu dans la manifestation de sa bonté » (*Ibid.*, § 17). Et pourquoi se l'est-il associée ? « Parce qu'il n'y avait rien en elle que de pur, parce que dès le premier instant de son existence, elle avait préparé au Sauveur une demeure digne de lui » (*Ibid.* ; *In Annunt.*, § 3).

Marie a coopéré au mystère de l'Incarnation de deux manières : 1° par sa sainteté et sa pureté sans tache, qui lui ont valu d'être choisie par le Verbe pour sa mère ; 2° par le consentement très libre qu'elle donna au message angélique. Notre orateur met en vif relief l'importance de ce consentement dans l'accomplissement du mystère :

« L'Incarnation du Verbe fut non seulement l'œuvre du Père, de sa Vertu et de son Esprit, mais aussi l'œuvre de la volonté et de la foi de la Vierge. Sans le consentement de l'Immaculée, sans le concours de sa foi, ce dessein était aussi irréalisable que sans l'intervention des trois personnes divines elles-mêmes. Ce n'est qu'après l'avoir instruite et persuadée, que Dieu la prend pour Mère, et lui emprunte la chair qu'elle veut bien lui prêter. De même qu'il s'incarnait volontairement, de même voulait-il que sa Mère l'enfantât librement et de son plein gré. Il ne désirait point d'elle une coopération purement passive et comme mécanique au mystère ; il voulait une collaboratrice pour opérer le salut du genre humain, une associée de son zèle miséricordieux. Par ailleurs,

le Sauveur, en s'incarnant, ne prenait pas seulement une chair, mais aussi une âme, esprit et volonté, et tout ce qui constitue l'homme. Ne fallait-il pas qu'il eût une mère parfaite, qui fût mère non seulement par la nature de son corps, mais aussi par son intelligence et sa volonté et tout ce qu'elle était, une mère qui fit participer l'homme tout entier à cet enfantement ineffable? » (*In Annunt.*, § 4).

Le concours de la Vierge à l'œuvre de notre salut s'est manifesté d'une autre manière. Bien qu'exempte de tout péché, bien qu'ornée des dons de la justice originelle, elle a souffert pour nous en union avec Jésus :

« Au lieu de la joie qui s'offrait à elle (Heb., xii, 2), elle a supporté pour nous la peine et la douleur. Elle a pris sa part de l'ignominie, des opprobres et de la pauvreté de son Fils, l'aidant à opérer mon salut. Elle était là, quand il commença ses miracles et changea la nature; elle était là pour compatir à sa peine, quand ceux qu'il avait comblés de ses bienfaits le poursuivaient de leur jalousie et de leur haine... Et lorsque le Sauveur dut souffrir et mourir pour nous, quelle ne fut pas sa douleur? De quels traits son âme ne fut-elle pas transpercée?... Je ne pense pas que jamais homme ait enduré pareille souffrance. C'est qu'il fallait qu'elle fût associée à son Fils pour tout ce qui regardait notre salut. De même qu'elle lui avait donné de sa chair et de son sang, et qu'elle avait reçu en retour communication de ses grâces, de même devait-elle participer à toutes ses douleurs et à toutes ses souffrances. Attaché à la croix, le Fils reçut au côté le coup de lance; mais le même coup transperça le cœur de la Mère, comme l'avait prophétisé le divin Siméon » (*In Dormit.*, § 11 et 12).

En vertu de la même loi, qui demandait que la Vierge fût de tout point modelée sur son divin Fils et « passât par toutes ses voies », elle mourut; mais sa mort fut un court sommeil : « Le ciel reçut bientôt cette terre nouvelle, ce corps spirituel, le trésor de notre vie plus vénérable que les anges, plus saint que les archanges. Et le trône fut rendu au Roi, le paradis à l'Arbre de vie, le disque au Soleil, l'arbre au Fruit, la mère au Fils » (*In Dormit.*, § 12).

Comme Grégoire Palamas et d'autres Byzantins, Cabasilas voit dans l'Incarnation du Verbe le centre et le motif déterminant de toute la création. Par le fait même, la Vierge apparaît au premier plan de l'œuvre créatrice. C'est pour elle et à cause d'elle, quoique d'une manière secondaire, que tout cet univers a été fait. En particulier, la nature humaine a été créée, avant tout, en vue de fournir une Mère au Fils de Dieu : « On ne peut assigner, dit Cabasilas, comme but premier de la création de l'homme que ce qu'il y a de meilleur et ce qui procure au Créateur le plus d'honneur et le plus de gloire, et il n'est pas vraisemblable que Dieu, en tout ce qu'il fait, ne tienne pas compte de ce qui est convenable » (*In Annunt.*, § 8). Aussi, s'il est vrai que

l'arbre existe pour le fruit, peut-on dire *que la Vierge est le fruit des créatures*, καρπός ἐστι τῶν κτισμάτων (*In Dormit.*, § 3).

On conviendra que, mises à part deux ou trois considérations hasardeuses et contestables, cette théologie est, dans l'ensemble, du meilleur aloi, et que les homélies mariales de notre Byzantin sont de tout point dignes de sortir de l'obscurité des codex du xve siècle pour paraître au grand jour de la publicité.

I

NICOLAI CABASILAE SERMO IN NATIVITATEM DEIPARAE

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ
ΤΟΙΣ ΘΛΟΙΣ¹ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΑ, ΤΟΥ ΚΑΙ ΧΑ-
ΜΑΕΤΟΥ ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝ-
5 ΤΑΓΜΑΤΑ. ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΥΠΕΡΕΝΔΟΞΟΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣ-
ΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΓΕΝΝΗΣΙΝ².

SAPIENTISSIMI ET DISERTISSIMI ET
PRORSUS SANCTISSIMI DOMINI NICO-
LAI CABASILAE, QUI ET CHAMAETUS,
ORATIONES DIVERSAE ET SCRIPTA.
ORATIO PRIMA IN GLORIOSISSIMAM
SANCTISSIMAE DOMINAE NOSTRAE
DEI GENITRICIS NATIVITATEM.

1. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν Θεὸν ἐνταῦθα καλῶμεν,
οὐχ ὥστε τυχεῖν ἐπαμιλλῶν τοῖς πράγμασι τοῦ
10 λόγου, καὶ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἀπορῶντος· ἐκεῖνο
γὰρ ἀτεχνῶς τῶν ἀνθρωπίνων κρείττον ἐλπιδῶν·
ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁπωσούν ἀπὸ τῶν παρόντων ἀνύσαι
καὶ, πολλῶν ὄντων τῶν εἰπόντων, μὴ παρὰ πολὺ
τῶν ἄλλων ὀρθῆναι· τοῦτο δὲ, πρὸς ἃ βέλτερόν ἐστιν,
15 ἀπόνασθαι τῆς σπουδῆς, καὶ τινα κερδάνει τῶν
λόγων ἀγισμὸν, καθάπερ ἱεράν τινα τελούμενοι
τελετήν· ταῦτα μὲν οὖν εὐζαίμην ἂν, ἃ καὶ τὴν
ὑμνουμένην οἶδα τοῦ παντός τιμωμένην, καὶ τοῦτο,
πρὸ τῶν ἄλλων, τοῖς ὑμνηταῖς βουλομένην, ψυχῆς
20 ὄφελος· καὶ οἷς ἡμᾶς εὖ ποιεῖ, καὶ οἷς παρ' ἡμῶν,
ὑπὲρ ὧν εὖ ποιεῖ, λαμβάνειν ἀξιοί, τοῦτο ζητούσαν
ἐν ἄπασιν.

¹Ἐπειτα προὔργου νομίζω τὸ κοινὸν ἀγαθὸν οἷ
τῷ βίῳ τούτῳ παρέσχον, τῶν ὡς ἀληθῶς μακαρίων
25 οὐ παρέργως μνησθέντας, οὐδ' ὅσον ἀποδοῦναι τοῖς

1. Primum quidem Deum hic invocemus,
non ut sermonem rebus aequalem ac propo-
sito sufficientem assequamur, — hoc enim hu-
manam prorsus superat spem —. sed hinc
quidem, ut ex iis, quae praesto sunt, laus
quomodocumque perficiatur, neque prae mul-
titudine eorum qui concionati sunt, nos ce-
teris multo inferiores videamur; illinc vero,
— quod melius est —, ut utilitatem ex studio
capiamus, aliquamque lucrem sermonum
sanctificationem, tanquam quoddam sacrum
agentes. Illa ergo supplicii voce petam, quae
novi Laudatam omnibus antepone. et quod,
ante alia, suis cupit laudatoribus, animae sci-
licet utilitatem; nam et ex beneficiis suis erga
nos, et ex gratiarum actionibus, quas pro
benefactis a nobis accipere dignatur, hoc
ipsum in omnibus ipsa quaerit.

Deinde opportunum duco illos verē beatos,
qui huic mundo commune bonum dederunt,
non obiter memorare; neque solummodo hoc

1. τοισόλοις. — 2. E codice Parisino graec. 1213, fol. 1-11^{rs}, saec. xv, cum Vatic. graec. 632, fol. 112-127^{rs}, saec. xv, collato. Codicem Paris. littera A, Vaticanum vero littera B notamus. Titulus in B: λόγος εἰς τὴν γέννησιν τῆς ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Εὐλόγησαν, Πάτερ: *Sermo in nativitatem summe benedictae, gloriosae Dominae nostrae Deigenitricis et semper virginis Mariae. Benedic, Pater.*

tantillum, quod mos exigit, laudibus tribuere, sed quam praeclarissime illos celebrare, antequam Virgini ipsi debitum solvam. Non enim decet de publicis benefactoribus debitorum nihil aut minima proferre, in quibus benedicendis mundus totus, si unicam emitteret vocem, omnino deficeret. Si enim institutis ministros convenire et in omnibus congruere necesse est, quando operis auctor, utpote sapiens, omnia quae facere decet, noverit, et circa necessaria, quia potens, nullo modo impeditus erit, quemnam laudum excessum non superabitis, o beati coniuges, quibus uti dignatus est Deus ad opus omnium, quae a sacculo fuerunt, optimum ac praestantissimum, omnium quoque mirabilissimum necnon utilissimum, incarnationem dico et inter homines nativitatem ipsius Dei, qui ex nobis sibi assumpsit matrem?

2. Sicut enim calamitates atque *scandala accidere necesse est*, attamen, *vae*, inquit, *per quem eveniunt*^a, pari modo, qui humano generi utilia conciliaverunt, omnes quidem boni atque qui honores publicos carperent digni fuerunt; at omnium optimi et iustissimi vos ducibusque, legislatoribus, sacerdotibus tribunis iisque omnibus, qui quomodocumque pro concivibus certaverunt, tanto prorsus meliores, quanto ineptius esset ea quae a vobis hominibus advenerunt, cum illorum recte factis conferre. Etenim, si ad servandam hominibus hanc corruptibilem vitam et ad tuendam ab universali diluvio communem naturam in paucis corporibus superstitem, vir electus est coaevorum suorum iustissimus; si, ut liberarentur Hebraei, duce aliquo opus fuit; atque non e plebe unus, sed Moyses hoc honore decoratus est, qui omnium virtutum exercitio animam exornaverat et prae omnibus coaequalibus Deum videre potuit vocemque eius audire; si etiam ad promissae terrae recuperationem, celeberrime ille Iesus sufficiens fuit; si ante illos, Abraham pietatis accepit praemium, ut pater fieret gentis Dei cultum edoctae; uno verbo, si inter illos, qui communem utilitatem procuraverunt, nullus fuit qui non prius consonam atque omnino

ἐγκωμίαις τὸν νόμον, ἀλλ' ὡς οἷόν τε λαμπρῶς, οὕτω πρὸς αὐτὴν ἀφροσύτασθαι τὴν παρθένον· μηδὲ γὰρ εὐλόγον εἶναι τοὺς κοινούς ευεργέτας, ἢ μηδὲν τῶν ὀφειλομένων, ἢ μικρὰ φθειγόμενον παρελθεῖν, οἷς οὐδ' ὁ κόσμος ἅπας, εἰ φωνὴν μίαν 5 ἀφῆκε, πρὸς εὐφημίαν ἤρκεσεν ἄν. Εἰ γὰρ τοῖς κατωρθωμένοις τοὺς διακόνους ἀνάγκη συμβαίνειν, καὶ διὰ πάντων ἀρμόττειν, ὅταν ὁ τὸ ἔργον τάττων, τοῦτο μὲν σοφὸς ὢν, ἀ προσῆχον πράττειν ἐστίν, εἰδῆ, τοῦτο δὲ, δυνατὸς ὢν, πρὸς οὐδὲν τῶν δεόντων ἀμνησῆ, ποίαν ἐπαίνων οὐκ ἂν ἐλάττω δεῖξαις ὑπερβολὴν, ὅ μακαρία δύαξ, οἷς πρὸς τὸ πάντων μὲν τῶν ἐξ αἰῶνος ἄριστον καὶ μέγιστον ἔργον, πάντων δὲ παραδοξότατον, πάντων δὲ κοινωφελέστατον, ὁ Θεὸς ἠξίωσε χρῆσασθαι· λέγω δὴ τὸ σάρκα 15 περιθέσθαι, καὶ γεννηθῆναι μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ἡμῶν λαβὼν τὴν μητέρα;

2. Καθὰπερ γὰρ, τὰς συμφορὰς καὶ τὰ σκιάδαλα συμπίπτειν ἀνάγκης οὐσης, ὅμως, οὐαί, φησὶ, δι' οὗ ἔρχονται, τὸν ἴσον τρόπον, χρηστῶν ὄντων ἀπάντων καὶ δικαίων τὰς ἐκ μέσου καρποῦσθαι τιμὰς, οἱ πρόξενοι κατέστησαν τῆ γενεῇ τῶν ὠφελῆν δυναμένων, οἱ βέλτιστοι καὶ δικαιοτάτοι τῶν ἄλλων ὑμεῖς, καὶ τοσοῦτο στρατηγῶν, καὶ νομοθετῶν, καὶ ἱερέων, καὶ δημαγωγῶν, καὶ τῶν ὀπισσοῦν ὑπὲρ τῶν 25 ὁμοφύλων ἀγωνισαμένων τὰ τοιαῦτα τοῖς ὄλοις ἁμείνους, ὅσοι τῶν ὑπ' ἐκείνων κατωρθωμένοις ἀπαρ' ὑμῶν ὑπῆρξεν ἀνθρώποις καὶ παραβάλλειν, ἐν τι τῶν ἀποπτάτων ἐστίν. Εἰ γὰρ, ὅστε τηρηθῆναι τοῖς ἀνθρώποις ταύτην τὴν ἐν φθορᾷ ζωὴν, καὶ τὴν κοινὴν φύσιν ἐν ὀλίγοις σώμασιν ὑπερσχοῦσαν τοῦ κοινοῦ κλυδωνίου διασωθῆναι, ἀνὴρ ἐξελέγη τῶν τότε γενομένων ὁ δικαιοτάτος· καὶ πρὸς τὴν Ἑβραίων ἐλευθερίαν, στρατηγοῦ τινος ἐδέησεν, οὐ τῶν πολλῶν ἐνός, ἀλλὰ Μωσῆς ταύτην τετίμητο τῆ τιμῆ, ὅς πρὸς 35 πᾶσαν ἡντιναοῦν ἀρετὴν τὴν ψυχὴν ἀσκήσας, τῶν ἐπ' αὐτοῦ πάντων διαφερόντως Θεὸν ἰδεῖν ἐδυνήθη, καὶ φωνῆς ἐκείθεν ἀκοῦσαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπιγγελημένης γῆς κομιδὴν, Ἰησοῦς ἤρκεσεν ὁ πάντων καὶ πρὸ τούτων, Ἀβραὰμ εὐσεβείας εἰληφεν ἄθλον, 40 τὸ πατὴρ ἔθνους γενέσθαι τὸν Θεὸν ἐβείν ἐπισταμένου· καὶ ὅλωσ, τῶν κοινωφελῶν οὐκ ἐστὶν οὐδεὶς,

1. Codd. ταυόλοις. — 2. Sic codd.

a) Matth., xviii, 7.

δς οὐ σύμφωνον πρότερον καὶ διὰ πάντων συμβαί-
 νουσαν παρέσχετο τὴν ψυχὴν, ὧν¹ ἔπειτα τοῖς
 ἄλλοις αἴτιος ἦν, ὅτε πᾶσαν ἔδει τῆς τῶν δαιμόνων
 τυραννίδος ἀπολυθῆναι τὴν οἰκουμένην· καὶ τὴν μὲν
 5 ἀθανάσιαν εἰς τὸν τῶν θνητῶν βίον εἰσενεχθῆναι,
 τὴν δὲ τῶν ἀγγέλων δάιταν ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων
 ψυχαῖς φυτευθῆναι· καὶ, τὸ πᾶν εἰπεῖν, τῇ γῆ τὸν
 οὐρανὸν συνελθεῖν, ὁποῖους τινὰς εἰκὸς εἶναι νομί-
 ζειν τοὺς δικαστὰς, οἷς ὁ Θεὸς ἐχρήσατο, τὴν
 10 θαυμαστὴν ταύτην τῷ κόσμῳ κατατιθέμενος χάριν,
 ὡς ἂν ὄργανοις τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἢ συνεργοῖς,
 ἢ ὅτι βέλτιον χρὴ καλεῖν;

Δῆλον γὰρ, ὅτι τοῖς μὲν πονηροῖς θυμὸν καὶ ὄργην
 καὶ ὀλίμην, ἃ παθεῖν αὐτοὺς εἰκὸς ἦν, δι' ἀγγέλων
 15 ἔπεμψε πονηρῶν τάχαθ' ὁ δὲ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔδωκε·
 τὰ δὲ πάντων ἀλλοτρίως τοὺς ἀνθρώπους εἰργάσατο
 διὰ τῶν πάντα πάντων ἀρίστον. Οὐκοῦν καὶ Μωσέως
 ὑμεῖς, καὶ Νῶε, καὶ Ἀβραάμ, καὶ ὧν τὰ λυσιτελεῖ
 τὸ γένος ἀπήλαυσε, διαφερόντως δίκαιοι, καὶ τῶν
 20 νόμων φύλακες, καὶ μάλιστα πάντων θεοφιλεῖς· τὸ
 μὲν γὰρ οὕτω μέγιστα παρὰ τῷ Θεῷ δυναθῆναι, καὶ
 πρὸς οὕτω θαυμαστὴν ἐκείθεν ἀνενεχθῆναι τιμὴν,
 τεκμήριον ἐναργῆς τοῦ παρὰ πάντας ἀνθρώπους
 εἶναι θεοφιλεῖς· τὸ δὲ εἶναι θεοφιλεῖς τοῦ μάλιστα
 25 πάντων ἀνθρώπων τὸν τοῦ Θεοῦ σῶσαι νόμον, καὶ
 δικαιοσύνην νικῆσαι, περιφανῆς ἀπόδειξις. Εἴτε γὰρ
 καρπὸν ὑμέτερον τὴν μακαρίαν παρθένον χρὴ προσ-
 ειπεῖν· ἀπὸ τῶν καρπῶν, φησὶν, αὐτῶν ἐπιγνώ-
 σεσθε αὐτοὺς· καὶ τί τις ἂν λογίσαιτο μειζρον; ἔπει
 30 μὴδὲ φύσει ὑμῖν ἀπλῶς ἐγένετο τόκος², ἀλλὰ τῆς
 ὑμετέρας εὐχῆς καὶ δικαιοσύνης ἔργον ὑπῆρξεν· εἴ
 γε φύσις μὲν πρὸς οὕτως ὑπερφυσίς ἀπέπειπε γονὰς,
 Θεῷ δὲ τὸ πᾶν ἐπετρέπη, Θεὸς δὲ ταῖς παρ' ὑμῶν
 εὐχαῖς ἠκολούθησεν, ἢ δὲ τῆς εὐχῆς δύναμις παρὰ
 35 τῆς ἀρετῆς τοῦ νόμου ἐλαθεν· εἴτε δῶρον τοῖς
 τεκοῦσι θεόθεν ἢ μακαρίους αὐτοὺς ποιοῦσαι γοναί·
 δι' ὧν προσωπολήπτῃ τὸν Θεὸν ἀμήχανον εἶναι,
 ὅς ἐν ζυγῷ πάντα τίθησι καὶ σταθμῷ, δῆλοι
 τίνες οἱ λαβόντες ἀπὸ τοῦ τῶν δώρων μεγέθους.
 40 καθάπερ ἔξεστιν, οἴμαι, λαθεῖν ἀπὸ τοῦ στεφάνου
 τὸν ἀθλητήν.

convenientem iis, quorum postea aliis auctor
 fuit, ostenderit animam; quando a daemonio-
 rum tyrannide universam terram absolvere
 oportebat, immortalitatemque in mortalium
 vitam ingerere, disciplinam vero angelorum
 animabus hominum inserere, atque, ut omnia
 dicam, quando caelum terramque in unum
 convenire oportebat, quales putandum est
 fuisse ministros, quos Deus adhibuit ad hanc
 mirabilem gratiam ita mundo conferendam,
 ut instrumenta humanitatis eius, vel coopera-
 tores, aut aliquid aliud honorabilius illos dicere
 debeas?

Manifestum est enim eum improbis indi-
 gnationem, iram atque afflictionem, quae pati
 illos par fuit, per malos angelos misisse, bona
 vero per bonos dedisse; omnium autem
 optima per optimum quemque hominibus con-
 tulisse. Igitur et Moysen vos, et Noe, et Abra-
 ham, et illos, quorum utilia beneficia gens
 experta est, iustitia et legum custodia et Dei
 dilectione vincitis omnes. Quod enim apud
 Deum tanta potuistis, et ad tam mirabilem
 exinde erecti estis honorem, indicium evidens
 est vos prae omnibus a Deo fuisse dilectos;
 quod autem sic a Deo diligimini, vos legem
 Dei exactius quam omnium quisque servasse,
 et iustitia superasse omnes, praeclare demon-
 strat. Sive enim fructum vestrum beatam Vir-
 ginem nominare oportet: *a fructibus eorum*,
 inquit, *cognoscetis eos*^a, quid igitur maius
 arbitrari licet, cum ipsa Virgo non naturae
 vobis foetus simpliciter fuerit, sed orationis
 vestrae et iustitiae opus exstiterit; siquidem
 natura generationi adeo naturae vires exce-
 denti impar fuit; totum vero Deo traditum
 est; Deus autem precibus vestris annuit;
 orationisque efficacia a virtute incitamentum
 accepit; sive donum a Deo datum paren-
 tibus est proles quae beatos illos facit; quia
 impossibile est Deum, *qui omnia in iugo ponit
 et statera*^b, personarum acceptorem esse,
 quales estis vos, qui eam suscepistis, ex dono-
 rum magnitudine manifesto apparet, quemad-
 modum, ut arbitror, athletam ex corona
 deprehendere licet.

1. A ὧν. — 2. B τέκνον.

a) Matth., vii, 16. — b) Sap., xi, 20.

3. Attamen, quia finis legis est gratia, sci-
musque nova veterum esse fructum, nullum
autem fructum ex his quae nondum perfecta
sunt nasci, legis fruticem omnino maturum
a vobis nutritum fuisse clarum est; secus enim
legis fructum, Virginem dico, gratiae thesaurum
non protulissetis. Si vero apud Deum iudicem,
dignus est qui accipiat multa ille qui de minimis
congrua sollicitudine curat, quomodo non
luculenter apparet vos egregios legis fuisse
observatores, et prae omnibus aliis Testimonii
Tabernaculum coluisse, ex eo quod soli ex
omnibus portastis, immo constituistis verum
Dei tabernaculum, quo tanto inferius illud,
quantum umbram quamdam figuramvè supe-
rat veritas? Non enim maximis donis fuissetis
donati, nisi circa minima convenientem prorsus
ostendissetis diligentiam, neque verum acce-
pissetis, si umbratile parvi pendissetis.

Sicut enim Salvatorem, qui novam legem
superinducturus erat, omnem veteris legis
iustitiam prius adimplere par fuit, ita et vos, qui
iam ad ipsum novae legis vestibulum devene-
ratis, et ad suscipiendum gratiae templum
eratis prae parati, accuratos legis observatores
prius exstare omnino necesse erat. Plenitudo
enim legis gratia. Quomodo igitur, in debitis
deficientes, quod deerat, addere potuissetis?
Quomodo vero tectum imponere legis potuerit-
is, antequam totam domum optime aedifica-
veritis? Quanta quidem esset Hebraeorum
perversitas, ex legis deletionem et tabularum
contritionem apparuit; non enim ebriorum auri-
bus ea concedere sustulit Moyses quae post
ieiunium afflictionesque multas sobria mente
ipse acceperat. Vobis autem, quod Virginem
edidistis, et hunc vivum librum, qui utique
non legem, sed ipsum tenuit legislatorem,
constituistis, rursus eximiae virtutis evidens
demonstratio fuit; et qui secundum Moysen
ieiunastis, divinamque vocem audistis, non
eadem atque ille assecuti estis; sed ille quidem
legem mox cessaturam invenit in orationibus;
vos autem sanguinem foedus novum consti-
tuentem, quem assumens Deus ipse, *in interiora
velaminis cum illo introivit, aeterna redemptione
inventam*, ut ait Paulus^{a)}.

4. Quid ergo sanctius oribus, quae ad
Deum talium auctricem emisissent vocem?

3. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ νόμου μὲν τέλος ἡ χάρις,
καὶ καρπὸν ἴσμεν τῶν παλαιῶν τὰ καινὰ, καρπὸς
δὲ γένοιτ' ἂν οὐδεὶς τῶν μήπω τελείων, δείκνυται
πάντως τέλειον παρ' ὑμῶν τραφεῖναι τὸ τοῦ νόμου
φυτόν· οὐ γὰρ ἂν τὸν τῆς χάριτος θησαυρὸν, τὸν τοῦ
νόμου καρπὸν ἠγέγκατε, τὴν παρθένον. Εἰ δὲ παρὰ
Θεοῦ δικαστῆ πολλῶν τυχεῖν ἄξιος ἐκεῖνος, ὡς τῶν
ὀλίγων, ἧ προσῆκεν, ἐπεμελήθη, πῶς οὐ λαμπρῶς
ἐδείξατε τὸν νόμον διαφερόντως φυλάττοντες, καὶ τὴν
τοῦ μαρτυρίου σκητὴν παρὰ πάντας αἰδεσθέντες
τοὺς ἄλλους τῶ μόνου πάντων ἐνεγκεῖν ἢ καὶ συστή-
σασθαι τὴν ἀληθινὴν τοῦ Θεοῦ σκητὴν, ἧς ἐκεῖνη
τοσοῦτον ἐλάττων, ὅσον εἰκόνα σώζειν τινὰ καὶ
σκιάν, οὐκ ἂν τῶν μεγίστων ἀξιωθέντες, μὴ τῶν
ἐλαχίστων, ὃν προσῆκε, πάντα ποιησάμενοι λόγον·
καὶ τὸ ἀληθινὸν οὐκ ἂν εἰληφότες, εἰ τοῦ σκιώδους
ὠλιγωρεῖτε;

Καὶ καθάπερ τὸν σωτήρα, τὸν καινὸν ἐπεισάγειν
μέλλοντα νόμον, πᾶσαν τὴν τοῦ παλαίου νόμου
δικαιοσύνην τελέσαι πρότερον εἰκὸς ἦν, ὡς δὲ καὶ
ὑμεῖς, ἐπ' αὐτῶν ἤδη γενομένους τῶν τοῦ καινοῦ
νόμου προβήρων, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ τῆς χάριτος
νεῶ παρεσκευασμένους, ἀκριβεῖς γενέσθαι τοῦ νόμου
φύλακας ἀνάγκη πᾶσα πρότερον ἦν. Ἡ γὰρ χάρις
τοῦ νόμου πλήρωμα. Πῶς οὖν ἐδυνήθητ' ἂν προσθεῖ-
ναι τὸ λείπον, τῶν ὄντων ἀπολειφθέντες; Πῶς δὲ
τὴν ὁροφὴν ἐπιθεῖναι τοῦ νόμου, μὴ πᾶσαν καλῶς
πρότερον δευμάμενοι τὴν οἰκίαν; Καὶ τῶν μὲν
Ἑβραίων ἡ πονηρία δῆλον ἦν ὅποση τις ἦν ἐκ τοῦ
τὸν νόμον ἀφανίσαι καὶ συντρίψαι τὰς πλάκας, ἐν
αἷς τὰ γράμματα, οὐκ ἀνασχομένου Μωσέως ὡς
πιστεῦσαι μεθυόντων ἄπερ αὐτὸς ἀσιτία καὶ νήφοντι
λογισμῶ καὶ πολλοῖς ἐδέξατο πόνοις· ὑμῶν δὲ τὸ τὴν
παρθένον ἀναδειξαι, καὶ τὸ ζῶν ἐκεῖνο πῆξαι βιβλίον,
ἔπερ οὐ νόμον ἀπλῶς, ἀλλ' αὐτὸν ἔσχε τὸν νομοθέτην,
ἔμπαλιν τῆς ὑπερφυοῦς ἀρετῆς ἐναργῆς ἀποδείξι-
σαντες, οὐχ ὡς ἐκεῖνος ἐτύχετε, ἀλλ' ὁ μὲν τὸν
αὐτίκα δὴ παύομενον νόμον εὑρεν ἐν ταῖς εὐχαῖς,
ὑμεῖς δὲ τὸ τὴν καινὴν διαθήκην συστησάμενον αἷμα,
ἔπερ αὐτὸς ἀνελόμενος ὁ Θεὸς, εἰς τὸ ἐνδύτερον
τοῦ καταπετάσματος εἰσῆλθεν ἔχων, λείτρωσιν
εὐράμενος αἰωνίαν, ἧ φησι Παῦλος.

4. Τί οὖν ἀγιώτερον τῶν στομάτων, ἢ πρὸς τὸν
Θεὸν τοιαῦτα δυνήθεισαν ἀφήκαν φωνήν; Τί δὲ τῶν

a) Heb., IX, 12.

ψυχῶν ἴσον ἐκείνων, αἱ τοιαύτην ηὔξαντο τὴν
 εὐχὴν; Τίνων μὲν οὐ θεοφιλέστεραι θυσιῶν; τίνων
 δὲ θυσιαστηρίων οὐχ ἱερώτεραι; Ἐδεῖ γὰρ ταύτης
 μὲν τῆς ῥίζης, τοῦτον δὲ τὸν τρόπον, τὴν τοῦ Θεοῦ
 5 μητέρα, τὸ σῶμα τὸ πνευματικὸν ἀνασχεῖν· καὶ
 τὴν μὲν εἶναι τὴν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων
 ὤκειωμένην¹ Θεῷ, τὸν δὲ, προσευχῆς δύναμιν·
 καὶ οὕτω ταῖς προσηκούσαις ἀρχαῖς χρησαμένην,
 εἰς τὸν βίον παρελθεῖν, ἣ Θεῷ μὲν συνέστησε τοὺς
 10 ἀνθρώπους, τὸ μεταξὺ διαλύσασα μῖστος, δδὸν δὲ ταῖς
 εὐχαῖς εἰς οὐρανὸν ἔδωκε, τὸ διεῖργον καταλύσασα
 τεῖχος. Ἢ δὲ καὶ ἄλλοις τὰ ἴσα συνέβη, καὶ δῶρον
 εὐχῆς ἐγένοντο, τοῦτο μὲν τῶν παλαιτέρων, τοῦτο
 δὲ τῶν ἔπειτα, ἀλλ' οὐ τῶν μετ' αὐτὴν μόνον αὐτῇ
 15 φανερώς αἰτίαι, τὸν τῶν χαρίτων ἅπασιν ἀνοίξασα
 θησαυρὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν προτέρων εἰς αὐτὴν
 ἀναφέρει· πάντα γὰρ ἐντεῦθεν ἐκείνοις· εἴτε καθάπερ
 ἀπὸ τοῦ σώματος ἢ σκιά τὸ σχῆμα καὶ τὸν τύπον
 λαμβάνει, ἐπεὶ τὰ παλαιὰ πρὸς τὰ νέα τοῦτον ἑώρα
 20 τὸν τρόπον, εἴθ' ὅτι κοινὸς κόσμος ἦν, εἰς τὸν βίον
 καὶ πρὶν εἰσελθεῖν, τοῦ Θεοῦ ταῖς εἰς τὸ γένος τιμαῖς
 πόρρωθεν τὴν ἑαυτοῦ μητέρα κοσμοῦντος.

Ἔθεν, οὐδὲ τὸν ἴσον τρόπον ἐκείνοις καὶ τῇ
 πανάγνω ταῦτα συνέπεσεν, οὐδ' ἐγγύς, οὐ μᾶλλον ἢ
 25 σκιά καὶ τύποις καὶ ἀληθείαι καὶ πράγμασι. Καθάπερ
 καὶ ἁμαρτιῶν καθάρσιον αἷμα παρὰ τοῖς παλαιοῖς
 πρὸ μεγάλου θύματος ἦν· ὧν ἐν τοῖς πράγμασι
 τοσοῦτον τὸ μέσον, ὅσον τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς
 30 ὀνόμασι ἐκοινωνοῦν, — καὶ γὰρ ἐκάτερον αἷμα καὶ
 θυσία, καὶ περὶ ἁμαρτιῶν — τὸν γὰρ ἴσον κἀνατύθα
 τρόπον· μόνη μὲν εὐχῆς ἱερᾶς ἔργον ὡς ἀληθῶς, ἣ
 προσῆν οὐδὲν ἀπεικτόν, μόνη δὲ Θεοῦ δῶρον ἄξιον
 καὶ δοῦναι τοῖς εὐχαμένους, καὶ παρὰ τῶν δεξαμένων
 λαβεῖν ἢ μηδὲν εἶχεν ἀπᾶδον τῆς καὶ δοῦσης καὶ
 35 δεξαμένης χειρός.

Διὰ ταῦτα τὴν μὲν φύσιν τῇ γεννήσει τῆς πανά-
 γνω δύνασθαι μηδὲν εἰσενεχεῖν ἀκολούθου ἦν, αὐτὸν
 δὲ καλούμενον τὸν πᾶν ἐργάσασθαι τὸν Θεόν, καὶ
 τὴν φύσιν παρωσάμενον, ἀμέσως, ὡς εἶπεῖν, δημιουργ-
 40 γῆσαι τὴν μακαρίαν, καθάπερ τὸν πρῶτον ἄνθρω-
 πον· ἐπεὶ καὶ μάλιστα, καὶ κυριώτατα πρῶτος
 ἄνθρωπος ἢ παρθένος, ἣ πρώτη καὶ μόνη τὴν φύσιν
 ἔδειξεν· ἔχει γὰρ οὕτω.

5. Πολλῶν ὄντων, ἃ τοῖς ἀνθρώποις ὁ Θεὸς τὰ

1. B τοὺς μάλιστα..... ὤκειωμένους.

Quid vero aequale animabus illis, quae tales
 fuderunt preces? Nonne quibuscumque victimis
 Deo gratiores, omnibus altaribus sacratiores?
 Oportebat enim ex hac radice et hoc pacto
 Dei Matrem, corpus suum scilicet spirituale,
 oriri, atque hanc quidem radicem Deo con-
 iunctissimam omnium esse; hunc vero mo-
 dum, orationis esse efficaciam; et ita con-
 grua initia sortitam, in mundum prodire
 quae Deo commendavit homines, dissoluto
 quod in medio obviam ibat, odio; eversoque
 separationis muro, viam ad caelum precibus
 aperuit. Quanquam et aliis eadem contige-
 runt, orationisque donum quidam tum inter
 antiquiores tum inter posteriores fuere, illa
 tamen non solum eorum donorum, quae post
 ipsam fuerunt, causa exstitit, quippe quae
 gratiarum thesaurum omnibus aperuit; verum
 maiorum res ad ipsam referuntur. Omnia
 enim illis ab ea [procedunt], sive quia, ut a
 corpore umbra suum habitum suamque accipit
 formam, eodem modo vetera ad nova respi-
 ciebant; sive quia Virgo ipsa, etiam antequam
 vitam ingrederetur, commune decus erat, Deo
 e longinquo suam Matrem honoribus ornante,
 quos generi humano destinabat.

Unde nec pari modo atque illis haec Purissi-
 mae contigerunt, neque prope; non magis
 quam umbrae et figuris eadem veritati atque
 rebus. Quemadmodum et apud antiquos, ante
 magnam victimam, sanguis peccatorum expia-
 torius erat sed haec duo in rerum veritate
 tantum distabant, quantum coniicere licet
 inter ea, quae solummodo in specie et nomine
 communicant, — utrinque enim et sanguis et
 victima pro peccatis; — ita etiam hic eadem
 invenies. Etenim Virgo sola et piae orationis
 revera opus fuit, cui nihil aversandum inerat,
 et sola Dei donum, quod precantibus daretur
 dignum, quodque ab accipientibus suscipie-
 retur; quippe quae nihil a dantis manu et ab
 accipientis absonum haberet.

Ideo naturam quidem nihil ad generatio-
 nem Immaculatae conferre posse consenta-
 neum erat, ipsum autem, quem invocaverant,
 Deum operari rem totam, seclusaque natura, ut
 ita dicam, creare Beatam, sicut primum ho-
 minem. Et revera potissimum atque propriis-
 sime primus homo est Virgo, quae prima et
 sola naturam exhibuit. Res autem ita se habent.

5. Inter multa beneficia, quae Deus homini-

bus vel jam dederat vel pro custodia datorum certantibus largiturus erat, hoc erat praecipuum, prae omnibus aliis hominem constituens, scilicet Deum pure diligere et secundum rationem vivere, et passionibus imperare, et ab omni peccato abstinere. Ut autem hoc modo nosmetipsos habereamus omnique malitia superiores prorsus essemus, virtus nobis ab initio indita est. Primum quidem dominationem in peccatum, non tamen sine labore neque certamine: deinde, omnibus quae in nostra potestate sunt praestitis et felici successu consummatis, laborum cessionem et sine pugna probitatem necnon perpetuam impeccabilitatem, una cum corporis incorruptibilitate, reportaturi eramus. Secus enim sors hominis rationi consentanea non fuisset. Etenim, si ita natura ad peccatum se haberet, ut ipsius vulnere omnino vitare nobis, etiam totis viribus nitentibus et omnia tentantibus, esset impossibile, ideoque malum in nobis inextinguibile esset, primum quidem, brutis, in quibus nihil mali, inde peiores evaderemus; deinde, hic creatorem non insimulare difficile esset, tum quia non omnino bonus, quippe qui artifex malorum esset; tum quia ius non semper servaret, dum ea quae naturae non contulisset, a nobis repeteret, iniustusque exactor omnis peccati poenas exigeret, qui contra omne peccatum non instruxisset hominem. Quod si beneficiis suis optimis hoc etiam ab initio alligasset, scilicet, quod sine ulla propria opera boni fuisset, tunc quidem hoc modo nos esse bonos maxime impossibile erat, quippe qui ad virtutem et bonum non sponte ipsi cucurrissemus, sed magis fuisset pulsus, et bonum magis passi quam operati. Tum liberi arbitrii quis usus, cum illud, quo animalia, quae instinctu feruntur, superamus solique proprio motu incedimus, ideo acceperimus, ut laudum et coronarum nobis esset causa?

Porro, neque hoc Deum decebat, ut homini a certaminibus circa virtutem, quibus naturam ipse dignam censuerit, nunquam daret requiem, sed illum luctari sine fine sineret, laboribusque nullum terminum imponeret. Sic enim homine nil miserabilius foret, ceteris omnibus in quod ferantur et in quo quiescant, habentibus. Idcirco credere omnino necesse est virtutem contra peccatum divini-

μὲν ἤδη δέδωκε, τὰ δ' ἔμελλε περὶ τῆς τῶν δεδομένων φυλακῆς ἀγωνισαμένοις, τὸ κεφάλαιον, καὶ ὁ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον τῶν ἄλλων μάλιστα πάντων· Θεὸν καθαρῶς φιλεῖν, καὶ σὺν λόγῳ ζῆν, καὶ παθῶν κρατεῖν, καὶ συμπάσης ἁμαρτίας ἀγευστον εἶναι. 5
Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἔχειν, καὶ κρείττοσιν ἀπάσης πονηρίας καθαρῶς εἶναι δύναμις ἡμῖν ἐξαρχῆς ἐνετέθη, πρῶτον μὲν οὐκ ἄνευ πόνων, ἀλλ' ἀγωνιζομένους τῆς ἁμαρτίας κρατεῖν, ἔπειτα, πάντα τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἐπιδοειξαμένους καὶ κατωρθωκότας, 10
στῆναι τῶν πόνων, καὶ χωρὶς ἀγῶνων εἶναι χρηστούς καὶ μένειν ἀναμαρτήτους, μετὰ τῆς τοῦ σώματος ἀφθαρσίας καὶ τοῦτο κομισαμένους.

* Ἄλλως γὰρ τὸ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ἔχειν οὐκ ἂν εἶη λόγον σῶζον. Εἴτε γὰρ οὕτως ἡμῖν εἶχε πρὸς 15
τὴν ἁμαρτίαν ἡ φύσις, ὥστε πάντα ποιῶντας καὶ μηχανωμένους μὴ παντελῶς καθαρὸς εἶναι τῶν ἐκεῖθεν τραυματίων, καὶ τὸ κακόν, τὸν τρόπον τοῦτον, ἐν ἡμῖν ἀκίνητον ἦν, πρῶτον μὲν τῶν ἀλόγων ταύτη χείρους ἂν ἦμεν, παρ' οἷς οὐδὲν πονηρόν· ἔπειτα 20
τὸν δημιουργόν ἐνταῦθα μὴ γραφὴν ἐνεγκεῖν, ἀμήχανον ἦν, τοῦτο μὲν, ὡς οὐ παντάπασιν ἀγαθόν, ὡς ἂν ἐργάτην ὄντα κακῶν· τοῦτο δὲ, ὡς οὐ τιμῆ πανταγοῦ τὸ δίκαιον, ὅς, ἂ μὴ παρέθετο τῇ φύσει, παρ' ἡμῶν ἀπαιτῶν, ἀπάσης ἁμαρτίας εἰσαγαγῶν 25
εἰσπράττεται δίκας, μὴ κατὰ πάσης αὐτὸς ὀπίσθας τὸν ἄνθρωπον· εἴτε ταῖς ἀγαθαῖς ἐνεργεταῖς συνέδησεν ἐξαρχῆς, ὥστε μηδὲν αὐτοὺς πραγματευσαμένους εἶναι χρηστούς, μάλιστα μὲν οὐκ ἦν τὸν τρόπον τοῦτον εἶναι χρηστούς, πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ 30
ἀγαθόν οὐκ αὐτοὺς οἴκοθεν δραμόντας ἀλλ' ἐνεχθέντας, καὶ τὸ καλὸν παθόντας [μᾶλλον]! ἢ δράσαντας. Ἐπειτα, τῇ τῆς γνώμης αὐτονομία τί ἂν ἐχρησάμεθα, διὰ τοῦτο λαθόντες, εἶνα ταύτη τῶν φύσει φερομένων διενεγκοῦσι, μόνοις οἴκοθεν βαδί- 35
ζουσιν ἐπαίνων ἧ καὶ στεφάνων ἡμῖν ἀφορμή. Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνο Θεῷ προσῆκεν, καὶ ὧν αὐτὸς τὴν φύσιν ἠξίωσε, τῶν ἄλλων τῶν περὶ τῆς ὀρετῆς μηδέποτε παύσειν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔαν παλαίειν ἀπέραντα, τῶν ἀγῶνων εἰδὸς τέλος οὐδέν. Ἄνθρώ- 40
που γὰρ ἂν οὕτως ἦν οὐδὲν ἀθλιώτερον, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐχόντων ἐφ' ὃ φέρονται, καὶ ὅποι παύσασθαι δεῖ. Διὰ τοῦτο πιστεύειν ἐκεῖνο πᾶσα ἀνάγκη· δύναμιν μὲν κατὰ πάσης ἁμαρτίας θεοθεν ἐντεθεῖ-

σθαι¹ τῆ φύσει, χρῆναι δὲ παρ' ἡμῶν εἰς ἐνέργειαν
προαχθῆναι τὴν δύναμιν, καὶ οὕτως ἀγαθοὺς οἰκοθεῖν
καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν γενομένους, τὸν Θεὸν ἔπειτα
τὰ παρ' ἑαυτοῦ προσθέντα, τὸν ἐν ἡμῶν ἀγαθὸν
5 τελειῶσαι, καὶ τῶν ἀγώνων πῦσαι καὶ τῆς σπουδῆς.

Τί γὰρ ἄλλο θεόμεθα τῶν ἀγώνων, ἢ τῷ τὴν ἀρετὴν
ἡμῶν ἀτελεῶς ἔχουσιν μὴ πόρρω τῶν ἐναντίων
ἐστάναι, τὸ γείτον φυλαττόμενοι πονηρόν; Τότε δὲ
κίνδυνος οὐδεὶς, οὐδὲ δύναμις πρὸς τὴν ἁμαρτίαν
10 οὐδ' ἤτισοῦν, ἐπειδὴν ὁ Θεὸς, τὸ τελειώτατον ἀγαθόν,
τὸ πᾶν τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἡμετέρας κατασχών,
οὐδὲν ἀφῆ κενὸν ἑαυτοῦ.

Καὶ τὰ μὲν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις τοιαῦτα,
καὶ οὕτως ἔχοντα μεγέθους· ἀνθρώποι δὲ τὴν φύσιν
15 οὕτω μὲν καλὴν παρὰ τῆς χειρὸς ἐκείνης λαθόντες,
οὕτω δὲ καλλίω λαθόντες ἂν, εἰ τῶν προτέρων
φύλακες ἦσαν, οὕτω κακίως ἀπῆλλαξαν, ὥστε οὔτε
τὰ ὄντα διαθέσθαι καὶ χρῆσασθαι τοῖς ὑπάρχουσιν ἂ
προσῆκον, οὔτε πολλῶ μᾶλλον κρειττόνων τυχεῖν
20 ἐδυνήθησαν τῶν δευτέρων καὶ ὄν, ἀγαθοὶ τῶν προ-
τέρων οἰκονόμοι φανέντες, ἔτυχον ἂν· ἀλλ' ἡ μὲν
κατὰ τῆς ἁμαρτίας δύναμις ἦν ἐν τῇ φύσει καὶ
πᾶσι προσῆν, ἐξῆγε δὲ αὐτὴν εἰς ἔργον οὐδεὶς,
οὐδ' ἦν ὅς καθαρὸς ἐγκλημάτων ἔζησεν· ἀλλ' ἀπὸ
25 τοῦ πρώτου τῶν ἀνθρώπων ἡ νόσος ἀρξάμενη, καὶ
διὰ πάντων χωροῦσα, πάντων ἐκράτησε· καὶ ἐήκει
φύσις ἡμῶν εἶναι τὸ πονηρόν· καὶ τὸ κατὰ φύσιν
κάλλος ἐκρύπτετο, καὶ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐν οὕτω
μυρίασι ἀνθρωπίνοις σώμασιν ἀφανὴς, πάντων μὲν
30 τὰ πονηρότατα τῆ τῆς ψυχῆς δυνάμει χρωμένων,
τοῦ δ' ἐνότος ἀγαθοῦ, τῷ μηδένα κατ' ἐκεῖνο βιοῦν
οὐδαμοῦ φαινομένου.

6. Ἀλλ' ἡ πανάμοιμος παρθένος, οὐ πόλιν σχοῦσα
τὸν οὐρανόν, οὐκ ἀπὸ τῶν ἐκεῖ γενομένη σωματίων,
35 ἀλλ' ἀπὸ γῆς τὴν ἴσον ἅπασι τρόπον, αὐτοῦ τοῦ
πεσάντος γένους, τοῦ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἡγνοηκότος,
μόνη τῶν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώπων ἐξαρχῆς εἰς τέλος
κατὰ πάσης ἔστη κακίας, καὶ τῷ Θεῷ τὸ παρ'
αὐτοῦ δοθέν ἡμῶν ἀκήρατον ἀπέδωκε κάλλος, καὶ τῇ
40 δυνάμει πᾶσι, καὶ τοῖς ἀποτεθεῖσιν ὅπλοις ἐχρή-
σατο. Ἐρωτεῖ Θεοῦ, καὶ βίωμα λογισμοῦ, καὶ
γνώμης εὐθύτητι, καὶ φρονήματος μεγέθει πᾶσαν
τρεψαμένη τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τρόπαιον στήσασα
πρὸς οὐδὲν παράδειγμα βλέπον². ἐξ ὧν ἐδείξε μὲν

tus naturae fuisse inditam, quae nobis in
actum exserenda fuerit, et sic propria sponte
et a nobismetipsis fore bonos, Deo postea
suum auxilium, ad perficiendum bonum in
nobis existens, adiiciente, et a laboribus cu-
risque requiem largiente. Etenim quamnam
ob causam certaminibus nobis opus est, nisi
quia virtus nostra imperfecta non longe a
contrariis versatur, nobisque vicinum malum
vitandum est? Postquam autem Deus, qui est
bonum perfectissimum, totum desiderium
nostrum occupaverit, nihil vacuum sui relin-
quens, tunc periculum nullum nulla que pos-
sibilitas, vel minima, peccandi aderit.

Dona quidem, quae Deus hominibus con-
tulit, talia sunt, talemque habentia magnifi-
centiam; homines vero, qui tam pulchram ab
illa manu acceperant naturam, pulchrioremque
accepissent, si priora servassent, ita in deter-
rius mutaverunt, ut neque ea quae praesto
essent bene ordinaverint, neque iis quae habe-
rent, decenter usi fuerint, neque ea quae multo
magis meliora fuissent posteriora adipisci
potuerint; quae utique obtinuissent, si boni
administratores priorum evasisent. Virtus
sane adversus peccatum naturae inerat, et
omnibus praesto erat; educebat autem illam
in actum nemo; neque qui vitam duceret a
crimine immunem aderat, sed a primo ho-
mine morbus initium sortitus, omnes pervasit
omnesque suo subiecit imperio; et pro natura
habere malum videbatur; pulchritudo quae
naturam decet occultabatur; dumque animae
facultatibus pessime uterentur omnes, bo-
numque inditum, nemine illud ad vitae regu-
lam adhibente, nullibi appareret, in tanta
humanorum corporum multitudine homo non
inveniebatur.

6. Porro Immaculata Virgo, quae caelum
quidem civitatem non habuit neque a caele-
stibus corporibus sed e terra ipsius generis,
quod ceciderat suamque naturam ignoraverat,
eodem modo ac omnes orta est, ex hominibus
qui a saeculi initio usque ad finem fuerunt vel
erunt, sola contra omnem stetit malitiam, et
Deo quam nobis venustatem contulit, reddidit
integram, omnibus facultatibus instrumentis-
que collatis usa. Dei vero amore, animi for-
titudine, intentionis rectitudine proposito-
rumque magnanimitate, in fugam omne con-
vertit peccatum tropaeumque erexit incompa-

1. Α ἐντεθέσθαι; Β ἐντεβῆσθαι. — 2. Sic A et B. Lector « βλέπουσα » potius exspectaret.

rabile; quo agendi modo cum hominem in nostra originali natura, tum Deum illiusque ineffabilem sapientiam atque humanitatem manifestavit. Quem vero postea corpore circumdatum omnium produxit oculis, eum prius in seipsa operibus ita delineavit, ut ab hac sola creatura *creatorem vere agnoscere licuerit*^a. Neque lex ibi tantum valuit, neque prophetarum linguae, non in visibilibus ars manifestata, non caelum, *artificis gloriam enarrans*^b; neque angelorum curae ac providentiae, neque contingentium aliquid aliud ad manifestandam divinam bonitatem et sapientiam aliquid potuerunt. Solus enim homo, cum Dei imaginem gerat, dummodo illud quod ipse est, sine ullo spurio lineamento integrum ostendat, vere monstrare potest ipsum Deum. Quae autem hoc potuerit et ab omni aliena specie puram hominis ideam praeclare retinuerit, sola ex hominibus qui fuerunt et postea erunt, fuit Beata Virgo. *Etenim ceterorum nullus*, ait propheta, *mundus a sorde*^c; quod quidem prae omni miraculo, non solum hominum, sed angelorum etiam ipsorum movet stuporem, omnemque artis dicendi magnificentiam superat. Virgo enim fuit tantum hoc ipsum, quod homo est, nec quicquam amplius quam ceteri homines sortita est; et tamen postea sola communem aufugit morbum.

7. Quomodo haec potuit? Quibus ducta rationibus? vel potius, quomodo ab initio ad hoc devenit propositum, ut hoc certamen, cujus palmam cognatorum nullum obtinuisse audiverit, aggredi studuerit? Ad quos duces respiciens? Cujus animum circa victoriam ancipitem tenuit? Undenam confidentiam hausit? Natura quidem iacebat; plerique autem tantae malitiae addicti erant, quae dici nequeat; pauci vero probi, et hi quidem iis qui eos sustentarent opus habentes; tantum aberant, ut aliis prodesse potuissent.

Quid igitur est illud, quo Virgo victrix evasit, cum neque ante hominum universitatem vitam sit ingressa, neque naturam invenit omnis malitiae expertem, neque post novum hominem influxumque, qui ab illo est,

τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ πεφύκαμεν· ἔδειξε δὲ τὸν Θεόν, καὶ τὴν ἀπόρρητον ἐκείνου σοφίαν, καὶ ὅπως ἔχει φιλανθρωπίας. Καὶ ὃν ἔπειτα, σῶμα περιθεῖσα, τοῖς ἀπάντων προῦθηκεν ὀφθαλμοῖς, τοῦτον πρότερον διὰ τῶν ἔργων ἐφ' ἑαυτῆς ἔγραψε· καὶ μόνης τῶν κτισμάτων ἀληθῶς ἐξῆν ἀπὸ ταύτης τὴν δημιουργὸν ἐπιγινῶναι· καὶ οὔτε νόμος ἐνταῦθα τοσοῦτον ἴσχυσεν, οὔτε γλωτῆσαι προφητῶν, οὐχ ἡ φαινομένη τέχνη τοῖς ὀρωμένοις, καὶ οὐρανός, τὴν τοῦ τεχνίτου διηγουόμενος δόξαν· οὐκ ἀγγέλων ἐπισταταί 10 καὶ πρόνοιαι, οὐκ ἄλλο τι τῶν γενομένων, ἐπὶ τῇ φανῆναι τὴν θεῖαν χρηστότητα καὶ τὴν σοφίαν, οὐδέν. Μόνος γὰρ ἄνθρωπος, τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα κομίζων, ἂν αὐτὸς καθαρῶς, ὅπερ ἐστὶ, φανῆ, προσγεγραμμένον ἔχων νόθον οὐδέν, ἀληθῶς δεῖξει 15 δύναιτ' ἂν αὐτὸν τὸν Θεόν. Ἢ δὲ ταῦτα δυνηθεῖσα καὶ τὴν ἀνθρωπίαν ἰδέαν σώσασα λαμπρῶς εἶδους εἰλικρινῆ παντὸς ἀλλοτρίου, μόνη τῶν γενομένων καὶ τῶν ἔπειτ' ἐσομένων ἀνθρώπων ἡ μακαρία παρθένος. Τῶν γὰρ ἄλλων οὐθεὶς, φησὶν ὁ προφήτης, καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου· ὁ καὶ παρὰ παντὸς θαύματος¹ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῖς, οὐ τοῖς ἀνθρώποις μόνον, ἐκπληξίν ἔχον, καὶ πᾶσαν ἐλέγχον λόγων ὑπερβολὴν, εἰ τοῦτ' αὐτὸ μόνον ἄνθρωπος οὐσα, καὶ τῶν κοινῶν τούτων ἀνθρώποις μετασχούσα 25 πλέον οὐδέν, ἔπειτα μόνη τὴν κοινὴν διέφυγε νόσον.

7. Πῶς δυνηθεῖσα; τίσι χρησαμένη τοῖς λογισμοῖς; μᾶλλον δὲ, πῶς τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ταύτην ἦλθε τὴν γνώμην, καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦτον προῦθυμήθη δραμεῖν, οὗ μηδένα τυχόντα τῶν ὁμογενῶν ἤκουσε; 30 Πρὸς τίνας ἡγεμόνας ἰδοῦσα; τίνας αὐτὴν περὶ τῆς νίκης ἐπέσαντος; πόθεν λαβοῦσα τὸ θαρρεῖν; Ἢ μὲν γὰρ φύσις ἔχειτο, τῶν καθ' ἓνα δὲ τὸ πλεῖστον, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅση μοχθηρία σύντροπον ἦν, * ὀλίγον δὲ τὸ χρηστὸν, καὶ τοῦτο τῶν στησόντων 35 δεόμενον· τοσοῦτον ἀπειχόν ἄλλοις εἶναι λυσιτελεῖς.

Τί οὖν τὸ τὴν νίκην ἐργασάμενον τῇ παρθένῳ, ἢ μήτε πρὸ πάντων ἀνθρώπων εἰς τὸν βίον εἰσηλθε καὶ τὴν φύσιν ἀθήη πάσης ἐδέξατο πονηρίας, μήτε μετὰ τὸν καινὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἐκεῖθεν βροχήν; 40 Ὁ τε γὰρ Ἀδάμ, οὐδενὸς ὄντος, ὁ μὴ πρὸς ἀρετὴν

1. Sic codd. Suspicio genuinam lectionem fuisse: παρὰ πᾶν θαῦμα, vel: παρὰ πάντα θαύματα.

a) Sap., XIII, 1. — b) Ps. XVIII, 1. — c) Iob, XIV, 4.

αὐτὸν ἐνήγε καὶ τῆς κακίας ἀπήγεν, εἰ τῆς ἀμαρτίας ἐκράτει, καὶνὸν οὐδέν. Καὶ γὰρ καὶ διατριβαὶ τὸ πλῆρες ἡδονῆς ἀπάσης χωρίον, καὶ πόσιον ἀπηλλαγμένη δίαίτα, καὶ φθαρᾶς ἀπείρατον σῶμα, καὶ ψυχὴ πάσης πονηρίας ἄγευστος ἔτι, καὶ τὸ μηδέν τοῦ γένους ἀρηγήτην ἄνθρωπον ἔχειν, ἀλλ' ἀμέσως τὸν Θεὸν αὐτὸν καὶ τῆς φύσεως εἰδέναι πατέρα καὶ παιδοτριβὴν καὶ νομοθέτην καὶ πρὸς κοινωνίαν αὐτῶν πᾶσαν ἠντιναοῦν ἡρμωσμένον, καὶ πάντα ταῦτα τὸ πρὸς Θεὸν αὐτοῦ φίλτρον ἄσθεστον τηρεῖν ἀκόλουθον ἦν. Οἱ τε μετὰ τὴν χάριν γενόμενοι καὶ τὰς διαλλαγὰς καὶ τὸ καινὸν θῦμα καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος γύσει καὶ τὴν ἀπόρρητον ἐν ὕδασι γέννησιν καὶ τὴν φρικτὴν τράπεζαν, ἅτε μυρίων καὶ οὕτως ὑπερφυῶν ἀπολελαυκότες βοηθημάτων, εἰ πάσης ἀπέσχοντο πονηρίας οὐδὲν ἂν ἐπεδείξαντο θαυμαστόν. Νῦν δὲ, οὕτω χαλεποῦ καὶ δυσχεροῦς ὄντος κατὰ τῆς ἀμαρτίας διὰ τέλους¹ ἐστάναι τὸν ἄνθρωπον, ὥστε τὸν μὲν πρῶτον ἐκεῖνον καὶ πρῶτον ὑπάρξει τοῦ παρνομεῖν, καὶ μετὰ τοσούτων τῶν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρέτης ὄπλων, ἐκ τοῦ παραχρῆμα πεσεῖν, μηδὲ προσβολὴν ἐνεγκόντα τοὺς δὲ μετὰ τὸ λουτρὸν καὶ τὴν χάριν, λέγω τοῖνυν ὅσοι σπουδαιότατοι τῶν ἄλλων, καὶ τῆς ἐσχάτης ἐπιλημμένοι φιλοσοφίας, ἐφ' ἑαυτῶν γενομένους, ἔστιν ὧν μὴ παντελῶς ἀνευθύνους εἶναι κακῶν, καὶ τῶν καθαρσίων διὰ τοῦτο συνεχῶν ἐκάστοτε δεῖσθαι, τό γε μηδενὸς τοῦ βοηθούντος δεηθεῖσαν, ἃ μηδεὶς τῶν πανταχόθεν συγκεκροτημένων, ἀνύσαι, καὶ μήτε πρὸ τῆς κοινῆς ἀρρωστίας, μήτε μετὰ τὸν κοινὸν² ἱατρὸν τὸν βίον εἰσελθοῦσαν, ἐν μεσημβρίᾳ κακῶν, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκιῆς, ἐν τῷ τῆς καταδίκης χωρίῳ, ἐν φύσει μὲν ἐκάστοτε νικᾶσθαι μαθούση, θανάτῳ δὲ δουλεύοντι σώματι, πάντων μὲν τῶν βοηθεῖν τῇ πονηρίᾳ δυναμένων μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης ἐπικειμένων, πάντων δὲ τῶν πολεμεῖν ἐιδότων ἀπόντων, ἔπειτα κακίας ἀπάσης τηρῆσαι καθαρὰν τὴν ψυχὴν ἄνθρωπον φίλον ἐξ ἄρα μόνης εὐγνωμοσύνης, τίνας μὲν λογισμοῦ συνιδεῖν ἡλίκον· τίνας δὲ γλώσσης ἀξίως ὑμῆσαι;

Ἔϊτε γὰρ, πρὸ τῶν κοινῶν διαλλαγῶν, πρὶν εἰς τὴν γῆν ἀφίχθαι τὸν τῆς εἰρήνης τεχνίτην, ἐφ' ἑαυτῆς αὐτῇ τῇ φύσει τὴν ἔχθραν διέλυσε, καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνέωξε, καὶ τὴν χάριν εἴλκυσε, καὶ τὴν κατὰ τῆς

apparuerit? Etenim si Adam, quem omnia ad virtutem incitabant a malitiaque removebant, peccatum vicisset, mirum nihil. Vitae enim genus, omnibus deliciis affluens locus, laboribus expedita vita, corruptione inexper-tum corpus, anima quocumque vitio adhuc ieiuna, illud etiam, quod nullum hominem generis auctorem habebat, sed immediate Deum ipsum noverat tum naturae patrem, tum praeceptorem legislatoremque, qui ad omnem cum ipso communicationem paratus esset : haec omnia illius erga Deum amorem inextinguibilem servare consequens erat. Illi etiam qui post gratiam et reconciliationem, post novam victimam Spiritusque effusionem, post ineffabilem in aquis nativitatem et tremendam mensam nati sunt, si ab omni malitia declinassent, utpote sexcentis tamque eximiis fructi auxiliis, nihil utique mirabile palam ostendissent. Nunc vero, cum ita laboriosum atque difficile homini esset peccato usque ad finem resistere, ut primus quidem ille etiam primus legis transgressor exstiterit, et quamvis tot tantisque ad bonum necnon ad virtutem facultatibus esset instructus, derepente sine ullo praevio inimico impetu ceciderit; cum etiam qui post lavacri gratiam nati sunt, — illos sane dico, qui spiritus fervore alios superant summaeque philosophiae addicti sunt —, dum ad seipsos convertuntur, non omnino se a vitiis immunes sentiant, ideoque continuis quotidie piaculis egeant; cuiusnam intellectus considerare, cuiusnamve lingua digne celebrare poterit tantum portentum, scilicet, quod purus homo, Virginem dico, quae neque ante communem infirmitatem, neque post communem medicum, vitam ingressa est, ex sola animi bonitate, sine ullo adiutorio, in meridie, in ipso culmine vitiorum, in condemnationis regione, in natura cui semper vinci sollemne erat, in corpore morti subiecto, cum omnia, quae malitiae adiutorio esse possent, profuse praesto essent, omnes vero, qui artem pugnandi edocti essent, absens, animam ab omni malitia puram servavit : quod nullus ex his qui undique laudantur perficere potuit? Si enim ante communem reconciliationem, priusquam in terram adveniret pacis auctor, ipsa ex seipsa naturae ini-

1. Codd. διατελοῦς. — 2. κοινὸν om. B.

amicitiam solvit, caelum aperuit, gratiam attraxit adversusque peccatum potentiam accepit; miraculum sane est, omnem superans intellectum. Quid igitur tam praecellens prior intulit, quod magnae victimae responderit? Et si, cum natura odio haberetur, propositum tantum valuit, atque, sepe adhuc manente, ipsa cum Deo amicitiam inivit; si, qui a Deo terram dividebat murus unius animae studio non restitit, quid hoc insolentius? Non enim Deus de industria illam ad hanc philosophiam aptavit, neque pro meritis aequalibus illam maioribus atque alios donavit auxiliis, sed hoc tantummodo in illa insigne fuit quod, suo arbitrio necnon communiter omnibus ad virtutem datis facultatibus usa, hanc novam ac praeclaram retulit victoriam.

8. Putare enim Deum, sicut quodcumque aliud artificiosum, ita in hominum ingenio condere virtutem, imprimis est contra ipsam virtutis rationem, quae est bonum volitum et nostri consilii opus; qui enim a natura habent rationis et liberi arbitrii usum, ipsi vitam beatam in recto rationis et liberi arbitrii usu invenire debent; non enim bene esse ab ipso esse destrui potest, neque profectus in bono iam bonis habitis nos privabit; quin immo his addere debet. Absurdum est autem nos ex recte factis naturam ipsam sive essentiam amittere, atque incremento virtutis libertate expoliari. Praeterea haec positio innumeras inducit absurditates. Exinde enim necessario sequeretur neminem pro ulla nequitia ullam poenam commereri, bonosque praemiis immerito donari, cum non ipsi seipsos agerent, neque voluntatis propriae domini essent; vel, si hoc non concesseris, Deus iniustus esse credendus erit, cum in retributione, hos quidem coronet, illos vero ultimis mulctet suppliciis, nihil que rationi consentaneum faciat. Illud vero in Deo invidiam omnino denotaret, si, dum omnes homines efficere optimos eisdemque donare posset beneficiis, postea hoc facere nollet.

Quomodo enim adhuc verum esset Deum hominis personam non accipere et velle omnes salvari, ipsumque esse bonorum omnium communissimum, et tanto magis ab omnibus participatum, — multo magis si quidem quam astrorum lumen et alia quae aequaliter omnibus sunt communia —, quanto

ἀμαρτίας δύναμιν εἴληφεν, ὑπὲρ πάντα λόγον τὸ θαῦμα. Τί γὰρ τοσοῦτον προεισήμεγεν ὡς ὑπερφύεις, ὁ τὰ γε τοιαῦτα τοῦ μεγάλου θύματος ἀντίροπον ἦν; Εἴτε, τῆς φύσεως ἀπηχθιμένης, τοσοῦτον ἢ προαίρεσις ἐδυνήθη· καὶ τοῦ φραγμαῦ μένοντος 5 ἔτι, αὐτὴ τῷ Θεῷ συνέστη, καὶ τὸ τὴν αἰκουμένην ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διείργον τεῖχος οὐ προσέστη μίᾳ ψυχῆς προθυμία, τούτου τί καινότερον; Οὔτε γὰρ ἐπίτηδες αὐτὴν ὁ Θεὸς εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἤρμωσε ταύτην, οὔτε ταῦτά τοῖς ἄλλοις εἰτενεγκοῦσαν, 10 μειζόνων ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ἡξιώκει βοηθημάτων, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ μόνον ἑαυτῇ, χρησαμένη καὶ ταῖς κοινῇ πᾶσι δοθείσαις εἰς ἀρετὴν ἀφορακίς, τὴν καινὴν ταύτην καὶ ὑπερφυᾶ νενίκηκε νίκην.

8. Τὸ μὲν γὰρ τὸν Θεὸν τὴν ἀρετὴν ἐν τοῖς τῶν 15 ἀνθρώπων ἦεσι νομίζουσιν, ὡσπερ τῶν τεχνιτῶν ἄλλο τι¹, δημιουργεῖν, πρῶτον παρ' αὐτὸν τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ἢ θελητὸν ἐστὶν ἀγαθὸν, καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ἔργον· οἷς γὰρ ἐν τῷ λογισμῷ καὶ γνώμῃς αὐτονομία χρῆσθαι τὸ εἶναι, τούτοις καὶ τὸ 20 εἶναι γένοιτ' ἂν ἐν τῷ λογισμῷ καὶ γνώμῃς αὐτονομία χρῆσθαι καλῶς· οὐ γὰρ ἂν τὸ εἶναι λυμῆναιτο, οὐδὲ τὸ βελτίους γενέσθαι παρέλοιτ' ἂν τῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν, προσθεῖναι προσῆκον· ὡς ἐστὶν ἄτοπον, εἰ τὴν φύσιν αὐτὴν καὶ ὁ πεφύκαμεν, 25 ἐξ ὧν εἶναι πρῶττον, διαφθείρομεν, ἀρετῆς προσθήκη τὴν ἐλευθερίαν ἀφρημένοι. Ἐπειτα, τὸ ταῦτα τιθέναι καὶ μυρίων ἀτοπημάτων ἀρχή· ἀνάγκη γὰρ, ἢ μήτε μηδένα μηδεμίᾳ πονηρίας δίκην ὑφείλειν, μήτε τοὺς ἀγαθοὺς ἄθλων ἀξιουῖσθαι δικαίως, 30 ὡς ἂν οὐκ αὐτοὺς σφᾶς αὐτοὺς ἄγοντας, οὐδὲ γνώμῃς ὄντας κυρίους, ἢ τοῦτο μὴ συγχωροῦντας ἄδικον εἶναι νομίζουσιν τὸν Θεόν, ἐν οἷς διαιρῶν, τοὺς μὲν ἀναδεῖ, τοῖς δὲ τῶν ἐσχάτων τιμᾶται, μηδέτερον σὺν λόγῳ ποιοῦντα. Ἐκεῖνο δὲ κομιδῆ βλάσκανον, εἰ 35 πάντας ἐξὸν ἀνθρώπους ἀποφαίνειν ἀρίστους, καὶ τῆς ταῦτα δυναμένης χειρὸς τὸν ἴσον ἀξιοῦν τρόπον, εἴπειτα φεῖδοιτο.

Πῶς γὰρ ἂν εἴη σταίη τὸ πρόσωπον Θεὸν ἀνθρώπου μὴ λαμβάνειν, καὶ πάντας θέλειν σωθῆναι, 40 καὶ τὸ κοινότατον αὐτὸν ἀπάντων ἀγαθῶν εἶναι, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον ἢ ἀστέρη καὶ φῶς, καὶ ὧν ἐπίσης μέτεστι πᾶσιν, ὅσο² καὶ μᾶλλον ἐκκέχυται καὶ μᾶλλον ἀφθονόν ἐστὶν ἀγαθόν; Τοῦτο δὲ οὐκ

1. A et B ἄλλο. — 2. Sic codd.

εἰκάσαι καὶ λογίσασθαι μόνον ἔστι. Καὶ γὰρ παντά-
 πασι ἐναργῶς πρὸς φιλοσοφίαν πάντας ἀνθρώπους
 τῆς μεγίστης ἀπασῶν ὁ Θεὸς ἤξιώσε συντελείας· εἰ
 δὲ πάντας τῆς μεγίστης, τῆς αὐτῆς ἀπαντας· τῆς
 5 γὰρ ἐν σαρκὶ ζωῆς τοῦ σωτήρος, καὶ τῆς πολιτείας,
 καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῶν
 ἐκείθεν ἀπάντων, ὧν τὰ ἴσα τὴν οἰκουμένην ἀπο-
 λαύειν ἔξεστι πᾶσαν, μείζον ἀγαθὸν καὶ πρὸς ἀρετὴν
 ἄμεινον φέρον, καὶ πλάσαι τῶν ἀδυνάτων ἐν, καὶ
 10 νομίσαι τῶν ἀτοπωτάτων ἐστίν. Οὐκοῦν ἦν ἂν
 ἐβοήθησε τῇ μητρὶ βοήθειαν, οὐδεμία κατελείπετο
 μείζων τῆς ἀπασῶν μεγίστης, κοινῇ προτεθείσης
 ἀνθρώποις ἅπασιν.

9. Οὕτως ἡ πανάμωμος ἐκ τῶν δικαίων καὶ παρ'
 15 ἑαυτῆς αὐτὴ τὸν στέφανον ἐπλεξε τοῦτον, τοῦ Θεοῦ
 τυχεύσα μὲν τοῖς ἄλλοις ὁμοίως, οἷς δὲ προσέθηκεν
 οἴκοθεν, οὕτω τοὺς ἄλλους ὑπερβαλοῦσα¹, ὡς μὴ
 μόνον, ὧν ἠττήθησαν ἅπαντες ἐκεῖνοι, πάντων
 κρατῆσαι, ἀλλὰ καὶ οὕτω λαμπρόσις, ὡς ἀρκέσαι μὲν
 20 ἑαυτῇ πρὸς φιλοτιμίαν· ἀρκέσαι δὲ τοῖς ἄλλοις
 ἀνθρώποις, ὡς περ εἰ πάντες τὴν νίκην ταύτην εἰρ-
 γάσαντο. Οὐ γὰρ τὸ γένος, οἷς παρήλασε, χεῖρον
 ἔδειξεν, ἀλλ' ἐκόσμησεν· οὐδὲ κίττω παρεσκευάσε
 βλέπειν, ὡς ἂν ἠττημένον², ἀλλ' ἀπέδειξε λαμπρό-
 25 τερον³. οὐδὲ τῷ σφοδρῶς καλῇ γενέσθαι τὸ τῶν
 ὁμοφύλων ἤλεγξεν αἴσχος, ἀλλὰ κάλλος ἐνέθηκε·
 οὐδὲ τῷ περὶ τῆς φύσεως τὸ καθ' ἑαυτὴν ἰκανῶς
 ἀπολελογῆσθαι, πρὸς τοὺς καθ' ἓνα τὴν τῆς ἀμαρ-
 30 τίας αἰτίαν καθαρῶς μεταθεῖσα, βαρυτέρας αὐτοῖς
 εἰργάσατο τὰς εὐθύνας, ἀλλὰ καινόν τινα τρόπον
 εὐδοκιμήσασα, καὶ ἤλεγξε καὶ νενίκηκεν, ἵνα κακίας
 ἐξέλθῃται πάσης τοὺς ἐληλεγμένους καὶ ἠττημένους·
 καὶ οὕτως οὐκ ἐφ' ἑαυτῆς⁴ μόνον, ἀλλ' ὅπως ἐξῆν,
 35 φῶσει τὸ δοθὲν ἐτήρησε κάλλος.

10. Τούτων δὲ τις σκοπῶν πολλὰς ἂν εὔροι καὶ
 περιφανεῖς ἀποδείξει· πρῶτον μὲν γὰρ τὸν Θεὸν
 δεῖσαν ἐπ' αὐτῆς οὐδὲν ἐκόλυσε κατελθεῖν, οὐκ ἂν
 ὀνηθέντα κατελθεῖν, εἰ μεταξὺ τὸ κωλύον ἠκροδύ-

magis est ubique diffusum invidiaque carens
 bonum? Hoc autem vel conicere tantum-
 modo sive cogitare nefas. Etenim omnino
 evidens est Deum omnibus hominibus om-
 nium maximum auxilium ad philosophiam
 contulisse; atqui si omnibus maximum, idem
 omnibus. Maius enim bonum magisque ad
 virtutem incitans, quam in carne vita Salva-
 toris necnon eius conversatio et mors et resur-
 rectio, eaque omnia quae exinde dimanaverunt,
 quibusque totus orbis terrarum pariter frui
 potest, et fingere omnino impossibile, et putare
 absurdissimum est. Igitur quodcumque auxi-
 lium Matri praestiterit, hoc maius non fuit
 omnium auxiliorum praestantissimo, quod
 omnibus hominibus communiter est oblatum.

9. Ita Immaculata Virgo ex meritis propriis
 ipsa illam plevit coronam. A Deo quidem
 eadem ac ceteri sortita est; iis vero, quae de
 suo addidit, ita ceteros superavit, ut non
 solum inter omnes istos, quo inferiores fue-
 rint, principatum obtinuerit, sed etiam sic
 praeclare vicerit, ut propriae gloriae satisfe-
 cerit ceterisque hominibus opitulata sit,
 perinde ac si omnes hanc victoriam confecis-
 sent. Non enim genus nostrum sua praestantia
 peius ostendit, sed decoravit; nec victum illud
 in terram oculos demittere prae confusione
 compulit, sed illustrius reddidit; neque sua
 praecellenti pulchritudine propinquorum de-
 decus arguit, sed pulchritudinem indidit;
 neque super natura seipsam sufficienter de-
 fendendo peccatique causam in omnes singul-
 latim transferendo², rationes illis graviore
 reddidit, sed novo quodam modo gloriam
 adeptam, ita redarguit ac vicit, ut redargutos
 et victos ab omni dedecore liberaret; hocque
 pacto non in seipsa tantum, verum etiam,
 prout erat possibile, omnium hominum col-
 latam pulchritudinem ab iis, quae naturae
 contraria sunt, illaesam servavit.

10. Harum rerum multas perspicuasque ra-
 tiones quisquis inveniet, si animum attenderit.
 Primum quidem, cum Deum super eam de-
 scendere oporteret, illius descensui nullum

1. B ὑπερβαλοῦσα. — 2. B ἠττημένους. — 3. B λαμπροτέρους. — 4. ἀφ' ἑαυτῆς.

a) Peccati causam in omnes transtulit Virgo, dum virtutem atque in innocentia perserverantiam homini, prout initio a Deo creatus est, possibilem, perveniuntque esse suo exemplo demonstravit. Etenim iuxta Cabasilae doctrinam, Maria

nihil amplius a Deo recipit quam ceteri homines, ut in bono perserveraret. Unde peccatores sua perversa voluntate a bono recessisse, Deum vero mali causam et auctorem non esse convincuntur.

opposituit obstaculum. Atqui descendere non potuisset, si interstructus fuisset murus impediens. Hoc autem accidisset si quidquam peccato affine Virgini inhaesisset. *Peccata namque vestra*, inquit, *dividunt inter me et vos*^a. Si quidem neque putandum obstaculum quidem exstiterit, Deum vero ipsum descendentem per seipsum evertisse murum; non enim, cum nondum descendisset, illud habebat, quo sapientium istud destrueret decreverat: sanguinem dico et passionem; hoc enim solo peccatum solvere oportebat, quandoquidem etiam apud eos qui sub lege vivebant et apud quos gratiae figurae erant, *sine sanguinis effusione*^b, ut ait Scriptura, *destructio peccati non erat*.

Praeterea, quis est qui ignoret Dei de illa oracula, quae illam ab omni peccato expertem declarant? Ipse enim iudex, qui *personam*, ut ait Scriptura, *non accipit*^c, utramque, tum communem hominum matrem, tum Virginem iudicavit; et ab illa quidem poenam exigit, peccatricemque tristitiae tradit; Virginem vero gaudio dignatus est. Unde manifestum est, si tristitia peccatoribus congruit, illos, quibus gaudere convenit, nihil commune habere cum peccato. Idcirco nullum hominum, qui a saeculo fuerunt, ante Virginem Deus ad gaudendum invitavit, quippe qui rationi reddendae adhuc obnoxii essent, et miserae sortis antiquae participes effecti.

Hoc autem iis, qui Virginis ad mysterium praeparationem considerant, manifestum etiam apparet. Cum enim novi partus modum sciscitaretur, et quid effecta vel quid passa, Deum paritura esset, interrogaret, Spiritum quidem et Altissimi Virtutem aliaque huiusmodi Gabriel memoravit; solutio vero criminum peccatorumve remissio in faustis nuntiis nulli erant. Certe tamen, ante alia, huiusmodi praeparatione opus fuisset, si revera illa indignisset. Nam si Isaias, qui mysterii nondum manifestati simplex nuntius mittebatur, purificatione opus habuit, et purificatione per ignem, quae rerum ipsarum iam imminens futura erat, et ad mysterium non linguam tantum, sed et animam et corpus et omnia collatura, hanc nihil habuisse quod esset reiiciendum nonne Deus aperte declaravit, dum liberationem a malis non requisivit?

μητο τεῖχος· τοῦτο δ' ἂν ἦν, εἴ τι συγγενὲς ἀμαρτίᾳ προσῆν αὐτῇ. Καὶ γὰρ. αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν, φησὶ, διῶσταισιν ἀναμέσου ἐμοῦ καὶ ὑμῶν· ἐπεὶ γὰρ μὴδὲ ἐκείνο νομίζεις, ὅτι τὸ μὲν προσιστάμενον ἦν, αὐτὸς δὲ καταβαίνων ὁ Θεὸς δι' ἐαυτοῦ καθέλιπε τὸ 5
τεῖχος· ἧ γὰρ τοῦτον ἔγνω καταλύειν τὸν φραγμὸν, οὐ προσῆν, οὐδέπω κατερχομένην· λέγω δὲ τὸ αἷμα καὶ τὸ πάθος· τούτῃ γὰρ μόνῳ λύειν τὴν ἀμαρτίαν ἐχρῆν· ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῖς ἐν τῷ νόμῳ ζῶσιν, ἐν οἷς αἱ τῆς χάριτος ἦσαν εἰκόνες, χωρὶς αἱματεκχυσίας, 10
φησὶν, οὐκ ἦν ἐναίρεσις ἁμαρτίας.

Ἐπειτα τὰς τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτῆς ψήφους τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἄγευστον αὐτὴν ἀπάσης ἀποφαίνουσι ἀμαρτίας; Ὁ γὰρ αὐτὸς δικαστὴς, ὃς οὐ λαμβάνει, φησὶ, πρόσωπον, ἀμροτέρας τῇ τε κοινῇ μητρὶ 15
τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῇ παρθένῳ δικάσας, τὴν μὲν εἰσπράττεται δίκην, ὡς ἂν ἀμαρτήσασαν τῷ λύπῃ¹ περιθλαίνει, τὴν δὲ παρθένον χαίρειν ἠξίωσεν· ἔθεν ὄγλον, ὡς εἴ τὸ λυπεῖσθαι τοῖς ἡμαρτηκόσι προσῆ- 20
κον, οἷς χαίρειν προσῆκεν, πρὸς τὴν ἀμαρτίαν οὐδὲν κοινόν. Διὰ τὰυτα γὰρ οὐδ' ἄλλῳ τινὶ τῶν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώπων ὁ Θεὸς, πρὸ τῆς παρθένου, χαίρειν ἐφῆκεν, ὡς ἂν εἰς ὑπευθύνους ἔτι τελούντων, καὶ τοῦ παλαιοῦ κλήρου πάντων μετεληφότων τοῦ δυστυχοῦς.

Τοῦτο δὲ καὶ τὴν εἰς τὸ μυστήριον παρασκευὴν 25
τῆς παρθένου θεωροῦσι γίνεται ὄγλον· πυθομένης γὰρ τὸν τοῦ καινοῦ τόκου τρόπον, καὶ τίς γενομένη καὶ τί παθοῦσα τὸν Θεὸν ὠδινῆσει, Πνεύματος μὲν ὁ Γαβριὴλ καὶ τῆς Ὑψίστου δυνάμεως, καὶ τῶν τοιούτων ἐμνήσθη· λύσις δὲ ἐγκλημάτων, καὶ ἄφρασις 30
ἀμαρτιῶν, τῶν εὐαγγελίων ἦν οὐδαμοῦ. Καίτοι πρὸ τῶν ἄλλων, εἴπερ ἐδεῖτο, ταύτης ἂν ἐδέξασε τῆς παρασκευῆς. Εἰ γὰρ ἄγγελος μόνον τοῦ μυστηρίου, καὶ μήπω φανερός, ἀποστελλόμενος Ἰσαΐας τοῦ καθάιροντος ἐδεξήθη, καὶ ταῦτα πυρὶ, τῶν πραγμά- 35
των αὐτῶν ἐπιστάντων διάκονον ἦν ἔδει γενέσθαι, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ πάντα εἰσνεγκοῦσαν, οὐ γλῶσσαν μόνον, πῶς οὐ σαφῶς ἐδείξε, δι' ὧν κακῶν ἀπαλλαγὴν οὐκ ἐζήτησεν, ὡς οὐδὲν εἶλεν, ὃ βίπτειν ἀξίον ἦν; 40

1. Sic B. A δίκην.

a Is., LIX, 2. — b) Heb., IX, 22. — c) Luc., XX, 21.

Εἰ δὲ προκεκαθάρθαι τῷ Πνεύματι τὴν παρθένον εἶσιν οἱ φασὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων, ἀλλὰ τὴν καθάρσιν προσθήκην χαρίτων αὐτοῖς βούλεσθαι χρῆ νομίζεῖν, οἱ καὶ τοὺς ἀγγέλους τὸν τρόπον τοῦτον φασὶ καθαίρεσθαι, παρ' οἷς οὐδὲν πονηρόν. Ταῦτα δὴ ταῦτα, μετὰ τὸν ἀπόρρητον τόκον, ὁ σωτὴρ τῇ μητρὶ φαίνεται μαρτυρήσας, ἐν οἷς ἐν κοινῷ συλλόγῳ· *Μήτηρ μου, φησὶν, καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιῶντες αὐτόν.* Ταῦτα γὰρ ἦν οὐκ ἐκείνους τοσοῦτον, ὅσον τὴν μητέρα βουλομένου κοσμεῖν· δι' ὧν γὰρ μητέρα καὶ ἀδελφούς καλεῖσθαι φησιν ἀξίους ἐκείνους, ἀνθ' ὧν¹ ὁ θεὸς αὐτοῖς ἐμέλησε νόμος, ἦν οὐ προσωρήματι² μόνῳ μητρὸς ἐτίμησεν, οὐδ' ἀπλῶς αὐτοῦ μητέρα προσεῖπεν, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἔσχηκεν, πᾶσαν ἔδειξεν ὑπερβᾶσαν ἀγιωσύνης ὑπερβολήν.

11. Εἰ γὰρ, οὐς ὀνόματος μόνον ἠξίωσεν, ἀκριβείας ἤδει τοῦ νόμου φύλακας, ἦν καὶ εἶνα δέδωκεν, αὐτῇ τῇ τεκούσῃ πῶς οὐ δῆλος ἦν, ὅτι τοῖς μὲν αὐτοῦ βουλήμοσι καὶ τοῖς νόμοις, οὐδὲ πρόποτε κατ' οὐδένα λόγον, οὐδ' ὅτιοῦν ἀπάθον συνέγνω, δικαιοσύνην δὲ τοσοῦτον πάσης ἀνθρωπίνης ὑψηλοτέραν, ὅσον τοῦ καλεῖσθαι μόνον τὸ ὡς ἀληθῶς εἶναι, καὶ τὰ πράγματα τῶν ὀνομάτων ἐπεκεῖνα. Καθάπερ γὰρ οὐκ ἦν ὅπως τσεῖν ἐκείνον κάλλιον ἢ τέτοκεν, οὐδ' ἀληθέστερον αὐτοῦ γενέσθαι μήτηρ ἢ γέγονε, ἀλλὰ τῆς πρὸς αὐτὸν γνησιότητος τὸν ἔσχατον κατεῖληπεν ὄρον, οὕτως, οὐδὲ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣ συνέζησεν ἐξαρχῆς εἰς τέλος, οὐδὲν ἐξῆν περαιτέρω λαθεῖν. Κακείνο δὲ σημεῖον ἐναργές τοῦ πάσης τὴν μακαρίαν παρθένον ἀπηλλάχαι κακίας· καὶ γὰρ τὸν ἱερώτατον εἰσελήλυθεν οἶκον, ὃς καὶ αὐτῷ τῷ τῶν ἱερῶν ἡγεμόνι μὴ πρότερον πᾶσαν ἀμαρτίαν καθηραμένῳ, καθάπερ οἶόν τε ἦν τηρικᾶτα καθαίρειν ἀμαρτίας, ἄδυτος ἦν. Ἐίδειζε γὰρ, ὡς οὐδὲν εἶχεν ὁ καθάροι, δι' ὧν οὐχ ἰλαστηρίων ἐνταῦθά τινων ἐδέσθη καὶ καθαρίων· ἐπεὶ μὴ μόνον οὕτως εἰσελήλυθε παραδόξως, ἀλλὰ καὶ ὦκησεν ἀπὸ βρέφους, ἕως καὶ παῖς ἦν ἡδὴ· καὶ θυσῶν οὐκ ἦν ἀνάγκη, οὔτε ἀργουμένης, οὔτε προϊούσης τῆς ἡλικίας αὐτῆ· καὶ τὸ παράδοξον, ὅτι καὶ τοῖς ἐπ' ἐκείνων γενομένοις τῶν χρόνων, οὐδενὶ τῶν ἱερῶν θεσμῶν ἀπάθον οὐδὲν

Quod si quidam ex sacris doctoribus affirmant Virginem fuisse a Spiritu prae purificationem, putandum est illos hanc purificationem intellexisse de charismatum adiectione; iidem enim ipsos angelos, in quibus nihil mali est, in hunc modum purificari dicunt. Hoc ipsum sane, post ineffabilem partum, Salvator de Matre aperte attestatus est, dum in publico coetu : *Mater mea, inquit, et mei fratres ii sunt, qui verbum Dei audiunt, et faciunt illud*^a. His enim verbis non tam illos quam Matrem suam honorare volebat; nam matris et fratrum appellatione dignatur illos, quia illis divina lex curae fuit. Quam vero non tantum matris appellatione decoravit neque simpliciter suam matrem vocavit, sed revera matrem habuit, hanc sane ostendit omnem transgressam esse sanctitatis eminentiam.

11. Etenim si illos, quos nomine tantum dignavit, diligentissimos legis observatores esse noverat, cui dedit et matrem esse, quae ipsum genuit, quomodo non clare ostendit se in illa non agnovisse quidquam quod unquam, vel ullo modo vel in quocumque a suis placitis discreparet et legibus; immo in illa iustitiam reperisse omnem iustitiam humanam tantum superantem, quantum appellari solum ab esse in veritate, quantum res a nominibus distant. Quemadmodum enim fieri non poterat, ut illum generaret pulchriori modo quam genuit, neque ut eius mater efficeretur verius quam fuit, sed cognationis quae ad illum est, summum nacta est gradum; ita nihil concipi poterat, quod animi candorem, quem a principio usque ad finem retinuit, excederet. Beatam Virginem ab omni malitia liberam fuisse hoc etiam evidenter indicat, scilicet : quod sanctissimam ingressa est domum, quae et ipsi sacrorum praesuli inaccessa erat, donec ab omni peccato se purificaverat, eo modo quo tunc purificatio fieri poterat. Ex eo enim quod tunc nulla hostia propitiatoria, nullo eguit piaculo, ostendit se nihil habuisse a quo mundaretur; siquidem non solum modo adeo insolito introivit, verum etiam ibi ab infantia habitavit, donec et iam puella fuit; et neque incipiente, neque progrediente aetate, victimis ei unquam opus fuit. Et quod est incredibile, nulli eorum, qui illis temporibus vixerunt, a sacris legibus aliquatenus discrepare res visa est. Pontifex

1. A ἀνθῶν. — 2. B προσωρήματι.

a) Luc., VIII, 21.

quidem reformidabat timebatque introitum, quem non nisi semel in anno audebat, et sane non sine sanguinibus purificatoriis. Virgo vero sanctuario tanquam domo utebatur. Ibi comedebat, ibi somnum capiebat, ibi eius victus totus. Ceterum, rerum humanarum supra humanam vitae rationem particeps erat; non enim ad vitae sustentationem, cibo terrestri hominumve ministerio opus habuit, sed angelus illi mensam apparabat; utque par erat, non solum occultorum inspectori, verum etiam hominum oculis manifestum erat illam nulli criminis accusationi obnoxiam esse, purioremque, quam ut legalibus indigeret caerimoniis; tantus erat virtutis eius splendor, et maior quam ut latere posset! Quamvis enim illius aetas et origo vitaeque genus ad eius virtutem manifestandam imparia essent, praesertim inter eos, qui adhuc caecutiebant densisque tenebris involuti erant, quippe quia sol iustitiae nondum apparuerat; attamen nihil impedivit quominus illud lumen manifestum fieret, illiusque animae pulchritudo omnia obstacula dissiparet, caecisque ipsis iubaris iam praesentis sensum indiret. Merito sane. Quid est enim quod tantum valuisset, ut huius virtutis sublimitatem occultare potuisset; quae, secundum prophetam, *ipsos etiam operuit caelos*^a. Ea enim, quae humanam omnem malitiam adeo superabat, ut sua apparitione totam hanc statim facile dissolvere posset, quomodo caligine, quae exinde oriatur, occultari potuisset?

12. Propterea homines privilegia omnium maxima et eximia nullique alii concessa in ea agnoscentes, iis quae habebant, illam honorabant. In sacratissimum illam introduxerunt locum, quem Deo universae terrae tanquam primitias obtulerant, et soli solum dicaverant. Eundem hunc Virgini ad habitandum dederunt, eundem putantes debere esse et Dei sacrarium et Immaculatae domicilium; quasi iisdem et Deus esset colendus et Virgo honoranda; immo vero, quia idem erat domum et intus habere illam, et esse Dei templum. Deus vero, qui melius illam cognoscebat, quippe qui cor intuebatur, noveratque solus quanam ab ipso recipere illa mereretur, solusque haec ei tribuere poterat, iis, quae illa vere

ἐδόκει· τὸν μὲν ἀρχιερέα φρίττειν καὶ δεδιέναι τὴν εἴσοδον, καὶ ταῦτα οὐκ ἄνευ τῶν καθαιρόντων αἱμάτων, καὶ δι' ἐνιαυτοῦ τολμωμένην· τὴν παρθέ-
νον δὲ, καθάπερ οἰκίαν τοῖς ἀδούτοις χρωμένην, καὶ
σιτείων ἄπτεισθαι καὶ ὑπνου μετέχειν, καὶ τὴν ἄλλην 5
ἐνταῦθα δαίταν ἔχειν· εἰ καὶ κρείττον ἢ κατ' ἀνθρω-
πον τῶν ἀνθρωπίνων αὐτῇ μετῆν, ὅτε καὶ πρὸς τὴν
τροφὴν, οὐ τῶν ἀπὸ γῆς καὶ χειρῶν ἐδέξασεν ἀνθρω-
πίνων, ἀλλὰ τῆς τραπέζης αὐτῇ τεχνίτης ἄγγελος
ἦν· καὶ ὡς εἴοικεν, ὡς κρείττων¹ ἦν αἰτίας ἀπάσης 10
καὶ καθαρώτερον εἶχεν ἢ δεῖσθαι τῶν νομικῶν τελε-
τῶν, οὐ τῶ θεατῇ τῶν ἀφανῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς
τῶν ἀνθρώπων δῶλον ἦν ὀφθαλμοῖς· οὕτως ἀρετῆς
εἶχε λαμπρῶς καὶ μειζόνως ἢ δυναθῆναι λαμβάνειν.
Καίτοι τῆς ἡλικίας αὐτῇ καὶ τοῦ γένους καὶ τῶν 15
διατριβῶν τὴν ἀρετὴν κηρύττειν μὴ δυναμένων, καὶ
ἅμα ἐν ἔτι τυφλώττουσι καὶ βοθεῖ σκότιον βεθα-
πισμένοις, ὡς ἂν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου μήπω
φανέντος, ἀλλ' ὁμοῦ οὐδὲν ἐκόλυσε τὸ φῶς ἐκεῖνο
φανῆναι, καὶ τὴν ὄραν τῆς ψυχῆς πάντα τὰ κωλύ- 20
μοντα διασχούσαν καὶ τύφλους αἴσθησιν ἐνθεῖναι τῆς
ἀφιγμένης ἀκτίνας. Εἰκότως. Τί γὰρ ἦν τοσοῦτον,
ὥστε τὸ τῆς φιλοσοφίας ἐκεῖνης συγκαλύψαι μέγεθος,
ἢ, κατὰ τὸν προφήτην, καὶ αὐτοὺς ἐκάλυψε
οὐρανοῖς; ^aἩ γὰρ κακίας ἀνθρωπίνης ἀπάσης 25
οὕτως ἐπικρατέστερον εἶχεν, ὥστε ῥαδίως ἅπασαν
εὐθὺς καταλύσαι, φανεῖσα. ὑπὸ τῆς ἐκεῖθεν ἀγλῦος
πῶς ἂν συνεκλύπτετο;

12. Διὰ τοῦτο τὰ * πάντων μέγιστα καὶ ὑπερφυᾶ,
καὶ ἂ μηδενὶ τῶν ἄλλων, συνεγνωκότες αὐτῇ, ἄν- 30
θρωποι μὲν, οἷς εἶχον, ἐτίμων, εἰς τὸν ἱερώτατον
οἰκίσαντες γῶρον· καὶ ὃν τῷ Θεῷ τῆς γῆς ἀπήρξαντο
πάσης καὶ μόνῳ μόνον ἀνῆκαν, τοῦτον οἰκεῖν ἔδοσαν,
τὸν αὐτὸν νομίσαντες χρῆναι καὶ Θεοῦ τέμενος εἶναι,
καὶ τῇ πανάγῳ διατριβᾷ, ὡς ἀπὸ τῶν αὐτῶν θεῶν 35
τόν τε Θεὸν θεραπεύειν καὶ τὴν παρθένον τιμᾶν·
μᾶλλον δὲ ταῦτόν ὃν ἐκεῖνην τε ἔνδον ἔχειν καὶ Θεοῦ
νεῶν εἶναι τὸν οἶκον. Ὁ δὲ Θεὸς, ἅτε μᾶλλον ταύτην
γινώσκων, ὡς ἂν εἰς καρδίαν βλέπων, καὶ ὢν παρ'
αὐτῇ τυγχάνειν ἀξιοχρεῶς εἶη, μόνος μὲν ἐπιστάμενος, 40
μόνος δὲ δυνάμενος χορηγεῖν, τοῖς ὡς ἀληθῶς αὐτῆς

1. Codd. κρείττον.

a) Hab., III, 5.

ἀξίους αὐτὴν ἐκόσμευ· καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν τούτων
 ἀδύτων ἐξαγαγῶν, ἐπ' ἄλλην ἦγε σκηνὴν, οὐ νεφέλης
 πεποιημένην, οὐδὲ πτερόγων ἀγγέλων ἢ ἀρχαγγέλων,
 οὐδ' ἄλλου τινὸς τῶν γεγεννημένων καὶ δούλων,
 5 ἄλλ' αὐτὸς ὑπῆρξε τῇ μακαρίᾳ σκηνῇ, ὃ γὰρ
 οἰκῶν ἀπόσοιτο, ἢ τοῦ Ὑψίστου δίναιμις,
 αὐτὸς ἐπεσίασεν ὁ θεσπότης, καθάπερ ὁ ἱερώτατος
 ἐμήνυσε Γαβριὴλ. Μόνον γὰρ ὁ θεὸς ἑαυτὸν ἀξίαν
 ἔγνω σκηνὴν τῇ μόνῃ γενομένῃ ἀξίᾳ τοῦ Θεοῦ
 10 σκηνῇ

13. Τὸ δ' ἐνοικῆσαι τοῖς ἀδύτοις ἐκείνοις, οὐ
 ταύτην, ἀλλὰ τὸ χωρίον ἐκεῖνο σεμνύνοντος ἦν·
 καθάπερ καὶ τὸ πάσχα τὸ πάλαιον, τῷ τὴν ἑαυτοῦ
 προσθεῖναι σφαγῆν· καὶ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου τὸ
 15 πνευματικόν, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν τύπων τοῖς ὡς
 ἀληθῶς πράγμασιν. Ἄλλων γὰρ τύπων πρὸς ἄλλα
 τῶν πραγμάτων φερόντων, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων
 ἐπιεικῶς εἰς τὴν παναγίαν ἦγε παρθένον. Τό τε γὰρ
 τὸν ἀρχιερέα μόνον εἰσιόντα δέχσθαι, καὶ δι' ἐνιαυ-
 20 τοῦ, καὶ ἁμαρτιῶν καθαρθέντα, τὴν κατ' αὐτὴν
 ἀπόρρητον ὑπεδείκνυ κυφορίαν, τὸν ἅπαξ τῶν
 αἰώνων μιᾷ ἱερουργίᾳ πᾶσαν ἐξελόντα τὴν ἁμαρτίαν,
 τὸν μόνον ἀναμάρτητον ἐνεγκοῦσαν· τό τε τοῖς
 25 ἄβητος εἶναι, σημεῖον ἦν τοῦ τὴν μακαρίαν παρθένον
 οὐδέποτε μηδὲν ἐνεγκεῖν ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ὃ μὴ παν-
 τάσιν ἱερὸν. Ἐπεὶ καὶ οὕτω σφοδρῶς¹ σεμνὸς
 ἦν, ὅτι λαμβάνειν ἐκεῖνην ἐμελλεν ἔνδον, ὡς τῶν γε
 ἄλλων οὐδαμῶθεν² τὴν αἰδῶ ταύτην λαβεῖν αὐτὸν
 30 εἰκὸς ἦν. Οὐδὲν γὰρ ἐκεῖνον οὕτω τίμιον, ὥστε δι'
 ἑαυτοῦ τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων ἄψυστον εἶναι·
 οὐδὲ τὸ μάννα μὲν καὶ χειρὶ δέχσασθαι, καὶ εἰς τὴν
 οἰκίαν εἰσαγαγεῖν καὶ σιτεῖσθαι πάντας ἐξῆν· ἢ
 τε βῆθος τῶν ἐνεγκόντων ἱερέων, καὶ ὑπὲρ ὧν τὸ
 35 φύλλον ἀνῆκεν, οὐδὲν σεμνότερον εἶχε· τῶν τε
 πλακῶν, ὃ νόμος τὸ τιμιώτερον³ ἦν· ὃν τὰς ἐχούσας
 δέλτους αἱ πάντων ἔφερον χειρες. Τί οὖν τὸ τὸν
 γῶρον ἐκεῖνον οὕτω διαφερόντως ἐξείρον, εἰ μὴ τὰς
 40 τῆς πανάγνου θεῖμην εἰκόνας, καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν
 ἀναφέρειν; Διὰ τοῦτο γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις ἄδουτος
 ὧν, εἰσιτητὸς ἦν ἐκεῖνη· καὶ φανείσης εὐθὺς, τὸν
 ἐξαρχῆς ἔλυσε νόμον· ὅπερ ἦν σημαίνοντος τοῦτο

digna erant eam ornabat. Et a sacris huius-
 modi aedibus illam educens, ad aliud duxit
 tabernaculum, non ex nebula factum, neque
 ex angelorum alis vel archangelorum, neque
 ex alio quovis creativo elemento, sed
 ipse tabernaculum existit Beatæ, *ipse qui
 lucem habitat inaccessible^a*, qui est Altis-
 simi Virtus, ipse Dominus *illam obunbravit^b*,
 quemadmodum sanctissimus Gabriel nuntia-
 vit. Deus enim seipsum solum cognovit esse
 dignum tabernaculum ei, quæ sola facta est
 dignum Dei tabernaculum.

13. Commoratione autem Virginis in hoc
 sanctuario, non eam, sed ipsum locum Deus
 ornare intendebat; quemadmodum et pascha
 vetus, sui ipsius mactationis accessione, et
 baptisma Ioannis baptismate spiritali, et alias
 figuras ipsa rerum veritate. Aliis vero figuris
 ad alias res spectantibus, Sancta sanctorum
 convenienter ad sanctissimam spectabant Vir-
 ginem. Etenim, quod solum pontificem in-
 troentem suscipiebant, et hoc per annum
 semel, et peccatis iam purgatum, illius inef-
 fabilem subostendebant partum, qui eum in-
 tulit qui una oblatione, semel per sæcula,
 omne sustulit peccatum, solus impeccabilis
 existens. Quod vero omnibus hominibus præter
 omnium sacratissimum, impervia erant, indica-
 bant beatam Virginem nihil unquam in anima
 practulisse, quod sanctum omnino non esset.
 Siquidem, hic locus adeo veneratione dignus
 erat, quia illam intus suscepturus erat, ut
 cetera omnia hunc honorem nulla ex parte ei
 conciliare par esset, cum ex iis rebus, quæ in
 eo inclusæ essent, nulla adeo pretiosa esset, ut
 ex seipsa plerisque hominibus non esset tan-
 genda; ex quibus manna, quod et manibus
 accipere et in domum inferre et in cibum
 sumere omnibus licebat; tum et virga nullo
 modo venerabilior erat sacerdotibus, qui eam
 tulerunt, et propter quos folium emisit; tabu-
 lis vero lex sane pretiosior erat, quam in pu-
 gillaribus descriptam omnium gerebant ma-
 nus. Quid est igitur illud, quod locum illum
 tam maxime extollebat, nisi Immaculatae simi-
 litudines, earumque ad ipsam relatio? Prop-
 ter hoc enim eius ingressus illi patuit, dum
 omnibus hominibus inaccessus remansit; et
 statim ac Virgo paruit, legem, quæ ab an-
 tiquo fuit, solvit; quo quidem significabat,

1. B σφοδρᾶ. — 2. B τῶν ἐγκεμμένων add. — 3. B τιμιώτατον.

a) I Timoth., vi, 6. — b) Luc., i, 35.

honoris erga illam causa, ei soli seipsum servare, ceterorumque nemini introitum concedere, Virginem vero supra hominem esse, neque totius humilitatis humanae memoriam prorsus percepisse. Exinde videre est quid de ipsis exemplaribus iudicandum sit, cum erga locum, qui illam figurabat, tanta esset omnium reverentia tantusque recessus, ut, ita dicam, cum hominibus cumque terra universa nil commune haberet; quemadmodum licet ex inferiorum mensura, maximorum agnoscere sublimitatem.

14. Quemadmodum enim circumscriptionem, quae in umbris apparet, formamque corporum ea quae sunt figurantium, ipsa corpora perfecte servant, eodem modo Virginis separatio ab omnibus humanis rebus necnon ejus e terra origo, et quod exinde nihil accepit, sed mentem habuit cujuscumque malitiae expertem; haec omnia, tanquam in quodam incerto et obscuro symbolo, in Sanctis Sanctorum delineabantur. Et hoc sane rationi iustitiae rerumque ordinationi recte aptabatur, atque conveniebat. Nam, praeterquam quod oportebat matrem illius, qui est impeccabilis, ipsi etiam ex hac parte assimilari, aliquatenus etiam necessarium erat hominem ex seipso, mentis diligentia ac fortitudine omne peccatum superare, et hoc propter multa. Primum quidem, oportebat naturam humanam, prout in se fuit, apparere, ut artificii congruentem honorem ac gloriam afferret. Non enim in primo humani generis, neque in iis, qui ex ipso originem traxerant, utpote peccato corruptis, invenire erat hominem; secundus vero Adam, quod natura etiam Deus erat, alteram naturam, nostram scilicet, oculis pure non repraesentabat. Siquidem ille non ita ad peccatum se habebat, sicut in hac vita hominem se habere oportuit. Non enim tanquam inter utrumque eligendi potestatem habens, bonum malo praetulit, neque ita ad bonum cucurrit, ut etiam malus fieri ei licuerit; sed peccare omnino non poterat. Unde oportebat, ut appareret qui peccare quidem posset, peccaret vero nequaquam, essetque talis qualem Deus hominem esse in hac vita voluit. Secus enim conditor suam artem in vanum exseruisset, et hoc, in operum naturae pulcherrimo, cum haec in nullo homine speciem, quam artifex ei conferre intendit, praetulisset. Deinde, quomodo rationi consentaneum sit, Dei legem non fuisse perfecte servatam, sed accidisse,

μὲν, ὡς ἐκεῖνην τιμῶν, καὶ μόνη φυλάττων ἑαυτὸν, τὴν εἰσοδὸν οὐδενὶ παρεῖχε τῶν ἄλλων· τοῦτο δὲ, ὡς ὑπὲρ ἀνθρώπων ἦν, καὶ ταπεινότητος ἀνθρωπίνης ἀπάσης οὐδὲ μνήμην δέδεξάτο τὴν ἀρχὴν· ἵν' εἰδῶμεν, ὡς εἰ τῷ γράφοντι χωρίῳ τοσοῦτον ἦν τὸ παρὰ πάντων ἀφροσύνης, καὶ οὕτως οὐδὲν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς εἰπεῖν, καὶ τὴν οἰκουμένην εἶχε κοινόν, ὅποια δεῖ ψιφίζεσθαι περὶ αὐτῶν τῶν παραδειγμάτων, ὡς ἔξεστιν ἀπὸ τοῦ μέτρου τῶν ἐλαττόνων γῶναι τὴν τῶν μεγίστων ὑπερβολήν. 10

14. Καθάπερ γὰρ τὴν ἐν ταῖς σκιαῖς περιγραφὴν καὶ τὸ σχῆμα τῶν τυπούντων ὄντα σωματίων αὐτὰ καθαρῶς σφζει τὰ σώματα, τὸν ἴσον τρόπον τὸ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἀποκεχωρηκὸς τῆς παρθένου, καὶ τὸ τῆς γῆς ἀνασχῶσαν, ἔπειτα μὴδὲν ἐκεῖθεν ἔχειν λαβοῦσαν, ἀλλ' ἀπρόσιτον κεκτῆσθαι πάση πονηρίᾳ τὴν γνώμην, ὡς ἐν ἀσαφεῖ τινι καὶ ἀμυδρῷ συμβόλῳ τοῖς τῶν ἁγίων ἁγίοις ἐγράφετο· τοῦτο δὲ καὶ τῷ λόγῳ τῶν εἰκότων καὶ τῇ τάξει τῶν πραγμάτων ἐπεικτικῶς ἀκόλουθόν ἐστι καὶ συμβαῖνον· ἄνευ γὰρ τοῦ χρῆναι τὴν τοῦ ἀναμαρτήτου μητέρα καὶ αὐτῇ πρὸς ἐκεῖνον συγγενῶς ἔχειν, ἀνάγκη τις ἦν ἀνθρώπων παρ' ἑαυτοῦ σπουδῆ λογισμοῦ καὶ βρώμης πάσης ἀμαρτίας κρείττω γενέσθαι, πολλῶν ἕνεκα. Πρῶτον μὲν γὰρ τὴν φύσιν αὐτὴν, ἧ τίποτε ἦν, ἐχρῆν φανῆναι τὴν ἀνθρώπειαν, ἵνα τῷ τεχνίτῃ τὴν πρέπουσαν φιλοτιμίαν ἔχη καὶ δόξαν· οὕτε γὰρ ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ γένους καὶ τοῖς ἐξ ἐκείνου σὼν ἐξῆν εὐρεῖν τὸν ἀνθρώπον ἀμαρτίᾳ διεφθαρμένους· ὃ τε δεύτερος Ἀδάμ, τῷ καὶ φύσει Θεὸς εἶναι, τὴν ἑτέραν φύσιν, τὴν ἡμετέραν, καθαρῶς ὁρᾶν οὐ παρεῖχεν. Ἐπεὶ μὴδὲ οὕτω πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἐκεῖνος εἶχεν, ὡς περ ἐχρῆν ἐν τῷδε τῷ βίῳ τὸν ἀνθρώπον· οὐ γὰρ πρὸς ἄμφω δύναιμι ἔχων, τοῦ πονηροῦ τὸ ἀγαθὸν εἶλετο, οὐδ' ἐξὸν γενέσθαι κακὸς εἰς τάγαθόν· ἔδραμεν ἀλλ' οὐδ' οἷος τ' ἦν ἀμαρτάνειν. Ὅθεν εἶδει φανῆναι τὸν δυνάμενον μὲν ἀμαρτάνειν, ἡμαρτηκότα δὲ οὐδὲν μᾶλλον, ὅποιον ἐν τῷδε τῷ βίῳ τὸν ἀνθρώπον ὁ Θεὸς ἐβούλετο εἶναι. Ἄλλως γὰρ τῷ δημιουργῷ μάτην ἂν προῆλθεν ἡ τέχνη, καὶ ταῦτα ἐν τῷ καλλίστῳ τῶν ἔργων, τῆς φύσεως ἐν οὐδενὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ εἶδος, ὃ λαβεῖν αὐτὴν τῷ τεχνίτῃ σκοπὸς ἦν, μὴ κομισαμένης· ἔπειτα μὴ τελείως τὸν 25 30 35 40

τοῦ Θεοῦ σωθῆναι νόμον, ἀλλ' ἔστιν ἂ νομοθετεῖν εἰκῆ τὸν σοφόν, τοῦ τοῖς νόμοις ἀκολουθήσαντος ἅπασιν οὐδενός ἐσομένου, καὶ προσταττεῖν, οἷς οὐδένα τὸν πεισόμενον εἶχε, καὶ λέγοντα μὴ τυγχάνειν τῶν ὑπακούειν βουλευσμένων, καὶ τὸν πάντα μακάριον μὴ καὶ ταύτη μακάριον εἶναι, πῶς εὐλογον;

15. Ὅτε τοίνυν ἀναγκασίως πανταχόθεν ἐπόμενον ἦν, ἐργάτην μὲν παντάπασιν ἀκριβῆ τῶν θεῶν ἐπιταγματίων, πάσης δὲ πονηρίας γενέσθαι καθαρὸν ἄνθρωπον, τίνα τῶν ἄλλων εἰ μὴ τὸν ἄριστον εἰκός ἦν; Τοῦτο δὲ ἦν ταῖς τοῦ Θεοῦ ψήφοις ἡ μακαρία παρθένος, ἣν αὐτὸς ἐξεῖλεν ἑαυτῷ, καθάπερ τι τέμενος, ἀπάσης προκρίνας τῆς οἰκουμένης· ὅπως δὲ, ἓνα τινὰ ἄνθρωπον, ὃ τί ποτέ ἐστι, καθαρῶς δεῖξαι τὴν φύσιν ἀνάγκης οὐσης, ἔπειτα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ταυτησὶ τῆς φορᾶς ἰπάντων ἀπολειφθέντων, τὴν πανάμωμον τυχεῖν ὑπόλοιπον ἦν. Ἐπεὶ δ' ἐνέθηκε μὲν ἰσχνὴν ἡμῖν ὁ Θεὸς, νήφοντα καὶ σπουδῆ χρωμένους, ἧ πρόσθεν ἔφην, τῆς ἁμαρτίας κρατεῖν, ἔμελλε δὲ νενικηχότας τῷ παντάπασιν ἀκινήτους εἰς τὸ καλὸν ἀποφάνειν κοσμεῖν, ἀμφοτέρα τῇ φύσει διὰ μόνης γίνεται τῆς παρθένου, ἐκεῖνο μὲν οἱ ὦν ἐφ' ἑαυτῆς αὐτὴ κατορθώσει· τοῦτο δὲ οἱ ὦν ἐγένετο μήτηρ.

Ἐν αὐτῇ μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῶν ἔργων πολλῆ τῇ περιουσίᾳ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ κατὰ τῆς ἁμαρτίας ἔδειξε βρώμην, νήφοντι λογισμῶ, καὶ γνώμης εὐθύτητι, καὶ φρονήματος μεγέθει πᾶσαν πονηρίαν ἐξαρχῆς εἰς τέλος διαφυγόν· ἐπὶ δὲ τοῦ παρ' αὐτῆς τεγθέντος ἀρρήτως καὶ τὸ γέρας εἴληφε· καὶ ἦν ἀναμάρτητος, οὐ σπουδῆ νικήσας, ἀλλ' ἐστεφανωμένος ὦν ἐξαρχῆς, καθάπερ ἄριστεύς μετὰ τῶν τροπαίων τοῖς πολεμίοις φανείς. Οὐ γὰρ πονηρίαν δέξασθαι δυναμένην, ἀγρυπνῶν, ἀπαθῆ κακῶν διασεισώσει τὴν γνώμην, ἀλλ' ἀκήρατον εἶχεν, ἀνεπίδεκτον ἀπάσης κακίας, ὥσπερ φθορᾶς ὕστερον, τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ τάφου λαθῶν· καὶ τῇ τάξει τοῦ γένους ἡ τάξις τῶν εἰς ἡμᾶς χαρίτων συνέβαινε. Καὶ γὰρ ἐκεῖνη ταύτην ἔτεκε, λέγω δὴ, τὸ μετὰ σπουδῆς ἀνομαρτήτους γενέσθαι, τὸ παντελῶς τὸ ἀγαθὸν ἀκίνητον σχεῖν.

16. Καὶ οὕτω τὴν μὲν πρώτην τῇ προσῳφῇ καθαρότητα τῇ φύσει παρέσχεν ἡ μήτηρ· ὃ δὲ παῖς τὴν δευτέραν τε καὶ καλλίω· καὶ τοῦτο δὴ μακαρία μητρί

ut sapiens quaedam temere statuerit, cum nemo futurus esset, qui omnibus legibus obtemperaturus esset; ut praecepta dederit ille, quibus nemo obediturus; ut locutus fuerit, neminem qui audiret inventurus; ut, qui in omnibus beatus est, et in hac parte beatus non fuerit?

15. Cum ergo omni ex parte necessario consequens esset hominem fieri diligentissimum divinorum mandatorum servatorem malitiaeque omnis expertem, quemnam ex ceteris omnibus esse decebat, nisi qui omnium optimus esset? Hic autem erat, ex Dei decreto, Beata Virgo, quam ipse sibi tanquam sacrarium quoddam delegerat universaeque terrae praetulerat. In totum, cum necesse esset, ut unus homo saltem naturam, prout in se est, sincere manifestaret, ceteri vero omnes hoc conferre non possent, hanc sortem Immaculatam assequi reliquum erat. Cum vero Deus nobis, vigilantia ac diligentia, ut dixi supra, utentibus, peccatum superandi facultatem indidisset, futurumque fuisset, ut post victoriam omni modo stabilitate in bono ab ipso ornaremur, utrumque a Virgine sola naturae praestita sunt, alterum quidem per ea, quae ipsa ex seipsa praeclare gessit, alterum vero, eo quod mater effecta est.

Etenim in illa homo vires, quae ei insunt adversus peccatum, factis excellentissime ostendit, et mentis sobrietate, propositi simplicitate animique magnitudine, ab initio ad finem usque, omnem malitiam effugit. Super eo vero, qui de ea ineffabiliter est genitus, decus etiam consecutus est. Et fuit impeccabilis, non studio victoriam adeptus, sed coronam ab initio tenens, hostibusque una cum tropaeis omnium fortissimus apparens. Non enim malitiae capacem et sola vigilantia a malis immunem servabat mentem, sed illaenam habebat, cuiuscumque malitiae incapacem, quemadmodum postea et corpus corruptionis experte e sepulcro suscepit. Et cum ordinatione generis ordinatio beneficiorum quae nobis collata sunt, conveniebat. Nam illa hanc genuit, impeccabilitatem dico studio acquisitam, boni possessionem prorsus immutabilem.

16. Et ita primam quidem, temporis progressu, puritatem naturae tribuit mater; Filius vero alteram et splendidiorem. Et sane conve-

niens erat, ut hoc beatæ Matri contingeret; scilicet ut, secundum ipsius votum, ea quæ ad Filium spectarent, ei succederent, et Filii virtute inferior esset, et maiora per eum posset, præclarioremque seipsa exinde sibi gloriam acquireret. Et sic in hoc mundo, tanquam in paradiso, sincerum atque integrum hominem manifestavit, qualis ab initio formatus est, et qualem ipsum manere oportuit, et qualis postea evasisset, post certamina pro nobilitate inita. Cum enim humanam cum divina natura convenire congrueret, atque adeo intime in se conjungi, ut una ambabus hypostasis esset, utrumque prius purum apparere necesse erat. Et Deus quidem ostensus est eo modo quo possibile erat Deum manifestum fieri. Virgo autem sola hominem ostendit; et hoc pacto, Deus existens et homo factus Iesus demonstratus est, alterutro eorum, ex quibus ipse est, seorsim prius manifestato. Et quemadmodum Deus spiritui primum subsistentiam tribuens, deinde creaturam sensibilem condens, tertio ens ex ambobus constans, hominem scilicet postea creat; ita, Deo quidem ab initio existente, homine vero sub fine sæculorum vix apparente, novissimis diebus istis Deus-Homo ostensus est. Propterea, ut mihi videtur, non prius, sed in sero sæculorum Deus naturæ humanæ particeps factus est, quatenus, hæc nondum vere manifesta fuerat, sed tunc primum paruit.

17. Unde Immaculata non condidit hominem, sed invenit in perditione iacentem; neque naturam nobis dedit, sed conservavit; neque formavit, sed quibus reformati sumus contulit, adiutrixque exstitit creatori, et una cum artifice imaginem confecit. Nam ipsa quidem id quod prius erat, ei dedit; artifex vero id quod non erat, addidit. Hoc autem alterum non addidisset ille, si prius non invenisset. Et cui addere alterum oportebat, Adamo scilicet, sola ex animantibus omnibus Eva auxiliatrix fuit; Deo autem, ad manifestandam benignitatem, sola ex eis, quæ existunt, auxiliata est Virgo. Etenim ex ceteris nihil Dei naturæ particeps erat; unde neque cum illo aliquid commune, ad opera quod attinet, habebat; neque ullum entium eo modo benignitatis eiusdem particeps erat, unde auxiliari posset. Et quidem artifex optimus quæ sua sunt facit, optimusque apparet, postquam instrumentum ad totam artem aptatum

προσῆκον παθοῦσα, τό γε τὰ πρὸς τὸν Ἰῶν αὐτῆ κατ' ἐχρῆν ἀπαντῆσαι καὶ τῆς τοῦ παιδὸς ἀρετῆς ἡττηθῆναι, καὶ μειζω δι' αὐτοῦ δυνηθῆναι, καὶ λαμπροτέραν ἐκείθεν ἑαυτῆ ποιῆσαι τὴν δόξαν ἢ ἑαυτῆς. Καὶ οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καθάπερ ἐν 5 τῷ παραδείσῳ, καθάρων καὶ ἁλόκληρων τὸν ἄνθρωπον ἔδειξε, καὶ ὅσος τὴν ἀρχὴν ἐπλάσθη, καὶ ὅσον αὐτὸν μένειν ἐχρῆν, καὶ ὁποῖος ἂν ἦν ἔπειτα, περὶ τῆς εὐγενείας ἡγωνισμένος. Ἐπεὶ γὰρ τῆ φύσει τῆ θεῖα τὴν ἀνθρωπιεῖαν συνελθεῖν εἰκὸς ἦν, καὶ οὕτως 10 ἀκριβῶς συναφθῆναι, ὡς μίαν ἀμφοτέροις ὑπόστασιν εἶναι, ἐχρῆν φανῆναι πρότερον ἑκάτερον ἀχραινές. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἐδείχθη, καθάπερ ἐξῆν φανῆναι Θεόν· ἡ δὲ παρθένος μόνη τὸν ἄνθρωπον ἔδειξε· καὶ οὕτως ὁ τοῦτο ὦν κἀκεῖνο γενόμενος Ἰησοῦς ἀνε- 15 δεύθη, χωρὶς πρότερον ἑκατέρου τῶν ἐξ ὧν ἐκεῖνος φανέντων. Καὶ καθάπερ τὸν νοῦν ὁ Θεὸς ὑποστήσας, εἶτα τὴν αἰσθησιν δημιουργήσας, τρίτον ἔπειτα κτίζει τὸ συνεστὸς ἐξ ἀμφοτέρων τὸν ἄνθρωπον, οὕτω τοῦ Θεοῦ μὲν ἐξαρχῆς ὄντος, ἀνθρώπου δὲ 20 πρὸς τῷ τέλει τῶν αἰώνων μόλις φανέντος, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ὁ θεάνθρωπος ἀνεδείχθη· ὑπὲρ οὗ μοι δοκεῖ μῆδὲ πρότερον ὁ Θεός, ἀλλ' ὅψε 25 τῶν αἰώνων τῆς ἀνθρωπιεῖας ψύσεως μετασχεῖν, ὡς ἂν ἀληθῶς οὕτω γενομένης, ἀλλὰ τῆνικαῦτα πρώτως φανείσης.

17. Οὕτως ἡ πανάμωμος οὐκ ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' εὗρεν ἀπολωλότα· οὐδὲ τὴν φύσιν ἔδωκεν ἡμῖν, ἀλλὰ συνετήρησεν· οὐδ' ἔπλασεν, ἀλλ' 30 οἷς ἀνεπλάσθημεν! συνεσθῆνεγκε, καὶ βοηθὸς ἐπῆρξε τῷ πλάσῃ, καὶ τὸ ἀγαλμα συνειργάσχε τῷ τεχνίτῃ. Καὶ γὰρ ἡ μὲν, ὅπερ ἦν πρότερον, ἔδωκεν αὐτῷ· ὁ δὲ προσέθηκεν ὅπερ οὐκ ἦν, τὸ δεύτερον οὐκ ἂν ἐκεῖνος προσθῆις, εἰ μὴ τὸ πρότερον εὔρε· καὶ ὅπερ 35 ἐχρῆν προσθῆναι τὸ δεύτερον, καὶ τῷ μὲν Ἀδάμ μόνη τῶν ἄλλων ζῶων ἡ Εὐὰ βοηθὸς ἦν· τῷ δὲ Θεῷ πρὸς τὴν τῆς χρῆστότητος ἐπίδειξιν, μόνη τῶν ὄντων ἐβοήθησεν ἡ παρθένος· οὔτε γὰρ ἐκεῖνος τῆς φύσεως οὐδὲν μετείχε τῶν ἄλλων, ὅθεν οὐδ' ἐκοινωνεῖ 40 τῶν ἔργων· οὔτε τῷ Θεῷ τῆς χρῆστότητος οὐδὲν οὕτως ἐκοινωνεῖ τῶν ὄντων, ὅθεν οὐδ' ἐδύνατο βοηθεῖν. Καὶ τεχνίτης μὲν ἄριστος τὰ ἑαυτοῦ ποιεῖ, καὶ δηλὸς ἐστὶν ἄριστος ὦν, ἐπειδὴν ὄργάνου τύχη

πρὸς πᾶσαν δυναμένου τὴν τέχνην· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ
 ὅσον ὀργάνου διὰ πάντων αὐτῷ συμβαίνοντος, ἀλλὰ
 καὶ συνεργοῦ τυχῶν ἐπικαιροτάτου, τῆς μακαρίας,
 ἑαυτὸν ἐδείξε· καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα χρόνον, ὡς
 5 εἰπεῖν, τῷ πλείεσσι μέρει λανθάνων, ὡς ἂν τοῦ
 δεικνύοντος οὐδενὸς ὄντος, ἐπεὶ ἡ παρθένος ἦν, καὶ
 αὐτὸς παντάπασι δῆλος ἦν, ὡσπερ διὰ τοῦ ἀέρος
 μόνου σωματίων, αὐτὸν ὀρῶμεν καθαρῶς τὸν ἥλιον,
 οἴκοθεν μηδὲν μετὰ τοῦ φωτὸς προστιθέντος τοῖς
 10 ὀφθαλμοῖς· τὸν γὰρ ἴσον ἐκεῖνη τρόπον οὐδὲν εἶχε
 πλὴν καθαρότητος, καὶ ὁ τῷ πρώτῳ φωτὶ διαφερόν-
 τως συγγενὲς ἦν.

18. Διὰ ταῦτα, πανηγυρίζοντες μεθ' ἡδονῆς
 ἀπάσης λαμπροὶ λαμπρῶς, εἰς ταύτην ἀφικνούμεθα
 15 τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ταῦτα ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, τὴν
 γενέθλιον οὐ τῆς παρθένου μᾶλλον ἢ τῆς οἰκουμένης
 ἀπάσης· ἡ τὸν ἀληθινὸν ἀνθρώπων εἶδεν, ἐξ οὗ πᾶσι
 τὸ ὡς ἀληθῶς ἀνθρώποις εἶναι, πρώτη καὶ μόνη.
 Νῦν ἔδωκε καθαρῶς ἡ γῆ τὸν καρπὸν αὐτῆς,
 20 τὸν γε ἄλλον ἅπαντα χρόνον μετ' ἀκανθῶν* καὶ
 τριβόλων, τὴν φθορὰν ταύτην ἀνείσα τῆς ἀμαρτίας.
 Νῦν οὐρανὸς ἔγνω μὴ μάτην ὑποδομημένος, ὑπὲρ
 οὗ συνέστη, φανέντος, καὶ ἥλιος εἶδεν ὕπερ, ἵνα
 βλέπῃ, τὸ φῶς ἐδέξατο. Νῦν πᾶσα κτίσις ἑαυτῆς
 25 ἤσθετο καλλίονος καὶ λαμπρότερας, τοῦ κοινοῦ κόσμου
 λάμπαντος. Νῦν ἄγγελοι Θεοῦ πίντες τὸν
 ἑαυτῶν ἤρεσαν καὶ ἱμνησαν δεσπότην φωνῇ
 μεγάλῃ, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἢ ὅτε τῷ κύλῳ τῶν
 ἀστέρων ἐκόσμηι τὸν οὐρανόν, ὅσον ἡ νῦν ἀνατέλ-
 30 λουσα παντὸς ἀστέρος ὑψηλοτέρα καὶ λαμπροτέρα
 καὶ κόσμου παντὶ λυσιτελέτερα. Νῦν ἡ φύσις τῶν
 ἀνθρώπων ἐνεργὸν ἔλαβεν ὀφθαλμόν, ἐξ οὗ γέγονεν
 εἰς τήνδε τυφλώτισσα τὴν ἡμέραν. Καθ' ἅπερ γὰρ
 ὕστερον τῷ γεγεννημένῳ τυφλῷ, πλανομένη καὶ
 35 προσκοπούσῃ περιτυχῶν ὁ Θεὸς ἠλέησε, καὶ τὸν
 θυμαστὸν τοῦτον ἐνέθηκεν ὀφθαλμόν· καὶ εἶδεν
 ἄνθρωπος, ἃ πόρρωθεν ἐν πολλοῖς προφηταῖς καὶ
 βασιλεῦσιν ἰδεῖν ἐπιθυμίας οὐκ ἐδυνάθη.
 Καθ' ἅπερ γὰρ ἐν ἐλὶ σώματι πολλῶν μερῶν καὶ
 40 μελῶν ὄντων, πρὸς τὸν ἥλιον ἔχει καὶ ἡρμостаὶ
 πλὴν ὀφθαλμοῦ τῶν ἄλλων οὐδὲν, οὕτω πάντων τῶν
 γενομένων μόνη καθαρῶς τῆς παρθένου τὸ φῶς τὸ
 ἀληθινὸν ἐπιστεύθη, καὶ δι' αὐτῆς, ἕπασιν.

nactus fuerit. Deus vero, postquam non solum
 instrumentum in omnibus sibi conveniens, sed
 etiam cooperatricem opportunissimam, Bea-
 tam scilicet, nactus est, tunc seipsum manife-
 stavit. Per reliquum omne tempus, ut ita
 dicam, maxima ex parte latebat, quatenus
 nemo erat, qui illum ostenderet. Quando vero
 Virgo exstitit, tunc et ipse manifestus evasit.
 Quemadmodum enim ipsum solem pure vi-
 demus per solum aerem corpora circumstan-
 tem; sol enim ex se nihil praeter lucem addit
 oculis; eodem prorsus modo illa nihil habe-
 bat praeter puritatem, et id quod primo lu-
 mini maxime cognatum erat.

18. Propterea cum omni laetitia renidentes
 splendide, ad hunc solemnem devenimus diem
 festum, in quo haec omnia sumpserunt ini-
 tium, diem natalem scilicet non Virginis magis
 quam universae terrae, qui verum hominem
 primus et solus vidit, ex quo omnibus veraciter
 homines esse contigit. Nunc *terra revera*
dedit fructum suum^a, quae per reliquum tem-
 pus omne cum spinis et tribulis, illam pec-
 cati corruptionem protulit. Nunc caelum
 novit se non fuisse in vanum aedificatum, illo,
 pro quo constitutum fuit, apparente; et sol
 vidit id propter quod, ut illud videret, lumen
 accepit. Nunc creatura omnis seipsam pul-
 chriorem clarioremque sensit, postquam com-
 mune decus eluxit. Nunc *angeli Dei omnes*
suum laudaverunt ac celebrarunt Dominum
voce magna^b, et multo magis quam cum
 astrorum corona caelos ornabat, et tanto am-
 plius, quanto ea quae nunc exoritur omni
 astro excelsior clariorque est, et toti mundo
 utilior. Nunc hominum natura acutum accepit
 oculum, statim atque ad hanc diem caecuti-
 ens venit. Quemadmodum enim postea eius,
 qui caecus natus fuerat, misertus est, ita natu-
 ram errantem et impingentem forte repe-
 riens, illius misertus est Deus, et admirabilem
 hunc ei indidit oculum. Et homo vidit, quae
 e longinquo *in multis prophetis et regibus*
videre concupivit, nec potuit^c. Quemadmo-
 dum enim in uno corpore multae sunt partes
 multaue membra, sed ex eis nullum, praeter
 oculum, ad solem refertur atque accommoda-
 tur, ita ex iis omnibus qui fuerunt soli Virgini
 lumen verum pure creditum est, et per eam,
 omnibus.

a) Ps. LXVII, 6. — b) Job, XXXVIII, 7. — c) Matth., XIII, 17.

Unde iugis est illi laudatio ab utraque creatura, et omnis lingua eius canit praeconia, hanc unam emittens vocem; et perpetuo Dei Matri hymnos concinnant omnes homines, omnes angelorum chori. Haec etiam a nobis cantantur, et communi tributo collata sunt, minora quidem iis, quae debebamus propositoque consentanea erant; minora vero iis, quae in votis erant, dicere potuimus. Ita debitorum pars maxima deest. Tui vero est, o omni laude dignissima, necnon tuae humanitatis, nullo ex nostris, sed tui ipsius magnificentia metiri beneficium; et sicut tu, quae ex communi genere selecta es tanquam donum Deo offerendum, ceteros homines decore illustrasti, ita et nobis, quod tibi hos dicamus sermones, sermonum sanctifica reconditorium, et redde animae agrum cuiuscumque mali sterilem, gratia atque humanitate Unigeniti Filii tui, Domini et Dei et salvatoris nostri Iesu Christi, quem decet omnis gloria, honor et adoratio cum ipsius Patre, qui est sine principio, cumque sanctissimo et bono et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

Ἦσθιν ἀληκτός ἐστιν εὐφημία παρὰ τῆς κτίσεως ἑκατέρας αὐτῆς, καὶ πᾶσα γλώσσα τὰ αὐτῆς ᾄδει, μίαν ταύτην ἀφιεῖσα φωνήν· καὶ διηνεκεῖς ὕμνων ἐργάται τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ πάντες μὲν ἄνθρωποι, πάντες δὲ ἀγγέλων χοροί. Ταῦτα καὶ ἡμῖν ὑμνεῖται 5 καὶ συνεισενήνεκται τῆ κοινῇ φωνῇ, ἐλάττω μὲν ἤπερ ὠφειλομεν καὶ ἣν προσῆχον προθυμηθεῖσιν· ἐλάττω δὲ ἢ προθυμηθήμεν, εἰπεῖν δυναθεῖσιν. Οὕτω τῶν ὀφειλομένων παρὰ πολὺ. Σὺν δὲ, πολυύμνητε, καὶ τῆς σῆς φιλανθρωπίας, μηδενὶ τῶν 10 ἡμετέρων, τῆ δὲ σαύτης μεγαλοπρεπεῖα μετρηῆσαι τὴν χάριν· καὶ καθάπερ αὐτῆ, δῶρον τῷ Θεῷ τοῦ κοινῶ γένους ἐξαίρεθεῖσα, τὸ λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων ἐκόσμησας, οὕτω καὶ ἡμῖν, δι' ὧν ἀφιερῶμεν τουτωνὶ λόγων, τὸν τῶν λόγων ἀγίασον θησαυρὸν, καὶ 15 δεῖξον τὴν τῆς ψυχῆς λῶραν πονηροῦ παντὸς ἄγονον, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σοῦ Ἰησοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάγκῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ 20 καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωσπαίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

II

EIVSDEM SERMO IN ANNUNTIATIONEM DEIPARAE.

EIVSDEM SERMO IN ANNUNTIATIONEM SANCTISSIMAE DOMINAE NOSTRAE DEIPARAE AC SEMPER VIRGINIS MARIAE.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΑΕΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ¹.

1. Si unquam debet homo gaudere et exultare et cum laetitia clamare, atque ad pulpitum accedens, magna quaerere et praeclara, quae loquatur, sibi que optare tum sententiarum sublimitatem, tum dictionis venustatem orationisque nervos, aliam occasionem, in qua hoc fieri debeat, non video praeter hanc diem, in qua e caelo in terram advenit angelus, omne bonum afferens. Nunc caelum gloriatur; nunc terra hilarescit; nunc omnis crea-

1. Εἰ ποτε δεῖ χαίρειν ἄνθρωπον καὶ σκιρτᾶν καὶ σὺν ἡδονῇ βοᾶν, καὶ παρελθόντα ζητεῖν ὅ, τι μέγα φθέγγεται καὶ λαμπρὸν, καὶ γνώμης μὲν ἑαυτοῦ μέγεθος, γλώσσης δὲ κάλλος καὶ λόγων εὐχ= 30 σθαι βρώμην, οὐχ ὀρθῶ τὸν καιρὸν, εἰ μὴ τήνδε χρῆ τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ πᾶν ἀγαθὸν ἀγγελος εἰς τὴν γῆν οὐρανόθεν ἔχει κομιζόμεν. Νῦν οὐρανὸς σεμνύεται· νῦν ἡ γῆ φαίδρύνεται· νῦν ἡ κτίσις ἅπαντα χαίρει, καὶ τῆς ἑορτῆς ἐκτός οὐδ' αὐτὸς ὁ τὸν οὐρανὸν ἔχων· 35

1. Ex iisdem codicibus Paris. graec. 1213, fol. 16vo-22ro, et Vatic. graec. 632, fol. 128ro-136ro, qui designantur litteris A et B. In titulo, loco τῆς ὑπεραγίας, B τῆς ὑπερευλογημένης ponit.

ἀλλ' ἔστιν ὡς ἀληθῶς πανήγυρις τὰ παρόντα πάντων μὲν χαρᾶς ἐφ' ἐνὶ σχήματι συνιόντων, μιᾶς δὲ φαιδρότητος διὰ πάντων ἀφικνουμένης· τοῦ δημιουργοῦ, τῶν δημιουργημάτων ἀπάντων, αὐτῆς τῆς τοῦ
 5 δημιουργοῦ μητρὸς, ἣ καὶ φύσεως ἡμῶν καὶ συλλόγων καὶ πανηγύρεων αὐτὸν εἰργάσατο κοινωνόν. Ἐκείνος γὰρ, εὐεργέτης ὢν ἐξαρχῆς, καὶ τοῦτ' αὐτὸ ποιούμενος ἔργον, καὶ μηδὲν μὲν οὐδενὸς οὐδεπώποτε δεηθεὶς, χαρίζεσθαι δὲ καὶ ποιεῖν εὖ, καὶ τὰ ταιαῦτα
 10 μόνον εἰδὼς, ἐπὶ ταύτης τῆς ἡμέρας, ἐκεῖνά τε ποιεῖ καὶ τῆς δευτέρας γίνεται μοίρας, καὶ μετὰ τῶν λαμβανόντων ἴσταται· καὶ τὰ μὲν παρασχόμενος παρ' ἑαυτοῦ τῇ κτίσει, τὰ δὲ παρ' αὐτῆς δεξάμενος, οὐ τῷ μεγάλῃ δοῦναι χεῖρει μάλλον, φιλότιμος ὢν,
 15 ἢ τῷ μικρᾷ παρὰ τῶν εὖ παθόντων λαθεῖν, φιλόανθρωπος ὢν· μὴ μόνον ἐξ ὧν κατέθετο τοῖς πένησι δούλοις, ἀλλὰ καὶ ὧν ἀπήλαυσε τῶν πενήτων, φιλοτιμίαν αὐτῷ κομιζῶν.

Εἰ γὰρ κένωσιν εἴλετο, καὶ πενίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ
 20 τῶν γε ψήφων ἕνεκα τοῦ λαθόντος, κόσμος αὐτῷ καὶ βασιλεία τὸ παρ' ἡμῶν ἐγένετο δωῶρον· τῇ δέ γε κτίσει τίς γένοιτ' ἂν μεῖζων εἰς ἡδονὴν ἀφορμῆ, λέγω δὴ τὴν δρωμένην καὶ ἤτις ὑπερβάνει τὸν οὐρανόθεν, ὅταν τὸν ἑαυτῆς δημιουργὸν ἐν ἑαυτῇ βλέπει, καὶ
 25 τὸν δεσπότην τῶν ὄλων ἐν τῷ τῶν δούλων χορῷ, οὐκ ἀποδυσάμενον τὸν δεσπότην, ἀλλὰ προσλαθόντα τὸν δούλον, οὐδ' ἀποσθλόντα τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ μεταδόντα τῷ πένητι, οὐδὲ τῆς περιουτικῆς ἐκπεσόντα τὸν ὑψηλόν, ἀλλ' ἀναγαγόντα τὸν ταπεινόν. Ἡ δὲ
 30 τούτων ἀπάντων αἰτία πᾶσι, χεῖρει μὲν, τῶν ἀγαθῶν μετέχουσα τῶν κοινῶν ἐν τῷ μέρει, ἅτε τῇ κτίσει σύστοιχος οὖσα· χεῖρει δὲ, ὅτι πρὸ πάντων, καὶ ὅτι μάλιστα πάντων, καὶ ὅτι πάντα ταῦτα δι' αὐτῆς ἐγένετο πᾶσι· καὶ τὸ πέμπτον ἔτι καὶ μεῖζον,
 35 ὅτι μὴ ἐξ αὐτῆς ὁ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ παρ' ἑαυτῆς αὐτῇ, δι' ὧν ἔγνω καὶ προαναήθη, τὴν ἀνάστασιν τοῖς ἀνθρώποις ἐμνηχανήσατο.

2. Οὐ γὰρ, ὥσπερ ἡ γῆ πρὸς τὴν ἀνθρώπου δημιουργίαν συνετέλεσε μὲν, εἰργάσατο δὲ οὐδὲν,
 40 τοῦτ' αὐτὸ μόνον ὕλη τῷ δημιουργῷ προτεθείσα καὶ γενομένη μόνον, οὐδράσασα· ἀλλ' ἐκεῖνα παρ' ἑαυτῆς εἰσήγαγε¹, καὶ τούτων ἦν παρθένος ἐργάτης, ἡ τὸν τεχνίτην αὐτὸν εἴλαυσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ τὴν πλάττουσαν ἐκίνησε χεῖρα. Τίνα δὲ ταῦτα; Βίος πανάμω-

tio gaudet, et a festivitate non abest ipse, qui caelum tenet. Sunt enim vere publica communisque celebritas, quae nunc aguntur festa; siquidem omnes ad unam gaudii speciem conveniunt, una eademque laetitia pervadit omnes; creatorem, creaturas omnes, ipsam Creatoris Matrem, quae illum et naturae nostrae, et coctuum, et festivitatum effecit participem. Ille enim, benefactor existens ab initio, et hoc ipsum faciens opus, qui nulla re unquam omnino opus habuit, dona vero largiri, et bene facere, aliaque huiusmodi tantum novit, in hac die et haec eadem facit, et ad secundam transit partem, et inter accipientes sistit. Tum quaedam ex seipso creaturae tribuens, quaedam vero ab illa accipiens, non magis gaudet quod magna dederit, quippe qui est munificus, quam quod parva acceperit ab iis, quos beneficiis affecit, utpote benignus; non solum ex iis, quae servis pauperibus contulit, sed etiam ex iis, quae a pauperibus ad fruentium mutuavit, gloriam sibi comparans.

Etenim, si exinanitionem elegit paupertatemque suscepit, at, propter ipsius suscipientis suffragium, donum a nobis acceptum decus ipsi et regnum factum est. Creaturae vero quanam major gaudendi causa contingere possit, — creaturam dico et illam quae videtur, et quae excedit oculum —, dum suum conditorem in seipsa videt, et universorum Dominum in servorum choro, non Domini dignitate exspoliatum, sed servi forma superindutum, neque divitiis vacuum, sed eas pauperi imperipientem; neque e sua excelsa specula delapsam, sed ad sublimia evehentem humilem? Illa autem, quae omnibus horum omnium causa est, gaudet quidem, quod pro sua parte communium bonorum particeps effecta est, utpote creaturae consimilis; gaudet vero, quod ante omnes, et omnium quam maxime; et quod haec omnia per ipsam omnibus obvenerunt; et quintum est, quod adhuc maius, scilicet quod non solum Deus ex ipsa, sed ipsa a seipsa, per ea quae novit ac providit, resurrectionem hominibus industrie paravit.

2. Non enim, sicut terra ad hominis creationem contulit quidem, nihil vero operata est, quasi materia tantum Creatori praeiacens extiterit, passive se habens, nihil agens; sed ea a seipsa invexit horumque auctrix fuit Virgo, quae artificem ipsum traxerunt in terram, et plasmaticem moverunt manum. Quanam

1. B εἰσήνεγκε.

vero ista? Vita prorsus immaculata, victus omnino sanctus, malitiae omnis repudiatio, omnis virtutis exercitatio, anima luce purior, corpus per omnia spiritale, sole fulgidius, caelo purius, thronis cherubicis sanctius; mentis ala nullo vertice victa, et si quae angelis ala est, haec et illa inferior manet; divinus amor, totam animae vim concupiscibilem ad seipsam attrahens et absumens; Dei possessio, cum Deo coniunctio omnem superans creatum intellectum. Ad talem pulchritudinem adipiscendam, tum corpus tum animam exercens, Dei in seipsam convertit oculum, et propria venustate pulchram reddidit communem naturam; et allexit impassibilem; et qui propter peccatum hominibus infensus erat, propter Virginem factus est homo.

3. *Et intermedius paries inimicitiae*^a, et sepes, ad illam quod attinet, nihil erant; sed id omne, quod humanum genus a Deo dividebat, ex parte illius sublatum erat. Et ante communem reconciliationem, foedus inivit; immo vero haec nullatenus unquam foedere opus habuit, quippe quae a principio in choro amicorum praesul exstitit. Sed ceteris hominibus bonorum huiusmodi causa fuit ipsa. Et ante Paraclitum *advocata fuit pro nobis apud Deum*^b, ut ait Paulus, non manus ad eum tollens pro hominibus, vitam autem rami supplicatorii loco porrigens. Et unius animae virtus suffecit ad sistendam malitiam omnium, qui a saeculo fuerunt, hominum. Et quemadmodum arca, hominem salvans in communi terrae naufragio, ne obiter quidem ipsa communis infortunii particeps fuit, et generi conservavit salutis praesidia, ita etiam et Virgini contigit. Et quasi ne ullum quidem peccatum a nullo homine attentatum fuisset, sed omnes in debita rectitudine permansissent, et antiquum adhuc domicilium retenuissent, ita inviolabilem ipsa per omnia mentem habuit et improbitatis quoquo versus diffusae nullum, ut ita dicam, habuit sensum. Et omnia occupans malitiae diluvium caelum quidem clausit, infernum aperuit, hominibus Deum infensum reddidit, e terra iustum expulit eiusque loco perversum introduxit; contra beatam Virginem vero nihil prorsus valuit; sed, quamvis in universam terram fuerit dominatum omniaque permiscuerit, commoverit, dejecerit, ab una mente, ab una anima victum

μος, ζωὴ πύναγνος, ἀρετῆς κακίας ἀπάσης, ἀσχησισ ἀρετῆς ἀπάσης, ψυχὴ καθαρώτερα φωτός, σῶμα διὰ πάντων πνευματικόν, ἥλιον φαειρότερον, οὐρανὸν καθαρώτερον, θρόνων χερουβικῶν ἱερώτερον· νοῦ πτερόν οὐδενὸς ἡττώμενον ὕψους, εἴ τι καὶ πτερόν ἄγγελων, καὶ τοῦτο κάτω τιθέντος!· θεῖος ἔρις, τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν ἅπαν εἰς ἑαυτὸν ἀναλώσας, Θεοῦ κατοχὴ, Θεοῦ συνουσία κτιστοῦ πικνὸς ἐπέκεινα λογισμοῦ. Πρὸς τοιοῦτον ἀσκήσασα κάλλος καὶ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, τοῦ Θεοῦ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφει τὸν ὀφθαλμὸν, καὶ τῇ παρ' ἑαυτῆς ὄρα, καλὴν τὴν κοινὴν ἀπέδειξε φύσιν, καὶ εἶλε τὸν ἀπαθῆ, καὶ ἦν ἄνθρωπος διὰ τὴν παρθένον, ὃ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀνθρώποις ἀπληγθιμένος.

3. *Καὶ τὸ μεσοῦτοιχον τῆς ἔθνης* καὶ ὁ φραγμὸς πρὸς ἐκείνην ἦσαν οὐδὲν, ἀλλ' ἅπαν τὸ διείργον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ γένος, τὸ ταύτης ἀνήρητο μέρος· καὶ πρὸ τῶν κοινῶν διαλλαγῶν ἐσπέισατο μόνη· μᾶλλον δὲ σπονδῶν ἐκείνη μὲν οὐδαμῶς οὐδεπώποτε ἐδεήθη, κορυφαῖος ἐξαρχῆς ἐν τῷ τῶν φίλων ἱσταμένη χορῶ. Ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις τὰ τοιαῦτα γέρονε. Καὶ ἦν πρὸ τοῦ Παρακλήτου *παιράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν*, ἧ φησι Παῦλος, οὐ χειραῖς αἵρουσα περὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶ, τὸν δὲ βίον ἀνθ' ἱκετηρίας προῖσχομένη. Καὶ ἤρκεσε μιᾶς ψυχῆς ἀρετὴ πρὸς τὴν ἀπάντων τῶν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώπων στήναι κακίαν. Καὶ ὡσπερ ἡ σφύζουσα τὸν ἄνθρωπον κιβωτὸς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ναυαγίου τῆς οἰκουμένης, οὔτε τῶν κοινῶν αὐτὴ παραπλήουσε συμφορῶν, καὶ διέσωσε τῷ γένει τὰς ἀφορμὰς, ὡς δὲ καὶ τῇ παρθένῳ συνέβη. Καὶ καθάπερ μὴδὲ μιᾶς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων παρὰ μηδενὸς τολμηθείσης, ἀλλ' ἐφ' ὧν ἔδει, πάντων μενόντων, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἔτι φυλαττόντων ἐστίαν, οὕτως ἄσυλον αὐτὴ διὰ πάντων εἶχε τὸν λογισμὸν· καὶ τῆς πανταγῶσε γυθείσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδ' ἤσθητο πονηρίας. Καὶ ὃ πάντα κατασχὼν τῆς κακίας κατακλυσμὸς τὸν μὲν οὐρανὸν ἐκλείσει, καὶ τὸν ἄδην ἀνέφξει, καὶ τοῖς ἀνθρώποις τὸν Θεὸν ἐξέπολέμωσει, καὶ τῆς γῆς τὸν ἀγαθὸν ἐξέβαλε, καὶ τὸν πονηρὸν ἀντεισήγαγεν, ἐδυνήθη δὲ πρὸς τὴν μακαρίαν παρθένον τὸ παράπαν οὐδὲν, ἀλλὰ πάσης κρατήσας τῆς οἰκουμένης, καὶ πάντα συγκυκίησας

1. Sic codd.

a) Eph., II, 14. — b) Rom., VIII, 34.

καὶ σείσας καὶ κατενεγκῶν, ἐνὸς λογισμοῦ, καὶ μιᾶς ἡττάτο ψυχῆς· καὶ οὐκ αὐτῆ μόνον, ἀλλὰ δι' αὐτὴν καὶ παντὶ τῶ τῶν ἀνθρώπων ὑπεχώρησε γένει.

Καὶ πρὶν μὲν εἰς ἐκείνην ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν, ἐν
 5 ἧ τὸν Θεὸν τοὺς οὐρανοὺς ἔδει κλίναντα κατελθεῖν, τῇ κοινῇ σωτηρίᾳ τοῦτον συνετέλει τὸν τρόπον. καὶ ἅμα τῷ φῦναι, τῷ σώσει δυναμένην τὴν καταγωγὴν ὠκοδόμησε, καὶ καλὴν ἐποίησε τῷ Θεῷ τὴν οἰκίαν, καὶ ἥτις εἶχεν ἀρκέσαι. Καὶ οὐδὲν εἶχε μέμψασθαι τοῖς
 10 βασιλείοις ὁ βασιλεύς· καίτοι μὴ μόνον οἰκῆσαι παρέσχε βασιλικῶς καὶ τοῦ μεγέθους ἀξίως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν αὐτῷ τὴν ἀλουργίδα παρ' ἐαυτῆς ἡτοίμασε, καὶ τὴν ζώνην, καὶ τὴν εὐφροσύνην, φησὶ Δαυὶδ, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν βασιλείαν
 15 αὐτῆν· καθάπερ τις λαμπρὰ πόλις, μεγέθει, καὶ κάλλει, καὶ φρονήματι, καὶ πλήθει, καὶ πλούτῳ, καὶ δυνάμει πάσῃ νικῶσα, οὐχ ὑποδοχὴν καὶ ξενίαν τῷ βασιλεῖ δύναται μόνον, ἀλλὰ καὶ συστῆσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῇ καὶ κοσμηῆσαι καὶ ῥῶσαι καὶ
 20 καθοπλίσαι· καὶ οὕτω τοῖς πολεμίοις μὲν κακὸν ἄμαχον, τοῖς οἰκείοις δὲ σωτηρίαν καὶ σωρον ἀγαθῶν ἀπάντων ἐξενεγκεῖν.

4. Καὶ ταῦτα μὲν ὠφέλησε τὸ γένος, πρὶν τὸν τῆς κοινῆς σωτηρίας καιρὸν. Ἐπεὶ δὲ ἦν ἡδὴ, καὶ ὁ
 25 μηνύσων ἐπέστη, πιστεύσασα καὶ συνθεμένη, καὶ τὴν διακονίαν ἀνελομένη· τούτων γὰρ ἦν ἀνάγκη· καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἐκ παντὸς ἐδέησε τρόπου, καὶ τούτων χωρὶς, οὐδὲν ἂν ἦν πλέον ἀνθρώποις. Οὔτε γὰρ, μὴ παρασκευασθείσης, ἧπερ ἔφην,
 30 τῆς μακαρίας, ἐξῆν τὸν Θεὸν εὐμενὲς ἰθεῖν πρὸς τὸν ἀνθρώπον καὶ κατελθεῖν ἐβελῆσαι, οὐκ ὄντος τοῦ δεξιόμενου καὶ πρὸς τὴν οἰκονομίαν διακονῆσαι δυναμένου, οὔτε μὴ πιστευσάσης καὶ συνθεμένης, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Θεοῦ βουλὴν ἐλθεῖν εἰς ἔργον
 35 οἷόν τε ἦν. Καὶ ὁ γὰρ ἐξ ὧν ὁ μὲν Ἰαθριλῆλ, εἰπὼν τῇ παρθένῳ, καὶ κεχαριτωμένην καλέσας, τὸ πᾶν ἐξείπε τοῦ μυστηρίου. Ὁ δὲ Θεὸς οὕτως κάτεισιν, ἕως ἢ παρθένος τὸν τρόπον τῆς κηρύσεως ἐζῆτει μανθάνειν. Ἐπεὶ δὲ πειθρομένην εἶχε καὶ δεχομένην τὴν
 40 πρόκλησιν, τὸ ἔργον ἅπαν εὐθὺς ἤνυστο· καὶ ὁ Θεὸς ἐνέδου τὸν ἀνθρώπον, καὶ κτίστου μήτηρ ἦν ἡ παρθένος. Καὶ τὸν μὲν Ἀδάμ περὶ τῆς αὐτοῦ πλευρᾶς,

remansit; et non solum ipsi, verum propter eam, etiam omni hominum generi locum ces-

sit. Et antequam illa adveniret dies, in qua, caelis inclinatis, Deum descendere oportebat, hoc modo ad communem salutem sua conferebat. Et ab incunabulis, illi, qui salvare poterat, domicilium aedificabat, et pulchram faciebat Dei domum, et quae sufficere posset. Nec quicquam reprehensibile in suo palatio Rex invenit. Et sane non solum praebuit habitationem regia majestate dignam, sed et ipsam purpuram a seipsa paravit, necnon cingulum, et *magnificentiam*, ut ait David, *et potentiam, et regnum ipsum*^a; quemadmodum praeclara quaedam civitas, magnitudine, pulchritudine, animo, multitudine, divitiis opibusque omnibus praestans, non habitationem tantum et hospitium regi offerre potest, verum etiam imperium ipsi constituere et decorare, firmare et communitate, et hoc pacto hostibus quidem malum inevitabile, domesticis autem salutem ac bonorum omnium cumulum inferre valet.

4. Et in his quidem iuvat genus, ante communis salutis tempus. Hoc vero iam instante, et nuntio adveniente, credidit, consensum praebuit, ministerium suscepit. Haec enim necessaria erant, et ad salutem nostram omnino requisita; quibus deficientibus, hominibus nihil amplius perstitisset. Si enim, ut dixi, Beata non se praeparavisset, fieri non poterat ut Deus benigno vultu hominem respiceret atque descendere vellet, nemine exstante, qui eum suscepturus esset, et ad dispensationem, ministrandi facultatem haberet. Si vero non credidisset vel non consensisset, voluntas Dei pro nobis ad effectum prodire non potuisset. Et hoc patet ex eo quod Gabriel, Virginem alloquens ac plenam gratia illam appellans, omnia quae ad mysterium spectant enuntiavit. Donec Virgo graviditatis modum discere quaerebat, Deus nondum descendit. Postquam vero illam vidit obsequentem invitationemque admittentem, totum opus confestim perfectum est; et Deus hominem induit, et creatoris mater Virgo fuit. Et Deus

a) Ps. xxxi, 25.

quidem Adamum non praemonuit neque illi persuasit de ipsius latere, ex quo aedificanda erat Eva, sed illi sensum abstulit, et ita membrum eripuit: Virginem vero prius edocuit, eiusque fidem exspectavit, antequam ad opus procederet. Et de Adami creatione cum Unigenito colloquitur: *Faciamus hominem*^a, inquit. Cum autem admirabilem hunc consiliarium, Primogenitum scilicet, *in terram introducere oportuit*^b, ut Paulus dicit, et formare secundum Adamum, propositi huiusmodi participem Virginem assumit. Et magnum hoc consilium, ut ait Isaias, Deus quidem edixit, confirmavit vero Virgo. Et Verbi Incarnatio, non tantum Patris, et eius Virtutis, et Spiritus opus fuit, illo quidem probante, hoc vero adveniente, illa autem obumbrante; sed etiam voluntatis et fidei Virginis opus. Quemadmodum enim, sine illis tribus, consilium hoc prodire non poterat, ita etiam, Immaculata consensum et fidem denegante, propositum ad effectum adduci impossibile erat.

5. Postquam autem Deus illam sic edocuit et persuasit, suam matrem facit, et a conscia ac consentiente carnem mutuatur, ut, quemadmodum ille libens conceptus est, pari modo et Matri contingat, et ultro concipiat, et volens et libero consilio mater fiat; ut imprimis, ad dispensationem tanquam adjutrix assumpta, non simpliciter aliquid contribuat, velut unum ex iis, quae ab alio moventur, sed ipsa seipsam conferat, Deique cooperatrix evadat ad providendum humano generi; ita ut cum eo et socia et particeps sit gloriae, quae exinde provenit. Deinde, sicut ipse salvator non propter carnem tantum homo erat et Filius hominis, sed insuper animam habebat, et intellectum et voluntatem, et quidquid ad hominem pertinet; eodem modo et perfectam matrem nancisci debebat, quae non solum corporis natura, verum etiam mente ac voluntate et omnibus, quae haberet, eius generationi ministraret; et ita Virgo et carne et anima mater fieret, totumque ad ineffabilem partum conferret hominem.

Propterea, discit, et credit, et vult, et prius optat mysterium, quam suppeditet ministerium, Deo praesertim ostendere volente vir-

ἐφ' ἧς ἐρχοῦν οἰκοδομηθῆναι τὴν Εὐάν, οὔτε προεῖπεν, οὔτε πέπεικεν ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰσθησιν ἀφελῶν, οὕτως ἀπεσύλα τὸ μέλος· τὴν δὲ παρθένον καὶ διδάξας πρότερον καὶ τὴν πίστιν ἀναμείνας, οὕτως εἰς ἔργον ἐχώρει. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐκείνου 5
δημιουργίας, πρὸς τὸν μονογενῆ κοινολογεῖται: ποιήσομεν ἄνθρωπον, λέγων. Ἐπεὶ δὲ τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον τοῦτον, τὸν πρωτότοκον, Παῦλος εἶπεν, εἰσαγαγεῖν ἐρχοῦν εἰς τὴν οἰκουμένην, καὶ πλάσαι τὸν δεύτερον Ἀδάμ, τῆς περὶ τούτου γνώμης 10
κοινωνὸν τὴν παρθένον λαμβάνει. Καὶ τὴν μεγάλην ταύτην βουλὴν, Ἡσαίας φησὶν, εἶπε μὲν ὁ Θεός, ἐκύρωσε δὲ ἡ παρθένος. Καὶ ἦν ἔργον ἡ τοῦ Λόγου σάρκωσις, οὐ μόνον Πατρός, καὶ τῆς ἐκείνου δυνάμεως, καὶ τοῦ Πνεύματος, τοῦ μὲν εὐδοκοῦντος, 15
τοῦ δ' ἐπιδημοῦντος, ἐκείνης δὲ ἐπισκιαζούσης, ἀλλὰ καὶ τῆς θελήσεως καὶ τῆς πίστεως τῆς παρθένου. Καθάπερ γὰρ, ἐκείνων χωρὶς, οὐκ ἐνῆν εἰσενεχθῆναι ταύτην τὴν γνώμην, οὕτω, μὴ τῆς πανάγνου τὴν θέλῃσιν καὶ τὴν πίστιν εἰσενεχούσης, εἰς ἔργον τὴν 20
βουλὴν προελθεῖν ἀμήχανον ἦν.

5. Καὶ οὕτω διδάξας καὶ πείσας αὐτὴν ὁ Θεός, μητέρα ποιεῖται, καὶ τὴν σάρκα παρ' εἰδυίας καὶ βουλομένης δανείζεται, ἵν' ὡσπερ ἐκεῖνος ἐκὼν 25
συνελήφθη, τὸν ἴσον τρόπον καὶ τῇ μητρὶ γένηται, καὶ κύη μὲν ἐκοῦσα, βουλομένη δὲ καὶ μετ' ἐθέλουσίου γνώμης γένηται μήτηρ· ἵνα μάλιστα μὲν μὴ συντελέσῃ μόνον ἀπλῶς, ὡσπερ τι τῶν ἑτεροκινήτων, εἰς τὴν οἰκονομίαν παραληφθεῖσα, ἀλλ' αὐτὴ ἑαυτὴν 30
εἰσενέχη, καὶ συνεργὸς γένηται τῷ Θεῷ τῆς ὑπὲρ τοῦ γένους προνοίας, ὥστε καὶ μερίτης αὐτῷ καὶ κοινωνὸς εἶναι τῆς ἐπὶ τούτῳ φιλοτιμίας· ἔπειτα, καθάπερ αὐτὸς ὁ σωτὴρ, οὐ τῆς σαρκὸς ἕνεκα μόνον, ἄνθρωπος ἦν καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν 35
εἶχε καὶ νοῦν καὶ θέλῃσιν, καὶ πᾶν δειοῦν ἀνθρώπινον, τὸν ἴσον τρόπον, καὶ τῆς μητρὸς τύχη τελείας, μὴ φύσει σώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ νοῦ καὶ θελήσει, καὶ πᾶσιν, οἷς εἶχε, τῇ γεννήσει διακονούσης, καὶ οὕτως ἡ παρθένος καὶ σαρκὶ καὶ ψυχῇ μήτηρ ἦ, καὶ 40
ὀλόκληρον εἰς τὸν ἀπόρρητον τόκον εἰσενέχη τὸν ἄνθρωπον.

Διὰ ταῦτα μαρθάνει πρότερον, καὶ πιστεύει, καὶ βούλεται, καὶ εὐχεται τὸ μυστήριον, πρὶν ὑποστῆναι τὴν λειτουργίαν· ἄλλως τε τοῦ Θεοῦ δεῖξαι βουλο-

a) Gen., 1. 26. — b) Heb., 1, 6.

μένου τὴν ἀρετὴν τῆς παρθένου· καὶ ὅση μὲν αὐτῇ
 πρὸς αὐτὸν ἡ πίστις, ὅσον δὲ τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς,
 εὐγνωμοσύνη πᾶσα καὶ μεγαλοψυχία, τὸν καινότε-
 5 ταν λόγον παρὰδεξαμένης καὶ πιστευσάσης, τὸν μὲν
 Θεὸν ἀληθῶς εἰς αὐτουργὸν πρόνοιαν τοῦ καθ' ἡμᾶς
 πράγματος ἤξειν, αὐτὴν δὲ συνεφέσθαι πρὸς τὸ
 ἔργον, καὶ διακονήσῃν ἀρκέσειν αὐτῷ· ἐκεῖνο μὲν
 γὰρ, τοῦ τὰ μέγιστα πάντων ἑαυτῇ συνειδέναι, καὶ
 10 τῷ οὐδ' ἂν τις εὖζαιτο μείζω, περιφανῆς ἀπόδειξις·
 τοῦτο δὲ, σαφῶς ἐπισταμένης τὴν θείαν χρηστότητα
 καὶ φιλανθρωπίαν ἱκανὸν τεκμήριον· ὑπὲρ οὗ μοι
 δοκεῖ μηδ' ἀμέσως παρὰ τοῦ Θεοῦ ταυτὶ μνηθῆναι,
 δικαίως ἂν οὕτω μαθοῦσα ἡπερκοσμίῳ νοῦ παντός
 μᾶλλον, ἵνα καθάρως ἐφ' ἑαυτῆς, ἧ περὶ Θεοῦ συνέζη,
 15 πίστις ἀναδειχθῆ, καὶ μὴ τὸ πᾶν τῆς τοῦ πειθόντος
 δυνάμει λογισθῆ. Καθὰπερ γὰρ τῶν πιστῶν οἱ μὴ
 θεθεαμένοι μακαριώτεροι τῶν ἰδόντων, οὕτως οἱ
 δούλοισι περὶ τοῦ δεσπότου πεπιστευκότες μᾶλλον
 εὐγνώμονες, ἢ οὗς αὐτὸς ἀνέπεισεν ὁ Θεός· τὸ δὲ καὶ
 20 τῷ μυστηρίῳ τῆ ψυχῆ συνεγνωκέναι μὴδὲν ἀπόδόν·
 καὶ τοὺς τρόπους οὕτω συμβαίνοντας, ὥστε μηδεμιᾶς
 ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἐνταῦθα μνησθῆναι, μηδ'
 ἀμφιγοῦσαν, ὅπως ἔσται, ζητῆσαι, καὶ περὶ τῶν
 25 καθαίρειν δυνάμενων διαλεχθῆναι, καὶ τοῦ μυστα-
 γωγοῦ ταυτὶ δεηθῆναι, τοῦτο τοίνυν οὐκ οἶδα γενετῆς
 φύσεως εἰ πρᾶγμα τιθέναι προσῆκεν.

Εἰ γὰρ χειροῦμι ἦν, εἰ γὰρ σεραφίμ, εἰ τῶν
 οὐσιῶν πολὺ καθαριώτερον τούτων, πῶς ἂν ἤνεγκε
 τὴν φωνήν; πῶς ἂν ταῖς ἐπαγγελίαις ἀκολούθως
 30 ἔξειν ᾠθήθῃ; πῶς ἂν ἤρμοσε τῷ μεγέθει τῶν ἔργων
 τὴν δύναμιν; Καὶ Ἰωάννης μὲν, οὗ ταῖς τοῦ σωτῆ-
 ρος αὐτοῦ ψήφοις οὐδεὶς ἐγένετο μείζων, οὐδὲ
 τῶν ὑποδημάτων ἑαυτὸν τῶν ἐκείνου ψαύειν ἠξίωσε,
 καὶ ταῦτα πτωχύσαντος. Ἡ δὲ πανάμωμος αὐτὸν
 35 τὸν Λόγον, αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ, καὶ μήπω
 κενωθέντος, ἐπὶ τῶν σπλάγγων αὐτῶν ἐθάρρησεν
 ἐνεγχεῖν. *Τίς εἰμι ἐγὼ, καὶ τίς ὁ οἶκος τοῦ
 πατρός μου; Καὶ ἐν ἐμοί, Κόριε, σώσεις τὸν
 Ἰσραὴλ;* Καὶ τοιαῦτα τῶν δικαίων ἔστιν ἀκούειν,
 40 ἐπ' ἔργα καλούμενων ἀνθρώποις πολλοῖς καὶ πολλὰ-
 κισ διηνησμένα. Ἡ δὲ μακαρία παρθένος, οὕτε πρὸς

tutem Virginis, et quanta fuerit eius in ipsum
 fides, quanta animi fortitudo; quinam eius
 candor ac magnanimitas; quae sermonem
 prorsus novum admisit, crediditque Deum
 quidem vere venturum ad providendum per
 seipsum rei, quae ad nos spectat, se vero ad-
 iutorium ad opus praestituram, et huic ad
 ministrandum suffecturam. Et illud sane per-
 spicue demonstrat illam consciam sibi fuisse
 eorum, quae omnium maxima sunt, qui-
 busque maiora nemo exoptare possit. Hoc
 vero sufficiens indicium est perfectae scien-
 tia, quam de Dei benignitate et humanitate
 habebat. Unde, ut mihi videtur, his non fuit
 initiata immediate a Deo. — quamvis hic dis-
 cendi modus merito ei congruisset, magis
 quam cuilibet spiritui supermundiali —, ut
 fides, quae de Deo illi inerat, in seipsa clare
 manifestaretur; nec totum illius potentiae
 imputaretur, qui eam ad consentiendum ad-
 duxit. Quemadmodum enim inter fideles,
 qui non viderunt beatiores sunt iis qui vide-
 runt, ita qui de Domino servis fidem adhi-
 buerunt prudentiores sunt iis, quos ipse Deus
 ad persuasionem adduxit. Quod vero animo
 conscia fuit se habere nihil, quod a mysterio
 discreparet, moresque prae se ferre huic my-
 sterio ita convenientes, ut cuiuscumque huma-
 nae infirmitatis nulla mentio fieret; quod
 etiam non ignara quaesivit quomodo fieret
 istud, et de iis, quae puritati conducere po-
 terant, collocuta est; et quod haec a mysterio-
 rum nuntio postulavit; hoc sane nescio an
 habere conveniat tanquam quid ad naturam
 creatam pertinens.

Etenim si Cherubim fuisset, si Seraphim,
 si aliqua creatura naturis huiusmodi multo
 purior, quomodo sustinisset verbum? Quo-
 modo renunciationibus parem se putavisset?
 Quomodo operum magnitudini virtutem ac-
 commodasset? Ioannes quidem, quo, Salvatore
 ipso decernente, *maior nullus exstitit*^a, illius
 calceamenta tangere non dignum se reputa-
 vit, et hoc, cum pauperum vitam degeret ille.
 Immaculata vero ipsum Verbum, ipsam De-
 personam, cum nondum seipsum exinanivis-
 set, intra sua viscera gestare confisa est. *Quis
 sum ego, et quae domus patris mei?*^b *Etiam
 in me, Domine salvabis Israel?*^c Huiusmodi
 verba iustos proferre audire est, quando ad
 opera vocantur, quae homines multi et non
 semel perfecerunt. Beata Virgo autem, ad

a) Matth., xi, 11. — b) II Reg., vii, 18. — c) Iudic., vi, 36.

opus prorsus inauditum et naturae nullo modo congruens, sed intellectus vim omnem superans inducta, — quid enim est istud, nisi terram evehere ad caelum, et per seipsam omnia transferre ac transmutare? — non mente commota est, neque animum sensit re inferiorem, sed quemadmodum nullam experimur molestiam, si quis nuntiat lumen oculis iam adfuturum, aut nihil insolitum invenimus in sententia illius, qui solis traiectu supra terram diem constitui iudicat, ita Virgo nihil novi audivit, dum didicit se et ferre et concipere valituram ipsum Deum, cuius nullus exstitit locus. Et allocutionem non sine examine praeterivit, neque aliquid passa est levitatis, neque prae excessu praeconiorum, gaudio effusa est, sed attente consideravit salutationem. Et conceptionis quidem sciscitatur modum, taliaque discere quaerit. Num vero sufficienter ac congruenter ad tam sublime ministerium se habeat corpusque et animam convenienter sanctificaverit, nil amplius interrogat. De eo quod naturam affinet, tantummodo haeret; quod autem ad animae praeparationem spectat, omittit. Et prioris quidem rationem a Gabriele repetit; alterum vero ex seipsa noverat. Et fiduciam, et libertatem, corde ei suffragante, ex se habebat, ut ait Iohannes^a.

6. *Quomodo fiet istud?* inquit; non quod maiore egeam purificatione maioreve sanctitate, sed quia qui virginitatem voverunt, sicut ego, quae hoc vitae genus elegi, naturaliter generare non possunt. *Quomodo fiet istud?* inquit, *quia virum non cognosco*^b. Ego quidem ad Deum suscipiendum prompta sum, et sufficienter praeparata; faveas autem docere num natura obsecutura sit. Et sane postquam modum novi partus Gabriel renunciavit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et Virtus Altissimi obumbrabit tibi*^c, et alia huiusmodi disseruit, Virgo de faustis nuntiis non amplius dubitat, utpote beata propter quod ministra exstitit tam sublimium mysteriorum, beata etiam, quod credidit se huic ministerio parem fore.

Haec enim non ex animi levitate prodixisse, sed mirabilis cuiusdam ineffabilisque

τι τῶν εἰωθότων, οὔτε φύσει προσῆκον ἐναγομένη, πᾶσαν δὲ νοῦ δύναμιν ὑπερβαίνον· καὶ τί γὰρ, ἢ τὴν γῆν ἀναγαγεῖν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ δι' ἑαυτῆς μεταστήσειν καὶ μετασκευάσειν ἅπαντα; οὐκ ἐσείσθη τὸν λογισμὸν, οὐδ' ἐλάττω τὴν ψυχὴν εἶδε τοῦ 5
πράγματος· ἀλλ' ὥσπερ εἰ τις φωτὸς μηνύοι! τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν παρουσίαν, οὐδὲν ἠνώγλησε, καὶ τὸν ἥλιον εἰ τις ἀξιοῖ τὴν γῆν ὑπερβάνα τὴν ἡμέραν ποιεῖν, ξένον οὐδὲν ἠξιώσεν, οὕτως ἢ παρθένος, τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐνεγκεῖν ὀνησέσθαι πυθομένη * καὶ 10
κύειν, οὗ μηδεὶς ἐγένετο τόπος, καινὸν οὐδὲν ἤκουσεν. Καὶ τὴν μὲν προτλαλὴν βασιάνων χωρὶς οὐ παρέδραμεν, οὐδ' ἔπαθεν εὐκόλον οὐδὲν, οὐδ' ἐξεχύθη² πρὸς τὴν τῶν ἐγκωμίων ὑπερβολὴν, ἀλλ' ἐπισχρῶσα συνῶρα τὸν ἀσπασμόν· καὶ τὸν τῆς 15
κυήσεως πυθάνεται τρόπον, καὶ τὰ τοιαῦτα ζητεῖ μανθάνειν. Εἰ δὲ καὶ ἱκανῶς ἔχει καὶ καταλλήλως αὐτῇ τῷ τοσῶδε τῆς διακονίας μεγέθει, καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀκολούθως ἤγειρεν, οὐ προστίθησιν· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τὴν φύσιν ἤκει, διαπορεῖ, ὁ δὲ 20
πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἔργεται παρασκευὴν, ὑπερβαίνει. Καὶ τοῦ μὲν παρὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀπήτει τὸν λόγον, ἐκεῖνο δὲ παρ' ἑαυτῆς ἤδει. Καὶ τὸ θαρρεῖν, καὶ τὴν παρηρησίαν οἰκοθεν εἶχεν, ἣ φησιν Ἰωάννης, τῆς καρδίας συνηγορούσης. 25

6. Πῶς ἔσται τοῦτο, φησίν; οὐχ ὅτι καθάρσεως ἔτι δεῖ πλείονος καὶ μεζζονος ἐμοὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλ' ὅτι παρὰ τοῖς παρθενεύειν προσηρημένοις, ὥσπερ ἐγὼ ζῆν εἰλόμην, οὐκ οἶδε κύειν ἢ φύσις. Πῶς ἔσται 30
τοῦτο, φησιν, ἐπεὶ ἄνθρω οὐ γινώσκω; Ἐγὼ μὲν τοῦ Θεοῦ πρὸς ὑποδοχὴν ἔτοιμος, καὶ ἱκανῶς ἔχω παρσκευῆς· εἰ δὲ καὶ φύσις ἀκολουθήσει, διδάσκεις ἄν. Καὶ τοίνυν, ἐπεὶ τῆς ξένης κυσφορίας ὁ Γαβριὴλ ἀνεῖπε τὸν τρόπον· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει 35
σοι· καὶ τὰ τοιαῦτα διῆλθεν, ἢ παρθένος οὐκέτι περὶ τῶν εὐαγγελίων ἀμφιγοεῖ, ὡς μακαρία μὲν ὑπὲρ ὧν διάκονος ὑπῆρξε τῶν οὕτως ὑπερφυῶν, μακαρία δὲ ὑπὲρ ὧν ἐπίστευσεν, ὡς ἄρα πρὸς τὴν διακονίαν ταύτην ἀρκέσει. 40

Ἵτι γὰρ οὐκ εὐκολίας ταῦτα ἦν, ἀλλὰ τῆς τελεωτάτης φιλοσοφίας καὶ πίστεως καὶ καθαρότητος

1. B μηνύει. — 2. B ἐξεχέθη.

a) Alludit ad I Ioan., III, 21. — b) Luc., I, 34. — c) Luc., I, 35.

θαυμαστόν τινα καὶ ἀπόρρητον ἐμήνυσε θησαυρὸν, ἔδειξε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν οἷς, ὅτι παρεδέξατο τὸν λόγον, καὶ τοῖς εὐαγγελίοις ἐπίσθη βραδίως, μακαρίαν αὐτὴν προσεῖπε. Καὶ γὰρ τὴν Ἰωάννου μητέρα, Πνεύματος ἁγίου πληρωθεῖσαν εὐδαιμονίζουσαν ἔσχε· μακαρία γὰρ, φησὶν, ἣ πιστεύουσα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου. Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, φησὶν. Εἰκότως δούλη Κυρίου, ἣ γε τοῦ δεσπότου τὴν ἐπιδομίαν ἐπέγνω· καὶ ἐλθόντι καὶ κρούσαντι, φησὶν, εὐθὺς ἀνέωξε τὴν οἰκίαν, καὶ παρέσχεν ἀληθῶς οἰκῆσαι τὸν μέχρι ἐκείνης οἶκον ἔτι.

Καὶ γὰρ τῷ μὲν Ἀδάμ, ὑπὲρ οὗ τὸ φαινόμενον ἅπαν ἠκοδομήθη, πάντων τῶν ἄλλων, ὧν αὐτοῖς ἔδει τυρόντων, μόνω πρὸ τῆς Ἐύας, οὐχ εὐρέθη βοήθης· τῷ δὲ πάντα παραγάγοντι Λόγω, καὶ τὰς καταλλήλους ἀπονεύσαντι χώρας, οἰκία, πρὸ τῆς προθέου, καὶ τόπος οὐκ ἦν. Ἄλλ' ἐκείνη τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔδωκεν ὕπνον, οὐδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλέφαροις, ἕως σκῆνωμα καὶ τόπον εὔρεν αὐτῆ. Γαύτας γὰρ τῆς πανάγνου δεῖ νομίζειν εἶναι φωνὰς, τῇ γλώσσει τοῦ Δαυὶδ εἰρημένας, ὅτι πατήρ ἦν τοῦ γένους ἐκεῖνος αὐτῆ· καθάπερ καὶ δι' Ἀβραάμ τῷ Μελχισεδέκ Παῦλος εἶπεν ἐν τῇ ὁσμῇ τοῦ πατρὸς ὧν, δεκάτης ἔδωκεν ὁ Λεβὶ. Ἐκεῖνο δὲ, τὸ πάντων μεγίστον καὶ ὑπερβύς, ὅτι μηδὲ προσηρμένον αὐτῆ, μηδὲ γνωῖσα πρότερον, οὕτω πρὸς τὸ μυστήριον ἐστοίμως ἔσχε καὶ καταλλήλως, ὥστε τὸν Θεὸν ἀθρόον παραγενόμενον, ἧ προσῆκεν, ὑποδεδέχθαι ἐστώσει καὶ παρεσκευασμένη καὶ γρηγορούση ψυχῆ.

7. Καὶ τοῦτον γὰρ αὐτῇ τὸν εἰκότα καὶ γιγνώμενον ἀπήνησε λόγον, ἔν' εἰδῶσιν ἄνθρωποι πάντες τὴν εὐγνωμοσύνην, ἧ συνέζησεν ἡ μακαρία παρθένος, ὡς καινὴ τις ἦν καὶ χρεῖτων φύσει ἀνθρωπίνης, καὶ νοῦ παντὸς παρήλλαξε δύναμιν, ἣ, μηδενὸς αὐτῆ τῶν μελλόντων ἐπ' αὐτὴν ἤξειν ἐπηγγελμένου, καὶ ὧν ἐκείνης ἦν μόνης μετέχειν, ἀπὸ τῶν κοινῶν τούτων δώρων θεοῦ ἀνθρώποις εἶτε ὑπεργμένων, εἶτε μελλόντων, οὕτω θαυμαστόν ἐν τῇ ψυχῇ τὸ περὶ αὐτὸν ἐξέκαυσε φίλτρον. Ἐπεὶ καὶ Ἰὼβ θαυμάζεται, οὐ τοῦ καρτερεῖν πληττόμενος μάλλον, ἢ τοῦ μηδὲν εἰδὼς τῶν ἐσομένων ὑπὲρ τῶν ἀγώνων αὐτῆ· τὸν γὰρ ἴσον ἐκείνη τρόπον, ἑαυτὴν ἀξίαν παρέσχε

thesauri sapientiae perfectissimae necnon fidei et puritatis indicium fuisse demonstravit Spiritus sanctus, ubi, quoniam consilium probavit, nuntiisque fidem facile adhibuit, beatam illam praedicavit. Matrem enim Ioannis Spiritu sancto repletam gratulantem habuit: *Beata*, inquit, *quae credidisti, quoniam perficientur ea, quae dicta sunt tibi a Domino*^a. *Ecce ancilla Domini*^b, illa respondet. Merito ancilla Domini, quae Domini adventum cognovit; *et venienti, et pulsanti*^c, ut ait Scriptura, confestim aperuit domum, et vere fecit habitare eum, qui antehac sine domo erat.

Nam Adamo quidem solo, propter quem totum quod videtur aedificatum est, ante Evam nullus inventus est adiutor, aliis omnibus ea, quibus opus habebant, sortitis; Verbo autem, quod omnia ad lucem adduxerat singulisque convenientia loca assignaverat, domus, ante Virginem, et locus non erat. Sed illa *oculis somnum non dedit, neque dormitacionem palpebris, donec tabernaculum et locum inveniret ei*^d. Etenim haec verba ad Immaculatam pertinere putandum est, quae David ore suo protulit, eo quod ille familiae Virginis pater exstitit; quemadmodum et propter Abraham de Melchisedech Paulus dixit: *Adhuc in lumbis patris erat Levi, quando ei decimas dedit*^e. Hoc autem, quod fuit omnium maximum et eximum, est quod ad mysterium sibi non praenuntiatum neque prius cognitum, ita prompta et parata inventa est, ut Deum derepente advenientem, qua decebat animae quietudine et praeparatione et vigilantia, suscepit.

7. Et hoc profecto sibi congruum aptumque respondit verbum, ut viderent homines omnes innocentiam, quae in beata Virgine inerat; ut agnoscerent illam novam quamdam fuisse creaturam, humanam vincentem naturam, et cuiuscumque spiritus superasse virtutem; quippe quae, nullo ei annuntiato ex iis, quae ipsi obventura erant, quorumque sola particeps futura erat, ex communibus illis donis, divinitus hominibus sive iam collatis sive conferendis, tam admirabilem in anima erga illum accendit amorem. Quandoquidem et Iob admirationem excitat non magis quod patientiam servavit, dum plagis afficiebatur, quam quod haec patienter tulit, nihil prorsus sciens de iis, quae sibi ob superatos agones obventura erant; eodem sane modo illa seipsam dignam praebuit beneficii rationem excedentibus, quorum

a Luc., 1, 45. — b) Luc., 1, 38. — c) Apoc., III, 20. — d) Ps. CXXXI, 4. — e) Heb., VII, 9.

notitiam non habebat. Et thalamus erat, qui sponsum exspectaret; et caelum erat, quamvis solis ortum ex seipsa futurum ignoraret.

Quid huiusmodi candori aequiparari possit? Et qualis fuisset, si totum manifeste praescivisset, et pennam, quae ab spe est, habuisset? Quare ergo non didicit prius? Manifestum sane est nihil superfuisse, in quo illam proficere oportuit, quippe quae nullum sanctitatis excessum praetermiserit; neque quidquam erat, quod iis, quae iam habebat, addere poterat; neque fieri potuit, ut ad virtutem quod attinet, melior fieret, quippe quae ipsam sanctitatis verticem occupaverat. Etenim si hoc fuisset possibile, quidamque exstiteret virtutis excessus ultra eius sanctitatem progrediens, talia non ignoravisset, ex quo in hanc vitam introivit; siquidem Deus illam edocuisset, ut quod defuisset percurreret et ad mysterium melius se praepararet. Neque enim dicere fas est Virginem ex talium expectatione non futuram fuisse maioris sanctitatis, si revera illud exstiteret, unde seipsa melior evadere potuisset, quippe quae, etiam deficientibus virtutis incitantibus, tam bene exercitaverit animam, ut Deus iudex omni naturae humanae illam praetulerit. Neque Deum decuit suam ipsius matrem non omnibus decorare bonis, neque secundum modum omnium optimum, pulcherrimumque ac perfectissimum illam formare.

8. Quoniam vero siluit nec quicquam de futuris ei praedixit, perspicue ostendit se nihil cognoscere pulchrius vel maius iis, quae in Virgine esse noverat; unde patet eum non ex omnibus hominibus optimam matrem, sed optimam absolute sibi elegisse; neque eam quae ipsi congrueret melius quam omne genus, sed quae ita per omnia ei conveniebat, ut eam eius matrem esse deceret. Etenim necesse prorsus erat, ut hominum natura seipsam aliquando praeberet aptam ad opus pro quo initio creata est, proferretque aliquem hominem, qui conditoris proposito digne inservire posset; siquidem, creando illam, Deus non aliquid aliud intendit, neque ad hoc officium illam serius destinavit, quemadmodum nos ad alias detorquemus artes quaedam instrumenta ad alias accommodata, cum nulla adsit necessitas, ut in omnibus scopo congruant; sed quando illam fecit, hoc ipsum quaesivit, ut, quia generandus esset, matrem ex ea assumeret; huiusmodique ministerio, tan-

τῶν ὑπὲρ λόγον, ὧν οὐκ ἔδει, χαρίτων. Καὶ νυμφὸν ἦν, οὐ προσδοκῆσασα τὸν νυμφόν· καὶ οὐρανὸς ἦν, ἀγνωσῶσα τοῦ ἡλίου τὴν ἐξ αὐτῆς ἐσομένην ἀνατολήν.

Τί τῆς εὐγνωμοσύνης ταύτης γένοιτο ἂν ἴσον; Καὶ τίς ἂν ἦν, εἰ τὸ πᾶν προήδδει σαφῶς, καὶ τὸ 5 παρὰ τῶν ἐλπίδων εἶχε πτερόν; Τί οὖν οὐκ ἐμάθανεν; ἢ δῆλον ὡς οὐκ ἦν, ἢ χρῆν, προχωρῆσαι, μηδεμίαν ἧδὲ καταλιποῦσαν ἀγνωσύνης ὑπερβολήν· οὐδ' ἦν ὁ προσθήσειν εἶχε τοῖς οὖσιν, οὐδ' ἐξῆν, ὅπως εἰς φιλοσοφίαν γένοιτο μείζων, αὐτὴν καταλι- 10 ποῦσα τὴν κορυφήν. Εἰ γὰρ ἐνεχώρει ταῦτα, καὶ τις ἦν τῶν κατωρθωμένων ἀρετῆς ὑπερβολὴ περαιτέρω, οὐκ ἂν ἠγνόησεν, ἐφ' ᾧ τὸν βίον τοῦτον εἰσῆλθε, τοῦ Θεοῦ διδάσκοντος, ἵνα καὶ τὸ λείπον δράμῃ καὶ πρὸς τὸ μυστήριον βέλτιον ἔχῃ παρασκευῆς. Οὐτε 15 γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἦν ἡ παρθένος ἀπὸ τῶν ἐλπίδων τούτων εἰς φιλοσοφίαν ἀμεινών, εἴπερ ὅλως ἦν, ᾧ ἰ γέγονεν ἂν ἐαυτῆς βελτίων, ἢ γε, καὶ τῶν εἰς ἀρετὴν ἐναγόντων οὐκ ὄντων, οὕτω καλῶς ἤσκησε τὴν ψυχὴν, ὥστε πάσης ἀνθρωπεύσεως 20 προὔκρηθη παρὰ Θεῶ δικαστῆ· οὔτε τὸν Θεὸν εἰκὸς τὴν μητέρα τὴν ἑαυτοῦ, μὴ πᾶσι κοσμησαί τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ πρὸς τὸν πάντων ἄριστον καὶ κάλλιστον καὶ τελειώτατον πλάσαι τρόπον.

8. Ἐπεὶ δὲ σεσίγηκεν, καὶ τῶν μελλόντων οὐδὲν 25 προεῖπεν αὐτῇ, ὁῦλος ἐγένετο μηδὲν ὧν τῇ παρθένῳ συνήδει, κάλλιον ἢ μείζον ὁ γινώσκων ὅθεν δῆλον, ὡς οὐ τῶν ὄντων ἀνθρώπων μητέρα τὴν ἀρίστην, ἀλλὰ τὴν ἀρίστην ἀπλῶς εἴλετο· οὐδ' ἢ παντὸς τοῦ γένους ἀμεινὸν αὐτῇ προσῆκεν, ἀλλ' ἢ διὰ πάντων 30 αὐτῇ προσῆκεν, ὥστε αὐτῇ πρέπειν εἶναι μητέρα. Ὅλως γὰρ ἦν ἀνάγκη τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων πρέπουσαν τῇ ἔργῳ ποτὲ παρασχεῖν ἑαυτὴν, ὑπὲρ οὗ τὴν ἀρχὴν ἐδημιουργήθη, καὶ τινα ἐνεγκεῖν ἀνθρώπων, δυνάμενον ἀξίως τῷ σκοπῷ τοῦ δημιουργοῦ 35 λειτουργῆσαι. Ἐπεὶ μὴδ' ἔκτισε μὲν αὐτὴν ὁ Θεὸς πρὸς ἄλλο τι βλέπων· πρὸς τοῦτο δὲ ὕστερον ἔγνω χρῆσασθαι καθάπερ ἂ τῶν ὀργάνων, ἄλλων γενόμενα τεχνῶν εἰς ἄλλας βιαζόμεθα τέχνας, ὥστε μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι τῷ σκοπῷ διὰ πάντων 40 συμβαίνειν· ἀλλὰ τοῦτο ζητῶν ἐποίησεν, ἵνα, γεννηθῆναι δεῖσαν, τὴν μητέρα παρ' αὐτῆς λάβῃ, καὶ ταύτην ὑποθέμενος πρότερον, καθάπερ τινα

κανόνα, τὴν χρεῖαν, εἰς αὐτὴν ἔπειτα πλάττει τὸν ἀνθρώπον· ὅθεν ἀνάγκη διὰ πάντων ἀρμόττειν. Οὕτε γὰρ ἄλλο τι δεῖ τίθηναι τέλος τῆς ἀνθρώπου δημιουργίας πρὸ τοῦ πάντων ἀρίστου, καὶ ὁ τὴν
 5 ἀπασῶν μεγίστην τῷ τεχνίτῃ φιλοτιμίαν ἔχει καὶ δοῖσάν· οὕτε τὸν Θεὸν εἰκόσ, ἐν οἷς ποιεῖ, καθοτιοῦν τοῦ πρέποντος ἀμαρτάνειν. Ὅπου γε καὶ οἰκιῶν ἐργάται τοῦτο δύνανται, καὶ ἱματίων καὶ ὑποδημάτων τεχνίται· καὶ τῷ τέλει τὸ ἔργον ἀκόλουθόν ἐστι
 10 πανταχοῦ, καίτοι τῆς ὕλης οὐ παντελῶς ἐκείνοι κρατοῦσιν, οὐδ' εἶκει παντάπασιν αὐτοῖς, ἀλλ' ἔστιν ὅπως καὶ πολεμεῖ· καὶ ὅμως τῇ τέχνῃ πρὸς τὸν σκοπὸν ἔλκουσιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ τῆς ὕλης ἐστὶ δεσπότης, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς κατὰ τὸ δοκοῦν ἐποίησεν,
 15 εἰδῶς ὅπως χρήσεται.

Τί οὖν ἐκόλυσε τὸ προσῆχον, καὶ τὴν ἐν ἅπασιν ὁμολογίαν καὶ συμφωνίαν; Θεὸς μὲν γὰρ ὁ διαιτῶν τὴν οἰκονομίαν· Θεοῦ δὲ τὸ μέγιστον ἔργον, καὶ τῆς ἐκεῖνου διαφερόντως χειρός· καὶ οὐδέ τι τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν ἀγγέλων διακόνω τὸ πρῶτον πιστεῦων,
 20 ἀλλ' αὐτὸς χρώμενος ἑαυτῷ. Οὐκοῦν τίνα μὲν ἐργαζόμενον ὄντιον δέον ἐστὶν ἃ δεῖ φυλάττειν, εἰ μὴ τὸν Θεὸν εἰκόσ; ἐπὶ τίνας δὲ τῶν ἄλλων, εἰ μὴ τοῦ καλλίστου τῶν ἔργων; τίνοι δ' ἂν ἄλλω τῶν ἀπάντων,
 25 εἴαν γε μὴ αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ πρέπον ἀποδοῖ; καίτοι πρὸ τῶν κοινῶν φροντίδων, τῶν καθ' ἑαυτὸν καὶ τῶν οἴκοι προστηῖναι καλῶς καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὁ Παῦλος ἠξίωσεν.

9. Ἐἴεν. Ὅτε τοίνυν ἅπαντα ταῦτα συνῆλθε κατὰ
 30 ταῦτόν, πρύτανις μὲν ὁ δικαιοτάτος, διάκονος ἐπικαιρότατος, ἔργον δὲ τῶν ἐξ αἰῶνος ἀπάντων τὸ κάλλιστον, πῶς οὐ τὸ προσῆχον ἅπαν ἐνταῦθα; Καὶ τὴν ἐν ἅπασιν ἀρμονίαν καὶ συμφωνίαν ἔδει σωθῆναι, καὶ μηδὲν ἀπᾶδον συμβῆναι τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ θαυμαστῇ πραγματείᾳ. Δι' ἃ τοίνυν ἀνάγκη τὸν Θεὸν εἶναι δίκαιον, καὶ τοῦ πρέποντος τεχνίτην, καὶ
 35 πάντῃ ζυγῷ τάττοντα καὶ σταθμῶν, ἀντὶ τούτων πρέπουσα διὰ πάντων αὐτὸν ἢ παρθένος ἤνεγκε, καὶ μήτηρ ὑπῆρξεν οὗ γενέσθαι μήτηρ δίκαιον ἦν· ὥστε
 40 ἐκεῖνο ἐξεῖναι εἰπεῖν, ὡς εἰ μηδὲν ἕτερον ἦν κέρδος τοῦ Θεοῦ υἱὸν ἀνθρώπου γενέσθαι, ὑπὲρ γε τοῦ τὴν παρθένον Θεοῦ δίκαιως ἂν ὑπάρξαι μητέρα, μηδὲν ἦν ττον χρῆναι τοῦτο γενέσθαι, καὶ τῆς τῶν φύσεων

quam norma quadam, prius supposito, ad hoc postea format hominem; unde hunc per omnia aptare necesse fuit. Neque enim creationi hominis alius finis assignandus est ante eum, qui est omnium optimus atque artifice laudem et gloriam omnium maximam affert; neque Deum, in iis quae facit, ab eo quod decet aberrare par est; quandoquidem hoc possunt domorum fabricatores ac vestium calceamentorumque artifices; et fini opus ubique accommodatur, quamvis materiae non perfecte imperent illi, neque omnino eis cedat, at, contra, illis quandoque etiam adversetur; et tamen eam ad suum propositum arte trahunt. Deus autem et materiae dominus est, et initio ipse secundum suum placitum illam fecit, sciens quomodo illa esset usus.

Quidnam igitur decorem omnimodumque consensum ac consonantiam prohibere potuit? Qui enim dispensationem ordinat, Deus est; Dei vero est opus maximum, et maxime opus manus ipsius; neque alicui hominum vel angelorum rei ministerium committit, sed ipse seipso utitur. Igitur quemnam decet, si non Deum, servare quae oportet, quando aliquid operandum est? Et si non in pulcherrimo operum, in quonam alio? Et si ipse sibi ipsi quod decet non tribuit, cuinam ex aliis omnibus id conferre posset? Oportet sane episcopum, ut Paulus censuit, ante communes curas, et propriis et suae domui bene praeesse^a.

9. Haec hactenus. Quando igitur haec omnia convenerunt in unum: curator iustissimus, minister opportunissimus, opus ex omnibus quae a saeculo fuerunt pulcherrimum, quomodo non adfuit ibi omne quod decebat? Et omnimodus concentus et consonantia servanda erat, nec quicquam dissonum huic magno et admirabili operi accidere oportebat. Igitur, quia necesse est Deum esse iustum, congruentiumque artificem, omniumque in statera et pondere ordinatorem^b, propterea Virgo, quae in omnibus apta erat, illum gessit, et mater exstitit eius cuius illam matrem esse iustum erat. Unde dicere licet, quamvis nulla alia utilitas in Dei humanatione fuisset, hanc nihilominus fieri oportuisse, quia iustum fuit Virginem esse Dei matrem; et eo quod Deus

a) Timoth., III, 5. — b) Sap., XI, 20.

unicuique congruum tribuere, et quod iustum, facere debeat, hoc innovationis naturarum sufficientem praetextum esse.

Etenim si Immaculata debitum omne erga illum servavit, et homo adeo innocens visa est, ut in nullo prorsus defecerit eorum quae praestanda essent, quomodo fieri potuit, ut Deus ius non servaverit? Et si nihil eorum, quae Dei Matrem facere poterant, Virginem effugit, atque adeo vehementem in illum concepit amorem, aegre Deus poterat illi denegare aequalem compensationem, atque eius Filium seipsum non constituere. Et si per-versis principem tribuit secundum corda ipsorum, quomodo in matrem non assumpsisset eam, quae in omnibus secundum cor ipsius vere manifestata est. Unde hoc munus Virgini omnino proprium et conveniens erat. Idcirco, cum Gabriel manifeste ei diceret : Ipsum Deum parturiet et : *Regnabit*, inquit, *super domum Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis*^a, cum gaudio accepit verbum, quasi solitum quid comperisset, a moribus nullo modo alienum vel discrepans. Et ita lingua beata, anima imperturbata et tranquillitate plena mente : *Ecce ancilla Domini*, inquit : *fiat mihi secundum verbum tuum*^b.

10. Haec dixit, et effectus verba consequitur : *et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*^c ; postquamque Deo dedit vocem, Spiritum suscipit, qui ex ea illam divinitate donatam condidit carnem. Et haec vox, *virtutis vox fuit*^d, ut dixit David ; et formatur verbo matris Patris Verbum, et voce creaturae creatur conditor. Et quemadmodum, dicente Deo : *Fiat lux*^e, statim lux facta est, ita, statim ac Virgo locuta est, verum ortum est lumen. Et carni coniunctus est, et in utero gestatus, *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*^f. O vocem sacram ! O verba magnae virtutis ! O beatam linguam, omnem repente terram revocantem ! O thesaurum cordis verbis paucis acervum nobis effundentem honorum ! Haec verba terram caelum fecerunt, infernum captivis vacaverunt, caelum hominibus habitabilem reddiderunt, angelos hominibus consociaverunt, unam concinnaverunt choream generis caelestis et terrestres

καινοτομίας¹ ἱκανὸν εἶναι τοῦτο σχῆμα, τὸ θεῖν τὸν Θεὸν ἐκάστω τὸ προσῆχον ἀποδιδόναι, καὶ τὰ δίκαια ποιεῖν.

Εἰ γὰρ ἡ πανάμωμος ἄπαν τὸ θεόν ἔσωσε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἄνθρωπος οὕτως εὐγνώμων ὤφθη, καὶ τῶν 5 ὀφειλομένων ἐνέλιπεν οὐδὲ ἓν, πῶς οὐ τὸν Θεὸν εἰκός; Καὶ εἰ τὴν παρθένον διέφυγεν οὐδὲν τῶν μητέρα Θεοῦ ποιεῖν δυναμένων, καὶ οὕτω σφοδρὸν εἰς ἐκεῖνον ἔλαθεν ἔρωτα, σχολῆ γε τὸν Θεὸν ἔδει μὴ τὴν ἀντίρροπον ἀμοιβὴν, τὴν υἱοῦ φυλάξαι τάξιν 10 αὐτῆς. Καὶ εἰ δίδωσιν ἄρχοντα τοῖς πονηροῖς κατὰ τὰς καρδίας αὐτῶν, πῶς οὐκ ἂν εἰλήφει μητέρα, τὴν ἐν ἅπασιν ἀληθῶς κατὰ τὴν αὐτοῦ φανεῖσαν καρδίαν; Οὕτως οἰκείον ἦν καὶ συμβαῖνον τῇ μακαρία τοῖς 15 θλοῖς² τοῦτο τὸ δῶρον. Διὰ ταῦτα, τοῦ Γαβριὴλ ὡς αὐτὸν τὸν Θεὸν τέζει σαφῶς εἰπόντος· βασιλεύσει γὰρ, φησὶν, ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος· ὡσπερ τι πυθομένη τῶν εἰωθότων, καὶ τῶν 20 τρόπων οὐδὲν ἀλλότριον, οὐδ' ἀπαῖδον, γαρρᾶ δέχεται τὸν λόγον. Καὶ οὕτω μακαρία γλώσση, ψυχῆ καθαροῦ θορύβων, καὶ γαλήνης γέμουσι λογισμοῖς· Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, φησί· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥημά σου.

10. Ταῦτα εἶπε, καὶ τὸ ἔργον τοῖς ῥήμασιν 25 ἠκολούθει· καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ τῷ Θεῷ δοῦσα φωνὴν, τὸ δημιουργὸν ἐκεῖθεν τῆς θεοῦ σαρκὸς ἐκείνης Πνεῦμα λαμβάνει. Καὶ ἦν ἡ φωνὴ φωνῆς δυνάμεως, εἶπεν ὁ Δαυὶδ· καὶ πλάττεται λόγῳ μητρὸς ὁ τοῦ Πατρὸς 30 Λόγος· καὶ κτίζεται φωνῆς κτίσματος ὁ δημιουργός. Καὶ καθάπερ τοῦ Θεοῦ, γεννηθῆτω φῶς, εἰπόντος, αὐτίκα δὴ τὸ φῶς ἦν, οὕτως ἅμα τῇ τῆς παρθένου φωνῆς, τὸ ἀληθινὸν ἀνέτειλε φῶς· καὶ σαρκὶ συνῆν, καὶ κυοφορούμενος ἦν ὁ φωτίζων πάντα ἔνθρωπον 35 ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ὡ φωνῆς ἱερᾶς. Ὡ μέγα δυναμένων ῥημάτων. Ὡ μακαρίας γλώσσης, πᾶσαν ἀθρόον ἀνακαλουμένης τὴν οἰκουμένην. Ὡ θησαυροῦ καρδίας ῥήμασιν ὀλίγοις σῶρον ἡμῖν ἐκλέαντος ἀγαθῶν. Ταῦτα τὰ ῥήματα τὴν γῆν οὐρανὸν ἐποίησε, τὸν Ἄδην δεσμοτῶν ἐκένωσε, τὸν 40 οὐρανὸν ἐξ ἀνθρώπων ὄκησεν, ἀγγέλους ἀνθρώποις συνήγαγε, μίαν ἡρμόσατο χορείαν γένους οὐρανοῦ

1. A οικονομίας. — 2. Codd. τοισόλοις.

a) Luc., 1, 33. — b) Luc., 1, 38. — c) Ioan., 1, 14. — d) Ps. LXVII, 33. — e) Gen., 1, 9. — f) Ioan., 1, 9.

καὶ ἐπιγείου περὶ τὸν ἄμφω ταῦτα τὸ μὲν ὄντα, τὸ δὲ
γενόμενον.

Ἄντι τούτων τῶν ῥημάτων τίς σοι χάρις γένοιτ'
ἂν παρ' ἡμῶν; Ἡ τί σε δεῖ προσειπεῖν, ἥς ἄξιον
5 οὐδὲν ἐν ἀνθρώποις; Ἡμῖν μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν ὄντων
οἱ λόγοι, σὺ δὲ πάντα κόσμον ὑπὲρ πᾶσαν ὑπερβολὴν
παρελήλυθας. Εἰ δεῖ λόγους προσάγειν, ἀγγέλων τὸ
ἔργον, νοῦ γεροῦθικοῦ, τῶν πυρίνων οἶμαι γλωσσῶν.
Ἔθεν ἂ τῇ δυνάμει προσῆχεν, εἰς εὐφημίαν τῶν σῶν
10 μνησθέντες καὶ τὴν ἡμῶν αὐτῶν, ὡς οἶόν τε ἦν,
ἄσαντες σωτηρίαν, ἀγγελικὴν ἔπειτα ζητοῦμεν
φωνήν· εἰς τὴν τοῦ Γαβριὴλ προσλαλιὰν τελευτῶμεν,
ταύτῃ τῇ προσθήκῃ τὸ πᾶν τοῦ λόγου σεμνύνοντες·
χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· ὃν
15 καὶ ἡμᾶς ἡμῖν αὐτοῖς ἐνοικίσαι παρασκευάσαις, ἂ
πρὸς τὴν ἐκείνου δόξαν καὶ σοῦ, τῆς αὐτὸν τεχούσης,
εὐφημίαν δύναται φέρειν, οὐ λέγοντας μόνον ἀλλὰ
καὶ πράττοντας, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶ-
νας. Ἀμήν.

circa eum qui utrumque est, unum quidem
natura habens, alterum vero factus.

Pro verbis illis, quatenam gratiarum ac-
tiones tibi tribui possint a nobis? Quibusnam te
alloqui oportet, cum nihil sit inter homines quod
te sit dignum? Nobis enim ex rebus sermones
oriuntur; tu vero totum mundum super om-
nem excessum transgressa es. Si sermones
proferre oportet, angelorum, spiritus cheru-
bici, ignearum linguarum opus esse puto. Unde,
postquam ea, quae facultati nostrae congrue-
bant, in tuorum meritorum laudationem me-
moravimus, nostramque ipsorum salutem can-
tavimus, angelicam deinde requirimus vocem;
in Gabrielis salutationem tandem eximus cum
hoc additamento, quo orationis summam de-
coramus: *Ave, gratia plena; Dominus tecum^a*;
cui nos in nobismetipsis mansionem parem
facias. Hoc enim et illius gloriae, et
tui ipsius, quae eum genuisti, laudationi con-
ducere potest, dum non dicimus solum, sed
etiam facimus; quia ipsi convenit gloria in
saecula. Amen.

III

EIUSDEM SERMO IN DORMITIONEM DEIPARAE.

25 ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΝΣΕΠ-
ΠΤΟΝ ΚΑΙ ΥΠΕΡΕΝΔΟΞΟΝ ΚΟΙΜΗΣΙΝ
ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΝΑΧΡΑΝΤΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΥ¹.

1. Τοῦ νῦν ἀγῶνος, ὡς οὐδὲν ἂν γένοιτο μεῖζον,
30 εἴ τις πειρῶτο σφίξειν τὸ δέον, ἀγνοεῖν οὐδένα νομίζω·
ἐγὼ δὲ τοσοῦτον ἀπέγω τὴν γιγνομένην ἐνταῦθα
ζητῆσαι φωνήν, ὅσπερ ἡγοῦμαι τῶν μὲν ἄθλων τούτων
ὀφειλέτας εἶναι τῇ παρθένῳ πάντας ἀνθρώπους,
τὸ δὲ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν πραγμάτων ἔλκειν τοὺς
35 λόγους οὐδ' ἐλπίζειν ἀνθρώποις ἐξεῖναι. Ἔθεν οὔτε
τόλμησ' ἂν τις ἡμᾶς ἐλοι δίκας². Πού γὰρ τόλμησ';
Τῶν δυνατῶν ἄπτεσθαι λόγων, καὶ παραιτεῖσθαι
περὶ τῆς ἥττης, οὐκ ἂν εἴη λόγον σφίζον· ὧν μὲν γὰρ

ORATIO EIUSDEM IN VENERANDAM
PRORSUS ET GLORIOSISSIMAM DOR-
MITIONEM SANCTISSIMAE DOMINAE
NOSTRAE ET OMNINO IMMACULA-
TAE DEIPARAE.

1. Praesenti certamine nihil maius esse
posse, si quis id quod decet servare tentaret,
ignorare neminem puto. Ego autem tantum
absum, ut sermonem hic congruentem assequi
coner, ut horum quidem certaminum debito-
res Virgini esse omnes homines, evehendi
vero sermones ad rerum sublimitatem, ne
spem quidem hominibus perviam esse, opi-
ner. Unde, neque nos audaciae quis insimula-
re possit. Ubinam enim temeritati locus?
Orationem pro viribus ordiri, et defensiones
parare, rationi consentaneum non esset. Ete-

1. Ex eodem codice Paris. 1213, fol. 36-43vo cum Paris. graec. 1248 (saec. xv), fol. 142-153vo,
collato. A = Cod. 1213; B = Cod. 1248. — 2. B δικαίως.

a) Luc., 1, 28.

nim, quando causae aguntur, quas nemo est qui vincere potuerit, victos ne unus quidem criminari possit. Quomodo vero defensiones parare liceat, de quibus nemo est qui crimen inferat? Iam vero vocem viribus metiens, ad hymnos veniam, hoc adiiciens, scilicet : quod ad pulpitum accessi, non ut auditores, si quid beneficiorum eius quae laudatur, illos effugerit, edoceam, — bonum enim commune non est qui ignoret —, sed ut, pro viribus facta mentione meae salutis, memoria animam meliorem efficiam; propter quam causam mihi videntur omnes Sanctissimam celebrasse, necque quemquam esse qui in hoc certamen non accinctus fuerit; et hic quidem minus, ille vero plus ad propositum valuit. Quandoquidem multis praeconiis digna est illa, non solum ex quo orta est, sed etiam antequam hominibus donaretur.

2. Etenim prophetae, et prophetarum inspirati sermones, beatam canebant Virginem; et quidquid veneratione dignum erat : tabernaculum, et arca, et tentoria Moisis, quae super denominationem erant, ceteraque, de quibus gloriabantur Iudaei, Virginis miraculum praesignabant. Haec enim et venerabilia fuerunt, et ab initio exstiterunt, tantum ut illam delinearent, atque hominibus praemonstrarent. Sed quid dico? Certe laudationes omnes, quas unquam audierunt homines, et si quis genus nostrum olim laudavit, haec omnia vel singillatim Virgini tribuenda sunt. Non enim est, non est bonum aliquod, sive parvum, sive magnum, bono nomini conferens, quod nova mater novusque partus non induxerit, non solum postquam hic evenit, sed etiam antequam fieret, quatenus futurus.

Si enim omnia facimus ad Deum lucrandum, et si hic est nobis omnium bonorum finis; hoc autem hominibus impervium fuit sine Virginis gratiis, quomodo non ad illam referuntur omnia? Siquidem, quidquid inter homines laude est dignum, laudum causa est; omnium vero, quae in nobis sunt, bonorum, causa est cum Deo concordia; huius autem concordiae causa Virgo fuit. Et ideo ipsa generi nostro causa est hymnis extollenda decoris omnis, ornamentique hymnorumque; atque plausus omnis ad illam solam dirigitur; immo vero quod homines superstites sunt et ipsum esse habent, huic Beatae tribuere convenit. Et non hoc tantum, sed et caelum et terra et sol et universum istud propter beatam Virginem, quemadmodum

οὐκ ἔστιν ὅς τυχεῖν ἡδυνήθη, τοῖς ἀπολειφθεῖσιν οὐδ' ἂν εἶς ἐγκαλέσαι· παραιτεῖσθαι δὲ πῶς ἔνι, περὶ ὧν οὐδεὶς ἐγκαλεῖ; Καὶ δὴ τὴν φωνὴν τῆς δυνάμει μετρήσας, ἐπὶ τοὺς ὕμνους ἀφίξομαι, ἐκεῖνο προσθεῖς, ὡς οὐχ ἵνα διδάξω, τῶν χαρίτων παρῆλθον¹ 5 τῆς ὕμνουμένης εἰ τὴ διεφύγε, τοὺς ἀκροωμένους· οὐ γὰρ ἔστιν, ὅς τὸ κοινὸν ἠγνόησεν ἀγαθόν· ἀλλ' ὥστε μόνον οἷς ἔξῃσσι, μνησθέντα τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας, τῆ μνήμῃ τὴν ψυχὴν ἀμείνω ποιῆσαι· ὑπὲρ οὗ μοι δοκοῦσι καὶ πάντες τὴν παναγαίαν ὑμνή- 10 σαι, καὶ εἶναι μηδέν, ὅς οὐκ εἰς τοῦτον ἀπεδύσατο τὸν ἀγῶνα, ὁ μὲν μικρόν, ὁ δὲ μείζον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν δυνηθείς· ἐπεὶ καὶ πολυῦμνητός ἐστιν, οὐκ ἔξ οὗ γέγονε μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀνθρώποις δοθῆναι.

2. Προφῆται γὰρ, καὶ προφητῶν ἐμπνεύσεις καὶ 15 λόγοι, τὴν μακαρίαν ἡδὸν παρθένον, καὶ εἰ τι² σεμνόν, ἢ σκηπὴ καὶ κισθῶτος, καὶ στρατήγια³ Μωσέως ὑπὲρ τὴν ἐπωνυμίαν, καὶ τὰλλα, δι' ὧν ἐφ' αὐτοῖς ἐφρόνουσιν Ἑβραῖοι, τῆς παρθένου τὸ θαῦμα. Ταῦτα γὰρ σεμνά τε ἦν καὶ ἐγένετο τὴν ἀρχὴν, ἔν 20 ἐκείνῃ γραφῶσι μόνον, καὶ προδείξωσι τοῖς ἀνθρώποις. Καίτοι τί λέγω; Πάντας μὲν οὖν ἐπαίνους ὅσοι ἤσθησαν ἐπ' ἀνθρώποις, καὶ εἰ τις τὸ γένος ἐπήνεσεν, ἢ καθ' ἕκαστα, τῆ παρθένου λογιστόν ἂν εἶη. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀγαθόν, οὐ μικρόν, 25 οὐ μείζον, ὅθεν ἔνι καλῶς ἀκούειν, ὁ μὴ ἢ καινὴ μήτηρ καὶ ὁ καινὸς εἰσῆγαγε τόκος, οὐ γενόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι, τῷ μέλλειν.

Εἰ γὰρ πάντα ποιοῦμεν, ἵνα Θεὸν πλουτήσωμεν, καὶ τοῦτο ἔστιν ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων τὸ τέλος, 30 τοῦτο δὲ οὐκ ἔνῃν τοῖς ἀνθρώποις ἄνευ τῶν τῆς παρθένου χαρίτων, πῶς οὐκ ἐπ' ἐκείνῃ πάντα φέρεται, ὥστε αἴτιον εἶναι τῶν μὲν ἐπαίνων, εἰ τι σεμνόν ἐν ἀνθρώποις, τῶν δὲ ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν ἀπάντων, τὴν μετὰ Θεοῦ συναυλίαν· τῆς δὲ, τὴν παρθένον; Καὶ 35 διὰ τοῦτο τὴν πολυῦμνητον παντὸς κόσμου καὶ σεμνότητος καὶ ὕμνων αἰτίαν εἶναι τῷ γένει, καὶ πᾶσαν εὐφημίαν πρὸς αὐτὴν ἀναφέρεσθαι μόνην· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ περιεῖναι, καὶ ὅλως ἀνθρώπους εἶναι, τὴν μακαρίαν αἰτιᾶσθαι προσῆκε. Καὶ οὐ 40 τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ οὐρανός, καὶ γῆ, καὶ ἥλιος, καὶ πᾶν τὸδε, διὰ τὴν μακαρίαν παρθένον, ὥσπερ διὰ τὸν καρπὸν τὸ δένδρον, εἰς τὸ εὖ ἔχειν ἦλθε, καὶ

1. B παρῆλθον τῶν χαρίτων. — 2. Codd. εἰ τω. — 3. Codd. στρατήγια.

ὀλωσείναι. Εἰ δὲ διὰ τὸν καρπὸν εὖ ἐροῦμεν τὸ δένδρον, καὶ ὁ τούτῳ χάριων τὸν καρπὸν ἐπήνεσε, τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ τῶν ὄντων σεμνότης πᾶσα καὶ χάρις καὶ κόσμος, εἴ τις ἀρετῆ, καὶ εἴ τις ἔπαινος, κατὰ τὸν Παύλου λόγον, τῇ παρθένῳ μόνῃ προσῆκεν: ὥστε ἐξεῖναι εἰπεῖν, ὡς ἦν ὁ Θεὸς περὶ αὐτῶν ἐξήνεγκε ψῆφον, καλὰ προσειπόντων, καὶ καλὰ διαφερόντων, εὐφημῖα τῆς παρθένου.

3. Οὕτω πόρρωθεν ὑμνεῖτο. Καὶ μὴν, ὅτι καρπὸς ἔστι τῶν κτισμάτων, καὶ τοῦτον πρὸς τὸ πᾶν ἡ μακαρία τὸν λόγον ἔχει, ὁῦλον ἐκείθεν. Ἐπεὶ γὰρ ἐν ἅπασιν ἐκείνο καρπὸς, ὁ πρὸς τὸ μηκέτ' εἶναι χωροῦσαν τῷ γεννῶντι τὴν φύσιν ἐπανάγει, καὶ νέαν ἐξαρχῆς ἀποφαίνει, τίς ἀνέπλασε τοὺς ἀνθρώπους; Πόθεν ἡ καινὴ κτίσις; Τίς ἠλλοίωσε τὸ πᾶν τόδε; Καὶ γοῦν ὁ μὲν οὐρανὸς νέους τινὰς ἐδέξατο πολίτας ἀναπλασθέντας· τούτους ἐκ τῆς γῆς μετήνεγκεν ἡ παρθένος. Γῆ δὲ τὸν καινὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν τὸν οὐρανοῦ δεσπότην, ἔνοιον εἶχεν· ἐπεὶ μὴ τὸν παλαιὸν τῆς ἀμαρτίας καρπὸν, ἀκάθαρτα καὶ τριβόλους, ἀλλὰ νέον δικαιοσύνης ἄνθος, τὴν παρθένον ἀνῆκεν. Οὐ ταύτη δὲ μόνον τὸ γῆρας ἐκ μέσου πεποιήκε, καὶ παρέσχε πᾶσιν ὡσπερ ἀναβιῶναι, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ἀμεινον! δι' αὐτῆς ἀπολήψεται τὸ σῶμα, καὶ φθορᾶς καθαρὸν ἀπάσης, καὶ σελήνη, καὶ γῆ, καὶ ἀστέρες. Ἐπεὶ τὴν μὲν κτίσιν οὐκ ἐν τῆς φθορᾶς ἀναστῆναι, μὴ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ τῆς ἐλευθερίας τυχόντων· ταύτης δὲ τῆς ἐλευθερίας τὸ λύτρον εἰσήνεγκεν ἡ παρθένος, τὸν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν.

Καὶ γῆν δὲ τῆς φθορᾶς ἀπολύσει, καὶ στήσει, τῆς ἐπιθυμίας, ἀποδοῦσα τὴν ἀφθαρσίαν, ἣν ἐκδεχόμενὴν στενάζειν Παύλου φωνῇ, ὥστε καὶ ὁ φησι πρὸς τὸν Θεὸν ὁ προφήτης· ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ, πρὸς τοῦτον² φέρειν· καὶ τοῦτον τὸν καρπὸν, τὴν παρθένον, καὶ ταύτην τῆς γῆς κίνησθαι τὴν ἐπιθυμίαν· χορτασθήσεται γὰρ καὶ αὐτὴ, κατὰ τὸ λόγιον, τῆς δόξης τοῦ σωτήρος φανεύσεως. Εἰ δὲ καὶ γῆν ἡ Γραφὴ καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τούτοις δι' αὐτῆς τυχεῖν ἐγένετο τῶν εὐχῶν, καὶ ἔλθειν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν,

propter fructum arbor, ad bene esse, et ad esse simpliciter processit. Si autem propter fructum arbori benedicimus, et qui hanc habere laetatur, fructum laudare consuevit, quis nesciat eorum, quae sunt, decus omne et gratiam et ornatum, *si qua virtus et si qua laus*, secundum Pauli dictum^a, soli Virgini congruere; ita ut dicere liceat sententiam, quam de illis protulit Deus, quando illa esse bona, et valde bona declaravit, laudationem fuisse Virginis.

3. Ita e longinquo celebrabatur. Et revera Beatam creaturarum esse fructum, hancque rationem ad Universum illam habere manifestum est exinde: Siquidem, cum in omnibus hoc sit fructus, quod naturam ad non esse cedentem generanti restituit, novamque ab exordio ostendat, quis homines reformavit? Undenam nova creatura? Quisnam hocce universum immutavit? Et sane, quos caelum recepit, novos quosdam cives e terra transtulit Virgo. Terra autem novum hominem, ipsum caeli Dominum, incolam habuit; quandoquidem non veterem peccati fructum, spinas videlicet et tribulos, sed novum iustitiae florem, Virginem dico, produxit. Non hoc pacto tantum senectutem e medio tulit omnibusque quasi reviviscere praestitit, verum et ipsum caelum, lunaque terraque astraque pulchrius receptura sunt corpus omnis expers corruptionis. Non enim e corruptione creatura prius resurgere potest, quam Dei filii libertatem fuerint consecuti; huius autem libertatis pretium, primogenitum scilicet mortuorum, Virgo contulit.

Et terram a corruptione liberabit eiusque compescet desiderium, illi largiens incorruptibilitatem, quam *cum gemitibus eam expectare* Paulus ait^b, ita ut, quod Deo propheta dicit: *De fructu operum tuorum satiabitur terra*^c, hunc fructum respiciat; hic autem fructus Virginem, Virgo vero terrae desiderium obscure significet; *satiabitur enim et ipsa*, secundum propheticum dictum, *cum gloria Salvatoris apparuerit*^d. Si autem et terrae nomine Scriptura homines designat, etiam ipsis per eam vota consequi contigit, ad illamque diem pervenire, quam concupierunt

1. Β ἀμεινῶν. — 2. Β τοῦτο.

a) Philip., IV, 8. — b) Rom., VIII, 22. — c) Ps. CIII, 13. — d) Ps. XVI, 15.

prophetae. Sola enim hac beatitudine, quam ex quo nati sumus, desiderabamus amissam, et cui restituendae ex nobis nullus neque ex angelis neque ex hominibus par fuit, — quippe qui peius nos haberemus, quam ut per hos ad pristinum statum redire possemus, et hoc unum desiderantes ingemeremus —, hac, dico, beatitudine nobis rursus Beata praestitit esse felices, nostrumque implevit desiderium, solum desiderabilem nobis praebendo; quo obtento, nihil amplius quaerendum manet; siquidem adeo perfecte illum cum hominibus coniunxit, ut non solum victum atque domicilium, verum et naturam nobiscum communem habuerit.

Et sane non hominibus atque huicce mundo tantum benefecit, quasi beneficiorum terminum statuerit caelum ipsum, sed etiam hoc supergreditur *suaque virtute operit*^a. Angelis etenim, principatibus ipsis atque potestatibus commodo fuit, et lumen emisit, atque sibi ipsis sapientiores purioresque fieri, Deique bonitatem ac sapientiam melius quam prius cognoscere tribuit. *Multiformis namque sapientia Dei principatibus et potestatibus per ipsam manifestata est, atque altitudinem divitiarum sapientiae et scientiae Dei*^b tanquam per oculos sive lumen Beatae omnes perspexerunt. Sola siquidem cuius animae ac spiritui dux exstitit ad adipiscendam, quae circa Deum est, veritatem.

4. Hoc pacto caelum novum et terram novam fecit Virgo; quin etiam ipsa est nova terra et novum caelum; terra quidem, quia hinc fuit; nova autem, quod nulla ex parte avis coniuncta, nec vetus fermentum haereditate sortita est, sed ipsa, secundum Pauli dictum, *conspectio nova exstitit*^c, cuiusdamque novi generis principium fuit. Porro illam caelum esse quis ignorat? Novum vero, tum quia a quavis senectute longe fuit, quippe quae omnem corruptionem egregie vicit, tum quia heri et olim, in dierum istorum novissimo, hominibus est data, secundum divinam promissionem, quam nuntiavit Isaias: *Novum caelum et novam terram dabo vobis*^d. Si vis autem, et eximia quaedam stupendaque terra atque caelum est Virgo, quod e terra quidem exorta est, caelum vero cum puritate tum magnitudine superavit; magnitudine sane,

ἣν ἐπεθύμησαν οἱ προφῆται. Μόνη γὰρ τὴν εὐδαιμονίαν, ἣν ἀπολέσαντες, ἐξ οὗ γεγόνாமεν, ἐποθοῦμεν, καὶ πρὸς ἣν οὐδείς ἤρκεσεν ἡμῶν², οὐ τῶν ἀγγέλων, οὐ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπράττομεν χεῖρον ἢ διὰ τούτων δύνασθαι τυχεῖν ἐπανόδου, καὶ τοῦτ' αὐτὸ 5 μόνον ποθοῦντες ἐστένομεν, ταύτην ἡμῖν αὐθις ἡ μακαρία παρέσχεν εὐδαιμονεῖν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐνέπλησε, τὸν μόνον ἐπιθυμητόν, καὶ οὗ τυχεῖσιν οὐκ ἐνιζητεῖν περαιτέρω, οὕτως ἀκριβῶς συνάψασα τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε οὐ διαίτης μόνον καὶ τόπου, 10 ἀλλὰ καὶ φύσεως ἡμῖν κοινωνῆσαι.

Καὶ μὴν οὐ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοῦτον τὸν κόσμον εἰς πεποίηκε μόνον, ὡς ἂν τῶν χαρίτων ὕρον ποιησαμένη τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ τοῦτον ὑπερβαίνει, καὶ τοῦτον ἀρετῇ καλύπτει. Καὶ γὰρ τοῖς ἀγγέ- 15 λοις, αὐταῖς ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν καιρῷ γέγονε καὶ φῶς ἀνέτειλε, καὶ σοφωτέρας ἑαυτῶν παρέσχε καὶ καθρωτέρας γενέσθαι καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σοφίαν ἀμεινον ἢ πρόσθεν εἰδέναι. Ἡ γὰρ πολυποίκιλος Θεοῦ σοφία δι' 20 αὐτῆς ἐγνωρίσθη ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις, καὶ τὸ βάθος τοῦ πλοῦτου τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καθάπερ δι' ὀφθαλμῶν ἢ φωτὸς τῆς μακαρίας, πάντες κατεῖδον. Μόνη γὰρ ἡγεμὼν ὑπῆρξε πάση ψυχῇ, καὶ νῦν τῆς περὶ 25 Θεὸν ἀληθείας.

4. Οὕτως οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν ἐποίησεν ἡ παρθένος· μᾶλλον δὲ αὕτη ἐστὶν ἡ καινὴ γῆ καὶ ὁ καινὸς οὐρανός· γῆ μὲν, ὅτι ἐκεῖθεν· καινὴ δὲ, ὅτι τοῖς προγόνοις οὐδαμῶθεν προσῆκεν, οὐδὲ τῆς 30 παλαιᾶς ἐκκληρονόμησε ζύμης, ἀλλ' αὐτὴ, κατὰ τὸν τοῦ Παύλου λόγον, *φύραμα νέον κατέστη*, καὶ νέου τινὸς ἤρξατο γένους. Ἀλλὰ μὴν ἀνθ' ὧν οὐρανός ἐστι τίς ἀγνοεῖ; καινός δὲ, ὅτι τε πόρρω παντὸς γήρωος, ἅτε φορῶς ἀπάσης κρείττων διαφερόντως, 35 καὶ ὅτι γῆς καὶ πρώων, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων, τοῖς ἀνθρώποις ἐδόθη, κατὰ τὴν θείαν ἐπαγγελίαν, ἣν ἐμήνυσεν Ἰσαίας· *οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν δώσω ὑμῖν*. Εἰ βούλει δὲ, καὶ ὑπερφυῆς τις καὶ ξενὴ γῆ, καὶ οὐρανός ἐστιν ἡ παρθένος, 40 ὅτι τῆς μὲν γῆς ἀνέσχε, τὸν δὲ οὐρανὸν ὑπερέβη καὶ

1. B ἡμῶν.

a) Habac., III, 3. — b) Rom., XI, 33. — c) I Corinth., v, 7. — d) Is., LXV, 17.

καθαρότητι καὶ μεγέθει· τὸ μὲν, ὅτι, ὃν ἐκεῖνος οὐκ εἶχε χωρῆσαι, τοῦτον ἐνοικον εἶχε· καθαρότητι δέ· καὶ γὰρ ὢν οὐκ ἐνῆν αὐτόπτας γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους, μὴ τῶν οὐρανῶν βραχύντων, ἢ ἀνοιγέντων, 5 τοῦτων οὐδὲν κωλύει δι' αὐτῆς ἀπολαύειν· μᾶλλον δέ, ἢ μὲν καὶ ἡγεῖται τοῖς πρὸς Θεὸν αἰρομένοις, ὁ δὲ προσίσταται. Καὶ τὸν μὲν ἐκ μέσου δεῖ γενέσθαι τῆς δέ, μὴ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μέσης λειψθείσης, οὐκ ἐνῆν κοινωνοὺς τοὺς κάτω τῶν ὑπερκοσμίων 10 γενέσθαι.

Καὶ γοῦν τὸν μὲν οὐρανὸν λόγος οὐκ ἐνεργεῖν τὴν θεῖαν ἀκτίνα, ἀλλὰ διεύσεως βραχύναι· τοῦ γὰρ Πνεύματος ἐπὶ τὸν δρόμιμον κατιόντος, Ἰωάννη τῷ πάνυ 15 σχιζομένουσ ὄψθαι τοὺς οὐρανοὺς. Ἡ δὲ μακαρία, τοῦ Πνεύματος ἐπελθόντος, μείζονος ἀπῆλαυσε τῆς εἰρήνης, ἣν Παῦλος εἶπε πάντα τοῦν ὑπερέχειν· καὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, ἧς οὐδεὶς ὄρος, ὑπερρυῆς ἐγένετο τόπος. Καὶ ἦνεγκεν οὕτω σὺν πολλῇ τῇ βρασιῶνῃ, ὥστε καὶ ἐκῦει 20 καὶ ἔτικτεν ἄνευ ὠδίνων· ὥστε, ὃν ὁ προφήτης οὐρανὸν φησιν οὐρανοῦ, καὶ τῷ Θεῷ μόνον μόνω προσήκειν· ὁ γὰρ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ· τὴν μακαρίαν εἶναι παρθένον. Οὐδὲ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς, φησὶ¹, καθαρὸς ἐνώπιόν σου· ἢ δὲ 25 πλησίον τοῦ Θεοῦ, οὐ καθαρὰ μόνον κακῶν, ἀλλὰ καὶ καλῆ ἐστὶν ἡ παρθένος· καὶ οὐ, ἀπλῶς, ἀλλὰ καθάπας καλή· ὅλη γὰρ εἶ καλή, φησι. Καὶ ἡ ψῆφος οὐκ ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸς τὴν μακαρίαν ἀνακηρύττει. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ σὺν 30 θαύματι· Τί γὰρ εἶ καλὴ, ἢ πλησίον μου; Καίτοι πᾶσαν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ φησὶ τὸ λόγιον παντὸς μύσους εἶναι μισωτέραν, καὶ πονηρίαν ἀποκαλεῖ. Καὶ, ὡς ἔοικεν, ἢ τῆς παρθένου δικαιοσύνη οὐκ εἶσω τῶν ἀνθρωπίνων 35 ἔπιπτεν ὄρον· οὐδὲ μικρὸν ὑπερέβη, οὐδὲ μέγα μὲν, ἀλλ' ὅσον λαθεῖν εἰκόνα, ἀλλὰ τοσοῦτον παρήλλαξε τὴν κοινήν φύσιν, ὅσον οὐδὲ ἔστιν εὐρεῖν τὸ μέσον.

5. Διὰ ταῦτα καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην συνεκάλυψε πονηρίαν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ συνουσία· ἀξίους ἔδειξε 40 τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὴν γῆν ἀξίαν τῶν διατριβῶν τοῦ σωτῆρος. Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμια ἡχρησάθησαν· οὐδεὶς ἦν ὁ βοθηθῶν κινδυνεύοντι τῷ γένει, οὐδ' ἐπιστήσων καθάπερ βεῦμα τὴν ἄμαρτίαν. Καὶ

1. B φησι ομιλλῖτ.

a) Marc., 1, 10. — b) Phil., iv, 7. — c) Ps. cxiii, 24. — d) Job, xv, 15. — e) Cant., iv, 7. —

quia quem caelum capere non potuit, hunc illa hospitem tenuit; puritate autem; nam quorum testes oculati nullo modo homines fieri poterant, non discissis seu non patefactis caelis, quominus iis per eam fruantur nihil impedit; quin immo, haec iis etiam praeit, qui ad Deum tendunt, dum caelum obsistit. Et hoc quidem e medio tolli oportet; illa vero, si inter Deum et homines mediatrix non fuisset relicta, terrestres caelestium participes fieri omnino impossibile erat.

Porro scriptum est caelum quidem non ferre divinum radium, sed eo pertransiente rumpi; siquidem Spiritu super honore parem descendente, Iohanni Magno *scissi visi sunt caeli*^a; Beata vero, Spiritu superveniente, abundantius illa est fruita pace, quam Paulus dixit *omnem sensum superare*^b, et hypostasis ipsius Salvatoris, cuius nullus est terminus, mirandum facta est domicilium. Et illum adeo facile tulit, ut et gestaverit et sine doloribus ediderit. Unde illud caelum caeli de quo propheta loquitur, quodque soli Deo convenire dicit: *Caelum enim caeli Demino*^c, est beata Virgo. *Neque caelum ipsum*, inquit, *mundum coram te*^d; Dei vero propinqua, Virgo scilicet, non solum pura malis, verum et pulchra est. Et non simpliciter, sed omnino pulchra: nam *tota es pulchra*^e, inquit. Et suffragium non est humanum, sed Deus ipse Beatam praedicat. Et non hoc tantum, sed cum admiratione: *Quam pulchra es, propinqua mea!*^f Porro omnem iustitiam humanam coram Deo Scriptura dicit *omni scelere sceleriore, et perversitatem nuncupal*^g; ex quo constat Virginis iustitiam intra humanas terminos non occurrisset; neque parum excelluit, sed multum quidem, ita tamen ut aliquam illius adumbrationem capere quis potuerit, sed communem naturam tantum superavit, ut medium invenire non sit.

5. Quapropter et omnem humanam contexit malitiam, et Dei contubernio dignos ostendit homines, terramque dignam quae Salvatorem haberet incolam. *Omnes declinaverant, simul inutiles evaserant*^h; qui periclitanti generi opem ferret, vel peccatum tanquam torrentem sisteret, nullus exstabat. Nam et

f) Cant., 1, 15; iv, 1. — g) Is., lxiv, 6. — h) Ps. xiii, 4.

sacerdotes, et iudices, et prophetarum corona, ceterique Deo devoti, a quibus aliquid melius pro genere sperandum erat, ex his nemo quidquam pro communi salute potuit; quin immo neque seipsos criminationibus poenaque immunes ostenderunt, sed hinc decedentes infernus illos excipiebat. Et iam ad priorem vitam nos redire impossibile erat. Homines siquidem sibi sufficere non poterant; boni vero angeli optima quaeque sane nobis adprecabantur, auxiliumque ferre tentabant, sed malorum magnitudine superabantur; ille autem, quo tantum opus erat, vulnus propter peccatum aversabatur. Oculos enim ad terram convertebat, et *non erat intelligens neque requirens Deum*¹; sed sicut in corpore morbo penitus corrupto, nullus curare volenti remanebat locus, unde salutem revocaret. Optabat quidem nobis salutem, utpote hominum amans; verum non habebat quibus beneficiorum initium merito faceret; quandoquidem et haec est lex divinae iustitiae, scilicet beneficia naturam nobis meliorem facientia quandoque etiam nolentibus praestare; quae vero voluntatem libertatemque perficiunt, Deumque in nobis habitare faciunt, omnemque humanam superant exspectionem, haec non omnibus impertire, sed iis tantum, quibus praesto fuit prius conferre convenientem cooperationem. Quamobrem, ante Salvatoris descensum mysteriaque ad illum spectantia, quae nobis voluntatem a divina charitate delapsam rursus excitarunt, humana quadam iustitia opus erat, quae non solum tantam malitiam compensaret, verum etiam id praestaret mirabili cum accessione, unde et natura a contagione arceretur, detergeretque ignominiam quae a peccato erat, et communis hostis insolentia retunderetur, Deusque hominibus conciliatus manum porrigeret.

6. Fit igitur, et admirabilem illam iustitiam pro toto mundo contulit Virgo, et expiationis ac propitiationis loco nobis facta est, totumque lustravit genus. Et quemadmodum lucis effusio aut ignis, quibuscumque supervenerint communicantur, ita et illa proprium splendorem impertivit omnibus. Et si-

ἱερεῖς γὰρ, καὶ κριταὶ, καὶ προφητῶν κύκλος, καὶ τῶν ἄλλων οἱ περὶ Θεόν εἶχον, ὅθεν ἦν τι καὶ βέλτιον περὶ τοῦ γένους ἐλπίζειν, τούτων οὐδεὶς οὐδὲν οὕτως πρὸς τὸ κοινὸν ἠδυνήθη, ὥστε οὐδὲ σφᾶς αὐτοὺς ἐγκλημάτων καὶ δίκης ἔδειξαν καθαροὺς, ἀλλ' ἀπίοντας ἐνθένθεν ἄδης ἐξεδέχετο. Καὶ ἦν ἀμήχανον ἡδὴ τὴν προτέραν ζωὴν ἡμῶν ἐπανήκειν, τῶν μὲν ἀνθρώπων ἑκατοῖς ἀρχέσαι μὴ δυναμένων, τῶν δὲ ἀγαθῶν ἀγγέλων συνευρομένων μὲν ἡμῶν τὰ βέλτιστα καὶ συμμαχεῖν περὶ τῶν, τοῦ δὲ μεγέθους τῶν κακῶν ἡττωμένων, οὗ δὲ ἐδεῖτο μόνου τοῦ τραῦμα διὰ τὴν ἀμαρτίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπληθύνοντο. Καὶ γὰρ ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἦν συνιῶν, οὐδ' ἐκζητῶν τὸν Θεόν, ἀλλ' ὥσπερ σώματος νόσῳ καθάπαξ διεφθορότος, οὐδεὶς τῶ βουλομένῳ θεραπεύειν, ὅθεν ἂν ἀνακαλέσαιτο τὴν υἰείαν, κατελείπετο τόπος· ἐβούλετο μὲν γὰρ ἡμῶν τὴν σωτηρίαν, φιλόανθρωπος ὢν, οὐκ εἶχε δὲ οἷς ἂν ὑπάρξαι τῶν χαρίτων δικαίως· ἐπεὶ καὶ τοῦτο νόμος τῆς θείας δικαιοσύνης, τὰς μὲν εὐεργετίας, αἱ τὴν φύσιν ἡμῶν ἀμείνῳ ποιοῦσιν, ἐνίοτε καὶ μὴ βουλομένοις παρέχειν· αἱ δὲ τὴν θέλησιν ὀρθοῦσι καὶ τὴν προαίρεσιν, καὶ Θεὸν ἡμῶν οἰκίζουσι καὶ προμῶνται τὴν ἐκεῖθεν εἰρήνην, μεγάλας μὲν εἶναι καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην υπερβάλλειν ἐλπίδα, χορηγεῖσθαι δὲ οὐ πᾶσιν, ἀλλ' ὅσοις ὑπέβλεψε προεισενέγκαι τὴν γιγνομένην συντέλειαν. Διὰ ταῦτα, πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος καθόδου καὶ τῶν κατ' αὐτὸν μυστηρίων, ἃ τὴν θέλησιν ἡμῶν τῆς θείας ἐκπεσοῦσαν ἀγάπης ἐπανήγαγον αὐθις, ἔδει τινὸς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης οὐκ ἀντιρρόπου μόνου τῆ τοσῶδε κακίᾳ, ἀλλὰ καὶ σὺν θαυμαστῇ τῇ προσθήκῃ· ὅθεν ἦν ἀποκεκλεισθαι μὲν τὴν φύσιν τοῦ μύσου¹, ἀποτρίψασθαι δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας αἰσχύνην, στήναι δὲ τὴν ὕβριν τοῦ κοινοῦ πολεμίου, τὸν δὲ Θεὸν τοῖς ἀνθρώποις διαλλαγέντα χεῖρα ὀρέξαι.

6 Γίνεται τοίνυν, καὶ τὴν θαυμαστὴν αὐτὴν δικαιοσύνην ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντὸς εἰσήνεγκεν ἡ παρθένος, καὶ γέγονεν ἀντὶ καθαρῶν ἡμῶν καὶ ἰλαστηρίων, καὶ τὸ σύμπαν ἤγησε γένος. Καὶ καθάπερ φωτὸς χύσις ἢ πῦρ, οἷς ἂν ἐπέλθοι, τῆς οἰκείας αὐγῆς μετέδωκε πᾶσι· καὶ ὥσπερ τοῦτ' ἐστὶ τὸ φῶς ἐστὶ μὲν ὁρατοῖς ἀντὶ κάλλους, ἐμπέφυκε δὲ οὐ πᾶσιν,

1 B μίσους.

a) Ps. XIII, 2.

ἀλλὰ τὸν ἡλίου ὀπίσκον ἔλαχε μόνον, τὸν ἴσον δὲ τρό-
 πον καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων κάλλος, καὶ ἡ τῆς φύσεως
 σεμενότης πᾶσα καὶ χάρις, ἧ τὴν ἔθηκε πρὶν Θεὸν
 ἀπολέσαι, καὶ ἦν ἔσχεν ἄν, εἰ τὸν ἐκέιθεν ἔσωσε
 5 νόμον, καὶ ἦν εἶχε δικαιοσύνην, καὶ ἦν ἔχειν δέον
 οὐκ εἶχεν, ἐν τῇ μακαρίᾳ μόνῃ συνέστη, καὶ πάν-
 τας ἐδικαίωσεν· ὁ περὶ τοῦ σωτῆρος ἔφησε Παῦλος.
 Καὶ ἦν οὐσίς τις ἢ θησαυρός, ἢ πηγή, ἢ οὐκ οἶδ'
 ὅ τι ἔστι, τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀγιωσύνης.

10 Διὰ τοῦτο, τῶν ἐκ τοῦ παντός αἰῶνος ἀνθρώπων
 τὸ θυσιαστήριον ἤκησε μόνῃ, θυσία προτελείος τις
 καὶ καθαρτήριος πρὸ τοῦ μεγάλου θύματος ὑπὲρ
 παντός προσενηχθεῖσα τοῦ γένους, ὥστε πρόδρομον
 μὲν εἰς τὰ ἄγια τῶν ἀγίων τὸν Ἰησοῦν εἰσελη-
 15 λιθῆναι, τοῦ δὲ σωτῆρος τὴν μακαρίαν προτέραν
 εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος ἑαυτὴν τῷ
 Πατρὶ προσενηχοῦναι. Καὶ ὁ μὲν τελείως τὸν Πατέρα
 διήλλαξε τοῖς ἀνθρώποις, ἀποθανὼν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ·
 ἡ δὲ μακαρία προσενηχθεῖσα τῷ Θεῷ, τοσοῦτον εἰς
 20 τὴν καταλλαγὴν ἠδυνήθη, ὅσον τὸν ἄρμωσθην εἰς
 τοὺς ἀνθρώπους κομίσει, καὶ ἀδελφὸν ποιῆσαι τὸν
 πρεσβευτὴν, ὑπὲρ ὧν πρὸς τὸν Θεὸν ἐμελλεν ἤξειν,
 ὡς ἄν ὡς ὁμοφυῶν ἤδη καὶ οἰκείων ἀντιποιοῖτο.
 Καὶ γὰρ ὡφείλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς
 25 ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς
 ἀρχιερεὺς τὰ περὶ τὸν Θεόν. Καὶ ὁ μὲν, καθ'
 ὑπόστασιν μίαν ἀμφοτέρος ὧν ὅπερ τε ἡμεῖς καὶ
 Θεός, κοινὸς ὅρος κατέστη τῆς φύσεως ἑκατέρας·
 καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἕνωσις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ
 30 καταλλαγὴ, καὶ εἰρήνη, καὶ ἔρωσ, καὶ εἰ τι πρὸς
 τοῦτο φέροι. Ἡ δὲ μακαρία, τὰ μὲν ἀνθρώπος οὖσα,
 δι' ὧν ἐκέιθεν εἴλετο τὸ γένος, τὰ δὲ, τὴν ὑπερφυᾶ
 λέγω δικαιοσύνην, Θεῷ προσήκουσα μόνῃ, τῷ μὲν
 ἀνθρώπος εἶναι, τοὺς ἀνθρώπους σεμνύνει. Θεὸν δὲ
 35 πρὸς ἔρωτα κινεῖ τῶν ἀνθρώπων, τῷ ἑαυτῆς ἐλκυσάσα
 κάλλει. Καὶ ὁ μὲν σωτὴρ ἔδωκε δίκην, ὧν ἡμεῖς
 ὑπόγρεως ἤμεν· οὐ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ συνήδει, ὅθεν
 ἄν ὑπεύθυνος ἦν, ὅτι ἀμυρτίων οὐκ ἐποίησεν,
 ἀλλὰ τὰς ἡμῶν ἀνειλήφει. Καὶ περὶ ἡμῶν ὠδύνατο.

40 Καὶ ἤρκεσεν ἐνὸς πληγῆς μὴδὲν ἡδικηκότος, ἀνθρώ-
 ποις πᾶσι τὰ ἔσχατα πεπλημμεληκόσιν, ἀντὶ δίκης
 γενομένης, τὰ ἐγκλήματα λύσει.

Ἢ δὲ μακαρία, μία δὴ καὶ μόνῃ πάντων ἀνθρώ-

cut hocce lumen visibilibus pulchritudinem tribuit, quamquam non omnibus inest, sed solis orbem tantum obtinuit; eodem sane modo et hominum pulchritudo, et naturae maiestas omnis ac gratia, qua et florebat, antequam Deum amitteret, et quam habuisset, si illius legem servasset; et quam habebat iustitiam, et illa habenda quam non habuit, in Beata sola constiterunt; et omnes iustificavit^a; quod de Salvatore affirmavit Paulus. Et fuit substantiae quidam sive thesaurus, sive fons, seu nescio quid dicam, sanctitatis hominum.

Ideo ex hominibus qui a saeculo fuerunt, sola altare habitavit; ut victima quaedam praevia atque expiatoria ante magnum sacrificium pro toto genere oblata. Unde *praecursor quidem in Sancta Sanctorum Iesus introiit*^b; sed Beata, ante Salvatorem, usque ad interius velaminis ingressa, seipsam Patri obtulit. Et ille quidem, in cruce moriens, Patrem cum hominibus perfecte reconciliavit; Beata vero, seipsam Deo offerens, in reconciliationem tantum contulit, ut moderatorem ad homines attraxerit, legatumque fecerit fratrem eorum pro quibus ad Deum accessurus erat; unde et illos iam tanquam cognatos atque familiares sibi vindicavit. *Debit enim per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex in iis quae circa Deum sunt*^c. Et is quidem secundum unam personam uterque existens, nempe quod sumus nos et quod Deus, communis terminus utriusque naturae constitutus est; et ideo tum unio Dei et hominum fuit, tum reconciliatio et pax et amor, et quidquid ad hoc spectat. Beata autem et homo est, quia hinc suam traxit originem, et supernaturalem habuit iustitiam, utpote Deo soli coniuncta; unde, quatenus homo, homines honestat, Deum vero ad hominum amorem movet, eum sua pulchritudine attrahens. Et Salvator quidem poenam dedit eorum, quibus obligabamur; non enim ipse sibi quidquam conscius erat, quo reus fuisset, *quia peccatum non fecit*^d, sed nostra delicta in se susceperat. Et pro nobis dolore affectus est. Et unius innocentis plaga, loco poenae accepta, hominibus omnibus qui gravissime deliquerant, solvendis criminibus par fuit.

Beata vero, una sane atque sola, Deo dignam

1. B καὶ add.

a) Rom., v, 19. — b) Heb., vi, 20. — c) Heb., ii, 17. — d) I Petr., ii, 22.

animam praebens, et ceteris auxiliari valuit. Propterea, et ei soli inter multas, quae de caelo saepe fausta nuntia acceperunt, gaudere Deus dixit. Nemo enim fuit qui, criminibus solutus, etiam poenae expers esse potuerit; siquidem moerore et dolore Deus omnes multavit. Hanc autem poenam luerunt homines, quod veri gaudii pacisque legem transgressi sunt. Ad Beatam vero quod attinet, ex eo quod illam gaudii dignam censuit, plenamque gratia atque benedictam praedicavit, eo ipso ostendit se nihil habere de quo illam accusaret, ex iis quorum rea hominum natura.

7. Nobis enim, quibus multis opus erat piaculis, novam nostram hostiam oportebat esse immaculatam atque sanctam. Nam, si altare, quod delineatio atque imago gratiarum illius erat, Sancta Sanctorum fuerit nuncupatum, quodnam sane iudicium de ipsa veritate pronuntiandum erit? Quandoquidem neque altare Virgine tantum erat inferius, quantum veritate umbra atque typus, sed multo maior atque infinita prope inter utrumque differentia exstabat. *Altare namque effigies Cherubim obumbrabat*^a, ut Paulus dixit; hanc autem Beatam hymnis extollendam non ipsa Cherubim neque si quid illis maius est, sed ille ipse, cui serviunt Cherubim, Virtus scilicet Altissimi, obumbravit, sicut divinus Gabriel nuntiavit. Ceterum victima propitiatorio sanctior est, utpote hoc ab ea suum habens sacrum: siquidem aspersi sanguinis unctio sanctitatem conferebat; Beata autem Virgo omni victima adeo sanctior est, ut dictu possibile non sit. Sanguinem enim novae huius victimae non altare suscipit neque ignis consumpsit, sed Deus ipse sibi sumpsit atque induit *tanquam vestimentum salutis et tunicam laetitiae*^b, omnem dolorem ab hominibus arcentem. Et non erubuit amictu, immo etiam suam gloriam suumque regnum hunc vocat. Et revera, cum, hoc vestimento circumdatus, habitationis hominum particeps esset, *regnum caelorum dixit ad ianuas venire*^c. De hoc regio amictu Angeli Salvatorem interrogabant: *Quare rubra sunt vestimenta tua?*^d Secundum hoc regnum *Dominus regnavit*^e, ut Scripturae dicunt. Et hanc virtutem induit, et hanc gloriam. Namque hoc vestitu et hac

πῶν, τοῦ Θεοῦ τὴν ψυχὴν ἄξιαν παρασχομένη, ἐδυνήθη καὶ τοῖς ἄλλοις ἀμῦναι. Διὰ τοῦτο καὶ μόνῃ, πολλῶν ἀπ' οὐρανοῦ πολλὰκις εὐαγγέλια κοιμισμένων, χαίρειν ὁ Θεὸς εἶπεν. Οὐ γὰρ ἦν οὐδεὶς θς, ἐγκλημάτων ἀπηλλαγμένος, ἐδυνήθη καὶ τῆς οἰκῆς 5 καθαρὸς εἶναι· τοῦ γὰρ ἀλγεῖν καὶ ὀδυῖσθαι πᾶσιν ὁ Θεὸς ἐτιμαῖτο. Καὶ ταύτην ἐδῶσαν ἀνθρώποι οἰκῆν, τῆς ὡς ἀληθῶς χαρᾶς καὶ εἰρήνης υπερβάντες τὸν νόμον. Ἦν δὲ μακαρία, δι' ὧν χαίρειν ἡξίου, καὶ κεχαριτωμένην καὶ εὐλογημένην προσεῖπεν, ἐδειξεν 10 ὡς οὐδὲν ἐγκαλεῖν εἶχεν, ὧν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ὑπεύθυνος ἦν.

7. Ἐδει γὰρ τὸ καινὸν ἡμῶν ἱερεῖον, οἷς πολλῶν ἐδει τῶν καθαρῶν, ἀμωμον καὶ ἅγιον *εἶναι. Εἰ γὰρ τὸ θυσιαστήριον, ὃ γραφὴ τις ἦν καὶ εἰκὼν τῶν 15 ταύτης χαρίτων, ἅγια τῶν ἁγίων, τίνα δὴ προσῆκε ψῆφον περὶ τῆς ἀληθείας ἐκφέρειν; Ἐπεὶ μηδὲ τοσοῦτον ἐλείπετο τὸ θυσιαστήριον τῆς παρθένου, ὅσον ἀληθείας σκιά καὶ τύπος, πολλῶν δὲ καὶ ἀπείρῳ τινὶ τῷ μέσῳ. Τὸ μὲν γὰρ εἰκὼν ¹ χερουθίμ κατα- 20 σκιάζειν ἔφησε Παῦλος· τὴν δὲ πολυύμητον οὐκ αὐτὰ τὰ χερουθίμ, οὐδὲ εἴ τι μεῖζον ἐκείνων, ἀλλ' αὐτὸς, ὃ δουλεύει τὰ χερουθίμ, ἡ δύναμις τοῦ ὑψίστου, καθὼς ὁ θεοτάτος ἐμίμησε Γαβριήλ· ἄλλως τε ἡ 25 μὲν θυσία τοῦ ἱλαστηρίου ἱερωτέρα, καθόσον ἐκείθεν αὐτῷ τὸ σεμνόν. Ἡ γὰρ τοῦ αἵματος ἀλοιφή τὴν ἀγμωσύνην εἰσῆγεν· ἡ δὲ μακαρία παρθένος ἱερωτέρα πάσης θυσίας, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἐξείναι· τὸ γὰρ αἷμα τῆς καινῆς ταύτης θυσίας οὐ τὸ θυσιαστήριον ἐδέξατο ἢ τὸ πῦρ ἀνάλωσεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀνέ- 30 λετο καὶ περιέθετο ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης, πάσης ἀληθῶς ἀλεξίκακον τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ οὐκ ἡσχύνθη τῇ περιβολῇ, ἀλλὰ καὶ ὁδῶν ἑαυτοῦ καὶ βασιλείαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ. Καὶ γοῦν, ἐπεὶ τὸ ἱμάτιον περικείμενος τοῦτο, τοῖς 35 ἀνθρώποις ἐκοινωνεῖ διατριβῶν, τὴν τῶν οὐρανῶν φησὶ βασιλείαν ἐπὶ θήρας ἰέναι. Ταύτην ἡρώτων τὴν βασιλείαν σκευὴν οἱ ἄγγελοι τὸν σωτήρα· Ἰνα τί σου ἐριθραῖ τὰ ἱμάτια; Κατὰ ταύτην τὴν βασι- 40 λείαν ὁ Κύριος ἐβασιλεύσει, ὡς τὰ λόγια φησιν. Καὶ ταύτην τὴν δύναμιν ἐνεδύσατο, καὶ ταύτην τὴν ὁδῶν· ταυτὴ γὰρ τῇ περιβολῇ καὶ τῇ ζώῃ τοῦ

1. Sic Codd.

a) Heb., IX, 5. — b) Is., LXI, 10. — c) Marc., XIII, 29. — d) Is., LXIII, 2. — e) Ps. XCV, 10.

illis recessit; et omnem supergressa creaturam, terram, caelum, solem atque stellas, ipsum quoque qui circa Deum est orbem, non prius stetit, quam Deo, pura puro, unita fuerit. Et victimis sacratior, altaribus dignior Deo; prophetis et iustis et sacerdotibus tanto sanctior facta est, quantum sanctificans sanctificatos in ratione sanctitatis superat. Nullus enim sanctus fuit, priusquam Beata esset; sed prima et sola a peccato prorsus immunis, seipsam sanctam exhibuit sanctamque sanctorum, et si quid maius dicere liceat; atque aliis sanctitatis ianuam aperuit, optime praeparata ad suscipiendum Salvatorem, ex quo esse habuere sancti omnes et prophetae et sacerdotes et quotquot divinis digni habiti sunt mysteriis.

Namque fructus Virginis primus et solus sanctitatem in mundum intulit; et hoc est quod beatus dixit Paulus, nempe *praecursorem pro nobis in Sancta Iesum introivisse*^a. Si vero, etiam antequam Salvator ad nos veniret, multos invenire est qui sancti audierint, profecto hoc potissimum contigit, quod illi in figuris mysteriorum participes fuerunt; quandoquidem Moysen, antequam Christus opprobria sustineret *prae thesauris Aegypti aestimasse improprium Christi* declaravit Paulus^b. Et revera et baptizavit, et spiritualem panem aquamque impertivit Hebraeis, priusquam panis de caelo descendens adveniret, atque Spiritus sanctus daretur, *quia Iesus nondum erat glorificatus*^c. Deinde, quia ad sanctitatem bene praeparati et aliquatenus apti erant, salutarem radium orientem susceperunt; cui etiam illud Salvatoris congruit: *Pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate*^d; siquidem veteres isti, cum Salvator nondum apparuisset, figurative quodammodo atque umbrative sanctificationem susceperant. *Non enim obtinuerunt promissionem, etsi fidei testimonio signati, ut non sine nobis consummarentur*, ut dixit Paulus^e.

9. Sed quare de prophetis loquor, qui nisi Virginis beneficia prius assecuti, essent, neque inferni vinculis solvi potuissent. Ipsis enim Angelis, Archangelis, Cherubim atque Sera-

πάντων οὐδενὶ, ἀλλ' ἅμα τε ἐγένετο τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπεδῆμαι τῷ καλλίονι μέρει· καὶ πᾶσαν ὑπερβᾶσα κτίσιν, καὶ γῆν καὶ οὐρανὸν, καὶ ἥλιον, καὶ ἀστέρας, αὐτὸν τὸν περὶ Θεὸν κύκλον, οὐ πρότερον ἔστη, πρὶν Θεῷ συγγενέσθαι καθαρὰ 5 καθαρῶ· καὶ γέγονε ἱερωτέρα θυσιῶν, θυσιαστηρίων ἀζωιτέρα Θεῷ, προφητῶν καὶ δικαίων καὶ ἱερέων ἀγιοτέρα τοσοῦτον, ὅσον τὸ ἀγιάζον τῶν ἀγιαζομένων εἰς ἀγιότητος λόγον ἄμεινον ἔχει. Οὐδεὶς γὰρ ἅγιος, πρὶν εἶναι τὴν μακαρίαν, ἀλλὰ πρώτη καὶ μόνη τῆς 10 ἀμαρτίας καθάπαξ ἀπηλλαγμένη, ἑαυτὴν τε ἁγίαν ἔδειξε, καὶ ἁγίαν ἁγίων, καὶ εἴ τι μεῖζον; καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγιοσύνης ἤνοιξε θύραν, καλῶς διατεθεῖσα πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ σωτῆρος· ὅθεν πᾶσιν ἁγίοις εἶναι· συνέβη, καὶ προφήταις καὶ ἱερεῦσι, καὶ εἴ τι 15 θείων ἡζῶτο μυστηρίων.

Ὁ γὰρ τῆς παρθένου καρπὸς πρῶτος καὶ μόνος τὴν ἀγιοσύνην εἰσήνεγκεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος *πρόδρομον ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὰ ἅγια τὸν Ἰησοῦν εἰσεληλυθέναι*. Εἰ δὲ καὶ πρὶν ἔλθειν εἰς ἡμᾶς τὸν σωτῆρα, πολλοὺς ταύτης τῆς ἐπωνυμίας τυχόντας ἔστιν ἀκούειν, ἀλλὰ μάλιστα μὲν διὰ τὸ τῶν μυστηρίων ἐν εἰκόσι μετέχειν· ἐπεὶ καὶ Μωσῆα πρὶν Χριστὸν 20 ὀνειδισθῆναι, *τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησανῶν ἐμπροσθεν ἄγειν* ἔφησε Παῦλος. Καὶ μὴν καὶ βαπτίζειν, καὶ πνευματικοῦ μεταδοῦναι καὶ ἄρτου καὶ ὕδατος τοῖς Ἑβραίοις, πρὶν ἔλθειν τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνοντα¹, καὶ πρὶν εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διότι 30 Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. Ἐπειτα, διὰ τὸ πρὸς τὴν ἀγιοσύνην εἶ παρεσκευασμένους καὶ οἴους² ἐτοίμους εἶναι, τὴν ἀκτίνα τὴν σωτηρίαν ἀνασχούσκειν ὑποδεδέχθαι· τούτῳ δὲ καὶ ἐκεῖνο τὸ τοῦ σωτῆρος συμβαίνει· *ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἐμαυτὸν ἵνα καὶ αὐτοὶ ᾄσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ*· ὡς 35 δὴ τῶν παλαιῶν ἐκείνων, μήπω τοῦ σωτῆρος φανέντος, τύπῳ τινὶ καὶ σκιᾷ τὸν ἁγιασμόν ὑποδεξαμένον. *Οὐ γὰρ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, καίτοι διὰ τῆς πίστεως μαρτυρηθέντες, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν, ἧ φησι Παῦλος*. 40

9. Καὶ τί λέγω τοὺς προφήτας, οὓς οὐδὲ τῶν δεσμῶν ἦν τῶν ἐν ἄδου λυθῆναι, μὴ τῆς παρθένου τῶν χαρίτων τυχόντας; Ἰὼν γὰρ ἀγγέλων αὐτῶν, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν γερουβιμ, τῶν σεραφίμ ἢ 45

1. B κατὰ πάντα. — 2. B ὄϊον.

a) Heb., vi, 20. — b) Heb., xi, 26. — c) Ioan., vii, 5 o. — d) Ioan., xvii, 19. — e) Heb., xi, 40.

μακαρία παρθένος ἁγιωτέρα. Εἰ γὰρ ἁγιωσύνης
 ἄθλον ὁ Θεός, καὶ οἰδοῦται μὲν ὁμοίως ἅπασι, τυγχάνει
 δὲ μᾶλλον, ὅς ἄμεινον ἔχει παρασκευῆς, πῶς οὐ
 πᾶσα ἀνάγκη τὰς περὶ τῆς ἁγιότητος ψήφους ἀπὸ
 5 τῶν ἄθλων ἐκφέρειν, καὶ τῇ πρὸς Θεὸν ἐγγύτητι
 καὶ ταύτην ἀμέλει μερεῖν. Καὶ δὴ τὰ μὲν χερουβιμ
 λόγος κύκλω Θεοῦ τε ἐστάναι καὶ ὑποδέχσθαι τὴν
 ἐκείθεν ἀκτίνα, προσβλέπειν δὲ οὐδὲ πᾶνυ θαρρεῖν.

Ἡ δὲ παρθένος, καινόν τινα καὶ ἄρρητον τρόπον,
 10 τὸν μηδένα λαβόντα τόπον ἐν ἑαυτῇ περιέσχε. Καὶ
 οὐ λαμπρότητα τινα καὶ δόξαν, ἀλλ' αὐτὴν ἐδέξατο
 τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι τοίνυν ἐναργέστερον
 ἢ τοῖς χερουβιμ ὁ Θεὸς παρῆν τῇ παρθένῳ, πολλῶν
 δὲ ἄρα, καὶ οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἐξείναι, τοσοῦτον καὶ
 15 ἁγιωτέραν εἶναι καὶ ἱερωτέραν ἀνάγκη.

Καὶ μὴν τῶν ὄντων, δι' ὧν ἡ θεία σοφία δεῖκνυται
 μᾶλλον, καθαρότητι καὶ ἁγιωσύνῃ νικᾷ· καθάπερ
 τῶν σωματίων, ἃ μὲν προσίσταται τῷ φωτί, καθαρῶ-
 20 τέρα τῶν ἄλλων ἐκείνα. Τοῦ γὰρ Θεοῦ πᾶσιν ὁμοίως
 παρόντος, τὸ τῆς ἐκφάνσεως διάφορον τοῖς κτίσμασι
 λογιζέσθαι χροί· εἰ δὲ τοῦτο, τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ
 παρθένος ἀνθρώπων πάντων, ἀγγέλων ἱερωτέρα;
 Καὶ γὰρ διὰ μὲν τῶν ἀγγέλων πρόσταγμα Θεοῦ,
 καὶ ὁ παλαιὸς νόμος, ὁ δὲ ἀγγέλων λαληθεῖς
 25 λόγος, ἔφησε Παῦλος, καὶ ἄλλ' ἄττα σημεῖα δικαιο-
 σύνης καὶ δυνάμεις ἐγενέτο τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ
 παρθένος οὐ μέχρι τοσοῦτου τὸν Θεὸν ἐμήνυσε
 μόνον, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἐνυπόστατον τοῦ Θεοῦ ἰ-
 σοφίαν² ὑπέδειξε τοῖς ἀνθρώποις, οὐ σημεῖοις οὐδὲ
 30 εἰκόσιν, ἀλλ' ἀμέσως τὸν Θεὸν αὐτὸν, τὸν σωτήρα,
 καὶ οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρχαῖς καὶ
 ταῖς ἐξουσίαις· ἵνα γνωσθῆ, φησὶ Παῦλος, ταῖς
 ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἡ πολυποικίλος τοῦ
 Θεοῦ σοφία. Καὶ οὐκ εἶπεν· ἵνα γνωσθῆ μᾶλλον,
 35 ὡς δὴ πρότερον γνωσθείσης, ἀτελῶς μέντοι, ἀλλ'
 ἀπλῶς· ἵνα γνωσθῆ, δηλῶν, οἶμαι, τὴν πρὸ τῆς
 μακαρίας παρθένου γῶσιν οὕτως ἀμυδρὰν εἶναι, ὡς
 μηδὲ λόγον τινὰ σφίσειν, πρὸς τὴν δευτέραν, ἣν
 αὐτῇ³ ἀνέτειλε. Καὶ, ὡς εἶκεν, οὐκ ἀνθρώποις
 40 μόνον δικαίοις καὶ ἀδίκαις, πονηροῖς τε καὶ ἀγαθοῖς,

phim beata Virgo sanctior. Etenim si sanctita-
 tis praemium Deus est, qui omnibus quidem
 pariter donatur, quo tamen magis fruitur qui-
 cumque ad illum suscipiendum perfectius se
 praeparat, quomodo non omnino necesse est
 Virginem omnia de sanctitate suffragia e cer-
 taminibus reportare? quippe sanctitas propin-
 quitate ad Deum metienda est. Porro Seraphim
 circa Deum stare dicuntur lumenque ab eo
 effulgens suscipere, nullo autem pacto prospicere
 audere. Virgo vero, novo quodam atque
 ineffabili modo illum in seipsa comprehendit,
 quem nullus unquam circumscripsit locus. Et
 non claritatem quamdam vel gloriam, sed
 ipsam excepit Dei personam. Igitur quanto
 clarius quam Cherubim Deus Virgini adfuit, —
 et sane multo magis quam dicere liceat, et
 quantum exprimere impossibile sit, — tanto
 illam puriorem atque sanctiorem fuisse necesse
 est.

Et revera creaturas, per quas divina sapien-
 tia potissimum manifestatur, puritate atque
 sanctitate vincit, quemadmodum ex corpori-
 bus quae luci patent, ceteris puriora videntur.
 Cum enim Deus omnibus pariter adsit, illius
 manifestationis gradus ex parte creaturarum
 attendendus; hoc autem posito, quis non nove-
 rit Virginem omnibus hominibus angelisque
 sanctiorem esse? Et sane per angelos Dei man-
 datum et lex vetus, quam Paulus dixit *sermo-
 nem per angelos prolatum*^a, et omnia alia iusti-
 tiae atque potentiae miracula hominibus obvene-
 runt: Virgo autem non eo usque tantum Deum
 indicavit, sed ipsam subsistentem Dei sapien-
 tiam non signis neque figuris, sed immediate
 Deum ipsum, Salvatorem monstravit homini-
 bus; et non hominibus tantum, sed etiam Prin-
 cipatibus et Potestatibus: *Ut manifestaretur*,
 ait Paulus, *Principatibus et Potestatibus mul-
 tiformis sapientia Dei*^b. Et non dixit: *Ut mani-
 festaretur magis*, quasi prius, etsi imperfecte,
 cognita fuisset; sed simpliciter: *Ut mani-
 festaretur*, ostendens, ut opinor, cognitionem,
 quae ante Virginem fuit, adeo obscuram fuisse,
 ut nullam proportionem ad alteram servaverit,
 quam ipsa splendere fecit. Et, ut decebat,
 non hominibus tantum, iustis atque iniustis,

1. B καὶ Πατρός add. — 2. B τὸν τῆς μεγάλης ἀγγελῶν, φανερώτατα καὶ ἀληθινώτατα add. — 3. B αὐτοῖς.

a) Heb., II, 2. — b) Eph., III, 10.

malis atque bonis, verum etiam ipsis caelestibus virtutibus iustitiae Solem manifestavit.

Igitur, dicendum non est ex iis quae sunt nullum dispensationi Salvatoris, quae circa nos fuit, par exstitisse, atque eadem mensura creaturae Beata inferiores fuisse. Porro, si adeo seipsis feliciores reddidit angelos, ut eorum posteriorem beatitudinem priori non esse conferendam Apostolus censuerit, consideremus excessum, quantus fuerit. *Si enim quod minus est a meliore benedicitur*^a, quanam sit proportio inter benefacere et beneficiis affici? Propterea Virginem propheta Dei thronum contemplabatur, et *hunc excelsum et elevatum*^b; Cherubim vero circa thronum videbat; et non simpliciter circa thronum, sed cum veneratione et timore, neque in faciem aspicere audentes. Et revera scriptum est illos semper vigilare, atque hymnorum ad Deum nullum noscere terminum; in Beata vero haec tanto excellentiora fuisse aestimanda sunt, quanto magis divinum lumen participabat. Et hoc non dico tantum, postquam ex hac vita migravit, verum etiam dum adhuc in hoc mundo degeret; quandoquidem Virtutibus, quae circa Deum sunt, hoc vigilantiam parat studiumque erga Deum prae ceteris excitat, scilicet, quod omnium maxime divinis beneficiis fruuntur. Unde, quod ceteris sanctis, postquam corpore soluti sunt, contingit, virtuti videlicet et bono immutabiliter adhaerere, hoc Virgini, etiam antequam corpus deponeret, obvenit.

10. Et hoc omnino congruum fuit. Etenim corpus illius, quod procul esse potuisset, suam denominationem profecto excessit; namque fuit non animale, sive aliud quid simile, sed quod dicit Paulus: *corpus spiritale*^c; quippe Spiritus in illud descenderat, omnesque naturae leges mutarat. Praeterea, quod sanctos non sinit a Deo avertere mentem, hoc Beatae Virgini extra modum adfuit. Illi enim, quod tota vi desiderii summo desiderabili adhaerent, totaque mentis acie verum Ens contemplantur, ad nihil aliud divertere possunt, neque mentis oculum avertere, etiamsi visibilia omnia coram ponerentur. Haec vero modo incomprehensibili atque ineffabili prorsus Virgini contigisse, illamque Deum ultra omnem comparisonem suscepisse solam, quis ignorat?

1. B ὄντων om. — 2. B τῶν διαφερόντως ἄλλων.

a) Heb., vii, 7. — b) Is., vi, 4. — c) I Corinth., xv, 44.

ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερκοσμίαις δυνάμεσι, τὸν ἥλιον ἀνέτειλε τῆς δικαιοσύνης.

Οὕτε τοίνυν ἴσον τῶν ὄντων¹ οὐδὲν τῇ περὶ ἡμᾶς τοῦ σωτήρος οἰκονομία, καὶ τῆς μακαρίας τοῦ ἴσου μέτρῳ τὰ τίσιμα ἐλάττω· καίτοι εἰ τοσοῦτον ἀμείνους σφῶν αὐτῶν ἐποίησε τοὺς ἀγγέλους, ὅσον οὐδὲ παραβάλλειν τῇ προτέρᾳ τὴν δευτέραν εὐδαιμονίαν τὸν ἀπόστολον ἀξιώσασαι, σκοπῶμεν τὴν ὑπερβολὴν, ὅση. Εἰ γὰρ τὸ ἐλαττω ἵπὸ τοῦ κρείττενος εὐλογεῖται· τὸ εὖ ποιεῖν πρὸς τὸ εὖ πάσχειν τίνα ἂν ἔχοι λόγον; Διὰ τοῦτο τὴν μὲν παρθένον Θεοῦ θρόνον ὁ προφήτης ἐώρα, καὶ τοῦτον ἐψηλὸν καὶ ἐψηρομένον, τὰ δὲ χειροῦσι περὶ τὸν θρόνον· καὶ οὐκ ἀπλῶς περὶ τὸν θρόνον, ἀλλὰ σὺν αἰδοῖ καὶ φόβῳ, καὶ οὐδ' ἀντιθέλειν τολμῶντα. Καὶ μὴν τὰ μὲν ἀγρυπνεῖν αἰεὶ λόγος, καὶ τῶν πρὸς Θεὸν ὑμῶν μηδένα γινώσκειν ὅρον· περὶ δὲ τῆς μακαρίας, οὕτως ἀμεινον γρῆ ταῦτα ψιφίξεσθαι, ὅσον καὶ τῆς θείας ἀκτίνοσ ἤσθετο μάλλον. Καὶ οὐ λέγω μετὰ τὴν ἐνθένδεν ἀποδημίαν, ἀλλ' ἔτι καὶ παρουσίας τῷ βίῳ, ἐπεὶ καὶ ταῖς περὶ Θεὸν δυνάμεσιν ἐκεῖνο τὴν ἀγρυπνίαν ποιεῖ, καὶ τὴν περὶ Θεῶν προθυμίαν, διαφερόντως τῶν ἄλλων² τὸ μάλιστα πάντων γεύσασθαι τῶν θεῶν χαρίτων· ὥστε, ὁ τοῖς ἄλλοις ἀγίοις μετὰ τὸ τοῦ σώματος ἀπηλλάχθαι συμβαίνει, τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀκίνητον ἔχειν, τοῦτο τῇ παρθένῳ, καὶ πρὶν ἀποθέσθαι τὸ σῶμα.

10. Καὶ μάλιστα γὰρ ἀκολούθως. Τὸ γὰρ σῶμα δῆπουθεν, ὅπερ ἂν ἐκποδῶν ἔσται, τὴν ἐπωνυμίαν ὑπερέβη· καὶ ἦν οὐ ψυχικόν, οὐδ' ἄλλο τι, ἀλλ' ὁ φησι Παῦλος, σῶμα πνευματικόν, τοῦ Πνεύματος ἐπιδημηκότος αὐτῷ, καὶ τῆς φύσεως πάντας μεταθέντο, τοὺς ὅρους. Χωρὶς δὲ τούτων, ὁ παρὸν ἐκεῖνοι οὐκ ἔα στραφῆναι τὴν γνώμην, τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς προσῆν τῇ μακαρίᾳ παρθένῳ. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πάσης μὲν ἐμπλησθεῖσιν ἐπιθυμίας τοῦ τῶν ἐπιθυμητῶν ἐσχάτου παρεῖναι· πάσης δὲ δυνάμεισ νοεῶσ τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὡς ἀληθοῦσ ὄντοσ, οὐ δυνατὸν πρὸς ἄλλο χωρῆσαι, οὐδὲ στραφῆναι, καθάπερ ὄψιν, τὴν γνώμην, παντὸσ ὄρατοῦ προτεθέντοσ· ταῦτα δὲ, ὡς ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ λόγον τῇ παρθένῳ συνέβη, καὶ Θεὸν ὑπὲρ πᾶσαν παραβολὴν ἐδέξατο μόνη, τίσ ἀγνοεῖ;

Ὅθεν δῆλον ὡς, καὶ πρὶν μεταθεῖναι τὸν βίον, τὴν θαυμαστὴν ἀρετὴν ἐκείνην καὶ τὸ ὑπερφύς ἀγαθόν, ἀκίνητον εἶχε· καὶ παρῆν τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς, καὶ τὴν ἀποκειμένην τοῖς δικαίοις ἐβασίλευσε βασιλείαν ἐν τῷ παρόντι· καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωὴν αὐτῆ διαδειχθεῖσαν ἔζη, τὴν ἐστῶσαν ἐν τῇ βεούσῃ. Καὶ γὰρ ἔδει καινόν τινα τρόπον τῆ μακαρίας, γενέσθαι, ἣ καὶ φύσεως ὑπεχώρησαν νόμοι. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὴ δεικνύσα, τὰς θείας εὐεργεσίας, ὧν ἔτυχε, ἔφησεν ἀνυμνοῦσα·

11. Ὁ καινῶν ἄθλων. Ὁ καταλλήλων ἀγώνων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ γέρα καὶ τοὺς στεφάνους, λέγω τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, ὃν ἐδέξαστο, καὶ ἔσυνήφθη, πόνων τε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀλγηδόνων εἰς πείραν ἦλθεν, ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῆ χαρᾶς. Καὶ τῷ Υἱῷ τῆς αἰσχύνης καὶ τῶν ὀνειδισμῶν ἐκαινώνει, καὶ τὴν πενίαν προφερόντων, ὑπὲρ ὧν πένης ἐκεῖνος, καὶ τὴν τέχνην τοῦ γεγεννηχέναι δοκῶντος ἠνείχετο καὶ ἐμακροθύμει, τὴν ἐμὴν σωτηρίαν τῷ Υἱῷ συμμαχοῦσα· καὶ θαυμάτων ἀψαμένῳ, καὶ τὴν φύσιν ἐπανορθοῦντι παρῆν· καὶ φθονομένῳ παρὰ τῶν εἰδῶ πασχόντων καὶ μισομένῳ συνήγει, καὶ τοῦ μίσους μετέειχεν. Ἐπεὶ καὶ πρῶτη τὸν Ἰῶν πρὸς τὰς εὐεργεσίας ἐκίνησε ταύτας, καὶ πρὸ ὄρας, φιλανθρωπίας ὑπερβολῆ· καὶ γὰρ οὐπω, φησὶν, ἦκει ἡ ὥρα μου. Τοῦτο δὲ δεικνύντος ἦν ὅσης τῆ μητρὶ μετέδοικε παρηγορίας, ὥστε καὶ ὄρους ἠδύνατο καιρῶν, ὡς αὐτὸς ἔθηκεν, μεταθεῖναι.

Καὶ μὴν καὶ δεῖνὰ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν σωτῆρα καὶ τεθνάναι δεῖσαν, πηλίκαις ἢ παρθένος ὀμίλησεν ἀλγηδόσιν; Τίνων ἐπειράθη βελῶν; Εἰ γὰρ ἀνθρώπος ἦν μόνον, καὶ οὐδὲν ἦν ἄλλο, προσθεῖναι οὐδὲν ἦν ἀλγεινότερον μητρὶ. Νῦν δὲ καὶ Υἱός, καὶ μόνος, καὶ μόνος, καὶ παραδόξως, καὶ λυπήσας οὔτε αὐτὴν οὔτε τῶν πάντων οὐδένα, καὶ τοσαύτας καταθέμενος πᾶσιν εὐεργεσίας, ὡς τὰς ἐλπίδας πάσας νικῆσαι· τίνα δὲ ψυχὴν ἔειν εἰκὸς τηρικεῖται τὴν μακαρίαν, ὁρῶσαν ἐν οὕτω χαλεπαῖς τὸν Υἱόν, τὸν κοινόν τῆς φύσεως εὐεργέτην, τὸν παῖον, τὸν ταπεινὸν τῆ καρδίᾳ, ὃς οὐκ ἔν ἐρίζων οὐδὲ κραυγάζων, ὃ γε οὐδεὶς εἶχεν οὐδὲν περὶ οὐδενὸς ἐγκαλεῖν, ὑπὸ

Unde manifestum est eam, etiam priusquam vitam mutaret, admirabilem illam virtutem et hoc supernaturale bonum immutabiliter habuisse. Et futuris bonis aderat; et repositum iustis regnum ut regina in praesenti possidebat, vitamque in Christo absconditam, quae ei demonstrata fuerat, permanentem in fluxa ducebat. Oportebat enim novum quoddam vitae genus obtingere Beatae, cui etiam naturae cesserunt leges. Hoc sane et ipsa declaravit, dum divina beneficia, quae sortita erat, hymno celebrans alta voce dixit : *Fecit mihi magna qui potens est*^a.

11. O nova praemia! O congrua certamina! Verumtamen, etiam post munus et coronas, de sole iustitiae loquor, quem illa suscepit et quocum coniuncta est, poenas pro nobis doloresque loco gaudii sibi propositi^b, experta est. Et ignominiae opprobriorumque Filii particeps fuit, parentumque paupertatem, eo quod pauper fuit ille, artemque illius, qui pater putabatur, patienter tulit, ad meam salutem procurandam Filii socia effecta; cui et miracula auspicanti, et naturam in melius mutanti adstitit. Et illi invidiam atque odium eorum, quos beneficiis donaverat, sustinenti compatiabatur, odium ipsa participans, quandoquidem prima ad huiusmodi beneficia elargienda Filium movit, etiam ante horam, humanitatis excessu; nam : *Nondum*, inquit, *venit hora mea*^c; quo ostendit quantam libertatem Matri communicaverit, unde et temporum terminos, quos ipse posuit, commutare potuerit.

Et revera, quando Salvator pro nobis dira pati mortemque subire debuit, quantis Virgo affecta est doloribus! quales ictus experta! Etenim si Filius homo tantum fuisset, nec quicquam aliud, Matris dolori gravius nihil addendum; nunc vero, et Filius est, et solius, et solus, et modo stupendo; qui nullam unquam neque ei, neque cuiquam ex aliis tristitiam attulit, sed tanta omnibus beneficia contulit, ut omnem expectationem excesserit. Quemnam sane animum tunc habere putanda est Beata, dum videt in tantis malis Filium, communem illum naturae benefactorem, *illum mitem et corde*

1. Codd. φύσεων.

a) Luc., I, 49. — b) Heb., XII, 2. — c) Ioan., II, 4.

humilem^a, qui non contendeat neque clamabat^b, a feris illis tractum, nudatum, flagellatum; ut in tyrannide, praeter omnem justitiae legem turpissimis suffragiis turpissimam mortem inter sceleratissimos homines obire damnatum? Nullum dolorem similem obvenisse hominibus ego puto. Etenim si super injuriam passos lacrymas fundere necesse est, at nihil fuit tam a iustitia remotum quam capitalis sententia in Salvatore prolata; — et revera nullus nostrum unquam iniuriam proprie passus est, quamvis eorum nullius sibi conscius fuerit, pro quibus poenas luit; quaedam enim egit, unde merito reprehendi possit; — de Salvatore vero propheta dicit: *Peccatum non fecit*^c. Praeterea, si propinquorum calamitates non moleste ferre impossibile est, nemini nemo tam propinquus quam Salvatori Virgo. Ideo ingenti quodam ac stupendo moerore affecta est Virgo, et quali nullus unquam hominum; quippe quae et innocens et mater esset, atque iniustitiam metiendi capax.

12. Oportebat enim eam Filii sociam esse in omnibus quae ad providentiam, quae circa nos erat, spectabant. Et quemadmodum carnem et sanguinem illi communicavit, vicissimque beneficiorum illius particeps fuit, eodem modo et dolorum omnium, et afflictionis. Et ille quidem in cruce victus, lanceam in latere accepit, huius vero cor gladius pertransivit, sicut divinus praedixit Simeon; et alia Filio et Matri communia addiderunt canes illi, priora illius verba, quasi iactor fuisset, memorantes, et seductorem appellantes, seductionemque probare conantes.

Ita prima simili conformis evasit in morte Salvatoris, et ideo etiam resurrectionis, ante omnes, particeps fuit. Quandoquidem enim Filii, qui inferni tyrannidem everterat atque resurrexerat, cum visione tum salutatione fruita est, et in caelum ascendentem, donec licuit, comitata est, atque, postquam ille discessit, apostolis ceterisque Salvatoris sodalibus, loco illius constituta est, beneficiis adiciens, quibus communem donavit naturam, *defectum Christi* perfectius quam quilibet alius, *adimplens*^d. Cuinam enim potius quam Matri talia congruebant?

1. Β συνοράν.

a) Matth., XI, 29. — b) Is., XLII, 2. — c) Is., LIII, 4. — d) Col., I, 24.

τῶν ἀγρίων θηρῶν ἐκείνων ἐλκόμενον, γυμνούμενον, μαστιζόμενον, ὡς περ ἐν τυραννίδι, νόμων ἕξω πάντων καὶ δίκης, τῶν αἰσχίστων ψήρων ἀξιοθέντα, τὸν αἰσχίστον θάνατον μετὰ τῶν πονηροτάτων ἀνθρώπων ἀποθανεῖν; Ἐγὼ νομίζω μηδὲν ὅμοιον ἄλλος ἀνθρώποις γενέσθαι. Εἴτε γὰρ ἐπὶ τοῖς ἡδικημένοις ἀνάγκη δακρῦειν, οὐδὲν πορρώτερον δικαιοσύνης τοῦ κατὰ τὸν σωτήρα θανάτου· καίτοι οὐδεὶς παντάσῃσιν ἡδικήθη, καὶ εἰ μηδὲν ἑαυτῷ συνοίδεν, ὑπὲρ ὧν ἔδωκε δίκην· ἔπραξε γὰρ ὑπὲρ ὧν δικαίως ἂν ἐγκαλοῖτο. Περὶ δὲ τοῦ σωτήρος, ἁμαρτίαν, φησὶν ὁ προφήτης, οὐκ ἐποίησεν· εἴτε ταῖς τῶν οἰκείων οὐκ ἐνὶ μὴ δάκνεσθαι συμφοραῖς, οὐδεὶς οὕτως οὐδὲν προσῆκεν, ὡς ἡ παρθένος τῷ σωτήρι. Διὰ ταῦτα ὑπερφύς τις καὶ ξένη κατέσχε τὴν παρθένον ἀνία, καὶ ὅσα οὐδένα ἀνθρώπων, εὐγνώμονά τε οὔσαν καὶ μητέρα, καὶ τὴν ἀδικίαν ὄραν· δυναμένην.

12. Ἐδεῖ γὰρ διὰ πάντων τῆς περὶ ἡμᾶς προνοίας τῷ Υἱῷ κοινωνῆσαι. Καὶ καθάπερ σαρκὸς καὶ αἵματος μετέδωκεν αὐτῷ, καὶ αὐτῶν τῶν χαρίτων μετελήθει τῶν ἐκείνου, τὸν ἴσον τρόπον, καὶ τῶν ἀλλγενῶν ἀπάντων καὶ τῆς δούλης. Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δεθεὶς ἐδέξατο τῇ πλευρᾷ τὸ δόρυ, τῆς δὲ τὴν καρδίαν διήλθε βρομαίκα, καθὼς ὁ θεοτάτος ἐμήνυσε Συμεῶν· καὶ τᾶλλα δὲ κοινὰ τῷ Υἱῷ καὶ τῇ μητρὶ προσήγον οἱ κύνες ἐκείνοι, τῶν τε προτέρων λόγων ὡς ἀλαζόνος μεινήμενοι, καὶ πλάνον ἀποκαλοῦντες, καὶ πειρώμενοι τὴν πλάνην ἐλέγχειν.

Οὕτω πρώτη σύμμορφος ἐγένετο τῷ ὁμοίῳ μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ σωτήρος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἀναστάσεως πρὸ πάντων μετέσχεν. Ἐπεὶ γὰρ τοῦ Υἱοῦ τὴν τυραννίδα τοῦ ἄβου λευκότος καὶ ἀναστάντος καὶ θεᾶς ἔτυχε καὶ προσρήματος, καὶ εἰς οὐρανὸν, ἕως ἐξῆν, παρέπεμψεν ἀπιόντα, καὶ ἀπελθόντος, τοῖς ἀποστόλοις αὐτὸ ἐκείνου κατέστη, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ σωτήρος ἐταίροις ταῖς εὐεργεσίαις προστιθεῖσα, αἷς τὴν κοινήν εὔπεποίηκεν φύσιν, ἀναπληροῦσα τὸ ὑστέρημα τοῦ Χριστοῦ, παντὸς δικαιοτέρου ἄλλου. Ἦν γὰρ ἡ τῇ μητρὶ τὰ τοιαῦτα προσῆκεν;

Ἔδει δὲ τὴν παναγίαν ψυχὴν ἐκείνην τοῦ σώμα-
 του ἐκείνου τοῦ παναγεσταίου λυθῆναι. Λύεται μὲν
 καὶ τῆ τοῦ Υἱοῦ συνήβη, τῷ πρώτῳ φωτὶ τὸ δεύ-
 5 τερον. Τὸ δὲ σῶμα, μικρὸν παραμείναν τῆ γῆς, καὶ
 αὐτὸ συναπῆλθε. Καὶ γὰρ ἔδει διὰ πασῶν ἐλθεῖν τῶν
 ὁδῶν, δι' ὧν ὁ σωτήρ, καὶ τοῖς ζωῖς λάμψαι καὶ τοῖς
 νεκροῖς, καὶ διὰ πάντων ἀγιάσαι τὴν φύσιν, καὶ
 αὐθις τὴν γιγνομένην χώραν ἀπολαθεῖν. Καὶ τοίνυν
 ἐδέξατο μὲν ὁ τάφος ἐπὶ μικρὸν, ἐξεδέχετο δὲ¹ ὁ
 10 οὐρανὸς τὴν καινὴν γῆν ἐκείνην, τὸ πνευματικὸν
 σῶμα, τὸν θησαυρὸν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸ σεμνό-
 τερον ἀγγελῶν, τὸ ἀγιώτερον ἀρχαγγέλων. Καὶ ἀπε-
 δόθη ὁ θρόνος τῷ βασιλεῖ, ὁ παράδεισος τῷ τῆς ζωῆς
 ξύλῳ, ὁ δίσκος τῷ φωτὶ, τῷ καρπῷ τὸ δένδρον, ἡ
 15 μήτηρ τῷ Υἱῷ· πρέπουσα γὰρ² διὰ πάντων τῷ
 γένει.

13. Τίς ἀρκέσει λόγος πρὸς τὴν σὴν, ὦ μακαρία,
 δικαιοσύνην, τὰς τοῦ σωτῆρος πρὸς σὲ χάριτας τὰς
 σὰς πρὸς τὸ κοινὸν τῶν ἀνθρώπων; *Οὐδ' εἴ τις τὰς*
 20 *γλώσσας τῶν ἀνθρώπων λαλεῖ καὶ τῶν ἀγγέλων,*
Παῦλος ἂν εἶπεν. Ἐμοὶ δοκεῖ τῆς αἰωνίου τοῖς
 δικαίοις ἀποκειμένης εὐδαιμονίας καὶ τοῦτο μέρος
 εἶναι, τὸ καλῶς τὰ σὰ, καὶ ὡς προσῆκεν, καὶ εἰδέναι
 καὶ λέγειν. Καὶ ταῦτα γὰρ *ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε,*
 25 *καὶ οὐκ ἤκουσεν, ἃ μηδὲ ὁ κόσμος δύναται*
γέρειν, κατὰ Ἰωάννην τὸν πάνυ. Ἐκείνῳ τῷ
 θεάτρῳ τὰ σὰ προσήκει θαύματα μόνῳ, ἐν ᾧ
 οὐρανὸς καινὸς καὶ καινὴ γῆ, ἥλιος δὲ ὁ τῆς δικαιο-
 σύνης, ὅς οὔτε ἤγεται, οὔτε ὀκολουθεῖ σκότει.
 30 Ῥήτωρ δὲ τῶν σῶν αὐτὸς ὁ σωτήρ· ἀγγελοι δὲ
 κροτοῦντες. Ἐνταῦθα γὰρ ἂν μόνον τῆς ἀξίας τύχοις
 φωνῆς. Ἀνθρώπων δὲ οὐκ ἔνι τὰ τοιαῦτα περαίνειν,
 ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον τῶν σῶν ἀπτόμεθα λόγων,
 ὅσον ἀγιάσαι καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ
 35 γὰρ ῥῆμα μόνον τῶν σῶν τι φέρων, καὶ μνήμη, τὴν
 ψυχὴν ἀνίστησι, καὶ ποιεῖ τὴν διάνοισαν βελτίω, καὶ
 πνευματικὸς τινὰς τοῖς ὄλοις³ ἀντὶ σαρκικῶν, καὶ
 ἀντὶ βεβήλων ἀγίους.

Ἄλλ' ὦ πᾶν ἀγαθόν, ὃ τι ἴσμεν ἐν τῷδε τῷ βίῳ,
 40 καὶ ὃ εἰσόμεθα μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. Ὡς
 μακκρυότητος καὶ ἀγμωσύνης αὐτῆ τε ἀρξαμένη, καὶ
 τοῖς ἄλλοις ἡγγισαμένη. Ὡς σωτηρία τῶν ἀνθρώπων

Porro oportebat sanctissimam hanc animam
 a sacratissimo illo corpore solvi. Solvitur qui-
 dem, et cum anima Filii, cum primo lumine
 secundum lumen, coniuncta est. Corpus vero,
 paulisper in terra moratum, et ipsum commi-
 gravit. Oportebat enim illud per omnes incedere
 vias, per quas Salvator transivit, et viventibus
 splendere et mortuis, et in omnibus sanctificare
 naturam, et rursus congruum locum recipere.
 Unde suscepit quidem sepulcrum, exceptit vero
 caelum novam terram illam, corpus spiritale,
 vitae nostrae thesaurum, angelis gloriosius,
 archangelis sanctius. Et restitutus est Regi
 thronus, vitae ligno paradisi, luci orbis, fruc-
 tui arbor, Filio Mater; genere namque in om-
 nibus congruebat.

13. Quisnam, o Beata, sermo sufficet ad cele-
 brandam tuam iustitiam, ad Salvatoris erga te
 ad tua erga universum hominum genus bene-
 ficia praedicanda? Neque *si quis linguas*
hominum loqueretur et angelorum^a, ut diceret
 Paulus. Mihi videtur aeternae felicitatis instis
 repositae et hanc esse partem, videlicet tua
 bene et ut decet cum scire tum dicere. *Haec*
namque oculus non vidit, neque auris audivit^b;
 quae *neque mundus ferre potest*^c, secundum
 magnum Ioannem. Illi theatro soli tua mirabi-
 lia congruunt, in quo novum caelum et nova
 terra consistunt, ubi sol est iustitiae, qui neque
 praecedit, neque subsequitur tenebras. Tuo-
 rum vero praeco, ipse Salvator, plausores
 autem, angeli. Ibi tantum dignam vocem tibi
 invenire est. Hominum vero non est talia nar-
 rare, sed in tantum solummodo tua inimus
 praeconia, quantum ad sanctificandum et lin-
 guam et animam sufficit. Verbum enim solum,
 tuorum aliquid ferens, et recordatione animam
 erigit, et mentem efficit meliorem, et spirituales
 omnino ex carnalibus, et ex profanis sanctos
 nos reddit.

Sed, o bonum omne, et quod in hac vita
 scimus, et quod post ex hoc mundo migratio-
 nem scimus! O quae beatitudinem et sanctita-
 tem ipsa iniisti, ceterisque indicasti! O salus

1. B καὶ add. — 2. B γὰρ om. — 3. Sic B. A ταισὺλοις.

a) I Corinth., XIII, 1. — b) I Corinth., II, 9. — c) Ioan., XXI, 25.

hominum, et lux mundi, et ad Salvatorem via, et porta, et vita, ceterisque digna appellationibus, quae Salvator propter meam salutem audivit! Hic enim auctor, tu vero mihi es cooperatrix sanctitatis bonorumque, quae ex Salvatore per te, et quae ex te percepi sola. Sanguis tuus est qui peccata mundi detergit; corpus tuum est membrum in quo sanctificatus sum, in quo novum, testamentum, in quo omnis spes salutis. Tua sunt viscera Dei regnum. Verum o quae omnes superas laudes omneque quod nominatur nomen, hymnum accipe, studiumque contemnere noli; et tribue de tuis aliquid melius et cogitare et exprimere posse, et nunc in hac vita, et post hanc, in aeterna.

καὶ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ ὁδὸς εἰς τὸν σωτῆρα, καὶ θύρα καὶ ζωὴ, καὶ τὰλλα δικαία καλεῖσθαι, ὧν ὁ σωτῆρ διὰ τὴν ἐμὴν ἤκουσε σωτηρίαν· ὁ μὲν γὰρ αἴτιος, σὺ δὲ συναίτιος ἐμοὶ τῆς ἀγιοσύνης, καὶ ὧν ἐκ τοῦ σωτῆρος διὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν ἀπήλαυσα μόνης 5 αἷμα σόν ἐστιν, ὃ τὰς ἁμαρτίας ἀπορρύπτει τοῦ κόσμου· τὸ σῶμα σόν ἐστὶ μέλος, ἐν ᾧ ἡγίσθη, ἐν ᾧ ἡ καινὴ διαθήκη, ἐν ᾧ πᾶσα σωτηρίας ἐλπίς. Σόν ἐστὶ σπλάγγων ἢ τοῦ Θεοῦ βασιλεία. Ἄλλ' ὧ πάντων κρείττων ἐπαίνων, καὶ παντὸς ὀνόματος 10 ὀνομαζομένου, δέχου τὸν ὕμνον, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν προθυμίαν, καὶ δός τι περὶ τῶν σῶν ἄμεινον καὶ νοῆσαι καὶ φθέγγεσθαι δυναθῆναι, καὶ νῦν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, καὶ μετὰ τοῦτον, τῷ αἰωνίῳ.

XIII

GEORGES SCHOLARIOS

HOMÉLIE POUR LA FÊTE DE LA PRÉSENTATION DE LA
SAINTE VIERGE AU TEMPLE.

INTRODUCTION

C'est du cod. 1289 du fonds grec de la Bibliothèque nationale de Paris, un autographe de Georges Scholarios, que nous tirons le texte de la présente homélie. Comme nous l'avons déjà dit¹, S. Lampros en a donné, en 1912, une première édition, d'après le même manuscrit, dans le tome II de ses *Παλαιολόγια καὶ Πελοποννησιακὰ*, p. 136-148. Nous ne croyons pas faire œuvre inutile en la publiant de nouveau, tant parce que l'édition de Lampros est déparée par plusieurs fausses lectures, que parce qu'elle se trouve dans une collection aujourd'hui à peu près introuvable. Nous accompagnons le texte original d'une traduction latine, qui pourra rendre quelque service à ceux qui ne sont pas familiarisés avec la phrase parfois un peu compliquée et pas toujours limpide de l'orateur byzantin.

Georges Scholarios nous apprend lui-même dans le titre, qu'il prononça son discours dans le couvent constantinopolitain de la Péribleptos, devant l'empereur Constantin Paléologue et tout le Sénat, donc après 1448 et avant le mois de mai 1453. On peut déterminer d'une manière plus précise la date de la première lecture de l'homélie, en se basant sur ce qui est dit dans la péroraison (§ 8-9). L'orateur adjure les Byzantins de renoncer définitivement et ostensiblement à l'union conclue à Florence, où la foi des Pères a été trahie, où Barabbas a été préféré au Christ; et il semble annoncer à mots voilés sa prochaine retraite dans le couvent du Pantocrator : « Il vaut mieux, dit-il, abriter la sincérité de son cœur derrière les murailles d'un cloître, que d'en laisser ternir l'éclat, en s'engageant dans le labyrinthe des discussions et des actions ténébreuses ». Or, c'est trois ans avant la prise de Constantinople, que Scholarios dit adieu au monde. Il est, dès lors, très probable

1. Voir l'introduction à l'homélie de Scholarios sur la Dormition, p. [144].

que notre homélie fut lue devant l'empereur et le Sénat, le 21 novembre 1449. Ce qui confirme la conjecture, c'est que Georges, qui était encore simple laïque, paraît annoncer, en terminant, de prochaines controverses avec les Latins, et il indique aux Byzantins le sûr moyen de ne pas trahir la vérité : prendre pour base de la discussion l'enseignement de l'Écriture sainte et la tradition des Pères orientaux, dans la liste desquels il fait entrer les théologiens récents, « les Pères d'hier ». Il y a sans doute là une allusion aux colloques unionistes qui eurent lieu à Constantinople, au mois de novembre 1452, entre Isidore de Kiev, légat du pape Nicolas V, et un groupe d'ecclésiastiques grecs. A ce moment, Scholarios était déjà le moine-reclus Gennade, et les adversaires de l'union allèrent le trouver à son couvent du Pantocrator, pour prendre ses conseils ¹.

Pour ce qui regarde la théologie mariale, la présente homélie ne renferme rien de bien saillant. Elle a, du moins, le mérite d'exprimer une doctrine solide. En théologien familiarisé avec nos docteurs scolastiques, Scholarios sait faire, en la Mère de Dieu, la juste part de la grâce divine et du mérite personnel. Ainsi que dans l'homélie sur la Dormition, Marie nous est représentée comme le modèle de la vie parfaite, modèle plus accessible que la vie de l'Homme-Dieu à l'humaine faiblesse. Dans la perfection, la Vierge a fait de continuel progrès, même après l'ascension de Jésus. Commentant la réponse du Sauveur à la femme qui exaltait la maternité physique, l'orateur montre que c'est par sa sainteté personnelle que la Vierge a mérité de devenir la Mère du Verbe incarné. Cette maternité morale l'emporte sur la maternité physique. En saluant en Marie la Nouvelle Ève, « racine et principe de tous ceux qui se sauvent, l'idéal de l'humanité, la fleur de toute la nature, la première qui ait manifesté une vertu pure et sans mélange », en affirmant qu'elle est née d'une mère stérile « en vertu d'une promesse plus haute, ἔξ ἐπαγγελίας ὑψηλοτέρης », Scholarios nous laisse deviner sa vraie pensée sur la sainteté initiale de la Mère de Dieu. Cette pensée, il l'exprime ailleurs en termes explicites. D'après lui, Marie a été exempte de la souillure originelle.

1. Cf. l'essai biographique de Renaudot sur Georges Scholarios, reproduit dans la *Patrologie grecque* de Migne, t. CLX, col. 259-260.

GEORGHII SCHOLARII ORATIO IN FESTUM INGRESSUS BEATAE
VIRGINIS MARIAE IN TEMPLUM.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ, ΤΗ ΕΟΡΤΗ
ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ ΠΡΟΣΦΩΝΗΤΙΚΟΣ,
ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣ ΕΝ ΤΗ ΜΟΝΗ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΒΛΗΤΟΥ, ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ, ΗΑΡΟΝ-
ΤΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ-
5 ΝΟΥ ΚΑΙ ΗΑΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ·
ΕΓΓΑ ΔΙΕΔΟΘΗ¹.

1. Τὸ μὲν ἡγλῶδες τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νοῦν
ἀσθενές, καὶ πρὸς τὴν τοῦ λόγου θεωρίαν μὴπω
10 δυνάμενον αἰρεσθαι, μακαριότητα ἀνθρωπίνην
ἡγεῖται ἢ τὸ προαγαγεῖν ἀγαθούς, ἢ τὸ φῦναι ἐξ
ἀγαθῶν, οὐ τεκμηρίω τῆς ἀρετῆς ἐνδεχομένῳ τούτῳ
γε χρώμενοι, ἀλλ' ὅρον καὶ πέρας εὐδαιμονίας τοῦτο
τιθέμενοι. Τούς γὰρ πρὸς τὴν ὕλην καθάπαξ ἐκκε-
15 χυμένους ἐβῶμεν, οἱ πλοῦτον καὶ ἡδονὰς καὶ τὰς ἐξ
ἀνθρώπων τιμὰς εὐδαιμονίαν ἀνθρωπίνην ἡγοῦνται,
καὶ τοὺς τούτων εἰς κόρον ἀπολαύοντας μακαρίους·
οὔτοι γὰρ οὐ τὰ μὴ ὄντα μόνον ἀντὶ τῶν ὄντων
θαυμάζουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀνθρώπινον ἀνατρέπουσι
20 βίον. Ἐπεὶ γὰρ χαλεπὸν ἔστι τὰ τοιαῦτα σὺν ἀρετῇ,
καὶ κτᾶσθαι καὶ χρῆσθαι, τὴν ζωὴν προσαναλοῦσι
τῇ μογῆθρίῳ, καὶ πάντ' ἄνω καὶ κάτω ποιῶσι, καὶ
πάντα ταλμῶσιν, οἷς ἂν τὴν ἐπιθυμίαν ἐκπλήσαιεν.
Ἄλλὰ τοῖς σπουδαιοτέροις, ὕπερ εἶπον, μέγα τι
25 πρὸς φιλοτιμίαν ἢ τῶν ἀρίστων συγγένεια, καὶ τοῦτ'
εἶναι σχεδὸν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ τὸ πάντων
μετῶν ἡγοῦνται, ταπεινὸν τε καὶ εὐτελές περὶ τοῦ
ἀνθρώπινου τέλους ὑπολαμβάνοντες. Ἄλλ' ὁ τῆς
ἀληθείας λόγος περαιτέρω τὸν μακαρισμὸν ἐξαπλώ-
30 σας, καὶ τὴν φύσιν ἡμῖν τῶν τῷ ὄντι μακαριστέων
ὑπογράψας συντόμως· Μακάριοι, φησὶν, οἱ ἀκούον-
τες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάσσοντες
αὐτόν. Τὰ αὐτὰ δὲ φησι καὶ τοῖς ἀπαγγέλλασιν
ἔξω τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἑστῶτας ἰδεῖν
35 αὐτὸν βούλεσθαι.

GEORGHII SCHOLARII IN FESTIVITATEM
INGRESSUS SERMO ALLOCUTORIUS IN
MONASTERIO [DEIPARAE] SPECTABI-
LIS PRIMUM LECTUS, PRAESENTE
CONSTANTINO IMPERATORE CUM
OMNI SENATU; POSTEA VULGA-
TUS EST.

1. Qui ad vulgus pertinent homines spiri-
tuque imbecilles sunt, necdum ad verbi con-
templationem assurgere valent, felicitatem
humanam arbitrantur sive in lucem proferre
bonos, sive ex bonis oriri, non tanquam signum
virtutis probabile hoc habentes, sed limitem
ac terminum felicitatis hoc idem reputantes.
Eos enim, qui versus materiam prorsus effusi
sunt, sinimus, qui divitias et voluptates et
humanos honores hominis felicitatem esse
opinantur, atque eos, qui ad satietatem usque
istis fruuntur, beatos praedicant. Hi enim
non solum ea quae non sunt loco subsisten-
tium admirantur, sed insuper societatem sub-
vertunt humanam. Cum enim difficile sit talia
cum virtute tum acquirere tum possidere, in
improbitate vitam absumunt, et omnia sursum
versum faciunt, omniaque audent quibus con-
cupiscentiam expleant. Probatoribus vero, ut
dixi, magnum quoddam incitamentum est ad
aemulationem, optimorum cognatio, istudque
fere in hominum vita maximum omnium esse
putant, quippe qui demisse et humiliter de
humano honore sentiant. Verbum autem veri-
tatis clarius gratulationem explicans, et natu-
ram eorum, quae vere laude digna sunt, de-
scribens breviter : *Beati*, inquit, *qui audiunt*
*verbum Dei, et custodiunt illud*⁴. Eadem et
is dicit, qui matrem et fratres foris stare eum-
que videre velle nuntiaverant.

1. E codice Paris. 1289 autographo, fol. 45-51°.

a) Luc., XI, 28.

Cum enim illa mulier et qui haec referebant idem dicere viderentur iisdemque moveri cogitationibus, etiam Dominus noster eandem dat responsonem, et utrosque similiter evehit perficitque cognitione verae ac genuinae felicitatis. Etenim illa propter consanguinitatem Deiparam beatam praedicat; isti vero, cognitionem venerantes, Iesu annuntiant matrem et fratres, et eos introducere, introituque honorare tentant. Sed acerbius illis respondit, quia eum a proposito arcere, atque a verbo doctrinae dimovere videbantur, sperantes eum donaturum esse eos ampliore favore propter benevolentiam ipsorum et erga familiares reverentiam. Igitur neque ibi beatam negat esse eam, quae ipsum genuit, neque hic eorum cognationem recusat; sed illud verbum magis convenit ei qui, dum haec concedit et annuit, beatiores et cognatiores decernit eos, qui eius sermonem audiunt et custodiunt seu faciunt. Non enim sufficit, inquit, cognatio secundum naturam, nisi adsit similitudo secundum propositum. Non autem a genuina cognatione arcet, neque a vera excludit gratulatione matrem, neque ei qui praesentes erant anteponit; quomodo enim hoc fiat, cum haec omnem virtutem humanam exercuerit, et ante et post hunc partum? Sed infantilem sensum eorum erudiens, matri simul hanc laudem vindicat, quasi diceret: « Ideo magis est beata, quia verbum Dei et audivit et servavit. » Propter hoc ipsum et magis est cognata, sicut revera Marthae: *Tu quidem sollicita es*, dicebat, *et turbaris erga plurima; Maria autem optimam elegit partem, quae non auferetur ab ea*^{a)}, non sane activam Marthae diligentiam reprehendens et vituperans, sed illius non distractam contemplationem praeponeus: « Bonum est, inquit, et tuum studium, sed meliorem portionem et nunquam auferendam illa delegit. Aliquando enim a te auferetur necessitatis onus; illi vero in aeternum veritatis aderit dulcedo. » Ita et hic: « Tu quidem, inquit, beatam praedicas eam quae me genuit, propter hoc ipsum quod concepit et enutrivit mamillamque porrexit; ego autem dico illam magis tibi beatificandam esse, quod sermonibus Dei omnino adhaeserit,

a) Luc., x, 41.

Ἐπεὶ γὰρ ἡ τε γυνὴ ἐκείνη καὶ οἱ ταῦτα μὴνού-
τες ταῦτόν τι λέγειν ἐδόκουν, καὶ τοῖς αὐτοῖς κινεῖ-
σθαι φρονήμασιν, καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν τὴν αὐτὴν
ἀπόκρισιν δίδωσι, καὶ ἀμφοτέρους ὁμοίως ἀνάγει,
καὶ τελειοῖ τῇ γνώσει τῆς ἀληθοῦς καὶ γνησίας
μακαριότητος· ἐκείνη τε γὰρ συγγενείας εἵνεκα τὴν
Θεοτόκον εὐδαιμονίζει, καὶ οὗτοι, τὸ συγγενές
αἰδεσθέντες, εἰσαγγέλλουσι τῇ Ἰησοῦ τὴν μητέρα
καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ εἰσάγειν πειρῶνται, καὶ
τιμᾶν αὐτοὺς ταῖς εἰσόδοις. Ἄλλ' ἐπιτιμητικώτερον
αὐτοῖς ἀποκρίνεται, ὅτι καὶ ἐδόκουν εἰργεῖν αὐτόν
τῆς προθέσεως καὶ τοῦ τῆς διδασκαλίας ἀριστᾶν
λόγου, ἐλπίσαντες χαριεῖσθαι τι πλεον τῇ περὶ τοῦ
οἰκείου εὐνοῖᾳ σφῶν καὶ τιμῇ. Οὔτε τοίνυν ἐκεῖ
μακαρίαν ἀρνέεται τὴν γεννησάμενην αὐτὸν εἶναι,
οὔτ' ἐνταῦθα τὴν αὐτῶν συγγένειαν ἀπαναίνεται,
ἀλλ' ἔοικεν ὁ λόγος μᾶλλον αὐτῷ, τὰ μὲν συγγε-
ροῦντι καὶ κατκινεῦντι, μακαριστέρους δὲ καὶ
συγγενεστέρους ὀριζομένῳ τοὺς τὸν λόγον ἀκούοντας
οὐτοῦ καὶ φυλάσσοντας ἢ ποιοῦντας. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ,
φησὶν, κατὰ φύσιν συγγένεια, ἀν μὴ καὶ ἡ κατὰ
προαίρεσιν ὁμοιότης προσῆ· οὐκ ἐκβάλλει δὲ τῆς
ἀληθοῦς συγγενείας καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀποκλείει
μακαρισμοῦ τὴν μητέρα, οὐδὲ προτίθησιν τοὺς
παρόντας ἐκείνης (πῶς γάρ;). τῆς πᾶσαν ἀνθρω-
πίαν ἀρετὴν ὑπερφυῶς ἀσκησάσης πρὸ τοῦ τόκου τε
καὶ μετὰ τὸν τόκον, ἀλλὰ τὴν νηπιώδη γυνῶσιν
ἐκείνων παιδαγωγῶν, ἅμα καὶ τῇ μητρὶ τὸν ἔπαινον
τοῦτον προσοικειοῖ, ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· Διὰ τοῦτο μᾶλ-
λόν ἐστι μακαριστεία, ὅτι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ
ἤκουσε καὶ τετήρηκεν. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ συγ-
γενής ἐστι μᾶλλον, καθάπερ ἄρα τῇ Μάρθᾳ· Σὺ
μὲν μεριμνᾷς, ἔφασκε, καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλὰ.
Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν ἐξελέξατο μερίδα, ἣτις
οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς, οὐ τὴν πρακτικὴν
τῆς Μάρθας σπουδὴν ψέγων τε καὶ κακίζων, ἀλλὰ
τὴν ἀπερίσπαστον θεωρίαν ταύτης ὑπερτιθείς· Ἀγα-
θὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ σὺν, φησὶ, σπούδασμα, ἀλλὰ
τὴν βελτίω μοῖραν καὶ ἀναφαίρετον ἐκείνη προείλετο·
σοῦ μὲν γὰρ ἀφαιρεθήσεται ποτε τὸ τῆς ἀνάγκης
ἄλγος, τῇ δὲ ἀειδίως ἡ τῆς ἀληθείας συνέσται γλυ-
κύτης. Οὕτω κἀνταῦθα· Σὺ μὲν μακαρίζεις, φησὶ,
τὴν γεννησάμενην καὶ θρέψασαν, δι' αὐτό γε τοῦτο,
τὸ κυῆσαι καὶ θρέψαι καὶ θηλὴν ἐπισχεῖν· ἐγὼ δὲ
σοι μακαριστοτέραν εἶναι φημι τῷ τοῖς λόγοις τοῦ
Θεοῦ καθίπαξ προσηλωσθαι τὴν ἀνθρωπὸν μηδὲν

ἐλλειποῦσαν τῶν ἀνθρωπεία δυνατῶν φύσει, οἷς ἂν ἐξείη τὸν τοῦ πρώτου κάλλους πόθον ἐναύσασθαι, καὶ τῷδε τῆς σαρκὸς τῷ δεσμῷ καὶ συναφθῆναι πῶς αὐτῷ, συγχῆς τῆς ἐκεῖθεν ἀκτίνας κατενε-

5 χθείσης.

2. Ὡ μακαρία δὴ παρθένη καὶ δι' ἀμφοτέρα, καὶ προαιρέσει καὶ φύσει μῆτερ Θεοῦ· ἐπὶ σέ γὰρ τρέψω λοιπὸν τὸν σύμπαντα λόγον. Ὡ ψυχὴν καὶ σῶμα καθαρῶτάτη γυνή, μὴ μόνον γυναικῶν ἀπα-
 10 σῶν, ἀλλὰ καὶ συνόλης ἀνθός τῆς φύσεως, ἀνθός ἀνθέων τὸ χαριέστατον, ὅτι καὶ ῥίζα γέγονας καὶ ἀρχὴ τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν προωρισμένων, καθάπερ ἡ πρώτη γυνὴ τῶν ἀποδοκιμασμένων ἐγένετό τε καὶ γίνεται. Δι' ἐκείνην μὲν γὰρ ἀπιστία καὶ ἀπο-
 15 στασία Θεοῦ, καὶ ψυχῶν σκότος καὶ πηρώσεις καὶ πάθη σαρκὸς εἰς τὸν ἀνθρώπινον εἰσεληλύθασιν βίον· ἐκ σοῦ δὲ τοῖς προελομένοις τε καὶ προαιρουμένοις φωτισμὸς πνευμάτων καὶ κάθαρσις, καὶ ἀγνότης σαρκὸς, καὶ τῆς αἰδίου ζωῆς ἀψευδεῖς ἐλπίδες καὶ
 20 βέβαιαι. Ὡ τέμενος ἱερόν, ἐν ᾧ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων αἰ καταλλαγὰι γεγῆνας ξένος, τῆς θεότητος ἀνασχομένης συγγενέσθαι τῷ κτίσματι, καὶ συγκαθεῖναι μὲν αὐτῇ τὴν ἀρχὴν ἀπαθῶς ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ χείρονος, ἐπαῖραι δὲ πρὸς τὸ τῆς θεότητος ὕψος ἐκεῖνο τελειωθῆν, ὡς οὐτ' ἂν ὁτὸν τε ὄν ἡ μὴ θεωθῆ-
 25 ναι τὸ προσληθῆν, ἢ κάτω βρῖθην τὸ θεωθῆν, οὐτε τῆς φιλανθρωπίας ἐκείνης ἄλλο τι σκοπουμένης ἢ βελτιωθῆναι καὶ πρὸς τὴν ἀμείνω λήξιν ἐλκυσθῆναι τὸν ἀνθρώπον. Ὡ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας
 30 ἀρχὴ καὶ προγύμνασμα. * Ἐδει γὰρ ἐν σοὶ τελειωθῆναι τὸν ἀνθρώπον καὶ πρὸ τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως, ὡς ἂν μὴ μόνον ἐκ τοῦ καλλίστου τῆς φύσεως ὁ ἐξ οὐρανῶν ἀνάσχη βροτὸς, καὶ τῆς ῥίζης τῷ κάλλει σύμφωνος ἦ, τῷ καὶ Θεὸς εἶναι μόνον ὑπερνωτῶν,
 35 καὶ ζῆσαι καθάπερ εἰκός· ἐστὶ τὸν Θεόν, καὶ κατ' ἀνθρώπον βῖωναι προηρημένον, ὡς ἐβούλετο τὴν ἀρχὴν τὸν ἀνθρώπον ζῆν, ἀλλὰ καὶ παράδειγμα σταίης πολλὴ πιθανώτερον τοῖς φιλοσοφεῖν ἡρημένοις, εἴ τις περὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐνδοξαίων δυνάμεως, τὸ
 40 σὸν λογιζοίτο χρῆμα.

Ὁ μὲν γὰρ ἐκ σοῦ γεννηθεὶς, τῷ μέγρι καὶ

quod ex his quae naturae humanae pervia sunt in nullo defecerit; quibus primae pulchritudinis desiderium accendere liceat, atque ipsi, etiam in hoc carnis vinculo, aliquo modo coniungi, continuis radiis exinde^a demissis.

2. O beata sane Virgo propter utrumque, et voluntate et natura mater Dei; iam enim in te totum sermonem convertam. O anima et corpore purissima mulier, non solum mulierum omnium, sed etiam totius naturae flos, flos inter flores iucundissimus, quia radix facta es et principium praedestinatorum in salutem, sicut prima mulier reproborum facta est et manet. Propter hanc enim infidelitas et discidium a Deo, et animarum tenebrae, et caecitates passionesque carnis in humanam introierunt vitam; ex te vero iis, qui bonum propositum habuerunt et habent, illuminatio mentis ac purificatio, et carnis castimonia, et aeternae vitae certa firmaque spes. O templum sacrum, in quo Dei et hominum reconciliatio facta est mirabiliter, divinitate perferente cum creatura convenire, atque ad eam declinari primum impassibiliter ad participationem peioris; hoc vero, ad perfectionem adductum, ad deitatis celsitudinem elevare; namque impossibile erat aut non deificari quod fuit assumptum, aut deorsum inclinari quod deificatum fuit; neque benignitas illa aliquid aliud intendebat nisi hominem meliorem reddere et ad meliorem trahere sortem. O philosophiae, quae secundum Christum est, exordium et exercitationem praeviam! Oportebat enim in te ad perfectionem adduci hominem, etiam ante consummationem quae in Christo facta est, ut non solum e naturae pulcherrima stirpe caelestis homo oriretur radicisque pulchritudini congruus foret (quippe qui divinitate tantum praestaret et vivendi ratione, quae Deo secundum hominem vitam agere deligenti consentanea esset, quemadmodum volebat in principio hominem vivere), sed etiam multo probabilius exemplar exstares iis, qui perfectam voverunt vitam, ut si quis de virtute naturae dubitaret, tuum perpenderet exemplum.

Etenim qui ex te natus est, usque ad servi

a) Exinde, id est: desuper, divinitus, ex prima pulchritudine, quae Deus est.

formam doloresque acerbissimos seipsum humiliando, eos excitat quidem, qui ipsi adherent; eosdem vero divinitatis magnitudine virtuteque deiectos rursus ostendit; quippe qui bonum propositum quomodocumque sectari possibile quidem esse arbitrentur; vires vero, quae ad superandam in bonis operibus perficiendis difficultatem necessariae sint, et habere impossibile, et accipere difficile. Illius enim voluntas, dum in terris degeret, humana quidem erat, sicut in aliis hominibus, sed Deum habebat ipsum, qui eligebat, formabat et perficiebat operibusque absolvebat; cuius voluntati potentia ubique praesto erat. In te vero, meliora praeferre et agere mere humanum erat, atque naturae conveniens opus. Ideo exinde magis quam ex divina maternitate Filius tibi texuit coronam, utpote plus felicitatis quam meriti hac habente. Superabat enim naturae bonum, quae in te facta est, miraculosae operationis donum. Quod autem ad hoc te ipsam praeparasti, saltem quantum in te fuit, hoc bonum est tibi proprium, tibi que laudem affert. Necesse sane erat supernam gratiam tum dirigere concomitemque impulsam dare, tum roborare, cum sine illius influxu quivis homo nihil, sive magnum sive parvum, possit. Hoc tamen nihil omnino subtraxit de coronis, neque tibi, qui maxima potuisti, neque iis qui quomodocumque boni facti sunt.

Propter haec igitur, iis qui verbo veritatis utuntur magistro, atque virtutem agendi exinde accipiunt, tuam virtutem, quam Incarnati gratia produxit et quasi in theorematibus praemonstravit, sibi proponere si velint atque ad eam strenue respicere, quod aliquid possint, non desperare licet. Et quidem non desperarunt devoti multi, et ad aspera philosophiae, quae secundum Christum est, ascenderunt; qui tuam ex utraque parte praeeminentiam, ex bonis scilicet tibi praedictis, et ex praerogativis illis, quae magis ad omnes quam ad te pertinent, cum gaudio celebrarunt. Neque etiam qui praesumptioni indulgere voluerint, hoc eis facile succedet, cum omnes homines et cuncta exinde aetas, magis quam decebat, inferiores esse convicti sint; currere autem, ut in proverbio, per ambo^a, omni invidia posthabita, facilius erit.

δούλου μορφῆς καὶ παθῶν τῶν ἐσχάτων ταπεινωθῆ-
ναι, τοὺς αὐτῷ προσέχοντας προτρέπομενος, τῷ τῆς
θεότητος μεγαλείῳ καὶ τῇ δυνάμει ναρκινῶντας αὐ-
θεϊκῶς, τὴν μὲν προαίρεσιν ἐξεῖναι πῆ ζηλοῦν,
ἰσχὺν δὲ τῆς ἐν τοῖς ἀγαθοῖς δυσχερεῖας κρατοῦσαν
ἔχειν μὲν ἀμήχανον, λαθεῖν δ' οὐ βῆδιον ἡγουμέ-
νους. Ἡ γὰρ ἐκείνου προαίρεσις ἐπὶ γῆς ἀνθρωπίνη
μὲν ἦν, ὡς ἐν ἀνθρωπίνῳ βίῳ, τελείως, Θεὸν δὲ
εἶχεν αὐτὸν τὸν προηρημένον, μορφῶντα καὶ
τελειοῦντα, καὶ τοῖς ἔργοις ἀνύπνουτα, οὗ τῆ βουλήσει
καὶ τὸ δύνασθαι σύνδρομον πανταχοῦ. Σοὶ δὲ τὸ
προελέσθαι τὰ βελτίω καὶ πρᾶξι, εἰλικρινῶς ἀνθρώ-
πινον ἦν, καὶ τῇ φύσει σύστοιχον τὸ κατόρθωμα.
Διὸ καὶ μᾶλλον ἐντεύθεν ἢ τοῦ γεννησθαι Θεὸν ὁ
γεννηθεὶς σοὶ τὸν στέφανον ἐπλεξεν, ὡς τοῦ μὲν
εὐτυχήματος ὄντος μᾶλλον ἢ κατόρθώματος. Ὑπερ-
έτεινε γὰρ τῆς φύσεως τὸ καλὸν τῆς ἐν σοὶ θαυμα-
τουργίας τὸ δῶρον· τοῦ δὲ γενεσίως πρὸς τοῦτο
πρηρεσκευόσθαι, τό γε ἦκον εἰς σέ, οἰκείου τε καλοῦ
καὶ σοὶ τὸν ἐπαῖνον φέροντος· τὸ δὲ τὴν ἀνωθεν
χάριν καὶ ὁδηγεῖν καὶ συνεπωθεῖν, καὶ ῥωννύναι
ἀναγκαῖον μὲν ἦν, ὡς οὐδὲν οὔτε μείζον οὔτ' ἔλαττον
δυνηθέντος ἂν τοῦ τῶν ἀνθρώπων μὴ μετὰ τῆς
ἐκείθεν βοήθης. Οὔτε δὲ σοὶ τῶν στεφάνων τῆ τὰ
μέγιστα δυνηθεῖσθαι, οὔτε τοῖς καὶ ὁμοιωσὺν ἀγαθοῖς
γεγονόσιν ὑπεῖλε τι καθάπαξ οὐδέν.

Ὅμοιοὺν ἔξεστι διὰ ταῦτα τοῖς βουλομένοις, διδα-
σκάτω μὲν χρωμένοις τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, τὴν διὰ
τοῦ πράττειν ἰσχὺν ἐκείθεν κομιζομένοις προϊστα-
σθαι τε τὴν σὴν ἀρετὴν, ἣν ἡ τοῦ σαρκωθέντος
χάρις ἀνῆκε, καὶ ὡς ἐν μαθήμασι προὔδειξε, καὶ
μηδὲν ἀπογινώσκειν τοῦ δυνηθῆναι ἂν τι, πρὸς
αὐτὴν καλῶς βλέπουσιν. Οὐκ οὐτε ἀπεγνώκεσαν
πολλοὶ τῶν σπουδαίων, καὶ τῇ δυσχωρίᾳ τῆς κατὰ
Χριστὸν φιλοσοφίας προσέβησαν χαίροντες ὑμνεῖν
μὲν δὲ σου τὴν ὑπεροχὴν ἐκατέρωθεν, ἕκ τε τῶν
οἰκείων καλῶν, ἕκ τε τῶν παγκοσμίων, μᾶλλον ἢ
σῶν, εὐτυχημάτων ἐκείνων· οὐδὲ βουλομένοις
ἐφεῖναι τῇ προθυμίᾳ, καθάπαξ βῆδιον ἔσται, θπου
καὶ πάντες ἀνθρώποι καὶ ὁ ζῦμπας ἐκείθεν χρόνος
πολὺ τοῦ πρέποντος ἐλάττους ἠλέγχθησαν· ἐπιθρα-
μαῖν δὲ, ὡς ἐν λόγῳ, καὶ δι' ἀμφοῖν, βῆδόν τε καὶ
ἀνεμέσηρον ἔσται.

a) *Per ambo currere*: id est: via incedere media inter desperationem et praesumptionem.

3. Οὐκοῦν, τὸ μὲν ζῦμπαν τῆς ἀρετῆς, παρθένον
 σε πάντες ἴσμεν καὶ ὄνομαζόμεν. ἀρχίαν τῆ
 σὺμάτι καὶ τῷ πνεύματι Παῦλος ἂν εἶπε, κοσ-
 μικῆς μὲν ἀπηλλαγμένην μερίμνης, τῶν δὲ τοῦ
 5 Κυρίου φροντίζουσαν, ἀκεραιότητι μὲν σώματος,
 καὶ μετὰ τόκον, ὑπερφυῶς κοσμουμένην, ἄγευστον
 δὲ ἡδονῆς ἀπάσης ἀισθητῆς διαμείνασαν, ἀνεπίθα-
 τον δὲ τὴν ψυχὴν τῶν ἐνηθόνων λογισμῶν τοῖς
 νέφεσι σχοῦσαν, διηνεκεῖ δὲ καὶ, ὡς ἂν τις εἴποι,
 10 ὀευσσοποιῶ τῇ τῆς καθαρότητος προθέσει συζήσασαν·
 ὁ δὲ καθάπερ τι τέλος καὶ εἶδος τῆς παρθενικῆς
 ἀγνείας ὀρίζονται, ἐνὶ δὲ τούτῳ περιέχονται πάντα,
 καὶ οὐδὲν αὐτοῦ τῶν καλῶν ἄπεστιν· ἐγκράτεια,
 νηψία, πραότης, ἀνεκτασία, ἐμβριθεια σὺν κηδοῖ,
 15 χρημάτων ὑπεροψία, προσκαίρου δόξης ὀλιγωρία,
 ἐπιείκεια, συμμετρία, σαρκὸς καθιέρωσις πόνους
 πιεζομένης, νοῦ πρὸς Θεὸν ἀνάστασις, ἀποκαλύψεις
 ἀπλανεῖς ἐκεῖθεν, τοῦ νοητοῦ κάλλους μεῖζω πόθον
 ἐξάπτουσαι.
 20 Τούτοις ἐνεγυμνάζου μὲν τὴν ἀρχὴν¹ τοῖς καλοῖς,
 ἐνδικοιτωμένη τοῖς ἱεροῖς· προκέκορας δὲ μετὰ τὸν
 ἀπόρρητον τόκον. Εἰ δὲ καὶ τινος ἐνέδει τῇ τελεω-
 τάτῃ προσθήκης, καὶ ταύτην ὁ μετὰ τὴν ἀνάληψιν
 τοῦ δεσπότητος χρόνος ἐποίησε σοι. Καὶ εἶδεν ὁ τῶν
 25 οὐρανῶν γῶρος, μετὰ τὸ μέγιστον θαῦμα, τὸν ἀπὸ
 γῆς θεάνθρωπον, ἄνθρωπον ὑπερλάμποντα, τὴν τοῦ
 θεανθρώπου μητέρα, προπεμφθεῖσάν τε ὑπ' ἀγγέλων
 καὶ τῷ συγκεχωρηκῆτι πασῶν ὑπεριδρυθεῖσαν τῶν
 ἐκεῖ φύσεων καὶ ἡ πρόσθεν ἀτριβῆς τῶν οὐρανῶν
 30 ὁδός, εὐθύς· ἅπασι μετὰ σὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀνείθη,
 καὶ τοὺς φρονίμους· εἰσδεχόμενῃ τῶν ὁδοιπόρων, ἐπὶ
 τὸν Θεὸν καὶ σὲ παραπέμπει, τοὺς μὲν τὴν ἐν ταῖς
 ἐρήμοις φιλοσοφίαν, τοὺς δὲ τὰς ἐκ τῶν τυράννων
 αἰχίας, ἃ· ὑπὲρ τῆς ἐνθέου παρηγορίας ὑφίσταντο,
 35 τοὺς δὲ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἄυπνον προστασίαν, καὶ
 ἄλλους ἄλλο τι φέροντας πλεονέκτημα, καθάπερ τὸ
 σύμβολον τῆς εἰς τὸν δεσπότην ἐπιδοδειγμένης
 σφίσις εὐνοίας, καὶ τῶν ἁρμοσιόντων ἄθλων τῷ
 κατορθώματι. Τοιοῦτόν σε λύχον ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις
 40 ἀνάψασα, οὐχ ὑπὸ τὸν μόδιον ἔκρυβεν, ἀλλ' ἀνήγα-
 γεν ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ὡς ἂν ἐκεῖθεν λάμπῃς τῷ

1. τὴν ἀρχὴν.

a) I Corinth., vii, 34. — b) *Dispensatio*, id est, *Incarnatio*. Notum est Graecos *Incarnationis*

3. Igitur, quod summum virtutis, virginem te scimus omnes et nominamus, *sanctam corpore et spiritu*^a, ut Paulus dixisset, a mundana sollicitudine liberam, ea quae Domini sunt curantem, corporis integritate, etiam post partum mirabiliter ornatam, quae nunquam ullam voluptatem sensibilem gustasti, animamque nubibus carnalium cogitationum servasti imperviam, atque cum continuo et, ut ita dicam, indelebili puritatis proposito vixisti; quod sane tanquam perfectionem et virginalis castitatis essentiam definiunt. In hoc uno comprehenduntur omnia, nec quidquam eorum, quae bona sunt, ab eo abest: continentia scilicet, sobrietas, mansuetudo, animi imperturbatio, gravitas cum pudore, divitiarum contemptus, temporalis gloriae despectus, aequitas, moderatio, carnis laboribus attritae consecratio, mentis ad Deum intenta elevatio, caelestes revelationes a deceptione immunes spiritualis pulchritudinis ardentius desiderium excitantes.

In his quidem virtutibus a principio exercebaris, dum in templo commorabaris; profecisti vero post ineffabilem partum. Si quid autem additamentum perfectissimae defuit, hoc tibi attulit tempus post Domini ascensionem elapsam. Et caelorum regio vidit, post maximum portentum, Deum-Hominem scilicet a terra ascendentem, hominem supra modum fulgentem, Matrem Dei-Hominis ab angelis deductam et omnium obsequio supra omnes, quae ibi sunt, naturas collocatam. Et, quod prius impervium erat, caelorum iter, statim post te omnibus hominibus apertum est, prudentesque suscipiens viatores, ad Deum et ad te transmittit; quorum alii vitam perfectam in eremis; alii supplicia a tyrannis inflictam, quae pro divinitus inspirata loquendi libertate sustinuerunt; alii pervigilem ecclesiarum praefecturam, alii aliam afferunt excellentiam, tanquam amoris, quem erga Dominum ostenderunt, necnon praemiorum signum merito congruentem. Talem te lucernam Dei gratia accendens, non sub modio occultavit, sed super candelabrum evexit, ut exinde mundo luceres, atque ad dispensationem^b convenien-

et redemptionis mysterium voce « *οἰκονομία* » designare.

ter te adhibuit, tuam ineffabilem puritatem sibi quidem comparans inauditae benevolentiae instrumentum, tibi vero materiam tribuens manifestationis, dum ad inserviendum regenerationis mundi mysterio te elegit.

4. Ideo omnia tibi e longinquo praeparabantur, quae oportebat, convenientia; et tui fuit, innovationem illam probabilem ostendere neque quidquam eorum carentem, quae tantarum rerum seriei inserenda esse quis dixerit. Etenim praeter illam vulgo dictam paupertatem, quam sibi Dominus et tibi delegit, ut ostenderet ad divinam prorsus, non vero ad humanam virtutem referendum esse certamen pro nobis initum necnon victoriam, quam contra errorem et daemonia reportavit, paupertatemque in spiritu honoraret, per quam thesauros, qui in caelis sunt et regnum, quod ibi est, iis qui illum imitantur venit largiturus, omnia statim a principio tibi concurrerunt honoratissima: genus sacerdotale simul et regale, non quaecumque, sed illud solum quod ex divini oraculis ineffabili partui servabatur: virtus parentum ab omnibus admirata; conceptio ex illis vi promissionis altioris, arcantis naturae et temporis impedimenta; ingressus tertium agentis annum in templum, et victus Deo conveniens in sanctuario sub paedagogis et nutritoribus optimis, pontifice scilicet et angelo, aetatis simul et virtutis pulchritudinem adaugentibus; quae omnia sane huius diei decus sunt, quo memoriam primordiorum salutis nostrae celebramus: statim post egressum e templo sponsalitia, et victus tum ex proprio arbitrio tum lege temperantior priore; et ad haec, annuntiatio bonorum, quae Dei prophetae per talem mulierem adventura esse a longe clamabant; et hocce modo conceptio in te divini Verbi et Dei, vel potius hominis assumptio a Deo secundum personae, non naturae, unitatem, Spiritu, qui omnia vivificat, atque infinita virtute Altissimi in materia virginali fecunditatem operantibus; posthac, vaticinium in utero maximi prophetarum, sentientis praesentiam Domini in ventre inclusi, et saltu, sicut postea voce, testimonium ei reddentis admirationemque manifestantis; vel, ut melius dicendum sit, uterinum ac primum Iesu miraculum, a ventre prophetam in ventre consecrantis, et, sicut e

κόσμῳ, καὶ σοὶ πρὸς τὴν οἰκονομίαν ἀρμοδίως ἐχρήσατο, ὄργανον μὲν παρασχόμενος ἑαυτῷ τὴν ἀπόρρητόν σου καθαριότητα τῆς ξένης φιλανθρωπίας, ὕλην δέ σοι δωδικῶς ἀναδείξουσ τὴν ὑπουργίαν τοῦ μυστηρίου τῆς κοσμητικῆς ἀναπλάσεως.

4. Διὸ καὶ πάντα σοι παρεσκευάζετο πόρωθεν, ἅπερ ἐχρήην, συνδεδραμηκότα, καὶ τὸ σὸν μέρος, τὴν καινοτομίαν ἐκείνην εὐπίθανον ἀποφαίνειν, καὶ μηδενὸς ἐνδεῆ, ὃ τις ἂν τηλικούτων πραγμάτων ἀκολουθίᾳ δεῖν εἶπεν ἐνεῖρεσθαι. Ἄνευ γὰρ τῆς ὑπὸ τῶν πολλῶν ὀνομαζομένης πενίας, ἣν ὁ δεσπότης ἐν ἑαυτῷ καὶ σοὶ γε προεἶλετο, θείας τε καθάπερ, οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶνα, καὶ ἣν κατὰ τῆς πλάνης ἀνήρηται καὶ τῶν ἀλαστόρων νίκην δεικνύς, καὶ τὴν ἐν πνεύματι πτωχείαν τιμῶν, δι' ἧς ἐπὶ τοὺς ἐν οὐρανοῖς θιγαυροὺς καὶ τὴν ἐκεῖ βασιλείαν ἤκεν ἀνοίσων τοὺς μιμουμένους, πάντ' εὐθύς ἐξ ἀρχῆς συνῆλθέ σοι τὰ σεμνότατα: γένος ἱερατικόν ἡμῶν καὶ βασιλεῖον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὁ μόνον ἐκ θειοτέρων χρησμῶν τοῖς ἀπορρητοῖς ἐφυλάττετο τόκοις: ἀρετὴ πατέρων ὑπὸ πάντων θαυμαζομένη, σύλληψις ἐξ αὐτῶν ἐξ ἐπαγγελίας ὑψηλοτέρας, ἐλανουούσης φύσεως καὶ χρόνου κωλύματα, εἰσοδος τρίτον ἀγούσης ἔτος εἰς τὸν νεῖον, καὶ δίαιτα θεοπρεπῆς ἐν ἀδύτοις, ὑπὸ καλοῖς παιδαγωγοῖς καὶ τροφεύσιν, ἀρχιερεὶ καὶ ἀγγέλω, τῆς ἡλικίας ἅμα καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς κάλλος συναύξουσιν, ἃ δὴ καὶ τῆς ἡμέρας τῆσδε κόσμος εἰσὶν, τῇ μνήμῃ τῶν προοιμίων τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐμπανηγυρίζόντων, μνηστεῖα μετὰ τὸ ἱερὸν εὐθύς, καὶ δίαιτα τῆς προτέρας καὶ προαιρέσει καὶ νόμῳ σωφρονεστέρα: ἐπὶ τούτοις ἀγγελία τῶν ἀγαθῶν, ἃ πόρωθεν ἐβόων οἱ τοῦ Θεοῦ προφῆται διὰ τοιαύτης ἀφίξεσθαι γυναικός, καὶ τῷδε τῷ τρόπῳ καὶ σύλληψις ἐν σοὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τε καὶ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ ἀνθρώπου πρόσληψις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καθ' ὑποστάσεως, οὐ φύσεως, ἔνωσιν, τοῦ πάντα ζωογονοῦντος Πνεύματος καὶ τῆς ἀπείρου τοῦ ὑψίστου δυνάμεως ἐνεργούντων ἐν ὕλῃ παρθενεύουση τὸ γόνιμον: εἶτα πρόρρησις ἐγγάστριος τοῦ μεγίστου τῶν προφητῶν, συναισθημένου τῆς παρουσίας τοῦ κυφορουμένου δεσπότη, καὶ τῷ σκιρτήματι, καθάπερ ὕστερον τῇ φωνῇ, τὴν μαρτυρίαν ἀποτινύντος αὐτῷ, καὶ τὸ θάμβος ἐκφαίνοντος: ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐγγάστριος θαυματουργία καὶ πρώτη τοῦ Ἰησοῦ χειροτονοῦντος ἀπὸ γα-

στρός ἐν γαστρὶ προφήτην, καὶ ὡς περ ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ πατρικοῦ τοὺς ἀρχαιότερους ἐπένει, οὕτως ἐκ τῶν σπλάγγων τῶν μητρικῶν τὸ πέρας τῶν προφητῶν καὶ τὴν λήξιν καταλαμβάνοντος, ὡς ἂν ἐκείνων

5 τὴν σωτηρίαν ἤξῃεν προειρηκότων, καὶ τοὺς προτέ-
ρους ἐπιθειασμὸς εὐθὺς πᾶσέσθαι, οὕτως ἀφικέσθαι καὶ εἴποι καὶ πειθεῖν, τῶν τὴν ἀνθρωπίνην ἀνάπλα-
σιν ἀναφθεγζαμένων ἔσχατος ὢν.

Ἐὼ δὲ τὸ καὶ τὴν τοῦ προφήτου μητέρα, πλήρη

10 γεγυυῖαν Θεοῦ, ἐκείνην σοὶ τὴν εὐλογίαν ᾄσαι προφητικῶς, ἢ μᾶλλον ἐν ὑπορήτου τάξει, τοῦ προφητικοῦ σιριτήματος διερμηνεύσαι τὸ βούλημα. Παρίημι τὸν τόκον τε καὶ τὰ ἐν αὐτῷ θαύματα, ἄλλων ἐσρῶν ὑποθέσεις καὶ λόγων. Τούτων ἀπασῶν

15 τῶν ἐκ Θεοῦ σοὶ τιμῶν, ὅσον μὲν εἰς τὸν θεῖον ἦκει προόρισμα, καὶ τὴν ἀίδιον ἐν αὐτῷ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀναπλάσεως βούλησιν, σιγῇ τιμῶμεν ἐν τῷ παρόντι, τὴν αἰτίαν σκοποῦντες· τὸ δὲ τῇ σῇ μὲν ἀρετῇ τὰ τοιαῦτα προσήκειν ὑπηρετεῖσθαι, καὶ

20 τοῖς τοιοῦτοις κόσμοις ἀγάλλεσθαι, τῷ δὲ Θεῷ τοιαύτην πρέπειν μητέρα, τοιαύταις ἀνακτᾶσθαι μεθόδοις τὴν ἀρχὴν ἀνασχομένῳ τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο δὲ ἐστὶν ἐκατέρωθεν τὴν ἱερωτάτην σου προσί-
ρεσιν καὶ τὸν θεοειδέστατον βίον, αὐτῇ μὲν σοὶ τῶν

25 μεγίστων τιμῶν, τῇ φύσει δὲ διὰ σοῦ τῶν ὑπερφυῶν δώρων ὑπάρξει, τοῦτο καὶ φωτὸς ἐστὶν ἐναργέστερον. Καὶ σὺ μὲν ἐκρύπτου, μηδὲ τῆς ἀφιστέρας ἐπιμη-
γνωσκοῦσῃς σοὶ τὸ τῆς δεξιᾶς, ὃ ψῆσιν, ἔργον ἔσθαι γὰρ ἐκ Θεοῦ διδακτῆ, καθάπερ οἱ τῶν μαθητῶν

30 ἀστειότεροι, οὗς φθάνουσιν οἱ παιδεύται τελειοῦντες εἰς ἐπιστήμην, ἐν ὑποδειγμάτων τάξει τοῖς ἄλλοις καὶ σφίσι ἐσομένους ἀντὶ συνέργων. Ἄλλ' ὁ δεσπότης, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἐπὶ τῆς λυχνίας ἐτίθει τὸν λύχνον ἐγκαίρως. Καὶ σὺ μὲν τὸ κάλλος συνῆγες τῶν ἀρε-

35 τῶν· ὁ δὲ ἀντεθησαύριζέ σοὶ τοὺς ἐκ τῆς ὑπουργίας στεφάνους. Ἐργοντι γὰρ εἰωθὼς διδόναι, ψῆσιν αὐτὸς, καὶ τῷ μέτρῳ τῶν ἐρομένων ἀντιμετρῶν τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ὡς περ ἄρα τοὺς οἰομένους ἔχειν οὐκ ἔργοντας τῶν τῆς κενῆς δοχῆσεως αἰτίων ἀπαλλάττει, καὶ

40 τούτων ἀποστερῶν· δίκαιον γάρ. Ἦν τὰ μέγιστα τῶν ἀνθρωπέων συλλεξαμένη κλύων, καὶ μέρος πορρωτάτω τῶν τῆς φύσεως ὄρων τὰ ἐν τοῖς ἀρίστοις ἐκτενίσθη σπουδῇ ἐυλόγως ἀντεφιλοτιμῆτο τοῖς

throno paterno antiquiores inspirabat, ita e maternis visceribus prophetarum finem cessationemque accipientis; ut, quam venturam salutem, quasque priores revelationes finem accepturas esse illi vaticinati essent, hic easdem iam advenisse et diceret et persuaderet. quippe qui eorum ultimus sit, qui humanam reformationem praenuntiaverint.

Prophetae matrem memorare omitto, quae Deo plena facta est, ut benedictionem illam prophético spiritu tibi caneret, vel potius, ut prophético saltus significationem tanquam interpres declararet. Praetermitto partum, et quae in eo facta sunt mirabilia, aliorum festorum argumenta et orationum. Ex his decoribus omnibus a Deo tibi obvientibus, quidquid sane ad divinam spectat praescientiam necnon ad aeternam, quae in Deo est, de hominum reformatione voluntatem, silentio honoramus praesenti tempore, eorum causam considerantes. Quod vero talia tuae virtuti obsequium praestare talibusque ornamentis honorem tribuere consentaneum fuit; quodque Deum, artibus huiusmodi hominem recuperare olim dignatum, talis decuit mater; hoc quidem ostendit utrumque sacratissimum tuum propositum necnon tuam conversationem Deo omnino dignam, tibi quidem ipsi maximos honores, naturae vero per te eximia dona divina contulisse; quod et luce clarius est. Et tu quidem abscondebarris, *nesciente sinistra tua*, ut dicit Scriptura, *dexteræ opus*^a. Eras enim a Deo edocta, sicut discipuli subtiliores, quos praeceptores ad scientiae perfectionem adducere satagunt, ut et ceteris exemplo, et ipsis adiutorio sint. Sed Dominus, ut supra dixi, super candelabrum lucernam opportune posuit. Pulchritudinem virtutum tu conferebas; ille vero coronas, quae ex ministerio tibi debebantur, vicissim cumulabat. Sollemne enim habet, ut ait ipse, *habenti dare*^b, mensura eorum quae possidentur admetiens propria, quemadmodum sane eos qui non habent et tamen habere putant, a vanae existimationis praetextibus liberat, his etiam illos exspolians, et iure quidem. Tibi autem, quae humana quaeque optima congregaveras, et usque ad extrema naturae confinia, boni et pulchri studium extenderas, aequalia merito rependebat

a) Matth., vi, 3. — b) Matth., xxv, 29.

ea largiens quibus maiora dare non habebat, communicationem scilicet inauditam sui ipsius tum in natura, quam a te suscepit, tum donis, quae per te humanae naturae contulit.

5. Igitur beata quidem praedicanda es de profectu secundum hominem, utpote quae omnem complexa es circulum bonorum, quae in utraque sunt natura, quod per singula usque ad ultima pervenisti non minus illustris effecta. Beata vero dicenda, propter supernum auxilium, quocum tanta operata es. Praeterea, beata praedicanda es tum propter miracula, quae in te facta sunt, quibus et optime ad ministerium formabaris, ac secundum mirabilem quamdam seriem designabaris, tum propter bona per te universae naturae congregata, quibus omnibus pro existente virtute ornabaris. Etenim quoniam divina eloquia audiebas, sive ea, quae in templo canebantur, sive ea quae ex superna illustratione in animam tuam infundebantur, eaque omnia custodire noveras, eorum nihil relinquens inefficax, superveniens tibi Dei Verbum ipsum libenter ac reverenter intus suscipere, et retinere, et nutrire in te, et in lucem edere meruisti. Illud quidem, quod nos homines tibi promimus, sermonum gratia est tantum, quae ad nos revertitur; praeconiorum enim nostrorum ne unum quidem tuum assequi valet meritum; ipsi vero a nostrae benefactricis laudatione meliores discedimus; Filius autem tuus et communis Dominus noster et verbis et rebus te beatam declaravit, rebus quidem, dum gratulationis materiam omnem tribuit; verbis vero, dum quaedam silentio indulgens, quae vulgus alta voce praedicabat, sponte sua addidit id quod laudationi deerat, id, inquam, cui maximi et totius fere ratio inerat. Gratulatione hujusmodi quid gloriosius cogitari possit?

6. At etiam ante dispensationis tempus, ipse, qui in principio Verbum Dei et apud Deum erat^a, suam Matrem honestavit figuris; et reverentia, qua homines talia prosequerantur, illius, quam erga te nunc habent, pietatis indicium ferebat. Etenim, etsi tanquam lucerna, ut antea dixi, in vitam humanam introivisti, quippe quae, omnium prima, virtutem manifestam, ac genuinam sinceramque ostendisti;

ἴσοις, ὧν οὐκ εἴχε μείζω διδόναι, ταῦτα διδοὺς, κοινωνίαν ἀνήκουστον ἑαυτοῦ ἔν τε τῇ φύσει. ἦν ἐλάμβανε παρὰ σοῦ, καὶ τοῖς θιωτοῖς, ἃ διὰ σοῦ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει κατέθετο.

5. Οὐκοῦν μακαριστέα μὲν εἶ τῆς κατ' ἀνθρώπων 5
προκοπῆς, ἅτε καὶ πάντα μὲν συνειληφύια τὸν κύκλον
τῶν ἐν ἑκατέρᾳ τῇ φύσει καλῶν· τῷ δὲ δι' ἑκάστου
μέχρι τῶν ἐσχάτων ἐλθεῖν οὐχ ἤττον εὐδοκιμήσασα·
μακαριστέα δὲ τῆς ἀνωθεν ἀντιλήψεως, μεθ' ἧς 10
τοσαῦτα κατώρθους. Ἐπὶ ταύταις, μακαρίζειν σε 10
χρῆ, τοῦτο μὲν, τῶν ἐν σοὶ γεγενημένων θαυμάτιον,
οἷς τε πρὸς τὴν ὑπουργίαν ἐπλάττου καλῶς, καὶ οἷς
κατὰ τινα θαυμάσιον εἶρμὸν ἀνεδείκνυστο· τοῦτο δὲ,
τῶν διὰ σοῦ τῇ φύσει πάσῃ συνενηγμένων καλῶν,
οἷς δὴ ζύμπασιν ἀντὶ τῆς ὑπαρχούσης ἀρετῆς 15
ἔκοσμήθης. Ὅτι γὰρ τῶν θείων ἀκροωμένη λόγων,
τῶν μὲν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀδομένων, τῶν δὲ ἐκ τῆς
ἀνωθεν λαμπηδόνας ἐμπροσθέν σου τῇ ψυχῇ,
φυλάττειν τε πάντα διέγωνας, καὶ μηδὲν αὐτῶν
παραλιπεῖν ἀνεξέργαστον, ἐπεληλυθότα σοι τὸν τοῦ 20
Θεοῦ Λόγον αὐτὸν ἀσμένως τε καὶ μετ' εὐλαθείας
ἔνδον προσήκασθαι, καὶ κατασχεῖν καὶ θρέψαι κατὰ
σαυτὴν καὶ προαγαγεῖν ἡξιώθης. Καὶ τὸ μὲν ἡμέ-
τερον τῶν ἀνθρώπων χάρις μόνον λόγων ἐστίν, ἐφ'
ἡμᾶς ἀνακάμπουσα· καθικνεῖται μὲν γὰρ σου τῶν 25
ἡμετέρων μακαρισμῶν οὐδὲ εἷς· τοῦ δὲ τὴν ἡμετέ-
ραν εὐεργέτιν ὑμεῖν, αὐτοὶ τι βελτίους ἀπαλατ-
τόμεθα. Ὁ δὲ σὸς Υἱὸς καὶ κοινὸς δεσπότης ἡμῶν,
καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν ἀπέφηνε μακαρίαν· πράγ-
μασι μὲν τοῦ μακαρισμοῦ πρόφασιν ἄπασαν παρα- 30
σχῶν· ἐν δὲ τοῖς λόγοις τὰ μὲν συγχωρήσας τῇ σιωπῇ,
τῶν ἄλλων βωόντων, προσθεῖς δὲ παρ' ἑαυτοῦ τὸ
ἐνδέον, ὅτι γε τοῦ πλείστου καὶ τοῦ παντὸς σχεδὸν ὁ
λόγος ἐνῆν. Ἴδι μακαρισμοῦ τοιοῦτου γένοιτ' ἂν
ἐνδοξότερον;

6. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν τῆς οἰκονομίας καιρῶν,
αὐτὸς ὁ ἐν ἀρχῇ Λόγος Θεοῦ καὶ πρὸς τὸν
Θεὸν, ἐκόσμησε τὴν ἑαυτοῦ μητέρα τοῖς τύποις,
καὶ ἡ πρὸς ἑκείνα τῶν ἀνθρώπων αἰδῶς τῆς πρὸς σὲ
νῦν αὐτῶν εὐλαθείας ἐνδείξιν εἶχεν. Ἴδι γὰρ καὶ 40
λόγος, ὡς ἐψῆθη εἰπῶν, εἰς τὸν ἀνθρώπινον εἰσελη-
λυθας βίον, ἅτε πρώτη φανερὰν ἀρετὴν καὶ γνησίαν
καὶ ἀδολον ἐπιδειξάμενη, ἀλλὰ καὶ λυχνίας τάξιν
τῷ φωτὶ τῆς δικαιοσύνης ἐπλήρωσας, ἐκ πολλῆς τῆς

a) Ioan., I, 1.

προσθήκης, ὡς εἰκός ἐστι τὸν Θεὸν ἔχειν, καὶ ἀληθεῖ
 φωτὶ καλούμενῳ καὶ πάντας ἐξ ἐκείνου τοὺς εἰς τὸν
 κόσμον ἰόντας μυστικῶς τε καὶ νοητικῶς καταλάμπουντι·
 ἀλλὰ καὶ τράπεζά γε καὶ πρόθεσις, οὐκ ἄρτων
 5 προσκαίρων, ἐγένου, καὶ πρόσκαιρον ἐκ διαδοχῆς
 ποιούντων ἐν τοῖς τραπεζομένοις ζῶν, ἀλλὰ τοῦ κατα-
 θάντος ἀπ' οὐρανῶν, οὗ φαγῶν τις ἐν νόμῳ, αἰδέως
 τε ζῆ καὶ τὸν ψυχικὸν οὐ δέδιδε θάνατον. Οὐδὲ
 ἀνθρώπων ἐν σοὶ τὴν ἐκ τῶν θωμαμάτων ἐξαμιζόντων
 10 ὄσμη, βραχὺς τις καὶ σωματικὸς ἠγγίζετο γῶρος,
 ἀλλ' ὑπερφυῖες τι θυμιατῆριον ὠφθης, ἢ τῷ πόθῳ
 τῶν αἰδίων, ὃν ἄκρως ἐξέκαυσας ἐν στυγῇ, τὰς τοῦ
 Πνεύματος δεξάμενον ὄσμεάς, καὶ τῆς ἐκείθεν ὄσμης
 τὸν πάντα κόσμον πληρῶσαν, ἢ τὸν τῆς θεότητος
 15 ἀνθρώπου κατασχὼν ἀπαθῶς, ὃς τὰς τῶν πεπιστευκό-
 των ψυχὰς τῆς καλλίστης ὄσμης τῶν πνευματικῶν
 χαρίτων ἀνέπλησε.

Καὶ διαθήκης δὲ κίβωτος τῆς καινῆς πολὺ τὴν
 ἐπὶ τῶν θρηαιστέρων χρόνων νικῶσης· καὶ στάμνος
 20 τοῦ σωτηρίου τῶν ψυχῶν ἡμῶν μάννα· καὶ πάντα δὴ
 τὰ ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ νόμου τιμώμενα, αὐτῇ ταῖς
 ἀληθείαις ὑπῆρξας ἡμῖν. Ὅθεν, ὡς ἐκείνων ἀπάντων
 ἐπὶ σὲ πόρωθεν φερομένων, καὶ τῇ τῆς χάριτος
 ἀναδείξει μελλόντων ἐγκαταλύεσθαι, ὁ μὲν ἐπ'
 25 αὐτοῖς εὐλαστῶς ἐλύετο νόμος ἐπὶ σοῦ πρώτης καὶ
 μόνης, εἰσιτητῶν σοὶ καὶ βασιμῶν τῶν τοῖς ἄλλοις
 ἀδύτων γεγενημένων, οὐδὲ μᾶλλον σοὶ τῆς ἐκείνων
 θεᾶς ἀπολαυσούσης λοιπὸν, ἢ ἐκείνων δουλευόντων καὶ
 ἡττωμένων καὶ μεῖζοσι τιμωμένων τιμαῖς ἐκ τῆς
 30 ἀληθείας αὐτῶν καὶ δὴ φαινομένης, κἂν τῷ προσή-
 κοντι ταύτην ἐκπεπομφῶτων ἡμῖν, ὡς ἂν ἐπ' αὐτὴν
 ἂντ' αὐτῶν ἅπαν τὸ τῆς λατρείας μετατιθεῖτο
 δικαίωμα.

Ἡ δὲ παρθενία πολὺ τῆς τῶν ἄλλων ἱερωτέρα
 35 παρθένων μὴδ' ὅσον παραβλεῖν ἔστιν ἡ σή, ἐκ τε τῆς
 ἀρετῆς καὶ τοῦ θαύματος ἀναδείκνυσθαι μέλλουσα,
 εἰκότως τοῖς ἱερωτάτοις τῶν διαιτημάτων προσῆκεν.
 Διὸ, προσῆξο μὲν ὑπὸ τῶν τεκόντων τῷ ἱερῷ, καὶ
 ταῖς παρθένοις ἐνεγέγραψο, καλῶς ἀντιδωρομένων
 40 σοὶ τὸν Θεόν, τῶν καρπῶν τῷ τιμαλφεστάτῳ, καὶ
 τιμώντων εὐλόγως ᾧ δὴ καὶ αὐτοὶ τετίμηνται δώρι-
 τοῖς δὲ κειμηλίαις συναπετέθεισο, τὸν ταῖς ἄλλαις
 κοινὸν ὑπερβαίνουσα παρθενῶνα, ἐκ προνοίας μὲν
 δῆπου τὴν Ζαχαρίου γνώμην κινούσης, τῶν δὲ λοι-

at etiam candelabri vicem iustitiae lumini
 explevisti; illi lumini, inquam, quod excellenter
 lumen verum appellatur, sicut revera Deus se
 habet, atque omnes ipsius virtute in mundum
 venientes mystice ac spiritaliter illuminat.
 Mensa et altare propositorium fuisti non
 panum temporalium, transitoriam vitam eden-
 tibus vicissim conferentium, sed panis, qui de
 caelo descendit, quem qui legitime manduca-
 verit, in aeternum vivit nec carnalem timet
 mortem. Neque carbonum, odorem victimarum
 exhalantium, exiguus in te ac corporalis lu-
 strabatur locus, sed sublime quoddam appa-
 ruisti thuribulum, tum aeternorum desiderio,
 quod in teipsa maxime accendisti, Spiritus
 dona accipiens, horumque fragrantia universum
 mundum implens, tum quod divinitatis impas-
 sibiliter retinuisti carbonem, qui fidelium
 animas optimo spiritalium gratiarum odore
 replevit.

Et arca Testamenti Novi, illud, quod in
 prioribus fuit temporibus, multum superantis
 et urna manna salutaris animarum nostrarum
 et omnia sane, quae in legis tabernaculo honore
 dignabantur, tu nobis ipsa in veritate exstitisti.
 Unde, quoniam haec omnia a longe ad te versus
 ferebantur, et gratiae ostensione destruenda
 erant, lex quae de ipsis erat, super te prima et
 sola, pie soluta est. Quae ceteris impervia
 erant, tibi calcanda patuerunt. Ceterum, non
 magis tu illorum visu fruebaris, quam illa tibi
 humillime serviebant: utpote quae maioribus
 decorarentur honoribus ex illius apparitione,
 quae eorum veritas erat, et hanc ad nos con-
 gruo tempore deducerent, quasi in illam, loco
 illorum, omnia cultus iura translata fuissent.

Virginitas autem, quae in te incomparabiliter
 sacratior quam in aliis virginibus erat, et tum
 ex virtute tum ex miraculo demonstranda,
 domicilium omnium sanctissimo merito con-
 gruebat. Ideo ad templum deducta es, et inter
 virgines a parentibus annumerata, qui te,
 omnium fructuum pretiosissimo, Deum optime
 remunerati sunt, recteque dono quo ipsi hono-
 rati sunt, illum honorarunt. Cum rebus templi
 pretiosissimis reposita es, conclave aliis virgi-
 nibus commune transgrediens, providentia
 nempe Zachariae mentem movente, ceterisque

Iudaeis, si tamen rem noverunt, et ipsis sub divino impulsu consentientibus; si vero indigni habiti sunt qui consilii participes fierent, Zacharias solus, ceteris insciis, ex diviniore mandato haec innovavit.

7. Et nobis igitur, auditores, ad laudandam et praedicandam beatam Virginem omne relinquitur tempus, ac per totum annum, ut scitis, eius venerationi operam damus, et in eius honorem praeconia omnia, quae hominibus fas est concinnare, a nobis texta sunt et cantata, atque sine intermissione cantabuntur. Et nosmetipsos beatos quotidie vocamus, haec facientes, quia apud Deum habemus praesidium advocatamque incessanter pro nobis ac pro tota hac civitate astantem. Sed non hic standum, neque putandum illi et nobis satis esse, si laudationem hanc vulgarem ac muliebrem persolverimus; ulterius autem progrediendum, animumque, qui viros et sapientes deceat, assumendum, ut quo pacto et illa et is, qui nobis verum praeconium indicavit, maluerint, ita illam celebremus, nosmetipsosque propter illam beatos praedicemus, verbum Dei scilicet ad eius exemplum audiendo et custodiendo et faciendo. Nunc vero, — parcite mihi nihil vos celanti, — ipse vereor ne contrarium omnino nobis conveniat, qui periclitamur de cetero assuescere ad non custodiendum, eo quod non recipimus; inde vero ad non faciendum; siquidem habitus principium est operationis, susceptio autem et passio repetita generant habitum.

Ubinam enim inter nos revelatur Dei verbum? Quisnam divinarum legum interpret, qui nobis vivam et pudore afficientem utiliterque mordentem doctrinam continenter proponat? Sed huiusmodi sermones tacendi apud nos mos invaluit, ut quaedam ex his pestibus, quae per civitates passim diffunduntur: quod est gravissimum malorum omnium, quae minatur Deus. Post alia omnia, ab iis qui pruriant auribus^a, ut dicit Paulus, et ipsum Dei verbum, heu! adulteratur; quod non ex sinceritate proferunt, sed ex fallacia et

πῶν Ἰουδαίων, εἰ μὲν εἰδότεον καὶ ζυγγωρούτων, καὶ αὐτῶν ἐκείθεν συγχινουμένων, ἀναξίων δὲ κρινομένων συμμετέχειν τοῦ ὁύματος, εἰ μόνος αὐτὸς ἐλθειοτέρα ἐπιτροπῆς τὰ τοιαῦτα καινοτομῶν τοὺς ἄλλους ἐλάνθανεν.

7. Καὶ ἡμῖν οὖν, ὧ παρόντες, τῶν μὲν εἰς τὴν μακαρίαν παρθένον ἐπαίνων τε καὶ μακαρισμῶν ἄπας ἀνεῖται καιρὸς, καὶ διὰ παντὸς, ὡς ἴστε, τοῦ ἔτους, ἔργον τὸ τῆς παρθένου σέβας ἡμῖν· καὶ τῶν αὐτῆς ἐγκωμίων, ὅσα δι' ἀνθρώπων ἐνεχώρει πλασθῆναι, καὶ ὑφάνθη, καὶ ἦσται, καὶ διηνεκῶς ἡμῖν ᾄσεται. Καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς μακαρίους ὁσημέραι καλοῦμεν καὶ οὕτως ἔγοντας, ὅτι προστασίαν καὶ πρόσθιν ἔχομεν πρὸς Θεόν, ἀνευδότως ὑπὲρ ἡμῶν ἵσταμένην, καὶ ζυμπάσης τῆσδε τῆς πόλεως. Ἄλλ' οὐ μέγρι τούτων ἵστασθαι δεῖ, μηδὲ τὸν ὀγλώδη καὶ γυναικεῖον τοῦτον μακαρισμὸν ἀποτίνοντας αὐτῇ τε καὶ ἡμῖν ἀρκούντως ἔχειν ἠγεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προβάοντας, καὶ φρόνημα ἀνειληφότας¹ ἀνδρῶν καὶ σοφῶν, ὡς ἂν αὐτῇ τε βούλοιο μᾶλλον καὶ ὁ τὸν ἀληθῆ μακαρισμὸν ἡμῖν ὑπογράψας, οὕτως ὑμεῖν τε ταύτην καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ γε ταύτην μακαρίους καλεῖν, τὸν τοῦ Θεοῦ δηλονότι λόγον κατ' ἐκείνην ἀκούοντας καὶ φυλάττοντας καὶ ποιῶντας· ὡς νῦν ἔγωγε, καὶ σύγγνωτέ μοι μηδὲν ἀπακρυπτομένῳ, δεδίκα μὴ καὶ τὸναντίον ἅπαν ἡμῖν γε προσήκη, ἐκ μὲν τοῦ μὴ λαμβάνειν τῷ μὴ φυλάττειν, ἐκ τούτου δὲ τῷ μηδὲ ποιεῖν κινδυνεύουσι λοιπὸν συνειθίσθαι, εἴπερ ἔζεις μὲν ἐνεργείας ἀρχῆ, τὸ δὲ πολλὰκις τι λαθεῖν καὶ παθεῖν τὴν ἔξιν ἐντίθησιν.

Ποῦ γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνακαλύπτεται λόγος; Τίς ὁ τῶν θείων νόμων ἐξηγητῆς, ζῶσαν ἡμῖν καὶ ἐντρέπουσαν καὶ δάκνουσαν ὠφελίμως τὴν διδασκαλίαν ἐκάστοτε προτιθεῖς; Ἄλλὰ σιγὴ μὲν τῶν τοιούτων λόγων κατέσμεν ἡμᾶς, ὡσπερ ἄλλο τι τῶν ἐπιδημίων κακῶν ταῖς πόλεσιν, ἣ ἐσχάτη τῶν ἀπειλῶν τοῦ Θεοῦ. Μετὰ δὲ πάντα, [ὑπὸ] τῶν κνηθέντων, ὅ φησι Παῦλος, τὰς ἀκοὰς, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ φεῦ, κατηλεῦεται, οὐκ ἐξ εἰλικρινείας λαλούμενος, ἀλλ' ἐκ πλάνης καὶ ὀλοῦ καὶ προφάσει

1. ἀνειληφότας.

a) II Timoth., IV, 13.

πλεονεξίας καὶ τῶν προσκίρων τιμῶν διαστρεβό-
 μένος τε καὶ προδιδόμενος. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος οὕτως
 ἐλάλει, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκων ἀλλὰ Θεῷ·
 5 νῦν δὲ πολλοί, τῆς τοῦ Παύλου καθέδρας καταψευ-
 δόμενοι, τοῦναντίον ἅπαν, οὐχ ὡς ἀρέσοντες τῷ
 Θεῷ, ἀλλ' ὡς ἀρέσοντες ἀνθρώποις, οὕτω λαλοῦμεν.
 Ἄλλ' εἰ ἀνθρώποις ἡρέσκον, φησί, Χριστοῦ
 δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην. Καὶ πῶς δένασθε ὑμεῖς
 10 πιστεῦσαι, δόξαν παρ' ἀνθρώπων λαμβάνοντες,
 καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ μόνου τοῦ Θεοῦ οὐ
 ζητοῦντες;

8. Σκοπεῖτω τοίνυν τὸ συμβαῖνον ἐντεῦθεν καὶ
 ὅστισόν, εἴπερ ὁ τῷ κνᾶν τὰς ἀκοὰς ἐβελων τῶν
 δυναμένων τι χαρίζεσθαι καὶ τὴν ἐξ ἐκεινῶν εὐνοίαν
 15 καὶ χάριν ὠνεῖσθαι, ὑφίεις τι τῆς ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν
 παρρησίας, οὔτε τοῖς Χριστοῦ δούλοις, οὔτε τοῖς
 αὐτῷ πεπιστευκόσιν ἐγγέγραπται. Ἐπαισχυνόμεθα,
 φεῦ, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον· ἐπαισχυνόμεθα τὸ τοῦ
 Κυρίου μαρτύριον. Ὀλιγοῖα τῶν πατέρων πολλή·
 20 τοῦ πατρῷου δόγματος * κατακρόνησις ἢ ἐκούσιος
 ἄγνοια, κανόνων καὶ τάξεως παραποίησις· τὸ ἀκριβές
 σχεδὸν οὐδαμῶ· πάντα δὲ κατὰ πρόσκλησιν, καὶ
 οὐδὲν ἄνευ προκρίματος· μέμψεις κατὰ τῶν ὀρθῶ
 βαδιζόντων· βαρεῖς εἰσι καὶ βλεπόμενοι· διαμείψεις
 25 πρὸς τὰ χεῖρω τῶν βελτιόνων· συμφώνησις Χριστοῦ
 πρὸς Βελίαρ, ἢ μᾶλλον Βαραβῆς Χριστοῦ προτιμώ-
 μενος· ἄγνοιας καὶ ζόφου πάντα μεστὰ, καὶ τὸ εἶδος
 ἅπαν ὑποπτὸν τε καὶ δύσγρηστον, καὶ τὸ δοκοῦν
 ὑγιαίνειν εὐεπιδούλευτον. Ἄ ἐμάθετε καὶ παρελά-
 30 βετε καὶ ἰκούσατε ἐν ἐμοὶ καὶ εἶδετε, ταῦτα
 πράττετε, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κήρυξ βοᾷ· ἡμεῖς
 δὲ νόθοις διδασκαλαῖς ἐκδοτοί, καὶ τὸ τῆς εἰρήνης
 ὄνομα πρόφασις εὐπρεπῆς, ὡσπερ οὐ τῆς σωτηρίας
 μαχαίρας ἐν τοῖς πνευματικοῖς πάλυ νικώσης εἰρήνην
 35 ὀλέθριον. Ἄλλ' ὁ Παῦλος· δῶκε, φησὶν, εἰρήνην
 μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθα-
 ρῶς καρδίας· τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους
 ζητήσεις παραιτοῦ. Οὐ γὰρ μετὰ τῶν ἐξ ἐριθείας
 40 νευτέον, φησὶν, οἱ καὶ γραφῶν καὶ νόμων καὶ λόγων

do, atque avaritiae honorumque temporalium causa depravant atque tradunt. Et Paulus quidem ita loquebatur, *non sicut hominibus placens, sed Deo*^a; nunc vero multi sumus qui, Pauli cathedram calumniantes, contrarium omnino agimus, et non ut Deo, sed ut hominibus placeamus, ita loquimur. *Sed si hominibus placerem*, inquit ille, *Christi servus non essem*^b. *Et quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab hominibus accipitis, et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis?*

8. Consideret igitur quisque, quid exinde eveniat, quandoquidem ille qui aures eorum, qui potestate gaudent, demulcendo, illis vult placere, eorumque benevolentiam gratiamque captare, aliquid de libera atque aperta veritatis confessione remittendo, neque inter Christi servos, neque inter eius fideles ascribitur. Nos pudet, heu! verbi Dei; nos pudet testimonii Domini. Negligentia patrum multa; patrii dogmatis contemptus^d vel voluntaria ignoratio; canonum et ordinationis transgressio; accurata iuris observatio^e fere nullibi; omnia autem ex partium studio, et nihil sine praeiudicio; querimoniae in eos qui recta via incedunt, quorum aspectus etiam gravis et invisus est; meliorum in peiora transmutationes; conventio Christi ad Belial; immo potius Barabbas Christo antepositus; ignorantiae et caliginis plena sunt omnia; et species omnis suspecta atque incommoda; et quidquid sanum videtur insidiis facile patet. *Quae didicistis, et accepistis, et audistis, et in me vidistis, haec facite*^f, magnus veritatis praeco clamat. Nos vero peregrinis doctrinis dediti sumus, pacisque nomen speciosus praetextus est, quasi salutis gladius in spiritualibus paci exitiali non multum praestet! Sed Paulus: *Sectare*, inquit, *pacem cum iis qui invocant Dominum de corde puro. Stultas autem et sine disciplina quaestiones devita*^g. Non enim cum iis qui ex contentione et periculosa audacia sunt, qui omnia subvertunt, pax ineunda, inquit ille; qui contra Scripturas ac leges rationesque omnino

a) Gal., 1, 10. — b) *Ibid.* — c) Ioan., v, 44. — d) Hoc patrum dogma est praesertim doctrina photiana de processione Spiritus Sancti a Patre solo. — e) τὸ ἀκριβές sive ἀκριβεια est stricta legis observatio vel veritatis integrae sine ulla dissi-

mulatione confessio; τῆ ἀκριβείᾳ opponitur ἡ αἰκονομία, quae subaudit quoddam temperamentum, quamdam relaxationem a rigore iuris. — f) Philip., iv, 9. — g) II Timoth., 11, 22-23.

cogentes insurgunt, erroribus et cavillationibus innixi, quamdiu tales remanent. Excutienda sunt haec omnia a sapientibus, vel altum servandum est silentium et ad gentes convertendum. Melius est enim inclusorum vitam sincero cum corde agere, quam labyrinthis tenebris quaestionum et actionum commaculari; melius est inter alienigenas fructum ferre, quam inter familiares marcescere.

9. Sed utinam mihi morem geratis, iracundiam Dei super his praeoccupantes! Si enim, ex nostris fratribus minimis et conservis contempto uno, formidolosa res agitur, et dirae de hoc exiguntur poenae, quid nobis expectandum, dum tot animae negliguntur, dum divinae leges per tot annos multiformiter calcantur? Si hominum nulli fidem adhibetis, si omne consilium humanum suspectum habetis, ipso Domino eiusque discipulis, et, qui ab eo ad hesternam usque diem fuerunt, nostris patribus vestram committite vitam sine mora; immo vero, patres sint vobis in exemplum; regula autem nobis sit Domini eiusque discipulorum verbum; quod, si propositum fuerit, nostris medebitur inaequalitatibus, modo permanserimus, modo, antequam nobis optime imprimatur sigillum, libenter ne discesserimus, exactam veritatis notitiam deserentes. Ibi, et quibuscum pax ineunda scietis, et quomodo, et quaenam pax sit bona, in quam vero venenum mortiferum recondatur; et quatenus indulgendum sit, et pro quonam bellum gerendum; et quid sit moderata iuris relaxatio, quid vero legis transgressio et a rectitudine excessus; et quibus fidendum consiliariis, ad haec quod attinet, qui vero contemnendi; quaenam a Deo quaerere debeamus, et quaenam propria sponte nobis operanda; quaenam ex iis, quae a nobis pendent, proposito conducant, quaenam autem, ea quae potestatem nostram superant, persequantur; quid sit anima, et ea quae ab ea procedunt; quid vero caro et carnis illecebrae, quae cum ea dissolvuntur; quid sit nostrum, quid alienum, et utrum altero permittendum, dum utrumque periclitatur; vel quomodo altero bene utendo, altero autem fruendo, ambo tandem servare licebit.

Horum omnium Scripturae plenae sunt. Ibi descriptum videbitis etiam illius navigationis

τῶν ἀναγκαιωτάτων κατεξάνιστανται, πλάνοις καὶ σοφίσμασιν ἐρειδόμενοι, ἕως ἂν ᾧσιν τοιοῦτοι ἐπιναγμοῦ δὴ πάντα τοῖς σωφρονουσί δεόμενα, καὶ τῆς πρὸς τὰ ἔθνη στροφῆς, ἢ βαθείας σιγῆς. Ὑμεινὸν γὰρ εὐλικρινεῖ καρδίᾳ συζῆν κατακλείσασιν ἑαυτοῦς, ἢ σκότῳ λαθυρινθώδει ζητήσεων καὶ πράξεων ἀναγρώνυσθαι, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις καρποφορεῖν, ἢ ἐν τοῖς οἰκείοις μαραίνεσθαι.

9. Ἄλλ' εἴ τι μοι πείθοισθε, τὴν ἐπὶ τούτοις ἀγανάκτησιν φθάσαντες τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἐνὸς τῶν ἐλαχίστων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συνδούλων περιορωμένου, δεινὸν ποιεῖται τὸ πρᾶγμα, καὶ δεινὰς ἐπὶ τούτῳ δίκας εἰσπράττεται, τί γρη' προσδοκᾶν, ψυχῶν τοσοῦτων ἀμελουμένων, καὶ τῶν θείων νόμων πολυειδῶς πατουμένων ἐν τοσοῦτοις τοῖς ἔτεσιν; Εἰ μὴδενὶ πιστεύετε τῶν ἀνθρώπων, εἰ πάσης ἀνθρωπίνης κατέγνωτε συμβουλῆς, αὐτῷ τῷ δεσπότη καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ τοῖς ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ γῆθς πατράσιν ἡμῶν τὸν ὑμέτερον ἐπιτρέψατε βίον ἀμέσως· μᾶλλον δὲ, τοῖς μὲν πατράσιν ὡς υποδείγμασι χρῆσασθε· κανὼν δ' ἡμῖν ὁ τοῦ δεσπότου λόγος καὶ τῶν ἱερῶν μαθητῶν αὐτοῦ προτεθείς, τὰς παρ' ἡμῖν ἀνωμαλίας ἰάσεται, ἂν ἐπιμεινωμένον μόνον, ἂν μὴ πρὶν ἐντυπωθῆναι καλῶς ἡμῖν τὴν σφραγίδα τῆς ἀκριβείας, ἀποπηδῶντες, ἀσμένως ἀπαλλαττώμεθα. Ἐκεῖ καὶ τίσιν εἰρηνευτέον εἴσεσθε, καὶ πῶς, καὶ τίς μὲν εἰρήνη καλὴν, τίνι δὲ ἴος θανατηφόρος ἐγκέκρυπται καὶ μέχρι πόσου συγχωρητέον, καὶ ἀντὶ τίνος πολεμητέον· καὶ τί μὲν οἰκονομία, τί δὲ παρανομία καὶ δουλοπότητος ἐκπτώσις; καὶ τίσι συμβούλοις πιστέον! Περὶ αὐτῶν, καὶ τίνων ὑπεροπτέον καὶ τίνα μὲν Θεοῦ ζητητέον, τίνα δὲ πρακτέον ἀφ' ἑαυτῶν· καὶ τίνα πράττουσι τῶν ἐφ' ἡμῖν, τίνα ἐπακολουθήσει τὰ ὑπὲρ δύναμιν· καὶ τί μὲν ψυχῇ καὶ τὰ ταύτης ἐναπιόντα, τί δὲ σὰρξ καὶ σαρκὸς θελγητρον, αὐτῇ συγκαταλύμενον· καὶ τί μὲν ἡμέτερον, τί δὲ ἀλλότριον· καὶ πότερα ποτέρων διαμειπέτεον ἐν τῷ θάτερα κινδυνεύεσθαι· ἢ πῶς ἐν τῷ χρῆσθαι μὲν τοῖς ἑτέροις καλῶς, ἀπολαύειν δὲ τῶν ἑτέρων, καὶ ἄμφω σφίζεσθαι περιέσται.

Πάντων τούτων αἱ γραφαὶ γέμουσιν· ἐκεῖ διαγεγραμμένον ὄψεσθε καὶ κείνου τοῦ πλοῦ τοῦ ναυάγιον, ἐξ

οὐ πάντα ἡμῖν συγκέχρηται, φεῦ. Ἐκείθεν καὶ
 φρονήσεως ὄρους καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀνδρείας λήψεθε
 τοὺς ἀκριβεστάτους, καὶ θεοσεβείας καὶ πίστεως,
 οἷς οἱ πολλοὶ μηδὲ προσέχοντες τὴν ἀρχὴν, χροόμενοι
 5 δὲ τοῖς εἰδώλοις ἀντὶ τῆς ἀληθείας, τὸν Θεὸν καὶ
 προσπαροξύνουσιν. Ἐκεῖ τοὺς οἰκοθεν πολεμίους,
 τὰ σύμφυτα πάθη καὶ τὰς κατ' αὐτῶν ἐξόδους τοῦ
 λόγου τε καὶ τῆς πίστεως εἴσεσθε· ὧν ἡττωμένοι
 καὶ τὰ τῶν ἐξωθεν πολεμιῶν ἐπαχθέστερον ἡμῖν
 10 ἀπαντᾷ. Τότε τοίνυν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἀκούσαντες
 καὶ ποιήσαντες, τῇ μὲν τοῦ Θεοῦ συγγενείᾳ τιμηθη-
 σόμεθα, διπλῶς αὐτῷ συμμορφούμενοι, τῇ μὲν, τῷ
 ζήλῳ τῆς κατ' αὐτὸν προαιρέσεως καὶ τῇ τῶν ἐκεί-
 νου νόμων ὑπακοῆ· τῇ δὲ, τῇ μυστηριώδει κοινωνίᾳ
 15 τῶν αὐτοῦ παθημάτων, οὐκέτι τῆς πηλίνης ταύτης
 εὐγενείας φροντίζοντες ἐπιστάχτου κόσμου καὶ
 ταχὺ λυομένου, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἀκοσμίας δεινῆς.
 Ὅποσοις τῶν ἐπὶ γῆς ἔθνῶν ἐνεβάχχευσεν, τὰς ἐκ
 τῶν ἀρετῶν εὐδοκίμησεις ἐλάσασα· καίτοι καὶ ἄλλως
 20 συγγενεῖς ὄντας τοῦ θεοῦ, διὰ τὰς ἐκεῖθεν συγκατα-
 θεβλημένας τῇ φύσει πρὸς αὐτόν πως ἀναλογίας,
 λέγω δὲ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς. Τί τῆς πηλίνης
 ἀναφορᾶς οὕτω θερμῶς ἐχρῆν περιέχεσθαι; Μακά-
 ριοι δὲ ἐσόμεθα, οὐ κληθισόμεθα μόνον, μεθ' οὕτω
 25 λαμπρῶν τῶν τῆς μακαριότητος ἀρραβῶνων ἐντεῦθεν
 εἰς οὐρανὸν ἀνιόντες, οἷ ἢ ἀληθῆς ἡμῶν μακαριότης,
 ὃ εἷς ἐν Τριῳδί Θεός, καὶ τὸ κατ' εἶδος, οὐκ ἐν
 ἐσώπρω, τούτῳ συνεῖναι· αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας. Ἀμήν.

a) Alludit ad concilium Florentinum. —

b) Alludit, ut mihi videtur, ad imperium terre-
 stre, Romanorum dictum, quod ut retinerent
 Graeci, patriam fidem Florentiae tradiderunt,

naufragium^a, ex quo, heu! nobis omnia con-
 turbata sunt. Exinde terminos sumetis exactis-
 simos prudentiae, iustitiae, fortitudinis necnon
 religionis et fidei, quibus plerique nullo modo
 attendentes, simulacris vero pro veritate
 addicti, Deum etiam exacerbant. Ibi domesticos
 inimicos, innatas passiones et contra eas verbi
 et fidei exitus noscetis; quibus si fuerimus
 subditi, hostium impetus molestius nobis
 occurrunt. Tunc ergo, Dei verbum audientes
 et facientes, Dei cognatione dignabimur,
 dupliciter ei conformati, hinc quidem fervore
 studii, quod secundum illum est, illiusque
 legibus obedientia; inde vero quasi sacramen-
 tali eius passionum communione. Non amplius
 curabimus subintroducti mundi, qui cito dis-
 solvitur, luteam hanc nobilitatem, vel, ut melius
 dicam, horrendum dedecus^b. Quam multae
 sunt terrae gentes, in quibus bacchata est [illa
 Roma], gloriam, quae ex virtutibus provenit,
 repellens! Ceterum alio etiam modo Dei
 sumus cognati propter proportiones divinitus
 naturae infusas, quibus ad illum aequaliter
 referimur, illas dico quae in nostris animabus
 insunt. Ut quid luteae propinquitati ac rela-
 tioni tam fervide oportebat inhaerere? Beati
 erimus, non vocabimur tantummodo, cum
 beatitudinis pignoribus tam praeclaris exinde
 caelum ascensuri, ubi est vera nostra beati-
 tudo, unus scilicet in Trinitate Deus; et secun-
 dum speciem, non in aenigmate cum illo esse.
 Ipsi gloria in saecula. Amen.

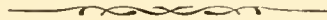
unionem cum Latinis pangendo. Eo usque obcaecationis devenit Scholarius, qui olim unioni florentinae plauserat!

INDEX

	Pages
VIII-IX. — THÉODOTE D'ANCYRE ET CHRYSIPPE DE JÉRUSALEM.	[171-225]
INTRODUCTION.	[171-199]
I. — L'homélie de Théodote d'Ancyre sur sainte Marie, Mère de Dieu.	[171-175]
II. — L'homélie de Chrysippe de Jérusalem sur sainte Marie, Mère de Dieu.	[175-179]
III. — Le culte de la Sainte Vierge en Orient au v ^e siècle. Origines orientales de l'Avent liturgique.	[179-191]
IV. — La fête mariale et l'Avent en Occident, au v ^e siècle.	[191-199]
TEXTE ET TRADUCTION DE L'HOMÉLIE DE THÉODOTE.	[200-217]
TEXTE ET TRADUCTION DE L'HOMÉLIE DE CHRYSIPPE.	[218-225]
X. — SAINT JEAN, ARCHEVÊQUE DE THESSALONIQUE († vers 630) : DISCOURS SUR LA DORMITION DE LA SAINTE VIERGE.	[226-320]
INTRODUCTION.	[226-256]
I. — La vie et les écrits de saint Jean de Thessalonique.	[226-231]
II. — Les manuscrits du discours sur la Dormition.	[231-239]
III. — Authenticité du discours sur la Dormition.	[239-243]
IV. — Brève analyse du discours sur la Dormition.	[243-252]
V. — Sources du discours. Son importance au point de vue historique et théologique.	[252-256]
TEXTE ORIGINAL DU DISCOURS SUR LA DORMITION RECONSTITUÉ D'APRÈS LES MEILLEURS ET LES PLUS ANCIENS MANUSCRITS, AVEC SA TRADUCTION.	[257-283]
FINALES DIVERSES DES MANUSCRITS DU TEXTE ORIGINAL.	[383-387]
TEXTE ET TRADUCTION DE LA PRINCIPALE RÉDACTION INTERPOLÉE. COL- LATION AVEC LES RÉDACTIONS SIMILAIRES.	[387-313]
FINALES DIVERSES DES MANUSCRITS DE LA RÉDACTION INTERPOLÉE.	[313-318]
RÉCIT DE LA DORMITION DANS LA VIE DE LA SAINTE VIERGE DU MOINE	

	Pages.
ÉPIPHANE D'APRÈS LE COD. OTTOB. GRAEC. 415.	[318-319]
DÉBUT DU DISCOURS DANS LES CODD. PARIS. 1504, OTTOB. 415, PARIS. 1190.	[319-320]
XI. — SAINT EUTHYME, PATRIARCHE DE CONSTANTINOPLE († 5 août 917) : DEUX HOMÉLIES SUR LA CONCEPTION DE SAINTE ANNE.	
	[321-337]
INTRODUCTION.	[321-323]
TEXTE ET TRADUCTION DE LA PREMIÈRE HOMÉLIE.	[323-329]
TEXTE ET TRADUCTION DE LA SECONDE HOMÉLIE.	[330-337]
XII. — NICOLAS CABASILAS († 1371?) : HOMÉLIES SUR LA NATIVITÉ, L'ANNONCIATION ET LA DORMITION DE LA SAINTE VIERGE.	
	[338-392]
INTRODUCTION.	[338-347]
TEXTE ET TRADUCTION DE L'HOMÉLIE SUR LA NATIVITÉ.	[347-366]
TEXTE ET TRADUCTION DE L'HOMÉLIE SUR L'ANNONCIATION.	[366-377]
TEXTE ET TRADUCTION DE L'HOMÉLIE SUR LA DORMITION.	[377-392]
XIII. — GEORGES SCHOLARIOS : HOMÉLIE POUR LA FÊTE DE LA PRÉSENTATION DE LA SAINTE VIERGE AU TEMPLE.	
	[393-407]
INTRODUCTION.	[393-394]
TEXTE ET TRADUCTION DE L'HOMÉLIE SUR LA PRÉSENTATION.	[394-407]
INDEX.	[408-409]

LOGIA ET AGRAPHA
DOMINI JESU

APUD MOSLEMICOS SCRIPTORES, ASCETICOS
PRAESERTIM, USITATA

COLLEGIT, VERTIT, NOTIS INSTRUXIT

MICHAËL ASIN et PALACIOS

in *Universitate Matritensi arabicae linguae ordinarius professor.*

FASCICULUS ALTER

Nihil obstat,
R. GRAFFIN.

Parisiis, die 25^a Januarii 1926.

PERMIS D'IMPRIMER

Paris, le 27 janvier 1926.

V. DUPIN,
Vic. gén.

LECTORI MONITUM

Pauca huic postremo logiorum fasciculo praeponenda sunt, modo monita quae jam in priori attulimus fasciculo in memoriam redigantur.

Notandum imprimis censeo logiorum quae nunc in lucem edimus ordinem logiorum fasciculi prioris seriem sine intermissione numerica prosequi.

Quod ad normam sive agendi rationem in singulis logiis edendis attinet, eadem fere quidem erit quam in priori fasciculo secutus sum : primo nempe arabicum textum typis mandavi; in latinam deinde linguam transtuli; annotationibus tandem quibusdam iustruxi, tum ad verborum sensum attinentibus, tum ad eorum antiquitatem statuendam utilibus, tum denique ut logiorum connexionem cum Sacrae Scripturae locis vel cum aliis christianis libris discernere.

In editione autem arabici textus nullam fere in hoc fasciculo rationem habui variarum, ut aiunt, lectionum uniuscujusque verbi, sicut in priori fasciculo facere potui. Ratio vero hujus defectus facillime patet : in priori nempe fasciculo, logia ex uno tantum libro, *Ihya* scilicet, excerpta edidi, ac propterea lectiones singulorum logiorum ab antiquioribus moslemorum traditionistis allatas exhibere, semper ac licuit, mihi opus fuit. Hoc autem fasciculo, e contra, cum logia ex multis ac diversis auctoribus excerpta, ut jam monui, exhibeantur et ordine chronologico in seriem redacta tradantur, non modo pluribus in casibus variantes afferre lectiones non potui quoniam apud unum tantummodo auctorem singula logia citata inveni, sed ne utile quidem eas adducere duxi cum istud facere potuissem, quia videlicet magis ad loquendi formam quam ad sensum lectionum varietas frequentissime pertineat. Sin autem aliquando unius ejusdemque verbi duplicem satisque diversam redactionem inveni, integrum utriusque redactionis textum afferre praeoptavi, quoniam hac agendi ratione et typographi commodo amplius consulere credidi et lectoris attentioni et studio melius sic proficere existimavi.

Appendicem denique nunc edimus quae logia et agrapha complectitur a numero 226 inclusive ad finem usque totius collectionis, quorum latina tantum aut gallica versio (in compendium plerumque redacta) non autem arabicus textus exhibetur. Ex quibusnam vero operibus logia haec sint excerpta, vel singulis explicabitur locis quibus unumquodque tradetur logion, vel in tabula qua enodantur sigla a lectore facile inveniri poterit.

Triplici elencho totam collectionem iustruxi : Prior est *Index locorum*

Sacrae Scripturae quae in logiorum explanatione citantur. Alter vero *Onomasticon* est, ordine alphabetico digestum, auctores nempe, traditionistas atque actores in tota collectione notatos complectens. Posterior denique est *Index rerum*, sive *logiorum* omnium et *agraphorum* catalogus, per materias digestus. Quod ad priorem et posteriorem attinet elenchum, numeri post singulas rubricas inscripti logiorum singulorum ordinem, non vero fasciculi paginas, indicant. In onomastico, e contra, indice, numerus ad singula annexus nomina paginas, non vero logiorum ordinem, signat. En autem nomina ex isto onomastico exclusa, propter eorundem vel frequentiam, id est, nimis iteratam notationem, vel notorietatem : *Algazel, Brockelmann, Dozy, Freytag, Jesus, Lane, Mahometus, Sprenger et Wüstenfeld*. Excluduntur etiam omnium auctorum nomina quae in *Conspectu Siglorum* citata facile inveniuntur. Desunt denique similiter Evangelistarum nomina omnesque librorum *Sacrae Scripturae* auctores.

Scripsi Matrithi ipsis Kalendis octobris, anno MCMXXIV.

Michaël ASIX et PALACIOS.

CONSPECTUS SIGLORUM

(Additiones)

- AB. = كتاب الفى بالابى الحجاج البلوى
Liber Alif Ba : Abû Al-Ĥajâj Al-Balawi, malacitano, auctore.
Edit. Cahirae, anno 1287 hegirae, in duobus voluminibus. — Auctor vixit saec. XII a Chr. nat.
- AJ. = *Fabellarum popularium collectio*, in civitate Tetuani his temporibus pervulgatarum, quas quidem Alarcón, arabicae linguae professor salmanticensis, ex ore cujusdam indigenae, Ahmed al-Jaughiti nomine, directe accepit, anno 1916. Quarum cum sint recentissimae aetatis, nec textus arabicus vernacula redactus lingua, nec latina hujus textus versio, sed tantum summarium compendium exhibebitur.
- BA. = كتاب بهجة الاسرار ومعدن الانوار فى مناقب السادة الاخيار من المشايخ الابرار لابن جهضم الهدانى
Liber decoris arcanorum et fodinae luminum, tractans de panegyrico dominorum ex doctoribus sanctis : Ibn Jahdham Hamdanita auctore.
Ms. Bibl. Damasci, *majmû'* 64, sine pagina. — Auctor vixit saec. XI a Chr. nat.
- CG. = Codex arabicus asservatus in bibliotheca Regiae Academiae Historicae Matritensis, sub n° XLVIII¹ collectionis *Gayangos* appellatae.
- D. = كتاب حياة الحيوان لكمال الدين الدميرى
Liber vitae animalium : Al-Damiri auctore.
Edit. Cahirae, anno 1292 hegirae. — Auctor vixit saec. XV a Chr. nat.
Broch., II, 138.
- FCE. = Fragmentum codicis in Bibliotheca Escorialensi asservatum (fasciculo chartaceo 1949¹³) quo quidem opus mysticum continetur cujus titulus me latet, etsi vehementer suspicor tribuendum esse theologo hispalensi celeberrimo, cui nomen Abû Bakr ibn Al-'Arabî, qui saeculo XI a Christi nativitate floruit. Cfr. Brock., I, 412-413.
- HN. = كتاب حلية الاولياء لابى نعيم الاحميدانى
Liber ornamenti sanctorum : Abû No'aym Işpahanensi auctore.
Auctor vixit saec. XI a Chr. nat. Brock., I, 362.
- J. = كتاب المحاسن والاضداد المنسوب الى ابى عثمان عمرو الجاحظ
Liber pulcritudinum et qualitatum contrariarum : Al-Jâhiz auctore.

Edit. Lugduni Batavorum, anno 1898 a Chr. nat. — Auctor vixit saec. VIII-IX a Chr. nat.

Brock., I, 153.

KA. = كتاب الازكيا لابن الجوزى

Liber mente acutorum : Ibn Al-Jawzi auctore.

Edit. Cahirae, anno 1304 hegirae. — Auctor vixit saec. XII a Chr. nat.

KJ. = كتاب الجبل

Liber propositionum, anonymo auctore, qui in codice n° 1860 continetur in Bibliotheca Escorialensi asservato.

KT. = كتاب الترمذى

Liber Al-Termidi, mysticum tractans subjectum, qui in eodem codice n° 1860 continetur ejusdem Bibliothecae Escorialensis. Pseudonymus mihi videtur auctor.

LA. = كتاب لواقع الانوار القدسية لعبد الوهاب الشعرانى

Liber spirituum lumina divina fecundantium : Al-Sha'ranî auctore.

Edit. Cahirae, anno 1321 hegirae. — Auctor vixit saec. XVI a Chr. nat.

Brock., II, 335.

MAR. = كتاب محاسن المجالس لابن العريف

Liber cui titulus Elegantiæ consessuum literariorum : Ibn Al-'Arif auctore.

Manuscriptus sub n° 732 asservatus in Bibliotheca Escorialensi. — Auctor vixit saec. XII a Chr. nat.

NT. = كتاب النجوم الزاهرة فى ملوك مصر والقاهرة للامير تغرى بردى

Liber stellarum lucidarum de regibus Ægypti et Cahirae : Emiro Taghri Birdî auctore.

Auctor vixit saec. XV a Chr. nat.

RH. = كتاب الروض الفائق فى المواعظ والرفائق للشيخ الحريفيش

Liber horti excellentis, de monitis homileticis ac de subtilitatibus mysticis tractans : Al-Horayfish auctore.

Editum Cahirae, anno 1328 hegirae. — Auctor vixit saec. XIV a Chr. nat.

Brock., II, 177.

TABULA ARABICARUM LITTERARUM
VALOREM EXHIBENS

ب = b	ط = t
ت = t	ظ = z
ث = th	ع = 'e
ج = j	غ = gh
ح = h	ف = f
خ = kh	ق = q
د = d	ك = k
ذ = d	ل = l
ر = r	م = m
ز = z	ن = n
س = s	ه = h
ش = sh	و = w
ص = s	ي = y
ض = dh	

LOGIA ET AGRAPHA DOMINI JESU

104. — B., II, 91, 9. راوه [يعنى عيسى] يخرج من بيت مومسة فقيل يا روح الله ما تصنع عند هذه قال انما ياتي الطبيب المرضى

Viderunt [discipuli] eum [Jesum] exeuntem e domo cujusdam meretricis, et dixerunt ei : « O Spiritus Dei! quidnam est quod apud istam facis? » Respondit [Jesus] : « Tantummodo ad infirmos medicus venit. »

Cfr. *Matth.*, ix, 10-13; *Marc.*, ii, 16-17. Quod autem ad factum attinet, colloquium scilicet Jesu cum meretrici, ex locis evangelicis depromptum videtur, quibus tum mulierem in adulterio deprehensam, tum mulierem samaritanam, tum Mariam Magdalenam, sive « mulierem quae erat in civitate peccatrix » alloquitur Jesus.

105. — J., 167, 6. قال عيسى بن مريم صلوات الله تعالى عليه يا معشر الحواريين ان ابن ادم مخلوق في الدنيا في اربع منازل هو في ثلاث منها واثق وهو في الرابعة سيئ الظن يخاف خذلان الله اياه فاما المنزلة الاولى فانه خلق في ظلمات ثلاث ظلمة البطن وظلمة الرحم وظلمة المشيمة فوقه الله رزقه في جوف ظلمة البطن فاذا اخرج من ظلمة البطن وقع في اللبن لا يخطو اليه بقدم ولا ساق ولا يتناوله بيد ولا ينهض اليه بقوة بل يكره عليه اكرها ويوجر ايجارا حتى يثبت عليه لحمه ودمه فاذا ارتفع عن اللبن وقع في المنزلة الثالثة من الطعام من ابويه يكسبان عليه من حلال وحرام فان ماتا عطف عليه الناس هذا يطعمه وهذا يستقيه وهذا يويوه وهذا يكسوه فاذا وقع في المنزلة الرابعة واشتد واستوى وكان رجلا خشى ان لا يرزق فيشب على الناس فيخون اماناتهم وسرق امتعتهم ويغضبهم اموالهم مخافة خذلان الله تعالى اياه

Dixit Jesus, filius Mariae (super quem Dei benedictiones descendant!) : « O coctus Apostolorum! Quatuor quidem in statibus filius Adam in mundo hocce creatus est, quorum in tribus tantum [de sua aeterna salute] securus esse potest, in quarto autem malam de eo opinionem concepere fas est atque Dei auxilio ipsum destitui revera timetur. Quod ad primum attinet statum, homo quidem tribus in tenebris creatur : tenebra scilicet ventris, tenebra uteri et tenebra *chorii* [sive tunicae foetum involventis]. Dum vero in tenebrosa ventris concavitate manet, omnia ei ad sustentationem necessaria tribuit Deus. Cum autem ex ventris tenebra est eductus, in lac incidit, quamvis nec passum

ullum, pede suo aut tibia, versus illud dirigat, nec manu excipiat, nec vi aliqua sive animi facultate ad illud assumendum moveatur; immo quasi invitus cogitur ut lac inglutiat, donec caro et sanguis in eo succrescant. Cum vero a lacte recedit, in statum tertium incidit, nempe in cibum quem a parentibus accipit quique ab eis acquiritur ex fonte sive licito sive illicito. Si autem ambo ei parentes moriuntur, erga ipsum tamen homines ceteri propitii sunt: hic nempe eum cibatur, ille vero potum ei praebet, iste in hospitium eum recipit, alius denique illum vestit. Sed cum in quartum statum incidit, dum nempe aetatis et complexionis robur attingit factus jam vir, tum, timens ne res ad vitam necessariae illum deficient, in homines irruit, eorum pactus violat, bona furatur, ac contra jus et violenter eorum opes eripit, quia Dei auxilio derelinqui metuit.

Agraphum omnino videtur logion hoc, cujus quidem sensus non ita perspicuus apparet ut explicatione non indigeat. Nihil tamen apud J. invenitur quod, ratione contextus, ejus significationem amplius patentem reddat. Tantummodo insinuari ab auctore videtur de vitio hic agi virtuti confidentiae in Deum opposito.

106. — CS., 32, 16. روى عن عيسى عليه السلام انه دخل على نار توقدت على رجل في البرية فاخذ عيسى ماء ليطفئها عنه فانقلبت النار غلاما واقلب الرجل نارا فبكى عيسى عليه السلام وقال يا رب ردهما الى حالهما الاول حتى ارى ما ذنبهما فانكشفت تلك النار عنهما فاذا هما رجل وغلام فقال الرجل يا عيسى انا قد كنت في دار الدنيا مبتلى بحب هذا الغلام فحملتني الشهوة الى ان فعلت به ليلة الجمعة ثم فعلت به يوما اخر فدخل علينا رجل فقال لنا يا ويلكم اتقوا الله فقلت له انا لا اخاف ولا اتقى فلما مت ومات الغلام صيرنا الله عز وجل الى ما ترى يصير نارا فيحرقني مرة ومرة اصير نارا فاحرقه فهذا عذابنا الى يوم القيامة

Narratur Jesum (quem Deus salutet!) appropinquavisse ad rogam quae accensus super hominem in deserto erat. Accepit autem Jesus aquam ut ignem extingueret, et ecce ignis in adolescentem mutatus fuit, dum e contrario in ignem homo ille fuit mutatus. Tum Jesus (quem Deus salutet!) plorans dixit: « O Domine! hos ambos in statum pristinum restituas quaeso, ut videre possim quodnam eorum peccatum fuerit! » Sublatus est ergo ignis ab eis, et ecce ambo qui apparuerunt vir et adolescens erant. Dixit vir: « O Jesu! ego quidem, dum in mundi mansione essem, amore adolescentis hujus ita probatus fui, ut vehementi cupiditate motus cum ipso quadam diei veneris nocte peccatum patraverim. Postea vero, alia die cum ipso iterum peccavi; sed ingressus repente ad nos homo quidam, dixit: « Vac vobis! Deum cavete! » Ego autem dixi illi: « Deum quidem nec timeo nec caveo » Dum

ergo mortuus ego postea fuisset et similiter adolescens hic, nobiscum fecit Deus (qui honoretur et glorificetur) istud quod vides : adolescens nempe in ignem qui me comburat convertitur, et vicissim ego in ignem a quo ille comburatur convertor. Hocce igitur erit supplicium nostrum usque in diem iudicii! »

Nihil de fontibus tam islamicis quam christianis hujus narrationis hucusque reperi. Ad sensum quod attinet, absque dubio de sodomitici peccati punitione in futura vita agitur. Ignis autem materialis supplicium quo sodomitae hic specialiter torquentur ex loco Genescos XIX, 24, ubi Dominus dicitur igneam misisse pluviam super Sodomam et incolas ejus, manare videtur.

107. — BC., 40. قد رونا عن المسيح صلى الله عليه وسلم انه قال من اكرم الله من عبادته وحبته كرامته على جميع خلقه

Nobis narratum est de Messia (quem Deus benedicat eumque salutet!) quod dixit : « Quicumque ex Dei servis a Deo beneficiis cumulatur, accepta beneficia omnibus creaturis erogare tenetur. »

Logion hoc cum pluribus biblicis congruit locis in quibus divites monentur ut divitias a Deo acceptas pauperibus erogent.

108. — IC., I, 155, 21. قال عيسى بن مريم عليه السلام سيكون في اخر الزمان علماء يزهدون في الدنيا ولا يزهدون ويرغبون في الآخرة ولا يرغبون ينهون عن آتيان الولاية ولا ينتهون يقربون الاغنياء ويبعدون الفقراء ويتسبطون للكبراء وينقبضون عن الحقراء اولائك اخوان الشياطين واعداء الرحمان

Dixit Jesus, filius Mariae (quem Deus salutet!) : « Venient in novissimo tempore sapientes qui abstinentiam a rebus hujus mundi praedicabunt, sed ipsi non ab eis se abstinebunt; qui ceteros ad vitam futuram appetendam incitabunt, sed ipsi eam non appetent; qui ceteros ab accessu gubernatorum prohibebunt, sed nullo modo semetipsos arcebut; divitibus propinquabunt, et a pauperibus longius recedent; qui primatibus hilares, vilibus autem acerbos se praebebunt. Isti porro daemoniorum quidem fratres seu amici, Dei vero miserentis inimicissimi erunt!

Conferas n. 53, cujus sensui ex stylo sermo hic dominicus apprime cohaeret.

109. — IC., I, 189, 14. وفي بعض الحديث ان عيسى بن مريم عليه السلام لقي رجلا فقال له ما تصنع قال اتعبد قال فمن يعود عليك قال اخي قال هو اعد منك

In quadam traditione [narratur] quod Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) invenit hominem et dixit illi : « Quid facis? » Respondit ille : « Dei cultui sum addictus. » Dixit [Jesus] : « Quisnam vero tibi famulatum praebet? » Respondit ille : « Frater meus. » Dixit [Jesus] : « Iste igitur Dei cultui devotior te revera est. »

Logion interpretandum esse arbitror de vitae activae praeeminentia respectu contemplativae. Quaestio quidem inter asceticos scriptores admodum controversa est, uti videri fas est apud Rosweydi *Vitas Patrum* (pag. 509 b, 531 b, 598 b, 603 a) ubi laborandum manibus, non semper contemplandum, esse pulehre docetur exemplis verbisque monachorum quorundam.

110. — IC, I, 277, 4. قال عيسى بن مريم عليهما السلام للحواريين ويلكم يا عبيد الدنيا كيف تخالف فروعكم اصولكم واهواءكم عقولكم قولكم شفاء يبرى الداء وفعلكم داء لا يقبل الدواء الستم كالكرمة التي حسن ورقها وطاب ثمرها وسهل مرتقاها ولكنكم كالسمرة التي قل ورقها وكثر شوكها وصعب مرتقاها ويلكم يا عبيد الدنيا جعلتم العمل تحت اقدامكم من شاء اخذه وجعلتم الدنيا فوق رؤسكم لا يمكن تناولها فلا انتم عبيد نصحاء ولا احرار كرام ويلكم يا اجراء السوء الاجر تاخذون والعمل تفسدون سوف تلقون ما تحذرون اذا نظر رب العمل في عمله الذي افسدتم واجره الذي اخذتم

Dixit Jesus filius Mariae (quos Deus salutet!) apostolis suis : « Vae vobis, servi hujus mundi! Quomodo tam contrarii sunt rami vestri radicebus vestris et desideria vestra mentibus vestris? Verbum vestrum medicina est quae a morbo liberat; opus autem vestrum morbus est qui medicinam nullo modo admittit. Nonne sicut vitis nequaquam estis, cuius folium pulehrum est, cujus fructus suavis est, cujus rami facillime crescunt? Quinimmo sicut vepres estis, cujus folia pauca sunt, cujus spinae multae, cujus rami difficillime crescunt! Vae vobis, servi hujus mundi, qui opus sub pedibus vestris posuistis ut quicumque vellit illud accipiat, mundum autem super capita vestra posuistis ea mente ut nemo vobis illum possit auferre! Nec servi igitur fideles, nec homines liberi et generosi revera vos estis. Vae vobis, improbi mercenarii, qui mercedem accipitis, opus autem corrumpitis! Ecce quod timetis revera invenietis, cum operis dominus cogitaverit de suo opere quod vos corrupistis et de sua mercede quam vos accepistis!

Sine dubio dominicus hic sermo cum locis synopticorum cohaeret in quibus Jesus pharisaeos et scribas arguit. Conferas praecipue quae supra, n. 53, diximus. Quod autem ad parabolam vitis et vepres attinet, nihil simile in locis evangelicis invenio. Cfr. etiam n. 5, 6, 8, 38 et 61.

111. — IC., I, 277, 10. قال [عيسى] عليه السلام للحواريين اتخذوا المساجد بيوتا والبيوت منازل وكلوا بقل البرية واشربوا الماء القراح وانجوا من الدنيا سالمين

Dixit [Jesus] (quem Deus salutet!) apostolis : « Accipite templa ad instar aedium, aedes autem ad instar hospitorum. Manducate olera silvestria et aquam puram bibite et incolumes a rebus hujus mundi sic vos eripite. »

Cfr. n. 80, necnon n. 39, 40, 70 et 75, quorum sensui apprime cohaeret logion hoc.

112. — IC., I, 277, 11. قال [عيسى] عليه السلام للحواريين لا تنظروا في اعمال الناس كأنكم ارباب وانظروا في اعمالكم كأنكم عبيد فانما الناس رجالن مبتلى ومعافى فارحموا اهل البلاء واحمدوا الله على العافية

Dixit [Jesus] (quem Deus salutet!) apostolis : « Ne respiciatis opera hominum quasi domini, sed ea respicite quasi servi. Hominum enim duo sunt genera, scilicet : vir a Deo probatus et vir a Deo incolumis servatus. Misere-mini ergo eorum qui tentatione a Deo sunt probati et Deo gratias agite de incolumitate ceterorum. »

De charitate fraterna sine dubio hic agitur. Proximorum enim opera in bonam semper partem, nunquam autem sinistre, accipienda esse logion hoc evidenter docet. Ita ergo humiliter de seipso unusquisque sentire debet, ut si servus esset proximi sui: servus enim opera domini numquam judicare audet. Cfr. evangelicum didagma ; « Nolite iudicare. » *Matth.*, vii, 1 ; xii, 7 ; *Luc.*, vi, 37.

113. — IC., I, 277, 13 ; I, 315, 3 inf. قال [عيسى] عليه السلام للحواريين عجا لكم تعملون للدنيا وانتم تتركون فيها بغير عمل ولا تعملون للاخرة وانتم لا تتركون فيها الا بعمل

Dixit [Jesus] (quem Deus salutet!) apostolis : Quanta admiratione affectus sum dum vos video laborare ut mundum assequamini, quamvis tamen hujus mundi res ad vitam necessarias sine labore a Deo accipiatis, et contra, non laboratis ut vitam futuram assequamini, dum tamen res ad illam necessarias sine labore ullo modo accipere possitis!

Quamvis nihil huic sermoni dominico simile in evangeliis, quod sciam, inveniatur, duo tamen videntur mihi didagmata afferri posse quamdam similitudinem cum illo habentia, prius scilicet quod « regnum caelorum vim patitur » (*Matth.*, xi, 12) et alterum quod « filii hujus saeculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt » (*Luc.*, xvi, 8).

114. — IC., I, 277, 14. قال يحيى بن زكريا عليه السلام للمكذبين من بني

اسرائيل يا نسل الافاعى من دلكم على الدخول فى المساخط الموبقة بكم ويلكم تقربوا بعمل صالح ولا تغرنكم قرايتكم من ابراهيم فان الله قادر على ان يستخرج من هذه الجنادل نسلا لابراهيم ان الفاس قد وضعت فى اصول الشجر فاخلق بكل شجرة مرة الطعم ان تقطع وتلقى فى النار

Dixit Joannes filius Zachariae (quem Deus salutet!) eis qui ex filiis Israël suam praedicationem mendacii arguebant : « O proles viperarum! quis indicavit vobis introitum in viam quae in iram Dei et in exitium vos ducat? Vae vobis! appropinquate Deo operibus bonis neque vos decipiat vestra propinquitas cum genere Abrahae, quoniam potest Deus de lapidibus istis educere prolem Abrahae. Jam enim securis ad radices arborum posita est. Et statuit Deus ut omnis arbor amari saporis excidatur et in ignem mittatur. »

Haec Joannis praedicatio, qua iudaeos ad poenitentiam invitat, paene ad verbum cum evangelicis locis *Matth.*, I, 7-10 et *Luc.*, III, 7-9, cohaeret.

115. — IC., I, 277, 5 inf. قال المسيح صلى الله عليه وسلم ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون الذين نظروا الى باطن الدنيا اذ نظر الناس الى ظاهرها والى آجلها اذ نظروا الى عاجلها فاماتوا منها ما خشوا ان يميتهم وتركوا ما علموا ان سيتركهم هم اعداء ما سالم الناس وسلم لما عادى الناس لهم خير عجب وعندهم الخير العجيب بهم نطق الكتاب وبه نطقوا وبهم علم الهدى وبه علموا لا يرون امانا دون ما يرجون ولا خوفا دون ما يحذرون

Dixit Messias (benedicat eum Deus et salutet!) : « Amici quidem Dei nihil omnino timent nec de re aliqua tristantur. Ipsi enim sunt qui ad interiora mundi hujus respiciunt, dum e contra ceteri homines exteriora tantummodo intuentur, atque ad mundi hujus novissima attendunt, cum ceteri homines ad proxima et caduca eius dumtaxat aspiciunt. Res mundi hujus, quas timent ne ab illis occidantur, occiderunt antea, et ea quae bene noverunt se esse derelicturos, prius dereliquerunt. Inimici sunt rebus cum quibus ceteri homines pacem fecerunt, et e contra rebus benedicunt quibus homines sunt inimici. Peroptima admiratione ceterorum bona mirantur, dum ipsi bona possident maxima admiratione digna. De ipsis Sacra Scriptura loquitur, atque de ea ipsi loquuntur. In eis scientia est viae rectae, per quam quidem ipsi scientia sunt praediti. Non in aliis rebus suam ponunt confidentiam praeter ea quae [in futuro saeculo] assequi sperant, nec aliud quidem timent praeter id quod [in futura vita] cavendum esse curant. »

Conferas, quod ad sensum generalem totius sermonis attinet, ea quae supra, sub numeris 84 et 90 fasciculi prioris, diximus de amicis Dei, quorum qualitates hic enucleantur.

116. — IC., I, 278, 10 inf. ومما انزل الله على المسيح في الانجيل شوقناكم فلم تشتاقوا ونحن [sic] لكم فلم تبكوا يا صاحب الخمسين ما قدمت وما اخرت يا صاحب الستين قد دنا حصادك ويا صاحب السبعين هلم الى الحساب

Inter ea quae revelavit Deus Messiae in Evangelio, [verbum sequens commemoratur] : « Desiderio vos accendimus, et non desiderastis; lamentavimus vobis et non planxistis. O tu qui annos quinquaginta tantum habes ! nec prior nec posterior [in itinere vitae] tu quidem es ! O tu qui ad annos sexaginta pervenisti ! ecce jam tempus messis tuae appropinquat ! O tu qui annum septuagesimum implevisti ! accede jam ad iudicium ! »

Priorem verbi hujus partem ex locis evangelicis *Matth.*, xi, 17 et *Luc.*, vii, 32 manasse sine dubio dicendum. Posterior autem pars quomodo cum priore cohaereat nequaquam video.

117. — IC., I, 294, 13. قال المسيح عليه السلام الدنيا لابليس مزرعة واهلها له حراثون

Dixit Messias (quem Deus salutet!) : « Mundus quidem ager diaboli est; mundani autem homines sunt agricolae ejus. »

Conferas parabolam seminantis apud *Matth.*, xiii, in qua quidem dicitur (38-39) « ager autem est mundus », « zizania autem filii sunt nequam », « inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. » Sensus tamen totius parabola quodammodo differt.

118. — IC., I, 294, 2 inf. قال المسيح عليه الصلاة والسلام للحواريين انا الذي كفأت الدنيا على وجهها فليس لي زوجة تموت ولا بيت يخرب

Dixit Messias (benedicat eum Deus et salutet!) apostolis : « Ego sum qui mundum inversa facie in terram prostravi, nec enim mulierem quae mori possit, nec domum quae destrui possit habeo. »

Prior verbi hujus pars ex *Ioan.*, xvi, 33 « ego vici mundum » procedit. Posterior autem cum n° 37 quoad sensum optime cohaeret.

119. — IC., I, 299, 6. مر المسيح صلى الله عليه وسلم بقوم من بنى اسرائيل يبكون فقال لهم ما يبكيكم قالوا نبكى لذنونا قال اتركوها تغفر لكم

Transivit Messias (benedicat eum Deus et salutet!) juxta quamdam multitudinem filiorum Israel qui plangebant et dixit illis : « Quidnam ad plorandum vos commovet? » Responderunt : « Propter peccata nostra plangimus. » Dixit illis : « Ea derelinquite et remittentur vobis. »

Cum locis evangelicis non paucis, in quibus poenitentia a Jesu praedicatur, logion hoc conferri potest. Vide praesertim : *Matth.*, III, 2; IV, 17; *Luc.*, III, 3, 8; XIII, 3; XXIV, 47.

120. — IC., III, 327, 11. وفي بعض الكتب المترجمة ان يوحنا وشمعون كانا من الحواريين وكان يوحنا لا يجلس مجلسا الا ضحك وضحك من حوله وكان شمعون لا يجلس مجلسا الا بكى وابكى من حوله فقال شمعون ليوحنا ما اكثر ضحكك كانك قد فرغت من عملك فقال له يوحنا ما اكثر بكاءك كانك قد يئست من ربك فاوحى الله الى المسيح ان احب السيرتين التي سيرة يوحنا

In quodam libro [arabice] translato [dicitur] Joannem [evangelistam] et Simonem [Petrum] esse ex apostolis Jesu. Joannes autem nullum ad congressum sedebat, quin rideret ipse, eosque qui secum sedebant ridere faceret. Simon, e contra, nullum ad congressum sedebat, quin fleret ipse, eosque qui secum sedebant plorare faceret. Dixit ergo Simon Joanni : « Quam multum rides, quasi opus tuum salutare jam absolvisses! » Cui Joannes respondit : « Quam multum ploras, quasi jam de Domino tuo desperasses! » Tunc Deus revelavit Messiae : « Ex his duobus vitae rationibus, amabilior quidem mihi est Joannis vitae ratio! »

Quamvis nihil quidem huic narrationi simile apud evangelium inveniatur, hoc tamen a Simonis Petri tristitia de peccato suo (*Matth.*, xxvi, 75) manare videtur. Quod autem ad contrapositum attinet inter laetitiam spiritualem Joannis et tristitiam Petri, absque dubio ex doctrina ascetica patrum eremi ipsa originem trahit, uti videri fas est apud Rosweidi *Vitas Patrum* s. v. *desperatio, fiducia, gaudium spirituale, lacrymae, laetitia* etc. Praesertim denique narrationem istam quodammodo derivare puto ex loco sequenti (cfr. Rosweide, 484 b) : « Erat in ipsis locis vir sanctus ac totius gratiae dono repletus, Joannes nomine, in quo tanta erat consolationis gratia, ut quacumque moestitia, quocumque taedio oppressa fuisset anima, paucis eius sermonibus, alacritate et laetitia repletur. »

121. — IC., III, 327, 14. وفي بعض الكتب ايضا ان عيسى بن مريم لقي يحيى بن زكريا عليهم الصلاة والسلام فتبسم اليه يحيى فقال له عيسى انك لتبسم تبسم آمن فقال له يحيى انك لتعبس عبوس قانط فاوحى الله الى عيسى ان الذي يفعل يحيى احب التي

In quodam etiam libro dicitur Jesum filium Mariae invenisse Joannem filium Zachariae (benedicat eos Deus et salutet!), qui quidem ei subrisit.

Dixit ergo Jesus Joanni : « Tu quidem subrides, quasi de salute esses securus! » Respondit autem Joannes illi : « Tu quidem e contra tristis es, quasi de salute desperans! » Tunc Deus revelavit Jesu : « Quod Joannes facit amabilius mihi est! »

Praeter substitutionem Jesus, loco Petri, omnia quidem narrationis hujus adjuncta ita narrationis superioris adjunctis similia sunt, ut ex uno eodemque fonte originem trahere censeam.

122. — Q., I, 174, 4. قد رونا عن عيسى عليه السلام وقيل له من اشد الناس
فتنة فقال زلة عالم اذا زل بزله عالم

Narratum fuit nobis de Jesu (quem Deus salutet!) quod, cum ab illo seiscitaretur quisnam hominum plus ceteris seductoris nomine dignus esset, respondit : « Sapiens qui in peccatum labitur; cum enim ille labitur, ejus lapsu totus mundus labitur. »

Nihil quidem huic verbo simile in evangelio inveniri arbitror. Sensum tamen prorsus evangelicum esse lectori patebit vel paululum consideranti duo monita quae verbo in isto concluduntur, scilicet : primum, quod exemplis potius quam praeceptis ad virtutis studium trahimur; secundum autem, quod facillime saeculares homines in religioso scandalizantur.

123. — Q., I, 244, 19. كان عيسى عليه السلام يقول للدنيا اليك عنى يا خنزيرة

Dicebat Jesus (quem Deus salutet!) ad mundum : « Vade retro o porca! »

Quod ad loquendi formam attinet, cum *Marc.*, VIII, 33 « Vade retro me, Satana... » logion hoc convenit. Similitudo tamen inter mundum et porcā in evangelii omnino deest.

124. — Q., I, 256, 18. رونا عن عيسى عليه السلام فيما اوحى الله تعالى اليه يا
ابن ادم ابك ايام الحياة بكاء من ودع الدنيا وارتفعت رغبته الى ما عند الله تعالى اکتف
بالبلغة من الدنيا ليكفك منها الجشب والخشن بحق اقول لك ما انت الا بيومك وساعتك
مكتوب عليك ما اخذت من الدنيا وفيما انفقته فاعمل على حسب هذا فانك مسؤل
عنه لو رايت ما وعدت الصالحين لزهقت نفسك

Narrata nobis fuerunt de Jesu (quem Deus salutet!) saequentia verba, ex eis quae Deus (qui exaltetur!) illi revelavit : « O fili hominis! omnibus vitae diebus fleas, quasi qui mundo valedixerit et cujus desiderium usque ad ea quae apud Deum sunt elatum fuerit! Tanto contentus esto quantum ex mundi rebus sustinendae vitae satis est, ita ut viliora et asperiora hujus

vitae tibi sufficiant. Amen dico tibi quoniam singulis vitae tuae diebus et horis omnia quae de rebus mundi hujus accipis necnon ea in quae res acceptas expendis scripto mandantur. Secundum hanc igitur rationem operare, quoniam ex rebus illis interrogandus es. Porro si videres id quod sanctis promisi, anima quidem tua halitu ex corpore exiret. »

De mundi contemptu absque dubio hic agitur, scilicet de concupiscentia cohibenda ac de abstinentia sive austeritate ita amanda, ut tantum rebus stricte necessariis ad vitam sustinendam contenti simus. Virtus porro haec, evidenter evangelica, timore iudicii et desiderio paradisi inculcavi intenditur in fine sermonis. Quod ad librum vitae attinet, cfr. *Apoc.*, XX, 12.

125. — Q., I, 256, 21. كان عيسى عليه السلام يقول حلاوة الدنيا مرارة الاخرة وجودة الثياب خيلاء القلب يعنى اعجابه وكبره وملء البطن جمام النفس يعنى قوتها واجتماعها

Dicebat Jesus (quem Deus salutet!) : « Dulcedo mundi amaritudo est futurae vitae. Luxus autem vestium superbia est cordis, scilicet, vanitas et arrogantia. Repletio ventris est redundantia concupiscentiae, scilicet virium hujus auctio et stimulus. »

Conferas logion sub n. 60 fasciculi prioris editum, quod quidem ipsissimum est parti secundae sermonis huiusce. Quod ad primam attinet, cum quibusdam cohaeret sententiis sapientialium librorum necnon et evangelicis, in quibus eadem antithesis docetur. Tertia denique pars, topica, ut aiunt, est asceticorum auctorum doctrina.

126. — Q., I, 263, 5 inf. قال الحواريون يا روح الله نحن نصلى كما تصلى ونصوم كما تصوم ونذكر الله تعالى كما امرتنا ولا نقدر نمشى على الماء كما تمشى انت فقال اخبروني كيف حبكم للدنيا قالوا انا لنحبها فقال ان حبها يفسد الدين لكنها عندي بمنزلة الحجر والمدر وفي خبر اخر انه رفع حجرا فقال ايها احب اليكم هذا او الدينار والدرهم قالوا الدينار قال فانها عندي سواء

Dixerunt apostoli [Jesu] : « O Spiritus Dei! Nos quidem oramus sicut et tu oras, jejunamus ut tu jejunas, et memoriam Dei facimus similiter ac tu nobis praecepisti. Non tamen possumus super aquam ambulare, sicut et tu ambulas. » [Jesus] autem dixit illis : « Indicate mihi qualis sit in vobis amor mundi. » Responderunt ei : « Nos quidem revera mundum amamus. » Dixit Jesus : « Profecto amor mundi religionem corrumpit. In me tamen mundus eandem aestimationem meretur sicut lapis et stercus. » In alia autem narratione dicitur quod tunc Jesus, [accipiens] lapidem [e terra] et elevans illum dixit : « Quisnam ex duobus his amabilior vobis est, lapis aut

denarius et drachma? » Responderunt : « Denarius. » Dixit Jesus : « Mihi vero ambo sunt aequalia. »

Locum conferas cum numero 49, neenon cum altero infra (sub numero 220) posito, qui quidem cum postremo verbi hujus inciso omnino cohaeret. In his omnibus locis quamdam credo etiam inveniri analogiam cum illo *Sap.*, vii, 9 : « Omne aurum in comparatione illius arena est exigua, et tamquam lutum aestimabitur argentum in comparatione illius. »

127. — *RIS.*, IV, 115, 2 inf. مر المسيح عليه السلام بقوم من القصارين خارج خارج المدينة فوقف عليهم فقال لهم ارايتم هذه الثياب اذا غسلتموها ونظفتموها وبيستموها هل تجوزون ان يلبسها اصحابها واجسادهم ملوثة بالدم والبول والغائط ولون القاذورات قالوا لا ومن فعل ذلك كان سفيا قال فعلمتموها انتم قالوا كيف قال لانكم نظفتم اجسادكم وبيستم ثيابكم ولبستموها ونفوسكم ملوثة بالجيء مملوثة قاذورات من الجهالة والعماء والبيكم وسوء الاخلاق والحسد والبغضاء والمكر والغش والحرص والبخل والتبجح وسوء الظن وطلب الشهوات الرديئة وانتم في ذل العبودية اشقياء لا راحة لكم الا الموت والقبر فقالوا كيف نعمل هل لنا بد من طلب المعاش قال فهل لكم ان ترغبوا في ملكوت السماء حيث لا موت ولا هرم ولا وجع ولا سقم ولا جوع ولا عطش ولا خوف ولا حزن ولا فقر ولا حاجة ولا تعب ولا عناء ولا غم ولا حسد بين اهلها ولا بغض ولا تفخر ولا خيلاء بل اخوان على سرر متقابلين فرحين مسرورين في روح وريحان ونعمة ورضوان وبهجة ونهضة يسبحون في فضاء الافلاك وسعة السموات وشاهدون ملكوت رب العالمين ويرون الملائكة حول عرشه صافين يسبحون بحمد ربهم بنغمات والحنان لم يسمع بمثلها انس ولا جان وتكونون انتم معهم خالدون لا تهيمون ولا تموتون ولا تجوعون ولا تعطشون ولا تمرضون ولا تخافون ولا تحزنون

Transivit Messias (quem Deus salutet!) juxta quosdam fullones extra civitatem, et prope eos sistens dixit : « Quid vobis videtur? num fieri potest, posteaquam vestes istae a vobis sint lotae et mundatae et dealbatae, ut ab earum dominis induantur dum ipsorum corpora contaminata manent sanguine, urina, stercore et omni genere spurcitiarum? » Responderunt : « Nequaquam; immo, qui tale fecerit, stultus quidem erit. » Dixit Jesus : « Vos autem estis qui talia facitis. » Dixerunt illi : « Quomodo igitur? » Respondit Jesus : « Nempe, quoniam vos etiam vestra corpora mundatis et vestes vestras dealbatis atque lavatis, dum tamen animae vestrae foetore contaminatae manent atque plenae sunt spurcitiis, stultitia scilicet, caecitate, insipientia omnique vitiorum genere, invidia nempe, odio, simulatione, dolo, fallatia,

cupiditate, avaritia, contumelia, mala suspicione atque improba appetentia omnium voluptatum et cupidinum. Verumtamen vos in vili servitutis conditione viventes, miseri estis, non aliam sperantes requiem quam mortem et sepulcrum! » Tunc dixerunt illi : « Quid ergo faciendum nobis est? Nonne cogimur ut res ad vitam necessarias labore manuum quaeramus? » Respondit Jesus : « Nonne vobis placet regnum caelorum appetere, ubi non erit mors, nec senectus, nec dolor, nec aegritudo, nec fames, nec sitis, nec timor, nec tristitia, nec paupertas, nec necessitas, nec labor, nec molestia, nec moeror, nec invidia inter sodales, nec odium, nec jactantia, nec superbia, quinimmo fratres eritis omnes atque super solia regia ex adverso singuli sedebitis, hilares et laeti, in quiete et gaudio, in voluptate et prosperitate, in venustate et jucunditate, peregrinantes per amplum sphaerarum spatium atque per latitudinem coelorum, regnum Domini creaturarum omnium propriis oculis contemplantes, atque angelos videntes qui in circuitu throni Ejus in seriem dispositi laudes Domino canunt vocibus ita dulcedine et melodia plenis, ut nec homines nec genii similes unquam cantus audierint, atque ita cum illis vos in aeternum viventes, nec senio eritis confecti nec ullo modo moriemini, nec famem aut sitim patiemini, nec morbis, timore vel tristitia laborabitis? »

Notandum est imprimis fullones istos a Jesu ita monitos non alios quam apostolos sive Domini discipulos esse. Nomen enim *قصار*, quod arabice *fullonem* sive vestium lavatorem significat, apostolis Jesu impositum creditur (similiter atque arabicum aliud nomen, *حوارى* nempe quod etiam *fullonem* sibi vult) eo quod candida veste induti depingebantur apostoli Domini in ecclesiis christianis. Mihi tamen verius dicendum censeo duo haec nomina apostolis imposita a mohamedanis fuisse erroris seu ignorantiae causa circa evangelicam veritatem. Facile enim fieri potuit ut « piscatores » qui secus stagnum Genesareth « *lavabant retia* » (uti videri fas est apud *Luc.*, v, 2) erronea interpretatione textus crederentur *lavatores* sive *fullones*. — Quod autem ad sensum attinet dominici sermonis, omnino evangelicum censendum existimo, utpote apprime cohaerentem cum sequentibus synopticorum locis : *Matth.*, xv, 1-11; 17-20; xxii, 25-28; *Marc.*, vii, 1-23; *Luc.*, xi, 39; II^a *ad Cor.*, vii, 1. — Cfr. infra n. 215.

128. — RIS., IV, 116, 9 inf. — Cfr. I, 70; IV, 135; 214. كان من سنة المسيح التنقل كل يوم من قرية الى قرية من قرى فلسطين ومن مدينة الى مدينة من ديار بنى اسرائيل يداوى الناس ويعظهم ويذكرهم ويدعوهم الى ملكوت السماء ويرغبهم فيها وينزههم في الدنيا ويبين لهم غرورها وامانيها وهو مطلوب من ملك بنى اسرائيل وغوغاءهم وينا هو في محفل من الناس حتى هجم عليه ليؤخذ فتجنب من بين الناس فلا يقدر عليه ولا يعرف له خبر حتى سمع بخبره من قرية اخرى فيطلب هناك وذلك دابه ودايم ثلثين شهر فلما اراد الله تعالى ان يتوفاه ويرفعه اليه اجتمع معه حواريه في بيت المقدس في غرفة واحدة من اصحابه وقال انى ذاهب الى ابى وايكم وانا اوصيكم بوصية قبل

مفارقة لاهوتي واخذ عليكم عهدا وميثاقا فمن قبل وصيتي واوفى بعهدى كان معى غدا ومن لم يقبل وصيتى فلست منه فى شىء ولا هو منى فى شىء فقالوا له ما هى قال اذهبوا الى ملوك الاطراف وبلغوهم منى ما القيت اليكم وادعوهم الى ما ادعوتكم اليه ولا تخانوهم ولا تهابوهم فانى اذا فارقت ناسوتى فانى واقف فى الهواء عن يمىنة عرش ابى وايبكم وانا معكم حيث ما ذهبتم ومؤيدكم بالنصر والتأييد باذن ابى اذهبوا اليهم وادعوهم بالرفق وداووهم وامروا بالمعروف وانها عن المنكر ما لم تقتلوا او تصلبوا او تنفوا من الارض فقالوا ما تصديق ما تامرنا به قال انا اول من يفعل ذلك وخرج من الغد وظهر للناس وجعل يدعوهم وينكرهم ويعظهم حتى اخذ وحمل الى ملك بنى اسرائيل فامر بصلبه فصلب ناسوته وسمرت يداه على خشبى الصليب وبقي مصلوبا من ضحوة النهار الى العصر وطلب الماء فسقى الخل وطعن بالحربة ثم دفن مكان الخشبة ووكل بالقبر اربعين نفرا وهذا كله بحضرة اصحابه وحواريه فلما راوا ذلك منه ايقنوا وعلموا انه لم يامرهم بشىء يخالفهم فيه ثم اجتمعوا بعد ذلك بثلاثة ايام فى الموضوع الذى وعدهم انه يترايا لهم فيه فراوا تلك العلامات التى كانت بينه وبينهم وفضا الخبر فى بنى اسرائيل ان المسيح لم يقتل فنبش القبر فلم يوجد الناسوت فاختلف الاحزاب من بينهم وكثر القيل والقال وقصته تطول ثم ان اولئك الحواريين الذين قبلوا وصيته تفرقوا فى البلاد وذهب كل واحد منهم حيث وجه فواحد ذهب الى بلاد المغرب واخر الى بلاد الحبشة واثنان الى بلاد رومية واثنان الى ملك انطاكية وواحد الى بلاد الفرس وواحد الى بلاد الهند واثنان قاما فى ديار بنى اسرائيل يدعون الى راي المسيح حتى قتل اكثرهم وظهرت دعوة المسيح شرق الارض وغربها بافعال الحواريين

Messiae moris erat continuo, singulis diebus, ex una in aliam villam Palaestinae atque ex una in aliam civitatem regionis filiorum Israel se transferre, ut gentes curaret, exhortaret, muneret et ad regnum caelorum invitaret, in eorum cordibus desiderium hujuscemodi regni excitans, a rebus mundi abstinentiam eis praedicans earumque deceptionem atque fallaciam eis ostendens. Interea autem a rege filiorum Israel atque ab eorum vilioribus turbis quaerebatur; sed dum in quodam loco ab hominibus frequentato ita se prodebat ut in ipsum improviso ruere necnon vi apprehendere possent, ecce e manibus eorum evadebat nec ullo modo quidquam adversus eum facere poterant, quoniam nullam de ipso notitiam deinceps habebant, usque dum in eorum aures fama illius in alia villa apparentis perveniebat, in qua iterum ab eis quaerebatur. Haec itaque fuit vivendi ratio et consuetudo, tum Jesu, tum inimicorum suorum, per menses triginta. Sed cum Deo (qui exaltetur!) placuit ut ad se Jesum reciperet et usque in se illum elevaret, congregati sunt

cum eo apostoli ejus in Jerusalem apud cenaculum cujusdam discipuli Jesu, qui quidem dixit illis : « Ego vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, sed ante discessum divinitatis meae, mandatum dabo vobis atque foedus et pactum vobiscum inibo. Quicumque mandatum meum receperit et foedus meum adimpleverit, mecum erit crastino die. Qui autem mandatum meum non receperit, nullam cum ipso necessitudinem habebit, nec ille mecum. » Dixerunt illi : « Quodnam igitur est mandatum tuum? » Respondit Jesus : « Ite ad reges gentium eisque nomine meo nuntiate quidquid vobis tradidi atque ipsos invitare ad ea omnia ad quae vos invitavi. Nec timeatis eos aut revereamini, quoniam cum humanitatem meam derelinquam, praesens in aere adstabo ad dexteram throni Patris mei et Patris vestri atque vobiscum ero quocumque vos ibitis, adjuvans vos auxilio et protectione mea, per licentiam Patris mei. Ite ergo ad illos, eosdem benigne vocare, ipsos curare, eisque bonum faciendum praecipite atque a malo faciendo prohibete, donec ab eis occidamini aut crucifigamini aut e terra sitis eieci. » Dixerunt illi : « Quodnam autem erit nobis veritatis signum de his omnibus quae nobis praecepisti? » Respondit Jesus : « Ego quidem ad ea facienda prior vobis ero. » Et cum haec dixisset, exivit postero die et, ostendens semetipsum populo, coepit eos vocare, exhortare atque monere, usque dum captus est et ad regem filiorum Israel ductus, qui quidem ipsum crucifigere jussit. Crucifixus est igitur in ejus humanitate, manibus supra duo crucis ligna ferreis clavis transfixis; sicque cruci affixus mansit ab hora diei matutina qua sol ad culmen tendit, usque ad vespertinam horam qua sol declinare incipit. Aquam tunc petivit, sed acetum ei dederunt bibere atque lancea percussus est. Postea autem in loco crucis ligni sepultus est atque quadraginta hominibus sepulcri custodia fuit commendata. Haec autem omnia praesentibus ejus apostolis atque discipulis facta sunt. Qui quidem, totum quod ab ipso fiebat videntes, pro certo sciverunt ac cognoverunt quod in nullo omnino eorum quae eis praecepit ipse dissenserit. Postea autem, tribus diebus jam transactis, congregati sunt in loco ubi ipse promiserat ut se eis videndum offerret, ibique ea signa viderunt quae inter ipsum et illos signata erant. Fama ergo divulgata est apud filios Israël Messiam non occisum esse; detectum fuit itaque sepulcrum, in quo quidem humanitatem ejus non invenerunt. In factiones igitur mutuo dissentientes turbae sunt divissae, sententiaeque variae de ipso multiplicatae sunt, ejusque historia prolixa fieri incepit. Postea autem apostoli, qui ejus mandatum acceperant, per varias mundi regiones dispersi sunt, pergens unusquisque eorum quo missus fuerat : unus quidem in occidentis plagam perrexit, alter in regionem Aethiopiae, alii duo in Graeciam profecti sunt, duo alteri in Antiochiae regnum, alius quidem ad Persiae regionem, alter vero ad Indiam, duo denique interra filiorum Israël permanserunt ut eos ad Messiae doctrinam invitarent, usque dum maxima apostolorum pars occisa est, sicque Messiae

praedicatio, apostolorum opera, per orientales terrae plagas atque occidentales est divulgata.

Compendium istud vitae publicae Domini Jesu ex synopticis praesertim desumptum esse mihi videtur, si tamen sermonem in coenaculo, qui ex evangelio ioanneo derivatur, excipias et crucifixionis narrationem, quae quidem doctissimum redolet utpote quae de Jesu reali morte omnino silet. Quod denique attinet ad apostolorum in varias mundi plagas missionem, ex apocryphis apostolorum actis desumptum esse arbitror.

129. — RIS., IV, 176, 9. يقول المسيح للحواريين انما جئتم من عند ابي واياكم لايحييكم من موت الجهالة واداريكم من مرض المعاصي وابرئكم من مرض الاراء الفاسدة والاخلاق الرديّة والاعمال السيئة كما تتهدب نفوسكم وتحيي بروح المعارف وتصدون الى ملكوت السماء عند ابي واياكم فتعيشون هناك عيش السعداء وتخلصون من سجن الدنيا والام عالم الكون والبلبي التي هي دار الاشقياء وجوار الشياطين وسلطان ابليس

Dicebat Messias apostolis suis : « Ego quidem a Patre meo et Patre vestro ad vos veni ut a morte insipientiae vos suscitarem, ut a peccatorum morbis vos sanarem, ut ab infirmitate denique corruptarum opinionum, morum pravorum operumque depravatorum vos liberarem, ea mente porro ut animae vestrae a vitiis purgatae atque sapientiae spiritu vivificatae ascendere possint usque ad regnum caelorum apud Patrem meum et Patrem vestrum, ubi vitam beatorum vivatis atque e carcere mundi hujus, mundi scilicet dolorum, corruptionis et consumptionis, domus nempe miserorum atque daemoniorum habitaculi, quorum princeps diabolus est, vos eripiam. »

Cum joanneo Domini sermone in coenaculo quodammodo connecti sermonem istum arbitror.

130. — RT., 64, 5. قال عيسى بن مريم عليه السلام في ما حدثنا ابن الحمل الكاتب النصراني لتلامذته علامتكم التي تعرفون بها انكم مني ان يود بعضكم بعضا وقال عيسى ايضا ليشوع تلميذه اما الرب فينبغي ان تحبه بكل قلبك ثم تحب قريبك كما تحب نفسك قيل له بين لنا يا روح الله ما بين هاتين المحبتين حتى نستعد لهما بتبصرة وبيان قال ان الصديق تحبه لنفسك والنفس تحبها لربك فاذا صنت صديقك فلنفسك تصون واذا جدت بنفسك فلربك تجود

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) discipulis suis (prout nobis narratum est per Ibn Al-Hamal, christianum scribam) : « Signum vestrum quo ceteri cognoscent ex me vos esse hoc erit : si dilectionem nempe

habueritis ad invicem. » Dixit etiam Jesus discipulo ejus Jeshu' nomine : « Dominum quidem debes diligere ex toto corde tuo; postea autem proximum tuum sicut teipsum. » Dixerunt ei : « Ostende nobis, o Spiritus Dei! quoniam differentia inter haec duo charitatis praecepta intersit, ut melius possimus ad ea adimplenda scienter ac perspicaciter praeparari. » Respondit Jesus : « Proximum quidem propter teipsum diliges; teipsum autem propter Dominum tuum amabis. Cum igitur proximum tuum custodieris, propter teipsum custodies, et eum tibi metipsi benefeceris, propter Dominum tuum benefacies. »

Prior sermonis hujus dominici pars ex *Joan.*, XIII, 35 ad litteram procedit. Altera autem pars ex *Matth.*, XXII, 35-40 et *Marc.*, XII, 28-34, derivatur, quamvis de nomine discipuli interrogantis, Jeshu' nempe, evangelica veritas nihil dicat. Quod vero ad verbum tertium attinet, agraphum omnino mihi videtur. De scriba denique christiano, cujus auctoritate logion totum dicitur narratum, nihil quidem scio.

131. — TS., 10, 17 inf. ذكر ان عيسى عليه السلام كان يحيى الموتى باذن الله تعالى فقال له بعض الكفرة انك قد احييت من كان حديث الموت ولعله لم يكن ميتا فاحي لنا من مات في الزمن الاول فقال لهم اختاروا من شتمت فقالوا احى لنا سام بن نوح فاجاء الى قبره وصلى ركعتين ودعا الله تعالى فاحيا الله سام بن نوح فاذا رأسه ولحيته قد ابيضتا فقبل ما هذا فان الشيب لم يكن في زمانك قال سمعت النداء فظننت ان القيامة قد قامت فشاب شعر رأسي ولحيتي من الهيبة فقبل منذ كم انت ميت قال منذ اربعة الاف سنة وما ذهبت عنى سكرات الموت

Narratur Jesum (quem Deus salutet!) mortuos Dei permissione resuscitavisse. Dixerunt autem ei quidam ex infidelibus : « Tu quidem resuscitas eos qui recenter mortui sunt quique proinde fortasse non sunt revera mortui. Resuscita ergo nobis quemdam qui in temporibus prioribus mortuus sit. » Respondit eis Jesus : « Quemcumque volueritis eligit. » Dixerunt illi : « Resuscita nobis Sem filium Noë. » Venit ergo Jesus in ejus sepulcrum, ibique orationem duarum prostrationum faciens, Deum (qui exaltetur!) invocavit. Et continuo Sem filium Noë ad vitam revocavit Deus. Sed ecce ipsius caput et barba jam incanuerant. Dixerunt ergo : « Quidnam est hoc, siquidem in vita canities tibi non erat? » Respondit Sem : « Ecce ego advocacionem audivi ac proinde mortuorum resurrectionem et extremum judicium jam advenisse credidi. Propterea igitur capilli mei capitis et barba repente prae timore incanuerunt. » Dixerunt illi : « Quoniam ex tempore mortuus es? » Respondit eis : « Quatuor millia abhinc annis, nec adhuc tamen mortis angores ex anima mea evanuerunt! »

Nihil huic narrationi simile nec in canonicis nec in apocryphis, quod sciam, evangelii invenitur. Forsan tamen ex quadam abbatis Macarii miraculosa mortui resurrectione dimanasse quodammodo diceret quae apud Rosweidi *Vitas Patrum*, 480 b legi potest; in ea enim narratione, mortuus etiam ad vitam a Macario revocatur, ad fidem suorum fratrum contra eujusdam heretici versutias praemuniendam.

132. — T. S., 70, 12 inf. قال عيسى بن مريم صلوات الله عليه للحواريين يا ملح الارض لا تفسدوا فان الاشياء اذا فسدت انما تداوى بالملح وان الملح اذا فسد لم يداو بشيء يا معشر الحواريين لا تاخذوا ممن تعلمون اجرا الا كما اعطيتموني واعلموا ان فيكم خصلتين من الجهل والضحك من غير عجب والتصبح من غير سهر

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus benedictionibus impleat!) apostolis suis: « O sal terrae! nequaquam corrumpamini, nam sale tantummodo res omnes, cum corrumpuntur, curantur; si ergo sal corrumpatur, nulla alia re curari poterit. O coetus apostolorum! nequaquam mercedem ab eis quos docueritis accipiatis, sed quomodo vos mihi dedistis [sic]. Scitote quoniam duo vobis insipientiae proprietates insunt: et risus sine causa admiratione digna, et matutinus somnus sine nocturna vigilia. »

Prior verbi pars optime quoad sensum cum *Matth.*, v, 13 locisque synopticorum parallelis cohaeret. Altera autem pars quodammodo similem videtur doctrinam afferre ei quae apud *Matth.*, vi, t, 2, legitur de non recipienda mercede pro charitatis operibus in proximum factis. Melius vero cohaerere diceret cum dominica sententia (apud *Matth.*, x, 8) « gratis accepistis, gratis date » Postrema denique pars in evangelio deest.

133. — TS., 73, 10 inf. ويقال مكتوب في الانجيل يا ابن ادم اذكرني حين تغضب اذكرك حين اغضب وارض بنصرتي لك فان نصرتي لك خير من نصرتك لنفسك

Scriptum esse in evangelio dicitur: « O fili Adam! memento mei cum iratus fueris, et Ego etiam tui meminero cum irascar. Meo item adjutorio contentus esto, nam adjutorium meum tibi melius est quam adjutorium a te ipso animae tuae collatum. »

Prior sermonis pars cum evangelica doctrina de injuriarum remissione ut peccata propria a Deo remittantur apprimè cohaeret. Altera autem pars gratiae sufficientiam commendat.

134. — TS., 75, 4 inf. قال [عيسى لبني اسرائيل] لا تكافئا ظلما بظلم فيبطل فضلكم عند ربكم

Dixit Jesus filiis Israel: « Ne rependatis injustum injuria; ita enim meritum quod apud Dominum vestrum promeruistis peribit. »

Cfr. *Matth.*, v, 39 : « Ego autem dico vobis, non resistere malo. »

135. — TS., 77, 15. ذكر عن عيسى بن مريم عليه السلام بهذا اللفظ اربع لا
تصير الا في مؤمن الصمت وهو اول العبادة والتواضع وذكر الله تعالى وقلة الشر

Narratur de Jesu filio Mariae (quem Deus salutet!) hoc verbum protulisse :
« Quatuor sunt virtutes quae in solo credente insunt, scilicet : Silentium,
quod initium est vitae devotae ; humilitas ; Dei (qui exaltetur!) recordatio ;
improbitatis denique paucitas. »

Conferas verbum sub n° 76 fasciculi prioris positum, ejus corruptio quidem verbum
istud gignere debuit.

136. — TS., 78, 2. روى عن عيسى بن مريم عليه السلام انه قال كل كلام ليس
بذكر الله فهو لغو وكل سكوت ليس بفكر فهو غفلة وكل نظر ليس بعبرة فهو لهو
فطوبى لمن كان كلامه ذكر الله وسكوته تفكرا ونظره عبرة

Narratur Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) dixisse : « Omne
verbum, quod Dei recordatio non sit, vana est locutio. Omne silentium,
quod rerum divinarum contemplatio non sit, negligentia est. Omnis intuitus,
qui lacrymarum fluxum non provocet, ludus est. Beatus ille ejus verbum
est Dei recordatio, ejus silentium est religiosa contemplatio, ejus denique
intuitus est devota lacrymatio ! »

Conferas verbum sub n° 97 prioris fasciculi positum et ex M. excerptum, ejus
similitudo cum verbo isto tum in sensu tum in loquendi forma evidenter apparet.

137. — TS., 114, 10. كان في زمن عيسى عليه الصلاة والسلام رجل يسمى ملعونا
من بخله فجاءه رجل ذات يوم يريد الغزو فقال يا ملعون اعطني شيأ من السلاح استعين
به في غزوى وتنجو به من النار فاعرض عنه ولم يعطه شيأ فرجع الرجل فندم الملعون
فناداه فاعطاه سيفه فرجع الرجل واستقبله عيسى عليه السلام مع عابد قد عبد الله سبعين
سنة فقال له عيسى من اين جئتم بهذا السيف فقال اعطانيه الملعون ففرح عيسى بصدقته
فكان الملعون قاعدا على بابهِ فلما مر به عيسى عليه السلام مع العابد قال الملعون في
نفسه اقوم وانظر الى وجه عيسى والى وجه العابد فلما قام ونظر اليهما قال العابد انا افر
واعدو من هذا الملعون قبل ان يحرقنى بناره فاوحى الله عز وجل الى عيسى عليه
السلام ان قل لعبدى هذا المذنب قد غفرت له بصدقته بالسيف وبجبه اياك وقل للعابد
انه رفيقك في الجنة فقال العابد والله ما اريد الجنة معه ولا اريد رفيقا مثله فاوحى الله عز

وجل الى عيسى عليه السلام ان قل لعبدى انك لم ترض بقضائى وحقرت عبدى فانى قد جعلتك ملعونا من اهل النار وبدلت منازلك فى الجنة مع الذى له فى النار واعطيت منازلك فى الجنة لعبدى ومنازله فى النار لك

Erat in tempore Jesu (benedicat eum Deus et salutet! homo quidam, qui Maledictus dicebatur propter avaritiam suam. Venit autem ad eum quadam die alius homo qui ad bellum faciendum pergere conabatur et dixit illi : « O Maledicte! da mihi quaeso arma quaelibet, quorum auxilio juvari in praelio meo possim, et sic [praeterea, charitatis tuae merito] ab inferni igne liber evadas. » Ipse vero ab illo recessit, nihil illi donans. Reversus est igitur homo. Postea autem poenitens avarus, eum ad se revocavit eique gladium suum dedit. Postquam igitur homo ille a bello rediit, ecce Jesus (quem Deus salutet!), quodam asceta comitante qui per annos septuaginta Dei cultui fuerat deditus, obviam ipsi proecessit et dixit illi : « Undenam hoc eum gladio venisti? » Respondit homo : « Maledictus quidem hunc gladium mihi donavit. » Laetatus est igitur Jesus propter avari eleemosynam. Sedente autem interea Maledicto ad portam domus suae, ecce Jesus (quem Deus salutet!) juxta illum transivit, asceta comitante. Dixit Maledictus intra se : « Surgam et ad faciem, tum Jesu, tum ascetae, respiciam. » Cum autem surrexisset atque illos respexisset, dixit asceta : « Fugiam ut ab isto Maledicto discedam, priusquam illius igne me comburat. » Deus autem (qui honoretur et glorificetur!) revelavit tunc Jesu (quem Deus salutet!) : « Dic servo meo : « Huic quidem peccatori peccata condonavi propter eleemosynam quam gladio suo fecit, necnon propter ipsius erga te amorem; ascetae autem die socium illi fore in paradiso. » Dixit asceta : « Per Deum! nolo paradisum simul pariter eum illo, nec talem comitem mihi volo! » Deus tunc (qui honoretur et glorificetur!) revelavit Jesu (quem Deus salutet!) : « Dic servo meo : « Tu quidem meum decretum gratum non habuisti atque servum meum contempsisti. Ego vero, loco Maledicti, inter inferni incolas jam te collocavi, mansionem tuam in paradiso eum illius in inferno mansionem permutans, ei mansionem tuam in paradiso donans, tibi e converso suam in inferno mansionem. »

Conferas narrationem istam cum eis quae sub numero 67 prioris fasciculi inseruntur, quarum omnium sensus cum parabola evangelica *Pharisaei et Publicani* (*Luc.*, xviii, 9-14) optime cohaeret. Addendum esse tamen existimo spiritum hujus parabolae etiam pertinere ad eleemosynae laudem. Ipsissimis enim paene verbis invenitur hic illa jam trita sententia (*Tob.*, iv, 11) « Eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat. » Praeterea, quaedam narrationis adjuncta cum evangelica Zachaei narratione (*Luc.*, xix, 1-10) cohaerent.

138. — TS., 116, 2. حدثنا عبد الله بن حبان البخارى عن ابي الفرج الازدى ان

عيسى بن مريم عليهما السلام مر بقرية وفي تلك القرية قصار فقال اهل القرية يا عيسى ان هذا القصار يمزق علينا ثيابنا ويحبسها فادع الله ان لا يرده برزمته فقال عيسى عليه السلام اللهم لا ترده برزمته قال فذهب القصار لقصر الثياب ومعه ثلاثة ارغفة فجاءه عابد كان يتعبد في تلك الجبال وسلم على القصار وقال هل عندك خبز تطعمني او توفني حتى انظر اليه واشم ريحه فاني لم آكل الخبز منذ كذا وكذا فاطعمه رغيفا فقال يا قصار غفر الله لك ذنبك وطهر قلبك فاعطاه الثاني فقال يا قصار غفر الله لك ما تقدم من ذنبك وما تاخر قال فاطعمه الثالث فقال يا قصار بنى الله لك قصرا في الجنة فرجع القصار من العشى سالما فقال اهل القرية يا عيسى هذا القصار قد رجع فقال ادعوه فلما اتاه قال يا قصار اخبرني بما عملت اليوم فقال اتاني سيار من سيار تلك الجبال فاستطعمني فاطعمته ثلاثة ارغفة فبكل رغيف اطعمته دعا لي بدعوات فقال عيسى عليه الصلاة والسلام هات رزمتك حتى انظر اليها فاعطاه ففتحتها فاذا فيها حية سوداء ملجمة بلجام من حديد فقال عيسى عليه السلام يا اسود قال ليك يا نبي الله قال الست قد بعثت الي هذا قال نعم ولكن جاءه سيار من تلك الجبال فاستطعمه فبكل رغيف اطعمه دعا له بدعوة وملك قائم يقول آمين فبعث الله تعالى التي ملك من الملائكة فالجمني بلجام من حديد فقال عيسى عليه السلام يا قصار استأنف العمل فقد غفر الله لك ببركة صدقتك عليه

Nobis narravit 'Abd Allâh filius Ḥabân al-Bokhâri, utpote ab Abû al-Faraj al-Azdi ipsi relatum, quod Jesus filius Mariae (quos ambos Deus salutet!) transivit per villam in qua fullo quidam erat. Dixerunt ei villae illius incolae : « O Jesu! hic quidem fullo vestes nostras nobis lacerat, sibi que easdem retinet. Deum ergo precare ne ipsum cum sua vestium sarcina redire huc permittat. » Tunc dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « O Deus! ne illum cum sua vestium sarcina redire huc sinas! » Dixit [sc. narrator] : Abiit ergo fullo ut vestes lavaret, secum tres panes portans. Interea autem venit ad eum quidam asceta qui Dei cultui moutibus in illis se totum dederat et postquam fulloni salutavit, dixit illi : « Estne tibi aliquid panis quod mihi ad manducandum des, aut saltem mihi tantummodo monstres ut videam atque eius odorem olfaciam? Ego quidem panem nequaquam manducaui tanto abhinc tempore. » Dedit ergo ei fullo panem unum. Tunc dixit ei asceta : « O fullo! remisit tibi Deus peccatum tuum atque cor tuum purificavit. » Dedit igitur ei fullo panem alterum. Tunc addidit asceta : « O fullo! remisit tibi Deus quidquid peccati praeterito tempore commisisti et quidquid in futurum commisurus es. » Dedit ergo ei fullo tertium panem. Et dixit tunc asceta : « O fullo! aedificavit tibi Deus palatium in paradiso. » Reversus est post hoc fullo in villam suam

incolumis, tempore vespertino. Incolae autem villae dixerunt : « O Jesu! ecce fullo iste, qui tamen reversus est! » Dixit eis Jesus : « Vocate eum ad me. » Cum autem fullo ad Jesum pervenisset, dixit illi : « O fullo! quidquid hodie feceris nuntia mihi. » Respondit fullo : « Venit ad me peregrinus quidam, ex ascetis qui in montibus hisce vitam devotam degunt, et ut aliquid illi ad manducandum darem mihi petivit. Tres itaque panes, qui tantum mihi erant, ipsi dedi, et, pro singulis panibus quos illi ad manducandum tradidi, singulas ipse in mei gratiam preces Deo effudit. » Dixit illi Jesus (benedicat eum Deus et salutet!) : « Da mihi tuam vestium sarcinam, ut eam oculis inseruter. » Dedit itaque fullo sarcinam suam Jesu qui eam aperuit, et ecce intra eam niger serpens ferreo fraenatus fraeno apparuit. Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Heus niger! » Cui serpens respondit : « Ecce adsum tibi obediens, o Propheta Dei! » Dixit ei Jesus : « Nonne verum est quod ad fullonem istum missus fuisti? » Respondit : « Ita est; venit tamen ad illum peregrinus quidam, hisce in montibus habitans, qui cibum ei petivit, quique pro singulis panibus ipsi a fullone donatis preces Deo in ejus gratiam fudit; angelus autem qui prope eum stabat « Amen » respondebat. Tunc Deus (qui exaltetur!) misit ad me quemdam angelum qui ferreo fraeno me fraenaret. » Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « O fullo! opus iterum incipias; tibi enim Deus indulgentiam tribuit merito eleemosynae quam Ejus intuitu fecisti. »

Deest, quod sciam, certa notitia circa aetatem ceterasque biographicas notas ad duos attinentes traditionistas quorum auctoritate factum hocce dominicum apud TS. narratur. — Actorem in ejus scena praecipuum, qui *fullo* dicitur, apostolum sive discipulum Domini eruitur fuisse ex iis quae supra, sub n° 127, jam diximus. Conferas etiam narrationem huic non dissimilem, infra, sub numero 210, positam.

139. — TS., 125, 7 inf. ان كنت تريد صوم ابن العذراء البتول يعني عيسى بن مريم عليهما السلام فانه كان يصوم الدهر كله وياكل الشعير ويلبس الشعر الخشن وكان حينما ادركه الليل صف قدميه يصلى حتى يرى علامة الفجر قد طلعت وكان لا يقوم مقاما الا صلى ركعتين فيه وان كنت تريد صوم امه فانها كانت تصوم يومين وتقطر يومين

Si jejunium Filii Virginis incontaminatae, Jesu scilicet filii Mariae (quos ambos Deus salutet!) imitari volueris, scias ipsum omnibus vitae suae diebus indesinenter jejunasse, panem tantum hordeaceum manducantem, atque aspera veste ex erinibus cameli confecta indutum; ubicumque nox eum opprimebat, illic pedibus junctis stans orationem faciebat, donec signum primae lucis jam advenientis aurorae videbat; nullo denique in loco moram faciebat, quin

ibidem orationem duarum capitum inclinationum faceret. Si autem jejunium Matris eius [*sc. Jesu*] imitari volueris, scias ipsam alterno quoque die jujunasse ut alterno sequente die jejunium solveret. »

Cfr. ea quae, sub numeris 44 et 77, priore fasciculo diximus.

140. — TS., 135, 11 inf. وفي الانجيل مكتوب من يزرع السوء يحصد الندامة

In evangelio scriptum est hoc : « Qui malitiam seminat, poenitentiam metet. »

Pluribus quidem sapientialium librorum locis locus iste similis videtur, exempli causa *Job.*, iv, 8; *Prov.*, vi, 14; xi, 18; *Eccli.*, vii, 3. florum autem praecipuus est sequens (*Prov.*, xxii, 8) : Qui seminat iniquitatem, metet mala. »

141. — TS., 139, 5. وعن قتادة انه قال ذكر لنا ان في الانجيل مكتوب يا ابن ادم كما ترحم فكذلك ترحم وكيف ترجو ان يرحمك الله وانت لا ترحم عباده

Narratur de Qatāda quod dixit : « Nobis relatum est in evangelio sequentia esse scripta : « O fili Adam! sicut [proximis tuis] dimiseris, ita et tibi dimittetur. Quomodo igitur a Deo dimitti speras, si tu ipse servis suis non dimiseris? »

Qatāda iste, cujus auctoritate logion hoc transmissum esse dicitur, traditionista quidem baṣrensis fuit, cognomine « filius Di'āma » appellatus, qui saeculo VIII° a Chr. nativitate vixit. — Quod ad verbi sensum attinet, evangelicae doctrinae de injuriis ignoscendis apprime cohaeret. Conferas quidem *Matth.*, vi, 12, 14, 15; xviii, 35; *Marc.*, xi, 25.

142. — TS., 139, 9. قال مالك بن انس رضى الله تعالى عنه بلغنى ان عيسى صلوات الله وسلامه عليه قال لا تكثروا الكلام في غير ذكر الله فتقسو قلوبكم والقلب القاسى بعيد من الله تعالى ولكن لا تعلمون

Dixit Mālik filius Anas (quem Deus qui exaltetur gratum habeat!) : « Mihi relatum est quod Jesus (quem Deus suis benedictionibus et salutatione impleat!) dixit : « Ne multum loquamini, oratione excepta; multiloquio enim corda vestra obdurescent; durum autem cor longe est a Deo (qui exaltetur!), et tamen vos rem minime advertitis! »

Mālik filius Anas bene notus ut traditionista et jurisperitus est, qui *Medina* saeculo VIII° a Chr. nativitate floruit. — Sensus verbi omnino cohaeret cum verbis fasciuli prioris sub numeris 25 et 26 positis. — Notandum utile esse duco quod post logion hocce aliud quidem immediate sequitur apud TS, quod quidem ad litteram ipsissimum est verbo supra inserto sub numero 112.

143. — TS., 142, 11 inf. روى وهب بن منبه عن ابن عباس رضى الله تعالى عنهما انه قال لما بعث الله يحيى بن زكريا عليهما السلام الى بنى اسرائيل امره بان يامرهم بخمس خصال ويضرب لهم بكل خصلة مثلا امرهم ان يعبدوا الله ولا يشركوا به شيئا وضرب لهم مثلا فقال مثل الشرك كمثل رجل اشترى عبدا من خالص ماله ثم اسكنه دارا وزوجه جارية له وودع اليه مالا وامره ان يتجر فيه وياكل منه ما يفيه ويؤيد اليه فضل الربح فعمد العبد الى فضل ربحه فجعل يعطيه لعدو سيده ويعطى لسيده منه شيئا يسيرا فايكم يرضى بمثل هذا العبد وامرهم بالصلاة وضرب لهم مثلا فقال مثل الصلاة كمثل رجل استأذن على ملك من الملوك فاذن له فدخل عليه فاقبل الملك عليه بوجهه لسمع مقالته ويقضى حاجته فجعل يلتفت يمينا وشمالا ولم يهتم لقضاء حاجته فاعرض عنه الملك ولم يقض حاجته وامرهم بالصيام وضرب لهم مثلا فقال مثل الصائم كمثل رجل لبس جنة للقتال واخذ سلاحه فلم يصل اليه عدوه ولم يعمل فيه سلاح عدوه وامرهم بالصدقة وضرب لهم مثلا فقال مثل الصدقة كمثل رجل اسره العدو فاشترى منه نفسه بثمن معلوم فجعل يعمل في بلادهم ويؤدى اليهم ما كسبه من القليل والكثير حتى فدى نفسه منهم فعتق وفك منهم رقبته وامرهم بذكر الله تعالى وضرب لهم مثلا فقال مثل الذكر كمثل قوم لهم حصن وبقرتهم عدو فجاءهم عدوهم فدخلوا حصنهم واغلقوا عليهم بابه فحصنوا انفسهم من العدو

Narravit Wahab filius Munabih, utpote relaturn ab Ibn 'Abbās (quos ambos Deus qui exaltetur gratos habeat!) quod hic dixerit : « Cum Deus misit Joannem filium Zachariae (quos ambos Deus salutet!) ad filios Israëli, ei praecepit ut ipsis quinque virtutes injungeret atque pro earum singulis parabolam seu similitudinem proponeret. Praecepit eis primo ut Deo inservirent nec Ipsi socium ullum tribuerent, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est qui plures Deos colit homini qui servum auro suo pretiosissimo emit, postea autem domi excipit, ancillam propriam ipsi in matrimonium tradit atque peculium quoddam ei tribuit, jubens insuper ut ista eum pecunia mercaturam exercent atque ex ea quod ipsi sufficiat manducet, servans tamen domino suo luernm quod ex mercatura supersit; servus autem, luero hoc superfluo, quasi proprio bono, disponens, incipit illud donare inimico domini sui, tradens domino tantummodo exiguissimam portionem ejus. Quisnam igitur vestrum cum tali servo contentus esset? » Praecepit eis postea ut Deo preces funderent, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est qui Deum precatur homini qui intrandi apud regem veniam petit et cum ei venia conceditur apud ipsum intrat; rex itaque eum benigne excipit atque in ejus occursum venit ut verba sua exaudiat et quidquid ei

opus fuerit perficiat et adimpleat; interea autem homo iste incipit se convertere ad dextram et ad sinistram, nullam de ipsius necessitate adimplenda sollicitudinem habens; rex igitur ab homine tunc discedens, necessitatem ejus nullo modo explet. » Praecepit eis postea ut jejunarent, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est qui jejunat, homini qui armaturam ad praelium indutus et gladium accipiens, nequaquam ad ipsum hostis accedit, nec propterea in ipsum arma sua hostis exercere potest. » Praecepit eis postea eleemosynam, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est eleemosyna homini quem hostes ejus captivum faciunt; ipse autem statuto pretio semetipsum redimit laborando in regione inimicorum suorum eisque pretium paulatim solvendo ex lucro tum magno tum parvo quod suis operibus sibi comparat, donec semetipsum ab eis liberat ac manumissus evadit, servitutum suam redimens. » Praecepit eis postea supererogatoriam precem quae Dei recordationem in corde provocaret, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est Dei invocatio populo arcem inexpugnabilem possidenti, cuique vicinus est hostis; dum autem hostis adversus populi incolas irruit, arcem ingrediuntur, portas statim claudunt, sicque semetipsos ab hostibus tuentur. »

143bis. — FCE., f. 7 r. قال النبي صلى الله عليه وسلم ان الله امر يحيى بن زكرياء بخمس كلمات ليعمل بها ويامر بني اسرائيل ان يعملوا بها وانه كاد يبطنى بها فقال عيسى ان الله امرك بخمس كلمات لتعمل بها وتامر بني اسرائيل ان يعملوا بها فاما ان تامرهم واما ان امرهم فقال يحيى اخشى ان سبقتنى بها ان يخسف بي او اعذب فجمع الناس في بيت المقدس فامتأ المسجد وقعدوا على الشرف فقال ان الله امرني بخمس كلمات ان اعمل بهن وامركم ان تعملوا بهن اولهن ان تعبدوا الله ولا تشركوا به شيا فان مثل من اشرك بالله كمثل رجل اشترى عبدا من خالص ماله بذهب او ورق فقال هذه داري وهذا عملي فاعمل واد الى فكان يعمل ويودي الى غير سيده فايكم يرضى ان يكون كذلك * وان الله يامرکم بالصلاة فاذا صليتم فلا تلتفتوا فان الله ينصب وجهه لوجه عبده في صلاته ما لم يلتفت * وامركم بالصيام فان مثل ذلك كمثل رجل في عصاية معه صرة فيها مسك وكلهم يعجب او يعجبه ريحها وان ريح الصائم عند الله اطيب من ريح المسك * وامركم بالصدقة فان مثل ذلك كمثل رجل اسره العدو فوثقوا يده الى عنقه وقدموه ليضربوا عنقه فقال انا افديه منكم بالقليل وبالكثير ففدى نفسه منهم * وامركم ان تذكروا الله فان مثل ذلك كمثل رجل خرج العدو في اثره سراعا حتى اتى على حصن حصين فاحرز نفسه منهم كذلك العبد لا يحرز نفسه من الشيطان الا بذكر الله *

Dixit Propheta [Mahometus scilicet] (benedicat ei Deus eumque salutet!) :
« Praecepit Deus Joanni filio Zachariae verba quinque ut ea ipse adimpleret

filiisque Israël iniungeret ut ea etiam adimplerent ipsi. Sed cum jam parum abfuisset quin Joannes dilationibus multis Dei praeceptum adimplere omitteret, dixit ei Jesus : « Deus quidem tibi praecepit verba quinque ut ea ipse adimpleas filiisque Israël injungas ut ea etiam adimpleant et ipsi. Aut igitur eis tu praecepe aut ego eis praecepim. » Dixit Joannes : « Timeo quidem ne, si tu me praecedas, a Deo ignominia sim affectus aut castigatione punitus. » Congregavit igitur Joannes omnes gentes in templo sancto Jerusalem et cum ita hominibus templum esset repletum, ut etiam super murorum acroteria sederent, dixit eis : « Deus quidem verba quinque mihi praecepit ut adimpleam eaque adimplenda vobis injungam. Eorum primum est ut Deo inserviatis nec ipsi socium ullum tribuatis. Similis enim est qui Deo socium tribuit homini qui servum auro suo pretiosissimo aut signata pecunia emit ac postea ei dicit : « Haec est domus mea. Hoc est opus meum. Operare igitur et laboris tui fructum mihi redde! » Servus tamen, postquam opus ei a domino injunctum perficit, fructum laboris alii domino reddit. Quisnam ergo vestrum contentus esset, si ita fuisset? Deus etiam praecepit vobis orationem. Dum ergo oraveritis, oculos ad dextram et sinistram nequaquam versetis; Deus enim faciem suam non avertit a facie servi sui qui dum orationem facit oculos ad dexteram et sinistram non convertit. Praecepit etiam vobis Deus jejunium. Hoc autem simile est homini agmine circumdato atque erumena musci plena praedito, cujus odorem omnes circumdantes mirantur. Jejunantis autem odorem suavitatem plenius apud Deum est quam musci odorem. Praecepit etiam vobis eleemosynam. Hoc autem simile est homini qui, cum hostes ejus captivum faciunt, manum ejus ad collum suum ligantes ipsumque in medium proferentes ut collum ei amputent, dicit illis : « Ego quidem collum meum a vobis redimam lytro vel exiguo vel multo. » Et sic profecto semetipsum ab eis liberat. Praecepit etiam vobis ut Dei recordationem precibus in corde provocetis. Hoc autem simile est homini cujus vestigia hostis ejus velociter insequitur, donec ad inexpugnabilem accedit arcem, quo quidem ab hoste semetipsum tuetur. Ita etiam Dei servus a diabolo semetipsum nequaquam custodietur nisi precibus quibus Dei memoria in corde excitatur. »

Nihil, quod sciam, de hac Joannis praedicatione apud evangelia tum canonica tum apocrypha invenitur. Quinque tamen praecepta, de quibus agitur, sine dubio christianae originis sunt dicenda, quamvis apud mostemicos etiam ascetas sint usitata. Quod autem ad similitudines sive parabolas attinet, quibus praecepta quinque symbolica expressione traduntur, inspiratione ut aiunt evangelica praeditas esse non ambigendum existimo. Prima saltem parabola, servi scilicet infidelis qui domino debitum non reddit, aliquomodo cohaeret cum aliis bene notis quae apud evangelia inveniuntur et in quibus de servis infidelibus etiam loquitur. Confer praesertim *Luc.*, xvi, 13 : « Nemo servus potest duobus dominis servire. » Parabola autem eleemosynae ex *Dan.*, iv, 24 « Et peccata tua eleemosynis redime » optime deducitur.

144. — TS., 156, 2 inf. روى عن عيسى بن مريم عليهما السلام ماذا يغنى عن الاعمى حمل السراج ويستضىء به غيره وماذا يغنى عن البيت المظلم ان يكون السراج على ظهيرة وماذا يغنى عنكم ان تتكلموا بالحكمة وما تعملون بها

Traditur de Jesu filio Mariae (quos ambos Deus salutet!) [verbum hoc] : « Quid prodest caeco, si lampadem portet qua ceteros [non autem semetipsum] illuminet? Quid prodest domui obscurae, si lampas super ejus tectum sit? Quid vobis prodest, si cum sapientia loquamini, dummodo cum sapientia non operemini? »

Conferas logion sub numero 53 prioris fasciculi insertum, necnon ea quae infra sub numeroo 216 dicemus.

145. — TS., 161, 12 inf. ذكر عن عيسى بن مريم عليه الصلاة والسلام انه خرج ذات يوم الى اصحابه وعليه مدرعة من صوف وكساء من صوف وثياب من صوف مجزوز الراس والشاربين باكيا متغير اللون من الجوع يابس الشفتين من الظمأ طويل شعر الصدر والذراعين فقال السلام عليكم انا الذى انزلت الدنيا منزلتها باذن الله ولا عجب ولا فخر يا بنى اسرائيل تهاونوا بالدنيا تهن عليكم واهينوا الدنيا تكرم لكم الاخرة ولا تهينوا الاخرة فتكرم عليكم الدنيا فان الدنيا ليست باهل كرامة هي تدعو كل يوم الى الفتنة والخسارة ثم قال ان كنتم جلسائى واصحابى فوطنوا انفسكم على العداوة والبغضاء للدنيا فان لم تفعلوا فلستم باصحابى ولا باخوانى يا بنى اسرائيل اتخذوا المساجد بيوتا والقبور دورا كونوا كامثال الاضياف الا ترون الى طيور السماء لا يزرعون ولا يحصدون والله فى السماء يرزقهم يا بنى اسرائيل كلوا من خبز الشعير ومن بقول الارض واعلموا انكم لم تؤدوا شكر ذلك فكيف ما فوق ذلك

Narratur de Jesu filio Mariae (benedicat ei Deus cumque salutet!) quod ad discipulos suos quodam die exivit, lanea indutus tunica necnon laneis coopertus pallio aliisque vestimentis, capite ac mystacibus tonsus, illacrymans, vultus colore prae famem immutatus, labiis prae sitim siccis, atque perlongis pilis coopertus quoad pectus et brachia. Dixit itaque eis : « Salutem vobis dico! Ego sum qui mundum e loco alto in locum humilem sibi dignum demisi, Dei quidem permissione, non vero inani gloria vel jaectantia motus. O filii Israël! mundum despiciate, ita enim ipse vobis facile despiciendus videbitur; mundum parvipendite, ita enim futura vita vobis honoranda videbitur; vitam autem futuram nequaquam parvipendatis ut mundum honoretis, mundus enim nullo pacto est honore dignus, siquidem quotidie vos ad tentationem et interitum provocat. » Deinde dixit illis : « Si amici mei estis et

discipuli, animas vestras mundi inimicitiae et odio assuefacite; sin autem aliter operati fueritis, nullo modo discipuli atque amici mei eritis. O filii Israë! accipite templa ad instar aedium, sepulera autem ad instar domorum, atque in hoc mundo ad instar hospitem vitam degite. Nonne videtis volatilia caeli quoniam non serunt neque metunt, et Deus in coelo sustentat illa! O filii Israë! panem hordeaceum atque sylvestres herbas manducate; sciatis enim oportet quod nequidem tanti hujusmodi beneficii dignas Deo gratias tribuere poteritis; quomodo autem si de rebus melioribus agatur?»

Conferas logia ex parte huic similia sub numeris inserta sequentibus : 34, 44, 70, 77, 80, 82, 111. — Incisum secundum huius dominici sermonis, quod nempe a vocibus « Si amici mei estis » incipit, eum loco *Matth.*, xxiv, 9 congruit « Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. »

146. — TS., 168, 9. حدثنا محمد بن الفضل عن سالم بن ابي الجعد رضى الله عنه قال قال عيسى بن مريم صلوات الله عليه وسلامه لا تخبؤا طعاما لغد فان غدا ياتي ومعه رزقه وانظروا الى الذر ومن يرزقه فان قلتم بطون الذر صغار فانظروا الى الطائر فان قلتم للطائر اجنحة فانظروا الى الوحوش ما ابدنها واسمنها

Nobis narravit Mohammed filius al-Fadhil, utpote a Sâlim filio Abû al-Ja'ad (quem Deus gratum habeat!) acceptum, quod hic dixit : « Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus benedictionibus impleat atque salutet!) : « Ne asservetis cibum in diem crastinum, crastinus enim dies veniet et cum eo cibus ad vitam vobis necessarius. Respicite formiculam, et quisnam sit qui eam sustentet. Si autem dixeritis quoniam formicularum ventres parvi sint, respicite volucem. Si autem dixeritis quoniam volucris alas habeat, respicite feras, quam grandia et crassa earum sint corpora! »

Sâlim filius Abu al-Ja'ad, cujus auctoritate narratum traditur verbum hoc, saec. VIII° a Chr. nativitate floruit. Cfr. n. 77, 82, 100, 145.

147. — TS., 190, 12. روى عن عيسى بن مريم صلوات الله وسلامه عليهما انه قال يا معشر العلماء زغتم عن الطريق واحببتم الدنيا فكما ان الملوك تركوا الحكمة عندكم فاتركوا ملكهم عليهم

Traditur de Jesu filio Mariae (quos ambos Deus benedictionibus impleat et salutet!) quod dixit : « O coetus sapientium! a via veritatis declinastis et mundum dilexistis. Sicuti tamen reges vobis sapientiam reliquerunt, ita et vos ipsis mundi dominium relinquit. »

Conferas cum verbo hoc tertium paragraphum numeri 34 fasciculi prioris. Cfr. *Matth.*, xxii, 21 : « Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo. »

148. — TS., 216, 19. روى في الخبر ان عيسى عليه الصلاة والسلام مر بقرية وفي تلك القرية جبل وفي الجبل بكاء وانتحاب كثير فقال لاهل القرية ما هذا البكاء وهذا الانتحاب في هذا الجبل قالوا يا عيسى منذ سكنا هذه القرية نسمع هذا البكاء وهذا الانتحاب بهذا الجبل فقال عيسى عليه السلام يا رب ائذن لهذا الجبل ان يكلمني فانطق الله الجبل فقال يا عيسى ما اردت مني قال اخبرني ببكائك وانتحابك ما هو قال يا عيسى انا الجبل الذي كانت تنحت مني الاصنام التي يعبدونها من دون الله فاخاف ان يلقيني الله تعالى في نار جهنم فاني سمعت الله يقول واتقوا النار التي وقودها الناس والحجارة فاوحى الله الى عيسى عليه الصلاة والسلام ان قل للجبل اسكن فاني قد اعذته من جهنم

Traditur in historia quadam quod Jesus (quem Deus benedicat et salutet!) transivit juxta villam et in ista villa mons erat et in monte isto ploratus et ululatus multus. Dixit autem Jesus ad incolas villae illius : « Quid est ploratus et ululatus iste qui in monte hoc auditur? » Responderunt ei : « A tempore quo villam hanc habitamus, hunc semper ploratum et ululatum audivimus in monte isto. » Dixit tunc Jesus (quem Deus salutet!) : « O Domine! permittite monti isto ut mihi loquatur. » Et continuo Deus montem eloqui fecit, qui quidem dixit : « O Jesu! quid a me petis? » Respondit Jesus : « Certiorem me fac de ploratu et ululatu tuo, quidnam sit. » Dixit mons : « O Jesu! ego quidem mons sum ex cujus lapidibus idola sculpebantur quae Deo neglecto ab hominibus adorabantur. Propterea timeo ne Deus (qui exaltetur!) in ignem gehennae me injiciat, quoniam Ipsum audivi dicentem : « Ignem timete cujus fomentum homines lapidesque erunt. » Tunc Deus revelavit Jesu (quem Deus benedicat et salutet!) : « Dic monti isto : Requiesce; quoniam ipsum a gehennae periculo jam liberavi. »

Ad instar commentarii coranici textus ejusdam (scilicet II, 22 et LXVI, 6), totam istam fabulosam narrationem ortam arbitror fuisse, ad idololatriam, auctoritate Jesu, gravius improbandam.

149. — TS., 217, 3 inf. ذكر عن وهب بن منبه رحمه الله تعالى انه قال ان ابليس لقي يحيى بن زكريا عليهما السلام فقال له يحيى بن زكريا اخبرني عن طبائع ابن ادم عندكم فقال ابليس اما صنف منهم فهم مثلك معصومون لا نقدر منهم على شيء والصنف الثاني فهم بايدينا كالكرة في ايدي صبيانكم وقد كفونا انفسهم والصنف الثالث فهم اشد الاصناف علينا فنقبل على احدهم حتى ندرك منه حاجتنا ثم يفزع الى الاستغفار فيفسد به علينا ما ادركنا منه فلا نحن نياس منه ولا نحن ندرك حاجتنا منه

Narratur de Wahab filio Munabih (eujus Deus qui exaltetur misereatur!) quod dixit diabolum invenisse Joannem filium Zachariae (quos ambos Deus salutet!) qui quidem dixit illi : « Certiorem me fac de filiorum Adam multiplici natura seu indole, — vestra quidem sententia. » Respondit diabolus : « Eorum quippe species una illos complectitur qui, sicut et tu ipse, immunes a peccato sunt, Dei gratia, et adversus quos proinde nihil possumus. Secunda vero species illos complectitur qui in manibus nostris sunt sicut lusoria pila in manibus puerorum, ac de quibus proinde nulla jam nobis cura est habenda. Tertia autem species eos complectitur qui duriolem ac difficiliorem operam a nobis exigunt : irruimus enim in unum istorum, donec quod ex ipso optamus adipiscimur, postea autem, Dei timore perterritus, ad poenitentiam confugit, atque totum quod in ipsum adepti fueramus evauescit; nec igitur illius curam negligere possumus, nec quod ex ipso optamus adipiscimur. »

Interrogationem et responsum non huic dissimilem videas apud *Vitas Patrum* (Rosveidi, 135 a) ubi Sanctus Pachomius abbas diabolum sub feminae specie ei apparentem alloquitur ab eoque seiscitatur de insidiis quibus homines per daemones tentantur.

150. — TS., 220, 11 inf. روى عن عيسى بن مريم عليه الصلاة والسلام انه قال ليس العجب ممن هلك كيف هلك ولكن العجب ممن نجا كيف نجا

Narratur de Jesu filio Mariae (quem Deus benedicat et salutet!) quod dixit : « Nequaquam mirum est, cum aliquis periit, quomodo pereat; sed e contra mirum quidem est, cum aliquis salvatur, quomodo salvetur! »

Conferas *Matth.*, vii, 14 : « Quam angusta porta et arcta via est, quae ducit ad vitam : et pauci sunt, qui inveniunt eam! »

151. — RC., 65, 9 inf. ومرو عيسى بن مريم عليهما السلام بمقبرة فنأدى رجلا منها فاحياء الله تعالى فقال من أنت فقال كنت حمالا أنقل للناس فنقلت يوما لانسان خطبا فكسرت منه خلاا تخلفت به فانا مطالب به منذ ميت

Transivit Jesus filius Mariae (quos ambos Deus salutet!) prope coemeterium et hominem ibi sepultum evocavit. Deus igitur (qui exaltetur!) homini illi vitam restituit. Interrogavit eum Jesus : « Tu quis es? » Respondit ille : « Baiulus ego fui qui sarcinas hominum transportabam. Quadam autem die, focariorum lignorum sarcinam homini transportans, unam tantum acutam spinam ex lignis abstuli ut ad instar dentiscalpii ea uterer. Ecce autem de hujuscemodi furto ratio mihi exigitur a die quo mortuus fui. »

Quandam, ni fallor, similitudinem haec offert narratio cum illo *Matth.*, v, 26 : « Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. » — Conferas narrationem simillimam sub sequenti numero positam.

152. — T., 46, 2. روى ان عيسى عليه الصلاة والسلام مر بقبر فوكزه برجله وقال يا صاحب القبر قم باذن الله تعالى فقام رجل من القبر وقال يا روح الله ما الذى اردت بى فانى لقايم فى الحساب منذ سبعين سنة حتى سمعت الصيحة ان اجب روح الله فقال عيسى يا هذا لقد كنت كثير الذنوب والخطايا فما كان عمك فقال يا روح الله كنت خطابا احمى الحطب على راسى واكل حلالا واتصدق فقال عيسى سبحان الله خطاب يحمل الحطب على راسه وياكل حلالا ويتصدق وهو قائم فى الحساب منذ سبعين عاما ثم ساله عيسى عما قال له ربه فى الحساب فقال يا روح الله كان من توبيخ ربه الى ان قال أتذكر يوم اكرام عبدى فلان لتحمل له حزمة حطب فاخذت منه عود وتخللت به والقيته فى غير مكانه من الحزمة استهانة منك بى وانت تعلم انى انا الله المطلع على فعلك ونيتك

Narratur Jesum (cui Deus benedicat cumque salutet!) cum transiret prope sepulturam, eamque pedis ictu percuteret, dixisse : « O tu qui hanc sepulturam incolis! surge cum Dei (qui exaltetur!) venia! » Surrexit itaque homo de sepulcro et dixit ei : « O Spiritus Dei! quidnam est quod a me vis? ego quidem septuaginta iam abhinc annis Dei iudicio sisto, dum repente vocem audivi dicentem mihi : « Spiritui Dei responsum redde! » Dixit ei Jesus : « Heus tu! multorum quidem peccatorum atque culparum reus sis oportet! quodnam igitur officium tuum erat? » Respondit ei : « O Spiritus Dei! lignator ego fui qui super caput meum lignorum focariorum sarcinam impositam bajulabam, hujusmodi labore cibum licitum manducans atque eleemosynam adhuc pauperibus erogans. » Dixit ei Jesus : « Deo sit gloria! lignator qui super caput suum lignorum focariorum sarcinam impositam bajulat, quique hujusmodi labore cibum licitum manducat atque eleemosynam adhuc pauperibus erogat, quomodo tamen septuaginta per annos Dei iudicio sistit? » Postea autem interrogavit eum Jesus de his quae dixerat ei Deus in iudicio. Ille vero respondit dicens : « O Spiritus Dei! ex objurgationibus quibus Dominus meus obtrecevit me, una quidem haec fuit, cum dixit mihi : « Memorasne diem illum quo servus meus quidam te angariaverat ut lignorum sarcinam ipsi portares, tu autem lignum unum ex sarcina auferens ut ad instar dentiscalpii ipso utereris, extra locum suum postea illum ex sarcina tua projecisti, nullam de Me curam habens, quamvis bene scires me esse Deum qui opus tuum atque intentionem tuam scrutor? »

Conferas ea quae sub numero praecedenti diximus.

153. — AS., 44. قال عيسى ان تعذبهم فانهم عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم

Dixit Jesus [*sc. ad Deum*] : « Si eos punis, servi quidem tui sunt. Si autem eis peccata dimittis, Tu quidem rex potens et sapiens es! »

De Dei misericordia erga peccatores evidenter agitur.

154. — BA. [*sine pagina*]. في الانجيل انا راس الحياة وطرق الحق من عرفى
ثم مات فما مات موت انما حتى حياة

In evangelio [*invenitur scriptum quod dixit Jesus*] : « Ego sum principium vitae atque via veritatis. Qui me cognoverit, postea vero mortuus fuerit, morte quidem non morietur, sed vita vivet. »

Logion hoc ex duobus verbis Domini Jesu oritur, nempe ex *Joan.*, xiv, 6 « Ego sum via et veritas et vita » et ex *Joan.*, xi, 25, 26 : « Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit vivet. »

155. — BB., 96, 16. قال عيسى عليه السلام للحواريين بحق اقول لكم ان قائل
الحكمة وسامعها شريكان واولاهما بها من حققها بعمله

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) apostolis suis : « Amen dico vobis quoniam qui loquitur sapientiam et qui eam audit consortes quidem sunt ejusdemque sapientiae coparticipes; sed tamen qui ipsam opere suo complet, hic sapientiae propinquior quidem est ambobus illis. »

Ex *Matth.*, vii, 24, 26 logion hoc defluere censeo. Conferas etiam logia sub numeris 1, 6, 8 et 9 posita in priore fasciculo.

156. — BB., 100, 8. يروى ان عيسى عليه السلام قال للحواريين لست اعلمكم
لتعجبوا انما اعلمكم لتعملوا ليست الحكمة القول بها انما الحكمة العمل بها

Traditur Jesum (quem Deus salutet!) dixisse apostolis suis : « Non docui vos ut gloriemini. Tantummodo vos docui ut operemini. Sapientia non est quidem eloquium sapientiae, sed sapientiae praxis. »

Videas ea quae numero superiore diximus, necnon logia n. 1 et 2 fasciculi prioris.

157. — HN. [*in biogr. Iazid ibn Maysara*]. قال عيسى ان استطعتم ان تكونوا
أبها في الله مثل الحمام فافعلوا ليس شيء ابه من الحمام انك تاخذ فرخيه من تحته
فتذبحها ثم يعود الى مكانه ذلك فيفرخ فيه

Dixit Jesus [*discipulis suis*] : « Si potueritis simplices in Deo sicut columbae esse, istud facite. Nihil quidem simplicius est quam columba : duos enim pullos quos subter eam incubat eripis eosque suffocas, et tamen postea ad locum ipsum columba revertitur ibique iterum alios incubat pullos. »

Commentarium sive amplificationem loci evangelici (*Matth.*, x, 16) « Estote.... simplices sicut columbae » videtur logion hoc tantummodo esse.

158. — HN. [in biogr. Ribâh al-Qaysî]. قال عيسى كلموا الله كثيرا وكلموا الناس قليلا قالوا كيف نكلم الله كثيرا قال اخلوا بمناجته اخلوا بدعائه

Dixit Jesus [discipulis suis] : « Multum cum Deo colloquamini, cum hominibus autem parum. » Dixerunt ei : « Quomodo vero eum Deo multum colloquemur? » Respondit Jesus : « In secreto loco, rerum divinarum contemplationi vacate. In secreto loco orationi vacate. »

Ni fallor, ex *Matth.*, vi, 6, locus iste originem trahit : « Tu autem, cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito.... » Notandum tamen, illud quod sequitur (*ibid.*, 7) « Orantes autem, nolite multum loqui.... », contrarium omnino esse consilium.

159. — MS., XIII, 173, 1, inf. — Cfr. Jâhîz, *Hayawân*, V, 46, 9 inf. وهذا معنى قول المسيح بن مريم عليهما السلام وكان في يده اليمنى ماء وفي يده اليسرى خبز هذا ابي وهذا امي فجعل الماء ابا وجعل الطعام اما لان الماء من الارض يقوم مقام النطفة من المرأة هذه تُنْبِثُ عن هذا وهذه تَجْبُلُ عن هذا

Hic quidem sensus est verbi a Messia filio Mariae (quos ambos Deus salutet!) prolati, cum in manu ejus dextera aquam teneret, in sinistra autem panem : « Hoc est Pater meus, hoc est Mater mea! » Aquam igitur patrem supposuit, cibum autem matrem putavit, quoniam aqua relate ad terram vices spermatis relate ad feminam gerit : terra siquidem propter aquam germinat, sicut femina propter sperma concipit. »

Peregrina quidem evangelicae veritatis corruptio verbum hocce videtur. Ad eucharistiae enim institutionem pertinet, cum nempe « Jesus accepit panem ... et ait ... : hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, ... hic est ... sanguis meus. Cfr. *Matth.*, xxvi, 26-28. Origo tamen et sensus corruptionis istius mihi prorsus latet. Tantummodo suspicari audeo de paupertate sive abstinentia Iesu hic agi, quoniam scilicet pane et aqua contentus vixerit.

160. — TA., f. 38 a. قال الفضيل [بن عياض] قيل لعيسى بن مريم عليه السلام باى شيء تمشى على الماء قال بالايمان واليقين قالوا فاتنا امّا كما امنت وايقنا كما ايقنت قال فامشوا اذا قال فمشوا معه فجاء الموج فرفعه فقال لهم عيسى عليه السلام ما لكم فقالوا خفنا الموج قال الا خفتم رب الموج

Dixit Al-Fodhayl [filius 'Iyādh] : « Dictum fuit Jesu filio Mariae (quem Deus salutet!) [a discipulis suis] : « Qua virtute super aquam ambulas? » Respondit eis : « Fide quidem ac certitudine. » Dixerunt ei : « Nos porro, sicut et tu credis, credimus, ac sicut tu indubiam habes fidem, ita et nos habemus. » Respondit eis Jesus : « Ambulate igitur, si ita est! » Dixit [sc. narrator] : Ambulaverunt ergo simul cum Jesu; sed unda maris veniens in altum ipsum sustulit. Dixit tunc eis Jesus (quem Deus salutet!) : « Quidnam vobis accidit? » Responderunt ei : « Uadam maris timuimus! » Dixit eis Jesus : « Cur autem Dominum undae non timuistis? »

Al-Fodhayl ille, cujus auctoritate logion hoc traditum dicitur, asceta fuit et traditio-
nista, non exigua dignus fide, qui mortuus est initio saeculi IX a Chr. nativitate. — Ex
loco evangelico *Matth.*, xiv, 22-33, dimanasse dicendum censeo. Conferas autem et nume-
rum 49 prioris fasciculi, necnon numerum 126 hujus fasciculi.

161. — TA., f. 237 a. قال عيسى بن مريم عليه السلام استحيوا من الله عز وجل
في سريرتكم كما تستحيون منه في علانيتكم

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) [discipulis suis] : « Erubescite Deum (qui honoretur et glorificetur!) in abscondito cordis vestri, sicuti etiam in publico Deum erubescitis. »

Sensus, ni fallor, hic est : Erubescite peccare contra Deum in occulto, sicuti in publico sive coram hominibus peccare etiam erubescitis. Hypocrisim igitur fugiendam esse docet.

162. — TA., f. 257 b. قال عيسى عليه السلام مثل الدنيا في الآخرة كمثل رجل له
ضرتان إن أرضى أحدهما اسخط الآخرة

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Similis mundus est, relate ad futuram vitam, viro qui duas habeat mulieres : si uni placuerit, alteri displicebit. »

Cfr. *Matth.*, vi, 24 : « Nemo potest duobus dominis servire. »

163. = TA., f. 267 b. قال عيسى بن مريم عليه السلام إنما زلت الأقدام ثلاثة أشياء
قلة الشكر على مواهب الله تعالى وخوف غير الله وأمل المخلوقين

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) : « Tribus tantum rebus pedes fallente vestigio prolabuntur [in via scilicet servitutis Dei] : exigua gratiarum actione, Deo pro suis donis oblata; timore deinde rei cujuscumque, praeter Deum; spe denique in creaturis reposita. »

Triplex iste defectus, quo spiritualis in via devota amittitur perfectio, ab omnibus asceseos christianae scriptoribus ita persaepe in medium affertur, ut eorum auctoritates ad locum attinentes hic adducere inutile sit.

164. — TA., f. 273 a. روى عن محمد بن أبى موسى عن عيسى بن مريم عليه السلام انه مرّ برجل مبتلى فرقّ له فقال اللهم انى اسالك ان تعافيه فاحى الله تعالى اليه كيف اعافيه مما به اعافيه

Narratum fuit a Moḥammed filio Abū Mūsā, quod Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) transivit juxta hominem morbo quodam afflicto, eiusque misertus ait : « O Deus! rogo te ut illum sanes! » Deus autem (qui exaltetur!) revelavit Jesu : « Quomodo eum sanabo ab ipso morbo cum quo eum sanabo? »

Moḥammed iste, cujus auctoritate factum hoc dominicum traditur, Mahometi quasi coaevus fuit, ac proinde saeculo VII° a Chr. nativitate floruit. — Quod ad sensum totius loci attinet, sine dubio de morbi corporei utilitate agitur ad animae perfectionem adipiscendam. Conferas quidem apud Rosveidi *Vitas Patrum* omnia quae s. v. *morbus, infirmitas* afferuntur.

165. — AW., 10, 7 inf. انى رايت فى انجيل عيسى عليه السلام من ساعة أن يوضع الميت على الجنائزة الى ان يوضع على شفير القبرة يسأل الله تعالى بعظمته منه اربعين سؤالاً الاول يقول الله تعالى يا عبدى طهرت منظر الخلق سنين وما طهرت منظرى ساعة وكل يوم انظر فى قلبك يا عبدى ما تصنع بغيرى وانت محفوف بخيرى اما انت الاصم لا تسمع

[Scriptum] vidi in evangelio Jesu (quem Deus salutet!) : « Ab hora qua feretro defunctus imponitur, usque in horam qua ad sepulcri marginem deponitur, quadraginta quaestionibus eum Deus (qui propter ejus majestatem exaltetur!) interrogat. Quarum prima dicit ei Deus (qui exaltetur!) : « O serve mi! multos per annos coram oculis hominum purificatum te exhibere studuisti, sed coram me ne per unam quidem horam purificatum te exhibuisti, cum tamen singulis Ego diebus cor tuum intentis oculis aspexissem! O serve mi! quidnam est quod ceteris omnibus, praeter Me, fecisti, cum tamen meis beneficiis circumdatus fuisses? Nonne surdus fuisti, quoniam me non exaudivisti? »

De particulari animae judicio complura alia inveniuntur logia, uti s. v. *judicium* videri fas est. Locus tamen iste ad hypocrisim improbandam specialiter attinet. Cfr. *Matth.*, xv, 8 : « Populus hic labiis me honorat : cor autem eorum longe est a me. »

166. — AW., 35, 2. قال عيسى عليه السلام ما عجزت عن احياء الموتى ولكن عجزت عن معالجة الاحمق

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Nequaquam impotens sum mortuis suscitandis, sed vere impotens sum stulto sanando. »

Nihil omnino huic sententiae simile, ni fallor, apud evangelia invenitur. Fortasse ex libris sapientialibus eam dimanari diceres, praesertim ex *Prov.*, xxiii, 9 : « In auribus insipientium ne loquaris..... »; xxvi, 4 : « Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam »; *Eccli.*, viii, 8; « Cum fatuis consilium non habeas; *Ibid.*, xxi, 7 : « Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam. »

167. — IH., III, 98, 1 inf. — It., VII, 531, 1 inf. قال عيسى عليه السلام ان من اعظم الذنوب عند الله ان يقول العبد ان الله يعلم لما لا يعلم

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Ex gravioribus in conspectu Dei peccatis hoc unum est : quod scilicet dicat homo Deum quidquam scire quod ipse [homo nempe] nescit. »

Difficile admodum censeo hujus verbi sensum explanare. Tantummodo dicere audeam ex contextu totius loci evidenter erui quod de mendacio in Deum hic agatur. Cum enim Algazelis scopus sit casus enumerare non paucos in quibus mentali ut aiunt restrictione uti liceat sine peccato, ob rationes nempe iustas, ad casum denique istum in sua enumeratione cum attingat, asserit a peccato mendacii non modo non excusari qui ita loquitur, quinimmo gravius peccatum committere, utpote qui Deum scire supponit ea quae ipse bene scit vel coram Deo esse falsa, vel simpliciter non certa. Testem igitur Deum invocare de rebus falsis aut non certis peccatum gravissimum est. Cfr. *Matth.*, v, 33-37.

168. — MI., 246, 15. روى ان عيسى عليه السلام مر برجل نائم على التراب وتحت رأسه لبة ووجهه ولحيته في التراب وهو متنزر بعباءة فقال يا رب عبدك هذا في الدنيا ضائع فأوحى الله تعالى اليه يا عيسى أما علمت اني اذا نظرت الى عبدى بوجهى كله زويت عنه الدنيا كلها

Narratur quod Jesus (quem Deus salutet!) transivit juxta hominem qui super terram dormiebat, capite supra laterculum innixo, facie autem et barba pulveri adhaerentibus, atque lanca tunica indutus, quae manicis ad cubitum tantummodo pertingentibus erat instructa. Dixit Jesus : « O Domine! servus tuus hic omnino inutilem in mundo vitam agit. » Deus autem (qui exaltetur!) revelavit Jesu : « O Jesu! num igitur ignoras quod Ego, cum ad aliquem ex servis meis oculos plene converto, rerum mundanarum curam ab eo totaliter amoveo? »

Conferas ea quae sub numero 71 fasciculi prioris diximus ad simillimam narrationem explanandam.

169. — **MI.**, 246, 16 inf. قال عيسى عليه السلام ان لى حبيين اثنين فمن أحبهما فقد أحبني ومن أبغضهما فقد أبغضنى الفقر والجهد

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Duo quidem sunt amici mei. Qui eos amat, me amat; qui autem eos odit, me odit: paupertas scilicet et cupiditatis mortificatio. »

Quamvis agraphum omnino logion hoc videatur, cum evangelica tamen doctrina de paupertatis ac mortificationis excellentia optime cohaeret. Conferas praesertim *Matth.*, v, 3-12, ubi beatitudines enumerantur, necnon numeros 84, 90, 115 et 145.

170. — **M.**, 20, 3. مرّ عيسى عليه السلام بشاب يستقى بستانا فقال الشاب لعيسى سل ربك أن يرزقني من محبته مثقال ذرة فقال عيسى لا تطيق مقدار ذرة فقال نصف ذرة فقال عيسى عليه السلام يا رب ارزقه نصف ذرة من محبتك فمضى عيسى عليه السلام فلما كان بعد مدة طويلة مرّ بمحل ذلك الشاب فسأل عنه فقالوا اجن وذهب الى الجبال فدعا الله عيسى عليه السلام أن يريه اياه فرآه بين الجبال فوجدده قائما على صخرة شاخصا طرفه الى السماء فلمسلم عليه عيسى عليه السلام فلم يرد عليه فقال أنا عيسى فأوحى الله تعالى الى عيسى كيف يسمع كلام الآدميين من كان في قلبه مقدار نصف ذرة من محبتي فوعزتي وجلالي لو قطعته بالمنشار لما علم بذلك

Transivit Jesus (quem Deus salutet!) juxta adolescentem qui hortum irrigabat, quique dixit Jesu : « Dominum tuum precare quaeso ut minutissimam dumtaxat amoris sui portionem mihi tribuat. » Respondit ei Jesus : « Ne quidem istius minutissimae portionis sustinendae capax eris! » Dixit adolescens : « Dimidium igitur portionis hujusmodi mihi saltem tribuat! » Tunc Jesus (quem Deus salutet!) oravit dicens : « O Domine! dimidiam atomi portionem amoris tui praecor ei tribuas! » Abiit deinde Jesus (quem Deus salutet!); sed cum post longum tempus juxta adolescentis mansionem iterum transiret, de ipso ubinam esset sciscitatus est. [Incolae autem loci illius] responderunt ei : « In insaniam quidem incidit atque in montes aufugit. » Rogavit igitur Jesus (quem Deus salutet!) ut iuvenem illum ipsi Deus ostenderet. Et continuo eum in mediis montibus vidit, stantem supra ingentem saxum, oculis in caelum defixis. Cui quidem cum Jesus salutem diceret, nequaquam ille responsum ipsi reddidit. Dixit itaque Jesus ei : « Ego quidem sum Jesus! » Tunc Deus (qui exaltetur!) revelavit Jesu : « Quomodo verba hominum auribus accipiet ille, cuius in corde vel dimidium minutissimae

portionis sit amoris mei? Per potentiam et maiestatem meam [juro et obtestor] quod etiam si serra ipsum secarem, nihil omnino sentiret! »

Conferas infra, sub numero 189, narrationem alteram huic simillimam. — Ni fallor, quaedam hujus narrationis adjuncta ex aliis quae apud *Vitas Patrum* leguntur dimanare potuerunt. Sic, exempli causa, asseri posse videtur de narratione quae sub titulo « Inventio corporis sancti Anachoretæ in monte Amano » apud *Rosveide* (382 a) inseritur. Cfr. etiam *ibid.*, 333 a.

171. — M., 23, 2 inf. وجاء في الاخبار ان يحيى وعيسى عليهما السلام كانا يمشيان في السوق فصدمتها امرأة فقال يحيى والله ما شعرت بذلك فقال عيسى سبحان الله بدنك معى وقلبك أين قال يا ابن الخالة لو اطمأن قلبي الى غير ربي طرفة عين لظننت انى ما عرفت الله

In historiis [propheticis] narratur quod Joannes et Jesus (quos ambos Deus salutet!), cum per civitatis forum ambularent, a muliere quadam [illac casu transeunte] collisi sunt. Dixit Joannes : « Per Deum [obtestor] quod nihil omnino animadverti! » Dixit ei Jesus : « Laus Deo sit! corpus quidem tuum juxta me est; ubinam autem est cor tuum? » Respondit Joannes : « O fili materterae [sc. consobrine mi]! Si in re aliqua, praeter Dominum, cor meum requiesceret vel unotantum oculorum obtutu, putarem quidem me Deum nondum agnovisse. »

Conferas supra, sub numero 95 fasciculi prioris, narrationem huic simillimam.

172. — M., 41, 13 inf. حكى ان عيسى عليه السلام خرج يوما فلقى ابليس ويده عسل وفي الاخرى رماد فقال ما تفعل يا عدو الله بهذا العسل والرماد قال أما العسل فأجعله على شفاه المعتابين حتى يبالغوا منها وأما الرماد فأضعه على وجه اليتامى حتى يعضهم الناس

Narratur quod Jesus (quem Deus salutet!) exivit quadam die et diabolum invenit, mellis favum dextera in manu habentem, cineris autem pugillum in altera retinentem. Dixit ergo ei Jesus : « Quidnam, o Dei inimice! facis melle hoc et cinere isto? » Respondit diabolus : « Quod ad mel attinet, in labiis obtrectatorum impono, ea mente ut maledicentiae peccatum perficiant. Quod vero ad cinerem attinet, super orphanorum facies colloco, ea mente ut ipsos odio gentes omnes habeant. »

In *Vitis Patrum* varia passim narrantur facta huic similia, praesertim quidem apud vitam Sancti Abbatis Macarii, cui daemon etiam apparuisse dicitur sub forma hominis diversa vascula circumferentis, ex quibus se fratribus, scilicet monachis, in solitudine

gustum praebiturum dicebat, ut nempe eos varie tentaret et ad peccandum alliceret. Cfr. Rosweide, *Vitae Patrum*, 510 a, 637 ab, 665 b.

173. — MA., 28, 5 inf. قال عيسى بن مريم عليه السلام الدنيا ثلاثة أيام امس مضى ما بيدك منه شيء وغد لا تدري أتدركه أم لا ويوم أنت فيه فأغتنمه

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) : « Tres tantum dies vita mundi huius complectitur : hesternus dies scilicet, qui jam transiit et cuius nihil in manu retines ; crastinus autem, ad quem utrum perventurus sis an non omnino nescis ; hodiernus denique, quo vita frueris. Istum igitur diem in profectum tuum impende ! »

Non solum quoad ideam, sed etiam quoad formam loquendi, verbum hocce simillimum videtur sententiae Sancti Augustini (*Sermo* CCCI, cap. XI) : « Hesternum diem nemo revocat ; hodiernus a crastino urgetur ut transeat : ipso parvo spatio bene vivamus, et illo eamus, unde non transeamus. »

174. — MA., 32, 9 inf. ذكر عن يحيى عليه السلام ان ابليس بدا له وعليه معاليق فقال له يحيى ما هذه فقال هذه الشهوات التي أصيد بها بنى آدم فقال له هل تجد لى فيها شيئاً قال لا الا انك شبت ذات ليلة فثقلناك عن الصلاة قال لا جرم انى لا أشبع بعدها قال ابليس لا جرم انى لا انصح بعدها أحدا أبدا

Narratur de Joanne (quem Deus salutet!) quod ei apparuit diabolus quosdam hamos secum portans. Cui dixit Joannes : « Quidnam isti hami sunt ? » Respondit diabolus : « Hae sunt cupiditates quibus filios Adam piscatione capto. » Dixit ei Joannes : « Num inter eas quamdam mihi captando utilem invenis ? » Respondit diabolus : « Nequaquam, excepto quod nocte quadam cibo satiatus fuisti ac proinde nos profundum in te immisimus somnum ut orationem illius vigiliae negligeres. » Dixit ei Joannes : « Haud dubie quod ex nocte illa nunquam iterum satiabor ! » Respondit diabolus : « Haud dubie quod ex nocte illa neminem unquam sincere jam monebo ! »

174bis. — It., VII, 445, 9 inf. وفي الخبر الاسرائيلي أن عيسى عليه السلام ظهر له ابليس فرأى عليه معاليق من الوان الاصباغ من كل شيء فقال له ما هذا المعاليق قال هذه شهوات بنى ادم فقال فهل لى فيها شيء قال ربما شبت فثقلناك عن الصلاة وعن الذكر قال هل غير ذلك قال لا قال لله على أن لا أملاً بطنى من طعام أبدا قال ابليس والله على أن لا انصح مسلماً أبدا

In israëlitica historia narratur quod Jesu (quem Deus salutet!) diabolus apparuit. Videns autem Jesus diabolum quosdam hamos secum portantem, omnium quidem colorum varietate tinctos, dixit ei : « Quidnam isti hami sunt ? » Respondit diabolus : « Hae sunt cupiditates filiorum Adam. » Dixit ei Jesus : « Num inter eas quaedam mihi est ? » Respondit diabolus : « Aliquando quidem cibo satiatus fuisti ac proinde profundum in te somnum immisimus ut orationem vigiliae ac meditationem negligeres. » Dixit ei Jesus : « Numquid alia concupiscentia mihi est ? » Respondit diabolus : « Nequaquam. » Dixit ei Jesus : « Per Deum juro et obtestor me numquam jam ventrem meum cibo repleturum esse ! » Respondit diabolus : « Per Deum juro et obtestor me numquam jam credentem ullum sincere moniturum esse ! »

Videas imprimis ea quae supra, sub numero 172, diximus. Conferas postea numeros 52 et 12 prioris fasciculi.

175. — MA., 59, 16. قال عيسى عليه السلام ذكر خلود الخالدين يقطع قلوب الخائفين

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Recordatio aeternitatis damnatorum corda eorum scindit qui Deum timent. »

Agraphum logion hoc ex topicis ut ita dicam locutionibus Veteris Testamenti conflatum videtur, exempli gratia : ex *Eccli.*, xxviii, 6 : « Memento novissimorum... » ; *Eccli.*, vii, 40 : « Memorare novissima tua... » ; *Joel.*, ii, 13 : « Et scindite corda vestra... » etc.

176. — MA., 63, 14 inf. قال المسيح عليه السلام يا معشر الحوارين كم من سراج قد أطفأته الريح وكم من عابد قد أفسده العجب

Dixit Messias (quem Deus salutet!) : « O coetus apostolorum ! quam multas lampades ventus extinguit ! quam multos Dei servos vanitas corrumpit ! »

Agraphum logion hoc similitudine lampadis utitur quae in evangeliiis etiam invenitur, quamvis non pari sensu. Apud asceticos non paucos scriptores vanitas vento assimilatur qui devotionis meritum corrumpit.

177. — RA., 69, 11 inf. — Cfr. TM., 21, 12. قال عيسى ليحيى عليها السلام اذا ذكرك رجل بشيء وقال فيك صحيحا فاشكر الله جل جلاله وان كان كذبا فازدد في الشكر فانه يزيد في ديوان اعمالك وانت مستريح

Dixit Jesus Joanni (quos ambos Deus salutet!) : « Si de crimine aliquo te quispiam homo arguat, et quidem vere, Deo (qui glorificetur!) gratias

age. Si autem false, magis etiam magisque Deo gratias age; in libro enim vitæ tuæ calumniæ ejus adjungetur meritis tuis, nec laborante teipso nec quidem cogitante. »

Nihil huic monito simile in evangeliiis inveni. Videas tamen *I^a Petr.*, III, 16 : « In eo quod detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur vestram bonam... conversationem. » Cfr. *ibid.*, II, 12.

178. — S., 13, 14 inf. قال وهب بن منبه خرج عيسى بن مريم عليه السلام ذات يوم مع جماعة من اصحابه فلما ارتفع النهار مروا بزرع قد امكن من الفك فقالوا يا نبى الله انا حياح فاوحى الله اليه ان ائذن لهم في اقواتهم فاذن لهم ففترقوا في الزرع يفركون ويأكلون فبينما هم كذلك اذ جاء صاحب الزرع وهو يقول زرعى وارضى ورثته عن ابائى باذن من تاكلون يا هولاء قال فدعا عيسى ربه فبعث الله تعالى جميع من ملك تلك الارض من لدن آدم الى ساعته فاذا عند كل سنبله او ما شاء الله رجل أو امرأة كلهم ينادون زرعى وارضى ورثته عن ابائى ففزع الرجل منهم وكان قد بلغه امر عيسى عليه السلام وهو لا يعرفه فلما عرفه قال معذرة اليك يا رسول الله انى لم أعرفك زرعى ومالى لك حلال فبكى عيسى عليه السلام وقال ويحك هولاء كلهم قد ورثوا هذه الارض وعمروها ثم ارتحلوا عنها وأنت مرتحل عنها وبهم لاحق ليس لك أرض ولا مال

Dixit Wahab filius Munabbih : Exivit quodam die Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) et cum eo turba discipulorum ejus. Cum autem jam dies elucesceret, transierunt juxta sata, quorum spicae evelli jam poterant. Dixerunt igitur Jesu discipuli ejus : « O Propheta Dei! nos quidem esurimus! » Tunc Deus revelavit Jesu ut eis permetteret spicas evellere et manducare. Cum eis igitur Jesus istud facere permetteret, ecce discipuli per sata sunt dispersi ut spicas vellerent et manducarent. Sed dum illi istud faciebant, ecce dominus agri apparuit clamans : « Heu mea sata! heu ager meus, quem a patribus haereditario accepi jure! cujusnam ergo licentia meas segetes vos manducatis? » Dixit [*sc.* narrator] : Oravit ergo Jesus Dominum et continuo Deus (qui exaltetur!) omnes heros, qui terram illam possederant ab Adae temporibus usque ad illam horam, suscitavit a mortuis. Et ecce juxta spicas singulas (aut quod Deus voluit) vir unus vel femina apparuit clamans : « Heu sata mea! heu ager meus, quem a patribus hereditario accepi jure! » Interea autem vir ille, [agri scilicet dominus] qui nondum cognoverat Jesum (quem Deus salutet!) etsi ad ejus aures praedicationis ipsius notitia jam pervenerat, timore perterritus est [ad conspectum eorum qui resurrexerant], et ubi cognovit Jesum, dixit ei : « O Propheta Dei! meam tibi excusationem affero! nondum enim te esse agnoveram! sata mea atque opes meae tuae igitur sunt

de jure! » Tunc Jesus (quem Deus salutet!) ploravit dicens : « Vae vobis! omnes et singuli quidem haereditario jure terram istam accepistis atque coluistis; postea autem ex ea migrastis! Tu vero similiter ex ea migraturus es atque ipsorum vestigia secuturus, nec terram nec opes tecum portans! »

Factum hoc, ni fallor, interpretatio est, etsi peregrina quidem, illius dominici facti ab evangeliiis synopticis narrati (*Matth.*, xii, 1-8; *Marc.*, ii, 23-28; *Luc.*, vi, 1-5) cum scilicet Jesus discipulis suis spicas evellere in alieno agro permisit. Cfr. etiam *Joan.*, iv, 38. — Wahab, filius Munabbih, cuius auctoritate factum narratur, socius Mahometi fuit ac saeculo proinde septimo a Chr. nat. vixit.

179. — S., 15, 7. قال مالك بن أنس بلغني أن امرأتين أتتا عيسى عليه السلام فقالتا يا روح الله ادع الله لنا ان يخرج لنا ابانا فانه هلك ونحن غائبان عنه قال تعرفان قبره فقالتا نعم فذهب معهما فاتيا قبرا فقالتا هذا هو فدعا الله فاخرج لهما فاذا هو ليس به فدعا فرد ثم دلتا على قبر اخر فدعا ان يخرج فخرج فاذا هو فلزمتاه وسلمتا عليه ثم قالتا يا نبي الله يا معلم الخير ادع الله ان يبقيه معنا فقال وكيف ادعو له ولم يبقى له رزق يعيش به ثم رده وانصرف

Dixit Mālik filius Anas : « Mihi narraverunt duas mulieres ad Jesum (quem Deus salutet!) venientes dixisse ei : « O Spiritus Dei! Ora pro nobis Deum ut nobis patrem nostrum a mortuis resurgere faciat; mortuus est enim atque a conspectu nostro abiit. » Dixit Jesus : « Sepulcrum ejus mihi ostendite. » Responderunt ei : « Libenter! » Profectus ergo Jesus simul cum feminis, usque ad quoddam sepulcrum pervenerunt. Dixerunt illae : « Hoc est sepulcrum ejus. » Oravit igitur Jesus Deum, qui statim mortuum in vitam eis reduxit; sed ecce qui resurrexerat earum pater nequaquam erat. Oravit itaque iterum Jesus atque resuscitatus ille in sepulcrum denuo mortuus rediit. Postea autem duae feminae aliud sepulcrum ostenderunt Jesu, qui quidem iterum oravit Deum ut e sepulcro mortuum illum educeret. Exivit ergo mortuus, qui quidem earum pater erat. Postquam autem feminae patrem suum salutaverunt atque amplexatae sunt, dixerunt Jesu : « O Propheta Dei! o magister bone! ora Deum ut ipsum nobiscum simul manere sinat! » Respondit Jesus : « Quomodo autem pro ipso Deum rogabo, si res ad vitam necessariae ei omnino desunt? » Postea Jesus iterum in sepulcrum reduxit ipsum, quem a mortuis suscitaverat, atque inde profectus est statim.

Quaedam hujus resurrectionis adjuncta similia sunt eis quae in Lazari resurrectione (apud *Joan.*, xi) narrantur; sed enodatio facti omnino differt nec facile censeo ejus sensum aperire.

180. — S., 23, 4 inf. قال عيسى عليه السلام اوحى الله الى الدنيا من خدمنى فاخدميه ومن خدمك فاستخدميه

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Deus quidem revelavit mundo : « Quicumque mihi servit, ipsimet tu servias. Quicumque autem tibi servit, ipsum tu in servitute redigas. »

Ni fallor, logion hoc aequaliter quoad sensum cohaeret cum illo *Luc.*, xii, 30, 31 : « Haec enim omnia gentes mundi quaerunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. Veruntamen quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus : et haec omnia adjicientur vobis. » Cfr. n. 34 fasciculi prioris.

181. — S., 25, 13 inf. قال مالك بن أنس بلغنى ان عيسى عليه السلام انتهى الى قرية قد خربت حصونها وجفت أنهارها ونشعت شجرها فنادى يا خراب اين اهلك فلم يجبه أحد ثم نادى يا خراب اين اهلك فلم يجبه أحد فنودى عيسى بن مريم بادوا وتضمنتهم الارض وعادت اعمالهم قلاند فى اعناقهم الى يوم القيامة فبكى عيسى عليه السلام

Dixit Mâlik filius Anas : « Mihi narraverunt Jesum (quem Deus salutet!) usque in villam quamdam pervenisse, cujus castella diruta erant, cujus rivuli exsiccati erant, cujus arbores arefactae perierant. Clamavit itaque Jesus dicens : « O dirutae villae reliquiae! Ubinam incolae tui sunt? » Sed nemo ei responsum reddidit. Postea igitur iterum clamavit : « O dirutae villae reliquiae! ubinam incolae tui sunt? » Sed nemo ei responsum reddidit. Tunc itaque divino afflatu revelatum fuit Jesu filio Mariae : « Perierunt quidem et a terra absorpti sunt : opera autem eorum, in anillos ferreos mutata atque in collis eorum imposita, manebunt usque in diem extremi judicii! » Ploravit igitur Jesus (quem Deus salutet!)

Factum hoc fortasse dimanare dices ex maledictionibus evangelicis adversus civitates Corozain et Bethsaida et Capharnaum. Confer praesertim *Luc.*, x, 15 : « Et tu, Capharnaum, usque ad caelum exaltata, usque ad infernum demergeris. »

182. — S., 25, 7 inf. كان طعام يحيى بن زكريا العشب وان كان ليبيكى من خشية الله تعالى ما لو كان القار على عينيه لاحرقه ولقد كانت الدموع اتخذت مجرى فى وجهه

Cibus Joannis, Zachariae filii, herbae silvestres erant. Dei autem timore perterritus ita plorabat, ut si pix super ejus oculos esset imposita, sine dubio lacrymarum ardore liquefacta esset; lacrymae enim ita ex oculis ejus defluebant, ut sulcos in facie sua aperirent.

Cum illa Joannis legenda evidenter connectitur, cujus quidem fragmenta jam supra sub numeris 12, 69 et 78 prioris fasciculi vidimus.

183. — S., 153, 10 inf. قال يوسف بن اسباط توفي رجل من الحواريين فوجدوا عليه وجدا شديدا وشكوا ذلك الى المسيح صلى الله عليه وسلم فوقف على قبره ودعا فاحياه الله تعالى وفي رجله نعلان من نار فسال عيسى عن ذلك فقال والله ما عصيت قط الا انى مررت بمظلوم فلم انصره فستنعلت هاتين التعلين

Dixit Iūsuf filius Asbāt : « Mortuus est homo quidam ex apostolis, quem quidem ceteri dolenter deploraverunt atque de ipsius morte lamentantes ad Messiam (cui Deus benedicat eumque salutet!) venerunt. Qui quidem ante eius sepulcrum constitit Deumque pro illo deprecatus est. Deus igitur (qui exaltetur!) mortuum ad vitam revocavit, cuius pedes quidem igneis soleis erant calceati. Cum autem hujusmodi calceamenti causam ab ipso quaesivisset, respondit iste : « Per Deum juro atque obtestor nunquam me in Deum peccavisse, praeter quod semel tantum juxta hominem injuste laesum transiens, nequaquam ipsi opem attuli; propterea igitur igneis hisee soleis calceatus fui! »

Iūsuf hic, filius Asbāt, cuius auctoritate factum istud narratur, asceta quidem fuit qui saeculo IX a Christi nat. floruit. — Quod ad sensum narrationis attinet, quamdam ni fallor similitudinem cum boni samaritani parabola offert. Cfr. *Luc.*, x, 30-37.

184. — S., 148, 15. روى البخارى عن ابى هريرة ان النبى صلى الله عليه وسلم قال راى عيسى بن مريم رجلا يسرق فقال له اتسرق فقال لا والذى لا اله الا هو فقال عيسى عليه السلام آمنت بالله وكذبت عينى

Tradit Al-Bokhāri ab Abū Horayra Prophetam [*sc.* Mahometum] (cui Deus benedicat eumque salutet!) dixisse : « Vidit Jesus filius Mariae hominem latrocinium perpetrantem. Cui Jesus dixit : « Quid est quod furtum facis? » Ipse autem iurciurando negavit dicens : « Nequaquam me furatum esse, per illum juro Deum, praeter quem non alius Deus existit! » Dixit autem ei Jesus (quem Deus salutet!) : « Quomodo igitur in Deum credis, cum tamen oculos meos [te furasse videntes] mendacii arguas? »

Sensus generalis narrationis hujus evidenter patet, scilicet quod juramento mendacium nequaquam confirmari debet. Quamdam etiam analogiam habere diceret cum Petri negatione, juramento firmata, coram Jesu. Cfr. *Matth.*, xxvi, 69-75.

185. — S., 204, 13. قال المسيح عليه السلام ما حلم من لم يصبر عند الجهل وما قوة من لم يرد الغضب وما عبادة من لم يتواضع للرب سبحانه عبادة التوكى المجيء فى غير وقت والجلوس فوق القدر اذا وقعت الضرورة ارتفعت المشورة

Dixit Messias (quem Deus salutet!) : « Ejus qui stultitiam fratris sui patienter non tolerat, nulla est mansuetudo. Ejus qui iracundiam non reprimat, nulla est virtus. Ejus denique nulla est devotio, qui Domino (cui sit gloria!) non ita humiliatur atque ministrat, sicuti servus insipiens qui nimia serviendi cupiditate intempestivo etiam tempore ad ministrandum venit atque ultra tempus necessarium ante dominum sedet, ea mente ut cum huic necessitas quaedam urgeat, praecipienda nullum sit ei opus. »

De mansuetudine et humilitate sine dubio hic agitur, virtutibus quidem evangelicis, uti videri ex. gr. fas est apud *Matth.*, v, 4 : « Beati mites... » et xi, 29 : « Quia mitis sum et humilis corde. » Quod ad parabolam attinet servi insipientis qui devotionis excessu domino plus quam sit opus ministrat, virtutem ni fallor resignationis inculcat, quae ab omnibus asceticis christianae scriptoribus laudibus effertur. Vide, ex. gr. *Imitatio Christi*, III, c. 15, n. 2 : « En servus tuus ego, paratus ad omnia... »

186. — AB., I, 370, 1 inf. ذكر عن عيسى عليه السلام انه قال يا رب كيف اشكرك وشكرى اياك نعمة منك علىّ يجب علىّ الشكر عليها فقال اذا علمت هذا فقد شكرتني

Traditur Jesum (quem Deus salutet!) dixisse : « O Domine! quomodo pro beneficiis a Te acceptis gratias referam, si gratitudo mea novum beneficium est a Te mihi collatum, pro quo grates iterum Tibi a me sunt referendae? » Respondit ei Deus : « Quandoquidem hoc bene noscas, debitas grates jam mihi retulisti. »

Logion hoc, non Jesu, sed aut Davidi aut Moysi, ab aliis asceticis scriptoribus tribuitur, uti videri fas est apud *IH.*, iv, 62, 45 et *IT.*, ix, 55, 10 inf., ubi antiquiores etiam auctores *Q.* et *RC.* usurpantur.

187. — AB., I, 406, 5. كان معها [اعنى مع مريم] في المحراب ابن خال لها يقال له يوسف كان يخدمها من وراء حجاب ويكلمها كذلك وكان اول من اطع على حملها فاهتم لذلك واحزنه وخاف ان يقع في الاثم وسوء الظن فقال لها يا مريم هل يكون زرع من غير بذر قالت نعم قال وكيف ذلك قالت ان الله خلق البذر الاول من غير نبات فلعلك تقول لو لا انه استعان بالبذر لعلبه قال يوسف اعوذ بالله ثم قال لها وهل ينبت الشجر من غير ماء ولا مطر قالت الم تعلم ان للبذر والزرع والماء والمطر والشجر خالقا واحدا ثم قال لها هل يكون ولد او حمل من غير ذكر قالت نعم قال وكيف ذلك قالت الم تعلم ان الله خلق ادم وحواء امراته من غير جبل ولا ذكر ولا ام قال بلى قال فاخبرني خبرك قالت فان الله بشرني بكلمة منه اسمه المسيح عيسى ابن مريم

Erat simul cum ea [sc. Maria], in abdito domus secessu, patruelis quidam

ejus, nomine Joseph, qui trans velum ei ministrabat eamque pariter colloquebatur. Ipse autem, omnium primus, gravidam esse Mariam advertens ac proinde suspicionem de ejus virtute concipiens, contristatus est, timens ne in infamiam ac turpem existimationem ipsemet apud gentes incidere. Dixit igitur ad eam : « O Maria! numquid sine semine cerealia germinare possunt? » Respondit Maria : « Possunt. » Dixit Joseph : « Quomodo autem sic? » Respondit Maria : « Deus quidem semen primum sine planta praeeistente creavit. » (Sed fortasse dices : Si ad seminis exemplum non confugisset, sine dubio Mariam vicisset). Dixit Joseph : « In Deo refugium quaero! » Postea dixit ad eam : « Numquid autem arbor pullulat sine aqua vel pluvia? » Respondit Maria : « Fortasse nescis igitur seminis, segetum, aquae, pluviae atque arboris unum esse Creatorem? » Postea Joseph interrogavit eam : « Numquid filius aut conceptus sine viro dari potest? » Respondit Maria : « Potest. » Reposuit Joseph : « Quomodo autem sic? » Dixit Maria : « Fortasse nescis igitur Deum Adam et mulierem ejus Evam sine conceptu et viro et matre creavisse? » Respondit Joseph : « Sine dubio! » Postea addidit : « Dicis igitur quaeso quidnam tibi acciderit. » Dixit Maria : « Deus quidem nuntiavit mihi Verbum suum, cujus nomen est Messias Jesus, filius Mariae. »

Ex narratione quadam, Wahab filii Munabbih auctoritate apud *Qiṣaṣ al-anbiyā* (Tha'alabi auctore) inserta, fragmentum hocce derivatur, uti videri potest in opere supra citato, pag. 239, lin. 12 inf. Conferas etiam Zwemer, *The Moslem Christ*, 62-63. — In nullo autem evangeliorum apocryphorum, quod sciam, colloquium istud Joseph inter et Mariam apparet. Quod vero ex *Matth.*, 1, 18-25 originem trahat, ad instar commentarii, nemo est qui non videat.

188. — AB., I, 464, 7. قال عيسى عليه السلام احتماوا من السفينة كماه تريحوا
عشرا

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Procacis viri vel unum tantum verbum tolerate; ita enim decuplum obtinebitis praemium. »

Agitur procul dubio de injuriarum remissione et tolerantia, hujusque virtutis vere evangelicae merito. Cfr. num. 32 et 33 fasciculi prioris, necnon ea quae apud *Vitas Patrum* (edit. Rosweidi, s. v. *injuria*) de virtute hac tam dicta quam facta usurpantur.

189. — MAR., f. 49 v. حكى ان عيسى عليه السلام اجتاز في بعض ايامه على
جبل فرأى فيه صومعة فدنا منها فوجد فيها متعبدا قد انحنى ظهره ونحل جسمه وبلغ به
الاجتهاد اقصى غاياته فسلم عليه عيسى وعجب مما رأى من شواهدة فقال له عيسى منذ
كم انت في هذا الموضع فقال منذ سبعين سنة اسئله حاجة واحدة فما قضاها لي بعد

ففساك يا روح الله تكون شفعى فيها فاعلمها تقضى قال عيسى فما حاجتك قال سألته ان يديقنى مقدار ذرة من خالص محبته فقال له عيسى انا ادعو لك الله فى ذلك فدعا له فى تلك الليلة فاوحى الله تعالى اليه قد قبلت شفاعتك واجبت مسئلتك فعاده عيسى عليه السلام بعد ايام الى الموضع لينظر ما كان من حال العابد فرأى الصومعة قد وقعت والارض التى تحتها قد ظهر فيها شق عظيم فنزل عيسى عليه السلام فى ذلك الشق وانتهى فيه فراسخ فرأى العابد فى مغارة تحت ذلك الجبل واقفا شاخصا بصره فاتحا فالا فسلم عليه عيسى عليه السلام فلم يرد عليه جوابا فعجب عيسى من حاله فهتف به هاتف يا عيسى انه قد سالنا مثل ذرة من خالص محبتنا وعلمنا انه لا يقدر على ذلك فوهبنا له جزءا من سبعين جزءا من ذرة وهو فيها حابر هكذا فكيف لو وهبنا له اكثر من ذلك

Narratur Jesum (quem Deus salutet!) cum transiret quadam die juxta montem, cellulam in eo monachalem vidisse. Ad quam quidem cum appropinquaret, virum in ea devotum invenit qui dorso versus terram deflexo, corpore autem squalido, ad summum religiosae perfectionis culmen mortificationis vi jam pervenerat. Jesus igitur, postquam ave ei diceret ipsiusque luculenta devotionis testimonia quae propriis videbat oculis miratus esset, interrogavit eum dicens : « Ex quonam tempore vitam hoc in loco degis? » Respondit asceta : « Septuaginta iam abhinc annis unam tantum a Deo rem optatam efflagito, quam quidem nondum Ille mihi concessit. O Spiritus Dei! si fieri posset quod pro me apud Deum intercederes eamque mihi fortasse Ille concederet! » Dixit ei Jesus : « Quidnam igitur est quod desideras? » Respondit asceta : « Deum petivi ut gustare mihi permetteret vel minutissimam puri amoris sui portionem. » Dixit ei Jesus : « Ego tibi hoc a Deo petam. » Et statim ea ipsa nocte, rogavit Deum pro eo. Deus autem (qui exaltetur!) revelavit ei : « Ecce intercessionem tuam exaudivi et petitionem tuam largitus sum! » Post dies autem quosdam reversus est Jesus in locum illum ut videret quidnam ascetae illi accidisset, et ecce vidit jam ipsius cellulam in terram corruisse et subtus eam ingentem terrae scissuram apparuisse. [Descendens itaque Jesus (quem Deus salutet!) in scissuram illam, iter quarundam parasangarum in ea peregit, usque dum ascetam intra speluncam quae subtus montem erat vidit, stantem quidem, oculis rigentibus, ore autem aperto. Cum Jesus salutem ei diceret, nequaquam ipsi responsum reddidit. Admiratus ergo Jesus ea quae videbat, vocem improvise audivit ei dicentem : « O Jesus! ille quidem a nobis petivit minutissimam atomi portionem puri amoris nostri; sed cum sciremus ipsum omnino incapacem esse hujus minutissimae portionis sustinendae, unam tantum ex septuagesimis atomi partibus ei donavimus, qua tamen obstupefactus ut vides mansit! Quid autem si adhuc amplius ei dedissemus! »

Conferas ea quae supra, sub numero 170, diximus de narratione alia huic simillima.

190. — A., I, 185. ورد عن عيسى صلوات الله عليه لن يلج ملكوت السماء من لم يولد مرتين

Traditur Jesum (quem Deus benedictionibus impleat!) dixisse : « Non intrabit in regnum caelorum ille qui bis non natus fuerit. »

Locus iste cum illa congruit Jesu sententia (apud *Joan.*, III, 3-8) qua regenerationem spiritualem hominis docet. Cfr. n. 207.

191. — A., III, 48. روى عن عيسى عليه السلام انه قال ان الله تعالى يغيض الضحاك من غير عجب المشاء في غير ارب وذكر فرق بين المداعبة والمزاح

Traditur de Jesu (quem Deus salutet!) eum dixisse : « Deus quidem odio habet eum qui facile ac sine causa multum ridet, necnon eum qui sine scopo multum deambulat, eumque tandem cujus frivola narratio inter facetiam et jocationem medium occupat modum. »

Quod ad risum attinet, videas supra n°s 120, 121, 132. Duo vero reliqui defectus, hic a Jesu vituperati, quamvis nec in Veteri nec in Novo Testamento, quod sciam, inveniantur, ad christianam, seu melius, ad asceticam mortificationem evidenter pertinent.

192. — FM., II, 812, 16. قد قال العدل عيسى عليه السلام قاب كل انسان حيث ماله فاجعلوا اموالكم في السماء تكن قلوبكم في السماء

Iam dixit iustus Iesus (quem Deus salutet!) : « Ibi cor cujusque hominis est, ubi et thesaurus ejus. Reponite ergo divitias vestras in caelo; ita enim et in caelo erunt corda vestra. »

Locus iste cum illa congruit *Matth.*, VI, 19-21 sententia, qua Jesus thesaurum in caelo reponendum nos docet.

193. — FM., IV, 662, 5 inf. قال عيسى عليه الصلاة والسلام يا بني اسرائيل اعلموا ان مثل دنياكم مع اخرتكم كمثل مشرقكم مع مغربكم كلما اقبلتم الى المشرق بعدتم من المغرب وكلما اقبلتم الى المغرب ازددتم من المشرق بعدا

Dixit Jesus (cui Deus benedicat eumque salutet!) : « O filii Israë! scitote quoniam mundus iste vester relate ad vestram futuram vitam similis est orienti vestro relate ad vestrum occidentem : quotiescumque ad orientem acceditis, ab occidente receditis; quotiescumque autem ad occidentem appropinquatis, ab oriente magis magisque disceditis. »

Quod ad sensum hujus sententiae attinet, evidenter agitur de inconciliabili antithesi inter mundi amorem et amorem vitae futurae. Videas supra numeros 35, 53, 63, 74, 75, 145 et 162. Similitudinem quamdam habere hanc sententiam diceres cum locis evangelicis quibusdam, ex. gr. : *Joan.*, xii, 25 « Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam » et *Joan.*, xviii, 36 : « Regnum meum non est de hoc mundo. » Forma vero loquendi cum aliis locis cohaeret, scilicet *Psalms.*, cii, 12 : « Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras. » et *Jacob.*, iv, 8 : « Appropinquate Deo et appropinquabit vobis. »

194. — FM., IV, 663, 14. قال عيسى عليه الصلاة والسلام لبعض اصحابه يوصيه صم عن الدنيا واجعل فطرك الموت وكن كالمداوى جرحه بالدواء خشية ان يثقل عليه وعليك بكثرة ذكر الموت فان الموت ياتي الى المومن بخير لا شر بعده والى الشرير بشر لا خير بعده

Dixit Jesus (cui Deus benedicat eumque salutet!) admonens quemdam ex discipulis suis : « Ab hujus mundi rebus ita prorsus te abstineas, ut ab hujusmodi jejunio ad mortem usque nequaquam cesses. Tibi ipsi sicut medicus esto, qui vulnere suo medicamentum applicat, timens ne sibi amplius ingravescat. Mortis recordationem saepissime in memoriam revoca; mors enim credenti bonum affert, post quod nullum existit malum; improbo autem mors malum affert, post quod nullum existit bonum. »

Triplex monitum logion hoc complectitur, scilicet : mundus derelinquendus est, mortificatio sponte amplectenda, mortis tandem memoria in corde semper habenda. Videas ergo apud rerum indicem locos non paucos huic triplici monito consentaneos. Monitum primum tribuitur etiam ascetae cuidam, Sâlim filio 'Abd Allâh, qui saec. VIII a Chr. nat. vixit. Cfr. *Kitâb aswâq al-ashwâq*, Al-Biqâ 'î auctore, apud H. Derenbourg, *Chrestomathie*, 34, 7 inf. Quod vero attinet ad mortis qualitatem tum in credenti tum in improbo, cfr. *Psalms.*, xxxiii, 22 : « Mors peccatorum pessima »; *Prov.*, xiv, 32 : « Sperat autem justus in morte sua. » *Sap.*, iv, 7; *Ecclî.*, xxviii, 25 etc.

195. — MM., I, 54, 15. ولد يحيى بن زكريا عليهما السلام في ملك سابور وذلك بعد قيام الاسكندر بثلاثمائة سنة وثلاث سنين ويحيى وضاً¹ عيسى في نهر الاردن وذكر ان ملكا من ملوك بني اسرائيل شاور يحيى في تزويج امرأة فقال انها بغى فاحتالت الامراة عليه حتى قتله الملك وبقي دمه يغلى الى ان رفع عيسى غزاهم ملك بابل وكان يقال له خروش وظهر عليهم وراى دم يحيى يغلى فقتل عليه خلقا من الناس وخرّب بيت المقدس

1. Textus perperam وضع.

Natus est Joannes, Zachariae filius (quos ambos Deus salutet!), regis Saporis tempore, hoc est trecentesimo ac trigesimo anno postquam regium principatum Alexander obtinuit. Jesum autem in Jordanis flumine Joannes

baptizavit. Dicitur etiam regem quemdam ex regibus filiorum Israël a Joanne consilium petivisse de conjugio cum femina quadam ineundo; Joannes vero dixit ipsi nequaquam licere. Tunc femina insidias Joanni ita paravit, quoad a rege necatus fuerit. Sanguis autem ejus effusus effervescere nequaquam cessavit usque in diem qua in caelum elevatus fuit Jesus. Rex enim Babylo-niae, qui dicebatur Kharûsh, irruens in filios Israël, adversus eos se traduxit; vidensque Joannis sanguinem adhuc ferventem, magnam ipsorum turbam in vindictam tanti criminis necavit atque Jerosolyman demolitus est.

Haec narratio decollationis Joannis Baptistae ex *Marc.*, vi, 17-29 sine dubio dependet; sed quaedam narrationis adjuncta, scilicet bellum adversus Jerosolyman initum ad tanti criminis vindictam, fortasse ex Josepho (*Antioch.*, xviii, 1-3) dimanasse diceres.

196. — *MM.*, II, 3, 1. من كتاب التراجم أن عيسى عليه السلام قال عاشروا الناس معاشرۃ ان عشتم حنوا اليكم وان متم بكوا عليكم

Ex *Interpretationum* [vel *Biographiarum*] libro deprehendimus Jesum (quem Deus salutet!) dixisse : « Ita familiariter cum hominibus conversamini ut, dum vixeritis, vehementer vos desiderent; cum autem moriemini, amare vos collaerymentur. »

Nihil tam de fontibus biblicis hujus sententiae quam de libri auctore ex quo dicitur excerpta afferre possum. Quod vero ad ejus sensum attinet, evidenter agitur de fraterna proximorum dilectione. Cfr. numeros 16, 105, 112, 130, 183.

197. — *MM.*, II, 23, 16. قال عيسى ابن مريم عليهما السلام يا معاشر الفقهاء قعدتم على طريق الآخرة فلا أنتم مشيتم فوصلتم اليها ولا انتم تركتم أحدا يجوزكم اليها فالويل لمن اغتر بكم

Dixit Jesus filius Mariae (quos ambos Deus salutet!) : « O turbae doctorum qui super viam vitae futurae ita sedetis, ut nec vos ipsi per viam incedentes ad vitam futuram perveniatis, nec alios, vos ipsos praetergre-dientes, transire sinatis! Vae autem homini illi qui a vobis illusus fuerit! »

Conferas ea quae sub numero 5 fasciculi prioris diximus. Quod vero ad ultimam attinet sententiam, cum *Matth.*, xviii, 7 cohaeret, ubi dicitur « vae homini illi per quem scandalum venit. »

198. — *T.*, 124, 7. روى عن الشعبي قال لقي جبريل عيسى عليهما الصلاة والسلام فقال له عيسى متى الساعة فانتفض جبريل في اجنحته وقال ما المسؤول عنها باعلم من السائل ثقلت في السموات والارض لا تاتيكم الا بغتة

Auctoritate Al-Sha'abi narratur, Gabrielem archangelum invenisse Jesum (quibus Deus benedicat eosque salutet!). Interrogavit eum Jesus : « Quando erit hora? » Gabriel autem turbatus alisque trementibus, respondit : « Non amplius de ea doctus est is qui interrogatur, quam is qui interrogat! Hora quidem ad homines et genios nequaquam perveniet, nisi ex improvise! »

Quamvis ignorantia horae extremi iudicii thema sit, ut aiunt, topicum apud aesceticos tum christianos tum moslemicos utpote quod ex evangelica dimanet doctrina satis vulgata (*Matth.*, xxiv, 36), tamen censeo magis cum alcoranica sententia (vii, 186) logion hoc cohaerere. Al-Sha'abi autem, cujus auctoritate verbum traditur, saeculo VIII° a Chr. nativitate vixit.

199. — N., 195, 5 inf. قال يحيى لعيسى عليهما السلام لا تكن حديد النظر الى ما ليس لك فانا لن يزني فرجك ما حفظت نظرك فان استطعت أن لا تنظر الى ثوب المرأة التي لا تحل لك فافعل ولن تستطيع ذلك الا باذن الله تعالى

Dixit Joannes Iesu (quos ambos Deus salutet!) : « Nequaquam intentis oculis rem tibi illicitam intuearis; dummodo enim oculorum modestiam custodias, numquam penis tuus moechabitur. Si ergo facere potueris ut ne feminae quidem tibi non licitae vestem intuearis, istud fac; istud tamen nequaquam tibi possibile erit, nisi Dei (qui exaltetur!) venia. »

De pudicitia Joannis alia jam supra vidimus cum quibus verbum hoc conferre oportet. Videas praesertim numeros 23, 24 et 25 fasciculi prioris. Ex *Matth.*, v, 28 tota doctrina originem trahit.

200. — N., 251, 10 inf. سأل رجل عيسى عليه السلام أى الناس أفضل فاخذ قبضتين من تراب فقال أى هاتين أفضل الناس خلقوا من تراب فأكرمهم أتقاهم

Interrogavit Jesum (quem Deus salutet!) homo quidam dicens : « Quisnam hominum excellentissimus est? » Jesus autem accipiens duos pulveris pugnos dixit ei : « Quisnam istorum excellentior? » Homines quidem ex pulvere sunt creati. Eorum igitur amplius erit honore dignus qui amplius ceteris Deum timeat! »

Cum locis synopticorum cohaeret non paucis (*Matth.*, xviii, 1-5, *Marc.*, ix, 32-40, *Luc.*, ix, 46-50) in quibus de apostolorum contentione agitur, cujus dirimendae causa ad Jesum interrogantes accesserunt, quisnam scilicet eorum ipsi videretur esse major. Conferas etiam *Gen.*, iii, 19, *Psal.*, cii, 14, ubi omnes aequaliter homines e pulvere natos docetur, necnon *Psal.*, xiv, 4 : « Timeas autem Dominum glorificat », et *Ecclesi.*, xvi, 3 : « Melior est enim unus timens Deum, quam mille filii impii. » Postrema tamen totius verbi pars ex *Alcorani* (xliv, 13) sententia ortum ducit, scilicet : « Vestrum quidem amplius erit honore dignus apud Deum, qui amplius ceteris Deum timeat. »

201. — RH., 183., 7. روى ان عيسى بن مريم عليه السلام خرج ليستسقى بالناس . فاوحى الله تعالى اليه لا تستسقى ومعك خطاؤون فاخبرهم عيسى بذلك ونادى فيهم ألا من كان معنا من اهل الذنوب والخطايا فليعتزل قال فاعتزل الناس كلهم الا رجل مصاب بعينه اليمنى فقال له عيسى عليه السلام لم لا تعتزل مع الناس فقال يا روح الله انى لم اعص الله طرفة عين ولقد التفت فنظرت بعينى هذه الى قدم امرأة من غير قصد فقلعتها ولو كنت نظرت بالعين الاخرى لقلعتها قال فبكى عيسى عليه السلام حتى ابلت لحيته من دموعه ثم قال له فادع الله لنا قال معاذ الله ان ادعو وانت روح الله وكلمته فرفع عيسى عليه السلام يديه وقال اللهم انك قد خلقتنا وتكفلت بارزاقنا فارسل السماء علينا مدرارا فما استتم عيسى عليه السلام دعاءه حتى نزل الغيث وعم العباد والبلاد

Narratur Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) exivisse cum hominibus ad pluviam a Deo petendam. Deus autem (qui exaltetur!) revelavit ei : « Nequaquam pluviam petas, dum tecum peccatores erunt! » Hominibus igitur qui cum eo erant haec nuntians, clamavit Jesus : « Estne inter nos quidam, peccatorum et culparum reus? Recedat ergo! » Omnes itaque homines discesserunt, uno tantum excepto, qui quidem dextro oculo erat orbatus. Dixit ei Jesus (quem Deus salutet!) : « Quid est quod cum ceteris hominibus non discessisti? » Respondit homo : « O Spiritus Dei! ego ne uno quidem oculorum obtutu unquam in Deum peccavi. Cum tamen aliquando caput versarem, oculo tantum hoc dextro ad pedem cujusdam feminae, inconsulto quidem animo, respexi; sed statim egomet oculum evelli istum; si autem altero respexissem oculo, illum quidem evellissem etiam. » Haec itaque audiens, ita vehementer ploravit Jesus (quem Deus salutet!) ut etiam barba ejus lacrimis madefacta esset. Statim dixit ei Jesus : « Deum ergo pro nobis ora ad pluviam petendam! » Respondit homo : « Absit ut, te adstante qui Spiritus Dei es et Verbum Ejus, preces effundere audeam! » Levavit igitur Jesus (quem Deus salutet!) manus suas et oravit dicens : « O Deus meus! Tu quidem nos creasti atque res omnes ad vitam necessarias nobis promisisti! Mitte igitur super nos pluviam de caelo copiosam! » Vix itaque orationi suae finem imposuisset Jesus (quem Deus salutet!) cum imber ita copiose decidit, ut et homines et terras inundaret.

Ita plane narratio haec cum ea quam sub numero 10 prioris fasciculi posuimus congruit, ut ipsissima videatur dicenda, quamvis ampliore enucleatione sit praedita.

202. — RR., 226, 8. حكى ان يحيى وعيسى عليهما الصلاة والسلام اصطحبا في سفر فلما كان بعض الاوقات نام يحيى عليه السلام في سجدة سجدها عيسى عليه السلام فاراد عيسى عليه السلام ان يوقظه فاوحى الله تعالى الى عيسى عليه الصلاة والسلام يا

عيسى ان روح يحيى عندى فى حضرة قدسى وجسده بين يدى فى ارضى ولقد باهيت به كرام ملائكتى

Narratur quod Joannes et Iesus (quos ambos Deus benedictione sua impleat atque salutet!) simul ut socii iter aliquando susceperunt. Cum autem opportunum accessisset tempus quo ambo simul preces Deo funderent, somno victus est Joannes, dum orationi perficiendae Iesus se prosternebat. Voluit igitur Iesus (quem Deus salutet!) cum e somno excitare, sed Deus (qui exaltetur!) haec revelavit Jesu. « O Iesus! spiritus quidem Joannis apud Me, in praesentia scilicet Sanctitatis meae, adstat, dum corpus ejus in terra mea ante Me sistit. Dignitate igitur ac pulchritudine, angelorum meorum nobiliores jam longe superare iudico. »

Ni fallor, evangelicae veritatis reminiscenciam haec offert narratio, scilicet orationis scenam in horto corrumpit, qua etiam Iesus, discipulos dormientes inveniens, his increpat verbis (*Matth.*, xxvi, 40): « Sic non potuistis una hora vigilare mecum? » Cfr. numeros 71, 168, 171.

203. — D., I, 251, 11. ذكر اهل التاريخ واصحاب السير ان رجلا من بنى اسرائيل اسمه اسحاق فى زمن عيسى بن مريم عليهما السلام كان له ابنة عم من اجمل اهل زمانها وكان مغرما بها فماتت فلزم قبرها ومكث زمانا لا يفتر عن زيارتها فمر به عيسى يوما وهو على قبرها يبكى فقال له عيسى عليه السلام ما يبكيك يا اسحاق فقال يا روح الله كانت لى ابنة عم وهى زوجتى وكنت احبها جدا شديدا وانها قد توفيت وهذا قبرها وانى لا استطيع الصبر عنها وقد قتلنى فراقها فقال له عيسى اتحب ان احياها لك باذن الله قال نعم يا روح الله فوقف عيسى على القبر وقال قم يا صاحب هذا القبر باذن الله فانشق القبر وخرج منه عبد اسود والنار خارجة من مناخره وعينه ومنافذ وجهه وهو يقول لا اله الا الله عيسى روح الله وكلمته وعبدته ورسوله فقال اسحاق يا روح الله وكلمته ما هذا القبر الذى فيه زوجتى وانما هو هذا واثار الى قبر اخر فقال عيسى للاسود ارجع الى ما كنت فيه فسقط ميتا فواراه فى قبره ثم وقف على القبر الاخر وقال قم يا ساكن هذا القبر باذن الله فقامت المرأة وهى تنشر التران عن وجهها فقال عيسى هذه زوجتك قال نعم يا روح الله قال خذ بيدها وانصرف فاخذها ومضى فادركه النوم فقال لها انه قد قتلنى السهر على قبرك واريد ان آخذ لى راحة قالت افعل فوضع راسه على فخذه وانام فبينما هو نائم اذ مر عليها ابن الملك وكان ذا حسن وجمال وهيئة عظيمة راكبا على جواد حسن فلما رآته هويته وقامت اليه مسرعة فلما نظرها وقعت فى قلبه فأتت اليه وقالت خذنى فاردفها على جواده وسار فاستيقظ زوجها ونظر فلم يرها فقام

يطلبها وقص اثر الجواد فادركهما وقال لابن الملك اعطني زوجتي وابنة عمي فانكرته وقالت انا جارية ابن الملك فقال بل انت زوجتي وابنة عمي فقلت ما اعرفك وما انا الا جارية ابن الملك فقال له ابن الملك افتريد ان تفسد جارتيتي فقال والله انها لزوجتي وان عيسى بن مريم احيها لي باذن الله بعد ان كانت ميتة فبينما هم في المنازعة اذ مر عيسى صلى الله عليه وسلم فقال اسحاق يا روح الله اما هذه زوجتي التي احييتها لي باذن الله قال نعم فقلت يا روح الله انه يكذب واني جارية ابن الملك وقال ابن الملك هذه جارتيتي قال عيسى الست التي احييتك باذن الله قالت لا والله يا روح الله قال فردي علينا ما اعطيناك فسقطت ميتة فقال عيسى من اراد ان ينظر الى رجل اماته الله كافرا ثم احياه واماته مسلما فلينظر الى ذلك الاسود ومن اراد ان ينظر الى امرأة اماتها الله مؤمنة ثم احيها واماتها كافرة فلينظر الى هذه وان اسحاق الاسرائيلي عاهد الله تعالى ان لا يتزوج ابدا وهام على وجهه في البراري باكيا

Narratur ab historiographis et biographis, quod viro cuidam ex filiis Israëli, nomine Isaac, desponsata erat femina, ipsi quidem dilectissima atque pulcherrima inter feminas omnes illius aetatis, in tempore videlicet Jesu filii Mariae (quos ambos Deus salutet!). Cum autem femina ejus amore ita vehementer erat captus moreretur, sepulcro ejus continuo vir ille adhaesit, ita constantius in eo loco permanens ut numquam ab ipsius visitatione fatigatus cessaret. Transiens itaque Jesus quadam die prope virum qui super sepulcrum feminae plorans stabat, dixit ei : « Quid est quod ploras, o Isaac? » Respondit vir : « O Spiritus Dei! erat mihi sponsa quam quidem vehementi diligebam amore; sed mortua est! Ecce itaque sepulcrum ejus! Mortem autem ejus aequo animo ferre non possum! Vere quidem eius disjunctio interficiet me! » Dixit ei Jesus : « Numquid desideras quod Dei venia ad vitam revocem eam? » Respondit vir : « Utique, o Spiritus Dei! » Constitit itaque Jesus juxta sepulcrum dixitque : « O tu qui hoc sepulcrum incolis! surgas cum Dei venia! » Sepulcrum igitur statim scissum est, et ex eo servus quidam niger exivit, ejus e naribus oculisque ac ceteris faciei foraminibus ignis egrediebatur, dum ipse clamabat : « Non alter Deus existit nisi unus Deus! Jesus autem est Spiritus Ejus et Verbum, servus atque propheta Ipsius! » Tunc Isaac dixit : « O Spiritus Dei et Verbum Ejus! non quidem hoc est sepulcrum in quo conjux mea condita fuit. Istud autem alterum est. » Et haec dicens, manu sua aliud sepulcrum illi monstravit. Dixit ergo Jesus servo illo nigro : « Revertere in statum in quo prius eras! » Et statim, iterum mortuus, cecidit atque in sepulcro suo conditus est. Postea autem Jesus juxta alterum sepulcrum constitit clamans : « O tu qui hoc in sepulchro habitas! surge cum Dei venia! » Surrexit igitur tunc femina quaedam,

pulverem ab ejus facie excutiens. Dixit Jesus Isaaco : « Estne ista conjux tua? » Respondit Isaac : « Utique, o Spiritus Dei! » Dixit ei Jesus : « Accipe eam manu et vade! » Accepit itaque eam et profectus est statim. Postea autem somno captus Isaac dixit conjugis suae : « Vigiliae quidem quas ad sepulcrum tuum sustuli interfecerunt me! Vellem igitur ut aliquantulum requiescerem. » Dixit ei mulier : « Facias! » Capite igitur innixo super conjugis femur, dormivit. Sed dum dormiebat, ecce filius quidam regis, pulchritudine ac venustate necnon corporis nitore praeditus, juxta feminam transivit, in equo pulcherrimo insidens. Quem cum femina vidisset, amore ipsius capta, surrexit festinanter in occursum ejus. Ipse autem similiter, cum in eam oculos suos intenderet, vehementi amore illius accensus est. Accedens itaque femina, dixit ei : « Accipias me quaeso! » Tunc princeps, in equi sui postilena feminam insidens, profectus est. Cum autem postea vir ejus e somno excitatus fuisset atque circumspiciens nequaquam eam vidisset, surrexit ut ipsam quaereret, et statim equi vestigia lustrans, conjugem suam et principem assecutus est. Dixit igitur regis filio : « Redde mihi conjugem meam carissimam! » Ipsa vero negavit eum dicens : « Immo principis mancipium ego sum! » Ille autem hoc reposuit dicens : « Sed contra, conjux mea carissima tu es! » Cui illa dixit : « Nequaquam te novi! nec nisi principis mancipium ego sum! » Tunc regis filius dixit viro : « Numquid mancipium meum corrumpere vis? » Respondit vir : « Per Deum illud juro atque obtestor, quod conjux mea est, quam Jesus filius Mariae mihi ad vitam revocavit cum Dei venia, postquam mortua esset. » Dum autem ipsi hac in disputatione immorarentur, ecce Jesus (cui Deus benedicat eumque salutet!) illac pertransivit. Dixit itaque ei Isaac : « O Spiritus Dei! Nonne ista conjux mea est, quam tu quidem ad vitam revocasti cum Dei venia? » Respondit Jesus : « Utique. » Conjux autem hoc reposuit : « O Spiritus Dei! ipse quidem mentitus est! ego enim mancipium sum filii regis! » Qui vero addidit : « Haec profecto meum est mancipium! » Tunc Jesus interrogavit eam : « Nonne tu es ipsa quam ego Dei venia ad vitam revocavi? » Respondit illa : « Per Deum juro atque obtestor me non esse, o Spiritus Dei! » Tunc Jesus dixit ad illam : « Redde igitur nobis id quod tibi dedimus! » Et continuo iterum mortua cecidit. Dixit igitur Jesus : « Qui videre voluerit hominem in infidelitate mortuum et a Deo ad vitam revocatum, ut iterum sed fidelis moriatur, oculos suos in illum servum nigrum convertat! Qui vero videre voluerit feminam in fide mortuam et a Deo postea in vitam revocatam, ut iterum sed infidelis moriatur, oculos suos in hanc mulierem convertat! » Quod vero ad Isaac israelitam attinet, Deo quidem (qui exaltetur!) voto se obstrinxit ne umquam in posterum conjugem acciperet. Et sicut ille qui insania laborat, per deserta errabundus atque plorans vagabatur.

Fabellae hujus, admodum quidem peregrinae, origo omnino me latet. Fontes autem

antiquiores prorsus ignoro. Ex hac tamen arabica redactione in vernaculas Africae septentrionalis linguas transiisse credo, nam tum in fabellis popularibus apud berberes pervulgatis invenitur (Cfr. J. Rivière, *Contes populaires de la Kabylie de Djurdjura*. Paris, Leroux, 1882, pag. 119), tum inter maroccanos hodiernos persaepe auditur narrata, uti videri fas est apud *Revista hispano-africana* (Madrid, 1922) ubi A. González Palencia simillimam, quamvis brevius redactam, fabellam tradit, ab ipso in urbe Rabat auditam. Idipsum dicas de civitate Tetuani in qua ipsissima fabella ab Alarcón est etiam inventa anno 1916.

204. — NT., I, 428. [روى عن ابراهيم بن ادهم انه عيسى عليه السلام قال
كرامة المؤمن على الله ان يقول للجبل تحرك فتحرك]

Traditur auctoritate Ibrahim filii Adham id dixisse Jesum (quem Deus salutet!) : « Gratiae signum qua fidelis apud Deum potitur hoc est : quod scilicet monti dicat « Moveas! » et moveatur. »

Ibrahim filius Adham, cujus auctoritate verbum traditur, arabs mysticus fuit qui saeculo VIII a Christi nativitate floruit. — Verbum quidem evangelicum est fideique virtutem docet. Cfr. *Matth.*, xvii, 19.

205. — NT., I, 576. [روى عن معروف الكرخي انه عيسى عليه السلام قال
اذكر القطن اذا وضع على عينيك]

Traditur auctoritate Ma'rûf al-Karkhî id dixisse Jesum (quem Deus salutet!) : « Memorare gossypium dum super tuos oculos imponatur. »

Ma'rûf al-Karkhî mysticus sive *soufi* fuit qui saeculo VIII-IX a Christi nativitate vixit. — Verbi hujus dominici sensus me prorsus latet.

206. — L., I, 89, 11 inf. حدث ابن عدى عن ابي سعيد الخدرى مرفوعا ان
عيسى بن مريم لما اسلمته امه الى الكتاب ليعلمه قال له المعلم اكتب بسم الله قال له
عيسى ما بسم قال المعلم لا ادري فقال عيسى بآء بهاء الله وسين سنأوه وميم ملكه والله
اله الآلهة والرحمن رحمن الدنيا والاخرة والرحيم رحيم الاخرة ابجد الالف آء الله الباء
بهاء الله الجيم جلال الله الدال الله الدايم هوز هاء الهاوية واو ويل لاهل النار واد في
جهنم زاي زى اهل الدنيا حطى حاء الله الحكيم طاء الله الطالب لكل حق حتى يوديه
ياء ياي اهل النار وهو التوجع كلمن كاف الله الكافي لام الله العليم ميم الله الملك نون
نون البحر صغفض صاد الله الصادق العين الله العالم الفاء الله الفرد ضاد الله الضار قرست
قاف الجبل المحيط بالدنيا الذي اخضرت منه السموات الراء رؤية الناس لها سين ستر الله
تاء تمت ابدا

Tradidit Ibn 'Adi, auctoritate Abû Sa'îd al-Khadari, qui quidem Mahometi testimonio fulciebatur, quod Jesu filio Mariae, eum in scholam a matre sua ductus esset ut litteras addisceret, dixit magister : « Scribe *Bismi Allâh* [*In nomine Dei*]. » Jesus autem interrogavit eum : « Quidnam vero sibi vult *Bismi* [*In nomine*] ? » Respondit magister : « Nescio. » Dixit igitur Jesus : « Littera *bâ*' sibi vult *bahâ*' *Allâh* [hoc est, *Dei splendor*]; littera autem *sin* significat *sanâ*' *Allâh* [sive *Dei exaltatio*]; littera *mîm*, *molk Allâh* [sive *Dei regalis principatus*]; *Allâh* vero Deus deorum est; *al-rahmân* autem significat Ipsum misericordem esse tum in hac tum in altera vita : *al-rahîm* vero, misericordem tantum in altera esse vita. *Abadjad* [sive alphabetum] hoc modo explicatur : *Alif* : *âlâ*' *Allâh* [*sc. Dei primatus*]; *bâ*' : *bahâ*' *Allâh* [*sc. Dei splendor*]; *djîm* : *djelâl Allâh* [*sc. Dei gloria*]; *dâl* : *Allâh al-dâyim* [*sc. Deus aeternus*]; *hâ*' : *al-hâwiya* [*sc. barathrum*]; *waw* : *waylliahli al-nâr* [*sc. vae in infernum damnatis!*], quod quidem nomen est vallis cujusdam gehennae; *zay* : *zy ahli al-dunya* [*sc. mundi hujus amatorum aspectus*]; *hâ'* : *Allâh al-ḥakîm* [*sc. Deus providens*]; *ṭâ*' : *Allâh al-ṭâlib* [*sc. Deus rationem omni debito petit, donec persolvatur*]; *yâ*' : *yay ahlo al-nâr* [*sc. O miseri in infernum damnati!*]; *Kâf* : *Allâh al-Kâfi* [*sc. Deus sufficiens*]; *lâm* : *Allâh al-'alîm* [*sc. Deus scientia plenus*]; *mîm* : *Allâh al-malik* [*sc. Deus rex*]; *nûn* : *nûn al-bahri* [*sc. magnus oceani piscis, a quo Jonas Propheta inglutitus dicitur*]; *ṣâd* : *Allâh al-ṣâdiq* [*sc. Deus verax*]; *'ayn* : *Allâh al-'âlim* [*sc. Deus sciens*]; *fâ*' : *Allâh al-fard* [*sc. Deus unicus*]; *dhâd* : *Allâh al-dhârr* [*sc. Deus noxius, hoc est, peccatores puniens*]; *qâf* : *al-djabal al-muḥîṭ* [*sc. mons ita dictus « qâf » qui mundum universum eircuit et cujus virtute caeli virescunt*]; *râ*' : *ro'wyat al-nâsi laha* [*sc. visio caelorum per homines*]; *sin* : *sitr Allâh* [*sc. velum quo Deus tegitur*]; *tâ*' : *tamot abadan* [*sc. in aeternum morieris*]. »

Ibn 'Adi, magnus traditionum moslemicarum doctor, saeculo X a Christi nativitate floruit. Abû Sa'îd al-Khadari vero, cujus auctoritate fulcitur, socius Mahometi fuit, proindeque saeculo VII° vixit. — Pluribus in evangelii apocryphis factum istud simillime narratur, uti videri fas est apud *Evangelium Pseudo-Matthei* (cap. XXXI) et *Evangelium Thomae* (cap. VI). Conferas etiam Grébaut, *Les miracles de Notre-Seigneur* (*Revue de l'Orient chrétien*, 1911, n. 3, pag. 264) ubi hanc eandem narrationem e quodam manuscripto ethiopico desumptam invenies. — Apud AB, I, 76 ipsissima narratio traditur.

207. — LA., II, 26. قول عيسى بن مريم يا بني اسرائيل بحق اقول لكم لا يلح ملكوت السموات والارض من لم يلد مرتين انا والله ممن ولد مرتين الايلاذ الاول ايلاذ الطبيعة والايلاذ الثاني ايلاذ الروح في سماء المعارف

Verbum a Jesu filio Mariae prolatum : « O filii Israëli! amen dico vobis quoniam non intrabit in regnum caelorum et terrae qui natus bis non fuerit! Per Deum iuro atque obtestor quoniam ex eis qui bis nati fuerunt Ego quidem

sum! generatio scilicet prima, generatio naturae; generatio autem secunda, generatio spiritus, in caelo scilicet divinarum contemplationum! »

Amplificatio quidem verbi evangelici, supra iam allati sub numero 190, logion hoc est.

208. — LM., I, 39, 4 inf. رايت في بعض الكتب ان عيسى عليه الصلاة والسلام مر على شخص يعمل البراذع وهو يقول في سجودة يا رب لو علمت اين حمارك الذي تركبه لعملت له برذعة ورضعتها بالجواهر فحركه المسيح وقال ويحك اوله تعالى حمار فواحي الله تعالى الى عيسى عليه الصلاة والسلام دع الرجل فانه مجدني بقدر وسعه

In libro quodam scriptum vidi Jesum (cui Deus benedicat eumque salutet!) transivisse juxta quemdam hominem clitellarium qui quidem, cum clitellis conficiendis adlaboraret simulque preces Deo funderet, dicebat : « O Domine! si certo scirem ubinam asinus super quem Tu equitas esset, clitellam quidem gemmis ornatam ei conficerem! » [Quae cum audisset] Messias, eum pulsavit dicens : « Vae tibi! numquid Deus (qui exaltetur!) asino praeditus est? » Sed tunc Deus (qui exaltetur!) revelavit Jesu (cui Deus benedicat eumque salutet!) : « Sine hominem! ille quidem, prout potest, me glorificat! »

Loci hujus sensus evidenter patet, nempe quod Deus hominibus est honorandus pro uniuscujusque facultate, quia potius cor quam opus Deus intuetur : doctrina quidem spiritu evangelica, quamvis factum quo ipsa docetur fabulosum et risu prorsus videatur dignum.

209. — TSS., I, 41, 16. كان [سفيان الثوري] يقول قال رجل لعيسى بن مريم عليه الصلاة والسلام اوصني قال انظر خبزك من اين هو

Dicebat Sofyân al-Thavri : « Dixit homo quidam ad Jesum filium Mariae (cui Deus benedicat eumque salutet!) : « Me hortare quaeso! » Respondit ei Jesus : « Respice panem tuum, undenam tibi adveniat! »

Sofyân filius Sa'id al-Thavri princeps traditionistarum fuit et saeculo VIII° a Christi nativitate floruit. — Quod ad sensum loci attinet, Dei amorem et misericordiam sine dubio logion hoc insinuare videtur, utpote qui sua providentia panem seu victum omnibus quotidie largitur hominibus, sive justis sive injustis. Fortasse igitur logion hoc ex oratione dominica dimanasse dicendum, scilicet ex *Matth.*, vi, 11 et *Luc.*, xi, 3 : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. » Vel potius ex illo *Joan.*, vi, 32 : « Pater meus dat vobis panem de caelo verum; panis enim Dei est qui de caelo descendit », ad litteram interpretato.

210. — K., III, 266, n° 4308. روى ان نفرا مروا على عيسى ابن مريم فقال يموت احد هولاء اليوم ان شاء الله فمضوا ثم رجعوا عليه بالعشى ومعهم حزم الحطب

فقال ضعوا فقال للذي قال يموت اليوم حل حطبك فحل فاذا فيها حية سوداء فقال ما عملت اليوم قال ما عملت شيئاً قال انظر ما عملت قال ما عملت شيئاً الا انه كان معي في يدي فلقته من خبز فمر بي مسكين فسألني فاعطيته بعضها فقال بها دفع عنك

Narratur quosdam homines transisse juxta Jesum filium Mariae, qui quidem dixit : « Unus istorum morietur hodie, Deo volente! » Cum autem profecti essent, ad Jesum postea, nocte jam adveniente, reversi sunt, lignorum fascem singuli secum portantes. Dixit eis Jesus : « Sarcinam deponite! » Ad illum vero quem asseruerat ipso die moriturum dixit : « Solve tuum lignorum fascem! » Cum autem fascem solveret, ecce intra ipsum serpens niger apparuit. Dixit ergo ei Jesus : « Quidnam est quod hodie fecisti? » Respondit homo : « Nihil quidem feci! » Dixit iterum Jesus : « Respice quidnam feceris! » Respondit homo : « Nihil aliud feci nisi quod juxta me, panis frustum in manu tenentem, mendicus transivit qui elemosynam a me petivit et cui quidem frusti portionem dedi. » Dixit Jesus : « Hac ergo elemosyna mors a te est aversa! »

Auctoritate Wahab filii Munabbih atque Abû Horayra (sacc. VII), narratio ista traditur, quae quidem alteri narrationi supra sub numero 138 positae satis similis est. Serpens vero, qui in duobus redactionibus per virtutem elemosynae innocuus asseritur, quodammodo erui posse diceret ex illo *Marc.*, xvi, 18 : « Serpentes tollent... »

211. — K., VI, 111, n° 1716. ان الله تعالى بعثني رحمة للناس كافة نادوا عني رحمكم الله ولا تختلفوا كما اختلف الحواريون على عيسى فانه دعاهم الى مثل ما ادعوكم اليه فامن ما قرب من مكانه فكرهه فشكى عيسى ابن مريم ذلك الى الله فاصبحوا كل رجل منهم يتكلم بلسان القوم الذين وجه اليهم فقال لهم عيسى هذا امر قد عزم الله لكم عليه فامضوا فافعلوا

[Dixit Mahometus] : « Deus quidem (qui exaltetur!) ut ejus misericordiam omnibus gentibus impertirem misit me. Vos igitur (erga quos clemens sit Deus!) omnes etiam gentes, nomine meo, vocate. Nec adversus me obsistere audeatis, sicuti adversus Jesum eius apostoli obsistere ausi sunt. Ad simile enim opus, ad quod peragendum vos invito, eos etiam ipse invitavit; sed tantum illius invitationi fidem adhibuerunt qui eius loco erant propinqui. Quod quidem cum Jesus aegre ferret, ad Deum statim de re ista conquestus est. Et ecce apostolorum singuli eloqui repente coeperunt vernacula illius gentis lingua ad quam unusquisque missus fuerat. Tunc dixit eis Jesus : « Hoc est quidem opus ad quod peragendum vos addixit Deus! Ite ergo et facite! »

De missione apostolorum sine dubio agitur (cfr. *Matth.*, xxviii, 19-20) necnon de linguarum dono eis per Spiritum Sanctum infuso (cfr. *Act.*, ii, 4).

212. — K., VI, n° 2042. رحم الله اخى يحيى حين دعاه الصبيان الى اللعب وهو صغير فقال اللعب خلقت فكيف بمن ادرك الحث من مقاله

[Dixit Mahometus] : « Propitius fuit Deus erga fratrem meum Joannem, quando ab aliis pueris ad ludum invitatus, cum etiam ipse puer esset, dixit : « Numquid ad ludendum creatus fui? » Quid ergo dicendum de illis qui adolescentiae aetatem iam adepti sunt? »

Auctoritate Mo'âḡ filii Jabal, Mahometi quidem socii, verbum istud traditur. — Cfr. n. 69 prioris fasciculi.

213. — Y., I, 14, 3. اوحى الله تعالى الى عيسى عليه السلام لا يفقد نبى حرمة الا في بلده

Deus (qui exaltetur!) revelavit Jesu (quem Deus salutet!) : « Non amittit Prophaeta honorem sibi debitum nisi in patria sua. »

Cum illo bene noto Jesu verbo apud *Joan.*, iv, 44 « quia propheta in sua patria honorem non habet » optime logion istud cohaeret.

214. — Y., II, 195, 6. قال [المسيح عليه السلام] للحواريين حين اوصاهم وصية وفرغ منها فاذا فعلتم ما امرتكم به كنتم غدا معى فى ملكوت السماء عند ربى وربكم وترون الملائكة حول عرشه تعالى يسبحون بحمده ويقدمونه وانتم هناك ملتدون بجميع اللذات من غير اكل ولا شرب

Dixit Messias (quem Deus salutet!) apostolis suis, cum mandatum suum eis dedisset atque finem mandato huic imposuisset : « Si autem feceritis quae praecepi vobis, cras eritis mecum in regno caeli juxta Dominum meum et Dominum vestrum atque angelos videbitis in circuitu throni Ejus (qui exaltetur!) laudantes et sanctificantes gloriam ejus. Vos itaque illic adstabitis omnibus voluptatibus condelectati, nec comedentes tamen nec bibentes. »

Conferas ea quae supra, sub numero 127, diximus; addas autem oportet locum alterum, nempe *Luc.*, xxiii, 43.

215. — H., f. 30 قال عيسى عليه السلام ان كنت قلتة فقد علمته لانك انت القائل فى صورتى وانت اللسان الذى اتكلم به يحكم انك متحد فى هويتى وعينى

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Si istud ego dixissem, Tu quidem bene scivisses, quoniam Tu es qui in figura mea eloqueris, et lingua qua ego verba profero, statuens quoniam Tu unum idemque es cum essentia et individualitate mea. »

Prior verbi pars, ad vocem scilicet usque « scivisses » apud Alcoranum (v, 116) ad litteram constat. Quod autem ad instar commentarii sequitur, ex *Joan.*, xiv, 10 dimanare diceres, scilicet : « Verba quae ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. »

216. — IT., I, 229, 4 inf. روى عن وهب بن منبه ان عيسى بن مريم عليه السلام قال ويلكم يا عبيد الدنيا ماذا يغنى عن الاعمى سعة نور الشمس وهو لا يبصرها كذلك لا يغنى عن العالم كثرة علمه اذا لم يعمل به ما اكثر اثمار الشجر وليس كلها ينفع ولا يؤكل وما اكثر العلماء وليس كلهم ينتفع بما علم فاحتفظوا من العلماء الكذبة الذين عليهم لباس الصوف منكسين رؤسهم للارض يرمقون من تحت حواجبهم كما ترمق الذئب قولهم مخالف فعلهم من يجتنى من الشوك العنب ومن الحنظل التين كذلك لا يثمر قول العالم الكذاب الا زورا لان البعير اذا لم يوثقه صاحبه في البرية نزع الى وطنه واهله وان العلم اذا لم يعمل به صاحبه خرج من صدره وتخلي منه وعطله وان الزرع الا بالماء والتراب كذلك لا يصلح الايمان الا بالعلم والعمل ويلكم يا عبيد الدنيا ان لكل شىء علامة يعرف بها ويشهد له او عليه وان للدين ثلاث علامات يعرف بهن الايمان والعمل والعمل

Traditur, auctoritate Wahab filii Munabbih, dixisse Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) : « Vae vobis, servi mundi hujus! quidnam prodest caeco si solis lumen omnibus late pateat, cum illud videre nequaquam ipse possit? Ita etiam et sapienti nihil prodest sapientiae suae copia, dummodo ipse sapientiam non operetur. Quam multi sunt arborum fructus! sed non omnes utiles nec ad comedendum apti. Quam multi sunt sapientes! sed non omnes e rebus quas sciunt utilitatem capiunt. Cavete vos ergo a sapientibus mendacibus qui, lanceis induti vestibibus atque capite rigido obstipoque incedentes, obliquis tamen oculis et subtus supercilia circumspiciunt, sicuti transverso etiam oculo intuentur lupi. Contraria igitur sunt eorum verba operibus ipsorum. Quisquam autem colliget de spinis uvas, aut de colocynthide ficus? Ita etiam mendacis verba sapientis non alium fructum nisi mendacium afferunt. Quoniam sicut camelus, dummodo ab ejus domino non sit stricte ligatus in deserto, ad patriam et ad domesticos suos aufugere properat, ita etiam sapientia, dummodo ab ejus domino opere non adimpleatur, prope quidem ab ejus corde exhibit eumque deseret et evacuabit.

Quoniam sicut semen perfectam germinationem nequaquam attingit nisi aqua et terra, ita etia fides nisi sapientia et opera. Vae vobis, servi mundi hujus! omnibus quidem singulisque rebus signa sua sunt quibus dignoscuntur et quae tum pro eis tum contra eas testificantur; signa autem quibus vera dignoscitur religio, tria sunt haec : fides et sapientia et operatio! »

Locus iste quaedam complectitur quae sub numeris 2 et 144 jam edidimus. Quod vero attinet ad verbi partem quae sic incipit « Quisnam autem colliget... », ex *Matth.*, VII, 16 derivatur, scilicet : « Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? » Ceterum, de parabolis cameli et seminis, quibus verbum clauditur, nihil quidem in evangeliiis invenio.

217. — IT., VII, 456, 3. ومن طريق سالم بن ابى الجعد قال قال عيسى عليه السلام طوبى لمن يبكى من خطيئته وخزن لسانه ووسع بهيته

Traditur, auctoritate Sâlim filii Abû al-Dja'd, dixisse Jesum (quem Deus salutet!) : « Beatus ille qui super peccatum suum plorat et linguam suam absconditam servat et in domo sua commoratur! »

Saeculo VIII° a Christi nativitate Sâlim iste floruit. — Tum in sensu tum in forma loquendi logion istud ad beatitudines evangelicas pertinere asserendum existimo, uti videri fas est apud numeros 20, 21, 56, 57 et 92 prioris fasciuli. Quod attinet ad virtutes hac beatitudine laudatas, tres quidem sunt, poenitentia, nempe, silentium et solitudo, quarum mentio jam persaepe aliis in sententiis facta fuit. Cfr. insuper *Eccli.*, xxv, 14 : « Beatus..... et qui lingua sua non est lapsus. »

218. — IT., VIII, 85, 1; X, 223, 7 inf. روى من طريق عبد الواحد بن زيد قال قال عيسى بن مريم عليه السلام يا بنى آدم لدوا للموت واينوا للخراب تفنى نفوسكم وتبلى دياركم

Traditur, auctoritate 'Abd al-Wâhid filii Zayd, dixisse Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) : « O filii Adam! ad mortem generate et ad destructionem aedificate! animae enim vestrae evanescent atque domus vestrae usu tritae peribunt! »

'Abd al-Wâhid filius Zayd, cujus auctoritate verbum traditur, asceta başrensensis fuit qui saeculo VIII vixit. — Prior verbi pars thema quidem ut aiunt ejusdam celeberrimi poematis est ab Abû al-'Atâhiya compositi (saec. VIII) quod ipsissimis verbis incipit. Cfr. *Divân* (Beyrouth, 1887) pag. 23. — Quod ad sensum attinet, sine dubio de mundi vanitate ejusque contemptu agitur.

219 — IT., VIII, 440, 7 inf. قال عيسى عليه السلام طوبى لذرية المومن ثم طوبى لهم كيف يحفظون من بعده

[Traditur, auctoritate Khaythama] dixisse Jesum (quem Deus salutet!) : « Beata erit credentis progenies! Quanto autem magis beati erunt ejus posteri si, ipso mortuo, immunes a peccato se custodierint! »

Ad beatitudines, propter loquendi formam, logion hoc pertinet. Sensus vero quodammodo cohaeret cum illis versibus cantici *Magnificat* (*Luc.*, 1, 47, 49) : « Beatam me dicent omnes generationes..... et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum. »

220. — IT., IX, 289, 14 inf. ضرب عيسى عليه السلام بيده الى الارض فقبض منها ثم بسطها فاذا في احدى يديه ذهب وفي الاخرى مدر فقال لاصحابه ايها اهل في قلوبكم قالوا الذهب قال فانها عندي سواء

Percussit Jesus (quem Deus salutet!) terram manu sua, ejusque portionem pugno tenuit; postea autem [manum qua terram acceperat] expandens, ecce in altera manu aurum, in altera autem stercus apparuit. Interrogavit itaque discipulis suis : « Utrum ex his duobus dulcius cordibus vestris videtur? » Responderunt ei : « Aurum! » Dixit Jesus : « Mihi vero utrumque est aequale! »

Conferas numeros 49 et 54 fasciculi prioris, necnon 126 hujus fasciculi.

221. — IT., IX, 332, 12 inf. قال عيسى بن مريم عليه السلام والله ما سكنت الدنيا في قلب عبد الا التاط قلبه منها بثلاث شغل لا ينفك عنه وفقر لا يدرك غناه وامل لا يبلغ منتهاه

[Traditur, auctoritate Sho'ayb filii Şâlih,] dixisse Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) : « Per Deum obtestor quoniam in corde hominis numquam prorsus hujus mundi res inhabitant, quin ipsi cordi tria haec adhaereant mala : anxietas qua possidentur, a cujus sollicitudine nequaquam se cor eripiet; paupertatis timor, quem effugere nequaquam poterit; spes denique obtinendi quod nequaquam obtinebit. »

Tempus quo Sho'ayb filius Şâlih floruerit prorsus me latet. — Tria haec mala quae in corde hominis amor mundi generat, a plerisque asceticis, tum christianis tum moslemicis, numerantur. Conferas igitur numeros respondententes vocibus sequentibus, nempe : *mundus, sollicitudo, divitiae, opes, avaritia, cupiditas* etc.

222. — CG., f. 106 v. روى ان عيسى عليه السلام مر ذات يوم عند رجل قائم بين قبرين وهو راكع وساجد فسلم عليه وقال اراك بين هذين اكا وساجدا فقال له هما ابوايا وكانا على شقيقين وبى رحيمين فلما ماتا اليت على نفسى ان اعبد الله بين قبريهما حتى اموت فقال له كم لك يا هذا على هذه الحالة قال ثلاثة مائة عام فقال له هل

اتاك من الله تعالى بانه غفر لك او كانت لك اليه حاجة او دعوته في شيء قال ما اتاني من الله بقاء وقد كانت بي اليه حاجة دعوته ان يجمعني بعيسى فلا ادري اقبل دعوتي ام لا فقال له عيسى ابشر فقد قبل دعوتك انا عيسى فقال له يا عيسى بالذي قبل دعوتي ألا ما وضعت فخذنا اضع عليها راسي ساعة فوضع له عيسى عليه السلام فخذته فوضع راسه عليه ورفع بصره الى السماء فقال اللهم بحرمة هذا النبي عليك كما قبلت دعوتي وجمعتني به فاسالك ان تقبض روحي في حجره فلم يستكمل اخر دعايه حتى مات وراسه على فخذ عيسى عليه السلام فطلب عيسى ما يكفنه فيه فلم يجد له الا عباء خلقه وطوبه يضعها لراسه اذا اراد ان ينام فقال عيسى يا رب اذا جمعت الاولين والاخرين وسالتهم عن مكاسبهم عما تسأل هذا العبد فاوحى الله اليه يا عيسى وعزتي وجلالي لاسئلك عن هذه العباء من اين اكتسبها وعن هذه الطوبه من اي تراب صنعها او من اي حايط اخذها اني ايت على نفسي ان جاورني ظالم فانا ظالم وعزتي وجلالي لاكفرن خالط الماء باللبن ان يفرق بين الماء واللبن ثم دعا عيسى اللهم اعف عنا برحمتك وتداركنا باحسانك وجنتك واغفر لنا اجمعين وتوفنا مسامين والحقنا بالصالحين والحمد لله رب العالمين

Narratur Jesum (quem Deus salutet!) transivisse quadam die juxta hominem qui, inter duo sepulera sistens, corpore inclinato alternatimque prostrato, preces peragebat. Quem quidem Jesus salutavit eique dixit : « Quid est quod te video duo inter haec sepulera precantem, corpore inclinato alternatimque prostrato? » Respondit homo : « Parentes mei ambo fuerunt, qui me quidem maxime dilexerunt et intimo cordis sensu me amaverunt. Cum autem ambo mortui essent, per animam meam juravi me, inter duo parentum meorum sepulera, Dei servitio mancipaturum esse, donec vitae finem attingerem. » Dixit ei Jesus : « Quanto itaque abhinc tempore tu, o homo, hoc in eodem statu permansisti? » Respondit homo : « Trecentis abhinc annis. » Dixit ei Jesus : « Numquid igitur ad te de Deo nondum supervenit revelatio quod peccata tua jam dimiserit, vel aliquid ab Eo obtinere adhuc desideras, vel Eum de re aliqua precatus es? » Respondit homo : « Nulla quidem de Deo ad me supervenit revelatio; aliquid autem ab Eo obtinere jam diu desidero : Deum videlicet precatus sum ut cum Jesu me conjungere sinat; num autem precem meam exaudierit Deus an non, prorsus ignoro. » Dixit ei Jesus : « Laetare igitur, quoniam precem tuam exaudivit Deus! ecce enim ego Jesus sum! » Respondit homo : « O Jesus! per Illum qui precem meam exaudivit te quaeso : nonne femur super terram extends, in quo meum caput vel paululum temporis reclinare possim? » Extendens itaque Jesus femur suum super terram, caput ejus in ipso reclinavit homo et elevatis oculis in caelum dixit :

« O Deus! per hujus prophetae venerandam dignitatem qua ipse apud Te fruitur, Te quaeso ut, sienti precem meam exaudisti necnon cum ipso me coniunxisti, ita etiam spiritum meum nunc accipias, dum in sinu ipsius requiescam! » Vix itaque precem hanc perfecerat, cum mortuus est, capite super Jesu femur reclinato. Quaesivit ergo Jesus linteum quo, ad instar funebris amiculi, cadaver ad sepeliendum involveret, sed nihil aliud ipsi proprium invenit, nisi tritam qua induebatur vestem et laterculum super quem caput ejus reclinabat cum dormire volebat. Dixit tunc Jesus : « O Domine! cum primos et posteros apud Te congreges ac de eorum lucris rationem eis exigas, de quamam igitur re servo tuo huic rationem exacturus es? » Deus autem revelavit illi : « O Jesu! per gloriam et majestatem meam juro et obtestor, me quidem rationem ipsi accepturum de trita hac ejus veste, undenam videlicet eam acquisierit, ac de laterculo isto, quamam e terra scilicet illum confecerit, aut quonam e muro illum eripuerit! Per animam meam juro quoniam, si iniquus adversus Me iniquitatem conatus fuerit, adversus eum iniquus etiam ero! Per gloriam et maiestatem meam juro et obtestor quoniam etiam cum qui tantummodo aquam cum lacte miscuerit, ut aquam a lacte separet ipsum haud dubio cogam! » Postea Jesus oravit dicens : « O Deus! dimitte nobis peccata nostra secundum misericordiam tuam et beneficentiae ac paradisi tui facias nos esse participes! Indulgentiam tuam omnibus nobis tribuas, incolumes a peccato nos moriri facias atque cum sanctis nos conjungas! Laus sit Deo, universorum domino! »

Cum *Luc.*, 11, 25-32 aliquo modo factum istud cohaerere dices, nempe cum Simeonis senis historia qui, Jesu adventum diu etiam exspectans, tandem invenit, uti vehementer cupiebat, priusquam moreretur. Quaedam autem a Deo Jesu revelata de strictissimo animarum judicio, ex *II° Reg.*, xxii, 22-27 derivari videntur, nempe : « Cum perverso perverteris. » — Nihil quidem de moslemicis fontibus narrationis hujus stabilire possum.

223. — CG., f. 182 v. قال الله سبحانه لعيسى ان الدنيا لا تصلح الا بالقمح والشعير فلا يصلح فسادهما فانها اعز خلقى علي يا عيسى اعلم ان للزرع حرمة لا تشبهها حرمة احد من الخلق واني اغضب على من افسده كغضبي على من قال اني ثالث ثلاثة او كغضبي على من قال اني فقير او كغضبي على من زعم اني ولدت ولدا حتى يكفر ما صنع ويتوب مما جناه فاغفر له وانا غفار للذنوب

Dixit Deus (qui laudetur!) ad Jesum : « Mundus quidem non recte se habet nisi per triticum et hordeum. Nequaquam ergo convenit ut ambo corrumpantur, quoniam apud Me nulla alia creatura carior existit. O Jesu! scito quoniam cerealibus tanta debetur reverentia, quanta alicui ex creatis rebus non consimilis reverentia debetur! Propterea igitur ira tali sum accensus in eum qui segetes corrumpit, quali exardesco ira in eum qui Me dixerit

unum de tribus esse diis, aut quali commoveor iracundia in eum qui Me pauperem esse asseruerit, aut quali exardesco furore in eum qui Me filium genuisse praesumpserit! Cum igitur is qui tantum crimen commiserit illud non expiaverit et ob peccatum ab eo patratum poenitentiam non fecerit, non dimittam illi, quamvis Ego peccatorum valde condonator sim! »

Nihil de fontibus islamicis loci hujus apud CG. inveni, praeter quam uti commentarium ab auctore aducitur ad alcoranicam narrationem in qua multiplicatio panum et piscium a Jesu facta fantastice describitur (Cfr. *Alcoranum*, V). Quamdā vero analogiam, etsi longinquam, habere etiam diceres cum parabola zizaniorum apud *Matth.*, XIII, in qua quidem ille qui « superseminavit zizania in medio tritici » (cfr. XIII, 25) postea adducitur (XIII, 38) uti similitudo « filiorum nequam. »

224. — KJ., f. 49 r°, 5. ان الله تبارك اسمه قال لعيسى عليه السلام يا عيسى انى باعث من بعدك امة ان اعطيتم شكروا وحمدوا وان منتم صبروا واحتسبوا ولا حلم وعلمى ولا علم قال يا رب كيف يكون لهم ذلك ولا حلم ولا علم قال اعطيهم من حلمى

Deus quidem (cujus nomen sit benedictum!) dixit Jesu (quem Deus salutet!): « O Jesu! Ego quidem homines post te suscitabo, qui mihi gratias agent atque laudibus me efferent, si dona mea eis largitus ero; si autem dona mea eis negavero, patienter ferent atque contenti erunt; et tamen neque mansuetudine neque scientia erunt praediti. » Dixit Jesus: « O Domine! quomodo vero in eis haec inesse poterunt, cum non habeant nec mansuetudinem nec scientiam? » Dixit [sc. Deus]: « Eis donabo aliquid ex mansuetudine mea et scientia mea! »

Quod ad sensum totius sermonis attinet, sine dubio de abnegatione agitur christiana qua hominis voluntas, non solum Dei voluntati subditur, sed etiam libentissime hilariterque eam amplectitur omnibus in adjunctis. Supra naturam autem esse virtutem istam perfectissimam evidentem inferri censeo ex verbis quibus sermo clauditur, quorum quidem sensus est non ex viribus animae sed Dei gratia hominem ad hoc perfectionis fastigium attingere posse. — De loci hujus fontibus nihil prorsus scio.

225. — KT., f. 54 r°; 1. روى عن عيسى عليه السلام العلماء ثلاثة عالم بالله وبامر الله وعالم بالله ليس عالم بامر الله وعالم بامر الله وليس عالم بالله

Traditur de Jesu (quem Deus salutet!): « Tria sunt sapientium genera: Sapiens in Deo et in praecepto Dei; sapiens in Deo, qui non est sapiens in praecepto Dei; et sapiens in praecepto Dei, qui non est sapiens in Deo.

Tria haec sapientium genera tribus sequentibus, ni fallor, aequivalent: sapiens in lege Dei doctus qui legem operibus implet; sapiens hypocrita, cujus vita cum scientia non cohaeret; homo denique rudis et ignarus qui tamen omnia Dei praecepta peragit.

APPENDIX

*Logia et agrapha quorum latina tantum aut gallica versio
in compendium plerumque redacta non autem arabicus textus exhibetur.*

226. — AJ. — Filius unicus matris viduae, exemplo malorum sociorum corruptus, libidinosam vitam agere coepit. Quadam igitur die, vino inebriatus, matrem suam, ipsum de inebrietate exprobraentem, furore motus verberavit. Postea autem, cum peccati sui poeniteret, veniam a matre petivit et, matre indulgentiam ei renuente, in desertum aufugit ut poenitentiam per totam vitam ageret. Angelus vero ei in deserto commoranti apparuit dicens illum nequaquam indulgentiam a Deo consecuturum esse, dummodo mater sua indulgentiam ipsi tribuere renueret. Ad Jesum igitur adolescens ille profectus est ut intercessionem suam apud Deum impetraret; sed angeli revelationem Jesus verbo suo corroboravit. Cum ergo persaepe et frustra matrem suam filius deprecaretur, in domum tandem chirurgi profectus est a quo enixe rogavit ut manum qua matrem verberavit ei amputaret. Manum itaque a chirurgo amputatam adolescens sibimetipsi ad collum alligavit, ea mente ut ad indulgentiam matrem amplius moveret. Iterum autem matre tantum peccatum ignoscere renuente, in campum vicinum adolescens, jam de sua salute desperans, exivit, rogam accendit et, adstante matre, in ignem se projicere conatus est. Mater igitur, misericordia tandem commota et tantum malum vitare cupiens, cum filio est colluctata ut ipsum e rogo arceret, sed infauste ambo in rogam collapsi ejusque igne combusti perierunt. Tunc populus coepit tanti mali culpam in Jesum transferre, quoniam rigidiorum agendi rationem quam cum adolescente adhibuit causam desperationis ejus esse dicebant, nec quidem prophetae Dei propriam, immo daemonis, existimabant. Jesus itaque populum convocans dixit : « Ut in me credatis, ecce ego matrem et filium ad vitam suscitabo. Quod quidem si facere nequeam, mortem a vobis accipere libenter patiar! » Et continuo, postquam manus lavaret suas, evangelium legere coepit. Cum autem ad dimidium evangelium pervenisset legens, ecce mater qui mortua jacebat resurrexit; cum tertium vero jam evangelii quadrantem absolvisset, filius etiam a morte revocatus est; cum tandem totius evangelii lectionem perfecisset, ecce manus amputata in pristinum statum fuit illi restituta. Quo viso miraculo omnes gentes in Jesum crediderunt.

Nihil prorsus de fabellae hujus origine scio. Quod ad sensum attinet, evidenter patet de peccato in matrem agi, ad cujus extollendam gravitatem tota fabella videtur efficta. Cfr. *Exod.*, xxi, 15 : « Qui percusserit patrem suum aut matrem... » et *Matth.*, xv, 4.

Secundaria tamen, ut aiunt, narrationis intentio haec est, asserere nempe Jesum mortuorum resurrectionem, Dei licentia, patravisse ut judaeos compelleret ad fidem praedicationi ejus adhibendam. Cfr. *Joan.*, iv, 48 : « Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. » Cfr. *Joan.*, x, 37, 38, 42.

227. — AJ. — Iter faciente Jesu cum discipulis suis, hisque siti vehementi laborantibus, cum nupiam tamen aquam invenirent, Jesum deprecati sunt ut a Deo pro ipsis aquam peteret. Jesus itaque eorum deprecationibus annuens, eos tamen prius coegit ut sua quisque bona opera propter Deum facta narraret.

Dixit igitur unus ex ipsis : « Mulier erat in civitate mea, pulcherrima quidem, cujus ego amore captus, frustra tamen ad peccandum eam allicere semel et iterum conatus sum; maritata enim et honesta, semper peccati illecebras in animum admittere recusabat. Interea autem mortuus est vir ejus, ipsam in paupertate summa omnique adjutorio destitutam derelinquens. His vero in adjunctis atque maxima et subitanea annonae difficultate superveniente, ad me tandem confugere mulier, quamvis invita, coacta fuit ut inedia consumpta non moreretur. Cum igitur se totam mulier mihi dedisset ut ea frui libenter possem, ecce in meliorem mentem reversus et poenitentia motus, peccatum quod jamjam admissurus eram vitavi. »

Alius vero discipulorum Jesu dixit deinde : « Pastor ego fui, exiguissima quidem mercede quotidiana conductus, unius scilicet amphorae lactis, qua partim sustentabar, partim vero matrem meam membris propter infirmitatem impeditam nutriebam. Cum itaque in domum singulis diebus post laborem revertabar, noctem totam ducebam insomnem juxta matris lectum, ipsius curae solerter invigilans donec dies elucesceret et in laborem iterum proficisci mihi opus esset. Hanc igitur vitae rationem per annos quadraginta indesinenter duxi, usque ad matris meae obitum. »

Alius denique discipulorum Jesu dixit : « Dives ego fui et, cum maxima annonae difficultas quodam supervenisset tempore, ecce omnes meas divitias pauperibus erogavi, nihil aliud mihimetipsi reservans, nisi femoralia quibus verenda cooperire possem. Geutes autem utpote amentem me habere coeperunt ac propterea in vincula me conjecerunt. Sed cum e carcere postea essem deductus, in regionem longinquam ubi quaedam adhuc praedia mihi erant profectus sum; quae quidem omnia, postquam vendidissem, pauperibus similiter erogavi. »

Cum ergo Jesus tria haec facta a discipulis audivisset, omnino dignos Dei misericordia eos duxit atque pro eis aquam Deo petivit ad eorum sitim exhauriendam.

Nihil etiam de hujus narrationis origine asserere possum. Sensus autem totius fabellae procul dubio hic est, nempe quod a Deo preces nequaquam pro peccatoribus

exaudiuntur. Conferas igitur narrationem huic simillimam (quod ad sensum generalem attinet) apud numeros 10 et 201, ubi Jesus, ad pluviam petendam precaturus, peccatores prius arcendos jubet. — Trium autem virtutum, quae a singulis discipulis narratae sunt, prior castitas est qua carnis libido per continentiam coarctatur in ipsa peccandi occasione, dum scilicet fornicator, poenitentia motus, peccatum devitat, etsi peccare facillime possit, ut ait *Eccle.*, xxxi, 10 : « Qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit. » Altera autem virtus abnegatio est super filialem amorem fundata. Tertia denique paupertas est voluntaria, qua nempe dives omnia quae habet vendit ut pauperibus croget, sicuti apud *Matth.*, xix, 21, Jesus discipulo suo consilium dat dicens : « Vade, vende quae habes et da pauperibus. »

228. — AJ. — Iter faciens Jesus cum discipulis suis, juxta homines vitulum tamquam Deum adorantes transivit, quibus acriter impietatem in quam incurrerant exprobravit, eos ab idolorum cultu ad veram religionem adducere cupiens. Cum autem monitis Jesu fidem adhibere nolissent, asserentes nempe vitulum illum verum esse Deum, se tandem in errore versari credituros esse dixerunt, dummodo Jesus miraculum adstantibus ipsis faceret. Annuente itaque Jesu, duo sepulcra illic proxima ei monstraverunt ut mortuos ibi sepultos ad vitam revocaret. Postquam ergo Jesus orationem fecisset, statim ambo qui mortui jacebant resurrexerunt. Erant autem ambo germani fratres. Alter itaque duorum, plorans, dixit : « Cum pater noster mortuus esset, eius haereditatem ita per aequales partes accepimus, ut domum unam, quae dividi nequibat, ambo simul possideremus, alter quidem habitaculum domus superius, alter vero, ego scilicet, habitaculum inferius occupantes. Frater autem meus devotam vitam per annos quadraginta indesinenter egerat; ego vero admodum licentiosam. Accidit itaque ut quadam die fratri meo in mentem veniret ut in habitaculum inferius, a me occupatum, descenderet, eo animo ut paulisper mecum animum relaxaret, mundanarum rerum oblectationibus fruendo. Sed eo ipso tempore fortuna tulit quod et mihi etiam in mentem veniret propositum resipiscendi atque de anteacta vita poenitendi, fratris mei vestigia sequendo. Statim ergo atque in habitaculum superius ascendere incepi, ecce frater meus, qui descendere etiam incipiebat, pede lapsus cecidit atque in corpus meum offensans, ambo simul ac mutuo ictu percussi, mortem invenimus. Cum autem animae nostrae ante tribunal Dei statim post mortem convenissent, ecce frater meus, qui devotam vitam egerat, in infernum, ego vero in caelum missi fuimus, quoniam Dei judicium, non secundum anteactam vitam, sed secundum intentionem ac propositum animae in mortis momento judicat. »

Tunc Jesus oravit ut Deus fratrem damnatum ab inferno liberaret, et cum oratio ejus esset exaudita, omnes illi idolorum cultores in eum crediderunt et christiani facti sunt.

Videas in primis quae supra, numero 226, dixi de secundaria narrationis intentione.

Quod autem attinet ad parabolae duorum fratrum significationem, evidenter patet ipso textu, nempe quod, ex una parte, salus impossibilis est sine perseverantia finali (cfr. *Matth.*, x, 22 et xxiv, 13); ex alia vero parte, quod peccata, etsi multa et graviora, contritione et proposito respiscendi remittuntur, vel in mortis momento. Cfr. *Luc.*, xxiii, 43. Videas etiam numeros 67 et 137.

229. — [Ex opere cui titulus : *Femmes arabes avant et depuis l'islamisme*, Perron auctore (Parisiis edito, anno 1858) pag. 386]. — « Un jour, Jésus fils de Marie rencontra Iblis ou le Diable qui chassait et conduisait devant lui quatre ânes chargés. « Que fais-tu là? demanda Jésus à Iblis. — Je transporte des marchandises, des denrées de commerce, et je vais trouver mes pratiques. — Quelle est donc là la première marchandise? — La dureté, l'impitoyable. — Qui achète cela? — Les souverains. — Et la seconde de tes marchandises? — C'est la jalousie. — Et qui l'achète? — Les savants. — La troisième marchandise, qu'est-ce que c'est? — La tromperie. — Qui donc l'achète? — Les marchands. — Mais cette quatrième marchandise, qu'est-ce que c'est? — C'est la ruse. — Et qui achète cela? — Ce sont les femmes. » Jésus passa outre, mandissant les œuvres et le commerce du démon.

Conferas supra, numeros 174 et 174bis, ubi Jesus etiam diabolum interrogat de ejus ad tentandos homines insidiis.

230. — [Ex opere cui titulus *Nouveaux contes berbères*, R. Basset auctore (Paris, 1897) n° 92, pag. 66]. — « Notre seigneur Aissa (sur qui soit le salut) passa par une ville où il y avait des arbres et des ruisseaux. Les habitants lui donnèrent l'hospitalité. Aissa s'étonna de leur docilité. Il repassa par cette ville trois ans après. Il vit les arbres desséchés, les ruisseaux taris et la ville abandonnée par ses habitants. Il en fut surpris. Dieu lui dit : « Voici, il est passé dans cette ville un homme qui ne priait pas; il a lavé son visage dans les sources et elles se sont desséchées ainsi que les arbres; la ville a été abandonnée parce qu'on n'y priait plus. La ruine de la religion a été la cause de la ruine du pays. »

Eadem fere narratio videri fas est apud fabellarum popularium collectionem cui titulus *'Anis al-Jalis*, Al-Soyûti auctore (Edit. Constantinopoli, anno 1311 hegirae) pag. 3. Ni fallor, narratio ista ejusdem filiationis ut aiunt est atque illa quam supra, numero 180, edidimus, etsi intentio primaria narrationis alia sit, nempe, utilitatem et excellentiam orationis extollere, quae quidem tanta est ut ejus ommissione non solum tota ruit religio, verum etiam terrena felicitas. Cfr. *Matth.*, vi, 33 : « Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus et haec omnia adjicientur vobis. »

231. [Ex eodem opere, n° 94, pag. 69]. — Notre seigneur Aissa (sur qui soit le salut) passait près d'un fleuve. Il vit un oiseau de lumière qui plongeait dans la boue. Il en sortit lavé et revenu à son éclat. Il s'y jeta de

nouveau, en sortit purifié et redevenu brillant. Il recommença cinq fois. Aïssa en fut étonné. Notre seigneur Djebraïl lui dit : Aïssa, cette boue, Dieu l'a rendue pareille à celui qui fait les cinq prières de la religion de Mohammed, cet oiseau est comme les péchés dont on est purifié dans le fleuve de la prière. »

Nihil de fontibus tam moslemicis quam christianis narrationis istius afferre possum. Parabola autem passeris in aqua fluminis semetipsum purificantis aliquo modo cum baptismatis cohaeret liturgia.

232. [Ex D'Herbelot, *Bibliothèque Orientale*, pag. 294, art. « Engil »]. — « Sâadi, dans le 8e chapitre de son *Gulistan*, fait dire à Jésus-Christ ces paroles, qu'il dit être dans l'Évangile : « O homme ! si je te donne des richesses, elles t'occupent tellement que tu ne songes plus à moi ; et si je t'envoie la pauvreté, tu t'affliges à un tel point que la paresse te saisit et te fait abandonner entièrement mon service ! En quel état veux-tu donc être pour satisfaire à ton devoir ? »

Agraphum omnino censeo logion istud esse, sicuti alia sub numeris 43, 50 et 86 fasciculi prioris edita, quibus etiam docetur Dei recordationem divitiarum cura impediri. Quod autem attinet ad postremam loci hujus partem ubi de paupertatis influxu agitur in spiritualem pigritiam devotioni obstantem, nihil etiam de hujus doctrinae christiana origine asserere possum.

233. Conferas denique logiorum collectionem a Margoliouth editam apud *The Expository Times* (1893-1894-1906) quae quidem, dum priorem fasciculum scribebam, mihi prorsus latuit. Omnium horum vero logiorum, uno excepto, textum in his duobus meae collectionis fasciculis invenies. Verbum itaque quod hic desideratur sequens est (Cfr. Margoliouth, n° 13) : « Dixit Jesus : « Qui mendicum e domo vacuum dimiserit, ab angelis per septem noctes visitatus nequaquam erit. »

ADDENDA

TOM. XIII, FASC. 3.

Pag. 338; annot. 2. — Cfr. *Influencias evangelicas en la literatura religiosa del islam* by Asin Palacios, apud *The volume of oriental studies presented to professor E. G. Browne* (Cambridge, University Press, 1922).

Pag. 359. — N° 17. — Conferas etiam saequentem narrationem, quae apud KA invenitur, ubi quidem altera diaboli tentatio, scilicet secunda *Matth.* (IV, 5-7), quoad sensum saltem adhiberi videtur :

KA., 12, 14. ومن التنقل عن عيسى عليه السلام ان ابليس جاء اليه فقال له الست تزعم انه لا يصيبك الا ما كتب الله لك قال بلى قال فارم بنفسك من هذا الجبل فانه ان قدز لك السلامة تسلم فقال له يا ملعون ان لله عز وجل ان يختبر ربه عز وجل

Traditur de Jesu (quem Deus salutet) quod diabolus ad eum veniens dixit illi : « Nonne praesumis nihil aliud eventurum quam a Deo tibi praedestinatum? » Respondit [ei Jesus] : « Utique ». Dixit [ei diabolus] : « Mitte ergo te deorsum e monte isto; nam si salutem tibi decrevit Deus, salvus eris! » Dixit ei [Jesus] : « O maledicte! Deus quidem suo utitur jure, si servos ejus tentat; servus autem nequaquam debet Dominum suum tentare! »

Pag. 361. — N° 18. — Conferas etiam S. Grébaut, *Aperçu sur les miracles de Notre-Seigneur*, apud *Revue de l'Orient chrétien*, (1911, n° 3, pag. 261) ubi narrationem non dissimilem de Jesu nativitate, e quodam ms. ethiopico christiano desumptam, invenies.

Pag. 366. — N° 29. — En quaedam a Goldziher mihi per epistolam de hoc verbo monita : « Il est sans doute d'origine boudhique. Aux sources parallèles citées par Yahuda (cfr. *Al-Hidāya ilā farā'id al-qulūb*, pag. 81) on peut ajouter *Qūt al-qulūb* (= Q), II, 42, 13. »

Pag. 389. — N° 54. — Conferas etiam Chauvin, *Bibliographie*, II, pag. 194, n° 18; VIII, pag. 100, n° 73. — Apud hodiernos Marochi indigenas fabella haec adhuc viget, uti videri fas est in periodico libello cui titulus *Revista Hispano-Africana* (Matriti, 1922) ubi ab Angel González Palencia narrationem simillimam editam invenies, in hispanicum sermonem ab ipso ex vernacula arabica lingua translata.

Pag. 402. — N° 71. — Addendum etiam censeo quamdam similitudinem factum hoc offerre cum locis synopticorum parallelis in quibus, Jesu orante, discipuli dormire dicuntur. Conferas praesertim *Matth.*, xxvi, 45 : « Dicit illis : Dormite jam et requiescite. »

Pag. 420. — N° 95. — Cfr. E. Pówer S. J. recensionem apud *Biblica* (Romae, Pontificium Institutum Biblicum, 1920, vol. I, fasc. 2, pag. 275) ubi quaedam de zoroastrico facti hujus caractere auctor explanat.

Pag. 430. — N° 102bis. — En quaedam a Goldziher mihi per epistolam de hoc verbo monita : « Les *اسرائيليات* ne sont pas un livre; ce sont des *اخبار* qui ne sont pas réunis dans un livre, mais se rapportant aux Israélites ou au temps des anciens Israélites. J'en ai parlé dans mes *Mélanges judéo-arabes* (*RÉJ*). »

Pag. 431. — N° 102^{quinquies}. — Conferas etiam Levi della Vida, *Gesù e il teschio*, Roma, *Bilychnis*, 1923.

CORRIGENDA

TOM. XIII, FASC. 3.

- Pag. 335, lin. 19, hunc, *leg.* hoc
- Pag. 342, lin. 5, clarior, *leg.* clariore.
- Pag. 350, lin. 31 et passim, Ka'b al-Akhhâr, *leg.* Ka'b al-Ah̄bâr.
- Pag. 353, lin. 7, Te ipsum hortare; [postquam] autem a te ipso hortatus fueris, tunc et gentes hortator. *leg.* Te ipsum admone et cum admonitioni parueris, tum demum admone ceteros.
- Pag. 354, lin. 38, coopertus, *leg.* coopertum.
- Pag. 355, lin. 13, nec ut amicus meus moerore me afficiat, *leg.* neque mea causa amicum meum moerore affeceris.
- Pag. 357, lin. 16, eorum et familiam pauperem [esse facias], *leg.* fac ut in paupertate moriantur.
- Pag. 357, lin. 17, hunc, *leg.* hoc.
- Pag. 368, lin. 12, timeri potest jactura, *leg.* ejus jacturam timet.
- Pag. 383, lin. 5, omnes aliae lectiones supra allatae, *leg.* omnes alias lectiones supra allatas.
- Pag. 397, lin. 2, excerpta, *leg.* excerptae.
- Pag. 398, lin. 9, أبوه, *leg.* [أبواه].
- Pag. 405, lin. 22, evangelios, *leg.* evangelia.
- Pag. 426, lin. 7, dentes eorum sicuti accipitris [rostrum], *leg.* dentes eorum erant prominentes.
- Pag. 427, lin. 12, الجوارى الكواعب للانراب الجوارى الكواكب الانراب Cfr. Alcoranum, LVI, 36.
- Pag. 429, lin. 26, cives et vicinos eius, stellas esse, intra [firmamenti] habitaculum inclusas [?], *leg.* cives ejus virgines esse, rotundis praeditas mammis, atque intra tentoria inclusas.
-

ADDENDA

TOM. XIX, FASC. 4.

Pag. 543. — N° 115. — Hoc ipsum logion insertum invenies in commentario operis cui titulus العظائية الحكم (edit. Cahirae, anno 1324 heg.) auctore Ibn Abbad Al-Rondi, qui saec. XIV a Chr. nat. floruit (cfr. Brockelmann, II, 118). Textus autem (I, 60, 4 inf.) quoad verborum ordinem differt, necnon quaedam addit quae sic se habent :

وقد روى في الكتب السالفة ان الحواريين قالوا لعيسى عليه السلام يا روح الله صف لنا اولياء الله تعالى الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون فقال عليه السلام هم هم الخ ..... فصار ذكرهم فيها موتا وفرحهم فيها حزنا ما عارضهم منها رفضوه وما اشرف لهم بغير الحق وضعوه خلفت الدنيا عندهم فلم يجددوها وخربت فيما بينهم فلم يعمروها وماتت في صدورهم فلم يحيوها بعد موتها ونوا بها اخرتهم احيوا ذكر الموت واماتوا ذكر الحياة يحبون الله ويحيوا ذكره ويستضيئون به لهم الخير العجيب الخ

Traditur in antiquis libris quod apostoli dixerunt Jesui (quem Deus salutet) : « O Spiritus Dei! describe nobis Dei amicos qui nihil omnino timent nec de re aliqua tristantur. » [Jesus] autem (quem Deus salutet) dixit eis : « Ipsi quidem sunt etc..... Mundi huius recordatio ipsis mors est, et illius gaudium ipsis tristitia est. Res mundi huius quae ipsis offeruntur, respuunt, atque mundanos homines immerito seipsos extollentes despiciunt. Mundus apud ipsos corrumpitur, nec tamen ab eis renovatur; vastatur quidem, sed eorum opere nequaquam refloret; in cordibus eorum mortuus fuit, nec tamen post illius mortem eum reviviscere fecerunt, sed potius, super eum iam mortuum futuram ipsorum vitam aedificaverunt. Mortis memoriam vivificaverunt et vitae memoriam interfece- runt. Deum amant, Eius recordationem vivificent, Eiusque luce illuminantur »... etc.

Pag. 554. — N 136. — Conferas etiam, in commentario operis الحكم العظائية supra citato (I, 14, 1 inf.), saequentem additionem, post verbum عبرة, qua logion 136 completur :

ان اكيس الناس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت

Omnium quidem hominum callidissimus est qui semetipsum contemnit et propter ea quae ipsi post mortem sunt eventura operatur.

Pag. 565. — N° 150. — Conferas ipsissimum logion apud III, iv, 128, 4 inf., quod quidem non a Jesu dicitur prolatum, sed a quodam traditionista basrensi qui saec. VII a Chr. nat. floruit, Motarrif filius 'Abd Allah nomine. Apud IT autem (IX, 241, 7) Salomoni tribuitur.

Pag. 572. — N° 168. — Conferas ipsissimum factum apud III, iv, 140, 12, non de Jesu, sed de Moyse narratum.

Pag. 585. — N° 195. — Videas apud D'Herbelot, *Bibliothèque Orientale*, 436 b, ea quae de Joannis decollatione narrantur.

INDEX LOCORUM

SACRAE SCRIPTURAE QUAE IN LOGIORUM EXPLANATIONE CITANTUR.

N. B. — Numeri non paginas, sed logiorum ordinem, significant.

<i>Gen.</i> , III, 19.	200	<i>Matth.</i> , I, 7-10.	114
— IX, 20-23.	16	— I, 18-25.	187
— XIX, 24.	106	— III, 1-6.	69
<i>Tob.</i> , IV, 11.	137	— III, 2.	419
<i>Job.</i> , IV, 8.	140	— III, 4.	12
<i>Psalms.</i> , XIV, 4.	200	— III, 4.	78
— XXXIII, 22.	194	— IV, 1-7.	63
— CII, 12.	193	— IV, 2, 3, 4.	22
— CII, 14.	200	— IV, 5-7.	17
<i>Prov.</i> , VI, 14.	140	— IV, 10.	63
— XI, 18.	140	— IV, 17.	119
— XIV, 32.	194	— V, 3-12.	169
— XXII, 8.	140	— V, 4.	185
— XXIII, 9.	166	— V, 6, 8.	21
— XXVI, 4.	166	— V, 8.	57
<i>Sap.</i> , IV, 7.	194	— V, 9.	57
— VII, 9.	126	— V, 13.	132
<i>Eccli.</i> , VII, 3.	140	— V, 19.	1
— VII, 40.	175	— V, 22.	28
— VIII, 8.	166	— V, 22.	31
— X, 15.	34	— V, 26.	151
— XVI, 3.	200	— V, 28.	10
— XXII, 7.	166	— V, 28.	23 et 24
— XXVIII, 6.	175	— V, 28.	199
— XXVIII, 25.	194	— V, 33-37.	167
<i>Dan.</i> , IV, 24.	143	— V, 38-41.	65
<i>Joël</i> , II, 13.	61	— V, 39.	134
— II, 13.	175	— VI, 1, 2.	132

<i>Matth.</i> , VI, 3-4; 6.	55	<i>Matth.</i> , XIV, 22-33.	160
— VI, 3-4; 6; 17-18.	87	— XIV, 24-33.	54
— VI, 5, 6, 16-18.	94	— XIV, 25-26.	49
— VI, 6, 7.	158	— XV, 1-11; 17-20.	127
— VI, 9-13.	11	— XV, 8.	165
— VI, 12, 14, 15.	141	— XV, 8, 19, 20.	53
— VI, 17-18.	55	— XV, 14.	53
— VI, 19.	51	— XVI, 24-26.	42
— VI, 19-20.	34	— XVII, 20.	34
— VI, 19-21.	192	— XVIII, 1-5.	200
— VI, 19, 25, 27, 28, 31, 34.	77	— XVIII, 4.	57
— VI, 22, 23.	92	— XVIII, 7.	197
— VI, 22-23.	94	— XVIII, 9.	10
— VI, 24.	34	— XVIII, 35.	141
— VI, 24.	162	— XIX, 16.	25 et 26
— VI, 26.	82	— XIX, 23.	72
— VI, 34.	100	— XIX, 28.	57
— VII, 1.	112	— XIX, 29.	37
— VII, 6.	4	— XXII, 21.	147
— VII, 12.	16	— XXII, 35-40.	130
— VII, 14.	150	— XXIII, 3.	6
— VII, 15.	53	— XXIII, 3.	53
— VII, 15.	61	— XXIII, 4.	53
— VII, 16-20.	2	— XXIII, 12.	57
— VII, 24, 26.	155	— XXIII, 13, 27.	5
— VII, 26.	40	— XXIII, 14.	53
— VII, 26.	75	— XXIII, 24.	53
— VIII.	63	— XXIII, 25-28.	53
— VIII, 19-22.	54	— XXIII, 25-28.	127
— VIII, 20.	36	— XXIV, 1, 2.	62
— VIII, 20.	37	— XXIV, 9.	145
— VIII, 20.	77	— XXIV, 36.	198
— VIII, 20.	79	— XXVI, 26-28.	159
— IX, 10-13.	104	— XXVI, 37-43.	101
— X, 8.	132	— XXVI, 40.	202
— X, 16.	157	— XXVI, 69-75.	184
— X, 39.	42	— XXVI, 75.	120
— XI, 8.	78	<i>Marc.</i> , I, 4-6.	69
— XI, 12.	113	— II, 16-17.	104
— XI, 17.	116	— II, 23-28.	178
— XI, 29.	185	— V, 11-14.	28
— XII, 1-8.	178	— VI, 8.	81
— XII, 7.	112	— VI, 17-29.	195
— XII, 33.	5	— VI, 36.	54
— XII, 34, 35.	32	— VII, 1-23.	127
— XII, 36, 37.	25 et 26	— VIII, 33.	123
— XIII, 3-23.	59	— IX, 32-40.	200
— XIII, 38-39.	117	— X, 23.	72

<i>Marc.</i> , xi, 25.	141	<i>Luc.</i> , xxiv, 47.	119
— xii, 28-34.	130	<i>Joan.</i> , iii, 8.	190
— xiii, 1, 2	62	— iv, 16	45
<i>Luc.</i> , i, 15, 80	69	— iv, 21, 23, 24.	62
— iii, 2-3.	69	— iv, 31-34.	86
— iii, 3, 8.	119	— iv, 38.	178
— iii, 7-9	114	— viii, 7, 9.	10
— iv, 23	7	— ix, 31.	10
— v, 2.	127	— xi.	179
— vi, 1-5	178	— xi, 25, 26.	154
— vi, 24-25.	38	— xii, 25.	20
— vi, 28.	33	— xii, 25.	41
— vi, 28, 45	32	— xii, 25.	64
— vi, 37	112	— xii, 25.	193
— vii, 25.	60	— xiii, 35.	130
— vii, 32.	116	— xiv, 6.	154
— viii, 15.	89	— xiv, 21, 23.	90
— ix, 46-50	200	— xiv, 23.	84
— ix, 57-62	54	— xv, 14, 15.	84
— ix, 62.	6	— xv, 18.	45
— x, 15.	181	— xv, 18, 19.	41
— x, 30-37.	183	— xvi, 33.	34
— xi, 39.	127	— xvi, 33.	118
— xi, 34-46	94	— xviii, 36.	193
— xii, 24.	82	<i>I^a ad Cor.</i> , i, 6.	3
— xii, 30.	71	— ii, 1, 2	3
— xii, 30, 31.	180	— x, 31	93
— xiii, 3.	119	— xiii, 1-3	14
— xiv, 10.	57	— xiii, 13.	91
— xvi, 8.	113	<i>II^a ad Cor.</i> , iv, 17.	34
— xvi, 13.	143	— vii, 1.	127
— xvii, 32.	6	<i>Ad Colos.</i> , iii, 17.	93
— xviii, 9-14.	67	<i>Ad Philipp.</i> , iii, 8.	49
— xviii, 9-14	137	<i>Jacob.</i> , ii, 5.	73
— xviii, 24.	72	— iv, 8.	193
— xix, 1-10	137	<i>I^a Petr.</i> , ii, 12.	177
— xxi, 5, 6.	62	— iii, 16.	177
— xxii, 29, 30.	37	<i>Apoc.</i> , xx, 12.	124
— xxii, 44.	98		

ONOMASTICON

ORDINE ALPHABETICO DIGESTUM, AUCTORES, TRADITIONISTAS ATQUE ACTORES CITATOS
COMPLECTENS.

N. B. 1° Excluduntur nomina passim citata, videlicet *Jesus, Mahometus, Algazel, Brockelmann, Dozy, Freytag, Lane, Sprenger, Wüstenfeld.*

2° Excluduntur auctorum nomina apud *Conspectum Siglorum* citata.

3° Excluduntur denique auctores librorum sacrorum.

4° In ordine alphabetico digerendo, nullam habuimus rationem verborum *abū* (pater), *ibn* (filius), *al* (articulus arabicus).

5° Numerus paginarum, non vero logiorum, ordinem signat.

Ibn Abbās	420; II, 559	Chaucer	389
<i>Abbātōn</i> (angelus mortis).	431	Chauvin	II, 607
'Abd Allāh filius Habān al Bokhāri II, 556		Cheikho.	339
'Abd Allah filius Mas 'ūd.	389	Clemens Alexandrinus	413
Abū 'Abd Allāh filius Al-Jalā.	417	Al-Dastowāi.	352
'Abd Allah filius 'Omar.	358	David, ...	II, 580
'Abd Allah filius al-Samāk.	382	al-Daylamī	349, 369, 404
Abd al-'Aziz ibn Husayn.	365	Derenbourg.	II, 584
'Abd al-Wāhid, filius Zayd	II, 597	D'Herbelot, 335, 336, 339, 376, 389; II, 606,	609
Adam, ...	II, 581	Diogenes Laërtius.	409
Ibn 'Adi, ...	II, 592	Diogenes Sinopensis.	409
Ahasverus (« le juif errant »).	407	Ibn Abi al-Dunyā, 365, 367, 368, 369, 370,	371, 373, 374, 423
Almad filius Hanbal.	422	Eva, ...	II, 581
Alarcón, ...	342; II, 591	Fabricius, 357, 360, 376, 378, 389, 395, 400	
Alexander Magnus, ...	II, 584	Abū al-Faraj al-Azdi, ...	II, 556
'Alī filius Abū al-Khaīr.	356	Field.	339
'Alī filius Abū Ṭālib.	356, 375	Flavius Josephus, ...	II, 585
Anas filius Mālik	376, 405	al-Fodhayl filius 'Iyādh, ...	II, 569
Ibn 'Asākir, ...	400, 401, 405	G. Palencia.	342, II, 591, 607
Asin, ...	II, 607	Gabriel (archangelus), ...	II, 586
Abū al-'Atāhiya, ...	II, 597	Gerock.	340
Ibn al-Athīr.	340, 364, 395, 400	Goldziher.	337, 338, 339, 400; II, 607
Augustinus (Sanctus).	420; II, 574	Grébaut, ...	II, 592, 607
Bakr filius 'Abd Allah al-Muzanī.	392	Ibn al-Ḥamal, ...	II, 551
Abū Bakr ibn Abi al-Dunyā, 355, 365, 366,	367, 405, 409, 421, 422	Al-Ḥārith al-Muḥāsabi	382
Abū Bakr filius Abū Shayba.	414	Al-Ḥasan al-Baṣrī	336, 393
Baluam filius Ḥaḥṣ.	424	Hieronymus (sanctus).	360, 370, 395
Basset (R.), ...	376, 389; II, 605	Ḥilāl filius Yasār	389
Becker	337	Abū Horayra.	360; II, 579, 594
Besse.	400	Iblis, ...	II, 605
Al-Biqā'i, ...	II, 584	Ibrahīm filius Adham.	354; II, 591
Al-Bokhāri	355; II, 579	Ignatius (Martyr), ...	360
Caussin de Perceval.	337	Innitzer (Th.).	400
Carra de Vaux.	339		

Al-'Irâqî.	420	Neusch.	337
Isaac, ...	ii, 589	'Obayd filius 'Omayr.	406
Jûsuf filius Asbât, ...	ii, 579	Ibn 'Omar.	355, 356, 377, 399, 404
Jacquier.	341	'Omar (Calipha)	358
Ja'far filius Barqân.	356	'Omar filius al-Khaṭṭâb.	336
Jarîr filius Hâzim.	356, 384, 388	'Omar filius Sa'id.	372, 373
Jeshu', ...	ii, 552	Pacomius (sanctus), ...	ii, 565
Joannes Baptista, 340, 356, 366, 380, 391, 398, 399, 400, 407, 420; ii, 542, 544, 545, 559, 560, 561, 565, 573, 574, 575, 578, 584, 585, 586, 588, 595, 609		Perron, ...	ii, 605
Joannes Chrysostomus.	356	Pick.	339, 377, 389
Joannes evangelista, ...	ii, 544	Power, ...	ii, 607
Joseph (sanctus), ...	360; ii, 581	Preuschen	339
Ka'b al-Aḥbâr, 350, 383, 405, 406, 407, 425, 430.		Qatâda filius Di'âma, ...	ii, 538
Khaithama filius 'Abd al-Rahmân.	390	Ribera.	342
Kharûsh (rex), ...	ii, 585	Rivière (J.), ...	ii, 591
Khaythama, ...	ii, 598	Rosweyduş, 431; ii, 540, 544, 553, 565, 570, 573, 574, 581	
Al-Kisâi.	400	Rubens Duval.	431
Laith filius Abû Salim.	384, 388	Sâadi, ...	ii, 606
Lazarus	ii, 577	Abû Sa'id al-Khadari, ...	ii, 592
Levi della Vida, ...	ii, 607	Sâlim filius 'Abd Allâh, ...	ii, 584
Lidzbarski.	340	Sâlim filius Abû al-Ja'ad, 409; ii, 563, 597	
Macarius (abbas).	431; ii, 553, 573	Salmân Persicus	364
Macdonald	338	Salomon, ...	ii, 609
Maledictus, ...	ii, 555	Sapor (rex), ...	ii, 584
Mâlik	377	Sayous	340
Mâlik filius Anas, 365, 400; ii, 558, 577, 578		Sem filius Noë, ...	ii, 552
Mâlik filius Dinâr, 353, 354, 362, 365, 377, 401		Sergius Bahira.	337
Manneval.	340	Al-Sha'abî.	421; ii, 586
Maria Magdalena, ...	ii, 537	Al-Sha'rânî.	354
Maria (Virgo).	340, 360; ii, 580, 581	Al-Sharif al-Murtadhâ Abû al-Qâsim 'Alî filius Ṭâhir.	375
Margoliouth, ...	ii, 606	Sho'ayb filius Şâlih, ...	ii, 598
Ma'ruf al-Karkhî, ...	ii, 591	Simon Petrus, ii.	544, 545
Massignon.	342	Sofyân.	405, 406, 422
Menéndez Pidal (R).	389, 431	Sofyân filius 'Oyayna.	364, 422
Migne.	431	Sofyân al-Thaurî, 350, 368, 404, 405, 422; ii, 593	
Mo'âd filius Jabal, ...	ii, 595	Sprenger.	337
Mohammed filius al-Fadhâl, ...	ii, 563	Strack.	338
Moḥammed filius Abû Mûsâ, ...	ii, 570	Abû Suleymân al-Dârânî.	407
Mojâhid.	405, 406	Al-Suyûtî.	431; ii, 605
Motarrif filius 'Abd Allâh, ...	ii, 609	Ṭabarî.	340, 376, 395, 400
Moyses, ...	ii, 580, 609	Al-Ṭaberânî.	420
<i>Mouriël</i> , (angelus mortis).	431	Ṭa'ûs filius Kisân	421
Mujâhid filius Jobair.	357	Al-Termiḍî.	349, 355
Nâfi'.	380	Thâbit al-Banânî.	414
Nau (F.).	337	Tha'alabî.	340, 395, 400; ii, 581
		Thawr.	349

Wahab filius Munabbih, 349, 373, 382, 401, 416, 424, 430; II, 559, 565, 576, 577, 581, 594, 596	Wright. 337
Wallis Budge. 431	Yahuda. . . . . 338, 339; II, 607
Warnerus (Levinus). 376, 378, 389	Yahyá filius Mo'ád 413
Wohaib filius al-Ward. 364, 404	Zachacus, ... II, 555
	Zacharias. 340, 395, 418, 419
	Zwemer. . . . . 339, 340; II, 581

INDEX RERUM

N. B. — Numeri logiorum ordinem, non vero paginas, indicant.

Abnegatio, 20, 54, 65, 66, 83, 185, 224, 227.	Beatitudines (« Beatus.. »), 20, 21, 56, 57, 92, 136, 217, 219.
Abstinentia, 37, 39, 42, 43, 44, 53, 63, 69, 70, 71, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 86, 93, 102 ^{ter} , 108, 111, 115, 118, 124, 128, 138, 145, 159, 174, 182, 191, 193, 194, 221, 227.	Beneficium, 51, 58, 105, 106, 130, 132, 137, 138, 183, 186, 210, 224, 227.
Amici Dei quinam sint, 84, 90, 115, 145, 169.	Bonum pro malo retribuendum, 65.
Amor Dei, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 115, 130, 169, 170, 171.	Budismus, 29.
Amor filialis, 227.	Calumniæ, 177.
Amor gratitudinis, 84. Vide etiam <i>Gratia-</i> <i>rum actio</i> .	Castitas, 10, 23, 24, 34, 37, 44, 77, 95, 102 ^{quinquies} , 106, 118, 125, 171, 199, 201, 227.
Amor platonius, 84, 90.	Cerealium qui corrumpit gravissime peccat, 223.
Angeli a Deo missi, 138, 226, 233.	Charitas fraterna, 16, 105, 112, 130, 132, 183, 196, 227.
Angeli custodes, 102 ^{quinquies} , 124.	Charitas, non vero timor aut spes, ad sanc- tatem utilis, 84, 90.
Angeli in coelo Dei thronum circumdantes, 127, 214.	Charitas omnium virtutum excellentior, 14, 84, 90, 91.
Angelus Gabriel. Vide : <i>Gabriel</i>	Cocceitas, 127.
Angelus mortis, 102.	Coelum. Vide : <i>Paradysus</i> .
Angelus pensator boni et mali, 53.	Concupiscentia, 125.
Angeli punitionis, 102 ^{quinquies} .	Contritio, 89, 228.
Anthropomorfismus, 208.	Contumelia, 102 ^{quinquies} , 127, 177, 188.
Apostoli ad omnes gentes docendas missi, 211, 214.	Cor hominis, amore mundi hujus vitæque futuræ vacuum, Dei amore repletur, 90, 95, 171.
Apostoli dono linguarum præditi, 211.	Cor hominis potius quam ejus opera Deus intuetur, 67, 165, 208.
Apostoli, fullones sive vestium lavatores appellati, 127.	Cor hominis ubi thesaurus ejus, 192.
Apostolorum dispersio et per mundum uni- versum prædicatio, 128, 211.	Cor humilis sapientiae germinandæ apta terra est, 89.
Arrogantia, 31, 56, 67, 108, 114, 125, 137, 200.	Cor mundum, 57, 92, 93, 94, 127, 138, 165, 215.
Avaritia, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 72, 73, 77, 82, 86, 102 ^{ter} , 108, 127, 137, 192, 220.	Cor obduratum longe est a Deo, 142.
Baptisma, 190, 207, 231.	Cor simplex, 157, 165.

- Corda bona Deo dilectissima, 62.
 Corda hominum quomodo vasa evadant
 apta sapientiae, 47.
 Corda multiloquio obdurantur, 142.
 Cupiditas, 127, 169, 174.
 Cupiditas relinquenda aut coërcenda, 20,
 21, 23, 24, 30, 39, 42, 43, 47, 49, 50, 53,
 54, 70, 72, 77, 80, 82, 102ter, 168, 169,
 174, 220, 221, 227.
 Deambulatio, 191.
 Deceptio, 13, 105.
 Dei adiutorium homini sufficiens, 133.
 Dei adoratio super mundi amorem fundari
 nequit, 75.
 Dei amor. Vide : *Amor Dei*.
 Dei amor eum alio quocumque amore inso-
 ciabilis, 90.
 Dei amor finis humanarum actionum, 74.
 Dei amor mundi hujus odio lucratur, 41,
 85, 86, 169.
 Dei amor omnium rerum oblivionem gene-
 rat, 85, 86, 90, 170, 171, 189.
 Dei attributa et nomina numerantur, 206.
 Dei contemplatio, 95, 109, 136, 158, 170,
 171, 189, 207.
 Dei inimicissimi quinam sint, 108.
 Dei invocatio, 97.
 Dei misericordia, 69, 104, 133, 137, 138,
 153, 206, 209, 211, 222, 223, 226, 227.
 Dei odium, 191.
 Dei justitia, 151, 152, 153, 222, 223, 226,
 228.
 Dei omnipotentia, 187.
 Dei recordatio, 43, 50, 76, 86, 115, 126,
 133, 135, 136, 143, 143bis.
 Dei recordatio divitiarum cura impeditur,
 50, 86, 232.
 Dei servitium, 180, 222, 232. Vide : *Devotio*.
 Dei timor, 44, 61, 67, 70, 106, 149, 152,
 160, 161, 163, 165, 175, 182, 200, 222.
 Dei visio, 21, 57, 115, 127.
 Dei voluntati libenti animo se submittere
 opus excellentissimum est, 91.
 Desiderium paradysi, 84, 90.
 Desperatio, 105, 120, 121, 226.
 Detractio, 16, 28, 29, 32, 177, 188.
 Deus amabilior est omnium rerum, 84, 85.
 Deus dives, non pauper, 223.
 Deus filium non genuit, 223.
 Deus in spiritu est colendus, 62, 208.
 Deus, prout quisque scit et potest, hono-
 randus, 208.
 Deus pulcherrimum Ens, 84.
 Deus unus, non trinus, 223.
 Devotio, 84, 89, 109, 111, 145, 163, 180,
 185, 189, 222, 228. — Vide : *Dei servi-
 tium*.
 Diaboli fratres seu amici quinam sint, 108.
 Diaboli tentatio cupiditatibus exercetur,
 174, 229.
 Diaboli tentatio per festinationem et levi-
 tatem praecipue exercetur, 18.
 Diabolus daemoniorum princeps, 129.
 Diabolus injuriarum remissione fugatur, 33.
 Diabolus Jesu nativitatem nescivit, 18.
 Diabolus de suis insidiis ad homines ten-
 tandos Jesum docet, 172, 174bis, 229.
 Diabolus Jesum tentat, 17, 22, 63.
 Diabolus Joannem baptistam docet, 52, 149.
 Diabolus mundi amatores decipit, 54^{quater}.
 Diabolus, post Jesu nativitatem, suimet
 impotentiam confitetur, 18.
 Disputatio, 27.
 Dives aegre salvatur, 72, 73, 192, 232.
 Divitiarum fallatia, 54, 126, 220.
 Divitiarum fulgor fidei lumen aufert, 74.
 Divitiarum damna, 43, 50, 73, 105, 192,
 221, 232.
 Docetismus, 128.
 Doctrina absque mercede proximis imper-
 tienda, 132.
 Dolus, 127, 229.
 Ebrietas, 102^{quinqies}, 226.
 Eleemosyna, 14, 51, 53, 55, 72, 87, 105, 107,
 137, 138, 143, 143bis, 152, 210, 227, 233.
 Extasis, 95, 170, 171, 189, 202.
 Facetia, 191.
 Fallatia, 127.
 Fidei certitudo qua de causa in hypocritis
 debilitatur, 83.
 Fidei lumen divitiarum fulgore aufertur,
 74.
 Fidei virtus ad miracula patranda, 204.
 Fidei virtus ad salutem aeternam, 203.
 Fidei virtute super aquam ambulari potest,
 160.

- Fiduciae damnum ad spirituales perfectio-
nem, 99, 120, 121,
Fuga hominum, 26.
Furtum, 102 ^{quinquies}, 105, 138, 151, 152, 178,
184.
Gabriel angelus, 69, 198, 231.
Gehenna, 12, 39, 148.
Generatio duplex : naturalis et spiritualis,
207.
Gnosticismus, 84.
Gratiarium actio, 84, 145, 163, 165, 177.
186, 224.
Homines, natura aequales, Dei tantum
timore diversificantur, 200.
Humilitas, 57, 58, 59, 61, 67, 76, 89, 112.
114, 115, 135, 136, 137, 185, 200.
Hypocresis, 5, 6, 7, 8, 9, 52, 53, 55, 61, 83,
87, 94, 108, 110, 144, 158, 161, 165, 197.
216, 225.
Idolorum servitus, 39, 82, 148, 228.
Immunitas a peccato, 149, 219, 222.
In crastinum diem nequaquam thesaurizan-
dum, 77, 82, 100, 145.
Infernus, 39, 51, 53, 67, 69, 84, 102 ^{quater},
102 ^{quinquies}, 103, 106, 137, 148, 175, 181,
183, 203, 206, 228.
Infidelitas, 68, 74, 203, 228.
Infirmitas corporis et cordis, 83, 164.
Injuriarum remissio, 33, 65, 133, 134, 141.
188.
Insuperbia, 127, 129, 132, 166.
Intentio, 92, 93, 94, 152, 165, 228.
Invidia, 127, 229.
Ira, 30, 31, 65, 67, 133, 185, 188, 229.
Ira Dei, 31, 39, 102 ^{quinquies}, 133, 191, 223.
Jactantia, 31, 56, 67, 114, 127, 137, 145.
Jejunium, 14, 21, 34, 39, 44, 53, 55, 69, 70.
77, 80, 87, 111, 126, 138, 139, 143, 143 ^{bis},
145, 159, 174, 194.
Jesu nato, idola per terram jacentia capi-
tibus demissis aparuerunt, 18.
Jesu mundus sub specie vetulae apparet, 45.
Jesu quisnam similis, 97.
Jesus a calvaria loquente docetur de vitae
hujus vanitate ac de futurae vitae hor-
rore, 102.
Jesus a Deo docetur de praexcellencia lac-
ticiae respectu tristitia, 120, 121.
Jesus a Deo docetur de reverentia cereali-
bus debita, 223.
Jesus a Joanne baptizatur, 195.
Jesus a Joanne docetur, 30, 31, 171, 199.
Jesus, a judaeis ad mortem quaesitus, ex
eorum manibus saepe liberatus, 128.
Jesus a Patre mittitur ad vivificandos, sa-
nandos et liberandos homines, 129.
Jesus apostolos suos ad praedicandam ejus
doctrinam mittit, 128, 211.
Jesus asinum a se equitandum assumere
renuit, 86.
Jesus, asylum frustra quaerens in hac vita,
thronum a Deo in futura vita obtinebit, 37.
Jesus a diabolo tentatur, 17, 22, 63, 174 ^{bis}.
Jesus a parietis umbra qua recreabatur ex-
pulsus, 79.
Jesus a suis concivibus inhonoratus, 213.
Jesus absque peccato originali conceptus,
18.
Jesus ad pluviam petendam precaturus exit,
10, 201.
Jesus, apud Deum intercedens, damnatum
ab inferno liberat, 228.
Jesus avarum humiliter resipiscentem lau-
dat dum ascetam superbum despicit, 67,
137.
Jesus calvariam eloqui facit, 102.
Jesus captus a judaeis atque crucifixus, 128.
Jesus clitellarium simplicem, qui prout
potest Deum glorificat, increpans, a Deo
monetur, 208.
Jesus cum discipulis suis coenam facit, 128,
159.
Jesus cum socio fluvium transmeat super
aquam ambulans, 54.
Jesus Dei propheta, 203.
Jesus Dei servus, 203.
Jesus Dei Spiritus, 201, 203.
Jesus Dei verbum, 187, 201, 203.
Jesus denarium et drachma ut stercus des-
piciat, 49, 126, 220.
Jesus devotum, Dei amore in extasim rap-
tum, invenit, 170, 189.
Jesus diabolum interrogat de suis ad ten-
tandos homines insidiis, 172, 174 ^{bis}, 229.
Jesus discipulis explicat quare super aquam
ambulare nequeant, 49, 126, 160.

- Jesus discipulis permittit in alieno agro spicas vellere, 178.
- Jesus discipulis templum aedificare non permittit, 75.
- Jesus discipulo qui divitias abdicare renuebat acriter objurgat, 72.
- Jesus discipulum a morte ad vitam revocat, 183.
- Jesus dorcadis pullum a se jugulatum resuscitat, 54.
- Jesus, dormientem suscitare volens, a Deo repulsam accipit, 168, 202.
- Jesus dormientem suscitatur ut Dei memoriam faciat, 71, 168, 202.
- Jesus dormire sinit hominem qui mundum hunc dereliquit, 71, 168.
- Jesus duos fratres a morte ad vitam revocat ut idololatrias convertat, 228.
- Jesus et Joannes per forum ambulantes a muliere casu transeunte collisi, 171.
- Jesus et Joannes ut socii iter suscipiunt, 202.
- Jesus, exemplo avium et camelorum, ad spem in divinam providentiam discipulos exhortat, 82.
- Jesus, exemplo passeris in aqua fluminis semetipsum purificantis, a Gabriele docetur de orationis excellentia et merito, 231.
- Jesus exemplo suo apostolos ad passionem viriliter sufferendam excitat, 128.
- Jesus, exemplo trium sociorum qui seipsos ad invicem auri cupiditate interfecerunt, mundi fallaciam discipulis ostendit, 54.
- Jesus ex Maria Virgine conceptus absque viri semine, 187.
- Jesus foeminam viro suo resuscitat et iterum morti addicit ut suam infidelitatem puniat, 203.
- Jesus fullones invitat ad regnum coelorum, 127, 214.
- Jesus fulloni furtum dimittit propter suam eleemosynam, 138.
- Jesus habitus, cibus, jejunium, oratio, vitaeque ratio describitur, 63, 77, 81, 86, 118, 128, 139, 145, 174bis, 201, 222.
- Jesus hominem caecum aliisque infirmitatibus afflictum sanat, 88.
- Jesus hominem qui diu ejus expectabat adventum invenit, in suo sinu dormire sinit et mortuum sepelit, 222.
- Jesus in coelum elevatus, 75, 195.
- Jesus in deserto jejunit, 22, 139, 145, 159.
- Jesus in extasi per sexaginta dies manens, panis recordatione extasim amittit, 22, 174bis.
- Jesus infirmum sanare volens a Deo repulsam accipit, 164.
- Jesus Joannem baptistam docet, 31, 177.
- Jesus Joannem baptistam monet ut filiis Israël praedicet, 143bis.
- Jesus Joanni baptistae inferior propter ejus tristitiam, 121.
- Jesus Joanni baptistae inferior propter hujus altiore contemplationem, 171, 202.
- Jesus judicii extremi mentionem coram ipsum facere omnibus prohibebat, 98.
- Jesus, juxta canis cadaver jam foetescens transiens, albedinem dentium ejus laudat, 29.
- Jesus juxta mulieres transit quae timore inferni Deum serviebant, 84ter.
- Jesus lacrymatur, 102bis, 145, 178, 181, 201.
- Jesus lapidem pro cervicali assumptum rejicit et capite super terram innixus dormit, 63.
- Jesus latronem contritum excipit et devotum superbum a se rejicit, 67, 137.
- Jesus latronem, qui furtum a se patratum cum juramento negat, acriter objurgat, 184.
- Jesus leonem mansuetum facit, 37.
- Jesus lignarium a serpentis morsu lethali liberat, eleemosynae merito, 210.
- Jesus matrem et filium a morte in vitam revocat, 226.
- Jesus meretricem visitat, 104.
- Jesus montem eloqui facit, 148.
- Jesus, mortis mentionem audiens, sanguinem exudabat, 98.
- Jesus mortis timore vehementer affligitur, 101.
- Jesus mortuos ad vitam cum Dei venia revocat, 39, 54, 102^{quinq.}, 131, 151, 152, 166, 178, 179, 183, 203, 226, 228.
- Jesus, mortuus et sepultus, apostolis tertia die apparuit, 128.

- Jesus omnes cujusdam agri heros ad vitam revocat, 178.
- Jesus orat dum Joannes dormit, 202.
- Jesus patrem duarum mulierum resuscitat, 179.
- Jesus pauper, 11, 36, 37, 44, 63, 72, 73, 77, 80, 81, 86, 118, 139, 145, 159.
- Jesus pecten et urceolum a se rejicit, 81.
- Jesus, per villam incolis orbatam transiens, mortuum resuscitat, a quo gehennae poenas seiscitur, 39.
- Jesus per villam transit ejus incolae ira Dei puniti perierunt, 181, 230.
- Jesus poenitentiam praedicat, 119, 217.
- Jesus porcum valedicit, 28.
- Jesus precandi formulam tradit, 11.
- Jesus preces ad pluviam petendam exaudiuntur, 201.
- Jesus pro discipulis siti laborantibus aquam a Deo impetrat, 227.
- Jesus pro juvene qui matrem offenderat intercedere apud Deum renuit, 226.
- Jesus puer, a matre in scholam ductus, magistrum de litterarum esoterico sensu docet, 206.
- Jesus pulverem in aurum et stercus convertit, 54, 220.
- Jesus, pulveris exemplo, hominum aequalitatem praedicat, 200.
- Jesus sapientes hypocritas arguit, 2, 5, 6, 8, 9, 53, 108, 110, 147, 155, 156, 197, 216.
- Jesus Sem filium Noë ad vitam revocat, 131.
- Jesus semetipsum bis natum esse asserit, 207.
- Jesus seni laboranti spem successive adimit et reddit, 99.
- Jesus serpentem eloqui facit, 138.
- Jesus servum nigrum resuscitat ut suam fidem praemiet, 203.
- Jesus sibi maledicentibus benedicit, 32.
- Jesus socium infidelem deserit, 54.
- Jesus sodomitas rogo punitos videt, 106.
- Jesus suae vitae rationem describit, 44, 86, 118.
- Jesus super aquam ambulat, 49, 54, 126, 160.
- Jesus templi eversionem praedicit, 62.
- Jesus transiens juxta tres hominum turbas qui inferni timore, paradisi spe et Dei amore respective Deum serviebant, cum posterioribus manet, 84.
- Jesus unus idemque cum Deo, qui ejus lingua loquitur, 215.
- Jesus vita publica sive praedicatio describitur, 128.
- Jesus vitae principium et veritatis via, 154.
- Jesus vitam activam contemplativae praefert, 109.
- Joannes baptista a diabolo docetur de varia hominum indole, 149.
- Joannes baptista a diabolo monitus, 174.
- Joannes baptista a diabolo quaerit quemnam hominum ipsi amabiliorem esse, quemnam autem odibiliorem, 52.
- Joannes baptista a Gabriele angelo de futura vita docetur, 69.
- Joannes baptista a Jesu docetur, 31, 177.
- Joannes baptista a Jesu monitus ut filiis Israël praedicet, 143bis.
- Joannes baptista angelis superior, 202.
- Joannes baptista, a patre rogatus, jejunii votum frangit, 69.
- Joannes baptista, adhuc puer, Dei cultui in templo Jerusalem addictus, 69.
- Joannes baptista, adhuc puer, ludere cum pueris recusat, 69, 212.
- Joannes baptista, in deserto poenitentiam agens, a parentibus quaeritur et in Jerusalem reducit, 69.
- Joannes baptista Jesui superior propter ejus altiore contemplationem, 171, 202.
- Joannes baptista Jesui superior propter ejus laetitiam, 121.
- Joannes baptista juxta mulierem transiens eam impulit quasi parietem offensans, 95, 171.
- Joannes baptista, laneam tunicam pro cilicio induens, a Deo monetur, 78.
- Joannes baptista, propter ejus in patrem obedientiam, a Deo laudatus, 69.
- Joannes baptista, semel pane satiatus, orationem vigiliae negligit, 12, 174.
- Joannes et Jesus, per forum ambulantes, a muliere casu transeunte collisi, 171.
- Joannes Jesum baptizat, 195.
- Joannis baptistae amictus, 69, 78.

- Joannis baptistae austeritas, 69, 78, 182.
 Joannis baptistae decollatio, 195.
 Joannis baptistae lacrymatio, 69, 78, 182.
 Joannis baptistae laetitia spiritualis, 121.
 Joannis baptistae praedicatio, 114, 143, 143bis.
 Joannis baptistae pudicitia, 95, 171, 199.
 Joannis evangelistae laetitia spiritualis laudatur, 120.
 Jocatio, 191.
 Joseph Mariam interrogat de suo miraculoso conceptu, 187.
 Judicium extremum, 37, 53, 57, 67, 98, 102^{quater}, 102^{quinquies}, 106, 124, 131, 181, 198, 222.
 Judicium particulare, 102^{quater} et 102^{quinquies}, 116, 124, 151, 152, 165, 228.
 Juramentum, 167, 184.
 Lacrymarum virtus, 69, 97, 119, 120, 121, 124, 136, 182, 217.
 Laetitia spiritualis, 120, 121.
 Lex talionis derogata, 65.
 Liberalitas, 51, 52, 93, 107, 110, 132, 227.
 Liber vitae, 124, 177.
 Linguae peccata, 16, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 54, 97, 136, 142, 158, 167, 172, 177, 188, 191.
 Litterarum esotericus sensus a Jesu explicatus, 206.
 Luxus, 60, 61, 81, 86, 125.
 Maledicentia, 16, 28, 29, 172, 177, 188.
 Maledictiones (« Vae »), 38, 45, 53, 54ter, 110, 114, 178, 197, 206, 208, 216.
 Malo nequaquam resistendum, 65, 134, 177, 185, 188.
 Mansuetudo, 19, 133, 134, 177, 185, 188, 224.
 Maria Virgo absque peccato originali concepta, 18.
 Maria, virgo incontaminata, 139, 187.
 Maria Virgo, Jesum quaerens, a textoribus decipitur, 13.
 Mariae virginis jejunium describitur, 139.
 Meditatio perfectionis culmen, 71, 97, 136.
 Mendacium, 27, 54, 167, 184, 203, 216.
 Messias. Vide : *Jesus*.
 Millenarismus, 37.
 Modestia oculorum, 10, 23, 24, 199, 201.
 Monotheismus, 203, 206, 223.
 Monotheismus a Joanne baptista praedicatus, 143, 143bis.
 Mons *q'af* dictus, qui mundum circuit, 206.
 Mors credenti optima, improbo autem pessima, 194.
 Mors res omnes amatas ab homine separat, 102, 218.
 Mortificatio, 39, 61, 63, 65, 69, 70, 78, 79, 80, 169, 189, 191, 194, 226.
 Mortis descriptio, 102^{quater}, 102^{quinquies}.
 Mortis memoria in mente semper habenda, 99, 115, 116, 145, 194.
 Mortis recordatione corda obdurata emolliuntur, 47.
 Mundi amatores agricolae diaboli, 117.
 Mundi amatores a via veritatis declinant, 147.
 Mundi amatores devotionis dulcedinem non experiuntur, 47, 126.
 Mundi amatores exiguissimo religionis cultu contenti, 42, 126.
 Mundi amatores, hac vita decepti, in futura puniuntur, 38, 39, 54, 102.
 Mundi amor cum futurae vitae amore inconciliabilis est, 35, 53, 63, 74, 75, 145, 162, 193.
 Mundi amor insatiabilis est, 48, 221.
 Mundi amor letalis, 48, 54, 115, 126, 145.
 Mundi amor radix omnis peccati, 34, 42, 43, 47.
 Mundi amor religionem corrumpit, 126.
 Mundi amor similis pueri amoris erga matrem suam, 39.
 Mundi amor tria mala in corde hominis generat, 221.
 Mundi contemptus excellentior virtus est quam meditatio, 71, 168.
 Mundi odium Dei amorem generat, 41, 145.
 Mundi rebus vilioribus et asperioribus contentos esse debemus, 124.
 Mundi renuntiatio. Vide : *Abstinentia*.
 Mundi servitus, 110, 180, 216.
 Mundi turpitude, 34, 82, 123, 126, 129, 145.
 Mundi vanitas, 102bis, 126, 128, 129, 178, 218, 221.
 Mundities cordis plus quam corporis commendatur, 127, 215.

- Mundo derelicto, Dei memoria facillime in corde fovetur, 71, 86.
- Mundus a Jesu victus, 34, 63, 118, 126, 145.
- Mundo valedicendum, 124, 178.
- Mundus derelinquendus, 34, 42, 43, 54, 63, 71, 81, 82, 86, 111, 115, 124, 126, 168, 178, 180, 193, 194, 218, 220, 221.
- Mundus despiciendus intuitu futurae vitae, 39, 70, 42, 53, 54, 63, 115, 124, 126, 145, 168, 180, 220, 221.
- Mundus est daemoniorum habitaculum, 129.
- Mundus praetereundus potius quam colendus, 34, 40, 46, 75, 111, 145, 178.
- Mundus pro hero non assumendus, 34, 180.
- Mundus quid, 34, 82, 126, 129.
- Mundus relate ad vitam futuram similis orienti relate ad occidentem, 193.
- Mundus relate ad vitam futuram similis viro qui duas habet mulieres, 162.
- Mundus similis agro diaboli, 117.
- Mundus similis feminae viros decipientis et occidentis, 45.
- Mundus similis lapidi et stercore, 126.
- Mundus similis ponti transeundo, 46, 75.
- Mundus similis porco, 123.
- Mundus similis thesauro cujus cupiditate decepti homines semetipsos ad invicem interficiuntur, 54.
- Mundus similis viae tritae, 75.
- Obedientia in parentes, 69, 226.
- Odium, 127, 169, 172.
- Opera omnia ad tria reducuntur, 96.
- Operibus bonis Deo appropinquandum, 114.
- Opes derelinquendae, 34, 42, 43, 49, 50, 51, 52, 54, 63, 72, 73, 74, 81, 82, 86, 118, 126, 220, 221, 227, 232.
- Opes non acquirendae, 30, 36, 42, 43, 49, 50, 51, 52, 54, 72, 73, 74, 82, 86, 118, 126, 220, 221, 232.
- Opes in pauperum necessitates distribuendae, 107, 227.
- Opulentia pro plerisque mala, 74, 221, 232.
- Opus excellentissimum, 92.
- Opus moralitatem sumit ab intentione, 93, 228.
- Opus propter Deum operatum, 94.
- Oratio, 10, 34, 53, 55, 69, 97, 102^{quinquies}, 126, 142, 143, 143bis, 158, 174, 201, 222, 230, 231.
- Pacifici, 57, 65, 102ter.
- Parabola agri, 117.
- Parabola aquae et ignis in eodem vase, 35.
- Parabola arboris infructuosae, 2, 216.
- Parabola arboris *nerii*, 5.
- Parabola arcis inexpugnabilis, 143, 143bis.
- Parabola avium, camelorum, boum et onagrorum, 82, 146.
- Parabola bestiae indomitae, 47.
- Parabola cameli laxati qui ad patriam fugit, 216.
- Parabola canum, 4.
- Parabola captivi semetipsum redimentis, 143, 143bis.
- Parabola coeci solis lumine privati, 216.
- Parabola coeci lampadem portantis, 144.
- Parabola columbae, 157.
- Parabola cribri, 53.
- Parabola culicis ex potu excolati, 53.
- Parabola cutis mundatae, 53.
- Parabola devoti et dissoluti quorum prior damnatur propter propositum peccandi in momento mortis, alter vero salvatur propter propositum respiscendi, 228.
- Parabola divitis opes suas pauperibus erogantis, 227.
- Parabola domus super maris undam aedificatae, 40, 75.
- Parabola domus tenebrosae, super cujus tectum lucerna ponitur, 53.
- Parabola ducis nutantis, 53.
- Parabola festucae ex potu excolatae, 53.
- Parabola filii qui amore in matrem motus totam vitam ipsi sacrificat, 227.
- Parabola formiculae, 146.
- Parabola fratris qui pudenda fratris sui dormientis detegit, 16.
- Parabola fornicatoris qui poenitentia motus peccatum devitat, 227.
- Parabola hominis aquam maris bibentis, 48.
- Parabola hominis crumena musci plena praediti, 145bis.
- Parabola hominis qui capite elato vel demisso domum intrat, 59.
- Parabola hominis super viam sedentis, 197.
- Parabola infirmi, 47.

- Parabola lampadis quam ventus extinguit, 176.
- Parabola lampadis super tectum obscurae domus, 144.
- Parabola lapidis fluminis cursum impediens, 5.
- Parabola latrinae dealbatae, 5.
- Parabola luporum qui monachorum vestibus sunt induti, 53, 61.
- Parabola luporum qui pellibus ovium sunt induti, 53, 216.
- Parabola margaritae, 4.
- Parabole medici benigni, 3, 104.
- Parabola medici semetipsum curantis, 194.
- Parabola militis ad bellum dispositi, 143.
- Parabola morbi et medicinae, 110.
- Parabola mulieris quae secreto moechatur, 8.
- Parabola orientis et occidentis, 193.
- Parabola passeris in aqua fluminis semetipsum purificantis, 231.
- Parabola pharisaei et publicani, 67, 137.
- Parabola plantae absque semine et aqua pullulantis, 187.
- Parabola pontis, 46, 75.
- Parabola porcorum, 4, 53.
- Parabola rami et radices, 110.
- Parabola salis, 132.
- Parabola securis ad radicem arboris posita, 114.
- Parabola seminis, 59, 89.
- Parabola seminis qui absque aqua et terra nequaquam germinat, 216.
- Parabola sepulcri dealbati, 5.
- Parabola servi fidelis et improbi mercenarii, 6, 53, 110.
- Parabola servi infidelis qui domino debitum non reddit, 143, 143bis.
- Parabola servi insipientis sed humilis, 185.
- Parabola subditi incivilis qui regi suo reverentiae officia non reddit, 143.
- Parabola thesauri in deserto inventi, 54.
- Parabola utris melle pleni, 47.
- Parabola vepris, 110, 216.
- Parabola vestis lotae, 127.
- Parabola viae tritae, 75.
- Parabola viri qui duas habet mulieres, 162.
- Parabola vitis, 110, 216.
- Paradisus, 12, 25, 57, 69, 70, 72, 84, 102^{quater}, 102^{quinques}, 124, 127, 129, 137, 138, 190, 207, 214, 222, 228.
- Patientia, 64, 65, 66, 70, 83, 88, 102ter, 185, 188, 224, 227.
- Paupertas, 11, 30, 36, 37, 39, 42, 43, 44, 54, 63, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 80, 81, 82, 86, 118, 168, 169, 221, 222, 227, 232.
- Paupertatis utilitas ad perfectionem spirituales, 71, 72, 73, 74, 86, 168, 169.
- Peccata calamitatibus etiam in hac vita puniuntur, 62.
- Peccata eleemosyna condonantur, 137, 138.
- Peccata emendatione remittuntur, 119, 223.
- Peccata etsi minuta puniuntur, 151, 152, 222.
- Peccata, etsi multa, proposito resipiscendi remittuntur vel in mortis momento, 228.
- Peccata in parentes a Deo non remittuntur nisi praevia parentum remissione, 226.
- Peccata, etsi multa et gravissima, humilitate delentur, 67.
- Peccata lacrymis delentur, 119.
- Peccata oratione mundantur, 231.
- Peccata propter Jesus amorem condonantur, 137.
- Peccata tribulationibus patienter toleratis remittuntur, 83.
- Peccatori non licet peccatores ad virtutem exhortare, 7.
- Peccatoribus diabolus ludit sicuti pueri cum lusoria pila, 149.
- Peccatoris preces a Deo non exaudiuntur, 10, 201.
- Peccatorum timor, 68, 119, 120.
- Perfectio spiritualis triplici amittitur defectu, 163.
- Pietas, 26, 97.
- Pigritia, 232.
- Piscis *nún* vocatus, a quo Jonas inglutitus fuit, 206.
- Poenitentia, 69, 119, 120, 137, 140, 149, 217, 223, 226, 227, 228.
- Polygamia, 37.
- Regnum coelorum scientia, doctrina et operibus adipiscitur, 1.
- Religio vera non nisi fide, sapientia et opere dignoscitur, 216.

- Renovatio spiritualis, 190, 207.
 Restrictio mentalis, 167.
 Resurrectio mortuorum a Jesu, cum Dei venia, facta, 39, 54, 102^{quinquies}, 131, 151, 152, 166, 178, 179, 183, 203, 226, 228.
 Risus, 120, 121, 132, 191.
 Salus difficilis, 150, 228.
 Sapiens peccator seductoris nomine dignus, 122, 197.
 Sapiens qui tribulatione laetatur, 83.
 Sapientes improbi, 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 53, 108, 110, 122, 144, 155, 156, 197, 216, 225.
 Sapienti in dubiis consulendum, 96.
 Sapientia dignis non reservanda, 3.
 Sapientia in corde humili, non autem in superbo, operatur, 59, 89, 136, 156.
 Sapientia indignis non tradenda, 3, 4.
 Sapientia in praxi potius quam in doctrina sistit, 155, 156, 216.
 Sapientia virtute perficitur, 1, 5, 6, 8, 9, 53, 144, 155, 156, 216, 225.
 Sapientiae quinam coparticipes sint dicendi, 155, 225.
 Sapientium tria genera, 225.
 Saturitas ventris, 12, 125, 174.
 Scandalum, 122, 197.
 Scortatio, 24, 102^{quinquies}, 199, 203, 227.
 Servi Dei, qui Ipsum propter timorem aut spem, non vero propter amorem, serviunt, 84.
 Servi hujus mundi, 110, 216.
 Similitudines. Vide : *Parabola*.
 Silentium, 25, 26, 76, 97, 135, 136, 217.
 Simonis Petri tristitia spiritualis despiciatur, 120.
 Simulatio, 127, 229.
 Sodalitas honorum quaerenda, 15.
 Sodalitas peccatorum fugienda, 15, 226.
 Sodomia, 106.
 Solitudo, 26, 102, 217, 226.
 Sollicitudo vitanda, 27, 38, 77, 82, 86, 99, 100, 105, 113, 115, 145, 146, 163, 168, 180, 221.
 Stultitia, 127, 166, 185.
 Spes, 82, 83, 84, 99, 100, 105, 115, 120, 145, 146, 163.
 Superbia, 31, 56, 59, 60, 67, 81, 108, 112, 114, 115, 125, 127, 137, 200, 229.
 Suspicio mala, 127.
 Temporis summa est habenda ratio, 173.
 Tentatio, 17, 18, 22, 23, 54^{quater}, 112, 149, 172, 174, 229.
 Textores a Maria Virgine maledicuntur, 13.
 Thesaurus non in terra sed in coelo thesaurizandus, 34, 43, 51.
 Timor inferni, 84, 115, 120.
 Timor peccatorum. Vide : *Peccatorum timor*.
 Tribulatione tolerata id quod amamus lucratur, 64.
 Tribulationis amor Dei amorem sequitur, 84, 85.
 Tribulationis utilitas, 83, 84, 85, 88, 164.
 Trinitas a Deo damnatur, 223.
 Triplex hominum indoles sive natura, 149.
 Triplex sapientis genus, 225.
 Tristitia spiritualis, 115, 120, 121, 124, 191.
 Vanitas, 125, 156, 176.
 Vehementia, 31.
 Vigilia, 12, 14, 132, 174.
 Virginitas Mariae, 187.
 Virtutes. Vide : *Abnegatio*. — *Abstinentia*. — *Beneficium*. — *Castitas*. — *Charitas*. — *Contritio*. — *Dei contemplatio*. — *Dei recordatio*. — *Dei servitium*. — *Dei timor*. — *Dei voluntati summissio*. — *Eleemosyna*. — *Fides*. — *Fuga hominum*. — *Gratiarum actio*. — *Humilitas*. — *Injuriarum remissio*. — *Jejunium*. — *Laeitia*. — *Liberalitas*. — *Mansuetudo*. — *Meditatio*. — *Modestia*. — *Mortificatio*. — *Mortis memoria*. — *Mundi contemptus*. — *Obedientia*. — *Oratio*. — *Patientia*. — *Paupertas*. — *Peccatorum timor*. — *Pietas*. — *Poenitentia*. — *Silentium*. — *Solitudo*. — *Spes*. — *Timor inferni*. — *Tribulationis amor*. — *Vigilia*.
 Virtutes addiscuntur proximorum vitia vitando, 19.
 Virtutes credentis, 135.
 Virtutes, etsi multae, arrogantia et superbia delentur, 67.
 Virtutis merita, etsi multa, proposito peccandi amittuntur vel in mortis momento, 228.
 Visibilia propter invisibilia relinquenda, 20.

- Vita activa perfectior est contemplativae, 109.
- Vita aeterna Jesu cognito lucratur, 154.
- Vita futura labore lucratur, 113.
- Vita somnium dormientis, 102bis.
- Vitia. Vide : *Arrogantia*. — *Avaritia*. — *Calumnia*. — *Coecitas*. — *Contumelia*. — *Cupiditas*. — *Deceptio*. — *Desperatio*. — *Detractio*. — *Devotio*. — *Disputatio*. — *Dolus*. — *Ebrietas*. — *Facetia*. — *Ful-latia*. — *Fiducia*. — *Furtum*. — *Hypo-crisis*. — *Insipientia*. — *Invidia*. — *Ira*. — *Jactantia*. — *Jocatio*. — *Juramentum*. — *Linguae peccata*. — *Luxus*. — *Male-dicentia*. — *Mendacium*. — *Mundi amor*. — *Odium*. — *Pigritia*. — *Restrictio mentalis*. — *Risus*. — *Saturitas ventris*. — *Scandalum*. — *Scortatio*. — *Simulatio*. — *Sodomia*. — *Sollicitudo*. — *Stultitia*. — *Superbia*. — *Suspitio*. — *Tristitia spiritualis*. — *Vanitas*. — *Vehementia*.
- Vitiorum genera enumerantur, 127.
- Voluptas momentanea diuturnam tristitiam generat, 34.
- Zacharias in duas partes serra scissus patienter mortem tolerat, 66.
- Zacharias proximis panem suum offerre nequit, ut vires ad laborandum ei necessarias non amittat, 93.
- Zoroastrismus, 95.
-

LE SYNAXAIRE GÉORGIEN

RÉDACTION ANCIENNE DE L'UNION ARMÉNO-GÉORGIENNE

LE SYNAXAIRE GÉORGIEN

RÉDACTION ANCIENNE DE L'UNION ARMÉNO-GÉORGIENNE

PUBLIÉ ET TRADUIT

D'APRÈS LE MANUSCRIT DU COUVENT IVIRON DU MONT ATHOS

PAR

N. MARR

PRÉFACE

---

1. La présente publication a pour but de donner une simple traduction du texte géorgien tel qu'il s'est conservé dans l'unique manuscrit du Mont Athos (A). Je réponds ainsi à la proposition qui m'a été faite par mon ami Monseigneur Graffin et je n'ai point l'intention, ni même la force de dépasser les limites de cette tâche. Cependant je commettrais une grande faute, si je n'exposais le danger qu'on court en traduisant un texte d'après un manuscrit unique, même quand celui-ci est ancien et présente une copie artistique, exécutée soigneusement par un lettré géorgien de la meilleure époque du développement littéraire de la Géorgie ancienne¹.

Le moyen le plus sûr de bien faire voir ce grave danger c'est de confronter le commencement de ce monument précieux de la littérature ancienne ou plus exactement du moyen âge de la Géorgie avec les textes traitant des mêmes sujets dans différents recueils. Nous sommes heureusement favorisé pour faire ce travail comparatif, quoique partiel : en effet il ne s'agit pour le moment que des premiers articles du recueil, mais nous renonçons à cette même tâche pour le reste de l'ouvrage, car en l'essayant nous risquerions de ne jamais voir l'achèvement de notre entreprise fondamentale, c'est-à-dire la simple traduction de cet ouvrage, tant le manque de concordance des textes complique parfois le travail. On peut le voir dans ce que nous faisons pour la partie qui touche saint Étienne².

2. Pour la description du manuscrit A qui forme en lui-même un trésor unique non seulement comme manuscrit, mais aussi comme texte et qui est le texte que nous traduisons, nous renvoyons à notre article *Агиографические материалы по грузинским рукописям Ивера. Часть первая. Описание пяти пергаментных рукописей*³. C'est probablement un manuscrit du dixième siècle.

1. Il s'agit du manuscrit de l'Athos (A), voir plus bas, § 2.

2. V. plus bas, p. 7-27.

3. Matériaux hagiographiques d'après les manuscrits géorgiens d'Iveron. Première partie. Description de cinq manuscrits en parchemin (*Zapiski* = *Записки Восточного Отделения Русск. Арх. общ.* : XIII, Pétersbourg, 1901, pp. 47-72). « Le martyr de neuf jeunes gens de Cola » peut servir justement d'échantillon de l'antiquité des ouvrages hagio-

Le manuscrit du Sinaï (S) en parchemin, portant jadis le n° 83, est maintenant divisé en deux volumes (n° 32 et 33); cette division a eu lieu depuis la description faite par le professeur A. A. Tsagarel qui lui donne le n° 83¹. La copie S a deux memento contemporains du manuscrit, d'où nous tirons les renseignements suivants : « Ce livre a été fait à Jérusalem par le moine géorgien Macaire Lethéthel (de Lethète), fils d'Euthyme Grdzel (le Long), aidé par son frère spirituel Pimen Cakha ainsi que par son cousin (« fils du frère de sa mère ») Amona, fils de Vakhthang (ვახთანგ) Modzarghoul, qui l'écrivit de sa propre main ». Le livre fut donc écrit au grand couvent de Saint-Saba à Jérusalem, aux jours du patriarche Théodose et de Salomon, supérieur du couvent, l'an 6468 de la création du monde, le chronicon (géorgien) 84 [+ 780 = 864 de J.-Chr.]. La note qui suit immédiatement les deux premières lignes de ce mémorial munie de la date de « l'an 250 », écrite plus tard d'une autre main, nous apprend que le manuscrit fut dédié par Macaire au saint couvent du mont Sinaï. Le manuscrit représente une chrestomathie, recueil de morceaux choisis de la littérature patristique et hagiographique portant le nom de « Polycéphale ». Des données plus circonstanciées se trouvent dans la description détaillée que j'ai faite moi-même de la moitié de la collection des manuscrits géorgiens du même couvent, ouvrage qui attend des temps plus propices pour voir le jour. On peut en trouver la description sommaire dans l'ouvrage de A. A. Tsagarel, Памятники грузинской старины в Святой Земле и на Синае. Правосл. Палестинск. Сборник, Ю вѣд., СПб. 1888, стр. 234, 236.

Enfin, le manuscrit de Tiflis (T), dont la copie photographique m'a été aimablement fournie par D. P. Gordéyeff, membre de notre Institut d'histoire et d'archéologie de Tiflis, qui doit à son tour l'autorisation de photographeur à l'obligeance de l'administration géorgienne du Musée ecclésiastique, est sommairement décrit par Th. Jordania, *Description des manuscrits et des anciens livres imprimés du Musée ecclésiastique du clergé du diocèse de Géorgie, n° 95*. Le manuscrit est conservé à présent dans un carton à part parce qu'il est décomposé.

3. Dans le Synaxaire, le commencement des Actes de saint Étienne est perdu; il ne reste qu'un morceau de quatre lignes (p. 2, 27-29 = éd., 33, 1-3) qui correspond strictement aux dernières lignes des mêmes Actes dans le

graphiques qui se trouvent dans ce manuscrit (v. Мученичество девяти отроков колаицев dans: les Тексты и разыскания по арм.-груз. фил., Pétersbourg, 1903, pp. 53-61), texte publié, traduit et pourvu de quelques notes qui me sont personnelles ainsi que le compte-rendu de mon voyage au Mont Athos (Из поездки на Афон. О грузинск. рукописе. Швера, dans le Журнал Минист. Народного Просвещен., Pétersbourg, 1899, mars, pp. 1-24).

1. Encore faut-il compléter le manuscrit par le n° 97 (Tsagarel n° 86) qui en présente la partie du milieu.

recueil des lectures, nommé en géorgien მთავალთაჲო « Polycéphale », et non Synaxaire. C'est le manuscrit géorgien (S), unique aussi. Daté de l'an 864 de notre ère, ce manuscrit, qui nous a conservé ' le recueil nommé Polycéphale, est du couvent de Sainte-Catherine au Mont Sinaï (n°s 32 + 57 + 33). Nous en possédons la photographie que nous avons faite nous-même au couvent du Sinaï pour avoir différents types d'échantillons d'écriture. Et nous y retrouvons presque entièrement (n° 32, pp. 59 v — 67 r) *l'Invention de saint-Étienne, serviteur élu et premier martyr*, et une partie considérable (pp. 56 v — 59 v, 2, 13) des *Actes* du même saint. Les trois lignes de ces *Actes*, les seules conservées par notre Synaxaire, se retrouvent, dans le manuscrit du Sinaï, sans aucune différence, excepté l'orthographe აჲჲ « amen » au lieu de აჲჲ, lequel est représenté dans le manuscrit A sous la forme d'abréviation usuelle აჲ et qui est du reste lu par nous d'après la tradition archaïque avec 6². Cependant je ne m'engage pas à reproduire ici ce texte du martyr de saint Étienne, n'étant point sûr que « Polycéphale » répète la version perdue de notre Synaxaire. Nous préférons le publier à part, d'autant plus que le manuscrit (T) nous en présente une copie complète dans une version du reste particulière. Toutefois nous ne pouvons nous passer d'une confrontation générale des trois manuscrits dont les morceaux se correspondent : celui du mont Athos (A), celui du mont Sinaï « Polycéphale » (S) et le troisième de Tiflis (T) ³.

A, notre éd.	S	T
La table des matières		
(pp. 29-32).		
I. Actes de saint Étienne (p. 33, 1-3).	Actes de saint Étienne, pp. 56 v1-59 v2, 13 (le commencement — p. 56 — n'est pas pris dans notre pho- tographie).	I. Actes de saint Étienne, pp. 102, 2, 21-108, 1, 12.
II. Découverte des reli- ques de saint Étienne (p. 33, 4-46).	Découverte des reliques de saint Étienne, pp. 59 v, 2, 14-67 r, 2, 27 (fin manque).	IV. 4 ^{me} lecture de Lu- cien sur saint Étienne, sur le tombeau et découverte des reli- ques du premier diacre, etc. dans une rédaction particulière, pp. 120, 1, 14-128, 2, 15 (exactement 128, 1, 12).

1. V. § 2.

2. V. plus bas, p. 17.

3. Voir plus haut, p. 5-6, la description du manuscrit.

III. Translation des reliques de saint Étienne à Constantinople (p. 74, 65, 10).

IV. Discours du prêtre Grégoire d'Antioche sur Étienne (pp. 65, 11-75, 9).

V. Panégyrique du prêtre Grégoire sur Étienne (pp. 75, 10-82, 15).

VI. Éloge de saint Étienne, premier diacre et premier martyr (pp. 82, 16-90).

Suivent les Actes des apôtres Pierre et Paul (pp. 91 sv.).

V. Id., 128, 2, 16-140, 2, 29 (suivent les Actes des apôtres Pierre et Paul).

II. Id., dans une rédaction particulière sous le titre le martyr du même Étienne, premier diacre, pp. 108, 1, 13-115, 1, 4.

III. Harangue du prêtre Grégoire d'Antioche, pp. 115, 1, 5-120, 1, 13.

—

Les commencements des deux textes A et T ne coïncident pas : la version du Synaxaire débute par la communication sur la construction du martyrium de saint Étienne, détail reporté dans le manuscrit A (p. 128, col. 1, 13, col. 2, 15) à la fin de la partie précédente.

Les désaccords sont saillants dans l'exposition du sujet. Il y a tant de variantes substantielles qu'elles démontrent que T et A ne remontent point au même archétype, qu'ils représentent deux traductions, en tout cas deux versions indépendantes l'une de l'autre. Pour en être convaincu, il suffit de confronter les passages suivants avec les parties correspondantes de notre édition :

127, 1, 19-30 : და მე ვითარ მეხმა. ვგან რამეთუ ჭეშმარიტ არს მისი ჩუენება. არამედ მასცა-თანა პირველად ბღრჯუად მივიძარეთ და ვიდრე მეხამედ ეამადმდე ვთხარეთ და ვიბღვეთ ძეგლი ერთი მარტლდ ქვისაჲ ებრაელდებრითა წერითა წერ-

« Aussitôt que j'eus entendu, je compris que sa vision était conforme à la vérité; cependant nous nous dirigeâmes avec lui d'abord vers la colline, fouillâmes jusqu'à la troisième heure et trouvâmes un monument isolé en pierre recouverte d'écri-

ლი. ებრაელი ვინმე მოვიყვანეთ და წარვიკითხა წერილი იგი და მტკუა ჩუენ წერილი ესე.

127, 1, 30—2, 1 : ყანახა ამას ესე ხახელედუმის ტყემაჲ მართალთაჲ და ტირილი წმიდათაჲ.

La rédaction du manuscrit T met l'Égypte à la place de Chanaan dans le passage (cf. notre édition, p. 60, 18, 19) : *օხრადღსა-თანა აღთქუჲსაჲ ხუკუნოჲ მოგრა თქუენ. ქუეყანაჲ იგი ეგუპტისაჲ.*

Dans la version T Gamaliel est systématiquement remplacé par Étienne. Ce n'est pas Gamaliel, comme nous apprend A, p. 38, 13, mais Étienne, qui se présente à Lucien et lui reproche de ne pas avoir prévenu l'évêque de ce qui lui avait été révélé¹.

4. Un trait remarquable qui caractérise le rédacteur de la version T, est le sentiment qui passe toute mesure d'inimitié religieuse envers les Juifs. Ne se contentant pas de la phraséologie usuelle dans l'expression de ce sentiment, il remplace le mot « l'amour », employé dans notre recueil synaxarien, par « la haine », quand il s'agit du mobile d'une action de saint Étienne par rapport au peuple nommé. Ainsi dans le passage suivant (comp. le texte du Synaxaire, p. 60, 9-10) :

არამედ ჭურთათაგა მიმართ ახუენებოა ხიძულილსა. ქრისტეს-თჳს ჯდაგებნასა მათა მიმართ იტყოდა.

ture hébraïque. Nous amenâmes un hébreu qui lut l'inscription et nous dit ce qui y était écrit ».

« Ou appelle ce champ lamentation des justes et plainte des saints ». (Cf. A, p. 45, 9-10.)

« Mais même envers les Juifs il manifestait de la *haine*, il leur prononçait des discours concernant le Christ ».

A ce propos, les derniers mots ont souffert dans la copie d'une altération maladroite qui fait lire ქრისტეს-თჳს ჯდაგებოა და ხამთა მიმართ « il prononçait un discours concernant le Christ et parlait *envers les trois* » (ხამთა მიმართ ჯდაგებნა-სა მანთ მიმართ) au lieu de « il leur (მათა მიმართ) prononçait un discours » comme nous lisons dans le passage cité du manuscrit T.

C'est sans doute de la même source antijuive que la version du manuscrit met à profit un trait ethnographique du même peuple dans le passage que voici (comp. éd., p. 62, 16-18) :

განგაძღნა თქუენ თაფლითა და თქუენ ნოდრსა მურღისა გული ვით-ქემიდა (T, p. 139, col. 1, l. 4-6).

Il vous rassasia de miel et votre cœur persistait à désirer de l'ail puant.

1. Sur ce sujet voir plus bas (p. 16) dans l'étude des rapports de la version géorgienne T et du texte grec.

Le même sentiment semble avoir suggéré au rédacteur de la version T l'idée d'introduire par des invectives ennuyeuses un passage d'importance considérable, parce qu'il rattache la figure du protomartyr au soleil, héros de quelque épopée païenne, héros cosmique. Voici cette introduction insipide (T, p. 139, 1, 30-2, 2) :

ვინ ხართ თქვენ მ ჭურთანდ. რად-
მეთუ მრცხუნის მე და თანა ვიურვი
საქმეთა-თჳს ბღრტთა რღმელ კმნნეს
ურზულდთა ჭურთათა.

« Qui êtes-vous, Juifs ? J'ai honte
et je suis soucieux à cause des
affaires méchantes qu'ont faites les
Juifs irréligieux ».

Suit immédiatement le passage important dans des termes presque identiques à ceux du manuscrit A (v. p. 63, 8-11) :

ვერ შეუძლებ უკუე მიხედვად პირსა წმიდასა პირველმღწამისა სტეფანსსა.
ვითარცა პირველ ვიქუ. რადმეთუ სატი მისა არს სამეუფოდა და პირი მისი
ვითარცა მწმ : ვითარცა პირსა მწმისაბა არა არს მიხედვად და სწავლად პირსა
მისსა. ეგრეცა მე ვერ შეუძლებ მიხედვად პირსა წმიდისა სტეფანსსა.

« Je ne suis point en état de regarder en face saint Étienne, premier martyr, comme je l'avais déjà dit, car son image est celle du Seigneur et son visage est comme le soleil. Comme il est impossible de regarder en face le soleil et de jouir de sa vue, de même je ne peux regarder en face saint Étienne ».

Étant judéophile, le rédacteur de la version T l'épure dans ce sens. Il y retranche même toute réminiscence formelle du paganisme, ce qui influence le style; par exemple, il remplace le terme ბაგინ bagin dans la phrase ბაგინსა მას დმრთისაბა « dans le temple de Dieu » (A, p. 8, 16) par le mot ტაძარ tađar « temple », parce que ბაგინ bagin signifie en géorgien, comme du reste en arménien aussi, spécialement « temple d'idoles ».

Quand T lit ძალი მისი « sa force » dans le sens de « l'armée » au lieu de ერი მისი littéralement « son peuple » (mais aussi « son armée »), c'est le manuscrit T qui annule le terme suranné, mais original et ancien.

5. Le texte du manuscrit S nous pourvoit d'une grande quantité de variantes pour l'article « La découverte des reliques de saint Étienne, premier diaere et premier martyr » . Ce n'est qu'au profit de la langue géorgienne, de sa grammaire et de son lexique que je les enregistre, en suivant pas à pas les pages et les lignes du texte publié :

P. 33 : 7. + და ერთბაჲად. — 8. მიძართ + თა. — 9. მყოფთაგა] მყოფთა.

14. ხანატრელიხა] ხანატრელიხა. — სტეფანწხო არქიდიაკონიხა. — 16. ნიკოდემოხისიხა. — 19. აბიბაჰი. — რემელი იგი — არა იგხენუბი] რემელიხა-თჳხ — არა იგხენუბი. —
- P. 34 : 2. უდირსხა ამახ] ჩემხა ამნა უდირსეპახა. — ხამითა + ამითა. — 3. გეხმის] გეხმეხ. — 4. ეხე ვი-თა გ-ბითა] ეხე ვითარსხა გამეგხადეპიხა. — 5. რემელთაჲ თაჲვი] რ-ლთა პირველ. — 6. ესტექსტო. — მე >¹ S. — 8-9. დეხა რემელი] დღს რემელი. — 9. თთუეხა აბრილხა ხამხა] ანისხა თთუეხა ხამხა ეამხა მახ. — 10. ინდიკტიონიხახა. — შეათეხა + მახ. — შეექუხეხა მახ წელხა თეგადხისხა. — 11. უფალთა მათ ჩუენთა თჳთმჳერბელთაჲ მარავანდეფთაჲ (sans თანა). — 13. რამე] რამე. — ვინილქ] ვინილე. — 15. ხადგემელნი] ხადგემელი. — 17. ექრე ფერად. — ხანდალნი (au lieu de ჭანდალნი). — 19. + მე-მიგუმიორა
- P. 35 : 1. ებისკოპოხა. — 4. ადრე რამთა] აწ ადგუადე ჩუენ ადრე რამთა. — 7. ჩუენ-თჳხ] ჩემ-თჳხ. — 8. იგი დირხ არიან] არიან დირხ. — მრავლიხა დიდებოხა და პატიოხა. — 9. დავილტოან] დავილტონიან. — 10. კუალად > S. — დეხს] ხადამე. — 12. იგინი] იგი. — 14. პავლქ] პავლე. — 15. რემელი იგი] რემელი იგი. — არიან დამარხულ reçu dans le texte au lieu de დამარხულ არხ A. — 16-17. ურწმუნოთა-გან ჭურთიათა. — 18. კერძე] კერძეხა.
- P. 36 : 4. ხარწმუნებოხაჲ reçu dans le texte. — ადვდეგი] ადვდეგე. — 6. ნათელ ელ] ნათელი მღედე. — ვაუწყე] ვანუბე. — 7. წარმღედად. — 9. მიღენ] მილიონით. — წეხი იგი] წეხი. — 14. იწხა. — 18. + და-ვითარე. — + ხხუათა-ფარსიხეველთა.
- P. 37 : 1. სტეფანწხა] სტეფანწხი. — 5. გამლაძიეს] გამლაძეხ. — 6 წამე-ვიყვანე (-ჲ au lieu de -წ). — 7. ღუკიან-ე (-ჲ au lieu de -წ). — ჩემითა ხაფახითა] ჩემთაგან ხაფახეთა. — 10. მესამ-ე A (-ჲ au lieu de წ). — არხ > A. — 11. მწემი, par mégarde par ce que même la voyelle ე est oubliée et inscrite après coup. — 12. მივიდე] მივიდეთ. — 13. ხხელ ეფე] ხხელი ერქუა. — 15. მღწათს A. — 16. ყოვლადე] ყვარვე. — 18. მიხხა.
- P. 38 : 2. A lisible : ხეთეშია. — არა > A. — 4. ჩუენ-გან > S. — 5. და' > S. — მახ] ამახ. — 8. მახვე დამსხა A. — ვთქუ] ვარქუ. — 9. ხილაჲ. — 12. დეფთაჲხა] დეფთა. — მახვე] მიხვე. — 14. მე ვარყოფე შენ. — 15. შემიდვე] შემინდივე. — 16. ვიკადრქ]. ვიკადრქ — მდდელო-მდდეუროხა მიხ. — დმრთიხა] დმხა. — 17. აღრღუეჲად > S.

1. > = Abest.

- P. 39 : 2. მეორედ და შესამედ. — 3. ამიერთგან უფალო. — 3-4. მღვდლითა მაგით (non მაგითა). — 5. სამგზის] სამჯერ. — 6. და იწყარა A. — 7. მღვდელ] სუგეს. — ვოქუ] ვარქუ. — 8. მან მრქუა] თქუა. — 9. ვპღვნეთ] ვიპღვნე. — სამარხავსა] სამარხა. — 13. ყველივე ხსს] S. — 16. ვარდითა] S. — 17. ~ სულნელითა შრღმნიითა. — 19. დადგა კიმტს იგი. — იყვნეს] იყლ.
- P. 40 : 1. კიმტე. — ხავსს. — 2. ერთი იგი კიმტს ხავსს. — და დგა. — 4. ორნი იგი] A ორნი. — 9. + ოვდალი ნივღემღვ. — 10. დ-ლთა] A დამღვიდებულად. — 11. რამათხს] რამათ-მე. — 12. არს] S. — არს] S. — 13. არს] S. — 14. ვეცხლისა] ვ-ისა S. — არს → après le dernier mot de la phrase (ჩემისაჲ). — 15. და] S. — 17. ხავსს] ხავსე. — 18. და ვადგვრ S (A sans ე).
- P. 41 : 2. პირისპირ] S. — 3. თქუმიითა შემრისხნა მე] თქუმიით შემრისხნა. — 4. მიხუედ] ახუედ. — 6. ვარქუ] ვოქუ. — 7. რამათ] რამმეთუ (რ). — 10. იღვანე ებისკოპღვსა] ებისკოპღვსა იღვანეს. — 11. იხილს] იხილე. — 12. ეგრსთ] ეგრეთ. — შენ] S. — 13. ჩუენდაგა] ჩემდაგა. — იგი] T (T omet eet article, parce qu'il est employé à la fin de la phrase). — 14. ურემსა] ურმად. — 16. ვარქუ] ვოქუ. — იგი] S. — 18. ეგრს] ეგრე. — დიდ და ტვრთ.
- P. 42 : 4. საგმრად] საგმარად. — 5. მე] S. — ვიხილე. — 8. ელა-გამრ] ელაგა პარია. — 9. ჩუენებისა + მის — 11. და ვიხილს] და დავიხილე. — რამმეთუ იყლ იგი] S. — 12. მქვშღვანი. — 14. ამისა] ამისხა. — 15. ~ რამ მე რამ ვღ ჯერარს. — 16. მრქუეს + მე. — იყღვვიან] იყღვვიან. — 17. და დაყენებამ S.
- P. 43 : 1. რღ მელი] რღმელ. — 5. ჩუენებამ და ხილვამ იგი] ჩ. იგი ჩ. იგი. — 6. შესამისა] შესამისა მის. — 9. ეგრე იხილე. — ჩუენითა] ჩუენთა. — 10. გამღვსადებამ] ვ-ბამ. — 11-12. მღწამისა + მ. — 12. არქედიაკონისა, forme vulgaire au lieu du pluriel. — 13-14. ამისხა შემდგმდ. — 14. - ჩუენებისა მის შესამისა] შესამისა მის ჩუენებისა. — 15. ამათ] მათ. — 16. ამის-თხს] მის-თხს. — მე] და მე ვითარდა — 17. შთავედ] შთამღვედ. — 18. მე] S.
- P. 44 : 4. დაჰმურებ] დაჰმურებო. — ოდენ] A. — 6. ტყეებისა] ტყეებისა A. — 7. გწით] გწითა გან. — სამეღვ და ათღოსმეტ]ს. და ათსეთმეტ. — 9. ოვდალი] იგივე უფალო. — 10. ლუკიანეს სუცისხა] ლუკიანეს სუცისხა [au lieu de სუცისხა]. — 12. ბღვრით. — 13. მე გლანავსა] იგი გლანავსა ამას. — 14. მერქენა + მე. — მახვე ადგილხა] S. — და ერთი იგი

უმაღლესი> A (omission intentionnée? la phrase est superflue, elle se sous-entend). — 16. ჭაბუჯ. — 16-17. ესრე ხახედ. ერთი იგი უმაღლესი და> A.

P. 45 : 4-5. ჩუენებთ> S. — 6. მივიმართეთ] მივჰმართეთ A. — 9. აღმოვიკითხა] რამელი მოვიდა-ა და აღმა. — ესრე] ესრე. — 10. ტირილობად და] ტყეობსად. — 11. ჩუენ> S. — ადგილსა + მას. — 14. აღმოვეუეთით] აღმოვიკითხეთ და. — ესრე] ესრეტ. — ქ. ეთნა ხუამ] ქელელიელნახუამ გამალიელ აბიბას და, en général le manuscrit S lit ce passage de la sorte : « ქელელიელ : ნახუამ : გამალიელ : აბიბას : და გამლითარგმანების ესრე : ქელელიელ ახვართა ენისაგან ბერძენთა ენასა ხტეფანცხ და ბერძენთა ენისა-გან ქართველთა ენად გვრგვან და ნახუამ რღ არს ნიკელემცხ : რღ არს მძლს სიმართლობად; გამალიელ რღ არს მომავც მე ნიჭი რნ : აბიბას რღ არს ხერლი შვილი.

P. 46 : 8. დაემთხვნეს] მღემთხვნეს.

C'est de la nature du Synaxaire aussi que provient dans notre texte la présence en partie superflue des termes vulgaires plus intelligibles aux lecteurs ou plus précis (par exemple, პირის-პირ [vis-à-vis], à la lettre [face à face]), qui manque naturellement à S dans la leçon წინაშე ჩემსა პირისა პირ (p. 41, 2).

Du reste le manuscrit S est parfois plus moderne que ne l'est T : S omet le spirant ზ dans le ზაერნი (p. 87 v, 2, 13 აერნი), tandis que T le garde (p. 105, 1, 26). S ne reste guère fidèle aux formes anciennes dans l'orthographe du mot ხუცესნი (il préfère ხუცეხნი) non plus que A, dont je retiens dans ces cas la leçon vulgaire même dans le nom თებუცხს au lieu de თებუცხს.

6. Notre réserve, malgré la tentation de faire du texte géorgien un objet d'études comparées avec les versions grecques et autres et notre indifférence actuelle pour ce travail qui nous attire d'ordinaire, trouvent leur explication dans notre intention de rester cette fois-ci dans les limites du but que nous nous sommes assigné en nous intéressant uniquement aux traits nationaux ou locaux de la littérature géorgienne, et en désirant reproduire l'œuvre géorgienne avec toutes ses particularités et même avec ses défauts. Nous ne prétendons nullement reconstruire l'archétype de cette histoire, mais de faire connaître l'œuvre de la littérature géorgienne adaptée aux goûts de la société nationale de l'époque. Même ainsi limitée, la tâche est difficile : car en même temps on doit faire la part de ce qui revient vraiment aux Géorgiens et la part de ce qui provient d'une autre source, parce que le Synaxaire en son ensemble est le produit de l'union religieuse des Géorgiens et des Arméniens, en tout cas cette version du Synaxaire répond aux aspirations nationales de la société religieuse mixte ou croisée géorgienne et arménienne. Il suffit de rappeler la présence des actes des martyrs arméniens

dans le recueil. On pourrait même dire que c'est un monument littéraire composé en géorgien pour les Arméniens adhérents à l'église orthodoxe grecque des Géorgiens. Je ne nie point une telle possibilité, mais pour le moment cela reste une thèse à démontrer.

On aura alors besoin de s'en rapporter aussi aux textes grecs. Or, à présent il est suffisant de donner une liste de confrontations des morceaux hagiographiques de notre Synaxaire concernant saint Étienne avec les textes correspondants grecs dont nous disposons dans l'édition d'un savant feu A. Papadopoulos-Kérameus ¹.

1. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου καὶ ἡ εὑρεσις τῶν λειψάνων αὐτοῦ ².

T. 120, col. 1, 1, 14.

მეფიანს საციხნავი წმიდობა სტეფანესი და გლანავი ლუკიანესი საფლავთა-თხს და პევნისათხს წმიდათა ნაწილთა პიწველმეწამისა და პიწველ დიავლისა სტეფანესთა ³.

« Quatrième lecture sur saint Étienne et le discours de Lucien au sujet de la sépulture du premier martyr et premier diacre Étienne et de la découverte de ses saintes reliques ».

A. Les Actes.

Inc. : Στέφανος πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.

T.

სტეფანს სავსს იყო ძადლითა და ხარწმუნეობითა. იქმედა ნიშნება და ხახულებნა დიდდიდა ენბა შევრის და იყო იგი სავსე სულითა წმიდითა და ძადლითა.

« Étienne était plein de grâce et de foi. Il faisait des signes et des grands miracles parmi le peuple et il était plein du Saint-Esprit et de pouvoir ».

Finis (p. 40, 17-19) : Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη, τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παρὼν ὁ ἐπίσκοπος ἔμαχ τῷ πλήθει τοῦ λαοῦ συνεκόμισεν καὶ αὐτὸν καὶ ἀπέθετο πλησίον τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

T, p. 128 b.

და ეზე რამ თქვა დაიძინა :
შემდგომად მრავალთა დღეთა ადიდელ

« Et ayant dit ceci, il s'endormit.
Après plusieurs jours l'évêque le

1. Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, vol. V, Pétersbourg, 1898, pp. 28 suiv.

2. *Op. c.*, pp. 28-53.

3. Le texte est reproduit dans ces citations sans aucun changement, à l'encontre des leçons modernisées du manuscrit, et de même les lettres omises dans les raccourcissements sont reconstituées en accord avec la tendance qu'on remarque dans l'orthographe du copiste.

ვძიხვდებთან მთავალხა თანა ხომთავ-
ლებსა და დადვა იგი მახლოდელად
წმიდობა ჰომველმდწამობა სტეფანება.

prit avec une nombreuse multitude
et le mit près de saint Étienne, pre-
mier martyr ».

B. La translation des reliques, *op. cit.*, p. 40, 20-25 (le texte continue sans titre).

Inc. : Μετὰ δὲ ἔτη ὀκτὼ ἡ γυνὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ συγκαλητικοῦ ἐνθουμηθεῖσα τοῦ ἀνδρὸς
αὐτῆς τὸ λείψανον ἀπαγαγεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰς τὸ ἴδιον κτῆμα.

T. p. 128, 16-23.

წათხემაჲ ნაწილთა წმიდობა სტე-
ფანესთაჲ ელბტანტიხეძელობ :

« Translation des reliques de
saint Étienne à Constantinople.

Inc. : შემდგომად ოცობა წლითა
ცელმან აღეკხანდოებს-მან მთავრობა
წათხემაჲ ნაწილთა ქმნობა თხიხობათა
ელბტანტიხეძელობს თხიხა დაბახა.

Après huit années la femme
d'Alexandre songea à transporter les
reliques de son mari de Constanti-
nople à son village ».

Finis ('Ανάλ., p. 53, 7) : Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ταύτην. Βλέπετε
ὄν, ἀδελφοί, μὴ καταφρονήσωμεν αὐτοῦ, ἀλλὰ φυλάξωμεν τὰς παραγγελίας τοῦ δεσπότου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ῥοσημένου ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ σκότους καὶ καλοῦντος ἡμᾶς εἰς τὴν
ἐπουράνιον αὐτοῦ βασιλείαν, ὅτι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ δόξα κτλ.

T (p. 140 b, 18).

ხეძგა შეუთავს ვჰეგოფთ მახ
აწამედ დავიგვნეთ მცნებანი ღობა ხე-
ქნობა ოჲ ქმნბი წამქელმან მოგხნა
ხუენ დნელობა-გან და მოგვწოდა ხუენ
(წეგობა) მობხა სახუევევლბა წამქელ
მობი აწხ დოდებდა და ხნვ.

« Ne le négligeons pas, au con-
traire, observons les commandements
de Jésus-Christ qui nous a délivrés
des ténèbres et nous a invités à venir
dans Son royaume céleste, car c'est à
Lui que revient la gloire, » etc.

On serait bien déçu si de la ressemblance des lignes introductrices ou finales on se hâtait de conclure que le texte géorgien T ne fait que répéter la version grecque publiée par Papadopoulos-Kérameus. Il suffit pour dissiper une telle illusion de confronter le passage que voici (p. 32, 8) :

Ἐγὼ ὄν ὁ ταπεινὸς Λουκιανὸς ἠρώτησα αὐτὸν λέγων· « Σὺ γὰρ τίς εἶ, κύριε; ἢ τίνες
αἱ σὺν σοί εἰσιν, δέσποτα; » Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπέν μοι· « Ἐγὼ μὲν εἰμι Γαμλιηλ ὁ τὸν Παῦλον
ἀναχρησθέντος καὶ τὸν νόμον διδῆξας ἐν Ἱερουσαλύμοις, ὁ δὲ σὺν ἐμοὶ κείμενος αὐτός ἐστιν
ὁ κύριος Στέφανος, ὁ λιθοβοληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱερουσαλήμ κτλ.

T, p. 123, col. 1, ligne 31 — col. 2, ligne 3.

და მე მოვეგ და ვარქუ მახ ვინ
სად ვუვალდ ხელდ მან მთხოვდ და

« Et moi, je m'adressai à lui en
disant : « Qui es-tu, Seigneur? »

მტკეა. სტეფანე ვარ რამელი ქვითა დავიქელე ურჩულდთა ჭურთიათა-გან. ხელე ჩემთანა მდებარენი გამალიელ არს. რამელი პავლს განზარდა და რჩელი ახწავა იმრუხალემს და ნიკოდემს და ძმ მობო¹.

Or, il me dit en réponse : « Je suis Étienne, celui qui a été lapidé par les Juifs irréligieux. Et ceux qui gisent à côté de moi, ce sont Gamaliel qui a élevé Paul et lui a enseigné la loi à Jérusalem, Nicodème et son fils ».

Cependant de telles divergences n'empêchent guère le texte géorgien de la version T de remonter à l'original grec tout en conservant des termes grecs en transcription géorgienne. par exemple *αυαλιηος* ('Av.. p. 48, 10) = ნავალიარი (p. 131, a, 7).

7. Enfin, le Synaxaire a ses exigences. Le texte n'y trouve naturellement sa place que dans un état condensé, permettant quelques raccourcissements, plutôt des simplifications. Nous croyons avoir fait le nécessaire, en conservant, par exemple, l'histoire de saint Etienne comme la raconte l'auteur de notre Synaxaire; autrement nous aurions été obligé d'intercaler dans notre traduction le passage suivant qui explique la réplique vraiment très laconique de l'évêque Cyrille, quand il répond brièvement par un « non » décisif (p. 48, 6) à la demande réitérée de la veuve de lui permettre d'emporter le corps de son mari défunt (p. 48, 4-5).

P. 12 v. j'ai introduit deux phrases, omises dans le manuscrit A : 1) p. 55, 8 : და აღვიხუენ წმიდისა სტეფანს ნაწილნი, et 2) p. 55, 9-10 : ხელე მევემან წარვიცითსა და იგნა კელი თუხი. ხელე აზნაურმან მან ჭრქეა; encore ne suis-je pas sûr de n'avoir pas dérangé par ce procédé l'ordre suivi par le rédacteur du Synaxaire.

Je ne parle ici que de certaines divergences du manuscrit T que je ne trouvais pas commode d'introduire dans notre texte et faire dire ainsi à son rédacteur des choses qu'il avait changées ou omises entièrement de propos délibéré, commettant même des fautes, ou en préférant des expressions, des formes et des particularités de vulgaire syntaxe. En éliminant justement ces traits du texte synaxarien, nous serions en voie de défigurer la nature du recueil et son style.

1) თხუთმეტსა ინდიქტონსა [indiction 15e] au lieu de თოთხმეტსა ინდიქტონსა [indiction 14e] (p. 48, 17).

2) ხამსა იპატრიდნასა მიხვე უფლისა au lieu de მიხვე ოფლისა (*Ibid.*).

3) ათორმეტნი ჯორნი [12 mulets] au lieu de ათხუთმეტნი ჯორნი [15 mulets] (p. 58, 14).

4) თუეხა ავსტელსა ორსა au lieu de თთუეხა ავსტელსა (p. 59, 4).

5) წმიდისა სტეფანს (manuscrit სტეფანეს)-თანა პირველ მღწამისა au lieu

de წმინდა ხატუანის (manuscrit ხატუანის) პირველ მუწამება-თანა (p. 59, 6, id. 59, 8-9).

6) ეძიებდებინა au lieu de დატრეკიან (p. 59, 7).

8. Il y a encore un côté du présent travail qui le rend aussi séduisant que périlleux. C'est la condition formulée instamment par Mgr Graffin, c'est-à-dire de présenter dans la publication le texte géorgien sans y laisser aucun mot sous forme d'abréviation et sujette à diverses prononciations, comme on le remarque maintes fois dans une série de mots à double et parfois à triple orthographe. Cela veut dire que chaque lettre doit être pesée avant d'être préférée à une autre, quand il s'agit de cas ambigus. L'intention est excellente, mais l'état du développement de la philologie géorgienne nous pourvoit-il de moyens sûrs pour accomplir cette condition? Nous verrons donc, d'autant plus qu'il s'agit de montrer quels progrès nous avons faits en matière de philologie géorgienne. La proposition est tentante, nous nous y engageons donc et puissions nos fautes aider les autres à lire les leçons avec plus de justesse.

On peut voir d'après les cas suivants le risque auquel on s'expose en reproduisant la lecture pleine et entière des formes abrégées sous le signe d'abréviation : 1) Je restitue pour აჱ la lecture pleine აოფჱ, mais pas une seule fois აჱ n'est écrit dans notre manuscrit en toutes lettres, aussi ne sommes-nous pas sûr que აოფჱ soit sa vraie leçon, parce qu'il existe de même la forme აოფ. 2) Dans notre manuscrit le mot ამენ n'est écrit qu'une seule fois en toutes lettres (p. 46, 16) et même cette fois-là nous y voyons la forme vulgaire ამენ et non celle classique reçue par nous ¹.

9. Quant au texte, quelques traits stylistiques nous persuadent que tel qu'il est, surtout le texte de la vie de saint Paul, il n'appartient guère aux premiers siècles de la littérature géorgienne (V-VIII) ou il est de prime abord rédigé dans un langage approchant du vulgaire, d'où vient l'emploi trop fréquent de — ვან dans le sens de მიერ [par], შვიდეული [semaine] au lieu de მზგფს-ი, etc.

Pour nous, il suffit de rencontrer dans le texte la phrase suivante — იქმდა ხახაულებსა და ნძუმსა დიდდობა (p. 60, 7-8), propre également aux deux manuscrits (A, T), pour affirmer sans hésitation que la langue est vulgaire, presque identique à la langue géorgienne moderne, nullement archaïque et nullement ancienne littéraire primordiale. Ne pas sentir l'incongruité de l'accouplement de ხახაული et ნძო, termes de deux époques différentes, et la modernité des formes ხახაულებსა და ნძუმსა დიდ დობა au lieu de ხახაულთა და ნძოთა დიდ დობთა, ce serait avouer que nous connaissons mal les notions élémentaires concernant l'histoire de la langue littéraire géorgienne.

Il vaut la peine de relever un cas d'orthographe, attesté par le manuscrit de 864 ainsi que par le manuscrit Athonien (A), nominément celui de შვემთხვზ (au lieu de la leçon littéraire, classique შვემთხვზ, vulg. შვემთხვობ), parce qu'il nous montre le moment d'indécision où l'on balance en quelque sorte entre deux courants sans avoir la hardiesse de prendre nettement parti pour l'un d'eux.

La syntaxe de la version A accuse parfois aussi la nature particulière de la langue géorgienne habituelle même en la comparant avec le texte du manuscrit, où le mot déterminé précède le mot qui le détermine (par exemple წარხუმა ნაწილთა, A : ნაწილთა... წარხუმა, p. 48, 2), cependant le même phénomène s'observe aussi dans le texte du manuscrit A, et vice versa.

Le titre même de la translation des reliques est rédigé d'une autre manière dans le manuscrit (8, col. 2) : წარხუმა ნაწილთა წმიდისა სტეფანესთა კობტანტინობლის, où წარხუმა au lieu de მიცვალემა (A). Il n'y a pas à douter qu'au terme წარხუმა on doive assigner la priorité quand il s'agit du langage ancien littéraire des Géorgiens, მიცვალემა étant un mot géorgien naturel, tandis que წარხუ-მა dérive par sa base -ხუ de la langue japhétique du type svane. Du reste, notre version T pas plus que A ne distingue l'emploi du nominatif et celui du cas dit informel, en mettant souvent la voyelle -i, marque du nominatif, là où il n'y en a point besoin.

10. Les particularités du style du manuscrit correspondent bien au remaniement postérieur des Actes de saint Étienne, au remaniement qui est propre à son texte géorgien. Néanmoins le manuscrit nous fournit bien des fois la reproduction plus soignée du texte géorgien de la tradition ancienne.

J'ai mis à profit quelques-unes de ces variantes pour corriger les leçons évidemment défectueuses de notre texte, par exemple :

47, 9 წელსა მეათესა (T, col. 1, 26) au lieu de მეათისა.	
47, 10 ანდერძი	— ანდერძი.
47, 11 ეკლესიისა-თხზ და კლასაკთა- თხზ	— ეკლესიისა-თხზ.
47, » შეახუენნა დმერთსა ხასლეულნი თხსნი	— შეახუენა დმერთსა.
52, 16-17 გმობდეს და ეტყოდეს	— გმობდეს.
53, 5 მოვედით ქალგიდონდ	— (omis tout à fait).
58, 5 უკმოდგებოდეს.	— მოკუდებოდეს
62, 14 ხაფლავნი.	— ხოფლავნი
62, 17 ხდრტუნვიდით	— დრტუნვდეს
63, 1 დაწერილსა.	— დაწერილთა
63, 13-14 დიდითა დმრთისა და მეუ- ფისა ჩუენისადათა.	— დიდითა —

63, 16	ფეფლისა-მიერ იქიფ (T omel)	ქობიტეს მიმართ	au lieu de	ფეფლისა იქიფ ქობიტეს მიერ.
64, 16	დაამუდენ.	—	—	დაამუდენ

Il y a sans doute des cas douteux particuliers au manuscrit T, comme par exemple :

53, 9	ვზგმს.	T ვუგუემს.
54, 1	ზეტმღ(ზეტმღნ).	T ზევმა.
54, 8	ანნაური.	T ანნაური დედაკაცი.
54, 12	მეფეღ.	T უფაღ.
54, 17	»	T უფაღ მეფღ.
55, 5	ხიმტვიცისა-გან.	T ხიტკბეუბისა-გან.
56, 11	ახული.	T ახული ვხიმღ ნაკვიკლირისა ¹ .
56, 12	ზევმა.	T ზემა.
56, 14	რემელსა-თანა.	T ხოღღ ქალსა მას რემელსა.

11. Les variantes d'expression qui distinguent le manuscrit ne sont point toutes utilisées dans notre édition, mais elles présentent souvent, comme je le pense, un intérêt exceptionnel pour le lexique géorgien. Parfois la diversité des expressions mises à profit dans deux versions, A et T, nous suggère la pensée que les copistes ou plutôt les auteurs de ces deux versions faisaient leur travail chacun pour une époque ou pour un milieu social à langage spécial. Il est suffisant de jeter un coup d'œil sur les cas suivants, tout en gardant la réserve pour quelques leçons peut-être fortuites (fautes de copiste etc.) :

49, 16	არწმიდანი.	T უკეთურნი.
49, 17; 50, 16-17	გამოცდად(გამოცთად).	T გუემაღ.
50, 12	დადაფებდეს	T იტყუედ.
51, 4	მენაკეთ-მოდქუარსა.	T ნაკვლარსა ² .
51, 9	მჰიონს.	T მეგულები.
51, 16	აფრასა-ზედა.	T ქხელსა (mais ici de même აფრად en correspondance du même terme A, 52, 13).
53, 6	ხადგურად.	T ტბასა.
54, 18	მღისუნ.	T მიცივანენ.
55, 4	მღეუბად.	T მღხუმაღ.
» »	დაბასა.	T აგარაკსა.

1. ნაკვიკლი, cf. aussi ნაკვლარ plus bas.

2. V. plus haut, p. 16.

55, 17 ანთიპატცხთა.	T პრეტოკტორთა (id., 55, 19).
56, 9 შთავიდა.	T შთავიდა.
56, 13 იხსნეს.	T იღვა (ნაწილი).
56, 17 მუნ სადა.	T მას ადგილსა რლსა.
57, 6 შეესხულად.	T მგურვალედ.
57, 14 წარსლვისა.	T წარმართებისა.
59, 2 ეკლესია.	T ეკატერი.
59, 15 თქუმულთა.	T ქმნულ [თა].
59, 17 მადლი.	T მთქალაქობა.
60, 1 ღმრთისადა.	T ღვთისადა.
60, 6 მარტუთა (manuscrit მარტუთა).	T მუალთა.
60, 7 მზრუნველი.	T ვითარცა ქმარი.
61, 19 ტყუილი.	T ყივილი.
62, 3 განიზრახეთ.	T განჰზრახეთ.
63, 17 ნათელი.	T ნაწილი.
64, 2 ანგელცხთა-თანა იხარებ.	T ანგელცხთა-თანა ყოფამ შეიყუარე.
64, 5 ანგელცხთა-თანა განეწესე.	T ა-თა თანა იხარებ.
64, 8-9 განიღტენ.	T განახსენ.
64, 13 მდიდ.	T მდიდ.
65, 1 განათავისუფლენ.	T განწმიდენ.
65, 1-2 მიანიჭე.	T მიჰმადლე.
50, 12 ვიდდიან.	T ვლენედ.
50, 14 დახვედ.	T დავად.
50, 17 მატეს.	T მდგუაქეს.
53, 1 დრძი.	T დრძი (sic).
53, 8 უმჯულთა.	T უმჯულთა.
55, 16 ელტანტი.	T ელტანტინე.
57, 9 ელტანტიანცხ.	T ელტანტიანცხ.
58, 4 ელტანტინცხ.	T ელტანტიანცხ.
58, 6 აღწახდა კაცობიც.	T აცემბრ აწრახდა.
60, 5 სნეულთა-გან სდეკნიდა.	T სნეულთა-გან განიდეკნიდა.
60, 7 იტყვ.	T იტყვ.
61, 9-10 აღმდრეკულთა.	T აღმდრეკულთა.
63, 1 ქდრებს.	T ქდრებს.
63, 7 მთქალაქობისა-თვს.	T მთქალაქობისა.
64, 11 ქერაბინთა.	T ქერაბინთა.
» » ძლიერება.	T ძლიერება.
64, 13-14 ამას გზრგზნსა მართალთა ჰხურდდა წმიდათა.	T ამის გზრგზნისა მრავალთა ჰხურდდა წმიდათა.
64, 15 ვითხვ.	T ვითხვეთ.
65, 2 აღჰმართენ.	T აჰმართენ.

65, 6 შეუტარეს ზეცოდო.

T შუშეცოდო.

65, 8 ზეცობა მას.

T ზეცობა მახხა.

106, 10 შჯულიეო.

T მხულიეო.

12. Nous ne voudrions pas chicaner mettant en doute de telles orthographes, par exemple, comme ხამეც (p. 44, 7) au lieu de ხამ-მეც, et compter au nombre des particularités de nos manuscrits ces cas-là où on rend par un « m » deux « m ». Ce trait, vulgaire du reste, peut précéder l'origine de la littérature géorgienne chrétienne.

Cependant nous n'avons rien de semblable dans l'orthographe archaïque quand le nom Jean apparaît écrit en géorgien sans les spirants y (ა) et ჰ (ი) — Iovane, même dans le manuscrit S. Parfois le manuscrit S non seulement s'éloigne de la syntaxe antique régulière, mais il la déforme, par exemple, p. 43, 11-12 S lit ძუალნი იგი ბირველმღწამისა და არქიდოკანისანი... კეთილადმხახურობა au lieu de ძუალნი იგი ბ-მღწ-ისა და არქ-ნისანი... გ-მხახურობანი.

Quand le copiste écarte მტქუა «il me dit» pour faire place à თქუა «il dit», par exemple S (texte, p. 44, 3), ce n'est qu'un indice certain que le manuscrit est de date postérieure et en même temps prouve l'influence du géorgien habituel ou vulgaire, cas fréquent même dans le manuscrit S. Le copiste ne se décide pas à remplacer tout à fait le terme par son équivalent vulgaire მოთხრა, ce qu'il fait du reste parfois, et il préfère employer le verbe თქუა «il dit» (S), familier dans le langage quotidien de même que dans le langage littéraire, mais n'exprimant guère l'action du parler adressé à une autre personne, comme le font les verbes anciens littér. მტქუა et vulg. მოთხრა.

Néanmoins notre texte A nous permet d'enregistrer la forme antique du génitif pour le thème vocal -e, savoir ყურებსა (104, 14).

Le copiste de T semble parfois être plus fidèle aux formes archaïques, en écrivant მუნქუეხვე (p. 45, 8 et pass.) au lieu de მუნთქუეხვე, იქმნებს (77, 14, 17) au lieu de თქმნებს que je retiens du reste, telle leçon du manuscrit A étant plus conforme à la phonétique du parler vulgaire, par conséquent à la nature du Synaxaire.

უნე du manuscrit A (p. 82, 9) représente vraiment la forme simple, dépourvue de la désinence du comparatif -ებს : pour l'exprimer on se contente parfois du préfixe უ-, comme dans notre adjectif, où -ე n'est que la vocalisation de la უე «dessus», «en haut», «de dessus» («qui se retrouve en haut ou en dessus»). La forme უნე n'est donc point elle-même archaïque, mais elle aide à l'analyse de sa variante უნემთაებს, leçon du manuscrit T (ici dans la forme postérieure უნემთაებს), où მთა n'est point la terminaison du comparatif, mais la seconde partie du mot composé უე-მთა : მთა (dans la prononciation vulgaire ou moderne (ბა), préposition dans le verbe, a le sens du lat. «sub» («sous»-

français), de plus l'état intérieur, le mot შოა désignant « espace intérieur au-dessous de nous¹ », parce que ce terme, comme nous l'enseignent les langues japhétiques, est devenu le terme qui voulait dire autrefois « infernes¹ », à la lettre « ciel (d'en bas)¹ ou « ciel (là-dessous)¹ », mais aux temps primordiaux il signifiait tout simplement « ciel¹ », c'est la variante dialectale du mot géorgien ცა « ciel¹ ». Par conséquent ზე-შოა veut dire « ciel d'en haut¹ » (comp. géorg. ზე-ცა) → « ce qui se retrouve en haut¹ », « supérieur¹ ».

13. Quant au lexique ancien, c'est le manuscrit de 864 (S) qui nous en conserve quelques survivances remarquables, et la plus importante d'entre elles c'est აღმკვედა « graver¹ », « sculpter¹ », « inciser¹ », « faire une taille en bas-relief¹ », terme tout à fait incompréhensible dans le géorgien et qui par conséquent y est remplacé par le mot აღმკვეჟთა qui du reste n'est que sa variation plus familière aux Géorgiens dans le sens voulu, exprimé ordinairement par le verbe აღმკვეთ¹. Nous le retrouvons dans le passage que voici : და ზედა წეროლი იგი მათი აღმკვეთისხეთ და წეროლი იყა ესწესა აღმკვედით → « et nous y avons lu leur inscription, et elle était gravée de la sorte¹ », leçon du manuscrit S correspondant au texte de notre édition, p. 45, 13-14.

La leçon უპატიობა, p. 47, 8, pourrait bien être corrigée იპატიობა, comme la lit du reste le manuscrit T, parfois de même A, mais c'est un cas trop intéressant pour ne pas nous prononcer avec précipitation en faveur de la leçon peu sûre, parce qu'il est facile de rejeter უ- = u- (= fr. ou-) au commencement de უპატიობა « upatioba² », si nous nous méfions des connaissances élémentaires du copiste et si nous admettons en conséquence qu'il a pris le terme d'origine grecque pour le mot géorgien უპატიობა u-pati(v)-oba « état sans honneur¹ », avec le préfixe négatif u-; mais une telle ignorance du copiste est inadmissible et alors la leçon უპატიობა upatioba, bien préférable, au lieu de იპატიობა ipatioba, nous conduit aux temps plus anciens quand le υ grec du terme ἕπατος se lisait encore comme la voyelle labiale. Pourtant notre texte admet de même la forme იპატებ ipatos. Ceci est une question à part, si nous n'avons pas ici une influence latérale de la forme arménienne հիպատոս, սպրհիպատոս. Il est vrai aussi que le terme se retrouve de même dans les deux formes chez les Arméniens հիպատոս hiopat et hipat et ce n'est pas ici un lieu convenable pour argumenter de la priorité de la forme à voyelle labiale ou de l'arménienne.

14. D'autres divergences de syntaxe ne sont pas dépourvues d'importance

1. S. Orbélian note bien dans son Dictionnaire Géorgien « კოდვა ჰობა », c'est-à-dire « kodva « couper¹ », « trancher¹ », mais dans le sens de la taille ou incision des inscriptions ce verbe, du reste exotique toujours ou dialectal, n'est guère connu, ce qui n'exclut point son antiquité, parce que sa base « kod » → « kud » se retrouve dans le sumérien : « kud » « couper¹ », « trancher¹ ».

2. L'adjectif უპატიოდ « sans honneur¹ », « méprisé¹ » revient dans notre texte même (p. 60, 12).

pour l'histoire de la morphologie générale, par exemple p. 42, 12 la leçon მახ ველხა (S) au lieu de ველხა მახ (A) ne fait que nous rapporter au style du poète géorgien célèbre du moyen âge et de nous rapprocher davantage de la déclinaison de l'article défini des langues romanes qui a de plus profondes racines que ne nous permet de supposer sa dérivation censée définitivement établie du latin.

Du reste, quand il s'agit de la syntaxe, nous sommes encore bien éloignés du point de développement de la philologie géorgienne, où notre science aura l'assurance de préciser les causes de tous les phénomènes de cette partie de la langue ancienne littéraire, par exemple რამელ იგი ou რამელი იგი dans quelques passages, dont la variante avec la forme claire du cas (nomin. : რამელ-ი) ne nous suggère que l'idée d'y voir la tendance de substituer à la morphologie un peu vague d'époques anciennes celle plus précise de temps postérieurs, sans prendre garde à ce que dans le nouveau milieu ethnique on était obligé d'atteindre cette précision à l'aide des désinences géorgiennes, par exemple : პირველ p. 45, 2, 6 (A), on façonnait პირველ-ად (S), ჭემპარობ p. 45, 5 (S) — ჭემპარობ-ად (A), etc. Le manuscrit S ne garantit point l'antiquité des leçons, et notre manuscrit A ne conserve pas la fidélité complète à la leçon ancienne, comme il est facile de le remarquer.

Dans cette ligne entrent les leçons du manuscrit S იყრ ძვკა დიდ au lieu de იყრ ძვკაჲ დიდი 46, 1-2 (A), მობ-გან ლუხკუმობა du manuscrit A, comme elle se retrouve dans notre édition, p. 46, 3, au lieu de მობ ლუხკუმობ-გან S, même dans le manuscrit T კმა ვეყან au lieu de კმა ვეყადინ p. 77, 17-18 (A).

15. Les noms de lieux sont traités par le copiste avec une légèreté qui ne donne aucune assurance que la tradition du manuscrit soit bonne, ni qu'on puisse compter sur sa justesse : Amphipolis devient Amphiphore, Pontiol change sa forme presque chaque fois, Brindisi est devenu Brnda ou Br^ru^lnd, ხორაკოზად « Syracuse » le manuscrit lit კორაკოზად « Coracose » (lecture fautive qui est corrigée dans notre édition), ce qui nous fait penser que le texte a passé par une écriture où les lettres s et c (=k) se ressemblent, telle est l'écriture arménienne, ses initiales, ce qui indiquerait la provenance arménienne de ce texte géorgien, c'est-à-dire qu'il est traduit en géorgien de l'arménien. Du reste, le copiste lui-même n'est pas sûr dans le traitement de ce nom qu'il écrit quelques lignes plus bas avec la voyelle « e » (Seracuse) au lieu de α = o (αζ = ou) ou peut-être o = i.

Syracuse est d'ailleurs transcrit en géorgien Serakos (p. 111, 15 ხერაკოზად), mais ce n'est qu'une particularité du manuscrit A, où nous lisons *deakon-i* au lieu de *diakon-i* « diacre ». C'est du reste de l'histoire des saints Pierre et Paul.

1. Du reste on dirait que dans ce terme la voyelle « e » au lieu de « i » n'est pas fortuite : le manuscrit A lit presque toujours დეაკანი, de même ანკედეკანი.

16. Le manuscrit A a été revu par un rédacteur mallhable qui, ne comprenant pas les noms propres ou les formes anciennes du texte, a essayé de gratter les lettres qui lui ont paru superflues pour faire lire ზემო, დაადგეს, რახა-მე (p. 66, 15), etc. : ზემო, დაადგეს, რახმე, etc.

Le manuscrit A laisse voir quelquefois la correction du texte déjà copié par addition de lettres omises, par exemple პანტოელს (112, 9) dont la lettre b est écrite après coup, de même le second b dont on pourrait bien se passer dans ძობსა (p. 112, 15).

Le copiste lui-même n'est guère un artiste de son métier, il n'est pas sans reproche. Parfois il laisse voir son tâtonnement, par exemple ლუხკუმაჲ (p. 59, 1), il écrit d'abord ლუხკუმაჲ et ensuite il le corrige par insertion de Ⴀ — ლღუხკუმაჲ, de même il traite ლღუკა (p. 59, 14).

17. Dans le même manuscrit nous constatons un abus systématique suggéré probablement par le pédantisme d'un esprit scolastique : le copiste accouple dans un mot les deux variantes d'une marque de la même catégorie grammaticale, მ- et ხ-, préfixes objectifs de la troisième personne dans le verbe, au lieu de mettre un seul ხ dans les formes suivantes : მომხგობ, დამხდებ, დამხდევს, მხდვა, დამხდუმენი, წარმხგა, შევმხწირავ, მიმხგა, მომხგა, დამხგევად. მხდევნიდეს, დამხგნრა, წარმომხგა, მხდევნიდა, მომხწყვანა, მიმხწყვანა, მხგეთ, მხგემა, მხოქეთ, განმხდევნე, გამომხმნდით, მხოქე, მხგვიდეს, წარმხგეს, მქოლბ, თავყუანის მხგემდით, მხოქათ.

Le copiste se permet la même chose, addition du spirant sans aucune raison, outre le désir pédantesque d'avoir le groupe მჲ dans les noms მქული, მქულობ, მქულბა, მქულიერ, უმქულღნა, განმქად, დამქად, დამქილი.

La leçon მომხგვად (p. 63, 8) n'est pas de même de celles qu'on pourrait souffrir dans notre publication.

On remarque aussi un pêle-mêle dans l'emploi de la lettre მ que nous constatons dans le manuscrit A : le copiste l'omet dans le verbe ემენებთან, ადამენა, ადამენეს et l'utilise dans დამტკიცებდა, ქრისტთანთაჲ.

Je laisse le spirant მ de la forme verbale დამთა (p. 83, 2) à la place qui lui est assignée par le manuscrit A, nullement sûr que ce ne soit pas un des cas quand le copiste abuse en le mettant toujours devant les sibilants et chuintants en général (cf. plus haut).

18. L'inconséquence d'orthographe peut d'ailleurs attester parfois deux courants ou deux traditions que suit le copiste, par exemple, quand nous avons მრამე « Rome » à côté de მრამ, mais ce n'est qu'une leçon fautive qu'on essaie une fois (p. 93, 10) de corriger მრამედ en მრამდ.

Il y a des inconséquences nombreuses dans le genre des cas suivants : le terme ეძიებდეს forme classique pour le géorgien, à côté de -ეს parfois -ოს : ეძიებდესი, ეძიებდესობა, ეძიებდესმან, etc.

19. Il y a des cas de « dittographie » que nous avons naturellement

écartés de notre édition, par exemple, p. 45, 15 : ახურთა ენისაგან ბერძენთა ენისაგან ბერძენთა ენასა.

20. C'est plus souvent que le copiste de notre manuscrit commet des fautes telles, par exemple, que დაჰმატაჲთ (p. 101, 15), კალრკულსა (p. 103, 2), ნაყდო (p. 77, 4), წინაწარმეტყუელნი au lieu de წინახს-ო plusieurs fois, უმადღღონო au lieu de უმადღღონი (p. 80, 1), მარჯუწნით (p. 81, 7), ერბამად (p. 81, 10), დეკონ (p. 85, 5)¹, მიძვრან (p. 111, 20), ბიველსა (p. 112, 2), etc.

Est-il nécessaire de continuer encore l'énumération de telles fautes de copiste, par exemple სტავრიობა au lieu de სტავრიონსა, ყოფადოთა au lieu de ყოფად (p. 103, 13), etc. ? Je crois que non, tant qu'il s'agit simplement de la publication du texte et de sa traduction.

Il y a une leçon fautive très curieuse, c'est მამობ-ძმამ ჩემამ au lieu de მამობ-ძმამ ჩემი (p. 36, 14), comme si on voulait mettre artificiellement en accord la désinence du pronom ჩემი avec celle de ძმამ, mot déterminé par le même pronom.

21. Néanmoins notre texte présente plus d'une fois l'occasion de glaner des phénomènes rares au profit de la grammaire historique et de la phraséologie géorgienne, par exemple la forme impér. exprimée par le suffixe « n » (« ნ »), resp. « -iu » (-ინ) : უაჲ ყავნ, აღიღენ ჯუარო თუხი და შემდომიდეგონ მე (p. 88, 5-6, cf. გრწმენ-ინ), ნუ ვინ... გამძვალნ (p. 93, 14), la 2e forme du pass. exprimée par « n » (ნ) განწმობსნებოთ (p. 95, 14), « n » (ნ) exprimant la pluralité de l'objet logique : წარგწყმიოდნე (p. 91, 18), « a » (-ა) interrogatif, mis après le même « n » : ოგილე+ნ-ა, le futur caractérisé par la voyelle « e » (ე) : ძვეს.

Une série de termes dérivent entièrement de l'époque ancienne, par exemple : 1) ხევეწულ-ო (p. 47, 3) d'après la tradition historique arménienne bien connue. Manuscrit T l'omet tout à fait ; 2) კაწრაულ-ო (p. 50, 1) remplacé dans le manuscrit T par საკაგე [braneard] ; 3) რეჰიო-ო p. 37, 7 (A, S), identique avec l'arménien რեჰի, terme iranien ; 4) ახარტუნ-ო p. 77, 16 (A, T), terme iranien, connu aussi dans l'arménien ; 5) ბაგინ-ო p. 37, 16, 40, 16 (A, S), de même terme identique à l'arménien բազին, etc.

Voilà pourquoi je n'eus pas la hardiesse d'envisager la forme ხეველუბამ (p. 46, 8) [maladie] comme une faute du copiste et de la corriger en ხეველუბამ, forme habituelle², préférée par le manuscrit S.

Nous traiterons à l'aise et ailleurs ces cas de lexique et beaucoup d'autres.

22. Le copiste n'étant pas un guide sûr dans la grammaire de la langue littéraire géorgienne et en général dans l'orthographe ancienne, je rejette naturellement ses leçons dans les cas suivants :

1. V. p. 24, n. 1.

2. Ailleurs dans le même manuscrit A l'adjectif ხეველ-ო p. 77, 10 et pass.

1) Nominat. ou vocat. des noms propres à la désinence - ს (= $\text{ც} + \text{ს}$) au lieu de ც : ხავლს, სტეფანს, პეტრს, ქრისტს.

2) Le génit. - ებ au lieu de - ის dans les noms propres; je le rejette d'autant plus quand cette désinence est cachée dans une leçon sous le signe d'abréviation (- $\bar{\text{ს}}$), par exemple სტეფან $\bar{\text{ს}}$, ანთიან $\bar{\text{ს}}$.

3) Dat. des noms propres à ს ← სხა au lieu de - ებ ← ეხა : სტეფანსს, პეტრსს, ხავლსს, პატროვლსს, d'autant plus dans les noms communs : ძისსა, მღვდმარსსა, მძინარსს, même მახ დამს[ს].

4) Dat. informe et même pronominal avec le même - ს au lieu de - ე : პილატს, პეტრს, ხავლს, სტეფანსმან, ქრისტსმან, სიმრავლსმან.

23. Avec le + მსგავსად ჩუეულებობა-ებრ (74, 4-5) nous avons le cas où la glose მსგავს est introduite dans le texte pour expliquer ებრ¹.

24. Le texte de saint Étienne contient des modernismes du style géorgien tels que დაიძინა (p. 47, 15), მუნ ხადა (56, 17), იმედი (76, 6), ძალგიც (93, 12) au lieu de ელეგწიფებობ, etc. Je passe ici sous silence les particularités d'orthographe lesquelles ne peuvent caractériser que la copie, par exemple, პირმშობოთურთ (p. 61, 1).

25. Mais en même temps nous y trouvons des expressions archaïques comme მღ-რამ-ველებით (51, 3), პირველ მოქრს, მღვალა et d'autres, lesquelles avec les arménismes აღმშობა = վերածնություն, თუალოება (117, 17) = աչսուութիւն nous confirment dans l'idée que le texte tient du milieu arménien, s'il n'est pas traduit directement de l'arménien.

Le texte géorgien ne contient pas d'éléments qui le grecisent, sauf დრემ-ო = δρῆμα (p. 53, 1, Orbélian : დრემონი).

Il y a aussi des cas de syntaxe qu'on pourrait rattacher de même aux arménismes du langage littéraire géorgien de date primitive² ou postérieure³, les identifier en tout cas à la même façon de parler en arménien et c'est dans le manuscrit que nous les retrouvons, par exemple, ივანე ეპისკოპოსსა [Ioanno-episcopo] au lieu de ეპისკოპოსსა ივანეს [episcopo Ioanno]⁴.

26. Je ne note pas naturellement les fautes des copistes, comme, par exemple, არა [non] T au lieu de აქა [ici] (p. 58, 7), ou les omissions comme, par exemple, არა ეხენი (A) au lieu de არა მათ ეხენი (77, 16 T).

Je ne note point des leçons évidemment défectueuses telles que, par exemple, მიტრეფანე (A), მიტრაფანე (A) 56, 9, etc.

Une faute de copiste ne laisse aucun doute dans le manuscrit A, à savoir ახლდა [il accompagnait] au lieu de ადგდა [il monta] que je restituai (p. 57, 17).

1. V. Тексты и Разыскания по кавказской филологии, t. I, page 52, note 2.

2. C'est-à-dire du commencement de la littérature chrétienne en Géorgie.

3. Cela veut dire les années d'union des Arméniens et des Géorgiens au IXe siècle.

4. P. 41, 10; p. 43, 3.

Dans la date de l'ensevelissement notre version ajoute (p. 47, 8) à sa précision par les termes « au mois de décembre » (თოუკს დეკემბრსა).

27. Enfin, je demande quelque indulgence pour ma traduction et la préface française. Je suis bien redevable à l'obligeance de Mme Joukovsky, née française Marie Pouillet, qui a été assez aimable pour ne pas changer mon langage tout en éliminant les incorrections de détails et tâchant de simplifier mon style dont la rudesse dépend en partie de mon désir de donner en français l'équivalent le plus exact possible du texte géorgien. Je regrette de ne pas avoir eu la chance de trouver un terme français pour rendre exactement le mot géorgien ყველსა მძებრდელ-ი p. 51, 7 « celui qui tient tout » (en arm. *ամենակալ*, en grec *παντοκράτορ*). Certes il s'agit du « Tout-Puissant » ou « Omnipotent », mais ni le « tout-puissant », ni « l'omnipotent » n'est le mot qui le rende exactement. Du reste d'après la paléontologie du langage -*კაღ* -*მძებრდელი* « qui tient » et « potens » « puissant » remontent à la même source au point de vue sémantique : les mots dont ils sont dérivés signifiaient tout d'abord « main ».

ALPHABET GÉORGIEN

L'alphabet géorgien comprend trente-huit lettres. Il s'écrit avec deux alphabets : l'un est l'alphabet religieux appelé, en géorgien, khoutzouri ხუტჯორი; l'autre est l'alphabet civil, en géorgien mkhedrouli მხედრული¹. L'alphabet religieux seul comporte des capitales.

ALPHABET RELIGIEUX

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ⴁ	ⴂ	ⴃ	ⴄ	ⴅ	ⴆ	ⴇ	ⴈ	ⴉ	ⴊ
a	b	g	d	e	v	z(ž)	ey	θ th (t mou) ²	i
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
ⴋ	ⴌ	ⴍ	ⴎ	ⴏ	ⴐ	ⴑ	ⴒ	ⴓ	ⴔ
k	l	m	n	y	o	p	j(ǰ)	r	s(š)
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
ⴕ	ⴖ	ⴗ	ⴘ	ⴙ	ⴚ	ⴛ	ⴜ	ⴝ	ⴞ
t	w	u	φ	q	ǰ	k	m(ṁ)	θ	θ
	(anglais)	ou français	ph (p mou)	kh (k mou)	g guttur.	k guttur. explos.	ch chuint.	tch mou	ts mou
31	32	33	34	35	36	37	38		
ⴟ	ⴠ	ⴡ	ⴢ	ⴣ	ⴤ	ⴥ	⴦		
dz (ts sonor.)	r	š	t	q	r	ǰ	m	š	
	tš	tš	tš	q	q	d	h(č)	oy(ō)	
		ts emphat.	tch emphat.	k guttur.	k guttur. explos.	dj (tch sonor.)			

ALPHABET CIVIL

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ(ჟ)	ყ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჯ(ჲ)	რ	ს(შ)	ტ	ბ
a	b	g	d	e	v	z(ž)	ey	θ	i	k	l	m	n	y	o	p	j(ǰ)	r	s(š)
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38		
ⴟ	ჱ	ⴓ	ⴔ	ⴕ	ⴖ	ⴗ	ⴘ	ⴙ	ⴚ	ⴛ	ⴜ	ⴝ	ⴞ	ⴟ	ⴠ	ⴡ	ⴢ	ⴣ	ⴤ
t	w	u	φ	q	ǰ	k	m(ṁ)	θ	θ	d	t	q	q	d	h(č)	oy(ō)			

On n'emploie plus ჱ et ჲ.

1. Voir N. MARR, *Грамматика древнелитературного грузинского языка (La Grammaire de la langue géorgienne littéraire ancienne)*, Leningrad, 1925, pp. 026 et suiv. — M. Brosset, *Éléments de la langue géorgienne*, Paris, 1837, pp. 2 et suiv.

ქ : სასულითა ღმრთისადთა ესრესთ განუწესა გრებამ ამის წიგნისამ :
თთუესა დეკემბერსა : კზ სტეფანსი :

- ა. თავი : წამებამ წმიდისა სტეფანსი :
- ბ. თავი : პღვნამ ნაწილთა სტეფანსი :
- გ. თავი : ოჯკმღვანებამ ნაწილთა სტეფანსითამ :
- დ. თავი : თქ[უ]მული გრიგოლ სუცისა სტეფანსითს :
- ე. თავი : ქებამ სტეფანსი გრიგოლ სუცისამჟე :
- ვ. თავი : გხენებამ პეტრე-პავლეთამ :
- ზ. თავი : წამებამ პავლს მღვიქელისამ

- . . . . .
- თ : თავი : წამებამ პეტრს-პავლეთამ :
- ი : თავი : ცხღვრებამ დიდნობისი :
- ია : თავი : ეპისტოლს დიდნობისობისი :
- იმ : თავი : წამებამ იაკობ მღვიქელისა ძმისა ოჯფლისამ .
- იგ : თავი : წამებამ წმიდისა ბაწილი ჰამელისამ :
- იდ : თავი : წამებამ წმიდისა ჰაბდმისი :
- იე : თავი : ნათლის-ღებამ წმიდისა ჰაბდმისი :

TABLE DES MATIÈRES

CHRIST. AU NOM DE DIEU. LE RECUEIL DU LIVRE EST DISPOSÉ AINSI :
LE 27e JOUR DU MOIS DE DÉCEMBRE : ÉTIENNE.

- 1er chapitre. Le martyr de saint Étienne.
- 2e — La découverte des reliques d'Étienne.
- 3e — Le retour des reliques d'Étienne.
- 4e — Le sermon de Grégoire le prêtre sur Étienne.
- 5e — L'éloge d'Étienne par le même Grégoire le prêtre.
- 6e — La commémoration de Pierre et de Paul.
- 7e — Le martyr de l'apôtre Paul.
- [8e — . . . . .]
- 9e — Le martyr de Pierre et de Paul.
- 10e — La vie de Denys.
- 11e — L'épître de Denys.
- 12e — Le martyr de l'apôtre Jacques, frère du Seigneur.
- 13e — Le martyr de saint Baწil de Ham.
- 14e — Le martyr de saint Habo.
- 15e — Le baptême de saint Habo.

- 03 : თავი : წამებამ წმიდისა ჰაბდესივე
 05 : თავი : ქებამ წმიდისა ჰაბდესი
 06 : თავი : ცხვრებამ მამათა ხინელთამ
 07 : თავი : წმიდისა ბაბილასი
 08 : თავი : წამებამ წმიდისა ანტონი რავახისა
 09 : თავი : წამებამ წმიდათა სპევსიპეთი
 10 : თავი : წამებამ წმიდისა ტიმოთეხი და მავრასი :
 11 : თავი : წამებამ წმიდისა ტიმოთე მდგიქელისამ .
 12 : თავი : წამებამ კვრდხ და იღვანსხი
 13 : თავი : წამებამ წმიდისა ბლასა :
 14 : თავი : წამებამ წმიდისა ევსეგნსხი :
 15 : თავი : წამებამ წმიდისა ივლიანე ემეწელისამ :
 16 : თავი : ცხვრებამ წმიდისა თეოდორსხი :
 17 : თავი : წამებამ წმიდისა თეოდორსხი :
 18 : თავი : ცხვრებამ წმიდისა ევფრეხინსხი :
 19 : თავი : წმიდათა ცხრათა მამათა კვლაველთამ
 20 : თავი : წამებამ წმიდისა დავით დვინელისამ
 21 : თავი : მარტულდამ წმიდისა ივლიანსხი :
 22 : თავი : წამებამ წმიდათა ორმდგთამ :

- 16e — Le martyre du même saint Habo.
 17e — L'éloge de saint Habo.
 18e — La vie des pères de Sinaï.
 19e — (Le martyre) de saint Babila.
 20e — Le martyre de saint Antoine Ravakh.
 21e — Le martyre des saints Speusippe, Éleusippe et Méleusippe.
 22e — Le martyre de saint Timothée et de sainte Maure
 23e — Le martyre de l'apôtre Timothée.
 24e — Le martyre de Cyre et de Jean.
 25e — Le martyre de saint Boa.
 26e — Le martyre de saint Eusègne.
 27e — Le martyre de saint Julien d'Émesse.
 28e — La vie de saint Théodore.
 29e — Le martyre de saint Théodore.
 30e — La vie de sainte Euphrosine.
 31e — [Les actes] de neuf saints frères de Cola.
 32e — Le martyre de saint David de Douin.
 33e — Le martyre de saint Julien.
 34e — Le martyre des quarante saints.

- ლუ : თავი : ქებაჲ წმიდათა ორმოცთაჲ :
 ლვ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ფილეკტემონისი :
 ლზ : თავი : წამებაჲ წმიდისა მიქელ ძონაზონისაჲ :
 ლწ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ვარდანისი :
 ლთ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ატემისი :
 მ : თავი : წამებაჲ წმიდათა მესტკაველთაჲ :
 მა : თავი : წმიდისა ხაჰაკ პართევისა აღსრულებჲჲ :
 მბ : თავი : წმიდისა შუშანიკ დედოფლისაჲ :
 მგ : თავი : წმიდისა იზიდბოზიდისი :
 მდ : თავი : წამებაჲ არისტაკსნი :
 მე : თავი : წამებაჲ წმიდისა ვერჯისი :
 მვ : თავი : ქებაჲ წმიდისა ვერჯისი
 მზ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ლენგინოზ ახითავისაჲ
 მწ : თავი : წამებაჲ წმიდისა მარჯოზ მახარებლისაჲ
 მთ : თავი : წმიდისა რომანოზ ანლისა მოწამისაჲ
 ნ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ხენუდუნტ დედოფლისაჲ
 ნა : თავი : წმიდისა ფილემონ მენესტესაჲ
 ნბ : თავი : წმიდისა დავით და ტირიჭანისი :
 ნგ : თავი : წამებაჲ წმიდისა თალელქლხისი

- 35e — L'éloge des quarante saints.
 36e — Le martyre de saint Philectémin.
 37e — Le martyre de saint Michel le Moine.
 38e — Le martyre de saint Vardan.
 39e — Le martyre de saint Atom.
 40e — Le martyre des saints de Soucave.
 41e — La mort de saint Isaac le Parthe (Parthève) (« L'accomplissement »).
 42e — (Le martyre) de la sainte reine Chouchanique.
 43e — (Le martyre) d'Izidbozid.
 44e — Le martyre d'Aristaquès.
 45e — Le martyre de saint Georges.
 46e — L'éloge de saint Georges.
 47e — Le martyre de saint Longin le Centurion.
 48e — Le martyre de saint Marc l'Évangéliste.
 49e — (Les actes) de saint Roman le Nouveau Martyr.
 50e — Le martyre de la sainte reine Senedoukhte.
 51e — Le martyre de saint Philémon le joueur de chalumeau.
 52e — (Le martyre) des saints David et Tiritchane.
 53e — Le martyre de saint Thalélé.

- ნდ : თავი : წამებამ წმიდისა კჳპრიანსი
 ნე : თავი : წამებამ წმიდისა ქრისტეფორსი
 ნვ : თავი : წამებამ წმიდისა კონონისი
 * 2 r. * ნზ : თავი : წამებამ წმიდისა ლეონტიისი
 ნწ : თავი : წამებამ წმიდისა მამამხი
 ნთ : თავი : წამებამ წმიდისა ფოკამხი
 ძ : თავი : წამებამ წმიდისა რხივი :
 ძა : თავი : წამებამ წმიდისა ზორავარისამ
 ძბ : თავი : წამებამ წმიდისა ნერსე გიორგი მთავარეპისკოპოსისამ
 ძგ : თავი : წამებამ წმიდისა გულანდუსტიისი :
 ძდ : თავი : წამებამ წმიდათა ტრაქვ პრებლ ანდრეონიკსი :

- 54e — Le martyre de saint Cyprien.
 55e — Le martyre de saint Christophe.
 56e — Le martyre de saint Conon
 57e — Le martyre de saint Léontius.
 58e — Le martyre de saint Mama.
 59e — Le martyre de saint Phocas.
 60e — Le martyre de saint Jusique.
 61e — Le martyre de saint Georges le Zoravar.
 62e — Le martyre de saint Nersé l'Archevêque.
 63e — Le martyre de saint Gouladoukhte.
 64e — Le martyre des saints Traque, Probe et Andronique.

Plusieurs folios manquent ici dans le manuscrit, de sorte qu'il ne reste du premier chapitre : Martyre de saint Étienne, que les trois dernières lignes. Voir page suivante.

ვისილენ ეტლნი ცეცხლისანი და ვისილე მათ ზედა მჯდომარს წმიდა • 37 r.
სტეფანე და ებრწო აღიყვანეს იგი ოჯღლისა ზეუნიხა იესოჲ ქრისტესა რამლი-
ხაი არს პატივი და დიდებოდ ოჯუნითი უკუნისამდე ამჴნ :

პოვნაჲ : ნაწილთაჲ : წმიდისა : სტეფანისთა : პირველ : დიაკონისა : და პირველ :
მღწამისაჲ

რამელნი ხართ ქალაქთა-შინა და დაბნეხა წმიდანი და ღმრთის-მსახურნი
რამელნი სიმგნება შინა ხართ ეპისკოპოსნი და სუცხნი ერთბამად ყოველთა
მღრწმუნეთა ქრისტე იესოჲმს მიმართ მსახურთა ეკლესიისათა და ძმათა მარტო-
მყოფთაჲ : ლუკიანე * ხაწყალდებელი და უნარჩევები ყოველთაჲ ოჯღლისა-მიერ * s. p. 60 r.
ვიკითხავ.

ქველის-მოქმედმან და კაცთ-მოყვარემან ღმრთომან ინება, რათა უმეტეს-
ხად აღამაღლებ რქაი ცხებულისა თხისაჲ. რამელ არს ქადაგებოდ ხანარებისაჲ :
ენება ზემ გლახაკისა გელითა უკუნათა მათ დღეთა გამოცხადებოდ წმიდათა
მონათა თხითაჲ სამკონის ხანატრელისაჲ მის და დიდებულისა სტეფანე არქე-
დიაკონისაჲ მის და პირველ მღწამისაჲ, რამელმან იგი თუალითა იხილა
ზევისა მეუფს და ნიკოდემონისაგა რამელ იგი ხანარებდა შინა კეთილითა
ხაგენებელითა ხანატრელად იოქუმის : და გამალიელისი რამელი იგი საქმება
მღვთოქელთაჲ კეთილად მწრახვალდითა მადლის მღმღებელად იქების :
უმეტესდა ამბოღვისი მისა მისისაჲ რამელი იგი წიგნთა-შინა არა იცხენების :

... j'ai vu le char de feu et j'y ai remarqué assis saint Étienne et ainsi
on l'a emmené en haut vers Notre-Seigneur Jésus-Christ à qui reviennent
l'honneur et la gloire de siècle en siècle. Amen.

II. — LA DÉCOUVERTE DES RELIQUES DE SAINT ÉTIENNE, PREMIER DIACRE ET PREMIER MARTYR.

Vous qui êtes saints et serviteurs du Dieu dans les villes et les villages ;
vous qui êtes dans la vaillance évêques et prêtres ensemble avec tous les
croyants du Christ Jésus, serviteurs des églises, et les frères. anachorètes,
je vous salue, par le Seigneur, moi, Lucien le misérable et réprouvé de tous.

Le Dieu Bienfaiteur et Philanthrope voulut élever la corne de son Oint, c'est-
à-dire la prédication de l'Évangile ; il a voulu révéler par moi, l'indigent,
aux derniers jours des saints esclaves, l'archidiaque et premier martyr
Étienne, trois fois bienheureux et glorifié, qui vit de ses yeux le Roi du
ciel, ainsi que Nicodème qui dans l'Évangile se dit, de bonne mémoire,
bienheureux, et Gamaliel qu'on loue dans les Actes des apôtres pour son
bon vouloir comme digne de grâce et surtout son fils Abibo, dont il n'y a
aucune mention dans l'Écriture.

ხდელ გარემუ წყრილისა წმიდათა—თანა წინამუ ღმრთისა იდიდების ვითარდა მეჩუენა უღირსსა ამას სამითა ამით ხანითა გამცნადებობათა. რძმელ ესე ვითარდა გუბის. მემწედ ჩემდა იყვენით ღვცვითა წმიდითა დიდებად მისა. რძმელმან ესე ვითარითა გამცნადებობითა მადლი მცხცის ცდვითა კაცთა

* 3 v. რძმელთა * თავი მე ვარ :

და იყდ ხანს გამცნადებობამ მის ესრე. მეძინა მე ვითარდა წინამო ჩუეუ-
ლებსა ჩემსა განმცრებულსა მას ხანსა ხანათღვცხასა : სადა იგი დვა
კიდობანი რძმელსა იგი შთადვიან სამხსურებელი ეკლესიისამ : დღესა
* S, p. 60 v. რძმელი განთენებდა პარასკევად თთუესა აპრილსა სამსა * შეათსუთმეტისა
ინდიგტიონისასა შეათესა უპატიონსა : მექქესეთა წელთა თეოდცხისთა
ღვფლისა მის ჩუენისა თვთმპყრდებლისა მარაკანდეისა თანა :

შესამესა ყამსა მის ღამისასა ვიდრე მღვძარება ვიყავ და რევა და-
რამედ-მკვრდებდა და მეკზსუღბი და ვისილს კაცი ერთი ჭახავჯანი და
მცხეცებელი და საკვრველად შეენიერთ. რძმელსა მღვწლარდნა საღლარდ-
ნელი სპეტაცი და იყვნეს ოსთავე ყურთა მის საღლარდნელისათა სადგომელნი
ღქრღქლვილნი და ქუე აღხადებულთა შთ ხანს ჯუარისა მის ხაუფლდმამ
ღქრღმს ფურად და ესხნეს განღალნი ღქრღღუენნი და კუერთისი ღქრღმამ
აქუნდა მარჯუენესა გულსა მისსა : და მღვიდა და დადვა მახლდებულად წინამუ
ჩემსა და მიგუმირა მე კუერთისითა შთ სამგნის და მიწდა ხანელით
სამჯერ და მე მიუეე : « რამ არს ღვფალღ » და მრქუა მე : « აღვედ იწრესა-

Cependant il est glorifié indépendamment de l'Écriture au nombre des saints, devant Dieu, comme cela m'apparut à moi, indigne, dans les trois espèces de révélation, et en entendant cela aidez-moi par vos saintes prières, pour glorifier Celui qui confère par une telle révélation la grâce aux pécheurs, dont je suis le premier.

Le mode de révélation fut le suivant : je m'endormis, comme j'étais accoutumé auparavant, dans le baptistère éloigné, où se trouvait le coffre dans lequel on met les ustensiles d'église ; le jour de vendredi allait poindre, au mois d'avril, le troisième, à l'indiction XV, au dixième consulat, la sixième année de notre maître couronné Théodose le monarque.

A la troisième heure de la nuit, étant encore en éveil, comme quelque chose me frappa, je fus consterné (pétrifié), et je vis un homme de haute taille et âgé, d'une beauté admirable ; il avait été enveloppé dans un suaire blanc, et aux quatre coins du suaire avaient été mis des morceaux, tissus d'or, et sous chacun de ces morceaux avait été placée une image de la croix du Seigneur couleur d'or ; chaussé de sandales à courroies dorées, il tenait dans sa main droite la crosse d'or. Il vint à moi et, debout près de moi, il me frappa de sa crosse trois fois, et m'appela de mon nom trois fois. Et je lui répondis : « Qu'y a-t-il, seigneur ? » Et il me dit : « Monte à Jérusalem et dis au

ლემდ და არქუ წმიდასა მას ეპისკოპოსსა : ვიდრემდე ესწო დიდარულ ვიყვნეთ და არა აღგუაღებ ჩუენ და არა მიმღ-დახდებ ჩუენსა ამას ხომგნება :

« რამეთუ არსვე წეს კამსა ამას მდღელთ-მდმღურებისა მენისახა გამღ-ცხადებამ ჩუენი ადრე რამთა ჩუენ-გამდ კარი კაცთ-მდყუარებისამ განკდღხ სდფელსა რამეთუ ურ * ვახა შინა დვას და ძიანს წარსაწყებელად მრავალთ-
 თვს უმჯულღებათა რდმელ იქმნებიან მას-შინა მარადღს : და არა ესდღენი * 4 r
 ესე ურვამ ჩუენ-თვს სდღღ. არამედ უფრდმდდა მათ-თვს რდმელნი იგი არიან * S. P. 61 r
 ჩემ თანა : « რდმელნი იგი ღირს არიან მრავლისა პატივისა და დიდებისა და ადგილი იგი ჩუენი უდუაწ არს და ძუალნი ჩუენნი სადამე კამ წმითა დიავლტთან და გუალად არს ჟამი დღეს შწითა განგმიან და გამდგეკუების ძუალთა ჩუენთა დღითი დდღდ სღვითა უღირსთამთა ჩუენ-წუდა » : და მე გღანაკმან ლუკიანე მიუგე და ვარქუ : « და შენ ვინ ხარ, დუღაღღ, ანუ ვინ არიან იგინი. რდმელ შენ-თანა არიან. ანუ რდმელსა ადგილსა გბღვნიეთ » :

და მრქუა : « მე ვარ გამალიელ რდმელმან პავღს განვწარდე და მჯუღღის მდმღუარ ვყავ ისრუხალემს. სდღღ რდმელნი იგი ჩემ-თანა არიან დამარსუღღ. იგი თავადი არს დუღალი ჩემი ხტყუანე. რდმელი ქვითა განიტწნა ურწმუნდთა ჭურთიათა-გან ისრუხალემს და განაგდეს იგი გარემე ბჭეთა ქღლაქისათა გწახა მას კედართი კერმდ და დყდ დღღს და დამს :

saint évêque : « Jusques à quand serons-nous cachés et jusques à quand ne vas-tu « pas nous découvrir et faire connaître à tous notre vaillance » ?

« Car il convient qu'on vienne aux jours de votre archiprêtrise nous découvrir au plus vite, afin que la porte de l'amour des hommes s'ouvre, par nous, au monde, parce qu'il est plongé dans l'inquiétude et s'approche de la perdition à cause de la multitude d'iniquités qui s'y commettent chaque jour. Et tels soins sont (nécessaires) non seulement pour moi seul, mais plus encore pour ceux qui se trouvent près de moi, eux dignes de maints honneurs et de gloire. Et le lieu (de notre sépulture) est inculte et nos os se mouillent parfois par la pluie et encore survient le temps où ils se dessèchent au soleil. Et nos os se diminuent, de jour en jour, parce que des indignes piétinent sur nous ». Et moi, Lucien l'indigent, je lui répondis et je lui dis : « Qui es-tu, seigneur, ou qui sont ceux qui se trouvent avec toi, ou dans quel endroit pouvons-nous vous trouver? »

Il me dit : « Je suis Gamaliel, le même qui avait élevé Paul et qui l'avait fait Docteur de la loi à Jérusalem. Quant à ceux qui sont ensevelis avec moi, c'est (tout d'abord) mon seigneur lui-même, c'est Étienne, qui fut broyé à coups de pierre par les Juifs infidèles, à Jérusalem. Et ils le jetèrent sur la voie hors des portes de la ville, au nord, et il y resta toute la journée et toute

« რამეთუ მჯული დაედგა უმჯულდთა მათ მდღელთ-მომღუართა, რამთა არავინ დაჭტლას. არამედ რამთამცა იყო იგი შესაჭტულად მკეცთა და განსაჭტულად მტონიველთა. და მე, გამალიელ, უწყოდვე ხომცნს იგი მისი. რამთამცა ნაწილი მაქუნდა სარწმუნეობისაჲ ადგიგმასა. და აღვიგვი ფარულად დამს და მღუ-
 * 8, 61 v. წოდე. * რმელნი უწყოდენ წმიდანი კაცნი და მოწმუნენი ქრისტეს-მიმართნი.

რმელთა მუნქეხს ოდენ ნათელ ედღ. და გულის-ხმა უყავ მათ და ვაუწყე და ვახწვე მისღვად და წარღებად ჩემითა თავს-დებებითა და მიღებად ჩემსა
 * 4 v. მას აგარაკსა. რმელსა ჰრქვან ჩემდა * სახელად კაპარ-გამალ. რმელი მოწავს ქალაქსა ვითარ ოც მილღნ ოდენ. და მუნ წესი იგი ორმეცთა დღეთაჲ ადა-სრულეს მსგავსად მჯულისა ბრძანებისაჲ და საგმარი იგი მკეტყებულთაჲ მათ უბრძანე მიცემად ჩემისა სდღლისა-გან. და ესრეს დაჰმარხეს იგი ჩემსა მას ახალსა სამარხსა რმელსა მებრვე არავინ დადებულ იყო :

სდღლ მის-თანა რმელი იგი დამარხულ არს. იგი თავადი არს ნიკოდემის მამის-მამს ჩემი. რმელი იგი მივიდა დამს მანცვრისა ჩუენისა იესოვსა და ისწავა მის-გან და ჰწმენა ვითარმედ ჯერ არს წყლისა და სულისა წმიდისა-გან მკორედ ზეგარდამღ შობაჲ. და ნათელ იდღ მოწაფეთა მისთა-გან კელითა პეტრესითა :

ვითარცა ავრძინეს მდღელთ-მომღუართა მათ და ფარისეველთა. განრისხნეს

la nuit. Puisque les grands prêtres sans foi émirent l'ordre que personne ne l'enterrât et qu'il fût laissé pour être dévoré par les bêtes et déchiré par les oiseaux. Et moi, Gamaliel, je savais sa vaillance, et pour avoir part à la foi aux jours de la résurrection, je me levai clandestinement dans la nuit et j'appelai les hommes que je connaissais comme saints et comme croyants en Christ, et qui venaient de prendre la lumière¹. Et je les fis comprendre, je les informai et je leur enseignai d'aller et de prendre (le corps d'Étienne), suivant mon ordre, et de le porter dans ma villa qu'on appelle, d'après mon nom, Capar-gamal, qui n'est éloignée de la ville que de vingt milles. Et on y accomplit le rite de quarantaine, suivant le règlement de la loi, et je donnai l'ordre de fournir aux pleureuses tout le nécessaire, aux frais de mon village. Et de la sorte ils l'ont enseveli dans mon nouveau sépulchre, où personne n'avait encore été mis.

« Or, celui qui est enseveli avec lui, c'est Nicodème, frère de mon père, le même qui vint, dans la nuit, près de notre Sauveur Jésus, fut instruit par Lui et croyait qu'il fallait naître de nouveau par l'eau et par le Saint-Esprit, et il prit la lumière par l'intermédiaire de Pierre, l'un de ses disciples.

« Aussitôt que les archiprêtres et les pharisiens en eurent connaissance,

1. En géorgien l'expression « prendre la lumière » veut dire « recevoir le baptême »; « donner la lumière », « baptiser » quelqu'un. Nous conservons l'expression géorgienne dans notre traduction.

მის-წედა და იწინაეს მღვდელმა მისი ვითარება წმიდისა სტეფანსსა. ხდელ პატი-
ხნებისა ჩემისა-თხ ვერ იკადრეს მღვდელმა მისი. უწყოდეს რამდენი ნათე-
ხავი ჩემი იყო. არამედ მეჩუენებულ ყვავ იგი და მიუღეს პატივი მთავრობისა
მისისა და ყოველი ნაყოფი მისი იავარ ყვავ და გუემეს იგი დიდითა გუემითა
* და წყლულებამ დახდეს მას წედა და გამადიეს იგი ქალაქით :

* 5. 62 r

ხდელ მე გამალიელ წარმღვიყვანს ივიცა ფარულად დაბახა მას ჩემსა.
რემელსა-მინა ღუციანს ხდვა მდიელად და განუწესე რემელი ჩემითა ხაფახითა
და შემდგომად მცირეთა ქამთა მანგა შესუენა ვითარება აღმხარებელმან
ქრისტესმან და უბრძანე დამარხვამ მისი მახლდებულად ფერგთა - თანა
წმიდისა სტეფანსსთა : ხდელ მეხამს იგი რემელ ჩუენ-თანა დამარხულ არხ.
იგი არხ აბიბა ხაყ* უარელი მვილი ჩემი მწრემი. რემელ მე და მან ნათელი
მივიდეთ გულითა მათვე მღწაფეთაფთა. რემელ იგი იყვნეს მღწაფენი მაცხვ-
რისანი რემელსა იგი ჭურთაიბახა ხახელ ყავა ადდა. ხდელ ნათლის-ღებახა
უწოდეს ხაყუარულ. რემელ ითქემის ახურებრ აბიბლხ :

* 5 r.

ქე ღვ წელ მქულის მღწაფე იყო უფრფხ ჩემსა და პავლეს-თანა იწარდე-
ბდთა პავლისა-მინა. დედაკაცხა ყოვლადვე არა შეემთხვის და არცა იხილის
გარნა დედა ხდელ თხი. და უბრძმ და შეუგინებელი ადესბულა :

მამინდა მე გამალიელ შემდგომად მისა ადესბულე და დავემარხე მვილისა

ils se mirent en colère et pensèrent à le tuer à l'exemple de saint Etienne, cependant ils n'osèrent pas le tuer, par respect pour moi, puisqu'ils savaient qu'il était de mes parents, mais ils l'anathématisèrent, lui enlevèrent la dignité de chef, lui prirent tous ses biens, le battirent à coups terribles, le couvrirent de plaies et l'expulsèrent de la ville.

« Or, moi, Gamaliel, je l'emmenai, lui aussi, en secret à mon village, où Lucien était prêtre, et je lui assignai sa portion journalière de mon avoir. Peu de temps après, il décéda, il se reposa, lui de même, comme confesseur du Christ et je donnai ordre de l'ensevelir aux pieds de saint Étienne. Enfin, le troisième qui est enterré avec nous, c'est Abiba, mon fils cadet bien-aimé. Et nous, lui et moi, nous primes la lumière, par l'intermédiaire des mêmes disciples, qui étaient les disciples du Sauveur : il s'agit de celui qui, dans le judaïsme, s'appelait Adda; or, quand il prit la lumière, on lui donna le nom de Sakuarel [Agape], ce qu'on dit en syriaque Abibo [Habiba].

« Il fut, pendant vingt ans, disciple de la loi plus que moi et prenait enseignement avec Paul dans le temple. Il n'avait aucun rapport avec le sexe féminin, il ne regardait aucune femme, excepté sa mère, et mourut immaculé et sans souillure.

« C'est alors qu'en le suivant, moi, Gamaliel, j'achevai mes jours et qu'on

მის ჩემისა-თანა ზემოთა ხამარხობა მას სტეფანსსა : ხოლო ცოლი ჩემი ედანა და პირველი ძმ ჩემი სელემია რამეთუ არა თავს იძვებს ხარწმუნებულად ქმნი არამედ უფრომბდა ლაღვამ ადაფინებს ჩემ-სედა ნათლის-ღებობა ჩუენისა-თვის განგუეყენებს და განგუემდრნებს ჩუენ-გან :

* S. 62 v. * და წარვიდეს და მივიდეს დაბაბა მას დედულსა ჩუენსა რამელსა ჰრქვან კაპარ-სელემია და მუნ მღწყფეს და არა დიხს იქმნეს დამარხვად ჩუენ-თანა ჩუენსა მას ხამარტვრდა. და ესრეთ მე ლღვვიანე ადვდეგ და ვჰმადღებდ ოფადლა და ვევედრე დმერთსა მასვე დამება და ვთქე : « ოფადლ. ოფადლ ხაუკუნელ. უკუეთუ კაცო-მღყუარებისა შენისა-გან მოივლინა ჩემდა ხილვამ ესე, ჯერ ვიხნდინ და ირძანე. რამთა მედრედ და მესამედ გამდმეგნადღს ». და ვიწყე მიერთი-გან მარხვად და ვედრებად მხვავად წმიდათა მათ ორმეღვთა დღეთამა. და მერმება პარახეცვა ვამსა მასვე დამისახა მოვიდა და დადგა ჩემ წინამე იგივე გამადიელ მითვე * ხატითა და მრქეა მე : « რად უღეს ჰყავ და არა ახუედ და უთხარ იღვანეს ვვისკობდნსა. რასა იგი მე შენ გეტყოდე » : ხოლო მე მოეგე და ვარქე : « შემოდვე მე ოფადლ. რამეთუ ერთითა ჩუენებითა ვერ ვივადრე ევე ვითარისა მის მდღელთ-მოდღურისა დმრთისა აღმძვად და ევე მღვანისა მის ერისა აღდრეუვად უფრომბდა : რამეთუ მას-მისე წიგნთა-გან ხადმრთიდა ვითარმედი პირითა ორისა და ხამისა მღწამისადათა

m'ensevelit près de mon fils dans le tombeau d'Étienne en haut. Or, mon épouse Edana et mon fils premier-né Selemia, au lieu d'adhérer à la foi du Christ, suscitèrent contre moi une nouvelle persécution; parce que nous avions accepté la lumière, ils se séparèrent de nous et s'éloignèrent.

« Ils se mirent en chemin et arrivèrent dans notre village maternel qui s'appelle Kapar-Selemia. Ils y quittèrent ce monde et ne furent pas dignes d'être ensevelis avec nous dans notre tombeau. » Ainsi donc moi, Lucien, je me levai la même nuit, je rendis grâces au Seigneur et j'accomplis ma prière près de Dieu en disant : « Seigneur, Seigneur éternel, si cette vision m'est venue par ton amour de l'homme, ordonne qu'elle me soit révélée une seconde et une troisième fois ». Et je commençai à jeûner et à prier à l'instar des quarante saints d'autrefois. Pendant la nuit du vendredi suivant à la même heure, Gamaliel est venu tel qu'il m'était apparu la première fois, et restant debout près de moi, il me dit : « Pourquoi as-tu été négligent et n'es-tu pas monté chez l'évêque Jean pour lui faire part de ce que je t'avais dit ? » Or, je lui répondis ainsi : « Pardonne-moi, seigneur, mais n'ayant été prévenu par vision qu'une seule fois, je n'eus pas le courage d'émouvoir un tel archevêque de Dieu comme le vôtre, parce que je savais par les livres divins que chaque chose ' doit se confirmer par la bouche de deux ou trois témoins. Or,

1. A la lettre [parole].

დაემტკიცეს ყოველი სიტყუა. ხოლო ესე ვიკადრს და ვიქუ : « უკუეთუ არს ხილვამ ესე ჩემდა * ოფელისა მიერ, ჯერ იხინენ შედრე და მესამედგა * 8, 63 r. ჩუენებად ». აწ ოფელად ამიერიოტ-გან განსამხიარულე მე შრხობდ მღვწისთა შაკითა. ხოლო მესამედდა თუ სრულ ხოლო იყეს » და მან ადისადლა გამა. კელი გან-ყარა და თქუა სამკნის « შენდობილ იყავნ შენდა ». და ვითარდა ეკულვა განსხვამ კართა ოდენ დაიბყრა ფერგი და უკმდექდა და მრქუა მე : « ჩემდა მოისილე მდიელდ, მაქუს სხუადგა სიტყუამ შენდა » : და ვიქუ. « რამ არს, ოფელდ ». და მან მრქუა მე. « უწყი რამეთუ შედრგულდი და სოქუ ვენებასა შენსა : უკუეთუ იყეს და ვბოვნიო ოთხნივე ერთსა მას სამარსავსა შინა. ვითარმე ვაგდ ცნობამ ქუადთა მათ წმიდისა სტეფანსითამ :

არა ეგრე არს ვითარ ევე შენ ზეგნემ არამედ თითაჲულად ჩუენი სამარხდ ჩას » : და ვარქუ. « ვითარ, ოფელდ » : და მან მრქუა მე. « დაიბევი ვენებასა შენსა და ვიხუენდ შენ ყოველივე ხანს ». და განიბყრნა კელნი თჳსნი ჭაერთა შიმართ და ვსუდევი დამდევიდებულთა ოთხთა კომტეთა, სამნი ოქრომხანი და ერთი ვეცხლისამ და ოქრომხანი იგი კომტენი ხავ * ხე იყვნეს ვარდითა : * 6 r. ორნი იგი ვარდითა სბეტაკითა და ერთი იგი ვარდითა მეწამულითა ფერად ხისხლისა. და ვეცხლისამ იგი ხავსე იყდ შრომნითა სულნელითა და შკიცულ იყდ ვეცხლისამ იგი ოქრომხანსა მას ერთსა და უმადლს ჩნდეს სხუათა შათ. და დვეს კომტენი იგი რემელ იგი ხავსე იყვნეს ვარდითა მეწამულითა

j'osai me dire : « Si cette vision que j'ai vue est du Seigneur, qu'il agrée de « la révéler une seconde fois et même une troisième fois ». Maintenant réjouis-moi donc par ton apparition réitérée et de même une troisième fois, pour que ce soit complet ». Alors il éleva la voix, étendit la main et pronouça trois fois : « Que ton péché te soit remis ! » Et lorsqu'il se disposait à passer la porte, il s'arrêta un peu, se retourna et me dit : « Regarde-moi, ô prêtre, j'ai à te dire encore une autre chose ». Je lui répondis : « Qu'est-ce qu'il y a, seigneur ? » Et il me dit : « Je sais que le doute vous a envahi et que vous vous êtes dit dans votre cœur : « Si cela se réalise et si nous trouvons tous les « quatre ensemble dans le tombeau, comment arriverai-je à reconnaître les « reliques de saint Étienne » ?

« Ce n'est pas ce que vous pensez : la sépulture de chacun de nous est visible ». Et je lui dis : « Comment est-ce, seigneur ? » Et il me dit : « Déposez dans votre cœur toutes les images que je vous montrerai ». Il tendit les mains en l'air, et je vis quatre corbeilles, trois en or et une en argent. Celles en or étaient pleines de roses, deux d'entre elles de roses blanches et la troisième de roses rouges couleur de sang. Celle en argent était pleine de lis aromatiques et était accolée à l'une des corbeilles en or, et toutes deux elles apparaissaient au-dessus des autres. La corbeille remplie de roses rouges se

მარჯუენით ჩემსა მზის-ადმცხავალით კერძო და კიმტენი იგი ხავსე ვარდითა სპეტაკითა და ერთი იგი კიმტენი ხავსენი შრდმნითა დადგეს მარცხენით ჩემსა ჩრდილოთ კერძო :

სოლო ორნი იგი დამოკიდნეს ადყენებულად ქუეყანისა-გან ვითარ სამით წყრითთ ოდენ. და მრქუა მე. « ისილენა კიმტენი ეგე » : და მიუგე. « ჰე, ოფთაღ » : და მრქუა მე « კიმტენი ეგე არიან სამარხნი ძუალთა ჩუენთანნი და რძემელი იგი ვარდითა მეწამულითა ხავსე არს. იგი არს ოფთალი სტეფანე :

რამეთუ იგი სოლო გურთავს ჩუენ შოვრის მოწამედ. და რძემელსა ეგე წინაშე შენსა მართლ ჰხედავ, არს ნიკოდემოზ აღმსარებელი ქრისტესი. სოლო მე და ძმ იგი ჩემი ვართ, რძემელთა ეგე ადყენებულად დამოკიდებულთა ჰხედავ » : და მე ვიკადრე და ვჰჰიოხე. « რამსა-თვს, ოფთაღ, ერთი იგი კიმტეს ქვრდმსა არს და ერთი იგი ვეცხლისა არს :

ანუ რამსა ერთი იგი ხავსე არს ვარდითა მეწამულითა და ერთი იგი ხავსე არს შრდმნითა ». და მრქუა მე. « ვეცხლისა იგი კიმტეს ხავსე არს სამარხთა ძისა ჩემისა. რამეთუ წმიდა იყო კდრგითა და ბრწყინვალე ხულითა ვითარცა ვეცხლი. ბაგინსა მას ღმრთისასა განსრდილ იყო და დედაცგი მეტრვე არა ეხილვა გარნა დედათ თვის სოლო. ამის-თვს ხავსს არს შრდმნითა » :

ამისა შემდგომად ვჰმადლობდი მადლსა მას ღმრთისასა და დავადგრ მასვე

tenait à ma droite du côté de l'est, tandis que celles remplies de roses blanches et la corbeille unique remplie de lis se tenaient à ma gauche du côté du nord.

Or, deux corbeilles suspendues en l'air ne s'élevaient de terre que de trois coudées. Il me dit alors : « Est-ce que tu as vu ces corbeilles ? » — « Oui, seigneur », lui répondis-je. Il reprit :- « Les corbeilles sont les sépultures de nos ossements et la corbeille pleine de roses rouges est celle du seigneur Étienne.

« Car c'est le seul martyr qui vint se joindre à nous. La corbeille que tu vois tout droit devant toi est Nicodème, confesseur du Christ. Les corbeilles suspendues en l'air que tu vois soulevées de terre c'est moi et mon fils ». Et je pris la liberté de lui demander : « Seigneur, pourquoi donc l'une de ces deux corbeilles est d'or et l'autre d'argent ?

« Ou pourquoi l'une d'elles est-elle pleine de roses rouges et l'autre pleine de lis ? » — « La corbeille en argent, me dit-il, est la sépulture de mon fils, parce qu'il était chaste corporellement et brillait par son esprit comme l'argent. Il avait été élevé dans le temple de Dieu et n'avait jamais regardé une femme, excepté sa mère. C'est pourquoi cette corbeille est pleine de lis ».

Je rendis tout de suite grâce à l'homme de Dieu et j'attendis son arrivée

მარნვასა და მოველდდე * მესამედ მოხლვასა მისხა. და მესამეხა პარასკევსა * 8, 14 r. ეამხა მას წინანდელსავე მოვიდა და დადგა წინამე ჩემხა პირის-პირ იგივე გამალიელ საჯრველი თქემითა შემრისხნა მე და მრქუა. « რამ განიზრანე და უდებ ჰყოფ. და არა მოხუედ და უთხარ ეპისკოპოსხა. მართლად გეტყვ შენ. უკუეთუ არა ადრე ახვდე და უთხრა ეპისკოპოსხა. მოწვევნად არს შენ-წედა ტანჯვამ არა საგონებელი » : და ვარქუ. « წინამს წარვე გევედრე. ღვთაღდ. რამეთუ მოველდდე მესამედ ჩუენებად ჩემდა : რამთა ესრესთ დამტკიცებულად და დაუბრვლელებულად განვთქუა გამოცხადებისა თქუენისა-თჳს ».

და ვიდრე იგი დგა და მოთქემიდა და მე ჩუენებასა მახვე-შინა მივიტარე ქალაქად და უთხარ ყოველი იგი ჩუენებამ იღვანე ეპისკოპოსხა :

და მახვე ჩუენებასა-შინა მრქუა მე ეპისკოპოსმან. « უკუეთუ იხილს, საყუარულდ. თუ ნანდელ ეგე ეგრესთ გამოგეცხადა შენ ეამთა ჩუენთა. უკუე ჩუენდაცა წეს არს გამომყრდნად გარი იგი მოავარი უკუანა საბამი მშრდ-მელი და ურნატ სავხედ განმმარტებელი და ურემხა მენს იგი შენდად მივიტეოდ აგარაჯი იგი ნაყოფითა-ურთა რდმელ მას შინა იყდს » : და მე მიუვე მახვე ჩუენებასა-შინა და ვარქუ. « ღვთაღდ. რამთა-მე იყდს ჩემდა აგარაჯი იგი. უკუეთუ არა შედვას გარი მშრდმელი » :

და მან მრქუა მე. « ეგრეს წეს არს : რამეთუ ქალაქი ესე ურემ დიდი ტჯრო

* 7 r

pour la troisième fois. Le troisième vendredi Gamaliel vint à la même heure, se tint debout devant moi face à face, admirable qu'il était et d'une voix de colère me dit : « A quoi penses-tu? Pourquoi cette indolence? Pourquoi ne vas-tu pas chez l'évêque et ne lui dis-tu pas? Ceci est la vérité : si tu ne t'empresses pas de monter chez l'évêque et de lui dire ceci, un tourment inimaginable t'atteindra ». Je lui répondis : « Je t'avais déjà prié, seigneur, et j'attendais ton apparition pour la troisième fois, afin d'annoncer sans empêchement la révélation confirmée de la sorte ».

Tandis qu'il était debout et me parlait, continuant d'être dans la même vision, j'étais ravi et fus transporté dans la ville où je racontai tout ce que j'avais vu à l'évêque Jean.

Dans la même vision l'évêque me dit : « Si tu as eu, toi, bien-aimé, cette vision, si ce que tu me dis t'a été vraiment révélé de nos jours, c'est déjà sur nous que la règle de la loi impose l'obligance de dégager le bœuf principal de labour, le dernier de la file, qui creuse son sillon profond et d'atteler ce bœuf vigoureux de même au char et de te laisser à toi le champ avec la récolte qui s'y trouve ».

« Seigneur », lui dis-je dans la vision, comment peut-on me laisser le champ, si le bœuf de labour ne demeure pas auprès de moi »? Et il me dit : « C'est ainsi que cela doit être, car cette ville paie comme tribut une grande

* S, 64 v. მძიმის ** მღხარე არს და გამს დიდისა ამის ურმისა კარი მცნს და ითქმოდის მღვებულ შენ-მიერ. რამეთუ სამართალ არს მღვებულ ქალაქსა ამას ეკვიითარო და შენდა ვა არიან ორნი იგი კარნი სამწყულით-ურთ შემწყობითა კარისა მის დიდისაჲთა ხაგმრადი ხაქმესა აგარაკისა მის შენისა-თჳს » : და ესე ვითარცა მრქუა მე ეპისკოპოსმან. ჩუენებასა მას ვინილს ოფთალი გაძალიელ :

რამეთუ მღვიდა და მიპყრა კელი ჩემი და მიმიყვანა მე მახვე აგარაკსა და მრქუა. « უკუეთუ გნებავს პღვნად ჩუენი. მღვჳმიენ აგარაკსა ამას რღმელსა ჰმქჳან ასურებმ ელაა-გაბრა რღმელ არს გამღთარგმანებით « ღმრთისა ეაცთაჲ » : და ვითარცა განვიღვძე შემდგომად მესამედ ჩუენებისა. განვიწრახევი ვითარ-მედ რღმელი-მე არს აგარაკი იგი და არა ვის უთხარ ჩუენებაჲ იგი. არამედ მივედ და ვინილს ყანობითი იგი. რამეთუ იყდ იგი ხაზღვრით დიდ ვაჲ შენიერ განსათქმულ და შღვრის ველსა მას ბღრვჳ ერთი ქჳმღვანი. რღ-მელსა ვჰგონებდ პღვნასა მაისა :

და ამისა შემდგომად შევედ ქალაქად და ვაუწყე პირველად მღრწმუნეთა და ღირსთა სუგებსა. რამთამცა მახწავს ვითარმედ რამ ჯერ არს ყფთად ჩემდა და მათ მრქუეს. « ჰხედავ ვითარ ესე სუდახ-სუდა ძრვანი იყდვანი

* S, 65 r. ყფველსა ეამსა და ესე ვითარი გუაღვაჲ და ყენებაჲ წჳმისაჲ და გნებავს

et lourde charretée et ce grand char a besoin d'un bœuf vigoureux, qu'on veut obtenir de toi, voilà pourquoi il est juste de donner ce bœuf à cette ville et les deux autres bœufs avec le jeune taureau (premier de la file) suffiront à la besogne pour labourer ton champ, le grand bœuf aidant ». Et aussitôt que l'évêque m'eut dit cela, Gamaliel m'apparut.

Car il vint à moi, me prit la main et me mena au champ même, en disant : « Si tu désires nous retrouver, cherche-nous dans le champ qui s'appelle en syrien « Elaa-gabra » ¹ ce qui se traduit « celui des hommes de Dieu ». Dès que je m'éveillai après la troisième vision, je me demandai : « Quel est ce champ ? » Je ne fis part à personne de cette vision et seul j'allai pour voir cette terre labourée; c'était une plaine de vastes limites, digne d'être proclamée belle et au milieu de ce champ se trouvait une colline sablonneuse où je croyais retrouver les trois corps.

Je rentrai ensuite dans la ville et j'en informai tout d'abord les croyants et les prêtres de mérite afin qu'ils m'apprirent ce que j'avais à faire. Ils me dirent : « Vois-tu donc quels tremblements de terre, quelles sécheresses et quelles suspensions de pluie se produisent coup sur coup à chaque heure ? et

1. Je reproduis ce composé syrien tel que je le trouve dans notre manuscrit géorgien. dont le copiste avait bien pu omettre tout d'abord le spirant « h » d'Elaha. La version grecque telle que l'a publiée Papadopoulos-Kérameus (Ἀνάλεκτα, vol. V, Pétersbourg 1898) ne donne qu'une leçon plus défigurée (p. 61) : Ἀναχαραράμ.

დაფარვად გამოცხადებული ესე ჩუენებამ. რამელი ვაგი-მცუეარებობა-ოვხ ხოფელხა გამოცხადნა ღმრთობა-მოერ : აწ ნუ დახდუმსენი ».

და * პირველ ივინი შევიდეს და უთხრეს ჩემ-ოვხ ივანე ეპისკოპოზსა და მან შემოწოდა მე და მკითხვიდა ვითარმედ ნანდელ ვგრე არხა. და ესრეს დავდეგ. და მიუთხარ ჩუენებამ, და ხილვამ იგი პირველი და მეორეს. კერძომე მესამისა ჩუენებისამ დავიბყარ და არა უთხარ ხილვამ იგი რამელ გარბისა მის-ოვხ უკუანახობისა ივანე მომივო და ველოდე სმენად მის-გან და მან ადრე ადრე აღიმაღლა ვამ თხსი და თქუა. « კურთსეულ არხ ოვვადი. უკუეთუ ნანდელ იხილს ვგრე, საყუარელდ. და ქამთა ამათ ჩუენტამ უნდა ოვვადლხა წმიდათა თხსთა გამოცხადებად ჩემდა :

წეს არხ. რამთა მოვხსუნე მუალნი იგი წმიდისა სტეფანსხნი პირველ მოწამისა მის და არქედიაკონისანი მგნისა მის და კეთილად-მსახურისანი. რამელმან იგი თუალთა თხსითა იხილა სახუფეველი ცაათ » . და ამისხა შემდგომად მიუთხარ ნემტი იგი ჩუენებისა მის მესამისამ და მრქუა მე ვითარმედ ნანდელ ჭემბარიტად უნეს გამოცხადებად წმიდათა ამათ. ვითარცა ვგე მენ ვეჩუენა. და აღივხო ხისარულითა* სახარებისა ამის-ოვხ და მიბრძანა მე * 8, 65 v. ვითარმედ « შთავედ და თხარე და იძიენ ბღრცუხა მახ ოდენ :

და რაქამს ჰბოვნე, დაიგევ ადგილი იგი მენ თვთ და მუწყე წიგნითა ». მე ესე ვითარი ბრძანებამ მოვიდე მის-გან, შთავედ დაბახა მახ ჩემხა და უთხარ

tu désires céler la claire vision qui a été révélée au monde par Dieu pour l'amour de l'humanité. Ne garde plus le silence ».

D'abord ils rentrèrent eux-mêmes chez l'évêque Jean et lui parlèrent de moi. Il m'invita et me demanda s'il en était vraiment ainsi. « Oui, c'est ainsi », insistai-je. Et je racontai ce qui m'était apparu : la première vision et la seconde, quant à la troisième j'en retins la moitié, je ne lui dis rien de ce que m'avait répondu Jean lui-même à propos du bœuf qui s'attelle de suite, le dernier de la file, et j'attendis de l'entendre redire cette réponse. Cependant il haussa avec grand empressement la voix et dit : « Béni soit le Seigneur ! Si tu as vraiment vu ceci, mon bien-aimé, c'est que le Seigneur désire me révéler maintenant ses saints.

« Il est ordonné que je prenne les ossements de saint Étienne premier martyr et archidiaque valeureux, serviteur pieux, qui a de ses propres yeux vu le royaume céleste ». Alors je lui racontai le reste de la troisième vision, et il me dit : « En effet, c'est son désir réel de découvrir ces saints comme ils te sont apparus dans la vision ». Il fut rempli de joie à cette bonne nouvelle et il me donna l'ordre de descendre au village, de faire des fouilles dans cette colline-là et de les y chercher.

« Et quand tu les trouveras, gardes-en l'endroit toi-même et avertis-moi par lettre ». Ayant reçu de lui un tel ordre, je descendis à mon village et je

ყოველთა მწუნობა ეამსა და ვამცენ. რადთა ყოველნივე ერთბაშად სვალისა-გან მხთუად მივკრბეთ თხრად ბორცუხა მას ოდენ :

* s r. და მასვე დაძესა მქუენა მე იგივე ოფალი გამალიელ და მრქუა. « მდდელ, ნუ დაჰმურები თხრად ბორცუხა მას ოდენ * რადმეთუ არა მუნვე ხართ. არამედ ბორცვ იგი საწამებლად სდღღ არს. რდმელსა-ზედა აღახტულეს შჯული ტყებისად ჩუენ-თვს. არამედ ბღუართ კერძო ყანობირსა მას გვიდენ ჩუენ და მიზღმე ბორცვსა მის გზით ყანობირად წყროთითა ოთხას სამეც და ათოთხმეტ : ეგრევევა სახედ სხუასაგა ვის-მე მდნაზონსა წრფელსა და უბიწლსა, რდმელსა სახელი ერქუა მეგეთეს, ვჩუენა მასვე დაძესა ოფალი გამალიელ და ჰრქუა. « მივეუ და არქუ ლუკიანეს ხუცისსა, ვითარმედ ნუ ცუდად დაძურები მიგბად ჩუენდა ბორცუხა მას :

რადმეთუ არა მუნ ვართ. არამედ ბღუართ კერძო ყანობირსა მას-მინა ».

* s, 66 r. უჩუენა მას ადგილი იგი, რდმელსაგა მე * გლანავსა მქუენა : მერმე კუალად მქუენა ლუკიანეს მასვე ადგილსა სამნი ცხედარნი ოქრომხანი და იყვნეს ორნი იგი უმადლეს და ერთხა მას ცხედარსა-ზედა ოხსნეს ორ ვაც. ერთი იგი მცნცვან და ერთი იგი ჭაბუკ. და მემკულ იყვნეს ცხედარნი იგი ესრე სახედ. ერთი იგი უმადლესი და ერთი იგი უმადლესი გარდაგებულ იყვნეს შუენიერად : და რდმელ იგი მათ-ზედა ოხსნეს, მემკულ იყვნეს ვითარცა ახალ-ნათოდელ-

les prévins le soir tous, leur disant : « Demain, réunissons-nous à l'aube tous ensemble pour faire des fouilles dans cette colline même » !

La même nuit, le seigneur Gamaliel m'apparut et me dit : « Prêtre, ne te fatigue pas à faire des fouilles dans cette colline, car ce n'est pas l'endroit, cette colline n'est que pour témoigner de nous : c'est là sur cette colline qu'on a accompli le rituel des lamentations à notre intention, mais cherche-nous au nord ¹ du champ où tu mesureras à partir de la colline la distance de quatre cent soixante-quatorze pas ». Gamaliel apparut de la même manière, la même nuit, à un autre moine, sincère et sans tache, qui s'appelait Megethé et lui dit : « Va dire à Lucien prêtre : ne te fatigue pas à nous chercher dans cette colline. Car nous ne nous y trouvons pas, mais au nord dans le champ ».

Et il lui montra l'endroit, où il m'était apparu à moi, indigent. Il m'apparut ensuite au même endroit à moi, Lucien, trois lits d'or, deux d'entre eux étaient abaissés et sur le troisième étaient assis deux hommes, l'un, un vieillard et l'autre, un jeune homme. Les lits étaient arrangés de telle sorte que l'un était élevé, et l'autre abaissé, tous deux étaient magnifiquement faits.

Et ceux qui y étaient assis étaient parés comme des nouveaux baptisés.

1. ბღუართ 'sud', parfois 'nord', ce que nous retenons dans la traduction française, suivant le rendement grec (*op. c.*, p. 62) : πρὸς βορρῆν.

ბუნნი, და მესამე იგი ღვთისმშობლისა სამკაულისა სამკუფლისა შემკულ იყო. და ვითარცა აღვთქვით რიჟვ-რეჟვს ოდენ და მივიმართეთ მიხლვად პირველ ბღრცხს მას :

ხელე მონაზონი იგი გუაყენებდა ჩუენ და მრქუა მე. « ესე ვინიდე მე ჩუენგ-ბით თხრობად შენდა : ხელე მე ვითარცა მესმა, ვგან ვითარმეჲ ჴემმარიტ იყო ხილვად მისი. ხელე პირველ ბღრცხს მას მივიმართეთ და ვთხარეთ ვითარ სამ * ეამ ოდენ და ვპოვეთ მეგლი ერთი, რემელხა წერილ იყო ებრაელებმ : * 8 v.

და მუნქუესვე მოვიყვანეთ მწიგნობარბი. რემელხან იგოდა ებრაელებმ და აღმოვიცითხა წერილი იგი და მრქუა მე. « ესე წერილი ეხრს არხ. ესე აფგილი ტირილისად და კაცთა მართალთად » :

მაშინდა დაუტევეთ ჩუენ აფგილი იგი და მივედით აფგილხა. რემელი იგი გუე * ჩუენა ჩუენ მას დამეხა და ვთხარეთ ყოვლად განცხადებულად და ვპოვეთ * 8, 66 v. მსგავსად ხახისა მის ვითარცა იგი გუეჩუენა ჩუენ და ჴედა წერილი იგი მათი. აღმოვქუეთით წერილ იყო ესრე. « ქელელი ეთნა ხუამ ». გამდიოთარგმანების ქელელიელ ასურთა ენისა-გან იერძენთა ენისა სტეფანლხ და ბერძენთა ენისა-გან ქართუელთა ენისა გვრგვან და ნახადამ რემელ არხ მძლს ხომართლისად : გამა-ლიელ. აბიბა. და გამალიელ, რემელ არხ მოძაგელ მე ნიჭი დამერთმან. აბიბახ,

Le troisième lit était orné d'une parure royale tissée d'or. A l'aube aussitôt que nous nous levâmes, nous primes d'abord la direction de la colline.

Or, le moine nous retint, en disant : « Voici ce qui m'a été dit dans une vision pour te le raconter ». Dès que j'entendis, je compris que sa vision était vraie. Nous avons d'abord pris la direction de la colline et après des fouilles de trois heures, nous trouvâmes un monument, sur lequel était une inscription en hébreu.

Nous amenâmes un érudit qui savait l'hébreu, il lut l'inscription et me dit : « Voici ce qui y est écrit : c'est l'endroit des lamentations et celui des justes ».

Alors, nous laissâmes cette place et nous allâmes à l'endroit, que nous avons vu la nuit de la vision. Nous y fîmes ouvertement des fouilles pendant toute la journée et nous trouvâmes exactement ce qui nous avait été révélé dans la vision. Dessus, il y avait une inscription qui était écrite ainsi en bas-relief : « Qelesi eθnasuam » ¹, ce qui se traduit « Qeleliel » ², du syriaque en grec *στέφανος* et du grec en géorgien « gwrgwu » 'couronne' et « nasuam » ³ 'victorieux en justice'. Gamaliel, Abiba : « Gamaliel » veut (*sic*) dire 'Dieu

1. La leçon « eθnasuam », répétée la seconde fois (v. plus bas) dans l'état plus mutilé « danasuam » n'est probablement que l'altération de la forme *ethpael* du verbe syriaque *ܩܘܨܘܩ* 'vicit' ou du nom *ܩܘܨܘܩܐ* 'victor'. — 2. Syr. Qalilā 'couronne'. — 3. V. n. 1.

რძემელ არს საყურელი შვილი ». და მუნქევს ოდენ შეესუკლად იყო ძრვად დიდი და აღიმდერნეს ძუალთა მათ წმიდისა სტეფანწსთა და განმხიარულდეს და ხული ხულნელებსაჲ დიდ ძალი გამიტედა მისისა მის-გან ლუხკუმისა და ჩუენ ყოველთ ვითარცა მთრვალთა მიგუერულებოდა :

და განეფინა და მიიწია ხულნელებაჲ იგი ვითარ ათ მილიონ ოდენ გარემოთა მათ ადგილთა და მოვიდოდეს ხულნელებსა მას გარემო ოთხ კერძოვე, და მიი-სრეს ჩუენ. ვიდრემდე მიიწია ხულნელებაჲ და განიკურნნეს მრავალნი უძლე-რებათა და ხენულებათა-გან მას დღესა-შინა. რძემელნი იგი მუნ დაემთხნეს :

* 9 r.

* და ამისსა შემდგომად ვაუწყე წმიდასა მას ეპისკოპოწსა და შთამოვიდა იგი და ორნი ეპისკოპოწნი სხუანი მის-თანა ერთთა მრავლითა და ვითარ იხილეს, განისარეს დიდად ფრიად და წარიდეს წმიდაჲ სტეფანწს ოსრუხალემდ დიდითა დიდებითა და პატივითა მრავლითა და დაჭკრძალეს წმიდასა ლუხკუ-მას. და შეკრბეს ერთბამად ყოველნი და აღამწნეს საყოფელი ღირსთა მათ ძუალთა-თჳს წმიდისა სტეფანწსთა სადიდებულად შამისა და საქებულად მისა და ხულისა წმიდისა. რძემლისაჲ არს დიდებაჲ და ძლიერებაჲ და სიმტკიცწ აწ და ძარადის და ოჯუნითი ოჯუნისამდე ამწნ :

me conféra la grâce', « Abiba » signifie 'fils bien-aimé'. Il se fit aussitôt un grand tremblement de terre. Les ossements de saint Étienne s'animent et se réjouirent. Une suave odeur très forte sortit de sa chässe et tous nous succombâmes au sommeil léger comme enivrés.

Cette suave odeur se répandit aux alentours et atteignit une distance de dix milles. De tous les quatre côtés, on venait attiré par cette suave odeur. On m'a raconté que tous ceux qui avaient été atteints par cette suave odeur se trouvèrent ce jour-là guéris de leurs infirmités et de leurs maladies.

J'informai ensuite le saint évêque qui descendit, ainsi que deux autres évêques, tous accompagnés d'une foule nombreuse. Ils se réjouirent à la vue des reliques et transportèrent solennellement saint Étienne à Jérusalem avec beaucoup d'honneurs et le déposèrent dans la chässe sacrée. Réunis tous ensemble, on construisit une demeure digne des ossements de saint Étienne pour glorifier le Père et louer le Fils et le Saint-Esprit à qui convient gloire, puissance et force maintenant et toujours dans tous les siècles des siècles. Amen.

მიცვალებად : ნაწილთა : წმიდისა : სტეფანოსთა : პირველ : დიაკონისა : და : პირველ : მღვანისათა : იმრუხადმით : კვბტანტინე : პელის :

აღუქხანდრე სეფეწულმან აღამსნა ხამარტვრედ და ფრთად ეკვთრა ეპისკოპოზსა იოვანსს. რამთა დაჰმარხნეს ნაწილნი წმიდისა და პირველმღვანისა სტეფანოსნი :

მაჰმნი ეპისკოპოზმან შთახსნა ლუხკუმახა და ფიგარი დაჰმშჰუალა ვარქუე და დაფვა წმიდად სტეფანს პირველ მღვანს ქრისტესი მრავლითა კრძალულებითა თთუეს დეკენბურსა ათხუთმეტსა ინდიკტიონსა ხუთსა უპატიობასა ოვფობსა ჩუენისა კვბტანტინსსხა წგლსა შეათება მის თვთმპყრდებულდბასა :

და შემდგომად ხუთისა წლისა ხალმობასა შევარდა აღუქხანდრე და ანდერძი ყდ ეგლებიისა-თვს და გლანაკთა-თვს და შეახუენა დმერთსა ხანღკუენი თვსნი და თქუა. « უკუეთუ მე მოვკუდე, შექმენით ლუხკუმაჲ ჩემი ძელისა და დაძღვით მასლდებულად ნაწილთა პირველმღვანისა სტეფანოსთა :

რამეთუ ტადარი მისი მე აღვამსნე * ჩემითა ხათასითა ». და ესე რა თქუა დაიძინა და შემდგომად რვისა წლისა ცოდმან მისმან მდიგონა წარხუმაჲ ნაწილთა ქმრისა თვსისათაჲ კვბტანტინეპილეს თვსხა ღაბასა. და ესე ყდ : * 9 v.

LA TRANSLATION DES RELIQUES DE SAINT ÉTIENNE, ARCHIDIACRE ET PREMIER MARTYR, DE JÉRUSALEM A CONSTANTINOPLE.

Le prince ¹ Alexandre fit construire un martyrium et pria l'évêque Jean d'y ensevelir les reliques de saint Etienne, premier martyr.

L'évêque les déposa alors dans un reliquaire sur lequel il cloua une planche. Saint Étienne, premier martyr, y fut déposé très pieusement le 15 décembre de l'Indiction V, au temps du consulat de notre seigneur Constantin, pendant le règne autocratique de ce même roi ².

Au bout de cinq années, Alexandre étant tombé malade, fit un testament au bénéfice de l'Église et des indigents et, confiant les siens à Dieu, il dit : « Si je meurs, faites-moi un reliquaire en bois et déposez-moi auprès des reliques d'Étienne, premier martyr ; car c'est moi qui, à mes dépens, ai construit son temple ». Et ayant dit cela, il s'endormit.

Huit ans après sa mort, son épouse conçut l'idée d'emporter les restes de son mari dans son village, à Constantinople, et pour accomplir ce vœu, elle s'adressa à l'évêque Cyrille de Jérusalem en ces termes : « J'ai le désir d'em-

1. სეფეწულმან : სეფე, arm *սեպուհ* 'fils de maison (princière)', წულ 'enfant', en tout « prince », « infant », etc. — 2. ძეგთისა 'du Xme', faute du copiste au lieu de მეფისა 'du roi'.

ეკედრა ეპისკოპოსსა კვრილეს ოსტუხალეძელსა და ჰრქუა ვითარმედ « მსებავს ნაწილთა ქმრისა ჩემისათა წარხუმაჲ კლტანტინეპოლის ჩემსა დაბახა » :

ხელღ ეპისკოპოსმან კვრილე ჰრქუა. « ვითარ ძალ მიც ყოფად ესე და ერთადმრვაჲ ». ხელღ დედაკაცმან მან ჰრქუა ეპისკოპოსსა. « ოფთაღ, რაჲსა არა ვნებავს მდგემაღ ნაწილთა ქმრისა ჩემისათა » : ხელღ ეპისკოპოსმან <მიუგოდ> და ჰრქუა « არა ».

მამის დედაკაცი იგი ტირიდა და მღვიდა ხსლად თჳსა და წარხდა წიგნი მამისა თჳსისა და დაწერა წიგნი ესრეთ. « საყუარელი ასული ივლიანე ჩემისა ჭირისა-მიერ გიკითხავ. შუენიურსა და ბატოხანსა შევსწირავ : გუკედრები შეწყნარებად. ძმადლე არა სიტყუად ნელადი აღხრულეძული. არამედ ზეგისა ხადეძუმღმხაჲ მღვხენებად იგი ვედრებად ჩემსა მამასა და თანა ჭირსა ვარ მთავრისა-გან. ვითარცა ქუროვისაჲ ჰნებავს ქდრწინებად ჩემი. ისწრაფე. რაჲთა მღვიდე მე და მღვისხუნე ჩემისაგა ქმრისა ნაწილნი კლტანტინეპოლის ჩემსა დაბახა მწრათღ მღღებად წიგნი მეფისა-გან და წარმევე ეპისკოპოსისა კვრილე ოსტუხალეძელისა ».

ხელღ მან მღიღღ ბრძანებად კლტანტინე დიფისა მეფისა-გან თთუესა ოანკარსა თღთხმეტსა ინდიკტიონსა მისვე ოფთლისა ჩუენისაჲ კლტანტინე თათმხერღძელისა მეფისა :

* 10 r. * და წარხდა წიგნი იგი ოსტუხალეძელს. მისგა იგი ეპისკოპოსსა კვრილე ოსტუხალეძელსა. ისილა რაჲ ეპისკოპოსმან და წარიკითხა, ვერ ვძღღ სიტყვს ვებად

porter les restes de mon mari dans mon village à Constantinople ». « Est-ce que je peux laisser faire cela », répondit l'évêque Cyrille : « le peuple va s'émouvoir ». La femme lui demanda alors : « Seigneur, pourquoi ne voulez-vous pas me donner les reliques de mon mari » ? L'évêque ne dit en réponse que « non ».

Elle s'en alla alors toute en pleurs à la maison et envoya à son père la lettre écrite en ces termes : « Moi, votre fille bien-aimée, Julienne, je vous salue, étant dans la désolation. Je fais une offrande belle et honorable. Je vous prie, faites grâce d'exaucer ma prière non comme une demande qui s'accomplit lentement, mais comme la parole du mystère du ciel adressée à mon père. Étant veuve, je suis en péril, car le chef veut que je me marie. Hâte-toi donc afin que je puisse partir et apporter avec moi les reliques de mon mari dans mon village à Constantinople. Hâte-toi d'obtenir une lettre du roi et envoie-la à l'évêque Cyrille de Jérusalem ».

Son père obtint donc l'ordre du grand roi Constantin le 15 janvier de l'Indiction du même roi autocrate, notre seigneur.

C'était la lettre qu'il lui envoya à Jérusalem et qu'elle a remise à l'évêque Cyrille Hiérosolymitain. L'ayant vue et lue, l'évêque ne sut que dire. Il fit

და ამგნღ დედაკაცსა მას და ჰრქუა. « ვითარ შეუძლოთ ესე ყოფად. რამეთუ არა ვიციო რემელი არს ღუხუკუმა წმიდისა პირველმღწამისა სტეფანსი ანუ ქმრისა შენისაჲ. მე არა ვიცი, რამ ვყოთ : წარვედ და განჰმზადე გჴსა და მანდმე და დამს მიგვე ღუხუკუმა ქმრისა შენისაჲ » :

ხოლო მან განჰმზადა და მივიდა ეპისკოპოსისა ეკლესიად და ვითარ შემწუნნდა, შთავიდა ეგუტერსა. ხაია იხსნეს ნაწილი წმიდისა სტეფანსისი. გან-რამადეს კარი, ბღვრეს ღუხუკუმანი ორნი. ხოლო ეპისკოპოსმან ჰრქუა დედაკაცსა მას. « მე არა ვიცი, რემელი არს ღუხუკუმა ქმრისა შენისაჲ ანუ წმიდისა პირველმღწამისა სტეფანსი » :

ხოლო დედაკაცმან მან ჰრქუა. « მე ვიცი ღუხუკუმა ქმრისა ჩემისაჲ, რამეთუ მე შევქმენ იგი » : მაშინ ვითარცა ესმა ნეტარსა ეპისკოპოსსა. უბრძანა მას აღებად, რემელი იგდო. და მიიძართა და მიეჩნა ნაწილი წმიდისა სტეფანსისთა და აღიღო და დადვა იგი კაჰბაულსა-ზედა. და იჯმნა ეპისკოპოსისა-გან და წარვიდა ხინარულით გჴსა თჴსსა :

დამს ყოველ ვაღბდეს ანგელოზნი გჴსა-ზედა და სული სულნელებსაჲ დიდი იქმნა და სულნი არაწმიდანი კმდბდეს და იტყოდეს. « ვაჲ ჩუენდა! ვითრე ვალს პირველმღწამე სტეფანს? მღვალს ვამდგოდა ჩუენდა ცეცხლითა » :

ხოლო დედაკაცი იგი ჯდა ხაგეიარსა ჴედა თჴსსა და მინანი მისნი ვიდოდეს

venir la femme et lui dit : « Comment pouvons-nous le faire, puisque nous ne savons pas lequel est le reliquaire de saint Étienne, premier martyr, et lequel est celui de ton mari? Je ne sais pas ce que nous allons faire. Va et prépare-toi pour le voyage, avise-moi et je te donnerai pendant la nuit le reliquaire de ton mari ».

Elle se prépara donc pour le voyage. Elle alla à l'église épiscopale, et, la nuit tombante, elle descendit dans la chapelle où étaient déposées les reliques de saint Étienne. Quand on ouvrit la porte, on y trouva deux reliquaires. L'évêque dit alors à la femme : « Je ne sais pas lequel est le reliquaire de ton mari et lequel est celui de saint Étienne, premier martyr ». Or, elle répondit : « Je connais le reliquaire de mon mari, car c'est moi qui l'ai fait ». A ces mots le bienheureux évêque lui donna l'ordre de prendre le reliquaire qu'elle connaissait. Elle s'élança, embrassa les reliques de saint Étienne, les enleva et les mit sur sa monture, prit congé de l'évêque et s'en alla joyeuse poursuivre sa voie.

Chaque nuit les anges chantaient pendant le voyage, une odeur suave se répandait dans l'air et les mauvais esprits disaient à haute voix : « Malheur à nous! où va donc Étienne, premier martyr? Il vient nous faire subir l'épreuve du feu ».

Pendant la femme était assise sur sa monture et ses esclaves qui mar-

* 10 v. წინამჟე კაჭრაულისა. შეძრწუნდეს და იტყოდეს. « რამ არს ესე? რამითუ გმობენ წინამჟე ჩუენსა წმიდისა სტეფანწს-თჳს. ნუ უკუე იგი არს და არა ვიციო? »

« რამითუ სიმრავლწ ანგელოზთაჲ წინამჟე ლუხკუმასა ვაღს. ვინილოდ, დედოფალო. რამითუ შექმნიებულ ვართ. რამ ვყდო? ნუ უკუე არა არს ნაწილი ქმრისა შენისაჲ. არამჟედ პირველმღწამისა სტეფანწსნი არიან ნაწილნი? რამ ვყდო, დედოფალო ჩუენო? »

მამინ აწნაურსა მას დედაჯაგსა ესმა რამ. ტირიდა და თქუა და ამცნო მონათა თჳსთა. « ნუ რას იტყვო სამინელსა ამას, რამელი გუეჩუენა ჩუენ გწახა-წყდა. უკუეთუ ვინმე გკითხვს ანუ ხოფელსა ანუ ქალაქსა, [თქუთ]. « ლუხკუმამ ესე აწნაურისამ არს და წარუღს კვბტანტინებოღეს ».

მას ღამესა მოვედით ხადგურსა ჩუენსა. ხოლო დღისი დადუმნიან და გუაღად მწუნსა ვიდოდიან ჩუენთანა ანგელოზნი, გწახა-წყდა დადაგებდეს. « დიდებამ მაღალთა-შინა დმერთსა, ქუეყანასა ზეფა მძედობამ ». რამითუ დმერთმან გამოუცხადინა მონათა ანგელოზნი თჳსნი. დახვევედ მონათა გწახა-წყდა.

ხოლო შუვა ღამესა ოდენ ხუენი გმობდეს და იტყოდეს. « ვინ მოვაღს გამოცთადო ჩუენდა? და არა მატქს ძადი წმიდათა ნაწილთაჲ. რამითუ ცვეცნდ არს და შემწუკავს ჩუენ კურნებანი რამელნი იქმნებოდეს გწახა-წყდა ».

chaient en avant étaient consternés et disaient : « Qu'est-ce donc ? Les esprits appellent à haute voix saint Étienne. Serait-ce donc lui sans que nous en sachions rien ? »

« Car la multitude des anges marche devant le reliquaire et nous avons peur ; voyons, madame, qu'allons-nous faire ? Serait-il possible que ce ne soit pas la dépouille de ton mari, mais que nous ayons les reliques de saint Étienne, premier martyr ? Qu'allons-nous faire, madame ? »

Les ayant entendus, la noble dame se mit à pleurer et les prévint : « Ne dites rien de ces choses épouvantables que nous avons vues pendant le voyage. Si l'on vous questionne dans les villages ou dans les villes que nous rencontrerons, dites : C'est le reliquaire d'un noble que l'on transporte à Constantinople ».

La même nuit, nous arrivâmes à notre station. Or, les anges se taisaient pendant le jour, mais marchaient avec nous à l'approche du soir et récitaient à haute voix : *Gloria in excelsis Deo, in terra parv.* Car Dieu révéla ses anges aux esclaves pour qu'ils les protégeassent sur la voie.

Or, à minuit, les esprits disaient à haute voix : « Qui vient vers nous ? Nous n'avons pas la force de résister aux saintes reliques, parce qu'elles sont de feu et qu'elles nous brûlent en opérant des guérisons sur notre route ». Les

ანგელოზთა ძაღნი ხდევნიდეს უსახა-სეცა ცეცხლითა, რამთა არა შეკურვდნ წმიდასა პირველმცაშესა სტეფანეს :

მდ-რამ-ველეწით ასკალენდ ჴდჳ-პირსა, ვბღვეთ ნავი წარმავალი კვბტან-ტინებოღეს. მდუწდთა აწნაურმან მან დეცა *კაცმან მენავით-მოდღუარსა და მისცა მას დრამჴანი ორმეოც და ათი და ჴრქუა მას. « ხაიდუმლოდ მატქუხ თნრდნად შენთა, ნუ ხიტყუახ მიგებ, ლუხკუმიდ მატქუხ და წარმატქუხ კვბტან-ტინებოღის აქ. და გაქუნდეს ხახციდელი ყოველისა მპყრდებლისა-გან » :

ხდღო მენავემან მან ჴრქუა. « დედუგალო, ადვედ შენ ნავსა, რამდეთუ არად მჴინს ხიტყუხ მიგებად ჩემისა დედუფლისა, რამდეთუ დიდი არს შენთანა პირველმცაშმს სტეფანე და მისა მიმართ არს ხახლებად ჩემი, რამდეთუ ინიღეს თუალოა ჩემთა დიდებული დღეს, მდღუადუ ადვედ ნავსა, რამთა განუტეოდ იგი, რამდეთუ გუნებავს წარხლვად დმრთისა მადლითა და წმიდათა ნაწილთა შეწვეწითა » :

მაშინ შევეწით ყოველნი ნავად და მიუტევა ნავი ქუეყანით თჳხით ქართთა და მღვეწით ხამღვად გუღსა. ხაურნად ქარი შეიქმნა, ვიდრეწდის დღეღვანი ადმადღეს და გარდამღევდმდღეს ნავისა აფრასა-სეცა და მშმძან შეიძყრნა ყოველნი :

ადვღვეწით და თავყუანის ვეწით წმიდათა ნაწილთა, ვტირდეთუი რად ჩუენ,

armées des anges les chassaient de la voie afin qu'ils n'inquiétassent pas saint Étienne, premier martyr.

Quand nous atteignîmes ¹ Ascalon sur le rivage de la mer, nous trouvâmes un navire prêt à partir pour Constantinople. La femme noble invita le capitaine du navire, lui donna 50 drachans et lui dit : « J'ai un secret à vous communiquer, ne m'objectez rien. J'emporte un reliquaire à Constantinople. Soyez récompensé par le Tout-Puissant ».

Or, le batelier dit : « Madame, monte sur le navire ! Je n'ai rien à te répliquer, Madame, parce que le premier martyr Étienne est grand à tes yeux et mon espoir est en lui, parce que mes yeux ont aujourd'hui vu le glorifié. Viens, monte sur le navire pour qu'il puisse partir, parce que nous voulons nous mettre en route par la grâce de Dieu et à l'aide des saintes reliques ».

A peine fûmes-nous embarqués, le navire poussé par le vent s'éloigna du rivage et se trouva bientôt en pleine mer. Un vent s'éleva subitement, de sorte que des vagues énormes s'ébranlaient et déferlaient par-dessus les voiles. Tous les passagers étaient saisis d'effroi. Nous nous levâmes et adorâmes les saintes reliques. Et comme nous pleurions, un air odoriférant se

1. Je retiens exprès ce passage imprévu de l'auteur à la première personne

მწრაფლ ხულნელება იქმნა დიდ ნავსა-შინა და გამღჩნდა პირველმღწამს სტეფანე და მტქუა ჩუენ. « ნუ გემინინ. მე ვარ თქუენ-თანა ». და ეხე რად თქუა, დახცნრა ქარი იგი და იქმნა დაყულება დიდ. და ვითარ შექმწუნრდა, ვიდრეთ ჩუენ უფხვრულთა-შინა თხბითა ქართთა :

შუვა დამება დიდნ ნათელი შეიქმნა დიდი მახლობელად ნაწილთა წმიდისა პირველმღწამისა სტეფანწხთა და აღვიხილენით ყოველთა და ვიხილეთ ოჯგალი ჩუენი იხბოჲ ქრისტწს ანგელწხოთა-თანა. გაღობდეს და იტყოდეს. * « დიდებამ მაღალთა-შინა ღმერთთა. ქუეყანასა-ზედა მძდობამ. რამეთუ ხათნო იყავ წმიდამ შენი სტეფანწს. რემელი იწამა ხახელისა შენისა-თხს » :

ხლელ ოჯგალმან ჰტქუა ანგელწხოთა თხბთა. « დაადგურით წმიდათა ნაწილთა მისთა-თანა. რამეთუ იგი მსხწირავს მსხუერპლხა ხახელისა ჩემისა თხს ». და ეხურამ თქუა. აღმადლდა ზეგად ანგელწხოთა-თანა და ვითარ განთენა. მღვდით იწრდთა და ჩამღვხენით აღრამ მთავრისა-თხს ეშმაკთამხა :

მუნქუესვე ძრვამ იქმნა დიდ ადგილხა მას. ვიდრემდის შეიძნეს ხათუ-ძველნი ქუეყანისანი. ვიდრე არა ვარე წარჰგდა ნავი წმიდისა პირველმღწამისა სტეფანწხი : მამინ დახცნრა ქუეყანამ ძრვისა მის-გან. ხლელ ეშმაკნი კობდეს და ეტყოდეს მთავარხა. « უდმთოდ მთავარდ. რამხა-თხს არა დახწჲ ნავი იხი. რემელ შენ თანა-წარგდა? რამეთუ მან ყო ძრვამ » :

répandit sur le navire et le premier martyr Étienne parut et me dit : « Ne crains rien. Je suis près de vous ». Et à ces mots le vent s'apaisa, il se fit un grand calme et, le soir venu, nous passâmes les abîmes par un vent favorable.

A minuit, une grande clarté se produisit près des saintes reliques du premier martyr Étienne. Nous regardâmes en haut et nous vîmes Notre-Seigneur Jésus-Christ avec les anges, lesquels chantaient : *Gloria in excelsis Deo, par in terra*. Car tu t'es plu en ton saint Étienne qui est devenu martyr en ton nom ».

Or le Seigneur dit à ses anges : « Restez auprès de ses saintes reliques, parce qu'il a fait le sacrifice de sa vie en Mon nom ». Et ayant dit cela, Il s'éleva vers le ciel avec les anges. Quand le jour commença à poindre, nous arrivâmes au port et abaissâmes les voiles pour rendre honneur au prince des diables.

Au même instant il se produisit un tremblement de terre si grand que les fondements de l'univers s'ébranlèrent. Il se prolongea jusqu'au moment où le vaisseau de saint Étienne, premier martyr, eut passé. C'est alors que le tremblement de terre cessa. Or les démons criaient et parlaient au prince : « Prince athée, pourquoi n'as-tu pas brûlé le navire qui vient de passer près de toi? C'est lui qui a provoqué le tremblement de terre ».

ხელღ მთავარმან მან ყდ და სხმინა გულსმოდგინედ და წარავლინა დრდმბ ერთო. რამთა ეწინენ ნავსა მას და დაწუნ იგი : რაჟამს ეგულეობდა მათ მიწევნად ნავსა, ამა ანგელღსმან დაანთქნა დრდმნი იგი და იქმნა სისარულ დიდ ნავსა მას-მინა, რამდეთუ დმერთი მათ-თანა იყდ :

და ვლეთ ჩუენ რამ დამს და დდს ხამი : მოვეით ქალციდონდ, და შეად-
ვისნეს ნავი ხადგურად და დაავავთ მუნ ხეთი დდს, და რადენნი იყვნეს
ემბავეულნი წდზს-ვიდეხა ტანჯულნი გამბდეს და იტყოდეს, « მინად ოფდობსა
მღვიდა, რდმელი ქვითა დაიქილა უმჯულდთა ჭურთათა-გან, რდმელი ჩუენ
გვამს ». ხელღ მადლითა წმიდათა ნაწილთა წმიდათა პირველმდწამისა სტევანს-
სთა ამას ხულები იგი გამბდა, « ვამ ჩუენია, რამდეთუ * შეგუწუავს ჩუენ, * 12 r.
ვიდრე-მე ვივლტოდით ხამინელისა ამის-გან ? » და გამღვიდეს კაცთა-გან
ვითარტა დევნულნი გეცხლითა :

და რადენთა აქუნდა უძღურებამ, მოაქუნდა წდზს-ვიდეფ, რამდეთუ ყდ-
ველნი განიკურნებოდეს, და მიერ წარვემართებით და მოვეით რამ ხუენს,
მწრთელ ყოველი ქალაქი მდრბილდა, და ესმა რამ ქრისტიანეთა უხარდდა და
წარმართთა გულსა აკლდა, და მიერ გულად მივიმართეთ ერთსა-გან, რდმელნი
წადგაებოდეს :

Après les avoir attentivement écoutés, le prince fit selon leur désir. Il envoya exprès une troupe avec l'ordre de rattraper et de brûler le navire. Mais quand les envoyés se crurent sur le point de le saisir, l'ange les engouffra, à la grande joie de tous les passagers du navire, car ils sentirent que Dieu était avec eux.

Et nous naviguâmes trois nuits et trois jours avant d'arriver à Chalcédoine. On fit entrer le navire au port et nous y restâmes cinq jours. Tous les possédés du diable tourmentés qui se trouvaient sur le littoral, criaient en prononçant ces paroles : « L'esclave du Seigneur est venu, c'est celui que les Juifs impies ont lapidé. Mais nous en avons besoin ». Or par grâce des saintes reliques de saint Étienne, premier martyr, les esprits disaient : « Malheur à nous, il nous brûlera ! Où nous en irons-nous pour éviter cet être formidable ? » Et ils sortirent des hommes comme chassés par le feu.

Là, au rivage de Chalcédoine, on apportait des infirmes tant qu'il y en avait, parce que tous guérissaient.

Et quand, partis de là, nous arrivâmes à Souqué, toute la ville accourut vite à notre rencontre, ce qui ne manquait pas de réjouir les chrétiens, tandis que les païens étaient mécontents de l'entendre. De là, nous dirigeâmes notre barque vers la foule ¹ qui passait de l'autre côté du rivage.

1. Si nous n'avons pas ici une lacune, la leçon ერობავან au lieu de ერობა კერძოდ laisse constater un emploi exceptionnel de la préposition — გან 'de', 'par' qui, du reste, remonte à l'instar de კერძოდ 'vers', à l'archétype sémantique signifiant 'côté' (< '* main').

და ძველით ქალაქად სტავრიონდ, რემქელსა ჰრქვან სერმოდ (სერმოდნ). მწრა-
ულ წარავლინა ნეტარმან მიტროფანე ეპისკოპოზმან ნაწილთა-თჳს პირველმოდ-
წამისა სტეფანსსთა : და ხიმრავლს ყველეო წარმართთაჲ და ქრისტიანეთაჲ
ხილვად ძალსა წმიდათა ნაწილთაჲა ძღვიდა... სდმით მეცისა ვეპტანტისსსა
მიონსრდბად მისა ნაწილთა-თჳს წმიდისა პირველმოდწამისა სტეფანსსთა :

ხილვდ მეტეჲმან ჰეიოსა. « ვითარ ძღვიდეს იმრ-უხალეჲით ნაწილნი წმიდისა
სტეფანსსნი და ვინ არს, რემქელმან ძღვისუნა? მოთხართ მე » : ხილვდ წარმოდუ-
ვინეს მას აწნაურთ იგი და ჰრქუეს. « მეტეჲ თვთმპყრდბეჲდ, ესე არს აწნაური.
რემქელმან ძღვისუნა ნაწილნი წმიდისა და დიციებულისა პირველმოდწამისა
სტეფანსსნი ». ხილვდ მეტეჲმან ჰრქუა მას. « ვითარ ძღვივანეს ნაწილნი სტეფა-
ნსსნი? მოთხარ მე ჰეჲმართბად » :

ხილვდ დეჲაკადმან მან ჰრქუა. « მეტეჲ თვთმპყრდბეჲდ, ნეტარმან ქმარმან
ჩემმან აღექსანსრეჲ ადამსნა ეგუტეჲთ წმიდისა სტეფანსსი და მან და ეპისკოპო-
ზმან იღვანე დაღვიეს [მუნ] წმიდაჲ სტეფანს. და მეჲმვდმად წელსწადთა რადღენ-
თა-მე ძღვედა ქმართ ჩემთ და დაუტევა ანდერძი ეპისკოპოზსა და ჰრქუა.
* 12 v. « ეტეჲეთ ძღვედეჲ. დაძღვიეთ * მე მანდბეჲდაჲ წმიდისა და პირველმოდწა-
მისა სტეფანსსა » : ესე იქმნა. მეტეჲ » :

ხილვდ მეტეჲმან ჰრქუა. « და ვითარ ძღვისუნ ნაწილნი წმიდისა სტეფანსსნი?

Et nous arrivâmes à Stavrión, ville qui s'appelle Zermon. Aussitôt, le
bienheureux Mitrophane, archevêque, envoya demander les reliques
d'Étienne, premier martyr. Toute la multitude des païens et des chrétiens
vint en courant voir la puissance des saintes reliques et ensuite se rendit
chez le roi Constantin pour l'informer de l'arrivée des reliques d'Étienne, pre-
mier martyr.

Or, le roi leur demanda : « Dites-moi comment les reliques de saint
Étienne sont venues ici de Jérusalem? Qui est-ce qui les a apportées? » Alors
on lui présenta la noble femme en lui disant : « Roi autocrate, voici celle qui
a apporté les reliques du saint et glorifié Étienne, premier martyr ». Le roi
s'adressa alors à elle : « Dis-moi la vérité, comment as-tu apporté les
reliques d'Étienne? »

Or, cette femme lui répondit : « Roi autocrate, mon bienheureux mari,
Alexandre, a construit la chapelle de Saint-Étienne où, avec l'aide de l'évêque
Jean, il déposa le corps de saint Étienne. Quelques années après, mon mari
mourut en laissant son testament au nom de l'évêque où était formulée la
demande suivante : « Si je meurs, placez-moi près de saint Étienne, pre-
mier « martyr ». Il fut fait selon son désir ».

« Et comment as-tu apporté les reliques de saint Étienne? » lui demanda

« მოხნარ მე ჰქმნარიტად » : ხდოდ დედაკაცმან მან ზრქუა. « მეგულ თათმყ-
რდებულ. ჰიბო მჭირდა მთავრობა-გან ვითარცა ქურციკა და არა მინდა ქდრ-
წინეობ. მღუმცენ მამაბა ჩემბა. ვითარმეო მნებავს მანდა მდხლვამ და
მღუმად ქმრობა ჩემობა ნაწილია თახხა მახ დაბაბა :

მამის ვითარცა ესბა მამაბა ჩემბა. მდიოდ წიგნი თქუენობა ხიმტვიცობა-გან
და წარმდება ჩემდა და ებისკდობწისბა კვრიდწსბა, რაობა ადმღვიხიუენ ნაწილნი
ქმრობა ჩემობანი. მთა-რამ-ვედით ებისკდობწისბა კვრიდწს-თანა, მეგენა თუ
ქმრობა ჩემობა ნაწილნი ადვისიუენ, და ადვისიუენ წმიდობა სტეფანწს ნაწილნი ».
ხდოდ აწნაურმან მან მისცა წიგნი იგი მეგუბა. ხდოდ მეგუმან წარვითობა და
იგნა ეული თახი. ხდოდ აწნაურმან მან ზრქუა. « მეგულ თათმყრდებულ.
გელმწიფეობა ვაქუბ გდრცთა ჩემთა-სუდა. ხდოდ ხუღბა ჩემბა მხილღობა დიერ-
ობა. რდმეღმან ყვობ ხაკვრველი ცათა-მინა და ქუეყანაბა-სუდა :

მეგულ. უაუეთუ არა ვრწამს. წარავღინე ჰურთაო ერთი ნავად. ხადა არს
ღუბკუმაო იგი წმიდობა პირველმღწამობა სტეფანწსი. დიგარი არს სუდა
დამსტუადულ და წერიდ არს ებრაელებრ. და წარვითობღს იგი და ცნაბ ძადი » :
ხდოდ მეგუმან კვბტანტი[ნე] მღუწღდა ებრაელება, აფუგა იგი და ზრქუა.
« ისიღუ, რამ წერიდ არს ». და წარვიცია ებრაელი დროთა-თანა ანთიბატღობთა.
წარვითობა და თქუა. « დიცი ხაკვრველი არს » :

ხდოდ ანთიბატღობთა ზრქუეხ. « რამ ხაკვრველი არს. მარქუ ჩუენ ». ხდოდ * 13 r.

de nouveau le roi. Dis-moi la vérité! » Or, elle répondit : « Roi autocrate, étant veuve, je souffrais de l'insistance du prince qui voulait me contraindre au mariage. J'informai donc mon père de mon désir de venir ici et d'apporter les reliques de mon mari dans son village. C'est alors que mon père reçut de votre fermeté la lettre d'autorisation de retirer les reliques de mon mari et l'envoya à l'évêque Cyrille et à moi. Nous descendîmes, moi et Cyrille l'évêque, dans le sépulcre et, croyant prendre les restes de mon mari, j'ai pris les reliques de saint Étienne ». Et la noble dame remit la lettre au roi qui la lut et reconnut son écriture. Or, la noble dame lui dit : « Roi autocrate, tu as tout pouvoir sur mon corps, mais Dieu seul a tout pouvoir sur mon âme, Dieu qui fait des miracles aux cieux et sur la terre.

« Roi, si tu ne me crois pas, envoie un Juif sur le navire, où se trouve la châsse de saint Étienne, premier martyr : une planchette y est clouée avec une inscription en hébreu ; qu'il la lise et reconnaisse sa valeur ». Or, le roi Constantin appela un Hébreu, lui fit prêter serment et lui dit : « Regarde ce qu'il y a d'écrit ». L'Hébreu partit avec deux vice-consuls (« anthypates ») et, après avoir lu l'inscription, il dit : « C'est fort admirable ».

Les vice-consuls lui ayant demandé ce qu'il y a d'admirable, l'Hébreu

კბრაქდმან მან თქუა, რამეთუ « პირველმდწამე სტეფანს არს და მის-მიერ არს ცხოვრებამ ჩუენი და მისა მიმართ სახლებამ ჩემი, რამეთუ იხილეს თუაღთა ჩემთა დიდებულნი დიდეს » :

მაშინ წარვიდეს ანთიპატრისნი და მიუთხრეს შეეცხა ვითარმე პირველმდ-წამს სტეფანს არს, მაშინ განისარა ოვლადმან ქუეყანისამან და მღუწღთა მიტრღ-ღანეს და ჰქუა მას, « წარვედ ნავად სიმრავლითა ერისაჲთა და მე წარმღვსენე ეტლნი და მღმართთ ღუხუემამ პირველმდწამისა სტეფანსნი პალატად » :

მაშინ წარვიდა პატრიარქი და ყვეელი ერთი ვერგენებითა შირნიდეს, სდღღ პატრიარქი მიტრღღანე შთაგჲა ნავსა და აღიდღ ღუხუემამ და დადვა ეტლთა-სუდა და იხრადღთა იგი შესღვად პალატად :

ახული ვისი-მე შენავით-მღმღღურისამ მყდღ იყდ მასვე ადიღლსა ზღვს-ვიდესა, რღმღლსა ჰქუან სუგმა, ამის-თჳს რამეთუ მუნ შეუღღღეს ჯღღრნი ეტლთა ღუხუემასა, რღმღლსა-სუდა იხსნეს ნაწიღნი წმიღისა და პირველმდ-წამისა სტეფანსნი, რღმღლსა-თანა იყდ ხული პღღღღღ, გღღღთა და იტყღღთა :

« მ ჰღღღ, საღღღღ მღღღღთა პირველმდწამს წმიღამ სტეფანე ტანჯვად ჩემდა? » და დახგა იგი ხულმან არა წმიღამან და განვიდა მისა-გან და არა რაჲ ევნი მას : ესე დიდებული საკვრველი იქმნა მუნ, საღა შეაზნეს ეტლნი, რღმღლსა-სუდა იღღღ ღუხუემამ წმიღისა სტეფანსნი, სდღღ ჯღღრნი არა წარემართებღღეს.

leur répondit : « C'est Étienne, premier martyr. Notre salut est de lui et mon espoir est en lui, car mes yeux ont aujourd'hui vu le glorifié ».

Alors les vice-consuls s'en allèrent et racontèrent au roi que c'était bien réellement Étienne, premier martyr. Alors, le seigneur du pays s'en réjouit. Il invita Mitrophane et lui dit : « Va, accompagné de la multitude, jusqu'au navire; je vous enverrai un char pour amener au palais la châsse d'Étienne, premier martyr ».

Alors, le patriarche se dirigea vers le rivage et tout le peuple le suivait en courant, portant des cierges allumés. Le patriarche Mitrophane monta alors sur le navire, enleva la châsse qu'il plaça sur le char et s'empressa de rentrer au palais.

La fille d'un batelier se trouvait sur la rive à la même place qui s'appelle Zeu[*g*]ma parce qu'à cet endroit, les mulets avaient été attelés au char sur lequel se trouvaient déposées les reliques de saint Étienne, premier martyr. Cette fille, possédée par l'esprit de Python¹, criait et disait : « Oh ! malheur ! saint Étienne, premier martyr, d'où est-il venu me tourmenter ? » Et l'esprit impie la renversa et sortit d'elle sans lui causer aucun dommage. Ce glorieux miracle se fit à l'endroit même où l'on avait attelé le char sur lequel était déposée la châsse de saint Étienne, mais les mulets refusèrent d'avancer. Il y

1. Le serpent monstrueux Python, en géorgien Pothono, tué par Apollon.

სხუამ დედაკაცი იყო წყარდითა ხიხნდისათა. * მრავალი კამი აქუნდა ქუემდე- * 13 v.
ბარება. მასვე ადვილსა სტავრიონსა მყოფ იყო : ესმა რამ უთავიდი. განკ-
რვებულ იქმნა და გამა იხმა, რამელი ეტყოდა. « აღდგე ადრე და მიესხლე
ეტლთა წმიდისა და პირველმღწამისა სტევანწისთა, რამელი შეძვიდა იმრუხა-
ლუბით. პირველ წარმართებადმდე მისა და წარსლვად ამიერ » :

ხდელ იგი მწრადელ შეყხეულად მიზბიდა და მღვიდა სტავრიონს.
ხდა იყო ლუხკუამა წმიდისა და პირველმღწამისა სტევანწის. [და] დადგა
მუნქუესვე მწრადელ დინებამ ხიხნდისამ :

კამბრტიანოზ ვინმე კამში იყო ბანტდესა. და ამას ხაყდუელი ედგა მასვე
ადვილსა სტავრიონსა წდეს-ვიდეხა, რამელსა ჰრქვან ზეჰმა : მს ესუა გან-
რდუეული ათრვაპეტისა წდისამ მდბით-გან :

იხილა რამ ხაჯრველებანი რამელნი იქმნებოდეს და კურნებანი. ხრბით
მღვიდა, აღიდო მს თახი განრდუეული და მიიწია მანდობულად სტავრიონსა
წდეს-ვიდეხა პირველ წარსლვისა ეტლთა ლუხკუამისათა პირველმღწამისა სტევა-
წისთა : და დაავად მუნ მს თახი მდბით განრდუეული წინამე ნაწილთა წმი-
დისა მღწამისა სტევანწისთა და მასვე კამსა-მინა აღდგა ყრმამ იგი რამელი
პირველ განრდუეულ იყო და აღდგა ეტლთა-ზედა და შეიძვერა ლუხკუამ
პირველ მღწამისა სტევანწის. ესა ყო გმითა დიდითა და თქუა :

« დიდებამ შენდა, პირველმღწამელ სტევანე. რამელმან განჰჯნენ მდებარენი * 14 r.
ჩემნი ხაჯრველნი ». იხილა რამ ერმან მან დიდებულის ესე ხა * კარველი რამელი

avait une autre femme souffrant d'un flux de sang. Elle était alitée depuis long-
temps à la même place qui s'appelle Stavrion. Elle avait été bien étonnée
d'entendre des eris et une voix qui lui disait : « Lève-toi vite et approche-toi
du char de saint Étienne, premier martyr, qui est venu parmi nous de Jérusa-
lem, avant qu'il ne se mette en route et ne s'en aille d'ici ».

Elle se hâta donc et vint à Stavrion, où se trouvait la châsse de saint
Étienne, premier martyr, et à l'instant même le flux de sang cessa.

Il y avait à Banto un comte Comentian. Son habitation était sur le littoral
du Stavrion à la place même qui s'appelle Zeu[g]ma : il avait un fils âgé de
dix-huit années, paralytique de naissance.

Ayant vu les miracles et guérisons qui se faisaient, il accourut; prit son
fils paralytique et arriva aux approches du littoral de Stavrion avant le
départ du char et de la châsse du premier martyr Étienne. Il jeta son fils,
paralytique de naissance, devant les reliques de saint Étienne martyr et, à
l'instant même, le jeune homme se leva et, lui qui était paralytique, monta
sur le char et embrassant la châsse d'Étienne, premier martyr, il cria à haute
voix : « Gloire à toi, Étienne, premier martyr, toi qui as dénoué les liens qui

იქმნა. რამეთუ მწრაფელ კურნებამ მას მოანიჭა. მისცეს ყოველთა ერთბაშად დიდებამ დამთისხამ :

ხდლო ჯღრნი ანგელოზთა დაიჭირნეს ძალითა და მღვიფეს აფვიღა მას. რღმელსა ჰრქვან კელტანტინო და დაადგეს და ვერღარა უძღეს წარმართებად. არამეც უკმადგებოდეს ჯღრნი იგი :

ხდლო ერთი მათ-განი ანგელოზისა ძალითა აღწრანდა კაცებრივ და ჰრქვა ყოველსა ერსა. « რამსა მცემთ პირსა ჩემსა. რამეთუ აქა ჯერ არს დაფებამ მისი აფვიღა ამას. ნუ იქმთ ყოველად სხუასა აფვიღსა. უკუეთუ არა ნიშემი და სხსწაულები იხილეთ ».

ხდლო ეპისკოპოსი შემწუნებულ იქმნა და არა უნდა ტანჯვამ. მიუძგნოდ მეფესა ვითარმეც « ვერ მეუძღეთ მღვებამ ნაწილთა პირველმღამისა წმიდისა სტეფანსხითამ » :

ხდლო მეფესა რამ ეხმა. გულგებულ იქმნა და წარავლინნა სხუანი აბსუთიქტი ჯღრნი. რამთამცა წარმდიობრეს ეტლი და ივინი კურვეუ მსგავსად დამურებოდეს. რამეთუ ანგელოზნი არა უტევებდეს ეტლთა :

მამინ ყოველმან ერმან გმა ყოდ. « ერთ არს დმერთი ყოველისა-მპყრბელი. რღმელმან ყვობ ხავრველი მხდლდმან წმიდათა-მღვრის ზედა წმიდასა პირველ-მღამესა. რღმელი იწამა სახელისა მისისა-ოვს. ოვფალო, მღვეუც ჩუენცა წყადღობამ დღვსითა და მეღვებითა პირველმღამისა მენისა სტეფანსხითა » :

m'alitaient ». Ayant vu s'opérer ce miracle si glorieux que la guérison s'ensuivit rapidement, tout le peuple glorifia Dieu à l'unanimité.

Cependant, les anges retenaient de force les mulets, lesquels, arrivés à la place qui s'appelle Constantino, n'allèrent pas plus loin. Les mulets ne pouvaient plus avancer et ils reculaient

Or, l'un d'eux parla, grâce à l'ange, la langue humaine et, s'adressant au peuple, dit : « Pourquoi me battez-vous au visage ? Il faut le déposer ici même. Ne le portez pas dans une autre place. Sinon, vous verrez des miracles et des prodiges ».

L'évêque, étant très alarmé et ne voulant pas tourmenter les bêtes, envoya dire au roi ceci : « Il nous est impossible d'apporter les reliques de saint Étienne ».

Or le roi, très mécontent d'entendre cette nouvelle, envoya une quinzaine d'autres mulets pour traîner le char. Ils s'efforcèrent jusqu'à la lassitude, mais leurs efforts furent vains, parce que les anges retenaient le char.

Alors, le peuple tout entier éleva la voix : « Le Dieu tout-puissant est unique, il fait seul des miracles à cause du premier martyr, saint parmi les saints, celui qui fut martyrisé au nom de Dieu. Seigneur, accordez-nous la grâce, par la prière et l'intercession de votre premier martyr Étienne ».

მაშინ ეპისკოპოსისან ადიდელ ღუხუკურსად ეტლთა-გან და დაადგა იგი ქუეყანასა-
 წყდა. და აღამწნა ეკლესიად თთუესა სუთსა და დაადგურეს მის-თანა
 მრავლითა კრძალულებითა და დაადგა იგი ნეტარმან მიტროფანე პატრე¹ აქმან * 11 v.
 კვებანტინებოღლისმან თთუესა ავსტობა : ხელელ კურნებანი და ძალნი
 იქმნებოდეს სნუკლთა-წყდა მათ დღეთა-შინა ერსა-შევრის. რემქლნი დაადგურეს
 წმიდასა სტეფანეს პირველმღწამესა-თანა :

ხელელ პატრეაქმან მიტროფანე თქუა ერისა მიმართ, « მისინეთ და გულის
 სსაყავთ. ყველანი რემქლნი დაადგურემიდ ხართ წმიდასა პირველმღწამესა
 სტეფანეს-თანა. ყველესა ეამსა წამებასა მღწრაფეთ იღუწითთ ».

ქეზისა სიტყუასა ენითა სიტყუად აწუევუნ : მიღივს ძადელი და შექმდომად
 სიკუდილისა ბრწყინვენ. დადღელნი სამარება-შინა განმართდებნა ჩუენდა
 მდმართ იტყუან და კელთა ვითარდა ხაყდართა-წყდა დმრთისათა მჯდომარს
 არიან. რამეთუ მართალთა ხელნი კელთა-შინა დმრთისათა. არა შექნლხ მათ
 ტანჯვად. რემლისა-თხცა ღუკა შესხმასა პირველმღწამისა სტეფანსხსა აწუე-
 ნებ მის-მიერ თქუმულთა მადლთა. რამეთუ იტყუხ : « ხელელ სტეფანს
 ხავს იყდ ხუდითა წმიდითა და ძადითა დმრთისხათა. იქმდა ნიშებნა და
 ხახუელესა ერსა-შევრის დიდდისდა და მადლი დმრთისხად იყდ მის-წყდა » :

Ce fut alors que l'évêque enleva la chaise du char et la déposa sur la
 terre. Là, pendant cinq mois, il fit construire une église et on resta auprès des
 reliques avec beaucoup de piété. Le bienheureux Mitrophane, patriarche de
 Constantinople, les déposa dans l'église au mois d'août. Or, les guérisons
 des malades et les prodiges se faisaient pendant tout le temps que le peuple
 resta auprès de saint Étienne, premier martyr.

Or, Mitrophane le patriarche dit en s'adressant au peuple : « Écoutez et
 comprenez, vous qui restez auprès de saint Étienne, premier martyr ! Soignez
 chaque heure avec zèle le martyr ! »

Les martyrs provoquent des mots d'éloge, et poussent à les proférer. Ils
 obtinrent la grâce et ils brillent après leur mort. Ensevelis au sépulchre, ils
 plaident notre justification et c'est, grâce à la Main¹ qu'il sont assis comme
 sur le trône de Dieu, car les âmes des justes sont aux mains de Dieu. Les
 tourments ne les toucheront pas. Voici comment Luc révèle, dans l'éloge
 d'Étienne, premier martyr, les grâces obtenues par lui, parce qu'il dit :
 « Étienne était rempli du Saint-Esprit et de la force de Dieu. Il faisait de grands
 miracles et des prodiges parmi le peuple et la grâce de Dieu était en lui ».

1. Le passage est défectueux : le texte ne contient que *გველითა* 'par main' (peut-être
 'supportés par main', si ce n'est pas une faute du copiste au lieu de *გველითა* 'des
 mains' ou 'aux mains'.

« სტეფანს ხავსე ძალითა და ძაღლითა დმრთისაჲთა სრულად იყო ხავსს და ყოვლად-სანატრელი სტეფანს და ხაუნჯს ხავსს კუთილითა ყოვლად-წმიდისა სულისაჲთა ყოვლით კერძო. მის-ძიერ დიდდისანი საქმენი იქმნებოდეს. აქა ფრგთა მკელდებულთაბა მიანიჭებდა სიმრთელებსა და ნათელსა ბრძათა მიჰმადლებდა : არამედ აქა სნეულთა-გან ხდევნიდა ხალმდბასა :

15 r.

« უმძაცთა განახსიდა, განრღვეულთა შუჭ'კრვიდა მარდელთა. ქურთითა იყო მწრუნველი და ობოლთაჲ ვითარცა შამაჲ. რამეთუ იტყვ და იქმოდანსებნსა და სახწაულებსა დიდდისა ერსა-შევრის და არა ეხოდენ სდღოდ მარტოდ. არამედ ჭურთათაგა შიმართ ახუნენებდა სიყვარულსა და ქრისტესსა ქადაგებდა და სამთა შიმართ იტყვდა. რემელი ქრისტესს მკუთისასა დირს იქმნა ხილვასა პირველმცწამს სტეფანს :

« მ უმჯულდინდ ჭურთანდ. რემლისა-თვს უბატიდ ჭყავთ. რემელმან პატივ გვა თქვენ და ავინეთ. რემელმან გადიონა თქვენ ოვთალი ჩუენი იესოვს ქრისტეს. უმჯულდინდ ჭურთანდ. ჩამდჭვიდეთ : რემელმან ადგამადღნა თქვენ. ჯუარს ადეთ. რემელმან გაცნოვნნა თქვენ. მღჭვალთ განმაცნოველებელი თქუენი ».

და ეტყვდა მათ წმიდაჲ სტეფანს მათ დღეთა-შინა.

« აღთქუმაჲ. რემელ ყდ აბრაჰამის-თანა ღიასამდე ნათესავად და ფიცი მისი ისაკის-თანა, დაამტვიცა იაკობის-თანა ბრძანებჲ მისი და ისრაელსა-წუდა აღთქუმაჲ ხაუკუნოდ, მღვგა შენ ქუეყანაჲ ქანანისაჲ :

« Étienne, rempli de la force et de la grâce de Dieu, était parfaitement plénitude, désiré de tout côté, Étienne était trésor plein des biens du très-saint Esprit. Par lui s'accomplissaient de très grandes œuvres. Il accordait dans ce monde la santé aux pieds des boiteux, il y rendait la vue aux aveugles, il y chassait des infirmes les maladies.

« Il expulsait les démons, il renouait les nerfs détachés des paralytiques. Il prodiguait ses soins aux veuves et était père des orphelins. Car il disait des paroles merveilleuses et faisait de grands miracles et des prodiges au milieu du peuple. Ce n'est pas tout. Il démontrait son amour pour les Juifs mêmes, il leur prêchait le Christ et toujours lui, Étienne, premier martyr, celui qui était devenu digne de voir le Seigneur, leur disait trois choses : « O Juifs « impies, pourquoi avez-vous déshonoré et insulté Celui qui vous a glorifiés, « Notre-Seigneur Jésus-Christ? Juifs impies, vous avez pendu Celui qui vous « a élevés; vous avez crucifié Celui à qui vous devez votre salut; vous avez « tué votre Sauveur ».

Et saint Étienne leur dit alors : « Il confirma le testament fait à Abraham jusqu'à la génération de Lia et le serment fait à Isaac, Il confirma son ordre à Jacob et le testament éternel à Israël, Il te donna la terre de Chanaan. C'est

« რძმელმან დასცა ეგვიპტის პირმმცოთ-ურთ თახით თქუენ-თჳს. უმჯულენდ ჭურთანდ. რძმელმან განაბდ წდუჲჲ მქწამუელი ორად და განგიყუანნა თქუენ მღვრის მისა ვითარცა გმელსა. რძმელმან დაანთქა ფარად და ერთი მისი წდუჲსა მქწამულსა : რძმელმან განგანათდნა თქუენ ხუეცითა ცეცხლი-სამთა დამს ყოველ და გვარვიდა თქუენ ღრუბლითა დიდს ყოველ. რძმელმან მღვცა თქუენ მღსუ და აჭდრნ წინამძღურად წინამე პირსა თქუენსა. რძმელმან მჯულიერ გყვნა თქუენ ქდრებს და მანანაი მღვცა თქუენ უდარნდსა-წედა. და წყალი გლდისაგან გასუა თქუენ :

« რძმელმან მღსწყდნა მეფენი ძლიერნი თქუენ-თჳს. ხედნ * მეფს აღმდრე- * 15 v. ველთაჲ. ოგ მეფს ბახანისაჲ. რძმელმან მეცრნა ნათეხავნი მდინი თქუენ-თჳს. ჭურთანდ უმჯულენდ. და ადაღრნა მეფენი მათნი და მღვცა თქუენ ქუეყანაი ოგო სამცადრებელად :

« რძმელმან დაარდნა ქალაქნი. დაამცუნა წდუდენი. დასხნა გოდოდნი თქუენ-თჳს. უმჯულენდ ჭურთანდ. და სამცადრებელად მიგცა თქუენ ქუეყანაი ოგო. რძმელმან ადგისუნა თქუენ ეგვიპტით და დაგახსნა თქუენ ვენაგად ნაყდვის გამდმეიბელად ყოვლითა ჭემძარიტეობითა და მისწუადინა რქანი თქუენნი წდუადმეი. მდინარეადმეი მწუერვალნი თქუენნი. ვენაგოდ ჭემძარიტეობსაჲ. რამსა-თჳს გარდაიქც სიმწარეჲ და არა გამდიდე ყურძენი : არამეი მეჭქმენ ტყუვილი და უმჯულდვებოჲ და ჭემდობდ. « აღიდეთ. აღიდეთ და ჯუარსა ანეთ ებე ».

Lui qui a renversé pour vous l'Égypte avec ses premiers-nés. O Juifs impies, c'est Lui qui fendit la mer Rouge et vous la fit traverser comme sur la terre ferme; c'est Lui qui engloutit Pharaon et son peuple dans la mer Rouge; c'est Lui qui vous éclairait chaque nuit votre voie par une colonne de feu et vous couvrait chaque jour de nuées; c'est Lui qui vous donna comme chefs Moïse et Aaron marchant devant vous; c'est Lui qui vous a rendus pieux à Horeb, vous prodigua la manne dans le désert et vous fit boire l'eau du rocher.

« C'est Lui qui a exterminé pour vous des rois puissants, Siho, roi des Amorrhéens, Hog, roi de Bassan; c'est Lui qui pour vous, ô Juifs impies, a mis des liens sur sept tribus et a ruiné leurs rois et vous a donné leur terre pour vous y établir.

« C'est Lui qui pour vous a détruit des villes, renversé des remparts, démoli des tours et vous a donné, à vous, Juifs impies, une terre pour vous y établir; c'est Lui qui vous a emmenés d'Égypte et vous a transplantés comme une véritable vigne fertile. Il a étendu vos cornes jusqu'à la mer, vos cimes jusqu'aux fleuves; ô vignobles de la vérité, pourquoi êtes-vous changés en amertume et n'avez-vous pas produit de raisin? Mais vous avez créé mensonge et impiété et vous criez : « Saisissez-le et crucifiez-le ».

« მ უმჯულენო ჭურთანო. რამელმან სხეულნი თქუენი განკურნა ვითარცა
 ავადმან ჩუენმან იხილუ ქრისტემან. კეორღვანნი თქუენნი განწმიდნა და
 თქუენ მის-თჳს ბღრღტი განიწრახეთ. მან ვითარცა ავადმან სხეულნი
 თქუენნი განკურნა და ურმან უმჯულელმან ჯუარი მის-თჳს განწმინადეთ :

« მან ვითარცა ავადმან იხილუ ქრისტემან განგმელნი თქუენნი განკურნა
 და თქუენ ძელი მის-თჳს განიწრახეთ. და მან ვითარცა ავადმან იხილუ
 ქრისტემან მკუდარნი თქუენნი ადაღვინა და თქუენ სიკუდილი მას განემ-
 წადეთ. მ უმჯულენო ჭურთანო » :

ხელე წმიდაი სტეფანს იტყოდა მათ-თჳს. « ავადლო. ნუ მიაგებ ბღრღტისა
 წილ ». უმადლონო ჭურთანო. კეთილის-მყოფელი ღმერთი განამწარეთ საქმითა
 თქუენითა. გამო-რამ-გიყვანა თქუენ ეგვბით კელითა მტკიცითა და მკლავითა
 * 16 r. მადლითა. * და თქუენ გიფიხა წდგახა მი-რამ-იწიენით, ხავირველებათა
 მისთა ზედა არა ადიდეთ. არამედ იტყოდეთ :

« არამედ არამე იყვნება საფლავნი ჩუენნი ეგვბტუხ და გამოგყვანა ჩუენ
 მღვრვად ». მანანად მღვრა თქუენ უდაბნობა-ზედა და თქუენ ველის ყრფელსა
 ჳული ვითქუმიდა ჭამად. განგამდნა თქუენ თაფლითა და თქუენ ნავფელსა
 ჳული ვითქუმიდა ხუმად. ხდრტნვიდით მღვრს-თჳს და განარისხეთ ხული
 აწრინისი. განემღრენით ღმრთისა-გან დაუხაბამღვსა და ითხვდით. რაფთა
 ეჟალად მითქვით ეგვბტედ. განიწრახა მღვრ ადსლგად მთად და მღვრბად

« O Juifs impies, vous n'avez eu que de mauvaises intentions pour celui
 qui a guéri vos malades, comme le faisait Notre-Seigneur Jésus-Christ, et
 purifié vos lépreux, il a rendu la santé à vos malades, comme le faisait le Sei-
 gneur Jésus-Christ, et vous, peuple impie, vous lui avez préparé la croix ».

« Il a guéri vos paralytiques, comme les guérissait Seigneur Jésus-Christ
 et vous avez songé à le faire mourir sur la potence; il a ressuscité vos morts,
 comme le faisait le Seigneur Jésus-Christ et vous lui avez préparé la mort,
 vous, ô Juifs impies ».

Or, saint Étienne intercédait pour eux : « Seigneur, ne les punissez pas
 pour le mal qu'ils ont fait ». O Juifs ingrats, vous avez par vos actes affligé
 le Dieu bienfaiteur qui vous fit sortir de l'Égypte, vous menant par la main
 ferme et par le bras haut. Arrivés au bord de la mer, vous ne l'avez pas
 glorifié pour ses miracles, au contraire vous avez dit :

« Est-ce que nos sépultures ne se trouvent pas en Égypte d'où il nous a
 tirés pour nous exterminer? » Il vous a donné la manne dans le désert et votre
 cœur voulait manger de l'ail; il vous rassasia de miel et votre cœur voulait
 boire du fiel. Vous murmuriez contre Moïse et vous avez irrité l'esprit
 d'Aaron. Vous vous êtes éloignés du Dieu sans commencement et vous exigiez
 qu'on vous laissât retourner en Égypte. Moïse eut l'intention de monter sur

მჯუღობა თითთა დმრთისათა დაწერდობა, თქუენ ებოჲ ჭქმენით ქედრებს და თავყუნის ეგით გამოქანდაკებულა და მესწირეთ მსხუერნოჲ კერძისა მის :

« მამის ვანროხსნა და განგანისა თქუენ წარმართთა-მღვრის და მეციკვანსა თქუენ და აღურთენით წარმართთა, და ისწავენით ხაქმენი მათნი და თავყუნის ეგით ვარსკულავსა დმრთისა ჩუენისა იესოჲ ქრისტესსა : ვითარ მენ ვნატრიდი ანუ გაქიდდი და დირსი შენი ქებოჲ შეუძლო თქუმაჲ შენისა მოქალაქეობისა-თჳს, რამეთუ ვერ შეუძლო მსხუერად ხატსა წმიდისა პირველმოწამისა მის სტეფანესსა, ვითარცა პირველ ვიქუ, მ ხატს მისი არს ხამეუეოდ და პირი მისი ვითარცა მწნ, და ვითარცა პირსა მსხისა არა არს მსხუერად, ეგრეცა მე ვერ შეუძლო მსხუერად პირსა წმიდისა და პირველმოწამისა სტეფანესსა » :

რეჲამს მოვიღინა სტეფანს, წმიდისა და მეუგინებულისა ქრისტეს-მოერ ბრწყინვიდა სდრუელსა-მინა ბრწყინვალეობითა დიდითა დმრთისა და მეუფისა ჩუენისათა. * კლბტანტინეუძღეს კლბტანტინე მელს ადიდებდა დმერთისა და ყოველი ქალაქი ისარებდა წმიდათა ნაწილთა-სეცთა პირველმოწამისა სტეფანესთა :

* 16 v.

რამეთუ მეფესა კლბტანტინეს ღვთისა-მოერ იესოჲ ქრისტეს მიმართ ჭრწ-მენა, ხდლო სტეფანე სეცისა ნიჭი მოიგოდ და ნათელი წარუვაჲო და კაცთა კურნებოჲ და მენავითა ტბოჲ და მეთევსეთა კლახავთა მომცემელი თევზთაჲ.

la montagne et d'apporter la loi écrite par les doigts de Dieu. Vous avez pendant ce temps fait un veau d'or à Horeb et vous vous êtes prosternés devant la figure sculptée et vous avez offert le sacrifice à cette même idole ».

« Alors pour vous punir il se mit en colère, il vous dispersa parmi les païens, il vous y emmena et vous vous êtes mêlés aux païens, vous avez appris leurs usages et vous avez adoré l'étoile de notre Dieu Jésus-Christ.

« Comment te glorifierai-je ou te louerai-je? Et comment pourrai-je dire un éloge digne de toi à propos de tes actes? Je ne saurais donc regarder l'image de saint Étienne premier, martyr, comme je l'ai dit auparavant. Oh! son image est semblable à celle du Seigneur et son visage brillant est comme le soleil. Et ainsi qu'il est impossible de regarder en face le soleil, je ne peux regarder le visage de saint Étienne, premier martyr ».

Lorsque, apporté, Étienne brillait dans le monde par la grâce du saint Christ non blâmable de la grande splendeur de notre Seigneur et Dieu, le roi Constantin glorifiait Dieu à Constantinople et la ville entière se réjouissait à la vue des saintes reliques d'Étienne, premier martyr.

Car le roi Constantin eut, grâce à Dieu, la foi en Jésus-Christ. Or, Étienne a mérité la grâce du ciel et une auréole impérissable. Il accorda la guérison aux hommes, le port aux mariniers et du poisson aux pêcheurs malheureux ¹.

1. Dans l'original géorgien toute la phrase « il accorda... aux pêcheurs malheureux »

რძმელი დიდისა მეუფისა-გან ხედლისა-თჳს ითხვზს მიგემად სამდისეხა :

« სტეფანს რძმელმან ქჳად მეურაცხ ჰყავ და ჴეცას ანგელღწთა-თანა იხარებ და დედვათა-გან არა დაინიქ. რძმელი ქვათა-გან არა მეჴმინდი და ცეცხლისა-გან არად დაიწჳ. რძმელი ქუეყანასა-ზედა ჴადდუ და გათა-შინა ჴმქალაქმდო და წინაძე დჳფლისა იესოჯ ქრისტესა ხიგა და ანგელღწთა-თანა განეწესე. განახუენ თუაღნი შენნი. რადმეთუ ვარხკულავისა და მსისა უბრწყინვაღესად ჴბრწყინავ ქუეყანასა-ზედა. პირველმდწამელ სტეფანე. დაიცვენ მქალაქენი :

« ნუ უტყვებ ბღმდტა განმწრასხა ემძაკხა ცთუნებად ვატთა. არაძედი ვანიდ-ტენ იგინი ძალითა წმიდათა შენთა ნაწილთათთა. სტეფანე დმრთისა-მიერ მდხ-წრადგემან ისიღნა განი განსტუმლნი და დჳფალი საბადოთ მჯდომარს საყდართთა ქერაბინთა და ძს ვაცისად მარჯუენით მჯდომარს ძლიერებასა :

« რძმლისა-თჳცა აღისწრადჳ სტეფანს დჳფლისა იესოჯ ქრისტეს-თანა და მდიგდ ვარგენი მრავალფერთა მარგალიტთად შეთხსული : ამახ ვარგენსა მართალია ჴხურდთა წმიდათა. ამის-თჳცა მგედარ იქმნეს იგინი დიდისა მეუფისა. რძმლისა-თჳცა ვიოხდჳ. * ქრისტე დმერთდ. მედხებითთა მიხითთა მძდდობად ხედელსა მღანიტჳ. ბრძმღლანი დაამჳდენ. მენავეთა შეეწესე. მე-თეჳსურნი თეჳსითთა განადდენ. ნაფიდითთა ქუეყანად ადავხე :

* 17 r.

C'est lui qui prie le grand Seigneur de donner le paradis au monde.

« O Étienne, toi qui as dédaigné les pierres et te réjouis au ciel avec les anges, toi que les ondes n'ont pas englouti; toi qui n'ens pas peur des pierres et que le feu ne brûla pas; toi qui marchais sur la terre, agissais comme un citoyen au ciel et, mis au nombre des anges, étais debout devant le Seigneur Jésus-Christ, ouvre tes yeux, parce que tu brilles sur la terre d'une splendeur plus brillante que celle des étoiles ou celle du soleil, défends tes concitoyens, ô toi, Étienne le premier martyr.

« Ne laisse pas les démons mal intentionnés séduire les hommes, mais chasse-les par la force de tes saintes reliques. Par Dieu, Étienne ardent a vu les ciens ouverts et le Seigneur Sabaoth assis sur des sièges de chérubins et le Fils de l'homme assis à droite des pouvoirs.

« Voilà pourquoi Étienne s'est élancé vers le Seigneur Jésus-Christ et a acquis la couronne tressée de perles aux nombreuses couleurs. Les saints aspiraient à cette couronne des justes; c'est pour elle qu'ils sont devenus les chevaliers militants du grand Seigneur. A cause de cela je te prie Dieu Christ d'accorder la paix au monde par son intercession, d'apaiser les luttes, d'aider les mariners, de rassasier les pêcheurs de poissons, de remplir la terre de produits du sol.

souffre de l'inconséquence dans l'emploi du verbe, car le géorgien manque du verbe fini, le participe მძმეპელი 'donnant' étant insuffisant à répondre aux exigences du contexte.

« სნეულნი განკურნენ. ემბაკეულნი განათავისუფლენ. უზმათა ნათელი მია-
ნოჰკ. განრღვეულნი აღჰმართენ. ქუროვთა მიჰხედენ. ჩხვლნი განჰზარდენ :

« სარწმუნოვებით ქორწინებული გვრგვინდხან ჰყავ. რამეთუ დიდი ხარ შენ,
ოფელდ. და სამსნელ ყოველთა-ზედა ერთა შენთა. რამეთუ მან თქუა და
შეგვედრა შენ. ოფელდ. ნუ შეურაგს მათ ცოდვასა ამას :

ეკრძალენით უკუე. მძანო. ნუძგა შეურაგს ჰყავთ მას. არამედ დავიცვნეთ
მგნებანი ოფელისა ჩუენისა იესოჲ ქრისტესნი. რამელმან მიგხნა ჩუენ უნე-
ლისა-გან და მოგწოდოა ჩუენ შეგისა მას სასუფეველსა. რამეთუ მისი არს
სიმტკიცგ მამისა და ძისა და სულისა წმიდისაჲ აწ და მარადის და უკუნითი
უკუნისამდე ამის :

ღ თქემული : გრივოლი : ხვაცისა : ანტიოქელისაჲ : წმიდისა პირველმოდწამისა :
სტეფანსს : თხს :

საგხენებელი კეთილი ჩუენ წინა ვგ. საყუარულნდ. ვაიმულე დაწერად
ქრისტესს ეკლესიათა წმიდისა პირველმოდწამისა სტეფანსსსა ჩუენდამდ ქმნულსა
მოქალაქობასა-ზედა და სულისა-თხს შეოხებამ და სიტყვს-გებამ და შეწყნა-
რებამ ტანჯვათამ და აღსრულებამ და გვრგვინი და სამძალი შეგისა ჩინებისაჲ :
ოყდ მათ ეამთა-მინა შემდგომად ოფელისა ჩუენისა იესოჲ ქრისტესსა

« Seigneur, guéris les malades, délivre les possédés, accorde la vue aux
aveugles, rétablis les paralytiques, sois élément aux veuves, élève les
orphelins.

« Couronne celui qui s'est marié à la foi, car, Seigneur, tu es grand et
terrible pour tous tes peuples, parce qu'il a dit et t'a prié, Seigneur, de ne
pas compter leurs péchés ».

Gardez-vous, mes frères, de le déshonorer, observons les commandements
de Notre-Seigneur Jésus-Christ, Celui qui nous sauva des ténèbres et nous
appela au royaume du ciel, car à Lui appartient la force du Père, celle du Fils
et celle du Saint-Esprit maintenant, chaque jour et dans tous les siècles.
Amen.

IV. — DISCOURS DE GRÉGOIRE, PRÊTRE D'ANTIOCHE, SUR ÉTIENNE PREMIER MARTYR.

Nous avons devant nous un bon souvenir, mes bien-aimés. Force me fut
d'écrire aux églises du Christ sur les actes que saint Étienne, premier martyr,
a accomplis pour nous, son intercession pour l'âme, sa réplique, son acceptation
des tourments, son décès, son couronnement et par trois fois la révélation
du ciel.

En ce temps-là, après l'Incarnation de Notre-Seigneur Jésus-Christ et deux

გორცითა მძღვობისა და ვნებითა ჟუარისაჲთა და სიკუდილითა და ადღგდმითა და აღმადღუბითა და შამისა-თანა მიხლვითა. წარგდეს რაჲ ორისა წლისა * 17 v. ჟამნი. იქმნა სიმტკიცის * გამდძიებდა ფრთად შღვრის ჭურთათა და სადუკუველთა და ფარსიხველთა თანა და თანა წარმართთაჲ იეხღჲ ქრისტეს-თჲს ნაწარუკუ-ლისა თუ ვითარ იშვა და ვითარ აღიწარდა [და] გორცითა ვითარ ჟუარს ეგვა და მღჲუდა და აღდგა პირმშოჲ შღუდრეთით. რაჲმეთუ რმეღნი-მე იტყოდეს ვითარმედ წინაგწარმეტყუელი გამღწნდა. ხღღ სხუანი იტყოდეს. « არა. არა-მედ შეაცთუნა ხღღელი » : ხღღ სხუანი იტყოდეს ვითარმედ ჭემმარიტად მს ღმრთისაჲ არს ესე. და შფღთი დიდი იყდ ერსა-შღვრის. რაჲმეთუ შგვრბეს ერთად კაცნი მღმღუარნი და ბრძენნი ეთიღბაჲთ და თებაიდაჲთ და აღეკსანდრთაჲთ და ისრუხალემით და ახიდათ და მავრიტენიდათ და ბაბიღღვნით :

და პირველით ჟამით-გან ვიდრე მეღთსედ ჟამადმდე შფღთი იყდ დიდი ვითარგა სახედ ქუხილისა სახტციხსაჲ :

შამინ დადგა ადგილსა რასა-მე ზედა მადალსა სტეფანს კაცს მწივნღბარნი და ბრძენი პატოცხანი ყღვლისა ერისაჲ ნათეხავისა-გან აბრაჰამისა და ტომისა-გან ბენიაშენისა და განუყარა გელი და გმითა მადლითა თქჲა :

« მძანღ ჭაბუნღ და მღხუგებუნღ. ისმინეთ აწ ჩემ-მიერს თქუენდა მძმარს) სიტყჲს-გემბაჲ. რაჲსა-თჲს განმრავღდეს თქუენნი გძანი და შემღ-

ans après la passion soufferte sur la croix, la mort, la résurrection et l'ascension, quand Il retourna vers son Père, on fit une enquête certificative parmi les Juifs, chez les Saducéens et les Pharisiens et chez les païens concernant Jésus-Christ Nazaréen, comment il naquit, lui, le premier-né, comment il fut élevé, comment il fut crucifié, étant incarné, et comment Il mourut et ressuscita d'entre les morts, car quelques-uns disaient que c'est le prophète qui est apparu, d'autres disaient : « Non, au contraire, il séduisit le monde ». Or, d'autres encore disaient : « Il est vraiment le fils de Dieu ». Et un grand trouble s'ensuivit dans le peuple, de sorte que les docteurs et les philosophes d'Éthiopie, de Thébàide, d'Alexandrie, de Jérusalem, d'Asie, de Mauritanie et de Babylonic se réunirent.

Et de la première heure jusqu'à la quatrième le trouble était grand comme le tonnerre formidable.

Alors Étienne, homme lettré et philosophe, vénéré de tout le peuple, issu de la tribu d'Abraham et de la famille de Benjamin, s'éleva sur une hauteur, étendit la main et prononça à voix haute :

« Mes frères, jeunes et vieux, écoutez donc ce que j'ai à vous répondre. Pourquoi vos cris s'élèvent-ils de plus en plus et pourquoi tout Jérusalem

კუმბულ ანს ყოველი იმრუხალები. ნეტარ არს კაცი იგი. რამელი არა შედრეულდეს ქრისტე იესოვას მიმართ, ძისა დმრთისა ცხდველისა უხილავისა. რამელი იგი თავადი არს კელდვნიებით კაცთ-მცყუარს :

« და გარდამოცდა წეცით ცოდვათა-თვს და უმეცრებათა ერთისათა ხამცხამინა ქაღწულისა წმიდისა გამდრწეულისასა დახანამით-გან ხდვლისა :

* ვითარცა იგი უწოდდა ადამ, რამელი იგი ხდვლისა მამად არს. ცდლხა თვსხა და ჰტქუა ვითარმედ გეწოდეს მენ დედა და ცხდვრება. ესე უკუე იწოდდა ქაღწული ცხდვრება მსგავსად წერილისა. რამელმან მუცლად იდღ. ვითარცა კაცი იშვა ქრისტე მსგავსებით თვნიერ ცდვვისა. რაქამს უკუე იშვა ვითარცა კაცი. განათლეს ყოველნი :

« ხდლ მტენსა მდლდებოდა აქუნდა. რამეითუ იგი ვითარცა ყრმა კდრცეულად გამდრნდა. აღიმრა ჰერდდე მდხრვადი მამინ მდმილითა ჩხვლითა და მდხრნა ხამათახნი : ხდლ ესე კაცთ-მცყუარებით იქმნა. რადთა მეცხ იყვნენ წმიდანი ჩხვლნი ცხდვრებისა-თვს კაცთამხა : და აწ ვითარ ურწმუნდ ხართ დვულისა იესოვ ქრისტეს-თვს. რამეითუ ბრმათა თქუენთად ყდ აღხილვად და კუთრდვანნი თქუენნი განკუტუნნა :

« ხდლ ვმპანნი თქუენ-გან განახსნა. რადთა ვიძველი იგი ძელისა ხაცოუთი თქუენ-გან განაკრვცხ. პატიოხანი გამდირჩია ძელი და იქმნა ჯუარმე-

s'est-il rassemblé? Qu'il soit bienheureux l'homme qui ne doute pas de Jésus-Christ, Fils du Dieu vivant et invisible, Celui qui est en personne la charité par son métier.

« Il est descendu du ciel, à cause des péchés et de l'ignorance du peuple, dans le sein de la sainte Vierge, élue dès le commencement du monde.

« Ainsi qu'Adam, père du monde, appela sa femme et dit : « Sois nommée la mère et la vie » ! de même elle fut nommée Vierge et vie conformément à l'Écriture. Elle a conçu. Le Christ naquit comme homme par ressemblance, sans péché. Quand il naquit, comme homme, toute la terre fut éclairée.

« Cependant l'ennemi guettait ¹. Lorsqu'il eut pris un corps et encore enfant, Hérode s'inquiéta et résolut d'exterminer les nouveaux-nés de ce temps-là. On en tua trois mille. Or, cela est survenu pour l'amour de l'humanité, afin que les saints enfants intercédassent pour le salut des hommes. Et comment donc n'avez-vous pas la foi en le Seigneur Jésus-Christ, puisqu'il fit voir vos aveugles et guérit vos lépreux.

Il chassa de même de vous les démons pour faire disparaître de chez vous la première séduction, celle de l'arbre. Il a élu un arbre vénérable, il est devenu

1. A la lettre : « était à l'attente ».

მცხილ და შთავიდა ყოველთა-თჳს ჯოჯოხეთს და შემუსრა. რამელსა იგი კელმწიფებამ აქუნდა სიკუდილისამ. და მესამესა დღესა ადღა და ყოველნი განაცხველნა :

« ხელღ ვამ უწმუნდთა. დღეს იგი მეორედ მღვდიეს განსჯად ცხველთა და მკუდართა. მაშინ წეცხლი წინამე მისა ვიდოდის და გარემოდს მისხა ნიაკჳანნი ფრიად ». და არღა დაეხრულა მას სიტყუამ. კმა ყო ყოველმან სიმრავლემან ერისამან. « აღიდენ ქუეყანით, აღიდენ სტეფანს. რამეთუ თქუა სიტყუამ ვმოდბისამ ადგილისა ამის-თჳს წმიდისა და რჩეულისა » :

შეიპყრეს იგი და მიიყვანეს პილატსსა და გმოდეს. « აღიდუ ვგე ქუეყანით ». * 18 v. ხელღ პილატე * დადად ყო გმითა დიდითა და თქუა. « დადაცათუ წმიდასა და მართალსა მესა ღმრთისასა მიგიონდობს. არა რას ბღმრტსა ვხედავ კაცსა ამას თანა. ნეტარ თუმცა არა მაშინ ვიძიულე თქუენ-მიერ და კელი დავახსენ უსწრწელსა მას და მართალსა ღვთაღსა :

« რამსა ჰბღრგით ანუ რამსა იღრტყენთ ვბილთა სტეფანსს-სუდა. ჰხედავთ. რამეთუ პირი მისი ვითარცა პირი ანგელღსისამ არს. ვანემღრენით ამაღუბისა-გან თქუენისა და ნუ ამადღ აღმღღოთნებით კაცისა ამის-თჳს » :

მაშინ დადგეს კრებულსა-მღვრის და ილაღვიდეს ურთი-ერთას და იტყოდეს. « რამე უყვთ კაცსა ამას » : ხელღ კაიაფა მღღელთმღღღუარმან ბრძანა კუერთისითა ცჳმამ მისი და ცჳამ : ხელღ წმიდასა უხარღდა ამას-სუდა. და

croisé et étant descendu en enfer pour tous, il écrasa celui qui avait le pouvoir de la mort. Il ressuscita le troisième jour et il donna la vie à tous.

« Malheur aux infidèles le jour où il viendra une seconde fois pour juger les vivants et les morts. Alors le feu le précédera et une grande tempête éclatera ». Il n'avait pas encore fini sa harangue que toute la multitude du peuple cria : « Qu'on l'ôte de la surface de la terre, qu'on ôte Étienne ! Car il a prononcé un discours outrageant sur cette sainte place édue ».

On le saisit et on le mena chez Pilate en criant : « Ote-le de la terre ! » Et Pilate s'exclama à haute voix et dit : « Outre qu'il vous parle du fils saint et juste de Dieu, je ne vois pas que cet homme soit méchant. Ce serait un bonheur, si je n'étais pas contraint par vous de mettre la main sur le Seigneur impérissable et juste.

« Pourquoi êtes-vous enragés et pourquoi grincez-vous des dents contre Étienne ? Vous voyez que son visage est semblable à celui d'un ange. Soyez moins vaniteux et ne soyez pas en vain emportés contre cet homme ! »

Alors, tous s'avancèrent au milieu de l'assemblée en parlant et en se disputant : « Que ferons-nous de cet homme ? » Or, Caïphe, grand prêtre, ordonna de le battre avec des crosses et de le garder. Mais le saint s'en

ხვალისა დღე წარავლინეს კესართად პალასტინისასა ხავლს-თანა ხახელით ტარხელისა. რამთა იგი მოვიდეს მწრაფლ ისრუხალემდ :

რამეთუ მას მოეღო კელმწიფებამ. რამთა ყოველი აღმსაარებელი ქრისტისნი ერუნი წარუდგინეს მღვდელთ-მომდუართა ერისათა : და ვითარ იხილა წიგნები მღვდელთ-მომდუართად და კრებულისად. მწრაფლ უკმოქცა ისრუხალემდ. იქადიდა და იღრჭუნდა სტეფანს-თვს. ხვალისა-გან დაჯდა აღხავალსა-ზედა და ბრძანა წარმოდგინებამ ქრისტს მღვჯანისა და თქუა მისა მიმართ. « მე მივჯრხ პირისა შენისა შეუნიერებამ და მრავალ გამოცდილი ხიბრმნს ვითარ ცნობითა სვეთ ჯუარცემულსა დმრთად მოხრბობამ. ყოველი კრებული აღამფოთი შჯულისა-გან მათისა. მე ვიდრემე უხრუნველი მოვიდოდე ვარემოდს ქალაქსა და დაბნებსა ჭურთხატანისასა. დამასკუსა და გალილეასა ხოფლებსა : რამეთუ შენი ხიბრმნს ვიდრემე ჩემთვს ხიტყუასა ჭყოფდა და აწ მივჯრხ ვითარ შენცა ეხოფენთა კწათა ხრულსა მამულე მე უკმოქცევად ქალაქსა ამას. რემლისა-თვსცა ვჭლოცავ მომდურებასა და ხწავლულსა ხულსა შესსა. ხათრდ იყავ დამარხვად მამულსა შესსა მოცემულსა შჯულსა და ნუ ვარდააქცევ კრებულსა და შემოჭვებმე ყოველსა ერსა :

« რამეთუ რამ ხარგებელ არხ. დფეს აღამფოთო გულის-ხიტყუამ შენი განრისხებულმან და მეგულებოფის შენ-ზედა ხატანჯველთა დადებამ ესე ვითარსა ვაცსა და ანგელფხებრსა ხატსა. რემელი ნათესავ მეყვი გოცრეულად » :

réjouissait. Le jour suivant, on le mena avec Saul de Tharsus à Césarée en Palestine, afin d'arriver plus vite à Jérusalem.

Car c'était lui qui avait reçu le pouvoir et c'était à lui que les grands prêtres (les archiprêtres) devaient présenter les pieds liés ceux qui confessaient la foi du Christ. Aussitôt qu'il vit les lettres des archiprêtres de l'assemblée, il s'en retourna vite à Jérusalem. Il menaçait Étienne et grinçait des dents ; or, le jour suivant, il s'assit sur les marches du temple et ordonna de lui présenter le combattant du Christ et il lui dit : « J'admire la beauté de ton visage et ta sagesse éprouvée ; comment as-tu donc commis l'erreur d'annoncer que le crucifié est Dieu ? Tu as troublé tout le peuple dans sa religion. J'ai parcouru les environs de la ville, les cités de la Judée et les villages de Damas et de la Galilée, parce que ta sagesse me remplaçait dans mes affaires et je suis surpris, que tu m'aies obligé, toi aussi, de retourner dans cette ville, moi qui me trouvais au pays lointain, ayant fait tant de chemin. A cause de cela, je prie ton doctorat et ton esprit instruit de bien vouloir observer la religion transmise par tes pères ; ne détourne pas le peuple de sa voie et ne l'assemble pas tout entier autour de toi.

« Car quel avantage s'ensuivra, si tu troubles tes désirs, te mettant en colère ? et il me vient l'intention de t'infliger un châtement, à toi homme tel que tu es, image de l'ange, à toi qui m'es apparenté corporellement ».

მაშინ გულნი განიპყრნა ნეტარმან სტეფანე და თქუა მისა მიმართ. « დახცხურ, ხავლე, მდეკარდ ქრისტეს ეკლესიათად. დახცხურ. მძლავრდ, აღბდრგებულდ. სამწყხდთა-თჳს ნუ შეაბიღწებ ნათესავსა ჩუენსა. განმღვრებულდ ღმრთისა-გან ცხვრელისა :

« ღუვარის მყოფელდ მისა ღმრთისად, სახდისა სდღლისა ცხვრებისასა. გულის-სმა ყავ. რამეტუ ღრნივე ერთისა ნათესავისანი ვართ. დიდებულისა აბრაჰამისნი ნათესავნი იაკობისნი ტომისა-გან ბენიამენისა :

« რამეტუ ვჭრიდებ შენსა ახნაურებასა და ვიტყვ შენ დღესა მას. რამელსა წინამსწარ ვხედავ. ვითარმედ არა მრავალია დღეთა შემდგომად ჯერ არს შენდა შესუმად სახუმელი ესე. აწ უკუე იქმდღე. რამელსა ჰყდვ მსთუად. * 19 v. რამეტუ მე განმწადებულ ვარ სიკუდილად სახელისა-თჳს მისა ღმრთისა მადლისა » :

მაშინ გულის-წყრდმით ხავლე დაიბღ სამღებელი თჳსი თჳსითა გელითა. სცემდა სტეფანეს კუერთისითა. სდღდ აღდგა გამალიელ მჯულისა-მდძლუარი. რამელმან იგი განჰსწავლა ხავლე. სცა მას ყურთმალსა და ჰრქუა. « ესე ვითარი სწავლად ისწავე ჩემგან ხავლე. რამთა რამელნი მადლსა დირს იქმნეს და რამელნი საღმრთლსა სატსა შემსგავსებულ იქმნეს ქრისტესსა. ამათ აგინებდე :

« ანუ არა უწყი. რამეტუ ჩუენ მის-მიერ დავიბადენი[თ] და მღვიგეთ მღქა-

Alors le bienheureux Étienne, étendant les mains et s'adressant à lui, lui dit les paroles que voici : « Apaise-toi, Saul, persécuteur des églises du Christ ! Apaise-toi, violent, enragé contre les ouailles. Ne souille pas notre race, toi, éloigné du Dieu vivant.

« Niant le fils de Dieu, espoir du salut du monde, comprends que nous sommes de la même lignée tous les deux ; nous sommes la progéniture d'Abraham glorieux, celle de Jacob, de la maison de Benjamin.

« Car je ménage ta noblesse et je te prédis ce que je vois d'avance, que, sous peu de jours, il te faudra boire ce breuvage : fais donc promptement ce que tu vas faire, parce que je suis prêt à mourir au nom du fils du Dieu Suprême ».

Alors Saul, irrité déchira de ses propres mains ses vêtements et battit Étienne à coups de bâton. Or, le docteur de la religion Gamaliel qui avait enseigné Saul se leva et le frappant sur la joue, lui dit : « Est-ce que c'est de moi que tu as appris une telle doctrine, ô Saul, en outrageant ceux qui sont devenus dignes de la grâce et qui ressemblent à l'image divine du Christ ?

« Ou est-ce que tu ne sais pas que nous sommes nés de Lui et que c'est de

ლაქმნად ესე. გულის-ნმა ყავ უაუეთუ აწ ვითარსედ მის-მიერ თქუძულნი სათონ არიან წინამე ღმრთისა და კაცთა » :

სიღღ უფრფხდა განრისხნა სავლს (manuserit : პავლს) და მისიფეილითა პირითა თქუა გამალიელისა მიმართ. « შევიწყალე შენი სიბრძნს და პატივ ჩემდამდ შენ-მიერ ქმნულსა მდმდურებასა. უაუეთუ შედრედ ესე ჭყდ. მისთვის სიტყუად მისგე სიფიცხლისა-თვს აკლფვნებისა სიტყუთა » : ჭრქუა გამალიელ. « ნეტარმცა დირს ვიქმენ ქრისტს ჩემისა-თვს ვნებსა ».

მამინ გმა ყვებს ყფველთა. « ჯუარს ეგუნენ. რამეღნი იტყვან სიტყუასა გმდბისასა ». მამინ გმა ყვებს სავლე და მდმდელთ-მდმდუართა დაცვად სტეფანე სვალისამდე :

სიღღ ნეტარი იგი თავით თვხით იღფცვიდა და იტყფდა. « ფფფაღღ. ნუ შეუტრანს ამათ ფდფვასა ამას ».

სიღღ ანგეღღნი ფვფფლისად გარდამფცაა ჴეგით და განადლიერებდა მას. მამინ მრავალსა სიმრავლესა ერისასა ჭრწმენა ღმერთით და განმრავლდა რიგსჯ ქრისტს ეკლეზიისად * სარწმუნებებისა-თვს სტეფანსისსა. რამეიეთუ იყდ * 20 r.

სიღღ სვალისა-გან ჴრასვა ყვებს ყფველმან თეხლეუმან ერისა-მან და განიყვანეს იგი ვარემე ქალაქსა დამჯად :

Lui que nous avons acquis notre manière d'agir ¹. Entends-tu comment tout ce qui a été dit par lui est agréable à Dieu et aux hommes ! »

Mais Saul, de plus en plus irrité et le visage altéré, s'adressant à Gamaliel : « Je prends en pitié ta sagesse et je respecte ce que tu m'as enseigné ; si tu fais encore, ne fût-ce qu'une fois, la même chose, tu auras à répondre par des paroles d'art pour ton ardeur ». Gamaliel dit : « Serai-je bienheureux si je deviens digne de souffrir pour mon Christ ! »

Alors, tous poussèrent le cri : « Qu'ils soient crucifiés ceux qui prononcent des mots d'outrage ». Alors, Saul et les archiprêtres crièrent de garder Étienne jusqu'au jour suivant.

En attendant, le bienheureux priait à part et disait : « Seigneur, ne leur compte pas ce péché ! »

Or, l'ange du Seigneur descendu du ciel le fortifiait. Alors la multitude nombreuse du peuple crut en Dieu et la quantité de l'église du Christ s'augmenta à cause de la foi d'Étienne, parce qu'il était prophète et maître de tout le peuple.

Le jour suivant, toutes les tribus du peuple tièrent une réunion et le menèrent en dehors de la ville pour le punir.

1. « Notre manière d'agir » reproduit l'expression du texte géorgien qui à la lettre signifie : « Cette urbanité (πολιτεία) », « cette manière de vivre ou d'agir ».

ხელე დადგა წმიდაჲ იგი ზედა ლღისა მასლდებულად მთასა-თანა ზეთის-სილთასა წმიდასა. აღიღე გჲამ თუხი და ეტყოდე მათ. « ვიდრემდის ეშმაკმან დააბრძნა გულნი თქუენნი და არა იგანთ ნათელი და ჭეშმარიტებაჲ ? »

« რამეთუ აჲ ეხერა მჯული და წინამხწარმეტყუელნი პირველვე ქადაგებდეს გზათა ღვთისათა და მიუთხრებენ შობასა ქრისტესსა გდრცითა. პირველად იტყვს მეღრმ მჯული. « ოდეს ყამი მოვიდეს. მივავლინე სიტყუა ჩემი ხულისთა შვილებისამთა გზითა წრფელითა შეუგინებელისა-გან ქალწულისა და აღმდგენდეს ნაყოფი სიმართლისამ უგნავისა და დაუთესავისა-გან ქუეყანისა » :

და ესაია იტყვს. « აჲ ეხერა ქალწული მიუფგვს და ჰშვს მს და უწოდიან ხანელი მისი ენმანუველ ». და კუალად. რამეთუ « ყრმაჲ იშვა ჩუენდა. მს მოგუეგა ჩუენ ». და ნათან წინამხწარმეტყუელი იტყვს. « ვისილე ქალწული გამღუცდელი ქმარსა და ჩჩელი გელთა-შინა მისთა და განათოდეს ქუესკენელი. და მთავარი იგი ამის ხდელისამ ივლტოდე დახარულსა ქუეყანისასა ».

« და რამხალა მრავალსა ვიტყოდე. დაიწესენით თუალნი თქუენნი არა ხილვად და ყუენნი თქუენნი დაიყვენით არა სმენად სიტყუათა ღმრთისა მადლისათა. არამედ ვიეთნი-მეგა წინამხწარმეტყუელნი არა დევ* ნუნესა მამათა მათ თქუენთა და მოვლნეს. რემელნი წინამთვე იტყოდეს მოხვლისა მის-თუხ მართლისა » ! და ეხერამ თქუა. აღიხილნა ზეგად და იხილა დიდებამ ღმრთისამ და იესოვ

* 20 v.

Or, le saint monta sur une roche près du saint mont des Oliviers, éleva la voix et leur dit : « Jusqu'à quand le diable tiendra-t-il vos cœurs dans l'aveuglement et vous empêchera-t-il de discerner la lumière et la vérité ? »

« Car voici, la loi et les prophètes préparaient tout d'abord les voies du Seigneur et ils annonçaient la naissance du Christ comme homme. Premièrement, le Deutéronome dit : « Quand viendra le temps, j'enverrai mon Verbe « par l'esprit d'enfantement par la voie innocente de la Vierge immaculée, « et le fruit de la justice poussera sur une terre inculte et non ensemencée ».

« Et Isaïe dit : « Voici, la Vierge concevra. Elle engendrera un fils et « on l'appellera Emmanuel ». Et encore : « Le garçon nous est né; le fils « nous est accordé ». Et le prophète Nathan dit : « Je vis une vierge n'ayant « pas la connaissance d'un mari, un enfant aux bras. les enfers s'éclaireront « et le prince de ce monde s'enfuira aux extrémités de l'univers ».

« A quoi bon parler beaucoup? Vous avez fermé vos yeux pour ne pas voir et vous avez fait les sourds pour ne pas entendre les paroles du Dieu Suprême. Ne sont-ce pas vos pères qui poursuivirent quelques prophètes qui prédisaient la venue du Juste et ne les tuèrent-ils pas? » Cela dit, il leva les yeux vers le ciel et il vit la gloire de Dieu, Jésus debout à la droite de Dieu.

მდგომარე მარჯუენით ღმრთისა და თქუა. « აჲ ესედა ვხედავ ცათა განსუბულთა და მესა კაცისასა მარჯუენით ღმრთისა მდგომარესა ».

გმა ყვეს გმითა დიდითა და გელნი ყუთთა დაისხნეს. და ჰრქუა მათ. « არა თქვენ სოქუათ « სისხლი მაგიხი ჩუენ-ზედა და შვილთა ჩუენთა-ზედა ». მქმინის ნუსადა მდიწიფხ რისხვამ ოჯღლისამ თქუენ-ზედა და შვილთა თქუენთა-ზედა. ვითარცა იგი თქუენ სოქუთ ». და აღიდეს გმამ ვრთბამად და თქუეს. « ქვითა დაქოლენ ». ხოლღ მტარვალნი მიჰსეცივიდეს ურთი-ერთას და არა იკადრებდეს მის-ზედა დასხმად გელთა. ამის-თჳს რამეჲთუ იყღ იგი უდიდებულს ერსა შღვრის :

ხოლღ ვანრისხნა ხავლე. აღიდღ ხამოხლები მტარვალთამ და დადვა იგი ადგილსა რღმელსა-მე-ზედა და მეყხეულად მის-ზედა გელნი დაახსნეს. და მიჰხედნა ბირვკლმღრამემან ხავლს შიმართ და ჰრქუა. « ხავლე. რღმელ ესე აწ ჰქმენ ჩემდამღ. ხოლღ ამათ-განვე ჰურითათა იქმნეს შენ-თჳს. რამთა გევნღს და მღმიგხენღ მე » :

შამის უმეტესად ქვითა დაჰქოლვიდეს მას ვიდრემღდის სიგმღმსა-გან ქვათამსა დაბრვღლებად იყღ მწისა ბრწყინვალეზამ : ხოლღ დაიდგნა მეგლნი სტეფანე და თქუა. « იესოჲ ქრისტე. შეიგვდრე ხული ჩემი და ნუ მეურადხ ამათ ცღღვასა ამას. რღმელ ქმნეს შენდამი და ჩემდამღ, მღნისა შენისა » : და ესე რამ თქუა

Et il dit : « Voici, je vois les cieux ouverts et le fils de l'homme debout à la droite de Dieu ».

Ils poussèrent de grands cris et se mirent les mains sur les oreilles. Il leur dit : « Ne dites pas : Que son sang retombe sur nous et sur nos enfants. Je crains que la colère du Seigneur ne vous atteigne, vous et vos enfants, comme vous l'avez dit ». Ils élevèrent leurs voix tous à la fois et ils dirent : « Abattez-le à coups de pierre ! » Les bourreaux se regardèrent les uns les autres, mais ils n'osèrent pas le toucher, parce qu'il était le plus glorieux parmi le peuple.

Saul se mit en colère, prit les vêtements des bourreaux, les mit dans une place et tout de suite on porta la main sur Étienne. Le premier martyr Étienne regarda Saul et lui dit : « Saul, ce que tu m'as fait à moi, te sera justement fait à toi par ces Juifs mêmes, pour que tu souffres et que tu te souviennes de moi ».

Alors, on le frappa de plus en plus fort à coups de pierres; leur épaisseur empêchait de voir les rayons de soleil. Or, Étienne fléchit les genoux et dit : « Jésus-Christ, reçois mon âme et ne tiens pas compte de ce péché qu'ils ont commis envers toi et envers moi, ton esclave ». Cela dit, il s'endormit.

* 21 r დაიძინა და იქმნა * გოდება და ტყეობა დიდი და დევნა ყველთა მღრწ-
მუნეთა :

ხელე გამალიელ ადგა ღამს და შეუვრდა მცვიქელთა. რათა ნაწილნი წმიდისანი აღიხუნეს და წარხუნეს იგინი თხსა დაბახა. და მსგავსად ჩუქულებსა-ებრ შჯულისა მათისა ადახრულნა დღენი ორმეღენი :

და მეტყებელთა საგმარი გამალიელის წარხაგებლსა-გან მიეცა და ესრესთ იგი დადვა ახალსა მისსა ხამარესა. რემელი იგი არდა განსრულებულ იყვ განმცვრებულად ქალაქისა-გან ვითარ ორმეღე მილიონ : ხელე ესმა რამ ნიკოდემოზს გამალიელის დის-წულსა. რემელმან იგი იხწავა ეხვდვს-მიერ მანცვრისა ჩუენისა ღამს წყლითა და ხულითა აღმომობა. წარვიდა და ნათელ იღე პეტრეს და იოვანსს-გან მღწაფეთა ოვღლისათა :

ხელე ესმა რამ მღღელთ-მომღუართა და ფარხეველთა. განრისხნეს მის-წედა და განიწრახეს მცვლვამ მისი ვითარცა პირველმღწამისა სტეფანსსი. ხელე გამალიელის-თხს არა ყავს. არამედ შუახუნეს იგი და ყვეელი. რამცა ედვა. აღიტაცეს ხანლად თხსა ტამრისა. და ქალაქით ექუსებრთა ყავს იგი და წყელულებად დახდევს მას. ტანჯეს და მომწყდარი დაუტევს :

ხელე გამალიელ ესეცა შეიწყნარა მასვე დაბახა-შინა. რემელსა ლუკიანოზს ადახრულა სუცობად და ყვ მისი გამომწრდად და შემცხად თხსისა მენაგებობსა-გან. ვიდრე არა ივცა შემდგომად მცირეფთა ყამთა მცვუდა. ვითარცა

Il y eut alors beaucoup de pleurs et de lamentations et les croyants furent persécutés.

Or, Gamaliel, se leva la nuit, et recourut aux apôtres pour prendre les reliques du saint et les porter à son village. Il accomplit la quarantaine conformément aux règles de leur loi. Les besoins des pleureuses furent satisfaits aux dépens de Gamaliel. Ainsi il le mit dans un nouveau tombeau qui était inachevé et se trouvait à quarante milles à peu près de la ville. A l'annonce de cet événement, Nicodème, neveu de Gamaliel, qui avait pendant la nuit appris de Jésus le Sauveur la renaissance par l'eau et par l'esprit, s'en alla et reçut le baptême des mains de Pierre et de Jean, élèves du Seigneur.

Après l'avoir entendu, les grands prêtres et les pharisiens se fâchèrent contre lui et eurent l'intention de le tuer comme le premier martyr Étienne. Or, on ne fit pas la même chose à Gamaliel, ils l'excommunièrent, emportèrent dans la maison de leur temple tout ce qui lui appartenait, le chassèrent de la ville, le couvrirent de plaies, le tourmentèrent et l'abandonnèrent.

Or, Gamaliel fut recueilli dans le même village, où Lucien avait exercé sa prêtrise. Celui-ci le nourrit à ses frais et le vêtit jusqu'au temps où Gamaliel

ადმსაარებელი ქრისტესი აღესრულა და ყო მისი დადებამ მასღობელად წმიდისა * სტეფანსსა :

* 21 v.

ხელე შედობე რამელ მათ-თანა მდებარს არს. ესე არს ხანელი მისი აბიბოზ, საყვარელი ძმ მისი. ოცისა წლისამ იყო. შჯული ისწავლა უფრომ მისა. შედრედ ღმრთისა წერილი. რამელსა იგი მის-თანავე ჰბრძენა ღმრთისა ქადაგებამ და ერთსა დღესა მის-თანავე ნათელ იღო წმიდასა ხარანელსა მაროვე მოწაფეთა-გან : აღესრულა პირველმდწამე ქრისტესი სტეფანს თოუესა დეკენბერსა ოცდა შჯისა ხადიდებელად მამისა და მისა და წმიდისა ხელისა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამსნ :

ჲ თქუბელი : წმიდისა : გრიგოლ ხელისამ : ქება : პირველ : მდწამისა : სტეფანსი :

ბრწყინვალე თქუნდა, მძანო, აწინდელი ესე შევჰბარცო დღესახალელი ამის-თხს. რამეთუ ღუაწლი სტეფანს პირველმდწამისანი მღვციხენსე. არამედი მღვკნით ზემდა თქუნნი გონებანი. გლოცავ. და მყუდროებით მცოდენი ზემნი ხიტყუანი თავს ოხენით. ამთა მის-გამო ხარგებელი ნაყოფიერ იყო :

რამეთუ დასაბამი სწავლისამ და წამებისამ ვბრტო იქმნა. იტყვს ღუკა ხაქმესა-შინა მღვიქელთასა. « სტეფანს სავსე იყო ხარწმუნებითა და ხულითა წმიდითა იქმდოდა ხასწულებსა და ნიშებსა დიდდობა » :

mourut lui aussi peu de jours après; tout s'accomplit comme pour un confesseur du Christ et Lucien l'ensevelit près de saint Étienne.

Quant au quatrième qui est enseveli près d'eux, son nom est Abibos. C'est son fils bien-aimé, il était âgé de vingt ans. Il étudia la loi plus que ne le fit son père, ensuite il apprit les écritures de Dieu, comme son père, il crut aux prédictions de Dieu et avec lui il reçut le même jour des mêmes apôtres le baptême aux fonts baptismaux. Étienne, premier martyr du Christ, décéda le 27 décembre pour glorifier le Père et le Fils et le Saint-Esprit à présent et toujours dans tous les siècles des siècles. Amen.

V. — ŒUVRE DE SAINT GRÉGOIRE LE PRÊTRE : ÉLOGE D'ÉTIENNE PREMIER MARTYR.

Mes frères, je considère la fête d'aujourd'hui comme un jour éclatant pour vous, parce que j'ai à vous rappeler les actes d'Étienne, premier martyr. Dirigez vos pensées vers moi, je prie pour vous, inclinez-vous silencieusement comme sous le poids de mes pauvres paroles, pour que vous en profitiez.

Car tel est le commencement de l'enseignement du martyr. Luc dit dans les Actes des apôtres : « Étienne était plein de foi et faisait par l'Esprit-Saint les plus grands miracles et des prodiges. »

სტეფანს განთქმული მოწამს. სტეფანს 'გეთილისა ნაყდობისა ტკვანი : სტეფანს შენიერი ვაზგანი, სტეფანს. რემელსა ჰხურდდა ზეცისა ვაზგანისა-თხ. სტეფანს. რემელმან იგი იღუაწა ვაზგანისა-თხ. სტეფანს სხანტული წმიდათა. სტეფანს. რემელმან უხუენა ვსაჲ, რამთა თითუელი მოღუაწს * 22 r. მიემთხვება * უხრწნელსა ვაზგანსა. სტეფანს დახაბამი მოწამეთაჲ : რემლისა-თხვსა იმედი აქენდა ვითარმედ განმწადებულ არს მის-თხს ვაზგანი ცათა-შინა : მოვრის მწიგნობართა და ფარისეველთა დგა. ამხილებდა მათ უმჯულეობასა და ეტყედა. « თქვენ ხელსა წმიდასა წინააღუდგეებით მარადის. ვითარცა იგი მამანი თქუენნი ».

ეჴა ჴემსარიტისა კადნიერებასა მართლისასა. ეჴა გულის-წყრდმასა უმჯულეობასა ვრებულისასა. დგა სტეფანს და ჴემსარიტსა მათ წარუდგინებდა. მჯულისა-გან ახწავებდა მათ ვითარცა მძათა : სდღღ მათ არა თავს იღვკს თქუელი იგი მათა მიმართ :

არამედ იღრჴენდეს კბილთა მათთა. ვითარცა მგეგნი ვრავსა-ზედა მძმართველნი მივიდოდეს მოვლვად მართლისა. რამეკოუ ვერ დაითმენდეს მხილებასა მისსა :

სდღღ ქრისტე ზეცისა ვაზგანსა სტეფანს შეუთხზვიდა : რასა უკუე დმერთსა ჴრძავ. მ ჴურთაღ. შენ ხამე ესრტ? სდღღ იგი დმრთის-მეტყუელებს : სდღღ შენ მოვლვად ჴრბი. სდღღ იგი ზეცას რბის : შენ ხაწუთრდმასა ამის ცხვრე-ბისა-გან განმოვრებად ისწრაფი. სდღღ მან ხაუკუნდმ ცხვრებდა შეიტკბო :

Étienne le martyr célèbre, Étienne cette grappe de bons fruits, Étienne cette belle couronne Étienne désirant la couronne du ciel, Étienne qui a lutté pour la couronne, Étienne cette joie des saints, Étienne qui a montré la voie pour que chaque combattant parvienne à la couronne impérissable, Étienne commencement des martyrs, celui qui avait l'espoir que la couronne est prête pour lui dans les cieux. Il était debout au milieu des scribes et des pharisiens, il dévoilait leur impiété et leur disait : « Vous vous soulevez toujours contre l'Esprit-Saint, comme vos pères ».

Oh! audace du vrai et du juste! Oh! colère de l'assemblée impie! Étienne restait debout et il leur présentait le juste. Il leur enseignait comme à des frères, mais ils n'acquiescèrent guère à ce qu'il leur avait dit.

Ils grinçaient des dents. A l'instar des bêtes sauvages qui s'élancent sur l'agneau, ils allaient tuer le juste, parce qu'ils ne supportaient pas son accusation.

Or, le Christ a tressé la couronne céleste pour Étienne. Pourquoi, ô Juif, imites-tu ainsi Dieu? Lui, Étienne, fait de la théologie, mais toi, tu cours pour le tuer; lui, il court donc au ciel. Tu te hâtes de l'éloigner, de cette vie passagère, mais lui, il possède la douceur de la vie éternelle. Tu l'as chassé

შენ გარეშე ქალაქსა იგი განსდევნე, ხდოდა იგი შენ-გან ზეცისა ძალთა იქმნა და გამოეთქუეყლისა და შესადრწუნებულისა ხილვასა დიდს იქმნა, რემლისათვისა არა დაიდუმა, რემელი იხილა, არამედ იქუნა, აღვრ ასხნა ჭურთათა : შენ ხარ ჭურთაჲ უმჯულდი, ხდოდა იგი ქრისტიანს ქრისტეს ნაყოფი წმიდაჲ : შენ ფარისევლია ზიარი, ხდოდა იგი კეთილია ზიარი, დაუბადებულისა სამებისა მკვიდრი : შენ მჯული ვაქუს და მას არა და*იძაღვავ, ხდოდა [მას] ქრისტე

* 22 v.

აქუს ძმ დმრთისაჲ და მას ქადაგებს : შენ წინამხწარმეტყუელნი ვითარდა მტერნი მოჭკლენ, ხდოდა მან მადლი და ხული წმიდაჲ მიიღო და ხენნი ნათესავისა ჩუენისანი განდევნა სასულითა ქრისტესითა :

რახა ჭვიცხლდმ ამის-თვხ? რად გმუდხ სხეულთა კურნებია? რად გმურან

საკურველებანი ქმულნი მის-მიერ? რახა-თვხ სიკუდილსა ამისხა უფრდმ-

და ცხვრებებსა საუკუნდმა სხწრათი? და რამეთუ მტერთა-გან არხ ხარგებელი

უფრდმი, რამეთუ ყველნი მღწამენი და მართალნი მტერთა-მიერ ბრძ-

ლილნი და მოთმინენი გვრგვინდხან იქმნეს :

რაიმეთუ უკეთუმა იგინი არა ჰბრძოდეს, არგამცა ამათ ეძლია : არა

თუმა მათ განედლ ახბარესი, არგამცა ამათ ეღუაწა : თუმა არა მათ ესენი

მდეკლნეს, ვითარდა იგი ოფალი, არამცა ესენი გვრგვინდხან იქმნეს : კმა

ყვედინ, ჰ ჭურთიანდ, ოფლისაჲ იგი კლვამ : მის-თვხ ჯუარბ ადჰმართუ და

de la ville, mais lui, il est grâce, à toi, devenu un des pouvoirs célestes et fut jugé digne de la vision ineffable et émouvante, c'est pourquoi il n'a point passé sous silence ce qu'il avait vu, mais il a tonné contre les Juifs, il les a bridés. Tu es le Juif impie, mais lui, il est chrétien, fruit saint du Christ. Tu t'associes aux pharisiens, mais lui, il participe aux biens de la Trinité incréée, il est son héritier. Tu as la loi et tu ne l' observes pas, mais lui, il a le Christ, fils de Dieu, et le prêche. Tu as tué les prophètes comme ennemis, mais lui, il a reçu la grâce et l'Esprit-Saint et il a chassé les infirmités de notre race au nom du Christ.

Pourquoi t'emportes-tu? Pourquoi portes-tu envie à la guérison des malades? Pourquoi envies-tu les miracles faits par lui? Pourquoi tends-tu à sa mort plus qu'à sa vie éternelle? Certes, parce que le plus grand profit vient des ennemis, puisque tous les martyrs et les justes, combattus par les ennemis et ceux qui avaient toléré, furent couronnés.

Car si les ennemis ne combattaient pas, ceux-ci n'auraient pas remporté la victoire. S'ils n'avaient pas inauguré la lice, ceux-ci n'auraient pas eu à lutter. S'ils ne les avaient pas tués, comme ils avaient tué le Seigneur, ceux-ci n'auraient pas été couronnés. Il suffit, ô Juifs, d'avoir tué le Seigneur, ayant érigé

მას-ზედა შეჰმსჭუალე. რამელი იგი იყო სატი კაცისა მუელისა მის-თჳს კაცისა :

ხელე აწ მისხა მგედარსა-ზედა მეცხელად შეიჭურვი : ვერ შეუძლო წინადადგომად ხიბრძნება და ხელსა. რამელსა იტყვს. რამეთუ ჭეშმარიტად. მ ჰურთიაო. ვერ შეუძლებ სწოდებად. რამელი იგი მის-თანა წრახავს ქრისტეს. რამეთუ ფიცხელ არს შენდა დეისა წინსა კლდესა. რამელი იგი არს ქრისტეს :

აგადე მას. მღმურნელ ჰურთიაო. მგინჯითა ოდენ დღეთა. რამთა მკელდებლნი და ვნებულნი და სხეულნი ერისა შენისანი ვანიკურნენ. აგადე მას საკვრველებათა ყოფად. * რამთა მისმიერ მრავალნი მოიქცენ ოფელისა ღმრთისა მათისა და იგნან ჭეშმარიტი მისი ძმ. პირველ საუკუნეთა მამისა-გან შობილი ღმრთიეებითა და უკუნაფხველ ჩუენ-თჳს ქაღწულისა-გან განკვრციელებული კაცებითა : დადაცათუ ოფელისა ჩუენისა იესოჲ ქრისტესი იხეებ დაყენებამ არა საკვრველთა საქმედ. დადგა აწცა მოწაფეთა მისთა-მიერ საკვრველთა ყოფად უფროდსდა პირველისა :

რამეთუ იტყვს ოფელი. « რამელსა ჰწმენეს ჩემი. საქმესა რამელსა მე ვიქმ. მანცა ქმნეს და უფროდსდა ამისხა ქმნეს საქმს ». და მიიღე გამოცდილებამ მკელდებლისა მის კურნებისა-გან განკვრველმან და მას-თანა იბრდელენდ ვითარცა ღმომი : პეტრეს და იოვანეს-თჳს მოციქულთა ქრისტესთა

pour Lui la croix et y ayant cloué Celui qui était l'image de l'homme à cause de l'homme ancien.

Or, maintenant tu prends subitement les armes contre Son guerrier. Tu ne peux pas résister à la sagesse et à l'esprit de ce qu'il dit, parce que, ô Juif, tu ne peux vraiment pas devenir égal à ce Christ au nom duquel il délibère, parce que c'est dur pour toi de ruer en battant le rocher avec l'éperon, le rocher qui est le Christ.

Laisse-lui, ô Juif envieux, un répit de quelques jours, pour que les boiteux endommagés et malades de ton peuple se guérissent, laisse-le faire des miracles pour que lui, aidant beaucoup de monde, se rende au Seigneur son Dieu, et connaisse Son vrai Fils, d'abord né du Père en divinité avant les siècles et incarné dernièrement dans le sein de la Vierge; pour nous Il s'est fait homme. Quoique tu aies déjà voulu retenir Notre-Seigneur Jésus-Christ pour qu'il cesse d'accomplir des miracles, c'est justement à présent que plus qu'auparavant se réalise l'accomplissement des miracles par ses disciples.

Car le Seigneur a dit : « Celui qui croit en Moi fera, lui aussi, ce que Je fais et il fera plus encore ». Tu as vu des preuves et tu as été étonné de la guérison du boiteux, et tu rugissais auprès de lui comme un lion. Quant aux

ხელე ჰხედევდ. ეზსაგა მდაქუნდეს რამ ხნეულნი და შეპყრობილნი ხელთა-გან არაწმიდათა, რემელი იგი განიკურნებოდეს :

რამა იტყვ. მ უღუწოდ ჰურთიად, საქმეთა დმრთისათა ჰხედავ და არა ადიდებ დმერთსა, არამედ განჰრისხნები და სიკუდილსა მათ ექადი :

მ სიბრძნს დმრთის-მბრძმელთა ჰურთიათა, მ გულის-წყნრდამ უმჯულდთა ფარისეველთა, მ სიბრძნს უდმრთოთა მდიელთა, მ უცნოდებლბამ უკურნოთა, მ ამადებამ წრანვამ უმჯულდთა, მ ფიცხელი და ყვვლად-ბორბოტი ხელი მათი, მ გულარძნილი და შეგინებული ცნობამ მათი : თქუ, ნეტარდ და სამკწის ქებულდ სტეფანე, მათი შემსგავსებული, თქუ, * ხათნდ დმრთისად და ქრისტისდ და წმიდისა ხელისად ამათი უმჯულდობამ, თქუ, ეზა ყვვლად-წმიდად და ბანაკსა მდრწმუნეთასა პატიოხანდ სტეფანე, რემელი იგი ჰმუენის მათ, თქუ, ეზა რჩეულდ დმრთისად და თანამკვდრდ ქრისტისდ, უმჯულდთა და დმრთის-მბრძმელთა ჰურთიათა, რემელმან ვახწავა შენ ხელმან წმიდამან თქუმად :

* 23 v.

რამეთუ ეტყვს ფუფალი თჯთა მდწაფეთა, « რაემს მიგიყვანებდენ თქვენ შესაგრებელსა მათსა, ნუ ჰწრუნავთ ანუ რასა იტყვდით, რამეთუ წმიდამან ხელმან ეამსა-შინა ვახწავს თქვენ, რემელი ჯერ არს თქუმად » :

რამეთუ სტეფანე მჰხედნა მათ მწუნარებით სიბრძმება-წგდა გულთა მათთასა და იწყლა ხადმრთოთა მგურვალეობითა ხელისადთა, თქუა მათა მბრძმად, « თქვენ წმიდასა ხელსა წინააღუდგებით მარადის, ვითარცა იგი

apôtres du Christ, Pierre et Jean, tu as vu que le peuple leur apportait des possédés par les esprits impies et des malades qui guérissaient.

Qu'as-tu à dire, ô Juif sans exploits ? Tu vois les affaires de Dieu et tu ne glorifies guère Dieu, au contraire, tu te mets en colère et tu fais des menaces de mort.

O sagesse des Juifs luttant contre Dieu ! O courroux des pharisiens ! O sagesse des prêtres impies ! O inconscience des irraisonnables ! O vaines pensées des irréligieux ! O leur esprit dur et si astucieux ! O leur conscience déviée et vicieuse. O Étienne bienheureux et loué trois fois, dis ce qui leur convient. O toi, agréable à Dieu, au Christ et à l'Esprit-Saint, dis leur irréligion. O Étienne très saint, vénérable au camp des croyants, dis ce qui leur est bien propre. O élu de Dieu et concitoyen du Christ, dis aux Juifs irréligieux et luttant contre Dieu ce que t'avait appris à dire l'Esprit-Saint. Car le Seigneur dit à ses disciples : « Quand on vous conduira à une réunion, n'ayez pas de souci de ce que vous direz, car l'Esprit-Saint vous enseignera au moment voulu ce qu'il faudra dire ».

Or, Étienne regarda avec tristesse la cécité de leurs cœurs et fut blessé par l'ardeur spirituelle de Dieu. Il leur adressa les paroles que voici : « Vous

მამანი თქუენნი, თქუენ უმაღლდნი მარადის ღმრთისა გამომჩნდიოთ. ვითარცა იგი მამანი თქუენნი, თქუენ მარადის წმიდათა მტერ და წინააღმართმეტყელთა და მართალთა მკლველ იქმნენით, ვითარცა იგი მამანნი თქუენნი, და აწ აღასრულეთ თქუენ საწყაული იგი მამათა თქუენთა, ვითარცა იგი ოფთხალი ჩემი იტყვდა :

რამეთუ ვჰმამავ მე ოფთხალსა ჩემსა, მ ჰურთიო, და არა ვწეს სიკუდილად სახელისა მისისა-თვს, რამეთუ მარადის ცხველ ვარ მის-მიერ, რამეთუ იგი არს, რემელი ცხვერებასა მიანიჭებს ყოველთა : იგი არს, რემელმან ცანი შექმნა და ქუეყანად დაათქუნა :

იგი არს, რემელმან ანრაჰამსა ჰრქუა, « გამოვედ ქუეყანისა-გან შენისა და ნათესავისა-გან შენისა და სახლისა-გან მამისა შენისა და მო'ვედ ქუეყანასა, რემელი შენ ვიჩუენო », და მისცა მას შჯული წინადაგუეთიღებისად : ამან შვა ისაკი, იგი არს, რემელმან ისაკი აკურთხა და იკვებ იცხნა გულის-წყრემისა-გან ესავის ძმისა მისისა : ესე არს, რემელმან იოხევს მცხცა მადლი წინაშე ფარად შევისა მის მკვებტელთადას :

ესე არს, რემელმან ერთი ჩუენი განამრავლა ეგვბტეს-მინა და გამდიყვანა მამანი ჩუენნი მღვრის მათსა და განიყვანა უდაბნოდ და დაანთქა ფარად და ეტლები მისი მეწამულსა-მინა ზღუასა :

ესე არს, რემელმან მცხცს-მიერ მცხცა მადლი და შჯული მამათა ჩუენთა და მის-მიერ თქუა მათა მიმართ, ვითარმედ წინააღმართმეტყუელი ადგიდგინებ

vous révoltez-vous toujours contre l'Esprit-Saint, comme vos pères? Vous avez toujours montré l'ingratitude à l'égard de Dieu, comme vos pères. Vous êtes devenus ennemis perpétuels des saints et meurtriers des prophètes, comme vos pères, et maintenant vous achevez de combler la mesure de vos pères, comme le dit mon Seigneur ».

« Et j'imite mon Seigneur, ô Juif, et je ne crains pas de mourir en son nom, car je vis toujours par Lui; c'est Lui, qui donne la vie à tous, c'est Lui qui a créé les cieux et a fondé la terre.

« C'est Lui qui dit à Abraham : « Sors de la terre, de la tribu et de la maison de ton père, et viens au pays que je te montrerai ». Il lui donna la loi de la circoncision. Celui-ci engendra Isaac. C'est lui qui bénit Isaac et délivra Jacob de la colère d'Ésaü son frère. C'est Lui qui donna à Joseph la grâce aux yeux de Pharaon, roi des Égyptiens.

« C'est Lui qui a multiplié notre nation en Égypte, qui a délivré nos pères de leur captivité, qui les a conduits dans le désert et a submergé Pharaon et ses chars dans la mer Rouge.

« C'est Lui qui a, par Moïse, donné la grâce et la loi à nos pères. Il leur dit par sa bouche : « Le Seigneur vous rendra un prophète, comme moi, à vous

თქუენ ოფალმან ღმერთმან ვითარცა მე და უფროდ მძათა თქუენთა, ხოლო იტყოდა ქრისტეს-თჳს. არამედ ამას მარადის* აღმოვიტონავთ. რამეთუ ბრძანი * T, 119 ხართ გულისა თჳალითა » :

ხოლო ესმა რამ მათ. განისურებოდეს მღვლვად მისა და მიჰხედნეს მას რისხვით და ისილეს პირი მისი ვითარცა პირი ანგელისისა და დაუკრდა :

რამეთუ სტეფანე აღივსო სულითა წმიდითა. ახილია ცად და ისილა დიდებამ ღმრთისა და იხილვ მდგომარს მარჯუენით ღმრთისა და თქუა. « აჲ ვხედავ ცათა განსუქულთა და მესა კაცისა მდგომარება მარჯუენით ღმრთისა » :

ხოლო ესმა რამ ესე. გელნი ყურთა დაიხსნეს და მიიმართეს ერთბამად მის-ხედა უმჯულდთა მათ. ვითარცა მდმურნეთა რეცა მჯულისათა და ქვაბა დაჰკრებდეს მართალსა მას. ილოცვიდა და იტყოდა. « ოფალდ. შეივადრე სული ჩემი » ! და დაიდგნა მუკლნი. დადად ყო და თქუა. « ოფალდ იხილვ ქრისტე. რე შეუტარც ამით ცოდვასა ამას » !

* ეჲ ხიმძდეხა მართლისაბა ! ეჲ სულგრძელებაბა ახოვნისა მკედრისაბა ! * 24 v. ეჲ უბოღვა სულსა ღირსისაბა. რაბა იტყვ. სტეფანე. ქვისა დაკრებაბა დაითმენ და სიხქება ბღრდობ-მდქმედთა-მიერ და ვედრებაბა მათ-თჳს შესწინავ. მღვდით და ისილეთ ახოვანი ესე მკედრს მდხე. და მუნთქუესვე მკედრს დავით და კულად მკედრს სამიჯელ :

et plus encore à vos frères. » Il parlait donc du Christ : « Cependant, vous lisez bien chaque jour que vous êtes aveugles, c'est votre cœur qui ne voit rien ».

Ayant entendu cela, ils cherchèrent des moyens pour le tuer. Ils le regardèrent courroucés, mais ils virent son visage semblable à celui d'un ange et furent émerveillés.

Car Étienne était rempli de l'Esprit-Saint ; il regarda vers le ciel et, ayant vu la gloire de Dieu et le Christ debout à la droite de Dieu, il dit : « Voici, je vois les cieux ouverts et le fils de l'homme debout à la droite de Dieu ! »

A ces mots, les impies se bouchèrent les oreilles de leurs mains, s'élan-
cèrent tout à coup sur lui comme de prétendus zélés de la loi et se mirent à lapider ce juste. Et lui, il priait en disant : « Seigneur, prends mon âme ! » Il fléchit les genoux, poussa un cri et dit : « Seigneur Jésus-Christ, ne compte pas cela au nombre de leurs péchés » !

O nature pacifique du juste ! O magnanimité du chevalier courageux ! O âme irréprochable de celui qui est digne ! Que dis-tu, Étienne ? Tu tolères qu'on te frappe avec des pierres, tu supportes la rudesse des maléfices et tu pries pour eux ! Venez et regardez ce second Moïse, héros, ce second David en même temps et encore ce second Samuel !

რამეთუ მღვდელმა იტყვა. « ფალო, უკეთუ მიუტევებ მათ შეცდომასა. მიუტევან. უკეთუ არა. მეცა აღმდგომი წიგნისა მისაგან. რამელსა შთამწერე » : დავით იტყვა. « ფალო, ჩემ-წედა და ხანსა მამისა ჩემისა მღვდელისა რისხვად შენი და ნუ ერსა შენსა-წედა » : სამივე იტყვა. « ჩემდა ნუ იყვინ. თუმა უგულუბელს ყავ წინაშე ფალოსა ღვგვად მათ-თვის ფალოსა მიმართ ». და სტეფანე ამით მიმსგავსებული იტყვა. « ფალო იესო ქრისტე. ნუ შეურაცხ ამით გვფადას ამას » : და ვხრტით დამჯილი ქვადაკრებული მოკლული ამას იტყვა : და არა იქმნა ღმრთის-მბრძოლთა ჭურიათა მსგავს :

დადაგათუ მათ-განი იყ. არამედ უნე მათსა გამიხნდა. და ჭურიათა ვიდრეჲ იშვა. ხოლო ქრისტოანე და ხელისა წმიდისა შემწყნარებელ იქმნა. მოციქული და მოწამე არს ქრისტე ღმრთისა ჩუენისა და მიიღო გათა-მინა გარჯნი უხრწნელებსა და იქმნა იგი წმიდათა-თანა ანგელთა და მკლარს არს ჩუენ ყოველთა-თვის სახუტეველსა-მინა ფალოსა ჩუენისა იესო ქრისტესა. * 25 r. რამლისა არს დიდებდა თანა მამით და ხანოერთით და ცხლ * ველს მყოფელით ხელით წმიდით-ერთ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამენ :

ჴ ქება : წმიდისა : სტეფანესი : პირველ : დიაცნისა : და : პირველ : მოწამისა :

საყუარულნდ დღეს მადლთა მათ და ნიჭთა ხელისა წმიდისა-მიერ განყოფილთა ახალმან გვლებიან ახალი ყუავილი ანლისა მის სამღმრთისა

Car Moïse dit : « Seigneur, si tu leur pardones leurs péchés, pardonne bien, sinon, efface-moi aussi de ce livre-là, où tu m'as inscrit ! » David dit : « Seigneur, jette ton courroux sur moi et sur la maison de mon père, mais non sur ton peuple ! » Samuel dit : « Que ce ne soit pas à cause de moi, que tu dédaignes la prière que je fais à Dieu pour eux ! » Semblable à eux, Étienne dit : « Seigneur Jésus-Christ, que ce péché ne leur soit pas compté ». Et c'est ainsi qu'il parla, lui, abattu sous les pierres et mis à mort. Il n'est pas devenu semblable aux Juifs qui luttent contre Dieu.

Quoique ayant été l'un d'eux, il se révéla leur supérieur. Il fut juif de naissance, mais il devint chrétien et accepta l'Esprit-Saint. Il fut apôtre et confesseur du Christ notre Dieu. Il reçut aux cieux la couronne incorruptible et, associé aux saints anges, il est notre intercesseur général au paradis de Jésus-Christ Notre-Seigneur, auquel convient la gloire avec son Père et l'Esprit-Saint gracieux et vivifiant à présent et toujours et de siècle en siècle. Amen.

VI. — ÉLOGE DE SAINT ÉTIENNE, PREMIER DIACRE ET PREMIER CONFESSEUR.

O bien-aimés, ce sont les grâces et les talents qu'avaient distribués l'Esprit-Saint que l'Église nouvelle présenta aujourd'hui à son Fiancé, roi immor-

მიუპყრა სიძესა თჳსსა, ზეცისა უკუდავა მეუფესა. ანა თუ პირველისა მის სამოთხისა. რამელი იგი ურჩეობსა-გან უქმად დაჰშთა. არამედ რამელი ესე მოღწილთა-მიერ ქრისტეს სახარებისა ქადაგთა შეენიერად აღემწნა. აღღრმნდა და ნაყოფიერ იქმნა :

რამეთუ ანა ცუდად დავაზდა მარტული იფქლისა მის წმიდისაჲ ქუეყანასა-სუდა და მოკუდა. არამედ რამელმან იგი თქუა. მოკუდა. რამთა ნაყოფი მრავალი გამოიდღს :

ესე მოხდა დაუნჯებად თჳსსა ეკლესიასა პირველად ყუავილნი იგი ხუნელნი მისნი მოციქულნი მოწამენი. მერმე ნაშრდმნი იგი მათნი ნაყოფნი კეთილთა საქმეთანი. რამლისა-გან იშუებს მარადის და ისარებს ეკლესიამ : საყუარელნი, დღეს მოციქულნი განძლიერდებიან და მოწამენი გამოხნდებიან. დღეს წინამხ-წარმეტყუელნი იგი მოკლულნი ხასე იქმნებიან და მარტულნი წარმოდგებიან. დღეს ღვთალი ჯუარსა თჳსსა უხუენებს და მოღუაწენი გამოხნდებიან რჩევით. დღეს საფუძველი ახალი დაიდუმის ეკლესიათა და ვითარცა ღღრნი მყარნი კლდისა მის-გან ქრისტესისა გამოკუეითლნი * კამარათა მოვრის ეკლესიათა განშუენდებიან ქრისტეს მოღუაწენი. დღეს წინამხწარმეტყუელებაჲ იგი დავითისი და ესაიასი აღესრულებიან. რამეთუ ზღუდენი ახალნი გარემო-ემწნებიან ისრუხალემა. რამლისა ქვანი მისნი ქვათა მათ-გან საფიორნისათა : ესე ანთან წმიდანი მოციქულნი და მარტულნი :

* 25 v.

tel des cieux, la fleur fraîche du paradis nouveau, non du premier paradis qui est resté inculte par suite de la désobéissance, mais de celui qui fut cultivé par les prêcheurs dociles de l'Évangile du Christ et poussa magnifiquement et devint fécond.

Car le grain de froment pur n'est pas tombé en vain sur la terre, il n'est pas mort en vain, mais conformément à ce qu'il avait dit, il est mort pour produire plus de fruits.

Il a donné à son église pour garder comme un trésor premièrement les apôtres confesseurs, ces fleurs odoriférantes; en second lieu leurs œuvres, les bons fruits de leurs actes dans lesquels l'Église trouve toujours ses délices et sa réjouissance. Bien-aimés, aujourd'hui les apôtres acquièrent de la puissance et les confesseurs apparaissent; aujourd'hui les prophètes tués deviennent des exemples, et les martyrs triomphent. Aujourd'hui le Seigneur révèle sa croix et les combattants de choix apparaissent. Aujourd'hui le fondement nouveau des églises s'établit et les combattants du Christ décon-vent leur beauté aux voûtes des églises comme les pierres fermes taillées dans le rocher du Christ. Aujourd'hui s'accomplissent la prophétie de David et celle d'Isaïe, car autour de Jérusalem s'érigent des murailles nouvelles, dont les pierres sont des pierres précieuses, des saphirs : ce sont les saints apôtres et martyrs.

რამეთუ ძუელისა მის შჯულისა ზღუდენი დაეცნეს და ახლისა მადლისა ქრისტეს სახარებისა ეკლესიანი ზღუდედ გარემოადგან იმრუსალებსა : დღეს მღვწიუნი განმთავლებიან და კრებული მღვწიულთა გზგზნისა იქმნებიან. დღეს ქრისტეს სახარებისა ქადაგნი განმღებებიან და ძუელისა მის შჯულისა მხარისა მღვწიულთა : ცხვარნი წარწყმედულნი სახლისა იმრუსისანი ბაკისა მის-გან ივლისა თვისა გარე განჰტოვდნენ თავით თხით ძველთა შესაჰმელ ქმნილნი შემცირდებიან. არკნი წარმართთანი ველურნი ადავსებენ ბავსა მას ძველთა შთაუვალსა : ძენი იგი წინამწარმეტყველთანი შჯულის-მღებელნი ღმრთის-მღვალე იქმნიებიან. ქედფიცხელნი იგი და გულფიცხელნი და წინადატეუთილნი და დაუტეუთელნი კულითა და სამუშინკულითა ანტაგრად აღუდგებიან ხელსა წმიდასა :

და მდებარნი ხელითა ქედადრეკით ნათელდებულნი წყლითა და ხელითა წმიდითა განბრწყინდებიან : დღეს მღვწიულთა იგი გზგზნი სახელისანი საქმით ქრისტესიან დაადგნა თავსა-ზედა ეკლესიათასა. * ეხე არს სტეფანე სახელით ნანდელ სახელმწიფავსებულ გზგზნ მუნიერების მადლი კელსა ივლისასა :

სტეფანე გუნდისა მის-გან მღვწიულთაგან ერთი სამეფე და ათთა-განი და შჯლითა მათ დაკლნითა მთავარი. ქრისტეს-მღწაეუთა მღვრის ახვანი. მღწამეუთა თავი. მარტულთა ერის-თავი. მღვტაწეთა წინამძღუარი და პირველ მოქმე

Car les murailles de la loi ancienne se sont écroulées et les églises de la grâce nouvelle, Évangile du Christ, entourent Jérusalem comme d'une muraille. Aujourd'hui, les croyants se multiplient et l'assemblée des apôtres est couronnée. Aujourd'hui les prédicateurs de l'Évangile du Christ se fortifient et les serviteurs de la loi ancienne s'affaiblissent. Les agneaux perdus de la maison d'Israël qui s'étaient enfuis de la cour de leur Seigneur, devenus de leur gré la proie des bêtes sauvages, diminuent de nombre et les troupeaux sauvages des païens remplissent une cour inaccessible aux bêtes. Les fils des prophètes législateurs deviennent les débiteurs de Dieu, les obstinés à cœur dur, incircoucis et circoncis, se soulèvent contre l'Esprit-Saint en adversaires de cœur et d'âme. Les pauvres d'esprit resplendent, courbant leurs têtes et recevant la lumière du baptême par l'eau et par l'esprit. Le Christ a mis aujourd'hui sur la tête des églises les couronnes des apôtres, celles de faits célèbres.

Étienne est en vérité la couronne conformément à son nom, la grâce de la beauté aux mains du Seigneur.

Étienne, de l'assemblée des apôtres, un des soixante-dix, qui s'avance à la tête des sept diacres, est le champion parmi les élèves du Christ, le plus grand des confesseurs, prince des martyrs, chef des combattants, précurseur

ახპარეზსა მას მცნეთასა და უმაღლსისა მის ძღვესა მნისა მიმდებელი. ქუეყანისა დიაკონი და წეცისა მკედართი. ხდუღისა ამის ანგელღში და წესენელს ცათა კაცი :

სტეფანს მუენიერი. ხსენისა უფრღეს საქმენი. სიმშვიით და სიწმიდით დიაკონ და ხარწმუნღვებით ქრისტეს ქადაგ. რხეულებით მოციქულ და ქრისტეს მკედართა ერის-თავ და დიდისა მკუეცისა სპაიპეტ და წეცისა ხაკურთხეველისა მსახურ : ვინ ეხდენ დიდებისა დირს იქმნა. ვითარ მენ, ყღვლად-ქებულღ მღწამეთა მღვრის და პირველ ჩინებულღ დიაკონთა მღვრის, ვერ ვის ვჰმღვებთ მსგავსსა მენსა :

ჰ სანატრულღ სტეფანე. ვინ კაცთა-განი პირველად ვინ იხილა ხატითა ანგელღწისათა და მწრადღ მი-ხდღ-ქწა დადგომად განწყობილთა მათ მღვრის დასეულთა : მთავარღ დიაკონთად და მთავარღ მღწამეთა მღვრის : ანგელღწთა უმაღრღსღ ვარგუნღხანღ. ქუეყანასა-წეთა დიდებულღ და წეცას პატივგემულღ : წეცისა იგი სამკუდრებელი ქრისტეს-მიერ განმწადებული აღუმრველადი თუაღითა იხილა და მეცსა მკუად სდღღ იქმნა :

* წესვე ესრე იყღ. ხანღურისა მის ხაკურთხეველისა წმიდაღ და უბიწღღ * 26 v
მსახური რადთა წეცისა მას წემთა ხაკურთხეველისა ხელიერსა წმიდასა მას წმიდათასა ბრწყინვალედ წარდგეს მსახურად ხელიერად ხელიერთა მათთა

de lutte sur la lice des vaillants et emportant le prix de la plus prompte victoire, diacre de la terre et chevalier du ciel, ange de ce monde et homme au plus haut des cieux.

Étienne le beau, aux œuvres surpassant son nom, diacre par modestie et sainteté, prédicateur du Christ par foi, apôtre par choix, prince des chevaliers du Christ, chef de l'armée du grand Roi et serviteur de l'autel céleste. Qui est digne de la gloire à un si haut degré, comme tu l'es, toi, le plus loué parmi les martyrs et le plus distingué parmi les diaques? Nous ne trouvons personne de semblable à toi.

O Étienne bienheureux, qui des êtres humains apparus premièrement sous l'image d'un ange et parvins aussitôt à prendre place au front de la bataille.

Chef des diaques et chef parmi les martyrs, ô toi, le premier couronné parmi les anges, glorifié sur la terre et honoré au ciel.

Il a vu de ses yeux l'héritage céleste immuable préparé par le Christ et il en hérita à l'instant.

C'était donc l'ordre afin que le serviteur saint et irréprochable de l'autel bien connu s'avancât d'une manière splendide au sanctuaire spirituel de l'autel céleste d'en haut en qualité de serviteur spirituel des [...] spirituels [...].

[ვერთა [ ] იყო აღსრულებად სიტყუად იგი მაცხდვრისად : რძემკლმან თქუა ვითარმედა « სადაცა მე ვიყო. მუნცა მხანური იგი ჩემი იყოღ ». ბრწყინვალელ სულითა და ბრწყინვალელ გორციითა. ვითარ აღისწრაფე წევცხა კამართათა წარდგომად საღმრთოცა მას ტაბლასა. ვინამ იგი არა გავრცხა და სიხსლსა მისა ღმრთისასა განუყოფ ქრისტეს-მღრწმუნეთა. არამედ მეღნებამ და წყალობამ და მადლი განუყოფვის შენ-გამდ ღმრთის-მოყუარეთა სულითა დაკლულისა მის-გან და ცხდველისა ქრისტესისა. რძემკლმანცა ღირსად გავრგვინდხან გყო შენ :

სოღელ კვითა განტყვნვასა მას შენსა უღმრთოთა მათ ჭურთიათა-მიერ უხწრდ და ვიჩუნა შენ მამისა-თანა სუფევად თვხი მადალთა-შინა : მოხე და სხუანი წინამხწარმეტყუელნი სიღვასა მას და ვამოცხადებასა ღმრთისასა ქუეყანასა-სედა თუალთა წინამუ ვერ ღირს იქმნეს. ხილვად დიდებასა მას და სამინე-ლებასა ღმრთუეებისა გეცხლსა ნაბრალთა მათიასა დაიძალვოდდა :

სოღელ შენ, ნათლისა ანგელწათა ხატდ, ქუეყანით ეხდდენნი ჭაუნნი გან-სეთქენ და სიმძაღრენი ქართანი განაბენ. მწყობრებამ ვარსკულავთამ და

* 27 r.

* სიგმობამ ღრუბელთამ განგველტოდდა თუალთა-გან შენთა. ცანი ცათანი და წყალნი უხვხნელს ცათანი განაბენ :

მთავრდებათა და გელმწიფებათა, წევცხა ძალთა, გარეწარჭგედ და მუნ განიცადე. სტუვანე. ხეფს იგი ბუნებამ. გამოუთქუმელი სუფევამ. მიუწდომელი

Ainsi devait s'accomplir cette parole du Sauveur : « Où je serai, là aussi sera mon serviteur ». O toi, brillant par le corps et brillant par l'esprit, comment es-tu arrivé si promptement à la table divine au-dessus des voûtes du ciel, où tu ne partages pas le corps et le sang du Fils de Dieu, mais par ton intercession les faveurs et les grâces sont distribuées à ceux qui aiment Dieu de toute leur âme par le Christ supplicié et vivant, lequel t'a couronné dignement !

Avant que les Juifs impies te broyassent de pierres, Jésus-Christ s'empressa de te montrer son règne avec le Père au plus haut des cieux. Moïse et les autres prophètes n'étaient pas dignes de voir de leurs propres yeux Dieu leur apparaître sur la terre, et lui, Moïse, incapable de voir le Dieu terrible et Sa gloire, ce feu, se cachait dans la fente de la montagne.

Or toi, image des anges de lumière, tu as de la terre au ciel fendu tant d'air et tu as rompu la vigueur des vents. Des rangées d'astres et d'épais nuages s'enfuyaient devant tes yeux. Tu as fendu les cieux des cieux et les eaux des cieux supérieurs.

Tu as passé près des autorités et des puissances, armées du ciel; tu y as vu, ô Étienne, la nature propre, essence ineffable, puissance incompréhensible

იგი ეკლმწიფებდა. ხამინელი იგი ხაჯრველი მყოფებმა მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა : სოქუ და უწამედი ურწმუნთა მათ ვითარმეც « ამა ეხერა ვხედავ მე ვათა განხუძულთა და ძესა კაცისასა მარჯვენით დამრთისა » :

ამის-თხსცა ქვაბა დაგკრებდეს შენ ნეტრეულე ჭემპაიტისა დმრთისა დოკუნდ და ქრისტეს დმრთისა შენისა ქადავდ : ვინმე შეუძლდს ქებად შენთა, მკნედ და წარწინებულე ერის-თავთა მთავარდ? ყოველნიდა თუ ენანი შეკრებენ, ვერ შეუძლდნ დინხად ქებად, სტეკანე, გარგან ანგელღშთა ხასუდ. და მათ-თანა ქრისტეს მხახურდ. დმრთივ ბრწყინვადენი იგი თუალნი შენნი ვითარ მძლე ექმნენს აღბა მას ხამინელსა, გეცხლისა ნივთსა, მწის-თუალისა ხაგუ-მილსა?

რამეთუ ვერ დააბრკვლენს თუალნი შენნი მცხინვარებამან მწისამან. არამედ ვითარდა ხარეხა-მინა. გერე ვათა-მინა ისილე მუეუტ იგი. ჰგუნებდეს უმჯულდნი იგი მკლავდნი შენნი წარწყმედასა შენსა ქუეყანით და არა უწყოდეს. რამეთუ შეცას ჯუარგემულისა-თანა აღვიყ* ვანეს ქვადაკრებული ეგა. რდმელი ისრუხალემისა მის-გან გამღვითრთებს უმკვდრე ყოფად შეცისა ისრუხალემსა ბევრეულია ანგელღშთა კრებულსა მძქალაქეც გამღვა-ჩინეს შენ :

* 27 v.

არა თუ რიცხუხა მას მდვიქელთასა დააკლი. არამედ აფხლვისა-თხს მათისა შეცად ბირველმდვიქელთა ვიბე იქმენ და ყოველთა შემდგომთა შენთა მარ-

sible, existence effroyable et merveilleuse du Père et du Fils et de l'Esprit Saint. Tu as dit et témoigné aux incroyants : « Voici donc, je vois les cieux ouverts et le Fils de l'homme à la droite de Dieu ».

C'est à cause de cela qu'on t'a lapidé, toi, diacre bienheureux du Dieu vrai et prédicateur du Christ ton Dieu. Qui serait en état de te louer, toi, prince des chefs de l'armée, vaillant et distingué? Si toutes les langues se réunissaient, elles ne seraient pas à même de te louer dignement, toi, Étienne, couronne, modèle des anges et avec eux du Christ. Comment tes yeux brillants par la grâce de Dieu supporteront-ils la flamme effroyable, la matière de feu, le brasier du soleil?

Car la lumière éclatante du soleil n'a guère ébloui tes yeux; au contraire, tu as vu le roi des cieux, comme dans un miroir. Tes meurtriers impies sougeaient à t'arracher de cette terre et ils ne savaient pas qu'ils t'avaient conduit, toi, lapidé, au ciel près du crucifié. Toi, qu'ils ont expulsé de Jérusalem pour t'enlever tout abri, tu es citoyen de Jérusalem céleste à l'assemblée des myriades d'anges, c'est ce qu'ils ont révélé eux-mêmes.

Non pas que tu eusses manqué à être au nombre des apôtres, mais tu es devenu le degré par lequel les premiers apôtres sont montés au ciel et tu as

ტულთა ვსაჲ გამდუქმენ აღხლვად ზეცად სამეუფობა მას სადგურსა მადალთა-შინა :

შენ ხარ, რამელმან უხწარ მდვიქულთა ყოველთა აღხრულებად ბრძანებათა მათ ღვთისათა. რამელმან თქუა ვითარმედ « რამელსა უნდეს შემოდგომად ჩემდა და მოხლვად, უვარნ ყავნ იაჲვი თჳსი და აღიდენ ჯუარი თჳსი და შემდმიდევინ მე » :

რამეთუ შემდგომად ჯუარტემისა და ადგომისა და წმიდისა ზეცად აღმადღებისა ანღარა განაგმძვე. ანამედ მკურვალეზამან სიყუარულისა შენისამან მისა მიმართ და სურვილმან მღხწრაფედ ადვიტარა წინამე მისსა. რამელმანგა პირველად მღწამებისა მადლითა შეგამვედ შენ, ნეტრეულდ :

ვინ-მე არა უგალბდევს მაგზრგზნდხნებულსა შენსა ქრისტესა? ვინ-მე არა ჰნატრინდევს სიწმიდესა მაგახ შენსა და სიმდაბლესა და სიმძვესა. რამელ ეხდენ ემსგავსე ღვთალსა შენსა. რამეთუ მკლველთა შენთა-თჳს ილღვევიდ შენდობასა და მღტვეობასა უკუნურად მღქმევებისა მათისა-თჳს :

* 28 r. სტეფანე ხანატრედ, არქედიაკონდ ჭემსარიტდ, უმანვე ტრედდ. რამელი ნათესავთა შენთა-მიერ შეიწინე ჯუარტე*მულისა მის ქრისტეს-თჳს : ნანდვლვე ტრედდ სიონისად. რამელი მარადის მკვარდ ხარ მას-შინა. რამეთუ არა არს ჩუეულებად ტრედისად. ვითარმცა უცხლთა ხაყდფელთა ვინა თუ სხუათა-თანა მფრინველთა დაადვრნა :

ouvert la voie à tous les martyrs qui te suivent pour qu'ils aillent au ciel qui est le séjour royal *in excelsis*.

Tu es celui qui, devant tous les apôtres, accomplis les ordres du Seigneur qui dit : « Celui qui veut me suivre et venir à moi, qu'il renonce à soi-même, qu'il porte sa croix et qu'il me suive ».

Car tu n'es pas resté le même après le crucifiement, la résurrection et l'ascension, au ciel et l'ardeur de ton amour pour Lui et ton désir t'entraînaient vers Lui, vers Celui qui t'avait rempli de sa grâce avant ton martyr, ô bienheureux!

Qui est-ce qui ne célèbre le Christ qui t'a couronné? Qui est-ce qui n'envie pas ta sainteté, humilité et modestie, ces vertus qui te sont propres, toi qui es devenu tellement semblable à ton Seigneur que tu priais pour tes assassins qu'il leur pardonne et absolve leur conduite irraisonnable.

O Étienne bienheureux, archidiaque vrai, colombe irréprochable, qui as été, par ta race, sacrifié à cause du Christ crucifié; colombe réelle de Sion qui y es toujours domiciliée, c'est l'habitude de la colombe de séjourner aux demeures étrangères ou avec d'autres oiseaux.

ეგრევა შენ, ნეტრეულ, სიმაღლითა ფრთოთა შენთათა და სულითა აღისწრაფე ზეცად წინაშე ღმრთისა. რამელმანგა შეგიყვანა შენ მრავალხანებას მას ხანლხა მამისა თვისისა : ხელღ წმიდად ეგე გუამი არა ინებე ყოფად საყოფელთა უცნოთა არგა უცნოთა შვერის მხაგრეთა. არამედ მუნვე მღაქციე სიღრდ შეუნიერება მას ტაძარსა ღმრთისასა, სამღციქულესა. რამლისანი უყუარან ოვფალხა ბჰენი მიხნი უფრდეს ყოველთა მათ საყოფელთა, ოკებობთა :

სადა იგი ხურვიელად მკობებულნი წმიდათა ნაწილთა შენთანი მიემოსხუევიან კურნებასა და წყაღებასა ქრისტეს ღმრთისა-გან. რამელმანგა დიდებობა და პატივითა გზრგზნდხან გყდ შენ : ზეკნელთა ანგედღსთა ძაღნი ვანაკვრვენ. თვისისა მსგავსისა სატისა ვინილეს რად აღმაგალი სულითა წინაშე ოვფლისა. მღკებებვოდეს და სიხარულით შეგიწყნარეს საყოფელთა მათთა პატივხანთა :

მარტვლდება შენსა უხარის შენ-ზედა ხავლეს. რამედ არს პავლს მტყუენგული ევლებიათად და მდეკარო ქრისტესი. რამელი იგი ოდეს-მე მომღუარი შენდადა მღსს-მიერთთა მჯულითა. ხელღ მარტვრდება მას შენსა თანაწიარგა მკლველთა მათ შენთა :

არამედ არა უწყოდა. რამეთუ მეღხად მისა მიგავლინა შენ * უბირატეს ქრისტეს მიმართ. ამის-თვისგა მცირეთთა დღეთა მარტვრებისა შენისათა ოინგზ იგი მოღციქულებსა შენისად ამან აღავსოდ და იქნა იგი ქაღავ ქრისტესსა * 28 v

De même toi, bienheureux, tu t'es empressé par l'envergure de tes ailes et par ton âme au ciel, au-devant du Dieu qui t'introduisit dans la maison de son Père où il y a de nombreuses demeures. Quant à ton saint corps, tu n'as pas voulu qu'il restât dans des demeures étrangères. ni au milieu de compagnons étrangers, mais tu l'as retourné à Sion, beau temple apostolique de Dieu, dont la porte est agréable au Seigneur plus que ne le sont toutes les demeures de Jacob.

C'est là que les zélés ardents à chercher tes saintes reliques reçoivent la guérison et la grâce du Christ Dieu, lequel t'a couronné de gloire et d'honneurs. Tu as étonné les armées des anges célestes; te voyant semblable à leur image monter avec âme près du Seigneur, ils sont venus à ta rencontre et ils t'ont accueilli dans leurs honorables demeures.

De ton martyr (à cause de toi) Saul se réjouit, c'est Paul, persécuteur du Christ, lui qui tenait les églises en captivité, qui était autrefois ton maître dans la loi mosaïque, et de plus c'est lui aussi qui prend avec tes meurtriers part à ton martyr.

Cependant Saul ne savait pas qu'il t'envoyait d'avance près du Christ comme son intercesseur. C'est pourquoi il a complété le nombre de ton martyr pendant ta mission de courte durée et est devenu prédicateur de la

მას ღმრთოებობა და მოღვაწე და განმგებელ ეკლესიათა. და მობაძვ მღწამებისა შენისაჲ და მხგავხთა შენთა მაქებულად გამოცხნდა ხსნარებითა მით ოჯღლისა ჩუენისა იესოჲ ქრისტესითა :

შენ, სიქადელ ქრისტეს-მიერ მოქადულთაჲ. ეკლესიათა გზგზნ ქრისტეს-თჳს. დუწლთა-შინა მყოფთა შემწეჲ. მართლმადიდებულთა მოძღუარო. უძლეველ სიბრძნითა. სავსეჲ მადლითა ხულისა წმიდისაჲთა. შენითა გზგზნდხნებითა მდგიქელნი იქაიან. მღწამენი ისარებენ. მღწმუნენი იშუებენ. მოღვაწენი განმრავლებიან. წინაგწარმეტყუელნი შენ-ზედა განსბუღებულ არიან :

ეკლესიაჲ წმიდათა-გან ნაწილთა შენთა განათლდების და დფითი დდეჲ მოწამეთა საყუძველ ექმენ. მდღელნი და დიაკონნი და ყოველი ერი ქრისტეს მღწმუნს გხენებასა შენსა ვდღეხასწაულდობთ და შეუვრდებით შენსა სიწმიდის მოყუარდობა :

სტეფანე, ითხდვე ქრისტეს მაცხვრვისა ღმრთობა-გან დაცვაჲ ჩუენდა უძლეველი შენი ხარწმუნდვეობაჲ და გხნაჲ ყოველთა-გან განსაცდელთა ამის ხოფლისათა და უბრალდნი წარდგომად წინაჲე საყდართა ოჯღლისა ჩუენისა იესოჲ ქრისტესთა. რდმელსა ჰშუენის დიდებაჲ და პატივი მამისა-თანა ხულით წმიდით-ურთ* აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამჴნ :

* 29 r.

divinité du Christ, il combattait pour les églises et les dirigeait, il se manifesta imitateur de ton martyr et panégyriste de tes semblables, prêchant l'évangile de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

O toi, gloire de ceux qui se glorifient par le Christ, couronne des églises pour le Christ, assistance de ceux qui luttent, maître des orthodoxes, invincible par sagesse, plein de la grâce de l'Esprit Saint, c'est à cause de ton couronnement que les apôtres sont glorifiés, les martyrs se réjouissent, les croyants s'égaient, les combattants se multiplient et les prophètes voient accomplir leurs prophéties par toi.

L'église s'éclaire de tes saintes reliques et de jour en jour tu es devenu le fondement des martyrs, et nous, prêtres, diacres et tout le peuple croyant dans le Christ, nous célébrons ton souvenir et recourons à ton amour de sainteté.

Prie, Étienne, le Christ notre Dieu que nous gardions ta foi invincible et soyons délivrés de toutes les tentations de ce monde et que les innocents se présentent devant le trône de Jésus-Christ Notre-Seigneur, à qui avec son Père et l'Esprit-Saint conviennent la gloire et les honneurs maintenant et toujours et de siècle en siècle. Amen.

წითლესა : დეკანტესა. კწ. გენუბა : წმიდათა : მოციქულთა : პეტრესი : და პავლესი : ჰომესი : შინა : ოწინარეს : რვისა : დოსა : ვარდებისა : წამება : პეტრესი :

სოფლ ნეტარი პეტრე ჰომეს-შინა ხსარება ოფლისა შიძარო შინათ-თანა და ჰმადლობდა იგი დმეტობა დიდს და დამს ერისა შის-თჳს მოწმუნისა. რემელნი იგი მოხრულ იყვნეს ხსულისა ოფლისა ზუენისა იკიდჳ ქრისტესითა : მოვიდოდა ხარჳკობი იგი მეფისა აგრიპასი წმიდისა პეტრესა ხწავლად და სმენად სიტყუათა დმრთისათა :

სოფლ ხსულები შათი ესე არს. აგრიპა და ივარია და ეფემია და დორის. ამათ ვითარდა ესმეს სიწმიდისა იგი სიტყუანი ქრისტესნი პეტრეს-გან. მესხულად მოიქცეს გულნი შათნი დმრთის-მხსურება და შეითქუნეს ივინი ურთი-ურთას. რამთა შეუგინებულად დაადგინეს ხწავლისა-გან აგრიპასისა. რამეთუ იძულებოდეს ივინი დრად შის-გან :

სოფლ ივინი არა ერნდეს მას და იურვოდა შათ-თჳს აგრიპა და წუხდა იგი დრად ეფრდეს შის-თჳს. რამეთუ უყუარდეს დრად. მწირნი განახინა და შიავლინა. რამთა უწყედის « ვიდრე იგი შივიდიან ». და უთხრეს შათ ვითარმედ « პეტრესა შივიდიან ».

მღუწოდა შათ და ჰრქუა. « ქრისტეანემან მან გახწავა არა წიარებად ზემდა. ესე უწყედეთ. რამეთუ თქუნდა წარგწყმიდნე და იგი გეცხლითა

VII. — LE 28 DU MOIS DE DÉCEMBRE. COMMÉMORATION DES SAINTS APOTRES PIERRE ET PAUL. LE MARTYRE DE PIERRE A ROME HUIT JOURS AVANT LA FÊTE DES ROSES.

Cependant le bienheureux Pierre se réjouissait en Dieu à Rome avec ses frères et rendait, le jour et la nuit, grâces à Dieu de ce que le peuple croyant était accouru au nom de notre Seigneur Jésus-Christ. Les concubines du roi Agrippa fréquentaient aussi saint Pierre pour entendre et apprendre la parole de Dieu.

Et voici les noms de ces femmes : Agrippine, Icaria, Euphémie et Doris. Aussitôt qu'elles eurent entendu de Pierre les paroles saintes du Christ, leurs cœurs retournèrent subitement au service de Dieu et elles tombèrent d'accord de rester hors de la souillure du lit d'Agrippa dont les abus les faisaient beaucoup souffrir.

Toutefois, comme elles ne se soumettaient pas, Agrippa s'inquiétait et s'affligeait d'autant plus qu'il les aimait passionnément. Il désigna des espions et leur donna la mission d'apprendre où elles allaient. Ils lui dirent alors qu'elles allaient chez Pierre.

Les ayant appelées il leur dit : « Ce chrétien vous a appris à ne pas avoir de relations avec moi. Sachez donc que je vous ferai périr vous-mêmes et que

დავწუა » : სოლო ივინი იტყოდეს ყოვლისავე სატანჯველისა ავრიპიამს-მიერისა თავს დებდა. გარნა ნუ-სოლო-მცა შეიბილწებოან ივინი მის-გან და განძლიერდეს ივინი ძალითა ქრისტესითა :

* 29 v. სოლო იყვ ვინმე სხუამ დედაგავი ქმნულკეთილი ფრიად აღფიანსხი ცოლი მე* გობნისა კეისრისამ. რამელსა სახელი ერქუა ქსანთიძე : ვითარცა ისინა მან სხუანი დედანი მრავალნი პეტრწსა და ივიცა აღფიანეს ქმარსა თხსსა განეყენა :

სოლო იგი მგბიერადი ტრფიალებისა მის-თხს ქსანთიძესსა უკვრდა ვინგობა მისი. რამეიუ არცაღა ცხედარსა-სედა უნდა დაწილამ მის-თანა. სოლო აღფიანს ვითარცა მგევი განძნდა და უნდა პეტრწსი კელითა თხსითა განსუთქამ :

გულის-სმა ყვ. რამეიუ მის-გან იქმნა განეყენებამ ცოლისა მისისამ მის-გან : და სხუანიცა დედანი დიდიდინი აღძრეს სიტყვა მის-თხს წმიდისა. რამელი ესმდა წმიდისა პეტრწს-გან. და ქმართა განეყენებოდეს და ცოლნი ქმართა-გან განეშორებოდეს საწილთა-გან მისთა. და უნდა ხიწიდით დადგრო-მამ მათი და ღმრთის-მსახურებით ცხრებამ მათი :

მას კამსა იყვ შფოთი დიდი ჰრამეს-მინა. და აღფიანცა აუწყა თავისა თხსისამ ავრიპას : მივიდა და ჰრქუა. « ანუ შენ, ავრიპა, შური მომაგე მე მისკაცისამ. რამელმან იგი განმაყენა ჩემ-გან ცოლი ჩემი. უაუეთუ არა. შური ვიძიდ თავით ჩემით მის-სედა » :

je le brûlerai ». Or elles préférèrent supporter de la part d'Agrippa tous les tourments plutôt que de souffrir de lui aucune souillure et elles devinrent fortes par la puissance du Christ.

Pendant il y avait une autre femme bien faite, épouse d'Alphian, ami de l'empereur, laquelle s'appelait Xanthippe. Quand elle vit chez Pierre beaucoup d'autres femmes, elle se sépara, elle aussi, de son mari Alphian.

Alphian était étonné de l'amour perfide de Xanthippe, de son dessein, car elle ne voulait même pas se mettre avec lui au lit. Alphian, devenu furieux comme une bête sauvage, voulait déchirer Pierre de ses propres mains.

Il comprit très bien que c'était à cause de Pierre que sa femme s'était séparée de lui. D'autres nobles matrones, de même mues par des paroles saintes qu'elles entendaient de saint Pierre, se séparaient, elles aussi, de leurs maris. Les épouses s'éloignaient du lit de leurs maris, voulaient persévérer dans leur sainteté et vivre leur vie pieusement.

Alors Rome s' alarma et Alphian informa lui aussi Agrippa de son affaire. Il alla le trouver et lui dit : « Venge l'injure que m'a causée cet homme, en séparant ma femme de moi, sinon je me vengerai moi-même ».

მიუგღ აგრიპა და ჰერქუა. « მე ეგე ვნებად შემემთხვა მის კაცისა-გან. აღფიანდ ». და ჰერქუა « და რად უღებ გიყვლით მენ, აგრიპა. არამედ შევიბყრათ იგი ვითარცა მურის-მღქმედი და მოვკლათ იგი. რამთა ცდენი ჩუენნი ჩუენ-თანა იყვნენ. და რამთა მათგა შური მოვაგოთ. რემელნი იგი ვერ შემძლებულ არბან თავით თახით შურის-გებად. რემელთა იგი მანვე განამოდ'ნა ცდენი მათნი » :

და იგინი ვითარ ამას განსწრასვიდეს. აგრძნა ქსანთიბე ქმრისა თახისა იგი წრასვა აგრიპას მიმართ. მიუვლინა და აუწყა პეტრეს. რამთა განვიდეს იგი ჰერძმით. და მის-თანა ხსუანთა მძანი ევედრებოდეს მარველს-თანა და ეტყოდეს. რამთამგა განვიდა იგი ჰერძმე ქალაქით. ხდლო პეტრე ჰერქუა. « აწ უაუე ვივლტადით-მე, ნუ იყვდინ ეგე » :

ხდლო იგინი ეტყოდეს. « არა ეგრეს. არამედ ძალდა გიც მსახურებად ფვდისა ». ხდლო იგი ვრჩია სიტყუასა მას მძათასა და განვიდა იგი ჰერძმე ქალაქით მარტომ და ჰერქუა მათ. « ნუ ვინ თქუენ-განი გამოვალნ ჩემ-თანა, არამედ მე ხდლო მარტომ განვიდე და შევცვალო ხატი სამოხლისა ჩემისა » :

და ვითარცა განვიდდა პეტრეს ბჭუთა ქალაქისა ჰერძმისათა, ისილა ფუფალი შემდმავალი ჰერძმე : და პეტრე ვითარცა ისილა ფუფალი და ჰერქუა მას. « აქა ვიდრე ხუალ, ფუფალ »? ხდლო ფუფალმან ჰერქუა მას. « შევალ ჰერძმე ქალაქად ჟუარცუამად » : ხდლო პეტრე მიუგღ და ჰერქუა. « ვუალად ჟუარს

Agrippa lui répondit : « Je suis atteint du même mal du fait de cet homme, ô Alphan. — « Pourquoi négliges-tu ce cas, ô Agrippa? reprit Alphan. Saisissons-le donc comme un malfaiteur et tuons-le, afin que nos femmes restent chez nous et que nous devenions les vengeurs de ceux qui ne sont pas en état de se venger eux-mêmes et dont les femmes ont été séparées, elles aussi, par cet homme ».

Tandis qu'ils délibéraient de la sorte, ayant entendu le conseil donné par son mari à Agrippa, Xanthippe envoya un avertissement à Pierre pour qu'il sortit de Rome; en même temps d'autres frères avec Marcel le priaient de sortir de la ville de Rome. Or, Pierre dit : « Que je fuie à l'instant? Jamais : ce ne sera pas ». — « Mais non, disaient-ils, ce n'est pas cela. Tu es encore en état de servir Dieu ». Il se soumit donc à leur parole et sortit seul de la ville de Rome, leur disant : « Que personne de vous ne sorte avec moi. Je sortirai seul en changeant la forme de mon habillement ».

Et comme Pierre passait la porte de la ville de Rome, il vit le Seigneur entrer lui-même dans la ville. Aussitôt qu'il vit le Seigneur, Pierre lui dit : « Où vas-tu, Seigneur? » Le Seigneur lui répondit : « J'entre dans la ville de Rome pour être crucifié ». Pierre lui répondit en disant : « Est-ce que tu vas,

ეცუშია, ოფაღლ ჩემღ »? და გონებასა თჳსსა მოეგოდ პეტრს და იხილა ოფაღლი ზეცად აღმავალი და მოიქცა პეტრს მუნქუესჳე ჰრომედ. უწარღდა და ადიდებდა დმერსა. რამეთუ იხილა ოფაღლი და ჰრქუა მას. « მეღრედ ჯუანს ეცუშია, ოფაღლ »?

აღმოვიდა ძმათა მათ და უთხრა ყოველი. რამცა იგი იხილა და ესმა : სოღლ ივინი იგლოვდეს და ზრუნვიდეს გულითა მათითა. ტირიდეს და
* 30 v. იტყოდეს. « გევედრებით შენ, ოფაღლ ჩუენდ * პეტრე. ჩუენ ახალ ნურგთა-თჳს იზრუნე ».

სოღლ პეტრე ჰრქუა მათ. « უკუეთუ იყოს ნებამ ოფღლისამ. დადათუ ჩუენ არა ვიზრუნეთ თქუენ-თჳს. შემძლეებელ არს ოფაღლი დამტკიცებად თქუენდა სარწმუნებებასა მისხა-ზედა და საფუძველსა ზედა დამკვდრებად. რემელნი იგი მან თავადმან დაჰნერგნა. და თქუენცა დაჰნერგვიდით ურთიერთას !

« რამეთუ მე ნებითა ოფღლისამთა ვიყავ თქუენ-თანა გღრგითა და არა უდებ ვიყავ და აწ ნებითა მისითა მივალ ოფღლისა ჩემისა სისხრულითა და მსიარულეებითა ».

ვითარცა ამას ეტყოდეს პეტრს. ძმანი იგი ყოველნი ტირიდეს ფრთად : მოიწინეს ოთხნი მტარვალნი და შეიპყრს წმიდამ პეტრს და მიიყვანეს აგრიპა მეფისა გულის-კლებისა-თჳს მისხა :

mon Seigneur, te faire crucifier de nouveau »? Revenu à lui-même, Pierre vit le Seigneur monter au ciel et il retourna tout de suite à Rome. Il se réjouissait et glorifiait Dieu, parce qu'il avait vu le Seigneur et lui avait demandé : « Est-ce que tu vas, Seigneur, te faire crucifier une seconde fois »?

Il monta chez ses frères et leur raconta tout ce qu'il avait vu et entendu. Or, les frères attristés s'inquiétaient dans leurs cœurs, pleuraient et disaient : « Nous te prions, notre seigneur Pierre, de prendre soin de nous qui sommes une jeune pépinière ».

Et Pierre leur dit : « Puisque c'est la volonté du Seigneur, le Seigneur peut, si même nous ne prenons aucun soin de vous, vous affermir dans sa foi et vous établir sur la base, plantation qu'il avait faite lui-même; et vous-mêmes édifiez-vous les uns les autres, affermis sur la même base.

« Car, par la volonté du Seigneur, je restais avec vous corporellement et je n'ai pas négligé mes devoirs; maintenant, par sa volonté, je m'en vais réjouir et gai à mon Seigneur ».

Tandis que Pierre disait ces mots et que ses frères pleuraient de désespoir, quatre bourreaux vinrent, se saisirent de saint Pierre et le menèrent auprès d'Agrippa à cause de son mécontentement.

ხელღ აგრიპა მეფეს დიდსა ბრალსა დახდებდა პეტრეს და ბრძანა მისი ჯუარტუმაჲ : და შეკრბა ხომრავლს მძათაჲ მდიდართაჲ და გლახაკთაჲ. ობოლნი და ქუროვნი, მამანი და დეიანი, უნდა ხილვამ და მოტარებამ წმიდისა პეტრესხი.

ხელღ ერი იგი დადგებდა და ეტყოდა. « რამ ცოდა პეტრე, აგრიპა, ანუ რამ ბოროტი შეკამოსჯა შენ? წყელსხარ სხვთა სიტყვთა. უკუეთუ ესე მოკუდეს. გუემინის. ნუ უკუე ქრისტემან ჩუენ ყოველნი წარგუწყმიდნეს » : ხელღ პეტრეს შევიდა შოვრის მათსა და დაამჟდა ერი იგი :

და ჰბქუა. « კანონ. რემელნი განწესებულ სათ ოფლისა ჩუენისა ერად. კანონ. რემელნი ეკე იესოჲ ქრისტეს მდხავნი ხართ. * გგახენედ თქუენ. რემელნი იგი სასწაულნი ისილენით ჩემ-გან. გგახენედ თქუენ ყოველნი ძლიერებანი ოფლისანი. რავდენნი კურნებანი ქმნა ჩემ-მიერ იესოჲ ქრისტემან. დაუთმეთ მას. რამეთუ შოვალს იგი და შიავლს კაცად კაცადსა საქმეთა მათთა-ებრ.

და აწ აგრიპამ-თჳს ნუ განჰრისხნებით. რამეთუ მსახური არს მამისა თჳსისა შემწოდისად. ხელღ ესე იქმნეს ჩემ-წედა. რამეთუ ოფთალი ჩემი გამომეცხადა მე და რამ ესე შემოსუეკად იყვ ჩემთა. შითხნა მე. არამედ რამ ვეპულეზის შენ, აგრიპა, იქმოდე. ანუ რამსა მიგყავ შენ ჯუარტუმაჲ » :

და ვითარცა შიიყვანეს იგი ჯუარსა მას. იწყვ ოფცვად და სიტყუად. « მ

* 31 r.

Or, Agrippa imputait à Pierre un grand délit et il ordonna de le crucifier. Il se forma une réunion nombreuse des frères riches et pauvres : c'étaient les orphelins et les veufs, hommes et femmes, et ils voulaient voir saint Pierre et le ravir.

En attendant, le peuple criait et disait : « Quel péché a commis Pierre ou quel mal t'a-t-il causé, ô Agrippa ? Tu es blessé d'une autre chose. S'il meurt, nous craignons que le Christ ne nous extermine tous ». Or, Pierre entra au milieu d'eux et les calma en leur disant :

« Hommes qui êtes désignés pour être le peuple de Notre-Seigneur ! Vous, hommes, dont l'espérance est Jésus-Christ, rappelez-vous complètement quels miracles vous avez vus de moi ! Rappelez-vous complètement les puissances du Seigneur, combien de guérisons a accomplies Jésus-Christ par moi. Laissez-le, car Il viendra et récompensera chacun selon ses œuvres.

« Or, ne vous fâchez pas à cause d'Agrippa, car il est le serviteur de son père, il Paide, mais voici ce que j'ai à supporter, parce que mon Seigneur se révéla à moi et me dit ce qui allait m'arriver. Fais donc, Agrippa, ce que tu as au cœur ou à quoi tu me mènes : c'est ma crucifixion ».

Et aussitôt qu'on l'amena à la croix, il se mit à prier et à parler : « O nom

სახელი ჯუარისაჲ საიდუმლოჲ და ფარული. მ მადლი გამოეთქემელი სახელითა ჯუარისაჲთა ქმნული. მ რამეთუ ბუნებაჲ კაცისაჲ. რძემელი განსმღვრებად ვერ შემძლებელ არს ღმრთისა :

გაიძულეს შენ. აღსახრულსა განსუენებისასა რძემელი მიწევნულ ხარ. რძემელი გამოგხადებად არა დავიდუმოდ. ხული იგი მაწუკვს სამუქმინველისა ჩემისაჲ დაფარულსა მას საიდუმლოჲსა ჯუარისასა :

ხოლო ჯუარი ესე ნუ ეგრე გგონივს. რძემელი ჩანს ვითარცა შეუტრაცნი. და უფროდხდა რაკამს ძალი ვიც სმენად. რძემელნი ეგე შემძლებულნი ხართ. რამეთუ უკუანამხკნელთა ჟამთა ვარ მე დასახრულსა :

* 11 v. მნებაჲს თქუენდა მიმართ თქუჲად ხიტყუათა მათ. ცხვრებისათა. ისმინეთ ძმანო და ყოველთა სახმენელთა დაიტოენით. * თქუენ ყოველთა ხელნი განიწმიდენით ჟუამისა-გან. რძემელი ჰგოვს ჰემსადიტად. განამღვრეთ სიმრმისა-გან პირნი თქუენნი და სახმენელნი თქუენნი საჩინოდ მღმიპყრენით. და საჩინდნი ეგე განჰმარტენით და ცანთ თქუენ ქრისტეს-მიერთი ყოფილი და ცხვრებისა თქუენისა საიდუმლოჲ :

ჟამი არს, პეტრე, მიცემად შენდა გორცთა შენთა ერისა-განთა მათ. ვითარცა არს ჩუეულებაჲ მათი ». შევიდა წმიდაჲ პეტრეს ჯუარცემად და იტყოდა.

de la croix mystérieuse et cachée! O grâce ineffable faite au nom de la croix!
O nature donc de l'homme, lequel ne peut s'éloigner de Dieu!

« Je te force, toi qui es arrivé à l'approche du repos éternel, d'entendre ce que je ne cesserai pas de révéler. L'esprit de mon souffle m'appelle au mystère caché de la croix.

« Or, ne croyez pas la croix telle qu'elle paraît déshonorée, et ne le croyez pas surtout au moment où vous avez la force d'entendre, vous qui êtes capables d'agir, car je me trouve à l'issue de la dernière heure.

« Je veux vous dire les paroles de vie. Écoutez, frères, et recueillez-les tous dans vos organes d'entendement. Vous tous, purifiez vos âmes par le corps¹ qui subsiste vraiment. Éloignez vos visages de la cécité et tournez ouvertement vos organes d'entendement vers moi, commentez ce qui est visible et reconnaissez ce qui est fait par le Christ et le mystère de votre vie.

« Eh bien pour toi, Pierre, le temps est arrivé de remettre ton corps aux mains de ces guerriers, c'est leur métier ». Saint Pierre entra (au milieu d'eux) pour être crucifié et il dit : « Je vous prie, vous, guerriers, de me cru-

1. Le texte géorgien par sa leçon vulgaire ჟუამისა-გან au lieu de celle classique ჟუამისი მიერ peut donner lieu à un malentendu si on ne se rapporte pas à la définition du terme 'corps' laquelle suit immédiatement, et on pourrait alors traduire le passage ainsi : « Purifiez vos âmes du corps », c'est-à-dire « du corporel ».

« გლღვავ თქვენ, ერისა-განთა მაგათ. ესრეთ ჯუარს მადეთ მე თავდამტყვევით და ნუ სხუად. რამთა არა მსგავს ვიყვ დავდღისა ჩემისა » :

და ვითარ დამდჭვიდეს იგი ძელსა. იწყოდ სიტყუად და თქუა. « კაცნდ. რძმელთა ეგე ჯერ არს. ყურად იდეთ უფრდმსდა რძმელი ესე აწ ვითარ თქვენ ყვდღისა ბუნებისა საიდუმლოდ იგი : და ყვდღისა დობადებულისა დახაბამი პირველი იგი. რძმელი იქმნა. რამეთუ პირველი იგი კაცი. რძმელი იქმნა სატად. თავად მტყვევით დამდვიდა : ამან აჩინა არა არსი იგი შდბად მამინდელი იგი, რამეთუ მკუდარ იყვ ესე. არცადა მრკამ ჭქინდა. გარდამდვარდა იგი. დახაბამი მისი ქუეყანად შიაქცია : და ყვდღელივე ესე სამკაულეებისა სიღვად გამდინა. დამდჭვიდა. რძმელთა მარცხენს იგი აჩუენა ვითარცა მარჯვენს და მარჯვენს ვითარცა მარცხენს :

და ყვდღელი გვალა ბუნებისა მისისა სახწაულეში. და რამთა კეთილი იგი არა კეთილი გვედრდს და სასიერო იგი ვითარცა ბდრდტი და ბდრდტი იგი ვითარცა სასიერო. რძმლისა-თხსცა დვფალი სა * იდუმლოდ იტყვს. « უაუეთუ * 32 r. არა ჭყდთ მარჯვენს ვითარცა მარცხენს და წყდამ ვითარცა ქუემოდ. ვერ სცნათ თქვენ სახუფეველი დმრთიხამ ».

ესე ვდრებამ ჩემდამოდ ქმნა და სატი ესე. რძმელსა მსკდავთ მე. მისი გამდნატული არს პირველისამ მის. პირველად შქმდიდოდ შდბამ კაცისამ :

cifier de la sorte, la tête tournée en bas et non d'une autre manière, pour que je ne sois pas comparable à mon Seigneur ».

Et quand on l'eut suspendu à l'arbre, il commença à parler et il dit : « Hommes, ceux à qui cela convient, prêtez les oreilles, surtout à ce que je viens de vous dire, c'est le mystère de toute la nature. Et le commencement de toute création, c'est le premier qui a été créé; or le premier homme qui a été créé à l'image (de Dieu), fut pendu la tête tournée en bas. C'est ce qui a révélé le non-être de la création d'alors, car elle était morte, elle n'avait certes aucun mouvement, elle tomba, elle transforma son commencement en poussière, dévoila tout ce spectacle de l'univers, et le renversa; il montra sa gauche comme la droite et sa droite comme la gauche.

« Et il changea tous les signes de la nature afin que le bon ne t'apparaisse pas bon, que le bon t'apparaisse comme le mal et le mal comme le bon, et voilà pourquoi le Seigneur dit mystérieusement : « Si vous ne faites pas la « droite comme la gauche et le dessus comme le dessous, vous ne connaîtrez « pas le royaume de Dieu ».

« Ces pensées, c'est Lui qui me les a faites, et cette image telle que vous me voyez a été dessinée par Lui, c'est celle du premier homme. Il a premièrement introduit la création de l'homme. Et vous, mes frères bien-aimés, et

ხდლდ თქუენ, მჰანდ ჩემდ საყუარელნდ და რდმელთა-მე მერმე სმენად არს და რდმელთა ეგე პირველ თავს გედვა საცთური. მერმე გიდრს ზემდ აღსლვამ :

რამდეთუ ჯედ არს. რდმელნი ძღველით ჯუარსა ქრისტესსა. რდმელი იგი განწყებული არს სიტყუად ერთ და მხდლდ. რდმლისა-თვს ხელი წმიდაჲ იტყვს. ვითარმედ « რამ არს ქრისტე. არამედ სიტყუად ღმრთისად ». ანუ ესე ჩემსა ზე ძელი. რდმელსა მე ჯუარცემულ ვარ. რამდეთუ ოხრამ არს ქცეული ბუნებამ კაცისად : ხდლდ სამსჯუალსა რდმელსა შეპყრდობიდ არს მართალსა ძელსა გრძილი იგი სამღვალ. ძღქცვამ არს და სინანულ კაცისა :

ესე შენ მაუწყე და გამდმიცხადე, სიტყუად ცხვრებისად. ესე ძელი. რდმელი ჩემ-ძიერ ითქუმის. გმადლდ შენ, მხდლდ, არა ბავითა ამით საწყ-თრდმთა. არცა ენიოთა ამით. რდმლითა ჭემსარიტებამ და სიგრუვს გამღვალს. არცა სიტყუთა ამით. რდმელი კელვცნებითა ამის ხდფლისადთა ითქუმის :

არამედ მით გმითა გმადლდ შენ, მეუფედ საუკუნედ. რდმელი იგი დუ-ძილით ხაცნაურ არს. რდმელი იგი არა ჭურითა გდრცთადთა გრწნილებისა ძღქმე-დისადთა არს. რდმელი არა გდრციელთა ხანძენელთა მიიწვის. რდმელი არა * 32 v. ბუნებამა მას განწყუნადსა ესმის : რდმელი არა ამას ხდფელსა არს და ქუეყანასა ამას დატკეპბად არს. არცა წივსა დაწერთა. არცადა რდმლითა-მე არა არსითა. არამედ ამით გმითა გმადლდ შენ, ოჯუალდ იესოც ქრისტე მხდ-

cœux qui avez à l'entendre dans l'avenir et ceux à qui est premièrement tombé en partage cette épreuve, vous serez ensuite dignes de monter la pente.

« Car c'est de la raison que nous attendons la croix du Christ, désigné Verbe unique et seul, dont l'Esprit-Saint a dit : « Qu'est-ce que le Christ, sinon le Verbe de Dieu » ? ou bien l'arbre au-dessus de moi, sur lequel je suis crucifié, parce que le gémissement, c'est la nature renversée de l'Homme. Or, le clou du milieu, lequel tient le corps droit à l'arbre, c'est la conversion de l'homme et sa pénitence.

« C'est toi, Verbe de la vie qui m'as enseigné et révélé cet arbre, sujet de mon discours. Je te remercie. Toi, unique, non de cette bouche de ce bas monde passager, non de cette langue, d'où vient et la vérité et le mensonge, non de ce mot qui est composé par l'art de ce monde.

« Non, je te remercie, Toi, Roi éternel, par la voix qui est reconnaissable à son silence, qui agit non par un organe matériel sujet à la corruption, qui atteint non l'ouïe corporelle, qui subsiste non dans ce monde, incapable de la contenir, de même ce n'est pas par inscription dans un livre, ni par quoi que ce soit d'irréel que je Te remercie, mais je Te remercie Toi, Seigneur Jésus-

ლღღ. რღმელ არს შენი რღმელ ესე ჩემ-თანა ხული არს შენი მღყუარმღ. შენი მეტყუელი. შევივრდები შენ. რღმელი ესე მარტოღ სღღღ ხულითა ხანაურ ხარ :

შენ ხარ მამაღ ჩემი. შენ ხარ ღვღაღ ჩემი. შენ ხარ მამა ჩემი შენ ხარ მღღუაწმ ჩემი. შენ ხარ ყღვღაღ და ყღველი იგი არს შენ მოვრღბი. და არა არს ხსუღ არხუბღ. რღმელ ესე არს გარნა შენ სღღღ :

ამიხა, მამნღ ჩემნღ, მიივლტღღეთ. ამიხ მხღღღღა მიმართ არხუბღღ იგი იხწავუთ : მათ ითხღღღით. რღმელთაღ იგი იტყვხ მღღემაღ თქუენღა. რღმელი იგი თუღღმან არა იხიღღა და ყურხა არა ესმა და გულხა გაცისხა არა მღღუღღა. რღმელი იგი განუწხაღღა ღმეტთმან მღყუარუთა მიხთა :

გვეუღღღები შენ, ქრისტე მხღღღღ. რღმელთა-თვხ იგი აღმიოქუ მე მღღემაღ. და გმადღღღმ შენ და აღგოარუბ. და შენ გადიღღღები. რღმელთუ შენ ხარ მხღღღღ ღვღაღღი და არა არს ხსუღღ შენხა გარემუ. და შენი არს დიღღღღაღ ღვკუნითი ღვკუნისაღღღ. ამღმ » :

და ვითარღღა ხიმრავლემან ერისამან წინამე მღღღღღღღმან დიღღღღღა ღვრითა ამღმნი თქუეს. მიხ-თანა მიხღღა ხული თვხი ღვღაღღა ხამგზის ხანატრღღღღმან პეტრე დამმკუღღღღღღღმან ჯუღღღა-ხეღღა :

ხღღღღ მარტეღღღღღ არღღა უკუნითიხა აგრღღღღა გინა ხსუღაღა ვიხ. რღმღღღღაღ არა ჯერ იყღღ : ვითარღღა იხიღღა. რღმელთუ წმიღღაღ პეტრმ განიხუენა. თვხითა

Christ unique, par cette voix qui est la tienne, cet esprit subsistant en moi qui t'aime et qui prêche en ton nom. Je recours à Toi, qui n'es reconnaissable uniquement que par esprit.

« Tu es mon Père, tu es ma Mère, tu es mon Frère, tu es mon combattant, tu es tout et le tout se trouve en Toi, et il n'y a aucun être, qui existe sauf Toi.

« Élanchez-vous vers Lui, mes frères! Apprenez à vous diriger vers Lui seul! Demandez-Lui les choses qu'Il promet de vous donner, ce que les yeux n'ont pas vu et les oreilles n'ont pas entendu, ce qui n'a pas atteint le cœur humain et ce que Dieu a préparé à ceux qui l'aiment.

« Je Te prie, Christ unique, de m'accorder ce que Tu m'as promis. Je Te remercie, je Te confesse et je Te glorifie, car Tu es Seigneur unique et il n'y en a pas d'autre sauf Toi, et c'est à Toi qu'appartient la gloire de siècle en siècle. Amen ».

Et aussitôt que le peuple nombreux qui était présent répondit : « Amen ! » avec un profond soupir, le trois fois bienheureux Pierre crucifié rendit son âme au Seigneur.

Cependant, Marcel ne crut pas devoir revenir sur le même sujet auprès d'Agrippa ou auprès d'un autre à qui il ne convenait pas. Aussitôt qu'il vit

* 33 r. კელითა გარდამოც * სნა იგი ჯუარისა მის-გან და სძითა და ღვნითა განბანა იგი. და მოგალა ერგახისი ლიტრამ მური და აღღმ. და ფურცელი სულნელი სხუამ ერგახისი ლიტრამ. და შექმურნა გარცნი იგი წმიდისა პეტრსსნი და ადავხდ ღუსკუმამ თაფლითა რჩეულითა და თვსხა საფლავხა შიადვა იგი :

სდღღ ნეტარი პეტრს დაადგრა მას ღამე ჩუენებით და ჰტქუა მას. « მარკელე. არა ვესძაა ოვფლისა იგი სიტყუამ « ანადენით მკუდარნი დაფლავდ თვსთა მკუდართა »? სდღღ მარკელელს მიუგოდ და ჰტქუა. « ჰე ოვფალდ. მასმიეს » :

მაშინ პეტრე მიუგოდ და ჰტქუა მას. « იგი რამელ რამ გაქუნდა. მკუდარსა თანა წარსწყმიდე. რამეთუ შენ ცხდველმან ვითარცა მკუდარმან მკუდარნი იღუაწენ » :

სდღღ მარკელელს განიდუძა და უთხრა ძმათა გამოცხადებამ ეხე ყოველი. რამელი გამოეცხადა მას წმიდამან პეტრე ყოველთა შათ ძმათა. რამელნი მტკიფე იყვნეს ხარწმუნებობა მას-ზედა პეტრსს-მიერ ოვფლისა ჩუენისა იესოვ ქრისტსსა და მტკიფედ დგეს ყოველნი : და პავლსსხა მას მოხლვასა ჰრამედ უფრდეს განძლიერდებოდეს მდრწმუნენი იგი :

სდღღ ნურღნ კეისარმან ვითარცა აგრძინა წმიდისა პეტრსსი განხლვამ ცხდვრებისა-გან. ფრთად აბრალებდა აგრძიპას ვითარმედ « რამხა უკითხავად იგი მოჰვადლი »? რამეთუ ეგულეობდა უმეტსსხა ხატანჯველხა შეგდებად იგი : რამეთუ წინაშენი ვინ-მე მისნი პეტრე დამოცაფნა და განადვინა

saint Pierre mort, il le descendit de la croix de ses propres mains, le lava avec du lait et du vin il broya de chrême et d'aloès une cinquantaine de litres et autant d'autres feuilles aromatiques, il embauma le corps de saint Pierre, il remplit la châsse de miel vierge (*à la lettre* : d'élite de miel) et le plaça dans son sépulcre.

Or, le bienheureux Pierre lui apparut la même nuit dans une vision et lui dit : « Est-ce que toi, Marcel, tu n'as pas entendu cette parole du Seigneur : « Laissez les morts ensevelir les morts ! » Et Marcel lui répondit : « Oui, seigneur, je l'ai bien entendue ».

Alors Pierre lui répliqua : « Ce que tu avais, tu l'as perdu pour le mort, puisque toi, vivant, tu as comme un mort soigné les morts ». Marcel se réveilla et raconta à ses frères, toute la révélation que lui avait faite saint Pierre; il la raconta à tous les frères qui étaient, grâce à Pierre, fermes dans la foi de Notre-Seigneur Jésus-Christ, ils tenaient tous fermement et ces croyants devinrent encore plus fervents à l'arrivée de Paul à Rome.

Or, informé du départ de saint Pierre de cette vie, l'empereur Néron accusa Agrippa en lui disant : « Pourquoi l'avez-vous tué sans jugement ? » Car il avait à cœur de le soumettre à des tourments plus forts, attendu que Pierre s'était fait des disciples de quelques personnes de la suite de Néron et

იგინი მის-გან. ამის-თჳს ვულწყებულ იყო * ნერონ და მრავალ კამ აგრიბას არა ჰზრახვიდა : და ეძიებდა იგი ყოველთა დამოწაფებულთა წმიდისა პეტრესთა წარწყმედად :

* 33 v.

და გზუნა ვინ-მე მას დამს ძილსა-შინა, რემელი სტანჯვიდა მას და ეტყოდა. « ნერონ, ვერ შეძლებულ ხარ აწ დევნად მოწადეთა ღმრთისათა და წარწყმედად. განამოვრუნ გელნი შენნი მათ-გან ! » და მამინ ნერონ შემინდა და განემოვრა დევნისა-გან მოწადეთა ავფლისა ჩუენისა-იესოჲ ქრისტესთა :

მას ეამსა ოდენ ოდეს წმიდაჲ პეტრეს ამის ხოფლისა-გან განემოვრა. შეკრებულ იყვნეს ყოველნი იგი მოწამუნენი ავფლისა ჩუენისა იესოჲ ქრისტესნი, ერთბაჲად ადიდებდეს ყოველად პატიუხანსა და დიდად შეუნიებნა ხანელსა მამისა ძისა და წმიდისა ხულისასა, აწ და მარადის და ოჯუნითი ოჯუნისამდე, ამჴს :

წამებაი : წმიდისა : პავლს : მდციქულისაი : ჰრემს : შინა :

მოულოდა ჰრემს-შინა პავლეს ღუკა გალატიამთ, მოხრულ იყო ტიტე დალმატიამთ, რემელნი იგი ისინა პავლე და განისარა, და გარემე ჰრემსა ხაუნჯს დაიბყრა, რემელსა-შინა იყოფოდა მმათა-თანა, და ახწავებდა ყოველთა სიტყუახა მას ცხვრებისასა, შეიწყნარებდა და ისტუმრებდა ყოველნი რემელნი შივიდოფეს მისა და განთქმულ იყო იგი ყოველთა-მოერ ჰრემს-შინა :

il les avait séparés de lui. Voilà pourquoi Néron était mécontent ; pendant longtemps, il ne prit aucun conseil d'Agrippa et cherchait à exterminer tous les disciples de saint Pierre.

Il fut tourmenté une nuit pendant son sommeil par une personne qui lui apparut et lui dit : « Néron, tu ne peux dorénavant persécuter les disciples de Dieu et les exterminer. Écarte tes mains d'eux ! » Néron eut alors peur et s'abstint de persécuter les disciples de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

En ce temps-là, quand saint Pierre eut quitté ce monde, tous les croyants de Notre-Seigneur Jésus-Christ se rassemblèrent et glorifiaient unanimement le nom très honoré et magnifique du Père, et du Fils et de l'Esprit-Saint, maintenant et toujours et de siècle en siècle. Amen.

VIII. — LE MARTYRE DE SAINT PAUL, APÔTRE, A ROME.

A Rome, Luc attendait Paul de la Galatie. Tite était venu de la Dalmatie. Paul les vit tous et s'en réjouit. Il prit en dehors de Rome un magasin dans lequel il habitait au dehors de Rome avec des frères et il apprenait à tous la parole de vie. Il accueillait et traitait bien tous ceux qui venaient auprès de lui et il était célébré par tous dans Rome.

და მრავალნი შეეძინებოდეს ოფთალმა ჩუენსა და მრავალთა ჰრწმენა ტაძრისა-განთავა კეისრისათა. და იყო ხინარული დიდი ყოველთა მიმართ :
 * 34 r. იყო ვინ-მე პირისა-მწდს კე * ისრისაჲ. რძმელსა სასელი ვერქუა პატროვლს. მწუნსა მივიდა სავანესა მას პავლსსა. და ერისა მის-გან ვერ შეუძლელ მისა შესლვად პავლსსა. არამედ დაჯდა იგი სარკუმელსა-ზედა მადალსა და ისმენდა იგი. ასწავებდა რამ პავლს სიტყუასა ღმრთისასა :

ხოლო ეშმაკი რძმელი დასაბამით-გან ეშურებზ მარადის ოფთალსა-მიერ მადლსა და სიყუარულსა და ცხვრებასა მღრწმუნეთასა. დახდვა ძილი პატროვლეს და გარდავარდა იგი სამქვრედისა მის-გან და მოკვდა. და შეყსეულად უთხრეს კეისარსა მის-თვის :

ხოლო წმიდამან პავლე გულის-სმა ყო ხულითა და თქუა. « გაცნო ძმანო. პოვა უკეთუმან მან ადგილი. განგუცადნეს ჩუენ : განვედით გარე და ჰპავლოთ ჰაბუეი გარდამოვრდომილი სარკუმლით და მომკუდარი და აღრს მღიდეო იგი აქა ! »

იგინი განვიდეს და მღიდეო იგი პავლსსა. რაჟამს იხილა იგი ერმან. შემფდონეს იგინი : წმიდამან პავლე თქუა. « აწ სარწმუნოვებამ თქუენი გამოჩნდინ. მღვედით თქუენ ყოველნი და ვევედრეთ ოფთალსა ტირილით. რამთა ცხმდეს ყრმამ ესე და ჩუენ უბრალდ ვიყვნეთ ! »

და ვითარცა მღვიდეს და ხულთ ითქუენეს ყოველთა ღმრთისა მიმართ.

Beaucoup de monde était acquis à Notre-Seigneur et beaucoup de la cour de l'empereur erurent. Et c'était une grande joie pour tous. Un échanson de l'empereur, qui s'appelait Patrocle, vint le soir dans le domicile de Paul. La multitude était si grande qu'il ne pouvait pénétrer à l'intérieur. Il s'assit donc sur une haute fenêtre et écoutait de là ce qu'enseignait Paul de la parole de Dieu.

Or, le diable qui de prime abord envie toujours la grâce de par le Seigneur, l'amour et la vie des croyants, plongea Patrocle dans le sommeil, il tomba du troisième étage et mourut. A l'instant, on en informa l'empereur.

Cependant, saint Paul, éclairé par l'Esprit, dit à ceux qui l'écoutaient : « Mes frères, le malin a trouvé le lieu pour nous soumettre à l'épreuve. Sortez et trouvez le jeune homme tombé de la fenêtre et qui est mort. Apportez-le vite ici ! »

Ils sortirent et l'apportèrent, auprès de Paul. Quand le peuple vit cela, il fut troublé. Saint Paul leur dit : « C'est le moment de montrer votre foi. Venez tous et prions le Seigneur en pleurant afin que ce jeune homme revive et que tous nous soyons innocents ».

Et quand ils vinrent et poussèrent des soupirs vers Dieu, le jeune homme

ყრმაძან მან მადლითა ქრისტესითა მდიდგნა ხელნი და ადიგა და აღსუეს იგი კაჭრაულსა და წარგზავნეს კეისრისა * სხუათა-თანა. რამელნი იყვნეს ტაძრისა მის-გან კეისრისანი :

* 34 v.

ნოღო კეისარსა ვითარცა ესმა სიკუდილი პატროვლესი. მივიდა აბანოთ და შეწუნა იგი ფრიად მის-თვის და ბრძანა სხვა დადგინებაჲ ღვნება-წედა პატროვლეს ადგილსა. უთხრეს მონათა მისთა და ჰბრძანეს. « ოვალდ კეისარ. პატროვლეს ცოცხალ არს და დგას იგი ბჭეთა გარე » : ნოღო პატროვლეს უმინოდა შინა შესლვად კეისრისა :

და ვითარ შევიდა იგი. ჰბრძანა მას კეისარმან. « ცოცხალ ხარა »? ნოღო მან ჰბრძანა. « ცოცხალ ვარ, ოვალდ კეისარ ». კეისარმან ჰბრძანა მას. « ვინ არს. რამელმან განგაცოცხლა შენ? » გონიერებითა სარწმუნოვებისათა ადივლ ყრმაჲ იგი. მიუგო და ჰბრძანა მას. « იესოჲ ქრისტემან მეუფემან ხაუკუნემან ».

ვანრისხნა კეისარი და ჰბრძანა მას. « აწ უკუე იგი კეისარ ყოფად არსა ხაუკუნეთა და დაჰყრდობდ ყოველთა მეუფეთა »? პატროვლეს ჰბრძანა. « ჰე. კეისარ. რამეთუ მან დარღვნეს ყოველნი მეუფემანი. და იყოს იგი მხოლოდ მეუფეს მეუფეთაჲ და არა იყოს მეუფებაჲ. რამელი განერეს მას ». ნოღო კეისარმან სცა პირსა მისსა და ჰბრძანა. « პატროვლეს. შენცა ვიდრემე განჩემებულ ხარა მასვე მეუფესა »?

ნოღო მან ჰბრძანა. « ჰე. ოვალდ. რამეთუ მან აღმადგინა მე მკუდრეთით ».

recouvra son âme, grâce au Christ, et il se leva. On le mit sur une monture et on l'envoya chez l'empereur de compagnie avec d'autres personnes de la cour de l'empereur.

A l'annonce de la mort de Patrocle, l'empereur sortait du bain : il fut bien affligé et ordonna de nommer un autre échanson à la place de Patrocle. Les serviteurs lui dirent : « Seigneur empereur, Patrocle est vivant, il se trouve à la porte en dehors ». Patrocle avait peur d'entrer chez l'empereur.

Et aussitôt qu'il entra, l'empereur lui demanda : « Es-tu vivant »? Et il lui répondit : « Oui, je suis vivant, Seigneur empereur ». L'empereur lui demanda : « Qui est celui qui t'a guéri? » Le jeune homme plein du raisonnement qu'inspirait la foi lui répondit : « C'est Jésus-Christ, Seigneur éternel ».

L'empereur se fâcha et lui dit : « Comment donc, est-ce que c'est Lui qui, dès à présent, va être empereur de siècle en siècle et dominera tous les rois? » Patrocle lui dit : « Oui, empereur, car il détruira tous les royaumes, il sera le seul roi des rois et il n'y aura aucun royaume qui soit épargné ». L'empereur le frappa à l'instant au visage et lui dit : « Est-ce que toi, Patrocle, tu t'es aussi assujetti au même roi? »

« Oui, « Seigneur, répondit-il, « car il m'a ressuscité ».

ამისა შემდგომად ბარსაბა, ძემან იუსტუსმან, და ლურიონ კაბადოკმან და
 * 35 r. ფებტლხ გალატელმან. რომელნი * წინაშე მდგომელნი იყვნეს სერონ კეისრისანი
 და ამათგა მიუგეს და ჰტქუეს ვითარმედ « ჩუენგა იგოვე მკუფს გურწამს ».

მამინ შიბგურნა იგინი კეისარმან და შეაყენნა საზვრდობილგა და გუეპნა
 იგინი ბღრტად. რომელნი იგი პირველ უყუარდეს ფრიად. და ბრძანა გამომიუ-
 ბაჲ დიდისა მის მკუფისა მენათაჲ. განსტა წიგნები ესე ვითარი ბრძანები-
 ხაჲ : « ყდველნი. რომელნი იბღვნენ ქრისტიანენი და ქრისტეს ერისა-განნი.
 მოწყდებოდეთ ». და მრავალთა-თანა სხუათა მოიყვანეს პავლს კრული.
 რომელსა ყდველივე სედივიდეს მას ვითარგა მის-თანა შეკრულნი : გულის-
 სსა ყდ ამის-გან კეისარმან ვითარმედ « ესე არს მთავარი ერისაჲ მის ».

ჰტქუა კეისარმან პავლეს. « კაცდ დიდისა მის მკუფისა. რაჲ გულსა მოგიცია
 ჰრემთა სამთავრტსა მოხლვად და ენსა ჰვტებ ჩემისა-გან მთავრდობისა? »

ხდლდ პავლს ადივხდ სულითა წმიდითა და ჰტქუა მას წინაშე ყდვლისა
 ერისა : « კეისარ. ჩუენ არა ხდლდ თუ შენისა ყდრტსა ერთისა-გან ენსა
 კვრებთ. არამედ ყდვლისა-გან ხდფლისა. რამეთუ ვგრტ გუამტნდ ჩუენ ღვფა-
 ლმან ჩუენმან ვითარმედ « ნუვის აყენებთ. რომელსა უნდეს ერისა კაც ყდფად
 საუკუნისა მის მკუფისა : არა ხიმდიდრემან. არგა ხდფლისა ამის ბრწყინგაფე-
 ბამან გიგხნეს შენ. რამეთუ იგი თავადი არს მკუფს საუკუნს. მსაჯული
 ხდფლისაჲ ». ესე ვითარგა ჰტქუა. განრისხნა ფრიად და უბრძანა ყდველთა

Après cela, Barsabé, fils de Juste, Lurion de Cappadoce et Feste de Galatie, qui étaient de la suite de l'empereur Néron, eux aussi répliquèrent et lui dirent : « Nous croyons aussi en le même Seigneur ».

Alors, l'empereur les fit saisir, enfermer en prison et fit battre tous ceux qu'il aimait le mieux auparavant. Il ordonna de rechercher les esclaves du roi dit grand. Il émit dans des lettres l'ordonnance suivante : « Exterminer tous ceux qu'on trouverait chrétiens et de l'armée chrétienne ». Avec beaucoup d'autres, on amena Paul qui était lié et que tous considéraient comme l'objet de leur attachement. L'empereur comprit que c'était le chef de cette armée.

L'empereur dit : « Homme du roi dit grand, pourquoi as-tu eu dans ton cœur la pensée de venir dans la principauté des Romains et pourquoi rassembles-tu une armée dans mes domaines? »

Or, Paul, rempli de l'Esprit-Saint, lui dit devant tout le peuple : « Ce n'est pas de ton coin seul que nous rassemblons l'armée, mais de tout l'univers, car Notre-Seigneur nous enseigna de la sorte : « N'empêchez personne qui
 « veuille devenir le soldat du Seigneur éternel. Ni la richesse, ni la splendeur
 « de ce monde ne vous délivrera, car c'est Lui en personne qui est le Roi
 « éternel, Juge de l'univers ». A ces mots, l'empereur se fâcha de plus en plus

* 36 r. ხელღ წმიდამან პავლე ჰტქუა. « კაცნო, რომელნი ეგე ხართ უმეცრებასა-
შინა და საცოტრსა ამის ხელღისასა, მოიქეციოთ და განერენიოთ ცეცხლისა მის-
გან მძაგალისა, არა ეგრე არს ვითარ ეგე თქუენ * ჰგონებთ ვითარძეღ მეფუესა
ქუეყანისასა ერად განწესებულ ვართ ჩუენ, არამედ უნციოთ მძაგალისა ღმრთისა
ცხველისაჲ, რომელი იგი უმჯულღებისა-თჳს, რომელი მძაგალს ამას ხელღელსა,
და ნეტარ არს იგი კაცი, რომელსა ჰტწმენეს იგი, რამეთუ ცხმძღეს იგი
ღჳკუნისაძღე ». ხელღ იგინი ევედრებოდეს პავლეს და ეტყოდეს, « გლღვაჳთ
შენ, შემოწყალენ ჩუენ და მყვენ ჩუენ ვითარცა ეგე შენ ხარ, და გაგიტყეოთ შენ » :

ხელღ წმიდამან პავლე ჰტქუა. « არა ვარ მე მეღტი ქრისტესი, არამედ
მჯულიერი მძაგარს ღმრთისა ცხველისაჲ : უკუეთუმა მღსიკუდიდ ვიყავ
ჩემისა მეუფისა, ვყავმა ეგრე, რომელსა თქუენ მეღყჳთ მე ღონგონ და ქესტობ,
არამედ ცხველ ვარ მე ღმრთისა-მიერ, და იგი მიყუარს მე და მივალ
ღჳფლისა, რამთა მღვიდე მე მის-თანა, ოღეს მღვიდეს დიდებითა მამისაღთა » :

ხელღ მათ ჰტქუეს, « ვითარ უკუეშენდა თავი მღგაკუეთობს, ჩუენ ვცხმძღეთ »,
და ვითარ იგი ამას ეტყოდა, მოავლინა ნერონ კეისარჳმან კაცი ფერენტარ ვინძე
და პარტინიოს ხილვად პავლესა, უკუეთუ თავი მღკუეთილ არს პავლესა ანუ
არა, და პღვეს იგი ცღცხალიდა :

ჰტქუა მათ პავლე, « გწმენის თქუენ ცხველი ღმერთი, რომელი იგი

Saint Paul leur dit : « Vous autres hommes, qui vous trouvez tous dans l'ignorance et les séductions de ce monde, convertissez-vous et délivrez-vous du feu à venir. Ce n'est pas que nous soyons désignés pour être l'armée propre à un roi terrestre, comme vous le pensez, mais nous sommes l'armée du Dieu vivant et futur qui est venu en ce monde à cause de son impiété. Et béni sera chacun qui croit en Lui, car il obtiendra le salut éternel ». Or, Longon et Cestos (Questos) disaient à Paul en le suppliant : « Nous te prions, fais-nous grâce et rends-nous à l'état dans lequel tu te trouves, et nous te donnerons la liberté ».

Saint Paul leur dit : « Je ne suis pas déserteur du Christ, je suis soldat loyal du Dieu vivant. Si j'avais à mourir près de mon Dieu, j'aurais fait ainsi que vous me dites, vous, Longon et Cestos (Questos), mais je suis vivant par Dieu, je l'aime et je vais chez le Seigneur afin de venir avec Lui, quand Il viendra dans la gloire du Père ».

Ils lui dirent : « Aussitôt que ta tête sera coupée, nous serons sauvés ». A ces mots, les envoyés de l'empereur Néron un certain Ferentian et Patri-nios vinrent pour s'assurer si la tête de Paul était vraiment coupée et ils le trouvèrent bien vivant.

Paul leur dit : « Croyez au Dieu vivant qui est le mien et celui de tous

ჩემიდა და ყოველთა მღვწიშენთა მისთამ არს. აღმაფიცინებელი ძეუდართამ ». ხოლო მათ ჰბრძენს. « წარვიდეთ ჩვენ აწ ნერონ კეისრისა. და რაკამს მოჰყუდენ და აღხდგენ. მაშინ გუწმენებს ღმერთი შენი » :

ხოლო ღონგონ და კესტოს ევედრებოდეს წმიდასა პავლეს ცხვერებისა მათისა-თჳს : ჰბრძენს მათ პავლეს. « სვალისა დღს მო-რამ-ხვდეთ სატლავსა ჩემსა. ჰპოვნეთ * მუნ ორნი კაცნი. რომელნი ილოცვიდენ. ტიტე და ლუკა. და მათ მოგვინ თქვენ ოცულისა-მიერნი იგი ბეჭედი » :

* 36 v.

და ვითარცა ჰბრძენს მათ ესე პავლეს. დადგა აღმოსავალით კერძო და აღიპყრნა გელნი თჳსნი ზეგად და ილოცვიდა იგი მყოვარ ჟამ ოცულისა ღმრთისა მიმართ. და ვითარცა დახცნა ღოცვისა მის-გან. და ზოგად ზრანვიდა ერთბამად და ყოველთა მათ ახწავებდა სიტყუასა მას ცხვერებისასა ებრაელე-ბრითა გმითა ყოველთა მიმართ ძმათა და ძამათა : და მისა შემოგვიმად წარბეგრე ქედი თჳსი მასჯლსა წმიდაჲსან პავლეს მეგრძლეხა მას სისარულით. მეყსეულად მადლითა ღმრთისაჲთა სმს ვამოცდა სისხლისა წილ ქედიისა-გან პავლესისა :

და ესხურა სამიხელსა მეგრძლისასა. ხოლო მეგრძლეხა მას და ყოველსა სომრავლესა ვნისასა დაუკვრდა. რომელნი იგი დგეს მუნ. ხახწაული იგი. და აღიდეძდეს ღმერთსა. რომელმან მოხცა ესე ვითარი დიდებამ ნეტარსა პავლეს.

მაშინ მოვიდეს და უთხრეს ნერონ კეისარსა. რამ იგი იქმნა ნეტარისა პავლეს-ზედა : ვითარცა ესმა ესე ნერონ კეისარსა. ფრთად დაუკვრდა და

ceux qui ont la foi en Lui, Celui qui ressuscite les morts ». Or, ils dirent : « Allons donc chez l'empereur Néron, et quand, une fois mort, tu ressusciteras, alors nous croirons en ton Dieu ».

En attendant, Longon et Questos prièrent saint Paul pour leur salut. Paul leur dit : « Demain, en arrivant à mon sépulchre, vous y trouverez deux hommes en prière, Tite et Luc, et ils vous conféreront le sceau de par Dieu ».

Aussitôt que Paul leur eut dit ces paroles, il se tourna vers l'Orient et pria longtemps devant Dieu les mains étendues vers le ciel. Et quand il cessa de prier, il exhorta d'un coup tout le monde en général et il enseigna la parole de vie en hébreu à tous les frères et pères.

Ensuite, saint Paul tendit joyeusement son cou au glaive du bourreau. Et il jaillit, par la grâce de Dieu, subitement du cou de Paul du lait au lieu de sang.

Les habits du bourreau étaient arrosés par ce lait et le bourreau et toute la multitude du peuple qui étaient présents s'étonnèrent du miracle. Ils glorifiaient le Dieu qui a prodigué une telle gloire au bienheureux Paul.

On alla alors raconter à l'empereur Néron ce qui était arrivé au bienheureux Paul. A l'annonce de cet événement, l'empereur Néron fut très émer-

განიწრასვიდა სახწაულისა მის-თჳს მეფვარ ჟამ : მღვიდა მისა პავლს ცხრა ჟამსა ოდენ. ვითარ იგი მრავალი ერთი დგა წინამე მის კეისრისა. სიბრძნის-მღყუარებები იგი და ასის-თავები და შეგებებში :

და ჰტქუა ნერონ კეისარსა დიდითა გმითა წმიდამან პავლე. « კეისარ, აქა ვარ ერთსა-გავი იგი ღმრთისა ცხდველისაჲ. აწ გრწმენინ ჩემი. რამეტუ არა მღვკუედ. არამედ * ცხდველ ვარ ღმრთისა ჩემისა-გან. ხდელ შენდა არს მრავალი ძუტი და დიდი ტანჯვამ, უბადრუკო, ამისთჳს. რამეტუ დახთსიე სისხლი მართალი უბრალოდ. და ესე გეყვს შენ არა მრავალთა ოდეთა შემდგომად ». და ესე ვითარცა წართქუა პავლს აღმადლდა მათა-გან :

შემწუნდა იგი ამას-ზედა და უბრძანა ყოველთა მათ პყრებოილთა განგხნად და განტეკებამ პატრღვლსხი და ბარსაბაეთი მღყუებოით-ურთ მათით. და ვითარცა იგი უბრძანა მათ წმიდამან პავლე. განთიად მივიდოდეს ღონგონ და კესტვს საფლავად და შიშით მივიდოდეს იგინი მისა :

და ვითარცა მიიწინეს იგინი მუნ. პღვნეს ორ კაც. რამელნი ოღოცვიდეს საფლავსა მას-ზედა. ვითარცა ჰტქუა მათ პავლე. და შღვრის მათსა დგა წმიდამ პავლს : მათ რამ იხილეს დიდებული იგი საქმს. დაუკარდა გულსა მათსა : ხდელ ტიტვს და ლუკას შიში დიდი დაეცა და სივღტოლად დგეს. და იგინი სღევდეს და ეწინეს და ჰტქუეს ტიტვს და ლუკას. « არა კლვად გდევნით თქვენ. ვითარ ევე თქვენ ჰგონებთ. ნეტარნო კანონ ღმრთისა ცხდვე-

veillé et il pensa longtemps à ce miracle. Paul vint exactement à neuf heures, quand il se trouvait en présence de l'empereur beaucoup de monde, philosophes, centurions et amis.

Et saint Paul dit à haute voix à l'empereur Néron : « Empereur, je suis ici, moi, soldat du Dieu vivant. Crois donc en moi, car je ne suis pas mort, je suis vivant de par mon Dieu, mais pour toi, malheureux, des angoisses nombreuses et de grands tourments te sont réservés, parce que tu as versé beaucoup de sang innocent. Et cela t'arrivera sous peu de jours ». Ayant dit cela, Paul s'éleva en s'éloignant d'eux.

Sur ce fait, l'empereur fut troublé. Il ordonna d'affranchir tous les prisonniers et de laisser aller Patrocle et Barsabé avec leurs proches. Et conformément à ce que saint Pierre leur avait ordonné, Longon et Questos marchèrent à l'aube au sépulchre et ils allaient vers lui avec frayeur.

Quand ils y arrivèrent, ils rencontrèrent deux hommes en prière sur le sépulchre, comme le leur avait dit Paul, et, au milieu d'eux, Paul était debout. Voyant ce fait glorieux, leurs cœurs furent émerveillés. Quant à Tite et à Luc, une grande peur les saisit et ils se mirent à fuir. Et Longon et Questos les poursuivirent, les atteignirent et leur dirent : « Ce n'est pas pour vous assassiner que nous vous poursuivons, comme vous le croyez, hommes bien-

ლისანდ. არამედ რამთა ცხდვრებამ საუკუნოდ მომცეთ ჩუენ. ვითარცა აღმითქუა ჩუენ წმიდამან პავლე. რომელი ვისილეთ მცირედრე წინა შოვრის თქუენსა მღვდმარს ლოცვასა-ზედა » :

ესე ვითარცა ესმა კაცთა მათ-გან ტიტეს და ლუკას, მრავლითა სისარულთითა და მსიარულეობითა მოიქცეს და მოხცეს მათ კაცთა ქრისტეს ბეჭედი და ადი-ღებდეს ღმერთსა ამას ყოველსა-ზედა მამასა ოფელისა ჩუენისა იესოვ ქრისტესა. რომლისამ არს დიდებამ და ძალი ხულით წმიდით-ურთ აწ და მართლის ოჯუნითი ოჯუნისამდე. ამნს :

თ წამებამ : წმიდათა : და ყოვლად : ქებულთა : მოციქულთამ : ბეტრსი : და
პავლსი : ჰრომს : შინა : ნერონის : მიერ : ვეისობსა :

* 37 v.

და იყო რეკამს მოვიდა პავლს დამდუმელი ჭალავით და უნდა მოხლვად იტალიად. ესმა ჭურთათა. რომელნი იყვნეს მდღელნი ქალაქსა-შინა ჰრომთასა. რამეთუ პავლე იხება ვეისობსა მისხვამ. შეწუხებამ იქმნა მათ შოვრის და გულის-გლეზამ. თქუეს ურთი-ურთაბ. « არა კმა არსა? »

რამეთუ ყოველნი ძმანი ჩუენნი და მშობელნი ჩუენნი შეაწუხნა ჭურთას-ტანს და ხამართას და პალესტინეს მარტომან და აქაცა ვალს წაკუვით მიებად ვეისობსა. რამთა წარგუწყმიდნეს ჩუენ ». და კრებამ ყვეს ჭურთათა პავლს-თვს

heureux du Dieu vivant, mais pour que vous nous donniez la vie éternelle, comme nous l'a promise saint Paul, que nous avons vu il y a peu de temps, debout en prière au milieu de vous ».

Ayant entendu cela de ces hommes, Tite et Luc retournèrent avec beaucoup de joie et de gaieté et leur conférèrent le sceau du Christ, glorifiant sur tous ces faits, Dieu le Père de Notre-Seigneur Jésus-Christ à qui appartient la gloire et la puissance avec l'Esprit-Saint à présent et toujours de siècle en siècle. Amen.

IX. — LE MARTYRE DES SAINTS ET TRÈS LOUÉS APÔTRES PIERRE ET PAUL
PAR L'EMPEREUR NÉRON A ROME.

Et c'était au temps où Paul, arrivé de l'île de Ghamdumélites voulait venir en Italie. Les Juifs, prêtres dans la ville de Rome, apprirent que Paul avait l'intention de venir chez l'empereur. L'inquiétude et le mécontentement se répandirent parmi eux. Ils se demandaient mutuellement : « Est-ce que ce n'est pas assez? »

« Car il a inquiété à lui seul tous nos frères et nos parents en Judée, en Samarie, en Palestine, et c'est ici qu'à présent il vient de même avec perfidie chercher l'empereur pour nous perdre ». Les Juifs convoquèrent une réunion

და მრავალი ბღრღტი განისრახეს და განაჩინეს მოხლვამ ნერონ მეფისა. რამელი მეფედია შათ დღეთა-შინა. რამთა არა ყოხ მოხლვამ პავლსი ჰრამედ და მომწადეს მწრადელ არა მცირედი ძღუენი და წარიდეს და ვედრებით მოღუგ[ა]დეს მას და ჰრქუეს. « გვედრებით შენ, შეუფეო ძლიერო.

წარავლინე ბრძანებამ ყოველსა საბრძანებელსა შენსა და ბრძანე. რამთა [არა შემოვიდეს] პავლე ვინმე. რამელმან შეაწესა ყოველი მამული ჩუენი კრი და აწ განისრახა აქავა მოხლვამ. რამთა ჩუენგა წაგუწყმიდნეს : გმა არს ჩუენდა, ხახიერო შეუფეო, წუნილი. რამელი გუაქუს პეტრს-გან ». და ვითარგა ესმა მეფესა ნერონს. მიუგო შათ. « იქმნეს ნუბისა-ებრ თქუენისა. და მივწერო ყოველსა საბრძანებელსა ჩუენსა. რამთა ყოვლადვე არა შემოვიდეს ხასწვართა იტალიისათა » :

* 38 r. ვითარ ესენი განისრახვიდეს. * ვიეთ-მე მოქცევასა წარმართთა-განთა და ნათელღებულთა სწავლითა პეტრსითა. მიუვლინეს პავლს მოციქული წიგნიითა. რამელსა წერილ იყო ესრტო. « პავლე, ერთგულო ოფელისა ჩუენისა იესო ქრისტსო და შამ პეტრსო. მოციქულთა წინამძღუარო. გუესმა ჩუენ წინამძღუართა-გან ჰურითათამსა. რამელნი არიან ჰრამს ქალაქსა-შინა. რამეითუ ვედრნეს კეისარსა. რამთა წარავლინეს ყოველსა საბრძანებელსა მისსა და ხადავა გბვინ. მოგვლან შენ :

à propos de Paul, ils délibérèrent, dirent beaucoup de méchancetés et décidèrent d'aller chez le roi Néron qui régnait alors, afin qu'il empêchât Paul de venir à Rome. Ils eurent vite préparé des présents importants, les prirent et les apportèrent au roi, en disant : « Nous te prions, seigneur puissant !

« Envoie des prescriptions par tout ton royaume et ordonne qu'il soit défendu à un certain Paul d'entrer dans Rome. Ce Paul qui a inquiété toute notre nation, legs de nos ancêtres, il a maintenant l'intention de venir ici même pour nous perdre. Nous avons assez, roi gracieux, de l'inquiétude que nous avons eue de Pierre ». Aussitôt que le roi Néron entendit cette prière, il leur répondit : « Qu'il soit fait conformément à votre volonté. Et je prescrirai dans tous les états de notre domination qu'il ne passe pas les frontières de l'Italie ».

Tandis que ceux-ci délibéraient de la sorte, quelques païens près de se convertir et d'autres éclairés par l'enseignement de Pierre envoyèrent à Paul un messenger avec une lettre, dans laquelle était écrit ce que voici : « Paul, fidèle à Notre-Seigneur Jésus-Christ et frère de Pierre, chef des apôtres, nous avons appris des chefs des Juifs qui demeurent à Rome, qu'ils ont prié l'empereur d'envoyer des exprès dans tous les états de sa domination avec ordre de te tuer là où l'on te trouvera.

სოფლ მენ ჯურწამ ჩუენ, და ჯურწაქენა, რამჟეთუ ვითარცა არა განამღვრეს ღმერთი ერთა მათ მნათობთა, რემელნი ქმნა, ეგრე არა განამღვრეს თქვენ უნთი-ერთას არცა პეტრს პავლს-გან, არცა პავლს პეტრს-გან, არამედ ერთობით ჯურწამს ოფთალი ჩუენი იესოვ ქრისტს, რემლისა-მიერ ნათელ ვიდეთ, რამჟეთუ ღირს ვიქმნენით თქვენსაგა მღმდურებასა » :

და ვითარცა მღვიდეს ორნი იგი კაცნი პავლსა წიგნ <ი>თა თთუესა მახსა ოცსა, წადიერ იქმნა იგი და ჰმადლობდა ოფთალსა ჩუენსა იესოვ ქრისტესა, და ვითარცა გამოვიდა ღავდომელიტით, ანღარა მივიდა იგი აფრიგთ კერძელთა იტალიისათა, არამედ წიგილიით აღისწრაფა ვიდრე არა მღვიდა სერა-კუსად ქალაქად ორთა მათ-თანა ვაცთა, რემელნი მღმრულ იყვნეს მისა ჰმრძით და მიერ მივიდა რიგედ კალათისიამახსა და რიგით წიადგეთა მისინედ და დაადგინა მუნ ეპისკოპოსი ვაკქულონ ხახელით, და ვითარცა გამოვიდა იგი მისი <ნს>, მღვიდა ვიდრე იფიქამდე და დაადგრა მუნ ღამესა ერთსა და მიერ * წარვიდა და მღვიდა ბონტიონდ მეღრესა დღესა, დიდვდრე მენავეთ-მღმდუარი, რემელმან მიიყვანა იგი ხერავცხად, არა განამღვრებოდა პავლს-გან, რამჟეთუ მს მისი იცხნა სიკუდილისა-გან, დაუტევა ნავი თხი და შეუდგა მას ვიდრე ბონტიოლადმდე, პეტრს მონათენი იბღვრეს მუნ და შეიწყნარეს პავლს და ევედრეს მას, რაჟთა დაადგრეს მათ-თანა და დაადგრეს მუნ შუდეულსა ერთსა ფარულად ბრძანებისა მის-თხს კეისრისა, რამჟეთუ ყოველსა ადგილსა მთავარნი სვვიდეს, რაჟთა შეიბყრან და მღვლან იგი :

* 38 v.

« En attendant, nous croyons en vous et nous sommes persuadés qu'à l'instar de deux astres bien connus que Dieu, leur Créateur, ne sépare guère, Il ne vous éloignera l'un de l'autre ni Pierre de Paul, ni Paul de Pierre. Or, nous croyons tous ensemble en Notre-Seigneur Jésus-Christ, dont nous avons pris le baptême, parce que nous étions dignes de votre enseignement ».

Et quand ces deux hommes arrivèrent le 20 du mois de mai avec la lettre chez Paul, celui-ci sentit en lui une nouvelle ardeur et rendit grâces à Notre-Seigneur Jésus-Christ. En partant de Ghavdomélite, il ne se dirigea pas d'Afrique vers les contrées de l'Italie, mais il s'empressa en Sicile pour aller jusqu'à la ville de Syracuse, où il rencontra ces deux hommes qui étaient arrivés de Rome pour le chercher, et de là, il alla à Rigué de Caltane, et de Rigué, il passa à Messine, où il ordonna un évêque nommé Vacqulon. Sorti de Messine, il vint jusqu'à Vidom, où il resta une nuit, et de là, il se mit en marche et arriva le jour suivant à Pontiol. Le capitaine Dioscore qui l'avait amené à Syracuse ne quittait pas Paul, parce que celui-ci avait sauvé son fils de la mort. Il laissa son bateau et le suivit jusqu'à Pontiol. Les disciples de Pierre y demeuraient et ils accueillirent Paul et le prièrent de demeurer chez eux. Et il y resta caché une semaine à cause de l'ordre de l'empereur, parce que les princes gardaient tous les lieux pour le saisir et le tuer.

სიღვთისმეტყველებს მენაკეთ-მოდელარი, რამეთუ მტერვე იყო და სამღ-
სელი ი<ი>სფერვე ემდბა მას და პირველსა დღესა გზნილად ვიდოდა ქალაქსა
პუნტიულსა. რამეთუ მათ უგონა ვითარმედ პავლს არს. შეიპყრეს და თავი
მღჳკუეთს მას და წარსცეს თავი მიხი კეისრისა, და მოუწოდა კეისარმან
წინამძღურებასა ჰურიათასა და ჰტქუა მათ. « გიხაროდენ სინარული დიდი.
რამეთუ მტერი ჩუენი პავლს მოკუდა » და უჩუენა მათ თავი დიდვტრქსი,
და ყვეს სინარული დიდი მას დღესა-მინა თთუესა ივნისსა ათხუთმეტსა და
თითლუელად ყოველთა დაიჯერსს. რამეთუ პავლეს თავი მოკუკუთა :

სიღვთისმეტყველებს პანტელეს იყო და ვითარცა ესმა, რამეთუ დიდვტრქსს
თავი მოჳკუეთს. შეწუნა წუხილითა დიდითა და აღიხილნა სიმაღლესა
ცისასა და თქუა. « ოვღალდ ყოვლისა-მპყრობულდ. რემელი გამომეცნადე
* 39 r. ყოველსა ადგილსა. რემელსაგა ვიდოდე. * მსიღვთისმეტყველებსა სიტყვსა
შენი<სა> და ოვღლისა ჩუენისა იესოვ ქრისტეს-მიერ შეჰრისხენ ქალაქსა ამას ».
და გამოყვანნა მიერ ყოველნი. რემელთა ჰტწმენა ღმერთი და რემელნი
მეუღვეს სიტყვასა მიხსა :

ჰტქუა მათ. « შემომიდეგით მე ». და გამომ-რამ-ვიდა პუნტიოლით მათ-
თანა რემელთა ჰტწმენა სიტყვამ ღმერთისამ მოვიდა ადგილსა. რემელსა ჰტქან
ბეას, და ვითარცა აღიხილნეს თუაღნი მათნი ყოველთა, სიხლეს ქალაქი იგი

Quant au capitaine Dioscore, qui avait mis un habit violet et qui était
chauve, il se promenait le jour même de son arrivée, d'un air dégagé, dans
la ville de Pontiol. On crut que c'était Paul, on le saisit, on lui coupa la tête,
laquelle fut envoyée à l'empereur. L'empereur appela les autorités des Juifs
et leur dit : « Réjouissez-vous d'une grande joie, parce que notre ennemi
Paul est mort », et il leur montra la tête de Dioscore. Et il se fit de grandes
réjouissances le même jour, le 15 du mois de juin. Et tous sans aucune
exception crurent que c'était à Paul qu'on avait coupé la tête.

Cependant Paul demeurait à Pontiol, et quand il apprit qu'on avait coupé
la tête à Dioscore, il fut affligé d'un grand chagrin, il éleva ses regards vers
le ciel et dit : « Seigneur tout-puissant, Toi qui me fus révélé partout où je
marchais, mets-Toi au nom de ton Verbe unique Notre-Seigneur Jésus-
Christ en colère contre cette ville ! » Et il emmena de là tous ceux qui crurent
en Dieu et qui suivirent sa parole.

Paul leur dit : « Suivez-moi ! » Paul, accompagné de ceux qui crurent à la
parole de Dieu sortit de Pontiol et vint en un lieu nommé Béas; tous, jetant
tout de suite un coup d'œil en arrière, virent la ville de Pontiol submergée

ბუნტოელი დანთქმული ვიდება ზღვასა ვითარ მგარ ერთ. და მუნ არს ვიდრე დღენდელად დღედმდე საგხენებელად ქუეყ ზღუასა :

და გამცხვასა მათსა ბუით შევიდა ვეტად და მუნ ახწავებია სიტყუასა ღმრთისასა და დაადგრა მუნ სამდვე სახლსა-მინა ერასტოხისა. რძმელი მიევლინა პეტრეს ჰრძმით სწავლად სახარებასა ღმრთისასა. და გამც-რამ-ვიდა ვეტით. მივიდა ქალაქსა. რძმელსა ჰრძქან ტარაკინას და დაადგრა მუნ შუდ დღს სახლსა კესარია დიაკონისასა. რძმლისადა კელნი დაესხნეს პეტრეს : და წიაღვდა მდინარესა და მივიდა ადგილსა. რძმელსა ეწდდა ტავერნის :

და რძმელნი იგი განურნეს ქალაქისა მის-გან პონტიოლისა. რძმელი დაინთქა. მიუთხრეს კეისარსა ჰრძმს ვითარმედ პონტიოლი დაინთქა ყოვლით ერთი მიხით-ურთ. და შეწუნსა წუხილითა დიდითა ქალაქისა მის-თხს და მღუ-წოდა წინამძღურებასა ჰურიათასა და ჰრძქუა მათ. « სხილეთ. რამმეთუ სმენისა თქუენისა-თხს ვბძმანე მოკლვამ პავლსხი და მის-თხს დაინთქა ქალაქი » :

სოღო მათ ჰრძქუეს კეისარსა. « სასიერო მე * უფეო. არა ვარქეთ შენ. რამმეთუ ყოველი სოღელი მან აღამოფთა მხის-ადმცხავალით და მამანი ჩუენნი მან ვარდააქცინა. შჯოზს. მეფეო სასიერო. რამთა ერთი წარწყმდეს და არა ყოველი სამეუფოჲ შენი. რამმეთუ ესრტო შემთხუევად იყო ჰრძმისადაცა ». და ნუგეშინის ევა მეფესა. ვითარცა ესმნეს სიტყუანი მათნი :

près du rivage de la mer à une profondeur d'une toise ¹. Et elle demeure sous la mer jusqu'aujourd'hui comme commémoration.

Sorti de Béas, Paul entra à Get, où il enseignait la parole de Dieu. Il y demeura trois jours dans la maison d'Éraste que Pierre avait envoyé de Rome pour enseigner l'Évangile de Dieu. Sorti de Get, il alla dans la ville appelée Taracinas. Il y demeura sept jours dans la maison de la diaconesse Césarie, que Pierre avait consacrée. Il passa le fleuve et vint à l'endroit appelé Tabernis.

Et ceux qui s'étaient enfuis de la ville de Pontiol submergée, allèrent raconter à l'empereur à Rome que Pontiol avait été englouti avec toute sa population. L'empereur fut bien affligé à cause de la ville et, les autorités des Juifs appelées, il leur dit : « Voyez, j'ai donné l'ordre de tuer Paul et c'est parce que je vous ai écoutés que la ville a été engloutie ».

Et ils dirent à l'empereur : « Seigneur gracieux, nous ne t'avons pas prévenu que c'est lui qui a révolté toutes les populations en Orient et qui a renversé nos pères. Roi gracieux, il vaut mieux qu'un seul homme périsse et non tout ton royaume, car autrement, Rome subirait le même sort ». En entendant ces paroles, le roi se consola.

1. Le texte géorgien contient le terme spécial « mkhar » 'bras', c'est la longueur de deux bras étendus horizontalement, l'intervalle inclus.

ხელე პავლს დაადგრა ადგილთა ტარბენისათა ორდღე და გამოვიდა ადგილსა, რემელსა ამფიფორტს ეწოდა. დაიძინა მუნ ღამესა და ისილა ვინმე მჯდომარსს ხაჯდომელსა ექროფსასა. და დგეს წინაშე მისა სიმრავლს ბარბაროსთამ. რემელნი ეტყოდეს მას.

« მე ვქმენ დღეს მოვლვამ მამისამ მისა-გან ». და სხუამ იტყოდა. « მე ვყავ დაგვამ ხასლისამ და მოვლვამ მშობელთა და შვილთამ ». და სხუანი უთხრობდეს სხუასა ბორტისა მრავალსა.

ხელე სხუამ მოვიდა და მიუთხრა. რამეთუ მე განმომზადებინა ეპისკოპოსის იბუნალი. რემელი და<ა>დგინა პეტრე დედათა წინამძღუარსათანა სიძვად » :

ესმა რამ ესე ყოველი მძინარესა ადგილსა მას ამფიფორტსა. მუნ ქუეხვე წარავლინა ჰრემს მათ-განნი. რემელნი შეუდგეს პონტიოლითა ეპისკოპოსისა იბუნალისა სიტყუად. რემელი იგი ეგულვებოდა საქმედ :

და ვითარცა ესმა იბუნალსა. შედრესა დღესა მივიდა. შეუვრდა ფერგთა პეტრესთა. ტირიდა სულთქმითი და იტყოდა. « დაგვამდ მივეასლე ». და მიუთხრა მას ყოველი იგი საქმს. და ჰრქუა. « მრწამს რემელი იგი არს. რემელსაგა მოველდღე მნათობსა » :

* 40 r. ხელე პეტრე ჰრქუა მას. « ვითარ იყავს, რამეთუ იგი აღხრულე * ბულ

Or Paul, n'étant demeuré que deux jours aux alentours de Tarbenis, s'en alla à l'endroit appelé Amphipolis. La nuit, il s'y endormit et il eut une vision. Quelqu'un était assis sur un siège d'or, et, debout devant lui, des barbares nombreux lui parlaient :

« Aujourd'hui, j'ai commis le meurtre d'un père par son fils ». Et un autre lui disait : « J'ai provoqué l'éroulement d'une maison et la mort des parents et des fils ». Et d'autres lui racontaient beaucoup d'autres méchantetés.

Un autre vint l'informer : « J'ai préparé à la fornication avec la supérieure l'évêque Jovenal qu'avait ordonné Pierre ».

Ayant entendu tout cela pendant son sommeil à l'endroit nommé Amphipolis, Paul envoya tout de suite à Rome quelques-uns de ceux qui l'avaient suivi de Pontiol, pour raconter à l'évêque Jovenal ce qu'il avait l'intention de faire.

Le jour suivant, après les avoir entendus, Jovenal alla se prosterner devant Pierre, il pleura avec des soupirs et lui dit : « J'étais près de faillir ». Et il raconta toute l'affaire et il lui dit : « Je crois en celui qui est astre et que j'attends ».

Pierre donc lui dit : « Comment cela peut être puisqu'il a terminé le

არს » : ხლელ იდბენალმან მოიყვანნა მოვლინებულნი იგი პავლსსა პეტრსსი. და მათ მიუთხრეს მას რამდეთუ « ცხლველ არს და მოვალს » და რამდეთუ « არს ამფიღრეს ». და ჰმადლობდა და ადიდებდა პეტრს ღმერთსა.

მაშინ მოუწიდა მოღწმუნეთა მისთა მოწაფეთა და მოავლისნა იგინი პავლსსა. ვიდრე ადვილთა მათ ტარბენისათა არს სავალი ჰრდმით ვიდრე ბრნადმდე მილიონი ათრვაძეტი : და ვითარცა იხილნა პავლე. ჰმადლობდა ღმერთსა ჩუენსა იესოვ ქრისტესა. კადნიერ იქმნა. წარმძვიდა ქალაქსა. რდმელსა ჰრქვან არიკია :

ღაღადისი განგდა ჰრდმს ვითარმედ « ძმაჲ პეტრსსი პავლს ცდცხალ არს და მოვალს : რდმელსა ჰრწმუნა ღმერთი. იხარებდეს სიხარულითა დიდითა ». შფეთი დიდი იქმნა ჰურთათა შოვრის და მოვიდეს სჰმონ მოვსა. ეჰედრებოდეს და ეტყოდეს მას. « მდავხენე მუფება. რამდეთუ არა მოვეუდა პავლს. არამედ ცდცხალ არს და მოვიდა » :

ხლელ სჰმონ ჰრქუა ჰურთათა. « და ვისი იყდ თავი იგი. რდმელ მოართვეს კეისარსა პონტიოლით ანუ არა იგი მტიეროვე იყდა »? და ვითარცა მოვიდა პავლს ჰრდმედ. შეიძრა დიდი იგი ქალაქი ჰრდმი. და შიში დიდი დაეცა ჰურთათა-წედა. მოუცდეს პავლეს და ეჰედრებოდეს მას და ეტყოდეს. « ხარწმუნოვებასა რდმელსა-შინა იმევ. იგი ჯერ არს პყრლობად შენდა. რამდეთუ არა შეჰვავს. რამდეთუ ჰურთაჲ ხარ და ჰურთათა-განი და მოძღურად იოქუმდგი წარმართთა

cours de cette vie? » Alors Jovenal amena ceux que Paul avait envoyés chez Pierre, et ils lui racontèrent qu'il était vivant et qu'il allait venir et qu'il demeurerait à Amphipolis. Et Pierre rendit grâces à Dieu et le glorifia.

Alors, Pierre appela les croyants, ses disciples, et les envoya chez Paul. Pour atteindre les alentours de Tarbenis, on a à parcourir un chemin de dix-huit milles jusqu'à Brindisi. A leur vue, Paul rendit grâces à notre Dieu Jésus-Christ, il s'enhardit et marcha vers nous jusqu'à la ville appelée Aricia.

Il se fit des rumeurs à Rome que « Paul, frère de Pierre, était vivant et qu'il venait. Que celui qui croit en Dieu se réjouisse de grande joie ». Une grande confusion se fit parmi les Juifs qui vinrent chez Simon le magicien et lui dirent en le suppliant : « Fais un rapport au roi que Paul n'est pas mort, qu'il est vivant et qu'il est venu ».

Or, Simon dit aux Juifs : « De qui était la tête qu'on a apportée de Pontiol à l'empereur? est-ce qu'elle n'était pas aussi chauve? » Et aussitôt que Paul vint à Rome, la grande ville de Rome s'agita et une grande peur envahit les Juifs. Ils vinrent chez Paul et le supplièrent en disant : « A la foi dans laquelle tu es né tu dois tenir; car il ne convient pas qu'étant Juif par la foi et l'un des Juifs, tu sois censé être maître des païens et juge des non-cir-

v. და მსაჯულად წინადაუცუეთელთა ხარწმუნოვებასა. ოდეს სადა იხილდ პეტრს განდგომილი მოძღუროსა-გან : რამეთუ ყოვლისა შჯულისა ჩუენისა * საცოდა და წყევამ » :

მიუგოდ პავლე და ჰეტქუა მათ. « უკუეთუ მოძღურობამ მისი ჰუმმარტ არს. ვიდრე ჰურიათა წიგნისა წამებამ დამტკიცნეს. ჯერ არს ჩუენ ყოველთა დამორჩილებად მისა ». ამას ესე ვითარსა და მსგავსსა ამათსა პავლს ეტყოდა მათ. და მიეთხნა პეტრეს რამეთუ « პავლს მოვიდა ჰრომედ ». და განისხნა სისარულითა დიდითა და მუნქუესვე აღდგა და მივიდა მისსა :

და ვითარცა იხილეს ურთი-ერთას. სისარულითა ტიროდეს და მყვარ ეამ შეხუეულნი ცრემლოვოდეს. და ვითარცა პავლე ყოველნი ხაქმენი მისნი. რომელნი შეემთხნეს. პეტრეს მიეთხნა. და ვითარნი შრომანი შეემთხნეს მას. და პეტრე ჰეტქუა მას. ვითარ იგი იგუემებოდა სჯიმნ მოგვსა-გან და ყოველი. რომელი შეემთხნა მას : და ესე რამ თქუა. წარვიდა მიმწუნნი : სვალისა-გან მო-რამ-ვიდა. პოვა სიმრავლს ჰურიათამ წინამე ბჰეთა პავლსთა :

და იყო რამ ჰურიათა შოვრის და ქრისტიანეთა და წარმართთა შოვრის შფოთი დიდი. რამეთუ იტყოდეს ჰურიანი. « ჩუენ ნათესავნი ვართ რჩეულნი სამეუფომხანი და სამდელენი მეგობარნი აბრაჰამისნი, ისაკისნი და იაკობისნი და ყოველთა წინამწამეტყუელთანი. რომელთა ჰზრასვიდა ღმერთი. რომელთა უჩუენა მისი ხაიდუმლოდ და ხაკვრველებანი დიდ დიდნი :

concis dans leur foi, quand tu auras quelque part visité Pierre qui a apostasié son maître, parce que sa foi n'est qu'un obstacle et une malédiction pour toute notre religion ».

Paul leur dit en réponse : « Si sa doctrine est vraie, il faut nous y soumettre jusqu'à ce que le témoignage de l'Écriture des Juifs soit confirmé ». Ce sont de telles choses et d'autres semblables que leur disait Paul. Et on informa Pierre que Paul était venu à Rome. Il fut transporté d'une grande joie et, se levant tout de suite, il alla chez lui.

Dès qu'ils se virent l'un l'autre, ils pleurèrent de joie et ils fondirent en larmes dans un embrassement de longue durée. Aussitôt que Paul eut raconté à Pierre tous les événements qui lui étaient arrivés et les souffrances qu'il avait supportées, Pierre lui dit comment il était harcelé par Simon le magicien et tout ce qu'il avait subi. Et cela dit, Pierre s'en alla à l'approche du soir. Revenu le jour suivant, il trouva une multitude de Juifs debout devant la porte de Paul.

Et il se fit une grande confusion au milieu des Juifs, des chrétiens et des païens, car les Juifs disaient : « Nous sommes la race élue du Royaume et nous sommes de la tribu de prêtrise (lévites), amis d'Abraham, d'Isaac et de Jacob et de tous les prophètes que Dieu inspirait et à qui Il a révélé le mystère et les plus grandes merveilles.

ხლელ თქვენ. რომელნი წარმართთა-განნი ხართ. არა დიდ არს ნათესავი თქუენი. არამედ კერბთა ღრუთა და გამოქანდაკებულთა თავყუანის სვედით » : ამას ესე ვითარსა და მსგავსსა ამისსა ჰწრასვიდეს * ჰურთანი : მიუგეს წარმართთაგა და ჰტქუეს. « ჩუენ ვითარგა გუესმა ჰემმარიტებამ. მწრადელ შეუდგეგით მას და დაუტევავთ ჩუენი იგი ხაცოური : ხლელ თქვენ მამულისგა გიგნობიეს ძალი და წინაფწარმეტყუელთა გიხილეს საჯარველებამ და შჯული მიგიღებოეს და სდუასა გმელად განწრულ ხართ და მტერნი თქუენნი დანთქმულნი ვიხილვან და ხუეტი ნათლისამ და ღრუბელი ზეცით თქუენ გამდგიხნდა ღამე და მანანამ თქუენ ზეცით მოგვა და კლდისა-გან წყალი აღმოგვიგენდა. და ამისსა შემდგომად გბოე ჰქმენით და თავყუანის იცით ღრუბა :

* 41 r.

ხლელ ჩუენ არამ ვიხილეთ სახწაულთა-განი და გურწუმენა ვითარმედ ესე არს ღმერთი. რომელი თქუენ დაუტევავთ ურწუმუნვევითა » . ამას და ესე ვითარსა იგილებდეს. თქუა მდგიქელმან პავლე. « არა ჯერ არს თქუენდა ესე ვითარისა გიღობისამ. არამედ უფროვს ესე ქენებად. რამეთუ ადასრულა ღმერთმან ადოქუამა თვისი. რომელი ადუთქუა ანრაჰამსა მამასა ჩუენსა : რამეთუ თესლისა მიხისა-განმან დაიმკვდრნეს ყოველნი წარმართნი. რამეთუ არა არს თუალი-ღება წინამე ღმრთისა » :

ამას რამ იტყვოდა პავლს. და დამშდრნეს ჰურთანი და წარმართნი :

« Quant à vous qui êtes païens, votre race n'est pas grande et vous vous prosternez devant des idoles vides et sculptées ». C'est ainsi que les Juifs parlaient ou à peu près. Les païens dirent : « Dès que nous avons entendu la vérité, nous l'avons à l'instant suivie, laissant notre séduction. Mais c'est vous qui avez connu la puissance même des patriarches, qui avez vu les miracles des prophètes, qui avez reçu la loi, qui avez passé la mer à sec et vu vos ennemis engloutis, c'est à vous qu'ont apparu au ciel, la nuit, une nuée et une colonne de feu, c'est vous qui avez reçu la manne du ciel et c'est pour vous que l'eau jaillit du rocher, et après tout cela, vous avez fabriqué un veau et adoré le vide.

« Or, nous n'avons vu aucun miracle et nous avons cru qu'il est le Dieu que vous avez abandonné par impiété ». C'est ainsi qu'ils plaidaient et de manière semblable. Paul l'apôtre dit : « Vous n'avez pas besoin d'une telle plaidoirie, mais plutôt de bien conserver ce que vous avez reçu, parce que Dieu a accompli Sa promesse, celle qu'il a faite à Abraham notre père, à savoir que de sa race (à la lettre : semence) sortira celui qui héritera des païens, car il n'y a pas de partialité auprès de Dieu ».

A ces paroles de Paul, les Juifs et les païens se calmèrent.

INDEX

Préface	5
Table des matières	29
II. — Découverte des reliques de saint Étienne, premier diacre et premier martyr.	33
III. — Translation des reliques de saint Étienne, archidiacre et premier martyr, de Jérusalem à Constantinople	47
IV. — Discours de Grégoire, prêtre d'Antioche, sur Étienne, premier martyr	65
V. — Éloge d'Étienne, premier martyr, par Grégoire le Prêtre.	75
VI. — Éloge d'Étienne, premier diacre et, premier confesseur, par Grégoire le Prêtre	83
VII. — Commémoration des saints Apôtres Pierre et Paul	91
VIII. — Martyre de saint Paul	101
IX. — Martyres des saints Apôtres Pierre et Paul par l'empereur Néron à Rome.	109

TABLE DES MATIÈRES

DU TOME XIX

	Pages.
FASC. I. — LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN DE TER-ISRAËL (VI. <i>Mois de Aratz</i>).	
Texte arménien et traduction française.	1
FASC. II. — JOHN OF EPHESUS. — <i>Lives of the Eastern Saints</i> (III).	
Texte syriaque et traduction anglaise.	151
FASC. III. — HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES (III)	285
Texte grec et traduction latine.	318
FASC. IV. — LOGIA ET AGRAPHIA DOMINI JESU APUD MOSLEMICOS.	
Texte arabe et traduction latine.	529
FASC. V. — LE SYNAXAIRE GÉORGIEN	625
Texte géorgien et traduction française (I).	657

BR
60
P35
t.19

Patrologia orientalis

H9

CIRCULAR

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
